

فهرست نسخ خطی
کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

تحقیق و تدوین
علینقی منزوی

جلد یازدهم - کتب عربی

از ۱۹۷۶ تا ۲۳۰۰

A CATALOGUE OF THE MANUSCRIPTS
In The National Library of Iran

By
ALINAGHI MONZAVI

Vol. 11
ARABIC MANUSCRIPTS
Nos. 1976-2300

National Library of the Islamic Republic of Iran

1996

A CATALOGUE OF THE MANUSCRIPTS

In The National Library of Iran

By

ALINAGHI MONZAVI

Vol. 11

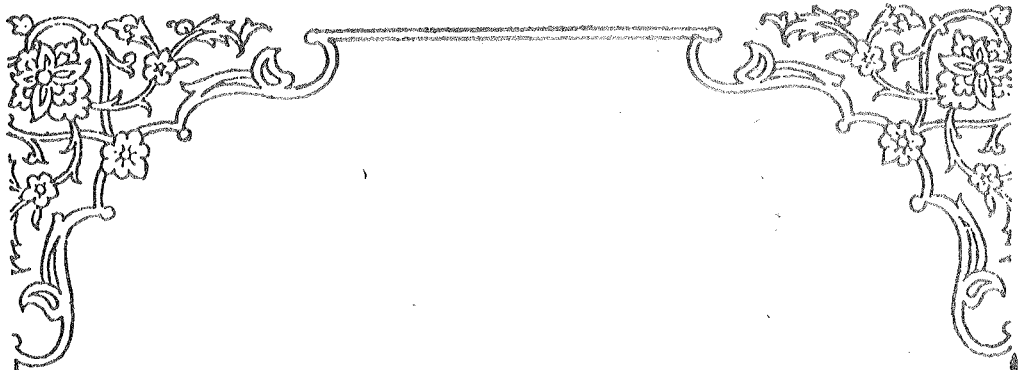
ARABIC MANUSCRIPTS

Nos. 1976-2300

National Library of the Islamic Republic of Iran

1996

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فهرست نسخ خطی

کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

• جلد یازدهم - کتب عربی
از شماره ۱۹۷۶ - ۲۳۰۰

فراهم آورنده
علینقی منزوی

کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

۱۳۷۵

به نام خدا

سال ۱۳۳۲ ش هنگامی که نخستین و دومین مجلد فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مرکزی دانشگاه را منتشر کردم، هیچگاه بر اندیشه‌ام خطور نمی‌کرد که چه آینده‌ای پرفراز و نشیب در انتظار من است، تمام هم من مصروف پاکت‌نویس کردن و به چاپخانه رسانیدن دائرةالمعارف کتابشناسی پدرم مرحوم حاج آقا بزرگ طهرانی به نام «الذریعه الی تصانیف الشیعه» بود که خوشبختانه با همکاری برادرم احمد منزوی در ۷ خرداد ۱۳۵۷ به پایان رسید، و پس از آن مجلدات سوم، چهارم و پنجم فهرست سپهسالار را به اتفاق آقای دانش پژوه و مجلدات یازدهم تا شانزدهم فهرست مجلس شورای اسلامی را نیز با همکاری او و آقای افشار و برادرم احمد منزوی انتشار دادم. در آبان ۱۳۶۸ مأمور شدم دنباله فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران را که قبلاً ده جلد آن به دست آقای عبدالله انوار منتشر شده بود ادامه دهم. اینک مفتخرم که هرچند با تأخیر غیرقابل اجتناب مجلد یازدهم آن را به کتابجویان و کتاب‌شناسان محترم با امید به چشم‌پوشی از خطاها تقدیم دارم.

در اینجا شایسته می‌بینم از همکارانی که راه را برای انجام این عمل برای من هموار کردند بویژه خانم زینت بابک فرد مسئول محترم بخش خطی کتابخانه ملی سپاسگزاری نمایم.

کتابخانه ملی ایران.
فهرست نسخ خطی کتابخانه ملی ایران/ فراهم آورنده عبدالله انوار- تهران: کتابخانه ملی ایران، ۱۳۶۵-

ج: بها: ۱۰۰۰ ریال (ج. ۱)؛ بهای هر جلد متفاوت.
کتابخانه ملی ایران از سال ۱۳۶۹ به کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران تغییر نام داده است.
ص.ع. به انگلیسی: National Library of Iran. A Catalogue of the Manuscripts in the National Library of Iran.

چاپ اول این کتاب در سال ۱۳۴۳ - تحت عنوان «فهرست نسخ خطی کتابخانه ملی» توسط وزارت فرهنگ و هنر منتشر شده است.
مندرجات: ج. ۱ - ۱۰ / فراهم آورنده عبدالله انوار- ج. ۱۱ / فراهم آورنده علینقی منزوی- ج. ۱۲ - ۱۳ / فراهم آورنده حبیب‌الله عظیمی-
۱. نسخه‌های خطی فارسی - فهرستها. ۲. نسخه‌های خطی عربی - فهرستها. ۳. نسخه‌های خطی - ایران - تهران - فهرستها. الف. انوار، عبدالله، ۱۳۰۳- ، گردآورنده. ب. منزوی، علینقی، ۱۳۰۲- ، گردآورنده. ج. عظیمی، حبیب‌الله، ۱۳۴۱- ، گردآورنده. د. عنوان.

۹ف۷م/۶۶۲۱ Z

۰۱۱/۳۱

*۱۱-۶۵م

شابک ۶-۰۰۰-۴۴۶-۹۶۴

نام کتاب: فهرست نسخ خطی کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران (جلد یازدهم)

فراهم آورنده: علینقی منزوی

ناشر: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

چاپ: اول

لیتوگرافی: میثاق

چاپخانه: اکباتان

تاریخ انتشار: ۱۳۷۵

قیمت: ۱۸۰۰۰ ریال

تهران، خیابان انقلاب اسلامی، چهارراه فلسطین، ساختمان بنیاد فجر،

طبقه سوم، تلفن: ۶۴۶۲۰۴۰؛ فاکس: ۶۴۶۹۸۵۶

ع/۱۹۷۶

(فقه - شیعه)

رياض المسائل فى تحقيق الاحكام بالدلائل

يا «رياض المسائل و حياض الدلائل» يا «شرح كبير»

شرحى است بر كتاب «المختصر النافع» تأليف محقق حلى، نجم الدين جعفر (۶۰۲-۶۷۶) كه در ذريعه ج ۲۰ ص ۲۱۳ ش ۲۶۳۶ معرفى شده است.

شرح كننده على پسر على محمد طباطبائى (۱۱۶۱-۱۲۳۱) معروف به «صاحب رياض» است، كه دو شرح كبير و صغير بر مختصر نافع نگاشت و اين شرح كبير است كه در تهران به سالهاى ۱۲۶۸، ۱۲۷۲، ۱۲۷۵، ۱۲۸۲، ۱۲۸۸، ۱۲۹۲، ۱۳۰۰، ۱۳۰۸ و ۱۳۱۷ ق. چاپ شده است. (ذريعه ج ۱۱ ص ۳۳۶ و مشارعربى ص ۵۰۱-۵۰۲ و انوار ج ۸ ص ۳۹ و ۸۹ شماره هاى ۵۴۳/ع، ۶۰۵/ع تا ۶۰۹/ع و ع/۱۹۷۶).

گویند اين كتاب خلاصه و چكيده اى است از «المهذب البارع فى شرح المختصر النافع» نگارش ابن فهد حلى (۷۵۰-۸۴۱) و «الروضه البهية فى شرح اللمعة الدمشقية» شهيد ثانى و «الحدائق الناضرة» بحرينى (۱۱۰۷-۱۱۸۶) و «كشف اللثام» فاضل هندی (۱۰۶۲-۱۱۳۷) و «مصاييح الظلام» بهبهانى (۱۱۱۸-۱۲۰۵).

اين نسخه شامل كتاب نكاح تا ديات است. آغاز و انجام برابر چاپى است.

نسخ، بى نام، با تاريخ ۲۷ صفر ۱۱۹۲، اندكى حاشيه توضيحي با امضای «منه دام ظله العالی» دارد، اندكى تصحيح نيز در حاشيه ديده مى شود، عنوانها و خط روى متن تا برگ ۲۵۹ شنگرف است.

جلد: تيماج قهوه اى، مقوايى، فرسوده، سجاى و عطف تيماج حنائى.

كاغذ: فرنگى، نخودى، ۳۰۵×۲۰۰، ۳۱۰ برگ، ۲۷ تا ۳۲ سطر، ۲۱۰×۱۳۰.

شماره پيشين: ۸۹۶-۱۵۳۵.

ع/۱۹۷۷

(حدیث شیعه)

کافی

کهن ترین مجموعه های حدیث شیعه دوازده امامی را برنجی چهار کتاب اصل و برخی مانند قاضی نورالله شوشتری شهید ۱۰۱۹، پنج کتاب به ترتیب تاریخی زیر یاد می کنند.

۱) محاسن از برقی، محمد بن احمد در گذشته سال ۲۸۰ (ذریعه ج ۲۰ ش ۲۲۱۴ و مقدمه محدث بر محاسن برقی).

۲) کافی از کلینی، محمد بن یعقوب م ۳۲۸ که مورد گفتگوی ما است.

۳) من لایحضره الفقیه از صدوق، محمد بن علی بن بابویه (م ۳۸۱) (ذریعه ج ۲۲ ش ۶۸۴۱).

۴) تهذیب الاحکام از شیخ طوسی، محمد بن حسن (۳۸۵-۴۶۰) (ذریعه ج ۴ ش ۲۲۶۳).

۵) استبصار از همین طوسی (ذریعه ج ۲ ش ۴۳).

کافی از سه بخش تشکیل شده است: ۱- اصول (احکام عقلی)، ۲- فروع (احکام نقلی) و ۳- روضه، که آن نیز در فروعیات و اخلاقیات است و از دیدگاه برخی دانشمندان همچون خلیل قزوینی (۱۰۰۱-۱۰۸۹) و شهید دوم (۹۱۱-۹۶۶) جدا از کافی شمرده شده آن را نگارش ابن ادریس (۵۴۳-۵۹۸) دانسته اند (ریاض العلماء ج ۲ ص ۲۶۲). کافی به بخش هائی به عنوان کتاب (بزرگ بخش) و باب (کوچک بخش) تقسیم شده است. لیکن در نسخه های گوناگون این دو عنوان با یکدیگر تبدیل شده است، از این رو شمار کتابهای کافی را از سی کتاب، که شیخ طوسی در «فهرست» داده است تا پنجاه کتاب که علامه حلی در اجازه خود به مهنابن سنان به سال ۷۰۹ (۷۱۹) داده است، یاد می کنند. حکیم الهی م ۱۳۵۳ هـ در «عین الغزال» چاپ ۱۳۱۵ هـ بخش اصول کافی را هفت کتاب و فروع آن را ۲۵ کتاب شمرده است. عدد حدیث های این کتاب را گوناگون

۱- تاریخ این اجازه در ذریعه ج ۱ شماره ۹۱۰ سال ۷۰۹ است. اما تاریخ متن اجازه نیز در بحارالانوار ج ۱۰۴ ص ۱۴۳-۱۴۶ سنة تسع عشر و سبعمئة چاپ شده است.

برشمرده اند. نوری در مستدرک ص ۵۴۱ به نقل از خط علامه حلی آن را ۱۶۱۹۹ حدیث آورده است. در تفکیک حدیث های درست از نادرست. در این کتاب نیز هر دانشمند مذاق خویش را بکار بسته است.

برای شناخت کتاب کافی و مقایسه فهرست بخشهایش در فهرست طوسی و نجاشی ن. ک قهپائی ج ۶ ص ۷۳-۷۴، روضات خوانساری ج ۶ ص ۱۰۸-۱۱۹، ذریعه ج ۱۷ ص ۲۴۵، فهرست کتابخانه مرکزی دانشگاه ج ۵ ص ۱۴۵۹-۱۴۸۳، و فهرست کتابخانه ملی از آقای انوار.

نسخه های موجود از این کتاب در این کتابخانه (ملی) که تاکنون معرفی شده است بدینقرار میباشد:

شماره های: ع/۴۲۹، ج ۷ ص ۳۶۴-۴۴۵، ج ۷ ص ۳۷۷-۵۵۸، ع/۵۵۹، ع/۵۶۰، ع/۵۶۱، ج ۸ ص ۵۲ تا ۵۵-۶۱۹، ج ۸ ص ۱۰۰-۶۸۷، ع/۶۹۵-۱۵۳، ج ۸ ص ۱۵۹-۶۹۶، ج ۸ ص ۱۶۰-۶۹۷، ع/۷۱۳-۱۶۱، ج ۸ ص ۱۷۳-۷۱۴، ج ۸ ص ۱۷۴-۷۱۵، ع/۷۱۶-۱۷۶، ج ۸ ص ۱۷۶-۷۱۷، ج ۸ ص ۱۷۷-۷۱۹، ع/۷۲۰-۱۷۹، ج ۸ ص ۱۷۹-۹۱۶، ج ۸ ص ۴۱۸-۹۲۹، ج ۸ ص ۴۲۷-۹۳۰، ع/۱۲۲۴-۲۰۹، ج ۹ ص ۱۴۸۷-۲۰۹، ج ۹ ص ۵۰۷-۱۴۸۹، ج ۹ ص ۵۰۸-۱۵۱۲، ج ۱۰ ص ۹-۱۵۷۳، ج ۱۰ ص ۱۰۴-۱۷۹۷، ع/۱۲۶.

در این نسخه فروع کافی از کتاب جنائز (گ ۲ تا گ ۵۰)، وقف (گ ۵۰-۶۰)، صید (گ ۶۱-۸۳)، اطعمه (گ ۸۴-۱۲۳)، اشربه (گ ۱۴۴-۱۴۵)، وصیت (گ ۱۴۵-۱۷۴)، موارث (گ ۱۷۴-۲۱۴)، حدود (گ ۲۱۴-۲۴۵)، دیات (گ ۲۴۵-۲۸۲)، روضه (گ ۲۸۲-۳۷۴) جا دارد.

نسخ، عبدالرحیم بن شمس الدین بهرامی (گ ۲۱۳ ب) در شوشتر به رجب ۹۸۹ (گ ۲۱۳) پایان افتاده است، اندکی حاشیه با نشان «ه» دارد، اندکی موربانه زدگی دارد، عنوان ها تا برگ ۵۰ شنگرف، سپس درشت و سیاه است. جلد: مقوایی، رویه میشن مشکی، فرسوده، جدول ضربی، در میان ترنج.

کاغذ: نخودی، ۳۶۷×۲۳۰، ۲۱ سطر، ۱۴۰×۲۶۰.

شماره پیشین: ۵۳۹-۱۱۷۷.

ع/۱۹۷۸

(حدیث شیعه)

کافی

فروع کافی از طهارت تاروضه را دارد. روضه در این نسخه ۴۰ برگ اضافه دارد. زیرا که پایان نسخه کامل به شماره ۱۲۲۴/ع برابر برگ ۳۷۰ ب این نسخه است و این ۲۰ برگ اضافی را ندارد (مکرر ش ۱۹۷۷).

نستعلیق متوسط، فتحی بن محمد قزوینی سه شنبه ۲۰ ربیع الاول ۱۰۵۰ (گ، ۲۵۷) در چاشت چهارشنبه اثنا و عشرین رجب ۱۰۵۰ (گ، ۳۹۱ الف)، عنوان ها شنگرف، اندکی حاشیه با نشان های «ص»، «نهایه»، «مغرب» دارد، عنوانها و برخی تصحیح ها در حاشیه است.
جلد: مقوایی، رویه تیماج مشکی، فرسوده، وصالی شده.
کاغذ: نخودی، ۳۷۰×۲۴۵، ۳۹۱ برگ، ۳۵ سطر، ۲۹۰×۱۶۰.
شماره پیشین: ۹۰۱-۱۵۴۰.

ع/۱۹۷۹

(تفسیر شیعه)

صافی

تفسیر قرآن نگارش فیض کاشانی، محسن بن مرتضی (۱۰۰۷-۱۰۹۱) که در سال [۱۰۷۵= تم کتاب الصافی] از آن فراغت یافت. در آغاز تفسیر ۱۲ مقدمه نهاده است (ذریعه ۱۵ ش ۱۹) که چنین است: ۱- ستایش قرآن، ۲- قرآن شناسی ویژه اهل بیت است، ۳- قرآن در باره ایشان است، ۴- وجوه قرآن، ۵- منع تفسیر به رأی، ۶- جمع قرآن و تحریف آن، ۷- قرآن بیانگر همه چیز، ۸- انواع تأویل، ۹- تاریخ نزول قرآن، ۱۰- قرآن مجسم در قیامت، ۱۱- چگونگی قرائت و ۱۲- اصطلاحات مؤلف.

فیض یکبار صافی را کوتاه نموده «اصفی» نامیده است. (ذریعه ج ۲ شماره ۴۹۶) سپس بار دیگر آنرا کوتاه تر کرده «مصفی» نامیده است. (ذریعه ج ۲ شماره ۴۲۷۲) شماری از چاپ های صافی را مشار در ص ۵۸۳ فهرست عربی خود یاد می کند. صافی در چهار بخش است: ربع اول از سوره فاتحه تا مائده، ربع دوم از انعام تا اسرائیل، ربع سوم از کهف تا احزاب، ربع چهارم از سبأ تا ناس.

نسخه هائی که از این کتاب در این کتابخانه هست و در فهرست معرفی شده چنین است:

ع/۳۷۵ ربع اول، ع/۳۷۶ ربع دوم، ع/۳۷۷ ربع سوم، ع/۳۷۸ ربع چهارم، ع/۹۳۸ ربع اول و دوم، ع/۱۰۷۴ ربع اول و دوم، ع/۱۰۷۵ ربع سوم و چهارم، ع/۱۲۳۵ ربع سوم و چهارم می باشد.

شماره های: ع/۱۹۷۹، ع/۲۱۰۰، ع/۲۱۰۱، ع/۲۲۶۳ نیز خواهد آمد.
(ن. ک: مشار عربی ص ۵۸۴، که ۱۳ چاپ از سال ۱۳۷۵ به بعد برای آن یاد کرده است، ذریعه ۱۵ ص ۵).

این نسخه شامل ربع دوم، از انعام تا اسرائیل برگهای ۱ تا ۱۰۶، ربع سوم از کهف تا احزاب برگهای ۱۰۸ تا ۱۸۸، ربع چهارم از سبأ تا پایان برگهای ۱۹۰ تا ۲۵۲ است.

نسخ، باقر فرزند محمد اصطهباناتی در عصر پنجشنبه، هفته سوم ماه پنجم (جمادی اول) ۱۱۹۱ (نام کاتب و تاریخ در پایان ربع دوم برگ ۱۰۷ دیده می شود)، پایان نسخه پس از سوره لهب افتاده است.
جلد: بدون جلد.

کاغذ: نخودی، ۳۹۰×۲۰۰، ۲۵۲ برگ، ۲۵ سطر، ۲۲۰×۱۲۰.
شماره پیشین: ۸۵۸-۱۴۹۷.

ع/۱۹۸۰

(معانی بیان)

مطول

یا شرح مطول بر تلخیص المفتاح، نگارش تفتازانی، مسعود بن عمر (۷۱۲-۷۹۳). اصل مفتاح «مفتاح العلوم» از سراج الدین یوسف پسر محمد سکاکی (۵۵۵-۶۲۶) در سه بخش است: ۱- صرف، ۲- نحو و ۳- دو بند معانی و بیان. «تلخیص المفتاح» کوتاه شده دو بند معانی و بیان از بخش سوم آن است که محمد بن عبدالرحمان قزوینی معروف به خطیب دمشق (۶۶۶-۷۳۹) آنرا تلخیص کرده است. چون این تلخیص پسندیده آمد شرحها و حاشیه های بسیار بر آن نوشته شد، که چلبی آنها را در واژه مفتاح العلوم از کشف الظنون یاد

نموده است.

از جمله آنها، دو شرح تألیف تفتازانی، مسعود پسر عمر (۷۱۲-۷۹۳) می باشد. یکی از آن دو به نام «مختصر» و دیگری به نام «مطول» معروف است که مورد گفتگوی ما است و سیزده نسخه آن در مجلدات پیشین این فهرست معرفی شده است.

شماره نسخه های دیگر مطول که در فهرست این کتابخانه معرفی شده چنین است:

ع/۳۵۳، ع/۴۶۲، ع/۴۶۸، ع/۵۹۷، ع/۹۰۰، ع/۹۴۷، ع/۹۸۸، ع/۱۰۰۲، ع/۱۲۱۰، ع/۱۲۸۱، ع/۱۲۸۶، ع/۱۴۶۹، ع/۱۶۶۱.

کشف الظنون ج ۲ ص ۱۷۶۲-۱۷۶۷، مشار عربی ص ۸۵۹ (۱۹ چاپ از سال ۱۲۶۷ بعد) برای آن یاد می کند.

حاشیه های بسیاری نیز بر مطول نگاشته اند که شانزده تا از آنها در ذریعه ج ۶ ص ۲۰۲-۲۰۴ آمده است.

نستعلیق، بی نام، در سنه ۱۰۵۰ نوشته شده (گ ۲۷۱ ب)، دو برگ آغازین نو نویس و نسخ است، حاشیه هائی توضیحی با نشان «منه رحمه الله»، «شرح مفتاح»، «لمحرره» دارد.

جلد: تیماج قهوه ای، مقوایی با جدول و ترنج و گل و بوته فشاری. شماره پیشین: ۷۸۹-۱۴۲۸.

ع/۱۹۸۱

(نحو)

لب الالباب فی علم الاعراب

کوتاه شده ای از «کافیه» ابن حاجب (۴۴۶-۵۷۰) در نحو عربی است. کوتاه کننده بیضاوی، عبدالله بن عمر (م ۶۸۵) است. این کتاب را بیرکلی یا برکوی، زین الدین محمد بن پیرعلی محیی الدین (۹۲۹-۹۸۱) شرح نموده و «امتحان الاذکیاء» نامیده است. مصطفی بن حمزه آل طه یکی از دانشمندان سده یازدهم حاشیه ای بر «امتحان الاذکیاء» نگاشته که به سال ۱۲۶۰ و ۱۲۷۰ بنام «حاشیه اده لی علی الامتحان» چاپ شده است. (معجم المطبوعات سرکیس ص ۶۱۰، ۱۷۱۴

و ۱۷۵۰، کشف الظنون ج ۲ ص ۱۵۴۶).

چلبی در کشف الظنون دو شرح دیگر نیز بر این کتاب یاد کرده است.

آغاز: بسملة رب أعین! الحمد لله الموجد من العدم المستأثر بالقدم ... و بعد فلما رایت ... ملجأ سلاطین العالم ... شمس الدنیا و الدین غیاث الاسلام ... صنفت منه کتاباً و چیزاً لالفاظ ... سَمَى بِلَبِّ الالباب فی علم الاعراب ... انه خیر مدعو و اکرم مجیب. اللفظ الموضوع لمعنی مفرد هو الکلمة ...

انجام: حرف التذکیر مدة تلحق آخر کل کلمة یقف المتکلم علیها من بعض کلامه لتدراک الباقی بعد ذوله عنه و یتبع حركة ما قبلها ان کان متحرکاً. و ان کان ساکناً کسرت. تمت.

نسخ درشت، در هر صفحه چند سطر نوشته و میان آنها را با حاشیه ها و گزارشها با خط ریز پر کرده است.

جلد: تیماج تریاکی تیره، مقوایی، آستر درون ابری.

کاغذ: نخودی، ۱۵۰×۲۴۰، ۲۰۷ برگ، ۳ تا ۱۱ سطر، ۱۱۰×۷۰.

شماره پیشین: ۷۹۰-۱۴۲۹.

ع/۱۹۸۲

(تفسیر)

معالم التنزیل

در تفسیر، از بغوی بو محمد، حسین پسر مسعود پسر محمد معروف به فراء (۴۳۶-۵۱۰) نسبت وی به بغا شهری میان هرات و مرو است. او صاحب «تهذیب» در فقه شافعی و «مصایح السنة» و «جمع بین الصحیحین» و «معالم التنزیل» که مورد گفتگوی ما است می باشد، او در مرورود درگذشت. احوال این مؤلف دروفیات الاعیان ابن خلکان ۱: ۱۴۵ و تهذیب ابن عساکر ۴: ۳۴۵ آمده است.

این تفسیر به سال ۱۲۹۶ ق در بمبئی و سپس در مصر ۲-۱۳۳۱ ق و در ایران بدون تاریخ چاپ شده است (معجم المطبوعات سرکیس ص ۱۵۷۳).

آغاز چاپی: قال الشیخ الامام ... مفتی الشرق و الغرب ابو محمد الحسین ابن مسعود الفراء البغوی ... الحمد لله ذی العظمة و الکبریاء و العزة ... اما بعد فان الله ... ارسل رسوله ... فسألنی جماعة ... کتاباً فی معالم التنزیل و تفسیره فاجبتهم ... (ص ۲) ... سورة الفاتحة و لها ثلاثة اسماء

(ص ۷ سطر ۲۳) و لقد اتيناك^۱ سبعا من المثاني والمراد منها فاتحة الكتاب و سورة الحجر...
 آغاز نسخه ما افتاده است: سبع من المثاني والمراد منها فاتحة الكتاب و سورة الحجر
 مكية فلم يكن يَمُنَّ عليها... (برابراست با سطر ۲۹ صفحه ۷ چاپ سنگی رحلی سال
 ۱۲۹۵-۱۲۹۶ که به خط نور محمد بن عبدالصمد پخش شده است).

پایان نسخه ما: (در آیت ۱۰۳ عمران): من حوايط بنی ظفر فجلسا فی الحائط واجتمع
 اليهما رجال ممن اسلم فقال سعد بن معاذ لاسيد بن حضير: انطلقوا الي هذين الرجلين.

(برابر سطر اول صفحه ۱۷۷ همان چاپ).

نسخ بد، قرن هشتم، آغاز و انجام افتاده، تنها از آیت ۲ سورة فاتحه تا آیت
 ۱۰۳ سورة عمران را در بردارد.

جلد: بدون جلد.

کاغذ: سمرقندی، نخودی رنگ، ۲۳۰×۲۰۹، برگ، ۲۷ و ۲۶ سطر،
 ۱۸۵×۱۳۰.

شماره پیشین: ۶۵۹-۱۲۹۷.

ع/۱۹۸۳

مجموعه

دارای هفت رساله زیر است:

۱- حساب فارسی سه مقالتی.

۲- ذبایح (صید و ذباحت) (فقه).

۳- خلاصه الحساب بهائی (حساب).

۴- صحیفه الاسطرلاب بهائی (اسطرلاب).

۵- تشریح الافلاک بهائی (نجوم).

۶- تلخیص المفتاح غیاث کاشانی (ریاضیات).

۷- شرح تلخیص المفتاح، از ناشناس (ریاضیات).

نسخ، ۱۰۱۶ (گ ۹۰ الف) که شاید تاریخ تألیف باشد ۱۵ ذی قعدة ۱۰۹۵

۱- نسخه شماره ۱۹۸۲/ع این کتابخانه از این کلمه آغاز شده و پیش از آن افتاده است.

(گ ۵۸ الف) و ۲۴ ذی قعدة (گ ۵۹ الف)، نام نویسنده ندارد، عنوانها و

جدول های ریاضی شنگرف است.

جلد: گالینگور مشکی، مقوایی، ته تیماج مشکی، ۲۰۵×۱۲۵.

کاغذ: نخودی، ۱۴۵×۴۵، ۱۲۹ برگ، ۱۵ سطر، ۱۲۰×۴۰.

شماره پیشین: ۷۳۰-۱۳۶۸.

ع/۱۹۸۳/۱

(ریاضی - فارسی)

حساب سه مقالتی

نگارنده: ناشناس.

در سه بخش است: ۱- حساب اهل هند (گ ۱ تا ۳۱) در یک مقدمه و دو باب؛

اول: عدد صحیح، دوم: کسرها، ۲- حساب اهل نجوم (گ ۳۱ ب تا ۵۰) که یک

مقدمه و شش باب دارد، ۳- مساحت (گ ۵۰ الف تا ۵۸ الف) یک مقدمه و سه باب

دارد: خط، سطح، جسم.

آغاز: بسملة. حمدلة. اما بعد این رساله ای است در علم حساب مشتمل بر سه مقاله، اول

در حساب اهل هند...

انجام: و مساحت جميع اقسام مذکور از اسطوانه یعنی مستدیر و مضلع وقائم و مائل،

حاصل ضرب قاعده او است در ارتفاع. تمت تسويد هذه الرسالة فی يوم الخميس ۱۵ ذی قعدة

۱۰۹۵.

نسخه ای از این کتاب را مؤلف در ذریعه ج ۷ شماره ۷ معرفی کرده که آنرا در

مدرسه شیرازی در سامره دیده است.

ع/۱۹۸۳/۲

(فقه)

ذبیحیة یا صید و ذباحت

برخی از مذاهب خوردن آن ذبیحه را مجاز شمرند که ذبح کننده هم مذهب

ایشان باشد. در اسلام این حکم مورد اختلاف فتاوی است و رساله های مستقل

در باره آن نگاشته شده است که در (ذریعه ج ۱۰ ص ۳-۴ و ج ۱۵ ص ۱۰۵-۱۰۷)

دیده می شود.

نسخه ما آخرین برگ رساله ای در این مسأله است که در برگ ۱۵۹ این مجموعه نوشته شده است.

انجام: الجمع بین الروایات المتخالفة فی هذا الباب من دون حاجة الى حمل شیء منها علی التقیة و الله اعلم ...

نسخ، سده یازدهم، جمعه ۲۴ ذی القعدة، بی نام نویسنده است.

ع/۱۹۸۳/۳

(ریاضی)

خلاصة الحساب

از شیخ بهائی محمد بن حسین (۹۵۳-۱۰۳۰) در یک مقدمه و ده باب و یک خاتمه به تفصیلی که در نسخه های دیگر در همین فهرست یاد شده است.

در برخی نسخه ها، مؤلف آن را به شاه عباس پیشکش ساخته است و در برخی نسخه های چاپی به سلطان حسن برادر شاه عباس دیده می شود و برخی دیگر مانند نسخه زیرین نام کسی را ندارد.

حاشیه های این کتاب در ذریعه ج ۶ ص ۸۴ و شرحها و ترجمه هایش در ج ۱۳ ص ۲۲۷-۲۳۴ دیده می شود و چاپهایش را مشار در فهرست عربی ص ۳۳۴ آورده است.

نسخه های دیگر این کتاب در این فهرست چنین است: ع/۱۸۶، ع/۸۱۰، ع/۸۱۷، ع/۱۰۲۲، ف/۱۵۲۶، ع/۱۳۷۹، ف/۱۵۵۰، ع/۱۷۳۱، ع/۱۸۵۰، ع/۱۹۷۱، ف/۲۶۰۱، ع/۱۹۸۳/۳ آمده است (ن. ک. ذریعه ج ۷ ص ۲۲۴).

نسخ، جمعه ۱۰۱۶، بی نام نویسنده، حاشیه با نشان های «۱۲»، «جامع الحساب»، «منه دام ظلّه»، «شرح جواد» دارد، این رساله در برگهای ۵۹ تا ۹۰ مجموعه جای دارد.

ع/۱۹۸۳/۴

(ریاضی)

صفیحة الاسطرلاب

از شیخ بهائی یاد شده بالا. در آموزش کار با دستگاه اسطرلاب. عنوان هایش: اشاره، اشاره است. نام کتاب در آغاز آن صفیحة است که از ریشه صفیحة

اسطرلاب گرفته لیکن به صحیفة مشهور است (ذریعه ج ۱۵ ص ۱۶ و ۵۱). شاگرد مؤلف (بهائی) به نام جواد بن سعدالله کاظمینی (م ۱۰۶۵) صفیحة اسطرلاب استاد خویش را شرح کرده و همراه شرح خلاصه اش چاپ شده است، (ذریعه ج ۱۳ ش ۱۳۳۸) عبدالله جزائری (۱۱۱۲-۱۱۷۳) نیز شرحی بر این صفیحه دارد که آن را «لب اللباب» نامیده است (ذریعه ج ۱۳ ص ۳۶۱ و ج ۱۸ ص ۲۹۰ ش ۱۴۹) شارح در اجازه کبیره (چاپ سماوی ص ۵۳) گوید: آن را به خواهش ابراهیم همیلی حویزروی شرح نمودم.

ملا آقا در بندی (م ۱۲۸۶) نیز سومین شرح را نگاشته و «جوهره» نام داده است. (ذریعه ج ۵ ش ۱۲۶۳ و ج ۱۵ ص ۱۶).

آغاز: بسملة و به نستعین. ارتفعت درجات جبر و تک عن درجات أفهامنا القاصرة و تقدست دقائق ملکوتک عن... و بعد فیقول... بهاء الدین محمد العاملی... هذه رساله انطوت من الاعمال الاسطرلابیة...

انجام: اشاره الى معرفة آخر القنوات. قف علی رأس البئر الاول... اشاره الى معرفة سمت القبلة. ضع الجزء المسامت... ثم ادر العنکبوت بقدر... وقت بلوغ الشمس اليها علی صوب القبلة. ولیکن هذا آخر ما اوردناه فی الاوراق.

نسخ مانند دفتر پیشین، بی نام و تاریخ، دو صفحه واپسین به صورت بادامی نوشته شده است، این رساله در برگهای ۹۱ تا ۹۷ مجموعه جای دارد.

ع/۱۹۸۳/۵

(ریاضی)

تشریح الافلاک

از: شیخ بهائی (۹۵۳ - ۱۰۳۰).

در بیان شکل جهان از دیدگاه بطليموس یونانی. در یک مقدمه و پنج فصل به عربی. مقدمه در چگونگی پدید آمدن جهان. ۱- دایره های فرضی بزرگ، ۲- شکل فلکهای فرضی، ۳- حرکت های گوناگون هر یک از فلکها، ۴- حرکت های زمین، ۵- شفق و سبب آن.

خاتمه در تعیین خط نصف النهار. این کتاب از سده یازدهم مانند کتاب درسی بکار رفته و دهها شرح و حاشیه از طرف استادان مدارس ریاضیات بر آن نگاشته

شده است، چهار حاشیه آن در ذریعه ج ۶ شماره ۱۸۶ تا ۱۸۹ و شروح بسیاری از آن در ذریعه ج ۴ ص ۱۸۶ تا ۱۸۷ و ج ۱۳ ص ۱۴۶ تا ۱۴۹ یاد شده است. و چاپهای آن را مشار در بخش عربی ۱۸۵-۱۸۶ و ۵۴۴ یاد نموده است.

نسخه های دیگر تشریح الافلاک که در این فهرست معرفی شده چنین است: ۱۰۴۹/۴ ف، ۱۳۸۹/۴ ع، ۱۶۸۱/۱ ع، ۲۵۱۸/۴ ف.

این رساله در برگهای ۹۷ تا ۱۰۵ مجموعه جای دارد.

ع/۱۹۸۳/۶

(ریاضی)

تلخیص المفتاح

جمشید کاشانی ملقب به غیاث الدین از ریاضی دانان بزرگ (۷۹۰-۸۳۲) که تکامل دهنده کسرها و اعشاری به شمار می رود. او پسر مسعود، پسر محمود پسر محمد پزشک کاشانی بود که در جوانی به آموزش ریاضی پرداخت و زیج ایلخانی خواه نصیر را تکمیل کرد و چون در ریاضیات نام آور شد، الغ بیک (۷۹۷-۸۵۳) پسر شاهرخ پسر تیمور، او و خواهرزاده اش معین الدین را به سمرقند خواست. وی در آنجا زیج خاقان را به نام شاهرخ ساخت و به سال ۸۱۶ به پسر وی، الغ بیک پیشکش کرد که با همین تاریخ در کتابخانه دیوان هند موجود است. وی به سال ۸۱۸ آلتی ریاضی ساخت که «طبق المناطق و لوح اتصالات» خوانده شد. وی به سال ۸۲۴ به همراه خواهرزاده اش معین الدین به سمرقند آمد و در بنای زیج شرکت کرد و به سال ۸۲۹ کتابی به نام «نزهة الحدائق» یا «جام جمشید» در چگونگی کار آن نگاشت که همراه با الحاقات دهگانه آن به سال ۱۳۰۶ هـ در ۳۱۳ ص چاپ شده است. (ذریعه ج ۲ ش ۱۱۶۶ و ج ۵ ص ۲۴ و ج ۲۴ ش ۵۹۶ و مشار عربی ص ۹۵).

گاهنامه زندگی این دانشمند را ابوالقاسم قربانی در کتاب کاشانی نامه چاپ دانشگاه ۱۳۵۰ خ و در زندگینامه ریاضیدانان دوره اسلامی ص ۳۶۶ آورده که چنین تکمیل می شود:

- در سال ۸۰۸ در کاشان به رصد کردن پرداخت.

- در سال ۸۰۹ رساله «سَلَمُ السَّمَاء» را در کاشان به پایان رسانید که هفت مقاله

و یک خاتمه دارد و به سال ۱۳۰۶ هـ به نام «ابعاد و اجرام» چاپ شد (ذریعه ج ۱ ش ۳۵۳ و ج ۲ ش ۱۱۶۶ و ج ۱۲ ص ۲۲۰-۲۲۱).

- در سال ۸۱۳ رساله مختصر در هیئت را برای شاهزاده اسکندر قره قویونلو نگاشت.

- به سال ۸۱۶ زیج خاقانی را برای شاهرخ به نام پسرش الغ بیک پیشکش نمود (ظاهراً آن را از کاشان به سمرقند فرستاده باشد).

- در ۸۱۸ رساله «آلات رصد» به نام همان اسکندر و در همان سال نیز رساله «نزهة الحدائق» را در بیان آلت ریاضی «طبق المناطق» که خود ساخته بود نگاشت.

چنانکه گذشت این رساله در ذریعه بعنوان «جام جمشید» نیز نامیده شده است (ذریعه ج ۵ ص ۲۴، ذریعه ج ۱۸ ص ۱۹۳، ذریعه ج ۲۴ ص ۱۱۵).

- به سال ۸۲۴ «تلخیص المفتاح» را که مورد گفتگوی ما است در سی فصل نگاشت. در صورتی که تاریخ تألیف اصل آن «مفتاح الحساب» در ذریعه ج ۴ ش ۱۸۸۸ و ج ۲۱ ش ۵۳۰۶، سال ۸۲۹ است و خود مؤلف در مقدمه تلخیص گوید: «چون نگارش مفتاح الحساب پایان یافت آن را کوتاه کرده تلخیص المفتاح نامید» (گ ۱۰۶ الف ش ۱۹۸۳/۶).

- سال ۸۲۷ در ماه شعبان «رسالة محیطیه» یا «نسبة القطر الی محیط الدائرة» را به پایان می رساند. که در ۱۳۰۸ هـ و سپس در مسکو ۱۹۵۶ م با مقدمه یوشکویچ چاپ شد. (ذریعه ج ۲۰ ش ۱۶۳ و ج ۲۴ ش ۷۳۰).

- سال ۸۳۰ پایان کار او در مفتاح الحساب است که در سمرقند بامداد چهارشنبه ۳ جمادی الاول ۸۳۰ = ۲۶ تیرماه ۸۰۶ یزدگردی به الغ بیک پیشکش نمود.

نسخه ای از مفتاح الحساب به شماره (۳۱۸۰) هست که به خامه عبدالرزاق بن محمد ملقب به معین المنجم (همان معین الدین که همراه جمشید کاشانی به سمرقند آمده بود) در رجب ۸۳۰ یعنی دو ماه پس از تاریخ تألیف نوشته شده است. (قربانی ص ۳۷۲-۳۷۳ و فهرست ملک ج ۶ ص ۲۶۳).

- کاشانی به سال ۸۳۲ در ۱۹ رمضان ۸۳۲ درگذشت و در بیرون سمرقند به

خاک سپرده شد. در باره مرگ کاشانی، امین احمد رازی در هفت اقلیم ۲: ۴۶۰ و نیز در پشت برگ ۳۵۷ نسخه خطی کتابخانه مرکزی دانشگاه ش ۱۷۹۰ چنین گفته است: [چون جمشید احترام کافی برای الغ بیک نمی نهاد، شاه همیشه می گفت کی مهم زیج پایان گیرد تا من از گفتار و کردار ناهنجار جمشید خلاص شوم. و بعضی باعث فوت مولانا را از الغ بیک دانند].

و با اینکه کاشانی رساله مخصوص و ترجیب دارد الغ بیک در مقدمه زیج خود که پس از مرگ جمشید نوشت می گوید جدول و ترجیب را نخستین بار من حل کرده ام (کاشانی نامه ص ۹-۱۰).

- نامه های کاشانی به پدرش: از کاشانی که خانواده خود را در کاشان بجا نهاده برای کار به زیج سمرقند آمده بود چند نامه برجا مانده است که فواید تاریخی در بردارد:

۱- نامه ای که در مجموعه ای در سپهسالار است (ش ۲۴/۲۹۱۴ فهرست ج ۴ ص ۷۳).

۲ و ۳ - دو نامه که در مجلس موجود است (فهرست ج ۱۵ ص ۲۰۲ ش ۱۴۲) نامه دیگر نیز در دانشگاه ش ۲۱۴۴/۴۴ موجود می باشد (کاشانی نامه ص ۲۹). نسخه هایی دیگر از تلخیص المفتاح:

- دانشگاه تهران، کتابخانه مرکزی ش ۸۶۸ و ۹۵۷ فهرست دانش پژوه ج ۳ ص ۸۶۶ تا ۸۶۸.

- کتابخانه ملی ملک، در مجموعه ش ۳۱۸۰ به خامه معین الدین کاشی خواهرزاده مؤلف و نسخه دوم ش ۳۰۷۹.

- کتابخانه مجلس، ش ۲۷۸۶/۹ و ۲۸۲۸/۱.

- کتابخانه جارالله، استانبول ش ۱۴۶۰.

نسخ مانند رساله پیشین، بی نام و تاریخ، در هر صفحه قطعه ای بزرگ از صفحه را حذف کرده و در حاشیه به صورت صفحه ای دیگر باریکتر از صفحه اصل نوشته است و جای آن را در صفحه اصل با علامت ۷ نشان داده است، این رساله در برگهای ۱۰۶ تا ۱۱۶ مجموعه جای دارد.

(ریاضی)

ع/۱۹۸۳/۷

شرح تلخیص المفتاح

شرحی است عربی بر تلخیص المفتاح یاد شده در بالا ص ۱۴.

شارح مانند «تنویر المصباح فی شرح تلخیص المفتاح» که در ذریعه ج ۴ ش ۲۰۹۳ معرفی شده ناشناس است و مقدمه نیز ندارد. لیکن آغاز آن با «تنویر» معرفی شده در ذریعه اختلاف دارد و مانند نسخه مجلس است که در فهرست حائری ج ۱۰ ص ۳۴ معرفی شده است.

آغاز: قال المصنف: الحمد لله الواحد الاحد الفرد. فیها براءة استهلال. لانه يفهم من الواحد واخويه ان هذا الكتاب فی علم الحساب. القديم هو الذي لا أول لوجوده، الصمد بفتح الميم...

این شرح مانند اصل تلخیص المفتاح، سی فصل دارد، در صورتی که خود «مفتاح الحساب» یک مقدمه و پنج مقاله دارد.

نسخ مانند دفتر پیشین، بی نام و تاریخ، پایان افتاده است، صفحه ها طوری نوشته شده که چون به سطر ماقبل آخر پایین صفحه برسیم باید به حاشیه سمت راست بالا برویم و چون تا پایین برسیم باید به صفحه بعد رویم و تا پایین سطر ماقبل آخر بخوانیم و سپس به بالای حاشیه سمت چپ رویم و تا پایین بخوانیم، پس هر حاشیه دنباله متن می باشد و جای افتادگی با علامت (۷) نشان داده شده است، این رساله در برگهای ۱۱۶ تا ۱۲۹ ب مجموعه جای دارد.

ع/۱۹۸۴

مجموعه ای از شیخ بهائی

شامل چهار رساله زیرین است:

۱ - خلاصه الحساب، از بهائی (۹۵۳ - ۱۰۳۰)، از گ ۱ تا ۵۶، هر صفحه ۹ سطر، ۱۱۰×۵۰.

۲ - تشریح الافلاک، از گ ۵۷ تا ۷۳، ۹ سطر، ۱۱۰×۵۰.

۳ - صفيحة الاسطرلاب، از گ ۷۴ تا ۷۹، ۱۳ سطر، ۱۱۵×۷۰.

۴- الوجيزة في الدراية، از بهائی، از گ ۸۰ تا ۸۵، ۱۳ سطر، ۷۰×۱۱۵.

نسخ، بی تاریخ سده ۱۲هـ.، عنوانها و جدولها و دایره ها شنگرف، برگ نخست نونویس است، تملک محمد مهدی رجب ۱۲۹۹ (گ ۲)، حاشیه با نشانهای «م»، «منه»، «ح»، «د» دارد.

جلد: تیماج سرخ، مقوایی، آستر درون کاغذ گل و بوته دار. کاغذ: نخودی.

شماره پیشین: ۶۷۶-۱۳۱۴.

ع/۱۹۸۴/۱

(ریاضی)

خلاصة الحساب

مکرر شماره ۱۹۸۳/۳ ع است.

نسخ درشت، هاشم بن کرم الله الجزائر (گ ۵۶ ب)، بدون تاریخ، با حاشیه هایی به نستعلیق ریز در میان سطور، عنوانها شنگرف، این رساله در برگهای ۱ تا ۵۶ مجموعه جای دارد.

ع/۱۹۸۴/۲

(ریاضی)

تشریح الافلاک

مکرر شماره ۱۹۸۳/۵ ع.

نسخ درشت، بی نام و تاریخ، عنوانها و جدول و دایره ها شنگرف، حاشیه به نستعلیق ریز در میان سطرها، این رساله در برگهای ۵۷ تا ۷۳ مجموعه جای دارد.

ع/۱۹۸۴/۳

(ریاضی)

صفیحة الاسطرلاب

از: شیخ بهائی (۹۵۳-۱۰۳۰).

مکرر شماره ۱۹۸۳/۴ ع.

نسخ، بی نام و تاریخ، سده دوازدهم، عنوانها شنگرف، این رساله در برگهای

۷۴ تا ۷۹ مجموعه جای دارد.

(حدیث شناسی)

ع/۱۹۸۴/۴

الوجيزة في الدراية

از: شیخ بهائی (۹۵۳-۱۰۳۰) محمد بن حسین

آن را در مرورود معروف به «هاروچاق» به هنگامی که با سپاه شاه عباس برای گشودن بلخ می رفت، همچون پیش در آمدی برای کتاب «جبل المتین» خود بنگاشت و در چهارشنبه پایان ذی قعدة ۱۰۱۰ آن را به پایان رسانید. (ذریعه ج ۲۵ ص ۵۱ ش ۲۶۵).

او جبل المتین را در سال ۱۰۰۷ نگاشته بود (ذریعه ۶، ۲۴۰) شرح هائی نیز بر این وجیزه نگاشته اند که در ذریعه ج ۱۴ ص ۱۶۸-۱۶۹ یاد شده است. چاپهای وجیزه در فهرست مشار عربی ص ۹۸۵-۹۸۶ آمده است.

آغاز و انجام این نسخه مانند نسخ چاپی است.

نسخ، بی تاریخ، سده دوازدهم، از هاشم بن کرم الله (گ ۸۵ ب)، اندکی از عنوانها شنگرف، این رساله در برگهای ۸۰ تا ۸۵ مجموعه جای دارد.

(نحو)

ع/۱۹۸۵

الفوائد الضیائية في شرح الكافية

شرحی است از عبدالرحمان جامی (۸۱۷-۸۹۸) بر «کافیه» در نحو زبان عرب، تألیف ابن حاجب (۵۷۰-۶۴۶)، عثمان پسر عمر کرد اسنائی ساکن مصر، مالکی مذهب که چلپی در کشف الظنون او را در حرف کاف معرفی نموده است. جامی کافیه وی را به سال ۸۷۷ برای پسرش ضیاء الدین یوسف شرح کرد و چون مدتها در ایران کتابی کلاسیک بشمار بود شیعیان نیز حاشیه هائی بر آن نگاشتند که در ذریعه ج ۶: ۵۶-۵۷ یاد شده است.

نسخه های دیگر این شرح به شماره های ۱۸۵۸ ع، ۱۳۰۴ ع، ۱۳۸۷ ع و

ع/۱۹۲۵ معرفی شده است.

نسخ خوش، بی نام و تاریخ، ناقص، آغاز و انجام آن افتاده است، حاشیه ها

نستعلیق، آغاز در باب مبتدا از مرفوعات مطابق سطر ۸ گ ۲۸ الف نسخه
ع/۱۹۸۶ می باشد.
جلد: مقوایی، رویه تیماج قهوه ای، فرسوده.
کاغذ: فرنگی، نقره ای.
شماره پیشین: ۸۸۲-۱۵۲۱.

ع/۱۹۸۶

(نحو)

الفوائد الضیائیة فی شرح الکافیة

متن از: ابن حاجب (۵۷۰-۶۴۶).
شرح از: جامی، عبدالرحمان (۸۱۷-۸۹۷).
مکرر شماره ع/۱۹۸۵.
انجام افتاده در باب اسم تفضیل: اشتق من فعل... مارایت رجلا احسن فی عینه
الکحل... بوادی السباع...
نستعلیق زیبا، بی نام، بی تاریخ، حاشیه ها به نستعلیق ریز در برگهای ۱ و ۲،
یادداشتهای نحوی و صرفی بسیار دارد ولی غیر مهم است.
جلد: مقوایی، رویه تیماج قهوه ای، فرسوده.
کاغذ: ۱۲۰×۲۴۵، ۱۴۲ برگ، ۱۹ و ۲۰ سطر، ۶۰×۱۶۰.
شماره پیشین: ۸۰۷-۱۴۹۶.

ع/۱۹۸۷

مجموعه

شامل پنج رساله زیرین است:
۱- استقصاء النظر، از علامه حلی، از گ ۴ تا ۱۶، یک برگ پیش و دو برگ پس
از این رساله، خبر و حدیث نوشته شده است، نستعلیق خوش محمود ثاقب
تبریزی در ربیع الاول (گویا سده دوازدهم) (گ ۱۴).
۲- کشف الحقایق فی حل الدقائق، از گ ۱۶-۳۰، نستعلیق خوش، همان
محمود ثاقب تبریزی، بدون تاریخ (گ ۳).

۳- مثنوی اسماء الله الحسنى، از شفیعی نیشابوری، (گ ۳۲ تا ۳۶)،
نستعلیق.
۴- جواهرنامه، از گ ۳۷-۵۲، نستعلیق، بدون نام و تاریخ.
۵- معماشناسی، در کرانه برگهای ۴۳ تا ۴۸.
نسخ، محمد حسین نصرآبادی در ماه صفر ۱۰۷۷ (گ ۴۸ ب).
شماره پیشین: ۷۱۴-۱۳۵۲.

ع/۱۹۸۷/۱

(کلام)

استقصاء النظر

فی البحث عن القضاء و القدر

از: علامه حلی (۶۴۸-۷۲۶) حسن بن یوسف.
نام کتاب «استقصاء البحث و النظر» نیز آمده است. وی آن را برای اولجایتو
خدا بنده مغولی (جلوس ۷۰۳ مرگ ۷۱۶) به هنگامی نگاشت که مغولان تشیع را
بر تسنن ترجیح دادند. لیکن سابقه ذهنی جبرگرائی تسنن در ایشان مانع آن می شد.
پس علامه این کتاب را در حل این معضل الجایتو ساخت. و چون یک هندی
سنی بر این کتاب جوابی نگاشت قاضی نور الله شوشتری (۹۵۶-۱۰۱۹) پاسخی
در رد آن هندی نگاشت و آن را «النور الأتور و النور الأزهر» نامید. یکسال پس
از تألیف این کتاب قاضی را زیر شلاق خاردار کشتند. (ذریعه ج ۲ ص ۳۱ ش ۱۲۲
و ج ۲۴ ش ۱۹۵۲).

- این کتاب در نجف ۱۳۵۴ همراه با «انقاذ البشر من الجبر و القدر» چاپ شده
است (ذریعه ج ۲ ش ۱۶۱۲).
آغاز: الحمد لله الحكيم الغفار... اما بعد فانه بماکان السلطان... اولجایتو خدا بنده... سالتی
عن الادلة علی ان للعبد اختیار...

نستعلیق، محمود ثاقب تبریزی در مشهد الرضا در ربیع الاول (بی سالشمار) در
سده ۱۲، برگهای ۱ و ۲ سفید و در برگ ۳ چند روایت حدیث، در برگ
۴ چند سطر تملک و مهر بوده که سیاه کرده شده و نام کتاب
استقصاء النظر نوشته شده است، این رساله در برگهای ۴ تا ۱۴ مجموعه جای

دارد و به صورت اریب نوشته شده است.

ع/۱۹۸۷/۲

(کلام)

کشف الحقائق فی حلّ الدقایق

از: معین الدین سلطانیه ای حسینی در عقاید کلامی شیعه.

آغاز: الحمد لله الذی رزقنا اسباب الایمان ... اما بعد فیقول الفقیر العبد... معین الدین الحسینی السلطانوی ... هذه رسالة و جیزة فی حقیقة الایمان و اصوله و معنی التوبة و القضاء و القدر و الشفاعة و غیرها، منتخبة من کتب العلماء الامامية... و سميتها بکشف الحقائق فی حلّ الدقایق و هی مرتبه علی ابواب و خاتمة. الباب الاول فی حقیقة الایمان و فیه فصول. الفصل الاول فی تعریف الایمان...

در پیشگفتار نام مؤلف و کتاب و فهرست پنج باب و ۱۲ مبحث که در خاتمه است دیده می شود.

انجام: ویجان بالقلب و اللسان و الید. و لاینقل الی الاصب مع نجاح الاسهل والله اعلم بالصواب.

کتابی به همین نام، لیکن در ریاضیات در ذریعه ج ۱۸ ص ۳۱ دیده می شود که یک قرن پیش از تاریخ این کتاب است.

نستعلیق، محمود مدعو به ثاقب تبریزی، بدون تاریخ، عنوانها شنگرف، این رساله در برگهای ۱۶ تا ۳۰ مجموعه جای دارد.

ع/۱۹۸۷/۳

(معما - فارسی)

مثنوی اسماء الله حسنی

یا «معمای نود و نه نام خدا»

از ملامیر حسین معمایی متخلص به شفیعی شیرازی نیشابوری پسر محمد در گذشته سال ۹۰۴ شاگرد عبدالرحمان جامی (۸۱۷-۸۹۸) به نقل ذریعه، جامی گفته است: اگر می دانستم او معما را بدین مرز می رساند به معما سرائی نمی پرداختم. پس شرحی بر رساله معماشناسی او نگاشت. میرحسین در پیشگفتار این رساله غزلی در ستایش میرعلی شیرنوائی (۸۴۴-۹۰۶) می آورد که در آن

شفیعی تخلص نموده است.

دو نسخه از این رساله معماشناسی به شماره های ۲۱۳۲/ف و ۲۵۹۲/ف در این کتابخانه است و آغاز هر دو یکی است (فهرست انوار ج ۵ ص ۱۸۴ و ج ۶ ص ۱۲۵) و برابر است با ذریعه ج ۹ ص ۵۳۴ سطر ۴ که چنین است: به نام آنکه از تألیف و ترکیب معمای جهان را داد ترتیب لیکن انجام آنها دگرگون است.

اثر دیگر میرحسین شفیعی مثنوی ای است ببحر رمل که به نام «معمای نود و نه نام خدا» شهرت دارد که نسخه آن اکنون مورد گفتگوی ما است. آغاز این نسخه، برابر نسخه شماره ۲۸۷۸ سپهسالار (فهرست ج ۵ ص ۶۰۹) چنین است:

نیست حدّ خامه از نام آله دم زدن باید زبان دارد نگاه

انجام این نسخه، برابر انجام یاد شده در ذریعه (ج ۹ ص ۵۳۴ سطر ۷) چنین است:

سوی فضلت چون شفیعی راست روی آخر از فضل تو دارد گفتگو

از دل او آنچه باید دور دار چشم جاننش را نشان نور دار

او برای هر یک از ۹۹ نام خدا یک شعر معما ساخت، کاتب نام را با شنگرف در آغاز سطر نهاده، شعر را با مرکب سیاه در پشت آن نوشته است. و چون پیوند میان آن نام و محتوای شعر و معما پیچیده است، در حاشیه هر یک گزارشی پیچیده تر از خود معما نوشته است که برای وقت کشی سودمند است. مثنوی دیگر با همین نام «معمای نود و نه نام خدا» از شاعری که به نام «صدر دیوانه» معرفی شده است در مجالس النفائس میرعلی شیرنوائی ص ۳۸۶ هست و نسخه اش در سپهسالار است (فهرست ج ۵ ص ۶۱۰ ش ۲۸۷۸).

نستعلیق، بی نام و تاریخ، این رساله در برگهای ۳۲ تا ۳۶ مجموعه جای دارد.

ع/۱۹۸۷/۴

(طبیعی - فارسی)

جواهر نامه

تحریری کهن تر از جواهرنامه ای است که انوار در ج ۲ ص ۲۰۶ شماره ۷۰۰ و در ج ۴ ص ۳۸۰ به شماره ۲۷۶۸ معرفی کرده است و گویا همان باشد که در

ذریعه ج ۵ ش ۱۳۳۴ گوید: محمد بن ابی البرکات جوهری نیشابوری آن را برای سلطان بوالفتح مسعود پسر صدر شهید به سال ۵۹۲ تألیف کرد. عنوان ۱۲ باب نسخه زیرین با نسخه ۷۰۰ و ۲۷۶۸ برابر است. لیکن عبارت هر یک با دیگری فرق دارد.

انجام: در موقع صاعقه و طاعون آیتی است... و چشم بهق و برص را درمان باشد از برکت پشم. والله اعلم بالصواب.

نستعلیق، سده یازدهم، بی نام، آغاز این نسخه از آغاز نسخه ش ۷۰۰ یک صفحه کم دارد، در کرانه برگهای ۴۳ تا ۴۸ رساله ای در معما نوشته شده است که من آن را رساله پنجم به شمار آوردم، این رساله در برگهای ۳۷ تا ۵۲ مجموعه جای دارد.

ع/۱۹۸۷/۵

(معما - فارسی)

معما شناسی

آغاز: بدانکه ترتیب کرده شده این رساله بریک مقدمه و بیست و چهار اصل و خاتمه. مقدمه، در بیان معنی معما. اصل اول در حساب جمل، اصل دوم بیان ارقام هندسه، اصل سوم در بیان ارقام اسبوع، اصل چهارم کواکب سبعة سیاره، اصل پنجم ارقام بروج، اصل ششم سال و ماه، اصل هفتم لغات، اصل هشتم صورت، اصل نهم قلب و عکس، اصل دهم تشبیهات، اصل یازدهم اسامی اول کلمه، اصل دوازدهم اسامی وسط کلمه، اصل سیزدهم اسامی آخر کلمه، اصل چهاردهم اسامی لب، اصل پانزدهم تصغیر، اصل شانزدهم اسقاط حروف، اصل هفدهم بیان الفاظ مشترک، اصل هیجدهم جمع برخی اجزاء یک کلمه با کلمه دیگر، اصل نوزدهم اسامی عدد، اصل بیستم جذر و مجذور، اصل بیست و یکم کعب، اصل بیست و دوم قطر دایره، اصل بیست و سیم مبادی عدد، اصل بیست و چهارم ضد و نقیض. خاتمه در محسنات معما.

آغاز کتاب: مقدمه بدانکه معما (گ ۴۳ ب).

انجام: خاتمه، بدانکه لطافت و ظرافت... تا پسندیده بود. تمت هذه الرسالة علی ید...

محمد بن حسین النصر آبادی فی شهر صفر... سنه ۱۰۷۷ (گ ۴۸ ب).

نسخ، محمد بن حسین نصرآبادی در صفر ۱۰۷۷ (گ ۴۸ ب)، عنوانها

شنگرف، این رساله در کرانه برگهای ۴۳ تا ۴۸ نوشته شده است.

ع/۱۹۸۸

(منطق)

حاشیه بر شمسیه و شرح آن تحریر القواعد المنطقية فی شرح الشمسية

حاشیه ای است بر شمسیه و شرحها و حاشیه های آن.

اصل شمسیه نگارش دبیران قزوینی نجم الدین علی بن عمر (۶۰۰-۶۷۵) شرح آن «تحریر القواعد المنطقية» از قطب رازی (۶۹۴-۷۶۶)، این حاشیه از مردی ناشناس است.

آغاز: قوله: ورتبه علی مقدمه. اعلم ان المصنّف قال اشعاراً الی من سعد بلطف الحق الی آخر اوصافه. بتحریر کتاب کذا و کذا. ثم قال...

انجام: فالجواب هو ذلک لا ما ذکره. مع ان ذلک الجواب لا یشرح الا الاشکال الثانی. و منهم من... ویرد علیه ان المقام یدل علی قصد التعریف... و یمنکن ان یقال: اشار رحمه الله الی الجواب و الا یراد بقوله... تم الكتاب بعون الملك الوهاب. تمام شد روز سه شنبه ۱۹ شعبان ۲۴ (شاید ۱۲۲۴) علی ید الفقیر اسدالله.

نستعلیق، اسدالله، در روز سه شنبه ۱۹ شعبان ۲۴ شاید (۱۲۲۴).

جلد: تیماج قهوه ای، آستر کاغذ نخودی.

کاغذ: ۱۲۰×۱۰۰، ۱۲۷ برگ، ۱۵ سطر، ۱۰۷×۶۵.

شماره پیشین: ۱۰۹۴-۱۷۳۴.

ع/۱۹۸۹

(منطق)

مجموعه حاشیه های شمسیه

شامل دو حاشیه بر شمسیه است:

۱- از برگ ۱ تا ۳۵ حاشیه شریفی بر شرح قطبی شمسیه.

۲- از برگ ۳۶ تا ۸۴ حاشیه بر کلیات خمس منطق، مجهول المؤلف.

جلد: بدون جلد.

کاغذ: فرنگی، نخودی، ۲۱۰×۱۵۰، ۸۴ برگ.

شماره پیشین: ۹۳۴-۱۹۷۳.

ع/۱۹۸۹/۱

(منطق)

حاشیه شریفی بر شرح قطبی شمسیه

متن شمسیه از دبیران قزوینی (۶۰۰-۶۷۵) علی بن عمر، متنی است کوتاه و فشرده در منطق که چون مدتها در کلاسها تدریس می شد حاشیه و شرحها برای نوشته آمد، یکی از آن شرحها نگارش قطب رازی (۶۹۴-۷۶۶) محمد بن محمد بویه ای شاگرد علامه حلی (۶۴۸-۷۲۶) است، که «تحریر القواعد المنطقية فی شرح الشمسية» نام دارد و خود نیز به همان دلیل حاشیه ها بسیار دارد.

و بیش از بیست حاشیه آن در ذریعه ج ۶ ص ۳۴-۳۸ معرفی شده است. یکی از آن حاشیه ها از میر سید شریف گرگانی (۷۴۰-۸۱۶) است که به گفته چلبی در کشف الظنون آن را «حاشیه کوچک» نامند و حاشیه شریفی نیز خوانده می شود، و خود نیز حاشیه های بسیار دارد که در ذریعه ج ۶ ص ۷۳-۷۵ برخی از آنها معرفی شده است. این حاشیه در هند و ایران مکرر چاپ شده است (معجم المطبوعات ص ۶۷۹ و مشار عربی ص ۲۸۰).

نسخه های دیگر از این حاشیه شریفی در این کتابخانه، ش ۲۰۰۱/ع و ۲۱۳۸/ع نیز دیده می شود.

آغاز: قوله، و رتبه علی مقدمه و ثلاث مقالات و خاتمه. اقول: هكذا وجدنا عبارة المتن فی كثير من النسخ و الصواب ان لفظة ثلاث هاهنا زائدة...

انجام: فلما وجدوا ان كل مترادفين متحدین بالذات ينتج كل متحدین فی الذات مترادفان، و اذا بطل الظن فی المتساویین كان بطلانه فی غیره اظهر.

نسخ و نستعلیق، بی نام، تاریخ ۱۲۶۵، این رساله در برگهای ۱ تا ۳۵ مجموعه جای دارد.

کاغذ: فرنگی، ۲۱۰×۱۵۰، ۳۵ برگ، ۱۷ سطر، ۱۲۰×۷۰.

ع/۱۹۸۹/۲

(منطق)

حاشیه بر کلیات خمس

آغاز افتاده است: قوله: لأنه اما ان یصح السکوت علیه ای یفید المخاطب فائدة تامة.

اقول. الأظهر أن یقال: لانه اما این یفید المخاطب فائدة تامة...

انجام: لان الرئيس صرح فی الشفا بأن التصدیق بوجود الموضوع من المبادئ التصدیقية فلا یكون جزء علی حدة بل یندرج فی المبادئ. تمت الكتاب بعون الملك الوهاب. مؤلف و کتابی که حاشیه بر آن است ناشناخته ماند.

نسخ نزدیک به نستعلیق، از شاه محمد بن حاجی شیرعلی قاربوزآبادی، در مدرسه میرزا عبدالکریم روز یکشنبه جمادی دوم ۱۲۴۲ (گ ۸۴ب)، این رساله در برگهای ۳۶ تا ۸۴ مجموعه جای دارد. کاغذ: نخودی، فرنگی، ۱۷ سطر، ۱۲۰×۷۰.

ع/۱۹۹۰

(پزشکی)

مجموعه

شامل دو رساله:

۱- التلخیص (داروسازی)، از گ ۱-۱۷۱.

۲- قرابادین سمرقندی، از گ ۱۷۱ تا ۲۱۶ مجموعه.

شماره پیشین: ۴۴۸-۱۳۰۶.

ع/۱۹۹۰/۱

(پزشکی)

التلخیص

کتابی است در پزشکی و داروسازی از نگارنده ای ناشناس که در سال ۱۰۷۴ در اصفهان نگاشته شده و چنانکه از مندرجات برگ ۱۶۱ آن می توان برداشت کرد، این کتاب به دست یک کاتب نسخه برداری شده است. سپس خود نگارنده تا سال ۱۰۷۷ در آن دست می برده و تصحیح می نموده است. چون یک یا چند برگ از آغاز آن افتاده است متأسفانه نام مؤلف شناخته شده نیست لیکن نام کتاب در برگهای ۱۳۴-الف سطر ۱ و ۲ و ۱۶۸-الف سطر ۲ با تعبیر «کتاب التجربة من التلخیص» دیده می شود. از شرح موجز (گ ۱۶۱) قرابادین سمرقندی در این کتاب نام برده شده است.

در پایان کتاب همه متن قرابادین سمرقندی را در یکجا گنجانیده است. واژه نامه ها و نام فارسی داروهای بسیاری را در بردارد.

آغاز: که اندکی افتاده است: والخلاف اما فی الحقیقة فقط اوفیها و فی المزاج والاعتماد فیها علی الاقدم...

او در پیشگفتار می گوید: قیاس در پزشکی مؤید آزمایش است، بلکه بی تأیید قیاس نمی توان به نتیجه آزمایش تسلیم شد زیرا که حکم آن جزئی است. و هرگاه قیاس کلی از آزمایش جزئی جدا بماند در این صورت نتیجه آزمایش برتر از نتیجه قیاس خواهد بود. از این رو است که ما به سخن شیخ الرئیس (بوعلی سینا) کمتر اطمینان می کنیم زیرا که آرای او متکی بر استدلال است و پس از روزگار او آزمایش های بسیار شده است. و هر جا که ما می گوئیم قال الشیخ ... مقصود ما او است. مؤلف در آغاز هر بخش تصریح می کند که بی کم و زیاد مطابق قانون ابن سینا است.

در اینجا با خطی دیگر و به زبان عربی در حاشیه چنین نوشته شده است: با اینهمه مؤلف بسیاری از عبارتهای «منهاج» را عیناً نقل می کند (گ ۱۲ الف کرانه راست صفحه). می دانیم که چلبی در کشف الظنون دو کتاب به عنوان «منهاج» در پزشکی یاد می کنند: (۱) «منهاج البیان» از ابن جزله (م ۴۹۳) که چاپ نشده است. (۲) «منهاج الدکان» از کوهین اسرائیلی عطار که آن را به سال ۶۵۸ نگاشته است و به سال های ۱۲۸۷ و ۱۳۰۵ و ۱۳۳۰ در ۲۴۷ ص در مصر چاپ شده است.

گویا مورد استفاده مؤلف این کتاب که در اصفهان در سده یازدهم می زیست «منهاج» ابن جزله باشد که هر چند چاپ نشده لیکن نسخه های خطی آن در کتابخانه های ایران فراوان بوده و هست و نسخه شماره ۳۷۱/ع را انوار درج ۷ ص ۳۲۴ معرفی نموده است.

مؤلف ناشناس در آغاز این نسخه که شاید به دلیل خط زدگی فراوان بتوان آن را نسخه اصل شمرد کتاب را در چند شطر (بخش) برمی شمرد. و این شطر را (که گویا نخستین شطر باشد) در یک مقدمه و سه مقاله می شمرد. مقدمه در تعریف کلیات منطقی، مقاله نخست گیاه (برگهای ۵ تا ۲۶) دوم حیوان (گ ۲۶ تا ۲۷) سوم معدن (۲۷-۳۰) و هر یک مرتب بر حروف ابجد است نه اَبْت. شطر دوم در خواص آنها است که آن نیز چند مقاله دارد: مقاله

نخست در لوح طبع در چند باب. باب نخست در ادویه گرم و خشک در ۶ فصل و هر فصل مرتب بر حروف ابجدی (نه اَبْتی است) (گ ۳۰-۴۳). باب دوم ادویه گرم و تر در دو فصل است (گ ۴۳ و ۴۴) باب سوم ادویه سرد و خشک پنج فصل دارد (گ ۴۴-۴۸) باب چهارم داروهای سرد و تر دو فصل دارد (گ ۴۸-۵۰) باب پنجم داروهای معتدل (چوب سیاوشان) (گ ۵۰-۵۱) باب ششم حیوان (گ ۵۱-۵۴) مقاله سوم در خصوصیات دیگر آن داروها از روی کتاب قانون که در چندین بحث است.

بحث نخست زهرها در شش باب و برخی از باب هایش چند فصل دارد (۵۴-۶۰). بحث دوم لوح غذا. شش باب و هر باب چند فصل و یک تتمه است (گ ۶۰-۶۷) بحث سوم لوح اعضای تنفس در شش باب که برخی از آنها فصلهایی و نیز یک تتمه دارد (۶۷-۸۲) بحث چهارم لوح اعضای حیاة و تنفس و سینه، شش باب و برخی بابهای چند فصل و یک تتمه دارد (گ ۸۲-۸۶) بحث پنجم لوح اعضای سر نیز شش باب و یک تتمه و برخی بابهای چند فصل دارد (گ ۸۶-۹۴) بحث ششم لوح اعضای چشم نیز شش باب و یک تتمه و برخی بابهای چند فصل نیز دارد (گ ۹۴-۹۸) بحث هفتم مفاصل نیز شش باب و یک تتمه دارد و برخی بابهای چند فصل دارد (گ ۹۸-۱۰۲) بحث هشتم لوح تب ها شش باب کوتاه و برخی بابهای چند فصل کوتاه تر دارد (گ ۱۰۲-۱۰۳) بحث نهم ورم ها و بشورها. شش باب و برخی بابهای چند فصل دارد (گ ۱۰۳-۱۰۶). بحث دهم جروح و قروح شش باب و یک تتمه دارد (گ ۱۰۶-۱۱۲) بحث یازدهم داروهای آرایش شش باب و یک تتمه و برخی بابهای چند فصل دارد (گ ۱۱۲-۱۱۶).

سپس یک تذنیب (دنباله) مشتمل بر دو بیان دارد: (۱) داروها که در قانون نیامده است (گ ۱۱۶-۱۳۰)، (۲) داروها که در کتابهای موجود امروز نیز نیامده است (گ ۱۳۰-۱۳۳).

سپس در گ ۱۳۴ الف این عنوان دیده می شود:

الجزء الثانی من القسم الاول من کتاب التجربة، من کتاب التلخیص فی الماء والابحاث الجزئیة المتعلقة به و هو ینقسم علی شطین من البحث. البحث الاول

... الشطر الاول فى الميه فى جهة الدوائية... (گ ۱۳۴-۱۳۵). الشطر الثانى آب آشاميدنى (گ ۱۳۵-۱۳۹).

سپس در برگ ۱۴۱ ب قسم دوم کتاب آغاز می شود. قواعد کلی مربوط به آزمایش، شامل دو جزء: ۱) آنچه به کار پزشک و خادم پزشک (عطار، صیدلانی) آید، در دو فصل و یک تتمه (گ ۱۴۱-۱۴۲) جزء دوم در وزن ها، در دو مقاله است (گ ۱۴۲) مقاله دوم ده باب دارد. (گ ۱۴۳-۱۶۱) برخی بابها چند فصل و یک دقیقه (گ ۱۵۰) با یک قاعده (گ ۱۵۷) دارد.

انجام: سپس در گ ۱۶۱ چنین دارد: قدا انتهی الکلام الى هذا المقام بعون الله المفيض لانواره الى الخاص والعام فى غرة شهر الله الاصب الارجب فى عام اربع وسبعين والى الف من الهجرة النبوية = يوشقان ايل التركى فى دار السلطنة اصفهان. ومنه الاستعانة لاتمام الجلد الثالث من هذا الكتاب على نهج الصواب، ثم احوال النظر لتصحيح القسم الثانى و تم فى شهر جمادى الاولى ۱۰۷۷ بعون الله و توفيقه فى دار السلطنة.

سپس در برگهای ۱۶۱-۱۶۸ یادداشتهای پراکنده فارسی و عربی است. در برگ ۱۶۸ می گوید: «الفن الثانى من الجزء الاول من القسم الاول من كتاب «التجربة» من «التلخيص» فى المركبات و لما كان خير الترتيب فى الادوية بتبويبها بابواب العلل لينظر الطيب...» او در اینجا می گوید: چون در این باب کتابی بهتر از قرابادین سمرقندی نیافتم آن را بی کم و کاست در اینجا می گنجانم. پس این قرابادین را در برگهای (۱۶۸ تا ۲۱۶) آورده است که در جای خود معرفی می شود.

سپس چنین دارد: «خاتمة فى طرق الاعمال الواقعة فى الدواء و اسماء الادوية، غسل الشمع يذاب الشمع: و يصب فى الماء... غسل النورة... غسل المراد اسنج...» و پس از سه برگ در برگ ۲۱۸ ب دارد:

الكوافح ضرور و اصلها ان يعجن دقيق الشعير فطيراً و يعمل منه الكوافح بان يصب عليه اللبن الحليب ويربى فى الشمس فيحرك كل يوم (افتاده است).

هر چند این «خاتمه» به دنبال قرابادین سمرقندی نوشته شده است لیکن ظاهراً جزو آن نیست و از اصل کتاب تلخیص باشد زیرا که در حاشیه (گ ۲۱۶ الف) جمله «تم قرابادین السمرقندی» نوشته شده است.

نسخه اصل: این نسخه از سوئی دارای خط زدگی و تغییرهائی است که جز از مؤلف نتواند بود. و از سوی دیگر دارای غلطهائی است که از مؤلف نتواند بود. پس گویا یک کاتب آن را برای مؤلف نوشته باشد و مؤلف آن را بررسی کرده و در آن دست برده و تغییرها داده است.

نستعلیق، بی نام، در غره رجب ۱۰۷۴ در اصفهان نوشته شده و در جمادى الاول ۱۰۷۷ در همان شهر در آن (ظاهراً از طرف مؤلف) تجدید نظر شده است، عنوانها شنگرف است، حاشیه های توضیحی و تصحیحی و تغییرات شاید از مؤلف، بسیار دارد، پس نسخه منحصر بفرد است.

جلد: تیماج سرخ، یک لاضری، آستر کاغذ نخودی.

کاغذ: نخودی، فرنگی، ۲۱×۲۱، ۲۲ سطر، ۱۳۰×۸۰.

ع/۱۹۹۰/۲

(پزشکی)

قرابادین سمرقندی

سمرقندی پزشک کشته هرات (۶۱۹) محمد پسر علی پسر عمر با لقب نجیب الدین و کنیت بو حامد. اسماعیل پاشا در هدیه العارفین (۲، ۱۱۰) کتابهای زیر را به وی نسبت داده است:

ادویه مفرده، اسباب و علامات در پزشکی، اصول التركيب اغذیه و اشربة سالمان، اغذیه و اشربة بیماران، قرابادین کوچک، قرابادین بزرگ. رساله ای در معالجه درد مفاصل و جز آنها. از همه اینها «اسباب و علامات» با شرحی که نفیس عوض کرمانی (م ۸۴۱) پزشک الغ بیک (تولد ۷۹۷، شاه ۸۵۰، کشته ۸۵۳) تیموری به سال ۸۲۷ بر آن نگاشته، در کلکته به سال ۱۸۳۶ م در ۷۵۵ صفحه چاپ شده است.

آغاز: بسملة، حمدلة... و الصلاة على نبیه محمد و عترته الطاهرين. کتاب القراپادین على ترتيب العلل. ادوية علل الراس حب القوقايا...

انجام: پیدا الراتب و يفعل ثلاث مرات فيكون كافياً. تم و الحمد لله رب العالمين.

جلد: تیماج سرخ، یک لاضربی، آستر کاغذ نخودی، ۲۱۰×۱۵۰.

کاغذ: نخودی، فرنگی، ۱۳۰×۸۰، ۲۱ و ۲۲ سطر.

(صرف زبان عربی)

ع/۱۹۹۱

شافیه

در آمدی است در صرف زبان عرب از ابن حاجب، عثمان پسر عمر (۵۷۰-۶۴۶) کُرد تبار متولد اُسنا در مصر است که در ادبیات عرب تا درجه تکمیل کننده پیش رفت. پس در آمدی در نحو به نام کافیه و در آمدی برای صرف به نام شافیه نگاشت که جای گفتگوی ما است. چلپی در کشف الظنون حاشیه ها و شرحهای عربی و ترکی آن را گزارش داده و چاپهای آن را سرکیس در معجم المطبوعات ص ۷۱ گزارش داده است.

آغاز: بسملة حمدلة... و صحبه الطاهرین . و بعد فقد التمس منی من لایسعی مخالفته أن الحق بمقدمتی فی الاعراب مقدمة فی التصریف... التصریف علم باصول تعرف بها...

متن نسخ زیبا، حاشیه ها نستعلیق زیبا، حاشیه ها در میان سطور و کرانه.

جلد: تیماج مشکى، یک لا، دور گل و بوته ضریبی.

کاغذ: نخودی دولت آبادی و اصفهانی ۲۳۵×۱۲۰، ۱۲۲ برگ، ۹ سطر درشت، ۵۵×۵۵.

شماره پیشین: ۹۰۷-۱۵۴۶.

(حساب)

ع/۱۹۹۲

خلاصة الحساب

از: شیخ بهائی، محمد بن حسین عاملی (۹۵۳-۱۰۳۰).

مکرر شماره ۱۹۸۳/۳.

نسخ درشت و زیبا، حاشیه ها به نستعلیق زیبا با امضای «منه»، «رحمه الله»،

«۱۲»، «شرح» دارد، بی نام، بی تاریخ، عنوانها و جدولهای ریاضی شنگرف

است، مهر شعاع ۱۳۱۵ بادامی در پایان (گ ۴۹ ب و الف) العبد المذنب

ابوالحسن ۱۲۸۵ (گ ۲ ب).

فهرست قرابادین سمرقندی که در ضمن کتاب تلخیص نهاده شده چنین است:

۱۷۱	برگ	آغاز کتاب
۱۷۱	"	ادویه علل الراس
۱۷۵	"	" " انف (بینی)
۱۷۶	"	" " الاذن (گوش)
۱۷۷	"	" " اسنان (دندان)
۱۷۷	"	" " الفم (دهان)
۱۷۸	"	" " الصدر (سینه)
۱۸۱	"	" " القلب (دل)
۱۸۲	"	" " المعدة
۱۸۵	"	" " کبد و طحال
۱۸۸	"	" " امعاء
۱۹۰	"	" " اسهال
۱۹۲	"	" " الدیدان (کرم معده)
۱۹۲	"	" " المثانه
۱۹۴	"	" " مقعد و رحم (زهدان)
۱۹۹	"	" " نقرس
۲۰۱	"	" " حمیات (تبها)
۲۰۷	"	ادویه زینتی
۲۱۳	"	ادویه کوفتگی
۲۱۴	"	تریاکها (مخدرها)
۲۱۶	"	خاتمه قرابادین

در برگهای ۱۷۱ تا ۲۱۶ با همان نستعلیق است که تلخیص بدان نوشته شده،

تاریخ غره رجب ۱۰۷۴ اصفهان دارد، درجمادی الاول ۱۰۷۷ در همان شهر

(ظاهراً از طرف مؤلف تلخیص) تجدید نظر شده است، نام کاتب ندارد،

عنوانها شنگرف، حاشیه های توضیحی و تصحیحی و تغییراتی دارد که شاید

از خود مؤلف باشد، بنابراین نسخه اصل و منحصر بفرد است.

جلد: تیماج حنائی، یک لا، آستر کاغذ.

کاغذ: نخودی، فرنگی، ۱۴۰×۱۹۵، ۴۹ برگ، ۱۱ سطر، ۱۲۰×۶۵.

شماره پیشین: ۹۴۲-۱۵۸۱.

ع/۱۹۹۳

(اصول فقه شیعه)

معالم الدین و ملاذ المجتهدین

در فقه با مقدمه ای در اصول فقه است.

نگارش حسن (۹۵۹-۱۰۱۱) پسرزین الدین شهید (۹۱۱-۹۶۶) است که مقدمه آن معالم الاصول شهرتی بیش از بخش فقهی آن دارد، که تا آغاز باب وضو بیشتر نگاشته نشده و از سال ۱۲۶۶ هـ به بعد مکرر چاپ شده است.

مقدمه این کتاب که به معالم الاصول شناخته می شود، در سده گذشته چون به طور کلاسیک تدریس می شد شرح ها و حاشیه های بسیار بر آن نگاشته اند. پنجاه حاشیه آن در جلد ششم در ذریعه ص ۱۱۰-۲۴۰ و سیزده شرح آن در جلد چهاردهم آن کتاب ص ۷۰-۷۲ معرفی شده است شهرت این کتاب تا آنجا بوده که مؤلف آن به «صاحب معالم» شناخته می شود.

نسخه های دیگر این کتاب که در فهرست کتابخانه ملی معرفی شده چنین است:

ج ۷ ص ۱۱۰ ش ۱۲۵، ج ۷ ص ۱۷۲ ش ۱۹۸، ج ۹ ص ۴۲۲ ش ۱۴۰۵، ج ۹ ص ۲۷۰ ش ۱۲۸۰، ج ۱۰ ص ۳۲۸ ش ۱۷۴۹.

نستعلیق زیبا، بی نام، بی تاریخ، سده یازدهم، برگ آخر (گ ۱۱۳) نویسنده است و به خامه محمد علی بن محمد حسین خراسانی از روی نسخه چاپی رجب ۱۲۸۹ نوشته شده است، ۲۸ برگ آغازین حاشیه نویسی شده است با نشانهای «ص»، «م س»، «خلیفه سلطان»، «مجمع البحرین»، «احمد الموسوی»، «والسلام علی من اتبع الهدی» (شاید = علم الهدی).

جلد: تیماج سرخ، مقوایی، ضربی.

کاغذ: اصفهانی، نخودی.

شماره پیشین: ۱۰۳۱-۱۶۷۱.

ع/۱۹۹۴

(اصول فقه)

مجموعه

شامل سه رساله است:

۱- حجیه الظن (= المقلاد)، از سید مجاهد (م ۱۲۴۲)، از گ ۵ تا ۴۰ ب، هر صفحه ۲۵ سطر، ۱۴۰×۱۰۰.

۲- استصحاب، از گ ۴۱ تا ۶۳ ب، ۲۵ سطر، ۱۴۰×۱۰۰.

۳- حاشیه بر فصل حقیقت شرعیه یا حقیقت و مجاز، از گ ۶۴ ب تا پایان گ ۸۷ ب مجموعه، ۱۹ سطر، ۱۵۰×۱۰۰.

رساله ۱ و ۲ تا برگ ۷۰ از رساله سوم به خط نسخ و از آغاز تا پایان گ ۸۷ به نستعلیق نوشته شده است، لیکن گویا نویسنده هر سه رساله یکی باشد که در پایان رساله دوم گ ۶۳ خود را «ابن سید محمد، سید کاظم گلپایگانی» معرفی می کند که در ربیع یکم سال ۱۲۴۹ آن را به پایان رسانیده است، عنوانها و خط روی برخی کلمات برجسته به شنگرف است، رساله اول حاشیه هایی به نستعلیق به امضای «منه دام ظلّه» و «طال عمره» دارد.

جلد: تیماج سرخ، یک لا، آستر کاغذ آبی سرمه ای.

کاغذ: فرنگی، نخودی.

شماره پیشین: ۱۱۱۲-۱۷۵۲.

ع/۱۹۹۴/۱

(اصول فقه)

حجیه الظن

شاید از: سید محمد مجاهد (م ۱۲۴۲).

مبحثی است از مباحث عقلیه اصول فقه، که چند تن از دانشمندان سده سیزدهم و چهاردهم رساله ای مستقل در آن نگاشته اند. و در ذریعه ج ۶ ص ۲۷۲-۲۷۳ هفت نمونه از آن معرفی شده است.

رساله مورد گفتگو فصلی است از یک کتاب در اصول فقه و شاید «المقلاد» تألیف سید محمد مجاهد (م ۱۲۴۲) پسر محمد علی صاحب ریاض المسائل (م ۱۲۳۱) باشد که صاحب ذریعه ج ۲۲ ص ۱۱۸ آن را معرفی کرده گوید چون

ذیلی همراه «مفاتیح» چاپ شده است و نسخه ای از آن با نام «مفتاح الاحکام» در فهرست رضوی ص ۵۴۰ معرفی شده است.

آغاز: تذنیب اذا علم المجتهد بحکم من الاحکام الشرعية الفرعية... فلا اشکال ولا شبهة فی اعتبار علمه...

انجام: لیست الادلة الدالة علی اصالة حجیة الظن فی نفس الاحکام شاملة لمحل البحث يوجد من الوجوه كما لا یخفی قد تمت. اللهم اغفر...

حاشیه منه دام ظلّه دارد که در آن از حاشیه سلطان المحققین بر معالم (ذریعه ج ۶ ش ۱۱۴۵) و حاشیه صالح مازندرانی (ذریعه ج ۶ ش ۱۱۵۰) نقل می کند و در یکجا گوید: قال جدی الصالح فی الحاشیه.

در حاشیه برگ ۲۶ ب از رساله حجیة الشهرة تألیف صاحب ریاض المسائل (که در ذریعه ج ۶ ش ۱۴۷۹ معرفی شده است) نقل می کند که شهید ثانی (م ۹۶۶) شهرت را در حجت بودن اجماع می شمرد. صاحب ذریعه نیز این مطلب را در آنجا گو شزد نموده است.

این رساله در برگهای ۵ ب تا ۴۰ ب مجموعه جای دارد.

ع/۱۹۹۴/۲

(اصول فقه)

استصحاب

یکی از مسائل اصول فقه است که بنابر آن هر حکم برجا می ماند تا نسخ شود یا خلاف آن ثابت گردد. در سده های ۱۳ و ۱۴ که تخصص افزایش یافت، رساله هایی ویژه این مبحث نیز نگاشته شد که ۱۸ رساله از آنها در ذریعه ج ۲ ص ۲۴-۲۶ معرفی شده است.

نه نام رساله جای گفتگو و نه نام مؤلف در آن نیامده است، لیکن چون در دنباله حجیة الظن قرار گرفته که گویا تألیف سید محمد مجاهد است، می توان آن را نیز از سید مجاهد دانست که در ذریعه ج ۲ شماره ۹۰ معرفی شده است. آغاز این رساله نیز همان است.

آغاز: بسملة. حمدلة. اما بعد. اختلف الاصولیون فی حجیة الاستصحاب. اعلم ان فی

المقام...

انجام: وقد یدعی القطع بعدم جواز استصحاب الحکم الثابت فی الشرع السابق... فان الاحکام المتحققة فی الشرع السابق قد تعلق باشخاص غیر موجودین فی زماننا... فان انتقائهم یستلزم انتقائها. وقد فرغت بعون الله... وانا الفقیر ابن سید محمد کاظم الگلپایگانی... ربیع الاول سنة تسع و اربعین و ماتین بعد الف. (گ ۶۳ ب).

این رساله در برگهای ۴۱ تا ۶۳ ب مجموعه جای دارد.

ع/۱۹۹۴/۳

(اصول فقه)

حقیقت شرعیه یا حقیقت و مجاز (حاشیه ...)

یکی از مسائل اصول فقه است در بخش بحث الفاظ، بدین شکل که؛ هر لفظ که در متنی قانونی بکار می رود باید به معنی حقیقی آن تفسیر شود مگر اینکه با قرینه مجاز بکار برده شده باشد.

در سده ۱۳ و ۱۴ این مبحث نیز به صورت جداگانه مورد بحث واقع شد و رساله ها در باره آن تدوین گردید که در ذریعه ج ۷ ص ۴۸-۴۹ چهار رساله از آنها معرفی شده است.

رساله مورد گفتگو گویا حاشیه ای باشد بر فصل حقیقت و مجاز از یک کتاب اصول فقه. و شاید قطعه ای از یکی از تألیفات سید مجاهد باشد که باقی مجموعه از او است.

آغاز: بسملة. حمدلة. قوله: اللفظان استعمل فیما وضع له حقیقة. جعل المقسم مطلق اللفظ المتناول للمفرد والمركب... (گ ۶۴ ب).

انجام افتساده است: الامر الذی لا وجود له فی الخارج و ان الامر الخارجی لا یقتضی ادراکه (گ ۸۷ ب)

این رساله در برگهای ۶۴ ب تا ۸۷ ب مجموعه جای دارد.

ع/۱۹۹۵

(فلسفه)

شفا

دوره فلسفه تألیف ابن سینا (۳۷۰-۴۲۸) حسین پسر عبد الله ابن سینا است. این کتاب در چند جمله است. جمله نخست در منطق که خود در نه فن است.

جمله دوم طبیعیات است که هشت فن دارد. جمله سوم در ریاضی است. جمله چهارم الهیات یا فلسفه اولی است که مورد گفتگوی ما است و ده مقاله دارد. اینک سنجش فهرست شفا نسخه چاپی مصر با برگهای نسخه ملی ش ۱۹۹۵/ع که جای گفتگوی ما است:

- مقاله یکم) موضوع الهیات در هشت فصل است. (چاپی ص ۱-۵۶).
 مقاله دوم) جوهر. چهار فصل دارد (چاپی ص ۵۷-۹۲) گ ۳۷ نسخه ملی.
 مقاله سوم) مقولات نهگانه. ده فصل دارد (چاپی ۹۳-۱۶۲) گ ۳۷.
 مقاله چهارم) تقدم و تأخر. سه فصل دارد (چاپی ۱۶۳-۱۹۴).
 مقاله پنجم) کلیات. نه فصل دارد (چاپی ۱۹۵-۲۵۶).
 مقاله ششم) علت و معلول. پنج فصل دارد (چاپی ۲۵۷-۳۰۲) گ ۱۰۶.
 مقاله هفتم) شخصیت و وحدت. سه فصل دارد (چاپی ۳۰۳-۳۲۶) گ ۱۳۱.
 مقاله هشتم) نهایت و بی نهایت. هفت فصل دارد (چاپی ۳۲۷-۳۷۲) گ ۱۴۴.
 مقاله نهم) نخستین محرک. ده فصل دارد (چاپی ۳۷۳-۴۳۴) گ ۱۷۰.
 مقاله دهم) آغاز و انجام، الهام، خواب (چاپی ۴۳۵-۴۵۶) گ ۲۰۲.
 این نسخه تنها الهیات را در بردارد. آغاز افتاده است و از میان فصل اول از مقاله یکم، از «جمله» چهارم را دارد که در چاپ مصر در ده صفحه است.
 آغاز: القوة النظرية بحصول العلم التصوري والتصديقي... بانتهاء اعمالنا ليحصل منها ثانياً استكمال الحياة العملية...
 پایان با نسخه چاپ مصر تقریباً برابر است. در فصل پنجم از مقاله دهم.
 انجام: وهو سلطان العالم الارضى و خليفة الله فى الارض. ولله الحمد والمنة و صلى الله على خير خلقه محمد وآله اجمعين (برگ ۲۱۴ الف).
 نسخ نزدیک به نستعلیق، بی نام، بی تاریخ، این نسخه تنها الهیات را در بردارد، در برگهای ۲۱۴-۲۱۶ مطالب پراکنده هست.
 جلد: مقوایی، رویه گالینگور، ته میشن حنائی.
 کاغذ: نخودی، اصفهانی، ۱۷×۹۹، ۲۱۶ برگ، ۱۹ سطر، ۱۳×۴۵.
 شماره پیشین: ۱۱۱۲-۱۷۵۲.

ع/۱۹۹۶

(کلام)

مجموعه کلامی اشراقی

شامل نوزده رساله است:

- ۱- «الفضائل» یا «الروضة»، از گ ۱ تا ۶۲، پراکنده ها تا گ ۷۴ الف.
 ۲- رساله وحدة الوجود، از خلخالی، محمد صالح بن محمد سعید، از گ ۷۴ ب تا گ ۷۷.
 ۳- حاشیه کلامی، از گ ۷۸ تا ۸۴.
 ۴- دلائل الامامة (چهار بخش اول آن است) کسی آن را «زهراء و سبطین» نامیده و کاتب نسخه آن را «ظهرا و سبطین» نوشته است.
 الف- اخبار فاطمة الزهراء (ع)، از گ ۸۵ تا ۱۰۸.
 ب- اخبار الحسن (ع)، از گ ۱۰۹ تا ۱۱۳.
 ج- اخبار الحسين (ع)، از گ ۱۱۳ تا ۱۱۶ الف، در تاریخ سبت الاصب (چنین سال ۱۳۷۰ (شاید ۱۳۰۷)).
 د- اخبار علی بن الحسین، از گ ۱۱۶ ب تا ۱۲۱ الف، در پایان پنج صفحه، منقولاتی از جلد هفتم بحار مجلسی دارد.
 ۵- آداب المتعلمین، از گ ۱۲۵ الف تا گ ۱۲۹ الف، در تاریخ ۱۲۰۹۷ (=۱۲۹۷) نوشته شده است.
 ۶- محاوره المامون و الرضا (ع)، از گ ۱۲۹ ب تا ۱۴۰ الف، که در شعبان ۱۲۹۷ نوشته شده است.
 ۷- وحدة الوجود، از گ ۱۴۱ الف.
 ۸- شرح حدیث الحقیقة، از گ ۱۴۱ ب سپس دو صفحه پراکنده ها دارد، از گ ۱۴۲ تا ۱۴۳ الف.
 ۹- التحفة المرسله، از گ ۱۴۳ ب تا ۱۴۶ الف.
 ۱۰- العزلة، از گ ۱۴۷ و ۱۴۸ الف، که تاریخ ۱۲۹۷ را دارد.
 ۱۱- بداء، از گ ۱۵۰ الف و ب با پنج صفحه دفتر ششم مثنوی (۱۵۱ تا ۱۵۳).
 ۱۲- گفتگوی حجاج با جوان، از گ ۱۵۴ الف تا ۱۵۷ الف.
 ۱۳- مباهلة، از گ ۱۶۱ ب تا ۱۶۳.

- ۱۴ - شرح حدیث الطین، از گ ۱۶۳ الف تا ۱۶۷ الف، به خامه عنایت الله حسینی هرآبادی سنة ۱۲۹۷.
- ۱۵ - جبر و اختیار به فارسی، از گ ۱۶۸ ب تا ۱۷۷ الف.
- ۱۶ - شرح حدیث الحقیقة یا «الرسالة الکیلیة» عبدالرزاق کاشانی، از گ ۱۷۸ الف تا ۱۷۹ الف، به خامه همان عنایت الله بن عبدالله روزبه، ۲۰ ربیع دوم ۱۳۳۰.
- ۱۷ - الرسالة الکیلیة محمود الکاشانی، از گ ۱۷۹ الف و ب.
- ۱۸ - رساله «صفحات»، از گ ۱۷۹ تا ۱۸۱ ب، تاریخ ربیع دوم (شاید ۱۳۰۰).
- ۱۹ - معمای مرغان زیرک، منسوب به ناصر خسرو، گ ۱۸۲.
- چنانکه می بینیم تاریخ نوشتن مجموعه در گ ۱۲۱ سال ۱۳۷۰ است. (که شاید مقصود ۱۳۰۷ باشد) و در گ ۱۲۹ سال ۱۲۰۹۷ (گویا ۱۲۹۷) و در گ ۱۴۰ شعبان ۱۲۹۷ و در گ ۱۴۸ و ۱۶۷ سال ۱۲۹۷ و در گ ۱۷۹ الف، ربیع الآخر ۱۳۳۰ دیده می شود. هرگاه این شماره اخیر تصحیف ۱۳۰۳ باشد، آشکار می شود که نویسنده در میان سالهای ۱۲۹۷ تا ۱۳۰۳ این مجموعه را فراهم آورده است.
- جلد: تیماج قهوه ای، فرسوده، یک لا، لت آخر ضربی به سه ترنج فرسوده، ته تیماج زرد فرسوده.
- کاغذ: فرنگی رنگارنگ، ۲۱×۱۴/۵، ۱۸۴ برگ، سطر گوناگون، ۱۷×۹.
- شماره پیشین: ۱۰۲۹-۱۶۶۹.

ع/۱۹۹۶/۱

(حدیث)

«الفضائل» یا «الروضة»

نسخه هایی از دو کتاب در ستایش خاندان پیامبر (ع) با دو نام «الفضائل» (معرفی شده در ذریعه ج ۱۶ ص ۲۵۰ ش ۹۹۷) و «الروضة» (معرفی شده در ذریعه ج ۱۱ ش ۱۷۲۱) در برخی کتابخانه ها دیده می شود. مانند نسخه مورد گفتگو و نسخه مرکزی دانشگاه (ش ۶۹۲ فهرست ج ۵، ص ۱۳۳۸-۱۳۴۴) این کتاب به نام «فضائل ابن شاذان» چندین بار چاپ شده است. (فهرست مشار عربی ص ۶۷۱).

دو عنوان «فضائل» و «روضة» در حقیقت نام دو تحریر از یک کتاب است که میان آنها نسبت عموم و خصوص من وجه است. برخی مطالب ویژه یکی از آنها است که در دیگری نیست و برخی مطالب عیناً در هر دو هست. هر چند این کتاب در هر دو تحریر و همچنین در نسخه مورد گفتگو به عنوان «مناقب فضل بن شاذان ابن جبرئیل» نامیده شده است لیکن در نسخه چاپی ۱۳۰۴ هـ ص ۸۵ و همچنین در نسخه خطی کتابخانه ملی مورد گفتگوی ما گ ۳۵ الف و ب، عبارتی هست که ترجمه آن چنین است: گردآورنده این کتاب گوید: «من روز آدینه، هفدهم ذی قعدة سال ششصد و پنجاه و یک به مسجد واسط در آمدم و تاج الدین نقیب هاشمیان را بر منبر در حال سخنرانی دیدم». و نیز از قارونی حدیثی نقل می کند که در ماه جمادی سال ۶۵۲ آن را بر منبر گفته است. نیز ما می دانیم که شاذان، سدیدالدین بو الفضل قمی پسر جبرئیل پسر اسماعیل پسر ابوطالب، که مدتی در مدینه می زیست کتاب قبله شناسی خود را به نام «ازاحة العلة» (ذریعه ج ۱ ش ۲۵۷۲) که متن آن در بحار الانوار مجلسی ج نوین ص ۸۱ تا ۷۲ چاپ شده است، به تصریح مجلسی در سال ۵۵۸ نگاشته و خود تا سال ۵۹۳ زنده بوده، درس می گفته است (طبقات قرن ۶ ص ۱۲۸) پس نگارنده کتاب مورد گفتگو که در ۶۵۲ زنده بوده عاده نمی تواند در سال ۵۵۸ «ازاحة العلة» را نگاشته باشد. از این رو حرّ عاملی (۱۰۳۳-۱۱۰۴) این کتاب را مجهول المؤلف می شمارد (امل الآمل ۲: ۳۶۵). و شهرت انتساب آن را به صدوق (م ۳۸۱) نادرست می داند.

کنتوری نیز این کتاب را به حسین پسر حمدان خیلائی نسبت داده است. (کشف الحجب ص ۲۹۵) که او نیز ناشناخته است.

آغاز: بسملة. وبه نستعين. حدثني الفقيه ابو الفضل شاذان بن جبرئيل القمي. قال حدثني... الى أبي جعفر ميثم التمار قال بينا نحن بين يدي مولانا علي ابن ابي طالب بالكوفة وجماعة... من اراد ان ينظر الى ما اعطى الله علياً... فليخرج الى النجف (گ ۲) ... خبر آخر عن ابن عباس (گ ۲ ب) خبر آخر عن جابر بن عبدالله (گ ۳) ... حديث مولد النبي (ص) قال الواقدي: اول ما

افتتح به العقيل بن ابى وقاص ... وهذا ما وجدناه من الخبر بالتمام والكمال (گ ۲۱ ب) ... خبر مولد الامام على بن ابيطالب (ع).^۱ بسم الله الرحمن الرحيم اخبرنا الشيخ الامام العالم الورع الناقل ضياء الدين شيخ الاسلام ابو العلاء الحسن بن احمد بن يحيى العطار الهمداني ...^۲ ولا يجوز احد على الصراط الابالبراءة من أعداء على. تم الخبر والحمد لله. (گ ۲۳ ب) ... خبر عطرفة الجنى.^۳

... كلام الشمس مع على (ع) (برگ ۲۷) ... خبر آخر خبر كلام الثعبان ... خبر الجمجمة ... خبر مفاخرة على و فاطمة ... و فاة سلمان ...

قال جامع هذا الكتاب: حضرت الجامعة بواسط يوم الجمعة سبع عشر ذى القعدة احدى و خمسين و ستمائة و تاج الدين نقيب الهاشميين يخطب بالناس على اعواده ... و عن القارونى حكاية عنه انه قام يوماً على منبره، و مجلسه يومئذ مملوء بالناس فى جمادى من سنة اثنتان و خمسين و ستمائة بواسط (گ ۳۵) و ماورد فى كتاب «فردوس الجمهور»^۴ (گ ۴۲) ... و عن عناية الأمدى (گ ۴۳) ... و قد روى عن النبى انه قال لعلى (ع) سبعة عشر اسماً ... اسمه عند العرب «على» و

۱- در ذریعه ج ۲۵، ص ۲۸۱، سطر ۲۰ «مولد امير المؤمنين» نامیده شده است. «خبر مولد على» که در این نسخه در برگهای ۲۱ ب تا ۲۳ ب است، در کتاب فضائل شاذان چاپ تهران ص ۷۰ تا ۷۹ و چاپ نجف ص ۵۷-۶۳ و در نسخه شماره ۱۰۴۵ دانشگاه، گ ۵۶-۶۳ دیده می شود (فهرست دانشگاه ج ۵ ص ۱۲۸۴).

۲- حسن بن احمد بن على بن عطار همدانى حافظ مکنى به ابو العلاء زاده همدان (۴۴۸) و در گذشته (۵۶۹) می باشد که اسماعيل پاشا کتابهای زیرین را به وی نسبت داده است: اصول المآب، ذیل طبقات القراء، زاد المسافر، غاية الاختصار فى قراءة العشر لائمة الأعصار، معرفة المقاطع و المبادئ (ذریعه ج ۲۵ ص ۱۵۰ ش ۹ و ج ۱۲ ش ۹۸۱ متن و حاشیه و هدية العارفين اسماعيل پاشا ج ۱ ص ۲۸۰ و طبقات اعلام الشيعة قرن ۶ ص ۵۳-۵۴).

۳- خالدين عرفطة قضاعى صحابى به سال ۶۱ هـ درگذشت. (خلاصة تهذيب الكمال ج مصر ۱۳۲۲ هـ ص ۸۷).

۴- دانش پژوه می گوید منظور همان فردوس شيرويه ديلمى (۵۰۹) است که در ذریعه ۱۶ ص ۱۶۴ معرفی شده است. (فهرست دانشگاه ج ۵ ص ۱۳۳۸-۱۳۴۴ به نام روضه).

عند امه «حيدر» و فى التوراة «اليا» و فى الانجيل «بريا» (شاید برنابا) و فى الزبور «قريا» و عند الفرس «حد سبا» و عند العجم «شيعيا» و عند الديلم «فرتقيا» و عند البربر «شبعيا» و عند الزنج «حيم» و عند الحبشة «بريك» و عند الترك «حمير» و عند الارمن «كركر» و عند المؤمنين «السحاب» و عند الكافرين «وعيد» و عند النبى «طاهر مطهر» و الحمد لله من اوله و آخره (گ ۶۲ ب).

سپس جنگی از پراکنده ها است، از کتابهای چون: احسن الكبار (گ ۶۶ الف)، علل الشرايع (گ ۶۵)، كتاب الفضائل (گ ۶۶ ب) و عنوانهای چون فى طريق وحدة الوجود (۷۰ الف) المباهلة (گ ۷۳) بصاير الانوار (گ ۶۷ ب) الاختصاص (گ ۶۸) والدر المنثور (گ ۶۸) و حدة الوجود لمحمد صالح بن محمد سعيد الخلىالى (گ ۷۴ ب) و پس از آن حاشیه ای است بر يك متن كلامى ناشناس (گ ۷۸ تا ۸۴) که به عنوان رساله سوم در این مجموعه یاد می شود. این رساله در برگهای ۱ تا ۶۲ مجموعه جای دارد.

(فلسفه)

ع/۱۹۹۶/۲

وحدة الوجود

نظریه ای همانند پان ته ئیسم کهن هند و ایرانی است که مانندش در ص ۵۵ ش ۱۹۹۶/۷ خواهد آمد.

مؤلف، محمد صالح خلیخالی (۱۰۹۵-۱۱۷۵) پسر محمد سعید از فیلسوفان متفقه، از شاگردان حکیم محمد صادق اردستانی (م ۱۱۳۴) و معروفترین شاگرد مدرسه اشراقی او است، که به اتهام تندروی در عرفان از اصفهان رانده شد. او حاشیه ای بر حکمت صادقیه دارد (ذریعه ۶ ش ۴۱۶) و «تأملات» (ذریعه ۳ ش ۱۱۲۱) و «مرآت النفس» (ذریعه ۲۰ ش ۳۰۰۴) و «شرح قصیده پان ته ئیستی فندرسکی» (ذریعه ۱۴ ش ۱۵۴۳) که نسخه اش در کتابخانه مرعشی است (فهرست ج ۱۲ ص ۲۴۷، ن. ک طبقات قرن ۱۲ ص ۳۶۹-۳۷۱).

آغاز: بسملة. يقول المفتقر الى رحمة ربه المتعالى ابن محمد سعيد، محمد صالح الخلىالى هذا برهان مستقيم عتيق فى اثبات وحدة الوجود، ظهر لى عند الرياضات ... تنها در نیم صفحه (گ ۷۴ ب) است.

این رساله در برگهای ۷۴ ب تا ۷۷ مجموعاً جای دارد.

ع/۱۹۹۶/۳

(کلام)

حاشیه کلامی

حاشیه ای است بر یک متن کلامی ناشناس.

آغاز (افتاده): اذا صمّم الحزم واختار الطاعة او المعصية خلق الله فيه الطاعة والمعصية عقيب عزمه... قوله شبهة وجواب الخ. لما فرغ من الاحتجاج على المذهب الحق... (گ ۷۸) ... قوله يسمي لطفاً. عرف المتكلمون اللطف بأنه عبارة عن... قوله في النبوة. النبوة في اللغة... قوله يسمي امامة الخ. الامامة رياسة عامة في امور الدين والدنيا (گ ۸۰ ب) قوله وجب ان يكون الامام معصوماً الخ. اختلف الناس في وجوب عصمة الامام فنفاه الكل الا اصحابنا الامامية. واستدل المصنّف على الوجوب. (گ ۸۰).

انجام: و غايات يرجع الى المكلفين فيجب عليهم شكره... وهو يعلم ان اولي البصائر منهم لذلك عارفون وله يعقلون فقال و ما خلقت الجن والانس الا ليعبدون. العبد الراقم عنایت الله الحسيني بي تاريخ (گ ۸۴ الف).

نستعليق، از عنایت الله حسینی، این رساله در برگهای ۷۸ تا ۸۴ مجموعاً جای دارد.

ع/۱۹۹۶/۴

(کلام)

دلایل الامامة

کتابی است در احوال و معجزات معصومان که از حضرت فاطمه (س) آغاز می کند سپس به حسن تا امام قائم ادامه می یابد. این کتاب به محمد بن جریر بن رستم طبری آملی نسبت داده شده است.

نخستین کسی که آن را بدین نسبت خواند علی ابن طاوس است (۵۸۹-۶۶۴) که در تألیفات خود از نسخه ای از آن نقل می کند. که برخلاف نسخه های کنونی نام مؤلف را در آغاز داشته است و مطالبی دیگر نیز از آن نقل می کند که نسخه های امروزی آنها را ندارد.

سپس سید هاشم توبلی بحرینی (۱۱۰۷) است که از این کتاب به عنوان الامامة

نقل می کند. کهن ترین نسخه این کتاب بگفته ذریعه (۸، ۲۴۶، ۱۱) نسخه رضویه با تاریخ ۱۰۹۲ است. این کتاب در نجف به سال ۱۹۴۹ م در ۳۲۰ ص چاپ شده است. چون کسیکه این کتاب بدو منسوب است، هم نام طبری تاریخ نگار بزرگ (۲۲۴-۳۱۰ هـ) است و در عین حال روایتهایی در آن است که از استادان شیخ طوسی (۳۸۵-۴۶۰) و نجاشی (م ۴۵۰) نقل شده است و مؤلف را در سده پنجم نشان می دهد. و نیز روایاتی در بردارد که مؤلف را در سده سوم نشان می دهد.

از این روی مرحوم پدرم در ذریعه (ج ۸ ص ۲۴۱-۲۴۷) به چند محمد بن جریر طبری قائل شدند و مؤلف این کتاب را معاصر طوسی شمردند و نظریه ای را که این «دلایل الامامة» را از تألیفات سده هفتم می شمرد باطل می دانند. نسخه جای گفتگو (ش ۴/۱۹۹۴ ع) چهار بخش اول «دلایل الامامة» را در بردارد که در نسخه چاپ نجف برابر ص ۱ تا ۹۳ است.

۱۹۹۶/۴

الف - اخبار الزهراء فاطمة (س) گ ۸۵ تا ۱۰۸ برابر ص ۱ تا ۸۵ چاپ نجف. این نسخه یک صفحه آغازین را بیش از چاپ نجف دارد یعنی نسخه چاپی ناقص است.

ب - اخبار الحسن (ع) گ ۱۰۹-۱۱۳ برابر چاپ نجف ص ۵۹-۷۰.

ج - اخبار الحسين (ع) گ ۱۱۳-۱۱۶ برابر چاپ نجف ص ۷۱-۷۹.

د - اخبار علی ابن الحسين (ع) گ ۱۱۶-۱۲۱ برابر چاپ نجف ص ۹۳-.

الف ۱۹۹۶/۴

(سیره)

اخبار الزهراء

حدیث هایی است درباره حضرت زهرا (س) که زنجیره سند بیشتر آنها از قاضی معافی بن زکریا^۱ آغاز می شود چند کتاب دیگر نیز در همین موضوع به

۱- معافی پسر زکریا جریری بوالفرج نهروانی (۳۰۵-۳۹۰) فقیهی از پیروان مذهب محمد بن جریر طبری (م ۳۱۰) صاحب تاریخ معروف است که احوالش در ندیم ترجمه تجدد ص ۴۲۷ و مفصل تر از آن در طبقات اعلام الشيعة قرن ۴ ص ۳۱۹ آمده است، همچنین اسماعیل پاشا در هدیه العارفين

نامهای «اخبار فاطمه» و «فضائل فاطمه» در ذریعه آمده است.

آغاز: حدیثی القاضی ابو الفرج المعافی قال حدثنا اسحاق بن محمد بن علی بن خالد بن یزید ابواحمد المقرئ ... و حدیثی ابوالحسین محمد بن هارون بن موسی الثلعبکری (گ ۸۵ ب) ^۱ قال حدثنا القاضی ابوبکر محمد بن عمر الجعابی قال اخبرنا ابو عبدالله ... خبرالولادة (گ ۸۹ ب چاپ نجف ص ۸) ... ذکر اسمائها (گ ۹۰ ب چ نجف ص ۱۰) ... هجرتها (گ ۹۱ الف چاپ نجف ص ۱۱) تزویجها (گ ۹۱ چاپ نجف ص ۱۲) خطبتها بجمع من الناس (گ ۹۳ چاپ نجف ص ۱۵) مصحفها (گ ۹۷ چاپ نجف ص ۲۷) ... حدیث فدک (گ ۹۸ چاپ نجف ص ۳۰) ... و فاتها (گ ۱۰۴ چاپ نجف ص ۴۵) ... مناقبها (گ ۱۰۵ چاپ نجف ص ۴۸).

انجام: تزفّ الی الجنة کما تزفّ العروس و یوکل بها سبعون الف جاریة. تمت الکلام (برگ ۱۰۹).

این رساله در برگهای ۸۵ تا ۱۰۸ مجموعه جای دارد.

۱۹۹۶/۴ ب

(سیره)

اخبار الحسن

حدیث هایی است در باره آن حضرت که بیشتر آنها به روایت قاضی بو الفرج معافی بن زکریای یاد شده آغاز می گردد.

آغاز: معرفة ولادة ابی محمد الحسن (ع) حدثنا القاضی ابو الفرج المعافی ابن زکریا... الجریری (برگ ۱۰۸ ب).

انجام: قال یا ابا محمد تعرفه؟ قلت الله و رسوله و امیر المؤمنین اعلم. قال هو الخضر و الحمد لله رب العالمین ... تسلیماً کثیراً (برگ ۱۱۳ الف).

این رساله در برگهای ۱۰۹ تا ۱۱۳ مجموعه جای دارد.

۲، ۴۶۴ و زرکلی در قاموس الاعلام ۸، ۱۶۹ به نقل از وفیات الاعیان و دیگران آورده اند. از آثار او است: تفسیر (ذریعه ۴ ش ۱۲۱۲) الجلیس الصالح (ذریعه ج ۵ ش ۵۲۰) و مختصره النفیس (ذریعه ج ۲۴ ش ۱۳۹۲).

۱- نسخه چاپ شده نجف ۱۹۴۸ از این جا آغاز می شود و ۱۴ سطر پیش از آن را ندارد.

۱۹۹۶/۴ ج

(سیره)

اخبارالحسین

اخباری در فضائل حضرت

آغاز: معرفة ولادة أبی عبدالله الحسین (ع) قال ابو محمد الحسن بن علی الثانی (ع) ولد بالمدينة يوم الثلاثاء لخمس خلون من جمادی ... (برگ ۱۱۱ الف).

انجام: اخبرنی بكل مؤمن رأیت زائراً... فلذلك یسمى فطرس عتیق الحسین و الحمد لله رب ... (گ ۱۱۶ الف).

این رساله در برگهای ۱۱۳ تا ۱۱۶ الف مجموعه جای دارد.

۱۹۹۶/۴ د

(سیره)

اخبار علی بن الحسین (ع)

اخبار و احادیثی است در باره فضائل آن حضرت

آغاز: بسملة. معرفة ولادة ابی محمد علی بن الحسین، زین العابدین (ع)، قال ابو محمد الحسن بن علی الثانی (ع) ولد فی المدينة فی المسجد فی بیت فاطمة (ع) سنة ثمان و ثلاثین من الهجرة... (گ ۱۱۶ الف ص ۸۰).

در آن جا «باب» او را به نام یحیی بن ام الطویل، مدفون در واسط که حجاج وی را بکشت معرفی کرده گوید: و در روایتی است که او همان ابو خالد کنگر کابلی بوده است. برای کنگر کابلی ن. ک: کشی در قهپائی ج ۵ ص ۷۶-۷۹ و جنة النعیم ص ۳۷۲.

سپس داستان «شهربانو» دختر کسرا و خواهرش «مروارید» را آورده است (گ ۱۱۶ ب ص ۸۲) که پس از اسیر شدن به مدینه آورده شده و با وساطت حضرت علی (ع) به ازدواج حسن و حسین در آمدند.

سپس یک روایت تاریخ دار آورده گوید: قال حدیثی ابو الحسن احمد بن علی المعروف به ابن البغدادی و مولده بسوراء فی يوم الجمعة لخمس بقین من جمادی الاولى سنة ۳۹۵. قال وجدت فی الكتاب الملقب بکتاب «المعضلات» رواية ابی طالب محمد بن الحسین ... (گ ۱۲۰ الف ص ۹۲).

انجام: فکان الله لم یخلق فی شی مما کان و کان بوجهها برص. والحمد لله رب...

قد فرغت من تسويد هذا الكتاب المسمى بظهور سبطين (گويأ زهرا و سبطين باشد) في ليل السبت في شهر الأصب في سنة ١٣٧٠ (چنين است و شايد مقصود ١٣٠٧ باشد) (گ ١٢١ الف).

این رساله در برگهای ١١٦ ب تا ١٢١ الف مجموعه جای دارد.

ع/١٩٩٦/٥

(اخلاق)

آداب المتعلمين و المحصلين

از ناشناس، فردی قشری که علم نجوم را حرام می داند و خوراک را در بازار مکروه، زیرا که شبهه به نجاست نزدیکتر است.

آغاز: الحمد لله على آلائه والصلوة على سيد أنبيائه وخير اوصيائه وبعد فكثير من طلاب العلم لا يتسّر لهم التحصيل وان اجتهدوا... لانهم اخطاط طريقه... اردت ان ابين طريق التعلم على مسارات في الكتب و سمعت من اساتيدى ... فايين المقصود في فصول الفصل الاول في مهية العلم.

انجام: الفصل الثاني عشر فيما يجلب الرزق ... و يتبرك بالاثار الواردة في الطب الذي جمعه... ابو العباس المستغفرى في كتابه المسمى بطب النبى. و قديم هذه الرسالة في قرية سراى من قراء بادكوبه في بيت العالم الفاضل آخوند ملا فتح الله طال عمره في تاريخ سنة ١٢٠٩٧ (که شايد منظور ١٢٩٧ باشد) الرام ... عناية الله الحسينى هرآبادى الخلقى.

برگهای ١٢٥ الف تا ١٢٦ ب نستعليق عناية الله الحسينى هرآبادى الخلقى در ١٢٠٩٧ (که مقصود ١٢٩٧ باشد) که در قرية سراى بادكوبه در خانه آخوند ملا فتح الله (گ ١٢٩ ب)، این رساله در برگهای ١٢٥ الف تا ١٢٩ الف مجموعه جای دارد.

ع/١٩٩٦/٦

(کلام)

محاورة المأمون و الرضا (ع)

گفتگویی است که گفته می شود بین امام رضا (ع) و مامون رخ داده است. بیشتر پرسشهایی که در اینجا به مامون نسبت داده شده در باره عصمت است و تفسیر آیاتی را می خواهد که سنّیان آنها را بر ضدّ عصمت می شمارند و به ظاهر

گاهی را به پیامبر نسبت داده است. چنانکه می دانیم گفتگویی دیگر نیز میان مأمون و حسن بن سهل، برادر فضل بن سهل ذوالریاسین وزیر مأمون و طراح نقشه حکومت معتزلی مأمون بجای حکومت «سنی - سلفی» امین می باشد که ابن طاووس آن را در کتاب «فرج المهموم» در تاریخ علم نجوم چاپ نجف ١٣ ص ١٣٩-١٤٠ برای ما نگاه داشته است موضوع آن نیز فرق میان توحید تنزیهی و توحید تشبیهی می باشد. هر دو این گفتگوها نمودار داد و ستد فرهنگی در سده سوم هجری و نهم میلادی در میان دو گروه، ملت های ایرانی خاور دجله تا سند که اسلام را در شکل توحید اشراقی (= تنزیهی) پدران خود می دیدند، و ملت های اسلامی ساکنان غرب فرات تا مدیترانه که اسلام را به شکل توحید عددی (= تشبیهی = تلمودی) می فهمیدند، می باشد.

در دو سده نخستین حکومت مطلقاً در دست عربها بود و توحید عددی تشبیهی ایشان مذهب رسمی دولتی بود و مذهب سنت و جماعت نامیده می شد. از سده سوم که مأمون نیمه گنوسیستهای مسلمان ایرانی (معتزله) را وارد حکومت کرد، توحیدی که تا آن روز مورد اعتقاد سلفیان بود مورد اعتراض دولت ایشان قرار گرفت و توحید تشبیهی خوانده شد و در برابر آن از توحید تنزیهی دفاع شد که بعداً در قرن ششم شاگردان سهروردی آن را توحید اشراقی خواندند. یکی از موضوعات مورد بحث در توحید اشراقی مسأله «عصمت» است که مأمون در این محاوره مورد بحث قرار داده است.

آغاز: سؤالات المأمون عن الرضا (ع) عن بعض آیات القرآن واجوبته بينات شافية: جملة روى الصدوق فى عيون الاخبار عن الرضا (ع) عن تميم بن عبد الله القرشى عن ابيه (گ ١٢٧ ب).

انجام: فهدا هم الله بك يا خبير. نقل مختصراً عن اربعين المحقق المجلسى ره العبد الرام عناية الله بن عبد الله الحسنى الحسينى و قدتم هذا الكتاب فى محكمة اخونا الاعظم الأجل ... آخوند ملا فتح الله السرايى، در قرية سراى من قراء بادكوبه بشهر شعبان ١٢٩٧ (گ ١٤٠ الف).

نستعليق، این رساله در برگهای ١٢٩ تا ١٤٠ الف مجموعه جای دارد.

ع/۱۹۹۶/۷

(فلسفه)

وحدة الوجود

یک صفحه مطلب در مورد مسئله وحدت وجود، که مانند آن در ص ۴۸ ش ۱۹۹۶/۲ ع گذشت از نگارنده ای ناشناس است.

آغاز: بسملة الحمد للولى والصلاة على النبى والوصى وآله... وبعد اعلم يا اخی ان الموجود الحقیقی واحد وليس كما زعم بعض المتألهين من ان الوجود واحد والموجود متکثر... (گ ۱۴۱ الف).

انجام: فناد حى على الفلاح واطف المصباح بطلوع الصباح اعاذنا الله وایاکم من الانغماس عن هذه الحقيقة. قد تمت بعون الله (گ ۱۴۱ الف).

نسخ، از نویسنده همه مجموعه، بدون نام و تاریخ است، این رساله در یک صفحه در برگ ۱۴۱ الف مجموعه جای دارد.

ع/۱۹۹۶/۸

(عرفان)

شرح حدیث الحقيقة

یا «الرسالة الكمیلیة» و یا شرح کلمات پنجگانه (= الکلمات الخمس) که آنرا رساله «کمیلیه» نیز خوانند. اصل این حدیث پرسشی است که کمیل پسر زیاد از حضرت علی (ع) می پرسد که: ما الحقیقة؟ حقیقت چیست؟ حضرت می فرمایند: تو را با حقیقت چه؟ کمیل می گوید: مکر نه من رازدار توام؟ حضرت می فرمایند: حقیقت کنار زدن پرده از جلال خداوند است. کمیل می گوید: بیشترم ده! حضرت: نابود کردن پندارها و روشن کردن واقعیات است. کمیل: روشن ترم کن! حضرت: پرده دریدن از اسرار است. کمیل: بیشتر بگو! حضرت: یکی شدن به جای یکی دانستن است. کمیل: باز هم بیفزای. حضرت: نوری است که معنی توحید را روشن تر می کند. کمیل: باز بیشتر بگو! حضرت: بس است چراغ را خاموش کن که بامداد برآمد. چون این حدیث بوی توحید اشراقی و پان تئسیم داشت. عرفای ایران و گنوسیستهای مسلمان بر آن گزارش ها نوشته اند. که برخی از آنها در ذریعه ج ۱۱ ش ۱۳۵۸ و ج ۱۳ ش ۶۸۴ تا ۶۹۲ دیده می شود.

در این مجموعه سه تا از آن شرح ها دیده می شود: رساله های شماره ۸ و

شماره ۱۶ که کامل تراست به عبدالرزاق کاشانی نسبت داده شده، و رساله شماره ۱۷ به محمود بن علی ابوطاهر کاشی، صاحب مصباح الهدایة، که هر یک در جای خود معرفی خواهد شد. اینها غیر از شرح احسائی است که به شماره ۷۵۵/۳۲ در ج ۸ ص ۲۳۷ معرفی شده است.

آغاز رساله شماره ۸: بسملة... حمدلته... وبعد فهذا شرح سؤال کمیل بن زیاد رضی... أملاه الشیخ العلامة... عبدالرزاق بن أبی الغنائم الکاشی... فقال: ما الحقیقة؟...

نگارنده، کمال الدین عبدالرزاق کاشانی (۷۳۰ یا ۷۳۵) پسر جمال الدین احمد ابی الغنائم صوفی است. او را است: تأویلات القرآن قضا و قدر، رشح الزلال فی شرح الالفاظ المتداولة بین ارباب الاذواق والأحوال، السراج الوهاج در تفسیر، شرح فصوص الحکم ابن عربی، شرح منازل السائرین، کشف الوجوه الغرلمعانی نظم الدر، لطائف الاعلام (اصطلاحات صوفیان). (هدیه العارفین ج ۱ ص ۵۶۷) صاحب ذریعه جای نسخه های شرح حدیث الحقیقة را نشان داده گوید: صاحب نجوم السماء به نادرست این کتاب را به ملا عبدالرزاق لاهیجی م ۱۰۷۲ داماد صدرا نسبت داده است.

نسخ و نستعلیق، بی تاریخ است، و پس از آن دو صفحه پراکنده هایی از کتاب های یحیی برمکی، الشوارد و ذخیره الملوک دارد، این رساله تنها یک صفحه آغاز کتاب را دارد و در برگ ۱۴۱ ب مجموعه جای دارد.

ع/۱۹۹۶/۹

(عرفان)

التحفة المرسله الى النبى (ص)

از: محمد بن فضل الله.

در وحدت وجود، که گونه ای پانئتسیم را بیان می کند. اسماعیل پاشا در هدیه العارفین ج ۲ ص ۲۹۱ کسی را با تخلص عصمتی رومی به نام محمد بن فضل الله در گذشته ۱۰۷۶ معرفی کرده گوید: نواده برکوی معروف بود و مدتی صدرات روم ایلی را داشت اسماعیل پاشا در همان کتاب (ج ۲ ص ۲۵۲) محمد بن پیر علی برکوی صوفی رومی (۹۲۶-۹۸۱) را نیز معرفی کرده که گویا جد محمد بن فضل باشد. سپس کتاب «الطریقة المحمدیة» را از تألیفات او می شمرد که

گویا همان باشد که نواده اش که مورد گفتگوی ما است آن را ترجمه کرده است. آغاز: بسملة. حمدالله... وبعد فيقول العبد المذنب المحتاج الى الشفاعة... محمد ابن شيخ فضل الله: هذه نبذة من الكلمات في علم الحقايق... وسميتها بالتحفة المرسله الى النبي (ص)... اعلموا اخواني... ان الحق سبحانه و تعالی هو الوجود... وان لذلك الوجود مراتب كثيرة. المرتبة الاولى مرتبة السلا تعین... فهذه سبع مراتب... وان جميع الموجودات من حيث الوجود عين الحق و من حيث التعین غير الحق (گ ۱۴۳ ب).

انجام: ... امين رب العالمين. تمت

از گنج حقیقت نتوان کشف حجاب زیرا که نشد کسی ز دریا سیراب قال المنصور (حلاج):

بینی و بینک انی نیاز عنی فارفع بجدوک ایتی من البین (گ ۱۴۶ الف). سپس پراکنده هایی از چند کتاب است؛ چون «اثلوجیا» برگ ۱۴۶ ب. فواتح الجمال نجم الدین کبری، شرح فواتح الجمال برگ ۱۴۷، سپس رساله «حقیقة العزلة» برگ ۱۴۵-۱۴۶.

نسخ، سطرهای اریب نوشته شده است، و در برگهای ۱۴۳ تا ۱۴۷ مجموعه جای دارد.

ع/۱۹۹۶/۱۰

(عرفان)

العزلة

۱۴ سطر مطلب است در باره عزلت و جز آن که در ذریعه ج ۱۵ ش ۱۶۹۵ معرفی شده است.

آغاز: بسملة. حمدالله... وبعد فيقول صاحب هذه المقالة: هذه رسالة تبين فيها حقيقة العزلة...

در عین حال که عزلت و گوشه گیری از مفاسد را می ستاید از عزلت گزینان هند و متصوفان ملحد! بد می گوید.

نسخ، در سطرهای اریب نوشته شده است، تاریخ نوشتن ۱۲۹۷ را دارد، سپس پراکنده هایی از مجمع البیان و کتب محمد تقی مجلسی اول تا برگ ۱۴۹ ب آمده است، این رساله در برگهای ۱۴۷ ب و ۱۴۸ الف مجموعه جای دارد.

ع/۱۹۹۶/۱۱

(کلام)

بدا

بدا به معنی تغییر رأی قانونگذار است که موجب تغییر در قانون گردد. نسخ قانون و تبدیل آن به قانونی دیگر در همه اقوام و مذاهب بجز مذهب یهود پذیرفته شده است. یهود قانون خود را نخستین و آخرین قانون می دانند، دیگر مذاهب هر یک قانون شرع خود را نسخ کننده مذبهای دیگر می شمردند. در اسلام سنی و شیعه نسخ را قبول دارند، تا آنجا که برخی آیات قرآن را نسخ آیتی دیگر می دانند و آن را به معنی «بدا» یا تغییر رأی قانونگذار (خداوند) نمی دانند تا عیب و نقص در خدا لازم آید. تنها در یک مورد در باره تغییر امامت از اسماعیل به موسی، دو پسر امام جعفر صادق، در خبر آمده است که برای خداوند بدا رخ داد و امامت را از اسماعیل به موسی گردانید که در آنجا نیز مانند سایر موارد مقصود نسخ حکم پیشین است. لیکن بلخی که چون دیگر سنیان در جستجوی عیبی برای شیعه بود همین خبر را بهانه اعتراض به شیعه نمود. پس کتابها بر ضد شیعه قائل به «بدا» نوشتند و شیعیان نیز در پاسخ کتابها نوشتند که در ذریعه ج ۳ ص ۵۱-۵۷ شماری از آنها معرفی شده است. یکی از مقالاتی که در تبری شیعیان از بدا، به معنی ناپسند آن نگاشته شد همین رساله دو صفحه ای است.

آغاز: بسملة. الحمدلله و سلام على عباده الذين اصطفىهم محمد وآله. اما بعد چون مسئله بدا نزاع عظیمی میان علما خاصه و عامه...

انجام: و متصرف در خلق خود می دانند و در امور خود متوسل به جناب او می شوند. قد تم هذا الموجود.

نستعلیق، گویا از نویسنده باقی مجموعه باشد، بدون نام و تاریخ است، پنج صفحه سه ستونی حکایتی از دفتر ششم مثنوی برابر مثنوی چاپ نیکلسون ص ۳۸۹ جلد سوم نوشته شده است که تا برگ ۱۵۳ الف ادامه دارد، این رساله در برگهای ۱۵۰ الف و ب مجموعه جای دارد.

ع/۱۹۹۶/۱۲

(کلام)

گفتگوی حجاج با جوان

داستانی است درباره حجاج ثقفی که جوانی نزد او می آید و گفتگویی در باره ویژگی مردمان برخی شهرها میان ایشان روی می دهد و حجاج بی جواب می ماند.

آغاز: روی عن عبدالله الکرخی، فیما نحن جلوس عند الحجاج... (گ ۱۵۴ الف).

انجام: در باره ویژگیهای دهگانه سگ: العاشر: ان مات لم یبق منه میراث (گ ۵۷ الف).

مطالبی پراکنده در برگ ۱۵۸ الف، و قصیده ای فارسی در ستایش حضرت

امیر (گ ۱۵۹ تا ۱۶۱) است، این رساله در برگهای ۱۵۴ الف تا ۱۵۷ الف

مجموعه جای دارد.

ع/۱۹۹۶/۱۳

(کلام)

مباهله نصارای نجران

گفتگو و مناظره ای است که میان پیامبر و مسیحیان نجران رخ داد، و داستان آن در بحار الانوار چاپ نوین ج ۲۱ ص ۲۷۶ تا ۳۵۶ دیده می شود.

آغاز: بسملة. حمدلة. والسلام علی نبیه وحبیه محمد... اما بعد فهذا مختصر فی ذکر بعض الاحادیث المروية عن العلماء الخاصة والعامه، و منه حدیث نقل عن علی بن ابراهیم... ان نصارا نجران لما وفدوا علی رسول الله...

انجام: فرضت هامته. ثم نزل سأل سائل بعداب واقع لیس للکافرین له دافع...

نسخ، بی نام و تاریخ، نزدیک به خط باقی مجموعه، این رساله در برگهای

۱۶۱ ب تا ۱۶۳ الف مجموعه جای دارد.

ع/۱۹۹۶/۱۴

(عرفان)

شرح حدیث: انا الطین من الطین الی الطین

رساله ای است در باره مسأله طینت و جوهر ذاتی آدمی که عالم صغیر است، که الهی یا شیطانی است، و آیا تغییرپذیر است یا نه؟ چند رساله مانند این در ذریعه ج ۵ ص ۱۹۷ معرفی شده است. یکی از آنها تألیف میرزا ابو القاسم قمی

(۱۱۵۴-۱۲۳۱) است که دنبال کتاب «غنائم» به سال ۱۳۱۹ چاپ شده است.

(ذریعه ج ۱۳ ش ۶۵۶)

آغاز: بسملة. حمدلة. والصلاة والسلام علی اهل بیت النبوة... و بعد: لما کان من الاحادیث المفصلة الغامضة...

انجام: اما ابو ذر فلما لم یکن فی اول الامر فی هذا المقام فلو علم من اسرار سلمان... لقتله و کفره، لعدم الطاقة والصبر له بتحملة و ان صار بعد هو ایضاً من اهل السر. قد تم شرح الحدیث... علی ید اقل السادات عنایت الله بن الحسین السرا بادی فی شهر البادکوبه فی سنة ۱۲۹۷ هـ... نستعلیق همانند دیگر رساله های این مجموعه، این رساله در برگهای ۱۶۳ الف تا ۱۶۷ الف مجموعه جای دارد.

ع/۱۹۹۶/۱۵

(فلسفه)

جبر و اختیار

کتابچه ای است فارسی در این مسأله، مرتب بر یک مقدمه و پنج مقیاس گویا تألیف آن نیز مانند کتابت آن، در سده سیزدهم باشد.

آغاز: نحمدک یا من هدانا مظاهر ثنائیه و نصلی علی خاتم رسله و آله. اما بعد: بدانکه چون مسأله جبر و تقویض از جمله غوامض... لهذا...^۱ غفر الله عن جرائمها مع قلة البضاعة... در تحقیق این مسئله کوشید... عن مولانا جعفر بن محمد الصادق... والسلام علی من اتبع الهدی فها انا اشرف فی المرام بعون الملك العلام فاقول: هاهنا مقدمة و خمسة مقایس (پنج مقیاس). اما المقدمة پس بدانکه... مناط این مسأله علم کلام است... نعم ما قال شیخ بهائی:

غیر ناکامی در این ره کام نیست

راه عشق است این ره حمام نیست

المقیاس الاول (گ ۱۶۹ ب) در ابطال مذهب اشاعره و معتزله... المقیاس الثاني (گ ۱۷۰ الف) در بیان بعضی آیات قرآنی... المقیاس الثالث (گ ۱۷۰ ب) ذکر بعضی احادیث... المقیاس الرابع (گ ۱۷۱ ب) بدانکه... میر محمد باقر داماد در قیاسات... ما جعل الله المشمش ممشأً بل جعل... المقیاس الخامس

(گ ۱۷۴ ب) ... ظاهر شد که «بد» را خدا بد نکرد و «خوب» را خوب نکرد. بلکه هر دو را حلیه وجود پوشانید (گ ۱۷۴ ب) ... و این معنی از کلام عارف اصفهانی مستفاد شود اعنی نصیرالدین الثانی در مدح مولا امیرالمؤمنین:

کلید دست حق در پنجه او / قضا باز و قدر سر پنجه او

(گ ۱۷۶ الف) ... چه تکلیف از کلفت و مشقت است ... بهمین سبب انسان را تفضیل بر ملک دهند. قدتم ما اردت مما وجدت بتوفیق ... (گ ۱۷۷ الف)

نستعلیق مانند دیگر رساله های مجموعه، این رساله در برگهای ۱۶۸ تا ۱۷۷ الف مجموعه جای دارد.

ع/۱۹۹۶/۱۶

(عرفان)

الکیمیة (الرسالة...)

یا شرح حدیث الحقیقة که در شماره ۸ این مجموعه معرفی شد. لیکن این دو نسخه کامل اند و هر دو غیر از شرح احسابی (۱۱۶۶ - ۱۲۴۱) است که به شماره ۷۵۵/۳۳ ع در ج ۸ ص ۲۴۰ معرفی شده است.

آغاز: حمدلته. والصلوات الزاکیات... فهذا مما املاه الشيخ العالم كاشف اسرار... كمال الملة والسدين عبدالرزاق الكاشي، ما اجاب به اميرالمؤمنين... عن سؤال كميل بن زياد عن الحقیقة. فقال: مالك والحقیقة؟ قال كميل: اولست بصاحب سرک؟ (گ ۱۷۸)...

انجسام: فقال (ع): اطف السراج فقد طلع الصبح. اذع البيان القلمی و اترك الجهد العقلي و اطف نور العقل اذ هو بالنسبة الى نور الحق كالسراج بالنسبة الى الشمس... والله اعلم، تمت الرسالة الكیمیة يوم العشرين من ربيع الآخر سنة ۱۲۳۰ على يد عناية الله بن عبد الله الحسيني هرآبادی (گ ۱۷۹).

نستعلیق، از کاتب همه مجموعه؛ عنایت الله بن عبدالله در سال ۱۳۳۰، این رساله در برگهای ۱۷۸ الف تا ۱۷۹ الف مجموعه جای دارد.

ع/۱۹۹۶/۱۷

(عرفان)

الکیمیة (الرسالة...)

نیز شرحی دیگر است بر همان حدیث الحقیقة یاد شده، از عارف بزرگ

صاحب «مصباح الهدایة» محمود کاشانی، ابوظاهر عزالدین محمود پسر علی پسر ابوظاهر کاشی صوفی نطنزی (م ۷۳۵).

اسماعیل پاشاه در باره او گوید: او را است شرح تائیه ابن فارض (ذریعه ۱۴ ش ۱۴۸۱) شرح خمیره، شرح سؤال کمیل بن زیاد (مورد گفتگو) لباب القوت من خزائن الملکوت، مصباح الهدایة و مفتاح الکفایة در ترجمه عوارف المعارف به فارسی. (هدیة العارفین ج ۲ ص ۴۰۸) مصباح الهدایة وی با ۱۲۰ صفحه مقدمه و تصحیح و تعلیقات جلال همایی در تهران ۱۳۲۳ خ و سپس در تهران ۱۳۲۵ خ در ۵۵۰ ص چاپ شده است.

آغاز: بسملة. قال الشيخ العارف المحقق عزالملة والدين محمود بن علي بن طاهر الكاشي قدس سره في تفسير هذه الكلمات على ما نسخ لي و سمح الوقت. اعلم ان الحقیقة كفعيلة من حق يحق حقاً فهو حقیق... (گ ۱۷۹).

انجسام: اجيب السائل بما استزاد بان كشف صبح الحقیقة مستغن من اضاءة مصباح البيان كما قيل في المثل اذا طلع الصباح استغنى عن المصباح والله يهدي من يشاء الى صراط مستقیم. قد تمت الرسالة الكیمیة في سنة ۱۳۰ (شاید مقصود ۱۳۰۰ باشد).

نستعلیق، به خامه نویسنده تمام مجموعه، این رساله در برگهای ۱۷۹ الف و ب مجموعه جای دارد.

ع/۱۹۹۶/۱۸

(عشق عرفانی - فارسی)

صفحات

یا «ده صفحه عشق»

آغاز: بسملة. لك الحمد يا ذا الجود والكمال و يا مظهر العشق و معطى الحال... و تقدست اسماؤك. خداوند اسپاس تو از قیاس ما بیرون است و ستایش تو از ما افزون حمد و ثنای تو گفتن هم تو را است... صفحه ای چند از بیان مراتب عشق و حالات او بر صفحات حاضر نقش بسته که اگر سدره نشینان ملاً اعلی را استماع افتد چون زهره در سماع افتند... امید که بنظر سلطان عادل کیوان منزل مقبول... اللهم انصر رایات عظمته... صفحه اول در تحقیق معنی عشق... صفحه ثانی سلطان عشق در نهایت استیلاء است... صفحه ثالثه... صفحه رابعه این طائفه از پلاس مسکت به لباس سلطنت نیابند... صفحه خامسه از باده عشق سرخو شایند...

صفحه سادسه انجمن، پریشانی ایشان را بر دیوانگی حمل کرده اند... صفحه سابعه فنا عبارت از آن است که بواسطه استیلاء مشاهده... صفحه ثامن عاشق را صادق. گاهی توان گفت که از شمشیر جفا سر پیچاند... صفحه ناسعه آتش عشق از ملامت بلندی کردند نه از سلامت محبت... صفحه عاشره پرتو انوار تجلیات عشق چون خورشید بر همه تافته... خاتمه سو دای عشق از روی حقیقت همه مزخرف است.

... سالک که نه واقف از سلوک و ره سیر   نه سالک راه کعبه نه ساکن دیر
چون نامه هستی اش تمام از تو بود
تمت الرسالة الموسومة بالصفحات فی سنة ۱۳۰۰ (شاید ۱۳۰۰) وقع تحریره فی ربيع الآخر.

نستعلیق همانند دیگر رساله های این مجموعه، این رساله در برگهای ۱۷۹ ب تا ۱۸۱ ب مجموعه جای دارد.

ع/۱۹۹۶/۱۹

(معما - فارسی)

معمای مرغان زیرک

منسوب به ناصر خسرو

آغاز: من ناصر خسرو:

در آشیان چرخ دو مرغان زیرکند   کاندرفضای ریع زمین دانه می خورند
پرواز چون کنند از این دامگاه حزن   بگرفته کوه قاف به چنگال و می برند
هر دو مصور تند ولی نامصورند   آنجا فرشته اند در اینجا پیمبرند
هستند و نیستند و نهانند و آشکار   چون ذات ذوالجلال نه جسم و نه جوهرند
نه مشتری نه زهره نه مریخ و نه زحل   نه آفتاب روشن، نه ماه انورند

معلوم شد که ناصر خسرو غلام او است
هر کس که گوید این دو گهر از چه عنصرند
مراد از چرخ ذات الهی است (گ ۱۸۲)...

انجام: نه آنچه از موالید ثلاثه می شود تعالی الله. یعنی چه از اصل و حقیقت اند

الحمد لله.

نستعلیق، هم خامه با دیگر رساله های این مجموعه، این رساله در برگ ۱۸۲ الف و در ۲۷ سطر نوشته شده است.

ع/۱۹۹۷

(نحو)

فوائد ضیائیة فی شرح الکافیة

متن کافیه از ابن حاجب (۵۷۰-۶۴۶) به شماره های ۱۶۵۳/۲ ع و ۱۹۰۸/۱ ع معرفی شده است.
معرّفی در کشف الظنون نیز شرح های بسیار از آن را یاد کرده است. یکی از معروفترین شرح های کافیه تألیف جامی، عبدالرحمان (۸۱۷-۸۹۸) است که «فوائد ضیائیة» نامیده شده و در ص ۱۹ همین جلد فهرست به شماره ۱۹۸۵/ع و ع/۱۹۸۶ معرفی شده است.

آغاز و انجام در نسخه مورد گفتگو که مکرر آنها است، افتاده است.

آغاز موجود: و مانع عن دخول غیر هافیه... [الكلام] فی اللغة ما یتكلم به قليلا كان او كثيرا و فی اصطلاح نحاة [مانضمن]...

برابر سطر سوم صفحه ۸ نسخه شماره ۱۳۰۴ معرفی انوار (ج ۱۰ ص ۲۹۱) و نیز برابر سطر ۵ برگ ۱۳۷ نسخه شماره ۲۰۱۹/ع معرفی اینجانب منزوی است که خواهد آمد.

انجام: [المعرفة والنكرة] ای هذا باب بیان المعرفة والنكرة...

برابر سطر ۵ برگ ۱۳۷ الف نسخه شماره ۲۰۱۹.

نسخ زیبا، بی تاریخ، در سده ۱۱ نوشته شده، متن کافیه باشنگرف و شرح با مرکب سیاه است، برگهای ۱۶۱ تا ۱۹۵ نونویس است، حاشیه ها با نشان «رکن الدین»، «هندی عف»، «ع»، «شرح بیات»، «فقاعی»، «سعیدی»، «متوسط»، «م»، «ص»، «عص»، «منه»، «غ ف» است.

جلد: مقوایی، رویه تیماج سبز تیره، آستر کاغذ.

کاغذ: نخودی، اصفهانی، ۱۳۵×۷۵ و ۱۱۰×۶۰، ۲۸۱ برگ، ۱۰ و ۱۴ سطر، ۱۹×۱۲.

شماره پیشین: ۱۰۸۹-۱۷۲۹.

ع/۱۹۹۸

(معانی و بیان)

حاشیه خطائی بر تلخیص المفتاح

مفتاح العلوم از سکاکی (م ۶۲۶) که به شماره ۱۱۱ در ج ۷ ص ۱۰۱ فهرست انوار معرفی شده، در معانی و بیان است و به دست جلال الدین محمد قزوینی (م ۷۳۹) تلخیص شده است. این تلخیص به دست گروهی شرح گردید، از جمله سعد نفتازانی (م ۷۹۲) که دو شرح بزرگ «مطول» و کوچک «مختصر» را بر آن نگاشت. «مطول» کتابی درسی و معروف گردید و حاشیه هایی بر آن نگاشته شد که از جمله آنها «حاشیه خطایی» است که تألیف نظام الدین عثمان (م ۹۰۱) است و نسخه آن به شماره ۱۶۴۹/ع در ج ۱۰ ص ۲۲۶ انوار معرفی شده است. آغاز و انجام این دو نسخه همانند است.

نستعلیق، اقل خلق عربی بحرینی... بن محمد طاهر... الاسترآبادی فی ذی القعدة سنة (پاک شده است)، عنوانها شنگرف، حاشیه های «منه»، «ع»، «ب»، «ره»، «سیف»، «ح»، «۱۲»، «د» دارد، در برگ ۹۵ چند شعر عربی و فارسی و نسخه دارویی پزشکی هست.

جلد: تیماج، یک لا، حنایی.

کاغذ: نخودی، اصفهانی، ۱۱۰×۱۸۰، ۹۵ برگ، ۱۴ سطر، ۵۰×۱۱۵.

شماره پیشین: ۹۴۴-۱۵۸۳.

ع/۱۹۹۹

مجموعه

شامل دو رساله:

۱- شرح قاضی زاده بر ملخص چغمینی، از گ ۱ تا ۱۱۳.

۲- التکملة فی شرح التذکرة، از خفري - طوسی، از گ ۱۱۴ تا ۱۹۳.

جلد: تیماج سرخ، مقوایی، فرسوده.

کاغذ: نخودی، اصفهانی، ۱۳۰×۱۹۰، ۱۹۳ برگ، ۱۹ سطر، ۶×۱۳.

شماره پیشین: ۶۷۸-۱۳۱۶.

ع/۱۹۹۹/۱

(نجوم)

شرح قاضی زاده بر ملخص چغمینی

ملخص در علم هیت از چغمینی محمود (م ۷۴۵) پسر محمد بوعلی شرف الدین خوارزمی ریاضی دان بزرگ است. وی این کتاب را در یک مقدمه و دو مقالات نگاشت. مقدمه در تعریف اجسام، مقالات نخست در اجرام علوی، مقالات دوم در اجرام سفلی است. این کتاب به فارسی و آلمانی ترجمه شده و در مجله خاورشناسی آلمان چاپ شده است.

از چغمینی تلخیص اصول اقلیدس نیز بر جای مانده است (نشریه دانشگاه تهران ج ۴ ص ۴۱۸، زرکلی اعلام ۸: ۵۹-۶۰ و قربانی - ریاضی دانان ص ۲۱۹).

چلیبی چند شرح بر این کتاب را در کشف الظنون یاد می کند، مانند شرح ترکمانی محمد بن احمد که به سال ۷۵۵ آن را گزارش نموده و شریف جرجانی (م ۸۱۶) و دیگران.

شرح مورد گفتگو، تألیف قاضی زاده رومی (۷۶۶-حدود ۸۴۰) موسی پسر محمد پسر قاضی محمود رومی است. این دانشمند ریاضی دان از مردم بروسه در آسیای صغیر بود. وی به سال ۸۱۱ برای تحصیل در ش راز می زیست و به سال ۸۱۵ به دعوت الف بیک (۷۹۷-۸۵۳) برای همکاری با غیاث الدین جمشید کاشانی در بنیانگذاری رصدخانه سمرقند بدانجا شد و پس از مرگ جمشید به سال ۸۳۲ به جای وی آن بنیاد را رهبری کرد تا درگذشت و مدتی قوشچی (م ۸۷۹) به جای وی برگزیده شد.

قاضی زاده شرح ملخص را در شیراز به سال ۸۱۱ نگاشت و به سال ۸۱۵ در سمرقند آن را تکمیل کرد. احوال و تألیفات او را اسماعیل پاشا در هدیه العارفین ۴۸۰:۲ و قربانی در ریاضی دانان ص ۳۴۲ آورده اند. او حاشیه ای بر شرح «هدایة الحکمة» و شرح «اشکال التأسیس» سمرقندی در هندسه نیز دارد.

بیرجندی عبدالعلی بن محمد بن حسین تعلیقه ای معروف بر این شرح قاضی زاده دارد که به شماره ۸۴۰/ع در ج ۸ ص ۳۴۴ انوار معرفی شده است. نسخه های دیگر این شرح ملخص که در فهرست این کتابخانه معرفی شده

چنین است: ۷۹۹/۲ع، ۱۰۸۴ف، ۸۸۹ع، ۸۹۶ع، ۲۰۱۵ع، ۱۲۵۷ع، ۱۲۶۴ع، ۱۷۸۰ع و نیز ۲۰۱۴ع.

شرح شریف جرجانی به شماره ۱/۱۹۲۹ع در ج ۱ ص ۵۹۹ دیده می شود. از آغاز نسخه مورد بحث چند صفحه افتاده است.

آغاز ملخص چغمینی: الحمد لله كفاء افضاله. والصلاة على نبيه محمد وآله. وبعد يقول عبدالله الفقير الى رحمته، محمود بن محمد بن عمر الجغميني... وسميته الملخص في الهيئة ليكون اسمه خبراً عن فحواه... وجعلته مشتملاً على مقدمة ومقالتين (۱- الاجرام العلوية ۲- الاجرام السفلى).

آغاز شرح قاضی زاده: الحمد لله الذي جعل الشمس ضياء والقمر نوراً... وبعد فلا أقسم بمواقع النجوم... انه في زماننا قد اندرس العلوم... لاسيما الرياضى... المختصر المسمى بالملخص في الهيئة... ان اكتب له شرحاً... السلطان بن السلطان الغ بيك بن شاهرخ... المقالة الاولى في بيان هيئة الافلاك... هي خمسة ابواب الاول في هيئة الافلاك والكواكب... وقال عبدالرحمان الصوفي انها الف وخمسة وعشرون... الثاني في حركات الافلاك... الثالث في الدواير... الرابع في القسي... واما على ما تضبط به، فبالنظر الى انها المقصودة منه، ومن نظر الى ان ضبطها...

در برخی نسخه های شرح قاضی زاده، مانند نسخه ۲۰۱۴ع، مقدمه را حذف کرده اند.

انجام نسخه ۱۹۹۹ ناقص است. انجام نسخه های کامل مانند نسخه ۱۷۸۰ چنین است: بعشرة ايام وعشرين ساعة بالتقريب. والاصوب ان يقال بعشرة ايام واحدى وعشرين... على ما ذهب اليه التبانى كما لا يخفى على من له درية في الحساب والله اسرع الحاسبين. تم الكتاب...

برگهای ۱ تا ۱۱۳ نستعلیق سده ۱۱ عنوانها شنگرف. روی متن ملخص خط شنگرفی کشیده شده است. برگهای ۱۰۶ تا پایان نسخه (برگ ۱۱۱) نونویس است. در حاشیه برگهای ۲ و ۱۶ علامتهایی را تفسیر کرده و چنین خاطر نشان می نماید: ل = علامه کمال الدین ترکمانی، س = سید شریف، م = نظام الدین

۱- اینجا آغاز نسخه شماره ۱/۱۹۹۹ می باشد که پیش از آن پنج صفحه تقریباً افتاده است.

الاعرج الشارح للتذكرة، ف = صاحب الفقه، ض = مولانا فضل الله العبيدى، قض = قاضی میر حسین.

حاشیه ها با نشان: شرح تذکره، تبصره، صحاح، تاج المصادر، ع، س، سید، منصور، فصیح الدین دارد. توضیح:

نسخه شماره ۱/۱۷۸۰ع را آقای انوار در ج ۱ ص ۳۶۵ معرفی می کند، لیکن پایان مجموعه را انجام شرح قاضی زاده فرض می نماید، در حالیکه انجام شرح قاضی زاده آن است که ما یاد کردیم. فراغت از نسخه ۲۲ رمضان ۸۹۶ است. و سپس چنین دیده می شود: ... فرغ من كتابته المفتقر... عبدالغفار بن عبدالکریم الطیب... فی الثانی و العشرین من رمضان ست و تسعین و ثمانمئة هجرية. و فرغ من المقابلة والمطالعة... سنة سبع و تسعمائة هجرية. كتبه احوج خلق الله الحكيم عبدالغفار بن عبدالکریم. (گ ۷۵ ب) سپس دو برگ سپید مانده است. و پس از آن حاشیه تاج سعیدی بر شرح آداب بحث عضدی تألیف فاضل رومی است.

حاشیه نگار ابوالفتح محمد بن امین بن ابوسعید تاج الدین سعیدی اردبیلی معروف به میرابوالفتح از شاگردان رومی متوفی حدود ۸۷۵ است. از آثار او است: حاشیه بر شرح آداب عضدایجی (م ۶۶۵) (هدية العارفين ۲: ۲۰۷ و كشف الظنون ۱: ۴۱ سطر ۷) این متن در برگهای ۷۶ تا ۱۲۰ مجموعه ۱۷۸۰ع است و آقای انوار نصف این مجموعه را معرفی نموده است. (پایان توضیح در باره نسخه ش ۱/۱۷۸۰ع معرفی انوار).

نستعلیق خوش، متن زیر خط شنگرفی است، جدول ها و شکلها نیز به شنگرف است، و چون آغاز و پایان نسخه افتاده تاریخ ندارد و گویا در سده یازدهم نوشته شده باشد، اندکی حاشیه «منه» دارد، این نسخه از برگ ۱۱۴ مجموعه ما آغاز شده و در برگ ۱۸۶ ب بطور ناقص پایان یافته است، برگ بعد از آن تا برگ ۱۹۳ از اوراق میان نسخه بدینجا آورده شده است.

ع/۱۹۹۹/۲

(هیئت)

التكملة في شرح التذكرة النصيرية

متن تذکره در هیئت از خواجه نصیر طوسی (۵۹۷-۶۷۲) که به سال ۶۵۷ در رصدخانه مراغه آن رابه پایان برده است و چون آن را پس از تحریر مجسطی نگاشت و به آن می نگریست، آن را شرح تحریر مجسطی نیز گفته اند، از اهمیت این کتاب آنکه جمشید کاشانی ریاضی دان بزرگ (م ۸۳۲) آن را به خامه خود رونویس کرد و صاحب ذریعه این رونویس را دیده است (ذریعه ۴ ش ۲۰۳) این کتاب به گفته ذریعه و مشار چاپ شده است و نسخه آن در این کتابخانه در فهرست انوار ج ۱۰ ص ۵۸۵ معرفی شده است.

خواجه این تذکره را در چهار باب به ترتیب زیر بخشبندی کرده است:

باب یکم: در مقدمات، در دو فصل، فصل یکم هندسیات، فصل دوم طبیعیات.

باب دوم: هیئت اجرام علوی، در چهارده فصل:

فصل (۱) استدارة السماء

فصل (۲) ترتیب جرمها

فصل (۳) دوائر عظمی

فصل (۴) اوضاع

فصل (۵) افلاک خورشید

فصل (۶) فلک های قمر

فصل (۷) فلکهای دیگر ستارگان

فصل (۸) فلکهای عطارد

فصل (۹) عرض ستارگان پنجگانه

فصل (۱۰) عرض ستارگان پنجگانه

فصل (۱۱) گشودن برخی مشکلات

فصل (۱۲) اختلاف مناظر

فصل (۱۳) اختلاف نورماه

فصل (۱۴) نطق ها

باب سوم: هیئت زمین، در دوازده فصل:

فصل (۱) مجملات و اقلیم های هفتگانه

فصل (۲) خط استوا

فصل (۳) عرض کمتر از ۹۰ درجه

فصل (۴) عرض برای شب و روز

فصل (۵) عرض بیش از میل کلی

فصل (۶) عرض ۹۰ درجه

فصل (۷) مطلع برجها

فصل (۸) اندازه شبانه روز

فصل (۹) بامدادان، شفق

فصل (۱۰) اندازه ساعت

فصل (۱۱) درجه گذرگاه ستارگان

فصل (۱۲) خط نصف النهار

باب چهارم: ابعاد اجرام = فاصله ستارگان در هفت فصل:

فصل (۱) مساحت کره زمین

فصل (۲) فاصله های ماه

فصل (۳) اندازه قطرهای ماه

فصل (۴) قطر خورشید

فصل (۵) دیگر فاصله های ستارگان زیرین فصل (۶) فاصله ستارگان فرازین و جرم آنها

فصل (۷) فاصله ستارگان ثابت

تذکره نصیرییه شرحهای بسیار دارد که در ذریعه ج ۱۳ ص ۱۴۳-۱۴۴ معرفی شده اند. یکی از آنها که جای گفتگوی ما است شرح محمد خفری پسر احمد متوفی ۹۵۷ است و «تکمله» نام دارد، در ذریعه ج ۴ ص ۴۰۹ شناسانده شده است. این کتاب در ۴ محرم ۹۳۲ به پایان رسیده است.

تکمله خفری مدتها به عنوان یک کتاب کلاسیک در هیئت تدریس می شد و مدرسان حاشیه هابر آن نگاشته اند که چهارتای آنها در ذریعه ج ۶ ص ۴۷ یاد شده است. لیکن از چاپ آن آگاهی نداریم.

آغاز تکمله: تعالیت یا ذا العرش الاعلی و ما اعظم شانک... اما بعد فیقول الفقیر الی... محمد بن احمد الخفری: لما کان اجل العلوم بیانا... هو علم الهیة... و کان کتاب التذکره محتویا علی امهات... شرحته شرحاً وافیاً... و قد جاء فیہ ألفاظ الشرح الذی الفه سید المحققین و سمیته بالتکملة فی شرح التذکره...

انجام: اما محذب الفلک الاعظم فلا یعلمه الا الله. و لنختم الكتاب ها هنا حامدین... و نعم الوکیل... یوم الاثنين رابع محرم ۹۳۲ و الحمد لله علی فضاله و الصلاة علی محمد و آله. (مانند آنچه انوار در ج ۹ ص ۴۸۱ می آورد).

نسخه های تکمله در این کتابخانه به شماره های ۷۹۷/ع در ج ۸ ص ۲۹۸ و ۹۰۳/ع در ج ۸ ص ۴۰۸ و ۱۴۵۰/ع در ج ۹ ص ۴۸۰ معرفی شده است.

ع/۲۰۰۰

(فقه)

شرایع الاسلام فی مسائل الحلال و الحرام

تألیف محقق حلی (۶۰۲-۶۷۶) جعفر پسر حسن ملقب به نجم الدین، او خود «شرایع» را مختصر نموده «النافع فی مختصر الشرایع» نامیده است. از آثار دیگر او «نکت النهایة» (ذریعه ۲۴ ش ۱۶۰۲) است که چاپ شده است. شرایع در ذریعه (ج ۱۳ ص ۴۷-۵۰) و شروح آن در همان مجلد ص ۳۱۶ تا ۳۳۲ و حاشیه هایش

در جلد ۶ ص ۱۰۶ تا ۱۰۸ یاد شده است و چون مؤلف در این کتاب تردید در فتوا بسیار دارد. کتابهایی به عنوان «شرح ترددات شرایع» تألیف شده است. (ذریعه ج ۱۳ ص ۱۴۵) نسخه هایی دیگر از شرایع در فهرست انوار (ج ۷ ص ۳۱۰، ج ۸ ص ۱۵-۴۵، ج ۹ ص ۳۰۵ و ج ۱۰ ص ۱۹۵-۳۳۳ با شماره های ۳۴۷ع، ۵۱۲ع، ۵۴۹ع، ۱۳۲۰ع، ۱۶۳۲ع و ۱۷۵۵ع آمده است.

نسخ زیبای عزیزالله عبدالعلی فراهانی در آدینه شوال ۱۰۷۳، عنوانها شنگرف، نسخه کامل است، آغاز و انجام برابر نسخه های چاپی است، برگ ۲۷۲ نویسنده است، حاشیه های بسیار با نشانهای «زین»، «ظ»، «ع»، «من لایحضره الفقیه»، «ل»، «ع»، «ف»، «مهدی»، «شرح لمعه» دارد. کاغذ: نخودی، اصفهانی، ۱۹۰×۲۸۵، ۲۷۲ برگ، ۲۰ سطر، ۱۱۰×۱۹۵. شماره پیشین: ۹۶۱-۱۶۰۱.

ع/۲۰۰۱

(منطق)

حاشیه بر شرح شمسیه

متن شمسیه از دبیران قزوینی (۶۰۰-۶۷۵) عمر پسر علی شاگرد خواجه نصیرطوسی است. یک مقدمه در ماهیت منطق و دو مقاله و یک خاتمه دارد. آغاز حاشیه افتاده است: مطلقاً بدون و هذالوجه يدل علی انه لا بد فی الشروع علی بصیرة من تصور العلم و رسمه... موضوع المنطق المعرف والحجة (برگ ۲ الف) فیجعل مباحث الالفاظ من المقدمة... الا ان المصنف آوردها فی صدر المقالة الاولى... قوله: ولما كان بیان الحاجة الى المنطق ينساق الى معرفته. أقول: وذلك لان بیان الحاجة... قوله تصور فقط. أقول: هذا التصور قد يكون تصوراً واحداً كتصور الانسان.

انجام افتاده است: در بحث قیاس: قوله، وهو مركب من قیاسین. أقول: فوجه المثال، ان يقال: فرضنا صدق قولنا؛ كل ج ب بالفعل... الحدس هو سرعة...

شمسیه، مدتها متن درسی منطق کلاسیک بوده، شرح ها و حاشیه ها بر آن نگاشته اند. یکی از این شروح را قطب رازی (۶۹۴-۷۶۶) محمد بن محمد بویه، شاگرد علامه حلی (۶۴۸-۷۲۶) برای غیاث الدین محمد پسر رشید الدین وزیر بوسعید خدا بنده مغولی نگاشته، در جمادی الثانی ۷۲۹ بدان پایان داده، آن را

«تحریر القواعد المنطقية فی شرح الشمسية» نامید که خود شرح ها و حاشیه های بسیار دارد و در ذریعه ج ۱۳ ص ۳۳۶-۳۳۷ و ج ۶ ص ۳۴-۳۸ معرفی شده است.

نستعلیق زیبا، آغاز و انجام افتاده، بدون تاریخ و نام، در سده یازدهم نوشته شده است، در برخی صفحات کتاب حاشیه ها با نستعلیق زیبا نقاشی شده آن ها را به صورت گل یا بوته یا ترنج نوشته اند.

جلد: تیماج قهوه ای، ۱۱۵×۱۷۵.

کاغذ: نخودی، اصفهانی، ۱۱۵×۶۵، ۸۴ برگ، ۱۷ سطر.

شماره پیشین: ۱۱۲۷-۱۷۶۷.

ع/۲۰۰۲

(قرآن - تجوید)

تجوید قرآن

کتابچه ای است در قوانین وقف و ابتداء، در خواندن قرآن به ترتیب سوره ها. آغاز و انجام نسخه ما افتاده است.

آغاز در برگ ۵: احدکم آخر السورة و عنه (ع) تفسیر التنزیل هو تجوید الحروف و معرفة الوقوف بسبب ذلك... سورة البقرة ماء تان و ست و ثمانون آية مدنیة...

انجام: سورة المطففين. ست و ثلاثین آية مکیة. بسم الله الرحمن الرحيم (قف) للمطففين الذين... و ما ادراك بالامانة. ص. علیون. ط. مرقوم. (افتاده است)

نسخ نزدیک به نستعلیق، آغاز و انجام ناقص، بی نام و تاریخ، در سده دوازدهم نوشته شده است، عنوانها و زیر و زبرها با شنگرف است، حاشیه ها نستعلیق ریز.

جلد: تیماج حنایی، کوتاه تر از برگهای کتاب.

کاغذ: ۱۵۰×۱۰۰ و ۱۰۵×۵۵، ۱۱۳ برگ، ۱۲ سطر، ۱۳×۹.

شماره پیشین: ۱۱۲۳-۱۷۶۳.

ع/۲۰۰۳

مجموعه

شامل دو متن زیر است:

۱- کشف المراد فی شرح تجرید الاعتقاد، از خواجه نصیر طوسی، از گ ۱ تا ۱۱۲ مجموعه.

۲- خلاصه الاقوال فی معرفة الرجال، از علامه حلی، از گ ۱۱۳ تا ۱۸۶ مجموعه.

جلد: تیماج، تریاکی رنگ، مقرایی، ۱۸۰×۲۲۵.

کاغذ: فرنگی، ۱۱۲ برگ، ۲۲ تا ۲۵ سطر، ۱۷×۱۰ و ۱۷×۱۲.

شماره پیشین: ۴۸۷-۱۱۲۵.

ع/۲۰۰۳/۱

(کلام شیعی)

کشف المراد فی شرح تجرید الاعتقاد

متن تجرید الاعتقاد با نام «تجرید الکلام فی تحریر عقاید الاسلام» یا «تحریر العقاید» در علم کلام شیعه نگارش خواجه نصیر طوسی (۵۹۷-۶۷۲) در شش مقصد است:

۱) امور عامه (کلیات)	۲) جوهر و عرض
۳) توحید	۴) نبوت
۵) امامت	۶) معاد

چون این کتاب برای مذهب شیعه استدلال منطقی داشت و به صورت کلاسی تدریس می شد، شرحهای بسیار و حاشیه های فراوان بر آن نگاشته شده است، که در ذریعه (ج ۳ ص ۳۵۲-۳۵۵ و ج ۶ ص ۳۱-۳۲ و ج ۱۳ ص ۱۳۸-۱۴۰) معرفی شده است. متن مورد بحث ما کهن ترین شرحی است که علامه حلی (۶۴۸-۷۲۶) بر این کتاب نگاشته و در ۱۵ ربیع الاول ۶۹۶ بدان پایان داده است.

آغاز و انجام نسخه ما مانند نسخه های چاپی است.

شکسته نستعلیق بد، از شریف بن عبدالرحیم زنجان در شهر زنجان، روی

متن تجرید خط مشکی کشیده شده است، این رساله در برگاههای ۱ تا ۱۱۲ است.

(تاریخ رجال)

ع/۲۰۰۳/۲

خلاصه الاقوال فی معرفة الرجال

نگارش علامه حلی (۶۴۸-۷۲۶) در رجال شناسی است و دو بخش دارد: (۱) راویان قابل اعتماد (۲) راویان دیگر.

نگارش این کتاب در ۶۹۳ پایان یافته است. نسخه های کهن آن در ذریعه ج ۷ ش ۱۰۴ و چاپهای آن در فهرست عربی مشار معرفی گردیده است.

شکسته نستعلیق بد خط، در پایان مجموعه با کشف المراد یک جا صحافی شده است، عنوانها و برخی تصحیح ها در حاشیه دیده می شود، این رساله در برگاههای ۱۱۳ تا ۱۸۶ مجموعه جای دارد.

(کلام شیعی)

ع/۲۰۰۴

شرح تجرید الکلام

متن تجرید الکلام از خواجه نصیر طوسی (۵۹۷-۶۷۲) با کهن ترین شرح آن «کشف المراد فی شرح تجرید الاعتقاد» به شماره ۲۰۰۳/۱ یاد شد و چنانکه دیدیم حاشیه و شرحهای بسیاری بر آن نگاشته شده است که ۱۲ شرح آن در ذریعه ج ۱۳ ص ۱۳۸-۱۴۰ یاد شده و شش حاشیه آن نیز در ذریعه ج ۶ ص ۳۱-۳۲ آمده است.

معروفترین شرحهای آن به دو عنوان شرح قدیم و شرح جدید معروف است. شرح قدیم از شمس الدین محمود اصفهانی (۶۷۴-۷۴۹) است. وی عارفی حنفی و اشرافی مشرب بود و در اصفهان می زیست و چون برای تحصیل به دمشق نزد ابن تیمیه رفت، قشرگرا شد و چون قشری گری وی برای ایرانیان سنگین بود، ملا علی قوشچی شرحی دیگر عرفانی تر بر تجرید نگاشت که به شرح جدید معروف شد.

علاء الدین علی قوشچی ریاضی دان بزرگ و فیلسوف سمرقندی (در گذشته)

۸۷۹) است. پدرش محمد بازدار و قوچ بان الغ بیک تیموری (۷۹۷-۸۵۳) بود و لقب قوشچی را از این راه داشت. چون الغ بیک به علوم ریاضی علاقمند بود نوکرزاده خود را به آموزش آن تشویق کرد. وی در سمرقند ریاضی را نزد قاضی زاده رومی (حدود ۷۶۶-۸۴۰) بیاموخت و برای آموزش فلسفه عالی به کرمان رفت و در آنجا شرح تجرید را نگاشت. در حقیقت قوشچی «شرح قدیم» را پاکسازی کرد و گسترش داد. از خشکی های آن بکاست و برخوردارایی و عرفان آن بیفزود.

احوال و آثار ریاضی قوشچی را قربانی در کتاب «ریاضی دانان اسلامی» ص ۳۶۱-۳۶۳ و یوشکویچ روسی به سال ۱۹۵۶ در رساله ای جداگانه آورده اند. شرح قوشچی یا «شرح جدید تجرید» به زودی شهرت یافت و حاشیه ها بر آن نگاشته شد که سی شماره از آن در ذریعه ج ۶ ص ۱۱۳-۱۱۸ معرفی شده است. یکی از آن حاشیه ها از جلال الدین دوانی (۸۳۰-۹۰۸) بود که چون به دست صدرالدین محمد دشتکی (۸۲۸-۹۰۳) رسید پاسخی در رد آن نگاشت. پس دوانی حاشیه جدید خود را در رد دشتکی نگاشت و دشتکی نیز مجدداً حاشیه جدیدی در رد بر حاشیه دوم دوانی نگاشت، پس از آن دوانی حاشیه سومی (اجد) در رد بر حاشیه دوم دشتکی نگاشت (ن ک ذریعه ج ۶ ص ۱۱۶ و ۱۳۴). این حاشیه های متقابل طبقات جلالیه و طبقات صدریه نام گرفت (ذریعه ۱۵، ۱۴۷ و ۱۵۱).

شاگردان دو مدرسه دشتکی و دوانی تا چندین سال در دفاع از این دو استاد کشاکشهای کتبی داشتند تا هر دو طرف در مدرسه ملاصدرا (۹۷۹-۱۰۵۰) تحلیل رفتند.

آغاز: بسملة. اما بعد حمد واجب الوجود علی نعماته ... و علی اکرم أحبائه ای علی آله و اصحابه ... و یؤیده مایوجد فی بعض النسخ من التصریح باسم النبی (ص). فانی مجیب الی ما سئلت ... و رتبته علی ستة مقاصد لما كان المقصد الاول فی الامور العامة، ای مایختص (گ ۳ ب) ... المقصد الثاني فی الجواهر و الاعراض (برگ ۹۶-۹۷) ... المقصد الثالث فی الالهیات (برگ ۲۷۹) ...

انجام: قد علم من سيرة النبی (ص) انه كان لا يتجسس عن المنكرات بل يسترها... هذا

آخر ماتيسر لنا من شرح تجرید الکلام و الحمد لله ... موفق و معين. تم الكتاب بعون ... علی یدی اضعف ... ابن شیخ دوست محمد، جمال الدین محمد المسیبی الخزاعی اصلاً المازندرانی المسکناً... و كان ذلك رابع شهر جمادى الاول سنة خمسین و ثلاثین من الألف الثاني من الهجرة. دو سطر از آغاز بریده شده سپس وصله شده است و سپس تا برگ ۹۵ پایان مقصد اول برابر است با نسخه شماره ۴۸۶ که تنها مقصد اول را دارد و درج ۷ ص ۴۰۵ معرفی شده است.

نستعلیق زیبای جمال الدین محمد پسر شیخ دوست محمد در تاریخ چهارم جمادى الاولى ۱۰۳۵، پایان نامه به صورت مثلث نوشته شده که قاعده اش در بالا است در دو ضلع مثلث شعری به عربی است که می گوید: من این نسخه را با رنج نوشته ام و می ترسم با مرگ من آن را به ارزان فروشند، دو مهر چهارگوش نیز در دو سوی آن دیده می شود، عنوانها و خط روی متن شنگرف، اندکی حاشیه در برگهای نخستین است.

جلد: تیماج قهوه ای تیره، فرسوده، مقوایی، ۱۳۰×۲۴۵.

کاغذ: ترمه اصفهانی، نخودی، ۱۶۰×۶۵ و ۱۳۰×۶۵، ۲۱ تا ۲۸ سطر.

شماره پیشین: ۹۳۸-۱۵۷۷.

ع/۲۰۰۵

(کلام شیمی)

حاشیه بر تجرید الکلام و بر حواشی و شروع آن

این شرح به ترتیب (قوله ... اقول) بر متن تجرید از خواجه طوسی (۵۹۷-۶۷۲) و بر شرح قوشچی (م ۸۷۹) بر تجرید است. تجرید الکلام با کهن ترین شرح آن از علامه حلی (۶۴۸-۷۲۶) به شماره ۲۰۰۳/۱ ع معرفی شد. شرح قوشچی نیز به شماره ۲۰۰۴ ع معرفی گردید.

اینک یکی از حاشیه های آن که چون از محمود نیریزی و دوانی نام می برد (و حاشیه منه دام ظلّه دارد) دور نیست که از آن یکی از پیروان دو مدرسه دوانی و دشتکی باشد که در سال ۱۰۹۱ زنده بوده است، در اینجا معرفی می گردد.

حاشیه مورد بحث به سبب افتادگی آغاز و انجام ناشناخته است و

نشانه هایی چنین دارد: قال المصنف، قال الشارح، که در بسیاری از صفحه ها دیده می شود.

در برگ ۲۹ ب و ۴۱ ب نگارنده، متن را «شرح اشارت» می خواند. در گ ۳۵ دارد: قال صدر المحققين في رسالة «اثبات الذات والصفات»... که گویا همان «الصفات» باشد که در ذریعه ۱۵ ش ۲۷۶ دیده می شود. در گ ۸۴ ب از جواب خیام به غزالی یاد می کند. در گ ۸۴ ب از اثبات الواجب صدرالدین (ذریعه ج ۱ ش ۵۲۶) و در گ ۵۵ ب از اثبات الواجب محشی و در گ ۶۳ ب، ۶۶، ۸۴، ۸۹ و ۹۹ از اثبات الواجب دوانی (ذریعه ج ۱ ش ۵۲۷) یاد می کند. در گ ۱۱۵ ب از حاج محمود نیریزی شاگرد و مجاز از صدر دشتکی (۹۰۳) و شرح کننده اثبات الواجب دوانی به نام «اثبات واجبه» (سال تألیف ۹۲۱) یاد می کند (ذریعه ج ۱ ش ۵۰۹ و ج ۱۳ ص ۵۹) و از کلام المصنف فی شرح رسالة العلم نقل می کند (گ ۷۷، ۷۹، ۹۹).

نستعلیق اواخر سنة ۱۰۹۱، در پائین برگ ۱۱۹ چنین دارد: مما تفضل الی ربی السرمندی ابن سید رضی الخوقانی القهبایی الاقل کاتب الحروف (مهر چهار گوشه) که تنها «الطباطبائی حسنی» از آن خوانده می شود، حاشیه ها «بینه»، «سلمه الله»، «منه مدّ ظله العالی»، «طول الله ایام افادته» (در گ ۶ و ۲۱)، «مولانا محمد قاسم سلمه الله» (گ ۲۹-۳۰) دارد. جلد: تیماج قهوه ای، مقوایی، فرسوده، ۱۱۵×۱۹۵. کاغذ: نخودی، ۱۴۰×۶۵ و ۱۲۵×۶۵، ۱۱۹ برگ، ۱۸ تا ۲۱ سطر. شماره پیشین: ۱۱۰۰-۱۷۴۰.

ع/۲۰۰۶

(کلام)

حاشیه بر تجرید و شرح قدیم و شرح جدید و حاشیه های جرجانی بر آنها

تجرید طوسی و کهن ترین شرح آن از علامه حلی به شماره ۲۰۰۳/۱ ع و شرح جدید آن از قوشچی (م ۱۷۹) به شماره ۲۰۰۴/ع و حاشیه ای ناشناخته بر آن به شماره ۲۰۰۵/ع معرفی شده است. و چنانکه اشارت رفت کشاکش میان دو

مدرسه دشتکی و دوانی در شیراز و اصفهان تا سده یازدهم درباره آنها ادامه داشت. اینک یکی دیگر از همین دست حاشیه ها، که تنها بر مقصد اول از شش مقصد تجرید در امور عامه است معرفی می شود.

آغاز (افتاده): بحسب الحمل علی سبیل هو هو. قوله: ... و قوله و اتحاد مفهوم نقیضه. بیانیه کما سیجی انه لو حمل الوجود...

انجام (افتاده): قوله: و کذا ان اريد تحصيله نوعاً... احتیاجه الی النامی فلا یکون مافرض.

حاشیه ها شماره گذاری شده است، این شماره ها، بخش های کتاب حاشیه زده شده را نشان می دهد. چون از آغاز نسخه جای گفتگو ۱۶ برگ افتاده است، با حاشیه های بخش ۴ در برگ ۱۷ آغاز شده و در برگ ۲۰۱ (شماره گذاری قدیم) پایان نسخه که باز هم افتادگی دارد، به حاشیه های بخش ۸۶ پایان می گیرد. از این رو برگهای ۱۷ و ۱۸ شماره های (۴) دارد و برگهای ۱۹ تا ۲۱ شماره های (۵) و تا برگ ۲۷ شماره های (۶) دارد و همچنان پیش می رود تا برگهای ۱۷۸ تا ۱۹۸ شماره های ۸۵ و برگهای ۱۹۹ تا ۲۰۱ شماره های ۸۶ دارد.

برخی عنوانهای این حاشیه چنین است: «قوله... بیانیه...» یا «قال الشارح... اقول...»، «قال الشارح فی الحاشیه...»، «قال المصنف...» و «قال الشارح فی الشرح والحاشیه...» کما صرح به سید المحققین فی حاشیه المطالع (گ ۲۴ ب) در برگ ۱۳۲ ب می بینیم: قوله: المناقشة متجهة علی عبارة الشارح الاصفهانی (القدیم) من هذا انما یرد اواراد الشارح (الجدید) دفع المناقشة التي اوردها السيد (ظ: الشریف الجرجانی) علی الشارح الاصفهانی و لیس كذلك (برگ ۱۳۳ ب) قال الشیخ فی تعلیقاته... قال فی النمط الخامس من الاشارات لکن ذکر المصنف (خواجه نصیر طوسی) فی شرح الاشارات (گ ۱۴۰ الف).

نستعلیق خوش، عنوانها شنگرف، آغاز و انجام نسخه افتاده، بی تاریخ و نام است لیکن گویا در سده یازدهم نوشته شده باشد، حاشیه هائی از شاگرد محشی نیز دارد که در آن می گوید: و لعل هذا مراد الاستاد (گ ۱۴۵) حاشیه «منه» بسیار دارد، نیز حاشیه هائی با نشان «فاضی»، «م»، «میر نظام الدین احمد» (گ ۱۷۱ ب)، «م.ن»، «حاشیه التجرید» دارد.

جلد: پرزنت آبی رنگ، رویه کاغذ آبی، ۱۲۰×۲۰۰.

کاغذ: ترمه اصفهانی، نخودی، ۱۴۰×۷۰، این مجموعه دو بار شماره‌گذاری شده است، با شماره‌گذاری جدید ۱۸۴ برگ است و شماره‌گذاری قدیم آن ۲۰۱ است، ۲۱ سطر.

شماره پیشین: ۱۰۳۲-۱۶۷۲.

ع/۲۰۰۷

(اصول فقه - شیعه)

زبدة الاصول

مکرر شماره‌های ۱۵۵۰ع و ۱۸۰۷ع معرفی شده در ج ۱۰ ص ۷۲ و ۳۸۸ و در ذریعه ج ۱۲ شماره ۱۱۵ پنج چاپ از این کتاب را مشار در فهرست مطبوعات عربی یاد کرده است. شش حاشیه این کتاب در ذریعه ج ۶ ص ۱۰۳-۱۰۲ و ۲۹ شرح آن در ج ۱۳ ص ۲۹۷-۳۰۲ معرفی شده است.

تاریخ تألیف این کتاب در نسخه جای گفتگوی ما چنین دیده می‌شود: [پاکنویس این کتاب به دست مؤلف آن محمد مشهور به بهاء الدین عاملی در دوازدهم نخستین ماه از سال دوم از دهه دوم پس از هزار پایان گرفت = ۱۲ محرم ۱۰۱۲].

آغاز و انجام مانند شماره‌های پیش گفته شده است.

حاشیه‌هایی با نشان منه عفی عنه و منه قدس سره دارد که گویا بخشی از آن به خامه خود مؤلف باشد، و نیز با رمز ب، جمال الدین، شرح، شرح عضدی، تمهید القواعد، عم، ۲۲، ص مدّ ظلّه، میر جمال الدین، شرح التهذیب، تملک محمد مدعو به رفیع الشریف ابن عبدالصانع (بی تاریخ) در پشت برگ ۲ دیده می‌شود و در زیر آن با همان خط، نسخه را چنین وقف کرده است: [وقف اولاد ذکور نمود اقل الانام محمد رفیع الشهیر به شیخ الاسلام، این کتاب را با دو بیست و نوزده جلد دیگر مقرر آنکه ...] با یک مهر بیضی شکل.

نستعلیق خوش درشت، سده یازدهم، در سطرهای دور از هم، میان سطرها حاشیه و گزارشها نوشته شده است.

جلد: مقوایی، رویه تیماج قهوه‌ای ضربی، یک ترنج بزرگ دو نیم ترنج بالا و

پایین، عطف سه گوشه دارد، ۱۴/۵×۲۰/۵.

کاغذ: نخودی، اصفهانی، ۹۸ برگ، هر صفحه ۶ سطر دور از یکدیگر، شرح در میان سطرها نوشته شده است.

شماره پیشین: ۹۸۹-۱۶۲۹.

ع/۲۰۰۸

(حدیث)

اربعون حدیثاً

گزارشی است برای چهل حدیث که معمولاً علما برای تیمن و تبرک گرد می‌آوردند و در میان ما ایرانیان به «چهل حدیث» شناخته می‌شد. جای گفتگو یکی از آنها است که شیخ بهائی (۹۵۳-۱۰۳۰) نگاشته و نسخه‌های دیگر آن به شماره‌های ۷۹/۲ع، ۱۴۸ع، ۱۳۶۴/۱ع، ۱۴۱۱ع، ۱۷۶۰ع و ۱۹۴۳ع معرفی شده است.

سه چاپ از این کتاب را مشار در فهرست مطبوعات عربی ص ۳۶ یاد کرده است.

آغاز: ان احسن حدیث تجلی اللسان بجواهر حقایقه...

انجام: الحدیث الاربعون: و بالسند المتصل ... وقد نسب العلامة فی شرح حکمة الاشراف القول بوجود هذا العالم ... من خبایا العالم الملكية. و هنا اقطع الکلام شاکراً ... اتفق الفراغ یوم الاثین ثالث العشر الثالث (روز ۲۳) من ثانی الشهر (صفر) سال پنجم دهه دهم (۹۹۵) العشر العاشر لمایة العاشرة (گ ۲۰۰ ب).

در اصفهان و این تاریخ تألیف آن است.

نسخ نزدیک به نستعلیق، عنوانها شنگرف، تاریخ تألیف دارد: ۲۳ صفر ۹۹۵، تاریخ کتابت ندارد، در صفحه‌های آغازین حاشیه‌ها به فارسی هست.

جلد: تیماج مشکی، مقوایی، ضربی، فرسوده، ۱۸۰×۱۳۵.

کاغذ: ۱۲۰×۸۵، ۱۱۰×۸۵، ۲۰۱ برگ، ۱۱ تا ۱۳ سطر.

شماره پیشین: ۹۷۶-۱۶۱۶.

ع/۲۰۰۹

مجموعه

شامل دو کتاب است:

۱- ارشاد الاذهان فی احکام الایمان، از گ ۱ تا ۱۰۳ الف، ۲۴ تا ۲۷ سطر.

۲- صرف میر، از گ ۱۰۳ تا ۱۱۴ ب، ۱۸ تا ۲۵ سطر، ۱۳۰×۱۷۰.

عنوانها شنگرف.

جلد: تیماج مشکئی، یک لا، فرسوده، ۲۴۰×۱۸۰.

کاغذ: سمرقندی، نخودی، برگهای ۱۶۳-۱۷۰ گلی رنگ است.

شماره پیشین: ۱۰۷۶-۱۷۱۶.

ع/۲۰۰۹/۱

(فقه)

ارشاد الاذهان الی احکام الایمان

یک دوره کوتاه و دقیق از ابواب فقه شیعی است. نگارنده علامه حلی (۶۴۸-۷۲۶) حسن پسر سدیدالدین یوسف است، گویند این کتاب ۱۵ هزار مسأله رادر برمی دارد و به سال ۶۹۶ آن را به پایان رسانیده است (ذریعه ج ۱ ص ۵۱۰-۵۱۲). مدتها کتابی کلاسیک برای درس بود و از این رو حاشیه و شرح بسیار دارد سیزده حاشیه آن در (ذریعه ج ۶ ص ۱۴-۱۷) و ۳۴ شرح آن در ذریعه ج ۱۳ ص ۷۳-۸۰ یاد شده است.

نسخه های دیگر این کتاب در این کتابخانه به شماره های ۴۰۲/ع، ۸۴۵/ع، ۹۹۶/ع، ۱۴۴۶/ع و ۱۵۳۱/ع است، این کتاب جداگانه چاپ نشده لیکن همراه با شرح آن از احمد مقدس اردبیلی (م ۹۹۳) به نام «مجمع الفائدة و البرهان فی شرح ارشاد الاذهان» در تهران ۱۲۷۴ هـ و شرح باقر سبزواری (۱۰۱۷-۱۰۹۱) به نام «ذخیره المعاد فی شرح الارشاد» به سال ۱۲۷۴ هـ و شرح شهید اول (۷۳۴-۷۸۶ هـ) به نام «غایة المراد فی شرح الارشاد» به سال ۱۲۷۱ هـ و ۱۳۰۲ هـ چاپ شده است.

آغاز: الحمد لله المتفرد بالقدم و الدوام المنتزه عن مشابهة الاعراض و الاجسام المتفضل... اما بعد فان الله كما اوجب على الولد طاعة ابويه... الموسوم بارشاد الاذهان الی احکام الایمان

... کتاب الطهارة والنظر فی اقسامها... النظر الاول فی اقسامها...

انجسام: قبل الاند مال تداخلت. فهذه خلاصة ما افدناه فی هذا الكتاب و من اراد التطویل بذكر الفروع... فعليه بكتابنا... فی التحرير وتذكرة الفقهاء وقواعد الاحکام... تم الكتاب بعون... رب العالمين.

نسخ، از محمدرضا بن محمد عظیم سبزواری در ذیحجه ۱۱۱۱ هـ، عنوانها شنگرف، این رساله در برگهای ۱ تا ۱۰۳ مجموعه و پس از آن «صرف میر» نوشته شده است.

(صرف زبان عرب)

ع/۲۰۰۹/۲

صرف و میر

مکرر شماره های ۳۶۳/۲، ۴۰۱/۲، ۴۹۵/ف، ۱۰۰۳/۵، ۱۱۳۸/ف، ۲۷۴۸/۱ و ۲۷۵۲/۱ ف. از میر سید شریف جرجانی (۷۴۰-۸۱۶ هـ) علی ابن محمد بن علی فیلسوف ریاضی دان ادیب در «تاکو» نزدیک استرآباد بزاد و در شیراز می آموخت و چون تیمور در سال ۷۹۰ آن شهر بگشود وی را با گروهی از دانشمندان به سمرقند کوچانید و پس از مرگ تیمور به سال ۸۰۷ به شیراز بازگشت و در آنجا بود تا درگذشت. او را است: تعریفات جرجانی، چ شرح مواقف ایجی (کلام) و چ شرح چغمینی (هیئت). او می گوید دانشهای مقدماتی را به فارسی نویسد تا همگانی شود. پس صرف را به فارسی نگاشت که به «صرف میر» شهرت یافت، برخی از چاپهای فراوان آن را مشار در فهرست چاپی های فارسی یاد کرده است.

نسخ متوسط، از محمدرضا پسر محمد عظیم سبزواری در چهارم ذی القعدة ۱۱۱۱، عنوانها شنگرف، در برگ ۱۱۵ ب تملک ملا عبدالرحیم ولد ملا غلامرضا در ربیع اول ۱۲۴۴ دیده می شود، این رساله در برگهای ۱۰۳ ب تا ۱۱۴ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۱۰

(معانی و بیان)

مطول

مکرر شماره ۱۹۸۰/ع.

نستعلیق خوش، عنوانها و خط روی متن شنگرف است، حاشیه ها با نشان «منه»، «۱۲»، «چلبی»، «احمد»، «منه رحمه الله»، «شیخ ابوالقاسم»، «سمرقندی»، «شرح مفتاح»، «حلق»، «حامی» دارد، در پشت برگ ۱ یک رباعی آموزد بازانه، و یک تملک با تاریخ ۱۲۱۱ دارد.

جلد: تیماج قهوه ای تیره، مقوایی، ته پارچه فرسوده.

کاغذ: اصفهانی، نخودی، ۱۷۵×۲۵۰، ۲۳۴ برگ، ۱۸ تا ۲۰ سطر، ۱۰۰×۱۶۰.

شماره پیشین: ۹۶۶-۱۶۰۶.

ع/۲۰۱۱

(فقه شیعی)

مدارک الاحکام فی شرح شرایع الاسلام

کتاب شرایع الاسلام فی مسائل الحلال و الحرام نگارش محقق حلی (۶۰۲-۶۷۶) شرحها و حاشیه های بسیار دارد که در ذریعه ج ۱۳ ص ۴۷-۵۰ و حاشیه های آن در ج ۶ ص ۱۰۶ و شرحهای آن در ج ۱۳ ص ۳۱۶ تا ۳۳۲ یاد شده است. نسخه های شرایع در این کتابخانه به شماره های ۳۴۷/ع، ۵۱۲/ع، ۵۴۹/ع، ۱۳۲۰/ع، ۱۶۳۲/ع و ۱۷۵۵/ع موجود و معرفی شده است. جای گفتگو یکی از شرحهای آن به نام مدارک الاحکام نگارش محمد جبعی پسر علی بن حسین عاملی (۹۴۶-۱۰۰۹) است که در ذریعه ج ۲۰ ش ۲۷۵۶ معرفی شده است.

تعدادی از چاپهای آن را مشار در مؤلفین چاپی ج ۵ ص ۶۱۸ و مطبوعات عربی ص ۸۲۰ یاد کرده است. شهرت «مدارک» بدانجا رسید که خود که شرح شرایع می باشد، یکبار شرح شد (ذریعه ج ۱۴ ش ۱۷۴۹) و ۲۱ حاشیه بر آن در ج ۶ ص ۱۹۶-۱۹۸ یاد شده است.

محمد جبعی این شرح خود را به صورت حاشیه با عنوانهای (قوله ... قوله ...) نگاشته است.

آغاز: الحمد لله المحمود لآلائه المشکور لنعمائه...

انجام جزء نخست در نسخه زیرین که در نماز آدینه و عید است: فقال فی التذکرة انه جایز إجماعاً، تمّ الجزء الاول من مدارک الاحکام ... ضحی یوم السبت ۱۳ ذی القعدة سنة ۹۸۹ علی ید مصنفه ... محمد بن علی ... و به گفته ذریعه ج ۲۰ ش ۲۷۵۶/ع تاریخ پایان گرفتن تألیف جلد سوم (حج) پنجشنبه ۲۵ ذی حجه ۹۹۸ بوده است. انجام نسخه ش ۴۳۶/۱ ع معرفی انوار ج ۷ ص ۳۶۹ نیز چنین است: انجام نسخه زیرین در نماز جماعت: و كان الفعل المتقدم علی فعل الامام وقع منها عنه كما هو المفروض لترتب الاثم علیه (ناقص است). نسخه های دیگر مدارک در این کتابخانه چنین است: ۴۳۶/۱ ع، ۶۶۲/ع و ۱۲۱۴/ع.

نسخ، سده یازدهم، عنوانها و خط روی متن ها شنگرف، در برگ ۲۴۳ تاریخ پایان تألیف جزء اول شنبه ۱۳ ذی قعدة ۹۸۹ دیده می شود، حاشیه با نشان «دروس»، «مولانا محمد اسماعیل» دارد چهار برگ آغازین بسیار فرسوده است.

جلد: تیماج سرخ، فرسوده، مقوایی، حاشیه ضریبی، میان ترنج بزرگ با دو ترنج کوچک در بالا و پائین، ته تیماج فرسوده آبی نیلی، ۱۹۰×۲۵۰. کاغذ: نخودی، اصفهانی، ۱۳۰×۱۷۵، ۲۸۱ برگ، ۲۲ سطر. شماره پیشین: ۱۱۰۵-۱۷۴۵.

ع/۲۰۱۲

مجموعه

شامل سه رساله:

۱- جعفریه، از علی کرکی ابن عبدالعالی در مسائل نماز، با تاریخ ۹۷۳، از گ ۱ تا ۸۳، پس از آن، ۲ صفحه فتوا، در باره حرام بودن شنیدن مرد صدای زن را و سپس چهار صفحه قواعد ریاضی تقسیم ارث است، برگهای ۸۴ تا ۸۶، پس از آن دو صفحه جدول تقسیم ارث، سپس یک صفحه قواعد ارث است به نقل از «قواعد» شهید (گ ۸۷)، سپس در برگ ۸۸ جدولی هست برای نام امامان و کنیت و لقبهای ایشان.

۲ - شیرین کلمات کوتاه از حضرت علی (ع) به ترتیب حروف.

۳ - مائة جوهره - صد شیرین کلمه کوتاه از علی بن ابیطالب (ع) به ترتیب شماره حروف ابجد «ا = ۱... ق = ۱۰۰»، از گ ۹۲ تا ۹۳. شماره پیشین: ۱۰۸۲-۱۷۲۲.

ع/۲۰۱۲/۱

(فقه شیعی)

جعفریه

در احکام نماز و مقدمات آن در چهار باب: (۱) طهارت، (۲) مقدمات، (۳) افعال، (۴) توابع، خاتمه در صلاة جمعه و طواف و غدیر. آغاز: الحمد لله ولی الحمد المبدء المعید...

انجام: و صلاة الاعرابی فانها اربع بتسلیمة. لیکن هذا آخر ما اوردنا... فرغ من تسویدها مؤلفها العبد... علی بن عبدالعالی، وسط نهار الخمیس عاشر صفر^۱ سبع عشر و تسعمائة بمشهد سیدی ثامن الأئمة... و كان الفراغ من كتابته ليلة الاربعاء شهر رجب سنة ثلاث و سبعین و تسعمائة اللهم اغفر...

مؤلف کتاب شیخ علی کرکی معروف به محقق کرکی نورالدین پسر حسین بن عبدالعالی یکی از بزرگان شیعه جبل عامل است که پس از تقسیم خاورمیانه در میان ایران صفوی با مذهب شیعه و عثمانی با مذهب سنی و زیر فشار قرار گرفتن شیعه در آن کشور، به ایران مهاجرت کرد و از سوی شاه طهماسب (۹۳۰-۹۸۴) مورد احترام قرار گرفت و به مقام شیخ الاسلام گمارده شد تا در (۹۴۰ یا ۹۳۷) در گذشت در ریحانة الادب ۲۲ عنوان از تألیفات او را یاد می کند که یکی از آنها همین «جعفریه» است و در ذریعه ج ۵ ش ۴۵۷ دیده می شود و چون پسند مقامات واقع شد حاشیه ها و بشرحها بر آن نگاشتند ۱۲ شرح آن در ذریعه ج ۱۳ ص ۱۷۴-۱۷۶ دیده می شود.

نسخ زیبای غیاث الدین علی خانیساری (چنین!)، پایان نامه را به صورت سه

۱- چنین است در برگ ۸۳ نسخه جای گفتگو، لیکن در ذریعه ج ۵ ش ۴۵۷/ع، ۱۰ جمادی دوم دیده می شود.

گوش نوشته که قاعده آن در بالا است، در ضلع چپ عبارت: غیاث الدین علی الخانیساری و در ضلع راست: ابن سلطان احمد دیده می شود که آن را در شب چهارشنبه رجب ۹۷۳ نوشته است، تاریخ نگارش در سطر بالاتر ۱۰ صفر ۹۱۷ دیده می شود، این رساله در برگهای ۱ تا ۸۳ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۱۲/۲

(حدیث - اخلاق)

شیرین کلمات کوتاه

جمله های زیبا و شیرین منسوب به حضرت علی (ع) است که در این جا به ترتیب حرف اول هر یک مرتب شده و پس از آن ترجمه فارسی آن نهاده شده است.

آغاز افتاده (در حرف نون): النعمة مزيلها، كفى بالشيب داء...

انجام (در حرف ياء): يسعد الرجل بمصاحبة السعداء.

نیکبخت شود مرد به همنشینی نیکبختان.

نسخ مشکی، متن عربی، ترجمه فارسی نستعلیق به شنگرف، پس از آن در دو صفحه ۹۱ ب و ۹۲ الف سال شمار زندگی پیامبران یهود از دیدگاه ما مسلمانان نوشته شده است، این رساله در برگهای ۸۹ تا ۹۱ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۱۲/۳

(حدیث - اخلاق)

مائة جوهره یا «صد کلمه امیر المؤمنین (ع)»

یکصد شیرین کلمه کوتاه است که به ترتیب شماره حروف ابجد چیده شده است. از الف = ۱، تا صط = ۹۹ و ق = ۱۰۰ بی ترجمه.

آغاز: این مسمی است به صد کلمه جناب امیر المؤمنین (ع) بسم الله الرحمن الرحيم. الحمد لله رب العالمین... و بعد فهذه الكلمات تسمى بمائة جوهره... آ: قيمة كل امرئ ما يحسنه... انجام: صح = ۹۸: البخل يستعجل الفقر. صط: يعيش في الدنيا عيش الفقراء... ق: يحاسب في الآخرة حساب الأغنياء. تم کلام مولائنا علیه السلام.

نسخ متوسط مشکی، شماره ها با شنگرف، تصحیح ها در حاشیه نوشته شده است، بی نام و تاریخ با همان خط مجموعه است، در برگ ۸۳ تاریخ رجب

۹۷۳ دارد، و پس از آن در برگهای ۹۴ الف و ۹۵ ب جدولی برای شکیات نماز ساخته، خط کشی با مشک، نوشته ها با مشک و شنگرف است، در گ ۹۵ ب مطالب جدول شکیات را به نثر عربی نوشته است، عنوانها شنگرف، این رساله در برگهای ۹۲ و ۹۳ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۱۳

(سرگذشته)

سیره رسول الله یا «السيرة النبوية»

این عنوان در سده های آغازین اسلام به نگاشته چندین کس اطلاق شده است. معروفترین و شاید کهن ترین آنها که تا امروز بجا مانده و چاپ شده است کتابی است که ابن اسحاق فارسی (۸۵-۱۵۰) در سده نخست آن را نگاشته سپس ابن هشام (م ۲۱۸) آن را بازسازی کرده است ویژگی نسخه جای گفتگو ما در این است که سومین بار در آغاز سده چهارم به دست وزیر مغربی (۳۷۰-۴۱۸) نویسی، و یا دست کم ویراستاری و بخشبندی شده است.

آری در سده های بعد نیز کسانی چون سهیلی (۵۰۸-۵۸۱ هـ) عبدالرحمان پسر عبدالله اندلسی کارهایی در باره سیره انجام داده اند که جای گفتگو ما نیست. اینک کلمه ای چند در شناخت آن سه تن نامور که در این کتاب دست داشته اند: اول: محمد بن اسحاق مولای فارسی بو عبدالله پسر یسار مطلبی الولا کهن ترین تاریخ نگار ایرانی عربی نویس.

در مدینه پیرامون سال ۸۵ هـ زاده شد. نیای او یسار پسر خیار پسر کوتان، از مسیحی شدگانی بود که به دستور پادشاه ایران در نقیره نزدیک شهر «عین تمر» به جرم مرتد شدن از آئین زردشت زندانی بوده اند، پس خالد بن ولید به سال ۱۲ هـ پس از پیروزی آن زندانیان را اسیر کرده به مدینه فرستاد. پس او برده قیس بن مخرمه پسر مطلب شد و فرزندانش اسحاق و موسی و عبدالرحمان «مطلبی ولاء» خوانده شدند.

از همسری اسحاق با دختر صبیح که او نیز مولا بود سه پسر به نامهای محمد، بوبکر و عمر پدید آمد که هر سه دانش دوست بودند. محمد بن اسحاق از جوانی بر خلاف نظر سلفیان به گردآوری اطلاعات گرایش می داشت و به شیوه

ایرانیان در کسب علم فرقی میان زن و مرد نمی دید، پس در دانش تاریخ شناخته شد. او در جوانی به سال ۱۱۵ به مصر سفر کرد. در بازگشت چون زیر فشار قرار گرفت به سال ۱۳۰ به سیاحت در شهرهای ایران مانند کوفه پرداخت و به نقل اخبار و آگاهیهای خود مشغول شد در سال ۱۴۳ در زمرة اطرافیان عباس بن محمد حاکم جزیره (کردستان) بود و سپس در هاشمیه به دربار منصور خلیفه عباسی (۹۵-۱۵۸) راه یافت و به دستور او کتابی در تاریخ جهان از آدم تا آن روزگار در سه بخش: آغازکار، بعثت و جنگها برای پسرش مهدی نگاشت سپس آن را به دستور منصور خلاصه و کوتاه کرد و بدو پیشکش نمود. پس به دستور مهدی ولیعهد منصور به ری که در آن روزگار نوسازی می شد فرستاده شد سپس به عراق بازگشت و در بغداد بزیست تا در سال ۱۵۰ یا ۱۵۱ درگذشت و در گورستان خیزران (گور کنونی امام بوحنیفه) بخاک سپرده شد.

ابن اسحاق به همان سبب که از زنان نیز روایت می نمودند نزد اشراف عرب بدنام و از مدینه بیرون رانده شد، با اینکه در این هنگام به اتفاق نظر همه تاریخ نگاران و حدیث شناسان کهن، با سوادتر از ابن اسحاق در مدینه کس نبود. او مالک بن انس (۹۳-۱۷۹) یکی از چهار امام سنیان را بی سواد می شمرد و مالک و یارانش او را مولای قدری و شیعی و دروغ گو می خواندند (مقدمه سیره چاپ مصر تحقیق سه استاد: سقا، ایباری و شلیبی) تهمتهای یاد شده نشان می دهد که اعتراضهای سنیان بر ابن اسحاق برآمده از برداشتهای ایرانی او از اسلام بوده است، از این رو بعد از قرن سوم و به حکومت رسیدن ایرانیان معتزلی، ابن اسحاق نیز اندک اندک تبریته گردید و تقدیس یافت.

سیره ابن اسحاق در سده هفتم به دست رفیع الدین اسحاق همدانی دادرسی ابرقوه به فارسی گردانیده شد که چاپ شده است لیکن جای گفتگوی ما نیست. دوم: ابن هشام (م ۲۱۸) عبدالملک پسر هشام پسر ایوب او را به قبیله هائی از عرب چون حمیر و معافر و ذهل و سدوس نسبت داده اند، و این نسبتهای گوناگون جز به ولاء نتواند بود و تبار او ناشناخته تر از ابن اسحاق فارسی است، همین اندازه می دانیم که در بصره زاده و بزرگ شده و از آنجا به مصر رفته است. مردم ایرانی بصره به سبب نزدیک بودن به مرکز علم چندیشابور، بیشتر امکان

باسواد شدن داشتند. تاریخ تولد او دانسته نیست، مرگ او نیز در ۲۱۳ و ۲۱۸ مردد گفته شده است.

ابن هشام سیره ابن اسحاق را کوتاه کرد و چیزهایی بر آن بیفزود و آن را بازسازی کرد.

ابن هشام که نسبت ایرانی آشکار مانند ابن اسحاق نداشت و عرب‌گراتر از او بود به قدر وی به شیعی بودن متهم نشد، شاید به همین سبب «سیره رسول الله» بیش از آنکه به نخستین نگارنده اش ابن اسحاق شهرت داشته باشد به ابن هشام نسبت داده شده است.

سوم: وزیر مغربی (۳۷۰-۴۱۸) بوالقاسم حسین بن علی بن حسین بن علی بن محمد بن یوسف بن بحر بن بهرام بن مرزبان بن ماهان بن بادان بن ساسان بن حروف بن بلاش بن جاماس بن فیروز بن یزدگرد بن بهرام گور. خلکان تبار او را بدین گونه از خط خود او نقل کرده است.

خاندان او به سبب تندروی در تشیع و کشاکش با فقیهان سنی دربار خلیفه از بغداد به سوریه رفتند، پدرش علی به دربار سیف الدوله حمدانی (۳۰۳-۳۵۶) از سربانیان عرب شده نیمه شیعی که در کردستان حکومت داشت راه یافت و به وزیری سعد الدوله پسر سیف الدوله گمارده شد، گویا به همان سبب تندروی نیز از وی برنجید و از حلب به مصر نزد فاطمیان رفت.

پیوند این خاندان با شیعیان اسماعیلی مصر پیش از آن تاریخ نیز دیده می‌شود.

نجاشی (م ۴۵۰) از هارون بن عبدالعزیز اوارجی دبیر مصری (م ۳۴۴) نقل دارد که متنبی شاعر (۳۰۳-۳۵۴) او را ستوده است و او نیای علی پدر وزیر مغربی است. (قهیائی ۶: ۲۰۳) و به گفته خلکان خالوی او است (وفیات الاعیان ج ۱ ص ۴۲۸-۴۳۳).

به هر حال وزیر مغربی در مصر به سال ۳۷۰ متولد شد. پدرش به سال ۳۸۳ به سرپرستی مأموران فاطمی در شام گمارده شد و از همنشینان فرمانروای فاطمی عزیز (۳۶۵-۳۸۶) شناخته گشت.

یکی از پسران وزیر مغربی به نام ابویحیا عبدالحمید نیز در مصر متولد شد و

صاحب دیوان جیش (محمد بن احمد) اشعاری در تهنیت وی سرود. روابط وزیر مغربی با فرمانروایان اسماعیلی مصر در دوران حاکم بامرالله تیره شد. تا آنجا که در ۳ ذی قعدة سال ۴۰۰ پدر وزیر و عموی او و دو برادر وزیر به دستور حاکم کشته شدند و وزیر مغربی از مصر بگریخت و به فرمانروای رمله فلسطین به نام حسان بن جراح طائی پناه برد، سپس به حجاز رفت و در هر دو جا فرمانروایان را بر ضد مصر برانگیخت. لیکن مصریان او را از حجاز و فلسطین نیز راندند تا به عراق آمد و به وزیر فخرالملک بوغالب پسر خلف پناه برد. چون خبر او به خلیفه قادر عباسی (۳۸۱-۴۲۲) رسید از فخرالملک تبعید او را خواستار شد، لیکن وزیر پوزش خواست و چون وزیر به واسط منتقل شد مغربی را با خود بدانجا برد، پس چون فخرالملک کشته شد و مغربی بی پناه مانده واسطه‌ها برای قادر فرستاد و از نسبت‌های غالی بودن تبری جست. پس اجازت یافت تا به بغداد باز آمد و پس از اندکی به موصل رفت و چنین اتفاق افتاد که دبیر معتمد الدوله قرواش امیر بنی عقیل درگذشت و مغربی بر جای وی به دبیری گمارده شد و بکوشش پرداخت تا وزیری ملک مشرف الدوله بویه (۴۱۱-۴۱۶) را بدست آورد. در این هنگام وزیر مؤیدالملک بوعلی در بغداد بازداشت شد و برای بوالقاسم مغربی دستور آمد تا از موصل به پایتخت شد و به وزیری بی لقب و خلعت گمارده شد ولی او حق دورکردن دراعه دبیری را نداشت پس کاری پیش آمد که مشرف الدوله ناگزیر از ترک بغداد شد و مغربی با او به اوانا نزد ابوسنان غریب بن محمد بماند و پس از چندی رنجشی روی داد تا مغربی آنجا را رها کرده به نزد قرواش در موصل بماند. سپس بدینی خلیفه قادر بالله نسبت به او سخت تر شد و دستور تبعیدش را داد، پس وزیر مغربی به نزد بونصر احمد بن مروان به میافارقین شد و مهمان او بماند تا درگذشت و گویند وزیر وی بود تا در ۱۳ رمضان ۴۱۸ درگذشت. او وصیت کرد تا جنازه اش را به نجف زیارتگاه علی (ع) برده به خاک سپردند و شعری تشییع‌گرا را بر سنگ گورش تراشیدند.

به هنگامی که وزیر مغربی از مصر شیعی اسماعیلی به بغداد سنی آمده بود، از اینکه می‌دید شیعیان معتدل با سنیان در یک صف در کنار خلیفه سنی بر ضد تندروان شیعه مبارزه می‌کنند ناراحت می‌نمود، پس به سید مرتضی

(۳۳۷-۴۳۶) پیشوای شیعیان معتدل در باره خدمت به خلیفه جور و شرکت در گناه او اعتراض کرد. سید مرتضی رساله‌ای در پاسخ باو در تاریخ جمادی یکم ۴۱۵ نگاشت که در ذریعه ج ۲۰ ص ۳۹۸ ش ۳۶۵۶ یاد شده است. این رساله در قم به سال ۱۴۰۰ هـ در مجموعه رسائل سید مرتضی چاپ شده است.

سید مرتضی کتاب «مقنع» را نیز در ترجیح مذهب غیبت امام (ذریعه ج ۲۲ ش ۶۳۶۲/ع) به همین وزیر مغربی نگاشت. چنین بود که خاندان مغربی از برخورد با مدعیان حکومت معصوم در قاهره و جنایتهایی که به دست ایشان اجرا می شد از آنان سرخورده به طرفداری از غیبت معصوم گرویده بودند تا اینکه نیای مادری وزیر مغربی، دبیر ابو عبدالله محمد نعمانی [ابن زینب] در کتاب «الغیبة» خود (ذریعه ج ۱۶ ص ۷۹ ش ۳۹۸) که در سال ۳۴۲ نگاشت دلایل ترجیح غایب بودن معصوم را بیان می کند.

وزیر مغربی گاهی نیز درباره کتاب دیگران کاری انجام می داد، چنانکه او کتاب «اصلاح المنطق» ابن سکیت شیعی شهید به سال ۲۴۳ را کوتاه کرد (ذریعه ج ۲ ش ۶۳۷) و از این دست است کاری که روی سیره ابن اسحاق - ابن هشام انجام داده است. او کتاب سیره را به سی بخش هم اندازه تقسیم نمود تا روزانه یکی از آن بخشها را بررسی کند تا آن را از بر کند. کتاب دیگر وزیر مغربی «ایناس» خوانده شده است (ذریعه ج ۲ ش ۲۰۳۳) خلکان یک «دیوان شعر و نثر» و «ادب الخواص» و «المأثور فی صلح الخدور» را نیز به وی نسبت داده که در ذریعه نیز منعکس است.

زرکلی کتاب «السیاسة» را که چاپ شده و «منتخب شعر بو تمام» (۱۹۰-۲۲۸) و «منتخب شعر بحتری» و «منتخب شعر متنبی و رد بر آن» را بر آنها افزوده است.

نسخه سیره جای گفتگو: نسخه ما از روی نسخه ای نوشته شده است که بنا بر تقسیم وزیر مغربی حسین بن علی (۳۷۰-۴۱۸) به سی بخش تقسیم شده بود. نویسنده نسخه ما در پایان نخستین بخشی که در میان داستان «اصحاب فیل» است چنین می نویسد: عن عائشه، قالت: لقد رایت قائد الفیل و سائسه بمکه اعمیین مقعدین یستطعمان الناس [تم الجزء الاول من سيرة رسول الله (ص) من قسمة

ثلاثین جزء و هی قسمة الوزير المغربي ابي القاسم ابن المغربي ادام الله تأییده. و یتلوه انشاء الله فی الذی بعده... فی صفة الفیل فی الشعر].

پس از این به صفحه پایان می دهد و در آغاز صفحه بعد چنین می نویسد: بسمله، ما قیل فی صفة الفیل من الشعر؛ قال ابن اسحاق: فلما رد الله الحبشة من مكة...

عبارت میان [دو گروه] که نشان دهنده بخشبندی سیره ابن هشام به دست وزیر مغربی است، از چاپ مصر تحقیق سه استاد: سقا، ایاری و شلبی ج ۱ ص ۵۹ سطر دوم حذف شده است و عبارت ادام الله تأییده نشان می دهد که این قسمت نسخه در حال حیات وزیر مغربی و پیش از مرگ او سال ۴۱۸ نوشته شده است. نویسنده این نسخه، در برگ ۷۳ ب پس از چند سطر زیر عنوان «استبداد قوم من خزاعه بولاية البيت» چنین می نویسد:

[تم الجزء الثاني من سيرة رسول الله (ص) من اجزاء الوزير ابي القاسم ابن المغربي من قسمة ثلاثین جزء بعون ... و یتلوه فی الثالث منها تزویج قصی ابن کلاب بحبی بنت خلیل] و این عبارت در چاپ یاد شده مصر (ج ۱ ص ۱۲۳) حذف شده است. گویا نویسنده نسخه ما، این عبارت را در پایان هر یک از بابهای سیگانه یاد کرده باشد، که اکنون در نسخه ما در برگهای زیرین دیده می شود:

برگ ۷۶ الف پایان جزء سوم از سی جزء برابر ج ۱ ص ۱۷۸ چاپ مصر، برگ ۹۲ الف پایان جزء چهارم از سی جزء برابر ج ۱ ص ۲۲۸ چاپ مصر، برگ ۱۱۲ الف پایان جزء پنجم از سی جزء.

در نسخه ما پایان نامه پنج جزء از سی جزء بخشبندی وزیر مغربی در بخشهای کهن این نسخه باقی مانده است و در بخشهای نو نویس آن حذف شده است. بخشهایی که بخشبندی وزیر مغربی را معین کرده است بی تاریخ است لیکن عبارت ادام الله تأییده که پس از نام وزیر مغربی آمده نشان می دهد که بخش کهن نویس در زمان حیات وزیر و پیش از مرگ وی نوشته شده است.

خط بخشهای نو نویس گوناگون است و در برگ ۲۷۲ الف تاریخ وقت العصر یوم الخميس ۲۸ صفر ۱۰۷۸ ثمان و سبعین و الف دارد.

در برگ ۲۷۲ الف عبارت زیرین دیده می شود:

لرسم الشيخ المقام جمال الدين على بن صلاح الرصاص عاملة الله بألطفه الخفية ووفقتنا وایاه لصالح الاعمال وحرص من جميع الاحوال مهجته بحق محمد وآله ولاحول ولا قوة الا بالله العلی العظيم. كتبه الفقير الی رحمته و عفوہ السائل من ربه المغفرة و الرضوان علی بن محمد المرتضى و فقه الله تعالی.

پنج جزء از سی جزء بخشبندی وزیر مغربی در نسخه ما چنین دیده می شود: جزء یکم: که در نسخه ما برگهای ۱۰ تا ۵۱ الف را در بردارد. در نسخه چاپ مصر تصحیح سه استاد؛ در ج ۱ ص ۱ تا ۵۹ سطر ۲ دیده می شود، که در داستان اصحاب فیل پایان می یابد.

جزء دوم: که در نسخه ما از بقیه داستان اصحاب فیل در برگ ۵۱ تا عنوان «استبداد قوم من خزاعة بولاية البيت» در برگ ۷۳ ب رادر بردارد در نسخه چاپی یاد شده بالا در ج ۱ ص ۵۹ تا ۱۲۳ دیده می شود.

جزء سوم: که از عنوان تزویج قصی بن کلاب حبیب بنت خلیل تا عنوان «وفاة عبدالمطلب و مارثی به من الشعر» در چاپ یاد شده ج ۱ ص ۲۳ تا ۱۷۸ است، در نسخه ما که افتادگی دارد، تنها در برگهای ۷۴ و ۷۵ و ۷۶ الف دیده می شود، پایان دارد، لیکن آغازش افتاده است.

جزء چهارم: که از عنوان وفات عبدالمطلب آغاز می شود و به پایان عنوان اخبار اليهود انجام می گیرد، در نسخه ما، در برگهای ۷۶ تا ۹۲ الف است و در نسخه چاپی یاد شده بالا در ج ۱ ص ۱۷۸ تا س ۷ ص ۲۲۸ ج ۱ دیده می شود.

جزء پنجم: که از عنوان حدیث اسلام سلمان فارسی آغاز شده است در نسخه ما از برگ ۹۲ ب آغاز شده و پایانش افتاده است.

شماره شناسنامه این نسخه در کتابخانه ۲۰۱۳ ع است.

از سیره ابن هشام نسخه ای در سپهسالار با شماره ۱۵۷۹ نوشته سده هفتم (فهرست ج ۵ ص ۱۲۴) و نسخه ای دیگر در دانشگاه با شماره ۲۱۴۸ نوشته رجب ۱۱۰۵ (فهرست ج ۹ ص ۸۴۶) دیده می شود.

این کتاب را فردیناند وستنفلد Ferdinand Wusetenfeld در گوتینگن آلمان با مقدمه و تعلیقات آلمانی و فهرستها در سه مجلد از سال ۱۸۵۸ تا ۱۸۶۰ چاپ و پخش کرد. او در مقدمه خود به وجود نسخه سی بخشی وزیر مغربی اشارت کرده

لیکن اطلاعی از نسخه کهنی از سده پنجم ندارد. شایسته است از بخشهایی که وستنفلد نشان می دهد میکروفیلم تهیه شود، تا معلوم شود که نسخه های ویراستاری شده این وزیر شیعی اسماعیلی با نسخ دیگر و چاپهای گوناگون کتاب چه اختلاف دارد؟

این نسخه بی تاریخ است، لیکن در سده های چهارم و پنجم از آغاز نسخه تا برگ ۱۱۹ نوشته شده است، باقی نسخه گوناگون و در برگ ۲۷۲ تاریخ تحریر ۲۸ صفر ۱۰۷۸ آمده است، و در همین جا نام کاتب علی بن محمد المرتضی دیده می شود، در مهر بیضی متمایل به دایره کلمات الله، المهدی دیده می شود و چند کلمه دیگر ناخوانا است.

جلد: مقوایی، رویه پارچه گل بوته دار، ۲۱۰×۳۰۵.

کاغذ: ۱۳۰×۲۱۰، ۲۷۹ برگ، ۱۸ و ۲۰ سطر.

شماره پیشین: ۸۲-۱۹۶۷.

ع/۲۰۱۴

(نجوم)

شرح قاضی زاده بر ملخص

ملخص از چغمینی و شرح آن از قاضی زاده رومی است.

مکرر شماره ۱/۱۹۹۹ ع و هر دو در آنجا معرفی شده است.

آغاز (افتاده): فوق عطارد و ایضاً مشکوکاً فی هذالاً وان ... (برابر سطر ۷ برگ

۱۴ ب نسخه کامل ش ۲۰۱۵ ع ملی).

انجام: کامل است برابر پایان نسخه ۱/۱۹۹۹.

سپس کسی دو صفحه از آغاز کتاب را پس از حذف مقدمه نوشته و بر این نسخه افزوده است.

آغاز نونوشته: الحمد هو الثناء... (برابر برگ ۴ الف سطر ۱۱ نسخه ش ۲۰۱۵ ع).

حاشیه ها با نشان «حاشیه»، «منه رحمہ الله»، «محقق شریف قدس سره»،

«عبد علی رحمه الله» دارد.

شماره پیشین: ۱۰۷۰-۱۷۱۰.

ع/۲۰۱۵

(نجوم)

شرح ملخص چغمینی

مکرر ش ۱/۱۹۹۹ ع و ۲۰۱۴ ع و کامل تر از آنها است.

آغاز و انجام نسخه کامل است برابر آنچه در باره آن نسخه بالا یاد شده است. نسخ خوب، از عبدالرزاق بن ملاپیر الجیلانی در سنه ۱۰۵۶ نوشته شده است، پشت برگ ۱ یادداشتی با امضای خواجه نصیر دیده می شود، حاشیه های توضیحی به نستعلیق با نشان «منه»، «عب ره»، «ع س»، در یک سوم اوراق آغازین کتاب بسیار و پس از آن اندک است. جلد: تیماج، قهوه ای تند، فرسوده، یک لا.

کاغذ: نخودی، اصفهانی، ۱۷۵×۱۰۰، ۱۵ سطر، ۴۵×۱۲۰.

شماره پیشین: ۵۶۱-۱۱۹۹.

ع/۲۰۱۶

(پزشکی)

موجز القانون

مکرر نسخه ۱۱/۱۵۱۱ ع است که در فهرست ج ۱۰ ص ۹ معرفی شده است. کوتاه شده قانون ابن سینا است و در چهار فن. او در باب دوم از فن دوم، نام داروها را به حروف ابجد (نه ابثث) مرتب کرده است.

نگارنده اش ابن نفیس علاءالدین علی قرشی پسر بوالحزم منسوب به قرش ماوراءالنهر و بزرگ شده در دمشق در گذشته در مصر به سال ۶۸۷ است که احوالش را اسماعیل پاشا در هدیه العارفین ۱: ۷۱۴ و خوانساری در روضات ج ۵ ص ۲۹۰ ش ۵۱۹ از مراجع بسیار آورده اند.

چلبی این کتاب را در کشف الظنون می ستاید و شرحها و ترجمه هایش را یاد می کند، سرکیس در معجم المطبوعات ص ۲۶۸ و مشار در مطبوعات عربی ص ۹۳۴ شماری از چاپهایش را یاد کرده اند. ترجمه های فارسی آن در ذریعه ج ۳ ش ۸۸۴۵ دیده می شود.

نسخ متوسط، پایان افتاده، نام نویسنده و تاریخ ندارد، گویا از سده دوازدهم باشد، برخی عنوانها شنگرف است، در چند برگ آغاز نسخه حاشیه هائی

پزشکی هست، در یک برگ پیش از آغاز این نسخه یک یادداشت طبی و نامهائی از چند کتاب و یک تملک «عباس حسینی» با مهر و تاریخ ۱۲۶۲ و تملک محمد هادی حسینی ۱۲۵۳ دهم رجب دیده می شود. جلد: تیماج مشکی، فرسوده، یک لا، ۲۰۰×۱۴۰. کاغذ: فرنگی، نخودی، ۴۰×۸۰، ۱۶۱ برگ، ۱۴ سطر. شماره پیشین: ۱۲۱۵-۱۸۵۶.

ع/۲۰۱۷

مجموعه

دارای دو رساله است:

۱ - قانونچه منظوم (مفرح القوام)، از گ ۱ تا ۴۳، ۱۵ سطر، ۱۴۰×۷۵، نسخ زیبا با عنوانهای شنگرف، در گ ۴۳ ب پس از پایان منظومه عبارت سنه ۱۲۵۷ و سپس امضای حسینی حزین بروجردی ۱۳۵۸ و همین امضایی تاریخ در پایان فصول ابقراط در گ ۶۷ دیده می شود، کاغذ قانونچه، فرنگی نخودی. ۲ - فصول بقراط، از گ ۴۵ تا ۶۷.

نستعلیق متوسط نزدیک به نسخ، از محمد بن طیب در جمادی الآخر ۱۲۱۵، برخی شماره ها و خط روی عنوانها شنگرف است. جلد: مقوایی، رویه تیماج مشکی ضربی، ۲۰۵×۱۳۰. کاغذ: آبی فرنگی، ۱۸،۱۵۰×۸۵ سطر. شماره پیشین: ۱۱۷۳-۱۸۱۳.

ع/۲۰۱۷/۱

(پزشکی)

قانونچه منظوم

یا «مفرح القوام» یا «المرح القوامیه»

اصل قانونچه رساله ای است در پزشکی به عربی در ده مقاله که فهرست آنها در کشف الظنون (ج ۲ ص ۱۳۱۱) آمده و در نسخه زیرین چنین است: ۱ - طبیعیات در پنج فصل (گ ۲).

۲- تشریح در هفت فصل (گ ۷ ب).

۳- احوال تن در پنج فصل (گ ۱۱).

۴- نبض در شش فصل (گ ۱۶ ب).

۵- بهداشت سالمان در ده فصل (گ ۲۰).

۶- بیماریهای سر، در سیزده فصل (گ ۲۵).

۷- بیماریهای اعضا، در هیجده فصل (گ ۲۹).

۸- بیماریهای دیگر اعضا در نه فصل (گ ۳۲).

۹- بیماریهای آشکار تن و تبها در هشت فصل (گ ۳۴).

۱۰- خوراکها و درجه بندی نیروی آنها در سیزده فصل (گ ۳۹ ب).

نسخه های قانونچه در این کتابخانه به شماره های ۱۰۳۵/۱ ف ج ۳ ص ۴۱، ش ۱۰۴۹/۲ ف ج ۳ ص ۵۹، ش ۱۶۰۸/۱ ع ج ۱۰ ص ۱۴۷ معرفی شده است. متن قانونچه در کشف الظنون ج ۲ ص ۱۳۱۱ و ذریعه ج ۱۷ ص ۲۰ و شرحهای فارسی و عربی آن در ذریعه ج ۱۳ ص ۳۹۰ و چاپهای آن در فهرست عربی مشار ص ۶۹۷ و چاپهای ترجمه و شرح فارسی آن در فهرست فارسی مشار ص ۳۸۷۹ و ۴۸۵۵ معرفی شده است.

نگارنده قانونچه چغمینی محمود بن محمد خوارزمی است، تاریخ دقیق مرگ این دانشمند، پزشک و ریاضی دان بزرگ ایرانی هنوز آشکار نیست و شاید حدود ۷۴۵ باشد. برخی از احوال او در عنوان «ملخص» در هیئت به شماره ۱۹۹۹/ع و شرح آن به شماره ۲۰۱۴/ع و ۲۰۱۵/ع بگذشت.

نظم قانونچه که در ذریعه ج ۲۱ ص ۳۶۱ ش ۵۴۶۲ «مفرح القوام» و «المرح القوامیه» نیز نامیده شده، از سیفی قزوینی درگذشته ۱۱۵۰ است. وی قوام الدین محمد پسر محمد مهدی دانشمند دائرة المعارفی (ذریعه ج ۸ ص ۱۵ ش ۴۵) قزوین در سده دوازدهم است. باقر مجلسی (۱۰۳۳-۱۱۱۰) در اجازتی که در تاریخ ۱۱۰۷ بدو داد او را به دانشمند می ستاید. حزین (۱۱۰۱-۱۱۸۱) در «تذکره» او را استاد خود می خواند. عبدالله شوشتری در «اجازة بزرگ» گوید او به عربی و فارسی و ترکی شعر می سرود او چندین متن درسی کلاسیک را به شعر سرود تا برای طالبان مدارس از برداشتن آنها آسان باشد.

پس از سیفی قزوینی شاگردان او مانند ملامحسن نحوی قزوینی (م ۱۱۴۱) منظومه های وی را شرح و تقلید کردند و نیز می بینیم که در همان تاریخ قطب نیریزی (م ۱۱۷۳) کتابهای کلاسیک روزگار خود را به نظم آورده است. لیکن کتابهای قطب به فراموشی سپرده شده است. و سیفی بدلیل دانستن زبان ترکی با افشاریان در آمیخته، توانست «لعنیه» هایی را که پیش از سقوط صفویان سروده بود (ذریعه ج ۱۸ ص ۳۲۷ ش ۳۱۱) از چشم افشاریان و افغانهای سنی پنهان دارد (ن. ک طبقات اعلام شیعه قرن دوازدهم ص ۶۰۰ و ص ۶۰۳) سیفی این منظومه را در سال ۱۱۰۶ هنگامی که در همدان بود در ۱۲۰۵ بیت سروده است.

سیفی غیر از منظومه ها که در علوم کلاسیک سرود، رساله های بسیار نیز به نثر در دانشهای روزگار خود نگاشت که چیرگی وی را در آن دانشها و گرایش دائرة المعارفی او را نشان می دهد. من در اینجا به مناسبت نظم او در قانونچه طبی، نام چند منظومه او را که از کتابهای درسی کلاسیک آن روزگار سروده است در زیر می آورم تا نموداری از گسترش فرهنگ کلاسیک در نیمه اول سده دوازدهم باشد، که با یورش افغانها و منحل شدن دانشگاه اصفهان متوقف گردید:

- ۱- منظومه در علم اخلاق، ارجوزه (ذریعه ج ۱ ش ۲۲۰۸ و ج ۳۳ ش ۸۰۶۳).
- ۲- در آموزش خط، نظم شافیه ابن حاجب (ذریعه ج ۱ ش ۲۳۴۸) و به نام تقویم خط (ذریعه ج ۴ ش ۱۷۵۶ و ج ۱۱ ش ۱۵۱۶).
- ۳- در صرف، نظم شافیه ابن حاجب که در سال ۱۱۲۳ (ذریعه ج ۱ ص ۴۸۲، ج ۴ ش ۲۱۹۴، ج ۲۵ ص ۱۹ ش ۹۴).
- ۴- در علم نحو، صافیه در نظم کافیه حاجبی (ذریعه ج ۱ ص ۵۰۴، ج ۱۵ ش ۲۱).
- ۵- در تجوید قرآن، نظم شاطیبه (ذریعه ج ۱ ص ۴۶۸، ج ۲۳ ص ۹۳).
- ۶- در معانی بیان، نظم تلخیص که در سال ۱۱۳۴ سرود (ذریعه ج ۱ ص ۴۶۴، ج ۲۳ ش ۸۱۳۵).
- ۷- در اصول فقه شیعی، نظم «زبدة الاصول» که در سال ۱۱۰۴ سرود (ذریعه ج ۱ ش ۲۳۰۹، ج ۲۳ ش ۸۱۰۲).
- ۸- در اصول فقه سنی، نظم مختصر ابن حاجب (ذریعه ج ۱ ش ۲۳۱۰).

۹- در فقه، نظم لمعه شهید (۹۱۱-۹۶۶) به نام «التحفة القوامیة» که به نام حسین صفوی (۱۱۰۶-۱۱۳۵) سرود (ذریعه ج ۱ ص ۴۹۰، ج ۳ ش ۱۶۸۸). و به نام «منتخب الاحکام» (ذریعه ج ۲۲ ش ۷۴۷۸) نیز معرفی شده است. سیفی یک منظومه فارسی نیز در شکایات نماز دارد که در سال ۱۱۳۳ سروده است (ذریعه ج ۱۴ ش ۲۲۷۳).

۱۰- در پزشکی، نظم قانونچه چغمینی (م ۷۴۵) (ذریعه ج ۱ ص ۴۸۴) به نام مفرح القوام که جای گفتگوی کنونی ما است (ذریعه ج ۲۱ ش ۵۴۶۲).

۱۱- در ریاضیات حساب، نظم خلاصة الحساب، از شیخ بهائی (۹۵۳-۱۰۳۰) که در سال ۱۱۱۸ سروده است (ذریعه ج ۱ ص ۴۷۱، ج ۷ ش ۱۰۷۹، ج ۲۴ ش ۱۰۸۸).

۱۲- در نجوم، نظم صفيحة اسطرلاب، از شیخ بهائی (ذریعه ج ۱ ش ۲۲۸۳).
آغاز نظم قانونچه:

الحمد لله الحكيم الشافي
... وبعد فاحفظ نظمي القانونچه
الفصل الاول:

الركن جسم هو جزء اولي
الفصل الثاني في الاخلاط:

الخلط جسم يستحل اولاً
انجام:

منها العجيني مولد السدد
قدتم ما يسرلي إنشاءه
في مائتي بيت والف جمعاً

... يك بيت ...

وكان همدان لنا مقاماً
سنة ۱۲۵۷هـ

بنابراین سیفی نظم کننده در همدان می زیسته و به سال ۱۱۰۶ منظومه را در ۱۲۰۵ بیت سروده است.

این رساله در برگهای ۱ تا ۴۳ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۱۷/۲

(پزشکی)

فصول بقراط

چلپی گوید: هفت مقاله پزشکی است که چکیده سخنان بقراط در دیگر کتابهایش است. جالینوس آن را شرح کرده بود و شیخ ابو القاسم عبدالرحمان بن علی مشهور به ابن ابی صادق ملقب به بقراط دوم بار دیگر آن را گزارش نگاشت (کشف الظنون ۲: ۱۲۶۸ و ۱۶۶۸ و معجم المطبوعات ص ۸۰۳).

آغاز نسخه: فی النافة. فی البان، فی الشراب و المياہ و الثلج... فیما قال فی صدر الكتاب و احکام... و هو تسعة فصول: ابقراط: العمر قصير و الصناعة طویلة... فی الاصحاء و تدبير اغذيتهم. و هو تسعة عشر فصلاً...

انجام: فی الحمى المحرقة برعشة فان اختلاط ذهنه يحلها عنه. تمت الفصول المنسوبة الى بقراط و الحمد لله... العالمين. محمد بن الطيب عفی عنه فی جمادی الاخری سنة خمس عشر و مائتين و الف ۱۲۱۵.

این رساله در برگهای ۴۵ تا ۶۷ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۱۸

مجموعه

شامل پنج رساله زیرین است:

۱- حاشیه تفسیر ناشناخته، از محشی سنی، از گ ۱ تا ۴۵، نستعلیق متوسط، عنوانها شنگرف، از احمد بن حسین در شهر عمادیه بی تاریخ، حاشیه ها توضیحی «زین الدین، قاموس، سید شریف» دارد.

۲- شرح قاضی عضد (۷۵۶-۷۰۰) بر مختصر ابن حاجب (۵۷۰-۶۷۶)، از گ ۴۶ تا ۶۹، نستعلیق متوسط، بی نام، لیکن با خامه شماره پیشین یکی است، حاشیه «زین الدین، سیف الدین» دارد، در برگ ۴۶ زین الدین یوسف رحمه الله چنین نوشته است: تحصیل این کتاب با حاشیه اش را نزد سید المحققین ملا محیی الدین به سال ۱۰۵۹ اول ربیع یکم آغاز کردم و تا اول رجب به پایان خواهم

رسانید، در برگ ۶۹ به زبان عربی چنین دیده می شود: در بلدة «جزیره عمریه» به خواندن این حاشیه پرداختم.

۳ - شرح مختصر الاصول ابن حاجب، مکرر شماره ۱۲۵۴/ع (فهرست انوار ج ۹ ص ۲۴۱)، از گ ۶۹ تا ۱۷۶.

۴ - الرسالة الوضعية، پایانش چنین است: تمت الكتاب الشريف المسمى بالرسالة الوضعية من يد حيدر بن محمد بن مصطفى غفر الله لي تم ... في ليلة الاحد من شهر ربيع الاول وهو السابع عشر، از گ ۱۲۷ تا ۱۲۹ مجموعه.

۵ - عضدية، از گ ۱۳۰ تا ۱۳۲ مجموعه.

شماره پيشين: ۱۰۱۶-۱۶۵۶.

ع/۲۰۱۸/۱

(تفسير)

حاشیه تفسیر

حاشیه ای است از یک ناشناس بر یک کتاب تفسیر ناشناخته.

آغاز نسخه افتاده است: قوله واصله القطع أيضاً يعنى اللفظ الدال على القطع ... قوله و جعلنا الليل لباساً، غطاءً يستتر بظلمته ... قوله: وقت معاش. المعاش مصدر عاش ...

انجام: وفيه تعسف الا أن يراد به الناسي. ولا يخرج بذلك عن التعسف ... سد باب الانتقال الى الناسي منه في هذا المقام. الحمد لله الذي وفقنا لشرح هذا التفسير ... يلهمنا الحقايق كالظاهر والحمد لله على التمام و صلى الله ... الكرام حرره الحقيير احمد ابن حسين بن ابراهيم في بلدة العمادية في المدرسة الجديدة المسمى بطبكي (برگ ۴۵).

این رساله در برگهای ۱ تا ۴۵ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۱۸/۲

(اصول فقه)

شرح مختصر ابن حاجب

متن «منتهی السؤل و الامل فی علمی الاصول والجدل» از ابن حاجب (۵۷۰-۶۴۶) شرح از قاضی عضد ایجی (۷۰۰-۷۵۶) نسخه مکرر شماره های ۲۱۷، ۱۴۹۹، ۱۵۰۲ ع است که در مجلدات پیشین فهرست معرفی شده است و ع/۲۰۵۳ و ۲۱۶۵ که معرفی خواهد شد.

آغاز: الحمد لله الذي براء الانام وعمهم بالاكرام والدعوة الى دارالسلام وخص من شاء... (برابر كشف الظنون ج ۲ ص ۱۸۵۳ و نسخه ۲۱۷ ع این کتابخانه). این رساله در برگهای ۴۶ تا ۶۹ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۱۸/۳

(اصول فقه)

شرح مختصر الاصول

مکرر نسخه شماره ۱۲۵۴/ع است که انوار در فهرست ج ۹ ص ۲۴۱ معرفی کرده است.

چون نسخه ناقص است و شاید أوراق پراکنده آن را گردآورده باشند، شناخته نشد، تنها صفحه آغازین آن مطابق نسخه یاد شده است.

بر پشت نخستین برگ آن نوشته است: «هذه من تأليف السيد السند قدس سره متعلق بشرح مختصر في مبادئ اللغة». پس شاید از میرسید شریف جرجانی (۷۴۰-۸۱۶) باشد.

این رساله در برگهای ۶۹ تا ۱۷۶ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۱۸/۴

(اصول فقه)

الوضعية (شرح الرسالة...)

مسأله وضع بحثی است در باره اینکه آیا کاربرد واژه در برابر معنی و نیز نام حرفها برابر هر یک از ۲۸ حرف ارتجالی و خود ساخته است، یا انتقالی و از جایی دیگر آورده شده است؟

چلبی دو رساله از این دست را، یکی به میر سید شریف جرجانی (۷۴۰-۸۱۶) و دیگری به عضد الدین ایجی (۷۰۰-۷۵۶) نسبت داده و برای هر یک شرحهایی یاد کرده است. (كشف الظنون ج ۲ ص ۸۹۸) چند رساله نیز در ذریعه (ج ۱۱ ص ۲۲۹ و ج ۲۵ ص ۱۱۰ و ۱۱۱) در این موضوع که به صورت یکی از مسائل اصول فقه در آمده است دیده می شود.

متن «وضعیه» از عضد ایجی به شماره ۲۱۳۱/۱ خواهد آمد. اکنون جای گفتگوی ما شرحی بر این رساله عضدی است که شارح آن به سبب افتادگی آغاز

شناخته نمی شود.

آغاز موجود: ذکره بنی علی قوله... التنبیه السابع (گ ۱۲۷) الموصول عکس الحرف... التنبیه الثامن الفعل والحرف مشترکان فی انهما یدلان علی معنی باعتبار کونه ثابتة للغير. هذا اشارة الى علة امتناع الحكم علی الفعل... التنبیه الثانی عشر: لا یریک ای لا یوقعک فی رية... فانه جزئی لوضعه لمشخص و کذا الحال فی مثل هذه الصورة. تمت الكتاب الشریف المسمى بالرسالة الوضعية...

این رساله در برگهای ۱۲۷ تا ۱۲۹ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۱۸/۵

(اصول فقه)

حاشیه بر رساله عضدیه

متن از قاضی عضدالدین ایجی (۷۰۰-۷۵۶) است و محشی ناشناخته است. آغاز: بسمله و نستعین باسمه سبحانه و بحمده. والصلاة علی رسوله... والمبانی جمع المبني والمراد بها الكلمة التي بيني الكلام عليها... وفي قول الشارح افادها اشارة الى وجه تسميتها بالعضدية. والعلیون... انجام: قوله: فيخرج عنه معنى السواد، فيه أنه يلزم علی هذا أن يكون الاسود والابيض مشتقين اذ المشتق علی هذا التفسير هو المركب من الذات والحدث الذي يعين نسبتة من طرف الذات. (افتاده. گ ۱۳۲ ب).

این رساله در برگهای ۱۳۰ تا ۱۳۲ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۱۹

(نحو)

الفوائد ضیائیة

مكرر نسخه شماره ۱۹۸۵/ع که آغاز و انجام آن افتاده است. آغاز موجود: مجیها. والسبب فی منع الصرف ثلث و مثلث و اخواتها العدل و الوصف، لأن الوصفية العرضية... که برابر است با سطر ۲ صفحه (۳۶ الف) نسخه ۱۹۹۷/ع معرفی اینجانب و نیز برابر است با سطر ۹ ص ۳۶ نسخه ۱۳۰۴/ع معرفی شده انوار در ج ۹ ص ۲۹۱. انجام: والفعل فرعاً و يحذف ايضاً المخففة فی حال الوصف علی ما لحقت به تحقیق اذا

ضمّ او کسر ماقبلها لایحذف التثوین (ناقص است در گ ۲۴۳).

نستعلیق، بی نام و نشان، گویا از سده یازدهم باشد، آغاز و انجام افتاده است، متن زیر خط شنگرف، عنوانها در حاشیه باشنگرف است، اندک حاشیه های توضیحی و تصحیحات در حاشیه هست با امضای «منه»، «صح»، «۱۲».

جلد: مقوایی، فرسوده.

کاغذ: نخودی، اصفهانی، ۱۴۰×۱۹۰، ۲۴۳ برگ، ۱۵ و ۱۶ سطر، ۵۵×۱۲۵.

شماره پیشین: ۱۱۰۷-۱۷۴۷.

ع/۲۰۲۰

(پزشکی)

المغنی فی شرح الموجز

متن «موجز القانون» نگارش ابن نفیس علاءالدین قرشی منسوب به قرش از ماوراءالنهر در گذشته در مصر به سال ۶۸۷ که ترجمه های فارسی آن به شماره ۲۰۱۶/ع بگذشت. چلپی در کشف الظنون ج ۲ ص ۱۹۰۰ گوید: در سمرقند به سال ۸۴۱ پایان یافته سپس چند شرح آن را معرفی نموده، درباره یکی از آنها گوید: و من شروحه شرح السیدی ای سدیدالدین الکاازرونی. و چند سطر پائین گوید: و من شروح الموجز «المغنی» اوله: الحمد لله الذي ابدع بقدرته جواهر عقلية... در کتابخانه ملی چند نسخه از این کتاب هست که یکی به شماره ۸۰۲/ع در ج ۸ ص ۳۰۵ معرفی شده است. مؤلف در دیباچه گوید: پس از بررسی قانون ابن سینا که چکیده سخن بقراط و جالینوس و حنین اسحاق و ثابت قره و زکریای رازی است و بررسی دو شرح آن از قطب شیرازی و ابن ابی حزم قرشی و مطالعه کامل الصناعة، مائة مسبحی، و نخبة العلاج ابن ابی صادق و مختار ابن هبل و ابن بيطار و تیسیر زهر بن زهر، بر آن شدم که «موجز قانون» قرشی را شرح کنم پس چکیده آن کتابها را بر آن افزودم و آن را «المغنی فی شرح الموجز» نامیدم (گ ۳ ب). نام خود را نیز در خاتمه کتاب چنین می آورد: [اقول و انا السدید الکاازرونی] (گ ۴۰۴ الف).

انجام: فاذا بال الدم فقد امن من الفزع من الماء هذا، اقول وانا السيد الكازروني: هذا آخر شرح الموجز قد جمعت فيه خلاصة... و پس از ذکر نام کتابهایی چند در پزشکی و مؤلفان آنها... و علی آله و اصحابه و اتباعه تسلیماً کثیراً... و افضلهم جرماً یوم الاثنين وقت العصر سبع عشر جمادی الاخری سنة (زیر وصله صحافی رفته است) فی بلدة لاهیجان عمّرت ببقاء و الی ها... و انا الفقیر الراجی عفوری الرحیم حسین بن حسن آقا المتطبب اللنگرودی عفی الله عنهما (گ ۴۰۴ نسخه شماره ۲۰/ع و صفحه ۸۴۴ نسخه ۸۰۲/ع معرفی انوار).

نستعلیق خوب، از حسین بن حسن متطبب لنگرودی، در تاریخ عصر دوشنبه ۱۷ جمادی دوم، رقم سال به زیر وصله صحافی پوشیده شده است، عنوانها و خط روی متن شگرف است، در برگهای ۲ الف و ب و ۳ الف و ب و ۴ الف و ب و ۵ ب و ۶ ب و ۷ الف و ۱۰ الف و چند صفحه پایان نسخه و برخی از صفحه های دیگر واژه هایی را به صورت حرفهائی جدا جدا بر روی یک خط مستقیم نوشته که با دشواری خوانده می شود، در برگ آغاز و پایان نسخه، یادداشت هائی طبی و فلسفی و دعائی نوشته شده است، تملک محمد باقر طبیب ابن شیخ علی در تاریخ ربیع الآخر... (گ ۱ الف)، در آغاز فن سوم بسمله را مانند آغاز نسخه با خط ثلث درشت نوشته است.

جلد: مقوایی، رویه تیماج قهوه ای ضربی، گوشه لچک، میان یک ترنج بزرگ و دو ترنج کوچک در بالا و پایین، آستر کاغذ آبی.
کاغذ: هندی کلفت، نخودی، ۱۷۰×۲۴۵، ۴۰۵ برگ، ۱۹ سطر، ۱۸/۵×۱۱/۵.
شماره پیشین: ۸۸۳-۱۵۲۲.

ع/۲۰۲۱

(حدیث)

عیون الاخبار

مجموعه ای از اخبار و احادیث اخلاقی و سلوک زاهدانه در عین حال سنی سلفی با استناد به آیات و احادیث و اشعار زهاد است. چلبی در کشف الظنون این کتاب را به ابو محمد عیسی بن احمد بن علی لخمی اشبیلی اندلسی در گذشته سال ۴۲۰ نسبت می دهد، لیکن در پشت نخستین برگ این نسخه (برگ ۵ الف) و در پایان نسخه (گ ۱۶۲ الف) نام مؤلف چنین دیده می شود: ابو محمد

عیسی بن علی بن احمد اندلسی.

آغاز: بسمله. و صلی الله علی سیدنا محمد و آله و صحبه اجمعین. الحمد لله الذی فطر السموات و الارض بقدرته و دبر الامور فی الدارین بحکمته... و سلم تسلیماً. قال المؤلف رحمه الله: اعلم وفقنا الله و ایاک لطاعته... لما نظرت فی کتب العلماء... اجابنی نفسی الی جمع هذا الكتاب و تسميته بكتاب «عیون الاخبار» فجمعت الاحادیث فیہ من... فیجب علی الناظر فی هذا الكتاب... و بالله اعتصم... هو حسبی و نعم الوکیل باب فی الاعتقاد بالوحدانية... [و پس از پنج صفحه]... باب فی ذکر معرفة عدو الله ابليس...

انجام: در باره خوابنا شدن احمد بن سهل است، که یحیی بن اکثم قاضی را پس از مرگ به خواب دید و پرسید: خدا با تو چه کرد؟ پاسخ داد: خدا مرا پیش رو بایستاند و گفت: ای پیر بدکردار تو را سخت عذاب خواهم داد! قاضی گفت: خدا یا این بر خلاف آنچه می بینی است که در باره تو، به ما حدیث کرده بودند. خدا گفت: چه حدیثی را گوئی؟ قاضی گفت: حدیثی عبد الرزاق عن معمر... عن رسول الله (ص) عن جبرئیل عنک، أنك قلت: اول شیبة شیب العبد فی الاسلام اغفر له کل ذنب و انی لاستحی... فقال الله: صدق جبرئیل و صدق محمد و صدقت عائشة و صدق عروة... و صدق عبد الرزاق. یا عبدی ادخل الجنة... انه هو الغفور الرحیم، برحمتک یا ارحم الراحمین. تم الكتاب بعون الملك الوهاب المسمى بعیون الاخبار للامام... ابی محمد عیسی بن علی بن احمد اندلسی و كان الفراغ من كتابته ضحوة الخميس ۱۶ ربیع الاول عام احد و مائة و الف بقلم الفقیر... حسین بن ناصر بن عبدالله بن عمر غفر الله... کتاب بخشبندی ندارد بلکه به صورت تکرار باب فی... تنظیم شده است.

اینک فهرست چند باب آغازین این کتاب:

باب فی اعتقاد الوحدانية و اثبات الربوبية (گ ۶)، ذکر معرفة عدو الله ابليس (گ ۸ ب)، ذکر معرفة النفس (گ ۱۳)، معرفة تقوی الله (گ ۱۶ ب)، العمل لله و التزام طاعته (گ ۱۹ ب)، معرفة اصول الطاعات (گ ۲۲)، حفظ الجوارح (گ ۲۵)، العین (گ ۲۶ ب)، اللسان (گ ۲۷ ب)، باب الصدق و الکذب (گ ۳۰)، باب ذکر النمیمه (گ ۳۳)، البطن (گ ۳۴)، الفرج (گ ۳۶ ب)، القلب (گ ۳۷)، شرب الخمر (گ ۴۲)، الحسد (گ ۴۶)، المظالم و القصاص (گ ۴۶ ب)، القضاء (گ ۴۹)، ذکر الذنوب (گ ۵۲ ب) و التوبة (گ ۵۵).

نسخ، حسین بن ناصر بن عبدالله بن عمر در پنجشنبه ۱۶ ربیع یکم سال ۱۱۰۱،

عنوانها شنگرف، صفحه آخر به صورت مثلثی که قاعده اش در بالا است نوشته شده است، و پس از آن دو صفحه و نیم یادداشت و فائده هائی مانند اصل کتاب و با همان خط نوشته شده است.

جلد: تیماج، حنائی، مقوایی، فرسوده.

کاغذ: نخودی نزدیک به حنائی، ۲۰۵×۱۴۵، ۱۶۳ برگ، میان برگهای ۲۰ و ۲۱ افتادگی دارد، ۲۷ سطر، ۱۵۰×۹۰.

شماره پیشین: ۱۵-۱۹۰۰.

ع/۲۰۲۲

(حدیث)

احادیث نبویة

مجموعه ای است از اخبار و احادیث اخلاقی و سلوک با استناد به سیرت پیامبر و صحابه از دیدگاه عرفان مذهبی با رنگ سنی سلفی قشری.

نسخه جای گفتگوی ما از برگ ۶۴۵ تا برگ ۹۰۱ این مجلد را در بردارد و ۶۴۴ برگ آغازین آن افتاده است. در این باقیمانده از کتاب ۶۲ باب دیده می شود که هر کدام ویژه یک موضوع اخلاقی و یا تاریخی است و هر یک مشتمل بر دو یا سه فصل است. فصلها کوچک و بزرگ دارد لیکن بابها تقریباً هم اندازه است. اصل کتاب در سی جزء بوده است و نسخه ما از میان جزء ۲۲ تا پایان جزء سی ام را دارد که پایان کتاب است.

تقسیم بندی سی جزء نه در متن کتاب بلکه در کنار حاشیه، چنانکه خواهیم دید مشخص شده و جنبه علمی ندارد.

اینک فهرست بابهای بخش موجود:

باب حفظ اللسان. الفصل الاول. عن سهل (گ ۶۴۵ ب)، باب الوعد. الفصل الاول عن جابر (گ ۶۵۲)، باب المزاح (گ ۶۹۳ ب)، باب المفخرة والعصیة (گ ۶۵۴ ب)، باب البرو الصلة (گ ۶۵۶ ب)، تم الجزء ۲۲ (گ ۶۶۰ ب)، باب الشفقة (گ ۶۶۰ ب)، باب الحب فی الله و من الله (گ ۶۶۶ ب)، باب ما ینهی من التهاجر (گ ۶۷۰ الف)، باب السهو فی الامور (گ ۶۷۳ الف)، باب الفرق و الحیاء (گ ۶۷۴ ب)، باب الغضب (گ ۶۷۸ الف)، باب الظلم (گ ۶۸۰ ب)، باب الأمر

بالمعروف (گ ۶۸۶ ب)، تم الجزء ۲۳ (گ ۶۹۱)، باب فضل الفقر و عیش النبی (ص) (گ ۶۹۶ الف)، باب الامل و الحرص (گ ۷۰۱ الف)، باب استحباب المال (گ ۷۰۲ ب)، باب التوکل (گ ۷۰۴ ب)، باب الریا و السمعة (گ ۷۰۸ ب)، باب البكاء و الخوف (گ ۷۱۱ ب)، باب تغییر الناس (گ ۷۰۳ ب)، باب الاملاء و التحریر (گ ۷۱۷ ب)، کتاب الفتن (گ ۷۱۹ ب)، تم الجزء ۲۴ (گ ۷۲۱ ب)، باب اسامة بن زید (گ ۷۲۱ ب)، باب الملاحم (گ ۷۲۵ ب)، باب اشراط الساعة (گ ۷۳۱ ب)، باب العلامات (گ ۷۳۵ ب)، باب قصة ابن میاد (صیاد، حیاء) (گ ۷۴۴ ب)، باب نزول عیسی (ع) (گ ۷۴۸ ب)، باب قرب الساعة (گ ۷۴۸ ب)، لا تقوم الساعة الا علی شرار الناس (گ ۷۴۹ ب)، تم الجزء ۲۵ (گ ۷۵۱ الف)، النسخ فی الصور (گ ۷۵۱ ب)، باب الحشر (گ ۷۵۲ ب)، باب الحساب (گ ۷۵۶ ب)، الحوض و الشفاعة (گ ۷۶۰ ب)، صفة الجنة و اهلها (گ ۷۷۳ ب) و وصف الحور، تم الجزء ۲۶ (گ ۷۸۱ ب)، باب رؤیة الله (گ ۷۸۱ ب)، باب صفة النار (گ ۷۸۴ ب)، خلق الجنة و النار (گ ۷۸۸ ب)، بدء الخلق (گ ۷۸۹ ب)، فضائل سید المرسلین (گ ۷۹۷ ب)، اسماء النبی (گ ۸۰۳ ب)، اخلاقه و شمائله (گ ۸۰۷ ب)، تم الجزء ۲۷ (گ ۸۱۲ ب)، باب المبعث و بدء الوحي (گ ۸۱۲ ب)، علامات النبوة (گ ۸۱۵ ب)، المعراج (گ ۸۲۰ ب)، المعجزات (گ ۸۲۵ الف)، تم الجزء ۲۸ (گ ۸۴۲ ب)، باب الکرامات (گ ۸۴۶ ب)، باب بی عنوان سه فصلی (گ ۸۴۷ ب)، باب بی عنوان یک فصلی (گ ۸۵۳ ب)، باب مناقب قریش (گ ۸۵۴ ب)، مناقب الصحابة (گ ۸۵۸ ب)، مناقب ابی بکر (گ ۸۶۰ ب)، مناقب عمر خطاب (گ ۸۶۶ ب)، مناقب عثمان (گ ۸۶۷ ب)، مناقب الثلاثة (گ ۷۸۰ ب)، تم الجزء ۲۹ (گ ۸۷۱ ب)، مناقب علی بن ابی طالب (گ ۸۷۱ ب)، مناقب عشرة مشرہ (گ ۸۷۳ ب)، مناقب اهل بیت النبی (گ ۸۷۶ ب)، مناقب ازواج النبی (گ ۸۸۳ ب)، جامع المناقب (گ ۸۸۵ ب)، تسمیة اهل بدر (گ ۸۹۵ ب)، ذکر الیمن و الشام (گ ۸۹۶ ب)، ثواب هذه الأمة (گ ۸۹۹ ب)، تم الجزء ۳۰ (گ ۹۲۰ الف) اینک فهرست هشت جزء باقیمانده از سی جزء پایان جزء ۲۲ در پایان فصل دوم از باب بز وصله و آغاز باب شفقت است (گ ۶۶۰ ب) پایان جزء ۲۳ در میان فصل دوم از کتاب الرقاق (گ ۶۹۱ الف) است. پایان جزء ۲۴ در پایان کتاب الفتن و آغاز باب اسامة (گ ۷۲۱ الف) است. پایان جزء ۲۵ در پایان باب لا تقوم الساعة و آغاز باب نفخ صور (گ ۷۵۱ الف) پایان

جزء ۲۶ در پایان باب صفة الجنة و آغاز باب رؤیة الله (گ ۷۸۱ ب) است پایان
جزء ۲۷ در پایان باب اسماء النبی و آغاز باب مبعث (گ ۸۱۲ الف) است. پایان
جزء ۲۸ در پایان فصل دوم و آغاز سوم باب معجزات (گ ۸۴۲ ب) است. پایان
جزء ۲۹ در پایان باب مناقب الثلاثة و آغاز مناقب علی (گ ۸۷۱) پایان جزء ۳۰ در
پایان فصل ۳ باب ثواب هذه الامة (گ ۹۰۱) که پایان نسخه است.

و چنین می نماید که بخشبندی به ۳۰ جزء بیش از آنکه به موضوع کتاب
بستگی داشته به اندازه کلمات و سطرها بستگی دارد.

نسخ، عنوانها شنگرف، بی تاریخ، شاید در سده یازدهم نوشته شده باشد، در
گ ۹۰۱ الف تاریخ تألیف کتاب سلخ رمضان ۷۳۷ دیده می شود، صفحه های
۶۶۹ ب و ۶۷۰ الف حاشیه گل بوته با شنگرف و سبزه و سرخ دارد، این
نسخه دو برگ شمار دارد، برگ شمار اصلی کهن که با خامه هندی است از
۶۴۵ شروع و به ۹۰۱ ختم شده است، لیکن برگ شمار جدید کتاب را ۲۶۰
برگ نشان می دهد، برگهای ۷۹۱ تا ۷۹۴ جابجا صحافی شده است.
کاغذ: نخودی، هندی، ۱۶۰×۲۶۵، ۲۵۶ برگ، هر صفحه ۱۳ سطر، ۸۰×۱۷۰.
شماره پیشین: ۱۲۳۷-۱۸۷۸.

ع/۲۰۲۳

(نحو)

مغنی اللیب عن کتب الاعاریب

مکرر شماره ۱۳۲۹/ع که در فهرست انوار ج ۹ ص ۳۱۳ معرفی شده است.
مؤلف ابن هشام عبدالله بن یوسف (۷۰۸-۷۶۱) از دانشمندان مصر است که در
آنجا بزاد و درگذشت. چاپهای این کتاب در معجم المطبوعات و فهرست مشار
یاد شده است.

احوالش در هدیه العارفین ۱: ۴۶۵ و زرکلی ۴: ۲۹۱ از منابع گوناگون آمده
است.

فهرست هشت باب مغنی اللیب، که در پیشگفتار آن یاد شده چنین است:

۱- تفسیر المفردات: معنی حرفها، پیشوند و پسوندها در آن به ترتیب حروف
الفباء گردآوری شده است.

۲- تفسیر الجمل: جمله های گوناگون بزرگ، کوچک، معترضه، بی محل و
تفسیری.

۳- ظرف و جار و مجرور (= مفعول بواسطه).

۴- کلیاتی که کاربرد بسیار دارد و نادانستن آن زشت است. شناخت مبتدا از
خبر، فاعل از مفعول، بدل از عطف بیان.

۵- ده گونه اعتراض که می تواند بر اعراب کننده وارد شود.

۶- هشدار به نادرستی ها که درست می نماید.

۷- چگونگی اعراب یا «تجزیه و ترکیب» کردن.

۸- کلیاتی چند که مشکلاتی بسیار را بگشاید.

آغاز؛ مانند همه نسخه های چاپی و خطی: قال سیدنا و شیخنا العالم ...

انجام: امثلة كثيرة. هذا ما تيسر ايراده في هذا التأليف... وان يسلم تسليمًا كثيرًا والحمد لله.

نسخ بی نام، پایان تحریر روز سه شنبه دهه اول ماه هفتم (رجب) سال ۱۲۶۳

در همدان (گ ۳۰۲ الف)، عنوانها شنگرف از برگ ۲۷۲ با همین خط است و

پیش از آن با خط نسخ دیگری است، عنوانها شنگرف.

جلد: تیماج قهوه ای سیر، ۱۴۰×۲۱۰.

کاغذ: فرنگی سفید، ۸۰×۱۲۵، ۳۰۳ برگ، ۱۹ و ۲۰ سطر.

شماره پیشین: ۱۱۱۹-۱۷۵۹.

ع/۲۰۲۴

(نحو)

بهجة المرضية في شرح الالفية

از سیوطی جلال الدین عبدالرحمان بن ابی بکر. (۸۴۹-۹۱۱) در شرح الفیة ابن

مالک (۶۰۰-۶۷۲) مکرر شماره های ۳۱/ع، ۱۴۴۷/ع و ۱۷۸۹/ع.

نسخ خوب، نام نویسنده موسی الرضا بن ملا احمد روز سه شنبه ۱۷ ربیع

یکم سال ۱۲۱۱، عنوانها و خط روی متن شنگرف است، حاشیه بسیار به

نستعلیق با نشانهای «تصریح»، «ض»، «ص» دارد، در آغاز نسخه در برخی

صفحه ها کمبود جای حاشیه را کاغذ اضافی چسبانیده است لیکن صفحات

آخر بی حاشیه و سفید مانده است.

جلد: تیماج مشکى، مقوایی، آستر کاغذ زرد.

کاغذ: سفید فرنگی، ۳۰۰×۲۰۰، ۱۱۸ برگ، ۱۷ سطر، ۱۶۵×۹۰.

شماره پیشین: ۱۱۴۱-۱۷۸۱.

ع/۲۰۲۵

(ریاضی)

خلاصه الحساب

از: شیخ بهائی (۹۵۳-۱۰۳۰).

در حساب است و مکرر نسخه ۱۹۸۳/۳ ع. شماره نسخه هایش در این کتابخانه و تعداد چاپها و شرحهایش نیز در آنجا بگذشت. آغاز و انجام کامل و مانند نسخه های چاپی است.

نستعلیق زیبا، عنوانها و جدولهای ریاضی شنگرف، یک شکل لاجوردی دارد، در ۱۵ رمضان ۱۲۶۴ به دست الفقیر المحتاج الی الله المعین ابن علی قلی غفرالله زنوبهما نوشته شده است، حاشیه ها با نشان «شرح»، «منه رحمه الله» دارد.

جلد: بدون جلد.

کاغذ: نخودی فرنگی، ۲۲۰×۱۵۰، ۱۷ برگ، ۲۱ سطر، ۱۵۰×۶۵.

شماره پیشین: ۱۱۷۴-۱۸۱۴.

ع/۲۰۲۶

(هیئت)

شرح تذکره نصیریہ

تذکره نصیریہ در علم هیئت در ذریعه ج ۴ ش ۲۰۳ و حاشیه های آن در ذریعه ج ۶ ص ۳۸-۳۹ و شرح های آن در ذریعه ج ۱۳ ص ۱۴۳-۱۴۴ آمده است. یکی از شرحهای آن به نام تکمله تألیف خفزی در شماره ۱۹۹۲/۲ شناخته شد.

اینک جای گفتگری ما شرحی دیگر از آن است که آغاز و انجام ندارد شارح شناخته نیست، مانند تکمله خفزی شرح مزجی است. لیکن غیر از آن است. ده برگ از پایان فصل دوم از باب اول را دارد و تا هفت برگ از فصل چهاردهم از

باب دوم می رسد و ناقص می ماند. متن تذکره زیر خط شنگرف نمایان و برابر تذکره است لیکن این شرح با تکمله فرق دارد و چون شرح نظام نیشابوری به نام «توضیح التذکره» با عنوان «قال - اقول» است (ذریعه ۴ ش ۲۲۰۶) پس آن نیز نیست. تنها احتمال آن است که شرح شریف گرگانی (۷۴۰-۸۱۶) یا شرح بیرجندی عبدعلی (م ۹۳۲ یا ۹۸۴) باشد که در ربیع یکم ۹۱۳ پایان یافته است (ذریعه ج ۱۳ ش ۴۷۸) پس باید با نسخه های آن که در سپهسالار و مجلس و دانشگاه هست و اکنون در دست رس من نیست تطبیق داده شود.

آغاز، در میان فصل دوم از باب اول چنین است: فی الشكل المذكور. ثم الظاهر من قوله قبل كل نقطة أن المنطقه والمدارات عبارة عن المحيطات، و من قوله: و المحور عموداً علی الكل، أنّها عبارة عن السطوح... متساوية بالعاشرة من ثانیة اکثر ثاوذو سیوس فیلزم منه توازی المحيطین [و كل مدارین عن جنبتی المنطقه متساوی البعد عنها متساویان] ان ارید بالمدارین والمنطقه... / و پس از ده برگ چنین دارد: و ذلك لا يكون بالحركة المستقیمة... [الباب الثانی فی هیئة الاجرام العلویة اربعة عشر فصلاً] هو خبر بعد خبر و المراد بالهیئة اما الشكل...

انجام افتاده: الفصل الرابع عشر فی النطاقات و احوال الظهور و الخفاء و الاقتانات.

اعلم انهم قسموا كل واحدة من منطقة خارج الشمس... والمصنف اشار الى هذين المذهبين فقال [أمّا مبادئ الاول والثالث من النطاقات هي الأوج] فی النطاقات الخارجیة... (و پس از چهار برگ): عند الجمهور اذا جاوزت الشمس تسديتها الاولى. سه صفحه پس از اینجا با خامه ای دیگر نوشته شده است: ... و نظیره علی الافق الشرقي فاذا قدم في مده ظهور... (افتاده است)

ده برگ از پایان فصل دوم باب اول تا چهار برگ از آغاز فصل چهاردهم باب سوم را دارد و از آنجا تا پایان باب چهارم افتاده است.

نسخ سده یازدهم، آغاز و انجام افتاده، بی نام و تاریخ است، عنوانها در متن و حاشیه، و خط روی متن شنگرف است.

جلد: مقوایی، رویه تیماج قهوه ای، فرسوده، گوشه ها تیماج سرخ

کاغذ: نخودی، اصفهانی، ۳۰۰×۱۸۰، ۲۲۸ برگ، ۲۷ سطر، ۲۳۰×۱۰۰.

شماره پیشین: ۱۰۱۷-۱۶۵۷.

ع/۲۰۲۷

(فقه شیعه)

تقریرات استدلالی

مقرر و تقریر نویس ناشناخته در چند بخش با خطهای گوناگون است.

۱- صلات، در برگهای ۱ تا ۱۰۲ حاشیه است بریک متن در باب نماز.

آغاز: قوله: والمراد هنا. ای فی بحث مکان المصلی احترازاً عن بحث المكان...

در برگهای ۳۴-۳۹ با خطی دگر در برگهای ۴۰ تا ۴۶ نیز با خطی دیگر.

در برگ ۴۷ چنین دارد: المقام الثالث فی لباس المصلی.

در برگ ۵۳: المقدمة الخامسة من السبعة فی مکان المصلی.

۲- تجارت

آغاز: كتاب التجارة وفيه مطالب الاول فی بیان ماهیتها... (گ ۱۰۳).

۳- الرهن

آغاز: الرهن وهو نوع امانة اخذه المرتهن للاستيثاق... (گ ۱۷۴).

۴- الاجارة:

آغاز: كتاب الاجارة وهي عقد مشروع اجماعاً. (گ ۱۹۶).

۵- الوكالة:

آغاز: بسم الله المعين المؤيد: قوله: الوكيل يمضى تصرفه... (گ ۲۱۱).

۶- النكاح:

آغاز: المقصد الثاني فی المهور. اعلم ان المهور جمع مهر وهو علی ما عرفت فی

الصّحاح...

۷- أحكام الفقه اربعة اقسام (گ ۲۲۵ ب).

خط گوناگون نسخ و نستعلیق، بی نام در سده سیزدهم، در برگ ۱ و قفنامه این

نسخه با تاریخ ۱۵ ذی حجه ۱۲۷۲ به صورت بادامی نوشته شده است، واقف

مجتهد الزمان آخوند ملا آقا بزرگ تهرانی تا آنکه طلاب آن را بخوانند

و برای او و مرحوم شیخ (گویا مؤلف) دعا کنند، حاشیه های «منه» در آغاز

نسخه هست.

جلد: مقوایی، رویه تیماج حنائی، آستر کاغذ.

کاغذ: فرنگی سفید، نخودی، ۱۵۵×۲۲۰، ۲۲۷ برگ، ۲۴ تا ۲۷ سطر،

۱۶۰×۹۰

شماره پیشین: ۹۸۲-۱۶۲۲.

ع/۲۰۲۸

(حدیث عرفانی)

مصباح الشریعة

کتابچه ای است در صد باب در پند و اندرز که در ذریعه ج ۲۱ ص ۱۱۰ معرفی

شده است. این کتابچه ریشه های صوفیانه دارد و مجلسی آن را به شقیق بلخی

منسوب داشته و در بیشتر نسخه ها به امام جعفر صادق (ع) نسبت داده شده

است. شباهتی نیز به «صدر» زردشت دارد. ن. ک فهرست دانشگاه ج ۳ ص ۴۹۵

و ۱۵۳۶ و فهرست سپهسالار ج ۵ ص ۵۸۳، شماری از چاپهای مصباح الشریعة که

در آنها آن را تألیف علی بن طاوس (۵۸۹-۶۶۴) شناسانده اند در فهرست مشار

عربی ص ۸۵۲ دیده می شود.

سید حسن صدر (م ۱۳۵۴ ق) در رساله ای جداگانه اثبات می کند که

مصباح الشریعة نگارش سلیمان صهرشتی است که آن را از کتاب شقیق بلخی

صوفی نامدار کشته ۱۹۴ (ذریعه ج ۹ ص ۵۳۴) بیرون آورده است.

سه شرح مصباح الشریعة در (ذریعه ۱۴: ۶۸) و نظم مصباح الشریعة به فارسی

از نظام کرمانی در (ذریعه ج ۹ ص ۱۲۰۵ و ذریعه ۲۴ شماره ۱۱۸۲) دیده می شود.

کسانی نیز مصباح الشریعة را همان «نسخة الصادق» دانسته اند که گویند فضیل

عیاض آن را به نقل از امام صادق (ع) آورده است (ذریعه ۲۴ ش ۷۶۹).

فهرست صد باب مصباح الشریعة را در برگهای ۵۱ تا ۵۲ نسخه ما چنین آورده

است:

۱- بیان، ۲- احکام، ۳- رعایت، ۴- نیت، ۵- ذکر، ۶- شکر، ۷- پوشاک،

۸- مسواک کردن، ۹- نخلیت، ۱۰- پاکیزگی، ۱۱- از جایی رفتن، ۱۲- به مسجد

آمدن، ۱۳- به نماز شدن، ۱۴- خواننده قرآن، ۱۵- رکوع، ۱۶- سجود،

۱۷- تشهد، ۱۸- سلام، ۱۹- دعا، ۲۰- روزه، ۲۱- زکات، ۲۲- سلامتی،

۲۳- سلامتی، ۲۴- گوشه گیری، ۲۵- عبادت، ۲۶- اندیشه، ۲۷- خموشی،

۲۸- استراحت، ۲۹- قناعت، ۳۰- آزمندی، ۳۱- زهد، ۳۲- دنیا،

۳۳- پرهیزگاری، ۳۴- تکلف، ۳۵- غرور، ۳۶- دورویی، نفاق، ۳۷- خرد،
 ۳۸- وسوسه، ۳۹- خودپسندی، ۴۰- خوراک، ۴۱- چشم پوشی، ۴۲- پاکی دل،
 ۴۳- تقوی، ۴۴- مرگ، ۴۵- راه پیمائی، ۴۶- خفتن، ۴۷- همزیستی،
 ۴۸- گفتگو، ۴۹- ستایش و نکوهش، ۵۰- مرء (خودپسندی)، ۵۱- غیبت،
 ۵۲- ریا، ۵۳- حسد و رشک، ۵۴- آز و طمع، ۵۵- سخا، ۵۶- داد و ستد،
 ۵۷- برادری، ۵۸- مشورت، ۵۹- بردباری، ۶۰- فروتنی، ۶۱- پیروی،
 ۶۲- بخشش، ۶۳- خوشخوئی، ۶۴- دانش، ۶۵- امر به معروف، ۶۶- بیماری
 دانشمندان، ۶۷- بیماری قاریان، ۶۸- حق و باطل، ۶۹- شناخت پیامبران،
 ۷۰- عبرت گرفتن، ۷۱- استصحاب کردن، ۷۲- گرمی داشت مؤمن، ۷۳- نیکی به
 پدر و مادر، ۷۴- پند و اندرز، ۷۵- وصیت، ۷۶- راستگوئی، ۷۷- توکل،
 ۷۸- اخلاص، ۷۹- کوشش، ۸۰- ستیز با هوس، ۸۱- حسابرسی، ۸۲- خوش
 بینی، ۸۳- واگذاشتن به خدا، ۸۴- یقین، ۸۵- بیم و امید، ۸۶- تسلیم و رضا،
 ۸۷- بلا و آزمایش، ۸۸- شکیبائی، ۸۹- اندوه، ۹۰- شرم، ۹۱- دعوی (۹۲ و ۹۳
 و ۹۴ افتاده است)، ۹۵- شوق، ۹۶- حکمت، ۹۷- بندگی، ۹۸- عبرت،
 ۹۹- تکلف (مکرر شماره ۳۴)، ۱۰۰- زهد.

اوراقی پراکنده از مصباح الشریعه و کتب دیگر است با خطهای گوناگون در
 برگ ۵۱ تا ۵۲ فهرست صد باب این کتاب نوشته شده است، مصباح الشریعه در
 برگهای ۵۱ تا ۱۰۱ است و پیش از آن از برگ ۱ تا ۵۰ اخبار و حدیثهای اخلاقی
 عرفانی گزیده از کتابی ناشناس نوشته شده است و سپس پیش بینی های کلی
 برای رویدادهای آینده سال بر پایه فناتیزم و موهومات مثلاً اگر اول محرم شنبه
 باشد در آن سال چه پیش خواهد آمد و تعلیلهای نادرست ذهنی برای برخی
 احکام از کتابهایی مانند بشارة المصطفی طبری (گ ۹) دارد، و در (گ ۱۵ ب)
 گوید: تم الفصل الرابع و الثلاثون فی الملاحم. روی جابر... در (گ ۱۸) بخش
 پایان می گیرد و بخشی با بسمله و حمدله آغاز می شود، لیکن مطالب همانند
 است و تا پایان برگ ۱۹ ادامه دارد از (گ ۲۰) با کاغذ سفید و خط نسخ ریزتر آغاز
 می شود در باره پادشاهان افسانه ای به زبان عربی. در (گ ۲۳) دارد: الباب
 الخامس و در (گ ۲۸): الباب السابع فی قبح الظلم در (گ ۳۸): الباب الثالث فی

ذکر الموت.

نونویسها نسخ بد، عنوانها درشت، خط متن اصلی نسخ زیبا، عنوانها
 شنگرف است.

جلد: تیماج مشکى، یک لا، با آستر کاغذی، ۱۱۰×۱۸۵.

کاغذ: با دو گونه کاغذ اصلی اصفهانی شکری رنگ و نونویس فرنگی،
 ۱۳۰×۱۰۲، برگ، ۱۷ سطر.

شماره پیشین: ۹۲۷-۱۵۶۶.

ع/۲۰۲۹

(تفسیر)

مجموعه

شامل دو رساله:

۱- کتاب فيه تأويل مشكل القرآن، تأليف الامام العالم المحقق ابى عبدالله
 مسلم بن قتيبة رحمه الله تعالى (چنين است در پشت جلد) ليكن درست آن: ابو
 محمد عبدالله ابن مسلم بن قتيبة (۲۱۳-۲۷۶) است، که در متن مقدمه دیده
 می شود، از گ ۱ تا ۱۲۱ مجموعه، نسخ بی نام و تاریخ سده نهم مانند رساله پسین
 آن است.

۲- کتاب المنتخب من غريب القرآن العظيم، تأليف عبدالله بن مسلم بن قتيبة
 رحمه الله تعالى، از گ ۱۲۲ تا ۲۲۷ مجموعه.

در گ ۲ ب یک مهر مدور شاهانه هست که واژه های [شاه غازی خان سنه
 ۱۲۰۰] در آن دیده می شود، در (برگهای ۳ و ۴) فصل فی سر بسم الله قال الشيخ
 الامام محیی الدین احمد البونى بن علی فی کتابه «عوارف المعارف»... باید گفت:
 اگر احمد بونی م ۶۲۲ را خواسته باشد که در (هدیه العارفین ۱ ص ۹۰) یاد شده
 است پس شاید «شمس المعارف و لطائف العوارف» او را خواسته باشد زیرا که
 «عوارف المعارف» از آن سهروردی دوم م ۶۳۲ است نه بونی، فهرست ۱۲ عنوان
 رساله مشكل القرآن در برگ ۵ آمده است در برگ ۲۲۸ یادداشتی در دعا و
 طلسم دیده می شود.

ابن قتيبة و مشکلات قرآن: در سده سوم زبان عرب کم کم از زبان سده

آغازین اسلام دور می‌شد. برخی واژه‌های کهن نامفهوم و دور از کاربرد مردم می‌ماند، و به صورت نیم‌مرده در می‌آمد. مسلمانان غیر عرب که با نظر تقدیس بدین زبان می‌نگریستند در صدد نگاهداری و گسترش و مرزبندی آن برآمده به نگارش دستور و فرهنگنامه برای آن برآمدند. گویا نخستین کسی که به گردآوری واژه‌های نیم‌مرده و مهجور یا غریب قرآن و حدیث برآمد به گفته چلبی در کشف الظنون ج ۲ ص ۱۲۰۳ بو عبیده معمر بن مثنی تمیمی ولایه (۱۱۰-۲۰۹) بود او در بصره در همسایگی دانشگاه جندی‌شاپور زاده شد و عربی را بیاموخت و در آن استاد شد و در اثر تحقیق‌ها که از تازیان می‌دید شعوبی بلکه ضد عرب گردید و کتابها در این راه نگاشت، تا اینکه هارون الرشید به سال ۱۸۸ او را به بغداد خواند و سیر کرد، پس به نگارش کتابها به سود عرب پرداخت عنوان کتابهایش به دو بیست نام رسیده است. پس از وی کسان بسیار کتابها به روش دوم او در دفاع از فرهنگ عرب نگاشتند. معروفترین ایشان بو عبید قاسم بن سلام هراتی (۱۵۷-۲۲۴) است. او که پرورش یافته خاندان طاهر امیران دست‌نشانده عرب در خراسان بود، ده‌ها کتاب در ادب عرب، که برخی از آنها در غریب حدیث و قرآن است نگاشت.

پس از وی ابن قتیبه بو محمد عبدالله (۲۱۳-۲۷۶) پسر مسلم بیامد که جای گفتگو ما است. خاندان قتیبه از مرو بودند و خود در بغداد یا کوفه زاده شد و در کوفه نشأت یافت. و چون مدتها دادرس دینور نزدیک کرمانشاه می‌بود بدانجا نسبت یافت و در بغداد در گذشت.

ابن قتیبه مروی و مولود بود، او مسلمان و ناستی از یک خاندان گنوسیست بود. او در «عیون الاخبار» از کاربرد واژه خلیفه که مفهوم مقدس داشت خودداری می‌کند و به جای آن، واژه سلطان به معنی دنیائی و مادی آن را بکار می‌گیرد.

او در «غریب القرآن» از معمر بن مثنی شعوبی (۱۱۰-۲۰۹) پیروی کرده است و برای دفع تهمت همفکری با معمر، کتاب «الرد علی الشعوبیه» را نیز نگاشت. او برای ارضای حکام عرب در بیشتر کتابهایش بر ضد خردگرایان گفتگوها دارد.

ابن قتیبه با خاندانهای بزرگ طاهریان و خاقانیان که از بازماندگان مالکان دوره ساسانی بوده و با مسلمان شدن منافع اقتصادی خود را حفظ کرده در دربار

خلافت سمتهای وزیری و دبیری داشتند پیوند داشت و برخی از کتابهایش را به ایشان پیش کش کرده است. این خاندانهای مالک و ثروتمند مانند نوبختیان و فراتیان و جنیدیان یقطینیان برای حفظ منافع خویش با سنیان و خلیفه همکاری داشتند و در پشت پرده از گنوسیستهای مسلمان ایرانی دفاع کرده به ایشان کمک می‌نمودند. در میان استادان ابن قتیبه جاحظ معتزلی (۱۶۳-۲۵۵) و دعبل خزاعی شیعی (۱۴۸-۲۴۶) نیز دیده می‌شود که خود ناستی بودن او را تأیید می‌نماید. چنانکه دیده می‌شود ابن قتیبه از عقلای بر خلاف عقل بوده است. او که از خاندان خردگرای ایرانی بود برای خرسندی حاکمان عرب خرد خود را در خدمت ایشان نهاده و بر ضد خردگرایان ایرانی بکار گرفته است.

ابن قتیبه پسری به نام احمد بو جعفر فقیه داشت که به دادرسی مصر منصوب شد. و در ۱۸ ج ۲ سال ۳۲۱ بدانجا آمد، او کتابهای پدرش را روایت می‌نمود. و در ربیع الاول ۳۲۲ بدان منصب در گذشت.

گزارش زندگانی ابن قتیبه را، سلام محمد زغلول نگاشته، در مصر ۱۹۵۷ م در ۱۲۰ ص چاپ کرد، سپس جنیدی عبدالحمید سندی گزارشی دیگر نگاشت و به سال ۱۹۶۳ م یک کتابنامه در ۴۳۶ ص چاپ نمود.

آثار ابن قتیبه: احمد صقر در پیشگفتاری که برای چاپ تحقیقی «تأویل مشکل القرآن» به سال ۱۹۵۴ م در ۶۷ ص نگاشت. او شماره آثار ابن قتیبه را به نقل از بو العلاء معری (۳۶۳-۴۴۹) ۶۵ کتاب یاد می‌کند لیکن خود آنها را در ۴۷ عنوان گنجانیده گوید عنوانهای دیگر باید عنوان بخشهایی از این آثار ابن قتیبه باشد.

۱- کتاب الوزراء ۲- آله الکتابه

۳- صناعة الکتابه ۴- الالفاظ المغربه

۵- کتاب الوحش ۶- الصیام

۷- غریب الحدیث ۸- اصلاح الخلط فی غریب الحدیث

۹- تفسیر غریب القرآن، خود دنباله‌ای است که مؤلف برای کتاب دیگرش «تأویل مشکل القرآن» (ش ۴۵ این لیست) نگاشته است و با تصحیح احمد صقر همان مصحح «تأویل مشکل القرآن» و پیشگفتار کوتاه او در سال ۱۹۵۸ در قاهره

در ۵۸۰ ص پخش شده است.

این کتاب به هیچ وجه با «المنتخب من غریب القرآن» که دومین رساله مجموعه جای گفتگوی ما است پیوندی جز در موضوع لغات غریب قرآن ندارد. ۱۰- الانواء، ابن قتیبه این کتاب را به دستور حکام عرب، در رد بر ادعای شعوبیان و فیلسوفان عجم نگاشت که می گفتند: عرب پیش از اسلام تهی از ادب و علم بوده است. او در این کتاب از علم نجوم عربها سخن می گوید. چاپ حیدرآباد ۱۹۵۶ م.

۱۱- فضل العرب و التنبیه علی علومها.

۱۲- المیسر و القداح، چاپ محب الدین خطیب ۱۳۴۲ هـ.

۱۳- المعارف، چاپ وستفلد، گوتن گن ۱۸۵۰ م با پیشگفتار آلمانی، قاهره با تصحیح اسماعیل صاری ۱۹۳۴ م و با پیشگفتار ثروت عکاشه ۱۹۶۰ م.

۱۴- عیون الاخبار که در ده بخش است: السلطان، الحرب، السؤدد، الطبیاع، العلم، الزهد، الاخوان، الحوائج، الطعام، النساء. چاپ برلن ۱۹۰۰ م و دارالکتب مصر ۱۳۴۳ هـ. گزیده آن از بردونی احمد، قاهره ۱۹۶۰ م.

۱۵- ادب الکاتب، که چندین شرح دارد و چندین بار چاپ شده است.

۱۶- الشعر و الشعراء، چاپ لیدن ۱۸۷۵ م و ۱۹۰۲ م تصحیح دخویه و مکرر پس از آن.

۱۷- المسائل و الاجوبة، چاپ قاهره ۱۳۴۹ هـ.

۱۸- الاختلاف فی اللفظ و الرد علی الجهمیه و المشبهه، چاپ قاهره ۱۳۴۹ هـ. تصحیح محمد زاهد کوثری.

۱۹- تأویل مشکل الحدیث، چاپخانه کردستان قاهره ۱۳۲۶ هـ. به نام تأویل مختلف الحدیث، او در این کتاب بر اعتراضات خردگرایان چون معتزله که بر قشرگرایان و حکام عرب و عوام پیرو آنان دارند، پاسخها می دهد و از قشرگرائی دفاع می کند.

۲۰- اشریه، چاپ کردعلی در مجمع علمی دمشق ۱۳۶۲ هـ.

۲۱- المعانی الکبیر دارای ۱۲ کتاب: فرس، ابل، حرب، قدور، دیار، ریاح، سباع، هوام، ایمان، نساء، الشیب، تصحیف العلماء چ هند در سه مجلد.

۲۲- عیون الشعر در ده کتاب بوده است.

۲۳- التفقیه.

۲۴- کتاب العلم، ۲۵- جامع النحو الکبیر، ۲۶- جامع النحو الصغیر، ۲۷- الحکایة و المحکی، ۲۸- الخیل، ۲۹- اعراب القرآن، ۳۰- دیوان الکتاب، ۳۱- فرائد الدرر، ۳۲- خلق الانسان، ۳۳- القراءات، ۳۴- دلائل النبوة یا «اعلام النبوة»، ۳۵- جامع الفقه، ۳۶- حکم الامثال، ۳۷- آداب العشرة، ۳۸- التفسیر، ۳۹- معجزات النبی، ۴۰- تأویل الرؤیا، ۴۱- استماع الغناء باللحان، ۴۲- الرد علی القائل بخلق القرآن، ۴۳- آداب القراءة، ۴۴- الجوابات الحاضرة.

۴۵- تأویل مشکل القرآن که نخستین رساله از مجموعه جای گفتگو است و با تصحیح احمد صقر در ۶۷ ص، که پیشگفتار او به سال ۱۹۵۴ م در ۴۴۱ ص چاپ شده است.

فهرستها تا ص ۵۳۶ چاپ شده است. نسخه کهن کتابخانه ملی جای گفتگوی ما، واژه هایی را بر نسخه چاپی افزایش دارد پس شایسته تجدید چاپ می باشد. ۴۶- الجراثیم، بخشی از این کتاب در سال ۱۹۰۸ م با نسبت دادن آن به قاسم بن سلام چاپ شده است.

۴۷- معانی القرآن.

بخشهایی نیز از آثار یاد شده ابن قتیبه جداگانه چاپ شده است مانند:

۱- مثالب العرب که بخشی از کتاب معارف بوده است، چاپ گوئا ۱۷۷۵ م.

۲- السلطان که گویا بخشی از عیون الاخبار باشد، در مصر ۱۳۲۴/۱۹۰۶ چاپ شده است.

۳- الغنم و البهائم و الوحوش و السباع و الطیر و الهوام و حشرات الارض، چاپ لپسیگ به اهتمام موریس بویج یسوعی در ۱۳۸ ص (مشار).

۴- دو کتاب غریب القرآن و مشکل القرآن ابن قتیبه به وسیله محمد بن احمد معروف به ابن مطرف کنانی قرطبی (۳۸۷-۴۵۴) یکجا گردآوری شده «قرطین» نامیده شده، در دو جلد (۲۷۱+۲۲۴ ص) در قاهره چاپ شده است.

۵- الامامة والسیاسة، احمد صقر مانند دیگر سخت سنیان از ابن قتیبه دور می داند. گرچه گنوسیسم اسلامی ایرانی خاصیت ملی ابن قتیبه است و در

کتابهای مثالب العرب (که بخشی از المعارف او است) و بخشهایی از عیون الاخبار ظاهر است، لیکن نگارنده «الامامة و السياسة» اگر ابن قتیبه باشد گنوسیسم اسلامی خود را در این کتاب بی پرده تر و بی پروا تر در برابر حکام عرب آشکار کرده و برخلاف کتابهای دیگرش، در راه «عقلای برخلاف عقل» کمتر گام برداشته است.

زرکلی کتابهای زیرین را از قتیبه و چاپ نشده می داند:

الاشتقاق، فضل العرب علی العجم، المشتبه من الحدیث و القرآن، العرب و علومها، النبات.

خلکان نیز عنوانهای زیرین را به وی نسبت می دهد که شاید برخی از آنها نامی دیگر برای یکی از همان عنوانها باشد که یاد شد:

مشکل الحدیث، طبقات الشعراء، اصلاح الغلط، التفقیه، کتاب الخیل، اعراب القراءات، الأنواع.

در مجموعه جای گفتگوی ما دو رساله از ابن قتیبه دیده می شود: ۱- مشکل القرآن یا چنانکه بر صفحه اول دیده می شود تأویل مشکل القرآن، ۲- غریب القرآن یا چنانکه بر نخستین صفحه دیده می شود کتاب المنتخب من غریب القرآن العظیم.

خط مجموعه نسخ، عنوانها شگرف است، در برخی صفحات حاشیه های توضیحی نیز به خط نسخ نوشته شده که هم زمان خط متن سده نهم است.

جلد: مقوایی، رویه تیماج حنائی، وصالی شده، فرسوده، ترنج کم فشار در میان دارد، ۱۸۰×۱۳۰.

کاغذ: سمرقندی، نخودی مهرزده صیقلی شده.

شماره پیشین: ۷۶-۱۹۶۱.

ع/۲۰۲۹/۱

(تفسیر)

تأویل مشکل القرآن (کتاب فیه ...)

این کتاب را چنانکه در ش ۴۵ فهرست آثار ابن قتیبه دیدیم احمد صقر به نام «تأویل مشکل القرآن» چاپ کرده است با چشم پوشی از واژه هائی چند که در

صفحات نخستین این نسخه بر چاپی افزایش دارد، فرقی چندان با چاپی ندارد. ابن قتیبه در پیشگفتار این کتاب بحثی در امتیاز هائی که دستور زبان و خط عربی دارد آورده است، حروف عربی ۲۸ است و دیگران کمتر دارند و اعراب کلمات عربی فاعل را از مفعول جدا می سازد. سپس در مجاز و استعاره سخن می گوید، و پس از آن از اعتراضاتی چون تناقض گوئی که ملحدان بر قرآن وارد کرده یاد می کند و پاسخ می گوید (گ ۱۱ و ۱۲) و علت اختلاف قرائتهائی چون ابن مسعود و علت آمدن آیه های مشابه را (گ ۱۴) بیان می کند.

آغاز: بسملة. قال ابو محمد عبدالله بن مسلم بن قتیبه رحمه الله. الحمد لله الذي نهج لنا سبيل الرشاد و هدانا بنور الكتاب و فضلنا على سائر الملل من العباد... لم يجعل له عوجاً فيما نزله قيماً مفصلاً...

(که اندکی با آغاز نسخه مرعشی فرق دارد (فهرست ج ۱۲ ص ۲۷۶) سپس برخی عنوانهای کتاب چنین است:

باب الرد علی اختلاف القراءات (گ ۱۵)

باب اللحن ۱۹ باب تناقض (گ ۲۲)

متشابهات (گ ۲۸) مجاز (گ ۳۱)

استعاره (گ ۳۸) تکرار مطالب (گ ۵۷ ب)

باب تأویل مشکل الذي ادعى علی القرآن (گ ۷۰)

باب اللفظ الواحد للمعاني المختلفة (گ ۹۸ ب).

انجام: قال قتاده فی قوله اتقوا الله حق تقاته. قال أن يطاع فلا يعصا. قال ثم نسخها: اتقوا الله ما استطعتم. والله اعلم بالصواب.

این رساله در برگرهای ۱ تا ۱۲۱ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۲۹/۲

(تفسیر)

المنتخب من غریب القرآن

تألیف از: عبدالله بن مسلم بن قتیبه رحمه الله تعالی.

چنانکه در باره مشکل القرآن گفتیم؛ این کتاب نیز به ابن قتیبه نسبت دارد لیکن هیچ پیوندی با کتاب تفسیر غریب القرآن که احمد صقر چاپ کرده است ندارد.

فصلی که در آغاز چاپ صقر دیده می شود در اینجا نیست؛ آغاز مطالب در هر سوره که هر دو کتاب بدان مرتب شده، برابری ندارد. شاید کسی در سده های کهن گزیده ای از کتاب ابن قتیبه تألیف کرده باشد.

آغاز: الحمد لله على التوفيق لحمده، وصلى الله على رسوله محمد وآله وجنده، هذا كتاب اشترت فيه الى ما يغمض علمه، ويدق عن ذوى اللب فهمه، من غريب القرآن، ليكون تذكرة لاولى الالباب والله الموفق للصواب. وهذا كتاب يتميز عن كل كتاب صنف في الغريب، لأن تلك تشتمل على غريب اللفظ فقط، وهذا يحتوى على غريب اللفظ والمعنى. وقد حوى ماصح من المنسوخ ايضاً الى غير ذلك من الفوائد التي لم تجمع في مثله مع المبالغة في الاختصار، فمن سورة البقرة...

و همچنان سوره پس از سوره، تا به سوره ناس رسد.

بنابراین نگارنده این کتاب امتیاز غریب القرآن را در بحثهای ایده تولژیک که در آن است می داند او می گوید: در این کتاب به تفسیر لفظها بسنده نکردم بلکه مشکلات معنوی آن را نیز حل کرده ام. باید یادآوری کرد که ابن قتیبه در مشکل القرآن بیش از غریب القرآن به مسائل ایده تولژیک پرداخته است. ابن قتیبه در آنجا از اعتراضات ملحدان بر قرآن، به تناقضات، مکررات و اعتراضهای دیگر اشارت نموده است که «غریب القرآن» از آنها تهی است.

انجام: در سوره مطفین: لفي سجين وهي الارض السابعة. بل ران ای غلب علی قلوبهم ما كانوا يكسبون. كتاب الابرار لفي عليين وهي السماء السابعة، يشهده المقربون وهم الملائكة. في وجوههم نظرة النعيم وهي النظر الى الله عز وجل ... يشربها اي منها، ان الذين اجرموا، اشركوا يتغامزون ... (گ ۱۲۷ ب).

این رساله در برگهای ۱۲۲ تا ۲۲۷ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۳۰

(فقه)

تقریرات فقهی

تعلیقاتی است فقهی بر کتابی از آن یکی از فقیهان سده ۱۳ یا ۱۴ که به صورت حاشیه برای شاگردان تقریر نموده است. نسخه جای گفتگو از باب زکاة آغاز شده است (برگ ۳ تا ۳۵) و سپس دو برگ سفید است و از برگ ۳۹ تا ۸۱

باز در زکاة است سپس دو برگ سفید می ماند، پس از آن عنوان «الفصل الثالث فی الجماعة» دیده می شود (برگ ۸۴) و تا (برگ ۱۱۴) ادامه دارد. در برگ ۱۱۵ بحثی راجع به عقود است و در برگ های ۱۱۷ تا ۱۲۳ راجع به اجاره بحث می شود و نسخه به صورت ناقص پایان می گیرد.

آغاز: قوله فيجب الزكوة على البايع الحر المالك المتمكن ... الكلام في زكوة الاموال، يقع في مقاصد ثلاث...

انجام: فما ذكرنا هو متقضى الجمع بين الاصول والاجتماعات.

نستعليق، بی نام و تاریخ، در سده ۱۳ یا ۱۴، آغاز و انجام ناقص است.

جلد: تیماج سرخ، یک لا، فشاری، آستر کاغذ.

کاغذ: سفید فرنگی، ۲۲۰×۱۵۰، ۱۲۴ برگ، ۲۳ تا ۲۷ سطوح، ۱۰۵×۱۶۰.

شماره پیشین: ۱۱۶۸-۱۸۰۸.

ع/۲۰۳۱

(فقه)

شرايع الاسلام في مسائل الحلال والحرام

از محقق حلی (۶۰۲-۶۷۶) که در شماره ۲۰۰۰ ع معرفتی گردید. ده سطر از آغاز نسخه افتاده است.

آغاز نسخه: بالله و متوكلا عليه و هو منبى على اقسام اربعة...

انجام: المخصوصين بالنبوة المختارين للامامة، من فروع (شش سطر افتاده است).

صفحات نخستین نستعلیق و سپس به نسخ متوسط نوشته شده است، نویسنده کم سواد است و نسخه را پر غلط ساخته است، میان برگهای ۱۸ تا ۱۹ افتادگی دارد، برگهای ۴۹ و ۱۴۶ ب و ۲۳۲ سفید مانده است، پایان نسخه افتاده است.

جلد: تیماج حنائی، مقوایی، فرسوده، دارای تریج ضربی با رنگ سرخ ساییده شده، آستر نیز تیماج فرسوده است.

کاغذ: اصفهانی، نخودی، ۲۴۵×۱۷۵، ۳۴۰ برگ، ۲۰ سطر، ۱۰۰×۱۶۰.

شماره پیشین: ۱۰۷۷-۱۷۱۷.

ع/۲۰۳۲

(فقه)

الروضة البهية في شرح اللمعة الدمشقية

متن لمعة از شهید اول محمد بن مکی (۷۳۴-۷۸۶) است، که گویند آن را در زندان دمشق چندی پیش از کشته شدن برای علی بن مؤید سربداران (م ۷۹۵) نگاشته است.

شرح لمعه که «الروضة البهية» نام دارد نگارش زین الدین (۹۱۱-۹۶۶) پسر علی پسر احمد عاملی جبعی است که متن لمعه را به صورت مزجی گزارش نگاشته است. لمعه در ذریعه ج ۱۸ ص ۳۵۲ ش ۴۴۰ معرفی شده و شرحهای آن در همان کتاب ج ۱۴ ص ۴۷-۵۰ و حاشیه های آن در ج ۶ ص ۹۰-۹۸ و ص ۱۹۰ به گستردگی یاد شده است. تاریخ فراغت از شرح در بیشتر نسخه ها ۲۱ ج ۱ ص ۹۵۷ آمده است پس ۹۵۹ که در ذریعه ج ۱۱ ص ۲۹۰ س ۲۲ و فهرست انوار ج ۸ ص ۱۰۳ س ۲۰ دیده می شود غلط چاپخانه است.

نسخه های این شرح لمعه در کتابخانه ما فراوان است شماره های زیرین را آقای انوار معرفی کرده اند: سه شماره ۲۳/ع، ۶۲۴/ع و ۶۲۵/ع در ج ۹ ص ۱۰۳ تا ۱۰۴، ش ۷۵۴/ع در ج ۸ ص ۲۱۲ و ش ۱۲۱۱/ع و ۱۳۰۳/ع و ۱۴۴۵/ع در ج ۹ ص ۲۹۰/۱۹۶ و ۴۷۷، ش ۱۷۵۲/ع در ج ۱۰ ص ۳۲۹ دیده می شود.

در اینجا ما دو نسخه ۲۰۳۲/ع و ۲۰۳۳/ع را معرفی می کنیم. نسخه ۲۰۳۲/ع جلد اول است و سه برگ پیش از آغاز کتاب یادداشت هائی دارد.

از آغاز کتاب الطهارة تا نزدیک پایان کتاب الوصية را در بردارد. آغاز یک صفحه افتاده و برابر است با سطر دوم گ ۳ الف نسخه ش ۱۲۱۱/ع کتابخانه که انوار در ج ۹ ص ۱۹۶ معرفی کرده است. آغاز موجود: والتحميد في الابتداء جریاً علی قضية الامر...

پایان در میان فصل چهارم از کتاب الوصية، افتاده و برابر است با یازده سطر مانده از پایان کتاب الوصية (گ ۳۳۹ ب نسخه ۱۲۱۱/ع معرفی انوار). انجام موجود: لأن اقل الامرين ان كان اجرة المثل فلا عوض لعمله شرعاً. (افتاده)

نستعلیق متوسط، آغاز و انجام و نیز از میان برگها افتادگی دارد، تاریخ و نام نویسنده ندارد، روی کلمات متن خط شنگ ف است.

جلد: مقوایی، رویه پارچه فرسوده، ۱۷۵×۲۴۰.

کاغذ: نخودی، اصفهانی، ۱۶۵×۱۲۰، ۲۳ سطر.

شماره پیشین: ۱۰۰۷-۱۶۴۷.

ع/۲۰۳۳

(فقه)

الروضة البهية في شرح اللمعة الدمشقية

از کتاب اجاره (اول جلد دوم) تا پایان دیات را در بردارد.

تاریخ فراغت شارح از شرح مانند همه نسخه ها ۲۱ جمادی الاول ۹۵۷ دیده می شود (گ ۲۰۷ ب).

بر پشت برگ ۱ دارد: وقف اولاد ذکور میرزا رفیع شیخ الاسلام.

نسخ زیبا، نام نویسنده در گ ۲۰۷ ب بوده و بریده شده است.

جلد: تیماج مشکی، مقوایی، کهنه، آستر کاغذ زرد، ۱۷۰×۲۳۰.

کاغذ: نخودی اصفهانی، ۱۱۰×۱۷۰، ۲۰۸ برگ، ۲۱ تا ۲۴ سطر.

شماره پیشین: ۱۱۶۰-۱۸۰۰.

۱- شهید دوم زین الدین (۹۱۱-۹۶۶) بن علی در شرح لمعه که جای گفتگوی ما است در گزارش سخن مؤلف، در مقدمه که: آن را به خواهش یکی از دین داران نگاشتم، می گوید: آن مرد که لمعه برای وی نگاشته شد، شمس الدین محمد آوی از یاران سلطان علی پسر مؤید (سربدار) پادشاه خراسان بود که پیرامون سال ۷۹۵ در گذشت.

این فرمانروا با مؤلف لمعه داد و ستد نامه داشت و از وی برای آمدن به خراسان دعوت کرده بود. نسخه اصل لمعه مدتها نزد شمس الدین آوی بماند تا در سال ۷۸۲ به دست مؤلف بازگشت و آن را اصلاح نمود.

دور نیست که این شمس الدین آوی همان ابو یوسف محمد بن هلال بن ابی طالب بن محمد بن حسن بن محمد باشد، که اجازتی از فخرالمحققین (۶۸۲-۷۷۱) در سال ۷۰۵ برای وی و جمال الدین احمد بن بلکو آوی صادر شده و در ذریعه ج ۱ ش ۱۲۳۲ معرفی شده است.

ع/۲۰۳۴

(شیمی)

مجموعه شیمیائی

شامل سه کتاب است:

- ۱- مفاتیح الحکمة لریسموس، تعریب ابی نصر الفارابی در چهاربخش.
الف. الجزء الاول ص ۲-۱۵۰ در پنج فصل، نستعلیق میرزا قاسم علی بک اخگر در ۳ رمضان ۱۳۲۵ هـ (ص ۱۵۰) تصویرهایی در ص ۱۶، ۱۷، ۴۱، ۴۲ تا ۴۷ و ۵۹ تا ۶۷ و ۱۲۲، ۱۲۹ تا ۱۳۳ و ۱۳۸ دارد.
ب. الجزء الثانی ص ۱۵۲-۲۷۷ شش باب دارد با تاریخ ۱۱ ذی قعدة ۱۳۲۵ (ص ۲۷۷).

ج. تذییل هوالباب السابع (ص ۲۸۰-۲۹۷). در این بخش از معاصر خود حکیم تونسسی مغربی یاد می کند (ص ۲۹۲).

در اینجا تاریخ تحریر ۲۸ ذی قعدة ۱۳۲۵ و امضای قاسم علی بک اخگر تکرار شده است گویا این بخش جزء ثالث کتاب نیز بشمار آمده که پس از آن می گوید:
- الجزء الرابع من مفاتیح الحکمة... تعریب الفارابی... ص ۳۰۰-۳۰۷ در پایان هنگام اشاره به این چهار بخش می گوید:

[مؤلفنا هذا و مصنفنا ذلک] گوئی تذییل و بخش چهارم را از دو جزء ۱ و ۲ جدا می بیند. در پایان نام نویسنده؛ قاسم علی اخگر در تاریخ سلخ ذی قعدة شنبه ۱۳۲۵ هـ دیده می شود.

۲- جامع الاسرار، از طغرائی (۴۵۵-۵۱۳) در دو جزء.

الف. ص ۳۱۰-۳۲۸.

در ص ۳۱۸، ۳۱۹، و ۳۲۷ در حاشیه با مراکب سرخ دارد:

قال الشذوری فی الدیباچه... و در باره مطلبی از کتاب بحث می کند، که شاید مقصود «شذور الذهب» در اکسیر و شرح آن از ایدمر بن علی جلدکی باشد که در سال ۷۴۲ نگاشته و در کشف الظنون معرفی شده است.

ب. جزء ثانی در ص ۳۳۰-۳۴۵.

در حاشیه ص ۳۴۰ دارد: قال صاحب الشذور عند شرحه لقوله: و تدبیره ان

ترفعا عنه...

۳- حقایق الاستشهاد از طغرائی یاد شده ص ۳۴۶-۳۵۸ در تاریخ ۲۸ ذیحجه ۱۳۲۵ پایان یافته است.

در برگهای ۱ و ۲ یادداشتهایی در باره «خط سیمیائی»؟ و خط هندی؟ و نسخه ای برای ساختن زمرد و یاقوت و الماس! و نقره خالص و جز آن دیده می شود از برگ ۸، صفحه شمار با مرکب نوشته بوده است. من در این فهرست به این صفحه شمار حوالت داده ام نه برگ شماری که با مداد به تازگی نهاده اند.
مجموعه ای دیگر نیز با همین خط و کاغذ به خامه همین قاسم علی اخگر در این کتابخانه هست که آقای عظیمی به شماره ۲۴۶۶/ع معرفی کرده است و شماره پیشین آن ۶۱-۱۹۴۶ است.

جلد: مقوایی، رویه کاغذ عطف، تیماج سرخ فرسوده.

کاغذ: نخودی، هندی، ۲۱۰×۳۴۵، برگهای مجموعه ۱۸۸ برگ که ۳۵۸ صفحه شمار نوشته دارد، سطرها: برگهای ۱ تا ۸۴ دارای ۱۴ سطر، برگهای ۸۴ تا ۱۰۰ دارای ۲۰ سطر، برگهای ۱۰۰ تا ۱۸۷ دارای ۲۵ سطر، ۲۵۰×۱۴۰ است.

شماره پیشین: ۵۷-۱۹۴۲.

ع/۲۰۳۴/۱

(کیمیا)

مفاتیح الحکمة

لریسموس تعریب ابی نصر الفارابی، چنین است در صفحه نخست ولی در هیچ منبع از چنین کتابی برای فارابی یاد نشده است. در بخش سوم کتاب که تذییل نامیده شده، از معاصر خود حکیم تونسسی یاد می کند که مسلماً معاصر فارابی معروف (۲۶۰-۳۳۹) نبوده است.

من برای کمک به شناخت این کتاب برخی از سرفصلها و عنوانهایش را در زیر می آورم.

آغاز: المقدمة فی بیان مبادی هذا العلم. الفصل الأول فی موضوع هذا العلم... اعلم أن موضوع کل علم ما یبحث فیہ عن اعراضه الذاتیه و موضوع الصنعة الالهیه هو الجسم الطبیعی من حیث هو مشتمل علی ارواح و قوی غریزیه... و سلب المعدن خواصها و اعطائها خواص

اخر... کسلب النحاس الحمرة واعطائها البياض... (ص ۲)

الفصل الثاني المزج و الخلط و ماهما... اعلم ان المزاج عبارة عن اختلاط المواد الطبيعية... (ص ۲۵) الفصل الثالث نار القوم ماهی و باى شئ يتوصل اليها... الفصل الرابع فى الموازين... الميزان فى اصطلاح الحكماء عبارة عن قانون يتوصل به الى معرفة مقادير النيران (ص ۶۸) الموازين الستة: (۱) ميزان القوى، (۲) ميزان النفوس، (۳) ميزان الارواح، (۴) ميزان الاثقال، (۵) ميزان الموازين، (۶) الموازين العشر (ص ۷۶) الفصل الخامس طبایع المركبات (ص ۱۱۴) و ان يجيها فى اى دهر و ليكن شر و عنا فى الابواب تلو هذا البيان. تم الجزء الاول من كتاب مفاتيح الحكمة لرسموس، تعريب ابى نصر الفارابى بتاريخ ۳ رمضان ۱۳۲۵ فى بلدة حيدرآباد (ص ۱۵۰).

الجزء الثاني من مفاتيح الحكمة لرسموس من تعريب ابى نصر الفارابى... بسملة الحمد لله الذى فضل مواد انواع المكونات... (ص ۱۵۲) و بعد فقد آن لنا ان نشرع... فى زمان درست فيه آثار المعارف... و نعم الوكيل. الباب الاول فى حل رموز القوم (ص ۱۵۳) الدور القمري (ص ۱۶۴) دور المريخ (ص ۱۶۶)... الباب الثاني فى التصعيد... التصعيد عبارة عن تهيئة اللطيف لقبول الحركة من اسفل الى العلو (ص ۲۱۶)... هذا ما يسر الله من الكلام... فى التصعيد و هو التبخير. و اما بيان... القسم الآخر و هو التدخين فنقول (ص ۲۲۴)... الباب الثالث فى التقطير... و هو... تحليل المواد الرطبة (ص ۲۲۷)... الباب الرابع فى العقد و الحل و بيان التحليلات الفلسفية (ص ۲۳۴)... اقسام الحل الخمسة (ص ۲۳۶)... و من اراد التفصيل فعليه بكتاب الاساس و علاج الخواص لبليناس (ص ۲۴۲).

الباب الخامس فى بيان الحل و التفضيل (ص ۲۵۵)... الباب السادس بيان استنباط الحكماء و مأخذ العلم (ص ۲۶۱)... اما المقدمة فى بيان اصل الاصول و توليد المركبات المعدنية (ص ۲۶۲)... و الى هنا نجز الباب السادس الذى بينا فيه مقتضى الحكمة... و على من اطلع على كتابنا هذا اطالة النظر... ولله اسأل سهولة العلم و العمل. تمت فى ۱۱ ذى القعدة ۱۳۲۵ (ص ۲۷۷) تذييل و هو الباب السابع من كتاب مفاتيح الحكمة لرسموس و آخر الكتاب فى التدبير، تعريب ابى نصر الفارابى. الحمد لله فايض الخيرات... و بعد، اقول مستمداً من واهب. العقل و

ما تقدم فكمالمقدمة لهذا الباب (ص ۲۸۰)... قال بعض المتأخرين ممن عاصرنا كالحكيم التونسى (ص ۲۹۲)... خاتمة ان بعض الحكماء تكلم فى الاكسير (ص ۲۹۵)... الوصية ليعلم الناظر فى كتابنا (ص ۲۹۷) [در اینجا از مترجمان کتب قدیم به عربی انتقاد می کند که نادرست ترجمه کرده اند].

الجزء الرابع من كتاب مفاتيح الحكمة لرسموس، تعريب ابى نصر الفارابى فى خاتمة الكتاب. الحمد لله الملهم بلسان الذل و الانكسار... و بعد فقد آن لنا ان نلحق بكتابنا المتقدم خاتمة جامعة (ص ۲۰۰)... و جنباً فى مؤلفنا هذا و مصنفنا ذلك من العلوم مالم يأت به حكيم (ص ۳۰۶)... اهل العصر القادمة و الا زمان الآتية. تمت الكتاب بحمد الله... على يد احقر عباد... ميرزا قاسم على اخگر سلخ ذى قعدة يوم السبت ۱۳۲۵ هـ. و لا يخفى... (ص ۳۰۷).

(کیمیا)

ع/۲۰۳۴/۲

جامع الاسرار

از: طغرائى حسين بن على مؤيد الدين ابو اسماعيل وزير (۴۵۵-۵۱۳).

چلبى آن را جامع الاسرار و تراکيب الانوار در علم اکسير تأليف آن مرد خواننده است (کشف الظنون ج ۱ ص ۵۳۴) سمعانى و سپس خلکان، طغرائى را ياد کرده، دبیر و وزير در «اريل» کردستان شمرده اند عماد کاتب اصفهانى (۵۱۹-۵۹۷) در تاريخ سلجوقيان گوید: وزير مسعود سلجوقى بود و چون مسعود با برادرش محمود جنگيد و شکست خورد وزير طغرائى را به تهمت الحاد کشتند. ممارست علوم تجربى به ویژه کیمیا از نظر سلجوقيان و خليفگان سنى حرام بود پس کاربرد اصطلاحات گنوسیستى در کیمیا مؤيد آن اتهام شد و او را کشتند، گوشه هاى از گنوسیسم اسلامى در قصیده طغرائى بعنوان «لامية العجم» نیز دیده مى شود. کشتن اين مرد به تهمت خدمت به علم، تشييع او را نزد حرا عملى (۱۰۳۳-۱۱۰۴) در أمل الأمل ۲: ۹۵ تأييد نمود. خوانسارى نیز در روضات او را ياد مى کند.

ضياء الدين يمنى در «نسمة السحر فى من تشييع و شعر» او را يکى از چهار شاعر بزرگ شيعى و صاحبان چهار قصیده حماسه

معروف^۱ می شمرد (ذریعه ج ۳ ص ۱۰۴ ش ۳۳۸).

مرحوم پدرم آثار او را در ذریعه چنین یاد می کند:

- تراکیب الانوار در کیمیا (ذریعه ۴ ش ۲۶۰).

- جامع الاسرار در کیمیا (ذریعه ۵ ش ۱۶۳) ش ۲ این مجموعه که نسخه دیگرش در کتابخانه مرعشی هست (فهرست ج ۱۵ ص ۲۹۹).

- حقایق الاستشهادات در کیمیا و اثبات درستی کیمیا و رد بر ابن سینا که آن رباطل می شمرد^۲ (ذریعه ۷ ش ۱۴۴) نسخه آن در کتابخانه مرعشی هست (فهرست ج ۱۵ ص ۳۰۰).

- دیوان طغرائی (ذریعه ۹ ش ۴۵۹۱ ص ۶۴۸).

- ذات الفوائد در کیمیا (ذریعه ۱۰ ش ۷ و کشف الظنون ج ۱ ص ۸۲۱).

- شرح دیوان مبتنی که نسخه آن در کتابخانه مغرب موجود است (ذریعه ۱۳ ش ۱۰۰۵ نقل از فهرست حدیوی).

- فصل فی الکیمیا نسخه آن در مجموعه دکتر مهدوی به شماره ۵-۳۱۵ موجود است (ذریعه ۱۶: ۲۳۴) و نشریه کتابخانه مرکزی دانشگاه ج ۲ ص ۱۱۰ و (ص ۱۶۲).

- لامیه العجم در برابر لامیه العرب که یکی از چهار قصیده معروف شیعه شمرده شده است (ذریعه ج ۳ ش ۳۳۸ و ج ۱۸ ص ۲۷۱) پنج شرح آن نیز در (ذریعه ج ۱۴ ص ۴۳) دیده می شود که یکی از آنها به فارسی است.

مخمس این قصیده نیز در کتابخانه فاضلخان موجود است (ذریعه ج ۱۸

۱- آن چهار قصیده چنین است: (۱) لامیه العجم طغرائی جای گفتگو (۲) قصیده با قافیۀ کاف از سید رضی (م ۴۰۶، ۳) با قافیۀ ذ از ابن حداد (م ۵۲۹، ۴) بسامه الکبری از ابن عبدون عبدالحمید اندلسی (م ۵۲۹) (ذریعه ۳ ش ۳۳۸ و ذریعه ۹ ش ۱۵۴ و کشف الظنون در عنوان قصیده ابن عبدون ج ۲ ص ۱۳۲۹).

۲- باید به خاطر داشت که ابن سینا کیمیای خرافی را باطل می داند نه شیمی علمی را، همه علوم و از جمله شیمی از خرافات برخاسته است شیمی از کیمیا و نجوم و فضاشناسی علمی نیز از ستاره بینی خرافی ریشه گرفته است.

ص ۲۷۱-۲۷۲) لامیه العجم طغرائی از سال ۱۶۶۱ م به بعد مکرر چاپ شده است (معجم المطبوعات ص ۱۲۴۱).

طغرائی این قصیده حماسی ۶۸ بیتی، در گله گزاری از بی فرهنگی حکام و قدرناشناسی از علم را در برابر لامیه العرب شنفری م ۷۰ هـ. ساخته است. شنفری شاعری از عرب مخضرم (جاهلی - اسلامی) شناخته شده و نام و تبار او گوناگون معرفی شده است.

عرب شناسان امروز و آقای دکتر طاهای حسین در الادب الجاهلی شعرهای شنفری شاعر را از بر ساخته های ضد شعوبیان در سده دوم می شمرد که به دستور هادی و مهدی عباسی برای ابطال نظر شعوبیان ایرانی شعرها ساختند و به شاعرانی موهوم از عرب پیش از اسلام و مخضرم نسبت دادند.

لامیه العرب شنفری به وسیله زمخشری (۴۶۷-۵۳۸) و مبرد (۲۱۰-۲۸۶) شرح شده است، این دو شرح و شرحهای دیگر آن که در (ذریعه ۱۴ ص ۴۳-۴۴) و سرکیس معجم المطبوعات ص ۱۱۴۷) دیده می شود که همگی از سال ۱۸۰۶ به بعد مکرر چاپ شده است.

- المصابیح و المفاتیح در کیمیا. ایدمر جلدکی پسر علی در کتاب «المصباح فی علم المفتاح» طغرائی را از پیشوایان دانش کیمیا پس از جابر بن حیان صوفی بر شمرده و این کتاب را به وی نسبت داده است (ذریعه ج ۲۱ ش ۴۰۹۲) گویا این عنوان، نامی دیگر برای کتاب پس از این باشد.

- المصباح و المفتاح. (ذریعه ج ۲۱ ش ۴۲۴۳) به نقل از همان ایدمر جلدکی، گویا نامی دیگر برای همان کتاب پیشین باشد.

- مفاتیح الرحمة و مصابیح الحکمة در کیمیا، به گفته کشف الظنون، در آن می گوید که آن را از روی شرح الرموز گردآورده است. نسخه آن در کتابخانه مرعشی است و ترجمه فارسی آن در بمبئی ۱۳۱۵ در ۱۰۴ ص به نام «مفاتیح الصنعة» چاپ شده است (ذریعه ج ۲۱ ش ۵۱۸۵ و ۵۱۹۱ و مشار فارسی ص ۴۸۴۱).

یکی از آثار طغرائی که جای گفتگو ما است «جامع الاسرار» در سیمیا و کیمیا است که مادر و زاینده علم شیمی امروز بوده، به مناسبت محیط آن روزگار

آمیخته با خرافات بوده است.

نگارنده در آغاز کتاب گوید: شنیده ام که تو (گویا خطاب به شاگرد مؤلف باشد) به دنباله توده عوام مردم و نیز برخی از ویژگان رفته و این صنعت شریف را منکر گشته ای! و سپس به دفاع از آن برخاسته است.

او کتاب را در دو جزء و خالی از فصل بندی ساخته لیکن در پایان جزء دوم کتاب از چهار باب کتاب الرحمة جابر نقل می کند و با چند جمله از پایان «رسائل عشر» ریس موس به کتاب پایان می دهد.

این نسخه جامع الاسرار در دو جزء است.

آغاز جزء اول: هذا الكتاب المسمى بجامع الاسرار للشيخ... أبي اسماعيل الحسين بن علي الطغرثي... الحمد لله ذي الآلاء، يؤتى الحكمة من يشاء، و صلواته على سيد الاصفياء. و بعد: زيتك الله بالتقوى (ص ۳۱۰)... و پس از ۱۵۰ سطر، و یادکردن از فیلسوفانی چون ارسطو، سقراط، افلاطون، اغاذیمنون، فیثاغورس، هرقل، فروریوس، ماریه، ریس موس، بلیناس، هراریس، سفیدوس، ارس و ذومقراط، گوید: و هذا صاحبكم الشيخ ابا علي... و لما رأينا بخطه التعاليق الملتقطة من كلام جابر بن حيان و خالد بن يزيد... و قد جمعنا في كتابنا الكبير الذي سمينا «مفاتيح الرحمة و مصابيح الحكمة» من شرح الرموز (ص ۳۱۶)...

انجام: يضحى عقيم الرب من مسه جلی تجنی الملك الاكبرا

و اذ قد بلغنا هذا الموضوع فلنختم هذا الجزء من... و شرحنا كثيراً من كتاب الرحمة و كتاب الحكيم... فلندكر بقية الاسرار في جزء آخر... (و پس از یک شکل مرکب از چهار ستون کلمات عمودی) چنین دارد: تم الجزء الاول من كتاب جامع الاسرار في تاريخ ۹ ذیحجه سنة ۱۳۲۵ هجری (ص ۳۲۸).

آغاز جزء دوم: الحمد لله ولي الكفاية و مبدع البداية و منشيء النهاية و صلواته على محمد... و بعد فقد مرلنا في الجزء الاول كلام كثير على غير نظام لعادة اصحابنا في التبديد و الابهام... (ص ۳۳۰).

انجام جزء دوم جامع الاسرار: و بهذا الباب الرابع قد ختم ريس موس الرسائل العشر... فان طبيعة الانسان تحب كثرة الكلام... و نختم نحن ايضاً هنا كلامنا فقد استوفينا... سعادة الدارين انشاء الله. تمت في تاريخ ۱۹ ذیحجه ۱۳۲۵ هـ. حکيم مرزا قاسم على بيگ اخگر (ص ۳۴۵).

ع/۲۰۳۴/۳

(کیمیا)

حقایق الاستشهاد

از طغرثی یاد شده در بالا در صنعت و کیمیا است. در آغاز از کتب اسلامیان در این موضوع، مانند خالد بن یزید و قدامة و جابر بن حیان و ابن وحشیه و ابن زکریا (رازی) یاد می کند و می گوید: بوعلی سینا ایشان را «قوماً ضلوا فی حیلهم» خوانده است. می گوید: این علم را اهل آن «حکمت» نامند و عوام آن را «صنعت» گویند. او برخی مطالب را به کتاب «جامع الاسرار» خود حواله می دهد (ص ۳۴۷) نام کتاب در نسخه ما و نسخه مرعشی (ف ج ۱۵ ص ۳۰۰) «حقایق الاستشهاد» دیده می شود پس شاید «حقایق الاستشهادات» که در (ذریعه ج ۷ ش ۱۴۴) آمده نادرست باشد.

آغاز: الحمد لله مولى النعمة و معلم الحكمة و الصلاة على نبيه محمد نبى الرحمة... و بعد:

اسعدك الله تعالى بطاعته و جعلك من الفائزين...

انجام: و اعلم ان الحكماء كثيراً ما يذكرون العقاب و مرادهم الزيق و قد يقولون... قال جابر فى العهد ان الماء المؤلف للملح الجامع بين الروح و الجسد... الجوانى فى الصنعة هو اكسير الحمرة كما ان البرانى هو اكسير البياض. تمت فى تاريخ ۲۸ ذیحجه سنة ۱۳۲۵ (ص ۳۵۸).

ع/۲۰۳۵

(صرف)

شرح شافیه

متن شافیه از ابن حاجب، به شماره ۱۹۹۱/ع معرفی شد. و از شرحهایش «شرح نظام» به شماره ۱۴۶۴/ع و شرح جاربردی به شماره ۱۴۷۶/ع و شرح فسائی به شماره ۱۴۸۰/ع شناخته شد. جای گفتگو نیز شرح شافیه است لیکن با هیچ یک از آن سه برابر نیست.

آغاز: همانند متن شافیه چنین می آغازد:

[الحمد لله و سلام على عباده الذين اصطفى و بعد: فقد سألتني من لايسعنى مخالفته... و الله الموفق] الحمد هو الثناء على الجميل من نعمه و غيرها. تقول حمدت الرجل على انعامه و حمدته على حسبه... قوله (التصريف علم باصول يعرف بها احوال ابنة الكلم التى ليست

باعراب) لما كان قوله علم شامل للمقصود وغير المقصود... فخرج بقوله يعرف بها احوال ابنية الكلم، سوى النحو والتصريف وبقوله ليست باعراب، علم النحو... (و پس از پنج صفحه)... ثم لوقع في كتابنا هذا دقايق و تحقيقات يخالف ما ذكر في الشرح المنسوب الى المصنّف، فلا بأس فانا قد سمعنا ان هذا الشرح ليس من تصانيفه بل قد كان أملى عليهم أشياء فتصّر فوافيها بالزيادة و النقصان (گ ۵ الف)... قوله: (و ابنية الاسم الاصول ثلاثية و رباعية و خماسية و ابنية الفعل ثلاثية و رباعية) اعلم ان الاصل في كل كلمة ان يكون واسطة...

انجام: و نقصوا الالف من «ذلك» و «اولئك» و من «الثلاث» و «الثلاثين» و من «لكن» للاختصار (و پس از چند سطر): نحو لديك و كلا، يكتب على الوجهين لاحتمال ان يكون ألفه عن الواو بدليل قلبها تاء في كلتا و احتمال كونها عن الياء... حملوا عليها لانها بمعناها في الغاية و الانتهاء. والله اعلم بالصواب و اليه المرجع و المآب تم.

در برگ ۱۳۰ نوشته است: این کتاب چاره بردی بر شافیه است لیکن من آن را با نسخه ش ۱۴۷۶ معرفی شده در ج ۹ ص ۵۰۰ تطبیق کردم و آن نبود. در برگ ۱۲۹ ب جدولی هست که تعیین می کند، روز اول هر ماه در همه تاریخ هجری قمری چند شنبه بوده است.

برگهای ۱ تا ۴۵ و ۱۱۱ تا ۱۲۸ نستعلیق است و برگهای ۴۶ تا ۱۱۰ نسخ نوشته شده است، نام کاتب و تاریخ ندارد، میان برگهای ۶، ۷، ۸۹ و ۹۰ افتادگی دارد.

جلد: تیماج قهوه ای تند، فرسوده ضربی، آستر تیماج حنائی، چهار برگ آغازین نونویس، ۱۷ سطر، ۸۰×۱۵۰.

کاغذ: اصفهانی، نخودی پررنگ، ۱۴۲×۲۳۲، ۱۲۹ برگ، نوشته های نسخ ۲۵ سطر، ۹۰×۱۸۰، نوشته های نستعلیق ۲۹ تا ۳۱ سطر، ۱۸۰×۹۰. شماره پیشین: ۱۲۲۹-۱۸۷۰.

ع/۲۰۳۶

(ریاضی)

زیچ

جدولهایی است همانند جدولهای یک زیچ. برخی از برگهایش شباهتی به صفحات زیچ الغ بیک (۷۹۷-۸۵۳) دارد که به شماره های ۴۹ ج ۱ ص ۳۶،

ش ۲۱۴۱ ج ۵ ص ۱۹۶، ش ۲۶۸۳ ج ۶ ص ۲۵۲ معرفی شده است. جدولهای زیچ الغ بیک در هر صفحه معرفی شده است، و صفحات نسخه ما از هر گونه معرفی خالی می باشد. آغاز برخی از صفحات مانند ۶۸ ب شش سطر خالی است که گویا نویسنده می خواست عنوان فصل و جدول را بنویسد و امکان نیافته است.

۷۷ برگ نوشته و تا برگ ۸۱ جدول بندی شده و نانوشته مانده و سپس تا برگ ۸۹ سفید و نانوشته است، جدولها با شنگرف، حروف ابجد به جای عدد نوشته شده است، یک ستون در میان، به شنگرف و مرکب سیاه است، در برخی صفحاتها یک ستون کامل عدد به جای حروف ابجد است.

جلد: مقوایی، رویه تیماج سرخ، آستر کاغذ، ۱۴۵×۲۶۵.

کاغذ: نخودی، هندی، ۱۱۰×۲۲۰، ۸۹ برگ، ۳۲ سطر.

شماره پیشین: ۶۳۸-۱۲۷۶.

ع/۲۰۳۷

(فلسفه)

شرح هداية الحكمة

متن هداية در فلسفه از اثیرالدین ابهری در گذشته ۶۶۳، در سه بخش است: (۱) منطق، (۲) طبیعیات، و (۳) الهیات.

این رساله شرحها و حاشیه ها دارد که در کشف الظنون ج ۲ ص ۲۰۲۸ و ذریعه ج ۱۴ ص ۱۷۳-۱۷۶ و ج ۶ ص ۱۳۸-۱۴۰ یاد شده است.

بیشتر شرحها و حاشیه ها بر بخشهای ۲ و ۳ کتاب است، نسخه های شماره ۱۱۲ و ۱۸۵/۱ این کتابخانه که در ج ۷ ص ۱۰۲ و ۱۶۰ معرفی شده نیز تنها همین دو بخش را دارد.

شرح جای گفتگو از قاضی میر حسین میبدی پسر معین م ۹۱۱ (= قاضی) شرح کننده دیوان امیرالمؤمنین علی (ع) است. میبدی نیز تنها بخشهای ۲ و ۳ هدایه را شرح کرده است و نسخه آن به شماره ۱۱۲ ع در این کتابخانه هست و در ج ۷ ص ۱۰۲ معرفی شده است.

آغاز و انجام نسخه جای گفتگو همانند نسخه ۱۱۲ ع است.

مؤلف عارف و گنوسیست است، ملائکه را روحانی می داند نه جسمانی (الفن

الثالث فی الملائكة و هی عقول مجردة...، سلفیان این عقیدت را کفر می‌شمردند. مشار در فهرست عربی خود ص ۵۰۴ چاپهای شرح میدی را به نام «زبدة الاسرار» آورده است.

لیکن این نام یکی از تألیفات اثیرالدین ابهری است که در پایان رساله «هدایه» (گ ۵۳ الف) نسخه ما بدان حواله داده است (ن. ک ذریعه ج ۱۲ ش ۱۰۹).

نستعلیق خوش، بی نام، در تاریخ رمضان ۱۰۵۰ نوشته شده است، حاشیه های «منه ره»، «ی ف»، «۱۲»، «ی ف مدّظله» (گ ۶ الف)، «فخرالدین»، «شرح»، «صراح»، «جمال الدین»، «میرزا جان»، «طالشی» دارد، عنوانها در حاشیه و خط روی متن با شنگرف است، چون مرکب سیاه این نسخه چسبان بود، میان برگها ورقی نازک و شفاف نهاده بودند تا نچسبد، لیکن باز هم چسبیده و پاره های آن بر روی صفحات باقی مانده است.

جلد: مقوایی، رویه کاغذ، ته تیماج قهوه ای.

کاغذ: نخودی، اصفهانی، ۱۴۰×۲۳۰، ۲۵ سطر، ۱۵۵×۷۵.

شماره پیشین: ۲۵۴-۲۱۳۹.

ع/۲۰۳۸

مجموعه

شامل سه رساله:

۱- تقویم المحسنین، از فیض کاشانی (۱۰۰۷-۱۰۹۱)، گ ۲ تا ۲۵ نسخ بی نام با همان خامه که باقی مجموعه نوشته شده است، صفحه ها در جدول شنگرف است.

۲- بدایة الهدایة، یا چنانکه در برگ ۲۴ آمده است: بدایة النهایة، از حرّ عاملی محمد بن حسن (۱۰۳۳-۱۱۰۴)، از گ ۲۶ تا ۸۷، فهرست این رساله در برگهای ۲۴ و ۲۵ نوشته شده است، نسخ علی اکبر پسر محمد مؤمن، در بندر مبارک سوره (شاید: بندر سورات هند) نوشته شده است، حاشیه ها با نشان «وسایل»، شرح لمعه، صراح، منه و جز آن دارد، در گ ۲۶ الف بلاغ مقابله دارد، در گ ۲۶، ۸۷ و ۸۸ تملک اقل الطلاب محمد هادی الحسینی دیده می شود، در گ ۸۷ ب

یادداشتی در بیان اوزان هست.

۳- الامان من اخطار الاسفار و الازمان یا «امان الاخطار»، از ابن طاوس علی بن موسی (۵۸۹-۶۶۴).

نسخ خوش، همه مجموعه از علی اکبر اصفهانی قهپایه ای مولد در پنج شنبه ۸ محرم ۱۱۱۸ در بندر سوره (= سورات؟)، عنوانها در متن و حاشیه شنگرف، فهرست مجموعه در گ ۱ الف نوشته شده است و در زیر آن تملکی با تاریخ ۱۳۲۷ هـ هست، در برگ ۳ الف عبارت «احسن تقویم» با نستعلیق درشت و زیبا نوشته شده است، در زیر آن تملک به تاریخ ۱۲۵۵ بی نام، و سمت راست آن چنین دارد: ثم انتقل الی ملک... (ناخوانا) لطفی فی ۱۳۱۰، در گ ۱۸ اندازه جرم ستارگان با نسبت به کره زمین، به زبان فارسی نوشته شده است، پس بخشی از کتاب نیست، زیرا که کتاب به زبان عربی است، عنوانهای «بدایة الهدایة» در حاشیه با شنگرف و چلیپا نوشته شده است، «بلاغ قراءت» در گ ۶۵ هست، در گ ۸۷ یادداشتی در بیان اوزان و مهر بادامی (الراجی ابوالقاسم بن علی رضا)، تملک اقل طلبة العلوم محمد هادی الحسینی گ ۸۷ و ۸۸ دارد.

شماره پیشین: ۲۵۰-۲۱۳۵.

ع/۲۰۳۸/۱

(وقت شناسی)

تقویم المحسنین

در شناخت نیک و بد ساعت و روز و هفته و ماه و سالها؛ نگاشته ملا محسن فیض کاشانی (۱۰۰۷-۱۰۹۱) پسر شاه مرتضی.

او در این کتاب کوشیده است باورهای توده مردم را در باره خوب و بد یا سعد و نحس زمانها، که کدام کار را شاید و کدام کار را نشاید، به دو بخش تقسیم کند و آنچه را به نظر او پشتیبان حدیثی داشت. شرعی و معتبر شمرد و آنچه را جز این دانست تخمین و حدسیات منجمان می نامید و باطل و پوچ و افسانه شمرد.

مؤلف در آغاز گوید: نخست آن را تقویم المحسنین و سپس «احسن تقویم»

نامیدم و بر یک مقدمه و یک فصل و چند جدول بنا نهادم. معرفی این کتاب در ذریعه ج ۴ ش ۱۷۶۵ و چاپهای آن، که یکی از آنها ترجمه فارسی را نیز در زیر سطرها دارد در فهرست مطبوعات عربی مشار ص ۲۱۱ آمده است. نسخه دیگر این رساله به شماره ۱۶۰۲/۳ نیز در این کتابخانه هست و در ج ۱۰ ص ۱۳۴ معرفی شده است.

این رساله در برگهای ۱ تا ۲۵ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۳۸/۲

(حدیث)

بداية الهداية

از محمد بن حسن حرّ عاملی (۱۰۳۳-۱۱۰۴) صاحب تفصیل وسائل الشیعة و جز آن. وی از خانواده های شیعی است که زیر فشار حکومت عثمانی از جبل عامل به ایران آمده و در مشهد می زیست و چون اخباری تر از علمای ایران بود مورد علاقه پادشاهان صفوی قرار گرفت و از سوی دولت ایشان به سمت شیخ الاسلامی مشهد طوس گماشته شد.

حر عاملی «تفصیل وسائل الشیعة» را با حذف زنجیره سند اخبار و آوردن تنها واجبات و محرمات و اندکی از مستحبات و مکروهات و مباحات در دو مجلد خلاصه کرد و «هدایة الامة الی احکام الائمة» نامید که اثنی عشریه نیز خوانده می شود. (ذریعه ج ۲۵ ص ۱۷۱) نسخه این کتاب به شماره ۲۰۸۲ معرفی خواهد شد.

هدایة از «وسائل» کوتاه تر و از فهرست وسائل گسترده تر است. سپس مؤلف «هدایة» را نیز کوتاه کرده، «بداية الهداية» نامید که جای گفتگوی ما است. در این کتاب شمار واجباتی که حکم شرعی دارند به ۱۵۳۵ و شمار محرمات به ۱۴۴۸ محدود شده است. مؤلف این کتاب را به سال ۱۰۹۱ به پایان رسانید. (ذریعه ج ۳ ش ۱۶۵) دو نسخه از این کتاب در فهرست انوار ج ۹ ص ۲۶۶ و ۴۱۴ معرفی شده است.

آغاز: بسملة. حمد لله... و بعد فيقول الفقير... محمد بن الحسن الحر العاملی قد التمس منی جماعة... أن اجمع لهم ما اقدر علی جمعه من منصوص الواجبات والمحرمات ولا ادخل معها

الا ليسير من المستحبات والمكروهات والمباحات... و سميها «بداية الهداية»... انجاس: و من لاعاقلة له فعاقلته الامام. يقول محمد بن الحسن... يكون المجموع ثلاثة آلاف الا سبعة عشر تقريباً لأن في بعضها تداخلا... و آله الطاهرين، قد تمت الرسالة المسماة ببداية الهداية في شهر ذي القعدة من سنة ۱۱۱۷. حاشیه و شرحهای این کتاب در ذریعه ج ۶ ص ۲۸ و ج ۱۳ ص ۱۲۴-۱۲۵ یاد شده است.

یکی از شاگردان مؤلف به نام ملا مراد کشمیری، به دستور وی این رساله را برای فهم همگان به فارسی شرح کرد و «دلیل قاطع» نامید، سپس بار دیگر به ترجمه فارسی بسنده کرد، که به سال ۱۳۱۲ به نام «ساطع الانوار» چاپ شده است (ذریعه ج ۱۲ ص ۱۰۱ و ج ۲۴ ش ۱۹۷۹) شرحهای دیگر این کتاب در ذریعه ج ۱۳ ص ۱۲۴-۱۲۵ یاد شده است. حرّ عاملی در بخش جهاد گوید: فقط به امر امام واجب می شود و در غیر این صورت تنها برای دفع ضرر مجاز است و خروج به سیف در غیبت امام برای هیچکس جایز نیست (گ ۲۹ الف). این رساله در برگهای ۲۶ تا ۸۷ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۳۸/۳

(بهداشت و دعا)

الامان من اخطار الاسفار و الازمان

از ابن طاووس علی (۵۸۹-۶۶۴) پسر موسی حسنی حلی است، او خود را از سوی مادر که از خاندان ورام (از کردان حله) بود، نواده شیخ طوسی می شمرد و از سوی پدر سپید حسنی می داند او همیشه حکومت مغولان را بر عباسیان ترجیح نهاده گرید من خواهش عباسیان را برای قبول سمت قضاء و دادرسی نپذیرفتم و این سمت را از سوی مغولان پذیرفتم چون اینان با دیانت کسی کار ندارند. او این کتاب را برای آموزش بهداشت سفر نگاشته، دعا و دارو و دستورات دیگر بهداشت خوراک و پوشاک را در هم آمیخته است.

او کتاب را در ۱۳ باب و هر باب در چند فصل ساخته است. در باب ۱۱ متن رساله «برو الساعة» از محمد بن زکریای رازی (۲۵۱-۳۱۱) و در باب ۱۲ داروهای آزمایش شده خود را، در باب ۱۳ متن رساله قسطابن لوقا (۳۰۰م) که برای حسن بن مخلد وزیر (۲۰۹-۲۶۹) نگاشته است می آورد.

نسخه دیگر این کتاب به شماره ۳۱۵/ع در این کتابخانه هست و در ج ۷ ص ۲۸۴ معرفی شده است.

آغاز و انجام نسخه زیرین نیز برابر همان نسخه است.

این کتاب ابن طاوس در نجف به سال ۱۹۵۱ م در ۱۸۱ ص + ۵ ص مقدمه از مرحوم مغفور شادروان پدرم صاحب الذریعه چاپ شده است.

نسخه های برو الساعه زکریای رازی در این کتابخانه نیز در فهرست ج ۳ ص ۵۶ و ج ۱۰ ص ۲۸۱ و ۵۲۳ و ج ۶ ص ۳۱۵ و ۷۸۶ معرفی شده است.

ع/۲۰۳۹

مجموعه

شامل پنج رساله:

۱- فرج المهموم، از ابن طاوس، از گ ۲ تا ۱۰۸ الف، نستعلیق شاه مراد فراهانی هنگام ظهر پنجشنبه نوزدهم جمادی یکم سال ۱۰۷۴، نسخه در تملک صدرالافاضل لطف علی، یاد شده در ذریعه ۹ ص ۳۱۶ و ۶۰۱ بوده، یادداشت تملک او را بتاریخ ۱۳۲۰ (گ ۱ الف) دارد.

۲- اشراف، از شیخ مفید، از گ ۱۰۹ الف تا ۱۱۷ الف، نستعلیق بی نام، از همان نویسنده فرج المهموم شماره پیشین است، عنوانها شنگرف.

۳- تعریب اوصاف الاشراف، از رکن الدین محمد بن علی جرجانی شاگرد علامه حلی (۶۴۸-۷۲۶)، از گ ۱۱۷ ب تا ۱۳۳، نستعلیق بی نام و تاریخ است، لیکن خط همانند همه مجموعه است، که در گ ۱۰۸ شاه مراد فراهانی در ۱۰۷۴/ع معرفی شده است، در (گ ۱۳۳ الف) ماشق رساله (که شاید مقصود استنساخ کننده مجموعه باشد) خود را محمد بن عبدالحسین بن حسن بن کرم الله نجفی مشهور به جزایری معرفی کرده است، که تاریخ ندارد لیکن در همین سده ۱۱ است، عنوانهای باب و فصل شنگرف است.

۴- اعتقادات صدوق (م ۳۸۱)، از گ ۱۳۴ تا ۱۳۸.

۵- تصحیح اعتقاد الامامیه شرح مفید بر اعتقادات صدوق، از گ ۱۳۹ تا ۱۶۱، عنوانها شنگرف، در ۲۷ جمادی الاولى ۱۰۷۴ پایان یافته، نام نویسنده ندارد لیکن

با خط مجموعه یکی است، که نویسنده اش در گ ۱۰۸ الف شاه مراد فراهانی معرفی شده است.

در پشت برگ ۱ این مجموعه نوشته شده است: شیخ اجل سلیمان ماحوزی (۱۰۷۵-۱۱۲۱) نام این کتاب (فرج المهموم ابن طاوس) را «مفرج الهموم» ثبت فرموده است و هو الصحیح!

جلد: تیماج سرخ، مقوایی، آستر کاغذ گل و بوته دار، ۱۲۵×۱۹۵.

کاغذ: نخودی، اصفهانی، ۷۰×۱۴۰، ۱۶۲ برگ، ۱۹ سطر.

شماره پیشین: ۲۳۳-۲۱۱۸.

ع/۲۰۳۹/۱

(تاریخ نجوم)

فرج المهموم

در باره حکم علم نجوم و برخی تواریخ آن از ابن طاوس (۵۸۹-۶۶۴) علی بن موسی که احوالش در شماره ۲۰۳۸/۳ گذشت.

چون سنیان سلفی نسبت به علوم و به ویژه علم نجوم بدبین بوده آن را حرام می شمردند، ابن طاوس به سال ۶۵۰ این کتاب را در ردّ بر ایشان و تفکیک علم نجوم حلال از نجوم حرام در ده باب بنگاشت.

۱- نجوم از معجزات پیامبر است.

۲- نجوم علامت است نه علت.

۳- نظر علما در باره نجوم.

۴- نظر امامان در باره آن.

۵- منجمان شیعه.

۶- منجمان غیر شیعه.

۷- درستی دانش نجوم پیش از اسلام.

۸- پادشاهان نجوم شناس.

۹- منکران نجوم.

۱۰- معصومان بی نیاز از نجوم هستند.

کتاب در پیشگفتار مؤلف و پایان کتاب (گ ۱۰۸) در نسخه ما «فرج المهموم

فی معرفة نهج الحلال و الحرام من علم النجوم» و ذر برگ ۱ این مجموعه «مفرج الموم» نامیده شده است. لیکن در ذریعه ج ۱۶: ۱۵۶ «فرج الموموم فی معرفة نهج الحلال و الحرام من النجوم» دیده می شود. تاریخ پایان نگارش ۲۳ محرم ۶۵۰ می باشد.

آغاز: يقول السيد الامام العالم... علی بن موسی... محمد الطاوسی الحسنی: احمد الله جل جلاله فاطر السموات و الارضین الذی جعلها...

انجام: و رفعنا بعضهم فوق بعض درجات. و هذا آخر ما ورد علی خاطری ان اذکره فی کتاب فرج الموموم... ممارجوت ان یكون صادراً عن الله جل جلاله... و كان الفراغ من تألیفه یوم ۲۳ محرم بمشهد الشهيد الحر ۶۵۰ و قد فرغ من کتابته العبد... شاه مراد فراهانی (وقت الظهر پنجشنبه ۱۹ جمادی اولی ۱۰۷۴).

در برگ ۱ الف لطفعلی صدر الافاضل با خطی زیبا نوشته است: اگر علیقلی میرزا این کتاب (فرج الموموم) را دیده بود کتاب خود «فلک السعادة» را در ابطال علم نجوم نمی نگاشت.

آری علم نجوم از دو سو مورد حمله قرار گرفته است.

اولاً) از سوی قشریان سنی سلفی که علم نجوم را مداخله در اختیارات خدای تعالی می شمردند و خلیفگان عرب را به پیگرد منجمان وا می داشتند.

دوّم) از سوی متجددان امروز که با علم نجوم فضائی جدید آشنا شده بر نادرستی های نجوم قدیم آگاه شده خرد می گیرند، مانند همین علیقلی میرزا با اینکه نجوم قدیم با همه خرافات آن، مادر نجوم جدید و قابل ستایش است، چنانکه کیمیاگری کهن مادر علم شیمی امروزی است.

زننده تر از گفتار علیقلی میرزا در باره نجوم، گفتار متجددان عرب امروزی است. ایشان کشتار شیمیستهای چون طغرائی (۴۵۵-۵۱۳) را بنام کیمیاگر این گونه توجیه می کنند که خلفای عرب با خرافات نجوم و کیمیا مخالف بوده اند نه از راه دشمنی با علم و پیشرفت بشر! در صورتی که عباسیان مخالف علم بودند نه خرافات، کیمیا در آن روزگار علم بود نه خرافه (ن. ک: ش ۳/۲۰۳۴ همین مجلد ص ۱۳۳).

این رساله در برگهای ۱ تا ۱۰۸ الف مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۳۹/۲

(فقه)

اشراف

تألیف محمد بن نعمان مفید (۳۳۶-۴۱۳) از مردم عکبرا (دجیل کنونی در ۲۵ کیلومتری شمال بغداد) در فقه. از طهارت و صلات، زکات، صیام، تا حج و عمره است.

این کتاب در ذریعه ج ۲ شماره ۴۰۱ معرفی شده است.

آغاز: بسملة. حمدلة. و العاقبة للمتقین... تسلیما کثیراً. باب فرض الوضوء و فرضه اربعة اشیاء... (گ ۱۰۹ الف) باب ما یوجب الصلاة (گ ۱۰۹ ب) ابواب الزکات (گ ۱۱۳ ب)... ابواب الصیام (گ ۱۱۶ الف) باب ماهیه الحج (همان صفحه).

انجام: باب ما یسقط فرضه و السنة فیه من مناسک الحج عن النساء... و هی ستة... سنة مؤکدة علی الرجال و لیس بمسنون للنساء. تم کتاب الاشراف فی علم فرائض الاسلام.

این رساله در برگهای ۱۰۹ الف تا ۱۱۷ الف مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۳۹/۳

(اخلاق عرفانی)

تعریف اوصاف الاشراف

اصل اوصاف الاشراف در عرفان و سیر و سلوک و اخلاق است. از خواجه نصیر طوسی (۵۹۷-۶۷۲) محمد بن حسن. وی این رساله را پس از «اخلاق ناصری» که برای اسماعیلیان الموت نگاشته بود و پس از سقوط ایشان به دست مغولان آن را بنام ملک الوزرا، شمس الدین بهاء الاسلام جوینی محمد بن محمد (۶۸۰ م) برادر عظاملک جوینی مؤلف تاریخ جهانگشای جوینی (م ۶۸۳) گردانید و آن را در شش باب نهاد: (۱) آغاز راه، (۲) برکنار کردن مانع ها، (۳) سیر و حرکت، (۴) حالها که در اثنای سیر رخ می دهد، (۵) حالها که پس از سلوک رخ دهد، (۶) پایان حرکت و فنا. برخی بابهای آن چند فصل دارد. نه چاپ متن فارسی را مشار (در ص ۶۰۱) نشان می دهد. ترجمه این کتاب به زبان عربی که نسخه آن جای گفتگوی مس است از رکن الدین محمد بن علی جرجانی شاگرد علامه حلی (۶۴۸-۷۲۶) است. این مترجم کتابی به نام «الابحاث فی تقویم الحوادث» در ردّ بر زیدیان نیز به سال ۷۲۸ نگاشته است (ذریعه ج ۱ ش ۳۰۸).

او در پیشگفتار این ترجمه گوید: چون خواجه طوس بیشتر کتابهای خود را به فارسی نوشته بود من به ترجمه آنها به عربی پرداختم و از جمله: (۱) «اخلاق ناصری»، (۲) «جبر و قدر»، (۳) «فصول نصیریة» (ذریعه ج ۴ ش ۵۸۵)، (۴) «ثمره بطليموس»، (۵) «اوصاف الاشراف» را به عربی گردانیدم.

ترجمه های عربی این مرد در میان شاگردان علامه حلی، که می خواستند عربان را با عرفان آشنا کنند، شهرت یافت بویژه «ترجمه فصول نصیریة» که چند شرح دارد: (۱) «انوار جلالیه» (ذریعه ج ۲ ش ۱۶۷۰) (۲) «جامع الاصول» (ذریعه ج ۵ ش ۱۶۹) (۳) «منتهی السؤل» (ذریعه ۲۳ ش ۷۸۳۳).

آغاز: قال مولانا الشيخ الاوحد العلامة ملك الفضلاء المحققين ركن الحق والدين محمد بن علي الجرجاني شكر الله سعيه: بعد حمد الله... فاني قد تصفحت اكثر كتب... فلم اجد كلاماً... مثل كلام... نصير الملة... الطوسي... الا ان اكثر كتبه باللسان الفارسي... فدعنتي الغيرة... الى أن أعرب ما اجد من كتبه... فعربت... قال بعد حمد الله... اني بعد تحرير الكتاب الموسوم بالاخلاق الناصرية...

انجام: الباب السادس في الفناء... و الفناء ايضاً لا يكون في مقام الوحدة... و اليه يرجع الأمر كله. هذا آخر ما اردنا ايراده في هذا المختصر، فلنقطع الكلام حامدين لله مصلين على رسوله و آله.

پس از پایان نسخه ترجمه عربی اوصاف الاشراف، به عربی چنین دیده می شود: ماشق (= استنساخ کننده) این نسخه، محمد پسر عبدالحسین پسر حسن پسر کرم الله پسر فرج الله پسر علی آل حسینی المتحجی نجفی معروف به جزائری می گوید: هرکس در اصل فارسی این کتاب بیندیشد و اشارتها و رموز عرفانی آن را دریابد، خواهد دانست که ترجمان عربی آن را به درستی در نیافته و نمی تواند بیان کند. (گ ۱۳۳ الف) خط این عبارت عربی با خط مجموعه اندکی اختلاف دارد.

این رساله در برگهای ۱۱۷ تا ۱۳۳ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۳۹/۴

(کلام)

اعتقادات

از صدوق محمد بن علی بن حسین ابن بابویه قمی م ۳۸۱، اعتقاد نامه ای است که مؤلف به نظر خود باورهای شیعیان را در آن بیان کرده است.

صدوق این اعتقاد نامه را در روز آدینه ۱۸ شعبان سال ۳۶۸ به خواهش پیران نیشابور املا نموده است (ذریعه ج ۲ شماره ۸۸۷).

آغاز: آن گونه که در ذریعه و نسخه چاپی آمده چنین است: بسملة. حمدلته... وحده لاشريك له.

لیکن آغاز نسخه جای گفتگوی ما افتاده و چنین است:

قال (ع) من صلی معهم فی الصف الاول فکانما صلی مع رسول الله (ص) و قال (ع) عوّ دوا مرضاهم و اشهد و جنازهم (برگ ۱۳۴)... باب الاعتقاد فی آباء، النبی (ص) قال الشيخ (رض) اعتقادنا فی آباء النبی أنهم مسلمون من آدم الى ابيه عبد الله... باب اعتقادنا فی العلوية. قال الشيخ اعتقادنا انهم آل رسول الله (ص)... باب فی الاخبار المفسرة والمجملة... قال سليم بن قيس الهلالي: ثم لقيت الحسن والحسين... ثم لقيت علي بن الحسين (برگ ۱۳۷ ب).

انجام: و مثله فی القرآن كثير، قد سأل عنه رجل من الزنادقة امير المؤمنين... فاخبر بوجوه انفاق هذه الآيات... و قد اخرجت الخبر فی ذلك فی كتاب التوحيد و سأجرد فی ذلك كتاباً بمشية الله، و الحمد لله رب العالمين (گ ۱۳۸ ب).

صاحب ذریعه گوید: صدوق در پایان اعتقادات گفته است: بخواتم خداوند پس از بازگشت به نیشابور در باره این موضوع شرحی خواهم نگاشت (ذریعه ج ۲ ش ۸۸۷) پس نسخه ما همین اعتقاد نامه است با اندکی اختلاف نسخه. عنوانها «باب الاعتقاد فی... قال الشيخ رضی الله عنه» (یعنی صدوق).

این رساله در برگهای ۱۳۴ تا ۱۳۸ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۳۹/۵

(کلام)

تصحیح اعتقاد الامامیه

شرحی است که شیخ مفید (۳۳۶-۴۱۳) بر «اعتقادات» تألیف صدوق

(م ۳۸۱) نگاشته و اختلاف نظر خویش را که گاهی گنوسیست تر از صدوق است روشن می کند.

آغاز: بسملة حمدلته... و آله الطيبين الطاهرين. قال الشيخ ابو جعفر... بن بابويه في قوله تعالى: يوم يكشف عن ساق، والساق وجه الامر وشدته...
عنوانها: «فصل، قال الشيخ المفيد...» است.

این رساله در برگهای ۱۳۹ تا ۱۶۱ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۴۰

مجموعه

شامل سه رساله:

۱ - خلاصة الحساب، از بهائی (۹۵۳-۱۰۳۰)، تاریخ کتابت ۱۲ ذی قعدة ۱۰۴۹ هـ (گ ۴۴ الف)، یادداشتی در باره حروف و مبدأ پیدایش و اثر آنها با تاریخ ۱۱۹۷ (گ ۴۵ الف)، ۱۶ سطر، ۴/۵ × ۱۲/۸.

۲ - شرح خلاصة الحساب یزدی حاج حسین، از گ ۴۵ تا ۱۰۵، حاشیه (منه رحمه الله) دارد، ۱۹ سطر، ۵ × ۱۳/۵.

۳ - بیست باب اسطرلاب، از خواجه نصیر طوسی، از گ ۱۰۶ ب تا ۱۲۶ ب، ۱۹ سطر، ۵ × ۱۳/۵.

در برگ ۱۰۶ الف آغاز این رساله و برگ ۱۲۶ ب در پایان این رساله یادداشتهایی ریاضی لیکن کم ارزش هست، پشت و روی برگهای ۱ و ۲ یادداشتهایی تاریخی و فهرست مجموعه به خامة صدرالافاضل هست، در آغاز بیست باب، یک مهر با مضمون [المتوکل علی الله عبده عبد الله] دیده می شود (گ ۱۰۶ ب).

جلد: مقوایی، رویه تیماج مشکي، آستر درون کاغذ گلی رنگ.

کاغذ: نخودی، اصفهانی، ۹ × ۱۸، ۱۲۷ برگ.

شماره پیشین: ۲۱۰-۲۰۹۵.

ع/۲۰۴۰/۱ (حساب)

خلاصة الحساب

از: شیخ بهائی محمد بن حسین عاملی (۹۵۳-۱۰۳۰).

این نسخه از گروه نسخه هائی از خلاصة الحساب است که به سلطان حسن بهادرخان برادر شاه عباس (۹۹۶-۱۰۳۸) پیشکش شده است و بر خلاف نسخه های دیگر، نام برادران او، شاه عباس و سلطان حمزه در آن نیست. آغاز و انجام نسخه و بخشبندی کتاب همانند دیگر نسخه های خطی و چاپی است که در شماره ۱۰۲۲/۱ فهرست ج ۳ ص ۲۱ و نیز شماره ۱۹۸۳/۳ ج ۱۱ معرفی شده است. برای شناخت بیشتر بهائی ن. گ ریاضی دانان ابو القاسم قربانی ص ۱۷۰.

این رساله در برگهای ۱ تا ۴۵ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۴۰/۲ (حساب)

شرح خلاصة الحساب

اصل خلاصة الحساب از شیخ بهائی عاملی (۹۵۳-۱۰۳۰) است که در صفحه بالا گذشت شرح جای گفتگوی ما از آن حسین یزدی اردکانی است که استاد علم ریاضی برای سلطان العلماء (۱۰۰۱-۱۰۶۴) و ملاخلیل قزوینی (۱۰۰۱-۱۰۸۹) و فیض کاشانی (۱۰۰۷-۱۰۹۱) و شاه فتح الله شیرازی و ملامفید قمی شمرده شده است، و خود شاگرد شیخ بهائی بوده. وی این شرح را در زندگانی استادش بهائی نگاشت و استاد تقریظی بر یک نسخه آن نوشته، که صاحب ذریعه آن را دیده است و چون شارح پیش از تکمیل آن در گذشت شاگرد وی محمد اشرف آن را تکمیل نمود (ذریعه ج ۱۳ ش ۸۱۸). شرح خلاصة الحساب از محمد اشرف پسر حبیب الله طباطبائی شیرازی شاگرد شیخ بهائی که در سال ۱۰۳۸ پایان یافته است در آستانه رضوی به شماره ۱۴۱۸۴ موجود است (فهرست فکرت ص ۳۳۶).

آغاز: الحمد لله الواحد الأحد الفرد الصمد، الذي لم يلد ولم يولد ولم يكن له كفواً أحد... وبعد يقول اضعف خلق الله واحوجهم الى غفران ربه السمردي الحاج حسين ابن غياث الدين منصور اليزدي: لما كان الحساب علماً لا يكاد يستغنى عنه احد من الانام... وكانت الرسالة الموسومة بخلاصة الحساب لشيخنا... استاد البشر... بهاء الدين (گ ۴۶)... فجداني ذلك رخصة

حضرة المصنّف... والتماس جماعة المشتغلين الى أن اكتب لها شرحاً... وجعلته تحفة ل... الشاه عباس الصفوى (برگ ۴۶ ب)... مقدمة في امور سنة تعريف علم الحساب... قال دام ظلّه العالی: و موضوعه (برگ ۴۷ ب)... وفيه كلام. قال دام ظلّه في الحاشية: ذكره الشيخ في الشفا...
انجام: (افتاده است برگ ۱۰۵ ب): فهو ای المجهول في المثال الاول اثنان و خمسان يحصل من قسمة مسطح الماخذ و المعلوم... و هو خمسة عشر على الواسطة و هو الاربعة في الثالث ايضاً اثنان و خمسان (برگ ۱۰۵ ب).

شرح ديگر يزدي بر خلاصة الحساب: در يادداشتی در (گ ۱ ب این مجموعه) با جوهر سرخ با تاريخ سلخ صفر ۱۳۳۰ چنين معرفتي شده است:
[مولانا حاجي حسين يزدي را شرحي ديگر بر «خلاصة الحساب» است، مختصرتر از اين شرح که در اين مجموعه است، خطبه آن چنين است:

نحمدک يا من منه الابتداء و الاختتام و عجز عن تحميده ألسنة الانام... (در ديپاچه گوید): فان اصولها لقصور الهمم كان لم يكن شيئاً مذکوراً مما جعلناها في هذا الشرح مسطوراً، و من اراد أخذها بالبراهين فليرجع الى شرحنا المسمى به «المبين». فشرعت في المقصود بعون الله...

نسخه ای از شرح مزبور امروز بنظرم رسيد که تا آخر فصل خامس در استخراج جذر کسور را مشروحاً داشت. و در آخر آن گوید: هذا ما يتعلق باصول الحساب و فقنا الله لشرح باقى الابواب بحرمه محمد و آله. ظاهراً بيش از آن مقدار موفق به شرح نشده باشد والله اعلم في سلخ صفر المظفر ۱۳۳۰] پايان يادداشت پشت برگ ۱ اين مجموعه.

يادآوری می شود که آغاز و انجام ياد شده در اين يادداشت با آنچه در ذريعه ج ۱۳ ش ۸۱۸ ديده می شود برابر است و با آغاز و انجام نسخه ۲/۲۰۴۰ جای گفتگو چنانکه ديديم فرق دارد. نسخه ای از «مبين» ياد شده به گفته ذريعه ج ۱۹ ش ۳۰۲ در جامع کبير يزد هست.

یک نسخه نیز از شرح يزدي که گویا همان «مبين» باشد در فهرست کتابخانه وزيری يزد ج ۳ ص ۹۵۰ معرفتي شده است.
این رساله در برگهای ۴۵ تا ۱۰۵ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۴۰/۳

(ریاضی)

بیست باب اسطرلاب

تأليف خواجه نصيرالدين طوسي (۶۹۷-۶۷۲) مؤلف تذکره که به شماره ۱۹۹۲/۲ ع ياد شد. این بیست باب کوتاه شده از «صد باب اسطرلاب» تأليف خواجه است که هر دو در ذريعه ج ۳ ص ۱۳۰ و ۱۳۱ و دو حاشیه بر آن در ج ۶ ص ۳۰ معرفتي شده است.

نسخه های ديگر این بیست باب در این کتابخانه به شماره های ۱۴۱۳/ف، ۱۴۵۳/ف، ۱۸۰۴/۱، ۲۱۰۳/ف، ۱۷۰۹/۲، ۲۵۱۸/۲ ف ديده می شود ليکن شماره اخير در فهرست انوار ج ۶ ص ۱۹۲ به نادرست به شيخ بهائي منسوب شده است که پس از تطبيق معلوم شد از خواجه است و آغازش افتاده است.
آغاز: بسملة والحمد لله حمد الشاكرين و الصلاة على محمد و آله اجمعين...

اما بعد: این مختصری است در معرفت اسطرلاب از تصانیف مولانا... نصير الملة و الدين محمد... مشتمل بر بیست باب. باب اول در القاب آلات (گ ۱۰۶ ب)... باب دوم در معرفت ارتفاع (گ ۱۰۹ ب)... باب سوم معرفت طالع (گ ۱۱۰)... چهارم معرفت ارتفاع از طالع (گ ۱۱۲ ب)... پنجم دائره و ساعات (گ ۱۱۳)... ششم غایت ارتفاع و بعد ستاره از معدل (گ ۱۱۵)... هفتم معرفت مطلع برج ها در خط استوا (گ ۱۱۵)... هشتم معرفت خانه های دوازده گانه (گ ۱۱۶)... نهم ساعت های شفق (گ ۱۱۶ ب)... دهم ظل ارتفاع (گ ۱۱۶ ب)... يازدهم طالع سال آینده (گ ۱۱۷ ب)... باب دوازدهم عرض شهرها (گ ۱۱۷ ب)... سیزدهم طالع وقت (گ ۱۱۸)... چهاردهم ارتفاع قطب البروج (گ ۱۱۸ ب)... پانزدهم معرفت سمت (گ ۱۱۸ ب)... شانزدهم تقويم آفتاب (گ ۱۱۹)... هفدهم ارتفاع بلنديهها (گ ۱۲۰)... هجدهم صفحه آفاقي (گ ۱۲۱)... نوزدهم آزمایش اسطرلاب (گ ۱۲۳ ب)... بیستم چند ستاره از ثوابت (گ ۱۲۴).

انجام: ۱۳ سماک الاعزل، ۱۴ نير الفکه، ۱۵ قلب العقرب، ۱۶ نسر واقع، ۱۷ نسر طایر، ۱۸ رأس الجوزا، ۱۹ ردف ۲۰ کف الخفيب. و بر بیشتر اسطرلابها این کواکب را نقش کرده اند هر که او شناسد چنانکه در اشتباه نیفتد او را در این باب کفایت باشد. اینست تمامی اسطرلاب در معرفت وی والله اعلم بالصواب. مهربادامی در اینجا هست با مضمون [قال انی

عبدالله [گ ۱۲۶].

این رساله در برگهای ۱۰۶ تا ۱۲۶ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۴۱

(فقه)

اثنی عشریه (تحریر جدید)

پنج رساله به نام های اثنی عشریه، در طهارت، صلوات، زکات، صوم، حج در دست است که شیخ بهائی (۹۵۳-۱۰۳۰) آنها را به همین ترتیب نگاشته است (ذریعه ج ۱ شماره های ۵۴۷، ۵۵۸، ۵۶۳، ۵۶۵ و ۵۶۷) یکی از شاگردان بهائی به نام حسین بدرالدین الحسینی عاملی به دستور استاد دیگرش محمد بن خاتون عاملی تحریری دیگر از سه بخش صلوات (گ ۵-۱۲)، حج (گ ۱۲-۱۸)، صوم (گ ۱۸-۲۸) از اثنی عشریه های بهائی ساخته که جای گفتگوی ما است. او در مقدمه می گوید: هیچ چیز بر کتاب نیفزود و از آن نکاست، لیکن در واقع او بسیار از کتاب کاسته و عبارت بهائی را خراب کرده است.

آغاز: بسملة و به نستعين... و بعد فان المولى زبدة المجتهدين... محمد ابن خاتون قد تفضل على الفقيه... بان أكتب ماتيسرلى من... الشيخ البهائي فيما ألفه من الاثني عشرية فى الصلوات اليومية و ان اغيّر العبارة دون المعنى... من دون نقص و لازياره... اقول: بعد الصلوة على الرسول و على اخيه و ولديه و بالتول... و بعد فالكلام الذى فهمناه من بعض الاحكام (برگ ۵)... و لنذكر بعض الاخبار تبركاً... قال الشيخ البهائي بعد الخطبة: فاقول؛ شرائط و جوب الحج اثني عشر (گ ۱۲)... بسملة. اقول: و انا الفقير الى الله الغنى حسين بن بدرالدین الحسینی انى قد اقتصرت من هذه الرسالة الصومية على بعض المسائل كالصلواتية و الحجية... فصل قال المصنف رحمه الله: ان الامور المعتمدة فى نية الصوم اثني عشر (گ ۱۸)...

انجام: الثانية عشرة ان ثواب تلاوة آية واحدة كثواب ختم القرآن فى غيره. و الحمد لله وحده و صلى الله على محمد و آله تمت (گ ۲۸ ب).

آغاز یادداشت در باره اجتهاد: بسملة. اقول و انا الفقير الى الله الغنى حسين بن بدرالدین الحسینی عاملی: لما كنت فى خدمة الشيخ المرحوم البهائي و كان مواظباً على التدريس حضراً و سافراً. فتذاكروا يوماً عن معنى الاجتهاد...

نسخ بد پر غلط، سده ۱۱، از کاتبی کم سواد است که معاصر و شاگرد بهائی

(۹۵۳-۱۰۳۰) و ابن خاتون بوده است، او فارسی را بهتر از عربی و خوش خط تر به نستعلیق نوشته است، در آغاز یادداشتی نقل از شهاب الدین احمد ابن ادریس العراقی در منطق و از شمس الدین خسرو شاهی و عزالدین بن عبدالسلام در ریشه شناسی واژه «لو» شرطیه (گ ۱ و ۳) است، سپس چند نسخه داروی پزشکی به فارسی (گ ۲-۳)، سپس مطلبی در یک صفحه در باره اجتهاد عام و خاص به گفته نویسنده این نسخه، در حضور شیخ بهائی نوشته شده است (گ ۴ ب).

جلد: مقوایی، ته تیماج قهوه ای، ۱۱۰×۲۴۰.

کاغذ: هندی، نخودی، ۸۰×۲۰۰، ۳۲ برگ، ۱۶ تا ۲۴ سطر.

شماره پیشین: ۲۴۹-۲۱۳۴.

ع/۲۰۴۲

(کیمیا)

ایضاح الحجر

للجلدکی و فواید متفرقة منقولة من مطالع البدور و التقريب و دقائق الميزان و شرح المكتسب و الرياض لجابر و غيره.

این عنوان بر پشت جلد مجموعه ۱۲ برگی در کیمیا نوشته شده است که جمع کننده آن ناشناخته است لیکن بیشتر آن از رساله های جلدکی گزیده شده است.

جلدکی علی پسر ایدمر پسر علی پسر ایدمر، ملقب به علاء الدین در گذشته ۷۶۲ یا ۷۴۳، اسماعیل پاشا در «هدية العارفين ج ۱ ص ۷۲۳-۷۲۴» ۲۳ کتاب زیرین را به وی نسبت داده است:

۱- ایضاح الحجر (جای گفتگو) (انوار الدر فی...) سه نسخه از آن در آستان رضوی هست (فکرت ص ۷۷).

۲- البدر المنير فی خواص الاکسیر.

۳- البرهان فی اسرار المیزان در چهار جلد نسخه این کتابخانه در ج ۱۰ ص ۴۶۸، نسخه مرعشی در ج ۱۶ ص ۲۱۳ فهرست آنجا معرفی شده است.

۴- بغية الخبير فی طلب الاکسیر، نسخه رضوی (فکرت ص ۸۹).

- ۵ - التقريب في اسرار التركيب (سه نسخه مرعشی ج ۸ ص ۷۵ و ج ۲ ص ۱۰۹ و ج ۱۶ ص ۲۶۸) و سه نسخه رضوی (فکرت ص ۱۳۹).
- ۶ - الدرالمکتون فی شرح قصیده ذی النون.
- ۷ - الدرالمنثور فی شرح الشذور، نسخه این کتابخانه در (ج ۱۰ ص ۵۱۴) معرفی شده است، نسخه رضوی (فکرت ص ۲۴۴).
- ۸ - درة الخواص و کنزالاختصاص فی اسرار الحروف.
- ۹ - الدرّة المضيئة فی شرح مخمس ماء الورق و الارض النجمية.
- ۱۰ - سرالحمکة فی شرح کتاب الرحمة.
- ۱۱ - شرح الصحيفة العظمی لهزمس.
- ۱۲ - الشمس المنیر فی تحقیق الاکسیر.
- ۱۳ - غاية السرور فی شرح الشذور. نسخه رضوی (فکرت ص ۴۱۷).
- ۱۴ - القانون الكبير فی صناعة الاکسیر.
- ۱۵ - کتاب الرحمة فی الکیمیا منسوب به جابر نسخه رضوی (فکرت ص ۲۷۸).
- ۱۶ - کشف الاسرار للافهام فی شرح قصیده ابی الاصبغ عبدالعزيز عراقی ابن تمام، نسخه مرعشی در ج ۹ ص ۱۶۴ معرفی شده است و نسخه رضوی در (فکرت ص ۴۶۲) دیده می شود.
- ۱۷ - کنزالاختصاص و درة الغواص فی معرفة الخواص.
- ۱۸ - لسوامع الافکار المضيئة فی شرح مخمس ماء الورق و الارض النجمية. (شاید مکرر شماره ۱۰ باشد).
- ۱۹ - مدخل التدبیر و عنوان الاکسیر.
- ۲۰ - المصباح فی اسرار علم المفتاح.
- ۲۱ - مطالع البدور فی شرح صدر الشذور.
- ۲۲ - نتایج الفکر فی الفحص عن الحجر.
- ۲۳ - نهاية الطلب فی شرح المکتسب فی صناعة الذهب. از رساله با عنوان اخیر دو نسخه این کتابخانه در ج ۱۰ ص ۵۱۰ و ۵۱۶ و نسخه مرعشی در ج ۲ ص ۲۷۲ معرفی شده است.

- نسخه ۲۰۴۲/ع جای گفتگو ایضاح الحجر نام دارد.
- آغاز: الحمدلله القوی ذی العزة و السلطان، العالم بالسر و الاعلان و الصلاة علی محمد و آله الطاهرين. و بعد ان کتابنا هذا اسمیناه بکتاب الايضاح، نريد ان نوضح فيه مارمزه الحكماء و اکثروا ذکره بالاسماء المختلفة و الصفات المدهشة التي را مواهبها تضليل الجهال عن هذا العلم الشريف (گ ۱ ب).
- چنانکه می بینیم این آغاز در ذریعه ج ۲ ش ۱۹۲۹ برای «الایضاح» منسوب به جابر حیان طوسی (در گذشته سال ۲۰۰) آورده شده و چند نسخه از آن در کتابخانه آصفیه هند نشان داده شده است لیکن بر پشت برگ ۱ نسخه ما «ایضاح الحجر» نامیده شده و به جلدکی منسوب است.
- انجام: و اما الباب الخامس فهو اسهلها تدبيراً و اعجلها نفعاً... الا أنه أقلها فائدة و ابعدا نفعاً... و هو الذي لم يكن احد من الفلاسفة يصفه في كتاب و انما يتذاكرونه و يلقونه الى ابنائهم و تلاميذهم حسب ما عرفتك و قدبقى بعد ذلك رموز يسيرة انا اطالعك بها مشافهة انشاء الله تعالى و الحمدلله رب العالمين و صلى الله على محمد و آله ۱۱۳۱ (گ ۴ ب).
- سپس بخشی از کتاب مطالع البدور^۱ فی شرح صدر الشذور آمده که در حرف میم کشف الظنون یاد شده و اسماعیل پاشا آن را بیست و یکمین اثر جلدکی نهاد و آغاز آن چنین است:
- و قال ايضاً فی کتاب مطالع البدور فی شرح صدر الشذور: اعلم أن المريخ اطلق بالحقيقة و الوضع اللغوي على الكوكب المشهور اطلق مجازاً على جوهر من اجزاء حجر الصنعة... (گ ۴ ب)... ثم قال بعد كلام و اما المادة (گ ۵ ب)... و قال المصنف فی شرحه الاسود و المبيض القذال... و قال الفاضل الجلدکی فی شرحه... قال مهرانيس... و قال الاستاذ جابر (گ ۶ ب)... قال الجلدکی فی شرح المکتسب^۲... و قال ايضاً فی التقريب^۳ (گ ۷ ب)... قال المؤلف فی دقایق المیزان^۴
- ۱- عنوان ش ۲۱ از نگاشته های جلدکی ص ۱۷۱ دیده می شود.
- ۲- ن.ک: عنوان ش ۲۳ ص ۱۷۱.
- ۳- ن.ک: عنوان ش ۵ ص ۱۷۰.
- ۴- شاید عنوان ش ۳ ص ۱۷۰ را خواسته باشد.

(گ ۸ ب).

قال الفاضل الجلدکی فی شرح المکتسب (گ ۹ الف).. قال صاحب النوامیس (گ ۹ ب)... قال الاستاذ جابر فی کتاب الخالص المبارک (گ ۹ ب)... فائدة جلیلة قال الطغرائی فی کتاب جامع الاسرار^۱ (گ ۱۰)... قال جابر فی کتاب الراحة (گ ۱۰)... قال الاستاذ جابر فی کتاب الرياض (گ ۱۰ ب)... قال اسطونس (گ ۱۰ ب)... قال بلیناس ان الزیبق (گ ۱۱)... قال الفاضل الجلدکی فی غایة السرور^۲... و انظر الی کلام الاستاذ العارف ذوالنون فی الارجوزة:

من الحمارة ینتج الحمارة و الخیل ینید و نجلها المضار و الشئ لایشبه غیر اصله من سینخه و نوعه و فصله

(گ ۱۱)... و قال فی شرح هذا البيت (گ ۱۲)...

نستعلیق، بی نام، سطرها چلیپا نوشته شده، تاریخ کتابت ۱۱۳۱ دارد (گ ۴ ب)، عنوانها شنگرف است.

جلد: مقوایی، رویه ابری، ته پارچه مشکی.

کاغذ: نخودی، هندی به شکل بیاضی تجلید شده است، ۱۲۰×۲۵۵، ۱۲ برگ، ۲۵ تا ۲۷ سطر، ۲۱۰×۹۰.

شماره پیشین: ۲۸۱-۱۱۶۶.

ع/۲۰۴۳

(ریاضی - فقه)

مجموعه

شامل چهار رساله:

- ۱ - حساب الفرائض، از گ ۱ ب تا ۹ ب، در حاشیه این صفحه چنین است: هذه النسخة الحسابية ملک عبدالوهاب العزوی، و در برگ ۱ دارد: «صاحب عبدالوهاب بن حاجی محمد العزوی نسباً و الموصلی مسکناً».
- ۲ - شرح منظومة الفرائض الرحبية، از گ ۹ ب تا ۵۳ ب، نسخ متوسط به خامه

۱- نسخه این کتابخانه ش ۲/۲۰۳۴ ع دیده شود. (ص ۱۴۴).

۲- عنوان ۱۳ دیده شود (ص ۱۷۱).

عبدالوهاب بن حاجی محمد، کتابت عصر الاثنین ا ربيع الثاني ۱۱۶۶.

- ۳ - جواهر الفرائض، از عثمان بن عبد خواجه، از گ ۵۳ تا ۶۰، در گ ۵۹ چنین آمده است: حرر فی او اواخر شوال ۱۱۶۶ صاحبه و مالک عبدالوهاب بن حاجی محمد العزوی المحمودی غفر الله له (در گ ۹ ب: العزوی دیده می شود).
- ۴ - الفوائد السنشورية، از عبدالله السنشوری الشافعی، از گ ۶۱-۱۰۷ ب.

جلد: مقوایی، رویه ابری ضربی، ته پارچه سرخ.

کاغذ: نخودی اصفهانی ۱۷۵×۲۲۰، ۱۰۸ برگ، ۱۳ سطر، ۱۰۵×۱۵۵.

شماره پیشین: ۱۱۶-۲۰۰۱

ع/۲۰۴۳/۱

(ریاضی - فقه)

حساب الفرائض

در متن این رساله مصنف را با وصف مرحوم یاد می کند و بی آنکه از او نام برد گفته وی را بی نیاز از شرح می شمرد (گ ۶) پس گویا شرحی است بر یک متن در حساب که همچون مقدمه برای کتاب ارث از فقه نگاشته شده باشد.

أغصان: الحساب فی اللغة العدد و فی اصطلاح اهل الحساب عبارة عن قاعدة یعرف بها اعداد مجهولة. ثم ان للحساب ابتداء و لیس له انتهاء و ان له مراتب من اصول و فروع. اما الاصول فاربعة. الاول الاحاد الثانی العشرات الثالث المآت، الرابع الالوف (گ ۲ ب)... باب الحساب اعلم ان للحساب اربعة منازل، احاد و عشرات و مآت و الوف... باب ضرب الآحاد اعلم (گ ۳ ب)... باب ضرب الآحاد فی الالوف (گ ۴ ب)... باب ضرب الآحاد و العشرات فی مثلها. اذا ضربت الآحاد و العقود... باب الحساب الی آخره. لما مسّت الحاجة فی علم الفرائض الی تصحیح (گ ۵ ب)... و اذا ضربتها فی المائة كان المأخوذ لكل واحد من الحاصل المذكور ألفاً. و اذا ضربتها فی الالوف كان المأخوذ لكل واحد من الحاصل المذكور عشرة آلاف. و لقد و فی رحمه الله بما التزم و وفی بما وعد، اذ بین ذلك رحمه الله مفصلاً و اضحاً یستغنی عن شرحه (گ ۶ ب)... و اما مثال المركب فهو ضرب مرتبة او اكثر فی مرتبتین او اكثر... فله احوال اربعة. الحالة الاولى ان لا یتكرر العقد... تكون ثلاثیة و ستة و هو المثال المذكور فی الكتاب (گ ۸) فالحکم كذلك فی جمیع ما ذكرنا من الاحوال الاربعة، غایة ما فی الباب ان تأخذ بكل مائة فی

المئات و بكل واحد الفأ فی الالف. و ما ذكره المصنّف رحمه الله فی كيفية العمل فی المركب... فانه لا یختلف باختلاف الاحوال اصلا و لا باختلاف المراتب. تم الحساب بعون الملك الوهاب و الحمد لله رب العالمین (گ ۹ ب).

این رساله در برگهای ۱ ب تا ۹ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۴۳/۲

(فقه ریاضی)

شرح الفرائض الرحبیه

چلبی در عنوان «الفرائض الرحبیه» گوید: ارجوزه ای است به نام «بغیه الباحث» که آن را جلال سیوطی (۸۴۹-۹۱۱) شرحی مزجی ساخته است. آغاز: اول ما نستفتح المقالا بذكر حمد ربنا تعالی و در نسخه ای: الحمد لله على ما أنعمنا حمداً به یجلو عن القلب العما شرح کنندۀ زیرین، منظومه را «المقدمة الرحبیه» خوانده است. و نام سراینده در آن نیست، جز اینکه در برگ ۲ الف این نسخه، با خامه ای که گویا از صدرا الافاضل شیرازی (۱۲۶۸-۱۳۵۰) باشد چنین معرفی شده است:

ارجوزه رحبیه از شیخ مؤفق الدین ابو عبدالله محمد بن علی رحبى است که وفات او را در کشف الظنون سنه ۷۳۳ ضبط کرده اند. در فرائض موافق مذهب عامه معروف است و در ضمن رسائل «تحفه بهیه» در اسلامبول به طبع رسیده است. لیکن در کشف الظنون چ یالتقایا افست تهران ج ۱ ص ۶۳ آن را ارجوزه فی الفرائض از محمد بن علی در گذشته ۷۳۳ می بینیم. سرکیس نیز در معجم المطبوعات ص ۱۹۶۶ در ضمن مجموعه «التحفة البهیه» دوازدهمین رساله آن را چنین آرد: (۱۲) الارجوزه الرحبیه فی الفرائض للشیخ موفق الدین الرحبى. واژه «رحبى» در سه جای نسخه برگ ۱ و در مقدمه «فوائد شنشوریه» و همچنین در کشف الظنون و معجم المطبوعات با حای بی نقطه دیده می شود. یک شرح کنندۀ آن را ارجوزه (گ ۱۰) و دیگری آن را منظومه (گ ۶۱) خوانده است.

منظومه «رحبیه» در ارث است و به گفته ناظم آن، از روی حدیثهای ارث روایت شده از بنی نجار از بزرگان صحابه معرفی نموده است. (گ ۱۱)

آغاز شرح: بسملة. حمدلة. و الصلاة والسلام على سيد المرسلين و آله و صحبه

اجمعین. اما بعد: فهذا شرح مختصر على المقدمة الرحبية فى الفرائض نافعا انشاء الله:

اول ما نفتح المقالا
فالحمد لله على ما أنعمنا
بذكر حمد ربنا تعالی
حمداً به یجلو عن القلب العما

اقول: افتتح هذه الأرجوزة بسم ... (گ ۱۰ الف)...

وان زیداً خصّ لامحالة
من قوله فى فضله مُتّبهاً:
بما حباه خاتم الرسالة
«أفرضكم زیداً» و ناهیکم بها (گ ۱۲ ب)
انجام. و افضل الصلاة و التسليم
على النبى المصطفى الكريم
محمد خير الانام العاقب
و صحبه الأماجد الأبرار
الصفوة الأكابر الأخیار

اقول: ختم كتابه بالصلاة... المحمودة. و قد تكمل هذا الشرح المبارك و أسأل الله ... و الحمد لله رب العالمین و وقع الفراغ من تحرير هذه النسخة المباركة يوم الاثنين وقت العصر فى اول شهر ربيع الثانى سنة ۱۱۶۶. المخط يبقی... نمقه الفقير عبد الوهاب بن الحاجى محمد غفر... آمین (گ ۵۳ ب).

این رساله در برگهای ۹ ب تا ۵۳ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۴۳/۳

(ارث - فقه)

جواهر الفرائض

در ارث از کسی است که خود را در دیباچه عثمان بن عبد خواجه معرفی می نماید.

آغاز: بسملة. حمدلة. و صلى الله على سيدنا محمد و آله و صحبه و سلم. اما بعد: فيقول العبد... الذنوب و العصيان عثمان بن عبد خواجه اسكنهما الله ... اردت أن اكتب اوراقاً فى «جواهر الفرائض» طالباً... الرفيق. اولاً: يبدؤ بتجهيز الميت و تكفينه، ثم يقضى ديونه ان كان، ثم يقسم الباقي بين الورثة. مسألة: مات رجل و ترك أباً، لا غير... (گ ۵۴)

انجام: مسألة: مات رجل و ترك بنت ابن خال لاب و ابن بنت خال لاب. المال بينهما للذكر مثل حظ الأنثيين. مسألة: مات رجل و ترك ابن خال لاب و ام و ابن بنت خالة لاب و ام، المال بينهما للذكر مثل حظ الأنثيين و هو قول ابى يوسف رحمه الله تمت. حررّ فى او اواخر شوال المعظم سنة ۱۱۶۶ صاحبه و مالکۀ عبد السوهاب بن حاجى محمد

العزوی^۱ المحمودی غفر الله له ولوالديه ولكافة المسلمين اجمعين آمين. تمت (گ ۵۹ ب).
این رساله در برگهای ۵۳ تا ۶۰ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۴۳/۴

(ارث - فقه)

الفوائد السنشورية

شرحی دیگر است بر همان منظومه رحبیه در ارث. از شنشوری مصری عجمی، عبدالله پسر بهاء الدین محمد پسر عبدالله پسر علی عجمی، جمال الدین شنشوری شافعی خطیب جامع ازهر، درگذشته در مصر ۹۹۹. اسماعیل پاشا در هدیه العارفین ج ۱ ص ۴۷۳ عنوانهای زیرین را به نام کتابهای وی ثبت نموده است.

- ۱ - بغية الراغب في شرح مرشدة الطالب در حساب.
- ۲ - خلاصة الفكر في شرح المختصر في مصطلح اهل الاثر.
- ۳ - الدرّة المضيئة في شرح الفارضية در فرائض است.
- ۴ - فتح القريب المحب في شرح كتاب الترتيب، يعنى مجموع كلائي^۲.
- ۵ - الفوائد السنشورية در شرح منظومه رحبیه در فرائض (ارث) که جای گفتگوی ما است.

۶ - الفوائد المرضية شرح الملقبات الوردية^۳ در ارث.

۷ - قرة العينين في مساحة ظرف القلتين^۴ جز آنها.

آغاز: بسملة. حمدلة. و اشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له الملك الحق المبين و اشهد ان سيدنا... و بعد، فيقول الفقير... عبدالله السنشوري الشافعي القرظي الخطيب قد سألتني ولدي عبدالوهاب و فقه... ان اشرح المنظومة الرحبية... فأجبته... و تعرضت فيه للخلاف بين الأئمة... و سميت «الفوائد السنشورية»... قال رحمه الله: بسم الله أي افتتح...

۱- گویا همان عزوای موصلی باشد که در گ ۹ دیده می شود. (ص ۱۷۳ همین مجلد).

۲- مجموع کلائی در ارث از احمد سحینی مصری م ۸۸۵ (ذیل کشف الظنون ج ۲ ص ۴۳۷).

۳- از ابن وردی عمر بن مظفر م ۷۴۹ (ذیل کشف الظنون ج ۲ ص ۵۵۳).

۴- شرح لمساحة القلتين للقاضي زكريا (همان كتاب ج ۲ ص ۲۲۵).

آخرین شعر منظومه در این نسخه بر خلاف پایان نسخه شماره ۲/۲۰۴۳ یاد شده در بالا چنین است:

و صحبه الافاضل الاخير السادة الاماجد الابرار

انجام شرح: الابرار جمع بر، يقال برّه فهو بارء... و كثير ما يخص بالاولياء و الزهاد و العباد. انتهى. و هذا آخر ما شرحنا به كلام المؤلف رحمه الله. و لنختم هذا الشرح بخاتمة تشمل على ابواب. الباب الاول في الردّ و ذوى الارحام و فيه فصول. الاول في الخلاف فيهم، فعند الحنفية (گ ۱۰۱ الف و ب) و الحنابلة اذا كان السورة اصحاب فروض... الفصل الثاني في الرد و هو ضد العول (گ ۱۰۱ ب)... الفصل الثالث في ذوى الارحام (گ ۱۰۲)... الباب الثاني في السواء (گ ۱۰۳)... الباب الثالث في قسمة التركات... و هي مبنية على الاربعة المتناسبة (گ ۱۰۴ ب)... و من اراد معرفة بقية الاوجه فعليه بكتابنا «شرح الترتيب»... الباب الرابع في مسائل (گ ۱۰۵ ب)... الباب الخامس متشابه النسب و فيه فصلان الاول في متشابه النسب (گ ۱۰۶)... و قال الشيخ زكريا (ره) في آخر شرح الفصول الكبير (گ ۱۰۶ ب)... فعليه بكتابنا شرح الترتيب فانه كتاب يغنى عن كتب كثيرة و هذا آخر ما اردت ايراده في شرح... جعلته خالصاً لوجه الربّ الكريم و فارأ به من الشيطان الرجيم و اسأل الله النفع به لى ولولدى و لجميع المسلمين. و صلى الله على سيدنا محمد (ص).

این رساله در برگهای ۶۱ تا ۱۰۷ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۴۴

مجموعه

شامل یازده بخش:

- ۱ - معرفة الله فطرية، از گ ۱ تا ۸ الف، نسخ، بی نام، سده دوازدهم، در گ ۸ مطالبی عرفانی با همان خط است.
- ۲ - مناسک حج (فارسی)، از گ ۹ تا ۲۳ ب، نستعلیق زیبا، بی نام، در تاریخ سنة الف (گ ۲۳ ب).
- ۳ - حقیقة الايمان، از گ ۲۴ - ۲۹، نستعلیق نسخ بد، در پایان دارد: لمؤلفه ندر

الخبوشانی (گ ۲۹ ب) شاید بخامه مؤلف باشد، در روی برگ آغازین (گ ۲۴) یادداشت‌هایی در تأثیر طلسم بر عقیق حک شده دیده می شود.

۴ - حاشیه شرح تجرید، از گ ۳۰ تا ۵۹، حاشیه منه دارد (گ ۵۵، ۵۷)، قال الاستاذ مد ظلّه (گ ۴۶، ۴۷، ۴۹).

۵ - خطبة النکاح (همسری)، گ ۶۰ الف و ب.

۶ - رساله در باره «ششقیة» و شرح ابن ابی الحدید بر این خطبه در نهج البلاغه، و ردّ بر دفاع وی از عمر خطّاب، از گ ۶۱-۹۴ ب، تاریخ داخل شدن به کتابخانه لطفعلی بن محمد کاظم [صدر الافضل] ۱۳۳۲ (در گ ۶۱ الف)، در گ ۹۴ ب چنین دیده می شود: انتهی ما افاده دام عزه و کان ذلک فی منزل خان شیراز من منازل کوه کیلویه من بعض قشلاقاته من سنة مائة و واحد بعد الالف. قد وفقنی اللّٰه لکتابه هذه... علی ید اقل خلق اللّٰه میر باقر همدانی سنة ۱۱۰۲ پس گویا زین العابدین در سال ۱۱۰۱ تعلیق حسین علی را تدوین کرده و میرباقر همدانی در سال ۱۱۰۲ آن را استنساخ نموده است.

۷ - رساله در باره شرح ابن ابی الحدید بر ششقیة نهج البلاغه نسخه دوم، از گ ۹۵ تا ۹۸، نستعلیق، گویا نخستین چرکنویس مؤلف بوده است که خط زدگی بیشتر دارد.

۸ - رساله در باره شرح ابن ابی الحدید مکرر نسخه بالا است، گویا دومین نسخه به خامه مؤلف باشد که خط خوردگی آن کمتر از پیشین است، از گ ۹۹ تا ۱۱۲، آغاز این نسخه مانند نسخه ۲۰۴۴/۷ ع و انجام آن برابر انجام نسخه ۲۰۴۴/۶ ع می باشد.

۹ - چند حدیث، از گ ۱۱۳ تا ۱۱۸.

۱۰ - صیامیه، از گ ۱۱۹ تا ۱۲۶.

۱۱ - اثبات واجب و اصول دین، از محمد طالب بن محمد باقر قمی، از گ ۱۲۷ تا ۲۱۱.

دنباله چرکنویس آن کتاب گ ۲۱۱ تا ۲۱۴، در برگهای ۲۱۴ تا ۲۱۹ دعاهائی گوناگون: اعتقادنامه، تلقین میت نوشته شده است.

عنوانها شنگرف.

جلد: تیماج سرخ، یک لا، ۱۳/۵×۱۹/۵.
کاغذ: اصفهانی، ترمه نخودی رنگ، ۲۱۹ برگ.
شماره پیشین: ۲۳۴-۲۱۱۹.

(کلام عرفانی)

ع/۲۰۴۴/۱

معرفة الله فطرية

از دیدگاه پان ته ئیستها؛ توحید خداوند امری بدیهی و بی نیاز از استدلال است، خداوند، وجود همه چیز است، و همه چیز قابل انکار نیست. رساله جای گفتگو از مؤلفی است ناشناس که در حدود سده دوازدهم نگاشته شده است.
آغاز: بسملة. علی ان معرفة الله فطرية موهبة لاكسبية. يمكن ان يستدل علی ذلک بقوله تعالی فطرة اللّٰه الذی فطر الناس علیها... روی محمد بن یعقوب الكلینی... و هدیانه النجدین، قال: الخیر والشرّ (گ ۱ ب)... سألته عن قوله فطرة اللّٰه التي فطر الناس علیها؟ قال: التوحید. (گ ۲)...

انجام: ایاکم وجدال کل مفتون، فان کل مفتون ملقن حجته الی انقضاء مدّته، فاذا انقضت مدّته احرقته فتنته بالنار. (برگهای ۱ تا ۸).

و چون در پایان رساله «۱۱ مجموعه» اثبات واجب و اصول دین در گ ۲۱۰ ب در باره فطری بودن اسلام گفتگو می دارد، پس محتمل است که مؤلف این دو رساله یک تن باشد، که در دیباچه رساله یازدهم خود را محمد طالب بن محمد باقر معرفی نموده است (گ ۱۳۲ ب) و شاید همان باشد که در «طبقات قرن ۱۱ ص ۳۰۰» معرفی شده است.

این رساله در برگهای ۱ تا ۸ الف مجموعه جای دارد.

(حج عرفانی)

ع/۲۰۴۴/۲

مناسک حج

آغاز: بسملة. بدانکه حج و عمره در عمری یکبار واجبست (گ ۹ ب)... و چون حج منقسم است به حج صوری و معنوی، ظاهری و باطنی، بنابراین وظائف آن در ضمن دو تنبیه به سمع آگاهان می رسد، مسبوق به مقدمه؛ مقدمه: چون مکلف اراده حج کند تنقیح محاسبه با ارباب

معامله (گ ۱۰ ب) ...^۱ در بیان افعال عمره و حج افعال عمره تمتع هفت است: احرام بستن (گ ۱۲).

انجام: و به اندرون خانه در آید خصوصاً نو حاجی را و باید که غسل کند... و چشم دل را نگاه دارد از ملاحظه غیر. و الله اعلم بالصواب. تمت کتاب م.م.م. سنة الف.
این رساله در برگهای ۹ ب تا ۲۳ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۴۴/۳

(عرفان)

حقیقه الایمان

از کسی است که خود را در پایان رساله ندر الخبوشانی خوانده است (گ ۲۹ ب). لیکن در فهرستی که بر پشت گ ۱ الف نوشته شده او را بدرخبوشانی نامیده است، که گویا غیر از بدرجا جرمی شاعر صاحب مونس الابرار در گذشته ۷۴۱ باشد، که در ذریعه ج ۹ ص ۱۲۸ معرفی شده است.

آغاز: الحمد لله على نعمائه وأشكره على آلائه والسلام على محمد وآله وبعد فلما وصلت الى شيراز ورأيت فيه العلم والطاعات مهجوراً... و مناصب الشرع بالرشوة والارث اوالدستور فان سمعت ان واليه عالم فلا تسمع، و اسمع: «و تسمع بالمعيدي خير من ان تراه! و مصدق ذلك اني كنت... حتى وقع الخلاف بينهم على مذهب الشافعي في حقيقة الايمان و اتفقوا بعد القيل والقال و عقد المجلس (گ ۲۴ ب) ... و منها ماقال الثعلبي في تفسيره (گ ۲۵)... و منها ماقال الامام الغزالي (گ ۲۵)... و منها ماقال الرافعي بالفارسية «معنى ايمان تصديق است و آن به دل تعلق دارد. و منها ماقال الطيبي في شرح المشكاة (گ ۲۶) و منها ما قال الامام فخرالدين الرازي (گ ۲۶) و منها ماقال في نهاية الاقدام (گ ۲۶ ب) و منها ماقال الراغب في الذريعة (گ ۲۷)... و الحق في هذه المسألة غير خارجه عن مذهب الشيخ ابي الحسن الاشعري (گ ۲۷)... و قال في التمهيد (گ ۲۹)... اقول و ينبغي ان يحمل قول من قال الايمان هو التصديق و الاقرار على الايمان الذي يحكم به في الظاهر (گ ۲۹ ب)... بان قال اشهد ان الله موصوف بالصفات المذكورة و ان ماجاء به النبي (ص) حق فنقول: يكمل ايمانه كمانقل عن النبي (ع) لمؤلفه ندرالخبوشاني. (برگ ۲۹ ب پایان نسخه).

این رساله در برگهای ۲۴ تا ۲۹ مجموعه جای دارد.

(کلام)

ع/۲۰۴۴/۴

حاشیه شرح تجرید و حواشی آن

آغاز: بسملة. نحمدک اللهم یا من نور قلوبنا بلوامع شرح تجریده عن الماهية و لواحقها. و نصلى على نبيك المنتظم رسالة امور عامه المخلوقات من الجواهر و الاعراض، و آله الذين تالاً بهم انوار العلوم الالهية من مشارقها.

قال المصنّف: [اما بعد حمد واجب الوجود على نعمائه]. اما هيهنا للاستيناف اي هو واقع... و النعماء بفتح النون (گ ۳۰) قال الشارح في الحاشية: قيل لم يرد الخ، صاحب القيل هو السيد الشريف. و حاصل كلامه على ما فهم الشارح ان المراد من اسم التفضيل المضاف حقيقة لا مجازاً (گ ۳۰ ب)... و اعلم ان السيد الشريف ذكر في حاشية الشرح القديم، ان الاولى ان يعرف الامور العامة بما يشتمل جميع الموجودات (گ ۳۵ ب)... قال صدر المحققين فيه بحث (گ ۴۰) قوله: لا يخفى عليك ان معنى العدم (آه)؛ لغرض من هذه الحاشية (گ ۴۴ ب)... قال الاستاذ مد ظله يمكن ان يقال في جواب الاعتراض (گ ۴۶ و ۴۷ و ۴۹).

چنانکه دیدیم این حاشیه نگار از میرسید شریف (۷۴۰-۸۱۶) و صدرالمحققین دشتکی (۸۲۸-۹۰۳) و الاستاذ مدّ ظله یاد می کند پس شاید او ملا میرزاجان باغنوی (م ۹۹۴) باشد که حاشیه او در ذریعه ج ۶ ش ۳۴۸ یاد شده است.
در برگهای ۳۰ تا ۵۹ مجموعه و ناقص است.

(فقه)

ع/۲۰۴۴/۵

خطبه همسری

آغاز: بسملة. ان أحسن ما افتتح به الكلام...

نستعلیق متوسط، بی نام و تاریخ، این رساله در یک برگ ۶۰ الف و ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۴۴/۶

(کلام ادبی)

تعلیق بر شرح خطبه شقشقیه ابن ابی الحدید در نهج البلاغه

سه نسخه از این تعلیق در مجموعه شماره ۲۰۴۴/ع هست که با شماره های

فرعی ۶-۷-۸ معرفی خواهد شد:

ع/۲۰۴۴/۶ تحریر و بازنویسی است از یک تعلیق بر شرح ابن ابی الحدید.

محرر جدید خود را زین العابدین عاملی می خواند (گ ۶۳) او می گوید: چون حسین علی خان عذرخواهی و دفاع ابن ابی الحدید از سه خلیفه را در شرح بر خطبه شقشقیه بررسی نمود ردی به صورت تعلیق بر آن نگاشت، من با کسب اجازت از او، این تعلیق را تحریر و مدون کردم.

محرر جدید نگارنده تعلیقات را [نور حدیقه آصف سلیمان الزمان حسین علی خان (گ ۶۲)] معرفی می نماید و خود را ریزه خوار سفره دولت او، و رییب نعمت او می خواند (گ ۶۳).

آغاز مقدمه نسخه ش ۲۰۴۴/۶: الحمد لله الذي فضل مداد العلماء على دماء الشهداء... اما بعد فلا يخفى على ارباب... ان كتاب شرح نهج البلاغه لابن الحدید (گ ۶۱)... مشتمل على اكثر العلوم... و كان المولى المعظم... جامع العلم و السيف حامى ثغور الاسلام... اسوة العلماء الراسخين... نور حدیقه آصف سلیمان الزمان حسین علی خان خلد الله ملكه... لما وقع نظره... على اعتذار الشارح (ابن ابی الحدید) فى اثناء شرحه للخطبة الشقشقیة عن اقوال عمرو خرافاته (گ ۶۲)... أحب ان يبين فساد هذا الاعتذار... فكتب دام عزه هذه التعلیق... ثم سأل رییب نعمته... زین العابدین عاملی یجیزله ان یجعلها رسالة مفردة و ان یلحق فی فاتحتها خطبة... برحمتك يا ارحم الراحمين. قال دام عزه و علاه؛ اقول: لیس بواجب علينا ان نصرف كلام عمر عن المعنى الذى دلّ عليه صریحا (گ ۶۴)...

آغاز نسخه ش ۲۰۴۴/۷ و نسخه ش ۲۰۴۴/۸ چنین است: اقول لیس بواجب علينا ان نصرف كلام عمر عن المعنى الذى دلّ عليه صریحا (گ ۹۵، گ ۹۹)... (و این برابر است با (گ ۶۴) از نسخه ۲۰۴۴/۶).

تکمله؛ این کتاب بخشی با عنوان «تکمله و استتمام» دارد که مؤلف آن را نخست به فارسی نگاشته (برگهای ۱۰۸ تا ۱۰۹) و سپس آن را به عربی ترجمه نموده است (برگهای ۱۱۱ تا ۱۱۲) سپس همین ترجمه عربی به خامه میرباقور

همدانی پاکتویس شده و دنبال نسخه ۲۰۴۴/۶ در برگ ۸۹ ب تا ۹۴ ب دیده می شود.

انجام تکمله در دو نسخه ش ۲۰۴۴/۶ و ۲۰۴۴/۸: الا أن عمرکتم ذلک و هو الذى تولى بیعة ابی بکر يوم السقیفة. انتهى فتأمل. و قد آن أن نقول: اطف المصباح فقد اضاء الصباح. اللهم اهْدِ و اقم قلوب عبادک المؤمنین على جادة الحق و الصواب و الحق الیهم الذین لیس لهم بصیرة و تعصب و لاعناد، و صل على محمد و آله الطیبین الامجاد (گ ۹۴ ب و ۱۱۲ ب).

گویا حسین علی خان همان امیر حسین علی خان والی باشد که آقا جمال خوانساری م ۱۱۲۵ رساله اخلاقی جبر و اختیار را به فارسی برای او نگاشت (ذریعه ج ۵ ش ۳۲۶، ش ۸۸۸).

وشاید زین العابدین عاملی محرر آن، پسر عبدالحسیب و برادر محمد اشرف (م ۱۱۴۵) صاحب فضائل السادات (ذریعه ج ۱۶ ص ۲۵۹ ش ۱۰۴۷) باشد.

ابن ابی الحدید در شرح نهج البلاغه از درستی اسناد خطبه شقشقیه دفاع می کند و نسخه دوپست سال پیش از سید رضی را نشان داده گوید: شقشقیه را در ضمن کتابهای ابوالقاسم بلخی (م ۳۱۹) پیشوای صوفی متکلمان بغداد و بخشهایی از آن را در کتاب ابن قبه رازی که شاگرد بلخی است دیدم. مجلسی (۱۰۳۷-۱۱۱۰) نیز در بحار الانوار (ج ۵۱ ص ۳۱۲) گوید: سند روایت خطبه شقشقیه را پیش از سید رضی، جعفر بن فرات نصیری وزیر اخشید و فاطمیان مصر (۳۰۸-۳۹۱) تأیید و تصحیح کرده است. همه اینان را ندیم و طوسی و خلکان معرفی کرده اند، لیکن دفاعی که ابن ابی الحدید در شقشقیه از عمر کرده دل هر ایرانی را جریحه دار می کند و موجب نگارش این تعلیق شده است که نیم قرن بعد به دست یوسف درازی بحرینی (۱۱۰۷-۱۱۸۶) گسترش یافت و به صورت کتاب «سلاسل الحدید لتقید ابن ابی الحدید» (ذریعه ج ۱۲ ش ۱۳۹۵) و «الشهاب العتید علی ابن ابی الحدید» (ذریعه ج ۱۴ ش ۲۴۴۶) درآمد. کتاب جای سخن مادر سال ۱۱۰۱ تدوین شده در ۱۱۰۲ به دست میر باقر همدانی به نسخ زیبا استنساخ شده است (گ ۹۴ ب).

ع/۲۰۴۴/۹

(حدیث)

چند حدیث

شش برگ جدا شده از کتابی ناشناخته در حدیث.

آغاز افتاده: امیرالمؤمنین (ع) و کان من ورائه فقال هاتنا یا رسول الله... قال كنت بصور فی سنة نيف و خمسين و ثلثمائة عند أبي علی محمد بن (گ ۱۱۳ ر)... قال ابو الفرج... لما وردت الی باب عضد الدوله بالموصل سنة ثمان و ستين و ثلثمائة لزمت دارجارية ابي نصر خورشيد (گ ۱۱۴)... فلما سجد سقطت العمامة عن راسه فتظرت الی راسه فاذا قحف خنيرير (گ ۱۱۶ ب)... كتاب المدهش لابن الجوزي، قال ابو عاصم الزاهد (گ ۱۱۷ ب) فاخذت منه شطية فتخللت بها و رميت بها الی الارض فاول شیئ سئل عنه تلك الشطية (ناقص نوشته شده است گ ۱۱۸ الف).

این رساله در برگهای ۱۱۳ تا ۱۱۸ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۴۴/۱۰

(فقه)

صیامیه

شاید قطعه ای از اصول کافی یامن لایحضره الفقیه باشد.

آغاز: احمد بن ادریس عن محمد بن حسان عن محمد بن علی... عن... قال رسول الله (ص) الصائم فی عبادته و ان کان علی فراشه (گ ۱۱۹ ب).

انجام: قال امیرالمؤمنین (ع) علیکم فی شهر رمضان بکثرة. (گ ۱۲۶ ب افتاده است).

این رساله در برگهای ۱۱۹ تا ۱۲۶ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۴۴/۱۱

(کلام فارسی)

اثبات واجب و اصول دین

تألیف محمد طالب پسر محمد باقر قمی در چهار رکن است و نسخه زیرین تنها رکن اول را که در اثبات صانع است و به چهارده اساس تقسیم شده است در بر می دارد.

آغاز: حمد بی حد واجب الوجودی را سزا است که امکان حوادث کاینات بر وجوب

وجود ذاتیش شاهی است صادق (گ ۱۲۷ ب)...

لمؤلفه:

از تو آوازه هستی بجهان گشته بلند

گرچه این زمزمه دیری است که دارد دلها

آدم و عیسی و موسی (گ ۱۲۹ ب)... اما بعد چون به مقتضای کریمه و ما خلقت الجن و الانس (گ ۱۳۰)... و عقیده سدیده معاد جسمانی (گ ۱۳۲ ب)... این داعی دوام دولت... محمد طالب بن المرحوم محمد باقر قمی... بنای آن را بر چهار رکن گذاشت و هر رکنی را به استحکام اساسی چند مشید و محکم ساخت رکن اول در اثبات صانع عالم و صفات (گ ۱۳۲ ب). ثبوتیه و سلبیه و قوام این رکن به استحکام چهارده اساس است اساس: اول در اثبات صانع و وجوب وجود سراپا جودش... و بیان این مقصد... موقوف است بر سه تمهید. تمهید اول در بیان معنی واجب و ممکن و ممتنع (گ ۱۳۳)... تمهید دوم در معنی دور و بیان بطلان آن (گ ۱۳۴)... تمهید سوم در ابطال تسلسل (گ ۱۳۵)...

اساس دویم در بیان تو حید واجب... پنج دلیل است. دلیل اول (گ ۱۴۳)... دلیل دویم (گ ۱۴۳)... دلیل سوم (گ ۱۴۳)... دلیل چهارم (گ ۱۴۴)... دلیل پنجم (گ ۱۴۵ ب)... اساس سوم از لیت و ابدیت (گ ۱۴۶)... اساس چهارم نفی جسمیت (گ ۱۴۷)... اساس پنجم نفی رؤیت (گ ۱۴۸ ب)... اساس ششم صفات ثبوتیه (گ ۱۵۱)... مرید است (گ ۱۶۰)... متکلم است (گ ۱۶۴) حدوث و قدم عالم (گ ۱۶۵)... چند شبهه (گ ۱۷۲). اساس دهم قدرت و اختیار (گ ۱۷۴). اساس یازدهم افعال بندگان (گ ۱۷۵)... اساس دوازدهم بدا (گ ۱۸۴). سیزدهم حسن تکلیف (گ ۲۰۳) چهاردهم احباط و تکفیر (گ ۲۰۷).

انجام نسخه: اینکه تکفیر را تخصیص به صغیره داده... که اشاره بان رفت شامل جمیع گناهان (گ ۲۱۱ ب).

در اینجا متن پاکنویس شده تمام شده است. پس از آن تا برگ ۲۱۹ چرکنویس است که گویا به خامه نگارنده محمد طالب قمی باشد.

نستعلیق بد خط، بی نام و تاریخ، این رساله در برگهای ۱۲۷ تا ۲۱۱ مجموعه

جای دارد.

ع/۲۰۴۵

مجموعه

شامل دو بخش است:

۱- صحاح عجمیه، از گ ۱ تا ۶۲، خط نستعلیق غرب ایران و آسیای صغیر، ۹ سطر، ۱۳۰×۱۷۵، تاریخ فراغت از تألیف دوشنبه اوایل ذی الحجه ۸۶۷ (گ ۶۲ ب) تاریخ کتابت در کنار سمت راست همان صفحه؛ ۹۰۲ هجری، دیده می شود، صفحه های ۱ ب و ۲ الف در میان جدول زر است، صفحه های دیگر با دو جدول شنگرف است، عنوانها شنگرف، در میان سطرها در زیر واژه فارسی ترجمه ترکی آن نوشته شده است در برگهای آغازین اندکی حاشیه های توضیحی هست.

۲- ترجیع بند احمد پاشا، از گ ۶۳ تا ۶۸، ۱ و ۱۵ سطر، ۱۷۰×۷۵.

صفحه ها در جدول شنگرف، دو ستونی برای دو مصرع است، شعرها، عنوان غزلها و تخلص شاعران با رنگ زرد، یک مهر شش پهلو حاوی وقفنامه به ترکی است ۳×۵/۳ و یک مهر بادامی ۲×۱ نیز به ترکی در برگ ۶۸ و ۶۲ و ۲۳ و ۲۱ و ۱۱ و ۱ دیده می شود.

جلد: مقوایی، رویه و آستر کاغذ گل و بوته، ته و عطف تیماج قهوه ای، موقوفه درگاه شریف سال ۱۲۶۰.

کاغذ: ۱۱۵×۱۷۰، ۷۶ برگ.

شماره پیشین: ۱۲۳۶-۱۸۷۷.

ع/۲۰۴۵/۱

(واژه نامه - فارسی، عربی و ترکی)

صحاح عجمیه

فرهنگی است که واژه های فارسی را به عربی تفسیر و بیان می کند سپس کسی معنی ترکی هر واژه فارسی را نیز در زیر نوشته است.

چلبی گوید: صحاح عجمیه به فارسی از آن مولانا محمد بن پیر علی معروف به پیرگلی است، در نسخه ما نام مؤلف دیده نمی شود. لیکن چلبی آغاز کتاب را به مطابق آغاز نسخه ما نشان می دهد. کتاب به ترتیب حروف است. حرف آخر باب

(بزرگ بخش) و حرف آغاز فصل (کوچک بخش) نهاده شده است.

آغاز: الحمد لله الذي ألهمنا اللغات و العبارات و يسر جربانها على الألسنة و سائر الآت... و بعد فلما رأيت أكثر الكتب المعتبيرة... مدونه باللغة الفارسية و كان أكثرها غيبها غير فارسي جمعت منها... و جعلت الاسماء (گ ۱ ب) قسماً و الأفعال و ما يتبعها قسماً آخر... و سميتها بالصحاح العجمية لكونه على اسلوب العربية... القسم الاول باب الالف و فصله؛ «ای بار خدایا» هذا الاسلوب الفارسي في كل منادى بكلمة ای و بدونها تركت في هذه الكلمة الترتيب المعهود ليكون الابتداء باسم الله تعالى. «از آن شما» يجوز صرف الالف الثاني مع الزاء و كذا فيما بعده، «از آن ما». «اژدها» بالزاء الفارسي و يجوز بالجييم مقام الزاء... فصل الباء: بامعنى مع و يستعمل قليلاً بمعنى الی. پارسا (۲ الف ۲ ب)، پاشا بالباء الفارسي فيهما...

فصل التاء: تا بمعنى حتى و الطاق... فصل الجيم. چرا... چلبيا بالجييم و الباء الفارسين... فصل الخاء: خار، خارا... فصل الدال: دانا. دريا (گ ۲ ب)... باب الباء فصل الالف أب: آتش تاب بالمد فيهما. (گ ۴)... باب التاء. فصل الالف آبخوست. آبدست بالمد فيهما (گ ۵ ب)... فصل الهاء: هر، هفت، هشت بالمعجمة في الثاني. هفت. هنگفت (گ ۷-۸) بالكاف الفارسي. هملخت. باب الجيم فصل الالف. ابلوج اخشيخ (گ ۸)... باب السين. فصل الالف آس. آبنوس (گ ۲۰ ب)... باب الياء فصل الالف: آبی. آری آسمانی... فصل الباء: پای. بارانی (گ ۴۶)... فصل الياء: یاری. یکانی. یکچندی. القسم الثاني في الأفعال و لايجئ منه إلا باب واحد و هو النون. فصل الالف: آبادان کردن. ابدن کردن. (گ ۴۹)... فصل الياء: یاد کردن. یاریدستن (گ ۵۶ ب)... تتمه فيها القواعد و الامثلة، اعلم كما ان الصرفيين جعلوا الفعل و مايشق منه ميزانا (گ ۵۶ ب)... التصغير: کنندا یک. کنندا یکان. بقلب الهاء الذي في آخر اسم الفاعل ياءً و زيادة الكاف. و كذا في كل ما يكون في آخره هاء غير ملفوظ نحو خوجيك و برید یک و غیرهما. و قد يكون بقلب تلك الهاء كافاً نحو کنند گک و خواجگک و غیرهما، الافى الاسماء الساكنة الأواخر فبزيادة الكاف فقط نحو پسرک و دخترک و غیرهما. و قدمر بسبب الاختصار في صيغتين مراراً. تمت الصحاح العجمية بحسن التوفيق... التي لا بد فيها لكل طالب الفارسي من الصغير و الكبير في وقت الضحى يوم الاثنين... ذیحجة سنة سبع و ستون و ثمانمائة، يسر الله لمؤلفها وسائر المسلمين. آمين يا ذا اللطف.

سپس در حاشیه با همان خط متن چنین دیده می‌شود: قد فرغ من تسويد هذا الكتاب جليلی ابن اخى محمد هداة الله ... فى شهر شعبان سنة اثنى و تسعمائة من الهجرة. شاید نخستین آنها (۸۶۷) تاریخ تألیف باشد که دومین (۹۰۲) حتماً تاریخ کتابت است.

این کتاب در دو بخش است بخش یکم در اسمها و بخش دوم در افعال و هریک از آنها به ترتیب حروف، مؤلف در بزرگ بخش حرف آخر واژه را به ترتیب (الف ت ای) مرتب کرده و هریک را به ترتیب حرف آغازین، به کوچک بخشها تقسیم نموده است. او حروف ویژه فارسی را در بخش همانند عربی آن گنجانیده، با صفت «الفارسی» مشخص می‌نماید؛ پس «پ» را الباء الفارسی و «چ» را الجیم الفارسی، «ژ» را الزاء الفارسی «گ» را الکاف الفارسی می‌خواند، از دو حرف «ف» و «خو» که در دستور اللغة نطنزی (در سده پنجم)، پنجمین و ششمین حرف ویژه فارسی به شمار آمده در این کتاب (در سده یازدهم) خبری نیست.

پس از پایان دو بخش کتاب در برگ ۵۶ ب، زیر عنوان «تممة فیها القواعد» تا پایان برگ ۶۲ قواعد دستور زبان فارسی را در باره انواع زمان ماضی و مضارع و هریک آنها معلوم و مجهول را دارد. او در باره فعل «است» می‌گوید: گاهی ت ای است در تلفظ حذف شود و گاهی همه سه حرف آن می‌افتد و کسره پایانیین واژه معنی آن را می‌رساند مانند «این دیگر بجای «این دیگر است» (گ ۵۷ ب) جای تذکر است که این قاعده در زبان فرانسه نیز تا امروز اجرا می‌شود. او در باره «اند» ضمیر فاعلی جمع می‌گوید: حذف دال جایز است (گ ۵۷ ب) او از افعال با دو ریشه نیز سخن گفته است؛ شناختن = شناسیدن، فروختن = فروشیدن و آن را سماعی می‌داند نه قیاسی (گ ۵۸ ب).

او در باره مضارع می‌گوید: هرگاه «می» بر سر آن آید معنی حال کنونی دهد و هرگاه «ب» بر آن در آید معنی آینده می‌دهد. و هرگاه «ب» بر سر فعل مضارع در آید که نخستین حرف آن مضموم باشد «ب» نیز مضموم خواهد بود مانند بکند و گرنه مکسور خواهد بود. نیز گوید: در جائی که حرف اول مضارع همزه باشد و «ب» و «ن» و «م» حرف نفی بر سر آن نهیم همزه تبدیل به یای دو نقطه شود

مانند: افتد، یُفتد، میفتد، میفتد و نیفتد (گ ۵۹).
این رساله در برگهای ۱ تا ۶۲ مجموعه جای دارد.

(شعر ترکی)

ع/۲۰۴۵/۲

ترجیع بند

از آن احمد پاشا به ترکی شش بند است که بند ترجیع آنها چنین است:
ماه برج سپهر سلطانی شهریار دیار عثمانی
(گ ۶۳ - ۶۴) سپس قصیده در ۲۵ بیت (گ ۶۵)
سپس زیر عنوان: «جعفر را است» پنج غزل با تخلص «جعفر» است (گ ۶۶) و
پس از آن غزلی با تخلص «عطا» و غزلی با تخلص «روانی» و دو غزل ترکی با
تخلص «سعدی» و دیگری «جعفر» (گ ۶۷ و ۶۸) است.
این رساله در برگهای ۶۳ تا ۶۸ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۴۶

مجموعه

شامل هجده عنوان زیرین است:

- ۱- الاصول العملية الثلاثة: براءت، احتیاط و استصحاب، از محمد تقی قمشهی (۱۳۳۷)، از گ ۱ تا ۶۵ ب، نستعلیق.
- ۲- «حجیة الاخبار»، از گ ۶۶ ب تا ۷۹ ب.
- ۳- میزان المقادیر، از مجلسی دوم محمد باقر، از گ ۸۱ تا ۹۲، حاشیه (منه عفی عنه) دارد (گ ۸۷).
- ۴- رساله در «صاع» (فارسی)، از مجلسی، از گ ۹۲ تا ۹۳، نستعلیق هم خط با رساله پیشین.
- ۵- «نصاب و اندازه‌های شرعی چهارگانه» و «مهر السنه»، از عبد العلی هرندی، مؤلف شماره ۱۸، از گ ۹۴ تا ۱۰۵ ب.
- ۶- تعارض الاذن الصریح و الفحوی، از گ ۱۰۵ ب تا ۱۰۷ ب.
- ۷- صیغ عقد المتعة من افادات محمد الحر، از گ ۱۰۸ تا ۱۱۰.

- ۸ - ارث از ابوالقاسم قمی، از گ ۱۱۰ تا ۱۱۴ ب.
- ۹ - وجیزه در اخبار و اصول عقلی، از محمد اخباری، از گ ۱۱۵ ب تا ۱۲۹ ب.
- ۱۰ - میزان السداد، از گ ۱۲۹ تا ۱۴۶.
- ۱۱ - رمز کاربردی نام برخی کتب فقه، تألیف علیّ التّعالی ق. ۱۰، از گ ۱۴۶ ب، برگ ۱۴۷ سپید است.
- ۱۲ - الاستصحاب و اشتراط بقاء الموضوع، از گ ۱۴۸ ب تا ۱۶۶ ب، تاریخ تألیف ۱۲۹۶ دارد.
- ۱۳ - الشبهة المحصورة، از گ ۱۶۷ تا ۱۸۲ ب.
- ۱۴ - الزیّب المطبوخ، از گ ۱۸۳ تا ۱۸۶، در برگ ۱۸۶ ب جدولی برای شکایات نماز دارد که در ۷ ستون عمودی و ۱۲ ستون افقی است.
- ۱۵ - صیغ عقود نکاح دائم و متعه، از محمد باقر هرنندی، از گ ۱۸۷ تا ۱۸۹، در نیم صفحه بعد، اعمال عمره و حج در یک بیت شعر گنجانیده شده است، و در نیم دیگر صفحه، چگونگی پیش بینی آغاز هر یک از دوازده ماه که چندشنبه خواهد بود چنین آمده است:
آغاز صفر برابر سوم محرم	"	آغاز ربیع یکم برابر چهارم محرم
ربیع دوم برابر ششم محرم	"	جمادی یکم برابر هفتم محرم
جمادی دوم برابر هشتم محرم	"	رجب برابر سوم محرم
شعبان برابر چهارم محرم	"	رمضان برابر ششم محرم
شوال برابر آغاز محرم	"	ذی قعدة برابر دوم محرم
ذی حجة برابر چهارم محرم خواهد بود.		
- ۱۶ - وجیزه (در درایة الحدیث)، از بهائی (۹۵۳ - ۱۰۳۰)، از گ ۱۹۰ تا ۱۹۳.
- ۱۷ - الدیة (مسألة فی...)، از گ ۱۹۳ تا ۱۹۵، در برگهای ۱۹۵ ب تا ۱۹۸ ب جدول تقسیم ارث است.
- ۱۸ - صیغ عقود، از عبد علی هرنندی شاید مؤلف شماره ۵، از گ ۱۹۹-۲۲۶. نستعلیق متوسط، سراسر مجموعه یکسان در مسکن خود اصفهان (گ ۲۲۶)، عنوانها نسخ و برخی با شنگرف است، حاشیه با نشان «منه عفی عنه» (گ ۴۵، ۴۸ و ۸۷) و «منه مدّ ظله» (گ ۱۴۶ و ۱۵۵) دارد، تاریخ ۱۲۹۶ و

تاریخ رمزی (گ ۱۶۶) دارد.

جلد: مقوایی، رویه ابری، ته و گوشه تیماج سرخ، فرسوده.

کاغذ: اصفهانی، نخودی، ۱۱×۱۷/۵، ۲۲۶ برگ، ۱۹ تا ۲۵ سطر، ۷×۱۳/۵.

شماره پیشین: ۲۱۲ - ۲۰۹۷.

ع/۲۰۴۶/۱

(اصول فقه)

اصول عملیه

مؤلف سه اصل عملی (برائت، احتیاط و استصحاب) را در دو مقام یاد می کند. مقام اول: جایگاه کاربرد دو اصل برائت یا احتیاط. مقام دوم در استصحاب و دلایل اثبات آن. نام نگارنده در کتاب نیست. از آنجا که حاشیه «منه عفی عنه» دارد گویا به خامه مؤلف در سده ۱۳ باشد. پس شاید همان رساله «اصول عملیه» باشد که در ذریعه ج ۲ ش ۷۶۸ از آن محمد تقی قمشهی پسر محمد حسین دانسته شده است و نسخه اش را نزد مؤلف در نجف به سال ۱۳۳۷ دیده و مؤلف را در طبقات قرن ۱۴ ص ۲۵۲ معرفی کرده است.

آغاز: اعلم أن الادلة الشرعية علی قسمین احدهما ما یدل علی ثبوت الحکم لموضوعه بحسب الواقع (گ ۱ ب) ... و امهاتها ثلاثة: البرائة والاحتیاط والاستصحاب (گ ۲) ... المقام الاول فی موارد الاصلین المذكورین، فنقول ان الجهل المأخوذ فی موضوع الاصول العملية (گ ۲) ... المقام الثانی فی الاستصحاب وهو فی اصطلاح الاصولیین الفقهاء عبارة عن ابقاء ما علم ثبوته و شک فی بقائه (گ ۴۱ ب) ... و هاهنا مطالب مهمه ینبغی التعرض لها. الاول: الشک فی البقاء (گ ۴۵ ب) ... الثانی: انه یتخیل فی المقام (۴۷ ب) ... العاشران مرجع الاستصحاب فی الحقیقة الی اثبات (۵۵ ب) ...

انجام: الثانی والعشرون انه اصل یشترط فی العمل به الفحص (گ ۶۵ ب) ... فلا یلزم الفحص فی ظهور الدلیل فی البناء علی یقین السابق الی ان یحصل الیقین اللاحق، لا الی زمان التمكن من الفحص، ولا نعرف فی ذلك خلافاً. (گ ۶۵ ب)

حاشیه «منه عفی عنه» (گ ۴۵ و ۴۸) دارد. و از فاضل سبزواری (۱۰۱۷ -

۱۰۹۰) در «ذخیره» (ذریعه ج ۱۰ ش ۹۶) گ ۵۱ و محدث استرآبادی (گ ۵۲)

نقل دارد، این رساله در برگهای ۱ تا ۶۵ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۴۶/۲

(قواعد فقه)

حجیة الاخبار

آغاز: بسملة. ويدل على حجیة الاخبار عدة من الايات أيضاً منها قوله عزّ وجل في سورة التوبة: وما كان المؤمنون لينفروا كافة فلولا نفر من كل فرقة طائفة (توبة ۹: ۱۲۲) (گ ۶۶ب) ... و يدل عليه احتجاج الائمة بها على وجوب التفقه والانداز في كثير من الاخبار، والظاهر خروج الكل عن الآحاد. ومنها مارواه ابن بابويه (گ ۶۷ب) ...

انجام: من طرق الآحاد. فصل في اقسام الاخبار باصطلاح المتقدمين والمتأخرين. الخبر عند المتقدمين قسمان: الصحيح والضعيف. اما الصحيح فهو ما جاز العمل به (گ ۷۹ب) ... وان لم يكن مع الاقسام الثلاثة فضعيف.

نستعليق هم خط شماره اول، اين رساله در برگهای ۶۶ ب تا ۷۹ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۴۶/۳

(فقه)

میزان المقادير

در روشن کردن اندازه های شرعی همچون: دینار و درم بغلی و طبری و جز آنها. نگارش مجلسی دوم (۱۰۳۷ - ۱۱۱۰) محمد باقر پسر محمد تقی است. در دیباچه گوید: چون در این موضوع مهم کتابی نیافتم بخشی از «روضه المتقین» تألیف پدرم محمد تقی مجلسی را که در این مبحث بود گزارش داده این کتاب را ساختم. روضه المتقین شرح عربی من لایحضره الفقیه است (ذریعه ج ۲۳ ص ۳۱۸ ش ش ۹۱۴۴) تاریخ تألیف ربیع الاول ۱۰۶۳ است.

آغاز: بسملة. الحمد لله الذي ارتفع عن مطارح الافهام فلاتوزن صفات عظمته ... اما بعد فيقول الفقير ابن محمد تقی، محمد باقر رزقهما الله شفاعة... (گ ۸۱ب).

انجام: يلزم في المأتين من تلك الدراهم سبعة من هذه الدراهم. وليكن هذا آخر ما اردنا ايراده في هذه الرسالة والحمد... والنبالة. تمت في شهر ربیع الاول سنة ثلاث وستين بعد الالف من الهجرة. (گ ۹۲).

مجلسی پس از دیباچه هفت مقدمه برای این کتاب ساخته است:

۱ - دینار امروزی همان است که به روزگار پیامبر (ص) می بود، ۲ - دینار همان

مقال شرعی است، ۳ - صاع چهار مد است، ۴ - رطل بر سه گونه است، ۵ - خبر سماعه و گزارش آن، ۶ - خبر سلیمان مروزی، ۷ - صاع ۱۱۷۰ درم است. پس از آن مقدمات دو فصل دارد که فصل دوم در پنج مقصد می باشد.

در پایان رساله، تاریخ تألیف ربیع الاول ۱۰۶۳ دیده می شود، این رساله همراه با میزان المقادیر حسام الدین حلی در بمبئی به سال ۱۳۰۰ و ۱۳۰۸ چاپ و در تهران ۱۳۱۰ نیز پخش شده است، حاشیه «منه عفی عنه» در گ ۸۷ دارد، این رساله در برگهای ۸۱ تا ۹۲ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۴۶/۴

(فقه فارسی)

صاع (رساله در ...)

از مجلسی دوم محمد باقر (۱۰۳۷ - ۱۱۱۰) نگارنده میزان المقادیر یاد شده در بالا است، که در (ذریعه ج ۱۵ ش ۱۴) ۵۰ بیت دانسته شده و نسخه زیرین ۳۷ سطر است.

آغاز: بسملة. الحمد لله و سلام على عباده ... اما بعد باید دانست که احادیث در تحديد «صاع» مختلف وارد شده است (گ ۹۲ب).

انجام: و تفاصيل هریک در رساله اوزان مذکور است والله يعلم حقایق الأمور و حججه الكرام (ع) تمت (گ ۹۳).

در پایان، بندی در شش سطر هست که در آن وزن درم و دینار کهن اسلامی، با وزنهای معاصر مقایسه شده است (گ ۹۳ب)

این رساله در برگهای ۹۲ تا ۹۳ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۴۶/۵

(فقه فارسی)

نصاب و اندازه های شرعی در غلات و نقدین و مهرالسنة و كفارة

رساله ای است در تعیین برخی اندازه های شرعی. تألیف عبدالعلی هرنندی که رساله ای دیگر نیز از تألیفات او در این مجموعه به شماره ۱۸ دیده می شود.

گویا مؤلف عبدالعلی هرنندی (۱۲۲۲ - ۱۳۰۶) باشد که حواشی بر روضه البهیه شرح لمعه و نیز بر قوانین داشته و در ذریعه ج ۷ ش ۵۰۹ و ۵۳۲ و قرن ۱۴

ص ۱۱۳۸ معرفی شده است و نیز «صحيفة الميراث» او در کتابخانه مرعشی هست (فهرست ج ۵ ص ۱۹۵).

آغاز: بسملة الحمد لله الحليم والصلاة على نبيه الكريم وآله واصحابه اولى التعظيم. اما بعد: فقير سراپا تقصير عبدالعلي نام هرندي شهير گوید: بعضی ... که اوزان نصاب غلات چهارگانه و نقدین طلا و نقره و مقدار زکاة فطره و اندازه واجبات کفارة و مقدار کَرَّ آب... بیان نمائیم... امروزه که عاشر ثانی سابع سابع تاسع ثالثه ثانی هجرت می باشد اشتغال به انجام او نمود و گفت که مَن شاه متعارف این از من «مَن نادری» است یعنی آنکه قرارش را نادرشاه داد (گ ۹۴).

تاریخ یادشده در بالا سال ۱۲۸۷ یعنی ۱۲۷ سال پس از قتل نادرشاه را نشان می دهد که هنوز «مَن نادری» معروف بوده است. واژه «سابع» اول زیادی نباشد ماه رجب را می رساند و «سابع» دوم سال هفتم است.

انجام: و باید عددش در دید زیاد بر صد باشد و این چنین مورد هم قیمتش معادل ده یک دینار نمی شود و باید عددش در مهر السنة زیادت بر پانصد گردد و الله يعلم تمت (گ ۱۰۵ ب).

این رساله در برگهای ۹۴ تا ۱۰۵ ب مجموعه جای دارد، و در پایان از ریال رایج گفتگو دارد (گ ۱۰۴).

ع/۲۰۴۶/۶

(فقه)

تعارض الاذن الصریح و فحوی الحال

یک مسأله فقهی است که هرگاه صاحب مال شفاهاً اجازت دهد لیکن فحوی حال او نارضایتی را نشان دهد آیا تصرف مجاز است؟

آغاز: بسملة. مسأله اذا تعارض الاذن الصریح من المالك والمنع المفهوم من حاله او من فحوی كلامه... قولان، اختار اولهما سيدنا الاستاذ دام مجده في «تحفة الابرار» حيث قال في جملة كلامه: واشكالي که هست اینست که مساؤن لسه معتقد به عدم اتصاف خود است... (گ ۱۰۵ ب)

انجام: والمتصرف عدوله فلا يكون راضياً بتصرفه فعلاً نعم تعلق عدم الرضا بشخص المتصرف بخصوصه فرض ولا يقدر بعد تعلقه به باعتبار كونه عدوآله. (ناقص نوشته شده است).

مؤلف از شاگردان حجة الاسلام شفتی باقر (۱۱۷۵ - ۱۲۶۰) است و در (گ ۱۰۵ ب) از کتاب او «تحفة الابرار» (ذریعه ج ۳ ش ۱۴۵۰) نقل آورده است. او در این رساله، از شبل الاستاذ دام ظلّه (فرزند سید شفتی در حال حیات) نیز روایت می کند (گ ۱۰۶ ر).

دور نیست مؤلف عبد علی هرندي (۱۳۰۶ م) مؤلف رساله پنجم و هجدهم این مجموعه باشد، این رساله در برگهای ۱۰۵ ب تا ۱۰۷ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۴۶/۷

(فقه)

صیغ عقد المتعة

از: شیخ حر محمد بن حسن عاملی (۱۰۳۳ - ۱۱۰۴).

آغاز: الحمد لله على افضاله والصلاة والسلام على محمد وآله. وبعد فهذه جملة من صیغ عقد المتعة مؤافقة للاحتياط...

انجام: فله التزويج في الحال. و اذا مات المطلق في العدة الرجعية استأنفت عدة الوفاة بخلاف الباین فتمت العدة. و قدمر بيان الباین والرجعی [من افادات شيخنا الاجل الأفخم الشيخ محمد الحرّ رحمة الله تعالى عليه] (گ ۱۱۰)

این رساله در برگهای ۱۰۸ تا ۱۱۰ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۴۶/۸

(فقه)

الارث (رسالة في ...)

میرزا ابو القاسم پسر حسن گیلانی قمی (۱۱۵۱ - ۱۲۳۱) از گیلان برای تحصیل به قم و کاشان و اصفهان آمده نزد باقر بهبهانی (۱۱۱۸ - ۱۲۰۵) و دیگران بیاموخت. او در اصول فقه «القوانين المحکمه» را نگاشت (ذریعه ۱۷: ۲۰۲) که در محافل روحانی تاکنون کتاب کلاسیک درسی بشمار است و در فقه «غنایم الايام» (ذریعه ۱۶: ۶۳) را ساخت. او می خواست همه چهار بخش فقه: عبادات، معاملات، ایقاعات و احکام را در «غنایم» بگنجاند. لیکن تنها عبادات را که بیشتر مورد نیاز بود بیرون داد، برخی بخشهای دیگر فقه را نیز به صورت رساله های

مستقل نگاشته لیکن موفق نشده بود تا همه را در غنائیم گرد آورد. پس به سال ۱۳۱۰ و ۱۳۱۹ به همراه مجموعه ای از رساله های فقهی او چاپ شد.

یکی از رساله های فقهی قمی که ضمیمه «غنائیم» چاپ شده است در «ارث» می باشد که در ذریعه ج ۱ ش ۲۲۱۶ معرفی شده است. اینک یک رساله در ارث از میرزای قمی معرفی می شود که در برگهای ۱۱۰ تا ۱۱۴ مجموعه شماره ۲۰۴۶ نوشته شده که هشتمین رساله مجموعه است. در این رساله او تنها به مسأله داوری میان حق و ارث و حق طلبکار یا موصی له گفتگو دارد.

آغاز: بسملة. حمدلة. مسأله اذامات احد و علیه دین او وصیة فهل ينتقل ماله الى الوارث ام لا؟ وهل يمنع من التصرف ام لا؟ الجواب: قال الله تعالى: يوصيكم الله في اولادكم للذكر مثل حظ الانثيين...

انجسام: فلا يبعد ترجيح الاخير فلا يضر ما اخترناه في اصل المسألة. هذا ما حضرني الآن في تحقيق هذه المسألة، والمرجو العفو عن الزلل للاستقامة في القول والعمل انه ولي... مؤلفه الفقير الى الله ابن الحسن الجيلاني ابو القاسم في دار المؤمنين كاشان في سلخ شهر الله سنة الف و مائة و خمسين و خمس ۱۲۰۵.

تاریخ یاد شده بالا تاریخ نگارش است نه کتابت.

این رساله در برگهای ۱۱۰ تا ۱۱۴ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۴۶/۹

(کلام فارسی)

وجیزه در اخبار و اصول عقلی

رساله ای بی نام از محمد نیشابوری معروف به اخباری (۱۱۷۸-۱۲۳۲) است او پسر عبدالنبی پسر عبدالصانع است، که آن را در ماه ربیع الاول ۱۲۲۴ در دارالسلطنه طهران یعنی در اوج کشاکش «اخباری اصولی» نگاشته است. در این کتاب فتوای اصولیان را با لقب «احکام جاهلیت» (گ ۱۲۷ ب) یاد می کند گویا همین تندروها موجب قتل وی گردید. مؤلف نامی برای این کتاب نهاده است، تنها در (گ ۱۲۴ ب) گوید: «در این وجیزه به چند دلیل قاطع اکتفا می نمایم» و من همین را نام فرض کردم.

آغاز: بسملة الحمد لله و سلام علی عباده الذین اصطفی. اما بعد باید دانست که اجابت

کنندگان دعوت محمد را مسلمین نامند... طائفه ای را که خلو زمان را از امام ممتنع خوانند و وجوب اطاعت را مشروط به عصمت دانند... اثنی عشر گویند. ایشان تا هفتصد سال تقریباً متقصر (گ ۱۱۵ ب)...

انجسام: پس آنچه مبرهن است وجوب اتباع کتاب الله و سنت قائمه معصومیه و قبول روایت رواة شیعة... و زیاد بر این محتاج اثبات است از نص کتاب و سنت اطیاب و من دونه خراط القتاد، و ان ریگ لبا المرصاد... فرغ مصنفه الجانی ابو احمد محمد بن عبدالنبی ابن عبدالصانع النیشابوری فی شهر ربیع الاول من شهر ۱۲۲۴ من الهجرة فی دارالسلطنة طهران حقت بالامان.

مؤلف نام خود را در مقدمه نیاورده است، لیکن از تألیفات دیگر خود که شناخته شده هستند یاد می کند، چنانکه: فقیر در کتاب «منیة المرئاد» عبارات ایشان نقل نموده ام (گ ۱۱۶) این کتاب در ذریعه ج ۲۳ ش ۸۶۵۶ معرفی شده است. او در (گ ۱۱۹) نیز از کتاب دیگر خود «مفتاح النبیه فی شرح الفقیه» نیز یاد کرده است. این کتاب نیز در ذریعه ج ۲۱ ش ۵۴۲۳ معرفی شده است.

محمد نیشابوری مردی دانشمند آگاه از علوم دینی کلاسیک آن روزگار بود، لیکن گویا وابستگی او به دربار فتح علی شاه (۱۲۱۱-۱۲۵۰) او را طرفدار قشرگرائی و جمود ساخت که لازمه سانترالیزم بود و فتح علی شاه با دادن عنوان «رئیس العلماء» به محمد نیشابوری می خواست از او مرکزی همانند مفتی اعظم در کشور عثمانی بسازد که به وسیله او، دولت بر همه مساجد و ائمه آنها مسلط باشد. همین تکیه او بر دربار به وی جرأت می داد تا در آثار خویش به روحانیون بزرگ جسارت ورزد تا به کشتن وی انجامید.

به هنگامی که محمد برای زیارت به عراق عرب رفت چون در آنجا از حمایت دربار فتح علی شاه بدور بود. سید محمد طباطبائی مجاهد دستور قتل وی را صادر کرد (روضات الجنات ج ۷ ص ۱۲۹) سید مجاهد، صدماتی را که پس از شکست در قفقاز بر سر او آمده بود که نظامیان کاروان او را سنگباران کرده بودند از چشم شیخ محمد می دید که رئیس العلمای دربار بود، شیخ جعفر کاشف الغطاء (۱۱۵۶-۱۲۲۷) نجفی نیز با نیشابوری دشمنی می داشت، هنگامی که فتح علی شاه نیشابوری را به عنوان رئیس العلماء منصوب کرده بود، کتابی به نام

«کاشف الغطاء عن معایب عدو العلماء» نگاشت و برای شاه به تهران فرستاد (ذریعه ۱۸: ۴۵ ش ۶۱۱) و در آن نوشت: میرزا محمد شما (= محمد نیشابوری) لامذهب است (روضات ج ۲ ص ۲۰۲).
و جیزه در برگهای ۱۱۵ تا ۱۲۹ این مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۴۶/۱۰

(اصول فقه)

میزان السداد فی ابطال طريقة الظن و الاجتهاد

کتابی است در دفاع از اخباری گری ورد بر اهل عقل و اصول گرایان و آن را به «قسطاس الغی و الرشاد» نیز لقب داده است. نام مؤلف آن در مقدمه محمد ابراهیم بن محمد علی خراسانی (گ ۱۲۹ ب) دیده می شود لیکن در ذریعه ج ۲۳ ص ۳۱۲ ش ۹۱۲۰ به نادرست محمد بن ابراهیم بن محمد علی آمده است. وی چنانکه در قرن ۱۳ ص ۲۱ یاد شده از شاگردان میرزا محمد نیشابوری اخباری (۱۱۷۸-۱۲۳۲) است و در این رساله از کتابهای استاد یاد شده اش نقل می کند. در پایان بخشی به نام خاتمه دارد که در آن ۱۲ فرق میان اخباریان و اصولیان یاد می کند. مؤلف مصداق «عقلای بر خلاف عقل» است، چه با ادله عقلی سمع را بر عقل ترجیح می دهد.

آغاز: بسملة الحمد لله الذي هدانا لهذا سبيل الرشاد ولم يكل دينه الى آراء العباد... اما بعد. فيقول العبد... محمد ابراهيم بن محمد علي الخراساني نورالله... هذه براهين عقلية... علي ابطال طريقة الظن المعتاد المشهور عند اهله بالاجتهاد سميتها بميزان السداد و لقبتها بقسطاس الغي و الرشاد... مقدمة: اعلم ان الاجتهاد...

انجام: ثم بسط القول في التحقيق سقاه الله من كاس الرحيق هذا آخر ما ذكرنا في هذه الرسالة... لا ولي الا للباب. قد فرغ من تأليفه مؤلفه الجاني محمد ابراهيم الخراساني في الساعة السابعة من اليوم الثاني من الاسبوع الثاني من الشهر الرابع من السنة الرابعة من العشر الثالث من المائة الثالثة من الالف الثاني (گ ۱۴۵-۱۴۶) من الهجرة... تمت بعون الله.

پس تاریخ تألیف دوم ربیع دوم ۱۲۲۴ در تهران می باشد یعنی یک ماه پس از تاریخ تألیف استاد نیشابوری او که در شماره پیشین ۲۰۴۶/۹ ع یاد شده می باشد.

میزان السداد در برگهای ۱۲۹ تا ۱۴۶ این مجموعه جای دارد.

(فقه)

ع/۲۰۴۶/۱۱

رمز کاربردی نام برخی کتب فقه نقل از شرح «بیان» شهید اول قطعه ای است از شرح نورالدین علی نعل در سده دهم که بر کتاب «بیان» تألیف شهید اول محمد بن مکی (۷۳۴-۷۸۶) نگاشته و در آن مرز نام هر یک از کتب بزرگ فقه را که در کتابها بکار برده می شود توضیح داده است.

آغاز: من کتاب شرح البيان. منته للشهيد و شرحه لنورالدین علی النعل فی بیان الاشارة الى المشايخ المشار اليهم فی كتب الفقهاء. قال: الشيخ، اشارة الى ابي جعفر محمد بن الحسن الطوسي و المراد بالشيخين هو مع شيخه ابي عبدالله المفيد... و بالثلاث هما مع السيد المرتضى علم الهدی. و بالاربعة هم مع ابي جعفر محمد بن علی بن بابويه القمي. و بالخمسة هم مع ابيه علی بن بابويه و بالصدوق، محمد بن بابويه (گ ۱۴۶)... اشرنا الى الكتب بحروف آخرها سهولة هكذا: يب = تهذيب، الشيخ. ر = استبصار، ف = الخلاف، له ايضاً، ط = المبسوط، يه = النهاية، مل = الكامل...

انجام: التخریج تعدية الحكم من منطوق به الى مسكوت عنه اولى بالحكم... و قد سئل عن بيع التمر بالتمر: أينقص ذا جف؟ قالوا نعم. قال اذا لا يصلح. فسرى الى تحريم بيع الزبيب بالعبس. تمت بعون الله تعالى. (گ ۱۴۶ الف و ب).

احوال این مؤلف نعل را پدرم در طبقات اعلام الشيعة در قرن دهم ص ۱۶۴ به نام علی منعل (نعلبند) قمی نورالدین پسر حیدر علی آورده گوید: او «خلاصة الاقوال» علامه حلی را به نام «نهاية الآمال فی ترتيب خلاصة الاقوال»... نو سازی و مرتب کرد و نوید داد که در خاتمه کتاب شرح حال کسانی که علامه فراموش کرده و نیز کسانی که پس از علامه پدید آمده اند، بر کتاب بیفزاید، لیکن در پایان به سال ۹۷۴ پوزش خواهانه می گوید: تاکنون به دلیل نداشتن وسائل نتوانسته ام جز سی و اندی نام بر کتاب علامه بیفزایم. نسخه هائی از این «نهاية الآمال» در کتابخانه صدر و کاشف الغطاء و صاحب انوار البدرین هست. (ذریعه ج ۲۴ ش ۲۱۰۴).

این رساله در صفحه ۱۴۶ الف و ب مجموعه نوشته شده است.

ع/۲۰۴۶/۱۲

(اصول فقه)

الاستصحاب و اشتراط بقاء الموضوع

تألیف ابوالمعالی (۱۲۴۷ - ۱۳۱۵) پسر محمد ابراهیم کرباسی کاخی (۱۱۸۰ - ۱۲۶۱) که در (ذریعه ج ۱۱ ش ۴۸۲ و قرن ۱۴ ص ۷۹) معرفی شده است و در ضمن رسائل کرباسی به سال ۱۳۱۷ هـ. چاپ شده است (مشار عربی ص ۴۴۲) این رساله هشت فصل و هفت تنبیه دارد.

آغاز: بسملة. و منه سبحانه الاستعانة و بعد: فهذه كلمات في اشتراط الاستصحاب بقاء الموضوع... (گ ۱۴۸ ب).

انجام: و نظيره ماسمعت في اصل الاشتراط المبحوث عنه. هذا آخر ما اردناه من الكلام... الاتمام قد فرغ ابوالمعالی الشریف ابن محمد ابراهیم فی اواخر ليلة الاثنين العاشر من الثالث من الثالث من الثالث من الرابع الثالث من العاشر السادس من العاشر التاسع من العاشر الثالث من الالف الثاني من الهجرة... (قطعه ای عربی با قافیه میم).

در حاشیه تاریخ تألیف را چنین دارد: كان الفراغ في ليلة ۳۰ رجب سنة ۱۲۹۶ منه مدّ ظلّه (گ ۱۴۶)، حاشیه «منه مدّ ظلّه» در (گ ۱۵۵) نیز دارد، این رساله در برگهای ۱۴۸ تا ۱۶۶ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۴۶/۱۳

(قواعد فقه)

الشبهة المحصورة

یکی از مسائل فقه استدلالی در باره آمیخته شدن افراد نجس با پاک، یا افراد حلال با حرام است که در این صورت آن افراد را شبهه ناک یا مشتبه می نامند. اینک آیا باید از همه آنها پرهیز کرد یا نه؟ در پاسخ مسأله را به دو صورت تقسیم کرده اند: الف) هنگامی که افراد شبهه ناک و مشکوک غیر محصور یا نامحدود باشد، که چون پرهیز از همه ناممکن است، اصل براءت را اجرا کنند. ب) صورتی است شبهه در افرادی محدود و محصور باشد که آن را شبهه محصوره خوانند، و در آن برخی اصل براءت و برخی اصل اشتغال ذمه و احتیاط اجرا کنند.

در باره این مسأله در ذریعه (ج ۱۳ ص ۲۵ - ۲۶) دو رساله معرفی شده است، نخست نگارش میرزا محمد رضوی خراسانی (۱۱۹۰ - ۱۲۶۴) است، دومین آنها

تألیف شهرستانی میرزا محمد حسین پسر محمد علی است که در سال ۱۳۱۵ است که در کربلا درگذشت. نسخه زیرین را من گمان می کنم از رضوی باشد نه شهرستانی.

آغاز: بسملة. فائدة في تحقيق الشبهة المحصورة و هو يقتضى رسم امور. الاول: ان الالفاظ وضعت للمعاني النفس الامرية (ک ۱۶۷ ب)...

انجام: و بالمحصورة ما عداها. و بالجملة الدليل لا يقتضى خروج غيره بل يقتضى خروجه فلا بد ان يكون هو المراد فيما حكموا بعدم لزوم الاجتناب فيه (گ ۱۸۲ ب). این رساله در برگهای ۱۶۷ تا ۱۸۲ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۴۶/۱۴

(فقه)

الزيب المطبوخ و حكمه

در باره حکم مویز که در غذا جو شانیده می شود.

آغاز: بسملة. حمدله... الى يوم الدين. اما بعد فيقول افقرا العباد الى رحمة ربه... ابو الحسن بن محمد علی الحسينى الخاتون آبادى طيب الله... بذكر مسألة الزيب المطبوخ في الطعام هل هو حلال او حرام؟ (گ ۱۸۳ ب)...

انجام: و لاشك ان الزيب المطبوخ في الطعام ليس نوع من انواع الخمر بالاجماع فالحكم بحرمة باطل قطعاً. و به نستعين و به الاعتصام و التكلان (گ ۱۸۶). این رساله در برگهای ۱۸۳ تا ۱۸۶ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۴۶/۱۵

(فقه فارسی)

صيغ العقود

از میان صیغه های احتیاطی شرعی برای قراردادها، تنها صیغه های گوناگون ازدواج دائم و متعه را گرد آورده است. نام مؤلف در مقدمه محمد باقر است که مجلسی (۱۰۳۷ - ۱۱۱۰) باشد.

آغاز: بسملة. الحمد لله الذى أحلّ النكاح و ندب اليه و حرّم الزنا و السفاح و توعّد عليه... اما بعد غرض از تحریر این رساله و جیزه آن است که جمعی از برادران... فقیر محمد باقر را تکلیف و تحریر نمودند بر تحریر آنحاء صیغ عقود (گ ۱۸۷)... مطابق ذریعه (ج ۱۵

ش (۷۲۵).

انجام: زن بگوید: زوجتک نفسی متعة و ضمیرهای غایب را بعنوان متکلم خواهند گفت. و شقوق دیگر ظاهر است. تمت (گ ۱۸۹).

سپس در نیم صفحه باقیمانده یک خطبه نکاح به زبان عربی نوشته شده است. این رساله در برگهای ۱۸۷ تا ۱۸۹ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۴۶/۱۶

(درایة الحدیث)

وجیزه

در علم درایت الحدیث از شیخ بهائی (۹۵۳ - ۱۰۳۰) مکرر نسخه ۴/۱۹۸۴ است. آغاز و انجام نیز مانند آن است که مانند نسخه های چاپی و ذریعه ج ۲۵ ص ۵۱ ش ۲۶۵ می باشد.

آغاز: الحمد لله على نعمائه المتواترة وآلائه المستفیضة المتكاثرة والصلاة على اشرف...

انجام: فهؤلاء المحدثون الثلاثة... من متاخري علماء الفرقة... وقد وفقني الله واناقل العباد محمد الشهيد بيهاء الدين العاملي (گ ۱۹۲ - ۱۹۳) للاقتداء بأثارهم فجمعت في كتاب حبل المتين... و سلكت في توضيح مبانيها مسلکاً يرتضيه الناظرون بعين البصيرة و يحمده المتناولون بيد غير قصيدة و اسئل الله التوفيق لاتمامه... انه سميع مجيب انتهى نصر من الله و فتح قريب تمت (گ ۱۹۳).

این رساله در برگهای ۱۹۰ تا ۱۹۳ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۴۶/۱۷

(فقه)

الدية (مسألة في ...)

نگارنده ناشناس در دیباچه گوید: چون یک استفتاء مشکل از راه دارالعبادة (شاید یزد) در باره دیت کتک کاری و جرح رسیده بود. استاد محقق دام ظلّه؟ پاسخ آن را از راه آزمایش از من خواست و من چنین تهیه کردم. او پاسخ را در چهار صورت بیان کرده است.

آغاز: من بعض المحققين. بسملة. و به استعین و صلى الله على محمد و آله... و بعد: لما

استفتی من دارالعبادة في مسألة غامضة... فامرني الاستاد... دام ظلّه العالی... ان أحرز في جوابها... و للمسألة المفروضة صوراً عديدة. الاولي ان يعلم المضروب. (گ ۱۹۳)...

انجام: و هو منوط برای الحاکم. هذا ما خطر بالبال... في اقل من اربع ساعات من تلك الليلة... و ان ساعدنا التوفيق... لاكتب في تلك المسألة رسالة خاصة مشتملة على قاعدة الضرر والقرعة وغير مما يناسب ذكرها في تحقيق المسألة والسلام من الرحمان عليكم ورحمة... و الحمد لله اولاً و آخراً والسلام تمت (گ ۱۹۵).

این رساله در برگهای ۱۹۳ تا ۱۹۵ مجموعه است، در برگهای ۱۹۵ تا ۱۹۸ ب جدول تقسیم ارث دیده می شود.

ع/۲۰۴۶/۱۸

(فقه فارسی)

صیغ عقود

از عبدالعلی هرندي (۱۲۲۲ - ۱۳۰۶) نگارنده رساله «نصاب و اندازه های شرعی» که در شماره «۵» این مجموعه یاد شد. او در دیباچه می گوید: چون کتابی را که در صیغ عقود به نام «منبع القنود فی مجمع العقود» نگاشته بودم، یکی از طلاب برای رونویسی گرفت و پس نداد. من به خواهش دوستان این کتاب را در تاریخ ۱۲۸۷ نگاهشتم.

آغاز: الحمد لله الذي أحل لنا النكاح و رغب فيه و حرّم علينا السفاح... اما بعد فقیر درگاه خداوند کبیر سرمدی عبدالعلی نام شهیر به هرندي می گوید که چند سال قبل رساله ای تألیف کرده بودم در صیغ عقود... و نام آن را «منبع القنود فی مجمع العقود»... (گ ۱۹۹)

انجام: و قبلت المصالحة هكذا و چون صغیر با اجتماع شرایط... و هكذا مثالهای دیگر. و چون مقصود فقیر از ترسیم این رساله حاصل شد پس ختم کلام... ما انعم جزء و کلاً فی هذا الزمان حتى صار الخبز ثلاثة اریله (جمع ریال ساخته مؤلف است) و الحنطة اربعة و الدقيق خمسة و مات به الناس حتى بلغوا العشر فی هذه البلدة مسکین الفقیر اصفهان و كان التاريخ ثالث ثاني ثامن تاسع ثالثة الثامن... الهجرة (گ ۲۲۶ ر).

این رساله در برگهای ۱۹۹ تا ۲۲۶ مجموعه جای گرفته است.

ع/۲۰۴۷

مجموعه

شامل رساله های زیرین است:

- ۱- فوائد اصولیه از بحرالعلوم (۱۱۵۴-۱۲۱۲)، از گ ۲ تا ۵۹، پس از آن پراکنده هائی چنین است: شعری از رشحه، سپس پراکنده هائی به نقل از «تحفة الأبرار» و جز آن.
- ۲- ارجوزه «رمانیه»، از بحرالعلوم بروجردی نجفی که در ذریعه ج ۱۷ ص ۱۱۸ قصیده نامیده شده است (گ ۶۰).
- ۳- النکاح بین العبدین، از خاتون آبادی (گ ۶۲)، نام کاتب مجموعه علی بن عبدالکریم طباطبائی است.
- ۴- اسماء من استبصر من العلماء، گ ۶۳، کاتب این بخش و شاید همه مجموعه علی طباطبائی در اصفهان پنجشنبه دهه دوم جمادی یکم سال ۱۲۷۳ (گ ۶۳ ب و ۱۱۹ ب) و این مرد به نام سید علی بروجردی در «مآثر و آثار» ص ۱۵۹ و رجال اصفهان ص ۶۰ و قرن ۱۳ ص ۱۴۷۰ طبقات اعلام الشیعه از عمر زادگان بحرالعلوم معرفی شده است.
- ۵- حاشیه معالم الاصول (در اصول فقه)، از خلیفه سلطان (۱۰۰۱-۱۰۶۴)، از گ ۶۴ تا ۱۱۰، در حاشیه گ ۸۰ ب تاریخ ۱۲۴۳ دارد و در گ ۸۲ ب بلاغ تصحیح، و در گ ۱۰۰ ب تاریخ شعبان ۱۲۴۵ دارد و در گ ۱۰۰ ب از حاشیه پسر صاحب معالم نقل می کند.
- ۶- التسامح فی ادلة السنن، گ ۱۱۲-۱۱۷ و ۱۲۴ ب و ۱۲۵.
- ۷- جذر اصم یا مغالطه «کل کلامی کاذب»، از گ ۱۲۰-۱۲۴ (الف از دشتکی ب از خفصری)، و سپس دنباله مبحث «تسامح در ادلة سنن» در برگهای ۱۲۴ تا ۱۲۵ ب هست.

بیشتر مجموعه به خامه علی بن عبدالکریم طباطبائی است که آن را در اصفهان در دهه دوم جمادی یکم سال ۱۲۷۳ نوشته است، نام کاتب در گ ۶۲ و ۶۳ و ۱۱۹ دیده می شود.

جلد: مقوایی، رویه کاغذ فرسوده، ته و سجاف تیماج قهوه ای پاره.

کاغذ: فرنگی، نخودی، ۲۱/۵×۱۵/۵، ۲۱/۵×۱۴/۵، ۲۱ سطر، ۲۶ سطر

۱۸×۱۱

شماره پیشین ۱۸۲ - ۲۰۶۷.

ع/۲۰۴۷/۱

(اصول فقه)

الفوائد الاصولية

مؤلف مهدی بن مرتضی بحرالعلوم طباطبائی بروجردی است (۱۱۵۴-۱۲۱۲) او خانواده اش را از بروجرد به نجف برد و فرزندانش اکنون در آنجا به بحرالعلوم معروفند. یکی از آثار بحرالعلوم این کتاب بی نام است که شاگردانش آن را فوائد اصولی نامیده اند تا از کتاب دیگرش «فوائد رجالی» بازشناخته گردد.

این کتاب در چهل و پنج عنوان «فائده» پراکنده هائی در مسائل فقه و اصول و حدیث است که پایانی آنها در باره کتاب «فقه الرضا» است. به گفته ذریعه ج ۱۶ ص ۳۲۵ برخی نسخه ها بحثی از «صحیح و اعم» نیز پس از آن بوده است. این کتاب در سال ۱۲۷۱ هـ چاپ شده است.

آغاز: قد جرت عادة الاصولیین بتعريف اصول الفقه بکلامعنییه الاضافی والعلمی ...

(گ ۲ ب).

انجام: وقد ذکر الشهید فی «الذکر» ان الاصحاح كانوا يعملون بشرایع علی بابویه، و مرجع کتاب الشرایع هو هذا (کتاب فقه الرضا) كما هو معلوم... فان الرسالة ماخوذة من الفقه الرضوی الذی هو حجة... فکذلک احتمال الاصحاح علی کتاب علی ابن بابویه فانه لیس تقلیداً بل اجتهاد لوجوب السبب المؤدی الیه و هو العلم بکون ماتضمنه هو عین کلام الحجة. وقد فرغ من کتابه هذه الفوائد للسید... محمد مهدی الطباطبائی قدس الله روحه الشریف و نور ضریحه اللطیف، ابن ابی القاسم ابن احمد بن علی ابن دولتعلی ابن علی محمد الخوی، فی الشهر السادس من الحول الثالث من المائة الثالثة من الالف الثاني (= ج ۲ سال ۱۲۰۳)^۱

و پس از آن پراکنده هائی است به خامه نویسنده مجموعه، علی طباطبائی که

۱- البته این تاریخ ۱۲۰۳ تاریخ نسخه ای است که نسخه مجموعه ما از روی آن نوشته شده است.

تاریخ مجموعه ما در برگ ۶۳ ب سال ۱۲۷۳ می باشد.

در دارالسلطنه اصفهان، پنجشنبه عشره دوم جمادی دوم سال ۱۲۷۳ نوشته شده است و گویا او نویسنده همه مجموعه است: شعری از رشحه، قصیده رمانیه از بحرالعلوم که در ذریعه ج ۱۷ ص ۱۱۸ معرفی شده است (گ ۵۹) فائده ای از «تحفة الابرا» (گ ۶۰ ب) شعری از مجنون عامری (گ ۶۱ ب) فائده ای از میرمحمد حسین پسر محمد صالح داماد مجلسی در باره اجرای عقد نکاح در میان دو نماز عید و جمعه با امضای علی طباطبائی (گ ۶۲) که با عنوان مستقل یاد خواهد شد سپس احوال سید محمد حسین بن محمد صالح خاتون آبادی نقل از اجازه کبیره شوشتری است (گ ۶۲ ب) ... این رساله در برگهای ۲ تا ۵۹ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۴۷/۲

(ادب عرب)

رمانیه

ارجوزه (= مثنوی) عربی از بحرالعلوم بروجردی صاحب فوائد اصولیه است که یاد شد. این ارجوزه بنام قصیده در ذریعه ج ۱۷ ص ۱۱۸ معرفی شده است. آغاز: یا طالباً فضائل الرمان
تجد بها الرحمان فیها فضلک
انجام: هذا ثنائی حین جاش جیشی
ان و صف العیش نصف العیش
نستعلیق به خامه نویسنده مجموعه، در برگ ۶۰ به چلیپا نوشته شده است، و در آن شعری از رشحه و از مجنون عامری نیز هست.

ع/۲۰۴۷/۳

(فقه)

النکاح بین العیدین

از فوائد امیر محمد حسین بن میر محمد صالح خاتون آبادی (م ۱۱۵۱) داماد مجلسی (۱۰۳۷ - ۱۱۱۰) رساله ای به نام «النکاح بین العید و بیان حکمه» در ذریعه ج ۲۴ ش ۱۵۷۳ و «قرن ۱۲ طبقات ص ۱۹۹» هست که گویا همین کتاب باشد و غلط چاپ شده است.

آغاز: اعلم انه دار علی السنة الناس کراهة النکاح بین العیدین ... الفطر والاضحی ... وقع

نکاح عایشه فی شهر شوال ... قال النبی (ص): لانکاح بین العیدین ... بین صلاة العید و صلاة الجمعة ... هی علی الحرمة او الکراهة ... حررها اقل الطلاب علی الطباطبائی (گ ۶۲).
به همان خط مجموعه در برگ ۶۲ یک صفحه بعد، احوالات همین محمد حسین خاتون آبادی به نقل از اجازه کبیره عبدالله شوشتری (ذریعه ج ۱ ش ۱۰۷۷) دیده می شود.

ع/۲۰۴۷/۴

(تاریخ رجال)

اسماء من استبصر من العلماء

رساله ای بدین عنوان در ذریعه ج ۲ ش ۲۷۶ و باز در ج ۲۱ ش ۵۶۴۵ و قرن دوازدهم طبقات ص ۱۹۹ به همان میر محمد حسین خاتون آبادی یاد شده، نسبت داده شد که در آن از شیعی بودن جامی عبدالرحمان (۸۱۷ - ۸۹۸) سخن رفته است. نسخه جای گفتگوی ما نیز فائده ای است از آن میر محمد حسین خاتون آبادی یاد شد که در آن از تشیع بونعیم اصفهانی (۳۳۶ - ۴۳۰) و جامی یاد شده گفتگو می دارد.

آغاز: فائدة و لندکر بعضاً ممن اطلعت علی تشیعه من مشاهیر علماء العامة فنقول منهم: الحافظ ابو نعیم ... و منهم التحریر المحقق عبد الرحمان الجامی ...
نستعلیق مانند همه مجموعه، این رساله در برگ ۶۳ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۴۷/۵

(اصول فقه)

حاشیه معالم

متن معالم به شماره ۱۹۹۳ گذشت و نزدیک پنجاه حاشیه بر آن در ذریعه ج ۶ ص ۲۰۴ - ۲۱۰ یاد شده است.
یکی از آنها حاشیه خلیفه سلطان علاءالدین (۱۰۰۱ - ۱۰۶۴) پسر رفیع الدین محمد آملی اصفهانی است که در (ذریعه ج ۶ ش ۱۱۴۵ و طبقات قرن ۱۱ ص ۱۶۸ معرفی شده است.
این حاشیه پیش از این نیز با شماره های ۷۲/ع و ۱۲۴۸/ع و ۱۳۴۷/ع معرفی شده است.

آغاز: الحمد لله رب العالمين... الطاهرين. وبعد فيقول العبد الفقير المدعو بخليفة سلطان عفي... قد كتبت حين مطالعة كتاب معالم الدين من مصنفات... الحسن بن زين الدين... بعض الحواشي... فاردت جمعها... قوله: ولا شك ان العالم اشرف. اقول: لا يخفى ان هذه المقدمة في مرتبة... (گ ۶۴ ب)...

انجام: قوله ويجوز الفتوى بما يحتمل التأويل. قوله: لا يخفى ان احتمال التأويل مشترك... فاحتمال الثقية في احد همدون الآخر يوجب الترجيح، فما ذكره ساقط. تم الحاشية في الثلث الاول من ليلة الثلاثاء من العشر الثاني من الشهر الاول من سنة مائتين وثمانية وعشرين بعد الالف... وانا العبد... ابن الميرزا ابو القاسم، محمد^۱... بالطفاه السرمد. (گ ۱۱۰ ب).

این رساله در برگهای ۶۴ تا ۱۱۰ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۴۷/۶

(قواعد فقه)

التسامح في أدلة السنن

سه مقدمه دارد و سپس وارد بحث می گردد از خود شیخ محقق بهاء الدین (گ ۱۱۴ ب) و از جدی (جد مؤلف) قدس سرّ (گ ۱۲۵ ب) نقل دارد.

آغاز: اعلم أن المعروف من جمهوراً أصحابنا بل واكثر اهل العلم المسامحة في أدلة السنن و تحقيق ذلك يستدعي ثلاث مقدمات. الاول ان الأحكام الشرعية... توفيقية... الثانية... لا تكليف الا بعد البيان (گ ۱۱۲ ب)... فاذا تمهد هذه المقدمات فنقول: ان معنى قول اصحابنا ان ادلة السنن مما يتسامح فيها (گ ۱۱۳ ب)...

انجام: ليتحقق الاحتياط. و من مجموع ما ذكرنا ظهر ان ما يستتبط من القياس و الاستحسان و نحو ذلك مما علم بطلانه في الشرع لا يفيد الاستحباب و لا يصدق عليه مبلغ للثواب أيضاً فتأمل (گ ۱۱۷ ب).

نستعليق، بی نام، از همان علی طباطبائی است که نامش در گ ۶۲ و ۶۳ و ۱۱۹ دیده می شود، در برگ ۱۱۸ چند روایت نوشته شده و تاریخ محرم الحرام ۱۲۴۱ دارد و در گ ۱۱۹ نیز حدیثی هست، در گ ۱۱۸ یادداشتی از

۱- نام نویسنده نسخه ای است که نسخه ما را علی بن عبدالکریم طباطبائی از روی آن نوشته است.

علی طباطبائی در باره فرق میان اخباری و اصولی دارد و از کشاکشهای ایشان نگران است، و از دوانی یاد می کند که علماء مورد احترام ملوک بودند، تا آنجا که شاه سفیری به یمن می فرستاد تا کتاب «مدینه العلم» صدوق را برای استفاده در تألیف بحار الانوار برای علامه مجلسی بیابد، سپس بقیه مطالب همین مسأله «تسامح در ادله سنن» در برگهای ۱۲۴ ب تا ۱۲۵ ب دیده می شود، در برگ ۱۲۶ نیز یادداشتی با تاریخ ۱۲۴۳ و بی تاریخ و در پشت این صفحه با تاریخ ۱۲۴۴ دیده می شود که بعد، بر مجموعه افزوده شده است.

(مغالطه منطقی)

ع/۲۰۴۷/۷

مغالطة كل كلامي كاذب (جذر أصم)

یکی از مغالطه ها که برای آزمایش و تقویت هوش ساخته شده است عبارت «کل کلامی کاذب = هر سخن امروزین من دروغ است» می باشد که خود این عبارت خود را نقص می کند؛ درست بودن آن لازمه نادرستی آن است. و این معمارا «جذر أصم» نیز خوانده اند. ن. ک ذریعه ج ۵ ش ۳۸۴ و ج ۷ ش ۴۰۹ که مقاله هائی در باره آن، به ابن کمونه م ۶۷۳ و به صدر دشتکی م ۹۰۳ و دوانی م ۹۰۸ نسبت داده شده است.

آغاز گفتار صدر دشتکی: ان قلت: لو صح ما تقرر من ان صدق الحكم و صحته بمطابقة الخارج... لزم ان لا يجتمع الصدق و الكذب في خبر واحد، لكنهما قد يجتمعان في... «كل كلامي كاذب» (گ ۱۲۰ ب)...

انجام: وزانه وزان قولک کلام زید کاذب صادق او کاذب اذ لم یکن لزید الا خبر واحد فتأمل. نقل من الحاشية الجديدة لصدر الحكماء علی شرح التجريد (گ ۱۲۳ ب).

آغاز خفزی: قال الخفزی بعد حمد الله؛ هذه رسالة في بيان المعضلة التي... مشتملة علی مقدمة و مقصدین؛ المقدمة: تقرير الشبهة. اعلم ان لها تقريرات اربع (گ ۱۲۳ ب)...

انجام: فلزم اجتماع الصدق و الكذب فيه و هو تقرير تلك المغالطة التي تسمى بجذر الأصم (گ ۱۲۴).

نستعليق، بی نام، گویا از همان علی طباطبائی باشد که در گ ۱۱۹ نامش را

ثبت کرده است، این رساله خفزی در ذریعه ج ۷ ش ۵۶ «حسرة الفضلاء» نامیده شده است، نسخه جای گفتگو شماره ۲۰۴۷/۷ در برگهای ۱۲۰ ب تا ۱۲۴ مجموعه جا دارد و در دو بخش است: الف) نقل از حاشیه جدید شرح تجرید از آن صدر دشتکی (م ۹۰۳) است، ب) نقل از رساله خفزی در این باره است، که در ذریعه ج ۷ ش ۵۶ «حسرة الفضلاء» و در ج ۷ ش ۳۸۹ «حل مالا ینحل» و در ج ۱۵ ش ۷۵۶ «ضالة الفضلاء» نامیده شده است، این حاشیه دشتکی در ذریعه ج ۶ ص ۱۱۷ و ج ۱۵ ش ۹۷۸ معرفی شده است.

ع/۲۰۴۸

(معانی و بیان)

حاشیه مطول

مطول یا «شرح مطول بر تلخیص المفتاح» به شماره ۱۹۸۰ معرفی گردید که حاشیه های بسیار بر آن نگاشته شده است. یکی از حاشیه های معروف مطول حاشیه میرسید شریف گرگانی (۷۴۰ - ۸۱۶) است. شرح زندگی علی بن محمد معروف به شریف جرجانی در عنوانهای صرف میر (ش ۲/۲۰۰۹ع) و رساله وضعیه (شماره ۴/۲۰۱۸ع) بگذشت. حاشیه بر مطول را چلبی در کشف الظنون در عنوان تلخیص المفتاح یاد کرده و نسخه آن در این کتابخانه به شماره ۲۶۰ع/ در فهرست انوار ج ۷ ص ۲۳۲ معرفی شده است. این نسخه ۲۶۰ع/ که آقای انوار آن را کامل فرض کرده تنها دو سوم آغاز کتاب را در بردارد. نسخه ۲۰۴۹ع/ که جای گفتگو است تنها یک صفحه از آغاز کتاب افتاده است و بقیه کتاب کامل است.

آغاز کتاب همان است که در شماره ۲۶۰ع/ یاد شده است. آغاز موجود نسخه ۲۰۴۸ چنین است: فان قلت: لعله اختار الجنس وجعله فی المقام الخطابی محمولا علی الکامل من افراده...

و این برابر است با سطر ۱۳ صفحه ۲ نسخه ش ۲۶۰ع/ معرفی شده انوار.

انجم: بین الكمیت والاشقر. قوله: مثل الحیفاء، یقال فرس احیف بین الحیف اذا کان احدی عینیه زرقاء والاخری سوداء و مثل الرقطاء، الرقطة سواد یشوبه نقط بیاض. یقال دجاجة رقطاء واللّه اعلم.

نستعلیق خوش، از محمد سعید رازی ابن محمد صالح، در سنه ۱۰۵۴ یوم الثالث من عشرين شهر جمادی الثانية سنة اربع و خمسين بعد الالف من الهجرة (گ ۱۸۱)، عنوانها شنگرف، حاشیه ها با نشان «۱۲»، «منه»، «من الکشاف»، «منه رحمه الله»، «عثمان»، «م.ن»، «سلیم سلمه الله»، «حسن چلبی»، «ن.ظ»، «مفتاح»، «م.ص»، «شیخ الاسلام» دارد. جلد: بدون جلد.

کاغذ: نخودی، اصفهانی، ۱۰۳ × ۱۹۳، ۱۴ تا ۱۹ سطر، ۵۰ × ۱۲۵.

شماره پیشین: ۱۱۸۱ - ۱۸۲۲.

ع/۲۰۴۹

(حدیث شیعه)

کافی

کافی یکی از مجموعه های بزرگ حدیث شیعه، در شماره ۱۹۷۷ع/ و ۱۹۷۸ع/ با شرحها و حاشیه هایش معرفی شده است. نسخه جای گفتگو تنها اصول کافی را در بردارد. آغاز مانند نسخه های دیگر: الحمد لله المحمود لنعتمه، معبود لقدرته...

انجم: در باب الفی و الأنفال و تفسیر الخمس و حدوده و ما یجب فیه، - پس از چهار برگ چنین دارد: - علی عن ابیه عن ابن ابی عمیر عن حماد عن الحلبي، قال سألت ابا عبد الله (ع) عن العنبر و غوص اللؤلؤ، فقال: علیه الخمس...

حاشیه ها با نشانهای گوناگون دارد: محمد رفیع دام ظلّه، ابو علی طبرسی، احتجاج، ح ص، رفیعاً رحمه الله، مجمع البحرین، محمد علی ق، رفی ع، وافی، بهاء الدین الحسینی مد ظلّه العالی (گ ۱۴).

گویا نسخه بیش از همین نوشته نشده بوده است.

وافی در شرح کافی از فیض کاشانی (۱۰۰۷ - ۱۰۹۱) است و مقصود از رفیع رحمه الله (۹۹۵ - ۱۰۸۰) استاد مجلسی (۱۰۳۷ - ۱۱۱۰) است. که حاشیه او در ذریعه ج ۶ ش ۱۰۰۱ معرفی شده است. و احوالش در طبقات اعلام الشیعه قرن ۱۱ ص ۳۲۶ دیده می شود و مقصود از محمد رفیع دام ظلّه کسی جز وی است. بهاء الدین الحسینی مد ظلّه العالی همان کسی است که در پایان این نسخه

اجازتی در تاریخ ۱۱۱۷ برای شاگردش محمد علی تنکابنی نوشته است. از این محمد علی تنکابنی در طبقات اعلام الشیعه قرن ۱۲ ص ۵۰۹ یاد شده است.

در برگ ۲۲۳ ب این اجازه از بهاء الدین محمد بن محمد باقر حسینی دیده می شود: اما بعد فقد قراء المولی الزکی... مولانا محمد علی التنکابنی بلغه الله... هذا الكتاب علی قراءه تحقیق... و کتب بهاء الدین محمد بن محمد باقر الحسینی رزقه الله عین الحق و الحق العینی فی عام سبع عشرة و مائه بعد الف هجری ۱۱۱۷ و الحمد لله اولاً و آخراً.

در پشت برگ اول تفسیری از آیت نحل ۱۶: ۶۸ خطاب خدا به زنبور دارد که در درختها و کوهستان بزی و از میوه ها بخور تا برای مردم شفا آوری. تفسیر گزار در اینجا از امام روایت کند که مقصود از زنبور خاندان پیامبر است و از کوه ها، عرب و از درختان عجمان و موالی هستند که از علوم گوناگون بهره دارند و بر شما است که از ایشان برگیرید!

نسخ خوش، بی نام و تاریخ، از سده یازدهم، برخی از عنوانها و خط روی آنها شنگرف و گاه درشت با خط مشکی در حاشیه نوشته شده است.

جلد: مقوایی، رویه تیماج حنائی، ضریبی با ترنج بزرگ، در وسط و در بالا و پایین دو ترنج کوچک فشرده.

کاغذ: نخودی، اصفهانی، ۲۴۵×۱۳۵، ۲۲۴ برگ، ۱۹ سطر، ۱۷۰×۷۰.

شماره پیشین: ۲۸۳ - ۲۱۶۸.

ع/۲۰۵۰

مجموعه

شامل سه رساله زیر می باشد:

۱ - نصاب الصبیان (گ ۱ تا ۲۷ سپس تا ۲۹ پراکنده ها است).

۲ - حلول الصبیغ (گ ۳۰ تا ۶۲).

۳ - رساله در نحو عربی (گ ۶۴ تا ۱۰۶)

جلد: مقوایی، رویه پارچه ترمه گلدار، ۱۱۰×۱۶۵.

کاغذ: فرنگی، آبی، نخودی، ۱۰۸ برگ، ۱۳ تا ۱۹ سطر ۱۴۰×۸۰ و ۱۱۰×۷۰. شماره پیشین: ۱۲۱۰ - ۱۸۵۱.

(فرهنگ - عربی به فارسی)

ع/۲۰۵۰/۱

نصاب الصبیان

نصاب الصبیان اثر بدرالدین ابونصر مسعود بن ابی بکر بن حسین بن جعفر فراهی سجزی است که به سال ۶۴۰ در قریه رج از نواحی فراه وفات یافته است (ذریعه ج ۲۴ ص ۱۶۵ ش ۸۵).

این کتابچه حاوی لغات عربی و ترجمه آنها به فارسی است که به صورت منظوم در بحور مختلفی چون رمل، تقارب، خفیف و ... تدوین شده است. در فهرست انوار ج ۴ ص ۳۷۸ ش ۱۰/۱۹۲۰ ف، ج ۲ ص ۳۳ ش ۵۳۹/ف، ج ۶ ص ۴۱۴ ش ۲۷۹۵/ف و ج ۱ ص ۳۹۷ ش ۴۱۲/ف نیز معرفی این رساله آمده است.

آغاز: همنی گوید ابونصر فراهی

کتاب من بخوان گر علم خواهی (گ ۱ ب)

انجام: ناس و انس و اناس ادمیان

پدر و مادر آدم و حوا (گ ۱ تا ۲۷)

در حاشیه رساله، در برخی صفحات اشعار توضیحی مرقوم گردیده است، این رساله در برگهای ۱ تا ۲۹ مجموعه جای گرفته است.

(صرف - فارسی)

ع/۲۰۵۰/۲

حلول الصبیغ

این رساله بحثی است در باره صبیغه های مشکل در صرف زبان عربی که مؤلف عنوان آنرا حلول الصبیغ برگزیده است.

آغاز: بسمله... حمدله... این رساله ای است که ترتیب کرده شده بر حروف تهجی و مشتمل

است بر بیست باب و موسوم گردیده به حلول الصبیغ (گ ۳۰).

انجام: ... تنکب موکد کردند ینون تأکید ثقیله الف عود کرد نظراً الی قاعده اذال المانع

عاد الممنوع... مفرد مذکر تنکابن جمع مذکر تنکابن شد فی سنة ۱۲۵۴ (گ ۶۲ ب).

مؤلف آن رساله ناشناخته است، تاریخ کتابت ۱۲۵۴ آمده است، در هر باب این رساله یکی از صیغه های مشکل صرف عربی مورد بحث و بررسی قرار می گیرد، این رساله در برگهای ۳۰ تا ۶۲ مجموعه جای گرفته است.

ع/۲۰۵۰/۳

(نحو - عربی)

رساله در نحو

این رساله سومین قسمت مجموعه می باشد که در قواعد نحو است. تعریف علم نحو و اقسام کلمه در سرآغاز بحث است و پس از آن مبحث عوامل می آید در حروف جاره و معانی آن تا حروف جزم و افعال ناقصه و ... تتمه آن بحثی است در عامل لفظی و معنوی. در برگ ۶۳ تا ۷۲ رساله حواشی پراکنده ای در قواعد صرف و نحو و ترجمه بعضی امثله آمده است و پس از آن ناشناخته است. تاریخ کتابت آن بدست کاتب که خود را عبدالحسین بن محمد علی برغانی معرفی می کند یکشنبه چهارم ذی القعدة الحرام ۱۲۵۲ آمده است.

آغاز: احمدک یا من یرفع صالح العمل و اصلی علی نبیک ... النحو علم یرف به احوال اواخر الکلمات اعراباً و بناءً... (گ ۶۳).

انجام: و نعی بالعوامل اللفظیة ههنا مالا تكون زائدة... و هی مما یدخرون لیوم لاینفع مال ولا بنون و لمثل هذا فلیعمل العاملون. قدتم الكتاب بعون الملك الوهاب علی ید... عبدالحسن ابن محمد علی برغانی فی یوم یکشنبه... یوم الرابع من شهر ذی القعدة الحرام من شهر فی سنة ۱۲۵۲ (گ ۱۰۶).

کاتب تقریباً نیمی از کتاب «عبدالحسین ابن محمد علی برغانی» است (گ ۱۰۶) و تاریخ های کتابت ۱۲۵۴ و ۱۲۵۲ در نسخه دیده می شود، پشت جلد و برگ آغاز نسخه کلمات متفرقه ای آمده است همچنین عنوان کتاب نصاب الصبیان در ذیل گل و بوته ای با مرکب مشکی آمده است، در عبارت «از مال شیخ...» برگ ۱ عنوان مالک محو گردیده است، از گ ۶۳ ب تا ۱۰۶ برخی کلمات با شنگرف و روی برخی خط کشیده، یا تزئین شده است، در گ ۶۴ و ۶۵ اوراقی کوچکتر از برگهای کتاب ضمیمه شده و به برگ ۶۶ نیز

چند برگ کوچکتر الصاق گردیده است.

در برگ ۱۰۶ مهر مالکیتی با این عبارت آمده است: تو برایم گذاشت

نام حسن

دل و جانم فدای

ع/۲۰۵۱

مجموعه

دارای چهار رساله زیر است:

- ۱ - حاشیه ای بر تهذیب المنطق و حاشیه های آن «مسمی بهوزی» (گ ۱)، این رساله در گ ۱ تا ۵۸ ب مجموعه جای دارد.
- ۲ - رساله حیوة النفوس فی حضرة القدس، از شیخ احمد احسائی، از گ ۵۹ تا ۱۰۰.

۳ - رساله ای بی نام در مراتب ائمه، از گ ۱۰۱ تا ۱۵۱.

۴ - رساله در احکام غالب و مغلوب، از گ ۱۵۱ تا ۱۸۳.

جلد: تیماج مشکی، فرسوده، آستر کاغذ.

کاغذ: فرنگی، نخودی، ۱۳۰×۱۶۵، ۱۷۰×۱۰۵، ۱۸۴ برگ، ۱۱ سطر.

شماره پیشین: ۱۱۴۳ - ۱۷۸۳.

(منطق)

ع/۲۰۵۱/۱

حاشیه تهذیب شاه آبادی

متن «تهذیب المنطق» تألیف تفتازانی است که به شماره ۲۱۱۱/۳ معرفی شده و حاشیه های آن در ذریعه ج ۶ ص ۵۳ - ۵۴ یاد شده که یکی از آنها حاشیه ملا عبدالله شاه آبادی یزدی (م ۹۸۱) است و در شماره ۲۱۶۷/۳ معرفی شده است، بر این حاشیه نیز که کلاسیک شده بود حاشیه ها نوشته شده است، معرفی آنها در ذریعه ج ۶ ص ۶۰ - ۶۳ آمده است. یکی از این حاشیه ها که بر حاشیه ملا عبدالله نگاشته شده، حاشیه شیخ اسحاق حویزی است که به شماره ۳۰۷/ع در ذریعه ج ۶ ص ۶۰ معرفی شده، گوید: در سه هزار بیت کتابت است و نسخه آن در کتابخانه صدر و کتابخانه تهرانی کربلا موجود بوده است.

آغاز این رساله در ذریعه «الحمد لله حق حمده» است و در نسخه ما «حمدله» حذف شده و مانند نسخه مجلس چنین آغاز شده است: قوله: افتتح بحمد الله الظاهرانه ظرف لغو متعلق بافتتح، و الباء صلة و قوله: ابتداء و اقتداء تعليل للافتتاح... و توطئة لاتوفيق بين الحديثين و يحتمل ان يكون (گ) ۱)...

انجام: «اعنى قولنا: كل مساوٍ لمساوٍ لِح مساوٍ لِح، لزم بالذات ايضاً الف مساوٍ لِح فهو كما ترى راجع الى قياسين و كل منها ينتج (پایان نسخه مجلس که ۱۰ سطر کم دارد) لذاته إلا أنه بالنظر الى النتيجة الثانية ينتج المقدمه (گ ۵۷ ب)... الاستقراء و التمثيل مع أنه موصل الى التصديق. اللهم اجعل خاتمة امورنا خيراً بحق... كتبه الحقيقير الفقير محمد صادق فى ۲۶ من ربيع الثانى ۱۲۸۲».

در صفحه عنوان نسخه ملی دارد: «هذا الكتاب المسمى بهوزى لحاشيه ملاعبدالله» که گویا تصحيف «حویزی» باشد.

در ذریعه ج ۶ ص ۶۱ ش ۳۱۳ گوید: بر پشت نسخه ای از شرح عبدالرزاق لاهیجی که با عبارت «و لاعكس للممكتنين» (مطابق گ ۵۵ ب نسخه ۲۰۵۱ ملّی) نیز عبارت «رساله موسومه بحویزی» نوشته شده است. پس شاید آن نسخه را نیز با نسخه ما پیوندی باشد.

این رساله در برگهای ۱ تا ۵۸ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۵۱/۲

(کلام شیخی)

حياة النفوس فى حضرة القدس

رساله ای است از شیخ احمد احسائی (۱۱۶۶ - ۱۲۴۱). چنانکه مؤلف می گوید آنرا به درخواست گروهی از دوستان و برادران در اصول عقاید تألیف کرده است. این رساله مشتمل بر یک مقدمه، پنج باب و خاتمه است. در نسخه مورد بحث ما «حیوة النفوس فى حضرة القدس» نامیده شده و در «فهرست کتب مشایخ عظام» ص ۲۴۰ «حیوة النفس» معرفی گردیده همچنین در ذریعه ج ۷ ص ۱۲۴ ش ۶۶۴ بعنوان «حیوة النفس فى حضرة القدس» آمده است.

در «فهرست کتب مشایخ عظام» ذکر گردیده که این کتاب به تاریخ ۱۲۷۳ در تبریز با «جوامع الکلم» چاپ شده است (ص ۲۴۰).

ابواب رساله مورد گفتگو پس از مقدمه بدین شرح است:

باب اول: در توحید و متعلقات آن

باب دوم: در عدل " " "

باب سوم: در نبوت " " "

باب چهارم: در امامت و براهین امامت ائمه اثنی عشر (ع).

باب پنجم: در اثبات معاد جسمانی و کیفیت قیامت.

خاتمه: در لزوم اعتقاد به رجعت.

این رساله در برگ ۵۹ تا ۱۰۰ این مجموعه آمده است، و در پایان آن عبارت

«تمت فى يوم الاثنين فى شهر رجب المرجب ۱۲۸۲» آمده است، در نسخه

حاضر پس از پایان این رساله حدیثی از امام باقر (ع) در آداب ذبح آمده

است که تا برگ ۱۰۰ ب ادامه دارد و سپس تاریخ ختم دوباره ذکر می شود.

ع/۲۰۵۱/۳

(کلام شیخی)

رساله در مراتب ائمه

سومین رساله در این مجموعه بدون عنوان آغاز می گردد (گ ۱۰۱) و مطالب

آن در باب مراتب ائمه و مقامات و ولایت ایشان است.

این رساله در برگ ۱۱۹ ب با عبارت تمت سنة ۱۲۸۲ خاتمه می یابد و احتمالاً از

تألیفات شیخ احمد احسائی می باشد. بنابر مندرجات ص ۲۴۱ فهرست کتب

مشایخ عظام که رساله ای را بعنوان «رساله سلطانیه» معرفی می کند و ابواب آن را

در سؤال از تفاضل بین ائمه اطهار و مراتب نبوت و ولایت آنان ذکر می کند،

می توان احتمال داد که رساله مورد گفتگوی ما با رساله سلطانیه یکی باشد.

همچنین در ص ۳۱۰ همین فهرست به رساله دیگری به عنوان «رساله بهبهانیه»

اشاره شده است، که در آن پاسخ سه سؤال میرزا طبیب بهبهانی آمده است.

سؤال دوم این رساله و پاسخ شیخ احمد در بیان مراتب ائمه اطهار علیهم السلام و

مقامات ایشان و ولایت آنان است و می توان این احتمال را نیز داد که رساله جای

بحث ما قسمتی از «رساله بهبهانیه» بوده باشد. پس از این رساله احادیثی از پیامبر

و ائمه اطهار در نکوهش تارک الصلوة و بیان حال مؤمن در دنیا و ... آمده است.

همچنین حکایاتی به فارسی و عربی در مسائل عرفانی و اخلاقی ذکر شده، پس از آن در برگ ۱۴۲ کاتب تاریخ وفات بعضی مجتهدان و عدد و اسامی مصنفات ایشان را می آورد که از آنجمله است: وفات شیخ علی بن عبدالعال روز شنبه ۱۸ ذی الحجة ۹۳۹ و یا ۹۴۰؛ تاریخ شهادت زین الدین جبل عاملی ۹۶۵، مرگ صدرالدین دشتکی جمعه ۱۲ رمضان ۹۰۳ در هفتاد و پنج سالگی، مسعود شروانی ۹۰۵، شرف الدین علی شیفنگی ۹۰۷، جلال الدین محمد دوانی ۹۰۸، غیاث الدین منصور دشتکی ۹۴۸ و قاضی میرحسین در ۹۰۹ کشته شد.

رساله با بیان فصلی در اقسام و احکام عَلم با دستور زبان عربی، و شرط خیار در نکاح، تا برگ ۱۵۱ ب ادامه و خاتمه می یابد.

این رساله در برگهای ۱۰۱ تا ۱۵۱ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۵۱/۴

(اعداد و حروف)

احکام غالب و مغلوب

چهارمین رساله این مجموعه در احکام غالب و مغلوب است و در آن خواص و طبایعی به اعداد نسبت داده می شود، نگارنده متن نامعلوم است و رساله در برگ ۱۵۱ تا ۱۶۸ ب جای گرفته و با عبارت «تمام شد روز سه شنبه ۴/۳ سنه ۱۲۸۲» خاتمه می یابد.

این رساله شاید با کتاب اعداد و اوافق پیوندی داشته باشد، ن.ک: ذریعه ج ۲ ش ۲۳۳ پس از آن حدیثی از رسول اکرم در دوستی علی (ع) و ولایت ایشان آمده است. همچنین اشعاری از قاضی اسد کاشی (یاد شده در طبقات قرن ۱۱ ص ۴۳)، سعدی، خیام و... سید کاظم رشتی آمده است و حکایات متفرقه در عقاید عوام.

خط نستعلیق، ظاهراً کاتب تمام رساله های مجموعه فردی به نام محمد صادق است (گ ۵۸)، تاریخ کتابت در تمام بخشها ۱۲۸۲ ذکر گردیده است، برگ ۱۷۵ تا ۱۷۸ ب نسخ می باشد و در پایان این صفحه علامات حروفی طلسم مانند آمده است، این رساله در برگ ۱۷۴ ب با ذکر تاریخ دوشنبه ذی قعدة ۱۲۸۱ و در گ ۱۸۳ ب سنه ۱۲۸۲ خاتمه می یابد، این رساله در

برگهای ۱۵۱ تا ۱۸۳ مجموعه جای گرفته است.

ع/۲۰۵۲

مجموعه

شامل دو رساله زیرین است:

۱ - حاشیه بر حاشیه بر شرح مختصر مفتاح العلوم، از شاه آبادی یزدی، از گ ۱ تا ۱۴، در ۱۴ برگ، کاغذ ترمه سپید اصفهان، ۱۳/۵ × ۱۸/۵، ۲۳ سطر، ۸/۲ × ۱۵/۲، با صفحه شمار جدید و جدا از مجموعه.

۲ - مطول (شرح مطول تفتازانی بر تلخیص المفتاح) مکرر شماره ۱۹۸۰ ع/ با صفحه شمار کهن (۱ - ۱۷۶) جداگانه پس از ۱۴ برگ رساله پیشین «حاشیه مختصر» صحافی شده است.

برگهای ۱۷۷ تا ۱۸۱ پنج برگ سپید مانده است، همه مجموعه دارای ۱۴ + ۱۷۶ برگ است با دو صفحه شمار جدید.

جلد: مقوایی، رویه تیماج قهوه ای سیر، در میان ترنج ضربی فشاری دارد و کناره جدول ضربی زرکوب بود که اکنون بکلی ساییده شده است، آستر کاغذ نخودی موربانه خورده، برگردان سه گوشه دارد که در میان ترنج زر نیم سوخت سالم مانده است و کناره آن نیز جدول زرکوب است کاغذ: برگهای ۱ تا ۱۴ اصفهانی سپید و کهن؛ برگهای ۱ تا ۱۷۶ بخارائی نخودی کلفت، ۱۴ × ۱۲/۵.

شماره پیشین: ۲۲۸ - ۲۶۵۸.

ع/۲۰۵۲/۱

(معانی بیان)

حاشیه بر حاشیه خطائی بر شرح مختصر تلخیص المفتاح متن حاشیه خطائی است که بر شرح مختصر تفتازانی بر تلخیص مفتاح العلوم نگاشته و در شماره ۱۹۹۸ ع/ معرفی شده است.

نگارنده این حاشیه ملا عبدالله شاه آبادی یزدی م ۹۸۱ است که در کشف الظنون ج ۱ ص ۴۷۶ و نیز در ذریعه ج ۶ ش ۳۶۶ معرفی شده است در

نسخه ما (۲۰۵۲/۱) نام حاشیه نگار نیامده است، لیکن آغاز آن با آغاز یاد شده در ذریعه و کشف الظنون شباهت دارد.

آغاز: بسملة و نعتصم بکرمه العمیم، الحمد لله الذی خلق الانسان، و علمه المعانی البیان، و صیّره مجلی بديع الأمر الثانی، و استخلفه فی عالم الامکان و جعله مدار کل حکم یوم و آن (گ ۱ ب) ...

انجام (ناقص): و الباطل ما یقابل الحق مطلقاً ای لغة و اصطلاحاً، و یطلق علی ما ذکر اشماله علیه. و الآل اصله اهل، بدلیل أهیل (گ ۹ ب).

این رساله در برگهای ۱ تا ۱۴ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۵۲/۲

(معانی بیان)

مطول

مکرر شماره ۱۹۸۰/ع است.

نسخه کامل نسخ زیبای عبدالغفار بن محمد المشتهر حجة الاسلام بن اسحاق الغفاری، سبط ابی عبدالله صاحب البحاری رزقه الله العلم و ... فی یوم الاحد ثانی عشر من ذی القعدة ۸۹۱ و الحمد لله رب العالمین ... اجمعین.

متن به نسخ با شنگرف و شرح نیز نسخ با مشکی است، همه صفحه ها در دو جدول زر ساییده شده و رنگ مشکی و سبز است، اندکی حاشیه توضیحی به نستعلیق و نشان «۴۱» و نسخ ریزتر با نشان «۱۲»، «ن ع ج» دارد، از برگ ۱۱۳ تا ۱۳۷ و از ۱۳۹ تا ۱۵۶ متن و حاشیه شده است، بر حاشیه نوین نیز چیزهایی نو نویسی هست و موریا نه هر دو را خورده است. در ۳ برگ پیش از این نسخه پنج صفحه فهرست آن به خط نستعلیق زیبا در هر صفحه ۶۴ مربع شطرنجی نوشته شده است و به شماره هائی حواله داده که در قرن نهم بر صفحات کتاب ثبت شده است.

شماره پیشین: ۲۲۸ - ۲۶۵۸.

ع/۲۰۵۳

(اصول فقه سنی)

شرح مختصر المنتهی

جمال الدین عثمان بن عمر بن حاجب مالکی (۵۷۰ - ۶۶۴) کتابی در اصول فقه بنام «منتهی السؤل و الأمل» نگاشته، سپس خود آنرا مختصر نموده است. این مختصر توسط بسیاری از شارحان شرح گردیده است و چلبی در کشف الظنون ج ۲ ص ۱۸۵۳ خود کتاب و شروح آنرا معرفی کرده است. از جمله شارحان مختصر عضدالدین عبدالرحمان بن احمد ایجی (۷۰۰ - ۷۵۶) است، که نسخه حاضر همان شرح او است.

این شرح در فهرست نسخ خطی کتابخانه ملی توسط آقای انوار در ج ۷ ص ۱۸۶ ش ۲۱۷ ع و ج ۸ ص ۲ ش ۵۰۲ ع و ج ۹ ص ۵۳۵ ش ۱۴۹۹ ع معرفی شده است. تاریخ تألیف نسخه ما برابر تاریخ ارائه شده در نسخه ۵۰۲ ج ۸ ص ۲ انوار است. با این تفاوت که در برگ ۱۹۷ ب، ۲۶ شعبان ذکر گردیده و در پایان برگ کلمه سنة نیز آمده است اما برگی که در آن تاریخ سال بوده ظاهراً افتاده است. در برگ ۱ نسخه مورد بحث مهرهای مالکیت بیضی شکل و چهارگوشی آمده است که این کلمات در آنها به چشم می خورد: تمسک علی صراط حق و محمد. همچنین نقل قولی از ابن سینا و عبارتی در تفاوت حدیث قدسی با وحی، و اختلاف معنای واحد و احد آمده است.

آغاز: بسملة حمدلة. و الدعوة الی دار الاسلام و خص من ... قد صفت کتب معتبرة... و ان المختصر الامام ... عمر و عثمان بن حاجب ... و قد وکلت فکری علی حل الفاظه و معانیه و صرفت بعض عمری الی تلخیص مقاصده ... (گ ۱ ب).

انجام: وایاکم لما ینفعنا فی الدنیا و الآخرة و یكون مقرونأ برضاه و... و اتفق الفراغ من تألیفه فی السادس و العشرین من شعبان (گ ۱۹۷ ب).

نستعلیق ساده، ظاهراً قرن یازدهم، در برخی اوراق کلمات «قال و اقوال» با شنگرف نوشته شده، حاشیه ها ریز نستعلیق که در اکثر صفحات موجود است، بیشتر اوراق کتاب فرسوده، موریا نه زده و از شیرازه جدا گردیده است، همچنین جلد کتاب از عطف و شیرازه جدا گردیده و برخی صفحات آب افتادگی دارد، برگ اول کتاب وصالی شده است.

جلد: مقوایی، مشکی، ۱۲۰×۲۵۰.

کاغذ: اصفهانی، نخودی، ۱۶۰×۷۰، ۱۹۸ برگ، بین ۲۴ تا ۲۶ سطر.

شماره پیشین ۱۱۶۹ - ۱۸۰۹.

ع/۲۰۵۴

(فقه)

روضه البهیه فی شرح اللمعة الدمشقیة

یا شرح لمعة شهید ثانی (۹۱۱ - ۹۶۶) که آنرا بر اللمعة الدمشقیة شهید اول محمد بن مکی (۷۳۴ - ۷۸۶) نگاشته است. این نسخه از آغاز کتاب الطهارة می باشد تا اواسط کتاب الوصایا. این کتاب در فهرست نسخ خطی کتابخانه ملی ج ۱۰ ص ۳۲۹ ش ۱۷۵۲/ع، ج ۹ ص ۴۷۷ ش ۱۴۴۵/ع و ص ۹۰ ش ۱۳۰۳/ع و ج ۸ ص ۱۰۲ ش ۶۲۳/ع و ص ۱۰۳ ش ۶۲۴/ع و ص ۱۰۴ ش ۶۲۵/ع و ص ۲۱۲ ش ۷۵۴/ع و نیز به شماره ۲۰۳۲/ع و ۲۰۳۳/ع معرفی شده است.

در برگ ۲۵۱ این نسخه این عبارت آمده است:

قد وقع الفراغ من تنمیقه علی ید العبد الفقیر الی الله الغالب محمد طالب عفی

عنه...

که نام کاتب محمد طالب و تاریخ کتابت آن دوشنبه ۲۵ شوال ۱۰۶۸ آمده است و ذیل آن این شعر با تاریخ محرم ۱۳۳۹ ذکر شده است.

فضار یخسذنی من کان احسده حضرت مولی الوری ان صرت مولائی که ذیل آن عبارت: «کتبه الاحقر ناصرالدین الحسینی» آمده است.

این نسخه ظاهراً دو جلد را در بردارد که پایان جلد اول آن برگ ۲۵۰ ب است و آغاز جلد بعد برگ ۲۵۱ با بسملة در کتاب اجاره آغاز می شود. برگ پایانی این نسخه ۲۷۸ ب است و و افتادگی دارد.

در برگ ۲۷۹ عبارتی در طریقه نماز میت آمده و در برگهای ۲۸۰ و ۲۸۱ چندین تاریخ تولد و عبارات متفرقه دیگر نوشته شده است.

در برخی از اوراق حاشیه های مربوط به متن آمده است و در برگ ۱ آنهم عباراتی متفرقه به چشم می خورد.

آغاز: بسملة الحمد لله الذی شرح صدورنا بلمعة من شرایع الاسلام کافیه فی بیان

الخطاب...

انجسام: ولو اوصی بضعف نصیب ولده ... وهو قول بعض اهل اللغة والاصح الاول، و بضعفیه ثلاثة أمثالها لان...

نستعلیق نزدیک به نسخ، احتمالاً قرن دوازدهم، برگ اول نسخه نونویس است، روی عبارات متن با شنگرف خط کشی شده و عناوین نیز با شنگرف است، حاشیه برخی از اوراق وصالی گردیده، در برگ ۲۷۹ یک مهر بیضی شکل است، که در آن عبارت «احمد الحسینی» آمده است، حاشیه های ریز نستعلیق با نشانهای «منه رحمه الله»، «ع ک»، «طب»، «عفی عنه»، «حسام الدین حسینی عفی عنه»، «م ط عفی عنه»، «ص»، «م س ع»، «سلطان»، «مدارک»، «طه»، «شرح»، «؟»، «مسالک»، «ع ک ی قدس سره» دارد.

جلد: مقوایی، با رویه تیماج قهوه ای تیره، میانه ترنج فشرده، ۲۵۰×۱۷۵.

کاغذ: اصفهانی، نخودی، ۱۱۵×۱۵۵، ۲۸۰ برگ، ۱۷ سطر.

شماره پیشین: ۴۷۰ - ۲۳۵۵.

ع/۲۰۵۵

(دعا)

حدائق الصالحین

شرحی است عرفانی بر صحیفه سجادیه. مؤلف که خود را در دیباچه غلام رضا بن عبدالعظیم کاشانی می خواند از دانشمندان است. آگاهی گسترده او از تاریخ و رجال و کلام و فلسفه از این کتاب آشکار می شود. یکی از کسانی که از وی کسب فیض کرده است در پشت برگ ۲ این نسخه کتاب را «بحر الدقایق و یم الحقایق» توصیف کرده و مؤلف را «الفاضل المعظم و العالم الغمطم مولانا غلام رضا الكاشانی مجاور المشهد الرضوی» خوانده است. او از محمد بن حسن شیروانی (م ۱۰۹۹) به اعلی الله مقامه تعبیر می کند و در باره مجلسی (۱۰۳۷ - ۱۱۱۰) گوید: قال بعض افاضل عصرنا ادام الله برکاته فی کتاب بحار الانوار (گ ۱۵) پس کتاب را میان این دو تاریخ نگاشته است او درباره مسأله بدا سخنی گسترده دارد و نظر مجلسی را اشتباه دانسته گوید [و قد فصلنا ذلك فی رسالتنا فی «البداء» (گ ۱۳)].

نسخه‌ای از این رساله «بداء» به شماره ۱/۱۴۳۹ع در جلد نهم فهرست انوار صفحه ۴۶۴ - ۴۶۵ معرفی شده است. که تاریخ تألیف در آنجا شوال ۱۰۹۹ و تاریخ کتابت ۱۴ ربیع دوم ۱۱۲۴ به خامه اسدالله بن ابوالمعالی آمده است. این مطالب در طبقات اعلام الشیعه قرن ۱۲ ص ۵۷۱ نیز دیده می‌شود.

آغاز: بسملة الحمد لله الذی شرح صدور اولیائه الانجبین بنور معرفته... اما بعد فیقول الفقیر... غلام رضا بن عبدالعظیم الکاشارنی... ان الصحیفة الكاملة لمولانا... علی بن الحسین... فلقت بانجیل اهل البیت و زبور آل محمد (گ ۲ ب)... مقدمه فی شرح سندها... حدثنا السید الاجل... الفائده الاولى... اختلفوا فی المتکلم بلفظ حدثنا أهو علی بن سکون... ام عمید الرؤسا، هبة الله بن حامد^۱... قال البهائی... انه ابن سکون^۲ (گ ۳)... قال الفاضل الکریم و الفیلسوف العظیم الداماد... قال بعض افاضل عصرنا^۳... (گ ۳ ب)... الفائده الثانية (گ ۴)... الفائده الرابعة؛ الصحیفة متواترة (گ ۴)... الفائده الخامسة (گ ۵)... قال الفاضل اللاهیجی... ان البداء عبارة عن ظهور (گ ۸).

فهرست کتاب چنین است: حدیقه نخست حمد و ثنا (گ ۲۳)، حدیقه دوم دعای دوم (گ ۷۷)، حدیقه سوم صلوات بر حمله عرش (گ ۹۰)، حدیقه چهارم (گ ۱۰۶)، حدیقه پنجم دعا بر همشریان (گ ۱۱۵)، حدیقه ششم (گ ۱۱۹)، حدیقه هفتم (گ ۱۳۷)، حدیقه هشتم (گ ۱۳۹)، حدیقه نهم (گ ۱۴۶)، حدیقه دهم (گ ۱۴۸) و حدیقه یازدهم (گ ۱۵۱ - ۱۶۱).

فهرست ۱۲ حدیقه کتاب به خامه همان زمان مؤلف در پشت برگ اول دیده می‌شود. لیکن خود نسخه به حدیقه یازدهم پایان گرفته است (گ ۱۶۱ ب). گویا مؤلف بیش از این نوشته باشد.

نستعلیق خوش، از خود مؤلف خط زدگی و تغییراتی دارد که جز از مؤلف نتواند بود، جملات تعویض شده نیز با همان خامه متن نوشته شده، حاشیه‌های «منه» دارد که نیز با همان خامه است، عنوانها شنگرف.

۱- اواسط قرن ۷

۲- م ۶۰۶ (ریحانه الادب).

۳- چنانکه بعد از این معلوم می‌شود مؤلف ما از مجلسی چنین تعبیر می‌کند.

جلد: تیماج مشکى، یک لا، فرسوده.
کاغذ: نخودی، ۱۱۰×۲۳۵، ۱۶۳ برگ، ۲۵ سطر، ۱۸۰×۷۰.
شماره پیشین: ۲۸۲ - ۲۱۶۷.

ع/۲۰۵۶

مجموعه

۱- اغلاط قاموس چاپ کلکته چاپ ملا احمد شیروانی (لغتنامه)، تألیف عبدالعظیم اصفهانی، از گ ۱ تا ۱۲۵.
۲- الاشتراک فی الاصول، از سید محمد طباطبائی (اصول فقه)، از گ ۱۲۶ تا ۲۴۴.

جلد: چرمی تریاکی تیره، یک لا، ۱۶۰×۲۳۰.
کاغذ: هندی، نخودی، ۱۰۰×۱۸۰، ۲۳ تا ۲۴ سطر.
شماره پیشین: ۲۷۴ - ۲۱۵۹.

ع/۲۰۵۶/۱

(لغتنامه)

اغلاط قاموس چاپ کلکته

قاموس المحيط تألیف فیروزآبادی محمد بن یعقوب (۷۲۹ - ۸۱۷) پیش از این در فهرست نسخ خطی کتابخانه ملی معرفی شده است. ن. ک: ش ۷۰۴/ع ج ۸ ص ۱۶۶، ش ۷۴۵/ع ص ۲۰۲، ش ۷۶۰/ع ص ۲۵۹، ش ۷۹۵/ع ص ۲۹۷، ش ۸۰۱/ع ص ۳۰۵، ش ۹۷۱/ع ص ۴۶۳، ش ۹۷۲/ع ص ۴۶۴ و ج ۱۰ ش ۱۵۸۷/ع ص ۱۱۵، ش ۱۹۵۶/ع ص ۶۳۹، ش ۱۵۶۵/ع ص ۸۷، ش ۱۷۲۷/ع ص ۳۱۳.

بنابر گفته سرکیس در معجم المطبوعات (ج ۲ ص ۱۴۷۰) در سال ۱۲۳۱ و ۳۲ در کلکته چاپ شده و توسط بعضی مشایخ تصحیح گردیده است. نسخه مورد بحث ما ظاهراً غلط‌نامه یکی از چاپهای قاموس است که در کلکته منتشر گردیده است. در برگ ۱ این نسخه از قول مالک آن که گویا مجدالدین نصیری باشد کتاب اینگونه معرفی شده است:

مولی احمد نامی شروانی در هزار و دویست و سی و دو در کلکته کتاب قاموس را تصحیح نموده و بطبع رسانیده است. چون در طبع آن اغلاط بسیاری واقع شده سیدی اصفهانی همت گماشته غلطات آنرا گرفته، این کتاب را که بخط خوش است تدوین نموده است. در حقیقت این کتاب غلط نامه خصوص آن نسخه است. ظاهراً ملا احمد شروانی همان بعض المشایخ است که سرکیس بدان اشاره کرده است.

نگارنده این تعلیقات ضمن غلط گیری مطلبی که چاپ کننده قاموس در ص ۹۸۱ س ۱۷ آورده است خود را عبدالعظیم حسینی معرفی می کند. (گ ۵۶ ب) و مالک نسخه نیز در برگ ۲ این مطلب را متذکر شده است. اصفهانی عبارات متن را با؛ قوله و تصحیحات خود را با؛ قولنا آورده، سطر و صفحه نسخه مورد تصحیح خود را در اغلب موارد در متن و یا در حاشیه ذکر کرده است. حاشیه هائی در رابطه با متن در برخی اوراق دیده می شود. در آخرین برگ این تعلیقه (گ ۱۲۵ ب) شماره صفحه ۱۹۷۸ قاموس چاپی که مورد تصحیح قرار گرفته، آمده است.

آغاز: بسملة الحمد لله الباری بصنائه وآثاره... وبعد فهذه تعلیقات علقها عبده الخاطی (محو شده و شاید عبدالعظیم باشد)... الحسینی الاصفهانی اللیجانی علی المطبوع من القاموس الذی طبعه شیخ احمد الیمینی الشروانی... (گ ۲).

انجام: قوله السراجی عفور به قلنا: لم یعترف... قوله المستطاب قلنا: هذا الوصف فضولی لا یستطیع المستطاب... وهو لطیف بعباده یرزق من یشاء العلم والمعرفة و الرزق بغير حساب (گ ۱۲۵ ب).

نسخ بی نام و تاریخ، در سده چهاردهم، شماره صفحات قاموس چاپی در حاشیه ها آمده است که از گ ۳۴ ب تا ۴۰ ب با مرکب قرمز می باشد، برگهای ۴۰، ۴۵ و ۶۸ کتاب با مرکب آبی و قرمز جدول بندی شده و برگهای ۹۷ تا ۱۰۰، ۱۰۴ تا ۱۰۹ و ۱۲۰ تا ۱۲۴ از برگهای دیگر کوتاه تر است، برگ ۱ و صالی شده است و در ذیل عبارت «اغلاط قاموس چاپ دو جلدی کلکته تصحیح ملا احمد شروانی» به خط مالک کتاب عبارت «خط مرحوم شاهزاده فرهاد میرزا است» قید گردیده است، این رساله در

برگهای ۱ تا ۱۲۵ مجموعه جای دارد.

(اصول فقه)

ع/۲۰۵۶/۲

الاشتراک فی الاصول

از: سید محمد طباطبائی، شاید مجاهد (م ۱۲۲۲).

این رساله از برگ ۱۲۶ نسخه مورد بحث آغاز می گردد و در قسمت بالای برگ آغازین این عبارت آمده است: «اجزای رسائل جناب آقای سید محمد طباطبائی در علم اصول فقه».

آغاز: بسملة. حمدلة. ذهب الاكثرا لى وقوع الاشتراك فى اللغة و حکى عن بعض القول بوجوب وقوعه... (گ ۱۲۶).

پایان این رساله افتاده است و در قسمت آخر کتاب آثار جدا شدن اوراق باقی است.

انجام: اما عدم الدلالة على الزمان المستقبل فموضع وفاق على الظاهر المصرح به فى كلام جماعة من الاصوليين كالعضدى (گ ۲۴۴).

نسخ و نستعلیق خوش، بی نام، سده سیزدهم، این رساله در برگهای ۱۲۶ تا ۱۳۳ مجموعه جای دارد.

(کلام شیعه)

ع/۲۰۵۷

حاشیه بر تجرید و بر شرحها و حاشیه های آن

تجرید و شرحها و برخی حاشیه های آن در شماره ۲۰۰۴ ع یاد شده است. جای گفتگو حاشیه ای است بر یکی از شرحها با حاشیه های آن که افتادگی آغاز آن مانع از شناخت آن است. محشی از حواشی قطیبه (گ ۷۰ و ۸۸) و از حواشی شریف جرجانی (گ ۹۳) و از منطق شفا (گ ۱۰۳) و شرح قدیم تجرید (گ ۱۳۴) و شرح ملخص (گ ۱۷۷) و محاکمات (گ ۱۸۷) یاد می کند.

آغاز نسخه ناقص ما در باب وجود از امور عامه چنین آغاز می شود: و ذکرنا فی توجیه کلام المصنف. اقول لکن بینهما فرقا من وجهین، احد هما ان فی توجیه الشارح الاستفسار عن عدم الانقسام، هل هو المعنى او اللفظ... قال قدس سره: و كان التوجیه المذكور

منشاه اطلاق المتن (گ) ۱)...

انجام مبحث امور عامه: فیلزم ان لا یقدر النفس علی تعلقهما. هف (= هذا خلف).
هذا آخر ما تیسرلی فی الابحاث المتعلقة بمباحث الامور العامة والحمد لله والمنة نقبص ابحر
والكرامة ونسال الله تعالى التوفیق لاتمام الكتاب والصلاة علی... وفصل الخطاب (گ) ۱۵۰ ب).
انجام: قوله: وهو تصریح بان الميل علة المافعة لانفس المدافعة. اقول: فیه نظر، لان الدافعة
یصدق علیها امر شیئی كان الجسم مدافعالها... ان من یقول بعدم المغایرة یقول بان الميل فی
الحركة الطبیعة نفس الطبیعة و فی النفسانية نفس النفس و غیر ذلك. تم هذه الحاشیة بعون الله فی
شهر جمادی الثانية سنة ۱۰۰۸ علی ید اقل خلق الله محمدرضا القمی غفر ذنوبه (گ) ۱۱۶).

نستعلیق محمدرضا قمی، در جمادی دوم ۱۰۰۸، عنوانها و خط روی متن در
ثلث اول نسخه به شنگرف است و پس از آن سفید مانده است.
جلد: بدون جلد.

کاغذ: اصفهانی، نخودی، ۱۲۵×۱۹۵، ۲۱۷ برگ، ۱۶ سطر، ۶۰×۱۳۰.
شماره پیشین: ۱۱۵۶ - ۱۷۹۶.

ع/۲۰۵۸

مجموعه

جنگی است از پراکنده ها، که بیشتر آن به خامه مردی است بنام محمد بن
جعفر حسینی قزوینی المولد نجفی المسکن جبل عاملی الاصل، که به نسخی بد و
مغلوط نوشته شده و ظاهراً آثار دوران جوانی مؤلف است و کسی پراکنده های او
را نامرتب گرد آورده است. این مجموعه شامل بخشهای زیر است:

- ۱- منظومه جواهر الحکم، از گ ۴ تا ۱۶، به نسخ، سپس پراکنده هاست تا
گ ۲۴.
- ۲- شواهد اقدسیه، از گ ۲۵ تا ۵۳، صفحات آغازین این رساله با خطی نسخ
بهتر از پیشین و سپس همان خط بد است، سپس تا ۸۴ پراکنده هاست.
- ۳- رساله در غضب، از گ ۸۴ تا ۸۷.
- ۴- خمسه، از گ ۸۸ تا ۱۰۱، سپس فوائد پراکنده هاست تا گ ۱۰۸.
- ۵- حدیث «موتوا قبل ان تموتوا»، از گ ۱۰۸ تا ۱۱۱، نستعلیق و پراکنده هاست

تا گ ۱۲۹، در حاشیه برگ ۱۲۴ ب چنین دارد: من تحیات محمد بن جعفر الحسینی
القزوینی ۱۲۴۵ و در متن شعری از این مرد در حمد و ثنا و ستایش اهل بیت (ع)
است.

۶- منظومه در کر و طهارت، از گ ۱۲۹ ب تا ۱۳۸.

۷- تهذیب المنطق فارسی، از گ ۱۳۹ تا ۱۵۷، نستعلیق، سپس پراکنده هاست
تا ۱۵۹.

نستعلیق زیبا و بی تاریخ است، برخی از عنوانها و حاشیه ها با مرکب قرمز
نوشته شده است، پشت جلد عبارت «خط محمد جعفر الحسینی قزوینی» و
سال ۱۲۴۵ آمده و در ذیل آن برخی از عناوین مجموعه آمده است، که
تاریخ کتابت آنها ۱۲۳۸ نوشته شده است (گ ۸۷ ب)، در برگ ۲ این عبارات
به چشم می خورد «مجموعه بخط المؤلف، هو الله تعالی» این مجموعه که
مشمول است بر چند رساله اصل مسوده است... و انا العبد لطفعلی...
(صدرالافاضل نصیری و سال تحریر آن ۱۳۲۸ آمده است)، در نسخه
خط خوردگی به چشم می خورد، برخی از اوراق آن آب افتاده است، در گ
۴ و ۲۰ ب مهر مالکیت بیضی شکلی آمده است که عبارت عبده محمد
الحسینی در آن دیده می شود.

جلد: مقوایی قرمز، ته چرم قهوه ای، فرسوده، ۱۰۵×۱۶۰.

کاغذ: فرنگی آبی و نخودی، ۷۰×۱۰۰، ۱۶۱ برگ، ۱۳ تا ۲۱ سطر.

شماره پیشین: ۲۲۳ - ۲۱۰۸.

(کلام)

ع/۲۰۵۸/۱

جواهر الحکم

صفحاتی چند به نظم و نثر از سید محمد پسر جعفر حسینی قزوینی است که
در ذریعه ج ۵ ش ۱۲۷۱ معرفی گردیده است. صاحب ذریعه گوید که تملک او را
با تاریخ ۱۲۵۸ دیده است که در آن ریشه خود را از جبل عامل، زاده قزوین و
ساکن نجف شمرده است.
مؤلف در این منظومه به مبحث وجود واجب و صفات وی، کلام الهی،

و جوب بعثت انبیا و... پرداخته است. پس از این منظومه عباراتی از تفسیر صافی، کتاب کافی، استدراک الوسائل حر عاملی، بحار الانوار و مرآت العقول مجلسی و شرح فارسی دعای سیفی (گ ۲۰) آمده است. بحثی در اتحاد ما به الاشتراک و ما به امتیاز در وجود آخرین اوراق پراکنده ای است که تا برگ ۲۵ جای گرفته است. آغاز: سمیت شرح هذه المنظومة بدرر الغری

الکوکب الذی نظمته فی النجف العلی (ناخو انا است)
 وبسمه الذی جرى به القلم
 انجمام: الخلف الحجة وارث السلف
 و صاحب العصر و صاحب الشرف...
 محمد بن جعفر الحسيني
 یرجوا من الله وفاء الدين
 نضمتها (چنین) لاصدقاء الدين
 هدا هم الله الى اليقين (گ ۱۶)
 این منظومه در برگهای ۴ تا ۱۶ مجموعه ما جای گرفته است.

ع/۲۰۵۸/۲

(عرفان)

شواهد قدسیه

رساله ای است عرفانی به نظم و نثر که مؤلف با یک پیشگفتار چند سطر آری آن را آغاز نموده است و عنوان آنرا «شواهد قدسیه لجواهر فردوسیة» نهاده است. پس از این مقدمه مؤلف به نظم کتاب می پردازد و بنابر تقسیم خود آنرا در چند مصباح و لامعه می آورد و در هر لامعه شواهدی را ذکر می کند. مصباح یکم سه لامعه دارد و لامع اول سه نور دارد (گ ۲۶ ب) و چند شاهد در حواشی متن آیات و روایاتی در ارتباط با موضوع آمده است.

این رساله در برگ ۵۲ بصورت ناقص خاتمه می یابد و پس از آن تا برگ ۸۴ مطالبی پراکنده آمده است، از جمله یک رساله نظم و نثر در وحدت وجود گ ۵۳ که نام و عنوانی ندارد فوایدی در طینت و اختلاف مردم (گ ۶۵)، فرق علم و حکمت (گ ۶۹)، عقل و جهل و... در علم جفر (گ ۸۱).

آغاز: بسملة. الكتاب المسمى «شواهد قدسیة لجواهر فردوسیة» الحمد لله الملهم عباده حمده و فاطرهم علی معرفتهم ربوبیته... (گ ۲۵ ب) (آغاز منظومه)
 یا من هو المحمود فی فعاله
 صل علی محمد و آله (گ ۲۷)

انجمام: المقام السابع: اوثبوت ما یمتنع اشاره الی هذا فی ان لكل نفس بدن واحد (گ ۵۲ ب).

این رساله در برگهای ۲۵ تا ۵۳ مجموعه جای دارد سپس تا ۸۴ پراکنده هاست.

ع/۲۰۵۸/۳

(اخلاق)

رساله در غضب

مؤلف در ابتدای آن آورده که: رساله را به درخواست سید محمد قزوینی ظاهرا مؤلف برخی از رسالات این مجموعه نوشته است. این رساله در توصیف اخلاق صالحان و نکوهش غاصبان با استناد به احادیث و روایت تحریر گردیده است و در برگ ۸۷ با عبارت «تم سنة ۱۲۳۸» خاتمه می یابد.

آغاز: بسملة. حمدلة... و بعد فهذه رساله فی ذم الغضب حیث کان جناب الاخ السید محمد القزوينی انه ممن یطلب التوسم (گ ۸۴ ب).

انجمام: و وقفنا الله و ایاک لما یحب و یرضی و اسال الله ان یجمعنا و ایاک فی جنه نعیم بمحمد و آله السادات المیامین الاطائب الطاهرین. تم سنة ۱۲۴۸ (گ ۸۷ ب). این رساله در برگهای ۸۴ تا ۸۷ مجموعه جای گرفته است.

ع/۲۰۵۸/۴

(عربی)

رساله خمسه

عنوان چهارمین رساله در این مجموعه است. اوراق این رساله ظاهرا در اول و آخر مجموعه پراکنده گردیده است. چنانکه برگ ۳ در آغاز و برگ ۱۵۸ تا ۱۶۰ در پایان مجموعه مربوط به همین رساله می باشد. رساله در برگ ۸۸ بطور ناقص آغاز می گردد و در حاشیه برگ ۹۵ عنوان کتاب «فی الخمسه» بچشم می خورد.

مؤلف این رساله ظاهراً زیر تأثیر تقدیس عدد پنج است، که از روزگار باستان در قدمای خمسه مانوی تا خمسه غلات و پنج تن اصحاب کسا ادامه داشته است.

وی در آغاز از پنج تنبیه گفتگو می کند که هر تنبیه شامل پنج حدیث و هر حدیث پنج فائده دارد. نمازها پنج است و توابع نماز پنج مساله است، شرایط نماز جمعه پنج، و شرایط صحت بیع نیز پنج است.

پایان این رساله ظاهراً برگ ۱۰۱ مجموعه است و پس از آن مطالب پراکنده ای در عقومات و حروف دهگانه، در قیافه شناسی گ ۱۰۶ آمده است.

آغاز: ورتبه علی افتتاح و خمسة مسائل و خمسة فوائد و اختتام، و کل مسئله مشتملة علی خمسة حوائج ... (گ ۸۸).

انجام: فتراکا السواد (چنین) و البياض و ما اشبه ذلك و هی مغیبة لاتعرف الابمعرفة علام الغیوب عز و جل (گ ۱۰۱).

این رساله در برگهای ۸۸ تا ۱۰۱ مجموعه جای دارد سپس تا ۱۰۸ پراکنده هاست.

ع/۲۰۵۸/۵

(فارسی - عرفان)

رساله در تفسیر حدیث موتوا قبل ان تموتوا

رساله ای است فارسی در معنی و تفسیر حدیث رسول الله (ص) که فرمودند: «موتوا قبل ان تموتوا» که مؤلف ظهور این موت را مترتب برده قاعده دانسته است. پس از این رساله مؤلف مطالب دیگری در باره نیت و معنای سوره حمد آورده و تا برگ ۱۲۹ اشعار و ادعیه پراکنده دیگری آمده است.

آغاز: بسملة... و بعد رسول الله صلی... فرمود موتوا قبل ان تموتوا و ظهور این آثار مؤسس برده قاعده است، قاعده اول توبه است و... (گ ۱۰۸ ب).

انجام: قاعده دهم رضاست و حقیقت رضا بیرون آمدن بود از رضای خود بدخول در رضای محبوب... کان میتا فاحییناه و جعلنا له نوراً یمشی به فی الناس کمن مثله فی الظلمات لیس بخارج منها و الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی محمد و آله الطاهرین. (گ ۱۱۱ ب).

این رساله در برگ ۱۰۸ تا ۱۱۱ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۵۸/۶

(فقه منظوم)

فی الکرّ و الطهارة

در برگ ۱۲۹ ب تا ۱۳۸ این مجموعه منظومه ای آمده است بعنوان «فی الکرّ» که ظاهراً همان «منظومه در فقه» است که در پشت جلد کتاب پس از رساله موتوا... آمده است. این رساله چنانچه از عنوان آن بر می آید در مورد مطهرات است و خصوصیات آب مطلق و مضاف و... در آن آمده است.

آغاز: والکرّ الف وزنه و میتا رطل بارطال العراق قذاتی (گ ۱۲۹)

انجام: وهو مع الراس علی وجه البدل و ماله فی الرجل شیء من عمل (گ ۱۳۸)

این رساله در برگهای ۱۲۹ ب تا ۱۳۸ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۵۸/۷

(منطق - فارسی)

در باره منطق تهذیب

در برگهای ۱۳۹ تا ۱۵۷ ب رساله ای آمده است که نگارنده آن خود را جمال الدین محمد بن محمود الحسینی شهرستانی معرفی و ذکر می کند که رساله خود را در اثنای تحصیل گرد آورده است. مطالب این رساله بنا بر بیان مؤلف مطالبی است در باره تهذیب و فواید علم منطق. این رساله در پایان افتادگی دارد و پس از آن تا گ ۱۵۹ اوراق دیگری آمده است که ظاهراً دنباله رساله الخمسه در این مجموعه می باشد.

آغاز: بسملة. سپاس بیحد و قیاس حکیمی را سزد که زبان را منطق فصیح و دل را طریق تصور حق و تصدیق صحیح کرامت فرمود... اما بعد نموده می شود که افقر العباد... جمال الدین محمد بن محمود الحسینی شهرستانی... در اثنای اشتغال به تحصیل منطق تهذیب... آنچه از مباحث این رساله... می یافت در سلک تحریر می کشید... (گ ۱۳۹ ب).

انجام: و مفرد بر سه قسم است اسم و کلمه و اداة از برای آنکه معنی او یا مستقل است یا مستقل نیست. اگر مستقل است یا دلالت می کند بهیثه (گ ۱۵۷ ب).

این رساله در برگهای ۱۳۹ تا ۱۵۷ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۵۹

(اصول فقه سنتی)

حاشیه بر شرح مختصر الاصول

این نسخه حاشیه ای بر شرح مختصر الاصول عضدی است. ما پیش از این در شماره ۲۰۵۳ به کتاب مختصر الاصول ابن حاجب و شرح عضدی بر آن اشاره کردیم. مؤلف این حاشیه ملا میرزا جان حبیب الله باغنوی شیرازی (م ۹۹۴) است. که چلبی در ج ۲ کشف الظنون ص ۱۸۵۳ حاشیه وی را یاد نموده است و در ذریعه ج ۶ ص ۱۲۹ ش ۶۹۷ نیز به این حاشیه اشاره شده است. در این نسخه حاشیه هایی با امضای منه، ص، صح، شیخ جعفر طاب ثراه، ۱۲، ۱۵ و ه دیده می شود که بیشتر در ثلث اول آن است.

آغاز: بسملة. قوله من لطف الله تعالى احداث الموضوعات اللغوية هذا الكلام يدل بظاهرة على ان الاصوات والحروف مخلوقة له تعالى ولا ينافي ذلك... (گ ۱ ب).

انجام: ... ثم رفعها في ضمن رفع المجمع كانه قال جمع احكامه في مرفوعه عنكم حتى معرفة هذا الحكم. قد تم من اواخر هذا الرسالة المسمى «بحاشیه ملا میرزا جان» حسب الفرموده آقا محمد، بيد الجاني العبد الفاني العاصی... غلامعلی ابن ملا محمد تقی دزفولی فی سنة اربعة و ثلاثين و مائة بعد الف. سنة ۱۱۳۴ (گ ۲۹۷).

نسخ و نستعلیق، از غلامعلی ابن ملا محمد تقی در سال ۱۱۳۴، در برگ ۱ عبارت «تعلیقات للمولی میرزا جان علی شرح مختصر الاصول» آمده است، عنوانها و خط روی متن در چند برگ آغاز نسخه و همچنین برگهای ۱۸۰ تا ۱۸۷ شنگرف است و در بقیه نسخه سفید مانده است، برگ اول و صالی شده و از گوشه و کنار آن عباراتی رفته است، پایین برگ دوم نیز پاره می باشد، در برخی اوراق آب افتادگی دیده می شود، بالای آخرین برگ نسخه (۲۹۷) پاره است و در حاشیه های آن اشعاری آمده است، همچنین مهر شش پهلو در پایین این برگ دیده می شود که زیر آن عبارت «من جملة ممتلكات العبد محمد» آمده است.

جلد: مقوایی، رویه تیماج قرمز.

کاغذ: اصفهانی، نخودی، ۱۶۰×۱۴۰ و ۱۸۰×۶۰، ۲۹۷ برگ، ۲۳ سطر.

شماره پیشین: ۹۰ - ۱۹۷۵.

ع/۲۰۶۰

(فقه شیعی)

شرایع الاسلام

یک دوره فقه است که شرحها و حاشیه های آن را در ش ۲۰۰۰ یاد نمودیم. جای گفتگوی ما نسخه ای ناقص از شرایع است که از پایان باب سلف و سپس رهن دارد تا پایان کتاب، تنها اندکی از باب دیت عاقله افتادگی دارد.

نسخ، بی نام و تاریخ، در سده دوازدهم، آغاز و انجام افتاده، تا برگ ۱۲۰ حاشیه فراوان دارد و پس از آن کرانه ها سفید مانده است. کاغذ: اصفهانی، نخودی، ۱۹۰×۲۵۰، ۱۹۰ برگ، ۲۱ یا ۲۲ سطر، ۱۶۰×۱۱۰. شماره پیشین: ۴۷۱ - ۲۳۵۶.

ع/۲۰۶۱

مجموعه

شامل کتابهای زیر است:

- ۱ - بخشی از مسالک الأفهام از میانه کتاب المفلس تا میانه کتاب الوکاله (در فقه)، از گ ۱ تا ۱۱۲.
- ۲ - حدوث عالم (در کلام)، از گ ۱۱۳ تا ۲۰، نسخ خوش پر غلط، آغاز و انجام افتاده، بی نام و تاریخ در سده یازدهم و دوازدهم، عنوانها شنگرف.
- ۳ - بخشی از تهذیب الاحکام شیخ طوسی (در فقه)، از گ ۲۰۲ تا ۲۹۲. نسخ زیبا، عنوانها شنگرف، حاشیه به نستعلیق، نشانها «م. د. ه. ر.»، «م. ن. ر.»، «لک» و «انتقال مالکیت شرعی به بیع» (گ ۱۵) دارد. کاغذ: اصفهانی، نخودی، ۱۶۰×۹۰، ۲۹۲ برگ. شماره پیشین: ۱۱۵۳ - ۱۷۹۳.

(فقه شیعی)

ع/۲۰۶۱/۱

مسالک الافهام فی شرح شرایع الاسلام

شرایع الاسلام به شماره ۲۰۰۰ معرفی شده است و گفتیم که شرحهای آن در ذریعه ج ۱۳ ص ۴۷ تا ۵۰ معرفی شده است. یکی از شرحهای معروف آن «مسالک

الافهام» تألیف شهید دوم (۹۱۱ - ۹۶۶) زین الدین پسر علی پسر احمد است که جای گفتگوی ما است.

این شرح به ترتیب حاشیه نگاری، با عنوانهای (قوله، قوله) نگاشته شده و در ذریعه ج ۲۰ شماره ۳۵۱۶ آن را معرفی کرده گوید جزء یکم آن در رمضان ۹۵۱ و جزء چهارم در جمادی دوم ۹۶۳ و آخر آن به سال ۹۶۴ پایان گرفته است.

آغاز در کتاب المفلس: و هو انه مع الوفاء یكون المشتري اولی بالثمن، و ان لم یکن فی ماله وفاء کان اسوة للغرماء، واختاره فی المبسوط وهو ضعيف الماخذ... قوله: فلو فلس المستاجر فسخ الموجد الاجارة...

انجام: در صفحه سوم کتاب الوکالة... قوله: ولو وکله فی شراء عبد افتقر الی وصفه لیتنفی العذر لماکان العبد المطلق متوغلاً فی الابهام... فیجب الوصف فی الثانی دون الاول، لأن دائرة التجارة اوسع (افتاده است).

نسخ خوش، بی نام و تاریخ، آغاز و انجام افتاده است، عنوانها و خط روی متن شرایع شنگرف است، از میان کتاب المفلس آغاز شده و تا دو برگ از آغاز کتاب الوکاله را در بردارد، این رساله در گ ۱ تا ۱۱۲ مجموعه جا دارد. کاغذ: نخودی، اصفهانی، ۱۲۰×۱۸۰، ۱۱۲ برگ، ۲۵ سطر.

ع/۲۰۶۱/۲

(کلام)

قدم و حدوث جهان

در آغاز سده دهم خاورمیانه، در میان ترکان عثمانی و ایرانیان شیعی، در مرزهای بین النهرین تقسیم شد. غیر از کشاکشهای نظامی، این دو قوم با سلاح ایده‌تولزیک نیز مسلح بودند. دانشمندان ایران از گنوسیسم اسلامی همچون سلاح ایده‌تولزیک برای نجات ایران از انحلال در دریای خلافت ترک سنی استفاده می نمودند.

خلافت سنی که توانست چراغ علم و فلسفه را در بیشتر کشورها که به زیر سلطه آورده بود، خاموش کند، از این که می دید این چراغ در مراکز علمی ایران: شیراز، اصفهان، کاشان و مشهد خاموش نمی شود و در پرتو عرفان و گنوسیسم اسلامی ایران روشن مانده است نگران بود. دولت عثمانی فلسفه و گنوسیسم

اسلامی ایرانی را هسته الحاد و زندقه می نامید و سنیان قشری، مانند میر مخدوم (م ۹۹۵) و نوح افندی م ۱۰۷۰ را به نگاشتن کتابها بر ضد شیعه وادار می کرد.

تکیه سنیان ضد فلسفه در اثبات بی دین بودن ایرانیان بر سخنان فیلسوفان بزرگ شیعه چون ابن سینا (۳۸۵ - ۴۲۸) در کتاب «اضحویه» و سخنان خواجه نصیر طوسی (۵۹۷ - ۶۷۲) در آغاز و انجام بود. این کشاکش میان ایرانیان شیعی و عثمانیان سنی به داخل ایران نیز کشیده شد و دو مکتب فلسفی پدید آمد.

مدرسه قدیم ملا جلال دوانی م ۹۰۸ شرح «هیا کل النور» سهروردی را به شیوه ای سنی نامتر درس می گفتند، غیاث الدین منصور دشتکی م ۹۴۸ که به وزارت شاه طهماسب صفوی (۹۳۰ - ۹۸۰) نیز رسید شرحی دیگر بر هیا کل نگاشت و در آن دوانی را رد کرد (ذریعه ج ۱۴ ص ۱۷۶ - ۱۷۷) و آن را «اشراق هیا کل النور» نامید. (ذریعه ۲ ش ۴۰۴ و ج ۱۴ ص ۱۷۷).

در کتابها که اینان بر ضد شیعه نوشتند برخی از اشکالها که بر شیعه می گرفتند چنین بود: (۱) ایرانیان شیعه رافض خلافت سنی اند و ایجاد دو دستگی کرده اند (۲) تارک صلات هستند یعنی نماز جمعه را در حال غیبت معصوم نمی خوانند (۳) قائل به قدم عالمند یعنی خدا را فیاض علی الاطلاق شمردند و جهان را فیض الهی دانند. (۴) معاد را روحانی می شمردند. تکیه ایشان در این نسبت بر نظریات ابن سینا در اضحویه و خواجه نصیر در «آغاز و انجام» بود.

شاهان صفوی بر دانشمندان فشار آوردند تا ثابت کنند که شیعه نیز قائل به حدوث عالم است. پس میرداماد «قبسات» را در این باره نگاشت که عالم حادث است، اما در دهر، نه در زمان، که جهان در زمان قدیم است. فشارهای مجدد شاه بر ملا صدرا او را بر آن داشت تا با طرح حرکت جوهری جهان را حادث زمانی بپذیرد، لیکن به طور ایجاد و اعدام پی در پی، و به صورت حرکت جوهری. داماد و صدرا فیض الهی را که همین جهان است دائم می شمردند. کسان زیر در سده یازدهم در موضوع قدم و حدوث رساله های ویژه نگاشتند و همگی آنان نام مقاله خود را عنوان سنی پسند «حدوث العالم» یا «اثبات حدوث عالم» نهاده اند، لیکن همگی ایشان با تقسیم معنی «حدوث» به دو معنی حدوث ذاتی و حدوث زمانی، جهان را حادث ذاتی دانستند که همان قدیم زمانی است و بدین شیوه از

یکسو از فشار سنیان عثمانی بر ایران کاستند؛ که ما شیعیان نیز قائل به حدوث جهان هستیم و از سوی دیگر از گنوسیسم اسلامی ایرانی گامی عقب نشینی نمودند، که خداوند فیاض علی الاطلاق است، جهان فیض الهی است، خدای بی جهان خدا نیست چنانکه خورشید بی نور خورشید نباشد.

نام معروفترین کسانی که این گونه رساله در حدوث عالم نگاشتند بقرار زیر است:

- میرداماد محمد باقر (۹۷۰-۱۰۴۱) (ذریعه ج ۶ ش ۱۵۶۹) که در آن گوید: افلاطون قائل به قدم زمانی است و ارسطو قائل به حدوث ذاتی و من (داماد) حدوث را قبول دارم. داماد صحبتی از نظر سنیان نمی کند که حدوث ذاتی (نظر داماد و ارسطو) را نیز کفر می شمردند و حدوث زمانی سنیان را به پیروی از تورات می خواهند.

- شمسای گیلانی که به سال ۱۰۴۵ رساله ای در این موضوع نگاشت (ذریعه ج ۶ ش ۱۵۷۶).

- صدرا شیرازی (۹۷۹-۱۰۵۰) رساله وی در این موضوع چاپ شده است (ذریعه ج ۶ ش ۱۵۷۷).

- علینقی کمره ای (۹۵۳-۱۰۶۰) (ذریعه ج ۶ ش ۱۵۷۳).

- عبدالرزاق لاهیجی ۱۰۷۲م (ذریعه ج ۶ ش ۱۵۷۱).

- فیض کاشانی (۱۰۰۷-۱۰۹۱) رساله خود را در این موضوع «لب» نامیده است (ذریعه ج ۱۸ ص ۲۸۱ ش ۱۱۴).

- علی فراهانی شاگرد، آقا حسین خوانساری (۱۰۱۶-۱۰۹۸) رساله او در ذریعه ج ۶ ش ۴۲۵ یاد شده است.

- علی حزین (۱۰۰۳-۱۱۸۰) رساله او در این موضوع در ذریعه ج ۶ ش ۱۵۷۲ یاد شده است.

- عبدالرحیم دماوندی در صفر ۱۱۳۷ رساله خویش را به پیروی از استادش ملا صادق ارجستانی نگاشت (ذریعه ج ۲۶ ش ۱۳۶۵).

چنانکه دیده می شود این رساله ها در ذریعه ج ۱ ص ۸۹ و ج ۶ ص ۲۹۳-۲۹۵ و ج ۱۱ ص ۱۷۱ و ج ۲۶ ص ۲۷۲ یاد شده اند. از همه آنها مهم تر قسبات میر داماد

است که شاید از ترس و تقیه چنان آن را دشوار و پیچیده نگاشت که کمتر قابل استفاده همگان است. زبان حال همه این نویسندگان این چند بیت است که شمسای گیلانی آورده است:

اسرار یقین مگسوی اهل شک را	معنی بزرگ مشنوان کوچک را
باهل مجاز بین حقیقت بگذار	خود جوز ز مغز به بود کودک را
منمای به این خلق مجازی خود را	مشهور مکن به نکته سازی خود را
چون می بینی که اهل مجلس کورند	ای شمع چه هرزه می گذاری خود را

(ذریعه ج ۱۱ ص ۱۷۱)

نسخه جای گفتگوی ما یکی از این رساله ها است که در همان سده و با همان هدف نگاشته شده است و چون آغاز و انجام آن افتاده است شناخته نمی شود.

آغاز (افتاده): الشمس و القمر و الكواكب. و فی ساعتین اللیل والنهار قالو السبت... مروج الذهب للمسعودی عن ابی عبدالله جعفر بن محمد (گ ۱۱۴)... قال بعض المحققین فی علة تخصیص الستة أيام لخلق العالم (گ ۱۱۵)... اعلم ان المقصود الاصلی من هذا الباب اعنی حدوث العالم لما كان من اعظم الاصول الاسلامیة لاسیما الامامیة و كان فی قدیم الزمان لا ینسب القول بالتوالی و القدم الا الی الدهریة و الفلاسفة المنکرین لجمیع الادیان (گ ۱۲۱ ب)... و لکنافی قریب عصرنا لما ولع الناس فی کتب المتفلسفین... فقالو ان لیس فی الحدیث الا خبر واحد: كان الله ولم یکن معه شیئی... فلذا وردت فی هذا الباب اکثر الایات... تشیید آقا عابد الدین... المقصد الاول فی بیان الحدوث و القدم: المشهور ان للحدوث معینین الذاتی و الزمانی (گ ۱۲۲)... المقصد الثانی فی تحقیق الاقوال. اعلم انه لا خلاف... فی ان ما سوی الرب حادث... قال السید الدمداد فی القسبات: علیه اجماع الانبیاء... قال صاحب الملل و النحل فی (نهایة الاقدام)... و انما القول بقدم العالم... انما ظهر بعد ارسطالیس لانه خالف القدماء و ابدع هذه المقالة (گ ۱۲۳).

مؤلف کتاب از حدوث زمانی جهان که مورد ادعای سنیان است هیچ نمی گوید، او می گوید: افلاطون و یارانش قائل به حدوث ذاتی بودند و ارسطو برخلاف استاد به قدم ذاتی قائل شد و میرداماد در «قسبات» به راه افلاطون رفته گوید: قول به قدم عالم (از نظر ارسطو) نوعی شرک باشد (گ ۱۲۳ ب) مؤلف از اینکه قشربان، حدوث ذاتی را مساوی قدم زمانی می دانند، پس گفته داماد را نیز

کفر می شمروند، سخن نمی گوید. او در مقصد دوم (گ ۱۲۳) اقوال علما چون صدوق و مرتضی و داماد را می آورد و از علامه حلی نقل می آورد که قول به قدم باطل است لیکن موجب تکفیر نیست (گ ۱۲۵). او در مقصد سوم به استدلال می پردازد (گ ۱۲۸) و در مقصد چهارم دنبال استدلال را با چهار مطلب می آورد (گ ۱۳۰-۱۳۶) مقصد پنجم در دفع برخی شبهات فلاسفه (یعنی مشائیان) و در آن چند مرصد است (گ ۱۳۶ ب) با شش طریق: مرصد اول علت تامه با شش طریق، مرصد دوم و سوم دفع شبهه است (گ ۱۴۶) باب عوالم (گ ۱۵۱) باب عرش و کرسی (گ ۱۷۱ ب) باب الحجب و الاستار (گ ۱۸۴ ب) باب سدره المنتهی (گ ۱۸۷) باب السماوات (گ ۱۹۱).

انجام: کتاب الغارات لابراهیم الثقفی باسناده عن ابی عمران (گ ۲۰۱)... العلل لمحمد بن علی بن ابراهیم، معنی السماء انها ارتفعت ای اسمت من سمو و معنی الارض انها... و رب هذه الارض التي جعلتها قراآرآ للانام و مدرجا للاهوام. (در اینجا نسخه ناقص است) (گ ۲۰۱ ب) از کتابهای مروج الذهب مسعودی، مجمع البیان طبرسی، کتاب النجوم للسید ابن طاوس (گویا مقصود فرج المهموم فی علماء النجوم است)، المختصر للحسن بن سلیمان و شرح تجرید و الدر المنثور (گ ۱۶۲، ۱۷۰، ۱۷۷) و تفسیر علی بن ابراهیم (گ ۱۶۸، ۱۷۹) نقل می کند.

این رساله در برگهای ۱۱۳ تا ۲۰۱ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۶۱/۳

(فقه شیعی)

تهذیب الاحکام

از: شیخ طوسی (۳۸۵ - ۴۶۰) محمد بن حسن طوسی.

این کتاب در ذریعه (۴ ش ۲۲۶۳) معرفی شده و شرحهایش در همان کتاب (ج ۱۳ ص ۱۵۵-۱۵۸) و حاشیه های آن در همان کتاب (۵۱:۶ - ۵۳) دیده می شود.

نسخه های دیگر این کتاب در این کتابخانه به شماره های زیر معرفی شده است: ۲۹۵، ۵۳۱، ۵۸۹، ۵۹۰، ۶۷۷، ۶۹۱، ۶۹۲، ۶۹۳، ۶۹۴، ۷۲۲، ۷۲۳، ۷۲۴، ۷۲۵، ۷۴۶، ۷۵۳، ۷۸۲، ۹۲۷، ۹۵۸، ۹۶۲، ۱۵۰۷، ۱۶۹۰، ۱۷۲۴.

نسخه جای گفتگو بخشی ناقص از تهذیب، از نکاح تا وصیت است.

آغاز افتاده است و در کتاب نکاح باب عدة چنین آغاز می شود: فقال لا يصلح لها ان تنكح حتى تنقضى عدتها ثلاثة اشهر. فان توفى عنها مولاها فعدتها اربعة اشهر و عشرًا. احمد بن محمد بن علی بن الحکم (گ ۲۰۳)... و پس از افتادگی نامعلوم چنین دارد: باب اللعان: قال الشيخ: و اذا قذف الرجل زوجته بالفجور. الی قوله: و لم تحل له ابدا. روی محمد بن یعقوب عن عدة من اصحابنا عن سهل بن زیاد... (گ ۲۰۴ ب)...

انجام: در کتاب الوصية: باب الرجوع عن الوصية. احمد بن محمد بن عیسی عن الحسن بن علی (گ ۲۹۱ ب)... عن عمار الساباطی عن ابی عبدالله (ع) فی الرجل يجعل بعض ماله لرجل... (پایان گ ۲۹۲ ب).

در برگ پایان کتاب عتق به همان خط متن چنین نوشته شده است: کذا بخط الشيخ حسین بن عبد الصمد. تم کتاب العتق ویلیه کتاب الایمان و التذور و الکفارات زیادة بخط الشيخ علی. گویا این دو نام نویسندگانی است که این نسخه از روی نوشته ایشان نوشته شده است.

در پایان کتاب الوقوف (گ ۲۸۴) در حاشیه چنین نوشته شده است: صورة اجازة الشيخ رحمه الله لولده: سمع جميع كتاب الوقوف ولدى ابو علی الحسن بن محمد بقراءة ابی الحسن علی بن متویه القمی. و کتب محمد ابن الحسن الطوسی و سبع و اربعین و اربعمئة.

نسخ زیبا، حاشیه ها با نشان «لک = مالک»، «م ق ر» (ره)، «نف»، «بع»، «۱۲»،

«عد = قواعد»، «دروس»، «س»، «نهایه»، «ق» دارد، این رساله در برگهای ۲۰۲

تا ۲۹۲ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۶۲

(صرف و نحو)

البهجة المرضية

جمال الدین ابو عبدالله محمد بن عبدالله الطائی الجیلانی معروف به ابن مالک نحوی (۶۰۰ - ۶۷۲) هزار بیت در علم نحو سروده است بنام «خلاصة» و این هزار بیت به الفیه ابن مالک شهرت یافته است.

بر این کتاب شروح و حواشی بسیاری نوشته شده است. چلبی در کشف الظنون ج ۱ ص ۱۵۱ تا ۱۵۵، به عنوان الفیه، شروح و حواشی آن را معرفی

کرده است. همچنین آقای انوار در فهرست کتابخانه ملی جلد دهم شماره ۱/۱۶۵۳ع ص ۲۳۲، ۲/۱۷۰۰ع ص ۲۸۹ الفیه را ذکر کرده است.

نسخه مورد گفتگوی ما شرح الفیه جلال الدین، عبدالرحمان بن ابی بکر سیوطی (۸۴۹ - ۹۱۱) است که به عنوان (بهجة المرضیة) مشهور است. این شرح در فهرست انوار جلد ۷ ش ۳۱ع ص ۳۳ و جلد ۱۰ ش ۷۸۹ع ص ۳۷۲ همچنین جلد ۹ ش ۱۴۴۷ع ص ۴۷۸ معرفی شده است.

آغاز: بسملة. الحمدك اللهم على نعمائك والآثك... هذا شرح لطيف مزجته بالفية ابن مالك... سميته بالهجة المرضية في شرح الالفية...

انجسام: اللهم صل على سيدنا محمد... واختم لنا بخير واصلح لنا شاننا كله وافعل ذلك اخواننا واحبائنا وسائر المسلمين وصلى الله على محمد وآله الطاهرين.

نسخ بند، بدون نام و تاریخ، حدود قرن دوازدهم، عبارت متن با شنگرف و شرح با مرکب مشکى است، در برگ ۲ عنوان «کتاب بهجة المرضیة فی شرح الالفیة» آمده است، همچنین عبارتی بدین مضمون «هذا الكتاب ملك عبد الله العرج العقیدی» که مالک کتاب را می شناساند آمده است، نسخه موریا نه زدگی و آب افتادگی دارد و برخی از اوراق آن وصالی شده است، در برگ آخر (۹۱ب) اشعاری به عربی و فارسی آمده، عنوان مالک کتاب قید گردیده لیکن پاک شده و ناخوانا است، حاشیه های تصحیحی دارد و در آغاز کتاب اندکی حاشیه های توضیحی است، بین برگ ۵ و ۶ افتادگی دارد.

جلد: مقوایی، با رویه کاغذ آبی و ته کالینگور، ۲۰۵×۱۵۰.

کاغذ: نخودی، اصفهانی، ۱۰۰×۱۶۰، ۹۲ برگ، ۲۳ سطر.

شماره پیشین: ۲۹۲ - ۲۱۷۷.

ع/۲۰۶۳

مجموعه

شامل رساله های زیر است:

۱ - هدایة الادیب (در شعر عرفانی)، از گ ۱ب تا ۷.

۲ - الفیة در اعراب (در عربی - نحو)، از گ ۷ب تا ۷۳.

۳ - جوامع الکلم، از گ ۷۵ تا ۸۶ب، سپس تا ۸۸ حدیثهای پراکنده اخلاقی است.

۴ - ذخایر الرحمة (در دعا)، از گ ۸۸ تا ۱۲۲.

۵ - رساله در بیان برخی اغلاط، از گ ۱۲۸ب تا ۱۲۹، سپس تا ۱۳۲ پراکنده های املای فارسی است.

بیشتر رساله های این مجموعه نگارش سید محمد تقی قزوینی (م ۱۲۷۰) پسر میر مؤمن پسر محمد تقی پسر میر رضای قزوینی است که احوالش در ص ۲۲۹ قرن سیزدهم و ص ۲۵۶ قرن چهاردهم طبقات اعلام الشیعه آمده است. جد اعلاى وی میررضا معاصر مجلسی بوده و دارای تالیفاتی می باشد. محمد تقی قزوینی نیز آثاری بسیار دارد که در ذریعه به بیشتر آنها اشاره شده است. از آثار اوست:

کتاب ادعیه (ذریعه ۱ ص ۳۹۰)، ارجوزه در صرف (ذریعه ۱ ص ۴۸۱)،

ارجوزه در عرفان (ذریعه ۱ ص ۴۸۶)، ارجوزه در فقه (ذریعه ۱ ص ۴۸۸)،

ارجوزه در کلام (ذریعه ۱ ص ۴۹۳)، ارجوزه در معانی و بیان (ذریعه ۱

ص ۴۹۵)، ارجوزه در منطق (ذریعه ۱ ص ۴۹۸)، الالوف که منظومه ای است در

کلام (ذریعه ۲ ص ۳۰۱)، انوار الاشراف (ذریعه ۲ ص ۴۱۵)، بدیع الاصول (ذریعه

۳ ص ۶۲)، برهان العصمة در اثبات عصمت انبیاء و ائمه (ذریعه ۳ ص ۹۸)،

تجلیات (ذریعه ۳ ص ۳۵۸)، ترجمه نهج البلاغه (ذریعه ۴ ش ۷۰۵)، حاشیه بر

ریاض المسائل (ذریعه ۶ ص ۱۰۰)، حقایق الهدایات در امامت (ذریعه ۷ ص ۳۶)

خلاصة التفسیر (ذریعه ۷ ص ۲۲۱)، الرد على القادری (ذریعه ۱۰ ص ۲۱۵)، رساله

فی البئر و احکامه (ذریعه ۱۱ ص ۱۲۶)، رساله فی حرمة تسمية الحجة (ع) صاحب

الزمان (ذریعه ۱۱ ص ۱۷۲)، شرح النهج که فارسی است (ذریعه ۱۴ ص ۱۹۹)،

طرائف الحکمة و بدائع المعرفة که منتخباتی از نهج البلاغه است (ذریعه ۱۵

ص ۱۵۵)، منظومه فخریه (ذریعه ۱۶ ص ۱۲۵)، قصیده در امامت (ذریعه ۱۷

ص ۱۲۴)، قصیده در ترجمه خطبه شفشقیه (ذریعه ۱۷ ص ۶۵۳)، مدح قصیده برده

و ملمع قصیده حمیری (ذریعه ۲۲ ص ۲۲۰)، منظومه مخیریه (ذریعه ۲۳ ص ۱۳۵)

منظومه در نحو (ذریعه ۲۳ ص ۱۴۰)، نظم المجالی (ذریعه ۲۴ ص ۲۲۹)، نظم

مقاصد الاشارات (ذریعه ۲۴ ص ۲۳۰) و نظم نهایة التحریر (ذریعه ۲۴ ص ۳۹۷). منظومه در نحو محمد تقی قزوینی که در جلد ۲۳ ذریعه ص ۱۴۰ بدان اشاره شده است شاید همان الفیه باشد که در شماره ۲ مجموعه ما آمده است.

نسخ سده سیزدهم، گویا به خامه مؤلف مجموعه، محمد تقی بن امیرحسینی است، در برگ ۱ مجموعه ظاهراً به خط مالک کتاب عنوان رساله های مجموعه آمده است، همچنین ذیل آن مالک نسخه احوال مؤلف (حاج سید تقی قزوینی) را از کتاب مآثر و آثار محمد حسن خان صنیع الدوله با عباراتی که در باب ایشان در آن کتاب بوده، آورده است عنوانها تقریباً در یک سوم از کتاب بطور پراکنده با شنگرف و بقیه با مرکب مشکلی است، میان برگ ۷۴، ۷۵، ۱۲۷ و ۱۲۸ افتادگی دارد، مهر مالکیت بیضی شکلی در برگ ۱، ۷۳ و ۱۲۹ ب به چشم می خورد که عبارت علی بن محمد کاظم ۱۲۰۰ در آن آمده است.

جلد: چرم مشکلی، جدول کرانه جدول ضربی، ۲۰۵×۱۳۵.

کاغذ: فرنگی سفید، ۱۳۱ برگ، از ابتدا تا برگ ۵۷۳، ۹۰×۱۳۰ و تا برگ آخر سطرها متغیر است بین ۱۲ تا ۱۷، ۱۵۰×۱۰۰.

شماره پیشین: ۲۹۱ - ۲۱۷۶.

ع/۲۰۶۳/۱

(شعر عرفانی)

هدایة الادیب

إلی أو فی النصیب

رساله ایست منظوم که شاعر آنرا در پنج وجه معرفت خداوند: احوال محب، توجه و توسل به صاحب عصر، پیامبر (ص) و امیرالمؤمنین علی (ع) سروده است.

آغاز: بسملة... اما بعد فهذه هدایة الادیب الی او فی النصیب من الفوائد المهمة...

(گ ۱ ب).

انجام: بهر حفظ شرع و اسلام و امامت کی رواست

جز علی و عترتش محراب و منبر داشتن

تمت فی لیلة الخمیس من شهر ربیع المولود سنة ۱۲۳۹ (گ ۷). این رساله در برگهای ۱ ب تا ۷ مجموعه جای دارد.

(دستور زبان عرب)

ع/۲۰۶۳/۲

الفیه در اعراب

این رساله هزاربیت است در علم اعراب یا نحو عربی که ناظم آنرا الفیه نامیده، و چنانکه خود در آغاز می گوید آنرا برای پسرش سید مهدی سروده است. در بیت اول این الفیه، ناظم خود را تقی بن تقی می نامد که از «تقی» دوم صفت تقوی را خواسته، یا اینکه خود را به پدر بزرگ نسبت داده باشد، زیرا که در گزارش زندگی نام پدر او مؤمن بن تقی پسر سید رضا بن محمد قاسم بن محمد باقر معروف به قافله باشی پسر امیر جعفر حسینی آمده است. او پس از چنین معرفی خود به بیان اعراب در کلام عرب و فواید آن، تعریفات و تقسیمات کلام و علائم آن می پردازد، مولف حدود ۴۰ بیت الفیه را با شرح نگاشته و از آن پس جای شرح در ذیل ابیات خالی است.

پس از این رساله تا گ ۷۵ ب اوراق پراکنده ای آمده است، مدحیه ابونواس در باره علی بن موسی الرضا (ع) و ابیاتی فازی در ذکر مصیبت کربلا در این اوراق جای گرفته است.

آغاز: بسملة... بعد فهذا شرح منظومتی فی علم الاعراب و صنعت اصلها و فرعها

للولد الاعز الاغر السید مهدی...

قال التقی بن التقی بن الرضا مفتخرا بالمصطنی و المرتضی (گ ۷ ب)...

انجام: ما طاب فالاسلام من اطاعته عصائب العصاة فی شفاعته

تمت النسخة فی لیلة الجمعة التاسع من شهر رمضان المبارك سنة ۱۲۵۰ (گ ۷۳ ب).

این رساله در برگهای ۷ ب تا ۷۳ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۶۳/۳

(تعلیم و تربیت)

جوامع الکلم

این رساله نیز تالیف محمد تقی بن میر مؤمن حسینی ناظم الفیه در نحو است

که بنا بر بیان وی این رساله جامع احادیثی در فضیلت علم و طلب تحصیل اخلاق نیکو و آداب و رفتار حسنه می باشد که آنها را از کتابهایی معتبر چون مصباح الشریعه و امالی شیخ صدوق گرد آورده است.

آغاز: بسملة... حمدلته... اما بعد فهذه جوامع الكلم التي تفضل الله تعالى بجمعها على العبد... محمد تقی بن الامیر مؤمن الحسینی... وهو جوامع الكلم النبویة فی قول جلی... (گ ۷۵ ب).

انجام: فقال علیه السلام ذاک اخوک ابلیس و قد صدقک فان القاتل و المقتول منکم فی صدق و امان و الحمد لله رب العالمین و الصلاة علی رسوله الکریم (گ ۸۶ ب). این رساله در برگهای ۷۵ تا ۸۶ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۶۳/۴

(دعا)

ذخائر رحمت

این رساله نیز در بردارنده احادیثی است که مؤلف غالب این مجموعه یعنی محمد تقی بن امیر مؤمن حسینی آنها را گرد آورده، ذخائر رحمت و کنوز مغفرت خوانده است و چنانکه می گوید این نام را از خطبه الأشباح امیر المؤمنین برگزیده است آنجا که امام می فرمایند: ولکل مثنی علی من اثنی علیه مثوبة من جزاء او عارفة من عطاء و قد رجوتک دلیلاً علی ذخائر الرحمة و کنوز المغفرة... (گ ۸۸ ب)

نگارنده این رساله را به حظیره ها تقسیم نموده و در هر حظیره ذخیره آورده است. در مجموع پنج حظیره و هر حظیره ۱۲ ذخیره است که ادعیه آن در ابواب مختلفی چون دعای طلب رزق، طلب حج، رفع ظلم، مناجات تائبین، ذاکرین، شاکرین و... از ائمه اطهار (ع) آمده است.

حظیره پنجم اختصاص به ادعیه منظوم دارد (گ ۱۱۸) پس از آن عنوان ذخیره ها تا گ ۱۲۷ ادامه دارد و دعای جامع از نهج الدعوات منسوب به امیر المؤمنین بعنوان ذخیره پنجم پایان بخش رساله است.

آغاز: بسملة... حمدلته... اما بعد فهذه ذخائر الرحمة و کنوز المغفرة، تفضل الله علی عبده... محمد تقی بن امیر مؤمن حسینی... فیها نفائس الأدعية و عرائسها... (گ ۸۷ ب).

انجام: و سهل لی ما أخاف حزونته، سبحانک لا اله الا انت سبحانک انی کنت من الظالمین یا ارحم الراحمین.

این رساله در برگهای ۸۸ تا ۱۲۲ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۶۳/۵

(ادبیات)

برخی غلطهای املائی (رساله در ...)

رساله مختصری است در برخی از غلطهای املائی مانند حوائج و حوایج و کلمات دیگر از این نوع که یاء و همزه در آنها تداخل یافته است.

مؤلف در این رساله چهار مورد را ذکر نموده است.

پس از این رساله اوراقی پراکنده آمده است که در آنها اشعاری به عربی و فارسی در مدح پیامبر (ص)، علی (ع)، ذکر واقعه کربلا و... آمده است.

آغاز: بسملة، رساله فی اغلاط وقعت فی بعض الدعوات فی کتب الدعوات من نسخ النسخ من رواة الاخبار... الاول ما اشتهر من همز الیاء الاصلية بعد الالف المزیدة فی الجمع مع... (گ ۱۲۸ ب).

انجام: الرابع: قولهم لیت شعری بکسر الشین غلطاً، و هی بفتح الشین بمعنی الادراک کالشعور. (گ ۱۲۹).

این رساله در برگهای ۱۲۸ تا ۱۲۹ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۶۴

(فقه شیعی)

مختلف الشیعة فی احکام الشریعة

علامه حلی، حسن (۶۴۸ - ۷۲۶) پسر سدید الدین یوسف که یاد او در کتاب دیگرش ارشاد الاذهان الی احکام الایمان به شماره ۲۰۰۹/۱ گذشت. وی این کتاب را در باره اختلاف فتوای شیعیان در باره هر مسأله ساخته است. این دوره فقه او از طهارت تا دیات در هفت بخش بوده است که در دو مجلد به سال ۱۳۲۳ هـ و بعد از آن چاپ شده است.

تاریخ انجام تألیف در برخی مجلدها ۶۹۹ تا ۷۰۸ دیده می شود. در باب وضوی این کتاب، از تألیفهای دیگرش همچون «منتهی»، «تحریر»، «قواعد»،

«تلخیص» که همه در فقه است یاد می کند. صاحب ذریعه گوید: شهید دوم زین الدین (۹۱۱ - ۹۶۶) مختلف را آخرین نگاشته های علامه حلی دانسته و این نادرست است زیرا که آخرین تالیف وی در حدود اطلاع همگان، تذکره است که برخی مجلداتش را شش سال پیش از مرگش از ۷۱۶ تا ۷۲۰ نگاشته است.

سیزده حاشیه که بر مختلف نگاشته شده در ذریعه ج ۶ ص ۱۹۴ - ۱۹۶ یاد شده است دو تایی آنها نام ویژه «رافع الخلاف» (ذریعه ج ۱۰ ص ۶۰) و «منهاج الشریعه فی شرح مختلف الشیعة» در (ذریعه ۲۳ ص ۱۶۲، ج ۲۱ ش ۵۳۳۹) معرفی شده است.

نسخه جای گفتگوی ما تنها جلد اول است که از آغاز کتاب تا صلاة مسافر را در بردارد (فصل صلاة در برک ۱۰۸ آغاز می شود).

نسخ متوسط شاه محمد بن محمد قاسم السبزواری در غره شهر جمادی الثانی فی سنة ۱۱۰۱، برگهای نخستین رطوبت کشیده است، حاشیه های «م.د.ح»، «ق»، «ص»، «مهدب»، «م ق ج»، «بلغ سماعاً و فقه تعالی» دارد، گاهی حاشیه های تصحیحی و گاهی حاشیه توضیحی دارد.

جلد: تیماج، یک لا، فرسوده، قهوه ای، ته چرم قهوه ای تازه تر، ۲۳۰×۱۸۰. کاغذ: اصفهانی، ۸۰×۱۲۰، ۱۶۰ برگ، ۲۵ سطر. شماره پیشین: ۱۰۱ - ۱۹۸۶.

ع/۲۰۶۵

مجموعه

درارای دو رساله است:

۱- رساله ای در استعاره، از گ ۱ ب تا ۲.

۲- حاشیه میر سید شریف جرجانی بر مطول، از گ ۳ تا ۳۷۱.

نستعلیق، از محمد بن محمد فرحی، عنوانهای «قوله» و سرفصلها و برخی عبارتها شنگرف، کاتب در آغاز صفحاتی از ابتدای مطول تفتازانی را آورده است، بسیاری از حاشیه ها به نستعلیق و به صورت نقاشی مربع و مثلث با نشانهای «صح»، «خواجه»، «منه»، «م»، «ش»، «س م»، «خواجه ابوالقاسم

رحمه الله منه»، «سمع» آورده شده است، برگهایی کوچکتر برای حاشیه نویسی، به نسخه الصاق گردیده است، کاتب محل کتابت را مدرسه حضرت ابوسعید خان کوچکنجی آورده است، در برگ ۳ نقش و مهر بیضوی و چهار گوش آمده، که ناخوانا است، نسخه آب افتادگی دارد. جلد: بدون جلد.

کاغذ: اصفهانی، نخودی، ۱۸۰×۱۹۰، ۳۷۱ برگ. شماره پیشین: ۶۹ - ۱۹۵۴.

ع/۲۰۶۵/۱

(معانی و بیان)

استعاره

رساله ای مختصر است در استعارت، که نگارنده آن نامعلوم است. در حاشیه آن نیز مطلبی راجع به استعارت از میرسید شریف گرگانی و از فواید ضیائیة جامی نقل شده است.

آغاز: بسملة الحمد لله واهب العطية، و الصلاة على خير البرية و على آله ذوی النفوس الزكية، اما بعد فان معانی الاستعارات... فی ثلاثة عقود. العقد الاول فی انواع المجازات، و فيه ست فرائد... العقد الثاني: فی تحقیق معنی الاستعارة... فی ثلاث فرائد... العقد الثالث... و فيه خمس فرائد...

انجام: وقوة الاختصاص بالمشبه فانهما اقوى اختصاصا و تعلقا به فهو القرينة و ماسواه ترشیح. تمت الرسالة.

این رساله در برگهای ۱ ب تا ۲ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۶۵/۲

(معانی و بیان)

مطول و حاشیه میرسید شریف جرجانی بر آن

مطول تفتازانی (۷۱۲ - ۷۹۳) همراه با حاشیه میرسید شریف جرجانی (۷۴۰ - ۸۱۶). مطول را پیش از این در شماره ۱۹۸۰ معرفی کردیم و حاشیه میرسید شریف نیز در فهرست انوار ج ۷ ش ۶۶/ع و ۲۶۰/ع و جلد ۹ شماره ۱۰۸۵/ع و ۱۴۱۷/ع آمده است.

در نیمی از هر صفحه، مطول و نیم دیگر حاشیه جرجانی آمده است، حاشیه های دیگری نیز در آن نوشته شده است.

آغاز مطول (گ ۳ ب) برابر نسخه ۱۵۳ انوار است و آغاز حاشیه جرجانی (گ ۷) برابر نسخه شماره ۲۶۰ انوار است.

انجام مطول (گ ۱۷۳ ب) برابر نسخه ۱۵۳ انوار است با این تفاوت که کاتب این نسخه تاریخ فراغ از تألیف مطول را بجای ۷۴۸، ۷۴۲ آورده است.

این رساله در برگهای ۳ تا ۳۷۱ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۶۶

(تفسیر)

صافی

تفسیر قرآن، مکرر شماره ۱۹۷۹/ع، از ملا محسن فیض کاشانی (۱۰۰۷-۱۰۹۱) از سوره کهف تا پایان سوره احزاب که بخش سوم از تفسیر صافی است.

نسخ، محمد قلی حافظ ابن علیخان، ۱۰۹۶، نام سوره ها و نشان برخی عبارات شنگرف، در برخی صفحات حاشیه های ریز نستعلیق، ۳ برگ اول و صالی شده، در مالکیت کتابخانه لطفعلی ابن امین السفرا محمد کاظم تبریزی، به تاریخ ۱۳۱۵ بوده است، که گویا همان صدرالافاضل باشد.

جلد: تیماج، حنایی، و صالی، ۱۸۵×۲۵۵.

کاغذ: اصفهانی، نخودی، ۱۱۰×۱۷۵، ۱۵۸ برگ، ۲۰ سطر.

شماره پیشین: ۹۴ - ۱۹۷۹.

ع/۲۰۶۷

مجموعه

دارای دو رساله:

۱ - شرح شذور الذهب، از ابن هشام.

۲ - مقامه، از شیخ بهائی.

نستعلیق، بی نام و تاریخ، در سده دوازدهم، در پایان شذور الذهب ابن هشام مورخ ۱۱۱۱، در گ ۱۱۶ - ۱۱۸ نوشته شده است و شاید هر دو به خامه یک

کاتب باشد که نخستین را به نسخ و دومین را به نستعلیق نوشته است، عنوانهای بیت و خط روی عنوانها با شنگرف است، در برگ ۲ مهر کتابخانه مجددالدین دارد.

کاغذ: نخودی، اصفهانی، ۸۵×۱۴۰ و ۱۴۰×۲۰۰، ۱۲۰ برگ، ۱۸ سطر.

شماره پیشین: ۲۵۹ - ۲۱۴۴.

ع/۲۰۶۷/۱

شرح شذور الذهب

متن و شرح هر دو از ابن هشام (۷۰۸ - ۷۶۱) جمال الدین بو محمد عبدالله بن یوسف نحوی. نام متن کتاب در دیباچه «شذور الذهب» است لیکن، در معجم المطبوعات ص ۲۷۴ آن را بنا درست شذرات الذهب نامیده گوید در آستانه (استانبول) به سال ۱۲۵۳ چاپ شده است. سپس در صفحه بعد گوید: شرح شذور الذهب فی معرفة کلام العرب در بولاق ۱۲۸۲ هـ و مصر ۱۲۵۳ هـ و ۱۳۰۵ و از ۱۲۷۹ هـ و نیز ۱۲۹۹ و ۱۳۰۳ و ۱۳۰۵ و ۱۳۰۷ چاپ شده است.

چلبی در کشف الظنون (ج ۲ ص ۱۰۲۹) کسانی را که درباره شذور ابن هشام کاری انجام داده اند چنین یاد می کند:

- بدرالدین حسن پسر ابوبکر پسر احمد قدسی حلبی م ۸۳۶ حاشیه ای بر آن نگاشته است.

- سیوطی جلال الدین (۸۴۹ - ۹۱۱) حاشیه ای بر شرح شذور دارد که آنرا «نثر الزهور» نامیده است.

- زکریا بن محمد انصاری مصری م ۹۲۶ شرحی بنام بلوغ الارب فی شرح شذور الذهب دارد.

- کمال الدین جو جری محمد بن عبدالمنعم م ۸۸۹ شرحی بنام شفاء الصدور دارد.

- ابوالفتوح محلی آنرا بنظم در آورده است.

- زکریا زینی مصری شرحی بر آن دارد.

آغاز: بسملة، و به هفتی، قال الشيخ الامام العلامة لسان العرب... جمال الدین عبدالله بن

هشام الانصاری ثم المصری: اول ما اقول؛ انی احمد الله العلی الاکرم الذی علم بالقلم... و بعد فهذا کتاب شرح به مختصری المسمی بشذور الذهب فی معرفة کلام العرب تمثت به شواهد (گ ۲ ب) ... قلت: الکلمة قول مفرد. اقول: فی الکلمة ثلاث لغات ولها معنیان (گ ۳) ... ثم قلت: وهی اسم و فعل و حرف و اقول: الکلمة جنس تحته هذه الانواع (گ ۳ ب) ...

انجسام: و انما لم اذکر فی المقدمة ان تمییز کم الاستفهامیة هنا حکم الاستفهامیة و تمییز الاحد عشر و التسعة و الستین لانی قد ذکرته فی باب التمییز و لذلك اختصرت اعادته فی هذا الموضوع من المقدمة سبحانه و تعالی اعلم بالصواب.

نسخه دیگر از شرح ابن هشام بر شذور، بشماره ۲۵۲۹/۷ (آقای عظیمی) در این کتابخانه موجود است که به وسیله آقای عظیمی در این فهرست ج ۱۲ ص ۴۱۴ معرفی شده، و هر دو نسخه در کتابخانه صدر الافاضل بوده است.

نسخ، محمد تقی بن احمد، در شب چهارشنبه ششم ربیع الثانی ۱۱۱۱، عنوانها و خط بر روی متن شنگرف است، حاشیه ها نشان «صالح» دارد که گویا همان صیمری نویسنده اجازه برای محمد تقی در گ ۷۶ باشد، عبارت «بلغ سماعا أیّد الله تعالی» در کرانه گ ۲۰، ۳۴، ۴۱، ۴۶، ۵۰، ۵۵، ۷۷، ۸۳، ۸۸ و با خطی دیگر بلغ المقابله در گ ۲۲ دارد، در کرانه گ ۷۶ این اجازه دیده می شود: «انها هو فقه الله من اوله الی آخره... سماع محصل و استماع مدرک و هو الولد التقی النقی لازال کاسمه تقیا. فاجزته حیث استجازنی. کتبه الداعی له ابن جار الله صالح الصیمری العینی بتاريخ السابع من جمادى-الثانی ۱۱۱۱ حاملاً مصلياً علی محمد و آله»، مهري شش پهلوی با نام محمد تقی... در گ ۲۷ نیز دیده می شود، دور نیست محمد تقی اصفهانی معروف به ملا تقیا باشد که در طبقات اعلام شیعه قرن ۱۲ ص ۱۱۵ معرفی شده است، در برگ ۲ نام سه تن از دانشمندان را آورده است، که هریک شعری به مناسبت به نیمه رسیدن ماه رمضان و تاسف بر پایان رسیدن آن ماه گفته است، این سه تن عبارتند از:

۱- امامنا المرحوم الشیخ صالح بن عبدالکریم البحرانی.

۲- ذوالقدر العلی، علی التمامی.

۳- شیخ کامل صالح بن مرحوم جار الله الصیمری دام ظلّه.

ع/۲۰۶۷/۲

(عرفان - فارسی)

مقامه

بندی است مسجع و مقفی از شیخ بهائی (۹۵۳ - ۱۰۳۰) به فارسی در عرفان و نیایش و گلایه از توجه بیشتر مردم به علم ظاهری رسمی، و سخنانی همانند آنچه در «نان و حلوا» دیده می شود.

آغاز: بسملة. احمد الله علی جزیل آلائه. واصلی علی اشرف اولیائه و انبیائه. این شکسته بسته ای چند است در بحر مجتث که در میان شعرای عرب مشهور و معروف و در میان شعرای عجم غیر مألوف، بخاطر فاطر افقر فقراء باب الله، بهاء الدین محمد عاملی رسید (گ ۱۱۶ ب) ... فی نصیحة النفس الامارة و تحذیرها... (گ ۱۱۷) ... فی ذم من صرف خلاصة عمره فی العلوم الرسمية المجازية الدنیویة و لم یلثفت الی العلوم الحقیقة الاخریة... تا چند ز فلسفات لافی - وین یا بس و رطب بهم بافی (گ ۱۱۷ ب) ... فی الترغیب فی العلوم الحقیقیة الدینیة، ای مانده ز مقصد اصلی دورا آکنده دماغ زیاده غرور (گ ۱۱۸) ... علمی بطلب که کتابی نیست - ذوقی است و خطابی نیست... علمی بطلب که نماید راه - و ز سر خدا کند آگاه... آن علم تو را ز تو بشناسد - آن علم تو را برد به رهی که ز شرک خفی و جلی برهی... زیشان مگذر که نمی دانند ز شوق لقا پارا ز سر، سر را ز پا... طوبی لفقیر را فقههم، بشری لحزین و افقههم (افتاده گ ۱۱۸ ب).

ع/۲۰۶۸

(فقه عربی)

الروضة البهیة فی شرح اللمعة الدمشقیة

از محمد بن محمد مکی، شهید اول (۷۳۴ - ۷۸۶) و زین الدین، شهید ثانی (۹۱۱ - ۹۶۶) این نسخه، جزء اول شرح لمعه از کتاب طهارت تا مساقات است. مکرر شماره ۲۰۳۲، ۲۰۳۳ است که کتاب و مؤلفاتش در آنجا معرفی شدند.

نسخ خوش، ابن کرلایی تقی عبدالکریم اشکوری، ۱۲۴۶، چهارشنبه ۲۵ ربیع الثانی، جزء اول شرح لمعه از کتاب طهارت تا مساقات، سرفصلها و نشان در برخی عبارات شنگرف است، چند مهر مالکیت در برگ ۲، مهري با عبارت یا کریم در برگ ۱۹۷ دارد، فهرست ابواب کتاب در برگ ۲ و تاریخهای ۱۲۵۵ و ۱۳۰۲ در گ ۱ ب دیده می شود، ربع اول کتاب دارای حاشیه های ریز نستعلیق، گاه بصورت مثلث نقاشی شده است، نشان

«رحمة الله»، «ع ک»، «ح»، «م ک»، «قم»، «سلطان»، «ف ض»، «بدرالدین صحیح»، «جم» دارد، برگ ۲ وصالی و سوراخ است، حاشیه برگ ۱ اندکی پارگی دارد.

جلد: تیماج، تریاکی، مقوایی، ضربی فشرده، دورادور جدول نقاشی، ۳۰۰×۲۰۵.

کاغذ: فرنگی، ۱۹۵×۹۰، ۱۹۷ برگ، ۲۰ سطر.
شماره پیشین: ۴۶۰ - ۲۳۴۵.

ع/۲۰۶۹

(حدیث شیعه)

بحارالانوار

تألیف محمد باقر بن محمد تقی مجلسی (۱۰۳۷ - ۱۱۱۰ هـ) و دائرة المعارف سده یازدهم شیعه و جامع اخبار ائمه اطهار است. (ذریعه ج ۳ ص ۱۸، طبقات اعلام الشیعه قرن دوازدهم ص ۹۵ و فهرست انوار ج ۸ ص ۵۷ ش ۵۶۴ ع ج ۷، ص ۳۵۴، ش ۴۱۳ ع، ج ۱۰، ص ۱۱۱، ش ۱۵۸۱ ع.

این نسخه مجلد ثالث بحار در عدل و معاد و تکلیف عبادات است و در آن مباحث عدل و مشیت، اراده، قضا و قدر، هدایت و ضلالت، امتحان، عهد و میثاق، توبه، علل شرایع (دلیل وضع قانون)، مقدمات مرگ، احوال برزخ و قیامت، شفاعت بهشت و دوزخ در ۵۹ باب آمده است.

این نسخه برابر است با مجلدات ۳ تا ۸ چاپ جدید. و آغاز و انجام نیز برابر آن است.

نسخ، ابن آقا رضا محمد کریم ساکن قریه نخف آباد، ذی العقده ۱۲۱۹، سرفصلها و خط روی برخی عبارات شنگرف، حاشیه های ریز نستعلیق با نشانهای «منه رحمه الله»، «۵»، «رم»، «ص» دارد، افتادگی ها با نشان «صحیح» نوشته شده است، در برگ ۴۶۶ ب تا ۴۶۸ نستعلیق ریز، مطالبی پراکنده، از جمله چند روایت در باب دفع شبهه معاد جسمانی به نقل از کتاب حق الیقین مجلسی آمده است.

جلد: مقوایی، رویه تیماج، تریاکی روشن، آستر کاغذ گل بوته درشت،

۳۰۵×۱۹۵

کاغذ: فرنگی سفید، ۲۰۰×۱۰۰، ۴۶۸ برگ، ۲۶ سطر.

شماره پیشین: ۴۸۰ - ۲۳۴۵.

ع/۲۰۷۰

(فقه شیعی)

حاشیه بر شرح ارشاد الاذهان

کتاب «ارشاد الاذهان الی احکام الایمان» نگاشته علامه حلی (۶۴۸ - ۷۲۶) است، که از بزرگترین کتابهای فقهی در بیست باب و ۱۵ هزار مسئله است و مؤلف به سال ۶۷۶ یا ۶۹۶ از تالیف آن فارغ شده است. این کتاب دارای شرح و حاشیه های بسیار است. (ذریعه ج ۱ ص ۵۱۰ و ج ۶ ص ۱۴ - ۱۷ و ج ۱۳ ص ۷۳ - ۸۰ و نیز فهرست انوار ج ۷ ص ۳۴۳، ج ۸ ص ۳۴۸ و ۴۸۳، ج ۹ ص ۴۷۸ و ج ۱۰ ص ۲۵) از جمله شرح های ارشاد الاذهان، شرح مقدس اردبیلی، احمد بن محمد (م ۹۹۳) بنام «مجمع الفائدة والبرهان» است، که آنرا به سال ۹۸۵ به پایان رسانده، (ذریعه ج ۲۰ ص ۳۵) و آقا باقر بهبهانی (۱۱۱۸ - ۱۲۰۶) پسر محمد اکمل بر این شرح حاشیه ای نگاشته است. این حاشیه از اول متاخر است تا آخر کتاب قضاء (ذریعه ج ۶ ص ۱۰۹).

آغاز: بسملة. نحمدک اللهم علی نعمک المتواترة و الاثک المتکاثرة و نصلی و نسلم...

فیقول العبد الجانی... فرأیت ان اتدارک ما فاته به من دلیلهم و غفل عن سوء سبیلهم...

انجسام: ... لان ولی السدم لیس له الا الذیة الا أن یکون المؤدی یمن و السولی یابی عن الامتنان... و لیس له الا الرجوع الی البایع، کما فی صورة اعطاء الله. تم الحاشیة فی یوم السبت ثالث و عشرين شهر جمادی الثانی من شهر سنة ۱۲۴۰... علی يد الحقییر... ابن محمد، محمد ابراهیم الجنف الابدی الاصفهانی.

نسخ، ابن محمد، محمد ابراهیم الجعفر آبادی الاصفهانی، ۱۲۴۰، عنوانهای «قوله» و خط روی متن با مرکب قرمز، آب افتادگی در برخی از صفحات هست، برگهای آغاز و انجام پاره است و پاره گی برگ آغازین قسمتی از نام محشی را برده است.

جلد: مقوایی، رویه تیماج تریاکی روشن، ضربی دورا دور جدول نقاشی،

آستر کاغذ گلدان، ۱۹۰×۳۰۰.

کاغذ: فرنگی سفید، ۱۹۰×۱۰۱، برگ، ۲۷ سطر.

شماره پیشین: ۲۸۹ - ۲۱۷۴.

ع/۲۰۷۱

(پزشکی)

المائة فی الطب

عیسی بن یحیی بن ابراهیم جرجانی، ابوسهل طبیب مسیحی مانوی، در گرگان زاده شد، در بغداد و خراسان تعلیم یافت و به سال ۴۰۱ هـ در چهل سالگی درگذشت. ادیب و خوشخط بود. از آثار اوست اختصار المجسطی، کفایة الطب الکلی، کتاب العلم الطبیعی، المسائل کتاب الوباء و الکفایة فی تعبیر الرؤیا، که دو کتاب اخیر را برای خوارزمشاه ابوالعباس مأمون بن محمد تألیف کرده است.

با آنکه بیشترین آثار و شهرت وی در طب است، در مسائل دیگر نیز آثاری دارد چنانچه ابن ابی اصیبعه می گوید، کتابی از وی در حکمت خداوند از خلق انسان دیده، که در نهایت صلابت و محکمی است. (تاریخ الحکماء قفطی ترجمه فارسی ص ۳۴۱، زرکلی ج ۵ ص ۲۹۷ و هدیه العارفین ج ۲ ص ۸۰۶) از دیگر آثار عیسی بن یحیی کتاب «المائة فی الطب» است که بخاطر بخش بندی صدگانه اش «المائة» نامیده و زرکلی در الاعلام می گوید که امین الدوله ابن تلمیذ بر آن شرحی نگاشته است. این کتاب در صد باب تدوین شده که باب نخست آن در تعریف پزشکی است و باقی ابواب در بیان اعضای بدن و کار آنها، علم تغذیه، انواع بیماری ها و راه مداوای آنها و... بنا بر فهرست کتاب المائة ابواب آن را که در آغاز کتاب آمده است می توان به صورت زیر دسته بندی نمود:

۱ - کتاب اول، مقدمه ای است در معرفی صناعت طب (گ ۱ تا ۶ ب) ۲ -

کتاب دوم تا دهم در معرفی اعضای بدن، اخلاط، مزاج ها، قوای بدن و احوال طبیعی آن (گ ۸ ب تا ۴۲ ب) ۳ - کتاب دهم تا بیست و سوم در حالات هوا و تاثیرات آن، انواع نوشیدنی ها و خوردنی ها و خواص آنها، البسه بیمار، استحمام، خواب و بیداری بیمار (گ ۴۲ ب تا ۹۱) ۴ - کتاب بیست و چهارم تا بیست نهم، بیان استفرغات، اسهال، خونریزی و خفگی (گ ۹۱ تا ۱۱۱ ب) ۵ -

کتاب سی تا سی و سوم در معرفی داروها، انواع و مواد آنها (گ ۱۱۱ ب تا ۱۳۹ ب) ۶ - کتاب سی و چهارم تا سی و ششم، در اموری که از خارج در طبیعت بدن اثر می گذارند (گ ۱۳۹ ب تا ۱۴۴) ۷ - کتاب سی و هفتم تا چهل و هشتم (گ ۱۴۴ تا ۱۴۶) که افتادگی دارد در انواع تب، ورم، علامات مزاج، تنفس، نبض، بول و عرق ۸ - کتاب چهل و نهم تا پنجاه و پنجم در ابتلای بیماری، اوقات ابتلا، بحران و علامات بیماری (گ ۱۴۶ تا ۱۶۴) ۹ - کتاب پنجاه و ششم تا پنجاه و هشتم در سلامتی و بهداشت (گ ۱۶۴ تا ۱۷۴) ۱۰ - کتاب پنجاه و نهم تا هفتاد و دوم، علاج انواع بیماری ها است چون تب، سرسام، جنون و امراضی که اعضای مختلف بدن، سر، گوش، بینی، دهان، دندان، حلق و... بدان مبتلا می گردد (گ ۱۷۴ تا ۲۱۱) ۱۱ - کتاب هفتاد و سوم تا نود و سوم دنباله علاج ها است که به علاج زکام، سل، تنگی نفس، بیماریهای معده، کبد، طحال اشاره می کند و مداوای استسقاء، یرقان، قولنج، کرم کدو، امراض مقعد، بیماریهای کلی، مثانه، امراض مربوط به رحم و زایمان را می آورد (گ ۲۱۱ تا ۲۵۰) ۱۲ - کتاب نود و چهارم، امراض خاص مردان است (گ ۲۵۰ تا ۲۵۲) ۱۳ - و کتاب نود و پنجم تا صدم علاج نقرس، بیماریهای پوستی و دفع سموم حیوانات را در بردارد (گ ۲۵۲ تا ۲۶۳).

آغاز: بسملة. قال ابوسهل عیسی بن یحیی المسیحی هذا الكتاب الاول من کتبنا فی صناعة الطب... (گ ۱)... و هذا فهرست کتب هذه الصناعة التي ضمناها کتابنا هذا... و... الكتاب الاول المدخل الى الصناعة الطبية... الكتاب المائة وهو آخر الكتاب علاج سموم الحيوانات و ذات السموم... (گ ۷).

انجام: ... وهاهنا فلنقطع الكلام فی هذا الكتاب. فقد تم فی معناه، والحمد لله وحده. تم الكتاب المائة المسیحی فی صناعة الطب تألیف ابی سهل عیسی بن یحیی المسیحی... تحریر فقیر حقیر سید محمد اسمعیل در ماه صفر بتاریخ ۱۳۲۳ هـ.

نسخه هائی از این کتاب در (مشهد: فکرت ص ۴۸۹ و مرعشی: ج ۱۵ ص ۳۳۰ و دانشگاه: ش ۲۰۰۶) نیز هست، لیکن از چاپ این کتاب مهم آگاهی ندارم.

نستعلیق، سید محمد اسمعیل، در سال ۱۳۲۳، سرفصلها و برخی کلمات با مرکب قرمز، میان صفحات ۱۴۴ تا ۱۴۶، کتاب سی و هفتم تا چهل و هشتم

از قلم افتاده است و در برگ ۱۴۴ نسخه به این مطلب اشاره شده است.
جلد: مقبویی، رویه گالینگور مشکی، ته تیماج مشکی، آستر کاغذ،
۳۱۵×۲۰۰.

کاغذ: هندی، نخودی، ۲۳۵×۱۲۵، ۲۶۴ برگ، ۱۹ سطر.
شماره پیشین: ۶۵ - ۱۹۵۰.

ع/۲۰۷۲

(ستایش امامان)

دیوان نیاز

شاعری با تخلص نیاز که به احتمال قوی ایرانی است، پانزده قطعه شعر عربی در ستایش خاندان پیامبر سروده و در این مجموعه نهاده است.

نخستین قطعه قصیده ای است در ۳۴ بیت در استقبال قصیده «یا صاحب القبة البيضاء» منسوب به ابن حجاج بغدادی ۳۹۱ هـ. حسین بن حجاج سراینده اصل قصیده از مردم نیل است. نیل دیهی از بابل است که با جا معین یکی شده در پایان سده پنجم بنام «حله» شهرت یافت. بیشتر مردم آنجا از لران پشت کوه بوده که کم کم عرب شده اند. ابن حجاج شاعری خوش زبان متلک گو، شوخ، هجاگو است و به تصریح ابن شهر آشوب، ایرانی تبار است (معالم العلماء ص ۱۴۹). او شیعی متعهد بود ستایش اهل بیت و نکوهش دشمنانشان بسیار دارد، از جمله آنها قصیده ای است که چنین آغاز شده است:

یا صاحب القبة البيضاء فی النجف^۱

من زار قبرک و استشفی لدیک شفی

متن قصیده ابن حجاج ۶۴ بیت در ریاض العلماء ج ۲ ص ۱۴ - ۱۷ بنقل از کتاب «در النضید فی تعازی الشهید» تألیف نیلی نسابه علی بن غیاث الدین عبدالکریم بن عبدالحمید نسابه نجفی استاد ابن فهد حلی (۷۵۰ - ۸۴۱) آورده است. سپس محمد باقر خوانساری صاحب روضات (۱۲۲۶ - ۱۳۱۳) نیز در آن کتاب ج ۳

۱- چنین است در ریاض العلماء ج ۲ ص ۱۴ و در روضات خوانساری چنین دارد: ... البیضا علی النجف.

ص ۱۵۹ - ۱۶۴ بنقل از همان «در النضید» دو داستان یکی در خواب و دیگری در بیداری را گسترده تر می آورد، و چون متن داستان را که نقل می کند با نقل ریاض العلماء فرق دارد می توان باور کرد که صاحب روضات کتاب درالنضید را به دست می داشته است.

متن این قصیده در احوال ابن حجاج در «یتیمه الدهر» ثعالبی نیامده است و تا آنجا که می دانیم قدیمیترین نسبت این قصیده به ابن حجاج در روایتی است که افندی در ریاض العلماء ج ۲ ص ۱۱ - ۱۹ از درالنضید نیلی آورده است.

کسانی از این قصیده استقبال کرده اند مانند میرزا حسین شولستانی پسر علی که در طبقات قرن ۱۲ ص ۲۰۶ - ۲۰۷ و شعراء الغری علی خاقانی ج ۳ ص ۱۷۳ یاد شده است. او در سفر هند قصیدتی در تاسف از دور ماندن از نجف با همین وزن سروده، به نجف فرستاده و خاقانی ۱۸ بیت آنرا در آن کتاب آورده است. آغاز استقبال حسین شولستانی چنین است:

یا لیتنی کنت لم اخرج من النجف ولا أبدل ذاک الدر بالصدف

دیگر از کسانی که از قصیده ابن حجاج استقبال نموده اند، نیازی است که جای گفتگوی ما است. او قصیده استقبالی خود از ابن حجاج را نخستین قصیده این مجموعه شعری خویش قرار داده است.

آغاز استقبال نیازی:

یا صاحب القبة البيضاء علی النجف

ابن الحسین علی الرضاء منعفر

... یا شمر هذا الذی ربه فاطمة

بقية الله ان الارض قد ملئت

شعر تخلص چنین است:

داء بقلب نیاز من عدوکم

چند شاعر نیاز... تخلص در ذریعه ج ۹ ص ۱۲۳۹ دیده می شود که گمان دارم سراینده این قصیده نیاز شیرازی باشد.

۲- دومین قصیده این مجموعه نیاز، قصیده کافی با قافیه «کا» می باشد.

آغاز: یا ساکن الطف القلب یهواکا

ان غبت عنی فانی لست انساکا

۳ - قصیده ای است در ستایش صاحب الزمان

آغاز: حقیقتاً لفظ وانت له المعنی فاننت فی سر و فی علن معنا
شعر تخلص آن چنین است:

وانسی نیاز مادح لک لائذ بجاهک فارحم عبدالاثم بعینا

۴ - قصیده ای در باره حضرت زینب است

آغاز: لم أنس زینب اذ قدّ القمیص لها

۵ - قصیده لامیه ۳۲ بیت نیز در ستایش است

آغاز: أبدر التّم أم شمس الجمادی ولیل الداج ام غَسَق القذال

تخلص آن چنین است:

نیاز اضحی عبد قن الی علیاک تهدید السّؤال

۶ - قطعه ای با قافیه «له».

۷ - قطعه ای با قیافه «دال».

۸ - با قافیه «ب».

۹ - قطعه ای ۱۹ بیتی با قافیه «د» که تخلص «نیاز» دارد.

شعر تخلص آن چنین است:

علی نیاز تعطف منة کرماً یا من تردّی با ثواب المحامید

تخلص قصیده ۱۰: نیاز فاشفَعوا یا سادتی فی غد عند ملیک مقتدر

تخلص قصیده ۱۱: الیک لَقدا هدی نیاز مدایحاً.

تخلص قصیده ۱۲: علی نیاز تعطف یا أبا حسن.

تخلص قصیده ۱۳: ذاب قلب النیاز فاعطف علیه.

تخلص قصیده ۱۴: فانقذ نیازاً یا بن عمّ محمد.

تخلص قصیده ۱۵ چنین است:

وجد بفضلک یا ابن الاکرمین علی نیاز واکنف له...

پس از ۱۵ قطعه شعر یک قطعه نثر مسجع مقامه مانند، آمیخته با قطعاتی منظوم

آمده است.

آغاز: تاقت نفسی الی زیارة ارض الغری، فرکت یعوبافی الجره ی جری و شیطان علی

الجموع عدی (گ ۱۳).

انجام: فسلام علیک ما تجلت ضوء صبح و لاح بدر سما (گ ۲۲)

نسخ خوش، بی نام و تاریخ در سده دوازدهم.

جلد: تیماج، دو رویه مخمل سرخ، کناره و ته بندی تیماج قهوه ای.

کاغذ: نخودی، هندی، ۱۳۵×۲۰۵، ۲۲ برگ، ۱۴ سطر، ۱۴۰×۷۰.

شماره پیشین: ۱۳۵ - ۲۰۲۰.

ع/۲۰۷۳

مجموعه

شامل دو رساله زیرین است:

۱ - شرح قواعد الاعراب (در نحو زبان عربی)، از زیلی ابوالثناء احمد بن

محمد.

۲ - شرح عوامل (غیر از عوامل مشهور) در نحو زبان عربی.

قسمت اول «شرح قواعد الاعراب» است، برگ ۱ تا ۱۰۴، نستعلیق به خامه

حسین بن شریف الدین، ۹۶۷ در بلده سیواس، و قسمت دوم «شرح عوامل»

است برگ ۱۰۵ تا ۱۴۶، نسخ، به خامه احمد ۱۰۹۸، سرفصلها و خط روی متن

در برخی صفحات شنگرف، برگ ۳۴ تا ۳۸ جدول شنگرف.

در آغاز مجموعه به خط مالک آن که ظاهراً صدر الافاضل باشد نام کتاب

«شرح القواعد الاعرابیه» و تاریخ کتابت آن (۹۶۷) آمده است، همچنین در

برگ ۱ به نقل از برگ ۱۰۴ آورده اند که شارح معاصر سلطان سلیم خان

(۹۲۷) بوده و شرح خود را در ۹۶۷ نگاشته است، کتابت نسخه نیز در عصر

حیات وی بوده، همچنین فهرست ابواب را در برگ پیش از برگ ۱ آورده و

در صفحات نسخه نیز جای آنها را مشخص نموده اند، در برگهای ۷۰ تا ۷۹

جابجاشدگی هست و حاشیه هایی با نشان «منه سلم الله»، «اخ الشارح عفی

عنهما» بطور پراکنده در برگهای ۱ تا ۶۰ دیده می شود در برگ ۲، ۱۴، ۲۹،

۳۷، ۵۷ و ۱۰۴ مهرهای مالکیت با عبارت «یا خالق الثقلین احفظ

عبدالحسین» و «دین، محمد حسین» دیده می شود که آب افتادگی دارد.

جلد: مقوایی، رویه تیماج سیاه، جدول ترنج قهوه ای، آستر کاغذ گلدان.

کاغذ: اصفهانی، نخودی، ۱۴۶ برگ، برگهای ۱ تا ۱۰۴، ۱۱ سطر، ۱۳۰×۷۰ و برگهای ۱۰۵ تا ۱۴۶، ۲۱ سطر، ۱۶۰×۹۰. شماره پیشین: ۲۶۴ - ۲۱۴۹.

ع/۲۰۷۳/۱

(نحو زبان عرب)

حل معاهد القواعد

شرح قواعد الاعراب

کتاب «الاعراب عن قواعد الاعراب» که به «قواعد الاعراب» شهرت دارد، تألیف ابن هشام نحوی (۷۰۸ - ۷۶۱ هـ) ابو محمد عبدالله بن یوسف است که آنرا در چهار باب نگاشت: ۱ - باب جمل، در معرفت جمله و احکام آن، تعریف جمله، ارکان آن و انواع اسمیه و فعلیه و... ۲ - جارو مجرور در بیان متعل های حروف جاره و احکام آن ۳ - الفاظ مخصوصه در بیان کلماتی که در اعراب بیش از یک وجه دارند، مانند: قط، اجل، بلی، اذ، اذا، نعم و... که گاه دو یا سه وجه و یا بیشتر دارند. ۴ - باب ایجاز و اختصار که عبارت است از آوردن حداقل کلمات برای بیان معنی در یک عبارت. نسخه ای دیگر از این رساله به شماره ۲۲۲۴/۳ معرفی خواهد شد.

بر «قواعد الاعراب» ابن هشام، شرح های بسیاری نگاشته اند که چلبی در کشف الظنون جلد ۱ ص ۱۲۴ آنها را آورده است و از جمله این شرح ها «حل معاهد القواعد» تألیف زیلی، ابوالثنا احمد بن محمد است که آنرا به سال ۹۶۷ تألیف نموده است.

آغاز: بسملة الحمد لله الذي رفع اسماء العلماء بفضل خشيته... و بعد فيقول العبد... ابوالثناء احمد بن محمد... ان المختصر الموسوم بالقواعد...

انجام: وقد وقع الفراغ منه نقله الى البياض عام سبع و ستين و تسعمائة في شهر ذي العقدة... في ايام دولة... سلطان سليمان... ابن بايزيد خان... و كان التاليف في قسبة زيلي... تم الكتاب... على يد... حسين بن شريف الدين.

(نحو زبان عرب)

ع/۲۰۷۳/۲

شرح عوامل

شرحی است بر عوامل عبدالقاهر جرجانی (م ۴۷۱) که به شماره ۲۱۲۷/۶ و در کشف الظنون ج ۲ ص ۱۱۷۹ و ذریعه ج ۱۳ ص ۳۷۱ معرفی شده است. نگارنده آن ناشناخته است و چنانکه در آغاز کلام می گوید این شرح را از روی کلام سایر شارحان و درسهای استاد خود گرد آورده است.

آغاز: بسملة حمدلة. اما بعد فهذه كلمات و مفهومات فهمناها من كلام الشراح لمتون النحو و من استادنا رحمهم الله... و ذكرناها و الفناها تذكرة لاخوان الصفا... و ان كان تاليفنا غير لائق و غير مستقيم... كتبناها فيها زمان الخوف و عدم القرار يوما بجزوی و يوما لعل الله وفقنا لاتمامه... بسملة و انا ابتدا به اقتدا بكلام الله...

انجام: فاقضى الاعراب من جهة المشابهة فاذا لم يكن جازم و ناصب فيلزم ان يكون مرفوعا و على اللفظ... ختمنا باذن الله تعالى. تمت النسخة الشريفة المباركة على يد... احمد لاجل الأخ الاغر... في شهر جمادى الاولى... سنة الف و ثمان و تسعين.

(معانی و بیان)

ع/۲۰۷۴

مطول

مكرر شماره ۱۹۸۰/ع

نستعليق خوش، از اسدالله بن حاجی گلاب ۱۱ جمادی یکم ۱۲۳۵، صفحه ها در جدول جوهر سرخ، عنوانها درشت با مرکب مشکی و گاه سرخ، خط روی متن نیز سرخ است، آغاز باب دوم احوال مسندالیه (گ ۴۸) و باب سوم مسند (گ ۱۰۴) نقاشی شده است، حاشیه ها در نیمه اول نسخه با نستعلیق ریز زیبا نقاشی شده است با نشانهای «چلبی»، «حلمی»، «مغنی».

جلد: تیماج قهوه ای کمرنگ، مقوایی، در میان یک ترنج فشرده بزرگ و دو کوچک در بالا و پائین، کناره نقاشی فشرده فرسوده.

کاغذ: اصفهانی شکری، ۱۷۰×۶۵، ۳۴۶ برگ، ۱۶ سطر.

شماره پیشین: ۴۴۴ - ۲۳۲۹.

ع/۲۰۷۵

انوار التنزیل و اسرار التأویل

(تفسیر قرآن)

معروف به تفسیر بیضاوی، نگارش بوسعید ناصرالدین عبدالله بن عمر پسر محمد پسر علی بیضاوی در گذشته ۶۸۵ یا ۶۹۱ او در در بیضا فارس زاده شد و مدتی به دادرسی آن شهر گمارده شد. او از یاران خواجه نصیر طوسی (۵۹۷ - ۶۷۲) و از شاگردان شهاب سهروردی عمر (۵۳۹ - ۶۳۸) بود و در ادب و منطق و فلسفه سرآمد بود. کاربرد واژه تأویل در نام کتاب و اینکه در این کتاب عملاً به تأویل عرفانی پرداخته نشان ناسنی بودن او است. داستان انتصاب او به دادرسی و اینکه او قاضی شدن خود را شرکت با فرمانروا در جهنمی بودن خواند نیز نشانی دیگر از آن است، زیرا که سنیان اطاعت از اولوالأمر را واجب می شمردند.

بیضاوی در همه نگاهشته هایش به راه گنوسیسم اسلامی بی رفض می رود. او انوارالتنزیل را نیز بسبب کشاف زمخشری معتزلی (۴۶۷ - ۵۳۸) نگاهشته، بلکه در حقیقت وی آن کتاب را کوتاه نموده و برگنوسیسم و خردگرایی آن افزوده است، لیکن چون در سده هفتم که بیضاوی می زیست گنوسیسم حتی به صورت سنی نمای معتزلی آن خطرناک و رفض ضد سنی بشمار می رفت، او برخلاف پیشوایش زمخشری اعتزال خود را تسنن می خواند. کتاب فارسی «نظام التواریخ» بیضاوی با تصحیح بهمن کریمی در تهران ۱۳۱۳ خ. در ۹۵ ص چاپ شده است. از آثار عربی او «طوالع الانوار» در علم کلام چاپ شد، «لب اللباب» در اعراب و «موضوعات العلوم» و «الغایة القصوی» هنوز دستنویس است صاحب روضات در (ج ۵ ص ۱۳۵) عنوانهای «شرح مصابیح بغوی» و «شرح فصول طوسی» را بنقل از کتاب سلم السماوات و ریاض السالکین برای وی آورده است. نسخه های دیگر از کتاب انوارالتزیل بیضاوی در این کتابخانه بشماره های زیرین معرفی شده اند: ع/۲۷۲، ع/۳۰۱، ع/۴۹۲، ع/۵۱۳، ع/۶۸۸، ع/۷۰۱، ع/۷۵۸، ع/۷۸۸، ع/۷۹۲، ع/۷۹۷، ع/۱۲۰۱، ع/۱۲۸۲، ع/۱۶۸۴ نسخه هائی نیز از حاشیه های این کتاب به شماره های ۷۶، ۱۷۵، ۳۰۰، ۳۷۹، ۱۲۲۸، ع/۱۴۷۳ در فهرست انوار معرفی شده است «انوار التنزیل» بسبب خردگرایی و گنوسیسم آن مورد علاقه شیعیان بود و حاشیه های بسیار بر آن نگاهشته اند که ۲۳

حاشیه از آنها در ذریعه ج ۶ ص ۴۴ - ۴۱ معرفی شده است.

نسخ بی نام، سده یازدهم برگهای ۱ تا ۳۹۷ و از آنجا تا پایان نسخه (گ ۴۰۶) نو نویس محمد صادق الحسینی الخوزانی، بی تاریخ در سده دوازدهم است، عنوانها در متن و حاشیه و خط روی آیه ها شنگرف است، در ربع نخستین، حاشیه هایی با نشانهای «چلبی»، «حلبی»، «ط»، «ه»، «ف»، «صحا»، «کرمانی»، «حاشیه»، «سعید»، «مظهر»، «مطهر»، «حط»، «نف»، «ع.م»، «م»، «کشاف»، «حاشیه کشاف»، «شیروانی»، «سع»، «س.ع»، «ری»، «رس»، «عص»، «ایضاح»، «مدارک»، «تفسیر»، «اردشبخ»، «بد»، «شیخ البهائی» دارد، نیمه دوم نسخه هیچ حاشیه ندارد. جلد: تیماج سرخ، مقوایی ضربی. کاغذ: نخودی، اصفهانی، ۱۹۰×۲۹۰، ۴۰۶ برگ، ۲۹ سطر، ۱۹۰×۱۰۰. شماره پیشین: ۴۷۵ - ۲۳۶۰.

ع/۲۰۷۶

(اصول فقه شیعه)

زبدة الاصول منظوم

«زبدة الاصول» تالیف شیخ بهایی، محمد مشهور به بهاءالدین عاملی (۹۵۳ - ۱۰۳۰) از کتابهای معتبر در اصول فقه است که بر آن حواشی و شرحهای بسیاری نگاهشته اند که پیش از این در شماره ۲۰۰۷ به آنها اشاره کردیم. «زبدة الاصول» را سید قوام الدین محمد حسینی سیفی قزوینی (م ۱۱۵۰) به سال ۱۱۰۴ به نظم در آورده، و آن را با متن و حاشیه بهائی برزیده همراه نموده است. وی که شاگرد شیخ قاضی (م ۱۱۱۵) پسر عبدالله بن ابراهیم حویزی کمرئی اصفهانی است، از علامه مجلسی اجازت دارد (ذریعه ج ۱ ش ۷۴۴) او در شعر عربی و فارسی و نظم تواریخ مهارت خاصی داشت. بسیاری از آثار وی در ذریعه معرفی شده، از جمله همین «منظومه زبدة الاصول» که در ج ۱ ص ۴۶۱، ج ۲۳ ص ۸۳ و ج ۲۴ ص ۲۱۳ آمده است. از دیگر آثار وی می توان به این کتابها اشاره کرد: ارجوزه در اخلاق (ذریعه ج ۱ ص ۴۵۲)، ارجوزه در خط (ذریعه ج ۱

ص ۴۷۱)، نظم مختصر الاصول حاجبی (ذریعه ج ۱ ص ۴۶۱)، ارجوزه در تجوید (ذریعه ج ۱ ص ۴۶۸ و ج ۲۳ ص ۹۳)، الاثنا عشریات فی المدایح (ذریعه ج ۱ ص ۱۱۳)، ارجوزه در اسطرلاب، نظم صفیحة الاسطرلاب شیخ بهایی (ذریعه ج ۱ ص ۴۵۵)، ارجوزه در بیان (ذریعه ج ۱ ص ۴۶۴ و ج ۲۳ ص ۸۹)، ارجوزه در حکمت (ذریعه ج ۱ ص ۴۷۱)، التحیات الطیبات (ذریعه ج ۳ ص ۴۸۷)، ترجمه خلاصة الاذکار فیض (ذریعه ج ۴ ص ۱۰۰)، منظومه خلاصة الحساب (ذریعه ج ۷ ص ۲۲۵، ج ۲۴ ص ۲۰۹)، نظم الذخر الرابع فی شرح مفاتیح الشرایع (ذریعه ج ۱۰ ص ۸)، رمح الخط (ذریعه ج ۱۱ ص ۲۴۸)، ساکب العبرات که قصیده ای است تائی در وقایع عاشورا (ذریعه ج ۱۲ ص ۱۱۹)، منظومه در شکایات (ذریعه ج ۱۴ ص ۲۱۹)، الصافیة فی نظم الکافیة، رساله ای در عروض (ذریعه ج ۱۵ ص ۵)، قصیده لعنیه (ذریعه ج ۱۸ ص ۳۲۷)، مفرح القوام یا مرح القوامیة که نظم «قانونچه» چغینی خوارزمی است (ذریعه ج ۲۱ ص ۳۶۱)، منتخب الاحکام که نظم لمعه شهید دوم است (ذریعه ج ۲۲ ص ۳۶۹)، نظم التجوید (ذریعه ج ۲۴ ص ۲۰۱)، ارجوزه در فقه بنام «التحفة القوامیة فی فقه الامامیة» (ذریعه ج ۱ ص ۴۹۰)، ارجوزه در طب (ذریعه ج ۱ ص ۴۸۴).

تعداد ابیات زبده الاصول ۱۰۴ است و در باره نظم آن گوید:

نظم الاصول الحقة الفقهیة مع الحواشی الجزلة البهیة
و فی الحواشی زبده الاصول حافظها یظفر بالوصول

آغاز کتاب: بسملة. اقوم اصل یتفرع علیه السعادات... اما بعد فبقول المعتمصم بفضل... ابن محمد مهدی الحسینی السیفی محمد المشتهر بقوام الدین... لما وفقت بعون الله سبحانه لنظم زبده الاصول من فرائد مولفات الشیخ... بهاء الدین محمد العاملی... وکان قدس الله روحه قد کتب علی حواشیها تعلیقات کثیرة... اردت ان اجمعها علی نحو یکون شرحاً لمنظومتی...

آغاز متن زبده الاصول برابر شماره ۱/۱۵۵۰ ع انوار است.

آغاز منظومه: بسم الله الرحمن الرحیم اصل معانی کلمات الحکیم
الحمد لله العلی العالی ذی النور والبهاء والافضال (گ ۴ ب)

آغاز شرح: وجه الحصر المذكور فیها اما مقصود بالذات... (گ ۶)

انجام: ... وقع الفراغ عن نظم الزبده المبارکة البهائیة فی الف و واحد من الابیات... فی شهر

طلع فیہ نجم ولادة خیر البشر... تم بعون الله سبحانه تعلیق الحواشی البهیة البهائیة علی نظم الاصول ۱۱ شهر جمادی الثانية من شهر سنة ۱۱۰۴ فی دار السلطنة اصفهان فی المدرسة العلیة الفخریة. والحمد لله رب العالمین

هزاران درود و هزاران سلام ز ما بر محمد و آلش تمام

نسخ و نستعلیق خوش، ناشناس، بی تاریخ، نظم و شرح آن در میان صفحه، متن زبده در حاشیه، سرفصلها و خط روی متن شنگرف، فهرست ابواب کتاب در آغاز آمده است (گ ۱ ب تا ۴)، در برگ ۱۲۲ جدولی در فرق میان حق الله و حق الناس دارد، در برگ ۱ کتاب به خط مالک که ظاهراً صدر الافاضل است عبارت «نسخه اصل بخط شارح» آمده است که به نظر صحیح می رسد و شاید نسخه استنساخ شده و به روایت مؤلف رسیده باشد، شرح و متن زبده و نظم آن (شش هزار و پانصد و پنجاه) آمده است (گ ۱) و این دو عبارت قید گردیده «قد انتقل من والدی... کتبه محمد علی بن حسنعلی طاب ثراه و جعل الجنة مشواه» و «قد انتقل الی فی یوم الاربعاء عاشر شهر ربیع المولود من شهر ۱۲۴۸ فی دار السلطنة اصفهان» چند برگ پیش از انجام کتاب در حاشیه آن، این عبارت آمده است «بلغ الخط... یوم السبت ۱۱ شهر جمادی الاولى ۱۲۵۱ و سرع فی الخط محتملاً شهر شعبان المعظم من ۱۲۵۰» (گ ۱۸۱ ب)، دو مهر بلاغ یکی چهار گوش با عبارت «الواثق بالله الغنی محمد علی ابن حسنعلی» و دیگر بیضوی با عبارت «الواثق بالله الغنی محمد علی بن حسنعلی» و دیگر بیضوی با عبارت «قوام الدین محمد بن محمد مهدی الحسینی ۱۱۰۰» آمده است که ظاهراً مهر ناظم کتاب قوام الدین است.

جلد: تیماج، یک لا، عنابی، ترنج و سرترنج ضربی، آستر تیماج سیاه.

کاغذ: اصفهانی، نخودی، ۱۲۰×۱۸۰، ۱۸۳ برگ، سطر متغیر میان ۹ و ۱۶،

۱۳۰×۶۵.

شماره پیشین: ۱۵۵ - ۲۰۴۰.

ع/۲۰۷۷

مجموعه

دارای چهار رساله:

- ۱- النافع یوم الحشر فی شرح الباب الحادی عشر، از گ ۳ تا ۴۱، هر صفحه ۱۹ سطر، نستعلیق زیبای کمال الدین علی الخطیر ۴ ربیع الاول ۸۹۲، با مهری گرد، سپس دعای روز جمعه به نسخ نو تر هست.
  - ۲- العدالة، فائده ای در گناه کبیره، که باطل کننده آن است، از گ ۴۲ ب تا ۴۳، نستعلیق ناخوش، ۳۳ سطر.
  - ۳- اصلاح ذات البین در کلام شیعی، از گ ۴۳ تا ۶۸، نستعلیق ناقص، بی نام و تاریخ، سده دوازدهم، جای عنوانها را سفید گذارده و در حاشیه به ریز نوشته است، هر صفحه ۱۹ و ۲۱ سطر، ۱۴×۶.
  - ۴- منطق مختصر و شرح مزجی آن، از حامد بن ابی ذوالغفاری، از گ ۶۹ تا ۸۹، ناقص است، نسخ سده دوازدهم، هر صفحه ۱۹ سطر، ۱۳/۷×۵.
- جلد: تیماج مشکی، یک لا، فرسوده.
کاغذ: نخودی، برگهای ۱ تا ۴۱ سمرقندی و پس از آن اصفهانی است، ۹×۱۶/۸، ۹۰ برگ، خط دفترها و شماره سطرها هر یک به گونه ای است که در جای خود یاد شد.
شماره پیشین: ۲۰۲ - ۲۰۷۷.

ع/۲۰۷۷/۱

(کلام شیعه)

النافع یوم الحشر فی شرح الباب الحادی عشر

علامه حلی (۶۴۸ - ۷۲۶) پس از خلاصه کردن کتاب «مصباح المتهدج» شیخ طوسی (۳۸۵ - ۴۶۰) در ده باب بنام «مختصر المصباح» باب یازدهمی در معرفت خداوند و صفات وی بدان می افزاید و پس از انضمام آن به ده باب پیشین همه را «منهاج الصلاح فی مختصر المصباح» می نامد، بعداً باب حادی عشر شهرتی بیشتر می یابد و جداگانه شرح می شود.

کتاب «باب حادی عشر» شامل هفت فصل است و پیش از این در فهرست

انوار ج ۴ ص ۴۲۷ و ج ۶ ص ۷۸۳ و ذریعه ج ۳ ص ۵ - ۷ معرفی شده است.
بر این کتاب حاشیه و شرحهای بسیار نگاشته شده که در ذریعه ج ۳ ص ۵ - ۷ و ج ۶ ص ۲۷ و ج ۱۳ ص ۱۱۷ - ۱۲۳ آمده است، چاپهای آنرا مشار در فهرست عربی ص ۹۴۲ یاد می کند.

یکی از آن شرحها «النافع یوم الحشر فی شرح الباب الحادی عشر» تالیف فاضل مقداد است.

آغاز: بسملة الحمد لله الذی دل علی وجوده افتقار الممکنات و علی قدرته و علمه احکام المصنوعات، المتعالی عن مشابهة... نحمده حمداً یملأ الارض و السماوات... تعاقب الآتات. اما بعد فان الله لم یخلق العالم عبثاً فیکون من البلاغین... فمن تلك المقدمات، المقدمة الموسومة بالسباب الحادی عشر من تصانیف شیخنا (گ ۳ ب)... جمال الدین ابی منصور الحسن بن مطهر... و کان قد سلف منی... ان کتبت شیئاً یعین علی حلها... و سمیته النافع یوم الحشر فی شرح الباب الحادی عشر... قال: الباب الحادی عشر فیما یجب علی عامه... (گ ۴)

انجام: ولا ینتقل الی الا صعب مع انجاع الاسباب فلهذا ما تهبالی... وقع الفراغ من تسویده فی رابع شهر ربیع الاول اثین و تسعین و ثمانمائة علی ید... کمال الدین علی الخطیر (گ ۴۱ ر) هر چند دیگر بخشهای مجموعه در سده های بعد نوشته شده لیکن کاغذ و مرکب سده نهم درستی این تاریخ را نشان می دهد.

سپس مهری گرد با عبارت [المتوکل علی خالق العباد محمد مؤمن بن سلطان مراد] دیده می شود که از همان سده است این شرح باب حادی عشر به فارسی نیز به نام «الجامع» ترجمه شده است (ذریعه ج ۵ ص ۲۸).

نسخه های دیگر «نافع یوم الحشر» در این کتابخانه به شماره های ۱۷۴۱ ع و از ۸۰۰/۱ ع، ۱۲۶۱/۱ در فهرست انوار معرفی شده است.

شرح کننده باب حادی عشر: ابو عبدالله مقداد بن جلال الدین عبدالله سیوری حلی، از شاگردان شهید اول و فخر المحققین می باشد. وی روز یکشنبه ۲۶ جمادی الثانی سال ۸۲۶ در غری نجف در گذشت و در همان شهر مدفون گشت. ذریعه ج ۱ ص ۲۵۱ ش ۱۳۲۱ و ج ۱ ص ۴۲۹ ش ۲۱۸۷ و ج ۱۸ ص ۱۵۹ او را است: «آداب الحج» ذریعه ج ۱ ص ۱۷ ش ۷۸.

«کنز العرفان فی فقه القرآن» ذریعه ج ۱ ص ۴۲ ش ۲۰۶ و ج ۱۸ ص ۱۵۹.

«الادعية الثلاثون» ذریعه ج ۱ ص ۳۹۶ ش ۲۰۵۸.

«اربعون حديثا» ذریعه ج ۱ ص ۴۲۹ ش ۲۱۸۷.

«ارشاد الطالبين الى نهج المسترشدين»، شرح «نهج المسترشدين في اصول الدين» تالیف علامه حلی است. ذریعه ج ۱ ص ۵۱۵ ش ۱۵۲۰ و ذریعه ج ۱۴ ص ۱۶۳ ش ۲۰۲۴.

«انوار جلالیه» در شرح «فصول نصیریة» تالیف مولی رکن الدین محمد ابن علی جرجانی حلی غروی است. ذریعه ج ۲ ص ۴۲۳ ش ۱۶۷۰ و ج ۱۳ ص ۳۸۵ ش ۱۴۴۲.

«النافع يوم الحشر» شرح باب حادی عشر که جای گفتگوی ما است. ذریعه ج ۳ ص ۶ ش ۴ و ج ۲۴ ص ۱۸ و ج ۱۳ ص ۱۲۳ ش ۳۹۳.

«تجوید البراعة» شرح تجوید البلاغة تالیف شیخ میثم بحرانی. ذریعه ج ۳ ص ۳۶۰ ش ۱۳۰۰.

«تفسیر مغمضات القرآن». ذریعه ج ۴ ص ۳۱۵ ش ۱۳۳۳.

«التنقيح الرابع من المختصر النافع» که اصل آن از محقق حلی است. ذریعه ج ۴ ص ۴۶۳ ش ۲۰۵۹ و ج ۲۵ ص ۶۹ ش ۳۷۶.

«جامع الفوائد» فی تلخیص القواعد. ذریعه ج ۵ ص ۶۸ ش ۲۶۴.

«السؤال و الجواب» فی الفقه. ذریعه ج ۱۲ ص ۲۴۹ ش ۱۶۴۱.

«شرح الفیه الشهید» که گویا شرح کننده مقداد باشد. ذریعه ج ۱۳ ص ۱۰۷ ش ۳۳۷ و ج ۱۳ ص ۱۱۴ ش ۳۶۱.

«نهاية المامول» شرح مبادی الوصول. ذریعه ج ۱۴ ص ۵۴ ش ۱۷۱۳ و ج ۲۴ ص ۴۰۶ ش ۲۱۴۹.

«الاعتماد» شرح واجب الاعتقاد. ذریعه ج ۱۴ ص ۱۶۴ ش ۲۰۲۴.

«لوامع الهيئة في المسائل الكلامية». ذریعه ج ۱۸ ص ۳۶۱.

«مسئلة في المتعة» و «نضد القواعد الفقهية على مذهب الامامية». ذریعه ج ۲۰ ص ۳۹۲ ش ۳۶۱۷ و ج ۲۴ ص ۱۸۷ ش ۹۷۴.

«رسالة في معنى الناصب». ذریعه ج ۲۱ ص ۲۷۵ ش ۵۰۳۷.

مقداد سؤالهائی نیز از استاد خود شهید کرد که شهید در پاسخ آنها کتابی

بنام «جوابات المسائل المقدادية» دارد. ذریعه ج ۵ ص ۲۳۴ و ج ۲۰ ص ۳۶۸ و ج ۲۰ ص ۳۶۹.

شاگردان مقداد:

۱ - کمال الدین حسن بن شمس الدین محمد بن حسن استرآبادی نجفی متوفی ۸۷۰. ذریعه ج ۲۱ ص ۱۸۲ ش ۴۵۱۲.

۲ - شمس الدین محمد بن شجاع قطان انصاری حلی. ذریعه ج ۲۱ ص ۱۹۹ ش ۴۵۹۸.

۳ - ابن عسالة علی بن حسن که اجازه فاضل مقداد برای وی در ذریعه ج ۱ ص ۲۵۱ و ج ۲۰ ص ۹۲ یاد شده است.

۴ - حسن بن راشد. ذریعه ج ۱ ص ۲۵۱ ش ۱۳۲۱.

نستعلیق زیبای کمال الدین علی خطیر، فراغ از تسوید آن در ۴ ربیع یکم سال ۸۹۲، و پس از آن دعای روز جمعه به نسخ نوتر است، این رساله در برگهای ۳ تا ۴۱ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۷۷/۲

(فقه شیعی)

العدالة

فائده ای است از علی بن عبدالعالی کرکی در گناه کبیره و باطل کننده عدالت. آغاز: بسملة، حمدلة، والصلاة علی محمد وآله اجمعین... شیخنا و شیخ جمیع المؤمنین و وارث علوم... الشیخ علی بن عبدالعالی رحمه الله لما كانت العدالة... ان الكبيرة من الذنب الذي توعد الشرع علیه (۴۲ ب)...

انجام: علی عیوب شخص آخر غیر مستحق لها. و کذا لو ذم نفسه (در صحافی پوشیده شده و ناقص است) (گ ۴۳).

این رساله در برگهای ۴۲ تا ۴۳ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۷۷/۳

(کلام شیعه)

اصلاح ذات البین

در علم کلام شیعی ضد سنی در دو مقصد ۱. کلیات ۲. امامت.

نام کتاب در دیباچه هست لیکن نام مؤلف نیامده است. در پشت برگ اول مالک، که شاید لطف علی صدرالافاضل (۱۲۶۸-۱۳۵۰) باشد. گوید: گمان می کنم که تألیف عبدالرزاق لاهیجی (م ۱۰۷۲) فیاض داماد صدرا شیرازی و صاحب گوهر مراد باشد که احوالش در قرن یازدهم ص ۳۱۹ آمده است.

آغاز: رب کم من نعمة انعمت بها علينا و نعمة برحمتک صرفتها عنا... من رکبها نجی و تخلف عنها غرق. و بعد: فهذه رسالة فی بیان عقاید الشيعة الامامية و الجماعة الاشعرية... موسومة باصلاح ذات البين اذ لعل الله تعالى يرفع الشين... و هي مرتبة علی مقصدین المقصد الاول مشتملة علی ابواب الباب الاول فی تحقیق معنی الدین و هو فی اللغة الجزاء (گ ۴۳ ب)... الباب الثاني فی تحقیق الايمان (گ ۴۴)... الباب الثالث فی الکفر (گ ۴۴ ب)... الباب الرابع فی بیان سبب الاختلاف (گ ۴۴ ب)... الباب الخامس فی بیان حدوث مذهب الاشاعرة (گ ۴۵ ب)... الباب السادس فی حدوث العالم (گ ۴۶ ب)... الباب السابع اثبات وجود الصانع (گ ۴۷)... الباب الثاني فی صفاته تعالى (گ ۴۷ ب)... الباب التاسع علمه تعالى (گ ۴۸)... الباب العاشر فی انه قادر مختار (گ ۴۸ ب)... الباب الحادی عشر فی كلامه تعالى (گ ۴۹ ب)... الباب الثاني عشر فی توحیده تعالى (گ ۵۰)... الباب الثالث عشر فی عدم صحة الرؤیة (گ ۵۰ ب)... الباب ۱۴ فی الفضاء و القدر (گ ۵۱)... الباب ۱۵ فی افعال العباد (گ ۵۲ ب)... الباب ۱۶ فی العدل (گ ۵۴)... الباب ۱۷ فی النبوة (گ ۵۴ ب)... الباب ۱۸ فی ذکر عقاید الفریقین (گ ۵۵) المقصد الثاني فی الامامة و فيه ابواب الباب الاول فی بیان مفهومها (گ ۵۵ ب)... الباب الثاني فی انها من الاصول (گ ۵۶)... الباب الثالث فی شرایط الامامة (گ ۵۸)... الباب الرابع فیما یثبت به الامامة (گ ۵۹)... الباب الخامس من النص الجلی (گ ۶۰) الباب ۶ فی عدم استحقاق الثلاثة للخلافة (گ ۶۱)... الباب ۷ فی ان امیر المؤمنین افضل الائمة (گ ۶۲)... الباب ۸ فی تزییف ما تمسکوا به (گ ۶۳)... الباب ۹ فی عدم جواز وجود امامین (گ ۶۴ ب)... الباب ۱۰ امامة باقی الائمة (گ ۶۵).

انجسام: ولتختم الرسالة بنبد من احوال صاحب الزمان... ذکر فی المجموع الرايق عن السيد المحقق رضی الدین علی بن طاووس ان الامام... العسکری لما ادركه الوفاة جمع شيعته و اخبرهم ان ولده... الحجة القائم و هو المهدي... الی یوم الدین (گ ۶۸).

نستعلیق متوسط، بی نام و تاریخ، در سده دوازدهم، جای عنوانها سفید مانده و در حاشیه نوشته شده است، این رساله در برگهای ۴۳ تا ۴۸ جای دارد.

ع/۲۰۷۷/۴

(منطق - عربی)

منطق

متنی مختصر با شرح مزجی آن در منطق است. مؤلف متن در دیباچه خود را حامد پسر ابوذر غفاری نام می برد، و شاید شرح کننده نیز خود وی باشد. آغاز: ابتداء حال کونی حامد له مصليا علی رسوله محمد و آله و اصحابه مستغفراً ای طالباً للمغفرة منه قايلاً: اغفر لی و لوالدی... اما بعد فيقول المتوكل علی الله الباری حامد بن ابی ذر الغفاری... هذا [...] مختصر فی علم المیزان] ای فی علم المنطق عددت فيه... بعض الاصطلاحات المنطقية (گ ۶۹ ب) [...] اعلم ان الدلالة... كون الشيء بحالة يلزم من العلم به العلم بشئ آخر] ككون الدخان بحالة يلزم من العلم به العلم بالنار (گ ۷۰)... ثم اعلم ان الکلی خمسة اقسام... فالجنس ما يقع جواباً عن السؤال (گ ۷۳ ب)... ثم اعلم ان القضية الشرطية قسمان... متصلة و منفصلة (گ ۸۰ ب)...

انجام: [و ان كان هذا المكرر محمولاً فيهما] ای فی الصغرى و الكبرى فهو ای فالقياس الاقتراني... من هذين الصغرى و الكبرى [...] الشكل الثاني كقولنا كل انسان] (گ ۸۹ ب) (نسخه افتادگی دارد).

نسخ متوسط، بی نام و تاریخ، در سده سیزدهم، هر صفحه ۱۹ سطر، این رساله در برگهای ۶۹ تا ۸۹ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۷۸

(معانی و بیان)

حاشیه خطائی بر تلخیص المفتاح

مکرر شماره ۱۹۹۸/ع، آغاز و انجام برابر همان.

نسخ خوش، ابن حسین، نجفعلی، در جمعه ۲۷ جمادی الثاني ۱۲۲۶، عنوانهای «قوله» و خط روی متن جوهر سرخ، بریدگی در پایین برگ ۱، حاشیه ها ریز نستعلیق با نشانهای «ع ه»، «ره»، «منه»، «ملا عبدالله»، «ط»، «م»، «ع ب»، «م ب ه»، «ع یزدی» در ثلث اول دیده می شود، در پشت آستر تیماج سرخ جلد این بیت آمده است:

از حیا آبی به روی کار او آمد پدید

ورنه با فیض کفّت خشکیدی از حیرت سحاب

و معنی و توضیح آن در زیر نوشته شده است. در برگ ۱ عبارتی با تاریخ ۱۲۹۰ آمده است که نشان دهنده مالک آن می باشد:

[الله تعالی هو المالك الحق الرحيم المعطي العزيز الغفور و انا العبد الفقير المستكين السائل الجاني المستهان كلبعلی النصیری البلادی اصلا و الشاه آبادی مولدا و الهمدانی مسکنا و الارانی مرجعا و مقاما].

مهر مالکیت بیضی شکل در برگ اول با عبارت «عبدہ الراجی محمد مهدی و در برگ آخر دو مهر بیضی ناخوانا و دو بیت شعر فارسی آمده است:

عالم چو کتاب است پر از دانش و داد

صحاف قضا و جلد او بدو معاد

شیرازه شریعت است و مذهب آوراق

أمت همه شاگرد و پیمبر استاد

جلد: تیماج سیاه، نارنج و سرترنج ضربی، کناره سجاف تیماج حنایی، آستر تیماج عنابی، ۲۰۰×۱۲۵.

کاغذ: فرنگی، نخودی، ۱۳۰×۶۰، ۸۷ برگ، ۱۴ سطر.

شماره پیشین: ۱۷۹ - ۲۰۶۴.

ع/۲۰۷۹

(حساب)

شرح خلاصه الحساب شرح جواد

خلاصه الحساب شیخ بهائی (۹۵۳ - ۱۰۳۰) را جواد بن سعد بن جواد شرح نموده است. معرفی این شرح پیش از این در فهرست انوار ج ۱۰ ص ۲۷۹ آمده است. همچنین در ذریعه ج ۱۳ ش ۸۱۶ به این شرح اشاره شده و آمده است که جواد بن سعد الله کاظمی شاگرد شیخ بهایی بوده است این شرح در سال ۱۲۷۳ هـ چاپ شده است. معرفی خلاصه الحساب و نسخه های آن در شماره ۱۹۸۳/۳ گذشت.

نسخ خوش، ابن ملا محمد صالح میرزا محمد شه میرزادی، شنبه ۱۴ رمضان ۱۰۷۹ در مشهد الرضا (ع)، روی عبارات متن خط مشکی، آغاز افتاده و نسخه با این عبارت شروع می شود: خالیا عن البراهین لم يحصل التصدیق

بمسائله علی التعمین فاحببت ان اشرحه... (گ ۲) که برابر با سطر دهم برگ ۱ نسخه انوار است، انجام نیز برابر همان نسخه می باشد، در برگ ۱ به خامه مالک کتاب که گویا صدر الافاضل باشد نام نسخه و مولف آن، همچنین این عبارت آمده است: قد دخل فی تصرف الحقیق ابن محمد الکاظم غفرلها تسولیه فی ذی قعدة الحرام ۱۳۲۲) در حاشیه برگ ۲ آمده است که: ابواسماعیل عبدالرزاق حسینی سمنانی این نسخه را همراه با ۳۵ مجلد دیگر از کتابهای پدری خود وقف نموده است و زیر آن مهر چهارگوش خود را زده است.

جلد: تیماج، یک لا، زرشکی، عطف تیماج قهوه ای، ۱۷۵×۱۲۰.

کاغذ: اصفهانی، نخودی، ۱۲۰×۷۰، ۱۵۹ برگ، ۱۷ سطر.

شماره پیشین: ۱۴۶ - ۲۰۳۱.

ع/۲۰۸۰

ارشاد الاذهان الی احکام الایمان

مکرر شماره ۲۰۰۹/۱ ع و در آنجا معرفی شده است.

انجام: چند کلمه از نسخه ۲۰۰۹ اضافه دارد: «والحمد لله رب العالمین و الصلوة علی

سیدنا محمد و آله الطاهیرین. و قد وقع الفراغ من تسویده یوم الاثنین عاشر شهر ربیع الثانی»

خط نسخ خوش، نام کاتب در پایان کتاب نیست لیکن در گ ۱۸۰ ب این عبارت دیده می شود: «غیاث الدین محمد و بهاء الدین ابنا الکاتب الفقیر الحقیق نظام الدین احمد الملقب بحکیم الملک الگیلانی» که گویا مؤلف «طب فارسی» و «اسرار الاطباء» باشد که در ذریعه ج ۱۵ ش ۹۴۹ یاد شده است، تاریخ کتابت روز دوشنبه، دهم ربیع الثانی، سال مشخص نیست، سرفصلها با شنگرف نوشته شده است، حاشیه ها به خط نستعلیق ریز، در کناره نشانهای زیر به چشم می خورد: «ذکری»، «زین رحمه الله»، «ع ل رحمه الله»، «عد»، «ه»، «۱۲»، «ع»، «رکن السدین»، «تحریر»، «منه»، «ق»، «دروس»، «۵»، «تنقیح»، «تاجق»، «ص»، «صحاح»، «قاموس»، «ط»، «یع»، «ج»، «فخرالدین رحمه الله»، «ایضاح»، «ع ۵»، «تع»، «شیخ»، «شیخ الشهد کتذ العرفان»، «محمل

(فقه شیعه)

اللغة»، در مواردی لغات در حاشیه به فارسی معنی شده است مانند: گ ۳۷، گ ۴۸ ب، گ ۱۴۵ ب، ب هـ مد ظله العالی [از کتاب مشرق الشمسین شیخ بهائی (۹۵۳ - ۱۰۳۰) نقل شده است] (گ ۴ ب)، در برخی صفحه ها امضای شیخ بهائی پس از عنوان «بلغ قراة ایده الله تعالی» با خط ثلث دیده می شود، که در صفحه اول کتاب صدرالافاضل به این نکته اشاره نموده است، همچنین نویسنده دیگری با توجه به نشانه ارتعاش در خط شیخ بهائی تاریخ امضای ایشان را اواخر عمر وی تشخیص داده است، در برگ آخر نیز در مهر بیضی شکل مالک کتاب عبارتهایی مانند: «خادم ائمه المعصومین، سید علی الحسینی ۱۰۴۰» وجود دارد، در صفحه اول نیز مهر کتابخانه محمدالدین وجود دارد، کناره های همه اوراق نسخه را موربانه چنان خورده که برخی از حاشیه های را از بین برده است، برخی برگها چون گ ۴ و گ ۵ وصال شده و نونویس است، میان برگ ۱ و ۲ افتادگی دارد، برگ ۶ نیز پیش از برگ ۴ صحافی شده است، در برگ ۱۸۰ ب فهرست ابواب فقهی نسخه فوق دیده می شود.

جلد: تیماج زرد، فرسوده، آستر تیماج مشکی است، ۲۲۰×۱۶۵.

کاغذ: اصفهانی، نخودی، ۱۴۰×۷۵، ۱۸۱ برگ، ۱۷ سطر.

شماره پیشین: ۲۷۷ - ۲۱۶۲.

ع/۲۰۸۱

(عربی - منطوق)

شرح تهذیب المنطق

شرحی است مزجی برای بخش منطق از «تهذیب المنطق و الکلام» نگارش سعدالدین تفتازانی (۷۱۲ - ۷۹۳) که غیر از شرح سلغری است که به شماره (ع/۱۴۰۴/۵) در این کتابخانه موجود است و در فهرست انوار ج ۹ ص ۴۲۰ ناشناخته معرفی شده است. و نیز غیر از حاشیه ای است که فخرالدین سماکی بر شرح دوانی زده و نسخه اش به شماره ۱۲۴۰/۳ در ج ۹ ص ۲۲۳ معرفی شده است، لیکن چون یک برگ آغاز نسخه جای گفتگو افتاده است نام شرح کننده نادانسته ماند. پس من آغاز و انجام آن را اندکی گسترده تر در اینجا خواهم آورد

تا شاید شناخته شود.

کهن ترین شرحهای تهذیب چنین است:

شرحی که به دربار سلغرشاه (گویا پادشاه جزیره هرمز بعد سال ۸۴۰ - زامباور ص ۳۸۷ باشد) پیشکش شده است و نسخه آن بشماره ۱۴۰۴/۵ در این کتابخانه موجود است و در ج ۹ ص ۴۲۰ ناشناخته معرفی شده است.

- شرح جلال دوانی (۸۳۰ - ۹۰۸) بر تهذیب (ذریعه ج ۱۳ ش ۵۵۱).

- هبة الله شاهمیر (مؤلف ۸۸۲ زنده ۸۹۸) ذریعه ج ۱ ش ۹۸ شرح او را عبدالله افندی دیده است «ریاض العلماء ج ۵ ص ۳۲۷» لیکن تاریخ آنرا غلط می آورد (ذریعه ج ۱۳ ش ۵۵۸).

- شرح عبدالحی جرجانی زنده سال ۹۰۲ (ذریعه ج ۶ ش ۲۷۲ و ج ۱۳ ش ۵۵۱ فهرست فکرت ص ۳۳۱).

- منصور دشتکی م ۹۴۸ حاشیه بر حاشیه دوانی بر تهذیب دارد (ذریعه ج ۶ ش ۳۰۵).

- عبدالرحمان شیرازی به سال ۹۵۳ آن را شرح کرده است (ذریعه ج ۱۳ ش ۵۴۴).

- ابوالفتح شریفی م ۹۷۶ حاشیه بر تهذیب و حاشیه آن دارد (ذریعه ج ۶ ش ۳۰۲).

- ملا عبدالله یزدی شاه آبادی م ۹۸۱ در ذریعه ج ۶ ص ۵۳-۵۴ سه حاشیه از او یاد شده است و حاشیه ای نیز به نام خواره دارد (ذریعه ج ۷ ش ۸۰۱).

- شهرستانی (یا شهربانی) محمد بن محمود حسینی موسوی که در سال ۹۹۱ شرح کرده است (ذریعه ج ۱۳ ش ۵۵۷، فکرت ۳۳۱).

- علی جامعی پسر حسین عاملی که در صفر ۱۰۹۶ آن را به پایان رسانید (ذریعه ج ۳ ش ۵۴۹).

- حسین خلخالی (م پس از ۱۰۲۴) شاگرد میرزا جان باغنوی حاشیه ای بنام تنبیهات دارد (ذریعه ج ۶ ش ۳۰۳).

- جعفر حسینی پسر محمد محسن که در ۵ رجب ۱۱۰۶ شرح خود را به پایان رسانید (ذریعه ج ۱۳ ش ۵۳۹).

- بهاء الدین مختاری سبزواری (۱۰۸۰ - ۱۱۴۰) محمد بن باقر (ذریعه ج ۱۳ ش ۵۵۶).

- محسن نحوی در شعبان ۱۱۳۲ بدان آغاز کرده است (ذریعه ج ۱۳ ش ۵۵۰).

آغاز (یک صفحه افتاده): و کل امر ذی بال لم یبدی بالحمد لله فهو أجزم. الحمد هو الثناء بالجمیل علی الجمیل الاختیاری [... لله] اسم للذات الواجب بالذات [... الذی هدانا] الهدایة الدلالة علی [... الی سواء الطریق] ای الطریق السوی ای المستقیم من اضافة الصفة الی موصوفها (گ ۲)... الولد الاعز اسم محمد ولذا قال [سمی حبیب الله علیه التحیة والسلام لازال له] ای للولد المذكور [من التوفیق] بیان لقوله (گ ۳)...

شاید هر گاه برگ نخست که افتاده است یافت شود نام شارح آشکار شود.

انجام: [وهذا] ای المذكور فی الثامن [بالمقاصد] لاسیما فی علم المنطق [اشبه] فانها مسائل حقیقة للمنطق بل هی المطالب العلیة... ولما كان الكلام فیما یعینی علی تحصیل جمیع العلوم فال انها بالمقاصد اشبه و الا فهی مقاصد للمنطق بالتحقیق و علی التحقیق ختمنا الكلام فی قسم المنطق من تهذیب المنطق و الكلام مع غایة تنقیح المرام... فی یوم الاثنین ۲۴ رمضان... و نسال من الله... ان یوفقنا لشرح قسم الكلام... والسلام و الاکرام. وقع الفراغ من تسویده یوم الاثنین ربیع الاول سنة اثنین و سبعین و تسعمائة من الهجرة.

نستعلیق متوسط، بی نام، در تاریخ روز دوشنبه ربیع یکم ۹۷۲ پایان یافته است، عنوان فصلها شنگرف است، حاشیه ها با نشانهای زیرین است: «تاج المصادر» (گ ۲۴)، «شرح شمسیه» (گ ۳۲ ب و ۴۴ ب)، «منه»، با اینکه چند جا قلم زدگی دارد اما خط مؤلف نیست زیر غلط بسیار دارد.

جلد: تیماج سیاه، مقوایی، حاشیه گل و بوته ضربی فشرده فرسوده، آستر کاغذ.

کاغذ: نخودی، اصفهانی، ۱۲۰×۱۸۰، ۸۴ برگ، ۱۷ سطر، ۱۱/۵×۷.

شماره پیشین: ۱۶۰ - ۲۰۴۵.

ع/۲۰۸۲

(فقه، حدیث)

هدایة الامة الی احکام الائمة

خلاصه ای است که شیخ حر عاملی (۱۰۳۳ - ۱۱۰۴) از کتاب بزرگ خود «تفصیل وسائل الشیعة» برداشته است. سپس خود او این کتاب را نیز کوتاه تر کرده «بداية الهداية» نامیده است و ما نسخه بدایة الهدایة را به شماره ۲۰۳۸ معرفی نموده ایم. او هر یک از چهار بخش فقه: عبادت، عقد، ایقاع و حکم را به دوازده نوع (۱۲ کتاب) و هر کتاب را به ۱۲ فصل و هر فصل را بر ۱۲ حکم، بخشبندی متکلفانه نموده است، و از این رو کتاب را اثنی عشریه نیز خوانده اند. چند نسخه از آن در ذریعه ج ۲۵ ص ۱۷۱ - ۱۷۲ معرفی شده است.

در پایان کتاب سوم چنین آمده است: وقع الفراغ من تحريره سنة اربع و تسعين بعد الالف (گ ۴۸) که تاریخ تالیف شیخ حر است.

آغاز: بسملة. حمد لله... و آله الطاهرين. و بعد فیقول الفقیر الی الله الغنی محمد بن الحسن الحر العاملی عامله الله بلطفه الخفی: کتاب الزکاه من کتاب هدایة الامة الی احکام الائمة (ع)... و هو الكتاب الثالث من کتاب العبادات و فیہ اثنی عشر بابا. الاول فی وجوبها و ما یناسبه، و فیہ اثنی عشر بحثا. الاول فی وجوبها و احادیثه کثیرة نذكر منها اثنی عشر... قال علیه السلام... (گ ۲ ب)

انجام: که پایان کتاب امر به معروف و نهی از منکر باشد چنین است: و قال (ع) من حبس حق المؤمن اقامه الله یوم القيامة... (یب) بقية حقوق المؤمن و قد تقدمت فی العشرة و غیرها. قد تم بعون الله و حسن توفیقه بیدی الفانیة... محمد حسین بن سلطان علی م.م (گ ۱۶۶ ب).

شامل کتاب ثالث در زکات تا کتاب ثانی عشر (دوازدهم) در امر به معروف و نهی از منکر. نسخه دیگر از جلد اول این کتاب شامل مقدمه سوم و کتاب طهارت و کتاب صلاة بشماره ۱۲۸۸ ع در این کتابخانه هست و انوار آنرا در ج ۹ ص ۲۷۶ معرفی کرده است

نسخ خوش، از محمد حسین بن سلطان علی، بی تاریخ در سده دوازدهم نوشته شده است، برخی عنوانها و خط روی برخی از آنها شنگرف. جلد: مقوایی، رویه کاغذ ابری فرسوده، ته تیماج سرخ، ۱۳۰×۱۸۵.

کاغذ: نخودی، اصفهانی، ۸۰×۱۳۵، ۱۶۷ برگ، ۲۲ سطر.

شماره پیشین: ۱۶۳ - ۲۰۴۸.

ع/۲۰۸۳

مجموعه

۱ - شرح الصدور فی شرح حال الموتی و القبور، از سیوطی جلال الدین، از گ ۱ تا ۱۷۹.

۲ - رساله الاجوبه عن الاسئلة، شاید از سیوطی، از گ ۱۷۹ ب تا ۱۹۰ ب.

۳ - تسهیل الفرائض، از ساچقلی زاده، محمد بن ابوبکر در فقه و ارث از گ ۱۹۱ تا ۲۰۶، و تا گ ۲۰۹ ب پراکنده هاست.

نسخ، ۱۱۶۷، تمام نسخه به خامة اسماعیل بن عثمان، سر فصلها و خط روی برخی عبارات مرکب قرمز، در برگ ۱ نسخه به خط مالک که ظاهراً صدرالافاضل است فهرست رساله های این مجموعه آمده، در برگ ۲ و ۳ کاتب فهرست رساله اول را نگاشته است، و ذیل این فهرست در برگ ۳ این عبارت آمده است: «کتاب شرح الصدور ابتیاعی حاج میرزا حسن حسب الامر عالی در دارالسلطنه تبریز به تاریخ شهر جمادی الثانی مطابق سنه یونت نیل داخل کتابخانه سرکار... امان الله خان اردلان والی والا شأن کردستان گردید»، ۱۲۳۸ مهر مالکیت بیضی شکل در برگ ۲۰۹ ب با عبارت «عبده الراجی محمد جعفر الحسینی» دیده می شود، در برگ ۱۹۱ تا ۱۹۸ حاشیه هایی آمده است که ظاهراً عبارات متن «الفرائض» فوشهری است که در کنار شرح ساچقلی زاده آمده و در برگ ۱۹۹ ب صفحه کوچتری ضمیمه گردیده که در آن عبارتی از شرح کمال پاشازاده آمده است.

جلد: مقوایی زرد، پشت جلد ترنج کوبیده، ۱۱۰×۱۷۰.

کاغذ: فرنگی شکری، ۷۵×۱۳۰، ۲۰۹ برگ، ۱۹ سطر.

شماره پیشین: ۱۸۴ - ۲۰۶۹.

ع/۲۰۸۳/۱

(کلام سنی)

شرح الصدور فی شرح حال الموتی و القبور

از جلال الدین سیوطی (۸۴۹ - ۹۱۱)، بیان احوال برزخ است از هنگام مرگ تا دمیده شدن در صور برطبق احادیث و روایات و در آن از تذکره قرطبی نقل آورده است.

معرفی آن در کشف الظنون ج ۲ ص ۱۰۴۲ آمده است، همچنین بنا بر معجم المطبوعات سرکیس (ج ۱ ص ۱۰۸۱) در سال ۱۳۰۹ توسط انتشارات «میمیه» در ۱۳۰ صفحه همراه با «بشری الکئیب بلقاء الحیب» سیوطی چاپ شده است. آغاز برابر کشف الظنون: الحمد لله الذى ايقظ من شاء من سنة الغفلة... هذا ما اشد تشوق النفوس اليه من كتاب شاق فى علم البرزخ... و سمیته «شرح الصدور بشرح حال الموتی و القبور»...

انجام: و هذا يؤيد ان القلب محل الروح والله اعلم بالصواب واليه المرجع والمآب، و الحمد لله رب العالمين.

انجام نسخه: كان الفراغ من تحرير هذه النسخة المباركة فى اواخر صفر الخير سبع و ستين و مائة و الف، على يد... اسمعيل بن عثمان غفر الله...

این رساله در برگهای ۱ تا ۱۷۹ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۸۳/۲

(کلام سنی)

رسالة الاجوبه عن الاسئلة

نیز از جلال الدین سیوطی است که در شماره پیشین یاد شد.

نگارنده می گوید روز پنجمشنبه ۶ جمادی الاولی از سال ۸۸۸ سئوالی از من پرسیده شد در باره اینکه، چون عیسی (ع) در آخر زمان باز آید مردمان را بر اساس چه دینی محاکمه می کنند؟ دین خودش یا دین پیامبر ما؟ او گوید که دو ماه بعد روز جمعه ۱۴ ربیع الاول یکی از علما که در محضر پدرم کسب علم کرده بود^۱ به نزد من

۱- اگر تاریخ ۸۸۸ برای این پرسش و پاسخ درست باشد آشکار می شود که پرسنده ۳۴ سال پس از

مرگ استادش مطلب را از فرزند آن استاد پرسیده است.

آمد و قصه استحیاء ملائکه از عثمان را از من پرسید. من بنا بر حدیثها که از «ابن عساکر» در کتاب «تاریخ الخلفاء» خود آورده بودم، به وی پاسخ دادم. این رساله جواب آن سؤالات است. چون این رساله در مجموعه ما بدنبال «شرح الصدور» سیوطی قرار گرفته و همچنین نویسنده به کتاب «تاریخ الخلفاء» که از آثار خود سیوطی است، اشاره کرده، می توان گفت که نگارنده این رساله هم خود سیوطی باشد.

آغاز: بسملة. حمدلة. بعد: فقد ورد علی سؤال یوم الخمیس سادس جمادی الاولی سنة ثمان و ثمانین و ثمانمأة... المسؤل الجواب عما یذکر و هو ان عیسی علی نبینا و علیه الصلوة و السلام حین ینزل فی آخر الزمان بماذا یحکم فی هذا الامة بشرع نبینا او بشرعیه و... اقول قد ورد علی هذا السؤال منذ مدة تقارب شهرین و ذلک یوم الجمعة رابع عشر ربیع الاول من هذه السنة جاءنی رجل من اهل العلم... سألنی عن أشیاء من جملتها... و من جملة ما سألنی عند فی ذلک المجلسة قصة استحیاء الملائكة من عثمان... (گ ۱۷۹ ب).

انجام: حدثنی ابو أسامة عن هشام عن ابن سیدین قال المهدی فی هذه الامة فهو الذی یؤم عیسی بن مریم. و الحمد لله حسبنا الله و نعم الوکیل، نعم المولی و نعم النصیر و هو بفعل عباده بصیر و کل عسیر علیه یسیر (گ ۱۹۰ ب).

این رساله در برگهای ۱۷۹ ب تا ۱۹۰ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۸۳/۳

(ارث - فقه)

تسهیل الفرائض

از ساچقلی زاده محمد بن ابوبکر مرعشی معروف به ساچقلی زاده (م ۱۱۵۰)، صوفی حنفی و مدرس و امام جماعت در شهر خویش که در طریقت پیرو عبدالغنی نابلسی بود. از آثار اوست: تحریر التقرير در مناظره، ترتیب علوم، تسهیل فرائض، تحریر قوانین در آداب بحث، توضیح زیده المناظر، تهذیب القراءة ۳۳ جزء، جامع الكنوز، جهد المقل، حاشیه بر خیالی، حاشیه بر شرح رساله الاداب طاشکبری زاده، حاشیه بر شرح السعد رساله تنزیهات، رساله در آیات متشابهة، شرح رساله ولدیة، غایة البرهان فی بیان اعظم آیات القران که تفسیر آیه الکرسی است، نشر الطوالع فی الکلام، زیده المناظر، سبحة القدر فی

مدح الملك القدیر، عرائس در منطق، سلسبیل المعانی، عصمة الاذهان، عندلیب المناظره، عین الحیات فی بیان النسابات در سورة فاتحه، نهر النجاة در تفصیل عین الحیاة (هدیه العارفین ج ۲ ص ۳۲۲ و معجم المؤلفین کحاله ج ۱۰ - ۹ ص ۱۱۸).

تسهیل الفرائض که ذکر آن در ضمن آثار ساچقلی زاده گذشت، چنانکه خود می گوید شرحی است که بر «رسالة الفرائض» محمود قوشهری نگاشته است. پس از مقدمه ای در ضرورت علم به تعریف آن پرداخته و به تقسیم ترکه میت، مقدار سهم و ارثان، صاحبان فرض و... می پردازد.

بعد از رساله ساچقلی زاده کاتب قصیده ای از ابن حاجب، که در آن اسامی مونث سماعی را به نظم کشیده، آورده است مطلع آن چنین است: نفسی الفراء لسائل و افانی - بمسائل قامت و پس از آن اوراق پراکنده ای است که آیات و روایاتی در آن است.

آغاز: بسملة. حمدلة. بعد فیقول الفقیر محمد المدعو بساچقلی زاده... لما استحسنت رسالة الفرائض لمحمود القرشهری عملت بتوفیق الله تعالی رسالة تظهر مخفیاتها و تزيد علیها بفواید اخرى... و سميتها تسهیل الفرائض... فاعلم أن الفرائض علم یبحث فیہ عن احوال قسمه الترکه بین الورثة... (گ ۱۹۱)

انجام: ... و باقی تفصیل مسائل ذوی الارحام فی المطولات ولیکن هذا اخر ما قصدنا جمعه و ترتیبه، الحمد لله علی التمام و علی رسوله و آله الصلوة و السلام... تم الكتاب بعون الله... علی ید اسمعیل بن عثمان... فی سنة تسع و ستین و مائة و الف. (گ ۲۰۵ - ۲۰۶)

این رساله در برگهای ۱۹۱ تا ۲۰۶ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۸۴

(عربی - نحو)

شرح کافیه: شرح رضی

از: رضی الدین محمد بن حسن استرآبادی (م ۶۸۶).

متن از ابن حاجب کرد نحوی (۵۷۰ - ۶۴۶) است که پیش از این در شماره ۱۹۹۱ به «شافیه» صرف وی اشاره کردیم، او در علم نحو نیز رساله ای بنام «کافیه» دارد، که از کتابهای بسیار معروف درسی بوده است و بسیاری از علما بر آن

شرح و حاشیه نگاشته اند.

چلبی در کشف الظنون ج ۲ ص ۱۳۷۰ تا ۱۳۷۶ آنها را آورده همچنین برخی از شرحهای کافیه در ذریعه ج ۱۴ ص ۲۹ آمده است. از جمله شرحها بر کافیه شرح استرآبادی است که به «شرح رضی» معروف است. وی سه شرح بر کافیه نگاشته است: شرح کبیر که آن را «بسیط» گویند، متوسط که «وافیه» خوانده می شود و معمول و متداول هم همین شرح «صغیر» می باشد. پیش از این شرح رضی در فهرست انوار جلد ۸ به شماره ۵۲۰ ص ۲۱ و ش ۶۲۰ ص ۱۰۰ آمده است همچنین در فهرست مشار ص ۵۵۹ به ۴ چاپ آن اشاره شده است.

آغاز نسخه ما برابر نسخه ش ۵۲ و ۶۲۰ انوار می باشد و علاوه بر جزء اول که تا برگ ۲۲۰ است، ۱۵ برگ از جزء دوم شرح رضی را نیز در بردارد.

آغاز: بسملة رب سهل المحمد و آله الطاهرین. الحمد لله الذی جلت آلاءه عن ان تحاط بعدد و تعالت کبریاءه عن ان تشتمل بحد... بعد فقد طلب منی بعض من اعتنی... تعلیق ما یجری مجری الشرح علی مقدمة ابن حاجب فی النحو...

انجام افتاده: قلت الذی ظنت و ظنی اخاک زید و الظانه انا اخاک و ظنی اياه او ظنته زیدغو ظنکه و ظنک اياه علی ما مضی.

نسخ متوسط، بی نام، محتملاً قرن دوازدهم، عنوانها شنگرف، در نیمه اول روی متن با شنگرف خط کشیده شده، و در نیمه دوم متن با شنگرف و شرح با مشکی است، پس از برگ ۱۳۲ افتادگی دارد، و در برگ ۱۳۶ جابجایی صفحات دیده می شود، ثلث آخر کتاب حاشیه های ریز نستعلیق با نشانهای «س ره»، «ص» دارد، انجام افتاده است، صفحات فرسوده و از شیرازه جدا گردیده است، برخی از صفحات وصالی شده، نیمه اول کتاب ظاهراً دوباره نویسی شده است.

جلد: چرم مشکی، فرسوده و پاره، آستر کاغذی، ۳۰۰×۲۱۰.

کاغذ: فرنگی شکری و نخودی، ۲۴۰×۱۲۰، ۲۳۴ برگ، تا برگ ۱۳۵، ۳۵ سطر تا برگ ۲۳۴، بین ۴۰ تا ۵۶ سطر متغیر است، ۲۵۰×۱۳۰.

شماره پیشین: ۴۷۲ - ۲۳۵۷.

ع/۲۰۸۵

(حدیث شیعه)

الکافی

از: کلینی (۳۲۸ م) محمد بن یعقوب.

وی پیش از این در شماره های ۱۹۷۷ ع و ۱۹۷۸ ع معرفی شده است.

این نسخه شامل بخشی از فروع و روضه کافی می باشد.

کتاب فروع شامل مباحث: کتاب الطلاق (گ ۱ ب)، کتاب العتق (گ ۳۵ ب)، کتاب الالات و الدواب (گ ۴۲ ب)، کتاب الزی و التجمل و المروء و اللباس (گ ۴۶ ب)، کتاب الدواجن (گ ۷۵ ب)، کتاب الصيد (گ ۷۷ ب)، کتاب الذبایح (گ ۷۳ ب)، کتاب الاطعمة (گ ۷۸ ب)، کتاب الاشریة (گ ۱۲۳ ب)، کتاب الوصایا (گ ۱۳۹ ب)، کتاب الموارث (گ ۱۶۰)، کتاب التحدید (گ ۱۹۱ ب)، کتاب الادیات (گ ۲۲۰ ب)، کتاب الشهادات (گ ۲۵۴ ب)، کتاب الاحکام (گ ۲۶۳ ب)، کتاب الایمان و النذور و الکفارات (گ ۲۷۲ ب)، و سپس کتاب روضه از (گ ۲۸۱ ب) تا پایان نسخه آمده است.

آغاز فروع: بسم الله الرحمن الرحیم، کتاب الطلاق، باب کراهیة طلاق الزوجة الموافقه... (گ ۱ ب).

انجام فروع: هذا آخر کتاب الایمان و النذور... و الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی محمد و آله اجمعین (گ ۲۸۱ ب).

آغاز روضه: کتاب الروضة، محمد بن یعقوب الكلینی، قال حدثنی علی بن ابراهیم... (گ ۲۸۱ ب).

انجام روضه: تم الكتاب الروضة من کتاب الکافی... فی تاریخ شهر صفر، ختم بالخیر و الظفر سنة ثمانه و ستین بعد الألف. (گ ۳۹۲)

نسخ، ابن محمد عیسی الحسینی شوشتری، رفیع الدین با تاریخ ۱۰۶۷ (گ ۱۶۰)، ۱۰۶۷ (گ ۲۲۰ ب) و ۱۰۶۸ (گ ۳۹۲) شاید عیسی بن محمد جزایری باشد که در ریاض العلماء ج ۴ ص ۳۰۶ و طبقات قرن ۱۱ ص ۴۲۲ دیده می شود، سرفصلها با شنگرف و مهر مالکیت با تاریخ ۱۰۶۹ و نام یوسف بها... دارد.

جلد: میشن عنابی، مقوایی، آستر درون میشن تریاکی روشن، دامن دار،

۲۹۰×۱۷۵.

کاغذ: اصفهانی، ۲۰۰×۱۱۰، ۳۹۲ برگ، ۲۵ سطر.

شماره پیشین: ۴۱۱ - ۲۲۹۶.

ع/۲۰۸۶

(اصول فقه شیعه)

شرح معالم

معالم الدین و ملاذ المجتهدین کتابی است در فقه با مقدمه ای در اصول فقه نگارش حسن (۹۵۹ - ۱۰۱۱) پسر زین الدین شهید ثانی (۹۱۱ - ۹۶۶) که آن را در شماره ۱۹۹۳ معرفی کردیم.

مقدمه اصولی این کتاب که به «معالم الاصول» شهرت دارد، و بیش از بخش فقهی آن شناخته شده است، دارای حاشیه ها و شروح بسیاری است که در ذریعه ج ۶ ص ۲۰۴ - ۲۱۰ و ج ۱۴ ص ۷۰ - ۷۲ ذکر گردیده است.

برخی از این حاشیه ها نیز در فهرست انوار شماره ۱۲۴۸/۲، ع/۱۳۷۳، ع/۷۲، ع/۱۳۴۷، ع/۱۸۰۷/۲، ع/۱۴۲۵ آمده است.

نسخه مورد بحث ما یکی از شرحهایی است که بر معالم نگاشته شده، از آنجا که آغاز و انجام این نسخه افتاده است تشخیص قطعی نگارنده دشوار است. اما در مقایسه با سایر حاشیه ها و شروح معرفی شده می توان احتمال داد که این نسخه همان «تسلية العالم فی شرح المعالم» نگارش شیخ خلف حردان عطاوی، خلف بن محمد بن حردان حلی باشد که در ذریعه ج ۴ ص ۱۷۸ ش ۸۸۱ آمده است.

آغاز (افتاده): ... الفقه من الكتاب والسنة والاجماع و دليل العقل والمراد بالاثر المسائل الفقهية التي هي نتائج تلك الافكار... (گ ۲).

انجام (افتاده): ... كما يظهر من بعض الروايات، والله تع اعلم بخفایق احكامه، و من وجوه الترجيح بالامور الخارجية موافقة احد الخبرين عمل علماء المدينة... (گ ۱۸۳ ب).

نگارنده در حاشیه و ضمن متن از خلیفه سلطان (۱۰۰۱ - ۱۰۶۴) بعنوان «محشی جدید» یاد نموده، نظرهای وی را آورده است (گ ۴، ۱۸، ۲۰، ...) و از محشی قدیم (گ ۴۶) نیز عباراتی آورده است، همچنین عبارت قال الاستاد گ ۲۳، گ ۲۲

و... در متن دیده می شود.

از آنجا که کتاب «تسلية العالم فی شرح معالم» خلف حردان نیز به نقل ذریعه از خلیفه سلطان بعنوان محشی جدید و از شیخ محمد سبط (۹۸۰ - ۱۰۳۰) بعنوان محشی قدیم و از وحید بهبهانی (م ۱۲۰۶) استاد خود، با عبارت «عن الاستاد یا عن الشيخ الاستاد» یاد کرده است می توان احتمال داد که این دو نسخه یکی باشند، نسخه معرفی شده در ذریعه دارای بلاغ شیخ خلف حردان می باشد که در آخر نسخه بوده است، نسخه ما نیز دارای بلاغ در صفحات متعدد است اما چون انجام آن افتاده است احتمالاً امضای نگارنده مفقود گردیده و از آنجا که این نسخه دارای خط خوردگی ها و تصحیحات بسیار است که جز از طرف نگارنده یا کسی که متن را به رؤیت وی رسانده باشد نمی تواند بود، باید احتمال داد که متن دستنویس خود شارح یا کاتبی که آنرا به رؤیت وی رسانده است. در مجموع از این قرائن و نشانه ها می توان احتمال داد که نسخه ما همان نسخه معرفی شده در ذریعه باشد.

این نسخه تا مبحث تعادل و تراجیح است. مهر کتابخانه مجد الدین پسر صدرالافاضل را دارد، برخی صفحات وصالی شده است.

نسخ نستعلیق، بی نام، حوالی سده سیزدهم، در ثلث اول کتاب «قوله» و خط بالای متن مرکب قرمز، و بقیه نسخه مشکی است، خط خوردگی هایی در نسخه دیده می شود.

جلد: میشن تریاکی سیر، مقوایی، ترنج و نیم ترنج بر آن کوبیده، دامن دار، سجاف تریاکی روشن، دامن تریاکی روشن، نیم ترنج زرکوب.

کاغذ: فرنگی، نخودی، ۲۹۰×۲۰۵، ۱۸۴ برگ، ۲۹ سطر، ۲۱۰×۱۳۵.

شماره پیشین: ۲۹۰ - ۲۱۷۵.

ع/۲۰۸۷

(تفسیر - شیعی)

مجمع البیان للعلوم القرآن

تفسیری است از قرآن کریم در ده جلد به زبان عربی از بوعلی فضل پسر حسن پسر فضل طبرسی (م ۵۴۸)، که شادروان احمد بهمینار برای نخستین بار

نشان داد که تلفظ درست آن طبرسی [طَر] است که نسبت به «تفرش» دارد، و معرب آن است نه [طَب] که نسبت نادرست به طبرستان باشد. دکتر حسین کریمان احوال این مرد بزرگ را در دو مجلد کتاب «طَبْرَسِی و مجمع البیان» گزارش داده که در ۳۳۳+۳۲۸ ص چاپ دانشگاه پخش شده است.

طبرسی سه دوره تفسیر نگاشت: (۱) تفسیر بزرگ بنام «مجمع البیان» که جای گفتگو است (۲) میانه بنام «جوامع الجامع» که چاپ شده و چهار نسخه دستنویس آن در این کتابخانه هست که در فهرست انوار معرفی گردیده است. ابراهیم کفعمی به سال ۹۰۵ جوامع الجامع را کوتاه کرده و در ذریعه ج ۱ ش ۱۸۷۳ معرفی شده است (۳) تفسیر کوچک بنام «الكاف الشاف من كتاب الكشاف» که در ذریعه (ج ۱۷ ص ۲۴۴ ش ۸۵) معرفی شده و شاید چاپ نشده باشد که در فهرست مشار نیامده است.

تاریخ پایان تالیف جلد اول مجمع البیان که به آیت ۱۷۸ بقره انجام می یابد، ۲۷ شعبان ۵۳۰ و تاریخ پایان جلد دهم (از سوره جمعه تا پایان قرآن) روز پنجشنبه نیمه ذی قعدة ۵۳۶ می باشد.

بیاضی علی بن محمد بن یونس نباطی (م ۸۷۷) از مجمع البیان گزیده ای برداشته «زبدة البیان» نامیده است (ذریعه ۱۲ ش ۱۲۸). خلیل بن غازی قزوینی (۱۰۰۱ - ۱۰۸۹) حاشیه ای بر مجمع البیان دارد که در ذریعه ج ۶ ش ۱۰۵۰ معرفی شده است.

طبرسی در این تفسیر نخست مشخصاتی از سوره قرآن را بیان می کند از قبیل تعداد آیات، مکی یا مدنی بودن آنها و فضیلت قرائت هر سوره، سپس آیه را نقل کرده و موارد اختلاف قرائت آن یا نکات لغوی و اعراب و اسباب النزول مربوط به آن آیه را می گوید و پس از آن به معنی و شرح آیات می پردازد.

تفسیر مجمع البیان ده جزء است که شامل تمام قرآن مجید می شود و تألیف آن در سال ۵۳۶ خاتمه یافته است.

این کتاب پیش از این نیز با شماره های ۳۸۴/ع، ۶۳۱/ع، ۷۵۷/ع، ۷۱۱/ع، ۷۲۶/ع، ۶۳۱/ع، ۶۳۲/ع، ۶۳۳/ع، ۶۳۴/ع، ۶۳۵/ع، ۶۳۶/ع، ۱۷۲۳/ع، ۱۷۹۳/ع، ۱۲۲۲/ع، ۱۲۲۱/ع و ۱۲۲۰/ع معرفی شده است.

نسخه مورد بحث جزء نهم و دهم از تفسیر مجمع البیان است و از سوره «فصلت» تا سوره «ناس» را شامل می شود. آغاز افتاده و از اواسط آیه ۵ سوره فصلت را دارا می باشد. بعضی از صفحات وصالی شده است.
آغاز: تدعونا الیه، فلا نفقه ما تقول، وانما قالو ذلک...

انجام: آخر الكتاب والحمد لله اولاً و آخراً و ظاهراً و باطناً علی تسهیل و تیسیره و تقدر الفراغ منه لمصنفه یوم الخمیس منتصف ذی القعدة من سنة ستة و ثلاثین و خمسمائة... و الحمد لله وحده. تم الجزء العاشر و هو آخر کتاب مجمع البیان لعلوم القرآن، اتفق الفراغ من کتابته یوم الثلثا سلخ شهر شعبان المعظم سنة احدى و تسعين بعد الألف.

نسخ خوش، بی نام، روز سه شنبه ماه شعبان ۱۰۹۱، عنوانها با شنگرف، در گ ۱۴۴ ب جزء نهم و گ ۳۰۲ ب جزء دهم خاتمه یافته، در گ ۱۴۵ که سفید مانده یادداشت هائی دیده می شود.

جلد: تیماج زرشکی، فرسوده، آب افتاده، مقوایی، ۲۸۵×۱۹۵.

کاغذ: دولت آبادی، نخودی، ۲۰۰×۱۲۰، ۳۰۲ برگ، ۲۵ سطر.

شماره پیشین: ۴۲۲ - ۲۳۰۷.

ع/۲۰۸۸

مجموعه

شامل:

- ۱- اصول فقه (در اصول فقه شیعه)، از ناشناس، از گ ۲ تا ۱۷۷.
- ۲- مقدمه واجب (در اصول فقه شیعه)، تألیف شریف العلماء م ۱۲۴۶، از گ ۱۸۳ تا ۱۹۳.

ع/۲۰۸۸/۱

(اصول فقه شیعه)

اصول فقه

مؤلف ناشناس، در این رساله به تعریف فقه و اصول آغاز کرده است، او از حسین قزوینی (م ۱۲۰۸) صاحب معارج (گ ۱۱۳) و از صاحب المفاتیح (مجاهد م ۱۲۴۲) (گ ۱۲۰) و از فاضل قمی (صاحب قوانین م ۱۲۳۱) (گ ۱۴۷) و از استادنا

الشریف دام ظلّه (شاید شریف العلماء م ۱۲۴۶م) (گ ۱۴۴) همچون مردانی زنده نقل می کند، پس گویا وی از شاگردان شریف العلما در کربلا (م ۱۲۴۶) باشد.
 آغاز: نعمدک اللهم یا من لیس لحاجتی سواه و لا لذنبی غافرا غیره... من اللاحاد و الشک فی امره و اصلی علی أشرف... اما بعد فهذه رساله فی المطالب الاصولیة رتبها علی مقدمة و فصول و خاتمة. اما المقدمة ففیها مطالب المطالب الاول ما السرّ لذكر العلماء تعاریف العلوم فی ابتداء (گ ۲ب)... المطالب الثانی فی تعریف اصول الفقه لغةً و اصطلاحاً... فنقول: ان الاصول جمع اصل... دستور اللغه و القاموس ان الاصل فی اللغة هو البیخ باللغة الفارسیة... و فی الاصطلاح یطلق علی معان كثيرة ارجحها الاربعة فی السنة الاصولیین و هی: الدلیل کقولهم الاصل فی المساله الکتاب (گ ۳ب)...

انجام: قلت: منع الحصر فی الکف و الضد الخاص، بل هنا احتمال ثالث و هو مطلق ارادة الترك... و الحمل علیه متعین لانه اقرب الی الترك من اللاضداد الخاصة. (گ ۱۷۷ب)
 نسخ نزدیک به نستعلیق متوسط، گویا به خامه خود مؤلف باشد، که خط زدگی و تغییر دارد، عنوانها با مرکب مشکی درشت تر نوشته شده است، حاشیه های «منه» بسیار دارد تصحیح هائی نیز در حاشیه با رمز «صح» هست (گ ۲ تا ۱۷۷)، پس آن تا گ ۱۸۲ شعرهای پراکنده و معمی، و اصطلاحات عرفانی رخ، زلف، خال در گ ۱۷۸ دیده می شود، این رساله در برگهای ۱ تا ۱۷۷ مجموعه جای دارد.
 کاغذ: فرنگی، شکری، ۲۲۰×۱۶۰، ۱۹۴ برگ، ۲۰ و ۲۲ سطر، ۱۷۰×۱۰۰.

ع/۲۰۸۸/۲

(اصول فقه شیعه)

مقدمة الواجب

آیا مقدمه واجب نیز خود واجبی مستقل است یا نه؟ یکی از مسائل اصول فقه بوده است که در بخش مباحث الفاظ مورد گفتگو قرار می گرفت و بسیاری از دانشمندان در آن رساله های جدا نگاشته اند که چهارده رساله از آنها در ذریعه ج ۲۲ ص ۱۰۵ - ۱۰۷ معرفی شده است. یکی از آنها مقدمه واجب نگارش باقر محقق سبزواری (۱۰۱۷ - ۱۰۹۰) است که به شماره ۱۸۸۹/ع در ج ۱۰ ص ۵۳۳ فهرست انوار معرفی شده است. جای گفتگو مقدمه واجب نگارش شریف

العلمای مازندرانی (م ۱۲۴۶) است که حاج آقا بزرگ تهرانی به نام محمد شریف پسر ملا حسن علی آملی حایری در طبقات اعلام شیعه قرن ۱۳ ص ۶۱۹ - ۶۲۰ معرفی کرده گوید: چون تدریس بسیار می کرد به نگارش کمتر می پرداخت، وی در طاعون همگانی کربلا به سال ۱۲۶۴ درگذشت و قبر وی هم اکنون مزاری معروف است، در ذریعه نیز ج ۳ ص ۱۹۴ ش ۶۹۵ کتاب بیع معاطات و در ج ۲۴ ص ۱۴۶ «اللائسخ» بدو نسبت داده شده است. مقدمه واجب شریف العلما در ذریعه ج ۲۲ ص ۱۰۶ ش ۶۲۸۸ معرفی شده و آغاز آن برابر آغاز نسخه ماست آورده شده است. آغاز: ذهب الاکثرون الی أن الأمر بالشئ أمر بما لا یتیم إلا به ...

انجام: مع الشرط حتی یكون الشرط جزء للمأمور به و لا کلا منها حتی یلزم وجوب الشرط کما نقول، فعدم تمامية المأمور به بانتفاء وصف من اوصافه لا ینحصر عدم تماميته فی عدم التمامية بانتفاء جزء منه تمت الرساله ۱۲۴۳ (گ ۱۹۳) تاریخ اندکی محو شده است.

به همان خامه شماره نخست، بی نام، در تاریخ ۱۲۴۳ نوشته شده، تاریخ نیز بعداً ساییده شده است (گ ۱۹۳ در حاشیه)، عنوانها با همان خط، اندکی درشت تر است، حاشیه «منه» نیز دارد، این رساله در برگهای ۱۸۳ تا ۱۹۳ مجموعه جای دارد.

جلد مجموعه: تیماج زرد فشرده با ترنج کوچک در میان و حاشیه جدول فشرده، آستر کاغذ.

کاغذ: آبی فرنگی، ۲۲۰×۱۶۰، ۱۹ سطر، ۱۷۰×۱۰۰.

ع/۲۰۸۹

مجموعه

شامل:

۱ - شرایع الاسلام (در فقه شیعه)، از گ ۱ تا ۱۱۴، ۲۴ سطر، ۲۰۰×۱۱۰.

۲ - نهج البلاغه (در حدیث شیعه)، از گ ۱۱۵ تا ۱۹۵، ۲۲ سطر، ۲۲۰×۱۲۰.

جلد: مقوایی، رویه گالینگور، ته چرم سرخ تیره.

کاغذ: نخودی، اصفهانی.

ع/۲۰۸۹/۱

(فقه شیعه)

شرایع الاسلام

از: محقق حلی نجم الدین جعفر (۶۰۲ - ۶۷۶).

مکرر شماره ۲۰۰۰/ع که در آنجا شماره های مکرر آن را در این کتابخانه نیز نشان دادیم.

نسخ خوش، از ابن یوسف محمود، و در کناره چنین آمده است: فرغت من تسویده لیلة الجمعة ربیع الاول سنک ثمانیة و خمسين و مائتان بعد الف (کذا) ۱۲۵۸، عنوانها شنگرف، اندکی حاشیه با نشان های «ع ل ر»، «زین» و «شرح لمعه» دارد، این رساله در برگهای ۱ تا ۱۱۴ که نیمه دوم کتاب است جای دارد و از نکاح تا دیات را شامل می شود و پس از آن نهج البلاغه است.

ع/۲۰۸۹/۲

(حدیث ادبی)

نهج البلاغه

نهج البلاغه خطبه های حضرت علی بن ابی طالب است که سید رضی (۳۵۹ - ۴۰۶) بوالحسن محمد بن حسین آنها را گردآوری کرده است. کتابهایی مستقل در باره نهج البلاغه و ویژگی های آن به زبانهای گوناگون نگاشته شده است. رضی این کتاب را در سه بخش گردآورده است: الف) خطبه ها، ب) نامه ها، ج) کلمات قصار.

هبة الدین شهرستانی کتابی به نام (ما هو نهج البلاغه) نگاشت که در صیدا به سال ۱۳۵۲ و نجف به سال ۱۳۸۰ در ۱۶۱ ص چاپ شد. از حاشیه ها و شرحهای نهج البلاغه در ذریعه ج ۱۴ ص ۱۱۱ تا ۱۶۱ پیرامون ۲۰۰ عنوان شرح نهج البلاغه دیده می شود، بسیاری از شرحها و حاشیه های آن نیز نام ویژه داشته که در جای خود آمده است، مقداری از آنها را هبة الدین شهرستانی در کتاب یاد شده «ما هو نهج البلاغه» گرد آورد و ابن یوسف شیرازی آن را به فارسی ترجمه و به نام «نهج البلاغه چیست» در ۳۳ ص در تهران به سال ۱۳۱۶ خ چاپ کرد پس همان را در فهرست سپهسالار ج ۲ ص ۱۱۳ تا ۱۵۹ بگنجانید.

نسخه های دیگر این کتاب در فهرست انوار به شماره های ۳۱۹ع، ۳۶۴ع،

ع/۱۴۲۶، ع/۱۴۷۹، ع/۱۸۴۳ معرفی شده است.

انجام نسخه ناقص ما: ها هنا عبارتان عن النعمتين ففرق (ع) بین نعمة (نسخه ناقص نوشته شده است) برابر پایان (گ ۲۲۵ ب) نسخه شماره ۳۱۹ است که انوار در ج ۷ ص ۲۹۱ معرفی کرده است.

نسخ متوسط، عنوانها را سفید گذارده تا بعداً به سرخی نویسد، سپس کسی برخی عنوانها را به سرخی نوشته است مانند گ ۱۲۲ و ۱۳۲، این رساله در برگهای ۱۱۵ تا پایان دفتر گ ۱۹۵ جا دارد.

ع/۲۰۹۰

(فقه شیعه)

شرح لمعه

از: شهید ثانی (۹۱۱ - ۹۶۶).

مکرر شماره ۲۰۳۲، ۲۰۳۳، ۲۰۵۴، ۲۰۶۸.

از کتاب اجاره است تا کتاب دیات

آغاز: بسملة. کتاب الاجارة و هی العقد لتملك المنفعة المعلومة بعوض معلوم فالعقد بمنزلة الجنس شمل سایر العقود و خرج بتعلقه بالمنفعة... (گ ۱ ب).

انجام: ... ولیکن هذا آخر اللمة... نفع الله تع ايانابه و جميع المؤمنین... اخر كلام المص قدس الله روحه و نحن نحمد الله تعالى على توفيقه و تسهيله لتالیف هذا التعليق و نستله من فضله... موجبات ثوابه الحكيم (گ ۲۱۳ گ).

قصیده ای در برگ ۲۱۴ آمده است که در آن گناهان کبیره را برشمرده و مطلع آن چنین است:

خذ صاح عنی عدد الکبایر و احفظه واجعله من الذخایر

در برگ ۲۱۴ ب مطلبی است از قول شیخ در مورد ریاضت و رد نظر متصوفه در آن که فردی بنام احمد بن زین الدین آن را کتابت نموده است.

نستعلیق متوسط، بی نام و تاریخ، پیرامون سده سیزدهم، سرفصلها و خط روی متن مرکب قرمز، حاشیه های ریز نستعلیق، در چند برگ آغاز نسخه نشانهای «منه»، «شهید ۲»، «میرزا محمد سلطان» و «سید» دارد، در برگ ۲۱۳ این عبارت آمده است: [صورة خط المصتف، فرغ من تسویده مولفه الفقیر

الی عفو الله و رحمته زين الدين بن علي بن احمد الشامي العاملي عامله الله تعالى بفضلله و نعمه و عفى عن سيئاته... خاتمة ليلة السبت الحادية و العشرون في شهر جمادى الاول سنة سبع و خمسين و تسعمائة من الهجرة النبوية حامداً مصلياً مسلماً. اللهم صل على محمد و آل محمد].

جلد: مقوایی، رویه تیماج تریاک، فرسوده، با جدول نقاشی، عطف مشکى، ۳۱۰×۲۰۰.

کاغذ: فرنگی، شکری، ۲۰۰×۱۰۰، ۲۱۵ برگ، ۲۱ سطر.

شماره پیشین: ۴۳۳ - ۲۳۱۸.

ع/۲۰۹۱

(اصول فقه شیعه)

مفاتیح الاصول

از سید محمد معروف به مجاهد (۱۱۸۰ - ۱۲۴۲)، فرزند صاحب «ریاض المسائل» سید علی طباطبائی حائری.

در دو باب، یکی مبحث الفاظ و دیگر مبحث عقلیات آن را نگاشته است. او در این کتاب خود مسأله مقدمه واجب و اجتماع امر و نهی و مسأله ضد و حجیت ظن را نیاورده، سپس حجیت ظن را در کتابی مستقل بعنوان «مقلاد» آورده است. در ذریعه سال فراغت از تألیف مفاتیح ۱۲۲۶ و بقول ۱۲۲۹ آمده است.

جلد اول کتاب از مبحث دلالت الفاظ آغاز می گردد تا آخر نسخ و جلد دوم تا آخر اجتهاد و تقلید است.

این کتاب قبلاً به شماره ۱۹۰ع در فهرست انوار ج ۷ ص ۱۶۴ و ج ۱۰ ص ۱۱۴ ش ۱۵۸۵ و ج ۱۰ ص ۳۶۳ ش ۱۷۷۹ معرفی شده است. همچنین در ذریعه ج ۲۱ ص ۳۰۰ آمده است و در فهرست مشار ص ۸۷۹ تاریخ چاپهای آن آمده است.

آغاز ج ۱: بسملة. حمدلة. قال الله تبارک و تعالی و ما ارسلنا من رسول الا بلسان قومه القول فی... (گ ۱ب).

انجام ج ۱: ... اتفق كافة الناس على ذلك و ذكر مثالا اخر ايضا فقال نسخ سنة من سنن العبادة... و الوقوف على يمين اللعام فى الصلوة. انتهى ما ذكره جيد قدمت المجلد الاول من

مفاتیح الاصول... فی (گ ۱۲۷ب) يوم الرابع محرم الحرام بعد الف و مائتين و خمس و ثلاثين من الهجرة.

آغاز ج ۲: بسملة. قال الله تبارک و تعالی و لکم فی رسول الله اسوة حسنة اعلم ان فعل النبی (ص) ان کان بیانا لمجمل... (۱۲۸ب)

انجام ج ۲: ... و الاقرب عندی ترجیح الاستصحاب الذى يعاضده ما يفيد الظن لشهرة و استقراء... و اسئل الله العظيم ان يجعل تالیف هذا الكتاب خالصا لوجهه الكريم... فانه اكرم الاكرمين و ارحم الراحمين (گ ۳۰۹ب) و كان الفراغ من التالیف فى عصر يوم الجمعة السادس و العشرين من شهر صفر المظفر و لله الحمد سنة ۱۲۲۹.

از برگ ۱ تا ۲۸۴ ب نسخ نزدیک به نستعلیق و پس از آن تا آخر کتاب نسخ صالح بن الحسین الموسوی، ۱۲۳۵ (گ ۱۲۷)، سرفصلها با مرکب مشکى و درشت تر از متن در حاشیه آمده است، در برگ ۱۲۷ زیر کلمه العبد دو مهر بیضی شکل با عبارت «عبد ره صالح بن الحسین الموسوی» آمده است که احتمالاً مهر کاتب است، در برگ ۳۰۲ افتادگی دارد.

جلد: مقوایی، رویه تیماج مشکى، فرسوده، ترنج و نیم ترنج زرین سوخته، آستر تیماج سرخ، ۳۰۰×۲۰۰.

کاغذ: شکری، فرنگی، ۲۲۰×۱۳۰، ۳۱۰ برگ، ۳۱ سطر.

شماره پیشین: ۴۴۳ - ۲۳۲۸.

ع/۲۰۹۲

(فقه حدیثی)

من لا یحضره الفقیه

از: شیخ صدوق، محمد بن علی بن حسین بن موسی بابویه قمی (۳۸۱م).

در مسائل حلال و حرام و شرایع و احکام و یکی از چهار کتاب اصل مورد اعتماد شیعه است که ۴ جزء می باشد، شامل ۶۳۶ یا ۶۶۶ باب و ۵۹۹۸ حدیث.

در ذریعه ج ۲۲ ص ۲۳۲ معرفی آن آمده است نسخه های آن در این کتابخانه در فهرست انوار با این شماره ها معرفی شده است: ۱۲۳۲ع، ۱۶۸۹، ۱۴۸۴،

۷۰۵، ۷۳۶، ۹۷۸، ۴۷۲، ۴۷۳، ۵۳۲، ۵۳۳، ۵۳۴، ۱۷۷۸، ۱۲۲۳. و در

فهرست مشار ص ۹۰۶ تاریخ چاپهای آن آمده است. شرحهای آن در ذریعه ج ۱۴

ص ۹۳ - ۹۴ دیده می شود.

آغاز این نسخه برابر شماره ۷۳۶ ع فهرست انوار است.

آغاز: بسملة. اللهم انى احمدك واشكرک و اومن بك واتوكل عليك... قال الشيخ...

ابو جعفر محمد بن على بن الحسين بن موسى بن بابويه القمى...

انجام: ... فلا يكون فى الجنة بعد النبیین و الصديقين ارفع درجة منه و الوصية طويلا... تم

الجزء الثانى و النصف الاول من الكتاب الشريف... الموسوم بمن لا يحضره الفقيه...

نسخ خوش، از ابن حماد بن ابن سعد الدين محمد زمان الوالى، سال ۱۱۹۸

شامل بخشهای ۱ و ۲ از چهار بخش کتاب است، حاشیه هایی با نشانهای

«م ن»، «ص»، «نهایه»، «ق»، «ح ره»، «س» دارد، آب افتادگی، سه برگ آخر

وصالى شده است.

جلد: مقوایی، رویه تیماج تریاکی روشن، جدول نقاشی.

کاغذ: شکری، فرنگی، ۲۰۳ برگ، ۲۳ سطر.

شماره پیشین: ۴۵۶ - ۲۳۴۱.

ع/۲۰۹۳

(فقه شیعه)

روضه البهية فى شرح اللمعة الدمشقية

شرح از: شهيد ثانی (۹۱۱ - ۹۶۶).

متن لمعه از: شهيد اول (۷۳۴ - ۷۸۶).

پیش از این با شماره های ۲۰۳۲ ع و ۲۰۳۳ ع معرفی شده است و مکرر آن

شماره های ۲۰۵۴ ع، ۲۰۶۸ ع، ۲۰۹۰ ع دیده می شود. این نسخه جزء اول از

روضه البهية می باشد و از اول طهارت تا آخر مسابقات را شامل می شود.

آغاز و انجام نسخه مطابق ش ۶۲۵ ع می باشد.

نسخ خوش، احتمالاً قرن ۱۲، حاشیه ها نستعلیق با نشانه های «منه ره»،

«ع ل»، «ج»، «سلطان ره»، «ح بع»، «ج م»، «صادق»، «شیخ علی»، «محرر»،

«ط»، «س» دارد، افتادگیها در حاشیه با نشانه «صح» آمده است.

جلد: تیماج زرد حنایی، دورن مقوا، لچک و ترنج بزرگ در وسط و دو ترنج

کوچک در بالا و پائین، ۲۱۵ × ۳۴۵.

کاغذ: اصفهانی، نخودی، ۱۱۵ × ۲۲۵، ۱۶۵ برگ، ۲۵ سطر.

شماره پیشین: ۴۸۴ - ۲۳۶۹.

ع/۲۰۹۴

(فقه جعفری)

مسالك الافهام فى شرح شرايع الاسلام

از: شهيد ثانی (۹۱۱ - ۹۶۶).

مکرر شماره ۱/۲۰۶۱ ع، از متاجر تا آخر وصایا.

آغاز: القسم الثانى فى العقود و فيه خمسة كتب، قوله كتاب التجارة قد سبق كلام المص

فى زکوة التجارة کغيره ما يدل...

انجام: لانه محکوم لصحته الى الموت و وجه الصحة وجود المقتضى... ان المقتضى

لبطلان المسمى هو توقفه على صحة النکاح المتقدم.

انجام نسخه: قد وقع الفراغ من تسويد هذه الاوراق على يد اقل الطلاب ملك محمد

بروجینی و... كان ذلك فى العشر الاول من شهر جمادى الاولى من سنة سبع و اربعين و مائتين

بعد الف ۱۲۴۷.

نستعلیق ریز، ملک محمد بروجینی، در جمادى الاول ۱۲۴۷، سر فصل ها و

«قوله» با مرکب سرخ، پس از برگهای ۴۶، ۵۵ و ۱۹۴ افتادگی دارد، از ۱۱۵ تا

۱۲۰ جابجایی، از برگ ۱ تا ۵۸ کتاب متاجر است تا پایان حجر، برگ ۵۸ با

«بسملة» کتاب ضمان شروع می شود تا پایان وکالت (گ ۱۲۰)، از گ ۱۲۰ ب تا

۱۷۵ ب وقوف و صدقات است تا آخر وصایا.

جلد: مقوایی، رویه تیماج سرخ، ترنج و نیم ترنج، چهارگوش لچک،

ضربی، جدول نقاشی، آستر کاغذ لاجورد.

کاغذ: شکری، فرنگی، ۲۰۰ × ۳۰۰، ۱۷۵ برگ، ۳۱ سطر، ۱۲۰ × ۲۲۰.

شماره پیشین: ۴۴۱ - ۲۳۲۶.

ع/۲۰۹۵

(پزشکی)

کامل الصناعة الطيبة

معروف به ملکی و عضدی در پزشکی، تألیف بوالحسن علی پسر عباسی

مجوسی درگذشته ۳۸۴ است که آن را برای عضدالدوله بویه ای فنا خسرو بن حسن (۳۲۴ - ۳۷۲) نگاشته است. نسخه مکرر شماره ۱۲۰۸/ع است که آقای انوار در ج ۹ ص ۱۹۴ معرفی نموده است.

نام نگارنده در همه منابع علی بن عباسی مجوسی اهوازی آمده است که شاگرد بوماهر موسی بن سیار، و به گفته کشف الظنون (ج ۲ ص ۱۳۸۰) موسی بن یوسف بن سیار (سیاه خ. ل) در گذشته سال ۳۲۸ می باشد که خود را در برگرهای ۲۲، ۵۹، ۲۱۰ و ۲۴۹ نسخه جای گفتگو با افزایش لقب «متطبب» توصیف کرده است. نام پدر استاد مؤلف در دیباچه این نسخه بجای سیار «سنان» دیده می شود. احوال او در اخبار الحکمای قفطی ص ۲۳۲ و عیون الانباء ابن ابی اصیبعه ج ۱ ص ۲۳۶ آمده است.

به نقل سرکیس در معجم المطبوعات ص ۱۶۱۹، این کتاب به لاتین ترجمه شده و در لیدن ۱۵۲۳ چاپ شده بوده است. سپس متن کتاب در بولاق در دو جلد ۱۲۹۴ هـ چاپ شده است. مشار چهار چاپ دیگر آن را که یکی از آنها با ترجمه فرانسوی است در فهرست چاپی عربی یاد کرده است.

آغاز جزء یکم: عنوان: الطیب یضمن و لو کان حاذقاً بسملة. و به ثقی. کتاب کامل الصناعة الطبية المعروف بالملکی، تصنیف علی بن عباس المجوسی تلمیذ ابی ماهر موسی بن سنان، للملک عضد الدولة رحمه الله. المقالة الاولى و هی خمسة و عشرون باباً فی صدر الكتاب... که = ۲۵ صفة الاخلاط الاربعة. تم عدد الابواب. ابتداء المقالة الاولى من کتاب کامل... اما بعد فقد اسعد اليه الملك الجليل... عضد الدولة... احببت ان اصنّف لخرزانه كتاباً كاملاً فی صناعة الطیب (گ ۱ ب)...

آغاز جزء دوم: بسملة. و بك الاعانه فی التتميم يا كريم. المقالة الاولى من الجزء الثاني و هو الجزء العملي من کتاب کامل الصناعة الطبية تأليف علی بن عباس المتطبب و هی احد و ثلاثون باباً الاول فی صدر الكلام علی حفظ الصحة (گ ۲۱ ب).

انجام جزء دوم: الباب الثلاثون فی ذکر الادوية التي تقطع شهوة الطین... مع شیء من شراب العسل، نافع انشاء الله. تمت المقالة العاشرة من الجزء الثاني من کتاب کامل الصناعة الطبية... موسی بن سیار و فرغ من تأليفه مصنفه سنة اربع و ستين و ثلثمائة و الحمد لله... الطاهرین. و فرغ من تتميقه العبد... جلال الدین محمد الزواری ضحی یوم الاثین التاسع من

العشر الثاني الالف (= ۱۹ شوال ۱۰۱۴) من الهجرة النبوية... بقصبة جوشقان صینت عن الحدثان. مؤلف این کتاب را در دو بخش علمی و عملی مرتب ساخت، که هر بخش در ده مقالت است، و هر یک از بیست مقالت چندین باب دارد. فهرست بابهای هر مقاله در آغاز آن چنین آمده است؛ بخش یکم:

مقالت (۱) گ ۱ ب در ۲۶ باب، (۲) گ ۲۲ ب در ۱۶ باب، (۳) گ ۳۹ در ۳۷ باب، (۴) گ ۵۹ در ۲۰ باب، (۵) گ ۷۱ در ۳۸ باب، (۶) گ ۱۰۳ در ۳۶ باب، (۷) گ ۱۲۲ در ۱۸ باب، (۸) گ ۱۴۰ در ۲۲ باب، (۹) گ ۱۵۳ در ۴۱ باب، و (۱۰) گ ۱۸۹ در ۱۲ باب.

بخش دوم عملی نیز ده مقالت دارد:

مقالت (۱) در سی باب، (۲) گ ۲۴۹ در ۵۷ باب، (۳) گ ۲۸۲ در ۳۴ باب، (۴) گ ۳۰۱ در ۵۲ باب، (۵) گ ۳۱۹ در ۸۰ باب، (۶) گ ۳۵۳ در ۱۸ باب، (۷) گ ۳۶۵ در ۵۱ باب، (۸) گ ۴۰۴ در ۲۵ باب، (۹) گ ۴۲۳ در ۱۱۱ باب، (۱۰) گ ۴۵۵ در ۳۰ باب.

نسخ، از جلال الدین بن محمد زواری بامداد دوشنبه ۱۹ شوال سال ۱۰۱۴ در قصبة جوشقان (گ ۵۰۲ ر)، تاریخ تحریر در پایان نیمه یکم کتاب (گ ۲۰۸ ر) یکشنبه ۱۱ شعبان ۱۰۰۳ (ثلاث و الف) در قریه قمر کاشان و در پایان مقالت یکم از بخش دوم (گ ۲۴۹ ب) یکشنبه ۲۶ شعبان ۱۰۱۳ و در پایان مقالت دوم از بخش دوم (گ ۲۸۲ ب) ۹ رمضان ۱۰۱۳ و در پایان مقالت سوم از بخش دوم (گ ۳۰۱) شنبه ۱۶ رمضان ۱۰۱۳ (ثلاث عشر زاید علی الالف) و در پایان مقالت چهارم از بخش دوم (گ ۳۱۸ ب) شنبه ۲۲ رمضان ۱۰۰۳ (= ثلاث و الف) و در پایان مقالت پنجم (گ ۳۵۳ ر) ۲۸ صفر الرابع من العشر الاول الزاید علی الالف بموضع کله چشمه روجا و در پایان مقالت ششم بخش دوم (گ ۳۶۵ ب) دوشنبه ۹ صفر اربع عشر و الف و در (گ ۴۰۴ ر): سحر یوم الاثین سابع شعبان حجتا ریع عشر و الف، و در پایان مقالت نهم بخش دوم: سبت ۱۹ رمضان سنة اربع عشرة و الف بقصبة جوشقان صینت عن الآفات (گ ۴۵۴ ب) دیده می شود. در حاشیه صفحه (گ ۳۶۵ ب) بلاغ تصحیح و مقابله چنین دارد: [بلغ قبلاً بحمده و منته بقریة نشر ۱۰۲۶] و در

حاشیه گ ۴۰۴ ر چنین دارد: [بلغ قبلاً یوم الاربعاء الثالث من شهر جمادی الثانی ۱۰۲۶ بقریه نشر]، در گ ۲۰۸ ب تا ۲۰۹ ب سه صفحه یادداشت در باره کیل و میزان برای داروها دارد: جره انطاکی، دورق انطاکی، قیراط، طسوج، دائق، در خم، کیلجه، من، قفیز، اوقیه، اواق، رطل، ملعقه... در گ ۲۰۹ یک صفحه نسخه طبی داروئی رومی و حبشی از املاء امام کبیر ظهیرالدین الفارسی دیده می شود، عنوانها درشت و شنگرف. جلد: مقوایی، فرسوده، رویه تیماج مشکی فرسوده، عطف پارچه فرسوده. کاغذ: نخودی، اصفهانی، ۱۸/۵ × ۲۴/۹، ۵۰۳ برگ، ۲۴ سطر، ۱۲/۵ × ۱۷/۸. شماره پیشین: ۲۵۴ - ۳۷۰۳.

ع/۲۰۹۶

(فقه شیعه)

قواعد الاحکام فی معرفه الحلال و الحرام

از: علامه حلی (۶۴۸ - ۷۲۶) حسن بن یوسف.

قواعد الاحکام از کتب متداول و مشهور در فقه می باشد که بر آن تعلیقات و حواشی و شروح بسیار نگاشته اند مانند «جامع المقاصد» و «کشف اللثام» و «مفتاح الکرامه» تعدادی از شروح آن در ذریعه ج ۱۴ ص ۱۷ معرفی شده است. گفته اند تعداد مسائل فقهی در این کتاب به حدود ۶۶۰ مسأله می رسد. علامه حلی این کتاب را بنا به درخواست فرزندش محمد (فخرالمحققین) (م ۷۷۱) در حین ورود به دهه ۶۰ سالگی از عمر خویش، نوشته است. پس احتمالاً این کتاب در سال ۶۹۸ نگارش یافته باشد. پیش از این، کتاب مذکور در فهرست آقای انوار با شماره های ۱۷۳/ع، ۳۷۳/ع، ۴۷۴/ع، ۴۷۵/ع، ۴۷۶/ع، ۵۳۷/ع، ۵۳۸/ع، ۷۲۱/ع، ۹۷۷/ع، ۱۴۹۰/ع، ۱۸۳۲/ع معرفی شده است. کتاب فوق بارها چاپ شده که مشخصات آنها در فهرست مشار ص ۷۱۳ مذکور است.

این نسخه شامل هر دو جزء، ظاهراً کامل است. جزء اول از طهارت تا وصیت گ ۱ تا گ ۱۲۱ و جزء دوم از نکاح تا دیات گ ۱۲۱ تا گ ۲۳۱ می باشد.

آغاز آن مطابق با آغازش ۴۷۵/ع در فهرست آقای انوار ج ۷ ص ۳۹۷ و انجام آن نیز مطابق با انجامش ۴۷۶/ع فهرست ج ۲ ص ۳۹۷ می باشد. نسخ و نستعلیق، نام کاتب در انتهای ج ۲ محسن بروجردی ذکر شده و تاریخ کتابت در انتهای ج ۱ سال ۱۲۶۲ آمده است، عنوانهای مطالب تا گ ۲۹ ب با جوهر قرمز نوشته شده و از آن به بعد جای عنوانها خالی است، حاشیه کم دارد، و در چند مورد با نشانهای «منه» و «ع ل» مطالبی دیده می شود (گ ۷۴ ب).

جلد: تیماج تریاکی روشن، مقوایی، ۳۵۰ × ۲۱۰. کاغذ: فرنگی، اندازه نوشته ها متغیر ۲۴۰ × ۱۲۵ و ۲۷۰ × ۱۳۵، ۲۳۱ برگ، تعداد سطور بین ۲۹ تا ۴۲ متغیر است. شماره پیشین: ۴۶۷ - ۲۳۵۲.

ع/۲۰۹۷

مجموعه

شامل:

- ۱ - تقلید میت، در گ ۵ و ۶.
- ۲ - نامه سریدار به شمس الدین، در گ ۷.
- ۳ - السروضة البهیه فی شرح اللمعة الدمشقیة، از گ ۷ تا ۲۲۲، تاریخ کتابت عاشورای ۱۰۱۳.
- ۴ - مسائل فقهی، از علامه حلی، در گ ۲۲۲. جلد: تیماج سرخ، مقوایی، ۳۱ × ۲۱ و ۲۲ × ۱۳. شماره پیشین: ۴۸۳ - ۲۳۶۸.

ع/۲۰۹۷/۱

(فقه شیعه)

تقلید میت

یکی از مسائل مورد بحث فقها آن است که آیا تقلید مکلف از شخص مرده جایز است یا نه؟ تا سده پنجم همه دانشمندان حق داشتند از روی اخبار احادیث

و بنابر برداشت عقلی خود فتوا صادر کنند تا در سال ۴۰۸ قادر بالله عباسی (۳۸۱-۴۲۲) اعتقاد نامه ای صادر کرد که طبق آن حق اجتهاد به چند تن از علمای قرن اول و دوم منحصر گردید، لیکن شیعیان این دستور را نپذیرفته، باب اجتهاد را برای همگان و همیشه باز می دانند. و چون برای همه مردم امکانات مجتهد شدن فراهم نیست، ناگزیر بر غیر مجتهد واجب است که از یک مجتهد تقلید کند، و برای آن مجتهد که مردم می توانند از او تقلید کنند شرایطی ذکر کرده اند. مانند علم، تقوی، عدالت و... بیشتر علمای شیعه حیا را نیز در شمار شرایط صحت تقلید می دانند. و تقلید از مرده را باطل می دانند، برخی نیز تقلید میت را جایز می شمردند، و هر یک از دو سو رساله هائی بر درستی نظر خویش نگاهشته اند که برخی از آنها در ذریعه ج ۴ ص ۳۸۹-۳۹۳ معرفی شده است.

صاحب ذریعه کتابی جداگانه نیز در تاریخ حصر اجتهاد دارند که در قم چاپ شده است.

آغاز: بسملة. قال المحقق قدس الله روحه: المسألة الرابعة لا يجوز للعامة ان يفتي بما ينقله عن حى او ميت لأنه قول بما لا يعلم فكان حراما... فيض الله في الشرح الظاهر انه لاريب في ان العامي لا يجوز له ان يفتي بما يحكيه عن المفتي كما قال المصنف لانه قول بما لا يعلم... وكذا غيره من الأئمة (ع) وغيرهم ممن له الحكم كانوا ينفذون الاحكام وان كانوا غير مجتهدين القبائل لا بلاغ الاحكام... فان روى وحكى عن المجتهد الحى يجب العمل بقوله... لان الفتوى لا يجوز للمجتهد الحى، لكن يظهر من الشرح... قال في شرح قول المصنف المذكور يجوز الافتاء للمجتهد وفاقا لمقلده... واختار فخرالدين الرازى وصاحب المنهاج جوازه والحق الاول لان الميت لا قول له... انتهى كلامه والظاهر ان المذاهب الاربعة من الجمهور، فان على مذهبنا لاختلاف في عدم جواز افتاء المقلد... (گ ۵) ... و اكثر الادلة التي ذكرها في الرسالة تدل... الوجه الثاني عشر اننا نستنتل... ثم قال ربما تعلق بعضهم في جواز تقليد الموتى بقول الشهيد في الذكري: ان بعض العلماء قال بجوازه (گ ۵ ب)... رسالة لبعض معاصري الشهيد الثاني كانه السيد الفاضل السيد فضل الله الاسترآبادى (ذريعه ۴ ش ۱۷۳۸) ... انتهى كلامه بعبارته في تلك الرسالة فكان مراده اننا اسلم ان المثبت للاحكام... ثم ذكر في تلك الرسالة الوجه الثالث الذى آورده انه لو جاز العمل بقول الفقيه بعد موته امتنع... وجوب تقليد الاعلم (گ ۶) ... فالفرق تحكم. انتهى كلام الرسالة المذكورة... و يؤيد انها غير مجمع عليها ماريته في بعض المسائل

المنسوبة الى الشيخ فخر الدين ولد العلامة... فليس الاجتهاد واجبا... كما هو عند جماعة من اصحابنا مع ان الظاهر انه لاختلاف عند الاصحاب في الوجوب الكفائى كما ذكره الشهيد الثانى في الرسالة... علمائنا وفقهاء حلب، كابي الصلاح سلاو و ابن حمزه (گ ۶ ب).
در رساله تقلید جای گفتگو که از علمای سده ۱۱ یا ۱۲ شیعه است از رساله شهید ثانی در تقلید میت و رساله سید فضل الله استرآبادی در باره آن که هر دو در ذریعه (ج ۴ ص ۳۹۲) معرفی شده اند یاد می کند.

نستعلیق متوسط بی نام و تاریخ، در چهار صفحه هر صفحه ۳۲ سطر، بیش از ۲۵۰۰ کلمه است، در برگهای ۵ و ۶ مجموعه جای دارد و پیش از آن در برگهای ۳ و ۴ نسخه هائی پزشکی و یادداشتهایی پراکنده است.

ع/۲۰۹۷/۲

(نامه ها)

نامه سربدار به شمس الدین (شهید اول)

نامه ای است به زبان عربی با امضای فرستنده (علی بن مؤید) که یازدهمین فرمانروای سربدار خراسان در سبزوار است که در سالهای (۷۶۶ - ۷۸۳) حکومت می کرد.

مخاطب نامه شمس الملة و الحق و الدین است که گویا شمس الدین محمد شهید اول (۷۳۴ - ۷۸۶) پسر جمال الدین مکی را خواسته باشد. پس یکی از نامه هائی است که شهید دوم زین الدین پسر علی (۹۱۱ - ۹۶۶) در پیشگفتار شرح لمعه از آن یاد کرده گوید: میان مؤلف لمعه، شهید اول، و علی بن مؤید پادشاه خراسان و پیرامون آن دوستی برقرار بود و از راه دور عراق و شام نامه ها، داد و ستد می کردند.

شهید دوم در اینجا واسطه نامه نگاری را شمس الدین محمد آوی می نامد که در طبقات قرن ۸ ص ۱۷۵ معرفی شده است، مخاطب این نامه شمس الدین شهید است. علی بن مؤید در این نامه از شهید درخواست دارد که برای ارشاد مردم شیعه خراسان به آن سامان رود و در آنجا بزید. شهید دوم در شرح این عبارت شهید اول که «لمعه را به خواهش برخی دین داران نگاهشتم» می گوید مقصود از مرد دین دار شمس الدین محمد آوی است که از یاران سلطان علی بن مؤید

پادشاه خراسان بوده است. و این پادشاه تا زمان تیمور لنگ حکومت کرد، تا اینکه تیمور او را برانداخت و او به سال ۷۹۵، نه سال پس از شهادت نگارنده لمعه شهید اول، درگذشت.

شهید دوم از ابوطالب محمد، پسر شهید اول نقل می کند که در آن نامه ها علی بن مؤید با مهربانی بسیار از شهید خواهش می نمود که به خراسان شود، اما شهید نپذیرفت و در دمشق کتاب لمعه را برای وی نگاشت. پس شمس الدین آوی نسخه اصل را مقابلت ناکرده بگرفت و هیچکس جز چند دانشجو نتوانستند از آن نسخه بگیرند زیرا که آن را پنهان می داشت. پس نادرستی ها آن را یافت که مؤلف آنها را به سال ۷۸۲ اصلاح نمود. (پایان ترجمه گفتار شهید دوم در دیباچه شرح لمعه) (ن. ک طبقات قرن ۸ ص ۱۷۵) نسخه دیگر از این نامه را حائری در فهرست کتابخانه مجلس ج ۱۱ ص ۱۶۴ - ۱۶۵ معرفی کرده است.

این نامه در برگ ۷ مجموعه نوشته شده است، که بخشهایی از آن را می آوریم. نامه با این سه بیت آغاز شده است:

سلام کنشر العنبر المتضوع	یخلف ریح المسک فی کلّ موضع
سلام یباهی البدر فی کلّ منزل	سلام یضاهی الشمس فی کلّ مطلع
علی شمس دین الحقّ دأم ظلّاله	بجلد سعید فی نعیم ممتّع

... مجلس المولی الامام التمام العالم العامل الفاضل الكامل السالك الناسک رضی الاخلاق وفی الاعراق عالم العالم مرشد طرائق الامم... الراسخین اسوة الفضلاء المحققین مفتی الفرق الفارق بالحقّ للحقّ حاوی فنون الفضایل والمعانی، حایز قصب السبق فی حلیة الاعاظم... وارث علوم الانبیاء والمرسلین محیی مراسم الائمة الطاهرین، سر الله فی الارضین، مولانا شمس الملة و الحق و الدین، مد الله اطناب ظلّاله، بمحمد و آله... سید الاوتاد، ونعمه متصلة الامداد، الی یوم التناد. و بعد: فالمحب المشتاق، مشتاق الی کریم لقائه غایة الاشتیاق و ان یتسرب بعد سرب التلاق... فی عن محیاک لکن حظی القلب عن حماک ربا و ینتمی الی ذلک الجناب لازال مرجعا لاولی الالباب. ان شیعة خراسان صانها الله عن حدثان متعطشون الی زلال وصاله و اللاغتراف من بحار فضله و افضاله، و افاضل هذه الدیار قد مزق شملهم ایدی الادوار... لهم بل کلهم صفوف حروف

اللیل و النهار و قال امیر المؤمنین (امین) رب العالمین ثلثة الدین موت العلما و انا لانجد فینا من یوثق علی علمه او یهدی الناس برشده و هداة، فیسألون الله شرف حضوره و الاستضاءة باشعة نوره و الاقتداء بعلومه الشریفه، و الاهتداء... المنیفة، و الیقین بکرمه العمیم و فضله الجسیم، ان لا یخیب رجاءهم و لا یرد دعاءهم و یسعف مسئولهم و ینجح ماملهم نظم... الدعا لمحض خیر علی ید الکریم فلا یرد امثالا لما قال الله تعالی و الذین یصلون ما امر الله به ان یوصل. و لاشک ان اولی الارحام الرحم الاسلامیة الروحانیة و احرى القرابات بالرعاية القرابة الایمانیة ثم الحیوانیة منها عقدتان لا تحلهاما الادوار و الاطوار... لایهر مهما اعصار الاعصار و نحن نخاف غضب الله علی هذه البلاد لفقدان المرشد و عدم الارشاد و المسئول من انعامه العام... التام ان یتفضل علینا و یتوجه الینا متوکلا علی الله القدیر غیر متعلل بنوع من المعاذیر فانا بحمد الله نعرف قدره و نستعظم... انشاء الله فالتوقع من مکارم صفاته و محاسن ذاته اسبیل ذیل العفو علی هذا الهفو و السلام علی اهل الاسلام المحب المشتاق علی بن مؤید.

در گ ۷ نوشته شده است. در بالای سمت راست صفحه در عبارتی که کناره اش را صحافی برده است، نامه از سلطان خراسان به شیخ شمس الدین (ره) دانسته شده است.

این رساله در برگ ۷ ر و ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۹۷/۳ (فقه شیعی)

الروضة البهیة فی شرح اللمعة الدمشقیة

مکرر شماره ۲۰۳۲ است و در آنجا متن لمعه، از آن شهید اول محمد بن مکی (۷۳۴-۷۸۶)، و شرحهای آن از جمله شرح شهید دوم زین الدین (۹۱۱-۹۶۶) و نسخه های دیگر این کتاب در این کتابخانه رایاد کرده ایم.

پایان کتابت این بخش روز عاشورا دهم محرم سال ۱۰۱۳ بخامه فضل بن محمد بن فضل عباسی اصلا جزایری مولدا حویزوی مسکنا، در مدرسه شیخ الاسلام شیخ احمد بن ابی جامع (گ ۱۰۸) نوشته شده است، حاشیه با نشانهای «حلیه»، «یب»، «فروع»، «ع. ل»، «میرزا»، «دروس»، «شیخ علی»،

«عد» دارد، پایان نگارش شرح بخش دوم خاتمه لیلۀ سبت ۲۱ جمادی اول ۹۵۷ پایان نوشتن این بخش، بخامۀ فضل بن محمد بن فضل عباس در سه شنبه ۱۳ ربیع یکم ۱۰۱۳ (گ ۲۲۲)، دو ماه پس از پایان بخش یکم است، هر دو بخش شرح لمعه است، بخش نخست در برگهای ۷ تا ۱۰۸ و بخش دوم در برگهای ۱۰۸ تا ۲۲۲ جای دارد.

ع/۲۰۹۷/۴

(فقه شیعی)

مسائل فقهی

پرسشهایی است که سیف‌الدین ابراهیم بن حسین بن علی بن فضل از علامۀ حلی نموده، با پاسخ هر یک از آنها که امضای [و کتب الحسن بن مطهر] را دارد، ۱۲ مسأله است که در یک صفحه ۳۱ سطری نوشته شده است.

آغاز: بسملة. هذه مسائل الفها الشيخ الفقيه العالم الكامل الفاضل الورع علامة الوقت سيف الدنيا والدين ابراهيم بن حسين بن علي (ره) سال فيها جمال الدنيا والدين الحسن بن مطهر (قده) فاجاب مسألة: رجل اغتصب منه ملك من الاملاك فجاها شخص فصالحه... مسألة: رجل اشترامن آخر ملكا و ذكر في عقد البيع... مسألة معنی قول الشيخ العلامة نجم الدين ابو القاسم (قده) في كتاب الشرايع في صلاة الجماعة، لا يجوز للماموم مفارقة الامام الامع العذ... الجواب: المعنى انه لا يجوز مفارقتة في الافعال، لثنافيه الاثتمام... و كتب الحسن بن المطهر. مسألة: ما قوله (ره): اذا مات الامام اوا غمی... مسألة قوله (و) اذا تمكن من ايصاله یعنی الزكاة الى مستحقها... وكذا اذا تمكن من ايصالها الى الامام (افتاده است).

برگ ۲۲۲ ب نسخ مانند باقی مجموعه، لیکن ریزتر از آن است، عنوان مسأله ها شنگرف و سیاه آمیخته است در کرانه صفحه ها حاشیه دارد که آخر سطرهایش خورده و نابود شده است، در بالای صفحه، حاشیه نوتر است، نسخه آب دیده است، این رساله در برگ ۲۲۲ مجموعه جای دارد.

ع/۲۰۹۸

(واژه نامه قرآن - حدیث - فقه)

مجمع البحرين و مطلع النیرین

از: فخرالدین طریحی (م ۱۰۸۵) پسر محمد بن علی.

در شرح لغات ناشناخته قرآن و حدیث، نگارش یافته است. در آن غالباً از کتابهای «صحاح» و «قاموس» و «نهایه» و «مجمل» استفاده شده است. تاریخ فراغت از نگارش آن سال ۱۰۷۹ می باشد. (پایان بخش چهارم، گ ۴۳۷).

این کتاب بارها چاپ شده است که در فهرست مطبوعات عربی مشار ص ۷۸۸ مشخصات آن آمده است.

مؤلف تألیفات دیگری نیز دارد همچون «مقتل» و «فخریه» در فقه، و «منتخب فی زیارة و الخطب».

پیش از این نسخه مجمع البحرين در فهرست آقای انوار با شماره های ۶۷۹ع، ۷۰۶ع، ۹۳۹ع، ۱۵۶۲/۱ع، ۱۶۲۴ع، ۱۶۵۵ع، ۱۶۸۶ع معرفی شده است.

آغاز: بسملة، فائدة: مما يفرق به بين القرآن والحديث القدسي... فائدة: مما يجوز فيه الدال المهملة والذال المعجمة... فائدة: مما جاء مخففاً والعامّة تشدده الرباعية...

انجام: فائدة: قال الغزالي في كتاب الاحياء: القلب مثل... فلا بد من انتهاء الكل الى واجب الوجود. قال الفخر الرازي في تفسيره هذا ملخص كلام الغزالي بعد حذف التطويلات منه و الحمد لله رب العالمين.

در انتهای نسخه، فوایدی دیده می شود که شامل مباحث ادبی و تفسیر قرآن است.

تاریخ و نویسنده این فواید مشخص نیست. احتمالاً خود شیخ فخرالدین طریحی صاحب مجمع البحرینی باشد که در دنبال آن نوشته شده است (گ ۴۳۷ ب تا ۴۴۰ ب).

نسخه شامل همه چهار بخش مجمع البحرين است و کامل می باشد.

آغاز و انجام نسخه مطابق با ش ۶۷۹ع می باشد.

جزء اول کتاب در گ ۷۴ ب، جزء دوم در گ ۲۳۴ ب، جزء سوم در گ ۳۳۶ و جزء چهارم در گ ۴۳۷ خاتمه یافته است.

در انتها وقف نامه این کتاب نوشته شده است که در آن واقف میرزا محمد مهدی پسر میرزا محمد تقی معرفی شده است و تاریخ آن ۱۱۱۵ می باشد.

نسخ، احتمالاً قرن ۱۲ که مطابق است با تاریخ وقف کتاب، سرفصلها با شنگرف.

جلد: تیماج زرد، مقوایی، ۳۶۵×۲۳۰.

کاغذ: اصفهانی، اندازه نوشته ها ۱۵۰×۲۷۵، ۴۴۱ برگ، ۳۰ سطر.

شماره پیشین: ۴۸۲ - ۲۳۶۷.

ع/۲۰۹۹

(فقه شیعه)

مسالك الافهام الى تنقيح شرايع الاسلام

یا «فی شرح شرايع الاسلام»

شرح از: شیخ زین الدین بن علی بن احمد (۹۱۱ - ۹۶۶).

متن از: محقق حلی، جعفر بن حسن (۶۰۲ - ۶۷۶).

مکرر شماره ۱/۲۰۶۱ است که در آنجا شرحها و حاشیه ها و چاپهایش یاد شد.

این نسخه از کتاب جهاد تا آخر کتاب نکاح را شامل می شود.

کتاب جهاد (گ ۱ ب)، کتاب تجارت (گ ۱۶ ب)، کتاب رهن (گ ۷۷ ب)، کتاب مفلس (گ ۹۱)، کتاب حجر (گ ۱۰۰ ب)، کتاب ضمان (گ ۱۰۵)، کتاب حوالت (گ ۱۱۳)، کتاب کفالت (گ ۱۱۷)، کتاب صلح (گ ۱۲۱)، کتاب مضاربت (گ ۱۳۶)، کتاب مزارعت و مساقات (گ ۱۴۶ ب)، کتاب ودیعت (گ ۱۵۸)، کتاب عاریت (گ ۱۶۸)، کتاب اجارت (گ ۱۷۴)، کتاب وکالت (گ ۱۸۶)، کتاب وقف و صدقات (گ ۱۹۸ ب)، کتاب سکنی و حبس (گ ۲۱۹)، کتاب هبت (گ ۲۲۲)، کتاب سبق و رمایت (گ ۲۳۳ ب)، کتاب وصیت (گ ۲۴۱)، کتاب النکاح (گ ۲۸۶ ب)، نکاح منقطع (گ ۳۵۹ ب).

آغاز: بسملة کتاب الجهاد لغه هو فعال من الجهد بفتح الجیم و هو لغة المشقة، يقال جهد الرجل من كذا اي جد فيه و بالغ...

انجام: فلا يجب القيام بعمارته ولا زراعة الارض لكن يكره تركه... والشجر و حرته مع الامكان قولان اشهرهما العدم و تم العقود بعون الله تعالى و حسن توفيقه و الحمد لله أولا و آخرا و علی كل حال. كتبه الفقیر المحتاج الى رحمة الله الغنی میرزا محمد ابن ملا محمد صالح حاجی... و الحمد لله رب العالمین.

نسخ، میرزا محمد بن ملا محمد صالح حاجی... به سال ۱۰۹۰ (گ ۱۹۷)، موربانه خورده، تصحیحها و افتادگیها در حاشیه با علامت «صح» آمده است.

جلد: تیماج تریاکی سیر، مقوایی، با ترنج و نیم ترنج ساده، فرسوده، حاشیه منگنه، ضربی، ۳۰۰×۱۸۰.

کاغذ: اصفهانی، ۲۰۵×۱۰۰، ۴۵۵ برگ، ۳۱ سطر.

شماره پیشین: ۴۵۰ - ۲۳۳۵.

ع/۲۱۰۰

(تفسیر عرفانی)

صافی (تفسیر...)

نگارش از: فیض کاشانی، محسن بن مرتضی (۱۰۰۷ - ۱۰۹۱)

مکرر شماره ۱۹۷۹ ع، ربع سوم و چهارم از کهف تا احزاب و از سباء تا ناس است.

آغاز: بسملة سورة الكهف. الحمد لله الذي انزل على عبده الكتاب يعنى القرآن...

انجام: و قدمضى تفسیر شیطین الانس... و ثواب قراءتها فی تفسیر اختها تم کتاب الصافی و اتفق... و فرغ من تسویده مؤلفه... محسن محمد بن مرتضی... تم الكتاب بعون الملك الوهاب فی يوم الاحد ثانی عشر شهر رجب المرجب من شهر راتین و عشرين و مائة بعد الف ۱۱۲۲.

نسخ، ناشناس، تاریخ تألیف ۱۱۲۲، ربع سوم (گ ۱ تا ۱۴۹) کهف تا پایان احزاب و ربع چهارم (گ ۱۴۹ تا ۳۴۰ ب) سبأ تا ناس، نام سوره ها و خط بالای آیات مرکب سرخ و شنگرف، حاشیه هایی با امضای «ق»، «ص»، «مجمع البحرین» دارد، دو مهر مالکیت بیضی شکل در برگ ۱۸ دارد، که عبارت آن محو شده است، برگهای ۳۳۲ تا ۳۴۰ وصالی شده است، در برگ ۹۷ حرفهای نام خداوند است با تعیین ارزش ابجدی هر یک.

جلد: مقوایی، رویه میشن زرشکی، عطف و سجاف تیماج زرد، آستر تیماج زرد، ۲۵۰×۱۸۰.

کاغذ: فرنگی و اصفهانی، نخودی، ۱۷۰×۱۰۰، ۳۴۱ برگ، ۲۱ سطر.

شماره پیشین: ۴۶۹ - ۲۳۵۴.

ع/۲۱۰۱

(تفسیر)

صافی (تفسیر...)

از: فیض کاشانی، (۱۰۰۷ - ۱۰۹۱) محسن پسر مرتضی.

مکرر شماره ۱۹۷۹/ع.

نسخ، نام کاتب ندارد، ولیکن در حاشیه برگهای ۱۴، ۴۵ و ۴۹ عبارت «لکاتبه زین العابدین الحسنی کلانی» مشاهده می شود که ظاهراً به خط متن و حاشیه ها شباهت دارد، جزء چهارم از تفسیر صافی، از سوره سبأ تا آخر قرآن است، نام سوره ها و خط روی آیات با شنگرف است، حاشیه ها با نشانه «م»، «منه»، «ص»، «ه»، «منه م»، «زین العابدین حسنی»، «قاضی»، «مجمع البحرين»، «تفسیر ترجمه الخواص» دارد، در گ ۱ عبارت «صاحب محجة البیضاء فی مذهب آل العباء هو محمد بن احمد المشهور بخواجکی الشیرازی» دیده می شود، که ربطی به اینجا ندارد.

جلد: تیماج تریاکی روشن، مقوایی، منگنه، درون تیماج قهوه ای، ۱۶۰×۲۳۵.

کاغذ: اصفهانی، ۹۰×۱۷۰، ۲۲۰ برگ، ۲۰ سطر.

شماره پیشین: ۹۷ - ۱۹۸۲.

ع/۲۱۰۲

(تفسیر شیعه)

مجمع البیان

نگارش از: طبرسی، شیخ ابوعلی فضل بن حسن بن فضل (م ۵۴۸).

مکرر شماره ۲۰۸۷/ع.

از تفسیر سوره توبه است تا پایان قصص.

آغاز: بسملة. سورة التوبة. هی مدینة کلها و قال بعضهم غیر آیتین لقد جاء کم...

(گ ۱ ب).

انجام: ... و یکون معنی الکلام ان الذی انزل علیک القرآن... علی معنی انه امره بان یقول لهم ربی اعلم بالصادق و الکاذب لایلتبس علیه شیء، الحمد لله رب العالمین و الصلوة علی اشرف الانام محمد و آله اجمعین.

پایاننامه نسخه: قد وقع الفراغ من استفاضة تسويد تفسیر کلام الله المجید بعون الملك الحمید لزیدة الاعاظم و الاعیان و... فی یوم الاثنین اربعة و عشرين من الشهر الثالث من سنة ثلث و ثلاثین و المائة بعد الألف... فی ید اقل عبادالله... مصطفی ابن نقی الحسینی.

نسخ خوش، ۱۱۳۳، مصطفی ابن نقی الحسینی سرفصل ها و متن آیه ها و خط بالای آیه ها با شنگرف است، فهرست سوره های این جزء همراه با تعیین جای آن با حروف ابجدی آنها به صورت نقاشی چهار گوش، در برگ پیش از ۱ آمده است.

جلد: مقوایی، رویه چرم مشکی، ترنج و نیم ترنج فشرده، آستر کاغذ زرد، ۲۵۵×۳۱۰.

کاغذ: شکری، فرنگی، ۱۳۰×۲۲۰، ۴۰۳ برگ، ۲۷ سطر.

شماره پیشین: ۴۱۴ - ۲۲۹۹.

ع/۲۱۰۳

(راوی شناسی)

رجال

از: ابن داود حلی (۶۴۷ - ۷۴۰) شیخ نقی السدین حسن بن علی بن داود حلی، وی که از شاگردان محقق حلی، شیخ نجم الدین ابی القاسم جعفر بن سعید (۶۰۲ - ۶۷۶) بوده است، در مقدمه این کتاب طرق مشایخ خود را ذکر می کند. (گ ۶ تا گ ۷ ب).

در این کتاب رجال را به دو بخش ممد و حان (گ ۷ ب تا گ ۱۴۲) و مجروحان (= نکوهیدگان) (گ ۱۴۲ ب تا گ ۲۰۱ ب) تقسیم کرده است و با ذکر نام آنان به ترتیب حروف اول و دوم، آنها را معرفی می نماید.

در پایان کتاب گروهائی را به نامهای واقف (گ ۱۸۵ ب)، فطحیان (گ ۱۸۷)، زیدیه (گ ۱۸۷)، عامه (گ ۱۸۷ ب)، کیسانیه (گ ۱۸۸ ب)، ناووسیه (گ ۱۸۸ ب)، غلات (گ ۱۸۹)، ضعفا (گ ۱۹۰)، کسانی که یکبار حدیث از آنها قبول شده و بار دیگر رد شده (گ ۱۹۲)، کسانی که بخاطر فساد مورد طعن قرار گرفته اند (گ ۱۹۲)، کسانی که در مورد آنها لعنت نقل شده است (گ ۱۹۳)، کسانی که بی ارزش هستند (گ ۱۹۴)، کسانی که مجهول می باشند (گ ۱۹۴) جدا کرده است، سپس

عنوانهای تنبیهات (گ ۱۹۴ ب)، صحیح (گ ۱۹۶)، قوی (گ ۱۹۹ ب)، ضعیف (گ ۲۰۰)، باب کنیه (گ ۲۰۰ ب) دیده می شود، این کتاب چاپ شده است.

ابن داود برای اولین بار، برای مصادر و کتب رلی را که از آنها به عنوان منبع استفاده نموده، رمزهایی در نظر گرفته است تا در نوشتن، از طولانی شدن مطلب جلوگیری شود (گ ۶). وی از نگارش این کتاب در سال ۷۰۷ فراغت یافته است. (ذریعه ج ۱ ص ۸۴ ش ۱۵۵) پیش از این نیز این کتاب به شماره ۸۶۲/۲ ع در فهرست آقای انوار آمده است.

آغاز و انجام مطابق نسخه ۸۶۲/۲ ع می باشد.

آغاز: (یک صفحه افتاده) الجواد دو علی بن محمد الهادی و الحسن بن علی العسکری کر...

انجام: ابو یعقوب المعمری کشی: زیدی. قد تم الكتاب علی يد الاقل سلطان محمد الحسيني الدامغاني في شوال من شهور سنة ثلاث و تسعين و الف من الهجرة النبوية.

در انتهای نسخه ۴۰ بند دعا (ذکر) با خط نویسنده ای دیگر نوشته شده است، تعداد و روز مشخص برای آنها نیز تعیین شده تا ذاکر با عمل به آنها به خواست مورد نظر خویش برسد.

نسخ سال ۱۰۹۳، سلطان محمد الحسيني الدامغاني (گ ۲۰۱ ب)، در حاشیه ها از خلاصه علامه (گ ۹)، صحاح (گ ۸)، نجاشی (گ ۱۱)، من لایحضره الفقیه (گ ۹)، ایضاح (گ ۳۰ ب) مطالبی نقل شده است.

جلد: مقوای، رویه کاغذ رنگی، ۱۶۵×۸۰.

کاغذ: دولت آبادی، ۱۱۰×۴۰، ۲۰۹ برگ، ۱۶ سطر.

شماره پیشین: ۲۰۰ - ۲۰۸۵.

ع/۲۱۰۴

(فقه شیعه)

مفتاح الكرامة في شرح قواعد العلامة

متن قواعد از علامه حلی (۶۴۸ - ۷۲۸) که به شماره ۲۰۹۶ ع شناخته شد. این شرح از سید محمد جواد غروری بن محمد حسینی عاملی است. او در حدود ۱۱۵۰ در شقرا از دهات جبل عامل متولد شد، در نجف زندگی کرد و اواخر سال

۱۲۲۶ در همانجا در گذشت.

وی از وحید بهبهانی، بحر العلوم، میرزا قمی و صاحب «ریاض المسائل» نقل روایت نموده و شاگرد شیخ جعفر کاشف الغطاء (م ۱۲۲۸) می باشد.

کتاب «مفتاح الكرامة» شرحی است بر «قواعد الاحکام» علامه حلی که نگارش آن حدود سی سال بطول انجامید و در آن ترتیب کتابهای فقهی ملحوظ نگردیده است. کتاب مجلد اول مفتاح الكرامة در طهارت است که به سال ۱۲۰۱ آن را پس از «ارث» نگاشت و بعد از آن مبحث صلات و زکات و سایر عبادات آنگاه معاملات را تا آخر وصایا نگاشت پس از آن دیات و قصاص و قضا است و در ذی قعدة ۱۲۲۶ مبحث اقرار را به پایان رساند. جلد اول این شرح قسمت طهارت است که خود سه جزء می باشد. معرفی این کتاب در ذریعه ج ۲۱ ص ۳۴۱ ش ۵۳۸۱ آمده است همچنین در فهرست مشار ص ۸۸۲ به چاپ آن اشاره شده است.

آغاز نسخه جای گفتگو افتاده و چنین است: ... وفي الجعفرية والغرية وارشاد الجعفرية اجزاء عن غسل الجنابة و توقف في المسى و التحرير... (گ ۴).

انجام: و قد تم شرح كتاب الطهارة في الربع الاخير من ليله السبت الثانية والعشرين من ربيع الاول على يد مؤلفه الفقير الحقير محمد الجواد بن محمد بن محمد الحسيني الحسنی العاملی... فی النجف الأشرف... و قد تم علی يد الکاتب فی ۲۸ شهر ربيع الاول ۱۲۶۹.

نسخ، ناشناس، ۲۸ ربيع الاول ۱۲۶۹، عنوانهای «قوله» و خط روی متن مرکب قرمز، جلد اول، آغاز افتاده، شامل سه جزء است: گ ۴ تا ۶۳ ب جزء اول، گ ۶۴ ب تا ۱۳۷ ب جزء دوم و گ ۱۳۸ ب تا ۱۹۵ جزء سوم، نسخه مجدداً صحافی شده است.

جلد: گالینگور سبز، عطف چرم قهوه ای، ۳۱۰×۲۱۰.

کاغذ: شکری، فرنگی، ۱۲۰×۲۲۰، ۱۹۸ برگ، ۳۲ سطر.

شماره پیشین: ۴۸۱ - ۲۳۶۶.

ع/۲۱۰۵

(فقه شیعه)

رياض المسائل و حياض الدلائل

یا «رياض المسائل فی تحقیق الاحکام بالدلائل»

تألیف از: علی بن محمد علی معروف به صاحب ریاض (۱۱۶۱ - ۱۲۳۱).

مکرر شماره ۱۹۷۶ع.

انجام نسخه افتاده: و قسم ماغنموه الی اهل الشام.

نسخ، احمد بن حسین خوانساری ۱۰ ذیحجه ۱۲۴۶ (گ ۱۴۱ الف)، پایان کتاب

صلاة دوشنبه و کتاب صوم پنجشنبه ۱ ذی قعدة ۱۲۴۶ (گ ۱۸۳)، در گ ۱۴۱

دارد: پایان تألیف مجلد اول به دست مؤلف علی بن محمد علی طباطبائی در

ماه دوم سال ۱۱۹۴ می باشد، در گ ۱۸۳ ب پایان تألیف کتاب صوم در

ش ۱۲۶ع، ۱۱۹۶ دیده می شود، برخی عنوانها با جوهر سرخ است.

جلد: تیماج مشکى، مقوایی، ضربی زرکوب، ۳۰۵×۲۰۰.

کاغذ: شکری، فرنگی، ۲۱۰×۱۳۰، ۲۷۰ برگ، ۳۴ سطر.

شماره پیشین: ۴۲۹ - ۲۳۱۴.

ع/۲۱۰۶

(احادیث احکام)

من لایحضره الفقیه

از: ابن بابویه (م ۳۸۱).

مکرر شماره ۲۰۹۲ع، آغاز برابر همان.

انجام: ... من جفاهم فقد جفانی و من برهم فقد برئنی وصل الله من وصلهم و... تم کتاب

من لایحضره الفقیه الشیخ... بابویه القمی. و فرغت من تسویده... سنة ثمان و ستین و الف. و انا

الجانی الراجی ابن محمدرضا، محمدرضا محمدصالح المشهدی.

نسخ خوش، دوشنبه ۱۲ محرم ۱۰۷۸، ابن محمدرضا محمدصالح مشهدی،

باب ها و نشانه ها شنگرف، شامل هر چهار جزء است: گ ۱ تا ۷۱ جزء اول،

گ ۷۱ ب و ۷۲ سفید، ۷۲ ب تا ۱۴۳ جزء دوم، ۱۴۳ ب و ۱۴۴ سفید، ۱۴۴ ب

تا ۲۱۰ جزء سوم، ۲۱۱ سفید، ۲۱۱ ب تا ۲۷۰ جزء چهارم، اوایل کتاب

حاشیه های اندکی با امضای «ق»، «ص سلطان»، «ملا مراد»، «ملا محمد

امین»، «مجمع البیان» دارد، چند مهر مالکیت بیضی شکل در گ ۱، ۲۱۰، ۲۱۱،

۲۷۰ با عبارت یا هادی المضلین و محمد علی فانی و عبده محمد... الحسینی

دارد، جدولی برای سهم الارث در حاشیه گ ۲۶۶، برگ اول و آخر و صالی

شده است.

جلد: مقوایی، رویه تیماج سرخ، ترنج و نیم ترنج زرد رنگ، جدول نقاشی.

کاغذ: نخودی، اصفهانی، ۲۰۰×۱۱۰، ۲۷۲ برگ، ۲۷ سطر.

شماره پیشین: ۴۱۰ - ۲۲۹۵.

ع/۲۱۰۷

(فقه شیعه)

مشارق الشموس فی شرح الدروس

از: خوانساری، آقا حسین بن جمال الدین محمد بن الحسین (۱۰۱۶ - ۱۰۹۸).

کتاب «الدروس الشرعية فی فقه الامامية» از شهید اول (۷۳۴ - ۷۸۶)، از

سبب طهارت تا کتاب رهن را شامل می شود، در سال ۱۲۶۹ به چاپ رسیده

است. بر این کتاب شروحها نگاشته اند، از جمله عروة الوثقی، شرح شیخ جواد

کاظمی، مشارق الشموس که شرح کتاب طهارت تا میانه نجاسات است و شرح

صوم و اعتکاف که توسط فرزند مؤلف مشارق، آقا رضی الدین محمد خوانساری

صورت گرفته و در انتهای مشارق نیز به چاپ رسیده است (ذریعه ج ۸ ص ۱۴۵

ش ۵۶۲). مشارق الشموس، مبحث طهارت تا اواسط نجاسات یعنی تا احکام فحاح

را بطور مبسوط شرح کرده است. بر این کتاب حواشی از طرف آقا جمال

(م ۱۱۲۱) فرزند شارح و میرزا عبدالله افندی زده شده است (ذریعه ج ۲۱ ص ۳۴

ش ۳۸۳۱). این کتاب در ایران دوبار به چاپ رسیده است (مشار ص ۸۴۵). این

کتاب پیش از این با شماره های ۶۱۸ع و ۶۷۸ع در فهرست آقای انوار معرفی

شده است (ج ۸ ص ۹۹).

آغاز و انجام نسخه مطابق با آغاز و انجام شماره ۶۱۸ع از فهرست آقای

انوار است.

این نسخه یک بار با نسخه ای که بخط شارح ظهرونیسی شده بوده است مقابله

شده و ظهرونیسی شارح بر آن کتاب در گ ۲ این نسخه نیز منتقل گشته است.

همچنین در گ ۱ ذکر شده که این نسخه برای بار سوم با نسخه ای که بر مصنف قرائت شده بود، مقابله گشته است و تاریخ این مقابله ۱۱۱۰ می باشد.

همچنین در گوشه دیگر گ ۱، مباحث مطرح شده در این نسخه را کتاب طهارت بدون مبحث حیض و میاه، ذکر می کند و سپس می افزاید که از موثقین شنیده است که شارح بیشتر آن را شرح نکرده است. در گ ۱ یکی از مالکین این نسخه، ابن نجف محمد علی الحسنی الحسینی نام برده شده و در گ ۲ مهر مالکیت محمد صادق بن محمد حسین الحسینی دیده می شود.

نسخ، نام کاتب و تاریخ کتابت مشخص نیست، سرفصلها و خط روی متن با شنگرف، حاشیه ها نسخه با نشانه های زیر آمده است: «منه دام ظلّه العالی» (گ ۱۲)، «منه ره» (گ ۱۸)، «منه رحمه الله» (گ ۲۷ ب)، «علامه ره» (گ ۷۰ ب)، «حم» (گ ۹۵ ب)، «عباس عفی عنه» (گ ۹۹)، «ذکری» (گ ۱۳۲ ب)، «حبل المتین» (گ ۱۳۴ ب) و «صحاح» (گ ۱۸۷).

جلد: تیماج عنابی، آستر درون تیماج زرد، مقواتی، ۱۸۵×۲۷۵.

کاغذ: اصفهانی، ۱۹۰×۱۱۵، ۲۷۲ برگ، ۲۶ سطر.

شماره پیشین: ۴۷۴ - ۲۳۵۹.

ع/۲۱۰۸

(فقه شیعه)

شرایع الاسلام فی معرفة الحلال والحرام

از: محقق حلی (۶۰۲ - ۶۷۶).

مکرر شماره ۲۰۰۰ع/، ۲۰۳۱ع/، ۲۰۶۰ع/ و ۲۰۸۹ع/۱. کتاب طهارت تا پایان وصایا است.

آغاز و انجام برابر نسخه ۵۴۹ انوار گ ۱ ب و ۲۳۲ (پایان و صایا) است.

نسخ و نستعلیق، بی نام، پیرامون سده دوازدهم، جلد اول، سرفصلها با مرکب سرخ، گ ۱ تا ۴ ب نونویس، وصالی شده، گ ۷۱ تا ۱۰۹ رطوبت کشیده، مهر بیضی شکل در برگ ۱۰۹ با عبارت «محسن بن حسن الموسوی ۱۲۳۱» دیده می شود، حاشیه های ریز نستعلیق با امضای «ع ک»، «ه»، «دروس»، «ذکری»، «مجمع البحرین»، «شرح زین» دارد.

جلد: مقوایی، رویه چرم سیاه فرسوده، آستر کاغذ سفید، ۱۹۰×۲۹۰.

کاغذ: شکری، فرنگی، ۱۱۰×۱۹۰ و ۱۲۰×۲۲۰، ۱۰۹ برگ، ۲۰ و ۲۱ سطر.

شماره پیشین: ۴۴۸ - ۲۳۳۳.

ع/۲۱۰۹

(فقه شیعه)

مسالك الافهام الی تنقیح شرایع الاسلام

از: زین الدین شهید ثانی (۹۱۱ - ۹۶۶).

مکرر شماره ۲۰۶۱/۱ع که در آنجا گسترده معرفی شد، و نیز ۲۰۹۴ع/ و

ع/۲۰۹۹.

این نسخه صید و ذباحت (گ ۱ ب)، کتاب أطعمه و اشربه (گ ۱۵)، غضب (گ ۲۷ ب)، کتاب شفعه (گ ۳۹ ب)، احیا موات (گ ۵۲ ب)، لقطه (گ ۵۹ ب)، فرائض (گ ۷۰)، قضاء (گ ۱۰۴ ب)، شهادات (گ ۱۴۷)، حدود (گ ۱۶۷)، قصاص (گ ۱۹۵) را در بردارد.

آغاز: بسملة. القسم الرابع فی الاحکام و هوائشا عشر کتاباً. کتاب الصيد و الذباحت. انما یترجم الكتاب بالصيد و الذباحت لان الحيوان الماکول انما یصیر...

انجام: بان المسلم لما یعقل المرتد... انتهت مسائل الكتاب التي تعلق القرص ببحثها الله تعالى علی نعمه و نسال من جوده... و الحمد لله رب العالمین.

پایان نامه نسخه: ... علی ید اقل عبادالله و ... علی بن محمد فی یوم الخمیس، سابع شهر شعبان المعظم ۱۲۴۹.

نستعلیق ریز، علی بن محمد، پنجشنبه ۷ شعبان ۱۲۴۹، عنوانهای «قوله» و خط روی متن با مرکب سرخ، حاشیه ها نستعلیق با نشانه «نهایه»، «صح»، «ع ب ط»، «منه»، «ح ی»، «سلطان»، «ع ک»، «جم طاب شراه» دارد، کتاب صید و ذباحت از گ ۱ تا گ ۷۰ با تاریخ ۱۰ ذی حجه ۱۰۴۲ «وفقنی الله لاتمامه فی لیلته السبت عاشر شهر ذی الحجة الحرام سنة اثنی و اربعین بعد الف من الهجرة» (گ ۱۰۴) پایان کتاب فرائض، پایان جلد ششم: «تم کتاب الفرائض و تم المجلد السادس من کتاب مسالك الافهام الی تنقیح شرایع الاسلام...» (گ ۱۰۴ ب)، کتاب قضاء (گ ۱۴۷)، کتاب شهادات (گ ۱۶۷ ب)، کتاب

حدود و تعزیزات (گ ۱۹۵)، فصاص (گ ۲۲۰) و دیات.

جلد: مقوایی، رویه چرم سیاه، ترنج و نیم ترنج فشرده، آستر کاغذ زرد،

۳۰۵×۲۰۰.

کاغذ: شکری، فرنگی، ۲۲۰×۲۲۰، ۲۳۷ برگ، ۳۱ سطر.

شماره پیشین: ۴۳۷ - ۲۳۲۲.

ع/۲۱۱۰

(اصول فقه شیعه)

تعلیقات بر عدة الاصول

یا حاشیه عدة الاصول

ظاهراً از: خلیل بن غاری قزوینی (۱۰۰۱ - ۱۰۸۹).

«عدة الاصول» تألیف شیخ طوسی (۳۸۵ - ۴۶۰) است که در اصول نگاشته و آنرا به دو بخش تقسیم نموده است، در بمبئی در سال ۱۳۱۲ و در ایران همراه حواشی خلیلیه در سال ۱۳۱۴ چاپ شده است. (ذریعه ج ۱۵ ش ۱۴۸۸ و ج ۶ ش ۴۰۲ تا ۴۰۴) شیخ طوسی می گوید: کسی پیش از وی جز شیخ ابو عبدالله و سید مرتضی در این بحث چیزی ننوخته است. معرفی «عدة» در فهرست آقای انوار با شماره ۳۹۴ ع ج ۷ ص ۳۳۸ آمده است.

«حاشیه عدة الاصول» که نسخه مورد بحث ما میباشد تنها حاشیه شناخته شده بر «عدة الاصول» است که در ذریعه ج ۶ ص ۱۴۸ ش ۸۰۷ یاد شده و چهار حاشیه بر آن را در ص ۷۸ ش ۴۰۲ تا ۴۰۴ آورده گوید: قزوینی دو حاشیه بر عده نگاشته که به نام حاشیه اول و حاشیه دوم شهرت دارد. و در آن مسائل بسیار از اصول و فروع و غیر آنها و سخنان عجیب وجود دارد. از جمله مطالب این کتاب چنین است:

معنی حکم شرعی (گ ۴ ب)، معنی کبیره و صغیره (گ ۵)، معنی حکم عقلی (گ ۵)، معنی مدح و ذم در حد احکام (گ ۵)، معنی قبح ذاتی و فی نفسه (گ ۵ ب)، معنی استطاعت (گ ۱۶)، واسطه میان جبر و تفویض (گ ۱۶)، معنی صفات ذات و صفات افعال (گ ۳۳)، پاسخ به شبهه قدم زمانی عالم (گ ۷۷) و معنی اراده خداوند و اراده مخلوق (گ ۹۴ ب). در اینجا گوید: سید مرتضی

ترجیح بلا مرجح را جایز داند (گ ۹۶ ب)، معنی بداء الله تعالی (گ ۱۲۱ ب)، اینکه خبر واحد در فروع مفید است نه در اصول و خلاف میان اخباریان و اوصولیان در آن (گ ۱۳۱).

از آنجا که این کتاب در مدت عمر از سوی خود مؤلف تغییراتی در برداشته است در نسخه های آن اختلافاتی به چشم می خورد.

و همانطور که در بالا ذکر شد این حاشیه چاپ شده است. بر این حاشیه، حواشی دیگری نیز نوشته شده که در ذریعه ج ۶ ص ۷۸ معرفی شده اند. از جمله: حاشیه احمد طالقانی، حاشیه فرزند مؤلف، احمد پسر ملا خلیل بن الغازی (م ۱۰۸۳)، حاشیه برادر مؤلف، محمد باقر بن الغازی قزوینی، حاشیه ملا علی اصغر شاگرد ملا خلیل بنام «تنقیح المرام» و عده ای دیگر که نامشان به گفته صاحب ذریعه در خاتمه مستدرک ص ۵۰۷ آمده است.

آغاز (افتاده): متن عدة: یحتاج الی استدراکها و تحریرات غیر... حاشیه عده: مشغولاً بقرائته و برهه آخری مشغولاً بمدارسته...

انجام: یستلزم جعل الظاهر دلیلاً علی اقوی منه فمکن الرفع لان له ان یقول انما استدل به علی اصل الحجیة لالی القطعیة ایضاً تم و به تمت التعلیقات و تم الامر اولاً و آخراً.

نسخ، نام کاتب و تاریخ کتابت مشخص نیست، حاشیه ها در نسخه با نشانه های «نهایه» (گ ۲) و «ص» (گ ۲ ب)، «ع» (گ ۲ ب)، «منه» (گ ۲ ب)، «منه رحمه الله» (گ ۳)، «شرح منهاج» (گ ۵)، «ع رق» (گ ۲۵ ب)، «للفاضل المحقق ملا محمد باقر سلمه الله تعالی» (گ ۱۴ ب)، «صه» (گ ۱۹)، «شرح قواعد» (گ ۹۴)، «مواقف» (گ ۱۱۸ ب)، «شرح کافی ملا صدرا» (گ ۱۱۸ ب) دارد.

جلد: تیماج قرمز، فرسوده، یک لا، از کتاب دیگر برداشته و از درازا به پهنای این کتاب نهاده شده است، ۱۸۰×۱۲۰.

کاغذ: اصفهانی، ۱۱۵×۴۵، ۱۳۷ برگ، ۱۸ سطر.

شماره پیشین: ۱۶۵ - ۲۰۵۰.

ع/۲۱۱۱

مجموعه

شامل:

- ۱- کافیه در دستور زبان عربی - نحو، از ابن حاجب، از گ ۱ ب تا ۶۶.
- ۲- منطق کبری، از میر سید شریف، از گ ۶۶ ب تا ۸۰، گ ۸۱ سفید است، قسمتی از مبحث عوامل گ ۸۲ تا ۸۷ ب است، و تا ۸۹ پراکنده‌ها است.
- ۳- تهذیب المنطق، از گ ۸۹ ب تا ۹۷، و تا ۹۸ سفید، اوراق پراکنده در زیارت امام رضا و آداب و رسوم آن ۹۸ ب تا ۱۰۱، و ۱۰۲ سفید.
- ۴- عوامل صدگانه جرجانی (در دستور زبان بر نحو)، از گ ۱۰۲ ب تا ۱۰۹.
- ۵- شرح عوامل جرجانی (در دستور زبان بر نحو)، از عبد القاهر جرجانی، از گ ۱۱۰ ب تا ۱۲۲.

نسخ و نستعلیق، ناشناس، توسط چند کاتب نوشته شده است و تاریخ کتابت یکسان نیست، تنها در برگ ۱۰۹ تاریخ ۸۹۶ آمده، نوع کاغذ و خط نشان می‌دهد که تا پایان مجموعه این تاریخ صدق می‌کند، تاریخ برگ ۱ تا ۱۰۹ شاید پیرامون سده دهم باشد، عنوان‌ها و نشانه‌ها شنگرف، در برخی صفحات به خط ریز نستعلیق در حاشیه‌ها و بین عبارات مطالبی در رابطه با متن آمده است، دو مهر گرد در گ ۶۶ با عبارت «الفقیه... بن الحسنی» و دو مهر بیضی در گ ۹۷ با عبارت «عبدہ الراجی محمد صالح» دارد، فرسوده، وصالی شده، آب افتاده است.

جلد: تیماج تریاکی، یک لا، عطف تیماج حنائی، ۱۲۰×۱۷۰.

کاغذ: نخودی، اصفهانی، ۱۲۲ برگ، از برگ ۱ تا ۶۶ هر صفحه ۸ سطر،

۱۱۰×۶۵، از برگ ۶۶ تا آخر متغیر، بین ۸ تا ۱۵ سطر، ۱۲۰×۷۰.

شماره پیشین: ۳۷۸ - ۲۲۶۳.

ع/۲۱۱۱/۱

کافیه

(نحو زبان عرب)

از: ابن حاجب، جمال الدین ابو عمر و عثمان بن عمر (۵۷۰ - ۶۴۶).

مختصری است در علم نحو که بر آن شروح بسیار نوشته‌اند، چلبی در کشف الظنون ج ۲ ص ۱۳۷۰ به این کتاب و شرح‌های آن اشاره کرده است. همچنین پیش از این در شماره ۱۹۹۷ به یک شرح آن اشاره شد. آغاز: بسملة. الکلمة لفظ وضع لمعنی مفرد و هی اسم و فعل و حرف... (گ ۱ ب). انجام: ... کالمنفصل فان لم یکن فکالمتصل و من ثم قیل: هل ترین و ... تحذف الساکنین و فی الوقف فیرد، و المفتوح ما قبلها تقلب الفاء. این رساله در برگ‌های ۱ ب تا ۶۶ ب مجموعه جای دارد.

(منطق فارسی)

ع/۲۱۱۱/۲

کبری، منطق میر سید شریف

از: میر سید شریف جرجانی (۷۴۰ - ۸۱۶).

منطقی است ساده با عباراتی روشن برای تعلیم مبتدیان که به زبان فارسی نگاشته و مدتهای طولانی کتاب درسی بوده است. در فهرست انوار به شماره ۳۲۸/۳ ف، ۶۶۱ ف، ۱۰۰۳/۴ ف، ۱۱۰۲/۳ ف، ۱۶۵۳/۳ ع، ۱۷۵۹/۲ ع، ۲۷۴۶/۱ ع معرفی شده است و در ذریعه ج ۱۷ ص ۲۵۹ آمده است.

پس از منطق کبری مطالبی پراکنده در بحث عوامل آمده است که آغاز آن افتاده و نگارنده آن نامشخص می‌باشد. دنباله حروف جر تا مبحث عوامل قیاسی و معنوی ادامه دارد. گ ۸۲ تا ۸۷ ب به این بحث اختصاص دارد و تا ۱۸۹ مطالب پراکنده است.

آغاز کبری: بسملة. بدانکه آدمی را قوتیست دراکه که منقش گردد در وی...

انجام: و یا مرکب باشد از منفصله مانعة الخلو یا رفع احد جزئین و آنرا نتیجه وضع... چنانکه گویی این جسم یا لاشجر است یا لاحجر، لیکن شجر است پس لاحجر نباشد.

این رساله در برگ‌های ۶۶ ب تا ۸۰ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۱۱/۳

(منطق)

تهذیب المنطق

از سعدالدین مسعود تفتازانی (م ۷۹۲) به سال ۷۸۹ آن را تألیف کرد. در این مجموعه انجام آن افتاده است. این کتاب در فهرست انوار با شماره ۱۳۰۳/۳ ع معرفی شده است.

در برگ ۹۸ تا ۱۰۲ مطالب پراکنده ای در باره زیارت امام رضا (ع)، آداب آن و یک برگ از زیارت نامه خاص آن حضرت آمده است.

آغاز: بسملة الحمد لله الذی هدانا لهذا الذی كنا لتوفیق خیر رفیق و الصلوة... (گ ۸۹ ب).

انجام (افتاده): و طرفا الشرطية فی الاصل قضیتان حملیتان، متصلتان او منفصلتان... بزیادة ادلة الاتصال والانفصال. (گ ۹۷)

این رساله در برگهای ۸۹ ب تا ۹۷ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۱۱/۴

(نحو زبان عرب)

عوامل مائة

از: عبدالقاهر جرجانی (م ۴۷۱).

عوامل لفظی و معنوی را صد عدد برشمرده و آنها را به دو دسته سماعی و قیاسی تقسیم نموده که ۹۱ عامل آن سماعی، ۷ عامل قیاسی و ۲ عامل معنوی است.

در برگ ۱۰۹ ب مطلبی بعنوان «دعای بستر تب لرزه» آمده است.

آغاز: بسملة حمدلة. فهذه مائة عامل لفظية ومعنوية... (گ ۱۰۲ ب)

انجام: والمعنوية منها عددان... فهذه مائة عامل، و صلى الله على خير خلقه محمد وآله وصحبه اجمعين (گ ۱۰۹).

این رساله در برگهای ۱۰۲ تا ۱۰۹ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۱۱/۵

(نحو زبان عرب)

شرح عوامل

از: عبدالقاهر جرجانی (م ۴۷۱).

این رساله از تعریف کلمه و اقسام آن آغاز می گردد. آنگاه مؤلف مبحث عوامل در نحو را از حروف و انواع آن تا منصوبات و مرفوعات و ... ادامه می دهد. این کتاب پیش از این بعنوان عوامل جرجانی در فهرست انوار شماره های ۲/۲۷۵۲ ف ج ۶، ۲۷۳ ع و ۵/۳۰۳ جلد هفتم و ۴/۱۲۷۷ ج ۹ آمده است. در کشف الظنون ج ۲ ص ۱۱۷۹ معرفی عوامل و شروحي که بر آن نوشته شده آمده است.

نسخه ما ناقص است و مطابق نسخه ۴/۱۲۷۷ انوار تا سطر چهارم برگ ۳۶۸ آن می باشد.

آغاز: بسملة الكلمة لفظ موضوع مفرد. اللفظ ما يقال، و اللفظ الموضوع لفظ عین لمعنى و اللفظ المفرد...

انجام ناقص: تنبيه: الحروف و الماضی و الامر مبنية و كذلك المضارع المتصل بنون التأكيد و نون الجمع المؤنث... اعلم ان (افتاده).

این رساله در برگهای ۱۱۰ ب تا ۱۲۲ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۱۲

مجموعه

شامل:

- ۱ - ملتقطات افلاطون الالهی، از گ ۱ تا ۲۵ ب، ۲۱ سطر، نستعلیق، در اصفهان ربیع یکم ۱۱۰۱.
- ۲ - العقل (مقاله اسکندر افرید و سی در عقل)، از گ ۲۵ ب تا ۲۷، هر صفحه ۲۱ سطر.
- ۳ - مبادئ الكل (مقاله اسکندر الأفرید و سی فی ...) نقل سعید بن یعقوب الدمشقی، از گ ۲۷ ب تا ۳۲، ۲۱ سطر.
- ۴ - الحركة الذاتية للجسم الطبيعي، از گ ۳۲ تا ۳۴ ب.

۵ - المحرک الاول، در گ ۳۴ ب، هر صفحه ۳۶ سطر.

۶ - الاصل الاصيل؛ لا یصدر من الواحد إلا واحد از ملا رجبعلی تبریزی، از گ ۳۷ تا ۷۰.

۷ - شرح عقاید نسفی، از تفتازانی، از گ ۷۰ تا ۱۲۰.

برگهای ۱ تا ۶۸ با یک خامه نستعلیق بی نام است و در برگ ۲۵ ب تاریخ ۱۱۰۱ دارد، از برگ ۷۰ تا پایان مجموعه شرح عقاید نسفی تألیف تفتازانی است که به خامه ای خوشتر و کهن تر است.

جلد: تیماج سرخ، یک لا، ضربی، فرسوده.

کاغذ: اصفهانی، نخودی، ۱۳×۱۸، ۱۲۰ برگ.

شماره پیشین: ۱۵۴ - ۲۰۳۹.

ع/۲۱۱۲/۱

(فلسفه قدیم)

ملتقطات افلاطون

آغاز: بسملة. الملتقطات من کلام افلاطون الالهی: من طلب الحکمة من طریقها ادرکها، و انما یخطی اکثر من طلبها لانه یطلبها من غیر طریقها فاذا طلبها من طریق آخر لم ینلها ثم یکذب بصورتها... و قال:...

انجام: و قال لثلا مذته الاحداث: اقتفوا ثلاثة اشياء فانها تسود مقتفيها؛ من اخلاقکم الفقه، و من السننکم الصمت، و من اعینکم الاغضاء. تمت الملتقطات من کلام افلاطون الالهی بثوفیق الله تعالی و حسن توفیقه فی دار السلطنة اصفهان رابع شهر ربیع الاول سنة ۱۱۰۱ (گ ۲۵ ب).

این رساله در برگهای ۱ تا ۲۵ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۱۲/۲

(فلسفه)

العقل

مقاله لاسکندر الافرید و سی فی العقل علی رای الحکیم ارسطاطالیس. کتابچه ای است در ۷۰ سطر در باره اقسام سه گانه عقل: ۱ - هیولانی، ۲ - عقل بالملکه ۳ - عقل فعال.

آغاز: مقاله لاسکندر الافرید و سی فی العقل علی رای الحکیم ارسطاطالیس. العقل عند

ارسطوطالیس علی ثلاثة اضرب، احدها العقل الهیولانی (گ ۱۵ ب)... و للعقل ضرب آخر و هو الذی قد صار یعقل وله ملکه ان یعقل... و العقل الثالث و هو غیر الاثنین الموصوفین و هو العقل الفعال و هو الذی یصیر الهیولا... ولكنه یقی مفارقاً قائماً بنفسه بلاهیولا، و مفارقه ايانا بأنه لا یعقل ولا یکسب لانه کذلک کان لما صار فینا. تمت المقالة بعون الله و حسن توفیقه.

این رساله در برگهای ۲۵ ب تا ۲۷ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۱۲/۳

(فلسفه قدیم)

مبادی الكل

مقاله لاسکندر الافرید و سی فی القول فی مبادی الكل. نقل سعید بن یعقوب الدمشقی.

بو عثمان سعید پسر یعقوب دمشقی از پزشکان نامدار بغداد و از کارگزاران علی بن عیسی جراح وزیر (۲۴۵ - ۳۳۴) بود، پس او را در سال ۳۰۲ به ریاست بیمارستان بخش حریبه بغداد و مسئول بیمارستانهای بغداد و مکه و مدینه نهاد. از آثار او است: مسائلی بیرون کشیده از کتاب جالینوس در اخلاق «مقاتلی در نبض» (کحاله ج ۴ ص ۲۳۴ نقل از ابن ندیم ج ۱ ص ۲۵۸ و عیون الانباء ابن ابی أصیبة ج ۱ ص ۲۳۴ و بروکلیمان سو پلمان ج ۱ ص ۳۶۹) مقاله زیرین در نسخه شماره ۲/۲۱۱۲ ع این کتابخانه بدو نسبت داده شده است.

آغاز: بسملة مقاله لاسکندر الافرید و سی فی القول فی مبادی الكل علی رأی ارسطو. قال: لما تأملت فی البحث الذی مخرجه مخرج الثویبج الجمیل وقعت من الثویبج اللطیف الموقع منی علی الفحص الکاین عمّا اکتب به إلیک فیما التمستم منی و انت بمعرفة ما سألت عنه من ذلک لیس بدون احد من الناس لم اتکاسل عن اظهار اعتقادی فیها لک عند مسألتک ایا ذلک و مسألة القول فی المبادی الاولى علی رأی ارسطوطالیس (گ ۲۷ ب)... و من هذا ما یسمى شهوة و منه ما یسمى غضباً، و منه ما یسمى ارادة و ذلک ان الحركة فی المكان للأشياء المتنفسه انما یلیق بواحدة من هذه، و الجسم الالهی متنفس باسره اذکان افضل الاجسام (گ ۲۸).

انجام: فهل لتلك الاجسام بالجملة اختیار ما او معرفة بالاشياء التي تكون فی المواضع التي دون القمر بسبب حرکتها، ام لان الافویل التي یمكن انها عکس ان یقال فی هذه الاشياء کثیرة. هذا آخر ما وجد من هذه المقالة نقل سعید بن یعقوب الدمشقی غفرله و الحمد لله.

این رساله در برگهای ۲۷ تا ۳۲ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۱۲/۴

(فلسفه)

الحركة الذاتية للجسم الطبيعي

آغاز: لما كان كل جسم طبيعي له حركة ذاتية نحو شيء يخصصه دون غيره. واعني بقولي طبيعي، ماله سبب من ذاته يحركه نحو الشيء الخاص به، والسبب هو الذي يسمي طبيعة ويحد بانه مبدأ الحركة والسكون في الشيء الذي هو فيه (گ ۳۲).

انجام: المعاني التي بالجسم المتنفي من الجسم الغير متنفس... محرکاتها التي هي الاكبر. ويرجع في معرفة ذلك الى علم الهيئة ويحكم عليها حسب ما حكمت به الارصاد الصحيحة. قال ابو سليمان: هذا ما حضرني من القول في هذا المعنى بحسب قولي وارجو ان يكون مستفقا ان شاء الله تعالى. تمت المقالة.

این رساله در برگهای ۳۲ تا ۳۴ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۱۲/۵

(فلسفه)

المحرك الاول

آغاز: ان اولی البحوث عن المحرك الاول ما ربطت الكلام في النظر الطبيعي فيه بالنظر فيما بعد الطبيعة. ولست اعني بالمحرك الاول محركاً ما بعينه، ولا بالمحرك عنه متحركاً ما بعينه كما ظن ارسطو طاليس. انه في المقالة التاسعة من السماع الطبيعي حين ما بين ان محركاً ما اول و متحركاً اول (گ ۳۴ ب).

انجام: في المحيط اذ هو بذلك المعنى صور للمتحرك الاول... بصورة كانت المصور واحداً في الموضوع مختلف (افتاده است).

این رساله در برگ ۳۴ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۱۲/۶

(فلسفه)

الأصل الاصيل

يا «مقالة في أن الواحد لا يصدر منه الا الواحد»

این قاعده که «از یکی جز یکی نیاید» و به نام «قاعده صدور» یا «قانون صدور»

نیز خوانده شده است از مسائل فلسفی پیش از اسلام است که در قرنهای آغازین اسلام مورد استناد ثویان و مانویان قرار داشت. پس از انتشار نظریه توحید اشراقی و هرم وجودی جهان، که خود نوعی پان تئیسیم را بیان می کند، و به شکل زنجیره عقول عشره نو افلاطونی فارابی بیان شده است، این قاعده مورد استفاده آن مکتب به گونه ای قرار گرفت که منافاتی با توحید (البته اشراقی) نداشته باشد.

بسیاری از فیلسوفان در باره این قاعده رساله نگاشته اند. کهن ترین ایشان بنابر آنچه در ذریعه معرفی شده است از آن ابن سینا (۳۷۰ - ۴۲۸) است که ضیاءالدین درّی آن را به فارسی ترجمه و در مجموعه پنج رساله ابن سینا در تهران ۱۳۷۲ هـ چاپ کرد. دومین آنها از نظر تاریخی از آن خواجه نصیرطوسی (۵۹۷ - ۶۷۲) است. سومین آنها نگارش ابراهیم همدانی معاصر شیخ بهائی (۹۵۳ - ۱۰۳۰) است. چهارمین رساله در این موضوع بنابر لیست ذریعه (ج ۲۵ ص ۵ - ۷ ش ۲۵) رساله ای بی نام از مؤلفی ناشناس است که آغاز و خصوصیات آن برابر نسخه جای گفتگوی ما است که به شماره ۲۱۱۲/۶ در کتابخانه ملی موجود است. با بررسی مطالب کتاب به نظر این ناچیز تألیف ملارجبعلی تبریزی باشد.

اینک رجبعلی کیست؟

رجبعلی تبریزی را هم روزگارش عبدالله افندی (۱۰۶۶ - ۱۱۳۱) در ریاض العلماء (ج ۲ ص ۲۸۳ - ۲۸۵) می شناساند. افندی که به همه فیلسوفان بدبین است می گوید: او با علوم عربی آشنا نبود و برخی شاگردانش عبارتهای او را درست می کردند با این همه، بزرگانی چون محمد تنکابنی (سراب) و حکیم محمد حسین قمی و برادرش حکیم کوچک قاضی سعید قمی و قوام اصفهانی و محمد شفیع اصفهانی را از شاگردان وی می شمرد، افندی متعصبانه در باره شاگرد رجبعلی به نام قوام رازی گوید: [بدتر از استادش بود، صد رحمت به کفن دزد پیشین] رجبعلی از شاگردان بنام ملاصدرا (۹۷۹ - ۱۰۵۰) و مدتها مدرس مدرسه شیخ لطف الله بود، شاه عباس دوم (۱۰۵۲ - ۱۰۷۷) او را بزرگ می داشت و خانه ای در شمس آباد در اختیار او نهاد (ذریعه ج ۹ ص ۱۲۴۷) نقل از تذکره

نصرآبادی ص ۱۵۴ و روز روشن ص ۷۳۰ و ریاض العارفین ص ۲۳۷ و دانشمندان آذربایجان ص ۳۹۰ این حکیم در ۱۰۸۰ در اصفهان درگذشت و در مقبره بابا رکن الدین بخاک شد (ذریعه ۹ ص ۸۳۱ و طبقات اعلام شیعه قرن ۱۱ ص ۲۱۵ - ۲۱۶).

این سخن افندی در «ریاض العلماء» درست است که رجبعلی عربی درست نمی دانست و انشای کتابهای عربی او را شاگردانش اصلاح می کردند. زیرا پیش از گسترش مدّ عرب گرائی قرن یازدهم که در اثر مهاجرت شیعیان زیر فشار عثمانی از آن کشور به ایران رخ داد، مردم ایران دانشهای خود (مذهبی و غیر مذهبی) را به فارسی می آموختند و با اندک تشویق دولت به ترجمه کتب، روز به روز، نیاز به زبان عرب کم تر شده بود تا آنجا که دانشمندی چون رجبعلی با آن همه شاگردان بزرگ در فلسفه و مؤلف نامدار، باز هم در عربی نویسی کوتاه دست می بود و کتابهای عربی خود را بر شاگردان دیکته می کرد و به ایشان اجازه اصلاح می داد چنانکه «معارف الهیه» را به پیرزاده محمد رفیع دیکته کرد (ذریعه ج ۲۱ ش ۴۵۵۵).

شاگردان رجبعلی، پیروان و ردکنندگان نظریه وی:

- ملا عبدالله یزدی شاعر پسر اجری یزدی شاعر (ذریعه ۹ ص ۶۹۸).
- فریدون شیرازی به اصفهان آمد و در شمس آباد شاگرد رجبعلی بود (ذریعه ۹ ص ۸۳۱).
- لطفعلی افشار شاعر، نواده قاسم افشار (ذریعه ج ۹ ص ۹۴۳).
- قوام الدین رازی مؤلف عین الحکمه (طبقات قرن ۱۱ ص ۴۶۰).
- عباس حکیم هم شاگردی قاضی سعید بود (ذریعه ۱۱ ش ۵۵۷).
- حکیم محمد حسین قمی برادر بزرگ قاضی سعید.
- قاضی سعید قمی پسر محمد مفید (حکیم کوچک) کتاب حکمت فارسی او را به عربی برگردانید (ذریعه ۲۶ ش ۴۶۰).
- پیرزاده محمد رفیع صاحب «معارف الهیه» (ذریعه ۲۱ ش ۴۵۵۵).
- محمد شفیع اصفهانی (ذریعه ج ۹ ص ۱۲۴۷).
- میر محمد یوسف طالقانی.

ردنویسان بر رجبعلی:

- آقا جمال خوارنساری م ۱۱۲۱ به فارسی در اشتراک لفظی وجود که مذهب حکماست، شبه تکفیر است نه بیان علمی (ذریعه ۱۰ ش ۴۹۶).

- محمد مهدی. رساله ای فارسی ردّ بر نظریه اشتراک لفظی وجود رجبعلی نگاشت که در تبریز هست (ذریعه ج ۲۱ ص ۱۷۴ ج ۲۵ ص ۴۰ ۲۰۳ و فهرست نسخه های خطی فارسی احمد منزوی ص ۸۶۳).

برخی از آثار رجبعلی:

۱- اصول آصفیه در مسائل مهم حکمت متعالیه که به نام آصف میرزا نگاشت (ذریعه ج ۲ ش ۶۵۰) به نقل از قزوینی در تتمیم امل الآمل، آصف میرزا از درباریان شاه عباس است که محقق شیروانی (م ۱۰۹۹) نیز «آصفیه» را به نام نگاشت (ذریعه ج ۱ ش ۱۷۰). این کتاب در «تتمیم امل الآمل ص ۱۵۲» نسخه چاپی «اصول اصیفیه» نامیده شده که گویا غلط چاپی باشد.

۲- کتاب در حکمت به فارسی، شاگرد او قاضی سعید قمی (۱۰۴۹ - ۱۱۲۶) این کتاب را به عربی ترجمه کرده «البرهان القاطع و النور الساطع» نامید (ذریعه ج ۲۶ ش ۴۶۰) سپس (به سال ۱۱۰۰) آن را نهمین بخش از مجموعه «اربعینات» خود نهاد (ذریعه ج ۱ ش ۲۲۰۹ و ج ۷ ش ۲۸۹ و قرن ۱۲ ص ۳۱۱ ش ۹).

۳- وجودالباری (ذریعه ج ۲۵ ص ۳۷) که همان «اثبات واجب» (ذریعه ۱ ش ۵۱۲) و «اشتراک وجود لفظا» (ذریعه ۱۱ ش ۴۸۹) است. کتابی است به فارسی در یک مقدمه و پنج مطلب و یک خاتمه.

۴- تفسیر آیه الكرسي (ذریعه ج ۲۳ ص ۱۶۹ س ۸).

۵- دیوان رجبعلی تبریزی متخلص به واحد (ذریعه ج ۹ ص ۳۵۶).

۶- الاصل الاصيل یا قاعده صدور، «و لا یصدور من الواحد إلا واحد» که جای گفتگو ما است.

۷- کلید بهشت نگارش قاضی سعید قمی را نیز برخی به استاد او رجبعلی نسبت داده اند که درست نیست.

آری از محتویات این نسخه جای گفتگو «اصل الاصيل» می توان گفت که تألیف ملا رجبعلی تبریزی باشد. او در برابر اصالت وجود صدرا به اصالت ماهیت

قائل شده، آشکارا از سخنان استاد بزرگ خودش صدرا ناخشنودی نشان می دهد. و شاید آوردن آیت «کمثل الحمار یحمل اسفارا» در برگ ۶۸ ب کنایتی نسبت به صدرا و کتاب اسفار باشد. باطل کردن وجود ذهنی در گ ۵۰ نیز بوی رویارویی با صدرا را دارد. در سده سیزدهم ملاحادی سبزواری (۱۲۱۲-۱۲۸۹) در منظومه خود نظر صدرا را بر رجبعلی تبریزی ترجیح داد و در سده ۱۴ ملا علی زنوری م ۱۳۰۷ هـ کتابی به نام «بدائع الحکم» در دفاع از صدرا و سبزواری بر ضد مکتب تبریزی نگاشت.

لیکن اخیراً ملا صالح مازندرانی سمنانی کتابی به نام «ودائع الحکم فی رد بدائع الحکم» نگاشت و در آن نظر صدرا را مردود دانست و از اصالت ماهیت دفاع نموده است. اینک برای روشن موضوع برخی از سرعنوانهای را می آورم.

در گ ۲ تاریخ مرگ چندتن از دانشمندان چنین نوشته شده است:

تاریخ فوت مجتهد الزمان میرزا محمد حسن شیرازی در سر من رای. شب چهارشنبه ۲۰ شعبان ۱۳۱۲ و تولده کما سمعت من سمیه ۱۲۲۵ (تاریخ درست: ۱۵ جمادی الاول ۱۲۳۰) است (طبقات قرن ۱۴ ص ۴۳۷).

تاریخ وفات مجتهد الزمان شیخ محمد علی غره شعبان ۱۳۱۸.

تاریخ وفات المدرس الرفیع الحاج میرزا محمد بدیع ۲۱ شعبان ۱۳۱۸.

تاریخ وفات کریم خان زند (ای وای کریمخان مرد = ۱۲۶۳).

تاریخ وفات استاد معظم ملا حسن علی توی سرکانی ۲۸ صفر ۱۲۸۶.

تاریخ وفات حاج محمد ابراهیم قزوینی ۴ شنبه ۲۹ محرم ۱۲۶۱.

تاریخ وفات محمد مهدی بن ابراهیم ۴ جمادی الثانی ۱۲۷۸ فجأة.

تاریخ وفات السید محمد شهبهانی یوم الاضحی ۱۲۸۷.

تاریخ وفات حاج محمد جعفر آباءه ای سبت ۱۹ رمضان ۱۲۸۰ = غفر.

تاریخ وفات آخوند عبدالجواد خراسانی ۱ صفر ۱۲۸۱.

در برگ ۳ وقفنامه این نسخه به تاریخ ۱۲۶۰ نوشته شده است و تولیت را با اقل السادات الطلبة محمد شفیع بن محمد الموسوی الششتری و اولاد او نهاده است که گویا خود کاتب نسخه باشد.

فوت میرزا محمد علی امام جمعه اصفهان ۹ ربیع الاول ۱۳۰۰.

تاریخ وفات العالم الجامع بین المعقول و المنقول استادنا... الحاج محمد جعفر الادبائی شنبه ۱۹ رمضان ۱۲۸۰ = غفر.

فوت سید اسدالله بن محمد باقر سلخ جمادی الثانی ۱۲۹۰.

فوت استادی الحاج محمد ابراهیم کرباسی لیلۃ خمیس ۵ جمادی الاول ۱۲۶۱.

و داستان بوبکر و عمر و غلامش قنقد را نوشته است که به در خانه علی (ع) فرستادند.

مؤلف بی آنکه از خویشتن نام ببرد در دیباچه می گوید: می خواستم در این مقالات چند اصل مهم فلسفی را بیان دارم. اصل اول که آن را «الاصل الاصل» نامیدم در بیان آنست که از یک واحد محض جز یکی نزاید. بنابراین «اصل الاصل» یا قاعده الصدور «لا یصدر من الواحد الا واحد» نام بخش اول کتابی بزرگتر بوده که از آثار رجبعلی تبریزی است.

آغاز: لاحول و لا قوة الا بالله العلی العظیم. سبحانک لاعلم لنا الا ما علمتنا... و بعد: فانا اردنا فی هذه المقالة ذکر اصل و بعض الفروع المتفرعة علیه و هی ایضاً اصول لفروع آخر و بیان أن أكثر المسائل الحکمیة یمکن ان یتفرع علیه، ثم ذکر بعض الاصول و الآراء الحقنة التي اعتمد علیها ارسطوطاليس و سائر القدماء علی غاية الايجاز و الاختصار و سمیتنا الأصل الاول «بالأصل الاصل» لیحصل التمییز بینه و بین سائر الاصول عند المتذکر، جعلتها تذکرة لنفسی... الاصل الاول و هو الذی سمیتاه «الاصل الاصل» فی بیان أن الواحد المحض البسیط من جمیع الجهات لا یمکن ان یصدر منه الا الواحد. (گ ۳۷ ب)...

برخی سرعنوانهای این رساله چنین است:

الشیء الشریف و الشیء الخسیس (گ ۳۹)، المعلول الواحد لا یصدر الا من علة واحدة (گ ۴۰)، تشکیک این کمونه ضد التوحید (العددی) (گ ۴۱ ب)، اثبات الهیولی (گ ۴۲ ب)، لا اتصال فی غیر جسم (گ ۴۳)، تجدد امثال (گ ۴۴ ب)، حد الحركة فی رای ارسطو، و رای الحق (گ ۴۵)، امتناع الحركة فی الجوهر (گ ۴۶)، الجوهر والعرض (گ ۴۷)، الماهیة من حیث هی لیست الاهی (گ ۴۸ ب)، الوجود لازم الماهیة فی الخارج (گ ۵۰)، و ابطال الوجود الذهنی (گ ۵۰ ب).

در اینجا گوید: وجود ذهنی را برای آن ساختند که عقاید خود را بر آن بنیان نهند که اثبات آنها بدون این اساس ممکن نبود، اثبات کنندگان وجود ذهنی همان قدر از نفی کردن من آن را در شگفتند که من از اثبات کردن ایشان معجب هستم. اگر من همه استدلال های ایشان را بیاورم و نقض کنم به گفته مولوی معنوی قدس الله سره العزیز:

گر نویسم شرح این بی حد شود
مثنوی هفتاد من کاغد شود
(گ ۵۰-۵۱) ماهیت اصلی است نه وجود (گ ۵۲ ب) فصل در باره پیدایش لغتها (گ ۵۳) وجود جنس و فصل در خارج (گ ۵۴ ب) و کیفیت صدور شیء از شیء از غوامض علوم است و نعم ما قال من قال قدس سره: اگر تو یار نداری چرا طلب نکنی؟ اگر به یار رسیدی چرا طرب نکنی؟ (گ ۵۵ ب) نفی ترکیب از واجب الوجود (گ ۵۶) اصل آخر: يجب ان يعلم ان المعلوم لا يمكن بينها امر مشترك (گ ۵۶ ب) اصل آخر العدد لا يمكن ان يكون متناهي (گ ۵۷).

حکایتی عجیب! یکی از مدعیان فضل معاصر گفته است: از آنجا که در باره اهمیت کتاب «اثولوجیا» شنیده بودم در جستجوی آن بودم و چون یافتم در یک شبانه روز همه آن را با دقت بررسی کردم و همه آن را پوچ و بی ارزش یافتم. سپس مؤلف در دفاع از آن کتاب می گوید: من از چنین دانشمندان در شگفتم، زیرا که اثولوجیا چکیده اندیشه دانشمندان گذشته است و مورد اتفاق نظر همگان بوده و معلم ثانی (گویا فارابی) آن را تأیید نموده است. کتابی بدین دشواری را که در یک ۲۴ ساعت نمی توان خواند چگونه می توان در آن مدّت فهمید؟! (گ ۵۹) تعلیم در کیفیت شناخت موجودات... و اعلم أن النفس هي اسم الله الاعظم (گ ۶۱) و هذا مقام بيان الكشف الصوري للمتصوفة بسبب الرياضات و المجاهدات (گ ۶۳) بنحو آخر اعلی و اشرف... و لا ينبغي التصريح به. بیت: مصلحت نیست که از پورده برون افتد راز

ورنه در مجلس رندان خبری نیست که نیست (گ ۶۴)...
تتمیم و به تتمّ هذه المقالة في بيان حال النفوس البشرية بعد فساد الهيكل الجسماني و قبل تعلقها ثانياً بالأبدان في المعاد (گ ۶۵)... إعلم ان النفوس تنقسم اولاً بثلاثة اقسام الاول النفوس الساذجة البسيطة و الثاني هو نفوس الاشقيا

و الثالث هو نفوس السعداء (گ ۶۵)... كما قال العارف الرومي والسالک القيومي قدس الله سره العزیز. شعر:

تو قیامت شو قیامت را ببین
دیدن هر چیز را شرط است این
رزقنی الله و جمیع... هذه المراتب السردية...

انجام: خاتمة. فی التنبیه علی منافع هذه المقالة اصلاً (گ ۶۸)... ذکرها جميعاً اما تصريحاً و اما کنایة... التي اوردها في هذه المقالة ايراداً خالياً عن الاطناب... كما لا يخفى علی من... تتبع الكتب المصنفة... و مقالاتهم الغير المبينة علی اصول الحكمة، ثم اتفق له الاطلاع علی هذه المقالة و تفكر فيها... مشتاقاً إلى الحق و اليقين و لا يليق به مثل الذين حملوا التوراة ثم لم يحملوها كمثل الحمار يحمل اسفاراً، بل يكون ممن القى السمع و هو شهيد... يصدق بما قلنا في شأنها... و عرف مقامها و منزلتها بين سائر الكتب... يقيناً غير مشوب بشوائب الشكوك و الاوهام و غير مشوش بتشبيهات اهل الحكمة و الكلام بعون الله و حسن توفيقه... و ما يذكر الا اولو الالباب. هذا آخر ما اردنا بيانه في هذه المقالة و الحمد لله و اهب العقل و الحياة و صلى الله علی محمد و آله (گ ۶۸).

نستعلیق، بی نام و تاریخ، با همان خامه است که همه مجموعه را نوشت و در برگ ۳۰ ب تاریخ ربیع یکم ۱۱۰۱ را نهاد، حاشیه با نشان «منه» دارد (گ ۴۹ ب)، این رساله در برگهای ۳۷ تا ۷۰ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۱۲/۷

(کلام)

شرح عقائد

متن «عقاید نسفی» از نجم الدین ابو حفص عمّار پسر محمد نسفی (۴۶۱-۵۳۷) متنی جامع است از عقائد سنیان سده ششم که به ظاهر از تسنن سلفی دو قرن آغازین دفاع می کند، لیکن در عمل اندیشه های گنوسیتی ایرانی را در آن آمیخته و این معجون را به سلفیان نسبت می دهد. چون نسفی نخستین کس بود که پس از غزالی گنوسیسم ایرانی را تسنن نامید، پشتیبانی حکام را برای کسب کرد و مورد پسند واقع گردید و شرحها و حاشیه ها بر آن نگاشته، که مقداری از آنها در کشف الظنون ج ۲ ص ۱۱۴۵ یاد شده است.

نسخه ای از ترجمه فارسی این کتاب که در سال ۹۱۴ به فارسی گردانیده شده

است به شماره ۳۰۵۶ در این کتابخانه هست و در فهرست ج ۶ ص ۸۵۵ معرفی شده است.

یکی از شرحهای این کتاب نسفی، از تفتازانی (۷۱۲ - ۷۹۳) سعدالدین مسعود بن عمر است، که در شعبان ۷۶۸ آنرا به پایان رسانیده است.

شرح تفتازانی بر عقاید نسفی در کلکته ۱۲۶۰ هـ و لکناهور ۱۲۸۶ هـ و مصر ۱۳۲۱ و چاپ شاکر ۱۳۳۱ هـ - ۱۹۱۳ هـ و قازان ۱۸۹۷ هـ و ۱۸۹۸ هـ و استانبول ۱۳۱۳ هـ - ۱۳۲۳ هـ چاپ شده است (معجم المطبوعات سرکیس ص ۶۳۷) نسخه چاپ استانبول ۱۳۰۳ هـ نیز در قم به سال ۱۳۵۲ افسست و پخش شده است.

آغاز (یک برگ افتاده): بعد تمهید و تکثیر الفوائد مع تجرید من الزوائد... هو حسبی و نعم الوکیل. اعلم. أن الأحكام الشرعية منها ما يتعلق بكيفية العمل...

این عبارت برابر است با سطر ۶ صفحه ۵ چاپ استانبول ۱۳۰۳ - ۱۳۰۴ هـ افسست مهاباد (کردستان ایران) سال ۱۳۵۲ هـ

انجام نیز برابر همان چاپ است: لا مطلق الشوق والكمال. فلا دلالة على افضلية الملائكة، والله اعلم بالصواب.

نستعلیق زیبا و ریز، بی نام و تاریخ، در پیرامون سده ۱۰ هـ نوشته شده است، متن زیر خط شنگرف، صفحه ها نیز در جدول شنگرف است در برگهای ۷۰ تا ۱۲۰ مجموعه جای دارد و پیش از آن «الاصول الاصلیة - مقاله لایصدر عن الواحد الا الواحد» است که در برگ ۲۵ ب تاریخ کتابت ۱۱۰۱ نهاده شده است.

ع/۲۱۱۳

(اصول فقه شیعی)

منية اللیب فی شرح التهذیب

شرح از: سیدنا ضیاء الدین عبدالله پسر مجدالدین الاعرج الحسینی.

متن «تهذیب طریق الوصول الی علم الاصول» از علامه حلی (۶۴۸-۷۲۶) است که گویند آن را از «مختصر الاصول» ابن حاجب خلاصه نموده است (ذریعه ج ۴ ص ۵۱۲).

این کتاب علامه به «تهذیب الاصول» یا «تهذیب الوصول» نیز معروف است و

شامل مباحث اصولی است که به ۱۲ مقصد چنین تقسیم شده است:

مقصد اول در مقدمات (گ ۳)، مقصد دوم در لغات (گ ۲۴ ب)، مقصد سوم در امر و نهی (گ ۷۹ ب)، مقصد چهارم در عام و خاص (گ ۱۳۵ ب)، مقصد پنجم در مجمل و مبین (گ ۱۷۵ ب)، مقصد ششم در افعال (گ ۱۸۹)، مقصد هفتم در اجماع (گ ۲۱۶ ب)، مقصد هشتم در اخبار (گ ۲۳۴)، مقصد نهم در قیاس (گ ۲۶۳)، مقصد یازدهم در تعادل و تراجیح (گ ۳۰۳ ب)، مقصد دوازدهم در اجتهاد (گ ۳۱۴).

بر «تهذیب» شرحها و حواشی بسیار نوشته شده است که در ذریعه ج ۱۳ از ص ۱۶۵ تا ص ۱۷۰ و ج ۴ از ص ۵۱۱ تا ص ۵۱۴ معرفی شده اند.

این کتاب در سال ۱۳۰۸ در تهران به چاپ رسیده است.

یکی از شروح «تهذیب الاصول» به نام «منية اللیب فی شرح التهذیب» تألیف سید ضیاء الدین یاد شده میباشد. وی خواهرزاده علامه حلی است و از مشایخ شهید اول به شمار می رود (ذریعه ج ۲۱ ص ۷۲). این شرح در حاشیه تهذیب در سال ۱۳۰۸ در تهران به چاپ رسیده و بطور مستقل نیز در لکهنو (هند) در سال ۱۳۱۶ چاپ شده است (ذریعه ج ۲۳ ص ۲۰۷). تاریخ اتمام شرح آن توسط شرح کننده، روز چهارشنبه ۱۵ رجب سال ۷۴۰ ذکر شده است (ذریعه ج ۱۳ ص ۱۶۸).

این کتاب شامل دو جزء است جزء اول از آغاز مقدمات تا آخر افعال بخش ششم و جزء دوم از اجماع تا پایان اجتهاد (بخش دوازدهم) را شامل می شود.

شرحی دیگر به همین نام، تألیف برادر بزرگتر سید ضیاء الدین، یعنی سید عمیدالدین (۶۸۱ - ۷۵۴) عبدالمطلب بن سید مجدالدین، بر تهذیب الاصول نوشته شده، که به شرح عمیدی معروف است. ایندو شرح در عبارات و مطالب با یکدیگر متفاوتند و شهید اول (۷۳۴ - ۷۸۶) در کتابی به نام «جامع البین من فوائد الشرحین» آنها را جمع نموده و فوائد دیگر نیز بر آن دو افزوده است. شهید آنچه را که از شرح ضیائی نقل می کند با نشانه (ض) و آنچه را از شرح عمیدی

می آورد، با نشانه (ع) در کتاب خود ذکر کرده است (ذریعه ج ۵ ص ۴۳).
 آغاز جزء اول: بسملة و به الاعانة فى التتميم - اللهم انى احمدك حمدا لا يقدر...
 (گ ۲ ب).

انجام جزء اول: ... وهو ضعيف لجواز ظهوره ... هذا آخر الجزء الاول من شرح التهذيب ... و كتب مصنفه عبد الله بن الاعرج الحسينى حامد الله تعالى و مصليا على سيد رسله محمد النبى و آله الطاهرين (۲۱۵ ب).

انجام جزء دوم: ... و باقى الاعتراضات و اجوبتها ... قد فرغ من تسويد هذا الكتاب الشريف يوم الجمعة ثامن العشر الثانى من الشهر الخامس من السنة الثامنة من العشر الثالث بعد الالف اقل عباد الله... ابن قنبر على محمد ... آمين، يا رب العالمين (گ ۳۴۳) (= روز ۱۸ ماه جمادى الاول از سال ۱۰۲۸).

نسخ، ابن قنبر على محمد، ۱۰۲۸ (گ ۳۴۳)، سرفصلها با سنگرف، برخى تصحيحها در حاشيه با نشانه «صح» دیده می شود، حاشيه ها با نشانه های «سید حسین حسینی ارغندی» (گ ۴ ب)، «ی» (گ ۲۸)، «جواد» (گ ۳۵ ب)، «لطفعلی» (گ ۲۱۵)، «صدرالافاضل» (گ ۲۱۵ ب) دارد، در گ ۱ ب و گ ۲ نیز خط صدرالافاضل به چشم می خورد که نسخه و مؤلف آن را در گ ۲۱۵ معرفی نموده است، در گ ۱۱۵ جدولی مشاهده می شود که در باره واجب موسع و مضیق ترتیب داده شده است، در گ ۲ یادداشتهاى در باره نقل و انتقال نسخه وجود دارد، مهر و خط مالکان نسخه در گ ۲ و گ ۲ ب مشاهده می شود، که از جمله مالکین اسحاق بن ابراهیم ابن افضل الحسينی (گ ۲) است، مهری با کلمات «هو العلى الاعلى» در (گ ۲ ب) مشاهده می شود که به گفته صدرالافاضل متعلق به مجد العلماء ملقب به عين القضاة است، پایان جزء اول در گ ۲۱۵ ب و پایان جزء دوم تا در گ ۳۴۳ است.

جلد: تیماج عنابی، مقوایی، دامن دار، ترنج و نیم ترنج ضربی، نیم سوخت، ۲۴۵×۱۴۰.

کاغذ: اصفهانی، ۱۵۵×۸۰، ۳۴۴ برگ، ۲۱ سطر.

شماره پیشین: ۲۷۹ - ۲۱۶۴.

ع/۲۱۱۴

(فقه شیعی)

مفاتیح الشرایع

از: ملا محسن فیض (۱۰۰۷ - ۱۰۹۱).

کتابی است در فقه که به گفته خود مؤلف آن را در دو فن، اول عبادات و سیاسات، دوم عادات و معاملات بنا نهاده است. هریک از این دو بخش حاوی شش کتاب و خاتمه می باشد و هر کتاب دارای یک مقدمه و چند باب و هر باب چند مفتاح است، مؤلف به سال ۱۰۴۲ تألیف آن را پایان رسانیده و ماده تاریخ آن [اثان اربعون الف] می باشد.

این کتاب در فهرست انوار ج ۸ ش ۵۳۶ ع و ج ۷ ش ۲۴۲ آمده است. همچنین در ذریعه ج ۲۱ ص ۳۰۳ معرفی شده است. آغاز نسخه ما افتاده است. آغاز (افتاده): الحمیده و الاخلاق الحسنه التى هی طاعات القلب نفس هذه على تلك فرضها و نقلها فان الاشياء انما تعرف باضدادها...

انجام: ... لم يعلم عدم رضاه والألم يجز، لاضرر ولا ضرار فى الدين كما فى الخبر... حتى يرد فيه نهى. و الله اعلم بحقايق احكامه. هذا اخر المفاتيح و وقع الفراغ من تأليفه عام اثنين و اربعين و الف.

نسخ درشت، ناشناس، پیرامون سده دوازدهم، روی برخی عبارات با مرکب سیاه خط کشی شده است، آغاز افتاده، گ ۱ تا ۳۷ بخش اول است که تاریخ کتابت آن ۱۱۵۸ آمده است «قد فرغت من الجلد الاول... يوم الاربعاء الخامس و العشرين من شهر شعبان المعظم ۱۱۵۸»، گ ۳۷ ب تا ۱۵۰ بخش دوم است، سه مهر بیضی شکل در برگ ۳۷ با عبارت «محمد على بن حسين محمد» دارد.

جلد: تیماج مشکى، یک لا، فرسوده، ۲۸۵×۱۸۵.

کاغذ: نخودی، اصفهانی، فرسوده، وصالی، از شیرازه جدا گردیده،

۲۱۰×۱۲۵، ۲۷۰×۱۴۰، ۱۵۰ برگ، سطر بین ۲۵ تا ۳۱.

شماره پیشین: ۴۱۶ - ۲۳۰۱.

ع/۲۱۱۵

(فقه شیعی)

تعلیق بر شرایع الاسلام فی بیان مسائل الحلال و الحرام

از: محمد حسین بن محمد علی بن محمد اسماعیل الطیب الطهرانی (قرن ۱۳).

احتمالاً مؤلف یکی از متولیان مدرسه خان مروی تهران است که پس از پدرش ملا آقا بزرگ طهرانی عهده دار آن منصب بوده است (ذریعه ج ۲۱ ص ۶۷) متن شرایع از محقق حلی (۶۰۲ - ۶۷۶) است کتاب شرایع و شرحها و حواشی آن پیش از این با شماره های ۲۰۰۰/ع، ۲۰۳۱/ع، ۲۰۶۰/ع، ۲۰۸۹/ع و ۲۰۹۴/ع معرفی شده است. اما این حاشیه در ج ۶ ذریعه نیامده است.

نستعلیق متوسط، با خط خوردگیهای فراوان است، که گمان نمی رود از غیر از مؤلف باشد (قرن ۱۳)، عبارت متن با عنوان «قوله» آمده و خطی روی آن کشیده شده است، نسخه شامل بخشی از کتاب طهارت و صلاة است یعنی از اول طهارت تا اواسط حیض و قسمتی از مباحث نافله ها است، مطالب گاهی به صورت نامرتب صحافی شده است مثلاً مبحث حیض از گ ۱۷ تا گ ۲۴ ب بطور ناقص وجود دارد پس از آن مبحث آب مضاف در گ ۲۵ آمده است، در گ ۷۷ ب مبحث حیض تکرار شده است تا گ ۸۴، و در گ ۸۵ تا آخر کتاب مقداری از احکام نمازهای نافله بطور ناقص وجود دارد، آخر نسخه افتاده، حاشیه ها کتاب با نشانه «منه» میباشد و گاهی تصحیح متن با علامت «صح» در حاشیه دیده می شود.

جلد: مقوای، رویه کاغذ رنگی، عطف تیماج سیاه و فرسوده، ۲۲۵×۱۴۵.

کاغذ: فرنگی، نوشته ها متغیر بین ۱۳۰×۹۰ و ۱۵۰×۹۵، ۸۹ برگ، تعداد سطور متغیر بین ۱۴ و ۲۰ است.

شماره پیشین: ۲۵۶ - ۲۱۴۱.

ع/۲۱۱۶

(اصول فقه شیعه)

حاشیه بر معالم

از: خلیفه سلطان (۱۰۰۱ - ۱۰۶۴).

مکرر شماره ۲۰۴۷/۵ ع، آغاز و انجام این نسخه نیز مطابق با نسخه

ع/۲۰۴۷/۵ می باشد.

نسخ، محمد رضا پسر محمد حسینی شنبه ربیع دوم ۱۲۵۲، غیر از نسخه بدلهای و تصحیحهایی که در حاشیه دارد، حاشیه هائی با نشانه های دیگری نیز به صورت «مط» (گ ۳۴) و «احم دفعی عنه» (گ ۳۸) و «سلط» به چشم می خورد.

جلد: تیماج سبز، مقوای، ۱۴۵×۱۰۰.

کاغذ: فرنگی، ۹۰×۵۰، ۱۱۶ برگ، ۱۲ سطر.

شماره پیشین: ۱۹۵ - ۲۰۸۰.

ع/۲۱۱۷

(دعا)

صحیفه سجادیه

امام زین العابدین علی بن الحسین (ع) (۳۶ - ۹۵ هـ) دعاهائی داشته اند که در مجموعه هائی پس از وفات ایشان گردآوری و به نام «ادعیة زین العابدین» معروف شده است. مردی بنام هبة الله ملقب به عمید الرؤساء رضی الدین ابو منصور بن حامد بن احمد بن ایوب بن علی لغت شناس حلی (م ۶۰۹). این دعاها را در سده ششم و هفتم در یک مجموعه گرد آورد که به نام «صحیفه کامله سجادیه» معروف شد، در دیباچه این مجموعه آن را شامل ۷۵-دعا دانسته اند. لیکن نسخه هایی که از صحیفه در دست است تنها ۵۴ دعا را در بردارد.

آغاز: حدثنا السید الاجل ... بهاء الشرف...

اینک گوینده حدثنا بهاء الشرف کیست؟

افندی در ریاض العلماء از میرداماد (۹۷۰ - ۱۰۴۱) نقل می کند که گوینده حدثنا هبة الله بن حامد عمید الرؤساء است و او روایت این صحیفه را در ربیع الثانی سال ۶۰۳ به ابن معیة قاسم بن حسین اجازت داده است. ریاض العلماء ج ۵ ص ۳۰۷ - ۳۱۰، ص ۳۹۶ - ۳۹۷ و ذریعه ج ۱ ش ۱۳۷۹.

افندی گوید: نسخه ای از صحیفه دیدم که از روی نسخه اصلی خط ابن سکون و عمید الرؤساء نوشته شده بود و پشت آن اجازتی از ابن سکون (م ۶۰۶) برای ابن معیة قاسم بن حسن بن محمد بود (ریاض العلماء ج ۴ ص ۳۹۶) و

بنابراین گوینده حدثنا؛ هم هبة الله و هم ابن سکون هر دو با هم هستند (ریاض العلماء ج ۴ ص ۳۹۷).

روایت کنندگان صحیفه از بهاء الشرف در جدول مندرج در فهرست دانشگاه ج ۱ ص ۱۵۷ به ده تن رسیده است، لیکن شهرت عمید الرؤساء نه تن دیگر را به فراموشی سپرده است.

شیخ حر (۱۰۳۳ - ۱۱۰۴) گوید: عمید الرؤساء هبة الله پسر حامد پسر ایوب فاضلی بزرگوار بود و تألیفاتی داشت. سید فخار از وی روایت دارد (امل الامل ج ۲ ص ۳۴۲) افندی او را از دبیرزادگان، شاگرد ابن خشاب نخوی بغدادی (۴۳۹ - ۵۶۸) و ابن عصار لغوی بغدادی (م ۵۷۵) و ابوالحسن عبدالرحیم سلمی رقی شمرده از وزیر ابن علقمی (۵۹۳ - ۶۵۶) آرد که در پشت نسخه ای از مصباح چنین نوشته بود: «نویسنده این نسخه رضی الدین عمید الرؤساء، ابو منصور هبة الله پسر حامد پسر احمد پسر ایوب پسر علی پسر ایوب لغوی حلی، از یاران ابن خشاب و ابوالحسن عبدالرحیم سلمی رقی است. او از دبیر زادگان بود و آخرین قراءت من بر وی بسال ۶۰۹ بود که در همان سال به سن بالای هشتاد درگذشت». عمید الرؤساء از عبدالحمید نسابة نیز روایت دارد (ذریعه ۱ ش ۲۶۰۴) نام عمید الرؤساء، در سند کتاب نزهة القلوب سجستانی (م ۳۳۰) در لغات غریب قرآن نیز آمده است (ذریعه ۲۴ ش ۶۲۱).

ابن معیة قاسم بن حسن دیباجی از وی روایت دارد (ذریعه ج ۱ ش ۱۳۷۹). در ذریعه کتابهای زیر به وی نسبت داده شده است:

«الاختلافات» (ذریعه ۱ ش ۱۹۰۲)، «الکعب» (ذریعه ۱۸ ش ۷۹۷)، «الکتاب» یا «الکتب» (ذریعه ۱۷ ش ۲۶۱، ذریعه ۲۶ ش ۱۵۶۷) و «کتاب اللغة» (ذریعه ۱۷ ش ۲۷۹).

در فهرستها دو کتاب به نام «ادعیة زین العابدین» از سده پنجم دیده می شود (ذریعه ج ۱ ش ۲۰۵۹ و ج ۸ ش ۸۰۱) سپس در سده ششم با نام صحیفه سجادیه برخورد می کنیم. ابن شهر آشوب ساروی (م ۵۸۸) در ترجمه احوال متوکل بن عمیر از کتاب معالم العلماء لقب «زبور آل محمد» و در احوال یحیی بن علی حسینی رقی لقب «انجیل اهل البیت» بدان داده است.

صحیفه معصومه: افندی در آغاز دعاهائی که بنام «صحیفه ثالثه» گرد آورد می گوید: نسخه ای از صحیفه را در عراق دیدم که با نسخه ابن اشناس و ابن سکون (م ۶۰۹) و ابن ادریس (م ۵۹۸) و شهید اول (م ۷۸۶) و شهید دوم (م ۹۶۶) مقابلت و تصحیح شده و لقب «معصومه» بدان داده شده بود.

حاجی میرزا حسین نوری (۱۲۵۴ - ۱۳۲۰) نسخه صحیفه خود را با نسخه شیخ بهائی (۹۵۳ - ۱۰۳۰) و نسخه مجلسی (۱۰۳۷ - ۱۱۱۰) پنج بار مقابلت کرده و آنرا نیز «معصومه» خوانده است. (ذریعه ج ۲۱ ش ۴۹۶۵ و ۹۶۶).

احوال عمیده الرؤساء، در «بغیة الوعاة» سیوطی (م ۹۱۱) و امل الامل ج ۲ ش ۱۰۵۳ و ریاض العلماء ج ۵ ص ۳۱۰ - ۳۰۷ و نیز احوال شاگردش قاسم بن حسن بن معیة در ج ۴ ص ۳۹۵ - ۳۹۸ و ذریعه در نام کتابهایش دیده می شود.

نسخ، بی نام، ابن مرحمت پناه عمدة الفضلاء (افتاده)، در تاریخ جمعه ۲۹ ذی قعدة الحرام ۱۰۷۵ (گ ۱۲۳ ب)، عنوانها و دعاها سنگرف.

جلد: تیماج قهوه ای، یک لا، سجاف و ته چرم مشکی، ۱۷۸×۸۷.

کاغذ: فرنکی شکری و آبی، ۱۰۰×۳۵، ۱۲۴ برگ، ۱۵ سطر.

شماره پیشین: ۳۸۴ - ۲۲۶۹.

ع/۲۱۱۸

مجموعه

شامل:

۱ - تصریف، از ابراهیم بن عبدالوهاب زنجانی (م ۶۵۵)، از گ ۱ تا

گ ۶۴ ب.

۲ - عوامل، از عبدالقاهر بن عبدالرحمان جرجانی (م ۴۷۱)، از گ ۶۴ تا

گ ۸۵.

نسخ، در پایان تصریف (گ ۶۴ ب) کاتب احمد بن دشتی معرفی شده است، قریه خریاباد، از تاریخ کتابت نیز فقط ماه رجب و روز دوشنبه آن ذکر شده است، با توجه به شباهت خط «تصریف» و «عوامل» احتمالاً کاتب همه مجموعه شخص نامبرده می باشد، حاشیه های تصریف با نشانه های

«سعدالدین» (گ ۲)، «جلی» (گ ۴ ب)، «جاریردی» (گ ۴۴)، «افرازی» (گ ۴۷)، «زنجانی» (گ ۴۸) و تصحیح ها با علامت «صح» مشخص شده و در صفحاتی نیز حاشیه ها و اشعار فارسی دیده می شود (گ ۲۵ ب، گ ۱۰)، حاشیه های عوامل، بیشتر بدون امضا است و در مواردی هم از تسهیل مطالبی نقل شده است. (گ ۷۲)، در دو صفحه آخر نسخه نیز ابواب افعال نوشته شده است (گ ۸۵ ب، گ ۸۶).

جلد: تیماج، فرسوده، مقوایی، ۱۴۰×۱۰۰.

کاغذ: سمرقندی، ۷۰×۵۰، ۸۶ برگ، ۵ سطر.

شماره پیشین: ۳۸۵ - ۲۲۷۰.

ع/۲۱۱۸/۱

(نحو زبان عرب)

تصریف عزّی

یا «العزی فی التصریف»

به گفته کشف الظنون (ج ۲ ص ۱۱۳۸) و ذریعه ج ۶ ص ۱۲۰ نام مؤلف ابراهیم بن عبدالوهاب زنجانی (م ۶۵۵) است اما سرکیس در معجم المطبوعات ص ۹۷۷ و همچنین در نسخه خطی جامع المقدمات ۱۰۷۹/ف نام مؤلف عبدالوهاب ابن ابراهیم زنجانی آمده است.

پیش از این با شماره های ۳/۳۶۳ ف و ۲/۲۷۴۸ ف معرفی شده است. در ش ۳/۳۶۳ ف نام مؤلف «ابراهیم زنجانی» و در ۲/۲۷۴۸ ف نام مؤلف تفتازانی (۷۱۲ - ۷۹۱) یاد شده است. پس از تطبیق این نسخه با شرح تصریف مندرج در جامع المقدمات مشخص شد که در شماره ۲/۲۷۴۸ ف نام مؤلف به اشتباه تفتازانی آمده است و وی شارح تصریف است نه مؤلف آن. نسخه دیگر آن نیز در ش ۳/۲۱۲۷ خواهد آمد.

آغاز و انجام این نسخه مطابق با ۳/۳۶۳ ف و ۲/۲۷۴۸ ف است.

این رساله در برگهای ۱ ب تا ۶۴ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۱۸/۲

(صرف زبان عرب)

عوامل

از: عبدالقاهر بن عبدالرحمان جرجانی (م ۴۷۱).

مکرر شماره ۵/۲۱۱۱ ع، آغاز عوامل مطابق شماره ۲/۲۷۵۲ ف و ۲۷۳/ف است و انجام آن با نسخه های قبلی متفاوت است و ظاهراً با توجه به اینکه در این نسخه ۱۰۰ عوامل بطور کامل و طبق فهرست اولیه کتاب ذکر شده است، این نسخه باید کامل باشد.

انجام: والمعنویة منها عددان... ختمنا باذن الله تعالی و قضاءة و نرجو ان یرفع الله منازلنا بکرمه و شفقتہ و لایجعلنا من الأسفلین تمت.

این رساله در برگهای ۶۴ ب تا ۸۵ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۱۹

(فقه شیعی)

رسائل فقیهه

از دانشمندی ناشناخته در سده سیزدهم که کاتب از او با عبارت دام ظلّه یاد می کند. شامل چهار کتاب: (۱) صلوات، (۲) زکات، (۳) خمس و (۴) صوم می باشد. در زمان حیات مؤلف کتابت شده و بلاغ دارد. نگارنده که نام وی بدست نیامد، بنا بر تصریح متن در گ ۵۲، ۵۷، ۹۳ و ۹۶ ب دارای شرح شرایع نیز می باشد، همچنین در گ ۱۲۱ ب در مسئله نماز احتیاط سطر هفتم به «الکتاب الکبیر» خود ارجاع داده است. در گ ۱۷۷ تاریخ ۲۵ ذی الحجه ۱۲۶۷ و در گ ۱۸۲ ب ۲۴ ذی الحجه ۱۲۶۷ و در انجام آخرین کتاب «کتاب صوم» تاریخ ۱۳ رمضان ۱۲۷۳ آمده است. همچنین در گ ۹۴ ب و ۱۵۵ مؤلف در بیان مطلب به نظر پدر خویش که ظاهراً از علما می باشد اشاره کرده است چنانکه می گوید: «... و وجوه یومئذ فقد اشکل الوالد اعلی الله مقامه فی جوازه و الصحیح...» سطر ۹۴ و «سادسها ان یاتی بالکیفیة التي ذکرها والدی اعلی الله مقامه...» سطر ۹ گ ۱۵۵.

آغاز: بسملة... والصلاة... تفکر ایها العبد المخلوق، فی خلقتک و بعثتک و فی فنائک و نشرک، و لا تجعل همک الدنیا فان متاع الدنیا عمّا قریب یفنی و ما عند الله خیر و ابقی و لا تفرح بالحیوة الدنیا و زینتها فان (گ ۲ ب)... فاعرف الله تعالی شانه و اعبدہ... و من معجزات باهرة

و... نبوة محمد (ص) و من نص صریح امامة الائمة الاثنی عشر... ارجع علیهم فیما اراد الله منک و... قد وصل الیک منهم یدابید الصلوه و الصوم و الزکوة و الخمس و الحج و الجهاد و سایر الاعمال فلا بد لک من (گ ۳) معرفة التکالیف و نحن نبین لک خالصها انشاء الله تعالی فی کتب و ابواب و مقاصد و مباحث عدیده. کتاب الاول فی الصلوة و فیہ ابواب الاول فی شرایعها و فیہ ارکان الرکن الاول فی الطهارة و فیہ مطالب المطلب الاول فی الطهارة عن الحدث و... هنا فصول الفصل الاول فی الحدث الاصغر (گ ۳ ب)...

آغاز کتاب دوم: کتاب الثانی فی الزکوة و فیہ مقصد ان، المقصد الاول فی زکوة المال و هی حق مالی آلهی... ینقسم الی واجب و مندوب ففیہ قسمان الاول فی الزکوة الواجبة ففیها مباحث عدیده المبحث الاول فیمن يجب علیه... (گ ۱۵۸)... المقصد الثانی فی زکوة الفطرة... (گ ۱۷۴).

انجام کتاب دوم: الا انه ما تى بالمستحب و يستحب ایضاً لکل من حصل الشرط... هذا ما کتبه دام ظلّه فی المقام فرغنا عنه فی بداق اباد لیلة الخامس و العشرین من شهر ذی الحجة الحرام سنة ۱۲۶۷ (گ ۱۷۷ ب).

آغاز کتاب سوم: بسملة. کتاب الثالث فی الخمس و فیہ مباحث المبحث الاول فیما يجب فیہ الخمس (گ ۱۷۸)...

انجام کتاب سوم: ... و الامة المسیبة بل ما یتعلق بالمناکح مطلقاً علی اشکال فرغنا منه فی لیلة الزّابع و العشرین من ذی الحجة الحرام فی قرية هراتمه سنة ۱۲۶۷ (گ ۱۸۲ ب).

آغاز کتاب چهارم: بسملة. کتاب الرابع فی الصوم فیہ مقدّمه و مقاصد. المقدّمه فی معنی الصّوم (گ ۱۸۴)...

انجام کتاب چهارم: ... فجواز الافطار مع عدم التّصیق حتّى بعد الزوال قوی و ان کان الاحوط ترکّه و هی هنا احکام آخر ذکرناها فی «شرح الشرایع» و لم یسع الوقت لازید من ذلك. فرغ منه ظهر یوم الثلاثاء العاشر من شهر رمضان سنة ۱۲۷۳ اللهم اجعله خالصاً لوجهک الکریم، و الصلوة و السلام علی محمد واله (گ ۱۹۶ ب).

نسخ خوش، ۱۳ رمضان ۱۲۷۳، عنوانها مرکب سرخ، حاشیه های ریز نستعلیق با عبارت «منه دام ظلّه العالی» در برگ ۱۹۶ ب بلاغ مقابله و تصحیح با امضای «اقل الطلبة عبدالصمد المحلاتی» دیده می شود و سپس با همین خط بلاغ برگ ۱۹۷ دنباله مطالب کتاب چهارم آمده است، برگ ۴۳ و ۴۴ و

برخی حاشیه ها نیز با همین خط است که شاید نویسنده بلاغ و مقابله کننده با کاتب، خود مؤلف یا یکی از شاگردان او باشد، در برگ ۱۱۵، ۱۱۶ و ۱۱۷ جدولی در شکایات نماز آمده است.
جلد: تیماج، یک لا، حنایی، ۱۴۲×۹۵.
کاغذ: فرنگی، نخودی، ۹۰×۵۰، ۱۹۸ برگ، ۱۵ سطر.
شماره پیشین: ۱۹۴ - ۲۰۷۹.

ع/۲۱۲۰

(فقه شیعی)

مختصر النافع

از: محقق حلی، جعفر بن حسن بن یحیی بن سعید (۶۰۲ - ۶۷۶).

کتابی است در فقه که به وجه اختصار اهم مسایل فقه شیعی را آورده است. گویند این کتاب مختصر «شرایع الاسلام» خود محقق حلی است از اینرو بدان «النافع فی مختصر الشرایع» نیز گفته اند.

این کتاب در فهرست انوار ج ۱۰ شماره ۱۹۵۹، ۱۹۵۰، ۱۷۸۸، ج ۹ ش ۱۳۶۵، ۱۳۹۴، ج ۸ ش ۸۵۵ و ج ۷ ش ۷۷، ۶۸ معرفتی شده است همچنین در ذریعه ج ۱۴ ص ۵۷ - ۶۱ شروح آن آمده است و چاپهای آن در فهرست عربی مشار ص ۸۱۸ یاد شده است.

آغاز و انجام این نسخه برابر ش ۱۳۶۵ فهرست انوار می باشد.

آغاز: بسملة. الحمد لله الذی صغرت فی عظمته عبادة العابدین و... اما بعد فانی مورد لک فی هذا المختصر خلاصة المذهب المعتر بالفاظ...

انجام: لاتعقل العاقلة بهیمة و لاتتلاف مال. و یختص ضمانها بالجناية علی الآدمی فحسب. کتاب النافع فی علم الشرایع من تصنیف الامام العالم السالک نجم الدین بن... حسن بن سعید الحلی.

نسخ متوسط، جمادی الاول ۱۰۱۱، حاج یوسف بن عبدالرحمان حسنیادهی، عنوانها شنگرف، پاره، فرسوده، آب افتاده است، حاشیه ها به نستعلیق ریز با نشانه «ه»، «صح»، «زین»، «ع ل»، «ارشاد»، «ع ک»، «شرایع»، «قواعد»، «تحریر»، «تفیح»، «شرح شهید بر ارشاد» دارد، معنی برخی لغات و عبارات

متن به فارسی در ذیل یا حاشیه آن آمده است، در برگ ۱۴۳ از مسئله سوم کتاب اجاره تا نیمه کتاب وکالت افتادگی دارد (گ ۱ تا ۶ و ۲۴۹ ب)، مطالبی پراکنده به فارسی و عربی آمده است.
جلد: میشن زرشکی، درون تیماج تریاکی پاره و فرسوده، ۱۲۰×۱۸۰.
کاغذ: نخودی، اصفهانی، ۱۱۰×۷۰، ۲۴۹ برگ، ۱۱ سطر.
شماره پیشین: ۵۲ - ۲۴۸۲.

ع/۲۱۲۱

مختصر یا «مختصر المعانی»

یا «شرح مختصر تلخیص مفتاح العلوم»

اصل «مفتاح العلوم» تألیف سکاکی (۵۵۵ - ۶۲۶) در سه بخش است: (۱) صرف (۲) نحو (۳) معانی بیان. تعداد چاپهای آن در معجم المطبوعات عربی سرکیس ص ۱۰۳۴ یاد شده و نسخه های دستنویس آن در این کتابخانه به شماره های ۱۱۱ ع و ۱۹۱۳ ع در فهرست ج ۷ ص ۱۰۱ و ج ۱۰ ص ۵۷۲ معرفی شده است. قاضی و خطیب قزوینی دمشق جلال الدین محمد (۶۶۶ - ۷۳۹) بخش سوم مفتاح العلوم را بازسازی کرده کتابی جداگانه در سه بخش معانی، بیان و بدیع ساخته که به «تلخیص المفتاح» شهرت دارد. تلخیص المفتاح قزوینی یک بار به دست خود قزوینی به نام «ایضاح» و دوبار به دست تفتازانی مسعود (۷۱۲ - ۷۹۳) شرح شده است، شرح بزرگ تفتازانی به نام مطول و شرح کوچک او به نام «مختصر» شهرت دارد. تلخیص المفتاح شرحهای دیگر نیز دارد که یکی از آنها شرح بوالقاسم سمرقندی است و نسخه آن در این کتابخانه هست و در ج ۷ ص ۱۵۷ به شماره ۱۸۲ ع معرفی شده است و در حقیقت شرحی است بر تلخیص و شرح های تفتازانی و حاشیه های میر سید شریف گرگانی (۷۴۰ - ۸۱۶). جای گفتگوی ما اکنون شرح «مختصر» تفتازانی بر تلخیص المفتاح قزوینی است.

آغاز: نحمدک یا من شرح صدورنا لتلخیص البیان فی ایضاح المعانی... و بعد فیقول الفقیر الی الله الغنی مسعود بن عمر المدعو بسعد التفتازانی... قد شرحت فیما مضی تلخیص المفتاح و سمیته بالاصباح عن المصباح... ثم رایت الكثير... یسألونی... اختصاره (گ ۲ ب)... فانصب

لشرح الكتاب علی وفق مقتر مهم (گ ۳ ر)... بسملة، الحمد، هو الثناء باللسان علی قصد التعظیم (گ ۳ ب)...

انجام: مع التذکر لما تقدم من الاصول و القواعد المذكورة فی الفنون الثلاثة (گ ۲۲۷ ر) التي لا یحکن الاطلاع... مشتملة علی لطف الفاتحة و منطوية علی حسن الخاتمة، ختم الله لنا بالحسنی و یسر لنا الفوز بالاجر الاسنی بحق النبی و آله. الحمد لله علی التمام و علی محمد افضل السلام. تم (گ ۲۲۷ ب).

این کتاب بارها چاپ شده که سه بار آن را مشار در فهرست مطبوعات عربی ص ۲۱۵ یاد کرده است. این کتاب مدتها کلاسیک تدریس می شده و حاشیه های بسیار بر آن نگاشته شده که در ذریعه ج ۶ ص ۷۰-۷۱ و ۱۹۲-۱۹۳ یاد شده است. نسخه های آن در این کتابخانه به شماره های ۱۰۲ ع و ۱۳۴۲ ع و ۱۳۵۱ ع معرفی شده است. آخر این نسخه افتاده است.

آغاز (مانند همه نسخه ها): بسملة، نحمدک یا من شرح صدورنا لتلخیص البیان... انجام: (حدود دو صفحه از نسخه شماره ۱۳۵۱ ع کمتر دارد)... می کفی بلفظ هذا کافی. قوله تعالی...

فن اول علم معانی (گ ۱۸ ب)، فن دوم علم بیان (گ ۸۷ ب) و فن سوم علم بدیع (گ ۱۲۴ ب).

نسخ نزدیک به ثلث مانند نسخ متداول در آسیای صغیر، کاتب مشخص نیست و تاریخ کتابت حدود قرن ۱۰ می باشد، حاشیه ها با نشانه های «مطول» (گ ۷)، «عط» (گ ۷ ب)، «منه» (گ ۹)، «شرح مصباح» (گ ۴۵ ب)، «ایضاح» (گ ۱۵۴) دارد، تصحیحات با «صح» آمده و برگهای کوچک الحاقی برای حاشیه ها نیز در مابین صفحات صحافی شده است (گ ۱۴ ب).

جلد: مقسواتی (یک لت دارد)، فرسوده و پاره، عطف تیماج قهوه ای، ۱۷۵×۱۲۵.

کاغذ: سمرقندی، نخودی، مهرزده، ۱۳۰×۷۸ و ۱۴۵×۹۵، ۱۵۰ برگ، تعداد سطور متغیر میان ۷ و ۲۱.

شماره پیشین: ۳۹۲ - ۲۲۷۷.

ع/۲۱۲۲

(کلام شیعه)

حاشیه شرح تجرید قوشچی از خفزی

شرح تجرید قوشچی در گذشته ۸۷۹ که آن را شرح جدید نیز خوانند به شماره ۲۰۰۴ ع شناسانده شد و در ش ۲۱۴۲ ع و ۲۱۵۳ ع خواهد آمد. چنانکه در آنجا گفتیم شرح قوشچی گنوسیست تر و ایرانی پسندتر از شرح سلفی مآب محمود اصفهانی (۶۷۴ - ۷۴۹) شاگرد ابن تیمیه (۵۴۲ - ۶۲۲) است، و از این رو حاشیه های بسیار بر آن نگاشته شد که یکی از آنها حاشیه خفزی (م ۹۵۷) شمس الدین محمد بن احمد جای گفتگوی ما است. خفزی در شیراز شاگرد میرصدرالدین محمد دشتکی سوم (۸۲۸ - ۹۰۳) بود، پس می توان او را در مکتب تسدروان دشتکی در برابر مکتب معتدل تردوانی بشمار آورد. قاضی نورالله شهید ۱۰۱۹ در پایان مجلس هفتم از مجالس المؤمنین گوید: به روزگار شاه اسماعیل که مردم را مجبور به تبراً از خلیفگان می کردند، داماد خفزی از او استفتا کرد که چه کنم؟ خفزی پاسخ داد: برو لعنت کن! اینان بیش از عرب بی سواد جلف نبودند. خفزی در دو سال نیم دوران فترت (میان دو حکومت قره قوینلو و صفوی) که هنوز کتابهای مذهبی شیعی در کاشان آشکار نشده بود، به پرسش مسائل شرعی مردم پاسخهای عقلانی اصولی شیعی می داد و چون محقق کرکی (م ۹۴۰) به کاشان آمده همه پاسخهای خفزی را پذیرفت و او را نماینده خود در کاشان نهاد. خفزی در همان شهر در یکشنبه ۲۸ صفر ۹۵۷ در گذشت احوال خفزی در طبقات اعلام الشیعه قرن دهم ص ۲۱۷ و مجالس المؤمنین چاپ اسلامیة تهران ۱۳۷۵ ق ج ۲ ص ۲۳۳ و به دنبال نام کتابهایش که در زیر خواهد آمد، در ذریعه دیده می شود.

خفزی شاگردانی داشت که از راه دور برای تحصیل به نزد وی به کاشان می آمدند مانند:

- فیض الله بغدادی متخلص به حاجبی، او از عراق برای تحصیل به کاشان آمده و پس از مدتی به شیراز و سپس به تبریز رفت. (ذریعه ج ۹ ص ۸۵۴ ش ۵۷۰۵).

- طاهر انجدانی اسماعیلی، در کاشان بزاد و تحصیل کرد و در اثر اتهام به

تندروی در تشیع به هند گریخت و در آنجا ترقی کرد و به صدارت نظام شاه رسید و در ۹۵۲ در احمدنگر در گذشت. تألیفات طاهر در ذریعه به شماره های زیر آمده است: (ذریعه ج ۹ ص ۴۹۹ و ج ۶ ش ۷۷۱ و ج ۷ ش ۶۷۴ و ج ۱۳ ش ۳۸۸ و ج ۱۳ ش ۵۷۰ و ج ۲۱ ش ۲۴۹۹).

از تألیفات خفزی که در این کتابخانه هست و در فهرست معرفی شده است: (۱) تکلّمه در شرح تذکره نصیریّه که به شماره ۱/۱۹۹۹ ع معرفی شده است (۲) مغالطه کل کلامی کاذب یا جذر اصم یا «حسرة الفضلا» یا «ضالة الفضلا» که به شماره ۲۰۴۷/۷ ع معرفی شده است.

(۳) از آثار دیگر او محاکمه میان دو مدرسه فلسفی سده دهم و یازدهم در ایران: مدرسه دوانی محمد بن اسعد (۸۳۰ - ۹۰۸) و مدرسه دشتکی منصور بن محمد (م ۹۴۸) (ذریعه ج ۲۰ ص ۱۳۴ ش ۲۲۶۴ ع آغاز آن را داده است).

(۴) اثبات الواجب (ذریعه ج ۱ ش ۵۲۰)، (۵) رساله در هیولا (ذریعه ج ۱ ش ۵۴۲ و ج ۲۵ ص ۲۶۱ ش ۶۵۰) چهار نسخه آن نشان داده شده است، (۶) حاشیه بر شرح حکمة العین میرک بخارائی به نام «سواد العین» (ذریعه ج ۱۲ ش ۱۵۷۶).

(۷) حاشیه بر نهایة الادراک قطب شیرازی (م ۷۱۰) (ذریعه ج ۶ ش ۱۲۸۳).

(۸) تفسیر آية الكرسي (ذریعه ج ۴ ش ۱۴۱۰).

(۹) رساله در رمل به فارسی (ذریعه ج ۱۱ ش ۱۵۳۳).

(۱۰) رساله در زاویه (ذریعه ج ۱۲ ش ۶۷).

(۱۱) خفزی در برابر کتاب «نهایة الادراک در هیئت از قطب شیرازی کتابی به نام «منتهی الادراک» دارد (ذریعه ج ۲۳ ش ۷۸۲۸).

(۱۲) نورالعین فی شرح حکمة العین (ذریعه ج ۲۴ ش ۲۰۰۳). گویا این کتاب همان سواد العین شماره ۶ باشد.

(۱۳) یکی از آثار خفزی که جای گفتگوی ما است، حاشیه بر شرح قوشچی بر الهیات تجرید است. «شرح تجرید» به شماره ۲/۲۰۰۴ ع شناسانده شد و حاشیه های آن در ذریعه ج ۶ ص ۱۱۳ تا ۱۱۸ یاد شده است، یکی از حاشیه های آن که از خفزی است و اکنون جای گفتگوی ما است در ذریعه ج ۶ ص ۱۱۶ ش ۶۲۳

معرفی شده است. چنانکه خود خفزی در پیشگفتار آن گوید تنها بر بخش الهیات آن کتاب است، و عملاً تنها بر بخش توحید حاشیه نگاشته است که بخش سوم از شش بخش کتاب شرح تجرید است.

قاضی نورالله در باره خفزی گوید: حاشیه ای بر اوایل شرح تجرید تا آخر بحث وجود ذهنی و حاشیه دیگر بر الهیات شرح تجرید دارد.

آغاز: بسملة حمدلة. والصلاة على سيد المرسلين و آله. وبعد فيقول الفقير الى الله الغني محمد بن احمد الخفزي: هذه تعليقات اتفقت مني على شرح الهيات التجريد... قوله: استدلال على وجود الواجب آه. اختار المصنف... (گ ۱ ب)... قوله على معنى انه يصح منه فعل العالم و تركه أقوله: اي بمعنى أن ليس شيء... (گ ۳).

این آغاز برابر است با سطر اول برگ ۱۶۳ ب چاپ سنگی تهران ۱۲۷۴ هـ شرح قوشچی.

انجام: قوله: احدها ان المعقول منه استمرار الوجود هذا الدليل إن تم (گ ۴۹ ب)... فلا يكون واجب الوجود بذاته الا وان كان بسبب ما صارا كان واجب الوجود بذاته واجب الوجود بغیره. تم بعون الله (گ ۵۴).

این آخرین تعلیقه برابر است با سطر ۳ برگ ۱۶۸ چاپ سنگی ایران ۱۲۷۴ بنا بر این حاشیه خفزی تنها بر فصل دوم از سه فصل مقصد سوم شرح تجرید (الهیات) است.

نسخه را در تاریخ سنه ۱۱۲۵ محمد معصوم حسینی منصوری به فرزند کوچک خود محمد ابراهیم بخشوده و برای فرزند خود از خدا توفیق مطالعه آن را درخواست کرده است. این عبارت نیز با خامه نستعلیق زیبا و با مهری بادامی، با این عبارت [العبد محمد معصوم بن محمد ابراهیم الحسینی المنصوری الدشتکی...] در آنجا هست.

نستعلیق خوش، بی نام، در پیرامون سده یازدهم، عنوانها شنگرف، جمله [تم بعون الله در پایان نسخه، شاید نشان کامل بودن نسخه باشد].

جلد: مقوایی، رویه ابری سرخ، ته پارچه مشکی.

کاغذ: ۱۲۰×۱۹۰، ۵۴ برگ، ۱۹ سطر، ۱۳۰×۶۰.

شماره پیشین: ۳۸۰ - ۲۲۶۵.

ع/۲۱۲۳

(نحو زبان عرب)

حاشیه فوائد الضیائیة

کافیة در علم نحو، تألیف ابن حاجب (۵۷۰ - ۶۴۶) میباشد، و پیش از این با شماره ۲۱۱۱/۱ معرفی شده است. این کتاب بوسیله عبدالرحمان جامی (۸۱۷ - ۸۹۸) شرح شده است که در همین فهرست با شماره های ۱۹۸۵، ۱۹۸۶، ۱۹۹۷ و ۲۰۱۹ آمده است.

نسخه حاضر حاشیه ای است بر فوائد الضیائیة و به علت اینکه اول و آخر نسخه افتاده، نام حاشیه نویس مشخص نیست. پیش از این در فهرست آقای انواز دو حاشیه بر فوائد الضیائیة با شماره های ۱۳۵۸ ع و ۱۹۳۱ ع آمده که با نسخه ما مطابقت ندارد. حاشیه های دیگری نیز در کشف الظنون ج ۲ ص ۱۳۷۲ نام برده شده است. ظاهراً محشی خود نیز کافیة را شرح کرده باشد، زیرا در گ ۹ ب می گوید: «... قد بیناه فی شرح الکافیة...» در متن از کسانی نام می برد همچون:

شیخ رضی الدین محمد بن الحسن الاسترآبادی (م ۶۸۶) (گ ۶ ب)، سید الشریف المحقق (جرجانی) (۷۴۰ - ۸۱۶) (گ ۱۴ ب)، ابن مالک (تسهیل) (گ ۱۴ ب)، زمخشری (۴۶۷ - ۵۳۸) (گ ۵۲)، ابن حاجب (ایضاح) (گ ۲۲ ب)، حسام الملة و الدین داود خوافی (گ ۶۳)، فاضل هندی (گ ۱۵۰) (شاید شارح کافیة - فهرست انوار ج ۹ ص ۵۰۳ و شاید صاحب کشف اللثام (۱۰۶۲ - ۱۱۳۷))، و تفتازانی (شرح تلخیص) (گ ۱۹۴).

در گ ۱۷۰ نیز عبارت زیر به چشم می خورد: «... و بهذا لا یتیم استدلال الامام ابی حنیفه رحمة الله علیه بالقرآن...»

در گ ۱۹۳ ب می گوید: صرح به بعض المحققین فی الفوائد الضیائیة ظاهراً مقصودش آن است که برخی از کسانی که در باره فوائد الضیائیة کار کرده اند چنین گفته اند.

در مواردی نیز لغات عربی را به فارسی ترجمه کرده است مثلاً غالبه را به بوی خوش (گ ۴۲ ب) و جرد را به کهنگی و فوسودگی (گ ۱۰۸) تعبیر کرده است.

نسخ، نام کاتب و تاریخ کتابت مشخص نیست، برگ اول و آخر نسخه افتاده،

حاشیه ها با امضای «عبدالغفور» است.

جلد: مقوایی، رویه کاغذ آبی و زرد، عطف تیماج زرشکی فرسوده، موربانه خورده، درون جلد تیماج، قهوه ای سوخته و یک ترنج در وسط آن میباشد، ۱۴۵×۹۰.

کاغذ: فرنگی، ۱۰۵×۵۰، ۲۴۲ برگ، ۱۹ سطر.
شماره پیشین: ۴۰۱ - ۲۲۸۶.

ع/۲۱۲۴

مجموعه

۱ - حاشیه فواید ضیائیه (در نحو)، ناشناخته.

۲ - حاشیه فواید ضیائیه (در نحو)، از عبدالغفور لاری.

نستعلیق، علی نقی بن نورالدین محمد الجیلی، شعبان ۱۰۷۳ (گ ۳۰)، در برگ ۱۵۳ تاریخ ۱۲ ذی حجه سنه ثالث (بقیه افتاده است)، عنوانهای «قوله» با جوهر سرخ و شنگرف است، حاشیه های ریز نستعلیق با نشانه «۵»، «۱۲»، «صح»، «تاج المصاדר»، «ایضاح»، «تلخیص المختصر» دارد، مهر مالکیت بیضی شکل (گ ۱) با عبارت «عبدہ الراجی... الموسوی»، مطالب پراکنده در گ ۳، ۳۱ و ۱۵۲ دیده می شود، گ ۱ تا ۳۰ حاشیه ناشناس، گ ۳۱ تا ۱۵۳ حاشیه لاری است، گ ۱۵۳ و صالی، نسخه از عطف جدا شده و برخی از برگها از شیرازه جدا گردیده اند.

جلد: مقوایی، رویه و عطف تیماج مشکی، آستر تیماج سرخ.

کاغذ: نخودی، دولت آبادی، ۲۰۰×۱۲۰، ۱۵۳ برگ، ۱۶ سطر، ۱۴۰×۸۰.
شماره پیشین: ۵۰ - ۲۴۸۰.

ع/۲۱۲۴/۱

(نحو)

حاشیه الفواید الضیائیه

ابن حاجب مالکی (م ۶۴۶) کتابی در نحو بنام «کافیه» نوشته است. بر این کتاب شروح و حواشی بسیاری نوشته شده که پیش از این در شماره ۲۱۱۱/۱ به آنها اشاره شد. «فواید الضیائیه» نگارش عبدالرحمان جامی (۸۱۷ - ۸۹۲) یکی از

شرح هایی است که بر کافیه نوشته شده است، سپس بر این شرح حاشیه هایی نگاشته اند. که از جمله آنها این حاشیه می باشد.

حاشیه مورد بحث که محشی آن شناخته نشد با عنوانهای «قوله» عبارات «فوائد» را توضیح داده و گاه آن را رد نموده است. نگارنده در مقدمه ذکر می کند که ضمن نوشتن حاشیه ها بر وافیہ مصمم به نوشتن حاشیه ای بر شرح جدید یعنی فواید الضیائیه گردیده است. وی در ضمن متن اشاراتی بر حاشیه جرجانی نیز دارد (گ ۵ ب، ۱۸).

در برگ ۱ این نسخه عنوان «حاشیه ملا مصطفی» آمده است.

آغاز: بسملة. اسم مفتاح لباب الکلام، و ذکره فعل ارباب الهدایة بین الانام و... نصلی... فینما انا اعلق علی کتاب «الوافیه» فی شرح الکافیة و علی حواشیه الشریفة... ظهر شرح جدید للکافیة... اعلق علی بعضها حواشی ترهف اذهان المبتدین و تدرّجهم فی سلك المتوسطین و لله الحمد... قوله الحمد یمكن ان... قوله لولیه (گ ۱ ب)... قوله الشیخ ابن الحاجب... قوله لانه لهذا الجمع الخ وجه التسمیة بالفوائد الضیائیه (گ ۲ ب)...

انجمام: و قوله اسماء الاشارة ماوضع للمشار الیه... و قوله الافعال الناقصة ماوضع لتقریر الفاعل علی صفة. تم الکتاب بعون الله الملك الوهاب و الیه المرجع و المآب علی يد العبد الضعیف... علی نقی بن نورالدین محمد تحریراً فی شهر شعبان المعظم سنه ثالث سبعین الف (گ ۳۰).

ع/۲۱۲۴/۲ (نحو)

حاشیه الفواید الضیائیه

از رضی الدین ملا عبدالغفور لاری (م ۹۱۲). وی شاگرد عبدالرحمان جامی (۸۱۷ - ۸۹۲) است و بر شرح کافیه استاد خود این حاشیه را با عنوانهای «قوله» نگاشته است. بنابر قول چلبی در کشف الظنون ج ۲: ۱۳۷۲ لاری تنها بر نیمی از فواید حاشیه نوشته است. این حاشیه که به «حاشیه لاری» و «حاشیه ملا عبدالغفور» شهرت دارد در ذریعه ج ۶ ص ۳۶، معجم المطبوعات سرکیس ص ۱۵۸۴ و کشف الظنون ج ۲ ص ۱۳۷۲ آمده است.
آغاز: بسملة. قوله الحمد مصدر المعلوم و اللام للجنس و الاستغراق ای کل حامد من

الازل الى الابد من ای حامد... (گ ۳۱ ب)

انجام: وجه الاكثرين الخ او ان وجه البناء في... الا بتقدير البناء لانه اذا اعرّب منع الصّرف فلم يك قد وقع الانسلاخ من انتساخت... المشهور بحاشية ملا عبدالغفور للعبد... على نقی بن نورالدين محمد الجيلي (گ ۱۵۳).

ع/۲۱۲۵

مجموعه

شامل بیست و هفت بخش است:

- ۱- فوائد حائریه، از بهبهانی (۱۱۱۸ - ۱۲۰۶)، از گ ۳ تا ۶۳، نسخ آقا بابا ابن مرحوم ملا محمد مهدی شهمیرزادی در ۱۲۷۰، عنوانها و خط روی برخی عباراتهای برجسته شنگرف است.
- ۲- التحفة الحسينية در طهارت، از بهبهانی آقا باقر یاد شده بنام «التحفة الحسينية»، از گ ۶۴ تا ۱۱۴، نسخ آقا بابا ابن مرحوم ملا محمد مهدی شهمیرزادی سه شنبه ۲۴ ربیع دوم ۱۲۷۰.
- ۳- الجمع بين الاخبار المتعارضة، از بهبهانی یاد شده، از گ ۱۱۴ تا ۱۲۶، نسخ همان نویسنده که در اینجا نام خود را ننوشته است.
- ۴- فوائد رجالية، از حسن صاحب معالم (۹۵۹ - ۱۰۱۱)، از گ ۱۲۷ تا ۱۴۵، خمیس ۱۶ ربیع الثانی ۱۲۷۰.
- ۵- میزان المقادیر، از مجلسی، از گ ۱۴۵ تا ۱۵۳، به خامه آقا بابا شهمیرزادی.
- ۶- صیغ النکاح و فوائد پراکنده و آماری از حدیثهای کافی، از گ ۱۵۳ تا ۱۵۷.

۷- فواید پنجگانه رجالی، از بهبهانی، از گ ۱۵۷ تا ۱۸۸.

۸- کراهت و معنی آن در برخی عبادتها، از خوانساری حسین درگذشته

۱۱۲۱، از گ ۱۸۹ تا ۱۹۴.

۹- تزویج الرضیعة، للمحرمة، از بهبهانی، از گ ۱۹۴ تا ۱۹۶.

۱۰- هلالیه یا رؤیت هلال پیش از ظهر، از بهبهانی، از گ ۱۹۶ تا ۱۹۹.

۱۱- غشیه النبی و فوائد پراکنده، شاید از بهبهانی، از گ ۱۹۸ تا ۲۰۸.

۱۲- عبادة الجاهل، شاید از بهبهانی، از گ ۲۰۸ تا ۲۱۲.

۱۳- اجماع، از بهبهانی، از گ ۲۱۲ تا ۲۲۶.

۱۴- اصالة البراءة، در گ ۲۲۷.

۱۵- استصحاب، از بهبهانی، از گ ۲۴۳ تا ۲۴۸.

۱۶- قیاس، از بهبهانی، از گ ۲۴۹ تا ۲۵۰ (ذریعه ج ۱ ش ۳۴۴ و ج ۱۷ ش ۲۲۱).

۱۷- اصالة الطهارة، از بهبهانی، در گ ۲۵۰ الف و ب) (ذریعه ج ۲ ش ۴۷۰)

غیر از طهارت شماره ۲/۲۱۲۵ ع.

۱۸- حاشیه تعلیقه بهبهانی بر «منهج المقال» استرآبادی، از گ ۲۵۱ تا ۲۹۰.

۱۹- القرض بشرط المعاملة المحاباتیة، از بهبهانی، از گ ۲۹۱ تا ۳۰۲ (ذریعه

ج ۱۷ ص ۷۶ ش ۳۹۶).

۲۰- اصول الاسلام و الايمان و حکم الناصب، از گ ۳۰۲ تا ۳۰۴.

۲۱- تقلید میّت، از گ ۳۰۴ تا ۳۰۹.

۲۲- صلاة جمعة (ذریعه ۱۵ ش ۴۴۷)، در گ ۳۰۹.

۲۳- عصیر نمری وز بیبی (ذریعه ج ۱۵ ش ۱۷۹۴)، از گ ۳۲۴ تا ۳۴۰.

۲۴- جبر و اختیار (ذریعه ج ۵ ش ۳۱۴)، از گ ۳۴۰ ب تا ۳۴۴ ب، کاتب خود

را شیخ حسن قمی می نامد (گ ۳۵۴ ب)، با تاریخ ۱۲ ربیع دوم ۱۲۷۰.

۲۵- نفی رؤیة الله، از گ ۳۴۴ تا ۳۴۸، کاتب خود را شیخ حسن قمی می نامد

(گ ۳۵۴ ب)، با تاریخ ۱۲ ربیع دوم ۱۲۷۰.

۲۶- اجتهاد و تقلید، از بهبهانی، از گ ۳۴۹ تا ۳۵۴، کاتب خود را شیخ

حسن قمی می نامد (گ ۳۵۴ ب)، با تاریخ ۱۲ ربیع دوم ۱۲۷۰.

۲۷- تقلید المیت، از شهید دوم (۹۱۱ - ۹۶۶)، از گ ۳۵۴ تا ۳۶۶.

شماره پیشین: ۱۸ - ۲۴۴۸.

ع/۲۱۲۵/۱

(قواعد فقه شیعی)

فوائد حائریة قدیمة

محمد باقر بن محمد اکمل بهبهانی (۱۱۱۸ - ۱۲۰۶) معروف به وحید،

زنده کننده مسلک اصولگرائی در روزگاری است که این گروه در برابر قشرگرایان

اخباری که زیر فشار عثمانی به ایران مهاجرت می کردند، عقب می نشست. از سوی دیگر بهبانی با تثبیت نظام اجتهاد و تقلید، جلو تندرویهای خردگرائی تصوف را نیز بگرفت. آقای علی دوانی کتابی ویژه احوال بهبانی دارد و در آن آثار او را به ۷۲ عنوان رسانیده است. لیکن در ذریعه بیش از صد عنوان برای تألیفات او هست که برخی از آنها مکرر میباشد، دو تا از آثار معروف وی «فوائد حائریه» نامیده می شود که یکی از آنها به قدیمه و یکی به جدیده معروف است. و چون در حایر کربلا تألیف شده هر دو به «فوائد حائریه» معروف شده است و هر دو به سال ۱۲۷۰ هـ به چاپ رسیده است. جای گفتگو «فوائد حائریه قدیمه» است که مؤلف آن را در آدینه دوم ربیع دوم ۱۱۸۰ به پایان رسانیده است. نسخه زیرین مانند نسخه معرفی شده در ذریعه و مانند نسخه های چاپی شامل دو مقدمه و ۳۶ فائده است که اولین آنها در توقیفی بودن احکام و آخرین آنها در شرایط مجتهد است.

به گفته ذریعه یکی از شاگردان مؤلف به نام محمد حسن پسر حاج معصوم قزوینی (م ۱۲۴۰) دو مجموعه فوائد حائریه را به سال ۱۲۵۲ در هشتاد فائده یکجا گرد آورده آن را «ملخص الفوائد السنیة و منتخب الفرائد الحسینیة المعروف بالفوائد العتیقة و الجدیة» (ذریعه ج ۲۲ ش ۶۷۲۶) نامید، و خود قزوینی آن را به سال ۱۲۱۲ شرح کرد «تلخیص المقاصد الاصولیة» نامید (ذریعه ج ۴ ش ۲۰۶۷). آغاز و انجام این نسخه با اندک جابجائی کلمات همانند نسخه های چاپی و معرفی شده ذریعه ج ۱۶ ص ۳۳۰ ش ۱۵۳۶ می باشد. نسخه دیگر همین کتابخانه که انوار به شماره ۱/۱۹۰۴ ع در ج ۱۰ ص ۵۶۲ معرفی کرده است می باشد. این رساله در برگهای ۳ تا ۶۳ مجموعه جای دارد نسخه دیگر از این رساله به شماره ۲/۲۲۱۸ ع خواهد آمد.

ع/۲۱۲۵/۲

التحفة الحسینیة فی الطهارة و الصلاة

از همان آقا باقر بهبانی مؤلف رساله پیشین که در ذریعه ج ۳ ش ۱۵۴۷ و ج ۱۵ ص ۱۱۸۹ معرفی شده آن را شامل طهارت و صلوات و صوم دانسته است،

لیکن نسخه ما شامل طهارت، صلوات، و زکات است نه صوم. آغاز: بسملة. حمدلة. و اياه نستعین. اعلم ان الطهارة علی قسمین قسم یتوقف علی النیة (گ ۶۴)... فصل فی الاوانی (گ ۸۹)... فصل فی احکام الصلاة (گ ۸۹) کتاب الزکات اعلم ان اشد الفرائض بعد اصول الدین و الصلاة (گ ۱۱۲ ب)... انجام: و مابین النصابین عفو ایضا... بل کل اربعین درهما نصاب و ان بلغ الآلاف الالوف و ما لا یحصی. تمت بالخیر فی لیلة الثلاثاء ۲۴ ربیع الثانی علی ید الفقیر ابن محمد مهدی الشهیر باقا بابا الشهمیرزادی سنة ۱۲۷۰. این رساله در برگهای ۶۴ تا ۱۱۴ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۲۵/۳

(قواعد فقه شیعی)

الجمع بین الاخبار المتعارضة

یکی از مسائل اصول و قواعد فقه چگونگی حل تناقضهای موجود میان اخبار و حدیثها است که در سده سیزدهم چندین رساله مستقل در باره آن نگاشته شده و در ذریعه ج ۵ ص ۱۳۴ - ۱۳۵ دیده می شود. یکی از آنها که جای گفتگوی ما است تألیف آقا باقر بهبانی است که بیشتر رساله های این مجموعه از تألیفات او است. این رساله در ذریعه ج ۵ به شماره ۵۵۷ معرفی شده است.

آغاز: بسملة. حمدلة... و بعد هذه رسالة فی الجمع بین الاخبار من تحقیق استادنا... محمد باقر بن محمد اکمل. قوله: فیحمل علی الاستحباب، مراده بالحمل علی الاستحباب بناء علی المقدمة المشهورة...

انجام: ان حصل من القرینة الظن بالمراد فهو امر آخر فتامل هذه الاقسام من الجمع مما سنح بخاطری الفاتر. و اما غیرها من اقسام الجمع فلو كان متحققا یعلم حاله مما ذکر. قد تم یوم الثلاثاء ۱۴ ربیع الثانی ۱۲۷۰.

این رساله در برگهای ۱۱۴ تا ۱۲۶ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۲۵/۴

(تاریخ رجال)

فوائد رجالية

دوازده فصل تحت عنوان ۱۲ فائده است از حسن صاحب معالم (۹۵۹ - ۱۰۱۱)

پسر زین الدین شهید دوم که در آدینه ۱۷ رمضان ۹۵۹ زاده شد و در ۱۰۱۱ درگذشت (طبقات اعلام قرن ۱۱ ص ۱۴۶) به نقل از ریاض العلماء (ج ۱ ص ۳۲۴ - ۲۲۵) و امل الأمل، در ذریعه چند نسخه از آن در کتابخانه خوانساری نجف و شهرستانی کربلا معرفی شده است (ذریعه ج ۱۶ ص ۳۳۸ ش ۱۵۶۷). او گوید: مؤلف این کتاب را همچون مقدمه ای برای کتاب دیگرش «منتقى الجمال» نگاشت که در ذریعه (ج ۲۳ ش ۷۸۲۱) یاد شده است.

آغاز: بسملة. حمدلة. اما بعد فهذا اثني عشر فائدة في الرجال للعالم... الشيخ حسن ابن زين الدين المعروف بصاحب المعالم... الفائدة الاولى: اصطلاح المتأخرون من اصحابنا على تقسيم الخبر باعتبار اختلاف احوال رواته الى الاقسام الاربعه المشهورة وهي الصحيح، الحسن، الموثق، الضعيف (گ ۱۳۷)... الفائدة الثانية: الاقرب عندى عدم الاكتفاء في تزكية الراوى بشهادة عدل واحد (گ ۱۳۲)...

فائده ۳ - اختلاف سه استاد (کلینی، بابویه، طوسی) در کمابیش ذکر کردن سند روایتها (گ ۱۳۵ ب)، ۴ - زنجیره روایت مؤلف به چهار کتاب اصل (گ ۱۳۷)، ۵ - راه های روایت شیخ (گ ۱۳۷ ب)، ۶ - نامهای مشترک میان چند ثقت و ناثقت (گ ۱۴۰)، ۷ - نامهایی که به نادرست مشترک شناخته اند (گ ۱۴۱ ب)، ۸ - روایت از امام ناشناخته (گ ۱۴۲)، ۹ - روایت از ناشناختگان (گ ۱۴۲)، ۱۰ - روایت شیخ از روایان غیر معتبر (گ ۱۴۳)، ۱۱ - عدة من اصحابنا در کتاب کلینی کیستند؟ (گ ۱۴۳ ب) ۱۲ - محمد بن اسماعیل در اصطلاح کلینی کیست؟ (گ ۱۴۴).

نسخ، بی نام، هم خط با رساله های دیگر مجموعه در تهران پنجشنبه ۲۶ ربیع دوم ۱۲۷۰، این رساله در برگهای ۱۲۷ تا ۱۴۵ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۲۵/۵

(فقه ریاضی شیعی)

میزان المقادیر

در اندازه گیریهای شرعی از مجلسی دوم (۱۰۳۷-۱۱۱۰). مکرر شماره ۲۰۴۶/ع، آغاز و انجام مانند همان است و هفت مقدمه پس از دیباچه را نیز دارد.

در برگهای ۱۴۵ تا ۱۵۲ مجموعه است، در کنار صفحه آمده است: کتبه آقابابا الشهمیرزادی.

ع/۲۱۲۵/۶

(فقه شیعی)

صیغه های نکاح و طلاق

گویا از بهبهانی است که دیگر رساله های مجموعه از اوست. این رساله در ذریعه ج ۶ ش ۷۴۵ معرفی شده است.

آغاز: بسملة. الحمد لله على فضاله و صلى الله على محمد و آله. اما بعد فهذه جملة من صیغ (گ ۱۵۳ ب)... و صیغة الطلاق (گ ۱۵۴ ب)... تمت الرسالة (گ ۱۵۵ ب).

سپس فائده ای است در شماره حدیثهای درج شده در کتاب کافی، سپس احوالات شیخ بهائی، سپس لیستی از نگاشته های شهید دوم تا (گ ۱۵۷ ب) است.

این رساله در برگهای ۱۵۳ ب تا ۱۵۷ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۲۵/۷

(رجال شناسی شیعی)

فوائد رجالية

پنج فائده در مورد علم رجال از تألیفات بهبهانی همان آقا باقر یاد شده است. وی آنرا همچون پیش درآمدی برای کتاب خود که بنام «تعليقة بهبهانية» شهرت دارد (ذریعه ۴ ش ۱۱۲۰) نگاشت این تعلیقه حاشیه ای است از بهبهانی بر کتاب «منهج المقال في تحقيق احوال الرجال» نگاشته میرزا محمد فارسی استرآبادی م ۱۰۲۸ است که به سال ۹۸۴ تألیف شده و در فهرست انوار ج ۸ ص ۴۴۴ معرفی شده است و نه حاشیه آن در ذریعه ج ۶ ص ۳۲۵ - ۳۲۶ شناسانده است. بهبهانی برای این تعلیقه خود پیش درآمدی ساخت دارای پنج فائده که بنام «فوائد رجالية» یا «خمس فوائد» شهرت یافت (ذریعه ج ۱۶ ص ۳۳۷ ش ۱۵۶۵) این تعلیقه بهبهانی در سده سیزدهم مورد بحث و تدریس و حاشیه نگاری قرار گرفت که سه حاشیه بر آن در ذریعه ج ۶ ص ۴۰ - ۳۹ دیده می شود.

آغاز: بسملة. حمدلة. وبعد يقول الاقل الاذل محمد باقر بن محمد اكمل: انى لما تنبته...

۱) فائده نخست نیاز به علم رجال (گ ۱۵۸).

۲) اصطلاحات (گ ۱۶۴).

۳) علامت موثق بودن روایت (گ ۱۷۴).

۴) مصطلحات (گ ۱۸۰ ب).

۵) شناخت رجال (گ ۱۸۱ - ۱۸۲).

سپس فوائدی پراکنده است تا (گ ۱۸۸ ب) که گویا همگی از بهبهانی باشد.

نسخ، از آقا باباالشهمیرزادی فرزند مرحوم محمد مهدی در سنه تسعون و

مائتین بعد الالف ۱۲۷۰، و چون در برگهای ۶۳، ۱۱۴، ۱۴۵ سبعین دیده

می شود پس سبعین درست است نه تسعین، این رساله در برگهای ۱۵۷ تا

۱۸۲ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۲۵/۸

(فقه شیعی)

کراهة العبادات باعتبار وصفها

از آقا جمال خوانساری دوم (م ۱۱۲۱) محمد پسر محقق خوانساری آقا حسین

(۱۱۰۶ - ۱۰۹۸) است او و برادر کوچکتر وی رضی الدین محمد خواهرزادگان

محقق سبزواری (۱۰۱۷ - ۱۰۹۰) و شاگرد اویند. احوال او در طبقات قرن دوازدهم

ص ۱۴۶ و ۲۷۳ آمده است و یکی از تألیفات او «معنی کراهة العبادة» است که در

ذریعه ج ۱۷ ص ۲۹۰ ش ۳۵۰ «رساله فی کراهة العبادات و انها باعتبار وصفها

لاذاتها» دیده می شود و نسخه از آن را که محمد حسین خراسانی از روی خط

صاحب قوانین (۱۱۵۱ - ۱۲۳۱) نوشته بود معرفی نموده است.

آغاز: لعلک قد قرع سمعک فی تضاعیف المباحث الفقهية (گ ۱۸۹ ب)...

انجام: وبالجملة فالمسألة لا یخلو عن اشکال وان کان قوله الفصل لا یخلو عن قوة

(گ ۱۹۴).

نسخ، بی نام، غیر از خط رساله های پیشین مجموعه است، این رساله در

برگهای ۱۸۹ تا ۱۹۴ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۲۵/۹

(فقه شیعی)

ترویج الرضیعة

از تألیفات: آقا باقر بهبهانی.

به شوهر دادن دوشیزه شیرخوار و احکام آن.

آغاز: بسملة. حمدلة و آله الطاهرین. سؤال: ما تقول فیمن زوج بنته الرضیعة بزید متعة.

ساعة او یوم بمهر... الجواب: اعلم ان فقهاثنا اختلفوا فی ان تزویج الولی اذا کان ابا او جدا، هل

یشترط ان یكون علی وجه الغبطة (گ ۱۹۴)...

انجام: الا ان الاحوط ان لا یتزوج الزوج أم البنت ابدا... أمر الفرج شدید و منه یكون

الولد والله الهادی العاصم. المؤید (گ ۱۹۴ و ۱۹۶).

سپس کاتب نسخه می افزاید: قد نقلتها من خط مؤلفه دام افاداته و هوا

الاستاد... آقا باقر بن محمد اکمل.

نسخ، بی نام و تاریخ مانند نسخه پیشین، این رساله در برگهای ۱۹۴ تا ۱۹۶

مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۲۵/۱۰

(فقه شیعی)

رؤية الهلال قبل الزوال

یا «هلالیه»

هر گاه هلال، پیش از ظهر دیده شود حکم آن چیست؟ آیا همان روز اول ماه

است یا فردای آن روز؟ تألیف آقا باقر بهبهانی است و در ذریعه ج ۱۱ ش ۱۸۴۳

معرفی شده است و نسخه آن را در کتابخانه خوانساری نشان می دهد.

آغاز: مسألة، اذا رأى الهلال قبل الزوال فالمشهور بین الفقهاء (گ ۱۹۶)...

انجام: فما یقولون فی الجواب عنها فهو الجواب عن تلك الاخبار... العمومات و غیرهما

مما اشرنا والاحتیاط واضح، والحمد لله. و نقلها مؤلفها الاستاذ العلامة دام ظلّه العالی (گ ۱۹۸).

نسخ مانند خط رساله پیشین، بی نام و تاریخ، این رساله در برگهای ۱۹۶ تا ۱۹۸

مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۲۵/۱۱

(کلام شیعی)

غشیه النبی (ص) و فوائد متفرقة

آغاز: وجدت بخط الاستاد الاستناد... دام ظلّه العالی فی کمال الدین سئل الصادق (ع) عن الغشیه التي كانت تأخذ النبی (ک ۱۹۸)...

انجام: فی ترجمه عقبه بن بشیر فی ذیل حدیث و اما قولک... و عسی ان لا تنال من دنیا هم شیئا (ک ۱۹۹ ب).

این رساله شاید از بهبهانی که بیشتر رساله های مجموعه از اوست باشد، و پس از آن برگه های ۲۰۰ تا ۲۰۳ سفید است و در برگه های ۲۰۴ تا ۲۰۸ پراکنده ها به خط نستعلیق گاهی راسته و گاه چلیپا نوشته شده است، این رساله در برگه های ۹۰۸ تا ۲۰۸ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۲۵/۱۲

(فقه عرفانی)

عبادة الجاهل و عدم صحتها

آیا فهمیدن معنی واژگان دعا و نماز واجب است یا نه؟ آیا شرط صحت عبادت فهمیدن معنی الفاظ آن است یا تلفظ نامفهوم آن از طرف آدم جاهل نیز درست است؟ آیا عبادت آدم جاهل درست است یا لقله لسان، بی اثر و باطل است؟ چند رساله در این موضوع در ذریعه ج ۱۵ ص ۲۰۹ - ۲۱۰ معرفی شده که یکی از آنها با (ش ۱۳۸۸) همین رساله جای گفتگو است و از تألیفات بهبهانی می باشد که در آن عبادت ناهمیده را باطل می شمرد. نسخه های دیگر آن در کتابخانه به شماره ۲۲۷۷/۱۳ معرفی شده است.

آغاز: بسملة... حمدلة... یا اخی ان من یقول بصحة عبادة الجاهل ان کان یقول بانه مکلف بما حصل من ظنه... (ک ۲۰۸ ب).

انجام: و اما الحل فالجواب الواقع هو ما کتبنا فی الرسالة من وجود الوسطة بین الاجتهاد و التقليد، وهو الاحتیاط.. والله عالم باحکامه و رسوله و خلفائه صلوات الله علیهم اجمعین (ک ۲۱۲).

این رساله در برگه های ۲۰۸ تا ۲۱۲ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۲۵/۱۳

(اصول شیعی)

اجماع

یا «حجیت اجماع»

معمولاً سنیان اجماع گذشتگان را یکی از ادله اربعه برای اثبات یا نفی حکم شرعی می شمردند. لیکن شیعه اجماع را بدون شمول معصوم حجت نمی شمردند، و برخی اجماع را کاشف از حضور معصوم می شمردند. در سده سیزدهم رساله های گوناگون بسیار در این موضوع نگاشته شد. جای گفتگوی ما یکی از چند رساله اجماع تألیف آقا باقر بهبهانی است. یکی از شاگردان مؤلف در دیباچه ای که بر آن نگاشته گوید: چون در عصر ما مسأله اجماع و حجت بودن آن مورد اختلاف شده بود ما از استاد باقر بهبهانی درخواست کردیم و ایشان این رساله را برای ما نگاشت در ذریعه گوید: بهبهانی مقالتی دیگر نیز در باره «اجماع ضروری و نظری و شهرت» دارد که بخشی از شرح بهبهانی بر دیباچه «مفاتیح» است که در ذریعه ج ۱۳ ص ۷۵ معرفی شده است. سومین رساله بهبهانی در باره اجماع نیز در ذریعه ج ۶ ش ۱۴۵۵ یاد شده است.

آغاز: الحمد لله الذی کشف الغطاء عن فرائد آیاته... و بعد فلما کان فی زماننا... فسألنا من حضرة... محمد باقر ایدة الله (ک ۲۱۲ ب)... قال ادام الله ظلّه بعد البسملة و التحمید: اعلم ان الرسول لما بعث للرسالة فبلغ...

از این به بعد مطابق آغازی است که در ذریعه ج ۶ ش ۱۴۵۵ دیده می شود. به گفته ذریعه کتاب در ۷ فصل است، لیکن نسخه زیرین پنج فصل دارد که فصل پنجم در اجماع مرکب است (ک ۲۲۶).

انجام: فمن یعتقد التحقق لایخرج عن القولین، و من لایعتقد یخرج و حال الزائد من القولین حال القولین فی جمیع ما ذکرته و الله العالم بحقایق احکامه. تمت.

این رساله در برگه های ۲۱۲ تا ۲۲۶ مجموعه جای دارد.

۱- برخی نسخه های «اجماع» مانند ش ۲۲۷۷/۸ از اینجا آغاز شده و خطبه پیش از آن را که در نسخه

ع/۲۱۲۵/۱۴

(اصول فقه شیعی)

اصالة البراءة

اصل براءت یکی از اصول عملی در اصول فقه است که قشرگرایان اخباری منکر آنند و در سده سیزدهم مقاله های بسیار به صورت مستقل برای آن نگاشته و چاپ شده است. یکی از آنها که جای گفتگوی ما است نگارش یاقر بهبهانی احیاء کننده علم اصول است که بیشتر رساله های این مجموعه از اوست و در ذریعه ج ۲ ش ۴۵۰ معرفی شده است.

نسخه های دیگر این رساله به شماره های ۲۱۵۰/۵ و ۲۲۷۷/۲ خواهد آمد.

آغاز: هذه رسالة في اصالة البراءة و تتكلم فيه بالقياس الى مواضع. الاول فيما لانص فيه...

(گ ۲۲۷)...

که با اندک اختلاف، همان آغاز یاد شده در ذریعه است.

انجام: والاحتياط مسلك النجاة و مطلوب من الائمة الهدى، سيما في الفروج حيث ورد

عنهم ان امر الفرج شديد و منه يكون الولد و نحن نحطاط (گ ۲۴۳).

این رساله در برگهای ۲۲۷ تا ۲۴۳ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۲۵/۱۵

(اصول فقه شیعی)

استصحاب

استصحاب یکی از قواعد اصول فقه است که در سده سیزدهم برای احیای آن علم موضوع رساله های بسیار قرار گرفت. یکی از آنها که تألیف بهبهانی است و در ذریعه ج ۲ ش ۸۳ معرفی شده است، این رساله است.

آغاز: بسملة. حمدلة. و بعد: الاستصحاب عبارة عن الحكم باستمرار... (گ ۲۴۳)...

انجام: فلا بد للمجتهد ملاحظة ذلك، والله العالم باحكامه و رسوله... ما دب فلک علی

العالمین تمت.

نسخه های دیگر آن در این کتابخانه به شماره های ۲۱۵۰/۳، ۲۱۵۱/۱، و

۲۲۷۷/۱۲ معرفی شده است.

این رساله در برگهای ۲۴۳ تا ۲۴۹ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۲۵/۱۶

(اصول فقه شیعی)

قیاس یا «ابطال القیاس»

یکی از مسائل اصول فقه است که مورد اختلاف میان شیعیان و حنفیان است. شیعه عقل را بطور کلی یکی از چهار دلیل معتبر برای حکم شرعی می شمرد، لیکن قیاس تمثیلی را برای اثبات حکم کافی نمی داند.

جای گفتگو یکی از رسایل اصولی محمد باقر بهبهانی است که در ذریعه ج ۱ ش ۳۴۴ و ج ۱۷ ص ۲۲۱ معرفی شده است. حاشیه ای است بر ذخیره المعاد فی شرح الارشاد تألیف محمد باقر سبزواری (۱۰۱۷ - ۱۰۹۰).

آغاز: بسملة. حمدلة: اما بعد فهذا تحقيق في القياس خطر بالخاطر... و انا العبد... محمد باقرین محمد اکمل و هو من تتمه حاشية كتبتها على الذخيرة...

انجام: بالنسبة الى سائر ما ارتكبه الفقهاء من التعديت عن موضع النص و موضع الحكم، و ربمانوضح الحال ان بد من هذا في موضع الاحتياج انشاء الله، والله الموفق للسداد و المسدد للصواب. تمت.

نسخه دیگر این رساله به شماره ۲۱۵۰/۴ خواهد آمد.

این رساله در برگهای ۲۴۹ تا ۲۵۰ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۲۵/۱۷

(فقه شیعی)

اصالة الطهارة

از بهبهانی یاد شده است که در ذریعه ج ۲ ش ۴۷۰ معرفی شده است. آغاز: وجدت بخط الاستاد دام ظلله العالی: الاصل طهارة الاشياء فهو من المسلمات عند المجتهدين و الاخباريين: ناقش فی ذلك صاحب الذخيرة...

انجام: بل لابد من ثبوت الحكم بالأدلة كيف كان. تمت الرسالة.

نسخه دیگر این رساله به شماره ۲۱۵۰/۴ خواهد آمد.

این رساله در برگهای ۲۵۰ الف و ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۲۵/۱۸

تعلیقه بر منهج المقال

از: بهبهانی (۱۱۱۸ - ۱۲۰۶) آقا باقر.

منهج المقال فی تحقیق احوال الرجال معروف به رجال کبیر تألیف میرزا محمد استرآبادی (م ۱۲۰۸) مکرر چاپ شده است (ذریعه ج ۲۳ ص ۱۹۸ ش ۸۶۲۰). دو نسخه آن در فهرست انوار ج ۸ ص ۴۴۴ و ج ۱۰ ص ۳۶۲ معرفی شده است. نه حاشیه منهج المقال در ذریعه ج ۶ ص ۲۲۵-۲۲۶ معرفی شده است. یکی از حاشیه های معروف منهج المقال تألیف آقا باقر بهبهانی است که بعنوان التعلیقة البهبهانیة در ذریعه ج ۴ ش ۱۱۲۰ معرفی شده، و در کنار صفحات منهج نیز چاپ شده است. بهبهانی رساله «فوائد خمس رجالیه» را همچون مقدمه ای برای این تعلیقه نگاشته است. نسخه ای از این فوائد خمس در همین مجموعه برگهای ۱۵۷-۱۸۸ موجود است و معرفی شده است.

نسخه جای گفتگوی ما نه مقدمه دارد و نه خاتمه لیکن با بررسی مطالب کتاب شناخته می شود.

بهبهانی در این حاشیه از تألیفات دیگر خود نام می برد بویژه در برگ ۲۷۹ ب از حاشیه ها که بر کتب زیرین نگاشته است یاد می کند: بر مدارک (ذریعه ۶ ش ۱۰۷۹)، بر مسالک (ذریعه ۶ ش ۱۰۹۶)، بر ذخیره (ذریعه ۶ ش ۴۴۰)، بر شرح ارشاد اردبیلی (ذریعه ۶ ش ۵۸۷)، بر وافی (ذریعه ۶ ش ۱۲۸۵)، بر مفاتیح (ذریعه ۶ ش ۱۱۹۴)، و در برگ ۲۷۸ ب از «اجماع» که در ش ۱۳ همین مجموعه هست و در برگ ۲۶۲ از حاشیه شرح مختصر (ذریعه ۶ ش ۱۲۹) و در برگ ۲۸۰ ب و ۲۸۱ از «الاجتهاد و الاخبار» (ذریعه ۱ ش ۱۴۱۵) و در برگ ۲۸۱ ب و ۲۸۹ از فوائد حائریه (ش ۱ همین مجموعه) و در گ ۲۸۷ از خالوی خود علامه مجلسی یاد می کند.

آغاز: بسملة. قوله: وبالافعال. آه. ان قلت: من جملة الافعال فعل المعصوم كقول: والعلم به في الاحكام الشرعية الفرعية فقه. فكيف يخرج عن تعريف الفقه؟ قلت: فعله كقوله من جملة الادلة... قوله: ان المراد بالعلم بالجميع التهيؤ له آه. اعترض عليه بان التهيؤ معنى مجازي للعلم... (گ ۲۵۱) ...

انجام: قوله ره: ولا يقوم دليل على انتفائه آه. اقول: هذا هو الصواب (گ ۲۹۰) ... و

بالجملة اذا قال ان الشيء كذا فلا بد من الحكم بعد كونه كذا شرعا... مثل الوقت الذي ليس كذلك ووجهه واضح. تمت الكتاب في يوم عيد الغدير بعون الملك الوهاب. (گ ۲۹۰ ب). این رساله در برگهای ۲۵۱ تا ۲۹۰ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۲۵/۱۹

(فقه شیعی)

القرض بشرط المعاملة

یکی از راه حل ها برای مشکل معاملات شبه ربائی آنست که بهنگام گرفتن قرض شرط کند که معامله ای را در کنار آن انجام دهد.

این رساله از آثار آقا باقر بهبهانی است که بیشتر رساله های این مجموعه از آن اوست. این رساله در ذریعه ج ۱۷ ص ۷۶ ش ۳۹۶ معرفی شده است.

آغاز: بسملة. حمدلة و صلى الله... اللهم امددني وايدني و سددي... و بعد. ان جمعا من علماء هذا الزمان... اعتقدوا حلية القرض بشرط المعاملة... و ادعى بعضهم عدم الخلاف بين الشيعة... فشاع هذه (گ ۲۹۱) ... و حكم بحرمة القرض المذكور... المحقق و الشيخ ابن المفلح الصيمري في شرح الشرايع و العلامة في بعض كتبه... والفاضل ابوطالب الحسيني في رسالته بالفارسية (گ ۲۹۱ ب) ...

انجام: ثم ان الطمع و النية مثل ما يهدى الفقراء الى الاغنياء طمعا منهم في العوض بان يدخل باضعانه، و مثل ما يرشئ الى الحكام و القضاة للحكم، و مثل ان يؤخذ بنت الرجل بعنوان النكاح طمعا في البكارة و الوجاهة دون شرط، و الله العالم و رسوله... الاثنى عشر... تمت الرسالة بالخير (گ ۳۰۲).

این رساله در برگهای ۲۹۱ تا ۳۰۲ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۲۵/۲۰

(کلام شیعی)

اصول الاسلام و الايمان

و حكم الناصب و ما يتعلق به. از آقا باقر بهبهانی یاد شده گویا این کتاب واکنشی برای جبران تندروی های خواهرزاده مجلسی حیدرعلی شیروانی باشد که در طبقات قرن دوازدهم ص ۲۳۱ یاد شده است، او فتوا به نجس بودن سنیان داده بود. بهبهانی در این رساله با جدا کردن سه اصل دینی از دو اصل ایمانی

سنيان را مسلمان نامؤمن می خوانند و پاک می شمرد. این کتاب در ذریعه ج ۲ ش ۶۵۴ معرفی شده است.

آغاز: بسملة. حمدلة. اعلم ان اصول الاسلام عند فقهاثنا المشهورين ثلاثة: التوحيد و الرسالة و المعاد فمن انكر واحدا... و اما اصول الايمان فخمسة الثلاثة المذكورة و العدل و الامامة، فمن انكر واحدا من الاخرين... يكون خارجا عن الايمان... و قس على ضروري الدين ضروري المذهب (گ ۳۰۲ ب) ... مضافا الى اجماع الشيعة على كون الامامة و العدل من اصول الدين (گ ۳۰۳)...

انجام: و خير الاحتمالات اوسطها كما هو الحال في ساير الاستعارات و التشبيهات فان علاقة الاسد لزيد مثلاً الشجاعة لا النحر و غيره فتامل تمت الرسالة بالخير (گ ۳۰۴ ب).

این رساله در برگهای ۳۰۲ تا ۳۰۴ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۲۵/۲۱

(فقه شیعی)

تقلید المیت

رساله ای در موضوع بالا است. از همان باقر بهبهانی مؤلف باقی رساله های این مجموعه است و در ذریعه (ج ۴ ش ۱۷۳۲) معرفی شده است.

آغاز: بسملة. حمدلة. حمدا یرضی ربنا منا و صلی الله... مع عدم القول للمجتهد المیت ان قوله ليس بحجة. و قد ثبت في الأصول (گ ۳۰۴ ب) ... و لذا قال الاخباريون بعدم حجية قول غير المعصوم (گ ۳۰۵)...

انجام: قول الفقيه في بعض الامكنة و غير ذلك. و بين الاجتهاد و التقليد و الاحتياط فرق واضح و الحمد لله. تمت (گ ۳۰۹ ب).

شهید دوم (۹۱۱ - ۹۶۶) نیز رساله ای در این مسأله دارد که به شماره ۲۱۲۵/۲۷ با توضیح بیشتر خواهیم دید.

این رساله در برگهای ۳۰۴ تا ۳۰۹ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۲۵/۲۲

(فقه)

صلاة الجمعة

در حکم نماز آدینه که آیا حرام است یا مکروه یا مباح یا مستحب یا واجب؟

جای گفتگو بزرگترین رساله از سه رساله است که آقا باقر بهبهانی در باره نماز آدینه نوشته است. و در آن پس از چهار مقدمه می گوید: نماز آدینه در دوران غیبت معصوم مستحب است نه واجب و نه حرام.

این رساله در ذریعه ج ۱۵ ش ۴۴۷ معرفی شده است، در آنجا دو رساله دیگر نیز از همین مؤلف در همین موضوع بشماره های ۴۴۸ و ۴۴۹ معرفی شده است.

آغاز: بسملة، حمدلة... في حكم صلاة الجمعة و لنمهد مقدمات؛ الاولى: الحكم الشرعي توقيفي... (گ ۳۰۹ ب).

انجام: لان مجرد الاحتمال لا يعارض اليقين و هو ظاهر سيما اذا ظهر ان كونها منصباً له بالقياس الى الاصل على حسب ما قلنا تمت (گ ۳۲۴ ب).

این رساله در برگهای ۳۰۹ تا ۳۲۴ ب مجموعه و در ۶۳۰ سطر نوشته شده است.

ع/۲۱۲۵/۲۳

(فقه شیعی)

عصير تمرز بيب

و حکم آن که آیا پس از جو شیدن و پیش از تبخیر دو سوم آن، حرام یا حلال؟ نجس یا پاک است؟ از آقا باقر بهبهانی که در ذریعه ج ۵ ش ۱۷۹۴ معرفی شده است.

آغاز: بسملة. حمدلة... في حكم العصير التمرى و الزبيبي قال مولانا احمد الاردبيلي.

انجام: لا يبدل على كونه منهما سيما الخالص، بل لعله لا قائل في عدم كونها ماء الزبيب الخالص، بل لعلها ليست من المايعات فتامل تمت بالخير (گ ۳۴۰).

این رساله در برگهای ۳۲۴ ب تا ۳۴۰ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۲۵/۲۴

(کلام شیعی)

جبر و اختيار

یکی از مسائل عقلی است که همواره ذهن آدمی را بخود مشغول داشته بولس پارسی به دستور نوشیروان ساسانی (۵۳۱ - ۵۷۹ م) رساله ای به زبان سریانی در آن نگاشت. ابن مقفع روزبه (کشته سال ۱۴۳ هـ) نیز در باب برزویه از

«کلیله و دمنه» از آن بحث دارد. در اسلام نیز هر چند مدت این مسأله به صورت مسأله روز در آمد، بویژه پس از تقسیم خاورمیانه میان ترکان عثمانی سنی و ایران شیعی از سده دهم به بعد رساله‌هایی چند در این موضوع نگاشته شد که برخی از آنها در ذریعه ج ۵ ص ۷۹-۸۶ زیر عنوانهای «جبر و اختیار» و «جبر و تفویض» و «جبر و قدر» یاد شده است. جای گفتگوی ما رساله جبر و اختیار تألیف آقا باقر بهبهانی است که آن نیز به شماره ۳۱۴ در ج ۵ ذریعه معرفی شده است. صاحب ذریعه گوید این کتابچه در مجموعه «کلمات المحققین» به سال ۱۳۱۵ چاپ شده است. یک «جبر و اختیار» فارسی نیز به شماره ۱۹۹۶/۱۵ بگذشت.

این رساله در برگهای ۳۴۰ تا ۳۴۴ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۲۵/۲۵

(کلام شیعی)

نفی رؤیة الله فی الآخرة

مسأله دیده شدن خدا به رستخیز، یکی از مسلمات اعتقادی سلفیان بوده و به آیه مبارک «وجوه یومئذ ناضرة الی ربها ناظرة» (قرآن ۷۵: ۲۲-۲۳) استدلال می نمودند. معتزلیان در دوره حکومتشان در سالهای (۱۹۸-۲۳۲) مانند شیعیان این عقیده را کفر اعلام کردند و آن را یکی از مسائل باورپرسی قرار دادند. متوکل عباسی (۲۳۲-۲۴۷) نظر سلفیان مبنی بر اینکه خدا در بهشت دیده خواهد شد را احیا و تثبیت کرد و از منقولات مسلمة شمرد، اشعری ابوالحسن علی بن اسماعیل (۲۶۰-۳۲۴) برای کوبیدن معتزلیان و شیعه، برای آن باور استدلال نمود. غزالی (۴۵۰-۵۰۵) که خود را اشعری می نامید، با تفسیر کردن سخن گذشتگان، رؤیت خدا را با چشم قلب به جای چشم سر اعلام کرد. سنیان پس از غزالی مرتباً آندیشه‌های قشری فیزیکی اشعری را کنار نهاده، راه روحانی غزالی را پی گرفتند و عقیدت غزالی را مذهب اشعری تصور می کردند. در این رساله نیز کشاکش صورتی جالب به خود گرفته است: بهبهانی افکار مادی اشعری قرن ۴ را به درستی رد می کند، و سنی مخاطب او که خود را اشعری می شمرد، افکار روحانی، متأفیزیکی غزالی را به جای افکار مادی اشعری به رخ بهبهانی می کشد و منکر سخن بهبهانی می شود.

نسخه‌ای از این رساله در کتابخانه مرعشی هست که در فهرست آنجا ج ۲ ص ۶۴ معرفی شده است (ذریعه ج ۲۴ ش ۱۳۸۴).
 آغاز: بسملة. حمدلة. هذه صورة مباحثتی مع فاضل من الاشاعرة فی امر رؤیة الله. و الوساطة بینی و بینة کان المرحوم میرزا محمد علی، و عجز الفاضل عن الجواب... (گ ۳۴۴ ب).
 انجام: علی حسب التماس قومه... و بالجملة لابد من التوجیه فی نقل الجهل عن النبی... و بالجملة مثل ما ذکر لایمکن اثبات شیء فضلاً عن ان یقدم علی معارضتها، سیما بحیث یجعل المسألة من المسائل الكلامیة و الله الهادی (گ ۳۴۸).
 این رساله در برگهای ۳۴۴ تا ۳۴۸ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۲۵/۲۶

(اصول فقه شیعی)

تخفیف العباد فی بیان احوال الاجتهاد

رساله‌ای است در احکام اجتهاد و تقلید از شهید دوم (۹۱۱-۹۶۶) زین الدین پسر علی معروف به ابن الحاجه (معرب خواجه = بزرگوار) ابن احمد ابن جمال الدین که احوالش در عنوان روضة البهیة به شماره ۲۰۳۲ یاد شده است.
 وی این رساله را در دو مقام ساخت: (۱) آنکه اجتهاد بر همگان واجب کفائی است، تا زمین از مجتهد خالی نماند. (۲) زنده بودن شرط اجتهاد است. هر فتوا با مرگ فتوا دهند باطل است (ذریعه ج ۴ ش ۱۰).
 آغاز: اللهم ارنا الحق حقاً واجعلنا من اهله، و ارنا الباطل باطلا و ثبتنا علی اجتنابه... و بعد فهذه مقالة فی تحقیق ما وقع من الاختلاف عن وجوب الاجتهاد و عدمه... و جب علی جمیع المكلفین السعی... و قد مال الی هذه المقالة شیخنا قدس... فی بعض تعلیقاته حیث قال: الاجتهاد واجب علی الکفایة (گ ۳۴۹ ب)... فها هنا مقامان احدهما ان الاجتهاد واجب علی جمیع المكلفین عند خلو العصر من المجتهد و ثانيهما انه اذا مات المجتهد لم یعتبر قوله شرعاً (گ ۳۵۰).

انجام: فماذا یفعل المكلف حیثئذ فی عمله؟ فما هو جوابه، فهو جوابنا. تمت بالخیر و الحمد لله اولاً و آخراً فی ثانی عشر شهر ربیع الثانی سنة سبعین و مأتین هجریة ۱۲۷۰.
 این رساله در برگهای ۳۴۹ تا ۳۵۴ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۲۵/۲۷

(فقه شیعی)

تقلید میت

گرفتن احکام مذهبی از متخصص آن را تقلید می‌گویند، پس آموزش مسلمانان اندیشه‌های پیامبر را خود نوعی تقلید است. پس از حصر مذاهب سنی در چهار مذهب همه سنیان مقلدان یکی از چهار مذهب حنفی، شافعی، حنبلی و مالکی هستند. شیعیان در عصر هر امام مقلد او بودند و در دوران غیبت ناگزیر معتقد به تقلید از یک مجتهد متخصص مذهبی هستند. اینک مرجع تقلید پس از مرگ نیز می‌تواند مرجع بماند؟ پاسخ سنیان مثبت است همه مراجع ایشان مرده هستند و گویند: باید ما پیرو آثار باقی مانده ایشان باشیم، ما شیعیان معتقدیم استفاده از آثار باقیمانده از معصومان باید به دست دانشمند متخصص زنده احکام مذهبی انجام گردد، شرط حیات برای این متخصص برای توجهی است که شیعیان به قانون تکامل دارند. مرده از کشفیات پس از مرگ خود آگاهی ندارد تا حکم مذهبی آن را بیان کند. آری برخی از شیعیان که به تسنن نزدیکتر بودند تقلید میت را نیز جایز می‌شمردند. در باره جواز یا تحریم تقلید از مرده رساله‌های بسیار نگاشته شده که با همین عنوان در جلد ۴ ذریعه ص ۳۸۹ - ۳۹۳ دیده می‌شود.

یکی از آنها که جای گفتگوی ما است تألیف زین الدین شهید ثانی (۹۱۱-۹۶۶) است. وی زین الدین پسر علی بن الحاجه است که احوالش در عنوان روضة البهية به شماره ۲۰۳۲ دیده می‌شود.

کنتوری گوید: شهید این کتاب را برای سید حسین بن ابی الحسن نگاشت و در دیباچه از او چنین یاد می‌کند: [فاعلم ايها الاخ الوفي، البر التقى نفعنى الله بك و نفعك بي...] صاحب ذریعه می‌افزاید: این مرد حسین بن ابی الحسن موسوی جد صاحب «مدارک» (م ۱۰۰۹) است که پدر نورالدین علی شاگرد شهید و وصی او است (ذریعه ج ۴ ش ۱۷۳۶). چند سطر بعد نیز چنین می‌گوید: هنگامی که شهید رساله عدم جواز تقلید میت را نگاشت آن را برای سید فضل الله استرآبادی فرستاد پس استرآبادی نیز کتابی به نام «تقلید میت» نگاشت که در آن می‌گوید: [و اما ما ذكر في الكتابة الشريفة المرسله الينا...] که مقصود وی همین

کتاب شهید دوم است (ذریعه ج ۴ ش ۱۷۳۸).

شهید در دیباچه این کتاب نام حسین را نیاورده بلکه در پاسخ به کسی که گله گزارانه خواستار تألیف آن کتاب شده گوید:

ای برادر که خدا تو را برای من، و مرا برای تو سودآور سازد، همچنانکه تو در نامه خود به من نوشته‌ای؛ هرگاه ما برای یکدیگر سودمند نباشیم طرف ما حق دارد به رستخیز از ما نزد خدا دادخواهی کند. اینک من در این رساله یک مسأله را برای تو بازمی‌گشایم تا گوشه‌ای از حق برادری که شما یادآوری کرده‌ای ادا کرده باشم. آدمی اندرز مستند به استدلال عقلی را نه تنها از دوست بلکه از دشمن نیز باید پذیرا باشد و شایسته نیست که کورکورانه از گذشتگان پیروی کند. از سبک عبارت دیباچه برمی‌آید که مؤلف شهید و مخاطب او هر دو از یکدیگر گلايه‌های علمی و فرهنگی داشته‌اند.

شهید دوم با اینکه از دیگر فشار دیدگان مهاجر از کشور عثمانی خردگراتر است و خود به تهمت تشیع و خردگرا بودن کشته شد، باز می‌بینیم در این رساله از خردگرایی ایرانیان در ستوه است. او در سه صفحه که به پایان رساله مانده چنین می‌گوید: مصیبت بزرگتر و گناه سنگینتر آنکه بسیاری از دانشمندان نمایان ایران و پیرامون آن، عمر را، به تحصیل منطق و فلسفه که خود حرمت ذاتی دارد، صرف می‌کنند. ایشان بجای دین محمد (ص) از دین ارسطو پیروی می‌کنند. خود را نیکوکار و فاضل تر از دیگران نیز می‌شمردند (گ ۳۶۵ ب). مؤلف این کتاب مانند بسیاری دیگر از دانشمندان لبنان، زیر فشار عثمانی به عراق آمده بود، عراق در آن تاریخ هرچند از ایران جدا نشده اما شیعی بود و طبق قرارداد (۹۴۰ ابن فهد و اسپند میرزا) در آنجا سکه به نام ۱۲ امام می‌زدند. روبه رو شدن شهید با تشیع عراق و ایران که خردگراتر از تشیع لبنان بود، از طرفی او را در این کتاب به بدگوئی خردگرایی ایرانی واداشت و از طرفی خود او را خردگراتر از پیش از مهاجرت نمود، تا آنجا که پس از بازگشت از سوریه و حجاز، سخنان او که به گفته نواده اش زین الدین (۱۰۰۹-۱۰۷۴) دچار تندروری و کمبود تقیه بود به کشته شدن وی انجامید (طبقات قرن ۱۱ ص ۲۳۶).

أغسان: اللهم حبنا الى الحق و حبه الينا و حبنا من الباطل و بغضه الينا... و بعد فاعلم

ایها البر التقی نفعنی الله بک و نفعک بی و جعل حبیل اخائنا متصلا... ان لكل منا علی الآخر حقوقا... و قد اكد ذلك ما ذكره الاخ فی كتابه الينا... انا ان كتمنا منفعتک طالبتنا به يوم القيامة فنحن نذكر هنا وجهها واحدا... بل نقول زیادة علی ما قلتم (گ ۳۵۴ ب) ... الذی یزعمه هذا الضعیف القاصر... و بیان صحة هذا الدعوی من وجوه. الاول... الثاني... الثالث (گ ۳۵۵ ب) ... الوجه الرابع (گ ۳۵۶) ... الوجه الخامس (گ ۳۵۷) ... الوجه السادس (۳۵۸) ... الوجه السابع (گ ۳۵۹) ... الوجه الثامن (گ ۳۵۹ ب) ... الوجه التاسع (گ ۳۶۰) ... الوجه العاشر (گ ۳۶۰ ب) ... الوجه الحادی عشر (گ ۳۶۱) الوجه الثاني عشر ان تنزلنا عن جميع ما تقدم و جوزنا العمل بقول الفقیه المیت... فذلک کله غیر مجوز للعمل به بدون فائل من اصحابنا... فانهم ذکروا فی کتبهم... قاطعين... بانه لا يجوز النقل عن المیت و ان قوله یطل بموته... فعلی مدعی الجواز بیان القائل به... و جملة ما وصل الينا أن بید اهل عصرنا فتوی علی حواشی الکتب ینسبونها الی بعض المتأخرین یقتضی الجواز... و قد اودعنا فی هذه الرسالة ما یحسم مادة الشبهة و یکشف عن فساد هذه الفتوی، و زیادة علی ما ذکرناه امور (گ ۳۶۱ ب) ... خامسها (گ ۳۶۲) ... و اعظم من هذا محنة... ما یتداوله کثیر من المتسمین بالعلم من اهل بلاد العجم یرفون عمرهم... لتحصیل المنطق و الفلسفة و غیرها مما یحرم لذاته (گ ۳۶۵ ب)...

انجام: فلیست المعاملة الا بالقلوب فان الله لا ینظر الی صورکم و انما ینظر الی قلوبکم... و الیه أنیب. و هاهنا انقطع الکلام حامدین... رب العالمین. فرغ من تسوید هذه الرسالة الفقیر... زین الدین علی بن احمد الشهیر بابن الحاجة... و کان زمان تألیفها... فی جزء یرسیر من يوم قصیر هو خامس عشر شهر شوال ۹۴۹ حامدا... و قد وقع الفراغ عن مشقها عصر يوم السابع عشر من شهر شوال سنه التاسع بعد الالف فی مشهد الحائر علی مشرفه... بقلم الفقیر... محمد بن حسام الجزائری... تسلیم کثیرا برحمتک سنة ۱۲۷۰.

ع/۲۱۲۶

مجموعه

شامل دو کتاب است:

۱ - کافیه، از ابن حاجب، جمال الدین ابو عمر عثمان بن عمر (۵۷۰ - ۶۴۶).

۲ - منشآت (فارسی) (نامه نگاری).

نسخ، از گ ۱ تا گ ۷۳ ب با سه خط نوشته شده است گویا کاتبان نیز متفاوت بوده اند، نستعلیق، از گ ۷۴ تا گ ۹۷، کاتب «کافیه» مشخص نیست، تاریخ کتابت آن ربیع الاول سال ۹۹۵ ذکر شده است (گ ۷۳ ب)، کاتب منشآت «حسین بن عارف الحسنی» است و تاریخ کتابت آن ۹۶۶ میباشد (گ ۹۷)، در گ ۲۹ یک مهر مالکیت دیده می شود، حاشیه های کافیه با نشانه های «جامی» (گ ۲۰ ب)، «رضی» (گ ۲۰ ب) و تصحیحات نیز با نشان «صح» در کرانه صفحه ها آمده است.

جلد: مقوایی، رویه کاغذی، دامن دار، عطف تیماج زرشکی فرسوده و پاره، ۱۷۵×۱۲۰.

کاغذ: اصفهانی، اندازه نوشته از گ ۱ تا گ ۷۳ ب متغیر میان ۸۰×۶۰ و ۱۰۰×۷۵ است و از گ ۷۴ تا گ ۹۷ ۱۲۵×۷۰ میباشد، ۹۷ برگ، تعداد سطرها از گ ۱ تا گ ۷۳ ب متغیر میان ۵ تا ۷ میباشد و از گ ۷۴ تا گ ۹۷ تعداد سطرها ۱۲ است. شماره پیشین: ۳۸۹ - ۲۲۷۴.

ع/۲۱۲۶/۱

(نحو)

کافیه

مکرر شماره ۱/۳۱۱۱ ع.

آغاز و انجام نسخه، کامل و مطابق با ش ۱/۲۱۱۱ ع میباشد.

ع/۲۱۲۶/۲

(نامه نگاری)

منشآت

نام نویسنده در متن کتاب نیامده است لیکن در گ ۷۴ نوشته است: «منشآت شروانی»، و به علت اینکه نسخه ای از آن در دسترس نبود امکان مطابقت وجود نداشت. تاریخ تألیف آن ربیع الاول ۸۶۱ ذکر شده است (گ ۹۷). در فهرست مشترک آقای احمد منزوی ج ۵ ص ۶۱۱ ترسل منسوب به محمد کریم شیروانی آمده و آدرس فهرست نسخه های خطی همدان و رشت

برای آن داده شده است. در فهرست نسخه های خطی همدان، ترسل به همین نام وجود داشت اما آغاز آن با نسخه ما مطابقت نمی کرد. در ذریعه ج ۲۰ ص ۱۰۷ نیز از منشآت آقا محمدکریم نام برده شده است اما مشخصات دیگری از آن ذکر نشده است. در فهرست نسخه های خطی مجلس سنا ج ۱ ص ۱۵۶ نیز منشآت شیروانی وجود دارد و در آن نیز چون مشخصات کاملی ذکر نشده قابل تطبیق نبود.

کتاب مذکور شامل چهار فصل است:

فصل اول: در مکاتباتی که ادنی به اعلی نویسد (گ ۷۵).

فصل دوم: در مکاتباتی که اعلی به ادنی نویسد (گ ۸۳).

فصل سوم: در مکاتباتی که اقران و همپایگان به یکدیگر نویسد (گ ۸۵).

فصل چهارم: در احکام که برای رجوع مناصب و بروات و ادارات نویسد (گ ۸۶).

شبهه همین ترتیب در فصل بندی کتابهایی چون «نامه نامی» تألیف خواند میر (م ۹۳۷ یا ۹۴۱ یا ۹۴۲) و «بدایع الانشاء» تألیف یوسفی هروی (م ۹۵۰) وجود دارد هر چند این کتابها حدود یک قرن پس از نسخه ما نگاشته شده اند شاید پیوندی میانشان وجود داشته باشد (ن. ک: فهرست مشترک ۲۸۵۰).

آغاز: بسملة. حمد و سپاس بی قیاس مبدعی را جل جلاله... اما بعد این رساله ایست مشتمل بر مکاتباتی...

انجام: ... چون ظاهر گردد از آنچه معهود است... تحریر آفی سلخ شهر ربیع الاول سنة احدی و ستین و ثمانمائه. تم الكتاب علی ید العبد حسین بن عارف الحسنی فی سنة ست و ستین و تسعمائة.

ع/۲۱۲۷

مجموعه

این مجموعه شامل کتب زیر میباشد:

۱- مراح الارواح (در علم صرف)، از احمد بن علی بن مسعود (حدود ۸۴۰)،

از گ ۱ تا گ ۴۷.

۲- صرف میر، از میر سید شریف جرجانی (۷۴۰-۸۱۶)، از گ ۵۰ تا گ ۸۳ ب.

۳- تصریف، از ابراهیم بن عبدالوهاب زنجانی (م ۶۵۵)، از گ ۸۴ تا گ ۱۱۷ ب.

۴- عوامل، از عبدالقاهر جرجانی (م ۴۷۱)، از گ ۱۱۹ تا گ ۱۲۳ ب.

۵- عوامل ملامحسن، از گ ۲۵ تا گ ۱۴۹ ب.

۶- شرح عوامل جرجانی، از گ ۱۵۱ تا گ ۱۷۹ ب.

نسخ، نام کاتب و تاریخ کتابت مراح الارواح مشخص نیست، انجام افتاده، تاریخ کتابت صرف میر رجب ۱۲۲۸ ذکر شده و نام کاتب مشخص نیست (گ ۸۳ ب). آغاز و انجام صرف میر کامل است. تاریخ کتابت و نام کاتب مشخص نیست. آغاز و انجام آن کامل است. تاریخ کتابت عوامل جرجانی مشخص نیست. آغاز و انجام آن کامل است. تاریخ کتابت عوامل ملامحسن ربیع الثانی ۱۲۲۵ است و نام کاتب آن مشخص نیست (گ ۱۴۹ ب). آغاز و انجام آن کامل است. تاریخ کتابت و نام کاتب شرح عوامل جرجانی مشخص نیست، انجام افتاده.

جلد: تیماج مشکلی، یکلا و فرسوده، ۱۴۵×۹۵.

کاغذ: فرنگی، ۱۷۹ برگ، تعداد سطور متغیر ما بین ۷ و ۱۶، اندازه نوشته متغیر میان ۱۱۵×۶۵ و ۱۰۵×۵۵.

شماره پیشین: ۳۹۹ - ۲۲۸۴.

ع/۲۱۲۷/۱

(صرف زبان عرب)

مراح الارواح

از: احمد بن علی بن مسعود (حدود ۸۴۰).

تاریخ تألیف کتاب مشخص نیست، اما قدیمی ترین نسخه شناخته شده از این کتاب در دارالکتب مصر با تاریخ کتابت ۸۴۰ میباشد (معجم المطبوعات ج ۱ ص ۳۷۴).

این کتاب در کشف الظنون ج ۲ ص ۱۶۵۱ معرفی شده است و اسامی شارحان

آن که بیش از ده تن میباشند در آنجا آمده است.

از جمله شرح دیکقوز (حدود ۸۶۰)، ترجمه ترکی آن نیز به نام «ریحان الارواح» در سال ۹۴۳ نگاشته شده است. این کتاب بارها در تهران و تبریز و هندوستان چاپ شده است (مشارص ۸۳۰).

پیش از این، دو نسخه دیگر از کتاب «مراح» در فهرست آقای انوار با شماره های ۲۴۵ ع و ۲۲۴/۳ ع آمده است.

آغاز نسخه ما برابر آغاز ۲۲۴/۳ ع میباشد. و انجام نسخه کامل مراح نیز در نسخه ۲۴۵ ع ص ۳۲۵ بطور کامل آمده است. و آن اینچنین است:

انجام: ... حکمها حکم طوی للمتابعة نحو طویان، والله اعلم بالصواب. تمت نسخه مراح بتاريخ ۲۹ ماه رمضان.

در فهرست آقای انوار برای نسخه شماره ۲۴۵ ع پایانی دیگر ذکر شده است که اشتباه میباشد.^۱

انجام مراح نسخه ما که ناقص است: الباب السابع فی اللیف و یقال له لیف (ناقص، گ ۴۷) که مطابق برگ ۳۱۴ نسخه ش ۲۴۵ معرفی شده آقای انوار است.

این رساله در برگهای ۱ ب تا ۴۷ مجموعه جای دارد.

۱- نسخه شماره ۲۴۵ ع در فهرست آقای انوار به عنوان مراح الارواح معرفی شده است. در صورتی

که آن مجلد مجموعه ای شامل دو رساله «مراح الارواح» و «قصری» است.

مراح الارواح در ص ۳۲۵ پایان یافته است و از ص ۳۲۶ کتاب قصری آغاز می شود.

«قصری» کتابی است در تصریف، از علاءالدین احمد خجندی.

مؤلف، کتاب را بر یک قاعده و چهار رکن مرتب نموده است.

در کشف الظنون ج ۲ ص ۱۳۲۷ شرحی از حسن شاه التبالی (م ۹۰۵) برای آن نام برده شده است.

آغاز: بسملة. لاله و لاله سواه یحمد، أحمد مصلیا علی السابق بما اصطفاه (ص ۳۲۶) ... جواد القلم اولی

بالصرف نحو قصری مختصر فی الصرف و هو (ص ۳۲۷) ...

انجام: ... مظاهر من الفساد لقصوری فی بیانه ... والحمد لله علی ما ایدنی فی اولاه و آخره والله اعلم بالصواب

تمت قصری بتاريخ ۲ ماه شوال سنة ۱۰۰۸ (ص ۳۸۰).

(صرف زبان عرب)

ع/۲۱۲۷/۲

صرف میر

از: میرسید شریف جرجانی (۷۴۰ - ۸۱۶).

این کتاب در ضمن کتاب جامع المقدمات بارها به چاپ رسیده است و پیش از این در فهرست ما نیز با شماره ۲/۲۰۰۹ معرفی شده است.

این رساله در برگهای ۵۰ تا ۸۳ ب مجموعه جای دارد.

(صرف زبان عرب)

ع/۲۱۲۷/۳

تصریف عزّی

از: ابراهیم بن عبدالوهاب زنجانی (م ۶۵۵).

مکرر نسخه ۲/۱۱۸ ع.

این کتاب نیز به همراه دیگر کتب درسی در جامع المقدمات بارها چاپ شده است.

این رساله در برگهای ۸۴ تا ۱۱۷ ب مجموعه جای دارد.

(نحو زبان عرب)

ع/۲۱۲۷/۴

عوامل

از: عبدالقاهر جرجانی (م ۴۷۱).

مکرر شماره ۲/۱۱۸ ع.

در مجموعه کتب جامع المقدمات چاپ شده است.

این رساله در برگهای ۱۱۹ تا ۱۲۳ ب مجموعه جای دارد.

(نحو زبان عرب)

ع/۲۱۲۷/۵

عوامل ملامحسن

شارح ملامحسن پسر محمدطاهر نحوی قزوینی شاگرد سیفی قزوینی

(م ۱۱۵۰) است. تاریخ وفات شارح مشخص نیست.

این کتاب در جامع المقدمات مکرر چاپ شده است و پیش از این با شماره

۱/۲۶۶۵ ف معرفی شده است.

این رساله در برگهای ۲۵ تا ۱۴۹ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۲۷/۶

(نحو زبان عرب)

شرح عوامل جرجانی

نام شارح مشخص نیست. در کشف الظنون ج ۲ ص ۱۱۷۹ شرحهایی بر عوامل جرجانی مانند حاجی بابا طوسی و حسام الدین نام برده شده و احتمالاً شارح نسخه ما یکی از ایشان باشد.

آغاز شرح عوامل جرجانی نسخه جای گفتگو، در برگ ۱۵۱ مجموعه برابر است با آغاز نسخه ش ۱/۵۸۲ ف معرفی شده انوار (در فهرست ج ۲ ص ۷۹).

انجام شرح عوامل جرجانی: ... والثانی ان العامل فی المبتداء الابتدا (افتاده، گ ۱۷۹ ب)...

در حواشی و در بعضی اوراق اشعار و نوشته هائی در توضیح مطالب صرفی و نحوی و معنی لغات دیده می شود مانند: گ ۱۲۴، گ ۱۲۵، گ ۱۴۹ ب و گ ۱۱۸.

این رساله در برگهای ۱۵۱ تا ۱۷۹ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۲۸

(معانی و بیان)

مطول یا «الشرح المطول»

متن از: سراج الدین یوسف سکاکی (۵۵۵ - ۶۲۶).

شرح از: نقتازانی (۷۱۲ - ۷۹۱).

مکرر شماره ۱۹۸۰ع/ و ۲۰۱۰ع.

نستعلیق ریز خوش، جمعه ۲۵ جمادی الآخر ۱۰۸۶، عناوین و علامتها جوهر سرخ، صفحه ها در برگهای ۵ تا ۲۱۰ ب در جدول زر، سرلوح زر یک سطری (گ ۵)، برگ ۱ تا ۴ جدول بندی شده لیکن نانوشته مانده است، در برگ ۲۱۱ تاریخ پاکنویس شدن کتاب توسط مؤلف را چهارشنبه ۱۱ صفر، ۷۴۸ آورده است، حاشیه های ریز با نشانهای «حسن چلبی»، «سید شریف»، «سیالکوتی»، «عماد کاشی هروی»، «۵»، «مفتاح»، «ترجمه صحاح»، «مختصر»، «تلخیص»،

«بیضاوی»، «عصام الدین»، «شرح ابیات» دیده می شود، برگ ۲۱۱ ب، ۲۱۲ و ۲۱۳ سفید، گ ۲۱۴ تا ۲۱۶ مطالبی است در باره استعاره که ظاهراً از کتاب دیگری است.

جلد: بدون جلد، عطف چرم سپاه فرسوده، برخی از صفحات از عطف و شیرازه جدا گردیده است.

کاغذ: شکری، اصفهانی، ۷۰×۱۳۰، ۲۱۷ برگ، ۲۵ سطر.

شماره پیشین: ۴۰۷ - ۲۲۹۲.

ع/۲۱۲۹

مجموعه

۱ - شرح رساله وضعیه ایجی، از شارح ناشناخته، از گ ۴ ب تا ۵۵ ب.

۲ - حاشیه شرح وضعیه یاد شده، از ناشناخته، از گ ۵۶ تا ۷۵ ب.

۳ - شرح عصام الدین بر آداب البحث عضد الدین ایجی، از گ ۷۶ تا ۸۳.

۴ - شرح حنفی بر آداب البحث عضدی ایجی، از گ ۸۴ ب تا ۹۰ ب.

۵ - حاشیه میرابو الفتح اردبیلی بر شرح آداب عضدی، از گ ۹۲ تا ۱۲۰.

۶ - شرح آداب الفاضل شمس الدین سمرقندی، از مسعود شیروانی، از گ ۱۲۰ تا ۱۳۱.

از گ ۸۴ ب تا ۹۱ نسخ ناشناس، ۱۲۶۴، بقیه نسخه به سال ۱۲۸۳ و نسخ

عبدالله بن جلال الدین الحسینی الجوری (گ ۵۵، ۸۴، ۱۱۹ ب، ۱۳۱)،

سرفصل ها، نشانه ها و خط بالای عبارات شنگرف، حاشیه های ریز نستعلیق و

نسخ با نشانهای «عبدالله»، «حیدر بن احمد»، «ابراهیم»، «عبدالقادر»، «منه»،

«محمد بن حسین»، «احمد بن عثمان»، «سلیم»، «جامی»، «شهرانشی»،

«امیرابو الفتح»، «ه»، «سعدی»، «چلبی مسعودی» دارد، در برگ ۴ اشعاری به

عربی و در گ ۴ ب نیز مهر بیضی شکلی با عبارت (عبده فیض الله) دیده

می شود، گ ۱ و ۲ و گ ۱۳۲ تا ۱۳۵ سفید، گ ۸۴ تا ۹۲ وصالی شده است.

جلد: مقوایی، رویه تیماج سبز تریاکی، آستر کاغذ، تریج و نیم تریج کوبیده

زرد، جدول منگنه، ۱۶۰×۲۲۰.

کاغذ: نخودی، فرنگی، ۹۰×۱۶۰، ۱۳۵ برگ، ۱۴ تا ۱۷ سطر.

شماره پیشین: ۳۹۳ - ۲۲۷۸.

ع/۲۱۲۹/۱

(اصول فقه اهل سنت وضع)

شرح رساله وضعیه

متن از: قاضی عضدالدین ایجی (۷۰۰ - ۷۵۶) عبدالرحمان بن احمد (هدیه العارفین ۵۲۷:۱).

شرح از: ناشناخته.

ایجی رساله ای مختصر در کیفیت وضع الفاظ در یک «مقدمه» و یک «تقسیم» و یک «خاتمه» نگاشته است. که به شماره ۲۱۳۱/۱ معرفی خواهد شد. بر این رساله شرح هایی نوشته اند که در شماره ۲۰۱۸/۴ به یک شرح آن اشاره کردیم.

جای گفتگوی ما شرحی دیگر است بر این رساله که شارح آن شناخته نشد. این شرح که نسبتاً مفصل می باشد با ذکر عبارتهایی از شرح تلخیص تفتازانی، قطب الدین رازی، شرح مفتاح، شرح رساله شمسیه و فواید غیاثیه خود ایجی، متن «وضعیه» را شرح نموده است. و با تطبیق معلوم شد که شرح ابوالقاسم لیشی (نسخه شماره ۳۰۳/۶) نیست و با شرح ناشناخته ش ۲۰۱۸/۴ نیز فرق دارد.

آغاز: بسملة حمدلة. هذه للايماء الى المعاني المرتبة الموجودة في التعقل فقط على تقديم الديباجة على الرسالة اوفيه وفي التلطف او فيهما وفي الكتابة على تقدير تقدمها على الديباجة... فائدة مع أنها عبارة عن الفوائد (گ ۴ ب) ... نشتل على مقدمة و تقسيم و خاتمة قيل و صف الكل بالاشتمال على جزء جزء على كل (گ ۵) ...

انجام: اذ المعتبر الوضع الافرادى ولهذا جعلنا ذو و فوق كليين، فهذا التنبية بمنزلة الدليل على التنبية السابق... اتحاد المعنى مطلقا... ممنوع و في ظنه وضعاً لا يدفعه قوله اذا المعتبر الوضع. قد تم بعون الله على يد... ابن جلال الدين الموسوم بعبد الله في تاريخ سنة ۱۲۸۳ في شهر محرم الحرام في قسبة سنندج (گ ۵۵ ب).

حاشیه ها با نشانهای «حیدر»، «محمد بن حسین»، «احمد ابو عثمان» و «مناهج» آمده است، در حاشیه دارد: قرء علی اخى عبدالرحمان فی ۲۸ ذیحجة ۱۲۹۹، این رساله در برگهای ۴ ب تا ۵۵ ب جای دارد.

ع/۲۱۲۹/۲

(اصول فقه، وضع لغت)

حاشیه شرح وضعیه

حاشیه ای است ناشناخته بر شرح رساله وضعیه که در همین مجموعه در گ ۴ تا ۵۵ ب معرفی شد. این حاشیه پس از شرح در گ ۵۶ تا ۷۵ قرار دارد. محشی که نام وی به دست نیامد پاره ای از عبارتهای شارح وضعیه را پس از عنوان «قوله» نقل نموده، سپس به توضیح آن پرداخته است و در برخی موارد ایراداتی به او گرفته است. چنانچه از عبارات این حاشیه برمی آید شارح متن وضعیه، حاشیه ای بر شرحهای کافیه دارد که به آن اشاره شده است (گ ۶۱، ۶۷، ۷۳ ب). معرفی وضعیه و شارحان آن در کشف الظنون ج ۱ ص ۸۹۸ با عنوان «رساله فی الوضع» آمده و نسخه آن به شماره ۲۱۳۱/۱ خواهد آمد.

آغاز: بسملة قوله: للايماء آه. یعنی ان هذه موضوع للايماء الى الحاضرة في الخارج، و استعمل هنا مجاز الايماء قوله: الموجودة اشارة الى (گ ۵۵ ب)...

انجام: قوله: قال الشيخ آه. الغرض منه تايد فاسدية جعله.. قوله: وفيه لعل و وجهه ای وجه النظرانه لا يلزم من شمول تعريف صاحب المفصل للمصدر والمشتق و جعل اسم الجنس قسماً لهما في هذه الرسالة لجواز تغاير الاصطلاحين لتغاير البحثين. اقول: فالظاهر حينئذ ان يؤخر قوله و فيه عن انتقاض التعريف بهما. ختمته ضحوة يوم السبت في شهر صفر المظفر و انا الحقير مرادى عبد الله سنة ۱۲۸۲ (گ ۷۵ ب).

اندکی حاشیه با نشانه «منه» دارد، این رساله در برگهای ۵۶ تا ۷۵ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۲۹/۳

(اخلاق تعلیمی)

شرح آداب البحث عضدی

متن آداب البحث از عضدالدین عبدالرحمان بن احمد ایجی (۷۰۰ - ۷۵۶) شرح از عصام الدین ابراهیم بن محمد بن عربشاه اسفراینی (۸۷۳ - ۹۴۵ هـ) است، که در اسفراین بزاز و در سمرقند درگذشت. آداب بحث و قواعد مناظره یکی از مباحثی است که قدما به آن پرداخته اند. در کشف الظنون ج ۱ ص ۳۸ - ۴۱ از قول ابوالخیر در مفتاح السعادة آمده است که علم مناظره یا آداب البحث

علمی است در کیفیت ایراد کلام بین مناظران و چگونگی ادله ای که ادعای طرفین را اثبات می کند. در این علم از قواعدی که طرفین مناظره به هنگام بحث باید رعایت نمایند، سخن می رود. در کشف الظنون به چند کتاب که در این موضوع نگاشته شده، اشاره شده است، که یکی از آنها آداب عضدی می باشد. بر آداب عضدی که تنها در ده سطر است شرح ها و حاشیه هایی نگاشته اند.

شرح مورد نظر ما شرح عصام الدین است. وی بر تلخیص المفتاح نیز شرح دارد و صاحب میزان الادب می باشد.

آغاز: بسملة. نحمدک یا من لاناقض لما اعطيت ولا معارض لما قضيت ولا... و بعد فيقول... ابراهيم بن محمد بن عرب شاه الاسفرائني اني طالعت في ساعة... الرسالة المنسوبة الى الامام... عضد الملة والدين الايجي... في آداب المناظره... ففزت فيها بما جعلته هدية لكل لبيب... (گ ۷۶).

انجام: ان الكلام لفي الفواد... حيث استعمل الكلام في غير المركب... فلا يصح الضمير بحسب الظاهر والله اعلم بحقيقة الحال ونرجو منه خير مآب ومآل. قد وقع الفراغ من الكتاب المسمى باسم مؤلفه عصام الدين الواقع في الآداب ضحوة السبت في شهر تولد فيه خير البريا على يد... عبدالله سنة ۱۲۸۳ في مدرسة دارالامان (گ ۸۳).

حاشیه «منه» و «محمد بن حسین» دارد، در برگ ۸۴ صفحه آخر کتابی به خط نسخ دیده می شود که در پایان دارد: کتبه اسماعیل فی حال المرض، این رساله در برگهای ۷۶ تا ۸۳ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۲۹/۴

(اخلاق تعلیمی)

شرح حنفی بر آداب عضدی

متن از ایجی یاد شده شماره ۱ و ۳ این مجموعه.

شرح از محمد حنفی تبریزی (حدود م ۹۰۰) در گذشته در بخارا.

محمد شمس الدین تبریزی معروف به منلا یا ملا حنفی که به شرح حال وی در هدیه العارفین ج ۲ ص ۲۱۸ اشارتی مختصر شده است، وی این شرح را بر آداب البحث عضدی نگاشته است. در فهرست انوار ج ۹ ص ۱۸۰ ش ۱/۱۱۹۳ این شرح بعنوان کتابی مستقل بنام «آدابه = آداب البحث» آمده است لیکن در واقع

این رساله شرحی بر آداب البحث عضدی است از محمد حنفی. و در کشف الظنون ج ۱ ص ۴۱ به آن اشاره شده است.

آغاز شرح نسخه ما با آغاز انوار و کشف الظنون برابر است. این شرح در برگ ۸۴ ب تا ۹۰ ب مجموعه است.

آغاز: بسملة. لك الحمد جعل الله تعالى مخاطبا تنبيها على القرب ولان اللائق بحال الحامدان يلا حظ (گ ۸۴ ب)...

انجام: ونقلی غیر ملزوم وبالجمله الفرق لیس علی ما ینبغی. ولنختم الکلام علی هذا القدر... واعلم ان الحواشی... المحقق الشریف... فی نسخ متعدده... بعضها سقیمما ولم یبق اعتماد علیها... فتامل (گ ۹۰ ب)... تمت رساله الحنفی المنسوب الی الامام محمد حنفی... هزار ودو صد و شصت و چهار (گ ۹۱).

حاشیه بسیار با نشان «منه»، «احمد بن حیدر» و «محمد بن حسین» دارد، این رساله در برگهای ۸۴ ب تا ۹۰ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۲۹/۵

(تعلیم و تربیت)

حاشیه میرابوالفتح بر شرح آداب عضدی

متن آداب البحث از ایجی یاد شده است.

شرح از محمد حنفی تبریزی یاد شده (شماره ۴ مجموعه).

حاشیه از میرابوالفتح محمد بن امین بن ابوسعید تاج الدین اردبیلی (م ۸۷۵). وی شاگرد قاضی زاده رومی است و بر شرح آداب الفاضل نیز حاشیه ای دارد، وی بر شرح حنفی که پیش از این یاد شد این حاشیه را نگاشته است. در کشف الظنون ج ۱ ص ۴۱ و هدیه العارفین ج ۲ ص ۲۰۷ این حاشیه یاد شده است.

آغاز: بسملة. الحمد لله على افهام الخطاب والصلاة على رسوله المبعوث لاطهار الصواب وعلى آله... وبعد فهذه فائده عجاب بل زائده لا تدخل في الحساب على الشرح المشهور بين اولي الاباب للرسالة الشريفة العضدية في الآداب (گ ۹۲)...

انجام: كانت مضبوطة معتمدا عليها عندی التزمت الاشارة اليها في مواضعها ليعتمد عليه المحصلون ويميزها عن غيرها الطالبون... الحمد لله الذي هدانا لاتمام هذه الرسالة المسماة بامير ابو الفتح الواقعة على شرح الفاضل مولانا محمد حنفی... وانا الحقير المذنب... عبدالله بن

جلال الدین الحسنی الجوری فی مدرسة دارالامان سنة ۱۲۸۳ (گ ۱۱۹ ب).

حاشیه ها با نشانهای «محمد بن حسین»، «جلیبی»، «سعدی»، «عمر»، «عبدالرحمان» دارد، این رساله در برگهای ۹۲ تا ۱۲۰ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۲۹/۶

(اخلاق تعلیمی)

شرح آداب الفاضل

متن آداب الفاضل از محمد بن اشرف حسینی سمرقندی (حدود ۶۰۰ تا ۶۹۰) ملقب به شمس الدین صاحب «اشکال التأسیس» در هندسه و المئیة و الامل در علم جدل، رساله ای است در آداب بحث و مناظره در سه فصل: (۱) تعریفات (۲) ترتیب بحث (۳) مسائل مخترعه که آن را برای نجم الدین عبدالرحمان تألیف کرده است و به «آداب الفاضل شمس الدین» شهرت دارد.

بر آداب الفاضل شرح و حاشیه هایی نوشته اند که در ذریعه ج ۶ ص ۱۰۹ کشف الظنون ج ۱ ص ۳۹ آمده است. شرح مورد بحث ما شرحی است که کمال الدین مسعود شیرازی ساکن هرات یا شروانی رومی (درگذشته ۹۰۵) بر این کتاب نگاشته، و در هدیه العارفین ج ۲ ص ۱۰۶ و ۴۳۰ به نقل از حبیب السیر یاد شده است. بر این شرح نیز حاشیه هایی نگاشته اند. مسعود همچنین شرحی بر حکمة العین قطب شیرازی و حاشیه ای بر الهیات شرح مواقف سید شریف دارد که در همان هدیه العارفین ج ۲ ص ۴۳۰ به آنها اشاره شده است.

نسخه دیگر این کتابخانه از این شرح مسعود در فهرست انوار ج ۸ ص ۳۶۴

ش ۸۶۱/۴ آمده است.

آغاز متن سمرقندی: المنة لواهب العقل هذه رسالة في آداب البحث يحتاج إليها كل

متعلم... (فهرست مجلس ج ۲ ص ۳۸۸ و ج ۹ ص ۴۰۷).

آغاز شرح: بسملة. حمدلة. وبعد فقد قال الامام المحقق والهام المدقق سلطان علما...

محمد السمرقندی... هذه رسالة في آداب البحث وطرق المناظرة التي يحتاج إليها كل متعلم قبل

التعلم والتعليم بالذات واحد وبالاعتبار اثنان فان (گ ۱۲۰) ...

انجام: تنبيه وانما وسم هذا البحث بالتنبيه لان من شانه ان يعلم مما سلف... يستدل عليه بالدليل المتقدم بتلك المقدمة ثابتة غير ممنوعة يتم ما ذكرنا من الدليل وان لم يكن يلزم المدعى

(گ ۱۳۰) قدتم... علی يد... عبدالله الحسينی الجوری فی سنة ۱۲۸۳.

این رساله در برگهای ۱۲۰ تا ۱۳۱ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۳۰

(تفسیر)

حاشیه بر تفسیر بیضاوی

تفسیر «انوار التنزیل و اسرار التأویل» تألیف ابوسعید ناصرالدین عبدالله بن

عمر پسر محمد پسر علی بیضاوی (م ۶۸۵ یا ۶۹۱) میباشد.

این تفسیر در همین فهرست با شماره ۲۰۷۵ آمده است.

جای گفتگوی ما حاشیه شیخ بهائی، محمد بن حسین (۹۵۳ - ۱۰۳۰) بر تفسیر

بیضاوی میباشد (از اول سوره حمد تا اواسط آیه ۲۳ سوره بقره). این حاشیه در

ذریعه ج ۶ ص ۴۶ معرفی شده است و در فهرست آقای انوار نیز نسخه ای از آن با

شماره ۷۶ ع معرفی شده است.

در ذریعه کلامی از شیخ بهائی نقل می شود که وجود شرحی مفصل تر از این

حاشیه، بر تفسیر بیضاوی را اثبات می کند.

همین جمله در نسخه ما نیز در گ ۵۰ ب اینچنین آمده است:

«فان استقصاؤها موكول علی شرحنا الكبير لهذا التفسیر».

آغاز: بسملة، الحمد لله الذي جعل نسخة عالم الامكان شرحاً لآيات قدرته و تفسیرا... اما

بعد فيقول الفقير الى الله الغني محمد المشتهر بهاء الدين العاملي (گ ۶ ب) ... فوجدت كتاب

انوار التنزیل و اسرار التأویل للحبر الجليل و الفاضل النبيل الممد بالامداد السماوی القاضي

ناصرالدین عبدالله البيضاوی... (گ ۶).

انجام: ... وقد سبق لنا الكلام في هذا المقام عند اول تفسير الفاتحة. تمت الحاشية الشريفة

المنسوبة الى افضل المجتهدين و اكمل المتبحرين الشيخ بهاء الملة و الدين... علی يد اقل العباد

عملا و اكثرهم زللا احمد بن محمد اسماعيل هزار جریبی... بحرمه محمد و آله الامجاد الاطهار.

قد وقع فراغ من تسويده... بحرمه محمد و آله (ص) (گ ۱۶۲).

در حاشیه ها و بعضی از صفحات کتاب مطالب پراکنده ای از قبیل تفسیر

فلسفی آیات، شرح احادیث و اشعار فارسی به چشم می خورد. از جمله شرح

یک حدیث (گ ۲ و گ ۱۶۹ ب) نقل از جواهر التفسیر و... تفسیر یک آیه (گ ۲ ب)

از ملاصدرا و (گ ۳ و گ ۱۶۲) از تفسیر نیشابوری و در پایان آن (گ ۱۶۸ ب) آغاز کتابی از نیشابوری را آورده که در مبحث وجود واجب است و مؤلف آن را بعنوان رساله ای در الهیات معرفی می کند، و در آن مانند دیگر پان ته نیست های مسلمان دو قرن اول وجود واجب الوجود را بدیهی و بی نیاز از اثبات می داند. آغاز: قال الضعيف المذنب المفتقر الى عفوره الكريم... حسن بن محمد المشتهر بنظام النيشابوري... قد كتبت لاجلهم رسالة في الالهيات مشتملة على دلائل...

نستعليق، احمد بن محمد اسماعيل هزار جریبی، تاریخ کتابت جمعه دهه دوم ماه صفر سال ۱۲۱۶، اصفهان مدرسه کاسه گران، عنوانها با «قوله و اقول» مشخص شده و روی چند کلمه ای که از متن نقل می شود خط سرخ کشیده شده است، حاشیه ه با نشانه های «منه» (گ ۷)، «عصوره» (گ ۸)، «محمشی» (گ ۹ ب)، «عص» (گ ۸۹ ب)، «عصام» دارد، یک مهر مالکیت بنام کاتب احمد بن محمد اسماعیل در (گ ۵ ب و گ ۱۶۲) وجود دارد. جلد: تیماج عنابی، یک ل، ۱۰۵×۱۵۵. کاغذ: اصفهانی، نخودی، ۱۰۰×۵۵، ۱۷۰ برگ، ۱۴ سطر. شماره پیشین: ۵۱ - ۲۴۸۱.

ع/۲۱۳۱

مجموعه

شامل سه رساله:

- ۱ - رساله وضعیه، از عضدالدین ایجی، از گ ۲ تا ۵.
- ۲ - شرح ایساغوجی، از حسن کاتی (م ۷۶۰)، از گ ۶ تا ۸ اوراق پراکنده، از گ ۸ تا ۵۱.
- ۳ - تهذیب المنطق، از تفتازانی، سعدالدین (م ۷۹۲)، از گ ۵۱ ب تا ۶۲ ب. نسخ، برگ ۲ تا ۵ خامه غالب ابن سالم برای حسنی، در شعبان ۹۸۱، بقیه نسخه به خامه محمد صادق تبریزی ۱۱۹۸ (گ ۵۱)، در برگ ۷ ب صفحه آخر رساله ای است با تاریخ ۱۱۹۷، عنوانها و نشانه ها شنگرف، حاشیه های ریز نستعلیق با امضای «س»، «شرح طوالم» دارد (گ ۶) و در تملک

«علی نقی ابن محمد باقر حسنی اغظاری سنه ۱۲۷۹» (گ ۵ ب) است، مهر چهارگوش «صادق...» (گ ۷ ب)، مهر بیضی با عبارت (عبده محمد)، برگ ۵، ۶، ۱۴ وصال شده است. جلد: مقسوایی، رویه تیماج سبز، که رنگ عطف قهوه ای شده است، آستر کاغذ، اندازه ۱۲۰×۱۸۰. کاغذ: از گ ۲ تا ۴ کاغذ شکری فرنگی و گ ۶ تا ۶۲ کاغذ نخودی اصفهانی، اندازه نوشته ۵/۶۰×۱۲۰، ۶۳ برگ، ۱۱ سطر. شماره پیشین: ۱۴۰ - ۲۵۷۰.

(اصول فقه سنی)

ع/۲۱۳۱/۱

رساله وضعیه

از: ایجی، عبدالرحمان (۷۰۰ - ۷۵۶).

عضدالدین ایجی در باره وضع کلمه و اینکه آیا کاربرد واژه ها در برابر معانی طبیعی است یا قراردادی، رساله ای نگاشته است که در کشف الظنون ج ۱ ص ۸۹۸ ذکر آن آمده که مشتمل بر مقدمه و تقسیم و خاتمه، با ۱۲ تنبیه است. بر این رساله شرح ها و حواشی نگاشته شده که پیش از این در شماره ۴/۲۰۱۸ و ۲۱۲۹ به دو شرح آن اشاره کردیم. سومین شرح آن که به شماره ۳/۳۰۳ در کتابخانه ملی ما هست، در فهرست انوار ج ۷ ص ۲۷۲ یاد شده و بنا برست به عصام الدین اسفراینی نسبت داده شده است. چلیبی در کشف الظنون ج ۱ ص ۸۹۸ آن را با ذکر آغازش به بوالقاسم لیبی نسبت داده که در ۴ شعبان ۸۸۸ از آن فراغت یافت.

آغاز: بسملة الحمد لله على جزيل نواله والصلوة... بعد فهذه رسالة لمولانا... عضد الشريعة الايجي... قال: هذه فائدة [تتضمن] على مقدمة و تنبيه و تقسيم و خاتمة (گ ۲ ب). انجسام: الثاني عشر لا يربيك... بعضها مكان بعض اذ المعتبر الوضع. تمت الرسالة الوضعية والحمد لله رب العالمين، و كان الفراغ منها يوم السبت من شهر شعبان سنة احدى و ثمانين و تسعمائة من الهجرة (گ ۵ ب).

این رساله در برگ ۲ تا ۵ مجموعه است، در برگ ۶ تا ۸ مطالب

پراکنده ای است، صفحه آخر رساله ای است در رؤس ثمانیه.

ع/۲۱۳۱/۲

(منطق)

شرح ایساغوجی

متن ایساغوجی تألیف فروریوس صوری (۲۳۲-۳۰۴) را احمد سرخسی شهید سال ۲۸۶ از یونانی ترجمه کرد و سپس چنانکه در شماره ۲۱۳۸/۵ و ۲۲۸۸/ع به تفصیل خواهیم دید اثیرالدین ابهری (م ۶۶۳) آن را بازسازی کرده بود. شرح از حسام الدین حسن کاتی (م ۷۶۰) است.

ایساغوجی لفظی یونانی، به معنی کلیات خمس و یکی از باب های نه گانه منطق می باشد. گروهی از علمای متقدم و متأخر در این باب آثاری نگاشته اند. آنچه در حال حاضر بیشتر شهرت دارد ایساغوجی اثیرالدین مفضل بن عمر ابهری است که معرفی آن در کشف الظنون ج ۱ ص ۲۰۶ - ۲۰۸ آمده است. بر این کتاب شرح و حاشیه های بسیار نگاشته شده است، از جمله شرح حسام الدین حسن کاتی است که به صورت قال، اقول بر این متن نگاشته است. معرفی این شرح در فهرست انوار شماره ۲/۳۲۸ ف، ۳/۱۴۰۴ ع، ۴/۱۷۰۰ ع آمده است. چاپهای آن در فهرست مشار عربی ص ۱۰۶ و معجم المطبوعات سرکیس ج ۱ ص ۲۹۱ ذکر شده است. آغاز و انجام نسخه ما برابر شماره ۲/۳۲۸ انوار می باشد.

آغاز: اما بعد فهذه رسالة في المنطق اوردنا فيها ما يجب استحضره... قال المص ایساغوجی: اللفظ الدال علی تمام ما وضع له بالمطابقة... اقول اعلم ان... (گ ۸).

انجام: واعلم ان ما عليه الاعتماد والتعويل من هذه القياسات انما هو البرهان... وليكن هذا اخر ما كتبه... ما في كتاب الايساغوجي، كتبه محمد صادق تبریزی سنة ۱۹۸ (گ ۵).

که گویا ۱۰۹۸ را خواسته باشد. و در زیر آن تملک [حسنعلی ابن محمد ناصر الحسینی سنة ۱۱۸۰] دیده می شود.

این رساله در برگهای ۶ تا ۵۱ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۳۱/۳

(منطق)

تهذیب المنطق

از: تفتازانی، سعدالدین مسعود بن عمر (۷۱۲ - ۷۹۳).

مکرر شماره ۲۱۱۱/۳، پایان نسخه ما افتادگی دارد و تا مبحث قیاس شکل چهارم آن است (برابر برگ ۱۷۱ نسخه شماره ۴/۱۴۰۴ انوار). این رساله در برگهای ۵۱ ب تا ۶۲ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۳۲

مجموعه

۱ - الفین از علامه حلی (۶۴۸ - ۷۲۶)، از گ ۲ ب تا ۱۴ ب.

۲ - ارشاد الزراعه، از ابونصر قاسم هروی، از گ ۱۵ تا ۳۸.

گ ۲ ب تا ۱۴ نسخ ناشناس و بی تاریخ، گ ۱۵ تا ۳۸ نستعلیق، شوال ۱۲۸۹، به امر محمد اسماعیل بیگ استنساخ شده، عنوانها، نشانه ها و خط روی برخی عبارتها به شنگرف، برگهای ۱۷، ۳۳، ۳۵ افتادگی دارد، برگهای ۱۰ تا ۱۴ و ۱۸ تا ۳۸ از شیرازه جدا گردیده است.

جلد: مقوایی، رویه کاغذ ابری رنگی، عطف و گوشه تیماج چنایی، ۲۲۰×۱۳۰/۵.

کاغذ: شکری، فرنگی، ۳۸ برگ، ۱۶ سطر، ۱۴۰×۸۰ و ۲۴ سطر، ۱۴۰×۶۰.

شماره پیشین: ۳۸ - ۲۴۶۸.

ع/۲۱۳۲/۱

(کلام شیعه)

الفین

از: علامه حلی، حسن بن یوسف بن مطهر (۶۴۸ - ۷۲۶).

علامه حلی این کتاب را که نام کامل آن «الالفین الفارق بین الصدق و المین» است به درخواست پسرش، فخرالمحققین (۶۸۲ - ۷۷۱) نگاشته است. این کتاب در یک «مقدمه»، دو «مقاله» و یک «خاتمه» است. وی در دو مقاله آن هزار دلیل عقلی و نقلی بر امامت علی (ع) و هزار دلیل بر ابطال ادعای مخالفان آورده

است. بنابراین قول ذریعه این کتاب دو جزء است که جزء اول آن سال ۷۰۹ در دینور و جزء دوم به سال ۷۱۲ پایان یافته و بسال ۷۵۴ بوسیله فخرالمحققین ترتیب و تنظیم یافته است. این کتاب در ج ۷ فهرست انوار شماره ۲۶۷ و ذریعه ج ۲ ص ۲۹۸ و فهرست مرعشی ج ۱۴ ص ۷ معرفی شده و چاپهایش در فهرست مشار عربی ص ۸۳ آمده است نسخه ما تنها پانزده دلیل را دربردارد و در انجام افتادگی دارد.

آغاز: بسملة الحمد لله مظهر الحق بنصب الادلة الواضحة والبراهین (گ ۳ ب)... اما بعد فان اضعف عبادالله حسن بن يوسف بن المطهر الحلبي يقول اجبت سؤال ولدی العزیز علی بن محمد^۱ اصلح الله له امر داریه... کما لم یعصنی طرفه عین، من املاء هذا الكتاب الموسوم بكتاب الالفین الفارق بین الصدق والمین... (گ ۴)

انجام: و اذا عانده جماعة كثيرة للمنصوص عليه و فوضوا امرهم الی غیره لم یکن ذلک قادحاً فی وجوب التنصیص اذ لا یلزم من وجوب الشئ العمل به علی من وجب علیه (گ ۱۴ ب).

این رساله در برگهای ۳ تا ۱۴ ب مجموعه می باشد.

ع/۲۱۳۲/۲

(کشاورزی فارسی)

ارشاد الزراعة

از: قاسم بن یوسف ابونصر هروی.

نگارنده در ۹۲۱ این کتاب را در باره کشاورزی، حراثت، باغبانی، رزداری و سایر مسایل زراعتی در هشت روضه نگاشته است.

این کتاب به شماره ۱۵۵۳/ع و ۲۴۴۶/ع در فهرست انوار معرفی شده، همچنین در نسخه‌های خطی فارسی ج ۱ ص ۹۲۱، ۱۲ نسخه آن آمده است. و چندبار چاپ شده است، از جمله در سال ۱۳۲۳ هـ ق و ۱۳۴۶ ش.

۱- چنین است در گ ۴ نسخه ش/۲۱۳۲، لیکن درست همان فخرالمحققین است که محمد بن حسن نام دارد.

برگ ۱۵ تا ۳۸ این مجموعه بدان اختصاص دارد. در آغاز یک صفحه افتادگی دارد و مطابق برگ ۲۸ ب، ش ۲۴۴۶ انوار می باشد.

آغاز افتاده:

پی تاریخ ختمش صاحب زرع بارشاد الزراعة صاحب افزود (گ ۱۵)
که تاریخ با افزودن ۱۰۱= صاحب، بر ارشاد الزراعة = ۸۲۰ به دست می آید.

انجام: من معترفم که کار من جمله خطاست...

ای خواجه اگر توان باصلاح بکوش در عیب نظر مکن که بی عیب خداست
حسب الامر عالیجاه... نتیجه الاعیان العظام محمد اسماعیل بیک فی شهر شوال ۱۲۸۹ (گ ۳۸ ب).

این رساله در برگهای ۱۵ تا ۳۸ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۳۳

مجموعه

۱- حاشیه بر دیباچه شرح شمسیه، از برهان الدین محمد بن کمال الدین ابن حمید.

۲- حاشیه شرح شمسیه (حاشیه کوچک)، از میرسید شریف جرجانی (۷۴۰-۸۱۶)

از گ ۱ تا گ ۱۰ ب نستعلیق خط عبدالطیم، تاریخ کتابت ندارد، از گ ۱۲ تا آخر نسخ، تاریخ کتابت و نام کاتب در سده یازدهم مشخص نیست. آخر نسخه افتاده است، برگهای الحاقی برای حاشیه ها در میان صفحه ها وجود دارد، مهر مالک در گ ۱ به نام حسنعلی ابن محمد تقی العاملی، در کرانه صفحه ها تصحیحات با نشان «صح»، حاشیه ها با امضای «ابیوردی»، «نام یک مالک تحت عنوان محمد طالب قصاب» (گ ۱۲)، امضای «عماد داود» (گ ۱۲ ب)، «محبی الدین» (گ ۲۵)، «بردعی» (گ ۲۵)، «حاشیه مطالع» (گ ۲۶ ب)، «سید علی» (گ ۴۰)، «منه» (گ ۴۰)، «حاشیه فارسی» (گ ۵۴)، «نقل از شارح تبریزی» (گ ۵۶ ب)، «سید نعمة الله» (گ ۷۱) دارد. جلد: تیماج تریاکی، یک لا، ۱۰۰×۱۹۰.

کاغذ: اصفهانی، نخودی، ۱۱۰×۲۰۰، ۱۰۴ برگ، تعداد سطور متغیر بین ۱۱ و ۲۰، ۹۵×۵۰.
شماره پیشین: ۳۱ - ۲۴۶۱.

ع/۲۱۳۳/۱

(منطق)

حاشیه بر دیباچه شرح شمسیه

متن رساله شمسیه از: نجم الدین علی بن عمر، قزوینی (۶۰۰ - ۶۷۵).

شرح شمسیه (تحریر القواعد المنطقية) از: قطب الدین رازی (۶۹۹ - ۷۶۶).

حاشیه بر دیباچه شرح شمسیه از: برهان الدین محمد بن کمال الدین حمید.

در کشف الظنون ج ۲ ص ۱۰۶۳ حاشیه ای از برهان الدین بر حاشیه میرسید شریف معرفی شده است. اما اول آن را نیآورده است تا با نسخه حاضر مقایسه نمائیم.

در ذریعه ج ۶ ص ۳۷ نیز در میان حاشیه های شرح شمسیه حاشیه ای منسوب به مولانا محمد ذکر می کند که برای شخصی بنام برهان الدین محمد بن کمال الدین حمید نوشته شده است و صاحب ذریعه احتمال می دهد که این حاشیه راجع به همان حاشیه مذکور در کشف الظنون نوشته شده باشد. با توجه به اینکه آغاز نسخه ذریعه با آغاز نسخه ما برابر است و چون در نسخه ما این کتاب به عنوان حاشیه ای بر دیباچه شرح شمسیه معرفی شده است و نام نویسنده آن برهان الدین محمد بن کمال الدین حمید ذکر شده می توان احتمال داد که آنچه که برهان الدین نوشته است همین حاشیه بر دیباچه شرح شمسیه بوده است.

آغاز: بسملة. متوکلا بکرمه العمیم و مصلیا علی رسول الذی هو بالمؤمنین رؤف الرحیم... فیقول المحتاج الی الله الملك المجید برهان الدین بن کمال الدین بن حمید عفی الله عنه لما کان صدر شرح الفاضل المحقق الرازی رحمه الله للرسالة الشمسية مشحونا بالاستعارات... ان اشرح صدره لیكون الطالبون... ان ابهی در تنظیم بنیان البیان آه، ابهی افعل التفصیل من البهائ و هو الزنیة... (گ ۱ب).

انجام: ... عن الخطاء ای فساد الکلام... (گ ۱۰)... طریق السداد فان قیل والله... تمت الرسالة هی دیباچه شرح الشمسية التي صنفها قطب الدین الرازی رحمه الله علی (ید)

عبدالصعیف عبدالعظیم عفی الله له و لوالدیه و الجمیع المؤمنین و المؤمنات و المسلمین و المسلمات، و الله اعلم (گ ۱۰ب).

ع/۲۱۳۳/۲

(منطق)

حاشیه شرح شمسیه (حاشیه کوچک)

حاشیه از: میر سید شریف جرجانی (۷۴۰ - ۸۱۶).

مکرر شماره ۱/۱۹۸۹ع، متن و حاشیه با لفظ «قوله، اقول» از یکدیگر مشخص شده اند.

آغاز: بسملة. قوله: ورتبه علی مقدمة و ثلاث مقالات و خاتمة آه. هكذا وجد عبارة المتن فی كثير من النسخ و الصواب...

انجام: ... مقدمة من القیاس الاقترانی و تقول لولم یصدق بعض ب ج بالفعل لصدق لا شیء من (گ ۱۰۴ب).

در فهرست آقای انوار ج ۱۰ ص ۳۱۹ نسخه ای با شماره ۱۷۳۸ع آمده است که شبیه نسخه ما است. این مجلد در آنجا به عنوان یک کتاب و از یک نویسنده (برهان الدین) معرفی شده است در صورتی که مجموعه ای است شامل دو کتاب نامبرده شده در این شماره، یعنی حاشیه بر شرح دیباچه و حاشیه میرسید شریف بر خود شرح شمسیه.

ع/۲۱۳۴

مجموعه

۱ - شرح ام البراهین، از محمد بن منصور الهدهدی، از گ ۱ب تا گ ۲۰، نام کاتب و تاریخ کتابت مشخص نیست.

۲ - کتاب التعرف فی الاصلین و التصوف، از ابن حجر، از گ ۲۰ب تا گ ۳۷، نام کاتب ندارد، تاریخ کتابت ۱۲۴۵ در سندج نوشته شده است.

۳ - حاشیه بر شرح ام البراهین، از احمد رودباری الارمانی (شاید اورامانی)، نسخ از گ ۳۷ب تا گ ۴۶ب، کاتب احمد رودباری ارمانی و فرزندانش نوشته است، تاریخ کتابت ۱۲۴۵ می باشد.

۴ - انموزج اللیب فی خصائی الحیب، از سیوطی، جلال الدین عبدالرحمان بن ابی بکر (۸۹۴ - ۹۱۱)، از گ ۵۲ تا گ ۴۷ ب.

۵ - شرح خلاصه الحساب، از جواد بن سعد جواد (م ۱۰۶۵)، از گ ۵۳ ب تا

گ ۱۰۶.

نسخ نزدیک به نستعلیق کردی (غرب ایران)، از گ ۴۷ ب تا گ ۵۲ و ارونه صحافی شده است و در پایان کتاب جمله ای به این شکل با خطی غیر از خط کاتب متن وجود دارد: «زیر تلک الرسالۃ اخی فقیه عبدالرحمان ابن ملا احمد النرتسی لاجلی و انا غریق الخطایا و المعاصی فخرالدین ابن احمد رودباری سنه ۱۲۴۴»، پس ظاهراً کاتب متن عبدالرحمان بن احمد و تاریخ کتابت آن ۱۲۴۴ باشد، از گ ۵۳ ب تا گ ۱۰۶، کاتب شرف الدین نورالدین، تاریخ کتابت چهارم رجب ۱۰۵۳، محل کتابت محروسه اصفهان، حاشیه های کتاب شرح ام البراهین با امضای «ملا احمد رودباری» (گ ۱ ب)، «قاسم» (گ ۱ ب) و تصحیحها با نشان «صح» آمده است، در متن صلواتها با خط ثلث و نقاشی نوشته شده و به همین شکل در حاشیه گ ۱۸ همین عبارت دیده می شود، حاشیه های کتاب تعرف الاصلین با امضای «قاسم» (گ ۲۱)، «سید قدس سره» (گ ۲۱ ب)، «مسیری» (گ ۲۳)، «محلّی» (گ ۲۳ ب)، «حیدر» (گ ۲۴)، «آ ۲» (گ ۲۵)، «عبری» (گ ۲۶)، «صحاح» (گ ۳۴ ب)، و تصحیحات با «صح» آمده است، در گ ۳۷ نشان بلاغ قراءت با عبارت «بلغ بعونه» دیده می شود، حاشیه های «حاشیه شرح ام البراهین»، تصحیحها با «صح» آمده است، حاشیه های «انموزج اللیب»، اشعار عربی و فارسی و احادیث در گ ۵۲ ب، در گ ۵۱ هم یک حدیث در حاشیه آمده است، حاشیه های خلاصه الحساب با نشانه های «منه» (گ ۵۴)، «رودباری» (گ ۵۶ ب)، «محمد باقر بروژه» (گ ۵۷)، «منه دام ظلّه» (گ ۶۷).

جلد: مقوایی، رویه کاغذ زرد، عطف و سجاف تیماج تریاکی منگنه دار، آستر درون جلد کاغذ آبی، ۲۱۵×۱۵۰.

کاغذ (گوناگون): از گ ۱ تا گ ۵۲ فرنگی نخودی، از گ ۵۴ تا گ ۱۰۶ اصفهانی نخودی، برگهای ۴۵ و ۴۶ و ۵۳ اصفهانی فستقی، اندازه نوشته

متغیر میان ۱۳۵×۲۰۰، ۱۰۶ برگ، تعداد سطور متغیر میان ۱۷ و ۳۲.

شماره پیشین: ۳۸۲ - ۲۲۶۷.

ع/۲۱۳۴/۱

(کلام)

شرح ام البراهین

متن از: محمد بن یوسف سنوسی (م ۸۹۵).

شرح از: محمد بن منصور هدهدی.

نویسنده، مباحث اعتقادی زیرین را در این کتاب مطرح نموده است. نخست سه مفهوم «واجب»، «استحاله» و «جواز» را تعریف می کند (گ ۱ ب). باید توجه داشت که اصطلاح رایج در علم فلسفه در این موضوعات «وجوب»، «امتناع» و «امکان» است و بکار بردن «استحاله» و «جواز» بجای «امتناع» و «امکان» در این کتاب گویا ناشی از تعصب ضد فلسفی مؤلف باشد.

سپس آنچه را که واجب است بر مکلفین که در باره خداوند بدانند می شمارد. نویسنده برای خداوند تعالی، ۲۰ صفت ثبوتی را تعریف می کند از جمله: وجود، قدم، بقاء، وحدانیت و... (از گ ۳ تا گ ۶)، پس از آن ۲۰ صفت دیگر که برای خدا محال است (صفات سلبی) و ضد صفات پیشین می باشد، نام می برد از جمله: عدم، حدوث، جهل و... (از گ ۶ تا گ ۹ ب)، در بخش بعدی آنچه را که در مورد خداوند جایز است می آورد (گ ۹ ب)، پس از آن برای هر یک از صفات برهان می آورد (گ ۱۰ تا گ ۱۲ ب)، در بخش بعدی کتاب به ذکر آنچه بر پیامبران (علیهم السلام) واجب و یا محال و یا جایز است، می پردازد و برای آنها دلیل می آورد. در خاتمه، تمام این عقاید را در کلمه توحید «لا اله الا الله» جمع می کند و به شرح و تفسیر آن می پردازد (گ ۱۵).

کتاب «ام البراهین» در حرف الف کشف الظنون (ج ۱ ص ۱۷۰) معرفی شده است و برای آن سه شرح نام برده است. شرحی از مؤلف (سنوسی) و شرحی از محمد بن عمر بن ابراهیم تلمسانی و شرحی از شیخ شهاب الدین ابوالعباس احمد بن محمد الغنیمی الانصاری (م ۱۰۴۴).

اما در آنجانی از شارح این نسخه یعنی محمد بن منصور هدهدی

نیامده است.

کتاب «ام البراهین» به زبان آلمانی و فرانسه ترجمه شده و بارها در مصر و فارس و جاوه به چاپ رسیده است (معجم المطبوعات ج ۱ ص ۱۰۵۸ نقل از نیل الابتهاج ج ص ۳۲۵).

آغاز متن: الحمد لله والصلوة والسلام على رسول الله، اعلم ان الحكم العقلي ينحصر في ثلاثة اقسام الوجود والاستحالة والجواز، فالجواب مالا يتصور في العقل عدمه، والمستحيل مالا يتصور وجوده، والجائز ما يصح في العقل وجوده وعدمه (گ ۱ ب) و يجب على كل مكلف شرعا ان يعرف ما يجب في حق مولينا جل وعز وما يستحيل وما يجوز و كذا يجب عليه ان يعرف مثل ذلك في حق الرسل (عليهم الصلوة والسلام)... (گ ۲ ب).

انجام متن: ... بكلمتي الشهادة عالمين بها و صلى الله على محمد كلما ذكره الذاكرون و غفل عن ذكره الغافلون و رضی الله عن اصحاب رسول الله اجمعين و عن التابعين لهم باحسان الى يوم الدين و سلام على المرسلين و الحمد لله رب العالمين (گ ۱۹ ب).

آغاز شرح: بسملة الحمد لله الذي شهد بوجوده جميع الكائنات والصلوة والسلام على سيدنا محمد المبعوث بالايات الواضحات و على آله و صحبه و التابعين لهم في الكرامات الى يوم الدين، الحمد لله والصلوة والسلام على رسول الله، الحمد هو الثناء باللسان بالجميل... (گ ۱ ب).

انجام شرح: ... و اراد بالعجائب والله اعلم، الكرامات... سبحان ربك اعزه عما يصفون و سلام على المرسلين و الحمد لله رب العالمين. تمت شد، يامحول الحول فحول حالنا و حال جميع المسلمين (گ ۲۰).

این رساله در برگهای ۱ ب تا ۲۰ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۳۴/۲

(اصول دین، اصول فقه، تصوف)

التعرف في الاصلين والتصوف

از: ابن حجر.

کتابی با این نام و این مؤلف شناخته نشد.

در معجم المطبوعات، ج ۲ ص ۱۸۸۰ کتابی بنام «الرسالة الجامعة بين اصول

الدین و الفقه و التصوف» منسوب به «محمد بن عمر النووی» از علمای قرن ۱۴ ذکر شده است و با توجه به تاریخ کتابت این نسخه قابل انطباق نمی باشند اما برای تحقیق در رابطه میان این دو کتاب، وجود کتاب نووی ضروری میباشد که در دسترس ما نبود.

با توجه به اینکه در گ ۲۰ ب نام مؤلف کتاب «ابن حجر» ذکر شده است می توان احتمال داد که وی (ابن حجر هیثمی ۸۹۹ - ۹۷۴) معرفی شده در هدیه العارفین ج ۱ ص ۱۴۶ باشد. اما در میان کتابهای او نیز نامی از کتاب «التعرف في الاصلين و التصوف» دیده نشد.

مطالب کتاب همانطور که از نامش پیداست شامل اصول فقه و اصول دین و تصوف می شود.

اصول فقه از گ ۲۰ ب آغاز می شود و مباحثی از جمله: نهی، عام، تخصیص، ظاهر، مؤول، مجمل و بیان و... اجتهاد و تقلید در آن مطرح شده است. (از باب اول تا باب خامس) (از گ ۲۰ ب تا گ ۳۰ ب).

از گ ۳۱ مباحث اصول دین آغاز می شود که مطالبی از قبیل: قرآن نفسی (تعبیری دیگر از کلام نفسی، در اصطلاح اشعری است)، احسان، کرامات و... را دربردارد. (باب ششم از گ ۳۱ تا گ ۳۳ ب) (باب سابع از گ ۳۳ ب در تصوف است).

آغاز: بسملة الحمد لله الذي هدانا للاعتقاد والعمل باصول و فروع دينه... و بعد فهذه نبذة في الاصلين و التصوف... (گ ۲۰ ب).

انجام: ... بما خلصه به من ورطة الهلاك الأبدى و الفناء السرمدي حقق الله تعالى لنا ذلك... صلى الله تعالى عليه و سلم و آله و صحبه و تابعيهم باحسان عدد معلوماتك ابدا آمين. الحمد لله على ختمه بالاستعجال و الصلوة على النبي محمد و الآل، نسأل الله النفع به في الحال و المال بالنبي و الآل في سنة الهجرية سنة ۱۲۴۵ في سندج (گ ۳۷).

این رساله در برگهای ۲۰ ب تا ۳۷ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۳۴/۳

(کلام)

حاشیه شرح ام البراهین

از: احمد رودباری ارمانی.

این حاشیه بر شرح هدهدی است که در همین مجموعه با شماره ۱ معرفی شده است.

گفته شارج با کلمه «قوله» و خطی سرخ بر روی آن از نوشته های محشی، متمایز شده است.

آغاز: بسملة، الحمد لله والصلوة والسلام على رسول الله وآله وصحبه و اولياء الله وبعد فهذه عبارات رشيقة و اشارات دقيقة على شرح العلامة الهددى على «السنوية» و الله اسئل ان يرفع بها و هو حسبي و نعم الوكيل. قوله: بسم الله لعل هذه البسملة للماتن... (گ ۳۷ ب).

انجام: ... الى ذلك ليخرج الكافر، و الحمد لله رب العالمين. تمت هذه الحاشية بعون الله تعالى و توفيقه بخط اولادى و بعضه بخطى فى سنة الف و مائتين و اربعين و خمسة و أنا النحيف الحنيف الجانى احمد الرودبارى الارمانى اللهم اجعل عاقبتنا و جميع المسلمين الى خاتمة الحسنى (گ ۴۶ ب).

این رساله در برگهای ۳۷ ب تا ۴۶ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۳۴/۴

(سیره پیامبر)

انمودج اللیب فی خصائص الحبيب

تألیف از: سیوطی، جلال الدین عبدالرحمان بن ابی بکر (۸۴۹ - ۹۱۱).

[این کتاب در نسخه ما به واژگونه صحافی شده و بهمین علت ترتیب شماره صفحات برعکس است].

این کتاب خلاصه کتاب بزرگتر مؤلف، به نام «خصائص کبری» است. کتاب خصائص به «کفاية الطالب اللیب فی خصائص الحبيب» نیز معروف است.

کتاب خصائص چاپ شده و مشخصات آن در معجم المطبوعات سرکیس ج ۱ ص ۱۰۷۹ آمده است، اما در مورد چاپ نمودج اللیب ذکری در فهرست مشار و معجم المطبوعات نیافتیم.

انمودج اللیب در کشف الظنون ج ۱ ص ۱۸۵ معرفی شده است. کتاب شامل

دو باب است که هرباب چهار فصل دارد.

باب اول: خصائصی از پیامبر ما (ص) را نقل می کند که ایشان را از دیگر پیامبران (ع) متمایز می سازد (گ ۵۲).

فصل اول: آنچه مربوط به خود ایشان در دنیا است (گ ۵۲).

فصل دوم: آنچه مربوط به شرع و امت ایشان در دنیا است (گ ۵۲).

فصل سوم: آنچه مربوط به ذات پیامبر (ص) در آخرت است (گ ۵۰ ب).

فصل چهارم: آنچه مربوط به امت پیامبر (ص) در آخرت است (گ ۵۰).

باب دوم: به بیان خصائصی از پیامبر (ص) می پردازد که ایشان را از امت متمایز می سازد (گ ۵۰).

فصل اول: آنچه مربوط به واجبات است (گ ۵۰).

فصل دوم: آنچه مربوط به محرمات است (گ ۴۹ ب).

فصل سوم: آنچه مربوط به مباحات است (گ ۴۹ ب).

فصل چهارم: آنچه مربوط به کرامات و فضایل است (گ ۴۹).

آغاز: بسملة، الحمد لله الذى اتقن بحكمته كل شئ... هذا نمودج لطيف و عنوان شريف لمختصه من كتابى الكبير الذى جمعت فيه المعجزات و الخصائص النبوية... و سميته نمودج اللیب فی خصائص الحبيب... (گ ۵۲).

انجام: ... و لا يكره للنساء زيارة قبره كما لا يكره لهن سائر القبور... بل يستحب كما قال العراقي فى نكته... و المصلّى بمسجده لا يصق عن يساره كما هو السنة فى المساجد و الله اعلم (گ ۴۷ ب).

این رساله در برگهای ۵۲ تا ۴۷ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۳۴/۵

(حساب)

شرح خلاصه الحساب

شرح از: جواد بن سعد بن جواد الكاظمی (م ۱۰۶۵).

متن از: شیخ بهائی (۹۵۳ - ۱۰۳۰).

مکرر شماره ۲۰۷۹ ع.

جواد کاظمی، ابن سعید (سعد) معروف به فاضل جواد است. از کتابهای وی

«شرح آیات الاحکام»، «شرح خلاصة الحساب»، «شرح الفیة»، «شرح زبدة»، «شرح جعفریه» و... میباشند. وی از شاگردان شیخ بهائی است و در استرآباد، عنوان شیخ الاسلامی داشته است.

به تحریک محمد باقر استرآبادی طالبان و به امر شاه از استرآباد اخراج شد و پس از مرگ شاه در سال ۱۰۳۸ به کاظمین رفت، سپس به شوشتر رفت و مدتی شیخ الاسلامی آنجا را به عهده داشت و در سال ۱۰۶۵ وفات یافت (طبقات اعلام الشیعه قرن ۱۱ ص ۱۲۶).

این رساله در برگهای ۵۳ تا ۱۰۶ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۳۵

(فقه)

حاشیه بر شرح کتاب صلات و طهارت

از آنجا که اول نسخه افتاده، نام کتاب و مؤلف مشخص نیست. در (گ ۵) عبارتی به چشم می خورد و نشانگر این است که مصنف قصد داشته فقط واجبات را بیاورد و از ذکر مستحبات خودداری کرده، آن عبارت چنین است: «... فان قيل ان المصنف التزم فی هذه الرسالة بحصر الفرض لا غیر فکیف ذکر استحباب...» با توجه به اینکه شیخ حر عاملی نیز در کتابهای خود «هدایة الامة» و «بداية الهدایة» فقط واجبات را بیان نموده می توان احتمال داد که حاشیه ما بر یکی از شروح کتابهای فوق باشد (طبقات اعلام الشیعه قرن ۱۲ ص ۶۵۷ و ذریعه ج ۳ ش ۱۶۵ و ج ۲۵ ص ۱۷۱).

حال مقداری از مشخصات کتاب را می نویسیم تا شاید راهنمایی برای شناخت آن باشد:

در این نسخه مطالب از اواسط مبحث نیت در تیمم آغاز می گردد (گ ۴)، سپس از الة نجاسات (گ ۷ ب)، بول و غایط (گ ۸)، مسکر (گ ۹)، آب مطلق (گ ۹ ب)، احکام تخریج (گ ۱۰ ب)، مطهرات (گ ۱۱)، غسل میت (گ ۱۲ ب)، قبله (گ ۱۹ ب)، احکام سفر (گ ۲۱)، قراءت (گ ۲۶)، منافیات (گ ۴۰ ب)، سجده سهو (گ ۴۸ ب)، شکیات (گ ۴۹)، نماز جمعه (گ ۵۳)، نماز عید (گ ۵۶ ب)، نماز آیات (گ ۵۷)، نماز طواف (گ ۵۸)، نماز جنازه

(گ ۵۸ ب)، نماز احتیاط (گ ۶۱)، نماز قضا (گ ۶۱ ب)، در کتاب از «شرایع» (گ ۲۳ ب) محقق و «معتبر» (گ ۴۰) وی و همچنین از «قواعد» (گ ۳۱ ب) علامه نقل قول شده است.

آغاز: و هذا المعنى... هو المشهور فعلم ان نية التيمم مشتملة على خمسة امور، اشار المصنف فيما ذكره صورة نية إليها وقوله أتيتم اشارة الى الاول وقوله بدلا اشارة الى الثاني وقوله لاستباحة الصلوة اشارة الى الثالث وقوله لوجوبه اشارة الى الرابع وقوله قرية الى الله اشارة الى الخامس... الضرب على الارض هذا هو الواجب الثاني... (گ ۴).

انجام: ... ليست اوقاتا حقيقية مطبوعة محدودة بل مشتبهة بالوقت المحدود، و الله اعلم ولنقطع الكلام في هذا الشرح بانقطاع كلام المصنف، والحمد لله رب العالمين والصلوة على سيدنا و نبينا محمد و آله الطاهرين و كان اتمامه و اكماله في المشهد الغروي المقدس على ساكنه السلام و كان ابتداء افتتاحه بالمسجد الاعظم، مسجد الكوفة حرم امير المؤمنين عليه السلام في وقت الاعتكاف. قد تم صورة خط الشرح والحمد لله اولاً و آخراً و ظاهراً و باطناً (گ ۶۷).

نسخ ریز، ناشناس، بی تاریخ، نجف، آغاز افتاده، حاشیه های «منه» دارد (گ ۲۴)، تصحیحات با نشان «صح» آمده است (گ ۲۹)، مهر مالکیت با عبارت «ای هادی المضلین» (گ ۶۷)، مهر مالکیت با تاریخ ۱۲۴۲ (گ ۴)، مهر مالکیت دیگر که خوانا نبود.

جلد: تیماج زرد، ترنج و نیم ترنج و حاشیه ها منگنه، دامن دار.

کاغذ: اصفهانی، نخودی، ۱۶۵×۸۵، ۶۹ برگ، ۲۳ سطر، ۱۱۷×۵۲.

شماره پیشین: ۴۵ - ۲۴۷۵.

ع/۲۱۳۶

(فقه)

مختصر نافع

از: محقق حلی جعفر (۶۰۲ - ۶۷۶).

مکرر شماره ۲۱۲۰/ع، آغاز و انجام مطابق نسخه ۱۹۵۹/ع فهرست انوار ج ۱۰

ص ۶۴۱.

نسخ مالا آقا محمد، بی تاریخ، در کنار مهر بادامی [عبد محمد ابراهیم الموسوی] و در بالا مهر چهارگوش [لاله الاله الملک الحق المبین. محمد علی ۱۱۱۸] دیده می شود، در نیمه نخست اندکی حاشیه با امضای «ارشاد»، «تاج»، «تحریر»، «تنقیح»، «زین الدین» دارد، برخی حاشیه ها نیز به فارسی است، عنوانها شگرف است، برخی از آنها در کنار صفحه نیز هست. جلد: تیماج سرخ، مقوایی، تریج میانه سوخت و خورده شده با مقوا سوراخ شده است، سجاف تیماج مشکی فرسوده، ته شیرازه فرسوده. کاغذ: نخودی، اصفهانی، ۲۶۵×۱۴۵، ۱۷۸ برگ، ۱۶ سطر، ۱۷۰×۷۰. شماره پیشین: ۵۴ - ۲۴۸۴.

ع/۲۱۳۷

مجموعه

شامل سه بخش:

- ۱ - تکه های پراکنده و ناقص از مسوده یک کتاب در علم اصول، از گ ۳ تا گ ۹۰.
- ۲ - توضیح القوانین، از ابن بهاء الدین محمد، محمد حسین قمی (قرن ۱۳)، از گ ۹۰ ب تا گ ۱۲۲ ب.
- ۳ - احتمالاً حاشیه ای بر شرح «زیده»، محشی ناشناس، از گ ۱۲۳ ب تا گ ۱۳۳.

نستعلیق بی نام، قرن ۱۳، تصحیحها با نشان «صح» مشخص شده، حاشیه «منه» (گ ۵۶) دارد.

جلد: مقوایی، رویه کاغذی، عطف تیماج تریاکی، ۱۷۰×۲۲۵. کاغذ: فرنگی آبی و نخودی، از گ ۸۹ تا گ ۱۲۲ فرنگی مهره زده، اندازه نوشته ها متغیر ۹۵×۱۵۰، ۱۰۵×۱۸۰ و ۱۲۵×۱۶۰، ۱۳۳ برگ، سطور متغیر میان ۱۵ و ۲۳.

شماره پیشین: ۲۸ - ۲۴۵۸.

ع/۲۱۳۷/۱

(اصول فقه شیعه)

اصول فقه

تکه های پراکنده و ناقص از مسوده یک کتاب در اصول فقه

از مبحث اوامر و نواهی آغاز می شود و شامل مباحثی است، از جمله:

... السابع انه مشترك لفظا بين المعنى المصدرى و الاسمى... (گ ۳) ... اما الوجه الثانى... انه الدال على الطلب الايجابى و الالزامى... (گ ۵ ب) ... المقام الثانى فى معنى صيغة افعال... (گ ۷) ... اصل فى تقسيم الواجب باقسامه... (گ ۴۷) ... الثانى فى الاستصحاب... (گ ۶۹ ب).

در میان افرادی که از آنان در این کتاب نقل قول شده است از استاد خود مؤلف و کتابش بنام «مناهج الاحکام» می باشد و بدنبال نام استاد عبارت «مد ظله العالی» (گ ۵ و گ ۴۲) را می آورد که نشان از حیات داشتن استاد در آن زمان می باشد. ظاهراً منظور از استاد، سید شفیع جاپلاقی (م ۱۲۸۰)، صاحب مناهج الاحکام فی مسائل الحلال و الحرام می باشد.

این رساله در برگهای ۳ تا ۹۰ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۳۷/۲

(اصول فقه شیعه)

توضیح القوانین

از: ابن بهاء الدین محمد، محمد حسین قمی (قرن ۱۳).

القوانین المحکمة فى الاصول تألیف محقق قمی، میرزا ابوالقاسم جیلانی (۱۱۵۱ - ۱۲۳۱). این حاشیه را شاگرد مؤلف نوشته است و بطور پراکنده در هوامش بعضی از چاپهای قوانین به چاپ رسیده است و بطور مستقل نیز در سال ۱۳۰۳ چاپ شده است (ذریعه ۴ ص ۴۹۴).

آغاز: بسملة، الحمد لله الذى هدانا الى قوانين الاصول الفقهية و ارشدنا الى قواعد غنايم الاحكام و العلوم الاصلية... (گ ۹۰ ب).

انجام: ... مع ان ذلك مما لا يمكن غالباً الخ توضيح المراد انه لما انحصر الخصم... لان الاجزاء يختلف باختلاف الصلوة و بالنسبة الى اسلوب و الافاضات... (گ ۱۲۲ ب).

این رساله در برگهای ۹۰ ب تا ۱۲۲ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۳۷/۳

(اصول فقه شیعه)

حاشیه بر شرح زبده

متن از: شیخ بهائی (۹۵۳ - ۱۰۳۰).

شرح از: جواد بن سعدالله بن جواد (م ۱۰۶۵).

حاشیه نگار: ناشناس (احتمالاً نویسنده اوراق شماره ۱ همین مجموعه میباشد).

آغاز: بسملة، الثالث من علائم الوضع صحة السلب یعنی صحة سلب اللفظ باعتبار المعنى... (گ ۱۲۳ ب).

انجسام: ... والثانی فی اصالة البرائة... فی ثبوت الحقیقة الشرعية و عدمه وان الحقیقة المتشرعة کاشفة عن مراد الشارع (گ ۱۳۳ انجام افتاده).

در گ ۱۲۷ ب حاشیه ای آمده که در انتهای آن این عبارت به چشم می خورد: «کذا افادا لاستاد دام ظلّه، شهر ذیقعدة ۱۲۷۸» در مواردی متعدد نام شارح را ذکر می کند. مانند گ ۱۲۳ ب، گ ۱۲۴، گ ۱۲۴ ب و...

در گ ۱۳۰ ب ذکر می کند که با این عبارت می کند «... مسموعات اخذتها عند السيد الوحيد استادی الحديد السيد السند و الرکن المعتمد المولی... السيد علی النجفی القزوينی دام ظلّه العالی...» این عبارت نشان می دهد که محشی ظاهراً از شاگردان سید علی بن اسماعیل الموسوی القزوينی (م ۱۲۹۸) صاحب «حاشیه قوانین» و «حاشیه معالم» بوده باشد.

این رساله در برگهای ۱۲۳ ب تا ۱۳۳ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۳۸

مجموعه

شامل کتابهای:

۱ - حاشیه شرح شمسیه (حاشیه کوچک)، از میر سید شریف جرجانی (۷۴۰ - ۸۱۶)، از گ ۴ ب تا گ ۱۹ ب.

۲ - شرح آداب عضدی، از محمد حنفی تبریزی (م حدود ۹۰۰)، از گ ۲۰ تا گ ۲۸.

۳ - حاشیه «واقعه» بر حاشیه امیر ابی الفتح بر شرح حنفی بر کتاب آداب

البحث، از محمد بن حسین، از گ ۳۰ ب تا گ ۶۲.

۴ - حاشیه بر شرح نمودج، ناشناخته، گ ۶۵ تا ۸۷، حاشیه منه دارد، تاریخ ۱۵ ذی حجه ۱۲۸۸ (گ ۸۷)، عنوانهای قال و اقول به شنگرف است.

۵ - شرح ایساغوجی، از حسام الدین حسن الکتانی (م ۷۶۰)، از گ ۹۰ تا گ ۱۱۶.

۶ - موصل الطلاب الی قواعد الاعراب، از خالد بن عبدالله الازهری النحوی (م ۹۰۵)، از گ ۱۱۸ ب تا گ ۱۶۶ ب.

ع/۲۱۳۸/۱

(منطق)

حاشیه شرح شمسیه (حاشیه کوچک)

متن از: نجم الدین علی بن عمر دبیران قزوینی (۶۰۰ - ۶۷۵).

شرح از: قطب الدین رازی (۶۹۹ - ۷۶۶).

حاشیه از: میر سید شریف جرجانی (۷۴۰ - ۸۱۶).

مکرر شماره ۱/۱۹۸۹.

نسخ، تاریخ کتابت و نام کاتب نامشخص است، پایان نسخه افتاده است، حاشیه با نشانه های «عماد» (گ ۴ ب)، «یوسف» (گ ۴ ب)، «بردعی» (گ ۴ ب)، «ایسوردی» (گ ۴ ب)، «محبی الدین» (گ ۵ ب)، «ابوشحمه» (گ ۵ ب)، «سید علی» (گ ۵ ب)، «شمس» (گ ۶ ب)، «منه» (گ ۷ ب)، «عصام الدین» (گ ۹)، «داود» (گ ۱۶)، «احمد» (گ ۱۹) دارد، تصحیحات با نشان «صح» آمده است (گ ۴ ب)، شعر فارسی (گ ۱۵ ب)، مطالبی از اربعین شیخ بهائی (گ ۴)، نام کاتب حاشیه ها محمد صالح ابن مصطفی ابن اویس ابن مصطفی آمده (گ ۴ تا ۱۹ ب)، این رساله در برگهای ۴ تا ۱۹ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۳۸/۲

(اصول فقه)

شرح آداب عضدی

متن آداب البحث که مجموعاً در ده سطر است تألیف عبدالرحمان بن احمد الایجی (۷۰۰ - ۷۵۶).

شرح از: محمد حنفی تبریزی (م حدود ۹۰۰).

آداب عضدی مکرر شماره ۴/۲۱۲۹، در کشف الظنون ج ۱ ص ۴۱ حاشیه های متعدد بر این شرح معرفی می شود.

در فهرست آقای انوار ۱/۱۱۹۳ ع به نام «آداییه» معرفی شده است.

نسخ، تاریخ کتاب مشخص نیست، کاتب عبدالرحیم الحسینی التاجوزی، حاشیه با نشانه های «منه» (گ ۲۰ ب)، «احمد الجندی» (گ ۲۱ ب)، «شریف» (گ ۲۲)، «یوسف» (گ ۲۲ ب)، «یوسف الاصم» (گ ۲۳)، «شروانی» (گ ۲۳)، «عبدالله» (گ ۲۴ ب)، «رسول» (گ ۲۶ ب)، «حسن چلبی» (گ ۲۷ ب)، تصحیحها با نشان «صح» (گ ۲۰ ب)، اشعار فارسی در (گ ۲۱) دارد، این رساله در برگهای ۲۰ تا ۲۸ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۳۸/۳

(اصول فقه)

حاشیه بر حاشیه میر ابو الفتح بر شرح حنفی بر کتاب آداب البحث عضدی متن آداب عضدی از: عبدالرحمان بن احمد الایجی (م ۷۵۶).

شرح از: محمد حنفی تبریزی (م حدود ۹۰۰).

حاشیه از: میر ابو الفتح که در ش ۵/۲۱۲۹ یاد شد.

حاشیه بر حاشیه از: محمد بن حسین.

مکرر شماره ۵/۲۱۲۹ ع. در پایان این نسخه «واقعه» نامیده شده است.

آغاز: بسملة، مادا کفی الضراعتة الی الجواد الکریم، حمد آلک یا من جلت نعمة...

انجام: ... الحمد لله علی الاتمام... تمت الحاشية المسماة «الواقعة» علی میرابی الفتح... و

احشرنی فی زمرة العلماء العاملين آمین برحمتک یا ارحم الراحمین (گ ۶۱ ب).

نسخ، تاریخ کتابت پنجشنبه ۶ ربیع الآخر احتمالاً در سال ۱۰۱۶، کاتب عبدالرحیم بن سلیمان بن قاسم، حاشیه با نشانه های «عبدالمجید» (گ ۳۰ ب)، «منه» (گ ۳۰ ب)، «محمد بن رسول» (گ ۳۰ ب)، «عبدالرحمان» (گ ۳۱)، «الخریانی» (گ ۳۲)، «ابو الفتح» (گ ۳۳)، «عبدالله» (گ ۳۳)، «ابن النخیط» (گ ۳۳ ب)، «علی» (گ ۳۳ ب)، «عبدالرحیم الحسینی» (گ ۳۶)، «ع ح» (گ ۴۴)، «ابن جندی» (گ ۵۲ ب) دارد، وصیت پیامبر به ابو هریره در

(گ ۶۱ ب) نوشته شده است، این رساله در برگهای ۳۰ تا گ ۶۲ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۳۸/۴

(صرف و نحو)

حاشیه بر شرح انموذج

در کشف الظنون چندین کتاب به نام انموذج و شرح آن معرفی شده است. معروفترین آنها انموذج زمخشری (۴۶۷ - ۵۳۸) است که خود شرحها دارد و معروفترین آنها شرح محمد اردبیلی (م ۶۴۷) است نسخه جای گفتگوی ما حاشیه ای است با عنوانهای (قال، اقول) که با هیچ یک از معرفی شده های کشف الظنون مطابقت ندارد.

آغاز: بسم الله الرحمن الرحيم. ای باستعانة اسمه أولف و ابتدؤ تألیفی، وأصل اسم سمو (گ ۶۵ ب)... قال: اللهم. اقول: اختلفوا فی اصله فعند البصریین، اصله (گ ۶۷) قال: الآلاء. اقول: النعم الظاهرة (گ ۶۷) ... كما ذهب الیه الشارح الفاضل (گ ۷۰)... قوله: المفراط اقول: هو علی تقدیر الموصوف... قوله: سعدالدین اقول: لقب و عطف بیان للمفراط (گ ۷۲) - (۷۳) ... قال المعروف بانموذج. اقول فيه لانه يوهم ان له اسمين لكنه مشتهر بهذا الاسم، وليس كذلك (گ ۷۴)...

انجام: ... قال: وكذا اعم من الوضع. اقول: ان قيل: لاجابة فيه لاشتمال قوله (گ ۸۶) ... اعم من وضع المشتقات والموكبات والمجازات وهيئة المفردات (ناقص مانده است) (گ ۸۶ ب).

این رساله در برگهای ۶۵ تا ۸۷ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۳۸/۵

(منطق)

شرح ایساغوجی

از حسام الدین حسن الکتاتی (م ۷۶۰) معرفی شده در هدیه العارفین ج ۱ ص ۲۸۶ صاحب شرح مفتاح العلوم سکاکی است، و چنانکه به شماره ۲۲۸۸ ع/خواهیم دید؛ ایساغوجی لفظ یونانی است به معنی گل پنج پر، و در اصطلاح منطق به معنی کلیات خمس یعنی جنس و فصل و نوع و خاصه و عرض عام که

یکی از نه باب منطق است. در این مبحث گروهی از علمای متقدم و متأخر کتاب نوشته اند.

آنچه که در زمان ما به این نام مشهور و متداول است ایساغوجی تألیف اثیرالدین، مفضل ابن عمر الابهری (م ۶۶۳) میباشد. کتاب وی شامل بسیاری از مباحث علم منطق می شود. نسخه ما شرحی از حسام الدین حسن الکاظمی است بر ایساغوجی اثیرالدین. شرحها و حاشیه های دیگری نیز بر ایساغوجی اثیرالدین وجود دارد که اسامی و مشخصات آنها در کشف الظنون ج ۱ ص ۲۰۷ آمده است. سه نسخه این کتاب با شماره های ۳۲۸/۲ ف و ۱۴۰۴/۳ ع و ۱۷۰۰/۴ ع در فهرست آقای انوار آمده است.

آغاز و انجام نسخه ما مطابق با ۳۲۸/۲ ف میباشد.

این کتاب چاپ نیز شده است و مشخصات چاپی آن در معجم المطبوعات ج ۱ ص ۲۹۱ و مشار (عربی) ص ۱۰۶ دیده می شود.

نسخ، نام کاتب مشخص نیست، تاریخ کتابت پنجشنبه ماه شوال، حاشیه ها با نشانه های «محیی الدین» (گ ۹۰)، «عبدالرحیم» (گ ۹۰)، «بردعی» (گ ۹۱)، «مطول» (گ ۹۱)، «یوسف» (گ ۹۲)، «احمد» (گ ۹۵)، «شرح مطالع» (گ ۱۰۰ ب)، «فنساری» (گ ۱۰۲)، «چالوق» (گ ۱۰۶)، «قره باغی» (گ ۱۱۵ ب) دیده می شود، اشعار فارسی نیز در حاشیه ها مانند گ ۹۰ دیده می شود، متن ایساغوجی از گ ۱۰۳ ب به بعد در حاشیه نسخه نیز نوشته شده است، در گ ۱۱۲ جدولی وجود دارد، در میان برگ های نسخه، مانند گ ۹۱ و ۹۲ و ۹۴ اوراق الحاقی حاوی حاشیه ها وجود دارد، این رساله در برگ های ۹۰ تا ۱۱۶ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۳۸/۶

(عربی - نحو)

موصل الطلاب یا «تمرین الطلاب»

از: خالد بن عبدالله الازهری مصری النحوی (۸۳۸ - ۹۰۵).

بعضی از احوال و تألیفاتش در روضات و اعلام زرکلی و معجم المؤلفین ج ۴ ص ۹۶ آمده است.

کتاب «الاعراب عن قواعد الاعراب» تألیف ابو محمد عبدالله بن یوسف مشهور به ابن هشام نحوی (۷۰۸ - ۷۶۱) مشتمل بر چهار باب است: ۱ - فی الجمل و احکامها، ۲ - فی الجار و المجرور، ۳ - فی عشرين كلمة و ۴ - فی الاشارة الی عبارة محررة در کشف الظنون ج ۱ ص ۱۲۴ شروح آن معرفی شده است. در فهرست آقای انوار با شماره ۳۰۳/۱۱ ع آمده است.

آغاز: بسملة، و به نستعين الحمد لله الملهم لحمده والصلوة والسلام على سيدنا محمد رسوله وبعده وعلى اله وصحبه و جنده و بعد فيقول العبد الفقير الى مولاه الغنى خالد بن عبدالله الاظهري هذا شرح لطيف على قواعد الاعراب...

انجام: ... التوفيق والهداية الى اقوم الطريف بمنه وكرمه فختم كتاب... تمت الكتاب

المسمى بموصل الطلاب... على يد الحقير... احمد بن مصطفى...

نسخ، کاتب احمد بن مصطفی، تاریخ کتابت ۱۲۶۶ قریه شمیران، حاشیه ها با نشانه های «تاپحوزی» (گ ۱۱۸ ب)، «احمد» (گ ۱۱۹)، «عبدالغفور» (گ ۱۱۸ ب)، «یوسف» (گ ۱۱۹ ب)، «شمیرانی» (گ ۱۲۰ ب)، «مغنی اللیب» (گ ۱۳۶ ب)، «حسن چلبی» (گ ۱۶۰ ب)، «مقالید» (گ ۱۶۱)، «حاشیه سیوطی» (گ ۱۶۴) دارد، این رساله در برگ های ۱۱۸ ب تا ۱۶۶ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۳۹

مجموعه

شامل:

۱ - حاشیه در اصول، از گ ۲ ب تا ۷۶ + ۹۱ - ۹۹.

۲ - فضیلت بکاء، از گ ۷۶ ب تا ۸۴.

۳ - حاشیه در فقه، از گ ۸۴ تا ۹۱، گ ۹۹ - ۱۰۷ پراکنده.

گ ۲ ب تا ۹۹ نستعلیق، ناشناس، گ ۹۹ تا ۱۰۵ نسخ محمد اسماعیل طیب طهرانی، سده چهاردهم، خط خوردگی روی برخی عبارتها، حاشیه های ریز نستعلیق با امضای «منه»، «سلطان العلما»، «فاضل هروی»، «حاجی کلباسی»، «مدارک» دارد، افتادگی (گ ۲۱، ۲۶، ۴۸، ۴۸، ۹۷)، جابجایی اوراق،

گ ۵۷ ب، ۵۸ ب، ۵۹ ب، ۸۸ ب، ۸۹ ب، ۹۸ ب، ۹۹ سفید.

جلد: مقوایی، رویه تیماج خنایی، ترنج نیم فشرده، منگنه، آستر کاغذ، اندازه ۱۹۰×۱۴۰.

کاغذ: فرنگی شکری، ۱۶۰×۹۰/۵، ۱۰۷ برگ، ۲۳ سطر.
شماره پیشین: ۱۴۱ - ۲۵۷۱.

ع/۲۱۳۹/۱

(اصول فقه)

حاشیه اصولی

حاشیه ای است بر متنی در اصول فقه که مصنف متن ظاهراً پیش از دوران صاحب معالم می زیسته است. محشی، که یکی از شاگردان سید حسین قزوینی (۱۱۲۶ - ۱۲۰۸) می باشد به پاسخ های صاحب معالم و مصنف در گ ۵۶، ۵۷، ۶۵ و ... اشاراتی دارد. وی از معاصران برتر خود چون فاضل هروی (۱۲۱۷ - ۱۲۹۹)، فاضل ایروانی (م ۱۳۰۶) و شیخ مرتضی انصاری (۱۲۱۴ - ۱۲۸۱) با عنوان دام ظلّه یاد می کند و به اقوال قزوینی که گویا همان است که در قرن ۱۳ ص ۳۷۳ دیده می شود با عنوان استاد محقق مدقق دام ظلّه (گ ۳۶، ۵، ۴۶، ۶۴، ۶۹ و ...) اشاره می نماید.

در این حاشیه به نظریات شیخ بهایی (۹۵۳ - ۱۰۳۰) گ ۳ ب و ۵، محقق بهبهانی (۱۱۱۸ - ۱۲۰۵) گ ۴، محقق جواد (م ۱۰۶۵) و محقق خوانساری (۱۰۱۶ - ۱۰۹۸) گ ۵۰ و ۷۰، صاحب فصول (م ۱۲۵۴) گ ۴۴، صاحب ضوابط (۱۲۱۴ - ۱۲۶۲) و ... اشاراتی شده است. همچنین از معالم و حاشیه های آن چون هدایة المسترشدين و حاشیه سلطان العلماء یاد شده است.

این حاشیه که ظاهراً به خط خود محشی می باشد بطور پراکنده در برگهای ۷۶ تا ۹۰ و ۹۹ جا دارد و اوراق آن جایجا شده است.

آغاز: بسملة. اما المقدمات ففی بیان رسم هذا العلم و موضوعه و نبذ من القواعد اللغویة، اعلم ان لهذا العلم تعریفان ... (گ ۲ ب).

انجام به جهت پراکندگی و جایجایی اوراق معلوم نیست.

ع/۲۱۳۹/۲

(حدیث شیعه)

در فضیلت بکاء

گفتاری است حاوی احادیث و اخبار رسیده در فضیلت گریستن بر مصیبت های اهل بیت پیامبر (ص) که در ضمن آن اخبار شهادت امام حسین (ع) آمده است این متن در برگ ۷۶ ب تا ۸۴ مجموعه قرار دارد و بطور ناقص پایان می پذیرد. نگارنده در حاشیه این متن مطلبی را به نقل از استاد خود حاجی میرزا خلیل طهرانی (۱۱۸۰ - ۱۲۸۰) با عنوان دام ظلّه نقل می کند که در آن تاریخ ولادت و شهادت امام حسین (ع) ذکر شده است (گ ۷۷ ب).

آغاز: قال الرضا (ع) من تذكّر مصابنا وبکی لما ارتکب منا کان معنا فی درجتنا یوم القیامة و من ذکر بمصابنا فبکی أو ابکی... (گ ۷۶ ب).

انجام: اما بعد فانی اقبلت الی المدینة مع دلیلین لی فحاراً عن الطریق وضلاً و اشدت علیهما العطش فلم یلبثان... حتی انتهینا الی الماء فلم تبیح الأبحساسة (گ ۸۳ ب).
این رساله در برگهای ۷۶ ب تا ۸۴ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۳۹/۳

(فقه شیعی)

حاشیه در فقه

حاشیه ای است بر شرح یکی از کتابهای فقهی که شاید دنباله متن اصولی یاد شده (در گ ۲ ب تا ۷۶) باشد. محشی که نگارنده حاشیه اصولی می باشد پس از تعریف عبادات و معاملات به بخش عبادات می پردازد. و با عنوان قوله و قول الشارح مسئله طهارت از مقدمات نماز را با ذکر عباراتی از دروس شهید و محقق خوانساری (۱۰۱۶ - ۱۰۹۸) شرح و تفصیل می دهد. این متن در بحث نمازهای واجب بطور ناقص به پایان می رسد. برگ ۸۴ تا ۹۱ مجموعه به این حاشیه اختصاص دارد.

در برگ ۹۹ تا ۱۰۵ مجموعه فهرستی از اسامی رجال به نگارش «محمد حسین بن محمد علی بن محمد اسماعیل الطیب الطهرانی» آمده است. وی پس از ذکر رجال موثق فایده ای در احوالات حسن بن ولید و فضل بن شاذان در برگ ۱۰۲ و ۱۰۳ آورده است.

آغاز: بسملة. اعلم ان الفقه اولا على قسمين باب في العبادات و باب في المعاملات...
قوله و شرعا بناء على ثبوت الحقيقة...
انجام: ان الكفار ليسوا مكلفين على القضا... ان مراد الشارع من امره الاداء امره بالقضاء...
فكما انه معاقب للاداء (گ ۹۰).

ع/۲۱۴۰

(فقه شیعه)

الروضة البهية في شرح اللمعة الدمشقية

متن از: شهيد اول (۷۳۴ - ۷۸۶) محمد بن مكى.
شرح از: شهيد ثانی (۹۱۱ - ۹۶۶) زين الدين بن على.
مكرر شماره ۲۰۳۲/ع که در آن گزارش داده شده است، و نیز شماره های
۲۰۳۳/ع، ۲۰۵۴/ع، ۲۰۶۸/ع، ۲۰۹۰/ع و ۲۰۹۳/ع.
این نسخه از کتاب «اجاره» تا کتاب «ديات» را شامل می شود.

نسخ ۱۲۴۲، كاظم بن عبدالحسين الاردبیلی، در اصفهان، مدرسه جده، در
حاشیه های نسخه از «شرايع» (گ ۲۰۱ ب)، «رياض» (گ ۱۸۱)، «نهایه»
(گ ۱۸۰)، «سلطان العلماء» (گ ۱۸۰)، «شيخ جعفر» (گ ۱۷۶ ب)، «شيخ على»
(گ ۱۷۵)، «عمیدی» (گ ۱۷۴ ب)، «ع ل» (گ ۱۵ ب)، «جمال» (گ ۱۳۹ ب)،
«حدیقه» (گ ۱۱۸ ب)، «مسالك» (گ ۴۶)، «ایضاح» (گ ۴۳)، «منه»
(گ ۲۷ ب)، «زين الدين» (گ ۱۸ ب) نقل شده است، همچنین در میان برگها
برگ الحاقی جدول بندی شده حاوی مسائل ارث از مصنفات شيخ حر
عاملی وجود دارد، در گ ۲ فهرست مندرجات کتاب ذکر شده است، در
گ ۲۰۶ ب تا آخر نسخه، مطالبی از قبیل حدیث و ادعیه و... از حدیقه الشیعه
و شرايع و عجایب البلدان و... نقل شده است.

جلد: تیماج مشکى، مقوائى، آستر درون جلد كاغذ، روى جلد ترنج و نیم
ترنج و لچک منگنه شده است، بعلت از بین رفتن عطف کتاب، آن را با یک
لت جلد کتاب دیگر که آن نیز تیماج مشکى بوده و ترنج و نیم ترنج و چند
پولک فشرده در وسط داشته، بهم وصل نموده اند، ۲۹۵ × ۲۰۰.

كاغذ: فرنگی، مهره خورده، ۲۰۵ × ۱۱۰، ۲۰۹ برگ، ۲۲ سطر.
شماره پیشین: ۴۲۵ - ۲۳۱۰.

ع/۲۱۴۱

(نحو عربی)

فوائد الضیائیة

مكرر شماره ۱۹۸۵/ع و نیز ۱۹۸۶/ع، ۱۹۹۷/ع و ۲۰۱۹/ع، آغاز برابر شماره
۸۵۸/ع انوار (ج ۹ ص ۳۶۰).
انجام افتاده: لمّا فرغ من تقسيم الاعراب الى الحركة والحرف... فانه لما اشتغل ما قبل ياء
المتكلم... فما ذهب اليه بعض من ان اعراب مثل هذا الاسم فى حال الجر لفظى غير مرضى.
نسخ خوش، ناشناس، سده دوازدهم، خط بالای متن جوهر سرخ،
حاشیه های ریز نستعلیق با امضای «سید نعمت الله» در گ ۶ ب تا ۱۰ ب و
۱۳۲ ب تا ۱۳۳ ب، برخی از اوراق از شیرازه جدا گردیده است.
جلد: یک لت مقوائى، رويه چرم سیاه، آستر كاغذ حنائى، ۲۳۰ × ۱۳۰.
كاغذ: نخودی، فرنگی، ۱۲۰/۵ × ۴۰/۵، ۱۳۳ برگ، ۱۹ سطر.
شماره پیشین: ۳۸۶ - ۲۲۷۱.

ع/۲۱۴۲

(کلام شیعه)

شرح تجرید الکلام

(شرح جدید)

متن از: خواجه نصیرالدین طوسی (۵۹۷ - ۶۷۲).

شرح از: ملاعلی قوشچی (م ۸۷۹).

مكرر شماره ۲۰۰۴/ع.

نستعلیق، بی نام و بی تاریخ، قرن ۱۲، چند برگ اول و آخر کتاب در اثر
رطوبت تیره شده است، حاشیه ها با نشانهای «منه» (گ ۲)، «م ک» (گ ۱۲۵)،
«خف» (گ ۱۲۳ ب)، «ح» (گ ۱۲۴)، «حم» (گ ۱۲۳ ب)، «گ ۱۵۲»، «ملانصر»
(گ ۱۴۰)، «ح م» (گ ۱۴۲)، «ح ک» (گ ۱۴۴) دیده می شود، تصحیحها با نشان
«صبح» (گ ۱۵۲) آمده است، خط روی متن و عنوانها شنگرف، و برخی از

عنوانها سفید مانده است، یک مهر مالکیت در گ ۱ (خوانا نیست)، نام یکی از مالکین به نام ابراهیم حسین دامغانی ۱۱۵۹ (گ) دیده می شود، حدیثی در گ ۱ از حضرت علی (ع) نقل شده که نویسنده آن عبدالله ابن عبدالله به سال ۱۱۴۹ است.

جلد: تیماج مشکی، یک لا، ۲۳۵×۱۲۵.

کاغذ: اصفهانی، نخودی، ۱۷۰×۶۵، ۱۸۲ برگ، ۲۳ سطر.

شماره پیشین: ۱۴۴ - ۲۵۷۴.

ع/۲۱۴۳

مجموعه

شامل:

۱ - حاشیه بر حاشیه میرزاهد بر مواقف، از لکهنویی، گ ۳ ب تا ۱۰۳ ب، نستعلیق هندی، ناشناس، پیرامون سده دوازدهم، کاغذ: شکری هندی کلفت، ۲۱ سطر، ۱۹۰×۱۰۰.

۲ - رساله در منطق، از ناشناس، گ ۱۰۴ ب تا ۱۱۹ ب

گ ۱۰۴ ب تا ۱۲۰ نسخ، ناشناس، همان قرن، جدول سرخ و سبز، موریانه زده، در برگ یکم نام مؤلف کتاب آمده است که نیمی از آن با وصالی پوشیده شده، و عبارت «مشترک بین ولدالسید لطفعلی الله محمد والسید حسین» و مهر بیضی شکل با عبارت «صل علی محمد» در آنجا دیده می شود، برگ ۱ و ۲ و ۱۲۰ و ۱۲۱ فرنگی سفید می باشد.

جلد: مقوایی، رویه و عطف تیماج سبز زرد شده، جدول فشرده، آستر کاغذ فستقی، ۲۳۰×۱۴۰.

کاغذ: هندی نازک، ۱۵۰×۸۰، ۱۱۹ برگ، ۹ سطر.

شماره پیشین: ۴۶ - ۲۴۷۶.

ع/۲۱۴۳/۱

(کلام سنی)

حاشیه بر حاشیه میرزاهد بر مواقف

متن مواقف از ایچی، حاشیه یکم از میرزاهد، حاشیه دوم از لکهنویی، کتاب «مواقف» در علم کلام اثر عضدالدین عبدالرحمان ایچی (۷۰۰ - ۷۵۶ م) است که وی آنرا برای غیاث الدین وزیر خدابنده تألیف نمود. بر این کتاب شرح و حاشیه ها بسیار نوشته شده که معرفی آنها در کشف الظنون ج ۲ ص ۱۸۹۱-۱۸۹۴ آمده است.

محمد زاهد بن میرمحمد اسلم هراتی کابلی هندی معروف به میرزاهد یکی از کسانی است که بر مواقف حاشیه نگاشته است. وی که متکلمی حنفی مذهب است علاوه بر این حاشیه، بر شرح تهذیب و شرح هیاکل النور نیز حاشیه دارد (هدیه العارفین ج ۲ ص ۳۰۱، معجم المؤلفین کحاله ج ۴ ص ۱۷۹).

کتاب مورد نظر ما حاشیه ای است بر حاشیه میرزاهد اثر احمد عبدالحق السهالی، که بنا بر قول کاتب بر این نسخه، برادرزاده نظام الدین سهالی می باشد. منابع در دسترس نامی از احمد سهالی بدست نیامد لیکن در هدیه العارفین ج ۱ ص ۵۸۶ و معجم المؤلفین کحاله ج ۱۱ ص ۲۴۲ آمده است که پسر نظام الدین سهالوی به نام عبدالحق محمد بن نظام الدین لکهنویی هندی، ابو العیاش السهالوی (م ۱۲۲۵) بر حاشیه مواقف میرزاهد حاشیه ای دارد.

آغاز: بسملة الحمد لله الذي بسط بساط الفيض والاحسان... (افتاده) قلوب الماهرين بنور التحقيق بالايمن وجعل العلوم... وبعد فيقول العبد الراجي الى الحق احمد عبدالحق السهالي مولدآ للكهنة ووطننا ان هذه الحواشي المتعلقة على فن الامور... من شرح المواقف من افضل المتأخرين مجر التحقيق والتنقيح (گ ۳ ب) ...

انجام: فهي محصورة في نفس الشيء ومحلّه والمباين ليس كذلك فافهم تمت تمام شد حاشیه بر حاشیه میرزاهد بر شرح مواقف من تصنیف مولانا احمد عبدالحق السهالی برادرزاده ملا نظام الدین السهالی قدس سره.

این رساله در برگهای ۳ ب تا ۱۰۳ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۴۳/۲

(منطق)

میزان المنطق

مؤلف ناشناس.

رساله ای است در منطق که با تعریف علم آغاز شده و به مبحث قیاس پایان می پذیرد.

آغاز: بسملة. هذه رسالة مترجمة بميزان المنطق رتبته على فصول. فصل. العلم اما تصور فقط وهو حصول... فصل الالفاظ دلالة اللفظ (گ ۱۰۵)...

انجام: فصل. في البرهان وهو امالمى و... كل متعفن الاخلاط فهو محموم، وهذا محموم فهذا متعفن الاخلاط تمت تمام هذه الرسالة بعون الله تعالى (گ ۱۱۹ ب).

این رساله در برگهای ۱۰۴ ب تا ۱۱۹ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۴۴

(کلام - فلسفه)

مجموعه

شامل:

۱- الفوائد الحکمیة، از احمد احسائی (۱۱۶۶-۱۲۴۱)، از گ ۱ تا ۲۷ ب، نسخ بی نام و تاریخ، ۱۷ سطر.

۲- اسئلة توبلیة، از عبد علی پسر علی توبلی خطیب.

نسخ از همان نویسنده، شماره پیشین بی نام، در تاریخ شب ۲۲ شعبان ۱۲۱۱.

کاغذ: فرنگی، نخودی، ۱۵/۵×۲۰/۵، ۱۲۸ برگ، ۱۷ سطر، ۱۳/۸×۹.

شماره پیشین: ۲- ۲۴۳۲.

ع/۲۱۴۴/۱

(کلام، شیعی)

الفوائد الحکمیة الاثنی عشر

از: شیخ احمد احسائی (۱۱۶۶-۱۲۴۱) پسر زین الدین پسر ابراهیم است.

او در احسا زاده شد و در ۱۱۸۶ به عراق رفته به درس آقاباقر بهبهانی (۱۱۱۸-۱۲۰۵) و دیگران درآمد و به بحرین رفت و در ۱۲۱۲ به بصره شد و در ۱۲۲۱ به زیارت عتبات و سپس مشهد خراسان رفت، پس فتح علی شاه (۱۲۱۱-۱۲۵۰) از

وی خواست در یزد بماند و برای ایجاد مرکزیت مذهبی که مورد نظر شاه بود بکوشید. شاه پیش از آن، از عنوان رئیس العلماء، برای شیخ محمد نیشابوری کشته ۱۲۳۲ و از عنوان اعلمیت برای میزرا ابوالقاسم قمی م ۱۲۳۱ و ملا احمد نراقی م ۱۲۴۵ همین مرکزیت را خواسته بود. احسائی به منظور ایجاد مرکزیت مذهبی عنوان «رکن رابع» را پدید آورد. او گفت جهان را چهار رکن است: (۱) خدا، (۲) پیامبر، (۳) امام و (۴) رکن رابع که مافوق فقیه و مادون امام است و اطاعتش بر همه علماء لازم است. احوال احسائی را پسرش عبدالله در رساله ای بنگاشت (ذریعه ج ۴ ش ۳۹۱) که به فارسی نیز ترجمه شد. احوال وی در طبقات اعلام الشیعة قرن ۱۳ ص ۸۸-۹۱ به نقل از شذور العقیان، نجوم السماء، روضات الجنات، قصص العلماء، مستدرک الوسائل، تکلمة أمل، انوار البدرین و جز آنها آورده شده است نام کتابهایش را می توان از زوی فهرست اعلام ذریعه به دست آورد. جای گفتگو اثر او به نام «فوائد» در فهرست کتب مشایخ عظام ص ۲۳۰ با همین عنوان و نام ۱۲ فائده آن آمده است. در ذریعه ج ۱۶ ص ۳۳۳ ش ۱۵۴۵ نیز به عنوان «الفوائد الحکمیة الاثنی عشر» دیده می شود. صاحب ذریعه گوید: احسائی به سال ۱۲۱۱ این اثر خویش را به پایان رسانید. و سپس به خواهش ملا مشهد پسر حسین علی شبستری آن را در سالهای ۱۲۳۳ تا ۱۲۳۷ شرح کرد. متن و شرح این رساله در سال ۱۲۸۷ در «جوامع الکلم» چاپ شده است پس از آن، مؤلف احسائی هفت فائده دیگر بر آنها بیفزود و آنها را به ۱۹ فائده رسانید (ذریعه ج ۱۳ ش ۱۴۵۳ و ج ۱۵ ش ۱۵۴۵). در فهرست کتب مشایخ عظام ص ۲۳۱ پس از معرفی فوائد دوازده گانه رساله «فوائد سبعة» را یاد می کند و بنابر این مجموع آنها ۱۹ فائده خواهد بود نه ۲۰ فائده.

آغاز نسخه ما برابر نسخه چاپی و معرفی شده ذریعه ج ۱۶ ش ۱۵۴۵ است.

انجام فائده دوازدهم: لکن هذا تلویح و... واعلم ان هذا التکریر فی العبارات و التردید

انما هو للتفهیم... ومع هذا فان عرفت فانت انت والله ولی التوفیق (گ ۲۷ ب).

این رساله در برگهای ۱ تا ۲۷ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۴۴/۲

(توحید، کیمیا)

اسئلة توبلیة

از: عبد علی پسر علی پسر محمد پسر احمد خطیب توبلی بحرینی.
پرسشهایی است در توحید و کیمیا که برای شیخ احمد احسائی فرستاد و او بدانها پاسخ نوشت.

احوال عبد علی در «انوار البدرین ص ۲۴۹» و قرن سیزدهم طبقات (ص ۷۴۹-۷۵۰) آمده او را متخصص در عقلیات و هندسیات می شمردند. این رساله وی نیز عرفانی است به زبان شیمی با تقلیدی دیر هنگام از نوشته های جابر حیان در قرن سوم هجری که تازه این دانش به اسلام آمده بود.

آغاز: الحمد لله ولی ما یولی من نعمه بالجود و الکرّم، و مالک ما اعطی من سأله من النعم و صلی الله علی نبیه مصباح الظلم، و بعد فیقول... احمد بن زین الدین الاحسائی کنت فی تشوش... اذ وردت علی مسائل لیس فی الارض لها جواب کما یشاء السائل... صدرت عن الجبر... عبد علی بن علی... التوبلی... و لکن المیسور لایسقط بالمعسور... قال ایدہ الله بسم الله الرحمان الرحیم اقول: و انا الفقیر الی رحمة ربه... عبد علی بن علی ابن محمد الخطیب: انی کنت فی ریعان الشباب (گ ۲۹ ب)... قال ایدہ الله العالم العلوی (گ ۴۰ ب)... قال سلمه الله و ما احسن الاوراد (گ ۶۴ ب)... و هو: بسملة: قال العبد المسکین احمد بن زین الدین الاحسائی: فی بیان ما یمکن العبارة عنه من صفته تعالی (ک ۷۸)... قال سلمه الله: و ما التوفیق بین قوله تعالی لئن اشرکت لیحبطن (گ ۸۰ ب)... قال سلمه الله: و ما التوفیق بین الاخبار الدالة علی ان الناس به یحشرون (گ ۸۱ ب)...

انجام: بحیث تكثر الاعوان و القوی ازداد سرعة فی العقل و ظهور الاثر (گ ۱۲۶ ب)... و حیث انتهى بنا الحال الی هنا فلنقطع الکلام حامدین... ثم اعلم انه سلمه الله کتب الی هذه المسائل و صحبتما معی الی العراق رجاء ان اتمهما فی الطریق... فحالت دون الاتمام... فلما قدمت البحرین فی السنة الثانية استجوبنی سلمه الله... فسارعت فی اجابته... علی انی اوصیک بالتامل... واستخرج الكنز من الرمز والله خلیفتی علیک... و کتب مؤلفها العبد المسکین (گ ۱۲۶-۱۲۷) احمد بن زین الدین بن ابراهیم... فی القرية المسماة بیننی تابع بلاد القدیم من البحرین و فرغت من تألیفها و تسویدها لیلۃ ۲۲ شعبان ۱۲۱۱ من الهجرة... و آله الطاهرین (گ ۱۲۷).

آثار عبد علی توبلی که در ذریعه آمده چنین است:

- جوامع المسائل که آن را برای احسائی فرستاد و احسائی در پاسخ آن کتاب «لوامع الوسائل» (ذریعه ج ۵ ش ۱۲۱۵ و ج ۱۸ ص ۳۷۱ ش ۵۰۷) را نگاشت.

- شرح هیئت متن از محمد بلادی پسر احمد بحرینی شرح از عبد علی یاد شده (ذریعه ج ۱۳ ش ۱۰۵۸ و ۲۵ ص ۲۵۵ ش ۶۰۷).

- مسائل الشیخ عبد علی (ذریعه ج ۲۰ ش ۳۳۹۱) که گویا همان جوامع المسائل یاد شده بالا باشد.

این رساله در برگهای ۲۸ تا ۱۲۷ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۴۵

(حدیث شیعہ)

مجالس یا امالی

از: شیخ صدوق (۳۸۱ م).

مکرر شماره ۲۱۸۱/ع، «مجالس» یا «امالی» تألیف شیخ صدوق شامل ۹۷ مجلس می باشد و در آن احادیثی از ائمه (ع) با ذکر سلسله سند آنها نقل شده است. موضوع احادیث مختلف است و غالباً با مناسبتهای زمان «مجلس» هماهنگی دارد. مثلاً اگر مجلسی در ماه رجب برگزار شده باشد حدیثی در مورد روزه این ماه نقل شده است.

تاریخ تشکیل جلسات در آغاز هر مجلس ذکر می شود. ما در اینجا مجالس نود و هفت گانه را با ذکر تاریخ و روز هفته آن آورده ایم و آنرا با تاریخ مجالس همین کتاب که با نام «امالی» در سال ۱۳۶۲ شمسی با ترجمه فارسی و مقدمه از آقای کمره ای (محمد باقر) مقایسه نموده ایم. از نکات قابل ذکر آن است که مجلس ۲۵ و ۲۶ در مشهد برگزار شده است.

مجلس ۹۴-۹۷ نیز، محل آن مشهد ذکر شده است اما با توجه به تاریخ برگزاری مجالس پیشین که در ری بوده، فاصله زمانی میان مجالس ۹۳ و ۹۴ کمتر از مدتی است که برای سفر از ری به مشهد لازم بوده است و ظاهراً اشکالی در بیان محل مجلس ۹۴ به بعد وجود دارد که قابل تحقیق می باشد.

این کتاب پیش از این در فهرست آقای انوار با شماره های ۱۴۳۶/ع و

۴۶۷/ع معرفی شده است و در ذریعه ج ۲ ص ۳۱۵ و ج ۱۹ ص ۳۵۴ آمده است.
فهرست مجالس نود و هفت گانه چنین است:

شماره مجلس	تاریخ در نسخه خطی	تاریخ در نسخه چاپی	صفحه (خطی)
۱	روز جمعه ۱۹ رجب ۳۶۷	جمعه ۱۲ شب مانده از رجب	اب
۲	روز سه شنبه هفت روز مانده از رجب ۳۶۷	"	ب۳
۳	روز جمعه ۵ روز مانده از رجب ۳۶۷	"	ب۴
۴	روز سه شنبه سلخ رجب	"	ب۵
۵	روز جمعه دو شب گذشته از شعبان	"	ب۶
۶	روز سه شنبه هفت روز گذشته از شعبان	"	ب۷
۷	روز جمعه ده شب گذشته از شعبان	"	ب۸
۸	روز سه شنبه ۱۴ شعبان	"	ب۹
۹	روز جمعه ۱۷ روز مانده از شعبان	۱۶ روز مانده از شعبان	ب۱۰
۱۰	روز سه شنبه ده روز مانده از شعبان	"	ب۱۲
۱۱	روز جمعه ۶ روز مانده از شعبان	"	۱۳
۱۲	روز سه شنبه ۳ روز مانده از شعبان	"	ب۱۴
۱۳	روز جمعه غره ماه رمضان	"	۱۶
۱۴	روز سه شنبه ۵ روز گذشته از ماه رمضان ۳۶۷	۵ رمضان	۱۷
۱۵	روز جمعه ۸ روز گذشته از ماه رمضان ۳۶۷	"	۱۸
۱۶	روز سه شنبه ۱۲ شب گذشته از ماه رمضان ۳۶۷	"	۱۹
۱۷	روز جمعه نیمه ماه رمضان ۳۶۷	"	۲۰
۱۸	روز سه شنبه ۱۱ روز مانده از ماه رمضان ۳۶۷	"	ب۲۱
۱۹	روز جمعه ۲۲ رمضان ۳۶۷	۸ روز مانده از ماه رمضان	ب۲۳
۲۰	روز سه شنبه ۴ شب مانده از ماه رمضان ۳۶۷	"	ب۲۵
۲۱	روز جمعه سلخ ماه رمضان ۳۶۷	"	۲۷
۲۲	یوم العید غره ماه شوال ۳۶۷	"	ب۲۸
۲۳	روز دوشنبه دو شب گذشته از شوال	"	۳۰

۲۴	روز چهارشنبه ۳ روز گذشته از شوال	"	ب۳۱
۲۵	روز جمعه ۱۷ ذی الحجه ۳۶۷	۱۳ روز مانده از ذی الحجه	۳۳
۲۶	روز شنبه روز عید غدیر ۱۸ ذی الحجه	۱۲ شب مانده از ذی الحجه	۳۴
۲۷	روز جمعه غره محرم ۳۶۸	"	ب۳۵
۲۸	روز ۵ محرم ۳۶۸	۵ روز گذشته از محرم	۳۷
۲۹	روز جمعه ۸ محرم ۳۶۸	۸ روز گذشته از محرم	ب۳۸
۳۰	روز شنبه ۹ محرم و یکشنبه ۱۰ محرم ۳۶۸	۹ روز گذشته از محرم	ب۴۱
۳۱	روز یکشنبه ۱۰ روز گذشته از محرم ۳۶۸	"	۴۵
۳۲	روز سه شنبه ۱۲ شب گذشته از محرم ۳۶۸	"	۴۶
۳۳	روز جمعه نیمه محرم ۳۶۸	"	ب۴۷
۳۴	روز سه شنبه ۱۹ محرم ۳۶۸	۱۱ روز مانده از محرم	۴۹
۳۵	روز جمعه ۲۲ محرم ۳۶۸	۸ روز مانده از محرم	۵۱
۳۶	روز سه شنبه ۲۶ محرم ۳۶۸	۴ روز مانده از محرم	۵۳
۳۷	روز جمعه سلخ محرم ۳۶۸	"	۵۵
۳۸	روز سه شنبه ۴ صفر ۳۶۸	۴ روز گذشته از صفر	۵۷
۳۹	روز جمعه ۷ صفر ۳۶۸	۷ روز گذشته از صفر	ب۵۸
۴۰	روز سه شنبه ۱۱ صفر ۳۶۸	۱۱ شب گذشته از صفر	۶۰
۴۱	روز جمعه ۱۴ صفر ۳۶۸	۱۴ شب گذشته از صفر	۶۲
۴۲	روز سه شنبه ۱۸ صفر ۳۶۸	۱۲ شب مانده از صفر	ب۶۳
۴۳	روز جمعه ۲۱ صفر ۳۶۸	۹ روز مانده از صفر	ب۶۵
۴۴	روز سه شنبه ۲۵ صفر ۳۶۸	۵ روز مانده از صفر	۶۸
۴۵	روز جمعه ۲ شب مانده از صفر ۳۶۸	"	ب۷۰
۴۶	روز سه شنبه ۲ ربیع الاول ۳۶۸	۲ شب گذشته از ربیع الاول	۷۳
۴۷	روز جمعه ۵ ربیع الاول ۳۶۸	۵ روز گذشته از ربیع الاول	ب۷۴
۴۸	روز سه شنبه ۹ ربیع الاول ۳۶۸	۹ روز گذشته از ربیع الاول	۷۳
۴۹	روز جمعه ۱۲ ربیع الاول ۳۶۸	۱۲ روز گذشته از ربیع الاول	۷۹
۵۰	روز سه شنبه ۱۶ ربیع الاول ۳۶۸	۱۴ روز مانده از ربیع الاول	۸۱

۵۱	روز جمعه ۱۹ ربیع ۳۶۸	۱۱ روز مانده از ربیع	۸۳
۵۲	روز سه شنبه ۲۳ ربیع الاول ۳۶۸	۷ روز مانده از ربیع	۸۵
۵۳	روز جمعه ۲۶ ربیع الاول ۳۶۸	۴ روز مانده از ربیع	ب۸۷
۵۴	روز سه شنبه غره ربیع الثانی ۳۶۸	سلخ ربیع الاول	ب۸۹
۵۵	روز جمعه ۳ ربیع الثانی ۳۶۸	۴ روز گذشته از ربیع الثانی	۹۲
۵۶	روز سه شنبه ۸ ربیع الثانی ۳۶۸	۸ روز گذشته از ربیع الثانی	ب۹۳
۵۷	روز جمعه ۱۱ ربیع الثانی ۳۶۸	۱۱ روز گذشته از ربیع الثانی	ب۹۵
۵۸	روز سه شنبه نصف ربیع الثانی ۳۶۸	"	ب۹۷
۵۹	روز جمعه ۱۸ ربیع الثانی ۳۶۸	۱۲ روز مانده از ربیع	ب۹۸
۶۰	روز سه شنبه ۲۲ ربیع الثانی ۳۶۸	۸ روز مانده از ربیع	ب۱۰۰
۶۱	روز جمعه ۲۵ ربیع الثانی ۳۶۸	۵ روز مانده از ربیع	ب۱۰۲
۶۲	روز سه شنبه سلخ ربیع الثانی ۳۶۸	"	۱۰۵
۶۳	روز جمعه ۳ جمادی الاول ۳۶۸	"	۱۰۷
۶۴	روز سه شنبه ۶ جمادی الاول ۳۶۸	۶ روز گذشته از جمادی الاول	۱۰۹
۶۵	روز جمعه ۹ جمادی الاول ۳۶۸	۹ روز گذشته از جمادی الاول	۱۱۱
۶۶	روز سه شنبه ۱۳ جمادی الاول ۳۶۸	۱۳ شب گذشته از جمادی الاول	ب۱۱۲
۶۷	روز جمعه ۱۶ جمادی الاول ۳۶۸	۱۴ شب مانده از جمادی الاول	ب۱۱۵
۶۸	روز سه شنبه ۱۰ شب مانده از جمادی الاول ۳۶۸	"	ب۱۱۷
۶۹	روز جمعه ۲۳ جمادی الاول ۳۶۸	۷ روز مانده از جمادی الاول	ب۱۱۹
۷۰	روز سه شنبه ۲۷ جمادی الاول ۳۶۸	۳ روز مانده از جمادی الاول	۱۲۱
۷۱	روز جمعه غره جمادی الثانی ۳۶۸	"	۱۲۳
۷۲	روز سه شنبه ۵ جمادی الثانی ۳۶۸	۵ روز گذشته از جمادی الثانی	ب۱۲۵
۷۳	روز جمعه ۸ روز گذشته از جمادی الثانی ۳۶۸	"	ب۱۲۷
۷۴	روز سه شنبه ۱۲ جمادی الثانی ۳۶۸	۱۲ شب گذشته از جمادی الثانی	ب۱۲۹
۷۵	روز جمعه ۱۵ جمادی الثانی ۳۶۸	نیمه جمادی الثانی	ب۱۳۱
۷۶	روز سه شنبه ۱۹ جمادی الثانی ۳۶۸	۱۱ شب مانده از جمادی الثانی	ب۱۳۳
۷۷	روز جمعه ۸ روز مانده از جمادی الثانی ۳۶۸	"	۱۳۵

۷۸	روز سه شنبه ۴ روز مانده از جمادی الثانی ۳۶۸	"	ب۱۳۶
۷۹	روز جمعه سلخ جمادی الثانی ۳۶۸	"	ب۱۳۸
۸۰	روز سه شنبه ۴ رجب ۳۶۸	۴ روز گذشته از رجب	ب۱۴۱
۸۱	روز جمعه ۷ روز گذشته از رجب ۳۶۸	"	ب۱۴۳
۸۲	روز سه شنبه ۱۱ شب گذشته از رجب ۳۶۸	۱۱ روز گذشته از رجب	ب۱۴۵
۸۳	روز جمعه ۱۴ رجب ۳۶۸	"	۱۴۸
۸۴	روز سه شنبه ۱۸ رجب ۳۶۸	۱۲ شب مانده از رجب	۱۵۰
۸۵	روز جمعه ۲۲ رجب ۳۶۸	"	۱۵۲
۸۶	روز سه شنبه ۵ روز مانده از رجب ۳۶۸	"	۱۵۴
۸۷	روز جمعه ۲ شب مانده از رجب ۳۶۸	۷ روز گذشته از رجب ۳۶۸	ب۱۵۶
۸۸	روز سه شنبه سلخ رجب ۳۶۸	"	۱۵۸
۸۹	روز یکشنبه غره شعبان ۳۶۸	"	ب۱۶۰
۹۰	روز سه شنبه ۳ روز گذشته از شعبان ۳۶۸	۳ شعبان	ب۱۶۲
۹۱	روز جمعه ۵ شب گذشته از شعبان ۳۶۸	"	ب۱۶۴
۹۲	روز سه شنبه ۹ شعبان ۳۶۸	"	۱۶۶
۹۳	روز جمعه ۱۲ شعبان ۳۶۸	"	ب۱۶۸
۹۴	روز سه شنبه ۱۷ شعبان ۳۶۸	"	ب۱۷۲
۹۵	روز چهارشنبه ۱۲ روز مانده به آخر شعبان ۳۶۸	"	ب۱۷۵
۹۶	روز چهارشنبه عصر ۱۲ شب مانده از شعبان ۳۶۸	"	۱۷۷
۹۷	روز پنجشنبه ۱۱ شب مانده از شعبان ۳۶۸	"	ب۱۷۷

نسخ، سه شنبه غره صفر ۱۱۱۴، از محمد علی بن ملا حسنعلی خامنه ای، در گ ۲ وقف نامه ای به تاریخ ۱۳۰۵ نوشته شده است واقف ملا علینقی پسر ملا علی اکبر است، در گ ۲ آغاز کتاب از روی نسخه ای دیگر که اندکی با نسخه ما تفاوت دارد نوشته شده است، در حاشیه های صفحات با رنگ سرخ یا سیاه، واژه «فیه» نوشته شده و در زیر آن موضوع مباحث آن صفحه نوشته شده است، در حاشیه های اکثر صفحات لغات عربی به فارسی ترجمه شده است، حاشیه ها با نشانه های «صح» به معنای تصحیح متن

(گ ۲ ب)، «مجنذوب» (گ ۲)، «م ب» (گ ۲)، «تاج» (گ ۱ ب)، «صحاح» (گ ۲ ب)، «غریب القرآن» (گ ۱ ب)، «ه» (گ ۲ ب)، «ص» (گ ۲ ب)، «کنز» (گ ۳)، «نهایه» (گ ۳ ب)، «م» (گ ۴ ب)، «زین» (گ ۶)، «سلطان ره» (گ ۱۳)، «جامع الاخبار» (گ ۱۵ ب)، «ایضاح» (گ ۱۸)، «صحاح اللغة» (گ ۶۰ ب)، «مع» (گ ۱۵)، «ق» (گ ۱۷)، «خ ل» (گ ۴۴)، «کشف الغمه» (گ ۱۵۶ ب)، «مصادر» (گ ۱۵۸) و «منه ص» (گ ۱۶۴) دارد، در گ ۱۷۹ ب اشعاری به فارسی نوشته شده است، در گ ۲ و در گ ۱۷۹ مهر مالکیت هست. جلد: تیماج تریساک، یک ترنج و دو نیم ترنج زر بر روی جلد، عطف پارچه ای، درون جلد روی مقرا کاغذ نخودی، ۳۲۵ × ۱۹۵. کاغذ: فرنگی، ۲۴۰ × ۱۲۰، ۱۷۹ برگ، ۲۷ سطر. شماره پیشین: ۴۲۶-۲۳۱۱.

ع/۲۱۴۶

مجموعه

شامل:

- ۱- رساله جوهریه، از شیخ محسن، از گ ۱ تا ۵۸.
- ۲- مکتوب شیخ محمد تقی دزفولی، از گ ۵۸ تا ۶۰.
- ۳- رساله استعاره، از ناشناس، از گ ۶۱ تا ۶۳ ب.
- ۴- رساله در حجیت مظنه، از کاشف الغطاء، از گ ۷۱ تا ۱۲۸.
- ۵- رساله در حجیت مفهوم اولویت، از صاحب ریاض المسائل، از گ ۱۲۹ تا ۱۳۵.
- ۶- منظومه رضاع، از سید صدرالدین موسوی عاملی، از گ ۱۳۷ تا ۱۴۹. نسخ جلی، اسماعیل بن شیخ محمد تقی دزفولی، گ ۱ تا ۶۱ تاریخ ۱۲۹۸، گ ۷۱ تا ۱۳۵ تاریخ ۱۲۹۹، گ ۱۳۷ تا ۱۴۹ تاریخ ۱۳۰۰، گ ۶۱ تا ۶۳ نستعلیق ریز، بی تاریخ، تملک اسماعیل دزفولی (گ ۱، پشت جلد و گ ۱۳۵)، عنوانها و نشانه ها جوهر سرخ، گ ۶۴ تا ۷۱ نانویس، در برگ اول نام رساله ها هست، برگ ۱۳۷ به خط لطفعلی صدرالافاضل این مطلب آمده

است: «شیخ محمد علی أعمش از تلامذه حضرت سید بحر العلوم... رضاعیه را در همین بحر منظوم ساخته است»، اینک بخط خوش رحمة الله علیه حاضر است و آن غیر از این منظومه است که در این مجلد است، (امضای لطفعلی غفرله ۱۳۱۳، در برگ ۱ نیز تملک لطفعلی با تاریخ ۱۳۲۳ دیده می شود.

جلد: مقوایی، رویه تیماج حنایی سوخته، آستر کاغذ سرخ، اندازه ۱۲۰ × ۱۹۰ کاغذ: فرنگی شکری و حنایی، اندازه بین ۷۰ × ۱۳۰ تا ۱۱۰ × ۱۴۰، ۱۴۹ برگ، سطرها میان ۶ تا ۱۷. شماره پیشین: ۱۵۲ - ۲۰۳۸.

ع/۲۱۴۶/۱

(فلسفه)

رساله جوهریه

تألیف از: شیخ محسن.

رساله ای است در جواهر و اعراض که نگارنده پس از خطبه آغاز مقصود خود را بحث در تکلم و احوال اعراض و تحقیق فصاحت متکلم ذکر می کند. سپس در چند مقدمه به بیان این امر می پردازد مقدمه یکم: در تعریف جواهر و اعراض و انواع آن (گ ۳)، مقدمه دوم: در بیان نقطه (گ ۸)، مقدمه سوم: در وجود اطراف و عدم آن (گ ۱۲)... تعریف ملکه و کیفیت: در تفصیل علم وی از اقوال طوسی و تفتازانی شواهدی مناسب با موضوع ذکر کرده، و در پایان رساله جهت اطلاع با اسم خود رباعی آورده که ناتمام است.

آغاز: بسملة، الحمد لله الذی تقدس ذاته عن مشابهة الجوهر والعرض، و تنزه بجلال قدسه عن مقابلة الغرض (گ ۱ ب)... والصلوة علی قطب دائرة الوجود (گ ۲) و مرکز نقطه المنوجود محمد محمود (گ ۲ ب)... البحث فی هذا المقام فی التکلم و البحث عن احوال الاعراض اولاً ثم تحقیق معنی فصاحة المتکلم... (گ ۲ ب).

انجام: و هذا هو الترجیح ایضاً لعدم الانقلاب بالنسبة الى الوجود الخارجی من الجوهر. الى هنا جف القلم... قد اتفق الفراغ من تسويد هذه الرسالة الشريفة فی الالف الثاني و المائة الثالثة و العشر التاسع بل العاشر (گ ۵۷)... قد تم الرسالة الشريفة الموسومة برسالة الجوهرية بيد...

اسماعیل بن شیخ محمد تقی دزفولی فی عاشر شهر رمضان المبارک من سنة ثمان و تسعين و ماتین بعد الف من الهجرة (گ ۵۸).

این رساله در برگهای ۱ تا ۵۸ مجموعه جای دارد، در فهرست اعلام ذریعه بسیار کسان با نام (محسن) که در قرن سیزدهم صاحب اثر می باشند آمده است.

ع/۲۱۴۶/۲

(تقریظ)

مکتوب شیخ محمد تقی دزفولی

نامه ای است از شخصی بنام شیخ محمد تقی دزفولی، پدر کاتب مجموعه، که آنرا برای شیخ محسن، صاحب رساله جوهریه (در همین مجموعه) نوشته است. وی در این نامه ضمن تجلیل فضایل شیخ محسن رساله جوهریه را تقریظ و ستایش نموده و در پایان آن لغزی برای اسم محسن ساخته است.

آغاز: هذه صورة ماكتبه والدي المرحوم الشيخ محمد تقی طاب ثراه الى استادی مؤلف هذه الرسالة جناب الشيخ محسن من مشايخ شيخ الاسلام.

آغاز نامه: ايها الشيخ اللوذعي والعالم الالمعي يلمعي... قدسي الذات، قدوسي الصفات... الفطن الذكي مولينا محسن... (گ ۵۸ ب) اني مع ضعف بصري و... تشرفت... بمطالعة رسالتك... رايتهام مشتملة على نكات لم يسبقك اليها احد... (گ ۵۹).

انجام: حرر في الليلة التاسعة عشر من شهر شوال المكرم من شهور سنة اربع و تسعين و ماتين بعد الالف من الهجرة الطاهرة النبوية صلى الله عليه و آله (گ ۶۰).

این رساله در برگهای ۵۸ تا ۶۰ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۴۶/۳

(معانی بیان)

استعاره (رساله در...)

از: ناشناس.

رساله ای مختصر است در استعاره که در سه «عقد» و چند «فریده» فراهم شده است. عقد اول: انواع مجاز در شش فریده، عقد دوم: تحقیق معنی استعاره بالکنایه در چهار فریده، عقد سوم: تحقیق قرینة استعاره بالکنایه در پنج فریده.

آغاز: بسملة، الحمد لو اهب العطية و الصلوة على خير البرية و على آله النفوس الزكية. اما بعد فان معاني الاستعارات و ما يتعلق بها قد ذكرت في الكتب مفصلة... فاردت ذكرها مجملته مضبوطة... (گ ۶۱ ب).

انجام: قوة الاختصاص بالمشبه به فايهما اقوى اختصاصا او تعلقا به فهو القرينة و ماسو يها ترشیح. تمت الرسالة المسماة برسالة الاستعارة بيد الحقيير مستعجلا (گ ۶۳ ب). این رساله در برگهای ۶۱ تا ۶۳ ب این مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۴۶/۴

(اصول فقه)

حجیت مظنه (رساله در...)

از: کاشف الغطاء، علی بن شیخ جعفر (م ۱۲۵۳).

در آغاز رساله می گوید، آنرا در کربلا به درخواست گروهی از شاگردان خود نوشته است، در حالی که نگران وقایع نجف بوده و به کتابی دسترسی نداشته است. این کتاب در ذریعه ج ۶ ص ۲۷۸ آمده است.

آغاز: بسملة، حمدلة. و بعد فقد سألني بعض الطلبة المحصلين ان أكتب رسالة في حجة المظنة و افة بالا قوال و البراهين... و انا في بلد كربلا... قد ترادفت على انواع الهموم و الاحزان مشغول البال بما وقع في النجف من الاختلال... فاقتداً للكتب التي يحصل منه الاستمداد... (گ ۷۱).

انجام: هذا آخر ما اردناه ايراده في هذه الرسالة من البحث في حجة انواع الادراكات و نسال اقالة العثرات... (گ ۱۲۷ ب) و قد فرغت من تسويد هذه الرسالة الشريفة في ليلة الجمعة ليلة الثامن و العشرين من شهر ربيع الثاني من شهور سنة تسعة و تسعين و ماتين بعد الالف... والله الحمد اولاً و اخرآ و ظاهراً و باطناً.

این رساله در برگهای ۷۱ تا ۱۲۸ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۴۶/۵

(اصول فقه)

حجیت مفهوم بالاولویة (رساله در...)

از علی بن محمد بن ابی المعالی طباطبایی، صاحب ریاض المسائل (۱۱۶۱) - (۱۲۳۱) وی آنرا در جواب برخی از علما که در حجیت مفهوم اولویت تشکیک

کرده بود نگاشته و در آن اجماع بر آن را ادعا نموده است. این رساله در ذریعه ج ۶ ص ۲۷۹ ذکر شده و نسخه مکرر آن به شماره ۲۲۷۷/۵ ع و نیز در فهرست انوار ج ۱۰ ص ۴۵۵ به شماره ۱۸۶۸/۲ ع معرفی شده است.

آغاز: بسملة. حمدلله. اما بعد حمدلله تعالی... فيقول الفقير الى الله الغني محمد بن علي: انه بلغني رسالتك في ليلة الجمعة اليلة الحادية عشر من شهر شوال... وان ضاق صدري بما رسمت فيه من بعض الشبهات... منها الشبهة في حجية المفهوم بطريق الاولوية... فاقول... انه لا خلاف بين العلماء الماضين والمتأخرين في حجيتها وهو اجماع قطعي... (گ ۱۳۰).

انجام: فكتبته في اليلة المذكورة مع بلبال الحال واختلال الحال وكثرة الاشتغال واما الرسالة على حجية الادلة الاربعة فسأكتبها انشاء الله، والحمدلله كثيرا و صلى الله على محمد و آله الطاهرين (گ ۱۳۵).

این رساله در برگهای ۱۲۹ تا ۱۳۵ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۴۶/۶

(فقه)

رضاع (منظومه در ...)

از: صدرالدین محمد بن سید صالح موسوی عاملی (۱۱۹۳-۱۲۶۳).

نزدیک به ۷۰ بیت در رضاع سروده، و بنا بر قول ذریعه ج ۱ ص ۴۷۶ خود وی آن را شرح نموده است. همچنین میرزا محمد تقی شیرازی نیز بر آن شرح نوشته است. آغاز نسخه ما برابر ذریعه ج ۱ ص ۴۷۶ «ارجوزة فی الرضاع» می باشد.

آغاز: بسملة. إن أحرز الرضاع شرطه، نشر (تحریم تزویج و تحلیل نظر) (گ ۱۳۷ ب).

انجام: و مثله الرضاع من اولادها - لامن اخ او اخت او اجدادها، تمت الرسالة فی سلخ شعبان المعظم فیسنه ۱۳۰۰ (گ ۱۴۹).

این رساله در برگهای ۱۳۷ تا ۱۴۹ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۴۷

(حدیث شیعی)

عیون اخبار الرضا

تألیف صدوق محمد بن علی بن بابویه قمی (۳۸۱-) با کنیت ابو جعفر و ابن بابویه است که آن را در احوال امام هشتم رضا (ع) برای صاحب عباد

اسماعیل دیلمی (۳۲۶-۳۸۵) که به هنگام زیارت مشهد به سال ۳۵۲ دو قصیده در ستایش امام رضا سروده بود نگاشت.

نسخه‌های دیگر از این کتاب به شماره‌های ۵۵۱/ع، ۹۹۲/ع، ۱۴۹۵/ع، ۱۶۳۰/ع و ۱۸۲۸/ع در فهرست انوار آمده است. آغاز نسخه ما برابر همان نسخه‌ها و برابر چاپی است. شرح‌های این کتاب از حزین (۱۱۰۳-۱۱۸۰) و نعمة الله جزائری (۱۰۵۰-۱۱۱۲) و هادی بنابی (م ۱۲۸۱) در ذریعه ج ۱۳ ص ۳۷۵ و حاشیه حسین مجتهد کرکی (م ۱۰۰۱) بر آن در ج ۶ ص ۱۵۱ دیده می شود.

و چهار چاپ آن را مشار در فهرست مطبوعات چاپی عربی یاد کرده است. هفت ترجمه فارسی آن نیز در ذریعه ج ۴ ص ۱۲۰-۱۲۱ معرفی شده است.

نسخ، بی تاریخ و نام، سده یازدهم، پایان نسخه ۲۱ صفحه کم دارد و برابر است با صفحه ۵۰۰ نسخه دیگر این کتابخانه که به شماره ۹۹۲/ع در فهرست انوار ج ۸ ص ۴۷۹ معرفی شده است، عنوانها شنگرف، بابها شماره ندارد، در برگ پاره شده اضافی پایان نسخه پس از برگ ۳۰۷ یادداشتی با تاریخ ۵ ربیع الاول ۱۲۵۲ دیده می شود، بر پشت گ ۱ یک دعا و یک تملک به نام مهدی بن الحسن الحسینی دیده می شود.

جلد: مقوایی، سجاف تیماج سرخ، ته چرم سیاه، فرسوده، رویه کاغذ. کاغذ: اصفهانی، نخودی، ۱۴۰×۲۷۰، ۳۰۸ برگ، ۲۳ سطر، ۷۰×۱۹۰. شماره پیشین: ۴۵۹-۲۳۴۴.

ع/۲۱۴۸

کشف المراد (حاشیه بر مکاسب)

از: محمدرضا پسر علی اکبر قمی.

«مکاسب» تألیف شیخ مرتضی انصاری (۱۲۱۴-۱۲۸۱) از کتابهای درسی رایج در حوزه‌های علمیه به شمار می رود. بیش از ۳۰ حاشیه بر آن نوشته شده است که در ذریعه ج ۲۲ ص ۱۵۱ و ج ۶ ص ۲۱۶ معرفی شده اند. مکاسب نخستین بار در سال ۱۲۸۰ یعنی در زمان زندگانی مؤلف چاپ شده است. و پیرامون ۲۰ چاپ آن را مشار در فهرست مطبوعات عربی یاد می کند.

نسخه حاضر، حاشیه ای بر جزء اول مکاسب است و ناشناخته می باشد زیرا نام آن در جایی ذکر نشده است. احتمال می رود مؤلف این کتاب همان محمد رضا قمی، شاگرد میرزای شیرازی باشد که در طبقات اعلام الشیعة قرن ۱۴ «نقباء البشر» ج ۲ ص ۷۳۴ معرفی شده است. در این حاشیه از کتب علمای فقه نقل کلام شده است که نام چند تن از آنان را می آوریم: محقق اردبیلی (گ ۱۳ ب)، محقق سبزواری (گ ۱۳ ب)، سید جزائری (گ ۳۹ ب)، صاحب مسالک (گ ۵۱)، محقق کرکی (گ ۵۷ ب) و وحید بهبهانی (۱۱۱۸-۱۲۰۵) (گ ۱۳ ب).

آغاز: بسملة، حمدلة... اما بعد فيقول العبد المحتاج الى عفو ربه الغني محمدرضا ابن علي اكبر القمي؛ اني لما رايت هذا الكتاب المستطاب الذي صنفه الامام... الشيخ مرتضى الانصاري... فاردت ان اعلق عليه لكشف معضلاته... وسميته بكشف المراد... قوله: في المكاسب اقول: المكاسب هي جمع مكسب و هو... (گ ۱۱ ب).

انجام: ... قوله: ضبطوا ارض الخراج اقول: اي ارض الخراج من العراق... قوله: وايضا من البعيد عادة اقول: ذلك من جهة قرب العراق واتصاله بالمداين. هذا آخر ما اردنا تعليقه على الجزء الاول من الكتاب. والحمد لله اولاً و آخراً و ظاهراً و باطناً (گ ۶۱).

نستعليق متوسط، قرن ۱۴، با احتمال نزدیک به یقین خط مؤلف است که تغییراتی در آن داده و دیباچه کتاب را تبدیل نموده است، در اول نسخه چند برگ سفید وجود دارد، روی برگهای ۴ و ۵ مقداری از مطالب صفحه اول دیباچه کتاب به صورت تکراری نوشته شده است، حاشیه با کلمات «قوله» و «اقول» از متن متمایز است، روی مطالب منقول از متن مکاسب خطی سیاه کشیده شده است، حاشیه ها فقط تصحیحها است.

جلد: تیماج سرخ، مقوایی، درون کاغذ آبی، ۱۷۵×۲۲۵.

کاغذ: فرنگی، نخودی، اندازه نوشته ها متغیر مابین ۱۰×۱۶ و ۱۳×۱۸، ۶۲ برگ، تعداد سطور متغیر مابین ۱۸ و ۲۴.

شماره پیشین: ۳۹-۲۴۶۹.

ع/۲۱۴۹

(اصول فقه شیعی)

القوانين المحکمه فی الاصول

از: میرزا ابوالقاسم گیلانی (۱۱۵۱-۱۲۳۱).

میرزا ابوالقاسم بن المولی محمد حسن گیلانی شفتی قمی از علمای بزرگ امامیه قرن ۱۳ می باشد. در جابلاق از نواحی اطراف رشت بدنیا آمد. نخست نزد پدر مقدمات علوم را آموخت و سپس به خوانسار رفت و نزد سید حسین خوانساری شاگردی نمود. سپس به عراق مهاجرت نمود و مدتی در کربلا اقامت کرد.

در مدرسه کاسه گران اصفهان نیز مدتی به تدریس مشغول بود، وی در قم وفات یافت و در مقبره شیخان دفن شد. از تألیفات او می توان «جامع الشتات»، «الغنائم» و «المناهج» را نام برد (طبقات اعلام الشیعه قرن ۱۳ و کرام البرره ج ۱ ص ۵۲).

کتاب «قوانین محکمه» که در سال ۱۲۰۵ تألیف شده است از کتب رایج و مشهور در میان طلاب می باشد و در ذریعه ج ۱۷ ص ۲۰۲ معرفی شده است. بر این کتاب حواشی و تعلیقاتی نوشته شده است که یکی از آنها نوشته خود مؤلف قوانین است و در ذریعه ج ۶ ص ۱۷۴-۱۷۹، ۴۶ حاشیه آن معرفی شده است. شیخ محمد نیشابوری (م ۱۲۳۷) معروف به اخباری که از طرف فتح علی شاه سمت رئیس العلماء یافت شرحی محتوی رد و نقض بر این کتاب نگاشته است (ذریعه ج ۱۴ ص ۲۴ ش ۱۵۷۸). «قوانین» بارها چاپ شده است که مشخصات آن در فهرست مشار عربی ص ۷۱۸ آمده است.

پیش از این در فهرست آقای انوار «قوانین» با شماره های ع/۵۹۱، ع/۵۹۲، ع/۷۶۳، ع/۹۳۷، ع/۶۳۰، ع/۱۳۰۹، ع/۱۵۸۶ معرفی شده است.

نسخه ما از مباحث الفاظ آغاز می شود و تا آخر مبحث تعادل و تراجیح را شامل می گردد.

آغاز این نسخه مطابق با شماره ۱۵۸۶/ع می باشد.

نسخ، قرن سیزدهم، ناشناس (احتمالاً شاگرد مؤلف است زیرا با توجه به حاشیه های گ ۳۰۵ و گ ۲۴۴ ب و گ ۲۱۱ ب این نسخه در زمان مؤلف نوشته

شده است)، حاشیه ها با نشانه های «منه» (گ ۲ ب)، «منه دام ظلله» (گ ۲۴ ب)، «منه رحمه الله» (گ ۲۱ ب)، «التوضیح من الاستاد و فقه الله تعالی» (گ ۳۰۵)، «سید علی ره» (گ ۲۷) و «مجمع البحرين» دارد، تصحیحها با نشان «صح» آمده است، بعضی عناوین فصول مختلف کتاب با خط سرخ در حاشیه نوشته شده است، در گ ۱ و پشت جلد اشعاری نوشته شده است، در گ ۲ هفت فرقه شیعه معرفی شده است و همچنین در این صفحات احادیثی از پیامبر (ص) و علی (ع) نقل شده است، مهر مالکیت از جای دیگر بریده شده و در گ ۲ ب چسبانده اند، شروع بعضی از مقصدها را از سر صفحه نوشته است.

جلد: تیماج مشکى، تریج و نیم تریج فشرده روی جلد که رنگ روغنی بوده از میان رفته است، ۳۰۵×۲۰۵.

کاغذ: فرنگی، مهره زده، ۱۹۵×۱۲۵، ۳۱۹ برگ، ۲۴ سطر.

شماره پیشین: ۶۵-۲۴۹۵.

ع/۲۱۵۰

مجموعه

شامل:

- ۱ - حاشیه شرحی در اصول فقه، از ناشناس، از گ ۲ ب تا ۱۴۸ ب.
- ۲ - مصابیح الهدی، از ناشناس، از گ ۱۵۱ ب تا ۱۵۸.
- ۳ - استصحاب بهبهانی، از گ ۱۵۸ ب تا ۱۶۱ ب.
- ۴ - رساله در اصل طهارت، از بهبهانی، از گ ۱۶۱ ب تا ۱۶۲.
- ۵ - رساله در اصل براءت، از بهبهانی، از گ ۱۶۲ تا ۱۷۱ ب.
- ۶ - اصل عدم صحت معاملات، از بهبهانی، از گ ۱۷۲ تا ۱۷۲ ب.
- ۷ - فواید بحر العلوم، از گ ۱۷۳ ب تا ۲۰۰ ب.
- ۸ - حاشیه خلیفه سلطان بر معالم، از گ ۲۰۱ ب تا ۲۴۵ ب.

نسخ، ۱۲۳۷ و ۱۲۳۸، ابن محمد، احمد خوانساری (گ ۱۴۶ ب)، ۱۵۸، ۱۷۱ ب، ۱۷۲ ب و ۲۰۰ ب) و محمد تقی ابن... (گ ۲۰۱ تا ۲۴۵)، عنوانها و

نشانه ها جوهر سرخ، حاشیه هایی با امضای «منه» در هامش و نیز برگ ۱۴۷ تا ۱۴۸ ب دارای حاشیه هایی است بر نخستین کتاب مجموعه با مهر چهارگوش در پشت جلد با عبارت (محمد علی بن محمد رضا).

جلد: مقوایی، رویه تیماج حنایی، ۲۱۰×۱۵۰.

کاغذ: فرنگی، ۱۵۰×۹۰، ۲۴۶ برگ، ۳۰ سطر.

شماره پیشین: ۴-۲۴۳۴.

ع/۲۱۵۰/۱

(اصول فقه - شیعی)

حاشیه شرحی در اصول فقه

این حاشیه از بحث تبا در (گ ۱ ب) آغاز شده به حقیقت و مجاز، حقیقت شرعی، دلالت امر بر وجوب، فور، تراخی، اجتماع امر و نهی در یک موضوع (گ ۲۶ ب)، اجتهاد و تقلید (گ ۱۲۸)، التجزی فی الاجتهاد (گ ۱۱۸) و حجیت مفهوم می رسد.

محشی از شارح و مصنف به عنوان «قال المصنف» و «قال قدس سره عند شرح قول المصنف» (گ ۱۰۰) بسیار نقل می کند، حاشیه نگار یکی از شاگردان استاد محقق محمد تنکابنی (گ ۷، ۱۵ و ۵۵) است که به احتمال زیاد همان محمد سراب تنکابنی (۱۰۴۰-۱۱۲۴) باشد.

محشی در باره این استاد گوید «کتب شیخنا و استادنا و مولانا محمد التنکابنی قدس سره علی قول صاحب المعالم» (گ ۱۵) و نیز گوید «قال شیخنا المحقق التنکابنی فی رسالته فی الاخبار و الاجماع» (گ ۵۵ ب). حاشیه معالم تنکابنی در ذریعه ۶ ش ۱۱۷۴ و کتاب «اخبار و اجماع» وی در ذریعه ج ۱ ص ۳۱۰ و ذریعه ج ۶ ش ۱۴۶۴ و ۱۴۶۹ معرفی و دو نسخه از آن نشان داده شده است.

در این حاشیه از فاضل جواد (م ۱۰۶۵) در شرح زبدة الاصول بهایی، از سلطان العلماء (۱۰۰۱-۱۰۶۴) و از استاد الكل در شرح دروس، آقا حسین خوانساری (۱۰۱۶-۱۰۹۸)، حر عاملی (۱۰۳۳-۱۱۰۴)، نعمة الله جزائری (۱۰۵۰-۱۱۱۲) در «منبع الحیاة» و «شرح تهذیب» گ ۴۸ و ۵۲ یاد شده است و آخرین کسی که از وی یاد شده و نقل می شود همان محقق استاد محمد تنکابنی

یاد شده است. محشی در یک جا گوید «ان علم الاصول قد ظهر فی اوخر زمان الباقر (ع) ثم طال التشاجر... الی زماننا هذا و هو قریب من الف سنة...»، چون وفات امام باقر (ع) به سال ۱۱۴ یا ۱۱۶ ثبت شده است پس تألیف این حاشیه در پیرامون سال ۱۱۱۴ بوده که ده سال پیش از مرگ استاد محشی، سراب تنکابنی است.

آغاز: بسملة. قوله: انكار التبادر الخ اقول معنى كون التبادر من امارات الحقيقية هو ان يتبادر المعنى من اللفظ المجرد عن جميع القرائن (گ ۲ب)... قوله: واعلم ان هذه المسألة الخ هذا هو الحق الذى لا محيص عنه (گ ۳)...

انجام: وفي المتن ايضا كلام لانه (ع) اجاب اولاً بالزجر والركب وكلام الراوى بعده يومى... فاتيت ابا عبدالله (ع) فذكرت له الذى كان من امرنا فقال لى: كنت اصوب منهم فعلا انما يعيد من لا يدري ماصلى. هذا اخر ما اردناه والحمد لله اولاً و آخراً... قد فرغت من كتابة هذه الرسالة الشريفة فى يوم الجمعة الثالث والعشرين من شهر شوال المكرم فى سنة ۱۲۳۸... المحتاج الى ربه الصمد ابن مولينا الفاضل محمد احمد الخوانسارى. اين رساله در برگهای ۲ب تا ۱۴۸ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۵۰/۲

(اصول فقه)

مصباح الهدى

در اصول فقه از نگارنده ای ناشناس که صاحب ذریعه (ج ۲۱ ص ۹۴) وی را شیعی شمرده است.

نگارنده که کتاب خود را به صورت «فوائد» تدوین نموده، در آغاز می گوید بخاطر اشتیاق دوستان به کتابی محکم در علم اصول که به سبک جدید و در اسلوبی محکم و جامع فواید اطناب و محاسن اختصار باشد، این کتاب را نوشته است. وی در فایده اول و دوم فقه و ادله آن را بیان نموده پس از آن به مباحث اصولی می پردازد. در ذریعه ضمن معرفی این کتاب (ج ۲۱ ص ۹۴) آمده است که پشت یکی از نسخه های «مصباح» بخط «محمد رضا بن زین العابدین ابن بهاء الدین بن محمد بن احمد محسن العاملی» نوشته شده که تألیف سید مهدی بحر العلوم است.

آغاز: بسملة. الحمد لله الذى اوضح مسالك الافهام بمصاييح البيان و فتح ابواب مدارك الاحكام بمفاتيح البيان والصلوة... وبعد فطال ما اشتدت الاشواق واسدت العيون والاعناق الى تحرير كتاب فائق من علم الاحكام... (گ ۱۵۰ب)

انجام: وان كان تعذيب و تحريم المباحات و المنع عن جميع المشتبهات او نوع منها على الدوام حرج و ضيق و مثله منتف فى الشرع و مما يعطف. هذا آخر ما وجدناه من الرسالة الشريفة الموسومة بمصاييح الهدى. قدتم فى تاريخ ۱۲۳۷ (گ ۱۵۸). اين رساله در برگهای ۱۵۱ب تا ۱۵۸ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۵۰/۳

(اصول فقه)

استصحاب

از: آقا باقر بهبهانی (۱۱۱۸ - ۱۲۰۶).

مکرر شماره ۲۱۲۵/۱۵ع، آغاز و انجام برابر آن است.

این رساله در برگهای ۱۵۸ب تا ۱۶۱ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۵۰/۴

(اصول فقه)

إصالة الطهارة

از: آقا محمد باقر بهبهانی (۱۱۱۸ - ۱۲۰۶).

مکرر شماره ۲۱۲۵/۱۷ع، آغاز و انجام برابر است.

این رساله در برگهای ۱۶۱ب تا ۱۶۲ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۵۰/۵

(اصول فقه)

اصالة البراءة

از: آقا محمد باقر بهبهانی (۱۱۱۸ - ۱۲۰۶).

رساله ای در اصل براءت و مکرر شماره ۲۱۲۵/۱۴ع، آغاز و انجام برابر.

این رساله در برگهای ۱۶۲ب تا ۱۷۱ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۵۱

مجموعه

دارای رساله های زیر است:

۱- استصحاب، از محمد باقر بهبهانی (۱۱۱۸-۱۲۰۶).

۲- الزهرات الزویة فی الروضة البهية، از علی بن محمد بن حسن بن زین الدین (۱۰۱۳-۱۱۰۳)، از گ ۳ تا ۲۷۱.

نستعلیق (از گ ۱ تا گ ۲۱۱ ب)، نستعلیق نزدیک به نسخ (از گ ۲۱۲ تا گ ۲۷۱ ب)، ظاهراً کاتب دو قسمت متفاوت هستند، نام کاتب قسمت دوم محمد صادق ورنو سفادرانی پسر محمد تقی، و تاریخ کتابت نهم ذی القعدة ۱۲۵۹ است (گ ۲۷۱ ب)، در حاشیه گ ۱ معرفی نسخه چنین دیده می شود: [حاشیه شیخ علی] و تعداد ابیات آن ۲۸۹۹۴ تعیین شده است، همچنین مهر مالکیت در گ ۱ و گ ۲۱۱ ب و در گ ۱ این عبارت بالای مهر به خط ثلث نوشته شده است: «الملك له العلی تعالی شأنه... فی حادی عشر شهر رمضان ۱۲۴۵»، حاشیه های دیگر در صفحات کتاب با نشانه های «منه ره» (گ ۱۲)، «منه دام ظلّه» (گ ۲۳) و تصحیحها با «صح» (گ ۱۳ ب) نشان داده شده است، در برگهای ۲۷۲ تا ۲۷۵ جداوهای مربوط به ارث وجود دارد، در گ ۱ تعدادی از لقبهای مشهور علماء همراه با اسامی شان به صورت زیر آمده است:

المفید ← ابا عبدالله محمد بن محمد بن نعمان، الكلینی ← ابو جعفر محمد ابن یعقوب، الصدوق ← ابو جعفر محمد ابن علی ابن بابویه القمی، الصدوقان ← مع والده، شیخنا ← شهید الثانی، السید ← علم الهدی، السید المرتضی علی ابن الحسین، السیدان ← المرتضی و ابوالمکارم ابن زهره، الفاضلان ← العلامه و المحقق، العلامه ← جمال الدین حسن ابن مطهر، المحقق السعید ← نجم الدین ابوالقاسم ابن سعید اسمه جعفر ابن الحسن الحسن ابن الحسین ابن السعید، المحقق الثانی ← الشیخ علی ابن عبدالعالی الکرکی، الشهید ← شمس الدین محمد ابن ابی عبدالله، الشهید الثانی ← زین الدین علی ابن احمد ابن محمد العاملی، اسکافی ← ابو علی احمد ابن

ع/۲۱۵۰/۶

(قواعد فقه)

اصل عدم صحت معاملات

از: محمد باقر بهبهانی (۱۱۱۸-۱۲۰۶) معروف به وحید.

در این رساله اصالت صحت یا عدم آن در معاملات طرح شده است و بهبهانی جز در افعال مسلمانان اصل را بر عدم صحت می داند.

این رساله در ذریعه ج ۲ ص ۱۱۶ معرفی شده و آغاز نسخه ما با آن برابر است. آغاز: بسملة حمدلة. فيقول الاقل الاذل محمد باقر بن محمد اكمل عفى عنهما اعلم يا اخي ان المهم والمقصود الاصلی فی المعاملات هو الصحة، و الفساد فی كثير من المواضع... انجاس: اما نقول ان البيع عبارة عن نقل الملك الى الطرفين بعنوان اللزوم فاذا حمل ذلك على الرضا و الامضا و التقرير و كذا الحال بالفداء لا تضمنه عقد و اقتضاه، و قس عليه حال غيرها. تمت الرسالة الموسومة باصل عدم صحة المعاملات فی تاریخ ۱۲۳۷. این رساله در برگهای ۱۷۲ تا ۱۷۲ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۵۰/۷

(اصول فقه)

فواید اصولیه

از: مهدی بحر العلوم (۱۱۵۴ - ۱۲۱۴).

مکرر شماره ۱/۲۰۴۷، آغاز و انجام برابر است.

این رساله در برگهای ۱۷۳ ب تا ۲۰۰ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۵۰/۸

(اصول فقه)

حاشیه خلیفه سلطان بر معالم

از: خلیفه سلطان (۱۰۰۱ - ۱۰۶۴).

مکرر شماره ۵/۲۰۴۷، آغاز و انجام برابر است.

این رساله در برگهای ۲۰۱ ب تا ۲۴۵ ب مجموعه جای دارد.

الجنید، العماني ← ابوعلی حسن ابن ابی عقیل، القدیمان ← الاسکافی و العماني، الحلبي ← ابو الصلاح تقی ابن نجم الحلبي، الدیلمی ← سلار ابن عبدالعزيز، الحلبي ← محمد ابن ادريس، القاضي ← عبدالعزيز ابن البراج، فخر الاسلام ← فخر المحققين محمد ولد العلامة، ابن طاوس ← السيد احمد، عیاشی ← محمد ابن مسعود صاحب التفسیر، الحمیری ← عبد الله ابن جعفر، القمی ← علی ابن ابراهیم صاحب التفسیر، الشیخ ← ابو جعفر محمد ابن الحسن الطوسی، الشیخان ← المفید و الشیخ، المشایخ الثلاثة ← هما مع علم الهدی السید المرتضی، و الاربعة ← هم مع ابی جعفر بابویه، و الخمسة ← هم مع علی ابن بابویه القمی، و الستة ← هم مع ابی عقیل، السبعة ← هم مع ابن الجنید و اتباعه الثلاثة ← ابو الصلاح تقی ابن نجم الدین و سلار ابن عبد العزيز و عبد العزيز ابن البراج.

جلد: تیماج مشکي، مقوائی، آستر درون کاغذ رنگی، ۳۰۰×۲۰۰.

کاغذ: فرنگی مهره خورده، ۲۰۰×۱۲۰، ۲۷۵ برگ، ۲۷ سطر.

شماره پیشین: ۸۲-۲۵۱۲.

ع/۲۱۵۱/۱

(اصول فقه)

استصحاب

از: محمد باقر بهبهانی.

مکرر شماره ۲۱۲۵/۱۵ ع و ۲۱۵۰/۳ ع، و آغاز مطابق شماره ۲۱۲۵/۱۵

می باشد.

انجام: ولم تستيقن نجاسته فلا بأس ان تصلى فيه حتى تستيقن أنه نجس فانه (افتاده)

(گ ۱ و ۲)،

ع/۲۱۵۱/۲

(اصول فقه)

الزهرة الزوية في الروضة البهية

از: علی بن محمد بن حسن بن زین الدین (۱۰۱۳-۱۱۰۳).

شیخ علی نوه صاحب معالم پسر شهید ثانی معروف به شیخ علی کبیر است

(در مقابل شیخ علی صغیر که برادرزاده وی است) (طبقات اعلام الشیعه، قرن ۱۱ ص ۴۰۴ و قرن ۱۲ ص ۵۴۵) وی کتاب شرح لمعه تألیف خود را حاشیه زده است و علاوه بر آن تألیفات دیگری دارد. همچون: «الدر المنظوم من کلام المعصوم» که در شرح کافی است و کتاب «الدر المنثور من المأثور و غیر المأثور» و حاشیه بر صحیفه کامله و رساله در رد صوفیه و حواشی بر فوائد المدینه (روضات ج ۴ ص ۳۹۰) که هر یک از آنها در جای خود در ذریعه معرفی شده است.

نسخه ما حاشیه شیخ علی بر شرح لمعه است که در ذریعه ج ۱۲ ص ۶۷ ش ۴۸۵ معرفی شده است و دو جزء میباشد: جزء اول از طهارت تا آخر کتاب حج (گ ۱۴۰ ب) و جزء دوم: از گ ۱۴۰ ب آخر است.

متن لمعه تألیف شهید اول (۷۳۴-۷۸۶) بوسیله شهید ثانی (۹۱۱-۹۶۶) شرح شده است و از کتب رایج درسی در حوزه های علمیه است. بر این کتاب حواشی بسیاری نوشته شده است که در ذریعه ج ۶ ص ۹ بیش از ۶۰ حاشیه برای آن ذکر شده پیش از این در فهرست انوار، جزء اول این کتاب با شماره ۵۳۵/ع بود که به اشتباه حاشیه آقا جمال بر لمعه معرفی شده است.

آغاز: بسملة الحمد لله الذى نور روضة البهية الزاهرة و اوضح مسالك الشرائع... و ان كتاب روضة البهية فى شرح اللمعة الدمشقية من مصنفات جدى المرحوم المبرور العالم الربانى زين الملة والدين الشهير بالشهيد الثانى... و سميته بالزهرة الذويه فى الروضة البهية... (گ ۳ ب)

انجام جزء دوم:... قوله و هو شكل على اطلاقه التعرض فى هذا... هذه صورة خطه ادام الله تأييده انتهى... بقلم مؤلفه الفقير الى الله تعالى على بن محمد بن الحسن بن مصنفه... فى يوم الاربعاء السابع والعشرين من شهر جمادى الاخر سنة خمس و سبعين بعد الالف... و قد فرغ من تسويد هذا الكتاب بعون الملك الوهاب و هو العبد المذنب اقل الطلاب ابن المرحوم المغفور الحاج محمد تقى الور نوسفادرانى محمد صادق فى تاسع شهر ذى القعدة الحرام من شهر سنة تسع و خمسين و مائتين بعد الالف ۱۲۵۹ من الهجرة النبوية الاحمدية المصطفوية على مهاجرها الف سلام و تحية حامدا شاكراً مصلياً مسلماً مستغفراً تائباً و صلى الله كثيراً على محمد و

آله (گ ۲۷۱ ب).

در برگهای ۲۷۲ تا ۲۷۵ جدولهایی برای تقسیم ارث دیده می شود، این رساله در برگهای ۳ تا ۲۷۱ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۵۲

(فقه حدیثی)

من لایحضره الفقیه

تألیف شیخ صدوق (م ۳۸۱).

مکرر شماره ۲۰۹۲/ع و ۲۱۰۶/ع.

نسخ جلی، پیرامون سده یازدهم، «باب»ها و نشانه ها شنگرف، باب صلوة تا صلوة فی السفینة، آغاز برابر ۲۰۹۲/ع، انجام افتاده، قال علی (ع): اذا رکبت السفینة و کانت تسیر فصل و انت جالس و اذا کانت واقفه فصل و انت قائم و قال ابو جعفر (ع) لبعض اصحابه اذا عزم... (برابر گ ۱۲۲ نسخه ۷۳۶ انوار می باشد)، مالکیت ابراهیم ذبیک، دو مهر بیضی شکل با عبارت «الله اکبر» و «سلام من علی ابراهیم» نام کتاب، مؤلف، فهرست ابواب چهار جلد من لایحضره تعداد احادیث و شماره مسند و مرسل آن در برگ دوم، حاشیه های ریز عربی با امضای «م ت ق ره»، «بق»، «س»، «محمد صالح ره»، «م ق ردام ظله»، «حاجی ابوتراب»، «سلطان ره»، «شیخ محمد» و حاشیه های ریز فارسی با امضای «مولانا خلیل»، «مولانا محمد علی»، «محمد تقی ره» دارد، آب افتاده، وصالی شده.

جلد: مقوایی، رویه چرم سیاه فرسوده، اندازه ۱۹۰×۳۱۰.

کاغذ: نخودی، اصفهانی، ۱۱۰×۲۲۰، ۸۴ برگ، ۲۱ تا ۲۳ سطر.

شماره پیشین: ۶۶-۲۴۹۴.

ع/۲۱۵۳

(کلام شیعه)

شرح تجرید الکلام

از: ملا علی قوشچی (م ۸۷۹).

مکرر شماره ۲۰۰۴/ع و ۲۱۴۲/ع، شامل مقصد دوم که در جواهر و اعراض

است، آغاز و انجام کامل و برابر ش ۴۲۳/ع فهرست آقای انوار است.

نستعلیق متوسط شرق ایران، ناشناس، بی تاریخ (سده ۱۲)، ثلث اول کتاب حاشیه ها با امضاهای نامشخص است و قفی، مهر واقف در گ ۱ و (گ ۱۸۲ ب) با عبارت: «وقف بهرام بیک لطلبة اصفهان... سنة ۱۳۰۲»، مهر مالکیت با عبارت «عبداله الراجی سید محمد باقر موسوی»، در گ ۱ امضای کنترل کتاب وقف شده از سال ۱۲۹۱ تا سال ۱۳۱۸ دیده می شود.

جلد: تیماج زرد، مقوایی، ترنج و نیم ترنج، گل بوته های ریز و فشرده، آستر

درون کاغذ نخودی، ۱۵۵×۲۷۵.

کاغذ: فرنگی، ۸۰×۱۹۰، ۱۸۴ برگ، سطرها میان ۲۱ و ۲۶.

شماره پیشین: ۴۶۸-۲۳۵۳.

ع/۲۱۵۴

(نحو)

مغنی اللیب

از: ابن هشام (۷۰۸ - ۷۶۱).

مکرر شماره ۲۰۲۳/ع.

نستعلیق، دوشنبه، محرم ۱۲۵۶، عنوانها و خط روی برخی عبارتها جوهر سرخ، حاشیه هایی در نیمه اول کتاب با نشانه «منه»، «صح»، «س»، «شرح شواهد»، «شرح ثمنی»، «شرح دمامینی» دارد، گ ۱۵۱ تا ۱۵۶ ب جدول سرخ، در برگ ۲ نسخه ۶ سطر از خطبه آغاز کتاب توسط فردی بنام «حسین» با نستعلیق درشت نوشته شده است که تاریخ ۱۳۰۶ را دارد.

جلد: مقوایی، رویه چرم سیاه فرسوده، ترنج و نیم ترنج کوبیده، جدول

منگنه، آستر کاغذ آبی، اندازه ۱۷۰×۲۹۰.

کاغذ: شکری فرنگی، ۵/۸۰×۱۹۰، ۱۷۸ برگ، ۲۵ سطر.

شماره پیشین: ۴۴۶-۲۳۳۱.

ع/۲۱۵۵

(نحو)

شرح کافیه

از: رضی الدین محمد بن حسن استرآبادی (م ۶۸۶).

مکرر شماره ۲۰۸۴/ع و آغاز مطابق شماره بالا میباشد.

انجام: ... الكلمة بمدة تجانس حرکتها... آخره ساکنا حرف... لان هذه انما يزداد اذالم يقصد الوقت والله اعلم بالصواب. قد تم هذا الشرح المستطاب في يد... العاصي الحقيير ابوطالب... ۳ شهر ذالقعده الحرام في سنة ۱۲۳۷ الف وماتين و ثلاثين و سبع (گ ۲۷۵ ب).

نسخ، ابوطالب، ۳ ذی القعدة ۱۲۳۷، حاشیه ها با نشانه های «منه» (گ ۱ ب)، «ح» (گ ۱ ب)، تصحیحها با نشانه «صح»، در گ ۱ فهرست موضوعات کتاب نوشته شده است.

جلد: تیماج حنائی، مقواتی، درون تیماج سیاه، ترنج و نیم ترنج با حاشیه های منگنه فشرده، یک لت جدا شده، عطف پاره است، ۲۰۰×۲۹۵. کاغذ: فرنگی، نخودی، ۱۲۰×۲۰۵، ۲۷۵ برگ، ۳۱ سطر. شماره پیشین: ۴۳۹-۲۳۲۴.

ع/۲۱۵۶

(نحو)

شرح کافیه

از: رضی الدین محمد بن حسن استرآبادی (م ۶۸۶).

متن از: ابن حاجب (۵۷۰-۴۶۴).

مکرر شماره ۲۰۸۴/ع. آغاز نسخه کامل و مطابق با شماره ۲۰۸۴ میباشد. انجام کتاب افتاده است.

انجام جزء اول کتاب در گ ۹۶ ب: ... وهذا آخر قسم المعربات من الاسماء و الحمد لله رب العالمين.

آغاز جزء دوم کتاب در گ ۹۶ ب: بسملة و به نستعين... قوله المبني ما ناسب مبني الاصل او وقع...

چند برگ از مبحث ظرف (گ ۱۲۷ ب) را دارد.

نسخ، بی نام، بی تاریخ (قرن ۱۲)، حاشیه با نشانه «ص» (گ ۱۰ ب)، تصحیحها

با نشان «صح» (گ ۱ ب)، «قوله» و خط روی متن و بعضی عنوانها با خط سرخ نوشته شده است.

جلد: تیماج مشکی، مقوایی، درون کاغذ، منگنه دار، یک لت ندارد، عطف پاره شده است، ۲۱۰×۳۰۵.

کاغذ: فرنگی نخودی، ۱۲۵×۲۵۰، ۱۳۲ برگ، ۴۳ سطر.

شماره پیشین: ۵۰۷-۲۳۹۲.

ع/۲۱۵۷

(فقه و اصول فقه شیعی)

تقریرات پراکنده در فقه و اصول

از: ناشناس (قرن ۱۳).

تقریراتی است در فقه و اصول فقه که نگارنده آن، استاد خود را شاگرد شیخ علی (م ۱۲۴۳) پسر شیخ جعفر کاشف الغطاء (۱۱۵۶-۱۲۲۸) می خواند. در مواردی بسیار از شیخ جعفر کاشف الغطاء نقل قول نموده است. در اینجا چند مورد که از علمای معاصر و استاد خود ذکری به میان آورده است می آوریم:

«قال الاستاد دام ظلّه فی مجلس التدريس» (گ ۲ ب سطر ۱)، «و استاد الاستاد الشيخ الجليل الشيخ على رحمه الله» (گ ۱۷۳ سطر ۱۶)، «ذکره الشيخ في جملة من الجواهر وقد وقع الكلام بينه وبين الشيخ الجليل الشيخ على في هذا المقام وانكره الشيخ على، وقال الشيخ محمد حسين رحمه الله...» (گ ۱۷۸ سطر ۲) و «والاقوى وفاقا للشيخ جعفر والشيخ موسى و بعض من تقدم عليهما و بعض من تأخر عنهما...» (گ ۱۹۱ ب سطر ۱۰).

با نظر به عبارتهای بالا و با توجه به اینکه صاحب جواهر شیخ محمد حسن پسر شیخ باقر (۱۲۰۲-۱۲۶۶) از شاگردان شیخ جعفر کاشف الغطاء و پسرش شیخ موسی کاشف الغطاء (م ۱۲۴۲) بوده است احتمال می رود صاحب تقریرات در این نسخه، یکی از شاگردان صاحب جواهر باشد.

بعضی مباحث فقهی مطرح شده در این نسخه عبارتند از: اجاره (گ ۲-۱۰)، اصالة البراءة (گ ۱۰-۲۰)، تقلید میت (گ ۲۰-۲۴)، رضاع (گ ۲۴-۲۸)، طهارت

(گ ۲۸-۳۱)، وضوء (گ ۳۱-۳۵)، خلل در نماز (گ ۳۵-۵۷)، قضاء (گ ۵۷-۱۱۰) و خمس (گ ۲۲۶-۲۳۰).

نستعلیق، بی نام، بی تاریخ (قرن ۱۳)، در حاشیه فقط تصحیحها کتاب با «صبح» نوشته شده است (گ ۸۷)، ۶ مهر مالکیت در گ ۶۵ با عبارتهای «محمود الحسینی ۱۲۶۳»، «عبده عبدالوهاب ۱۲۶۸»، «عبده محمدرضی ۱۲۶۶» و «یا محمد ۱۲۶۱»، دو برگ اضافی در انتهای نسخه گ ۲۳۳ و گ ۲۳۴ است که از کتابهای دیگر جدا شده است و حاوی مطالب فقهی است.

جلد: تیماج حنائی، یک لا، روی جلد جدول ضریبی، ۲۱۵×۱۶۵.
کاغذ: فرنگی، نخودی و آبی، اندازه نوشته متغیر میان ۱۷۵×۴۰ و ۲۰۰×۱۵۰، ۲۳۴ برگ، تعداد سطرها میان ۱۸ و ۲۹.

شماره پیشین: ۹۶-۲۵۲۶.

ع/۲۱۵۸

(فقه شیعه)

الروضة البهية فی شرح اللمعة الدمشقية

شرح از: شهید ثانی (۹۱۱-۹۶۶).

متن از: شهید اول (۷۳۴-۷۸۶).

مکرر شماره های ۲۰۳۲، ۲۰۳۳، ۲۰۵۴، ۲۰۶۸، ۲۰۹۰، ۲۰۹۳، ۲۱۴۰ و ع/.

جزء اول از کتاب طهارت تا کتاب مساقات (گ ۱۳۳ ب) آغاز و انجام کامل است.

نسخ، علیرضا لنجانی، ۱۲۵۲، عنوانها با شنگرف نوشته شده است، روی متن خط مشکی کشیده شده است، حاشیه ها با نشانه های «ام ن رحمه الله» (گ ۱ ب)، «س ی م مدظله و عمره» (گ ۱ ب)، «ملا احمد» (گ ۳ ب)، «آقا جمال ره» (گ ۳ ب)، «منه ره» (گ ۳ ب)، «۵» (گ ۵ ب)، «سلطان رحمه الله» (گ ۷)، «ق» (گ ۷)، تصحیحها با نشان «صبح» (گ ۹)، «جم مدظله» (گ ۱۰)، «ذکری» (گ ۱۵)، «ع» (گ ۱۶)، «م ح س» (گ ۱۸)، «آقا رضی» (گ ۲۵)، «لع» (گ ۲۶ ب)، «شرایع» (گ ۲۸ ب)، «ح مع» (گ ۳۳)، «آ ۲» (گ ۳۸)،

«م دره» (گ ۵۸)، «مسالک» (گ ۵۸ ب)، «دروس» (گ ۶۴) و «و» (گ ۸۶)، «صدرالدین سلمه الله» (گ ۸۶ ب)، «مع ه» (گ ۱۰۳ ب) و «دعاهای مختلف» (گ ۱۳۴).

جلد: تیماج تریاکی روشن، مقوایی، ترنج و نیم ترنج، فشرده در حاشیه جلد منگنه درون، کاغذ مشکی، ۲۸۰×۱۸۵.

کاغذ: فرنگی، نخودی، آب افتاده، بسیاری از برگها وصالی شده است، اندازه نوشته میان ۱۹۰×۱۱۰ و ۲۰۰×۱۱۵ میباشد، ۱۳۴ برگ، تعداد سطرها متغیر ۲۲ و ۲۳.

شماره پیشین: ۸۵-۲۵۱۵.

ع/۲۱۵۹

(فقه شیعه)

شرايع الاسلام فی مسائل الحلال و الحرام

از: محقق حلی، جعفر (۶۰۲-۶۷۶).

مکرر شماره های ۲۰۰۰، ۲۰۳۱، ۲۰۶۰، ۲۰۸۹/۱ و ع/.

آغاز (کامل): بسمله، اللهم انی احمدک حمدا یقل فی انتشاره حمد کل حامد و یضمحل... اما بعد فان رعاية الايمان توجب قضاء حق الاخوان والرغبة فی الثواب... (گ ۱ ب) انجام (کامل): ... و اما اللواحق فمسائل الاول لا یعقل الا من عرف کیفیة انتسابه الی القاتل و لا یکنی کونه من اهل القبلة... (گ ۳۲۳ ب) ... و نسأله ان یقبضنا سالکین لمحتجهم متمسکین بحجتهم و ان یجعلنا من خلصاء شیعتهم الداخلین، حامدا لله تعالی مصلیا علی رسوله المصطفی، مسلما علی الائمة الهدی علیهم التحية و الدعاء (گ ۳۲۴).

نسخ، بی نام، بی تاریخ (گویا قرن ۱۱)، در گ ۳۲۴ این عبارت با خامه ای شبیه خط کاتب دیده می شود «السلام علیکم و رحمة الله و بركاته، مشقه محمد رحیم التبریزی الاصل»، عنوانها با شنگرف، حاشیه ها: تصحیحها با نشانه «ص» (گ ۳) و «خ ل» (گ ۱۸۷) و حاشیه های دیگر با نشانه های «۵» (گ ۱)، «ع ک» (گ ۱ ب)، «ع ک رحمة الله» (گ ۲۵)، «ع ع» (گ ۲)، «آ ۲» (گ ۲)، «حسین رحمه الله» (گ ۲)، «شرح سید محمود» (گ ۲)، «زین ن» (گ ۳ ب)، «صحاح» (گ ۳ ب)، «بیان» (گ ۵)، «ذی» (گ ۱۱ ب)، «ایضاح» (گ ۱۸ ب)،

«شرح لمعه» (گ ۳۸)، «دروس» (گ ۴۸)، «تنقیح» (گ ۸۶)، «ع ل» (گ ۸۷)، «تذکرة» (گ ۸۸)، «نهایة» (گ ۸۸ ب)، «لمعه» (گ ۹۰)، «زین الدین ره» (گ ۱۱۷)، «ایضاح» (گ ۱۶۳)، حاشیه فقهی فارسی و عربی (گ ۳۲۴ ب)، نشان بلاغ با عبارت «ابتدا سماعا ایده الله تعالی» (گ ۱ ب)، نشان بلاغ با عبارت «بلغ سماعا ایده الله تعالی» (گ ۱۷ ب)، نشان بلاغ با عبارت «بلغ قراة ایده الله تعالی» (گ ۳۴ ب)، مهر مالکیت در گ ۳۲۴، حاشیه مالک با نام «محمد بن علیخان الجریادقانی» گ ۳۲۴.

جلد: تیماج تریاکی، مقوایی، درون کاغذ رنگی، ۱۹۵×۲۴۵.

کاغذ: اصفهانی، نخودی، ۱۱۵×۱۴۵، ۳۲۴ برگ، تعداد سطور متغیر میان ۱۷ و ۲۳.

شماره پیشین: ۴۹۶-۲۳۸۱.

ع/۲۱۶۰

(تفسیر شیعه)

مجمع البیان لعلوم القرآن

از: طبرسی، بوعلی فضل پسر حسن پسر فضل (م ۵۴۸).

مکرر شماره ۲۰۸۷/ع، مشتمل بر سوره های: مائده (گ ۱ ب-۸۸)، انعام (گ ۸۸-۱۷۰ ب)، اعراف (گ ۱۷۰ ب-۲۵۳)، انفال (گ ۲۵۳-۲۸۵)، توبه (گ ۳۴۲-۳۸۳ ب) و هود (گ ۳۸۳ ب) (فقط افتتاح سوره را دارد).

نسخ، بی نام، بی تاریخ است، آیات و عنوانها با شنگرف نوشته شده است، مهر مالکیت با عبارت «این کتاب از مملکات و جزو کتابخانه احقر فضل الله النوری است ۱۳۰۱» گ ۲۶۲ و گ ۱، با امضای الجانی محمدرضا المنشی الاستهبانی و مهر «محمدرضا» گ ۱ به تاریخ ۱۱۸۷ و مهر بادامی با عبارت «حسین منی و انا من حسین ۱۰۶۲» دارد.

جلد: تیماج مشکی، روی مقوا با منگنه زرین در کرانه، درون تیماج سرخ، ۳۰۰×۱۷۰.

کاغذ: دولت آبادی، ۲۰۵×۹۵، ۳۸۳ برگ، ۲۵ سطر.

شماره پیشین: ۴۶۴-۲۳۴۹.

ع/۲۱۶۱

(تفسیر شیعه)

مجمع البیان لعلوم القرآن

از: طبرسی (م ۵۴۸).

مکرر شماره ۲۰۸۷/ع، مشتمل بر سوره های: هود (گ ۲-۴۱)، یوسف (گ ۴۱-۸۵ ب)، رعد (گ ۸۵ ب-۱۰۴ ب)، ابراهیم (گ ۱۰۴ ب-۱۱۸ ب)، حجر (گ ۱۳۱ ب-۱۵۸)، اسراء (گ ۱۵۹ ب-۱۹۷ ب)، کهف (گ ۱۹۷ ب-۲۳۲ ب)، مریم (گ ۲۳۲ ب-۲۵۴)، طه (گ ۲۵۴-۲۷۶)، انبیاء (گ ۲۷۶-۲۹۵)، حج (گ ۲۹۵-۳۱۲ ب)، مؤمنون (گ ۳۱۲ ب-۳۲۶ ب)، نور (گ ۳۲۶ ب-۳۴۸ ب)، فرقان (گ ۳۴۸ ب-۳۶۱ ب) و افتتاح شعرا (گ ۳۶۱ ب).

نسخ، بی نام، بی تاریخ است، آیات و عنوانها با شنگرف نوشته شده است، مهر مالکیت با عبارت «این کتاب...» (گ ۳).

جلد: تیماج مشکی با منگنه زر، مقوایی، درون تیماج سرخ، ۳۰۰×۱۷۵.

کاغذ: دولت آبادی، ۲۰۵×۱۰۰، ۳۶۲ برگ، ۲۵ سطر.

شماره پیشین: ۴۳۵-۲۳۲۰.

ع/۲۱۶۲

(معانی و بیان)

مطول

مکرر شماره های ۱۹۸۰/ع، ۲۰۱۰/ع و ۲۱۲۸/ع.

نسخ، ملا حاجی آقا (دنباله اسم پاک شده است)، جمعه، عید نوروز رجب ۱۲۳۷ (گ ۲۵۴)، حاشیه های نقاشی و نستعلیق با امضا و نشانه «حلبی»، «سید»، «منه»، «شاهرودی»، «خواجه ابوالقاسم سمرقندی»، «ملازاده»، «فناری»، «شواهد»، «س»، «۵» و «شرح مفتاح» دارد، گ ۲۵۵ و ۲۵۶ از صحافی جداست و مطلبی است اخلاقی که در ضمن احادیثی بیان شده است.

جلد: مقوایی، رویه و عطف تیماج قهوه ای فرسوده، درون کاغذ فستقی، ۲۹۰×۱۸۰.

کاغذ: شکری، فرنگی، اندازه ۲۲۰/۵×۱۰۰ و ۱۸۰×۹۰، ۲۵۶ برگ،

بین ۲۰ تا ۲۲ سطر.

شماره پیشین: ۴۴۷-۲۳۳۲.

ع/۲۱۶۳

القوانین المحکمة

مکرر شماره ۲۱۴۹، آغاز و انجام برابر.

نسخ، ذی القعدة ۱۲۴۷، ابن کلبعلی ابراهیم خوانساری، (گ ۳۲۸) عنوانها جوهر سرخ و خط روی متن بعضی سرخ و بعضی مشکی، در ۵۰ برگ اول کتاب حاشیه های ریز نستعلیق نقاشی با امضای «منه»، «۱۲» دارد.

جلد: مقوایی، رویه کاغذ سرخ موجدار صیقلی، عطف و گوشه تیماج قهوه ای، ۲۰۰×۵/۲۹۰.

کاغذ: شکری، فرنگی، ۱۷۰/۵×۹۰/۵، ۳۳۰ برگ، ۲۴ سطر.

شماره پیشین: ۴۵۷-۲۳۴۲.

ع/۲۱۶۴

مجمع البيان لعلوم القرآن

از: طبرسی، بوعلی فضل پسر حسن پسر فضل (م ۵۴۸).

مکرر شماره ۲۰۸۷/ع، نسخه زیر شامل دو جزء پنجم و ششم است. جزء پنجم از اول نسخه تا گ ۱۱۰ که در اینجا تاریخ کتابت دارد و جزء ششم از گ ۱۱۰ تا آخر نسخه است گ ۱۵۶.

شامل سوره های: توبه (گ ۲-۳۵ ب)، یونس (گ ۳۵ ب-۵۶)، هود (گ ۵۶-۸۳)، یوسف (گ ۸۳-۱۱۱ ب)، رعد (گ ۱۱۱ ب-۱۲۴)، ابراهیم (گ ۱۲۴-۱۳۴)، حجر (گ ۱۳۴-۱۴۲) و نحل (گ ۱۴۲ تا گ ۱۵۶ ب) تا آیه ۱۰۵ (۷ آیه از آخر سوره افتاده است).

نسخ، محمد بن نصرالله بن محمد بن محمد قاسم بن ناصر بن سلامه ملقب به شويعری زيدي حایری، با تاریخ دوشنبه دوم ربیع الاول سال ۹۸۸ (گ ۱۱۰)، آیات قرآن و عنوانها و اسما جلاله «الله» با شنگرف نوشته شده است،

امضای مالک گ ۱ به تاریخ ۱۱۲۸ به نام عبدالله بن صالح، مهر مالکیت گ ۱ به همین تاریخ، امضای عبدالکریم تبریزی پشت جلد با خط ثلث، در چند صفحه دیگر هم آمده است، مهر مالکیت گ ۲ ب با عبارت «عبداله الراجی محمد صادق» با تاریخ ۱۲۳ شاید ۱۲۰۳ باشد.

جلد: تیماج تریاکی، مقوایی، ترنج، عطف زرشکی و پاره، ۲۱۰×۳۱۰.

کاغذ: فرنگی، نخودی، ۲۱۵×۱۴۵، ۱۵۷ برگ، ۳۱ سطر.

شماره پیشین: ۴۱۲-۲۲۹۷.

ع/۲۱۶۵

(اصول فقه)

شرح مختصر ابن حاجب

متن از: ابن حاجب (۵۷۰-۶۴۶).

شرح از: قاضی عضد ایچی (۷۰۰-۷۵۶).

نسخه مکرر شماره ۲۰۱۸/۲ این کتابخانه است. آغاز مانند همان نسخه و کشف الظنون است. شارح چند کلمه از متن را پس از عنوان «قال» آورد و سپس شرح را پس از واژه «اقول» می نهد.

در نسخه ما، در میان برگ ۲ و ۳ اندکی افتاده است فهرست برخی مطالب نسخه ما چنین است:

در باره مطالب مندرج در کتاب، در مقدمه گوید: قال: و ینحصر فی المبادی والادلة السمعیة والتراجیح والاجتهاد. اقول: ینحصر المختصر او العلم فی امور اربعة الاول المبادی... و در (گ ۴۷ ب) گوید: قال: الادلة الشرعية، الكتاب. اقول: قد فرغ من المبادی و شرع فی الادلة... و در (گ ۱۵۶) گوید: قال: التراجیح. اقول: هذا آخر الاقسام الاربعة...

انجام نسخه: الفصل الرابع فی التراجیح بحسب الخارج... والصف الثاني من الاستدلالات ولم يتعرض (ب ۱۵۹)... الحادی عشران یكون مقرر الدر الحدود... حصلت امور لا یکاد ینحصر فی القدرة ذکره، ارشدنا الله وایاکم لما ینفعنا... و یكون مقرنا برضاه... و زادنا من فضله، انه المستعان برحمتک یا ارحم الراحمین. الفراغ من تألیفه فی السابع والعشرين من شوال سنة احدى وثمانین و سبعمائة والحمد لله... قد فرغ من تسویده فی سلخ شهر جمادی الاولى

فی مدرسة الجعفرية كتبه الاقل محمد جعفر اللهم اغفرله و لوالديه بحق النبي و الوصي
(گ ۱۶۰).

نستعلیق خوش، محمد جعفر، در سلخ جمادی یکم در مدرسه جعفریه، گویا در سده دوازدهم نوشته شده باشد، عنوانها شنگرف، بر پشت برگ ۲ تملک محمد الحسینی الهفته العراقي ۱۳۱۸ دیده می شود.

جلد: مقوایی، رویه و عطف تیماج سرخ، ته چرم سرخ درون ابری الوان.
کاغذ: اصفهانی، نخودی، ۱۶۱ برگ.
شماره پیشین: ۱۴۳-۲۵۷۳.

ع/۲۱۶۶

مجموعه

شامل سه رساله:

۱ - میزان المقادیر، از مجلسی، از گ ۱-۶، نسخ بی تاریخ سده دوازده و سیزدهم، تاریخ تألیف ۱۰۶۳ دارد، کاغذ نخودی اصفهانی، ۲۳ سطر.
۲ - بیست باب اسطرلاب، متن از خواجه طوسی، شرح از عبدالعلی بیرجندی پسر محمد، از گ ۷-۷۳، نستعلیق، کاغذ نخودی، هندی.
۳ - المحصول، در اصول فقه، از فخر رازی، از گ ۷۶ ب-۱۲۷.

در حاشیه برگ ۶ شعری فارسی در نام برجهای دوازدهگانه نجومی هست، در پشت برگ ۱ تملک حاج محمد تقی طهرانی، و نیز تاریخ ۲ جمادی اول ۱۲۳۹ دیده می شود.

جلد: مقوایی، رویه تیماج سرخ، حاشیه منگنه شده، ته چرم سرخ فرسوده، برگردان مقوایی برون تیماج سرخ، درون تیماج قهوه ای روشن.
کاغذ: نخودی، اصفهانی، بجز برگهای ۷-۷۳ که هندی است، اندازه ۱۸×۲۴ و ۱۱×۱۸ و ۱۰/۵×۱۶/۵ و ۱۱×۱۶.

شماره پیشین: ۱۴۲-۲۵۷۳.

ع/۲۱۶۶/۱ (فقه)

میزان المقادیر

از: مجلسی دوم (۱۰۳۷-۱۱۱۰) محمد باقر پسر محمد تقی مجلسی اول.
رساله ای است در اندازه گیریهای شرعی مکرر شماره ۲۰۴۶/۳ و ۲۱۲۵/۵ است. آغاز و انجام هر دو نسخه برابر است. هفت مقدمه پس از دیباچه نیز در هر دو یکسان می باشد.
نسخ درشت، در برگهای ۱ تا ۶ مجموعه است.

ع/۲۱۶۶/۲ (نجوم فارسی)

شرح بیست باب اسطرلاب

بیست باب در اسطرلاب نگارش خواجه نصیر طوسی (۵۹۷-۶۷۲) است که در فهرست انوار ج ۳ ص ۴۸۴ با ذکر فهرست بابهای بیستگانه آن یاد شده است. این رساله خواجه طوسی چاپ شده و شماری از چاپهایش در فهرست مشار ج ۱ ص ۸۴۲ دیده می شود. شرح این کتاب از یکی از ریاضیدان بنام عبدعلی بیرجندی در گذشته سال ۹۳۴ است که احوالش در طبقات اعلام الشیعه قرن ۱۰ ص ۱۲۵ و در زندگینامه ریاضیدانان قربانی ش ۵۷ ص ۱۷۵-۱۷۳ آمده است.
نسخه هایی از شرح بیرجندی بر بیست باب اسطرلاب طوس در کتابخانه ما هست که در فهرست انوار ج ۲ ص ۲۹۸ و ص ۴۷۴، ج ۳ ص ۱۰۳ و ج ۵ ص ۲۷۲ معرفی شده است.

آغاز مانند نسخه های معرفی شده انوار: فاتحه کتاب در هر باب و خاتمه مقال در همه حال سپاس و ستایش حکیمی را سزد که... اما بعد، فیقول الفقیر... عبدعلی بن محمد بیرجندی... که چون... به مطابقت کتاب بیست باب... خواجه نصیر (گ ۷ ب)... احتیاج به شرح و بیان می یافت طریق تتمیم و تکمیل آن مسلوک داشت (گ ۸)... و نعم النصیر. مقدمه هر چیز که قابل اشاره حسی بود (گ ۸ ب).

انجام: قطر مدار اعظم بود، چنانکه در اکثر اسطرلابات... در آن اسطرلابات دیگر نقش توان کرد، چنانکه مخفی نماند. این است تمامی سخن در معرفت اسطرلاب و الله اعلم بالصواب، به غایت رسید... ترتیب اجزاء کتاب شرح بیست باب... به سعی بنده بی بضاعت...

ربه الهادی عبدالعلی بن محمد بیرجندی در جمادی الآخر ۸۸۹ و الحمد لله. دایما متواترا (گ ۷۳ ب).

در ذریعه ج ۳ ش ۴۳۱ گوید: بیرجندی این کتاب را بنام خواجه ناصرالدین نگاشته است، لیکن در نسخه زیرین گوید: تا اشارات بعض از صننادید علما که امثال امر او واجب می نمود. به امضای آن عزم اقتران یافت (گ ۸) و نام شخص در آن دیده نمی شود.

نستعلیق متوسط، نام نویسنده و تاریخ ندارد، لیکن پس از سطرهای پایین کتاب با خامه‌ای همانند خامه متن چنین دارد: اللهم ارحم مؤلفه و کاتبه و قاریه. بتاریخ اول خمسه جلالی سند ۱۱۲۶ در خدمت حضرات مجان حاجی بهاءالدین محمد و حاجی محمد ابراهیم در دولتخانه‌ها عالی حضرت... میرزا شیخ عبدالعالی سلمه الله حالتی روی داد [پس شعری از املح الشعرا حکیم رکنای آورده] (گ ۷۳ ب) در کرانه صفحه‌های پایین نشان مقابلت هو تصحیح نسخه دارد، در برخی صفحه‌ها جدولهای ریاضی و دایره‌های نجومی است که بیشتر نادرست و کج و بد خط است و برخی سفید مانده است، در حاشیه‌ها مطالب ریاضی با خط نستعلیق با نشان «منه»، «۱۲»، «جلال» و (شاید جلال منجم) سده یازدهم مؤلف تاریخ جلال منجم یا روزنامه... باشد که در ذریعه ج ۲۶ ش ۷۰۹ و ج ۱۱ ش ۱۶۵۱ دیده می شود که شعری با تاریخ ۱۰۱۱ (= خانه دلگشا) برای شاه عباس سروده است، این رساله در برگهای ۷ تا ۷۳ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۶۶/۳

(اصول فقه)

المحصول

کتابی است نسبتاً گسترده در اصول فقه از فخرالدین رازی (۵۴۴-۶۰۶). نسخه ناقص آن که جای گفتگوی ما است در ۴۲ برگ پنجاه سطر است که تنها نام مؤلف فخر رازی را در آغاز دارد، ما از روی حدس آن را با نسخه محصول رازی موجود در کتابخانه آستانه رضوی که در فهرست فکرت ص ۵۰۱ معرفی شده است برابر کرده مطابق دیدیم.

فخر رازی محمد بن عمر بن حسین بن حسین بن علی ریشه از طبرستان داشت و در ری زاده شد و درگذشت.

او مردی دانش دوست و سخن ور بود، در همه دانشهای روزگار خود دست داشت، در اصول زیر چتر اشعری، و در فروع زیر نام شافعی پناه می گرفت، او به دو زبان؛ به فارسی برای مردم و تازی برای حکام و وابستگان به بغداد سخنرانی می نمود. او تحصیل علم را نزد پدر خردگرا و ناستی اش آغازید و پس از مرگ وی به کمال سمنانی پیوست سپس به ری بازگشت و نزد مجد جیلی گنوسیست بزیست و چون مجد جیلی برای تدریس به مراغه شد رازی به همراه او برفت، پس به خوارزم شد. لیکن در اثر اتهام اسماعیلی گرائی از آنجا رانده شد و به ماوراءالنهر رفت و در آنجا نیز دچار همان سرنوشت شد و به ری بازگشت. در ری پزشکی ثروتمند دو دختر می داشت و آن دو را به دو پسر فخر رازی به همسری داد، پس از مرگ پزشک همه دارائی او در اختیار فرزندان رازی قرار گرفت، پس با کمک فرماندار غزنه به بازرگانی پرداخت و بدانجا شد و مورد احترام او شد و در بازگشت به خراسان با احترام تمام به سلطان تکش خوارزمشاه پیوست. رازی به دو زبان فارسی و عربی شعر نیز می سرود (از ابن خلکان چاپ ۱۹۴۸ ج ۳ ص ۳۸۱ ش ۵۷۲).

آغاز نسخه رضوی: بسملة... الکلام فی المقدمات و فیه فصول الفصل الاول... واز این پس برابر نسخه ملی ما است.

آغاز نسخه ملی: بسملة. عونک یا لطیف. قال الشيخ الامام العالم فخرالدین و الملة و الحق افضل العالم محمد بن عمر الرازی رحمه الله: الحمد لله رب العالمین و صلواته علی... اجمعین. الکلام فی المقدمات و فیه فصول. الفصل الاول فی تفسیر اصول فقه. المركب لایمکن ان یعلم الا بعد العلم بمفرداته لامن کل وجه بل من الوجه الذی لأجله یصح ان یقع التركيب فیه... الفصل ۲ فیما یحتاج إلیه اصول الفقه من المقدمات. لماکان (گ ۷۶ ب) اصول الفقه عبارة عن مجموع،... الفصل ۳ فی تحديد العلم و الظن و هذا انما یتحقق فی بحثین الاول ان حکم الذهن بامر اما ان یکون جازماً (گ ۷۷)... الفصل ۴ فی النظر و الدلیل و الامارة (گ ۷۷)... الفصل ۵ فی الحكم الشرعی. قال اصحابنا انه الخطاب المتعلق (گ ۷۷ ب) الفصل ۶ فی تقسیم الاحکام الشرعیة (گ ۷۸)... الفصل ۷ فی ان حَسَنَ الاشیاء و قبحها (گ ۸۰)...

فهرست برخی بخشهای کتاب برگردانیده به فارسی چنین است: فصل ۸ شکر مُنعم واجب عقلی نیست (گ ۸۲)، حکم کارها پیش از پیدایش شرع (گ ۸۳)، تقسیم بندی اصول فقه (گ ۸۴)، وضع کننده کلمات برابر معنی کیست؟ (گ ۸۵)، کلمات مشتق از ریشه (گ ۹۰)، سیاهی و سیاه (گ ۹۱)، کلمات مرادف، و انکار آن از طرف برخی دانشمندان (گ ۹۱)، فائدت اسماء مترادف چیست (گ ۹۱ ب)، در تأکید و احکام آن (گ ۹۲)، اشتراک میان نفی و اثبات نتواند بود (گ ۹۳)، اصل عدم اشتراک است (گ ۹۴)، مشترک در کلام الله نیز آمده است (گ ۹۵)، حقیقت و مجاز و اقسام آن (گ ۹۵ تا ۹۶)، اثبات حقیقت لغوی (گ ۹۶)، حقیقت عرفیه (گ ۹۶)، حقیقت شرعیه (گ ۹۶ ب)، صیغه های عقد انشاء است یا اخبار (گ ۹۸)، مجاز و اقسام آن (گ ۹۸ ب)، مجاز در مفرد (گ ۹۹)، مجاز تنها در اسم جنس است (گ ۱۰۰)، مجاز در کلام الله تعالی (گ ۱۰۱)، انگیزه مجاز گوئی (گ ۱۰۱)، مجاز اکثریت ندارد (گ ۱۰۱ ب)، مجاز بر خلاف اصل است (گ ۱۰۲)، تبدیل حقیقت به مجاز (گ ۱۰۲ ب)، بازشناسی حقیقت از مجاز (گ ۱۰۲ ب)، معارضه میان اشتراک و نقل (گ ۱۰۳)، معارضه میان اشتراک و مجاز (گ ۱۰۳ ب)، معارضه میان اشتراک و اضمار (گ ۱۰۳ ب)، معارضه میان نقل و مجاز (گ ۱۰۴)، معارضه میان نقل و تخصیص (گ ۱۰۴)، معارضه میان مجاز و اضمار (گ ۱۰۴)، معارضه میان مجاز و تخصیص (گ ۱۰۴)، معارضه میان اضمار و تخصیص (گ ۱۰۴)، در تفسیر حروف (گ ۱۰۴ ب)، واو عطف (گ ۱۰۴ ب)، فاء تعقیب (گ ۱۰۵)، انما برای حصر (گ ۱۰۵ ب)، استدلال به خطاب الله تعالی (گ ۱۰۶)، خلاف ظاهر در سخن خدا روا نباشد (گ ۱۰۶)، مجاز، نقل، اضمار، تقدیم و تأخیر روا نباشد (گ ۱۰۷)، استدلال به ظاهر خطاب (گ ۱۰۷)، استدلال به معنی آن (گ ۱۰۷)، جائی که حمل بر ظاهر جائز نباشد (گ ۱۰۷)، امر تنها در شکل مخصوص حقیقت است (گ ۱۰۸)، امر غیر از اراده است (گ ۱۰۹)، امر، فعل را بر ترک ترجیح می دهد (گ ۱۱۰)، دلالت صیغه امر بر طلب (گ ۱۱۰ ب)، نظر ابوعلی و ابوهاشم در آن (گ ۱۱۰ ب)، نظر بیشتر معتزله در باره امر (گ ۱۱۰ ب)، لفظ امر گاه معنی خبر دهد (گ ۱۱۱)، لفظ افعال دلیل ترجیح است (گ ۱۱۱ ب)، تارک مأمور به عاصی است (گ ۱۱۳ و ۱۱۴)، صحابه امر را دلیل وجوب می شمردند (گ ۱۱۴)،

امر دلیل رجحان وجود بر عدم است (گ ۱۱۵)، وجوب صیغه مخصوص دارد (گ ۱۱۵)، اختلاف در امر مشروط (گ ۱۱۸)، امر مطلق دلیل بر فوریت ندارد (گ ۱۱۹)، امر دلالت بر یک بار یا تکرار ندارد (گ ۱۱۹ و ۱۲۰)، معنی حروف شرط (گ ۱۲۰)، امر مقید به عدد (گ ۱۲۱)، امر مقید به نام (گ ۱۲۱)، امر مقید به صفت (گ ۱۲۲)، امر پس از واو عطف (گ ۱۲۳)، امر ترییتی و امر بدلی میان دو چیز (گ ۱۲۵)، واجب موسع (گ ۱۲۶)، واجب کفائی (گ ۱۲۶ ب) و انجام آن کار که واجب بی آن پایان نگیرد واجب است (گ ۱۲۷).

نسخ جلی، بی نام، در سده یازده یا دوازده، نزدیک به خط نخستین رساله مجموعه است، عنوانها در نیمه اول نسخه شنگرف و در نیمه دوم سفید مانده است، این رساله در برگهای ۷۶ تا ۱۲۷ مجموعه جای دارد. نسخه ملخص فخر رازی نیز به شماره ۲۲۶۲ خواهد آمد.

ع/۲۱۶۷

مجموعه

شامل سه کتاب است:

- ۱- الفوائد الصادقية فی امهات مسائل المنطقية، از آرائی کاشانی، محمد علی پسر محمد حسن (زنده در سال ۱۲۴۲)، از گ ۱ تا ۴۰ ب.
  - ۲- تحریر القواعد المنطقية فی شرح الرسالة الشمسية، متن از دبیران قزوینی، نجم الدین علی بن عمر (۶۰۰-۶۷۵)، شرح از قطب الدین رازی (۶۹۹-۷۶۶)، از گ ۴۲ ب تا ۱۲۳.
  - ۳- حاشیه تهذیب المنطق و الکلام (حاشیه ملا عبدالله)، متن از تفتازانی (۷۹۲)، حاشیه از ملا عبدالله، یزدی شهابادی (م ۹۸۱)، از گ ۱۲۶ ب تا ۱۶۳ ب.
- نسخ، ابن سید حسین سید محمد الجریادقانی، سه شنبه ۸ شعبان سال ۱۲۲۹ و شنبه ۷ رجب ۱۲۳۴ و دوشنبه ۱۹ رجب ۱۲۳۰، عنوانها و خط روی کلمات با شنگرف است، حاشیه ها با امضای «منه دام ظلّه» (گ ۵)، تصحیحها با «صح» (گ ۱۷ ب) و «جدول» (گ ۲۴ و ۲۴ ب)، در گ ۴۱، نحوه ختم سوره فتح و دعای آن نوشته شده است، در گ ۴۲ تعریف کلی آمده است و در

گ ۴۲ ب تعریف واجب نفسی نوشته شده است، متن رساله شمسیه در حاشیه کتاب نوشته شده است (گ ۴۸ ب)، سند دعای عشرات و ادعیه دیگر در حاشیه نوشته شده است (گ ۱۲۳ ب)، گ ۱۲۵ ب اشعار فارسی، متن تهذیب المنطق در حاشیه گ ۱۲۷، از گ ۱۲۳ ب تا گ ۱۲۵ دعای عشرات نوشته شده است، حاشیه بر حاشیه ملا عبدالله با نشانه های «شرح علامه» (گ ۱۲۹) و (گ ۱۴۰ ب)، در گ ۱۶۴ دعا و ختم سوره فاتحه الكتاب، در گ ۱۶۴ ب گروه ها و فرقه های مختلف شیعه را نام برده است، مهر مالکیت و امضای مالکین کتاب در برگ ۱ محمد بن اسماعیل الموسوی الجریادقانی، گ ۴۲ زین العابدین الموسوی، گ ۸۲ عبد حسین الموسوی، گ ۱۲۳ ب موسی و گ ۱۶۰ ب با تاریخ ۱۲۸۵، و مهر مالکیت گ ۱۶۳ ب خوانا نیست. جلد: تیماج، تریاکی روشن، مقوایی، ترنج و نیم ترنج و لچک و حاشیه منگنه روی جلد، درون جلد کاغذ نخودی، ۱۵۰×۲۱۳. کاغذ: فرنگی، مهرزده، نخودی، ۱۳۵×۸۵، ۱۶۴ برگ، ۱۹ سطر. شماره پیشین: ۱۴-۲۵۷۷.

ع/۲۱۶۷/۱

(منطق)

الفوائد الصادقية في امهات المسائل المنطقية

از: آرائی کاشانی، محمد علی پسر محمد حسن (زنده در سال ۱۲۴۲) که در ذریعه ج ۱۶ ص ۳۴۴ ش ۱۵۹۹ معرفی شده است.

محمد علی بن محمد حسن الآرائی مشهور به علی آرائی کاشانی، فقیه اصولی، مورخ و ناظم بوده است. وی در سال ۱۲۱۷ اجازتی از ملا احمد نراقی (م ۱۲۴۵) دارد و ینابیع الاصول استاد را شرح کرده است (ذریعه ۲۵ ص ۲۸۷). از کتابهای آرائی می توان «مناهل الشوارد فی تلخیص المقاصد» و «المقاصد المهمة فی اصول احکام الله و الرسول و الائمة» و «الجواهر السنية» فی شرح «العوامل» و ... را نام برد که در ذریعه معرفی شده است.

نسخه ما شامل رساله الفوائد الصادقية از این نویسنده می باشد. که در آن مباحث منطقی را بیان می کند و فهرست مختصری از مطالب آنرا در اینجا

می آوریم.

آغاز: بسملة، الحمد لله الذي ابدع الموجودات بفيض وجوده و ... و بعد فيقول الغريق في للوح الظن الجاني ... محمد علي بن محمد حسن الاراني الكاشاني ... هذه هي الفوائد الصادقية فيها اصول المسائل المنطقية... فائدة اعلم ان من فضل الله على نوع الانسان افاضة نور العقل المدرك (گ ۱ ب)...

فهرست مطالب کتاب فواید صادقیه:

تصور و تصدیق (گ ۱ ب)، دلالت الفاظ (گ ۲ ب)، وضع و تقسیمات آن (گ ۳)، دلالات (گ ۴)، اطلاق و اقسام آن (گ ۵)، جزئی و کلی (گ ۸)، نسب اربعه (گ ۸ ب)، کلیات (نوع، جنس، فصل و ...) (گ ۹)، معرف (گ ۱۵ ب)، قضایا (گ ۱۸)، احکام قضایا (گ ۱۸)، حجة (گ ۳۱)، قیاس (گ ۳۳)، الستقراء (گ ۳۶ ب)، تمثیل (گ ۳۶ ب)، صناعات خمس (گ ۳۷)، اجزاء علوم (گ ۳۹ ب) و رؤس ثمانیه (گ ۴۰).

انجام: ختام قد حکى ان القدماء كانوا يذكرون في صدر كتبهم امورا يسمونها بالرؤس الثمانية الاول الغرض (گ ۴۰)... الثامن الانحاء التعليمية كالتقسيم ... لقد اتفق جفاف القلم عن تأليفه و جمعه ... عشية ليلة الثلاثاء سبع عشرة شهر ربيع الثاني من الشهور المنتظمة في سلك سنة ۱۲۱۷ مائتين و سبع عشرة بعد الف و كان الشروع فيها في اليوم الثامن عشر... و انا العبد المذنب العاصي ابن سيد حسين سيد محمد الجریادقانی مسکنا و ذکک کان فی یوم سه شنبه ۸ شهر شعبان المعظم من شهور سنة تسع عشرون مائتان الف بعد من الهجرة (گ ۴۰ ب). این رساله در برگهای ۱ ب تا ۴۰ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۶۷/۲

(منطق)

تحرير القواعد المنطقية في شرح الرسالة الشمسية

متن از: دبیران قزوینی، نجم الدین علی بن عمر (۶۰۰-۶۷۵).

شرح از: قطب الدین رازی (۶۹۹-۷۶۶).

مباحث منطق را با بیان ماهیت منطق و دلیل نیاز به این علم، آغاز می کند و سپس به قضایا و احکام آنها و قیاس می پردازد.

این کتاب در ذریعه ج ۳ ص ۳۸۸ شماره ۱۳۹۵ معرفی شده است. پیش از

اینجا نیز در فهرست آقای انوار با شماره ج ۸ ص ۳۴۳ ش ۸۳۹ع، ج ۸ ص ۳۷۴ ش ۸۶۸ع، ج ۹ ص ۲۴۲ ش ۱۲۵۶ع، ج ۹ ص ۳۳۷ ش ۱۳۴۵ع، ج ۹ ص ۳۹۱ ش ۱۳۸۵/۱ع، ج ۹ ص ۴۳۹ ش ۱۴۲۰ع، ج ۹ ص ۶۸ ش ۱۵۴۶/۲ع و ج ۱۰ ص ۳۱۸ ش ۱۷۳۶ع معرفی شده است.

آغاز: بسملة ان ابهى در: تنظیم بینان و ازهر زهر تنشر فی اردان الاذهان ... علی المرددین الی ان اشرح الرسالة الشمسية و ابین فیہ القواعد المنطقية ... و سمیتہ بتحریر القواعد المنطقية فی شرح (گ ۴۲ ب)... قال و رتبته علی مقدمة و ثلاث مقالات و خاتمة. اقول: الرسالة مرتبة علی مقدمة و ثلاث مقالات و خاتمة، اما المقدمة ففی ماهية المنطق و بیان الحاجة الیه... (گ ۴۳).

انجام: ... قال البحث الثاني فی اجزاء العلوم الخ، اقول: اجزاء العلوم ثلاثة؛ موضوعات (گ ۱۲۲ ب)... و هذا آخر ما اردنا ايراده فی هذه الاوراق الحمد لو اوجب الوجود مفيض الاوراق و الصلوة علی افضل البشر علی الاطلاق المبعوث لتتميم مكارم الاخلاق محمد المصطفى و اله مصابيح... تم الكتاب بعون الملك الوهاب علی يد العبد الضعيف النحيف المذنب الجاني سيد محمد ابن سيد حسين الموسوي فی يوم سبت بيست هفتم شهر رجب المرجب فی السنة اربعة و ثلاثين و مائتين بعد الف، سنة ۱۲۳۴.

این رساله در برگهای ۴۲ تا ۱۲۳ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۶۷/۳

(منطق)

حاشیه تهذیب المنطق و الکلام (حاشیه ملا عبدالله)

متن تهذیب از: نقتازانی (۷۱۲ - ۷۹۲).

شرح از: ملا عبدالله، یزدی شهابادی (م ۹۸۱) (ذریعه ج ۱۳ ص ۱۶۰ - ۱۶۱ ش ۵۴۶). در کتاب مباحث منطق از جمله تصور و تصدیق و تعریف علم منطق و دلالت الفاظ و ... و در خاتمه رؤس ثمانیه بیان شده است.

حاشیه ملا عبدالله از کتابهای درسی رایج حوزه های علمیه می بوده، و بارها چاپ شده است که شماری از آنها در فهرست مشار عربی ص ۲۷۵ آمده است.

در ذریعه ج ۶ ص ۵۳ ش ۲۶۸ نیز معرفی شده است. حاشیه های آن نیز در ذریعه ج ۶ ص ۶۰ از شماره ۳۰۷ تا ۳۲۴ معرفی شده است.

در فهرست آقای انوار نیز نسخه هایی از آن معرفی شده که عبارتند از: ج ۶

ص ۳۵۹ ش ۲۷۴۸/۴ ف، ج ۷ ص ۲۷۷ ش ۳۰۶ع، ج ۸ ص ۳۲۳ ش ۸۱۹ع، ج ۹ ص ۴۴۱ ش ۱۴۲۳ع، ج ۱۰ ص ۲۳۴ ش ۱۶۵۳/۴ع، ج ۱۰ ص ۲۵۶ ش ۱۶۷۳ع، ج ۱۰ ص ۲۸۹ ش ۱۷۰۰/۱ع، ج ۱۰ ص ۳۱۶ ش ۱۷۳۲ع و ج ۱۰ ص ۳۱۷ ش ۱۷۳۴ع.

این رساله در برگهای ۱۲۶ تا ۱۶۳ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۶۸

(منطق)

الجوهر النضید فی شرح منطق التجرید

تجرید الکلام فی تحریر عقاید الاسلام از خواجه نصیر طوسی (۵۹۷-۶۷۲) در علم کلام شیعه در شش مقصد است و در عنوان شرح علامه حلی بر آن به نام «کشف المراد فی شرح تجرید الاعتقاد» با شماره ۲۰۰۳/۱ معرفی شده است. خواجه طوسی رساله ای در منطق نیز خارج از شش مقصد تجرید داشت که به نام «منطق التجرید» شهرت دارد، علامه حلی غیر از «کشف المراد» یاد شده شرحی نیز بر این منطق تجرید دارد که به نام «جوهر النضید فی شرح منطق التجرید» مشهور است.

آغاز متن منطق تجرید از خواجه چنین است: نحمد الله حمد الشاکرین و نصلی

علی محمد و آله الطاهیرین و بعد فانا اردنا ان تجرد اصول المنطق ...

آغاز جوهر النضید فی شرح منطق التجرید چنین است: الحمد لله المتفرد

بوجود الوجود...

نسخه ای از جوهر النضید در فهرست کتابخانه مرعشی ج ۱۲ ص ۲۶۸ معرفی شده که به نادرست آغاز متن خواجه را به جای آغاز شرح علامه حلی نهاده اند.

انجام: و اذا قصر الشاعر فی محاکاته کان کالقائس الغلط فی قیاسه ... لان المخيلات كلما كانت اغرب كانت اللذو اعجب فلا يمكن ضبطها كما يمكن ضبط المواضع فی الصناعتين الاولین. و لیکن هذا آخر ما نوردہ فی شرح هذا الكتاب. در پایان نسخه جای گفتگو افزوده است: و الحمد لله رب العالمین... الطاهیرین المعصومین (گ ۱۵۰).

نستعلیق خوش، بی نام، در سده یازدهم، جای عنوان «قال» و «اقول» سفید

مانده تا با رنگی نوشته شود مالک این نسخه لطفعلی صدر الافاضل از

کتابشناسان معروف (۱۲۶۸-۱۳۵۰) در پشت برگ ۱، با خامه زیبای خود نوشته است که این نسخه جوهر النضید تا آغاز فصل پنجم در برهان است و پس از آن کتابی دیگر مشروح در منطق می‌باشد، سپس در بالای چپ همان صفحه اول با نستعلیق سرخ نوشته شده است: [شرح اقتناع من تصانیف علامه فناری بعد شرح منطق التجرید] در پایان صفحه (۱۵۰ الف) نیز با همان خط نستعلیق سرخ رنگ نوشته شده است: [شرح اقتناع فاضل فناری] لیکن چون ما نسخه را با نسخه‌های چاپی برابر کردیم آشکار شد که سراسر این مجلد تنها کتاب جوهر النضید را در بردارد و چون فصل چهارم در گ ۹۴ ب پایان گرفته فصل پنجم در برهان آغاز شده است، صدر الافاضل پنداشت که از آن صفحه بعد کتابی دیگر در منطق است، اندکی حاشیه در برخی برگها هست.

جلد: مقوایی، رویه و عطف تیماج سرخ، ته نیز تیماج سرخ فرسوده است، ۱۹۵×۱۰۰.

کاغذ: ۱۴۰×۴۰، ۱۵۰ برگ، ۲۲ سطر.

شماره پیشین: ۱۵۲-۲۰۳۷.

ع/۲۱۶۹

(فقه شیعه)

ارشاد الاذهان

از: علامه حلی (۶۴۸-۷۲۶).

مکرر شماره ۱/۲۰۰۹ ع و ۲۰۸۰ ع، آغاز برابر انجام.

انجام: فهذا خلاصة ما اردناه في هذا الكتاب ... والله الموفق لكل خير وعليه الاتكال واليه المرجع والمال ... لاحول ولا قوة ... والصلاة على النبي ... برحمتك يا ارحم الراحمين.

نسخ، ناشناس، پیرامون سده دوازدهم، عنوان ها شنگرف و جوهر سرخ، عبارات مالکیت «قد انتقل الى العبد الفقير محمد علي الفوعاني سنة ۱۲۰۶» و قد دخل في نوبة العبد الفقير ابراهيم بن الشيخ حسين البلاغي النجفي» (حدود م ۱۲۴۷ که شرح حال وی در طبقات قرن سیزدهم، جزء اول ص ۱۶ آمده است)، در گ ۳ دو مسئله در رضاع، ارث تحریر «علی اکبر ورامینی

۲۸ ربیع الثانی ۱۲۹۷، در برگ ۲، حاشیه‌های توضیحی در هامش و بین عبارات با امضا و نشانه «زی»، «ع ل»، «۵»، «شیخ ابراهیم»، «ش ع ه»، «شرح ارشاد»، «دروس» و «تحریر» دارد، نشانه بلاغ با عبارت «ثم بلغ سماعاً و فقه الله تعالی» گ ۶، ۹، ... فهرست باب‌های کتاب گ ۴، عنوان هر کتاب در بالای برگهای مربوط بدان با جوهر سرخ آمده است.

جلد: مقوایی، رویه تیماج سیاه فرسوده، سجاف و عطف تیماج حنایی، ۲۰۰/۵×۱۵۰.

کاغذ: فرنگی، ۱۲۰×۷۰، ۳۰۸ برگ، ۱۳ سطر.

شماره پیشین: ۲۴۳۵-۵.

ع/۲۱۷۰

(فقه شیعه)

حاشیه شرح لمعه

محمّدی آقا جمال خوانساری (م ۱۱۲۵).

تنها بخش طهارت را در بردارد و مکرر نسخه ۹۹۴ ع است که در فهرست انوار ج ۸ ص ۴۸۱ معرفی شده است، انوار در ج ۸ ص ۴۲ نسخه‌ای از بخش صلاة این کتاب را نیز که به شماره ۵۳۵ در این کتابخانه هست معرفی کرده است. نام حاشیه نگار در نسخه ما نیامده است لیکن در گ ۵ و ۳۴ می‌گوید: فی شرح الدروس لوالدی که می‌رساند پدر او شرح کننده دروس است و در گ ۵۵ گوید صرح المصنف فی «الذکری» پس مؤلف اصل همان شهید صاحب «ذکری» است و در گ ۵۷ و ۶۰ گوید: ذکر الشارح فی شرح الشرایع و در گ ۷۱ گوید: اختاره الشارح فی شرح الالفیه پس شرح کننده این کتاب، هم شرایع و هم الفیه را شرح کرده بوده است.

ما می‌دانیم که شهید دوم زین الدین (۹۱۱-۹۶۶) این کتابها را دارد:

(۱) شرح الفیه شهید اول (ذریعه ج ۶ ش ۸۶ و ۸۷)

(۲) شرح ارشاد الاذهان (ذریعه ج ۱۱ ش ۱۶۹۵)

(۳) شرح شرایع به نام مسالک الافهام (ذریعه ج ۲۰ ش ۳۵۱۶)

پس نگارنده این حاشیه را می‌توان آقا جمال خوانساری (م ۱۱۲۵) دانست که

پدرش شرح کننده دروس (ذریعه ج ۲۱ ش ۳۸۳۱) به نام مشارق الشروس است و کتاب حاشیه نویسی شده را «روضه البهیه فی شرح اللمعة الدمشقیة» دانست که شرح کننده آن شهید دوم شرح کننده الفیه و ارشاد و شرایع نیز هست. آغاز: بسملة. حمدلة... و آله الطاهرين. قوله فی الحاشیة: ماكان متعلقه عاماً... (با آغاز نسخه ۹۹۴ برابر است).

انجام: فالآیة علی التفسیر الاول لا یرجح قول السید بل یحتمل الوجهین ولا یبعد ترجیح الاكتفاء بالثیمم بدل الغسل كما فی مبدله... و قد ظهر بما ذکرنا بعض الشواهد علی ترجیح التفسیر الآخر فتأمل. هذا ما اردنا ايرادہ فی کتاب الطهارة طهرنا الله من دنس ماجنیناه (پایان نسخه ما برابر شماره ۲۱۶۹/ع است).

نسخه ش ۹۹۴ پس از عبارت یاد شده بالا هفت سطر افزوده چنین است: و کتب علینا فقیراً و قطیراً و قانا فی مستقبل حالنا... سعیراً. و کتب مؤلفها الفقیر... جمال الدین محمد بن حسین الخوانساری... و کان ذلک فی رمضان سنة اربع و مائة بعد الالف... و سلم تسلیماً کثیراً کثیراً.

نسخ جلی، بی نام، در سده دوازدهم، اندکی حاشیه ها با نشان «منه سلمه الله» و «منه دام ظله» با خامه نستعلیق دارد و پیداست با نظر آقا جمال خوانساری حاشیه نگار نوشته شده است.

جلد: تیماج زرد قهوه ای، یک لا، آستر کاغذ گل بوته رنگی، ۱۶/۵×۲۵.

کاغذ: نخودی، اصفهانی، ۱۶/۵×۹، ۳۰۹ برگ، ۱۷ سطر.

شماره پیشین: ۵۰۱ - ۲۳۸۶.

ع/۲۱۷۱

(حدیث شیعہ)

تهذیب الاحکام

از: شیخ طوسی، محمد بن حسن (۳۸۵-۴۶۰).

مکرر شماره ۲۰۶۱/۳، این نسخه از اوائل کتاب طلاق تا آخر دیات و همچنین کتاب مشیخه را دارا می باشد.

نسخ، محمد ابراهیم بن احمد القشمیری (گ ۴۳ ب)، بی تاریخ، از آغاز نسخه مایک برگ افتاده و آغاز آن مطابق با ص ۴۹۴ ۱۶ سطر از نسخه ۶۹۳ ع

فهرست آقای انوار است، برگ پایان نسخه مشیخه پاره شده که مطابق با همان نسخه یعنی ۶۹۳/ع است، حاشیه ها با نشانه های گوناگون «م» (گ ۳)، «د» (گ ۳ ب)، «مفاتیح» (گ ۳ ب)، «ق» (گ ۴)، «آ» (گ ۱۶ ب)، «یع» (گ ۴۱ ب)، «زین الدین» (گ ۴۳)، «شرح لمعه» (گ ۵۱)، «ن» (گ ۶۴)، «باقر رحمه الله» (گ ۶۸ ب)، «من ق رمد ظله» (گ ۷۴)، «دروس» (گ ۸۳)، «لک» (گ ۹۲)، «وافی» (گ ۱۰۸)، «میرزا محمد» (گ ۱۱۵)، «روضه» (گ ۱۶۹)، «صراح» (گ ۴۸) و «المنیر» دارد، امضاهای بلاغ با عبارات «بلغ قبلاً» (گ ۵۵ ب)، «بلغ بحمد الله تعالی» (گ ۵۹ ب)، «بلغ سماعاً و قبلاً» (گ ۱۳۴ ب)، «بلغ قبلاً و سماعاً و قراة» (گ ۱۴۳ ب)، یک برگ اضافی جدا شده از یک کتاب لغت نیز در انتهای نسخه وجود دارد.

جلد: تیماج عنابی، مقوایی، ترنج و نیم ترنج فشرده، درون جلد کاغذ رنگی گل و بوته دار، ۳۱۰×۱۸۵.

کاغذ: ترمه اصفهانی، نخودی، ۲۲۰×۱۱۰، ۱۸۷ برگ، سطرها متغیر مابین ۲۸ و ۳۱.

شماره پیشین: ۴۲۱ - ۲۳۰۶.

ع/۲۱۷۲

(نحو)

شرح کافیه

شرح از: رضی الدین محمد بن حسن استرآبادی (۶۸۶ -)

متن از: ابن حاجب (۵۷۰-۶۴۶).

مکرر شماره های ۲۰۸۴/ع، ۲۱۵۵/ع و ۲۱۵۶/ع، نسخه های ۲۰۸۴/ع و ۲۱۵۶/ع شامل جزء اول و مقداری (چند برگ) از جزء دوم می باشند. نسخه ۲۱۵۵/ع دو جزء را کامل دارا می باشد.

نسخه حاضر فقط جزء دوم را دارد که آغاز و انجام آن مطابق جزء دوم شماره ۲۱۵۵ است.

نسخ، بی نام و بی تاریخ، قرن ۱۱، بعضی از برگها نو نویسی است و خط آن متفاوت می باشد مانند گ ۱۲۹، گ ۱۴۴ تا گ ۱۴۹، گ ۱۵۹، گ ۱۶۶، گ ۱۶۹ تا

گ ۱۷۲، گ ۱۹۲، گ ۱۹۳، گ ۱۹۶، گ ۱۹۷، گ ۲۱۵، گ ۲۱۷ تا گ ۲۲۲،
 گ ۲۳۸، گ ۲۴۷ تا گ ۲۵۰، گ ۲۷۱، گ ۳۰۱، گ ۳۰۲، گ ۳۰۹، گ ۳۱۷ و
 گ ۳۲۴، حاشیه با نشانه «منه» (گ ۲) و تصحیحاها با نشانه «صح» می باشد،
 مهر مالکیت در برگهای ۱ و ۳۲۴ ب به نامهای محمد علی، یا باقر العلوم که
 نام مالک ابن حاج خدا بخش تبریزی است و محمد باقر با تاریخ ۱۱۵۷، یا امام
 رضا، الراجی محمد علی.
 جلد: تیماج زرشکی، مقوایی، درون کاغذ رنگی ابر و باد، ترنج و نیم ترنج،
 ۲۴۰×۱۳۰.
 کاغذ: اصفهانی ترمه، موریانه خورده، نخودی، اندازه نوشته ها ۱۷۰×۹۰ و
 ۱۹۰×۹۰، ۳۲۵ برگ، تعداد سطرها متغیر میان ۲۱ و ۲۳.
 شماره پیشین: ۲۳۷۸-۴۹۳.

ع/۲۱۷۳

(فقه حدیثی)

الاستبصار فیما اختلف من الاخبار

از: شیخ طوسی، محمد بن حسن بن علی (۳۸۵-۴۶۰).
 یکی از اصول چهارده گانه فقه شیعه است که احادیث مربوط به عبادات،
 عقود، ایقاعات و احکام را در بردارد. این کتاب در فهرست انوار با شماره
 ع/۳۸۲، ع/۶۹۸، ع/۵۹۴، ع/۵۹۳، ع/۵۹۵، ع/۹۷۹، ع/۱۲۳۳، ع/۱۵۸۲
 معرفی شده، همچنین در ذریعه ج ۲ ص ۱۴ آمده است. نسخه ما کامل است و در
 پایان آن یک «باب» در بیان ترتیب کتاب و ذکر مسانید آن آمده است که در
 نسخه های چاپی نیز موجود می باشد.
 آغاز: بسملة حمدلة اما بعد فانی رایت جماعة من اصحابنا لما نظروا فی کتابنا الکبیر
 الموسوم بتهذیب الاحکام و راواما جمعنا فیہ من ... (گ ۱ ب).
 انجم: ولا ینافی هذا التاویل روایة الحلبي و ابی عبیدة من ان المرأة کانت تمخض لانه
 لا یمتنع... فلا اعتراض بذلك علی حال و یمکن ان نحمل هذه الروایات علی ضرب من التقیة لان
 ذلك مذهب کثیر من ... وقد روی ذلك عن النبی صلی الله علیه و الله وسلم (گ ۵۴ ب).
 نسخ جلی، عبدالحسین بن ناصر الکاظمی، ۲۹ ذیقعده ۱۰۸۵، شامل چهار

جزء: جزء اول از طهارت تا پایان صلاة (گ ۲-۱۷۵)، جزء دوم از زکات تا
 پایان حج (گ ۱۷۵-۳۰۶)، جزء سوم کتاب دین تا پایان کتاب نکاح
 (گ ۳۰۷-۳۹۶ ب) و جزء چهارم از طلاق تا پایان دیات (گ ۳۹۷-۵۴۶ ب)،
 عنوانها و نشانه ها شنگرف، تملک مهدی موسوی جیلانی (گ ۱)، مهر بیضی
 شکل و چهار گوش (گ ۱) با عبارت (مهدی...) بقیه ناخوانا، حاشیه هایی ریز
 نستعلیق با امضا و نشانه «م دن»، «م ح ق»، «ص»، «س»، «حسین عفی عنه»،
 «شیخ محمد»، «مدارک»، «شرح دروس»، «حبل المتین»، «نهایة» و «ذکری»
 دارد، دو برگ اول و چهار برگ آخر وصال شده است.
 جلد: مقوایی، رویه میشن زرشکی، سجاف، عطف و لایه درون تیماج زرد،
 ۲۵۰×۱۷۰.
 کاغذ: نخودی، اصفهانی، ۱۷۰×۱۰۰، ۵۵۰ برگ، ۱۹ سطر.
 شماره پیشین: ۷۹-۲۵۰۹.

ع/۲۱۷۴

مجموعه

۱ - لطیفه غیبی، از محمد بن محمد دارابی (م ۱۰۸۳)، از گ ۱ تا ۲۲ ب.
 ۲ - شرح تهذیب بهایی، از محمد بن محمد حسن نوری، از گ ۲۳ تا ۷۰ ب.
 ۳ - کتاب طهارت، ناشناس (شاید نوری)، در گ ۷۱.
 برگ ۱ تا ۲۲ ب نستعلیق متوسط، بی نام، پیرامون سده دوازدهم، کاغذ
 فستقی اصفهانی، ۱۸ سطر، ۱۸۰×۱۲۰، برگ ۲۳ تا ۱۴۳ ب نسخ و نستعلیق،
 بی نام، پیرامون سده سیزدهم، خط خورده با حاشیه های تصحیحی، برگ
 ۷۰، ۱۲۳ و ۱۲۵ از صحافی جدا شده، برگ ۱۲۵ پاره و جابجایی اوراق دارد.
 جلد: تیماج حنایی، یک ل، ۲۱۰×۱۶۰/۵.
 کاغذ: نخودی، اصفهانی، ۱۸۰×۱۳۰، ۱۴۴ برگ، ۲۳ تا ۳۰ سطر.
 شماره پیشین: ۳-۲۴۳۳.

ع/۲۱۷۴/۱

(ادب عرفانی فارسی)

لطیفه غیبی

از: محمد بن محمد دارابی (م ۱۰۸۳) متخلص به شاه محمد.

وی از علمایی است که در عهد گورکانیان به هند رفت و در آنجا به شهادت رسید (طبقات قرن ۱۲ ص ۳۳۰ - ۳۳۲).

این کتاب شرح بیت های مشکل دیوان حافظ است و بیان اصطلاحات اهل عرفان، به گفته ذریعه ج ۱۸ ص ۳۱۸-۳۲۰ نگارنده این کتاب را پس از وفات شاه عباس در ۱۰۳۸ به انجام رسانده است. البته این تاریخ در نسخه های مختلف با یکدیگر فرق دارد. دارابی علاوه بر این کتاب آثار دیگری نیز دارد از جمله: «تذکره شعرای معاصرین» (ذریعه ج ۴ ص ۳۸)، «ترجمه لسان الغیب» (ذریعه ج ۴ ص ۱۳۱) در رد ایرادهای قشری که بر دیوان حافظ شده است. وی همچنین دارای دیوانی است به نام «دیوان شاه محمد» که در ذریعه ج ۹ ص ۴۹۷ و ج ۹ ص ۹۹۶ یاد شده است.

«لطیفه غیبی» در کتابخانه احمدی شیراز به چاپ رسیده است. نسخه ما تا صفحه ۱۲۲ چاپی است که انجام آن افتاده است و ظاهراً کاتب شرح اشعار را تا بیت: گناه اگر چه نبود اختیار ما حافظ... تمام کرده است.

آغاز برابر چاپی: بسملة فصیح ترین کلامی که فصیحی بلاغت شعار و بلغای فصاحت دثار کتابه (کتیبه) دیوان نمایند، حمد و ستایش جناب کبریائی که ... (گ ۱) شیرازه بند دفتر نادانی، طفل نافهم مکتب ابجد خوانی، غریب مرتبه فضل و کمال... محمد بن محمد الدارابی از راه محاض نصیح تیشه غفلت (چنین) از غافل مرتکب جواب این سه شبهه ناصواب گشته... (گ ۲ ب)...

انجام نسخه ما:

گناه اگر چه نبود اختیار ما حافظ تو در مقام ادب باش و گو گناه من است امید از کمال صاحب فطرتان که قلم عفو بر جریده خطاکاران بکشند تا محل صحیح یابند و بر آن محل پایند، که خطا شیوه غیر معصوم است و فی الحدیث (گ ۲۲ ب).

این رساله در برگهای ۱ تا ۲۲ ب مجموعاً جای دارد.

ع/۲۱۷۴/۲

(نحو)

مفتاح الغوامض یا شرح تهذیب البیان

شرح از: محمد بن محمد حسن نوری (سده دوازدهم به بعد).

تهذیب البیان متنی است مختصر در نحو که شیخ بهایی (۹۵۳ - ۱۰۳۰) برای حفظ اصول نحو به صورتی فشرده تدوین کرده است. این کتاب که در ذریعه ج ۴ ص ۵۰۹ معرفی شده، دارای شرح هایی است که در ذریعه ج ۱ ص ۵۱۸ و ج ۱۳ ص ۱۵۹ آمده است. نسخه ما نیز شرحی دیگر است بر این کتاب از شارحی که خود را در آغاز آن «محمد بن محمد حسن نوری» معرفی کرده و شرح خود را «مفتاح الغوامض» نامیده است (ن. ک طبقات اعلام شیعه قرن ۱۲ ص ۷۱۰). در فهرست ها و منابع در دسترس نامی از این شارح و کتاب وی بدست نیامد، اما با توجه به استنادات بسیار وی به اقوال سید جزائری (گ ۲۶، ۲۷، ۳۱، ۳۶، ۴۰، ۴۶، ۵۲، ۵۸ و ۶۹) در حاشیه وی بر فوائد ضیائییه می توان استنباط کرد که دوران حیات مؤلف از سده دوازدهم به بعد بوده است. وی در شرح خود از استرآبادی با لقب «نجم الاثمه» (گ ۲۸ و ۴۰) یاد می کند و از بیضاوی (گ ۲۳)، طریحی، فیروزآبادی، و ابن قاسم نقل قول کرده است. انجام نسخه افتادگی دارد و ناقص است.

آغاز: بسملة، احمد الله المتعال فی العزّ والجلال و المتفرد فی صفة الجمال و الكمال... و بعد فیقول الغریق فی بحر المعاصی و... محمد بن محمد حسن نوری... لما سمعت اسم التهذیب و طالعتہ علی سبیل الاجمال فی بعض الاحیان فاردت ان اشرحه شرحاً و هو من مؤلفات شیخنا الفاضل... الشیخ المشهور بالبهائی... فشرعت فی شرحه مستعیناً بالله و اردت ان اسمیه بعد ان اتممه «بمفتاح الغوامض» تبصرة لئیس... فاقول: قال المصنّف... (گ ۲۳).

انجام: المسئلة الثانية مما يترجح فيه النصب... المسئلة الرابعة ان يكون الفعل المشتغل طلبياً وهو الامر والنهي والدعا... فان قلت قوله تعالى الزاني والزانية... داخل تحت هذه القاعدة... قلت قال المبرز الالف واللام في الزانية والزاني مبتدا موصول فيه معنى الشرط... وخبر المبتداء كالجزء ولذا تلبس بالفاء الجزائية لان المبتداء اذا تضمن معنى الشرط يتلبس خبره بالفاء والفاء الجزائية ي منع (گ ۷۰ ب).

این رساله در برگهای ۲۳ تا ۷۰ ب مجموعاً جای دارد.

ع/۲۱۷۴/۳

(فقه شیعه)

کتاب طهارت

مؤلف ناشناس.

نگارنده کتاب خود را در چند «مقصد»: وضوء، غسل، تیمم، میاه، نجاسات و مطهرات مرتب نموده و هر مقصدی را به چند «فصل» و چند «موضع» تقسیم کرده است. از مقاصد نامبرده بحث وضو بطور مفصل آمده است و مقصد میاه و تیمم نیز در نسخه ما موجود است، اما دو مقصد دیگر، تیمم و نجاسات و مطهرات ظاهراً افتاده است.

نگارنده که ظاهراً در قرن سیزده به بعد می زیسته، بیشتر عبارات را از استاد خود با عبارت «دام ظلّه» نقل می کند چنانچه در برگ ۱۰۱ آمده است «کذا سمعت من الاستاد دام ظلّه» و همچنین در برگ ۱۰۴، ۱۱۶، ۱۲۸، ۱۳۴، ۱۳۷ و ۱۳۷ دیده می شود.

وی همچنین از شیخ بهائی در اربعین (گ ۷۶) مفاتیح سید (۱۰۵ ب) از اردبیلی (۷۲ و ۱۱۰) و قمی (۷۲ و ۱۱۸) مولانا مهدی در لوامع (۱۰۹ ب) (ابن ابی ذر نراقی م ۱۲۰۹) نظریاتی آورده است.

با توجه به اینکه این کتاب پس از شرح تهذیب قرار گرفته و از جهت خط نیز مشترک می باشد ممکن است تألیف نگارنده شرح تهذیب «محمد بن محمد حسن نوری» باشد که زندگانی وی پس از قرن دوازده و تا قرن سیزده هم رسیده باشد به علت استناد وی به لوامع نراقی در برگ ۱۰۹.

آغاز: بسملة. کتاب الطهارة وفيه مقاصد الاول في الوضوء الثاني في الغسل الثالث في التيمم الرابع في المياه الخامس في النجاسات والمطهرات. اما المقصد الاول ففيه فصول. الفصل الاول فيما يعتبر في الوضوء وفيه مواضع الموضع الاول في النية وفيه مسائل المسئلة الاولى في بيان معنى النية (گ ۷۱).

انجام افتاده: كل عقد لمقتضاه فهو باق على عمومه والوكالة التي يتحقق بين فاقد الماء والوكيل بقوله وكلتك في طلب الماء فقال الوكيل قبلت، عقد من العقود فيكون سبباً لمقتضاه وهو قيام طلب الوكيل مقام طلب الموكل... (گ ۱۴۳ ب).

این رساله در برگ ۷۱ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۷۵

(فقه شیعه)

الروضة البهية

از: زین الدین شهید ثانی (۹۱۱ - ۹۶۶).

مکرر شماره های ۲۰۳۲، ۲۰۳۳، ۲۰۵۴، ۲۰۶۸، ۲۰۹۰، ۲۰۹۳، ۲۱۴۰ ع/ و ع/

جلد دوم از کتاب اجاره تا پایان کتاب دیات.

آغاز: بسملة. کتاب الاجارة و هی العقد علی تملک المنفعة المعلومة بعوض معلوم... (گ ۲ ب)

انجام: فرغ من تسويده مؤلفه الفقير الى عفو الله... زین الدین بن علی بن احمد الشامي العاملي... ليلة السبت و هي الحادية والعشرون من شهر جمادى الاولى سنة سبع وخمسين و تسعمائة من الهجرة النبوية (گ ۱۹۶).

نسخ متوسط، محمد ظهير بن محمد معصوم الكرهودي، ربيع الاول ۱۱۱۰ (گ ۱۹۶)، عنوانها و خط روی متن شنگرف، اندکی حاشیه با امضای «منه»، «سلطره»، «شرح شرایع زین الدین»، «محمد جعفر استرآبادی» دارد، گ ۱۹۷ تا ۱۹۸ ب پاره وصیتهایی است از حضرت خاتم النبیین (ص) (گ ۲ و ۳)، گ ۱۹۶ تا ۱۹۸ و صالی شده است.

جلد: مقوایی، رویه چرم سیاه فرسوده، اندازه ۲۸۰×۱۸۰.

کاغذ: نخودی، فرنگی، ۱۹۰×۱۱۰، ۱۹۸ برگ، ۲۵ سطر.

شماره پیشین: ۴۲۵-۲۳۱۰.

ع/۲۱۷۶

(اخلاق)

جامع السعادات

از: ملا مهدی ابن ابوذر نراقی (م ۱۲۰۹).

کتابی اخلاقی است که نگارنده در ذی القعدة ۱۱۹۶ آنرا به انجام رسانده است. این کتاب در سه «باب»: ۱- مقدمات، ۲- اقسام اخلاق و ۳- در حفظ اعتدال اخلاقی، و چهار «مقام» است: ۱- فضائل و رذائل قوه عاقله، ۲- آنچه متعلق به قوه غضبیه است، ۳- آنچه متعلق به شهوت است و ۴- متعلقات قوای سه گانه و هر

یک در «فصلها» و «تنبيهات» و «تذنیبات» مرتب شده است. ملا احمد نراقی (م ۱۲۴۵) فرزند نگارنده بعدها آنرا با اندک تغییر و کوتاه کردن، بعنوان «معراج السعاده» به فارسی ترجمه کرده است (ذریعه ج ۵ ش ۲۱۸).

در فهرست انوار شماره ۱۲۱۳/ع نسخه دیگری از این کتاب است. همچنین در ذریعه ج ۵ ص ۵۸ و مرعشی ج ۳ ص ۲۷۱ و ج ۱۶ ص ۱۸ آمده و فهرست عربی مشار ۲۴۳ هـ چهار چاپ از آن را بعنوان «جامع السعادات فی موجبات النجات» نشان داده است.

آغاز: بسملة. الحمد لله الذى خلق الانسان وجعله افضل انواع الاكوان وصيوره نسخة لما اوجده من عوالم الامكان اظهر فيه عجائب قدرته القاهرة و... اما بعد فيقول طالب السعادة الحقيقية مهدى بن ابي ذر النراقى بصره الله بعيوب نفسه وجعل يومه خيراً من امسه: انه لا ريب فى ان الغاية من وضع النسواميس والاديان ... سوق الناس من مرتع البهائم والشياطين و... (گ ۱ ب)

انجام: هذا اخر كتاب جامع السعادات، والحمد لله على اتمامه واستال (چنين) الله ان يجعلنا من العاملين به وينفع به جميع عباده السالكين اليه وقد وقع الفراغ من جمعه و تأليفه فى سلخ شهر ذيقعدة الحرام من شهور سنة ۱۱۹۶... لقد فرغت من انتساخ هذه النسخة الشريفة الموسومة بجامع السعادات امثالاً للامر... ملا محمد مهدى ملقب به آقا زيد فضله، وانا اقل الخليفة محمد حسن كاتب ابن مرحوم رجبلى فى يوم الخامس من شهر رمضان المبارك سنة ۱۲۴۴.

نستعليق، محمد حسن كاتب ابن رجبلى كاشانى، پنجم رمضان ۱۲۴۴، به درخواست ملا محمد مهدى ملقب به آقا كتابت شده است (گ ۳۳۸)، عنوانها و نشانه ها شنكرف، مالكيت محمد الباقر العلوى طباطبائى ۱۲۹۹، حسن بن محمد بن بحر العلوم طباطبائى ۲۰ ذیحجه ۱۳۳۴، محمد موسى ۴ ربیع الثانی ۱۳۳۵ (گ ۱)، برخی برگها از صحافی جدا گردیده، پشت جلد آمده است که ورق بینی شد و صحیح و تام است، کتاب در برگ اول بعنوان «جامع السعاده» معرفی شده است.

جلد: مقوایی، رویه تیماج قهوه ای فرسوده، حاشیه منگنه عطف پارچه سیاه، آستر کاغذ نیلی، ۲۱۰×۱۴۰/۵.

کاغذ: فرنگی، گ ۱ تا ۱۷ نخودی و تا آخر کتاب شکری، ۱۴۰×۹۰، ۳۳۸ برگ، ۱۹ سطر. شماره پیشین: ۲۳۷۷-۴۹۲.

ع/۲۱۷۷

(معانی بیان)

مطوّل

مکرر شماره های ۱۹۸۰/ع، ۲۰۱۰/ع، ۲۱۲۸/ع و ۲۱۶۲/ع.

نستعليق خوش، بی نام، سده دوازدهم، عنوانها و نشانه ها شنكرف و حاشیه ها و متن هریک در جدولی شنكرف، حاشیه های ریز نستعليق با امضاهای «منه»، «كشاف»، «حسن چلبی»، «۱۲»، «ه»، «كنز اللغة»، «فخرالدین»، «ابوالقاسم»، «استاد دام ظلّه»، «كلام سيد حسن الاستادى دام ظلّه»، «من شرح شواهد الكبير استاد دام ظلّه»، «نقل عن كلام الاستاد دام ظلّه» دارد، اندک اشعاری نیز به فارسی در هامش دارد، در برگ ۱ نسخه، محمد رضی الطیب که ظاهراً نویسنده حاشیه های نسخه است این عبارت را تحریر نموده: «بتأييد الله و حسن توفيقه وفقت بتصحيح هذا الكتاب المستطاب و قرائته و درسه و تحشيتيه من اكثر الحواشى... و انا العبد الداعى من الله تعالى التوفيق لما يحبه و يرضاه ابن محمد مسيح الطيب محمد رضی الطيب عفى الله تعالى عنهما...» و با مهری بیضی شکل با عبارت «واجعله رب رضياً» مهر نموده است، در برگ پایان نسخه ۲۷۹ ادعای وی مبنی بر تصحیح و تحشیه و همچنین درجه علمی وی مورد تأیید و گواهی کمال الدین فسایی قرار گرفته است: «اما بعد حمد الله الاحد الصمد... فان الولد الاعز... آقا محمد رضی بن میرزا محمد مسیح الطیب و فقه الله... قراء على هذا الكتاب من مفتتحه الى مختتمه مع جملة وافية من الحواشى... قراءة تنقيح و تدقيق... هكذا رأيته فيما قراء على من معقول العلوم و منقولها و... كتبت هذه الاحرف... الجانية الفانية... كمال الدين محمد بن معين الدين محمد الفسوى... فى شهر جمادى الثانية من شهور سنة الف و ست و مائة و الحمد... (گ ۲۷۹).

معنی قول بطریق دیگر در کتابی که در این معنی ذکر کرده اند از قول اهل اصول مذکور در این
 آیه و تفاسیل ذکر شده است اما تفاسیلی که در این کتاب آمده است از این آیه و تفاسیل
 آنرا در کتاب الفیوض هذا ما در آن جمع فرموده اند و نظریه حسن الفوائد فی توضیح
 احوال و شریعت الاحوال و تفاسیر الاحوال و الحقیق و دیگر آثار از این
 الفنون و تواتر حوادث آورده است الطبع طاباً و الحیط کلاً کلاً است
 جلبت حکمته فرفوقاً للعام و رزقاً للفقر لهذا المرام
 و الحمد لله رب العالمین
 علی محمد و آل علیهم السلام
 فی شهر رجب سنه ۱۱۰۳
 در این کتاب از این آیه و تفاسیل آنرا در کتاب الفیوض هذا ما در آن جمع فرموده اند و نظریه حسن الفوائد فی توضیح احوال و شریعت الاحوال و تفاسیر الاحوال و الحقیق و دیگر آثار از این الفنون و تواتر حوادث آورده است الطبع طاباً و الحیط کلاً کلاً است جلبت حکمته فرفوقاً للعام و رزقاً للفقر لهذا المرام و الحمد لله رب العالمین علی محمد و آل علیهم السلام فی شهر رجب سنه ۱۱۰۳

تاریخ دقیق تولد و مرگ وی در دست نیست، احوال او در طبقات قرن ۱۲،
 ص ۶۱۸ حرف کاف، از قول دو شاگردش محمد بن محمد زمان کاشی و
 ابراهیم خوزانی قاضی شهید ۱۱۶۰ نقل شده است، همچنین در ذریعه ج ۲۳
 ص ۱۵۸ یک ترجمه از شخصی بنام «رضی الدین الطیب» آمده است که
 مربوط به قرن یازدهم می باشد.
 جلد: مقوایی، رویه تیماج سیاه، آستر کاغذ گل و بوته سبز، دامن داشته که
 جدا شده است، ۲۵۰×۱۵۰.
 کاغذ: نخودی دولت آبادی، ۱۷۰×۸۰، ۲۸۰ برگ، ۲۱ سطر.
 شماره پیشین: ۲۴۲۰-۵۳۵.

ع/۲۱۷۸ (منطق)

تصور و تصدیق
 یا «تحقیق معنی التصور و التصدیق»
 یا «رسالة التصورات و التصدیقات»

متن رساله ای است در باره این بخش از منطق صوری که در آن بحث هائی
 فلسفی در باره متناهی بودن تصورات در ذهن و حادث بودن آن و نادرستی
 کاربرد واژه «تصدیق» در باره علم خداوند دیده می شود. نگارنده قطب رازی
 (۶۹۴-۷۶۶) محمد بن محمد بویهی است که استاد شهید اول (۷۳۴-۷۸۶)
 محمد بن مکی و شاگرد علامه حلی (۶۴۸-۷۲۶) حسن بن یوسف است. این
 رساله را صاحب ذریعه در ج ۴ ش ۹۸۴ معرفی کرده از اکتفاء القنوع و معجم
 المطبوعات سرکیس ص ۹۱۹ و ص ۱۹۸۵ آرد که این رساله قطب رازی در تونس
 به سال ۱۲۸۱ چاپ شده است. این رساله با شرح شیخ محمد زاهد هروی بر آن در
 آغاز یک مجموعه چهار رساله ای در کانپور هند به سال ۱۲۸۷ نیز چاپ شده
 است، که پس از آن «لواء الهدی»، «مصباح الدجی» و «نور الهدی» قرار دارد.
 نسخه جای گفتگوی ما شرحی است بر حاشیه زاهدی که بر رساله «تصور و
 تصدیق» قطبی نگاشته شده بوده است، شرح کننده در پایان خود را ابوعلی محمد
 ملقب به ارتضا ابن احمد، شهیر به مجتبی، مخاطب به مصطفی علی خان بهادر،

نویسنده این گواهینامه «میرزا کمال فسایی یا کمال الدین محمد پسر
 معین الدین محمد» داماد مجلسی اول، محمد تقی (۱۰۷۰-۱۰۰۳) است، وی
 از ادیبان بزرگ ربع اول قرن دوازدهم است که آثارش با تاریخ ۱۱۰۳ در
 اصفهان تا ۱۱۱۸ در هند، در ذریعه آمده است از جمله بیاض کمالی است،

قاضی القضاة فاروقی جو فاموئی بخاری نامیده است که گویا هندی باشد. و تاریخ فراغت از تألیف را ۱۴ محرم ۱۲۳۰ معین می کند.

چلبی نیز در عنوان رساله تصور و تصدیق در کشف الظنون ج ۱ ص ۸۵۳ این رساله را به شارح مطالع که همان قطب رازی است نسبت داده گوید: قطب در ضمن شرح مطالع بدین رساله حوالت داده است. سپس چلبی از مصنفک نقل می کند که منکر وجود چنین کتاب بود، لیکن من (چلبی) آن را دیده و خوانده ام.

قطب در متن این رساله، از سهروردی (۵۴۹ - ۵۸۷) با عبارت صاحب الاشراف (گ ۸)، قال الشيخ السهروردی (گ ۲۳) و صاحب المطارحات (گ ۲۵ - ۲۸) نقل می کند.

شارح هندی، پایان مطلب را با واژه درشت و شنگرفی معین می کند. او عبارت زاهد محشی را که گوید: قال بعض المحققین؛ با عبارت: و هو العلامة الدوانی و «بعض المتأخرین» را به هو العلامة علی القوشچی (م ۸۷۹) فی شرح التجرید تفسیر کرده است پس محشی پس از دوانی (۸۳۰ - ۹۰۸) زندگی می کرده است. در حاشیه گ ۲۲ آمده است القائل بالمنافات هو المولوی احمد علی (ره).

آغاز: سبحان الذی هدانا بتصور مکنوناته الی تصدیق ذاته، و بادراک مصنوعاته الی اذعان صفاته. نحمده حمداً یلیق بشأنه و نشکره شکراً علی... اما بعد: کان «الحاشیة الزاهدیة علی الرسالة القطبیة» محتویة «من الحقایق العلمیة... بید آنها... بمنزلة الالغاز... فعلق علیها مشاهیر دیارنا لاسیما المولی... ملک العلماء تعلیقات (گ ۲)... فرقت علیها شرحاً... قال المحشی المحقق: [الحمد لله ذی الحکمة البالغة و الحجة الساطعة العظیم شأنه العمیم احسانه... المفیض للتصور و التصدیق] الحکمة... البالغة ای الجیدة یقال شیئ بالغ... محمد زاهد بن محمد اسلم الهروی... لما کان مبحث التصور و التصدیق من نفایس... و کانت الرسالة الی ألقها الحبر العلامة (گ ۳)... قطب الملة و الدین الرازی فی هذا المبحث... مشتملة علی.. فاردت شرح اسرارها (گ ۳ ب)... [فها انا اشرع فی المقصود مستفیضاً من ولی الخیر]... اعلم أن العلم الذی هو مورد القسمة إلخ. أقول: کان المراد بالعلم المتجدد علم یتحقق مصداق کل فرد منه (گ ۳ ب)...

در این که آیا تنها علم حادث قابل تقسیم به تصور و تصدیق است یا علم

قدیم مبادی عالی متافیزیک نیز بدین دو تقسیم می شود؟ شارح این کتاب در (گ ۵) گوید: محشی (محمد زاهد) بر دوانی (۸۳۰ - ۹۰۸) که برخلاف نظر جمهور؛ علم قدیم مبادی عالی را نیز به تصور و تصدیق توصیف می کند اعتراض دارد، شارح در پایان رساله خود را ابوعلی محمد ارتضا ابن احمد الشهیر بالمجتبی المخاطب مصطفی علی خان بهادر قاضی القضاة الفاروقی الجوفاموئی البخاری می نامد.

انجام: و یعضده عدّ الشیخ الزوجیة و الفریدیة من کیفیات بالکمیات و عدّ السرعة و البطؤ من... فعاد الاشکال. هذا آخر المقال و الله اعلم بحقیقة الحال. قد وقع الفراغ من هذا الجمع و التألیف للعبد... ابوعلی محمد الملقب به ارتضا ابن احمد الشهیر بالمجتبی المخاطب بمصطفی علیخان بهادر قاضی القضاة الفاروقی الجوفاموئی البخاری تجاوز... فی الیوم ۱۴ محرم ۱۲۳۰ من هجرة سید... اجمعین (گ ۵۹).

نسخ خاوری ایران، بی نام، از سده سیزدهم است نام ابوعلی محمد ارتضا بن احمد که در پایان رساله آمده نام شرح کننده رساله است و تاریخ ۱۴ محرم ۱۲۳۰ تاریخ نگارش شرح است که شاید تاریخ کتابت نیز باشد، عنوانها شنگرف، روی عبارتهای متن خط شنگرف.

جلد: مقوایی، رویه تیماج سبز فرسوده، با جدول فشرده، ۲۸×۱۸.

کاغذ: نخودی، هندی، ۱۸/۵×۲۷/۵، ۱۶ سطر، ۱۸×۹.

شماره پیشین: ۸۱ - ۲۵۱۱.

ع/۲۱۷۹

(تفسیر آیات احکام)

زبدة البیان فی براهین احکام القرآن و تفسیر آیات احکام القرآن

از: مقدس اردبیلی، احمد بن محمد (م ۹۹۳).

مؤلف در این کتاب آیاتی از قرآن را تفسیر کرده است که حکم فقهی از آن برآید. وی آنها را به ترتیب سوره های قرآن مطرح کرده است.

بر این کتاب حاشیه هائی نوشته شده است از جمله حاشیه فیض کاشانی (۱۰۰۷ - ۱۰۹۱) و سید نعمت الله جزائری (۱۰۵۰ - ۱۱۱۲) و حاشیه های دیگر که در ذریعه ج ۶ ص ۱۰۳ آمده است. ترجمه فارسی آن نیز وجود دارد. (ذریعه ۴

ص ۷۳ ش ۳۰۰)، شرح آن نیز موسوم به مفاتیح الاحکام تألیف سید محمد سعید بن سراج الدین قاسم طباطبائی قهپائی (۱۰۱۲-۱۰۹۲) است (طبقات قرن ۱۱ ص ۲۴۳ و ذریعه ۲۱ ص ۲۹۹)، زبده پیش از این در فهرست آقای انواربا شماره های ۳۰۹/ع ج ۷ ص ۲۸۰، ۴۸۲/ع ج ۷ ص ۴۰۲، ۴۸۵/ع ج ۷ ص ۴۰۴ و ۱۲۹۶/ع ج ۹ ص ۲۸۲ نیز آمده است.

آغاز نسخه ما مطابق با ص ۴۱۰ سطر ۱۸ از شماره ۳۰۹/ع از اواسط کتاب نکاح می باشد.

انجام آن نیز کامل است و مطابق همان شماره ۳۰۹/ع است.

نستعلیق متوسط، بی نام، هشتم شعبان، ۱۰۷۸، عنوانها و خط روی آیه ها شنگرف، نام سوره ها و تصحیحها با نشانه «صبح» در حاشیه آمده است، از گ ۳۰ به بعد خط کاتب عوض شده است.

جلد: مقوایی، رویه تیماج مشکی، ۲۵۵×۱۸۰.

کاغذ: دولت آبادی، نخودی، ۱۱۵×۱۷۵، ۴۸ برگ، ۲۳ سطر.

شماره پیشین: ۴۹۰-۲۳۷۵.

ع/۲۱۸۰

(معانی بیان)

حاشیه خطائی

مکرر شماره ۱۶۴۹/ع معرفی انوار ج ۱۰ ص ۲۲۶ و شماره های ۱۹۹۸/ع و ۲۰۷۸/ع، آغاز و انجام برابر آنها است.

نسخ خوش، بی نام، در سده دوازدهم، عنوانها و خط روی کلمات گرفته شده از متن به شنگرف است، نیمه نخست نسخه حاشیه هائی دارد که اندکی از آنها فارسی و با امضای «حامد الغفاری»، «حامد»، «غفاری»، «ملا حامد»، «عبدالکریم»، «ع ره»، «منه ره»، «ه»، «کنز»، «سیف الله»، «یف»، «عبدالله»، «عب» و «ع اه» می باشد.

جلد: تیماج، سرخ، یک لا.

کاغذ: نخودی، اصفهانی، ۱۸/۵×۱۲/۵، ۹۰ برگ، ۱۵ سطر، ۵/۱۳×۵/۶.

شماره پیشین: ۳۷۵-۲۲۶۰.

ع/۲۱۸۱

(حدیث شیعہ)

مجالس = امالی

تألیف شیخ صدوق (م ۳۸۱).

مکرر شماره ۲۱۴۵/ع، انجام افتاده است.

نسخ، بی نام، بی تاریخ، قرن ۱۱، حاشیه ها و تصحیحها با نشان «صبح»، «ق»، «نهایه»، «ص» و «ه» آمده است، موضوع حدیث با شنگرف در حاشیه نوشته شده است، اشعاری در گ ۱۳ نوشته شده، مهر مالکیت در گ ۱۴ است، تاریخ مجلسها در این نسخه با نسخه شماره ۲۰۴۵/ع کاملاً مطابق است فقط در یک مورد اختلاف دیده می شود، در اینجا مجلس ۵۵ را روز جمعه ۴ ربیع الثانی و در آنجا ۳ ربیع الثانی ذکر کرده است.

جلد: تیماج، تریاکی روشن، مقوایی، ترنج و نیم ترنج در وسط و منگنه در حاشیه جلد دیده می شود، درون جلد کاغذ آبی، ۱۳۵×۲۴۵.

کاغذ: دولت آبادی، نخودی، ۱۷۰×۸۰، ۲۵۴ برگ، ۲۱ سطر.

شماره پیشین: ۲۴۳۹-۹.

ع/۲۱۸۲

(کلام)

شرح تجرید الکلام

از: ملا علی قوشچی (م ۸۷۹).

مکرر شماره ۲۰۰۴/ع است که تنها از مقصد ثانی جواهر و اعراض تا پایان کتاب را در بردارد. مقصد یکم امور عامه را ندارد مقصد دوم جواهر و اعراض (گ ۱) مقصد سوم الهیات (گ ۱۸۰-۲۵۰).

آغاز: المقصد الثانی فی الجواهر و الاعراض و فیه فصول الاوول فی الجواهر. قدم مباحث الاعراض لان وجود العرض... (گ ۱ ب)

انجام مانند شماره ۲۰۰۴/ع: قد علم من سیرته (ص) انه کان لایتجسس عن المنکرات... اذا لم یقم به الآخر ثم الكل ترکه. هذا آخر ما تیسر لنا من شرح تجرید الکلام و الحمد لله... انه خیر موفق و معین... تم الكتاب بعناية... فی خمسة عشر شهر رمضان المبارک سنة ۱۰۷۵ علی يد العبد ابن محمد نوروز، محمد مؤمن المازندرانی، اللهم اغفر... و المؤمنات.

در برگ ۱ تفسیری برای واژه «مشاء» و تفسیرهایی برای نام برخی از حکما چون سقراط و ارسطو آورده اند.

نستعلیق ریز متوسط، محمد مؤمن مازندرانی فرزند محمد نوروز در ۱۵ رمضان ۱۰۷۵، برخی عنوانها و خط روی متن در بخش اول کتاب شنگرف است، و در بخش دیگر مشکی و درشت است، افتادگی ها در حاشیه با نشان «صح» آمده است، در یک چهارم آغازین نسخه حاشیه ها با نشانهای «جوهر»، «م ن»، «حسینی»، «ق ح»، «منه»، «م س»، «منه رحمه الله» و «لمحرره» آمده است، در گ ۲۵۰ پایانی یک معمای ریاضی در باره عدد ۹ از خلیفه سلطان در ده سطر دیده می شود.

جلد: میشن نخودی، روی مقوا، سجاف لبه تیماج زرشکی، اندرون روکش کاغذ، نخودی فرسوده.

کاغذ: نخودی، اصفهانی، ۲۵×۱۳، ۲۵۰ برگ، ۲۱ سطر، ۷×۱۷. شماره پیشین: ۴۷-۲۴۷۷.

ع/۲۱۸۳

(فقه شیعه)

حاشیه شرح لمعه

متن لمعه از: شهید اول (۷۳۴-۷۸۶).

شرح از: شهید ثانی (۹۱۱-۹۶۶).

حاشیه از: خوانساری، آقا جمال (۱۱۲۱م).

شامل کتاب طهارت و قسمتی از کتاب صلوات می باشد.

جملاط شرح از حاشیه با عبارت (قوله قوله) متمایز است. قوله و خط روی عبارت شارح با شنگرف است.

پیش از این در فهرست آقای انوار با شماره ۹۹۴/ع ج ۸ ص ۴۸۱ معرفی شده است. همچنین در این فهرست، نسخه شماره ۵۳۵/ع نیز به نام حاشیه آقا جمال آمده که اشتباه است و حاشیه شیخ علی بر شرح لمعه می باشد. این حاشیه یک بار نیز در تهران در سال ۱۲۷۲ چاپ سنگی شده است.

آغاز کتاب طهارت (مطابق چاپی): بسملة... حمدالله... قوله فی الحاشیه ماکان متعلقه عامای من الافعال العامة التي لا یخ عنها فعل نحو: کائن و حاصل، قوله فیها واجب الحذف کالواقع... (گ ۱ب).

انجام کتاب طهارت (مطابق چاپی): ... تتمیم: هذا ما اردنا ایراده فی کتاب الطهارة... و کتب مؤلفها الفقیر الی عضو ربه الباری جمال الدین محمد بن حسین الخوانساری... و سلم تسلیماً کثیراً (گ ۱۴۴ب).

آغاز کتاب صلوات (مطابق چاپی): نحمدک یا الله العالمین و نصلی علی رسولک... قوله والواجب سبع صلوات الیومیة المراد کون هذا السبع واجباً... قوله نسبت الی الیوم تغلیباً اما لان معظمها... (گ ۱۴۵ب).

انجام (افتاده): ... قوله فان ذلك یقتضی کون الیمن مقابلاً لا و ساط العراق اما بناء علی العلامة الثانية ای کون السهیل غایباً بین الکتفین... قوله و انما المناسب لما عدن و ماوالاها و کان بعضها منها یناسب الی... فکانه ابتدا مغیبه و لایخفی ما فیہ من التعسف... (گ ۱۵۷).

نسخ، بی نام، بی تاریخ، حدود سده سیرزدهم، عنوان «قوله» و خط روی عبارت شارح با شنگرف، حاشیه ها با نشان «منه» و «منه رحمه الله» (گ ۸) است و مهر مالکیت در گ ۱ و گ ۱۴۹ ب با عبارت «عبده الراجی محسن بن محمود» است.

جلد: تیماج حنائی، مقوایی، درون جلد. کاغذ آبی، ۱۹۵×۲۹۰.

کاغذ: فرنگی مهرزده، ۱۱۵×۲۱۰، ۱۵۹ برگ، ۲۷ سطر.

شماره پیشین: ۴۴۰-۲۳۲۵.

ع/۲۱۸۴

(فقه شیعه)

غنائم الايام فيما يتعلق بالحلال والحرام

از: میرزای قمی، ابوالقاسم بن محمد حسن (۱۱۵۱-۱۲۳۱).

کتاب غنائم در فقه امامیه به چهار بخش مرتب شده است، لیکن مؤلف فقط بخش اول آن را در عبادات نگاشته که شامل طهارت، صلوات، زکات، خمس، صوم و اعتکاف می شود. و در بابهای دیگر نیز تعدادی از رسائل مانند ارث به آن ضمیمه می باشد.

این کتاب در ذریعه ج ۱۶ ص ۶۳ ش ۳۱۷ معرفی شده است و رساله ارث که ضمیمه غنائم الايام است در ذریعه ج ۱ ص ۴۴۱ ش ۲۲۱۶/ع آمده است. همچنین یک نسخه خطی آن که شامل مباحث جلد اول یعنی از طهارت تا زکات است در

فهرست کتب خطی کتابخانه عمومی معارف تألیف عبدالعزیز جواهر کلام ج ۱ ص ۹۲ آمده است. نسخه ما از زکات تا آخر اعتکاف است.

در این نسخه به دلیل اینکه در آغاز و پایان کتاب، نامی از عنوان کتاب و یا نویسنده آن نیامده و ما نیز نسخه‌ای از آن را برای تطبیق در دسترس نداشتیم نمی‌توان روی نام آن با قطعیت و یقین اظهار نظر نمود اما با توجه به عبارتی که در گ ۸۶ سطر ۷ وجود دارد «كما حققناه فی القوانين» استنباط می‌شود که مؤلف کتاب میرزا قمی است و از این مؤلف دو کتاب فقهی سراغ داریم یکی «مناهج الاحکام» (ذریعه ج ۲۲ ص ۳۴۰ ش ۷۳۵۱) که در طهارت و صلوات و زکوت و ابواب معاملات و ... می‌باشد و هر مبحث با عنوان «منهج» هر مبحث آغاز می‌گردد که با نسخه ما تطبیق نمی‌کند.

کتاب دیگر میرزای قمی در فقه غنائم الایام است که به احتمال قوی همین نسخه می‌باشد.

این کتاب در تهران دوبار در تاریخ ۱۳۱۹ و ۱۳۰۱ به همراه جوامع الرسائل و شرح حدیث علوی چاپ سنگی شده است (مشار عربی ص ۶۵۱).

نسخ، اسحاق حسین علی، ماه شعبان، ۱۲۵۷، عنوانها با شنگرف، تصحیحها با نشان «صبح»، حاشیه‌ها با «م»، «منه دام ظلّه العالی» آمده است، مهر مالکیت در گ ۱ و گ ۲۸۸ و محرر محمد عفی عنه گ ۱.

جلد: تیماج زرد، مقوایی، درون کاغذ سبز، تریج و نیم تریج و لچک فشرده، با نقش گل و بوته، ۲۱۵×۱۴۵.

کاغذ: فرنگی، نخودی، مهرزده، ۹۰×۱۴۵، ۲۸۸ برگ، ۲۰ سطر.

شماره پیشین: ۴۹۵-۲۳۸۰.

ع/۲۱۸۵

(کلام)

شرح مقاصد

از: تفتازانی، سعدالدین مسعود عمر (۷۱۲ - ۷۹۱).

مقاصد کتابی است در علم کلام که تفتازانی آنرا به سال ۷۸۴ در سمرقند به انجام رسانده است. پس از آن خود شرحی جامع بر آن نگاشته که شامل شش

«مقصد» و هر مقصد مشتمل بر چند «فصل» و مبحث می‌باشد. مقصد اول در مقدمات، مقصد دوم در امور عامه، مقصد سوم در اعراض، مقصد چهارم در جواهر، مقصد پنجم در الهیات و مقصد ششم در سهیات است. بر این شرح حاشیه‌هایی نوشته‌اند که در کشف الظنون ج ۲ ص ۱۷۸۰-۱۷۸۱ معرفی شده است. در کتابخانه مجلس چاپ سنگی این کتاب به شماره دفتر ۲۵۶۷۲ و $\frac{۷۷}{۶۶۲}$ موجود است که آغاز و انجام نسخه ما با آن برابر است.

آغاز: بسملة... نحمدک یامن بیده ملکوت کل شیء... و بعد فقد کنت فی ابان الامر و عنفوان العمر (گ ۲ ب)... بانابدلنا قوانا لا کتاب الدقایق... و حین را و العم الکلام الذی هو اساس الشرایع و الاحکام... اخذنا فی تصنیف مختصر موسوم بالمقاصد مطوع فیه غرر الفراید و درر الفواید، و شرح له یتضمن بسط موجه... (گ ۳).

انجسام: لایدرک الهرم حتی یقوم علیکم ساعتکم و انها الکلام فی القیامة الکبری ای من حسن الكل و سوقهم الی المحشر علی ان الحدیث لیس علی عمومه لبقاء الخضر بل و ایلیاس ایضاً علی ما ذهب الیه العظماء من العلماء؛ ان اربعة من الانبیاء فی زمرة الاحیاء الخضر و ایلیاس فی الارض، و عیسی و ادیس فی السماء علیهم السلام.

نسخ غرب ایران، ناشناس، گ ۲ تا ۵۱ ب نونویس، بقیه نسخه نیمی به خامه امام بن محمد بن امام الشیبی، در محرم ۸۹۲، جامع عتیق شیراز است (گ ۲۹۸ ب) و نیم دیگر آن که اندکی کهن تر بنظر می‌رسد به خامه ناشناس می‌باشد، عنوان «قوله» در نیمی از نسخه جوهر سرخ و در بقیه جای آن خالی گذاشته شده، مالکیت حاج حسن، محرم ۹۳۴ (در گ ۲۸۷) و محمد باقر بن عبدالله الناسخی النودی ۱۲۹۴ با مهر بیضی شکل «یا محمد بن عبدالله» برگ ۱ تا ۱۱ آب افتادگی دارد.

جلد: مقوایی، رویه تیماج قهوه‌ای سوخته، تریج کوبیده حنایی در وسط، ۲۳۰×۱۴۰/۵.

کاغذ: فرنگی شکری از گ ۲ تا ۵۱ ب، و بقیه کاغذ نخودی دولت آبادی، ۱۱۰×۱۸۰، ۲۹۹ برگ، ۳۱ سطر.

شماره پیشین: ۲۱-۲۴۵۱.

ع/۲۱۸۶

الأصول الأصلية والقواعد الشرعية

از: سید عبدالله بن محمدرضا شُبَّر حسینی کاظمینی (۱۲۴۲).

وی در این کتاب آیات و روایاتی که در آنها به قواعد اصول فقه اشاره شده است جمع آوری نموده و با ذکر سند و مصدري که از آنها نقل کرده، آنها را آورده است که شامل ۱۳۴ آیه و ۱۹۰۳ حدیث می باشد. این کتاب در ذریعه ج ۲ ص ۱۷۸ معرفی شده و در فهرست مرعشی ج ۱۰ ص ۹۰ و ج ۱۲ ص ۱۷۷ دو نسخه آن آمده است.

آغاز: بسملة. حمدلة. اما بعد فيقول المذنب الجاني ... عبدالله ابن محمد رضا الحسنی ... هذه اوراق قليلة قد اشتملت على فوايد جلیلة ... سميتها الاصول الاصلية والقواعد الشرعية... (گ ۱ ب).

انجام: عن ابی حمزة الثمالی قال قال ابو عبدالله عليه السلام: لو لم يبق... الا وفيها منا عالم يعرف الحق من الباطل. قال: انما جعلت التقية ليحصن بها الدم، فاذا بلغت التقية الدم فلا تقيه، الخبر.

نسخ، ناشناس، سده سیزدهم، عنوانها و نشانه ها جوهر سرخ، «مالکیت ابوتراب بن حسین قزوینی کربلائی ۱۲۵۸» گ ۱ مهر بیضی شکل با عبارت «ابوتراب» گ ۱ و ۲۸۰ ب.

جلد: مقوایی، رویه پارچه نیلی، عطف تیماج سیاه فرسوده، ۲۱۰×۱۵۰.

کاغذ: شکری، فرنگی، ۱۵۰×۹۰، ۲۸۳ برگ، ۱۷ سطر.

شماره پیشین: ۱۱-۲۴۴۱.

ع/۲۱۸۷

شرح یا حاشیه بر قواعد الاحکام فی مسائل الحلال و الحرام

متن قواعد از علامه حلی (۶۴۸-۷۲۶) در ذریعه ج ۱۷ ص ۱۷۶ و شرحهایش در ذریعه ج ۱۴ ص ۱۷-۲۳ و حاشیه هایش نیز در همان کتاب ج ۶ ص ۱۶۹-۱۷۲ یاد شده است. و حاشیه نگار ناشناس است.

آغاز افتاده است. از اواسط فصل پنجم در غسل جنابت آغاز می گردد و متن

قواعد مطابق ص ۱۰ از نسخه قواعد الاحکام فهرست انوار با شماره ۴۷۵/ع می باشد و انجام آن گ ۱۹۲ مطابق با ص ۹۶ همین نسخه ۴۷۵/ع و متن قواعد در این نسخه در پشت عنوان «قوله، قوله» از مقصد پنجم مبحث امر به معروف و نهی از منکر است. و شامل مباحث حیض، استحاضه، نفاس، غسل، اموات تیمم و کتاب صلوات، کتاب زکات، کتاب خمس، کتاب صوم و کتاب جهاد می شود.

در چند جا از شارح یاد می کند که گاهی او را پسر مؤلف شیخ فخرالدین ابی طالب محمد بن الحسن بن یوسف (م ۷۷۱) (ذریعه ج ۱۴ ص ۲۲) می نمایاند و گاهی نیز اشاره به سید عمیدالدین عبدالمطلب بن مجدالدین خواهر زاده علامه (۷۵۴-۶۸۱) (ذریعه ج ۱۴ ص ۲۱ ش ۱۵۶۷) دارد، مانند: «فالذی فهمه الشارح ولد المصنّف من العبارة... (گ ۳۵ ب)»، «کما فهمه الشارح السید عمیدالدین» (گ ۱۳۵)، «اختار المصنّف و شیخنا الثانی» (گ ۱۳۳ ب) و «افهمه شیخنا الشهید» (گ ۱۳۶).

آغاز: ... مما سبق فی باب الاستنجاء و کذا قوله او استبراء اذا حمل علی تعذر البول کما يشعر به ما تقدم... قوله: الرابع لاموالاة هنا ای بمعنیها السالفین اعنی المتابعة و مراعاة... (گ ۱)

انجام: قوله: فان المیت لا قول له و ان کان مجتهدا... تم الجزء الثاني من شرح قواعد الاحکام و يتلوه انشاء الله تعالی کتاب التجارة، الحمد لله حق حمده والصلاة والسلام علی محمد و اهل بيته الطاهرين (گ ۱۹۲).

با توجه به انجام کتاب که آنرا به عنوان جزء دوم شرح قواعد الاحکام معرفی کرده احتمالاً می بایست یکی از شرحهای مذکور در ذریعه ج ۱۴ از ص ۱۷ به بعد باشد البته غیر از شرح پسر علامه و سید عمیدالدین و شهید ثانی که از آنها در متن نقل قول شده است.

در تطبیق با متن علامه نیز متوجه می شویم که در این کتاب، تنها مقداری از متن شرح داده می شود و با توجه به عنوانهای «قوله قوله» ظاهراً شباهتی به حاشیه دارد. حواشی قواعد در جلد ۶ ذریعه از ص ۱۶۹ به بعد معرفی شده است.

نسخ، بی نام، بی تاریخ، قرن ۱۱ یا ۱۲، تصحیحها با نشان «صحیح» آمده است، مهر مالکیت در گ ۱۹۲ با عبارت «افوض امری الی الله عبده قوام الدین حسین

الخوئی» و نیز چند برگ الحاقی در مباحث فقهی دارد.

جلد: تیماج، تریاکی روشن، ترنج و نیم ترنج، دامن دار، با حاشیه منگنه زر، یک لت جدا شده و فرسوده و ظاهراً از کتاب دیگری می باشد که همراه این نسخه قرار گرفته است و رنگ آن تریاکی سوخته می باشد، ۱۹۰×۲۵۵.

کاغذ: اصفهانی، نخودی، ۱۲۵×۱۶۵، ۱۹۳ برگ، ۲۴ سطر.

شماره پیشین: ۴۹۹-۲۳۸۴.

ع/۲۱۸۸

(نحو)

الوافیه فی شرح الکافیة

مکرر نسخه شماره ۱۸۱۲/ع که انوار آن را در ج ۱۰ ص ۳۹۲ معرفی نموده

است.

آغاز: احمد الله على عظمة جلاله... و بعد فانی بعد ان شرح کتاب الکافیة اولاً ایرادات... شرحته ثانیاً مقتضراً علی... و جعلته لرسم... ناصرالدوله... شمس الاسلام... یحیی ابن المخدوم... صلاح العالم جلال الدنيا... ابراهیم بن یغرش بیلکا ملک الختن... و سمیته بالوافیه فی شرح الکافیة... قوله: الكلمة لفظ (گ ۱ ب).

انجام: لم يعلم انه بدل عن النون و المحذوف المردود. ولیکن هذا آخر الکلام فی هذا الكتاب. تم الكتاب بحمد الله و منه فی اليوم التاسع و العشرين من شوال سنة ست و ثلاثین و سبعمئة علی یدی العبد... عبدالله بن محمد السمرقندی غفرالله له و لو الیه.

نسخ، عبدالله بن محمد سمرقندی در ۲۹ شوال ۷۳۶ (گ ۱۴۳) عنوانها شنگرف، پس از پایان کتاب دارد: تمت المقابلة مع نسخة قرأت علی المصنف علی ید صاحب الكتاب العبد الفقیر عبدالله بن جلیل بن علی بن محمد... یوم السابع من شوال ثلاث و خمسين و سبعمئة بلاغ چنین مقابلت در گ ۹۲، ۱۱۷ ب، ۱۱۹ و ۱۳۸ نیز ثبت شده است و بلاغهای بی نام نیز در صفحه های دیگر دیده می شود، افتادگی ها در کرانه صفحه ها با نشان «ص»، صح» نوشته شده است، اندکی حاشیه توضیحی نیز بی امضا هست.

جلد: تیماج قهوه ای فرسوده، لت پایان کتاب مقوا، رویه و آستر کاغذ سجاف، برته پارچه سفید چسبانیده شده.

کاغذ: نخان بالغ نخودی، فرسوده، ۱۱۰×۱۶۰، ۱۴۴ برگ، ۲۱ سطر، ۱۲۰×۸۰.

شماره پیشین: ۲۱۰-۲۶۴۰.

ع/۲۱۸۹

مجموعه

۱- توحید مفضل، از گ ۳ تا گ ۲۹.

۲- رساله فی معرفة جهة القبلة، از شیخ بهائی، از گ ۳۱ تا گ ۳۳ ب.

۳- الوجیزة (رساله فی علم الدراية)، از شیخ بهائی، از گ ۳۳ تا گ ۳۶.

۴- اعتقادات، از گ ۳۶ تا گ ۳۸.

۵- لغز القانون، از گ ۳۸ تا گ ۳۸ ب.

۶- رساله فی الاسطرلاب، از گ ۳۸ تا گ ۴۱.

۷- یادداشت فائده ای در کیمیا، از گ ۴۲ تا گ ۴۳.

۸- زهرها، رساله ای در سمومات کشنده حشرات و اوزان و اندازه ها از

تحفة المؤمنین، از گ ۴۵ تا گ ۵۲ ب.

۹- فوائدی از کتاب قرابادین شفائی و تحفة المؤمنین، از گ ۵۴ تا گ ۶۰.

۱۰- رساله سؤال و جواب، از احمد احسائی، از گ ۶۰ تا گ ۶۱.

۱۱- الفوائد الحکمیة، از احمد احسائی، از گ ۶۱ تا گ ۷۶.

۱۲- شرح فائده دوازدهم از فوائد حکمیة، از احمد احسائی، از گ ۷۶ تا

گ ۸۸ ب.

۱۳- میعادیه، از گ ۹۱ تا گ ۹۱ ب.

۱۴- رساله فی بیان العقل و الروح و النفس، از احمد احسائی، از گ ۹۲ تا

گ ۹۵.

۱۵- خطبة همام (نهج البلاغه ش ۱۹۱)، از گ ۹۵ تا گ ۹۶.

۱۶- فی علم الصنعة، از گ ۹۶ تا گ ۱۰۰.

۱۷- الفروق بین المتقاربات، از سید نورالدین پسر نعمت الله جزائری، از

گ ۱۰۰ تا گ ۱۰۱.

۱۸- رساله فی اصول العقاید، از فیض کاشانی، از گ ۱۰۱ تا گ ۱۰۸.

۱۹ - رساله تفسیر سوره توحید، از احمد احسائی، از گ ۱۰۹ ب تا گ ۱۱۴.

۲۰ - مناظره بهلول با هارون رشید، از گ ۱۱۴ تا ۱۱۵.

۲۱ - احادیث پراکنده، از وافی، از گ ۱۱۵ تا ۱۴۲ ب.

۲۲ - اهوازیه، از گ ۱۴۲ ب تا گ ۱۴۴.

نسخ و نستعلیق، از نویسندگان گوناگون (قرن ۱۳)، در تاریخ‌های چهارشنبه

جمادی الآخر ۱۲۵۵ (گ ۳۳ ب)، جمعه جمادی الثانی ۱۲۵۵ (گ ۳۶)،

نویسنده محسن ابن حبیب الحسینی، جمادی الثانی ۱۲۵۵ (گ ۴۱) و ابن حاج

ملا علی ابوالقاسم ۱۹ شوال ۱۲۵۷ (گ ۸۸ ب)، فهرست رساله‌های مجموعه

در گ ۳ آمده است، بعضی از صفحه‌ها در میان رساله‌ها سفید است، مهر

مالکیت (گ ۶۸ ب) با عبارت «الراجی عباس بن محمد الطباطبائی» دارد.

جلد: مقوایی، رویه تیماج عنابی، آستر ابری بنفش، ۲۱۰×۱۵۵.

کاغذ: فرنگی، شکری، اندازه نوشته‌ها متغیر میان ۱۵۰×۸۵ و ۱۶۰×۱۱۵، ۱۴۶

برگ، تعداد سطرها متغیر میان ۲۵ و ۲۷.

شماره پیشین: ۱۶-۲۴۴۶.

ع/۲۱۸۹/۱

(کلام قرن دوم شیعه)

توحید مفضل

کتابی است در خداشناسی که گویند املاء امام صادق (ع) برای مفضل بن

عمر می‌باشد.

مفضل بن عمر کوفی جعفری در قرن دوم است و شرح احوال او در «مجمع

الرجال» قهپائی ج ۶ ص ۱۲۳ تا ص ۱۳۰ به نقل از کشی (م ۳۲۸) و طوسی

(۳۸۵-۴۶۰) آمده است. در فهرست کشی و رجال غضائری (م ۴۱۱) او را غالی

می‌نامند. مجدوع نیز کتاب آن را در فهرست کتب اسماعیلی آورده است

(مجدوع چاپ تهران ۱۹۶۶ م ص ۱۰۳ و ۲۰۳).

سه ترجمه فارسی این کتاب در ذریعه ج ۴ ص ۹۱ از شماره ۴۰۹ تا ۴۱۱ معرفی

شده و سه شرح آن در ذریعه ج ۱۳ ص ۱۵۴ از شماره ۵۲۵ تا ۵۲۷ یاد گردیده

است.

این کتاب در ذریعه ج ۱۶ ص ۳۰۰ با نام «کتاب فکر» آمده و مؤلف ذریعه

می‌گوید کتاب فکر همان توحید مفضل ذریعه ج ۴ ص ۴۸۲ ش ۲۱۵۶ و «بدء

الخلق» مذکور در (ذریعه ج ۳ ص ۵۱ ش ۱۲۹) می‌باشد. در وجه تسمیه «فکر»

گوید عنوانهای کتاب با «فکر یا مفضل» و «اعتبر یا مفضل» آغاز شده است. علی

بن طاوس (۵۸۹-۶۶۴) در کشف المحجّة و «امان الاخطار» این کتاب را به مفضل

بن عمر نسبت داده که به املائی امام صادق (ع) آن را نگاه داشته است (گ ۳-۲۹).

مجلسی «توحید مفضل» را همراه با «اهلیة» (ذریعه ج ۲ ص ۴۸۴) که هر دو

از کتب شیعی حادّ قرن دوم است در بحار الانوار درج کرده است. که در چاپ

جدید بحار (ج ۳ ص ۵۹-۱۵۱) توحید مفضل، و پس از آن (در ص ۱۵۲-۱۹۸)

اهلیة با شرح مجلسی چاپ شده است.

کتاب توحید مفضل با اندکی تغییر و به نام «الدلائل و الاعتبار» منسوب به

جاحظ (۱۶۳-۲۵۵) گنوسیست معتزلی، در حلب ۱۳۴۴ چاپ شده است

(فهرست مجدوع به نقل از آقای محمد قزوینی پانوشت ص ۲۰۳).

آغاز: بسملة... روی محمد بن سنان فال حدثی المفضل بن عمر قال كنت ذات يوم

بعد العصر جالساً فی الروضة بین القبر والمنبر... (گ ۳ ب).

انجام: یا مفضل فقلت قد استغنيت بمعونة مولای و تأییده عن الكتاب ... مما وعدتک

حتى احدث لك منه ذكرا. قال المفضل فاصرفت من عنه مولای بمالم ينصرف احد بمثله

(گ ۲۹).

در فهرست آقای انوار ج ۱۰ ص ۲۷۵ ش ۱۶۹۱/۵ نیز نسخه ای از توحید

مفضل است که آغاز و انجام نسخه ما مطابق آن می‌باشد.

این رساله در برگهای ۳ ب تا ۲۹ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۸۹/۲

(فقه جغرافی)

القبلة (رسالة فی معرفة جهة...)

از: شیخ بهائی (۹۵۳-۱۰۳۰).

دو رساله از شیخ بهائی در قبله در ذریعه معرفی شده است، معرفی رساله

جهة القبلة در ذریعه ج ۵ ص ۳۰۱ ش ۱۴۱۶ آمده که آغاز آن مطابق با آغاز نسخه

ما می باشد.

رساله دیگر نیز در ذریعه ج ۱۸ ص ۳۹ ش ۲۰۸ معرفی شده است.
 آغاز: بسملة اما بعد الحمد والصلوات فيقول اقل العباد محمد المشتبه بهاء الدين العاملي
 عفى الله عنه ان يحقق حقيقة جهة القبلة التي يجب على العبد تحصيلها... (گ ۳۱ ب).
 انجام: ... مع ضيق المجال و تراكم الاشتغال و الحمد لله اولاً و آخراً و ظاهراً و باطناً. تم
 في يوم چهارشنبه بتاريخ شهر جمادى الآخر من شهر سنة ۱۲۵۵ (گ ۳۳ ب).
 این رساله در برگهای ۳۲ تا ۳۳ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۸۹/۳

(حدیث شناسی)

الوجيزة في الدراية

از: شیخ بهائی (۹۵۳-۱۰۳۰).
 مکرر نسخه شماره ۴/۱۹۸۴ ع و ۱۶/۲۰۴۶ ع.
 آغاز: بسملة، الحمد لله على نعمائه المتواترة و الاله المستقصاء المتكاثرة و الصلاة على
 اشرف اهل الدنيا و الاخرة محمد و عتره الطاهرة اما بعد هذه رسالة عزيزه موسومة بالوجيزة
 يتضمن خلاصة علم الدراية و يشتمل على زبدة ما يحتاج اليه ... (گ ۳۳ ب).
 انجام: ... و اليها ترد امهات المطالب الفرعية و سلكت ... انه سميعٌ مجيبٌ تم الكتاب في
 يوم الجمعة المباركة من شهر سنة خمسة و خمسين و مأتين بعد الف في شهر جمادى الثانية
 بالخير و العادة و السلام و الاكرام (گ ۳۶).
 این رساله در برگهای ۳۳ ب تا ۳۶ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۸۹/۴

(کلام)

اعتقادات

از: ناشناس.
 گویا از شیخ بهائی است که در ذریعه ج ۲ ص ۲۲۸ ش ۸۹۸ بنام الاعتقادیه
 معرفی شده است.
 آغاز: بسملة، الحمد لله على آلائه و الصلاة على اشرف انبيائه و اوليائه و بعد فانا معاشر
 الشيعة الاثني عشرية عنها اخذنا اصولنا الدينية و فروعنا المليية مما قامت عليه البراهين

العقلية... (گ ۳۶).

انجام: ... اذا كان الزوج غاييباً من حين ثبوت خبر موته لا من حين موته، و نعتقد
 أن الامر بالمعروف و النهي عن المنكر واجب بشرط ظن التأثير و امن الضرر، هذا
 عقايدنا التي نسب مخالفونا خلافاً لها اليها و أفروا علينا و الله ولى التوفيق و هو خير
 رفيق (گ ۳۸).
 این رساله در برگهای ۳۶ تا ۳۸ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۸۹/۵

(ادب - لغز)

لغز القانون

از: شیخ بهائی (۹۵۳-۱۰۳۰).
 این رساله در ذریعه ج ۱۸ ص ۳۳۶ ش ۳۶۱ معرفی شده است.
 آغاز: بسملة، يقول اقل الانام بهاء الدين محمد العاملي عفا الله عنه: ايها الاصحاب الكرام
 و الاخوان العظام ان لي حبيباً جالينوسى المشرب، بقراطى المطلب، مسيحي الانفاس، فلسفي
 القياس مشهور بين الانام مقبول عند الخاص و العام... (گ ۳۸).
 انجام: ... من المزاجات فان زدت على اخريه انواع الرسوب حصل عدد كل من
 المرطبات و المنخفضات و ان زدت على احدهما مسطح اخره عادل يسايط مقادير النبض و
 مركباته اثناثيات (گ ۳۸ ب).
 به دنبال این رساله يك معما نوشته شده است که پدر شیخ بهائی آنرا مطرح
 کرده و شیخ به آن پاسخ داده است.
 آغاز معما: ايها الولد المؤيد بالاكرام و الاعزاز الموفق في حل المعميات... (گ ۳۸ ب).
 انجام معما: ... و بطرف الاخر ينتهي الكلام (گ ۳۸ ب).
 آغاز پاسخ معما: يا سيدى و ابى و استادى و من اليه فى العلوم استنادى...
 (گ ۳۸ ب).
 انجام پاسخ معما: ... القبل از اقل تم بالخير و على الله التوكل (گ ۳۸ ب).
 این رساله در برگهای ۳۸ تا ۳۸ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۸۹/۶

(ریاضی)

الاسطرلاب (صفیحة...)

از: شیخ بهائی (۹۵۳-۱۰۳۰).

مکرر شماره ۴/۱۹۸۳ع.

آغاز: بسملة ارتفاع درجات جبر و نک عن احاطة افهامنا القاصرة... (گ ۳۸ ب).

انجام: ... فظل المقياس وقت بلوغ الشمس اليها على ... وليكن هذا اخر ما اردنا ايراده في هذا الاوراق و صلى الله على سيد الخلائق على الاطلاق محمد و اله الطاهرين تمت الرسالة في شهر جمادى الثاني و قدمر من الهجرة خمسة و خمسين و مأتين سنة بعد الف و كاتبه اقل السادات و الطلاب محسن بن حبيب الحسيني (گ ۴۱).

این رساله در برگهای ۳۸ تا ۴۱ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۸۹/۷

(کیمیا - فارسی)

کیمیا (فائده در...)

آغاز: قاعده عقد زینق نقره پنج مثقال مثلاً در بوته گذاخته یک مثقال کبریت کم... (گ ۴۲).

انجام: از آن زینق معقد را به ده مثقال قسم و ده مثقال ... طرح کنند تمام است. (گ ۴۳).
این رساله در برگهای ۴۲ تا ۴۳ مجموعه جای دارد، در گ ۴۳ ب چند بیت شعر فارسی نوشته شده است.

ع/۲۱۸۹/۸

(بهداشت - فارسی)

زهرها

رساله ای است در سمومات کشنده حشرات و اوزان و اندازه ها از تحفة المؤمنین

آغاز: من تحفة المؤمنین طب، تشخیص رابع در مداوای سموم و آن مشتمل است بر پنج فصل: اول در تدبیر منع سموم و احتراز از آن، دوم در تدبیر... (گ ۴۵ ب)

انجام (افتاده): ... که چهار حبه و نیم است بر آن افزایند ... و آن چهار دانک و نیم در هم است قسم اول (گ ۵۲ ب).

در حاشیه: منقول از کتاب قرابادین ... در عین چهار مثقال است استار چهار مثقال است تمت.

این رساله در برگهای ۴۵ تا ۵۲ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۸۹/۹

(پزشکی - فارسی)

فوائدی از کتاب قرابادین شفائی و تحفة المؤمنین

آغاز: منتخب من کتاب قرابادین... باب الضماد ضماد سوخته گی بنفشه سبوس گندم آرد جو خطمی آرد باقلا... (گ ۵۴).

انجام: ... بر چوبی مالیده در خانه نصب کنند جمیع کیک آنخانه بر آن جمع شوند (گ ۶۰).

این رساله در برگهای ۵۴ تا ۶۰ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۸۹/۱۰

(کلام شیخی)

رساله سؤال و جواب

از: احمد احسائی (۱۱۶۶-۱۲۴۱).

آغاز: هذا السؤال و الجواب ماخوذ من بعض السؤالات التي سالها الشيخ عبدالعلي عن الشيخ احمد؛ سؤال قال سلمه الله يؤخذ منها صنعة المكتوم من كونه شجراً (گ ۶۱).

انجام: ... من الله تعالى لمن يشاء من عباده انتهى رواه ابوالعباس احمد بن ... فی کتابه ... (گ ۶۱) [و در حاشیه دنباله کتاب است]... و لا تبغ المفسد فی الارض ان الله لا يحب المفسدين. تمت الجواب قد نقلتها فی کتابه فی الحديث باب... ان يخرج الفساد منها انتفع بهما (گ ۶۱).

گویا بخشی از اسئله توبلیه باشد که به شماره ۲/۲۱۴۴ع معرفی شده است.

این رساله در برگ ۶۱ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۸۹/۱۱

(کلام شیخی)

الفوائد الحکمیة

از: احمد احسائی (۱۱۶۶-۱۲۴۲).

مکرر شماره ۱/۲۱۴۴ع.

آغاز: بسملة الحمد لله رب العالمين و صلى الله على محمد و آله اجمعين. اما بعد فيقول العبد المسكين احمد بن زين الدين اني لما رأيت كثيراً من الطلبة يتعمقون في المعارف (گ ۶۱ ب)...

انجام: و اعلم ان هذا التكرير في العبارات و التريديد انما هو للتفهيم ولو... و مع هذا فان عرفت فانت انت، والله ولي التوفيق و هو نعم الرفيق و... تمت (گ ۷۶).
این رساله در برگهای ۶۱ تا ۷۶ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۸۹/۱۲

(کلام شیخی)

فوائد حکمیة (شرح فائده دوازدهم از...)

از: احمد احسائی (۱۱۶۶-۱۲۴۱).

تاریخ تألیف در متن، نهم شوال ۱۲۳۲ آمده است (گ ۸۸ ب).

آغاز: بسملة، تمت الفائدة الثانية عشرة في بيان ثبوت الاختيار؛ اعلم ان الاختيار... اقول ان الاختيار المنسوب الى المحدثين من المكلفين ای مما يتوجه... (گ ۷۶ ب).

انجام: رأيت هذه المقاصد بعيدة من تناول الافهام فرأيت... والله ولي التوفيق هذا انتهى شرح هذه في الليلة التاسعة من شهر شوال سنة ثلاث و ثلاثين بعد الماتين و الالف من الهجرة... بقلم المؤلف لها العبد المسكين احمد بن زين الدين ابراهيم بن جعفر ابن ابراهيم بن... الاحسائي... غفر الله له و لهم اجمعين و الحمد لله رب العالمين. تمت في ليلة التاسعة عشرة من شهر شوال سنة سبع و خمسين بعد الماتين و الالف على يد العبد الاحقر المذنب الاثم ابن الحاج ملا علي ابوالقاسم، و لقد كتبها في نهاية الاستعجال في يوم و ليلتين فالله المعين في المبدأ و المآل (گ ۸۸ ب).

این رساله در برگهای ۷۶ تا ۸۸ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۸۹/۱۳

(کلام شیخی)

میعادیة

از: احمد احسائی (۱۱۶۶-۱۲۴۲).

متنی از شیخ احمد احسائی در باره انسان است که خود آن را شرح کرده و به نام میعادیة در جوامع الکلم ج ۲ ص ۲۸۰ چاپ سنگی تهران ۱۲۷۶ آمده است.
آغاز: اعلم ان الانسان الموجود الآن له جسمان و جسدان فالجسم الاول هو الحامل للعقل و الروح و هو اشد الاربعة قوة و تحققت... (گ ۹۱).

انجام: ... و لامدخل له في الحقيقة و انما هو بمنزلة الثوب لبسته ثم تركته و لبست غيره فافهم و كتب العبد المسكين احمد بن زين الدين الاحسائي (گ ۹۱ ب).
این رساله در برگهای ۹۱ تا ۹۱ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۸۹/۱۴

(کلام شیخی)

العقل و الروح و النفس (رسالة في بيان...)

از: احمد احسائی (۱۱۶۶-۱۲۴۱).

آغاز: الحمد لله رب العالمين و صلى الله على محمد و آله الطاهرين اما بعد فيقول العبد المسكين احمد بن زين الدين الاحسائي ان سيدنا الاجل الاكرم قد ارسل الى بسؤال طلب مني (گ ۹۲)...

انجام: ... و مراتب كلا الجنسين مختلفة و شرح ذلك مما يطول و لكن قد اشرنا اليه فتفهم و الله يحفظ لك و عليك و الحمد لله رب العالمين. و فرغ من نسخه العبد المسكين احمد بن زين الدين اول صفر ۱۲۲۴ (گ ۹۵).

در فهرست مشايخ عظام ص ۲۲۰ رساله ای از شیخ احمد احسائی آمده که اولین سؤال مطرح شده در آن حقیقت عقل و روح و نفس و مسمیات آن است.
این رساله در برگهای ۹۲ تا ۹۵ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۸۹/۱۵

(حدیث شیعی)

خطبة همام (خطبة ۱۹۱ از نهج البلاغه)

آغاز: من نهج البلاغه، روی ان صاحباً الامير المؤمنين (ع) يقال له همام كان رجلاً مؤمناً

عابدآ، قاله له يا امير المؤمنين... (گ ۹۵ ب).

انجام: ... فقال (ع) ان لكل اجل وقتا لا يعدده سبيلا ينجوزه فمهلا لاتعد لمثلها فانما نفث الشيطان على... (گ ۹۶).

این رساله در برگهای ۹۵ تا ۹۶ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۸۹/۱۶

(کیمیا)

رسالة في علم الصنعة

آغاز: في علم الصنعة الكتب الثاني من ذخيرة الاسكندرية في ذكر اصول الصنعة و تدبير الاكسيترات و العهدة على مصنفه، اعلم ان الذهب اشرف الاجساد الارضية لانه اطولها بقاء و لان الآلات... (گ ۹۶ ب).

انجام: ... وقال: صدق والله الذي لا اله الا هو مولاي مما عمل احمد بما في هذا الكتاب... فلم يزل عبدالله يعمل به ايام حياته، تمت (گ ۱۰۰).

این رساله در برگهای ۹۶ تا ۱۰۰ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۸۹/۱۷

(لغتنامه)

الفروق بين المقاريات

از: سيد نورالدين (۱۰۸۸-۱۱۵۸) پسر محدث نعمت الله جزائری (۱۰۵۰-۱۱۵۸).

در این کتاب فرق بين لغاتی که در ترادف آنها توهمی وجود دارد مطرح می شود که به ترتیب حروف مرتب شده است و شامل فوائد و خاتمه می باشد. در این نسخه فقط مقدمه کتاب آمده است.

این کتاب در ذریعه ج ۱۶ ص ۱۸۶ ش ۶۱۲ معرفی شده است و در آنجا نسخه های دیگر آن در چند کتابخانه را یاد کرده است و معرفی ترجمه فارسی آن در «فهرنگنامه های عربی به فارسی ص ۲۴۰» دیده می شود.

آغاز: الحمد لله الذي من على ذوى الالباب بملاحة البيان و شرفهم لفصاحة اللسان و فرق بين اصناف عباده في محكم التبيان... فيقول المفتقر الى رحمة الله الغنى نورالدين ابن نعمت الله الحسنى الجزائرى ... ان علم اللغة فى اعظم ما يحتاج اليه الطالب... (گ ۱۰۰ ب).

انجام: ... ان الله لا يريد ظلما للعباد و اما قرشت يعنى فرشهم مخشهم و نشرهم يوم القيمة

ففضى... بينهم بالحق... و هم لا يظلمون (گ ۱۰۱).

این رساله در برگهای ۱۰۰ تا ۱۰۱ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۸۹/۱۸

(کلام عرفانی)

اصول العقاید

از: محسن فیض کاشانی (۱۰۰۷-۱۰۹۱).

آقای محسن فیض کاشانی در سال ۱۰۳۶ آن را نگاشته است و معرفی آن در ذریعه ج ۲ ص ۱۹۸ ش ۷۶۰ آمده است.

آغاز: بسملة الحمد لله الذى دل على ذاته بذاته و على رسله بأياته و على اليوم الآخر بحجه و بيناته... فيقول خادم علوم الدين محمد بن مرتضى المدعو بمحسن، جعله الله من الموقنين: هذه اصول العقاید الدينية من التوحيد و النبوة... (گ ۱۰۱ ب).

انجام: ... فى الدهر بتفاوته حسب تفاوت العوائق فى رسوخها و وضعها و كثرتها و قلتها ان شاء الله فخرج فى النار من قلبه مثقال ذرة من الايمان... مثقال ذرة شريره ان الله لا يغفران يشرك به و يغفر مادون ذلك لمن يشاء، هذا آخر الكلام فى اصول العقاید الدينية و الحمد لله وحده و الصلاة على محمد و اهل بيته تمت (گ ۱۰۸).

این رساله در برگهای ۱۰۱ تا ۱۰۸ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۸۹/۱۹

(کلام شبهه‌خیزی)

رساله سؤال و جواب (تفسیر سوره توحيد)

از: احمد احسائی (۱۱۶۶-۱۲۴۱).

شامل ۷ سؤال سيد محمد بکاء و پاسخ شيخ احمد احسائی که در فهرست مشايخ عظام ص ۲۳۴ معرفی شده است. این رساله در جوامع الکلم چاپ سنگی بی صفحه شمار در تهران ۱۲۷۳ رساله سوم نیز آمده است.

آغاز: بسملة رب العالمين و صلى الله على محمد و آله الطاهرين. اما بعد فيقول العبد المسكين احمد بن زين الدين الاحسائى انه قد ارسل الى السيد الجليل و السند النبيل الاوحد الممجى السيد محمد بمسائل طلب منى جوابها على غير ما يذكر المفسرون ظاهراً و ... قال سلمه الله تعالى بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله الذى لا يرد سائله و لا يخيب... (گ ۱۰۹ ب).

انجام: ... و طریق النار فاجتنبوه لعلکم تهتدون و السلام علی من اتبع الهدی و رحمة الله و برکاته تمت (گ ۱۱۴).

این رساله در برگهای ۱۰۹ ب تا ۱۱۴ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۸۹/۲۰

(کلام اخباری)

مناظرة بهلول و الرشید

آغاز: بسملة، قيل للرشید یا امیر المؤمنین ان البهلول یقول بامامة علی بن ابیطالب دون غیره من الاولین من اصحابه و الاخرین من بنی العباس فعظم ذلك علی الرشید و ... لانه لم یدخل جدک العباس فی الشوری ... (گ ۱۱۴).

انجام: ... قالوا نعم یا امیر المؤمنین روی ذلك، قال اذن علیکم لعنة الله و نزل عن سریره و هو یقول اغریتمونا فیہ به حتی کدنا لنسطوا علیه بغیر حق و معنی و هو مغضب علیه. تمت مناظرة البهلول رحمہ الله (گ ۱۱۵).

بهلول صیرفی کوفی در گذشته سال ۱۹۰ با کنیت ابو وهیب، پدرش عمرو صیرفی از مردم کوفه و خود وی از عاقلان مجنون نما و اندرزگویان شاعر و صریح سخن بود و افسانه ها برای او ساخته شد. گویند: هارون رشید برای شنیدن سخنان تند او، وی را احضار کرد. نجاشی (م ۴۵۰) آرد: فارس بن سلیمان ارجانی کتابی به نام مسند ابونواس و جحی و اشعب و بهلول و روایات و داستانهای ایشان بساخت (مجمع الرجال قهپائی ج ۵ ص ۱۲، ذریعه ج ۸ ص ۶۱ ش ۲۰۶ و ذریعه ج ۲۱ ص ۲۵ ش ۳۷۷۴).

قاضی نورالله شهید شوشتری کشته سال ۱۰۱۹ در مجالس المؤمنین ص ۲۵۲ و به نقل از وی در ذریعه ج ۸ ص ۶۱ ش ۲۰۶ و معجم المطبوعات سرکیس ص ۵۹۷ یاد کرده اند که کتابی به نام «الدر الاصفی فی مدح محمد المصطفی» منسوب به او در بمبئی به سال ۱۳۱۱ در ۹۸ صفحه چاپ شده است.

این رساله در برگهای ۱۱۴ تا ۱۱۵ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۸۹/۲۱

(حدیث شیعه)

وافی (حدیثهای پراکنده و بخش هائی از...)

آغاز: روی عطاء المکی بن عباس، قال ارسل الی ابی بکر ابن ابی قحافه ذات لیل من اللیالی ... فاذا عنده جماعة... (گ ۱۱۵).

انجام: باب ۳۷ باب الورع (گ ۱۴۲)... قال کثیرا ما کنت اسمع... یقول لیس من شیعتنا من لا تتحدث المخدرات بورعه فی خدورهن، و لیس من اولیائنا من هو فی قره اربعة عشرة ألف رجل فیهم خلق الله اورع منه کا (گ ۱۴۲ ب).

در این بخش از مجموعه تعدادی احادیث از کتب مختلف حدیث مانند معانی الاخبار، علل الشرایع، مشارق الانوار، بشارة المصطفی و نزهة الناظرین نقل شده است. و در خاتمه قسمتی از کتاب وافی یعنی از باب طینة المؤمن و الکافر (گ ۱۲۷) از کتاب ایمان و کفر، وافی تا باب ۳۷ باب الورع (گ ۱۴۲) آمده است. این رساله در برگهای ۱۱۵ تا ۱۴۲ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۸۹/۲۲

(حدیث شیعه)

اهوازیه

نامه ای است از امام صادق (ع) در پاسخ به سؤال عبدالله نجاشی والی منصور عباسی بر اهواز. وی جد اعلای بو العباس نجاشی صاحب کتاب رجال (م ۴۵۰) می باشد، محیی الدین بن زهره حلبی (سده ششم) در اربعینش (ذریعه ج ۱ ص ۲۱۸۱) و همچنین شهید در «کشف الریبة» این نامه را آورده اند. و در ذریعه ج ۲ ص ۴۸۵ معرفی شده است. در نسخه ما این نامه به همراه سلسله سند شهید برای این کتاب آمده است.

آغاز: بسملة، یقول کاتب هذه الفقییر الی رحمہ الله زین الدین بن علی احمد الشامی العاملی عامله الله تعالی برحمته و تجاوز عن سیاته. بمغفرته اخبرنا شیخنا السعید المبرور... عن عبدالله بن سلیمان النوفلی قال کنت عند ابی عبدالله جعفر بن محمد الصادق فاذا بمولی لعبدالله النجاشی قد ورد علیه فسلم و اوصل الیه کتابه فقصه و قراه فاذا اول سطر فیہ بسم الله الرحمن الرحیم ادام الله بقاء سیدی و مولای ... فاجابه ابو عبدالله (ع) بسم الله الرحمن الرحیم حاظک الله بصنعه و لطف بک عنه... (گ ۱۴۳).

انجام: و قال صدق الله الذي لا اله الا هو مولاي فما عمل احد فيه في هذا الكتاب الانجي.
فلم يزل عبدالله النجاشي يعمل به ايام حيرته، تمت (گ ۱۴۴).
این رساله در برگهای ۱۴۲ تا ۱۴۴ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۹۰

تیسیر الکافیة

شرح و گزارشی است از کافیه ابن حاجب (۵۷۰-۶۴۶) متن کافیه و شرحهای آن زیر شماره ۱۹۹۷/ع یاد شد، شرح جای گفتگوی ما نه عنوان (قال-اقول) دارد و نه (قوله... قوله) بلکه گستره ای است از کافیه به صورت کتابی جداگانه، مؤلف در آغاز دیباچه خود را علی بن محمد بن عبدالله طیبیب الابدی و کتاب را «تیسیر الکافیة» می خواند. و چنانکه از نامش پیداست آن را برای آسان کرده فهم کافیه به ذهن دانشجویان نگاشته است.

آغاز: بسملة الحمد لله الذي ألهمنا علم النحو لنقوم به اللسان ونطلع به على لطائف نظم القرآن... اما بعد فيقول اقل عباد الله الرب العلي، علي بن محمد بن عبدالله الطيبيب الابدی تجاوز الله... هذا كتاب ذكر فيه مسائل الكافية وما يحتاج اليه من العلل والامثلة... مع الاختصار والمحافظه على ترتيبها... وسميته «تيسير الكافية» واسأل الله النفع انه قريب مجيب. الكلمة لفظ وضع لمعنى مفرد... واللفظ صوت يعتمد... (گ ۱ب)... الكلام ماتضمن كلمتين بالاسناد (گ ۲)... الاسم ما دل على معنى فى نفسه (گ ۲ب)... المرفوعات (گ ۱۴) المنصوبات (گ ۳۰) المتعدى وغير المتعدى (گ ۸۰ ب) الحروف المشبهة بالفعل (گ ۱۰۰ ب) الحروف العاطفة (گ ۱۰۹) حروف الايجاب (گ ۱۱۳) حروف الشرط (گ ۱۱۷ ب) تاء التأنيث الساكنة (گ ۱۲۲).

انجام: نون التأكيد هي النون التي تلحق آخر صيغة الامر والمضارع لتأكيد هـ وهي نوعان، خفيفة ساكنة وثقيلة مفتوحة... وتختص نون التأكيد خفيفة او ثقيلة بالفعل المستقبل الذي فيه معنى الطلب كالأمر، نحو اضربن، والنهي كلاتضربن (اينجا پایان گ ۲۳ ب، می باشد و بعد از آن افتاده است).

نسخ، بی نام و تاریخ سده دهم یا یازدهم، عنوانها، نقطه های بزرگ و علامات جداکننده مطلب از مطلب دیگر به شنگرف است، در گ ۱ یک مهر دائره به

قطر ۴ سانتی متر هست که خلاصه و قفنامه در شش سطر بر آن کنده شده است و واژه های «فقه حدیث، فلاسفه و القیود اللازمة المذكورة، فقیر عفو الله جمالاً علیا» در آن خوانده می شود.
جلد: تیماج قهوه ای، آستر کاغذ کلفت فرسوده.
کاغذ: نخودی، سمرقندی، ۱۷۰×۱۱۰، ۱۲۴ برگ، ۱۴ سطر، ۱۰۰×۶۰.
شماره پیشین: ۵۲۶-۲۴۱۱.

ع/۲۱۹۱

(معانی و بیان)

مختصر المعانی

از: تفتازانی، سعدالدین (۷۱۲ - ۷۹۱).

مکرر شماره ۲۱۲۱/ع و آغاز برابر آن است.

انجام: وان کلام السور بالنسبة الى المعنى الذى يتضمنه مشتملة على لطف الفاتحة و منظوية على حسن الخاتمة ختم الله لنا بالحسنى و يسر لنا الفوز بالذخر الاسنى بحق النبى و آله الطيبين الطاهرين و الحمد لله رب العالمين. تم الكتاب بتوفيق الملك الوهاب على يد العبد... محمد بن موسى الحسنی فى يوم الجمعة فى السابع من شهر مبارک محرم الحرام سنة ثمان و ثلثین و ثمانمائة.

نستعلیق، محمد بن موسى حسنى، محرم ۸۳۸، عنوانها و خط بالای متن شنگرف، حاشیه های ریز نستعلیق با امضا و نشانه «حسن چلبی»، «مولانا احمد»، «مطول»، «مصن»، «کشاف»، «جمال الدین خطایی»، «مفتاح»، «خلخالی»، «مغربی»، «شرح مقاصد» دارد، مالکیت «احمد بن مولی تاجی رحمه ذی القعدة ۱۰۸۸» و «محمود بیگ موتی تاریخند رجب ۱۰۸۹» (گ ۱) و «محمود بن شیخ حسین مدرس اسکوی به تاریخ ۱۰۱۲ با نشان تصحیح کتاب از وی (گ ۲ و ۳) و مالکیت سید ابوبکر الشهیر صاقلی گوزل زاده (گ ۳) مهر بیضی شکل با عبارت «محمود مظهر الطاف الهی» (گ ۲) و دو مهر دیگر در برگ ۱ با عبارتی ناخوانا، مهر مدور (گ ۳ و ۱۹۷ ب) با جدولی از حروف مقطع در وسط و نام اسرافیل، میکائیل، جبرئیل و عزرائیل؟ در اطراف آن، مطالب پراکنده در گ ۱ و ۲ و ۱۹۸ و ۱۹۹ از جمله نام اصحاب کهف،

اسمهای مؤنث که علامت تأیید ندارند، تعریف دو اصطلاح منقول و مرتجل و تفاوت کل و کلی ابیاتی در ذم و مدح عاریت دادن کتاب تحریر «محمد الرشید الطوسی».

جلد: مقوایی، رویه میشن قهوه ای سوخته، فرسوده، ترنج فشرده در وسط، عطف با تیماج سیاه وصالی شده، آستر کاغذ ابر و باد، $۱۳۰ \times ۵/۱۷۰$.
کاغذ: نخودی دولت آبادی، $۸۰ \times ۵/۱۱۰$ ، ۱۹۹ برگ، ۱۷ سطر.
شماره پیشین: ۱۹۲ - ۲۶۲۲.

ع/۲۱۹۲

(فقه شیعی)

مدارک الاحکام فی شرح شرایع الاسلام

متن از: محقق حلی (۶۰۲ - ۶۷۶).

شرح از: محمد جبعی موسوی پسر علی بن حسین عاملی (۹۴۶ - ۱۰۰۹).

مکرر شماره ۲۰۱۱/ع، آغاز و انجام نسخه مطابق شماره ۱۲۱۴/ع از فهرست آقای انوار است و شامل جزء دوم و جزء سوم کتاب مدارک از زکاة تا آخر حج میباشد.

نسخ، ۱۲۰۰ (احتمالاً)، بی نام، قرن ۱۳، تاریخ کتابت در گ ۲۰۲ به صورت ۱۲ و چهار نقطه در مقابل آن است که احتمالاً سال ۱۲۰۰ میباشد، پایان جزء دوم (گ ۹۳ ب) و پایان جزء سوم (گ ۲۰۲)، عنوانها و «قوله» و خطهای روی متن با شنگرف است، حاشیه ها: احادیث پراکنده در گ ۱، اشعار فارسی در گ ۱ و گ ۲۰۴ و گ ۲۰۳ ب، بیست بیت شعر در چگونگی تحصیلات نویسنده است که در انتها علم کلام را بهترین علوم می داند، حاشیه ها با رمزهای «ص» (گ ۱ ب)، «مجمع» (گ ۲)، «ق» (گ ۶ ب)، «ص» (گ ۷)، «وسایل» (گ ۷)، «۱۲» (گ ۸)، «منه ره» (گ ۱۱)، «شرح ارشاد» (گ ۴۲)، تصحیحات با نشان «صح» (گ ۱۲)، چند برگ الحاقی حاوی حاشیه های پراکنده است.

جلد: تیماج مشکی، مقوایی، درون جلد کاغذ صورتی، ترنج و نیم ترنج و حاشیه منگنه روی جلد، ۱۹۰×۲۹۵ .

کاغذ: دولت آبادی شکری، از گ ۱۲۹ تا گ ۱۳۲ فرنگی است، مهرخورده،

۲۰۰×۱۹۰ ، ۲۰۴ برگ، ۳۱ سطر.

شماره پیشین: ۷۷ - ۲۵۰۷.

ع/۲۱۹۳

مجموعه

شامل پنج بخش است:

- ۱ - شرح صحیفه سجادیه، از محقق داماد، از گ ۶ ب تا ۱۰۲ ب.
- ۲ - شرح دعای هلال، از شیخ بهائی، از گ ۱۰۳ ب تا ۱۳۷ ب.
- ۳ - عروة الوثقی، از شیخ بهائی، از گ ۱۳۸ ب تا ۱۷۲.
- ۴ - شرح حال شیخ بهائی، از محمد اشرف، از گ ۱۷۲ تا ۱۷۳.
- ۵ - قصیده ای عربی، از شیخ بهائی، گ ۱۷۴ ب تا ۱۷۸.

نستعلیق خوش و نسخ جلی، بی نام، سده یازدهم، کلمه «قوله» در ربع اول کتاب شنگرف، حاشیه هایی با نشان «منه» و «صح» دارد، مطالب پراکنده در گ ۱۷۳ و ۱۷۴ از جمله مجموعه حروفی از «نورالدین محمدالباقربن الحاج محمد صالح بن شیخ محمد» که جهت استخاره آورده است، در برگ ۱۷۴ ابیاتی است از قصیده ای منسوب به شیخ الرئیس با این مطلع:

یا خلی البالی قد بلبت باللبالی بال

بالتوی زلزئتنی و العقل فی الزکزال زال

بجز ۵ مصرع این قصیده باقی آن افتاده است، برگ ۱ تا ۴ ب و ۱۷۸ تا ۱۸۲ ب نانوشته، گ ۵ و ۷ وصالی، گ ۱۱۵ تا ۱۱۸ آب افتاده، مقابله نسخه در جمادی الثانی ۱۱۲۷ و یک عقد ازدواج و مبلغ صدق به سیاق در گ ۱۳۷ ب یاد شده است.

جلد: مقوایی، رویه تیماج زرشکی با ترنج و نیم ترنج و لچک زرد، عطف و سجاف تیماج حنایی، $۱۲۰ \times ۲۲۰/۵$.

کاغذ: نخودی دولت آبادی، $۷۰ \times ۵/۱۵۰$ ، ۱۸۲ برگ، ۱۵ سطر.

شماره پیشین: ۱۵۶ - ۲۵۸۶.

ع/۲۱۹۳/۱

(دعا)

شرح صحیفه سجادیه

از: محقق داماد، میر محمدباقر حسینی استرآبادی اصفهانی (۹۷۰ - ۱۰۴۱).

بصورت تعلیقه برخی از دعاهای صحیفه را شرح نموده است. شرح برخی از دعاها کوتاه و مختصر و برخی دیگر طولانی تر است. این شرح در ذریعه ج ۱۳ ص ۳۴۷ معرفی شده و آمده است که همراه با شرح جزایری چاپ شده است. نسخه ما دعاهای ۱، ۳، ۴، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۴، ۲۱، ۲۶، ۲۷، ۳۹، ۴۰، ۴۱، ۴۲، ۴۳، ۴۴، ۴۶، ۵۱ و ۵۳ را در بردارد.

آغاز: بسملة الحمد لله الذي جعل لوح الامر والخلق صحيفة لكتبه و كلماته و رقعا لسوره و آياته ... فا فقر الخلق الى غنى الاغنيا ... محمد بن محمد يدعى باقر بن داماد الحسيني ... يقول ان في انجيل اهل البيت و زبور آل محمد (ص) رموزا سماوية و الفاظ الهيية (گ ۶ ب) ...

انجسام: و كذلك حيث ماورد هذا اللفظ في ساير الموارد و القاصرون من اصحاب العصر عن نظاير هذه الدقايق و الاشرار من الغافلين فاستقم كما امرت و لاتكن من القاصرين. انتهى حاشية الصحيفة الكاملة و الحمد لله رب العالمين و صلى الله على سيدنا و نبينا محمد و آله الطاهرين (گ ۱۰۲ ب).

این رساله در برگهای ۶ تا ۱۰۲ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۹۳/۲

(دعا)

شرح دعای هلال

از: شیخ بهائی (۹۵۳ - ۱۰۳۱).

وی کتابی بنام «حدائق الصالحین» در شرح صحیفه سجادیه نگاشته و شرح هر دعایی را در حدیقه ای آورده است. بعدها تعدادی از این حدیقه ها را بصورت جداگانه در آورده است. آنچه امروز از این حدیقه ها موجود و متداول است «الحدیقه الهلالیه» می باشد که شرح دعای رؤیت هلال، حضرت سید الساجدین است. وی در پایان این شرح آورده است که آنرا در قزوین آغاز و اوایل جمادی الثانی ۱۰۰۳ در کرانه غربی بغداد در کاظمیه به انجام رسانده است. حدائق الصالحین در ذریعه ج ۶ ص ۲۸۸ معرفی شده است.

آغاز: بسملة نحمدک یا من اطلع فی فلک الهدایة شمس النبوة و قمر الولاية و ... بعد فیقول اقل الخلاق محمد المشتهر ببهاء الدین العاملی ... هذه الحدیقة الثالث و الاربعون من کتابنا الموسوم بحدائق الصالحین فی شرح صحیفه مولانا ... زین العابدین سلام الله علیه و علی آياته الطاهرين يتصمّن شرح الدعاء الثالث و الاربعین و هو دعاؤه عند استهلال ... (گ ۱۰۳ ب) انجسام: تم تألیف الحدیقة الهلالیه من کتاب حدائق الصالحین و تتلوها بعون الله الحدیقة الصومیه و هی شرح دعائه علیه السلام عند دخول شهر رمضان و اتفق الفراغ منها فی الجانب الغربی من دارالسلام بغداد بالمشهد المقدس المطهر کاظمی ... فی اوایل جمید الاخر سنة الف و ثلاث من الهجرة و كان افتتاح تألیفها بمحروسة قزوین ... و كتب مؤلف الكتاب ... بهاء الدین محمد العاملی حرره القاصر محمد باقر الحافظ العاملی (گ ۱۳۷ ب).

این رساله در برگهای ۱۰۳ تا ۱۳۷ ب مجموعه جای دارد.

(تفسیر)

ع/۲۱۹۳/۳

عروة الوثقی

از: شیخ بهائی (۹۵۳ - ۱۰۳۰).

در تفسیر سوره فاتحه است و اندکی از سوره بقره. نگارنده پس از ذکر فضیلت علم تفسیر و وسایل و مقدمات آن بیان می کند که تفسیر وی خلاصه ای از آنچه پیامبر اکرم و اهل بیت علیهم السلام و صحابه و علمای بزرگ از متقدمان و متأخران در تفسیر آیات گفته اند، در بردارد و آنرا پس از حاشیه تفسیر بیضاوی نگاشته است. این کتاب در ذریعه ج ۱۵ ص ۲۵۲ معرفی شده و در فهرست مرعشی ج ۱۳ ص ۲۷۰ و ج ۱۷ ص ۱۶۷ دو نسخه آن آمده است.

آغاز: بسملة الحمد الذي انزل على عبده كتابا الهيا يتفجر من بحاره انهار العلوم الحقيقية تفجراً (گ ۱۳۸ ب) ... أفقر العباد ... محمد المشتهر ببهاء الدین العاملی ... يقول ان اهم ما وجهت اليه الهمم و ... هو العلوم الدینیة ... و ان اعظمها قدراً و ... هو تفسیر كلام الملك العالم (گ ۱۳۹ ب) ...

انجسام: اللهم ان الذنوب امانت قلوبنا فاحيها بسبع المثاني و القرآن العظيم و ان المعاصی قد سوت و جوهنا فييضها ببركة كتابك الكريم و يسر لنا الفوز باتمامه و الظفر بسعادة اختتامه و اجعله نوراً بين ايدينا الى جنة النعيم و تقبله منا انك انت السميع العليم فانا نتوسل اليك بنبيك

نبی الرحمة محمد سید المرسلین و آله الائمة الطاهرين صلواتک علیه و علیهم اجمعین، و لاتردنا خائبین و ان تثبت لنا قدم صدق یوم الدین.

این رساله در برگهای ۱۳۸ ب تا ۱۷۲ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۹۳/۴

(تاریخ رجال)

شرح حال شیخ بهائی

شرح حال شیخ بهائی و پدرش و تألیفات آن دو می باشد که به خامه شخصی به نام «محمد اشرف» به تاریخ ۱۱۲۷ نگارش یافته است. نویسنده ذکر می کند که مطالب خود را به نقل از «مشکاة العقول» (ذریعه ج ۲۱ ص ۵۹) شیخ محمد مؤمن جزایری شاگرد علامه خوانساری آورده است. احوال محمد مؤمن بن قاسم نیز در طبقات اعلام شیعه قرن ۱۲ ص ۷۴۸-۷۵۰ مفصل آمده است.

آغاز: ذکر الشیخ العالم الشیخ محمد مؤمن الجزایری تلمیذ العلامة الخوانساری فی مشکوة العقول نبذا من احوال شیخنا البهائی ... و هذه عبارته... لابس بان نذکر نبذا من احواله المحمودة... (گ ۱۷۲).

انجام: و قد تصدی بعضهم تاریخ و فاته رحمه الله ففی العربية «الشیخ فان» و فی الفارسیة «افسوس زمقتدای دوران» ثم کتبت بیدی القصیرة مع الوسوس الکثیرة فی مدة یرسیر بملک گجرات تاریخ عشر الآخر من شهر جمادی الاولی سنة الف و مائة و سبع و عشرین ... محمد اشرف جاوز الله عن خطایاه ... (گ ۱۷۳).

این رساله در برگهای ۱۷۲ تا ۱۷۳ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۹۳/۵

(سیره)

قصیده

از: شیخ بهائی.

وی این قصیده را در مدح حضرت صاحب زمان و طلب ظهور ایشان با نظمی سست سروده است. آغاز این قصیده افتاده است.

آغاز موجود چنین است:

حالنا من بعدهم لایوصف ان جفوا و اواصلوا و اتلفوا (گ ۱۷۵)...

من موالیک البهائی الفقیر مدحه یعنوا لمعناها جریر

انجام: و الکریم المستجار الملتجا غیر محتاج الی بسط السؤال (گ ۱۷۷)

این رساله در برگهای ۱۷۴ ب تا ۱۷۸ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۹۴

(فلسفه)

شرح حکمة العین

پس از ابن سینا (۳۸۵ - ۴۲۸) به سبب چیرگی سنیان و خلیفه بغداد و دعوت ایشان از سلجوقیان آسیای میانه و سقوط بغداد در ۴۴۷ به دست این قوم که سنی تر از خلیگان عرب بودند و دشمنی ایشان با علم و فلاسفه از آنان بیش بود، فلسفه از پیشرفت بماند و روبه سستی نهاد و جز در زیر پوشش کلامی جو از انتشار نمی یافت. صورت کلامی آن نیز روز به روز قشری تر و سنی نامتر می شد. این عقب گرد پی در پی از آثار عبدالجبار همدانی استرآبادی معتزلی (۳۵۹-۴۱۵) و ابو البرکات ابن ملکا یهودی سنی شده بغدادی (۴۵۴-۵۴۷) بخوبی و آشکارا دیده می شود. سنیان در این دوران برای ارضای خلیفه به ردّ و نقد فلسفه و خردگرایی راوندی و ابوالعباس ایرانشهری و زکریای رازی و حتی ابن سینا پرداختند. گذشته از ابوالبرکات بغدادی یهودی الاصل سنی شده، فخرالدین رازی (۵۴۳-۶۰۶) که خود متهم به اسماعیلی گری بود برای رفع این تهمت از خود، بر اشارات ابن سینا ردّیه نگاشت.

با سقوط خلافت عرب سنی در بغداد (به سال ۶۵۶) به دست خواجه نصیر طوسی (۵۹۷-۶۷۲) علم و فلسفه آزادی نسبی به دست آورد. ریاضیات و هنر در مدرسه بغداد و رصدخانه مراغه رونق گرفت و به دست شاگردان وی گسترش یافت. خواجه نصیر خود نیز شرحی بر اشارات ابن سینا نگاشت و از او در برابر اعتراضات فخر رازی و ابن ملکا دفاع نمود. شاگردان خواجه نیز به راه وی رفتند. دبیران قزوینی (۶۰۰-۶۷۵) نجم الدین بوالحسن علی پسر عمر پسر علی منطقی فیلسوف از شاگردان عالی مقام خواجه نصیر طوسی است. او در رجب زاده شد و در ماه رمضان در ۷۵ سالگی درگذشت. وی «شمسیه» و «عین القواعد» را در منطق نگاشت و «حکمة العین» را به دنبال آنها نهاد که جای

گفتگوی ما است. او در دیباچه این کتاب گوید: گروهی از دانشجویان از من خواستند بحث های الهی و طبیعی را نیز برای رساله «عین» که در منطق ساخته بودم فراهم سازم.

حکمة العین متنی کوتاه و پرمغز در فلسفه است و بدون حمله به دشمنان فلسفه به راه ابن سینا می رود و چون بسیار کوتاه نگاشته شده بود، دانشمندان پس از مؤلف به شرح و حاشیه نویسی بر آن پرداختند. کهن ترین شرح بر حکمة العین شرحی است به قال - اقول که شاگرد مؤلف علامه حلی (۶۴۸-۷۲۶) به نام ایضاح المقاصد نگاشته است. نگارنده این سطور شرح علامه را با تطبیق با دو نسخه به سال ۱۳۳۸ با مقدمه و تعلیقات در ۴۲۴ ص چاپ و منتشر کرد (ن. ک. مشار عربی ص ۱۰۸).

دومین شرح حکمة العین شرحی مزجی نگارش میرک بخاری جنگی شمس الدین محمد پسر مبارکشاه است که آن نیز در پترزبورگ به سال ۱۳۲۱ ق. در ۷۳۹ ص چاپ شده است. میرک بخاری از دانشمندان سده هشتم است و نسخه شرح او جای گفتگوی ما است.

آثار دیگر محمد بن مبارکشاه بخاری:

- دائر الوصول فی شرح منار الانوار در اصول فقه، متن تألیف عبدالله نسفی بن احمد درگذشته ۷۱۰ این شرح در لکهنو ۱۸۷۷ چاپ شده است (ذریعه ج ۸ ش ۲).

- شرح هداية الحکمة، اصل هداية تألیف اثیرالدین ابهری است (ذریعه ج ۱۴ ش ۲۰۵۸).

برخی از کسان که پس از علامه حلی و میرک بخاری محمد مبارکشاه در باره حکمة العین و شرح هایش کاری انجام داده اند، چنین اند:

- شیروانی (م ۱۰۹۸) محمد بن حسن، حاشیه بر حکمة العین (ذریعه ج ۶ ش ۴۱۷) و شرح حکمة العین (ذریعه ج ۶ ش ۶۵۹) دارد.

- آقا رضی خوانساری (م ۱۱۱۳) پسر آقا حسین محقق خوانساری (۱۰۱۶-۱۰۹۸) حاشیه بر حکمة العین (ذریعه ج ۶ ش ۴۱۸ و ج ۱۳ ش ۷۵۲) دارد که مؤلف در اینجا محمدرضا خوانساری خوانده شده است.

- عنایت الله بخاری (م ۱۱۷۶) حاشیه بر شرح حکمة العین دارد (هدية العارفين ج ۱ ص ۸۰۴).

در جلد ششم ذریعه چند حاشیه با شماره های زیرین بر شرح مبارک شاه بر حکمة العین یاد شده است: ش ۶۵۲ از آقا جمال خوانساری (م ۱۱۲۱)، ش ۶۵۳ از آقا رفیع نایینی (م ۱۰۸۱)، ش ۶۵۴ از عبدالغفار گیلانی شاگرد داماد (۹۷۰-۱۰۴۱)، ش ۶۵۵ ملا عطاء الله رودسری گیلانی، ش ۶۵۶ از صدرالدین علی گیلانی پزشک ساکن هند، ش ۶۵۷ از تقی الدین محمد شیرازی، ش ۶۵۸ شمسا گیلانی، خفری محمد بن احمد نیز شرحی دارد که «سواد العین» یا «نور العین» نام دارد. (ذریعه ج ۶ ش ۲۲ و ج ۱۲ ش ۱۲۷۶ و ج ۲۴ ش ۲۰۰۳)، غیاث الدین منصور دشتکی (م ۹۴۸) نیز شرحی بر حکمة العین دارد (ذریعه ج ۶ ش ۶۶۰ و ج ۱۳ ش ۷۵۴).

مؤلفی ناشناخته نیز شرحی دیگر دارد که در ذریعه ج ۶ ش ۶۶۱ معرفی شده است.

- محمد بن موسی طالشی نیز شرحی برای حکمة العین به دستور یعقوب آق قوینلو کشته ۸۹۶ ساخته است (ذریعه ج ۱۳ ش ۷۵۳).

نسخه های دیگر شرح مبارکشاه در این کتابخانه به شماره های: ۱۴۳/ع ج ۷ ص ۱۲۶، ۱۵۰/ع ج ۷ ص ۱۳۰، ۱۳۷۵/ع ج ۹ ص ۳۷۴، ۱۳۹۵/ع ج ۹ ص ۴۱۲، ۱۴۵۸/ع ج ۹ ص ۴۸۶ و ۱۸۱۱/ع ج ۱۰ ص ۳۹۲ نیز معرفی شده است.

بخشبندی حکمة العین: حکمت العین در دو بخش است بخش اول الهی و بخش دوم طبیعی است قسم اول که الهی است دو مقاله دارد: مقاله یکم امور عامه در پنج بحث: (۱) وجود و عدم، (۲) ماهیت، (۳) وحدت و کثرت، (۴) وجوب، امکان امتناع و (۵) حدوث یا قدم جهان. مقاله دوم علت و معلول در شش بحث است: (۱) در پیدایش به چه چیز نیاز هست؟، (۲) گفته فخر رازی در اثبات خدا، (۳) یک معلول نمی تواند دو علت داشته باشد، (۴) از یکی جز یکی نزاید، (۵) یک چیز از یک راه نمی تواند هم علت و هم معلول باشد و (۶) یک چیز نمی تواند بی نهایت حرکت داشته باشد.

مقاله سوم: جواهر و اعراض؛ هشت مبحث دارد: (۱) جوهر و عرض

چیست، ۲) هیولا، ۳) نفس ناطقه، ۴) نفس فلکی، ۵) عقل جوهر مفارق است، ۶) جوهر جنس بخشهای زیرین آن است، ۷) عرض و اقسام آن و ۸) کم و تنهای ابعاد.

اقسام کیف: کیفیات نفسانی، کیفیات مخصوص به کمیات

مقاله چهارم: اثبات واجب

مقاله پنجم: احکام نفس ناطقه

بخش دوم کتاب؛ علم طبیعیات: چند مقاله دارد:

مقاله یکم جسم که چند مبحث دارد:

۱) جزء لایتجزی، ۲) شکل هر جسم، ۳) مکان و ۴) جهت

مقاله دوم: حرارت

مقاله سوم: افلاک

مقاله چهارم: کون و فساد = کرویت زمین و مزاج

مقاله پنجم: نفسهای نباتی و حیوانی

آغاز حکمة العین: بسملة. سبحانک اللهم یا واجب الوجود و یا مفیض الخیر و الوجود، أفض علینا انوار رحمتک و یسر لنا الوصول ... اعلموا اخوانی أن جماعة من رفقائی (گ ۴) ... لما فرغوا من بحث الرسالة المسماة «بالعین» فی علم المنطق التي ألفناها فی سالف الزمان التمسوا منی أن أضيف إليها رسالة فی العلمین الآخرین اعنی الالهی و الطبعی ... فشرعت فی رسالة مشتملة علی القیواعد الكلية للعلمین ... مرتبة علی قسمین الاول الالاهی و الثاني الطبعی (گ ۴ ب) ...

بنابراین گفته دبیران قزوینی «حکمة العین» پس از کتاب عین القواعد تألیف شده است. چلبی عین القواعد را نیز در حرف عین کشف الظنون معرفی کرده است.

آغاز شرح میرک: اما بعد حمدالله فاطر ذوات العقول الثورية و مظهر خفیات اسرار الربوبية، المبدع بنوره المشرق ... فان الفقیر... محمد بن مبارک شاه البخارائی ... يقول قد التمس منی ... ان الکتب لکتاب حکمة العین (گ ۲ ب) ... شرحاً یذلل صعابها... فشرعت فی تحریره ... مورداً فیہ لحواشی کتبها... قطب الدین الشیرازی مشیراً إليها بقولی: و فی الحواشی القطبية (گ ۳) ... فالمؤلف افتتح بعد ذکره بسم الله الرحمان الرحیم تبرکاً بقوله: [سبحانک اللهم یا

واجب الوجود] نظراً إلى الاعتبار الاول، وارادفه بقوله [یا مفیض الخیر و الوجود] نظراً إلى الاعتبار الثاني (گ ۳ ب).

نسخ به نستعلیق زده، بی نام، در تاریخ چهارشنبه ۱۱۲۹ تا برگ ۸۲، عنوانها و خط روی متن با جوهر سرخ کشیده شده است، دوسوم نسخه حاشیه ها به نستعلیق دارد با نشان «سید»، «س»، «س س»، «کنز»، «قاضی زاده»، «محمد»، «مصادر» دارد، تنها دو مقاله از بخش اول کتاب (الهیات) را دارد مقاله یکم گ ۵ تا ۷۷، مقاله دوم علت و معلول گ ۷۷ تا پایان گ ۹۱. جلد: مقوایی، رویه تیماج زرد قهوه ای شده، حاشیه گل بوته منگنه فشاری، آستر درون کاغذ آبی کمرنگ.

کاغذ: نخودی، فرنگی، ۲۱×۱۴/۵، ۹۲ برگ، ۱۵ سطر، ۵/۵×۱۲/۵. شماره پیشین: ۱۴ - ۲۴۴۴.

ع/۲۱۹۵

مجموعه

۱ - شرح تصریف زنجانی، از تفتازانی، سعدالدین، از گ ۲ تا ۱۲۳ ب.

۲ - قصیده شافعی، در گ ۱۲۴ ب.

نسخ در سبک غرب ایران، از میکائیل بن مراد ۱۲۱۲ (گ ۱۲۳ ب) میکائیل در قصیده بانه (در حاشیه گ ۵ ب)، حاشیه با نشانهای «منه»، «رحمه الله»، «سعدالله»، «جیلی»، «چلبی»، «یوسف» دارد، عبارتهای متن و حاشیه با شنگرف است، مهر بیضی شکل در گ ۵۱ ب با عبارت «فان لمحمد ...» که بقیه آن ناخواناست، در برگ ۱ نسخه سؤالی منقول از حضرت خدیجه (س) از پیامبر اکرم در باره آیاتی در باره محبت آمده است.

جلد: تیماج، یک لا، فرسوده، قهوه ای روشن، با جدول و منگنه، ۱۵۰×۲۰۰.

کاغذ: نخودی، فرنگی، ۷۰×۱۳۰، ۱۲۵ برگ، ۱۱ سطر.

شماره پیشین: ۴۸۷ - ۶۳۷۲.

ع/۲۱۹۵/۱

(صرف - عربی)

شرح تصریف زنجانی

از: تفتازانی، سعدالدین (۷۱۲ - ۷۹۱).

شیخ عزالدین ابوالفضائل ابراهیم بن عبدالوهاب بن عمادالدین بن ابراهیم الزنجانی (م بعد ۶۵۵) کتابی مختصر در تصریف و قواعد صرف بنام «العزی فی التصریف» نگاشته است که بعدها شرح ها و حاشیه هایی بر آن نگاشته شده، و چلبی در کشف الظنون ج ۲ ص ۱۱۳۹ آنها را معرفی کرده است. تفتازانی نیز از جمله کسانی است که بر این کتاب شرحی نگاشته اند. وی در شعبان ۷۳۸ این شرح را که از اولین تألیفات او می باشد به انجام رسانده است. این کتاب پیش از این با شماره های ۹۳/ع، ۱۲۷۷/۳، ۱۴۶۲/ع، ۱۷۳۳/ع و ۱۷۴۵/۲ در فهرست انوار معرفی شده است. آغاز ما برابر نسخه ۱۲۷۷/۳ ع است.

آغاز: بسملة. الا لا آلاء الا الاء الاله الکریم ان اروی زهر تخرج فی ریاض الکلام من الاکمام... و بعد فیقول... مسعود بن عمر القاضی التفتازانی... لمارایت مختصر التصریف (گ ۲)... عز الملة و الدین الزنجانی... سنح لی ان اشرح له شرحاً (گ ۲)...

انجام: و كذلك درجته واحدة و حرجة لطيفة و نموها و انطلاقة واحدة للمرّة و حسنة او قبيحة او غيرهما للنوع و كذلك البواقي. قد تم الكتاب المسمى بسعدالدین... علی يد الحقییر میکاییل ابن مراد... سنة ۱۲۱۲ (گ ۱۲۳) ب.

این رساله در برگهای ۲ تا ۱۲۳ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۹۵/۲

(مناجات)

منظومه مناجات

منسوب به امام شافعی است.

در برگ ۱۲۴ ب منظومه ای آمده است در ۱۲ بند ۵ مصرعی که مصرع پنجم در همه آنها به قافیه عین است. کاتب قصیده که همان میکاییل بن مراد است در برگ ۱۲۴ به این منظومه به عنوان منظومه «یا من یری ما فی الضمیر» اشاره نموده و خواص و رموز بسیاری بدان نسبت داده و گفته است که این منظومه را برخی به شافعی، و برخی به سهیل و محمود رواقی، منسوب کرده اند و وجه صحیح نسبت

آن به شافعی می باشد.

آغاز: یا من له کل العوالم تخضع
یا من به ارجو النجاة و اطمع
یا من یری ما فی الضمیر و یسمع
خیر الخلائق شافع و مشفع
انجام: ثم الصلاة علی النبی و آله
تم بعون الله علی ید حقییر الفقیر میکاییل (گ ۱۲۴) ب.

این رساله در برگ ۱۲۴ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۹۶

(فقه شیعه)

غایة المأمول

کتابی بزرگ در فقه است که نسخه جای گفتگو تنها دو بخش طهارت و صلوات از آن را در نزدیک به هشتصد صفحه در بردارد.

مؤلف در دیباچه گوید کتاب فقه را مطابق معمول بر چهار قسم ساختم که قسم اول در عبادات و آن در چند کتاب است: اول طهارت که چهار رکن دارد. سپس با خطی نزدیک به خط متن، صفحات آغازین کتاب طهارت (گ ۲) و کتاب صلوات (گ ۶۵) اصلاح شده، و در حاشیه (گ ۱) ب این عبارات افزوده شده است: [و سمیته بغایة المأمول... لما هو المسؤل] در دیباچه متن آمده است که: «فهذه اشارات الی ریاض الاحکام» که شاید مقصود کتاب «ریاض المسائل» میرسید علی (ذریعه ج ۱۱ ش ۱۹۹۹) باشد. مؤلف در چند جا از کتابهای حاجی کلباسی به عنوان تألیفات پدرش یاد می کند مانند: [و استحسنة والدی العلامة فی «منهاج الهدایة» (گ ۱۶۳) ب] «و والدی فی المنهاج و الارشاد و النخبة» (گ ۲۱۴) [از قدما همچون کلینی، مفید، محقق، علامه، سیوری، ابن فهد نیز نقلها دارد.

از میان پسران علامه کلباسی، محمد جعفر (۱۲۱۹ - ۱۲۹۲) رساله در دیات و حدود و ... دارد.

محمد مهدی (م ۱۲۸۷) کتاب اجتهاد و تقلید، استصحاب و ... دارد و ابوالمعالی (۱۲۴۷ - ۱۳۱۵) رساله در طهارت و صلوات دارد که هیچیک از اینها با نسخه ما مطابقت نمی کند.

فهرستی پراکنده از مطالب کتاب چنین است:

کتاب الطهارة

رکن اول: در میاه (گ ۲).

رکن دوم: طهارت با آب (گ ۶).

بحث اول: در وضوء (گ ۶).

بحث دوم: در غسلهای واجب (گ ۲۰).

رکن سوم: در طهارت با خاک (گ ۳۱ ب).

رکن چهارم: در ازاله نجاسات (گ ۴۱).

کتاب الصلاة

فصل اول: در اعداد نمازهای واجب (گ ۶۵ ب).

فصل دوم: در معرفت اوقات نماز (گ ۶۵ ب).

فصل سوم: در قبله (گ ۷۰).

فصل چهارم: در لباس نمازگزار (گ ۷۳).

فصل پنجم: در مکان (گ ۹۲).

فصل ششم: در آنچه سجده بر آن صحیح است (گ ۹۶ ب).

فصل هفتم: در مستحبات نماز (گ ۹۹).

فصل هشتم: در اذان و اقامه (گ ۱۱۲).

مقصد دوم: در افعال نماز واجب (گ ۱۳۴ ب).

بحث اول: نیت (گ ۱۳۴ ب).

بحث دوم: قیام (گ ۱۴۲).

فصل یازدهم: در احکام سجده شکر (گ ۲۱۰).

مقصد سوم: در بقیه نمازهای واجب (گ ۲۱۱).

باب اول: در نماز جمعه (گ ۲۱۱).

مقصد چهارم: نمازهای مستحب (گ ۲۴۵ ب).

باب اول: در نوافل (گ ۲۴۵ ب).

مقصد پنجم: در لواحق (گ ۲۶۶).

باب اول: در بیان منافیات صحت نماز و مبطلات آن (گ ۲۶۶).

باب ششم: در نمازهایی که واجب است شکسته باشد (گ ۳۹۲).

آغاز: الحمد لله الذي صغرت عنده عبادة المخلوقين وعجزت عن ... وبعد فهذه
اشارات الى رياض الاحكام على حسب ... ورتبته الاقسام الاربعة المتداولة بين الفحول ...
(گ ۱ ب)

انجام (افتاده): ... الباب السادس في الصلوات التي ... في بعض الاخبار ولا فرق فيه بين
ان يكره كل من الفريضة والنافلة واقعة فيها وكره الفريضة تامة او مقصورة او يكون الفريضة واقعة
تامة والنافلة كانت خارجة ... (گ ۳۹۲)

نسخ، بی نام، بی تاریخ (قرن ۱۳)، ظاهراً اوائل نسخه به خط مؤلف است زیرا
خط خوردگی در آن دیده می شود، شامل طهارت و صلوات، در حاشیه،
تصحیحها با نشان «صح» مشخص شده است.

جلد: تیماج مشکى، مقوایی، ترنج و نیم ترنج و منگنه در حاشیه جلد، از
کتاب جدا شده همراه آن است، ۲۲۵×۱۶۵.

کاغذ: فرنگی، نخودی، اندازه نوشته متغیر ۱۴۵×۸۰ و ۱۴۵×۱۰۰، ۳۹۳ برگ،
۱۷ سطر.

شماره پیشین: ۴۸۹ - ۲۳۷۴.

ع/۲۱۹۷

(فقه شیعی)

ارجوزه فقهی

ناظم ناشناس است.

در عبادات و معاملات.

آغاز: القول في حكم ذوى الاعذار	اذا خلوا فى باقى النهار
ان حاضرت المراءة اوان نفست	ابطل ذاك صومها ثم قضت (گ ۱ ب)
انجام: اليك او قضية و الجارى	مجراه كل ذاك كالا قرار
القول فى الاقرار بالاخبار	عن حقه السابق للاقرار (گ ۲۷)

فهرست مطالب:

حکم کسی که عذر او در وسط روز رفع می شود برای روزه (گ ۱ ب)، بیان
اعتکاف در مساجد (گ ۲)، حج، اقسام و شروط (گ ۲ ب)، احرام (گ ۳ ب)،
طواف (گ ۷)، سعی (گ ۸)، حلق و تقصیر (گ ۹ ب)، عمره (گ ۱۱)، جهاد

(گ ۱۱ ب)، قسمت غنائم (گ ۱۳)، امر به معروف و نهی از منکر (گ ۱۴)، آداب تجارت (گ ۱۵ ب)، عقد (گ ۱۶)، خیابار (گ ۱۷)، عیوب (گ ۱۷ ب)، ربا (گ ۱۹ ب)، اجاره (گ ۲۳)، مزارعه (گ ۲۳ ب)، مساقات (گ ۲۴) و صلح همراه اقرار (گ ۲۷).

نسخ، بی‌نام و بی‌تاریخ، قرن ۱۲، با جدول زر، محل دو بیت از اشعار را در گ ۱ ب و گ ۲۷ با رنگ سبز زده شده است تا افتادگی اول و آخر نسخه مشخص نشود و نیز به صورت کتیبه در آورده است، بعضی ابیات (عنوانها) با شنگرف، روی صفحه اول عبارت «مربع کاغذ زرد» نوشته شده است، کاغذ متن موریانه خورده است.

جلد: پارچه گل دار، مقوایی، درون کاغذ نخودی، ۱۹۰×۱۶۵
کاغذ: هندی کهنه، و با کاغذ ضخیم فرنگی متن و حاشیه کرده است، ۲۷ برگ، ۱۷ سطر.

شماره پیشین: ۲۲ - ۱۹۰۷.

ع/۲۱۹۸

(کلام شیعه)

مجموعه

شامل دو بخش است:

۱ - حاشیه شرح تجرید، از خفری (م ۹۵۷)

۲ - تجرید الاعتقاد، از خواجه نصیر طوسی (۵۹۷ - ۶۷۲)

نسخ، بی‌نام، بی‌تاریخ (سده ۱۱)، حاشیه‌ها «خليفة» (گ ۸۶)، «عظ»، «منه»، «س ح ن»، «للاستاد مد ظله» (گ ۳۷)، «۵»، «ظ خ ل ن»، «۱۲»، «خ»، «ع»، «م ح ق»، در گ ۱۰۰ در حاشیه کلمه «بلغ» دیده می‌شود، تصحیحها با «صح»، و یک برگ الحاقی از حاشیه‌های یک کتاب منطقی و در گ ۱۵۸ ب یک شعر فارسی نوشته شده است، مهر مالکیت در گ ۱ در تاریخ ۱۱۹۹ محمد بن محمد کاظم در دارالسلطنه اصفهان و در گ ۲ با عبارت «عبده الراجی محمد حسین» محمد حسین بن محمد تبریزی و در گ ۲ «هو الله الغنی عبده محمد حفیظ حسینی» با تاریخ ۱۱۰۸ دارد.

جلد: تیماج زرشکی، یک‌لا، درون کاغذ رنگی ابری، ۱۷۰×۹۵.
کاغذ: دولت آبادی، نخودی، ۱۰۵×۵۰ و ۱۰۰×۵۰، ۱۵۸ برگ، سطرها متغیر میان ۷ و ۱۴.
شماره پیشین: ۱۱۳ - ۲۵۴۳.

ع/۲۱۹۸/۱

(کلام شیعه)

حاشیه شرح تجرید

متن از: نصیرالدین طوسی (۵۹۷ - ۶۷۲).

شرح از: قوشچی (م ۸۷۹).

حاشیه از: خفری، شمس‌الدین محمد بن احمد (م ۹۵۷).

مکرر شماره ۲۱۲۲/ع، آغاز و انجام مطابق نسخه بالا است.

ع/۲۱۹۸/۲

(کلام شیعه)

تجرید الاعتقاد

از: نصیرالدین طوسی (۵۹۷ - ۶۷۲).

آغاز و انجام مطابق نسخه‌های چاپی است.

مقداری از مقصد پنجم افتاده است یعنی از اواسط مسئله ششم تا پایان مقصد پنجم در متن افتادگی است. و در گ ۱۵۲ نیز دو سطر بالای صفحه تکراری نوشته شده است.

کتاب تجرید الاعتقاد از کتب رایج و متداول کلام در حوزه‌های درسی می‌باشد و به همراه شروح آن بارها چاپ شده است. (مشار عربی ص ۱۶۲ و ص ۵۴۳ و ص ۷۴۲) پیش از این شروحي از آن در همین فهرست با شماره‌های ۲۰۰۳/ع، ۲۰۰۴/ع، ۲۱۴۲/ع، ۲۱۵۳/ع و ۲۱۲۲/ع معرفی شده است.

این رساله در برگهای ۹۸ تا ۱۵۷ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۹۹

مجموعه

شامل دو بخش است:

- (۱) شرح دشتکی بر هیا کل النور سهروردی، از گ ۱ تا ۱۱۹.
 (۲) اصطلاحات صوفیه فارسی، از عبدالرزاق کاشانی، از گ ۱۲۰ تا ۱۲۲.
 کرانه صفحات، آغاز و انجام موریانه زده است.
 جلد: تیماج، یک لا، سرخ.
 کاغذ: نخودی، اصفهانی، ۱۲۲ برگ.
 شماره پیشین: ۴۸ - ۲۴۷۸.

ع/۲۱۹۹/۱

(فلسفه اشراقی)

اشراق هیا کل النور

لکشف ظلمات شوا کل الغرور

شرحی است بر کتاب هیا کل النور. متن «هیا کل النور» از سهروردی (۵۴۹ - ۵۸۷) یحیی و شرح از غیاث‌الدین منصور دشتکی (م ۹۴۹) است. مؤلف متن یحیی بن حبش بن امیرک، در سهرورد زنجان زاده شد و در دانشگاه مراغه بیاموخت و به حلب رفت. شاید بتوان حدس زد که یکی از انگیزه‌های سفر سهروردی به سوریه نزدیک شدن به مراکز فلسفه خسروانی بود که آموزشهای عرفانی ایشان در کوهستان لبنان شهرت داشت، این کوهستان تا به امروز نیز به «کسروان» معرب خسروان شهرت دارد و سهروردی در کتاب «حکمت اشراق» خود را پیرو آن مدرسه و آن را بازمانده فلسفه ایران ساسانی می‌شمرد. کوهستان لبنان در شش سده پیش و پس از اسلام به صورت پناهگاه فیلسوفان و عارفان درآمد بود که از طرف دولت روم در قسطنطنیه و اسکندریه تحت تعقیب بودند. ایشان از آزادیهای آغازین اسلام استفاده کرده در کوهستان لبنان زندگی می‌کردند، یکی از مظاهراستفاده ایشان از این آزادی اسلامی آنکه کتاب اثولوجیای افلوطین (۲۰۴-۲۷۰) پس از تکفیر و محکوم شدن در رُم و اسکندریه و قسطنطنیه پنهان شد، و نسخه آن در همین کوهستان لبنان مخفی و از گزند

دستبرد دولت روم در زیر سایه امنیت ناشی از دوری محفوظ بماند تا در سده سوم هجری به دست عبدالملیح بن ناعمه حمصی به تازی برگردانیده شد و کندی (م ۲۵۸) یعقوب بن اسحاق آن را ویراستاری و اصلاح کرد و به شاهزاده احمد پسر معتصم خلیفه پیشکش ساخت.

آری سهروردی برای جستجو از آثار فلاسفه خسروانی به سوریه رفته بود، بویژه که در آن روزگار سوریه زیر حکومت خاندان ایوبی از کردان نیمه گنوسیست و پیروان غزالی می‌بوده و سهروردی هر چند تندروتر از غزالی بود اما خود را ضد غزالی نمی‌دید و خطری از طرف ایوبیان احساس نمی‌کرد. لیکن ترکان سلجوقی پس از طرد و مرگ غزالی (۴۵۰ - ۵۰۵) در زیر فشار خلیفگان عرب، بر ضدیت و دشمنی غزالی با تشیع تکیه داشته، گنوسیسم غزالی را به فراموشی سپرده، گنوسیستهای حاد مسلمان چون عین‌القضات را با همه تظاهر که به دوری از تشیع و پیروی از تسنن غزالی می‌نمود، در همدان که از مراکز گنوسیسم اسلامی بود کشتند (۵۲۵)، چه رسد به سوریه که از ترس اسماعیلیان مصر و به آرزوی بازگشت امویان، مدّ تسنن سلفی روزافزون بود و حاکمان ایوبی آنجا که خود متهم به گنوسیسم و پیروی غزالی بودند، برای دفع آن تهمت و خودشیرینی نزد خلیفگان عرب بغداد که می‌خواستند ریشه گنوسیسم رافض را از مصر اسماعیلی براندازند، آشکارا بر ضد هرگونه گنوسیسم، هر چند مانند عین‌القضات و سهروردی بی‌رفض باشد می‌جنگیدند.

سهروردی در چنین روزگاری به حلب رسید و به گفته خلکان از سوی سنیان به بی‌دینی و زندقه و باورداشتن به راه فیلسوفان کهن متهم شد، حاکم حلب ملک ظاهر پسر صلاح‌الدین ایوبی او را زندانی کرد، سپس از ترس سنیان و با موافقت پدرش صلاح ایوبی او را در سن ۳۸ سالگی در پنجم رجب سال ۵۸۷ در دژ معروف حلب خفه کرد و سنیان جنازه اش را چند روز بی‌او یختند، سپس خلکان از سبط ابن جوزی می‌آرد که پس از پایان نماز آدینه سلخ ذی حجه سال ۵۸۷ جنازه سهروردی را از زندان بیرون آوردند و یارانش پراکنده شدند. او عنوان کتابهایی که به سهروردی نسبت داده شده چنین می‌آورد:

«تنقیحات» در اصول فقه، «تلویحات» در عرفان، «هیا کل» جای گفتگو

«حکمة الاشراق»، «غریبة غریبة» که همانند رساله الطیر «حی بن یقظان» ابن سینا است. جای گفتگوی ما هیا کل النور است که متنی کوچک فلسفی از دیدگاه اشراقی و در هفت هیکل است.

فهرست هیا کل النور چنین است:

پیشگفتار نزدیک به صد کلمه (شرح دشتکی در نسخه زیرین، گ ۱ تا گ ۷ ب).
هیکل یکم در باره جسم، پیرامون ۹۰ کلمه، شرح دشتکی (گ ۷ ب تا ۲۲).
هیکل دوم چاپ مصر ص ۴۹ - ۵۶، شرح دشتکی نسخه ملی (گ ۲۲ تا ۵۱).
هیکل سوم، سه حالت: وجوب، امکان و امتناع، چاپ مصر ص ۵۷ - ۵۸، شرح دشتکی نسخه ملی (گ ۵۱ ب).

هیکل چهارم توحید ص ۵۹ - ۶۷ شرح آن در نسخه ملی گ ۵۲ ب.

این هیکل خود پنج فصل دارد: (۱) اثبات توحید (گ ۵۲ ب)، (۲) تشکیک و مدرج بودن نور (= وجود) (گ ۶۸)، (۳) از یکی جز یکی نباید (قاعده صدور) (گ ۶۹)، (۴) سه جهان (گ ۷۴ و ۵) جاودانگی جهان (گ ۸۱).

هیکل پنجم، حرکت دوری است، ص ۶۸ که خود دو فصل دارد. دشتکی برای این هیکل یک مقدمه در دو مطلب نیز پیش در آمد ساخته است: (۱) بینهایت چیست؟ (گ ۸۳ ب) و (۲) همه ابعاد متناهی هستند (گ ۸۶ ب).

فصل اول هیکل پنجم، حرکت فلک خودجوش از نفس ازلی او است (گ ۹۱). فصل دوم؛ خود فلک و حرکت آن فیض ازلی الهی است، پس آغاز و انجام ندارد (گ ۹۸ - ۱۰۳).

هیکل ششم؛ روان آدمی جاودان است و از تن آدمی جدا می شود و به جهان نور می پیوندد. چاپ مصر ص ۸۰ - ۸۵ شرح دشتکی (گ ۱۰۳ ب).

هیکل هفتم؛ چگونگی پیوند ارتباط روان آدمی با جهان نور در حالت خواب یا جنون. چاپ مصر ص ۸۵ - ۹۰ شرح دشتکی نسخه این کتابخانه (گ ۱۱۰ ب - ۱۱۹).

در سده دهم پس از تقسیم خاورمیانه به خاور صفوی و باختر عثمانی، به دلیل بالا آمدن مدّ گنوسیسم اسلامی، کتاب «هیا کل النور» مورد توجه و تدریس قرار گرفته، حاشیه‌ها و شرحها بر آن نگاشته شد. برخی حاشیه‌هایش در ذریعه

ج ۶ ص ۱۴۰ و برخی شرحهایش در همان کتاب ج ۱۴ ص ۱۷۶ - ۱۷۸ و نیز در حرف «ه» کشف الظنون معرفی شده است. متن عربی «هیا کل النور» به گفته سرکیس و مشار در قاهره سال ۱۳۳۵ چاپ شده بود، سپس با تحقیق و پیشگفتار دکتر محمد علی ابوریان در همانجا به سال ۱۹۰۷ در ۱۲۷ ص چاپ شد که متن کتاب تنها در ص ۴۵ - ۹۰ جا دارد.

از شرحهای هیا کل النور تنها شرح دوانی (۸۳۰ - ۹۰۸) بنام «شوا کل الحور» همراه با شرحی ناشناخته به سال ۱۳۲۳ ق در ایران و سپس تنها، در مدراس هند به سال ۱۹۵۳ م چاپ شده است (ذریعه ج ۱۴ ص ۱۷۷).

شرحی دیگر از «هیا کل النور» که جای گفتگوی ما است از غیاث الدین منصور دشتکی پسر صدرالدین دشتکی است که مدرسه دشتکی شیراز در فلسفه بدیشان نسبت دارد، منصور به سال ۹۴۹ درگذشت و پدرش صدر دشتکی (۸۲۸ - ۹۰۳) همروزگار ملا جلال دوانی (۸۳۰ - ۹۰۸) بود که هر یک مدرسه‌ای و شاگردانی داشتند، مدرسه دوانی محافظه کار و سنت‌گراتر و مدرسه دشتکی خوش مشرب تر و گنوسیست تر بوده است.

کتابهای درسی عمده که در این دو مکتب تدریس می شد؛ شرح تجرید علامه (۶۴۸ - ۷۲۶) از قوشچی (م ۸۷۹) و شرح مطالع از قاضی بیضاوی (م ۶۸۵) و محمود اصفهانی (م ۷۴۹) و در سطح عالی تر «هیا کل النور» سهروردی (۵۴۹ - ۵۸۷) می بود، که آموزگاران هر یک از دو مدرسه آنها را با روش آن مدرسه تدریس می نموده حاشیه‌های توضیحی بر آنها می نگاشتند یا شرحی کامل می نوشتند، پس چون آن شرح و یا حاشیه به آموزگاران مکتب رقیب می رسید ایشان نیز به پاسخ گوئی می پرداختند. بدین سان می بینیم هنگامی که دوانی حاشیه قدیم خود را بر شرح تجرید می نگارد صدر دشتکی آن را با حاشیه قدیم خود نقادی می کند، پس دوانی حاشیه جدید را و پس از نقد جدید از سوی دشتکی، حاشیه اخیر یا جدید تر را می نگارد (ذریعه ج ۶ ص ۶۷، ۱۱۶، ۱۲۴ و ۱۳۴).

هنگامی نیز که صدر دشتکی حاشیه قدیم را بر ضد حاشیه قدیم دوانی بر مطالع الانوار می نگارد دوانی حاشیه جدید را نگاشته «تعویذ المطالع» می نامد (ذریعه ج ۶ ش ۷۲۴ و ج ۴ ش ۱۱۴۳). کم کم مجموعه این حاشیه‌های ضد

یکدیگر «طبقات صدریه» و «طبقات جلالیه» شهرت می‌یابد (ذریعه ج ۱۵ ص ۱۴۷ و ۱۵۱). در همان زمان برخی دانشمندان نیز به نگارش مقاله‌هایی در محاکمه میان این دو مدرسه پرداخته که به نام محاکمه میان طبقات صدری و طبقات جلالی در ذریعه (ج ۲۰ ص ۱۳۴) معرفی شده است.

پس از مرگ صدر دشتکی در ۹۰۳ پسر وی منصور دشتکی در جوانی بر جای پدر نشسته خود و یارانش به پاسخ‌گوئی به پیروان دوانی پرداختند، اگر پدر تنها در بحث‌های کلامی کتب سطح متوسط می‌پرداخت، پسرش منصور با «شرح هیا کل النور» در سطح عالی فلسفه نیز به کشاکش ایده‌تئولژیک با مدرسه دوانی دست یازید.

دوانی که با ترکمانان حاکم بر ایران و نیز با خلیفه عثمانی پیوند زده بود ناگزیر به رعایت سنت‌گرائی ایشان، بسیاری از آرای تند گنوسیستی پان‌ته‌ئیستی سهروردی را تعدیل کرده کتاب را «شوا کل الحور» که اشارتی به معاد جسمانی دارد نامیده بود، منصور دشتکی در همه جا از سهروردی دفاع نموده سخنان دوانی را مردود ساخته کتاب را «اشراق هیا کل النور» می‌نامد که مفهوم متافیزیک‌تر از «شوا کل الحور» دارد.

این فیلسوف روشن‌اندیش، پس از مرگ قوام‌الدین حسن مدتی به صدارت دولت شاه طهماسب بر نشست و با اعتراض‌های شیخ علی کرکی (م ۹۴۰) رو به رو شد و کناره‌گیری کرد. افندی در ریاض‌العلماء و خوانساری در روایات به نقل از علی دشتکی (م ۱۱۲۰) صاحب شرح صحیفه (ذریعه ج ۱۱ ش ۱۹۶۷) از دو فرزند منصور دشتکی (شارح هیا کل) یاد می‌کند که بزرگتر ایشان شرف‌الدین قشرگرا و کوچکتر صدرالدین خردگراتر بود، منصور پدر همواره صدر را بر شرف برتر می‌داشت، و از اینکه شاه طهماسب به عکس آن بود و شرف را ترجیح می‌داد، با چنین شعر گله می‌نمود:

هر کجایی هنری هست بدو می‌بخشند بیشتر زانکه از ایام تمنا دارد
نیز داستانهائی از برخوردار شارح هیا کل با شیخ علی کرکی (م ۹۴۰) از مهاجران جبل عامل (قرن ۱۰ ص ۱۶۰) در حضور شاه طهماسب و حمایت طهماسب از قشرگرائی شیخ دیده می‌شود که به کناره‌گیری منصور از صدارت و

بازگشت به شیروان می‌انجامد (روضات ج ۷ ص ۱۷۶-۱۹۹؛ ذریعه ج ۱۰ ص ۳۸ ش ۲۱۰). کرکی نه تنها منصور دشتکی شارح هیا کل را از دربار براند، بلکه ابراهیم قطیفی درگذشته پس از ۹۴۵ (طبقات اعلام الشیعه قرن ۱۰ ص ۴-۵) را نیز که بر خلاف نظر شاه که می‌خواست نماز آدینه را برقرار سازد، او قائل به حرام بودن نماز جمعه بود و درباره آن رساله (ذریعه ۱۵ ش ۴۳۵) نگاشته است، از آنجا براند. حکومت صفوی که برای رقابت با خلافت عثمانی در قشرگرائی مسابقه گزارده بود نمی‌توانست گنوسیسم حاد دشتکی را بپذیرد. دشتکی، پرده‌های سنی‌نمائی را که دوانی بر گنوسیسم افراطی کتاب «هیا کل» سهروردی کشیده بود، و شارح در مقدمه شرح خود آنها را «سنگ راه علم» می‌نامد برکنار زده است.

آغاز: افتتاح فاقول: یا غیاث‌المستغیثین نجنا باشراق هیا کل النور عن ظلمات شوا کل الغرور، و أجدبنا بشوق الجمال عن اغمار الغرور الی ذروة الکمال. و لاتحجینا بظلمات... و بعد: یقول احوج... منصور بن محمد الحسنی قد قادی الزمان ان اوشح... بما فی «هیا کل النور» من اللطائف (گ ۱ ب)... و فی شرحه المشهور من الاختلال و القصور (گ ۲ ب)... هذا و انی عشرت فی الکتب التي بایدی الطلبة علی ماکتبه بعض الاجلة علی الهیا کل شرحاً و لم یزد علیه الا نقضاً و جرحاً فطویت کشحاً (گ ۲ ب)... ان الناس فی زماننا مقتصرون علی جمع الکتب و خزنها دون معرفة... لثلا یظن فی ظان انی اخرص علیه تعصباً... کما هو دأبه... فی شأن سید حکماء الزمان صدر أعظم الأوان (گ ۲ ب)... رأیت ان انقل کلماته اللطيفة لآتقی عتی الظنون (گ ۳ ب) عسی ان یقع منی موقع الخدمة للطلاب (گ ۳)... ثم ان الشارح بجلالة شأنه و علو مکانه سمی جرحه او شرحه بالشوا کل و سمیت مقالتي هذه باشراق هیا کل النور لکشف ظلمات شوا کل الغرور... و هانا اشروع (گ ۴)... بل یشایعه فی مطالبه ق خ ره [یا قیوم] ای المدبر المتولی لجميع الأمور [ایدنا بالنور] ای الحججة [و ثبتنا علی النور] ای العبادة [واحشرنا الی النور] ای الیک، وضعاً للظاهر موضع المضمرة (گ ۴ ب)...

دشتکی در دیباچه این شرح، از شرح‌کننده پیشین، که دوانی است بدگوئی کرده گوید: گمان نرود که چون وی بر سیدالحکماء، صدر أعظم آوان (پدر شارح دشتکی) تاخته است من به انتقام برخاسته‌ام! (گ ۲ ب) هرچند که بنابر «و جاد لهم بالتی هی احسن» نرمش به از خشونت است، لیکن السیء بالسئ و البادی

اظلم، مرا بر آن داشت تا سنگها^۱ که وی در راه دانشجویان انداخته بود من بر کنار زخم (گ ۳) تا گمراه نشوند، و گرنه شرح او شایسته رد کردن نبود، چه خوش گفت شاعر فارسی زبان:

دارد صدف بسی گهر و دم نمی زند

وز بیضه ای خروش کنان است ماکیان!

و سپس (در گ ۳ ب) گوید: چون این شارح جارح کتاب خود را «شوا کل» نامید، من رساله خودم را «اشراق هیا کل النور لکشف ظلمات شوا کل الغرور» نامیدم (گ ۴). سپس می گوید: ولاینزع السر السائر الی القدس فی ماریه، بل یشایعه فی طلبه ی. خ. ر. ه. [یا قیوم] ای المدبّر المتولی لجمیع الأمور [آیدنا بالنور] ای الحجّة [و ثبتنا علی النور] ای العبادة [واحشرنا الی النور] ای الیک، وضعاً للظاهر موضع المضمّر. قال القیصری النور اسم من أسماء الله تعالی (گ ۴ ب)...

انجام: ۱۶) الوجود یشخص جمیع المشخصات (۱۷) الایض موجود ... (۱۸) أن جمیع الحوادث ازلاً و ابدأً أمر وحدانی شخصی مستنده الی علته دفعة واحدة (۱۹) انه یجوز ان یکون الشیء اعم من نفسه. ولنختم الکلام بذکر المفضل المنعم والصلاة والسلام علی سید الانام. اللهم یا مَعَمَّ الأنوار... نورنا بانوارک... واجعل اهل الاشراق... وقد سهّم، سیّما نبینا الذی... و آله الکرام و صحبه العظام ما تعاقب اللیل والنهار. قد تم هذا الکتاب الشریف... المسمی باشراق هیا کل النور لکشف ظلمات الغرور الذی صَنّته السید... استاد البشر والعقل الحادی عشر أبونا و أب الأبناء... غیاث الشریعة والحقیقة والذین منصور الحسینی الشیرازی خلد ظلال معالیه... فی تاریخ عشرين من رمضان سنة ۱۰۶۱ علی ید الفقیر درویش نصر الفروسی (چنین) غفرله.

نسخ متمایل به نستعلیق، درویش نصر الفروسی (چنین)، در تاریخ (ناخوانا) عشرين من رمضان سنة ۱۰۶۱ (گ ۱۱۹ ب در حاشیه)، بر روی متن هیاکل سهروردی خط مشکی و گاهی شنگرف کشیده شده است، در برخی جاها

۱- شاید مقصود دشتکی از عبارت [قصدت اماطة الأذى عن طریقهم و نفی القذى عن مشارب (گ ۳ ن)]، سنی نمائی هائی باشد که دوانی بدان وسیله گنوسیسم سهروردی را پس پرده تسنن پنهان کرده و دشتکی دعوی روشنگری آن را دارد.

ارقام را به جای کلمات عدد بکار گرفته است، ۲ به جای اثین و گاه به جای الثانی، الفصل ۳ به جای الفصل الثالث، از واژگان کوتاه شده بیش از دیگران استفاده می کند: تع به جای تعالی، بالضر بجای بالضرورة، ک به جای ذلک، ایض بجای ایضاً، علی ۲ به جای علی الثانی، المط به جای المطلق، و به جای المطلوب، ع به جای علیه السلام و ح به جای حینتذ، حاشیه با نشان «منه خلدالله ظلّه العالی» در (گ ۶ ب، ۲۱ ب، ۳۳ ب، ۳۴ ب، ۳۷ ب، ۳۹ ب، ۷۱ ب و ۱۱۹ ب) دیده می شود و چنین می نماید که در زندگی مؤلف یعنی پیش از مرگ او در ۹۴۸ نوشته شده باشد، لیکن در پایان نسخه چنانکه یاد شد و در کپی آن در صفحه مقابل دیده می شود، تاریخ کتابت رمضان ۱۰۶۱ آمده است، مگر تصور کنیم این عبارت بعداً افزوده شده باشد، این رساله در برگهای ۱ تا ۱۱۹ مجموعه جای دارد.

ع/۲۱۹۹/۲

(عرفان فارسی)

اصطلاحات صوفیه

کمال الدین عبدالرزاق کاشانی (م ۷۳۰) پسر جمال الدین احمد پس از آنکه چند متن عرفانی، همچون «منازل السائرین» انصاری و «فصوص الحکم» منسوب به ابن عربی یا فارابی و نیز «تائیه» از ابن فارض را شرح نمود، نیاز به شرح اصطلاحات صوفیان را احساس کرده چند رساله در این موضوع بنگاشت.

۱- «لطائف الاعلام فی اشارات اهل الالهام» که نسخه آن در کتابخانه تقوی هست (ذریعه ج ۱۸ ص ۳۱۳). این کتابخانه به مجلس شورای ملی منتقل شده است.

۲- «رشح الزلال فی شرح الالفاظ المتداولة بین ارباب الاذواق و الاحوال» این کتاب را اسماعیل پاشا بغدادی در ذیل کشف الظنون به کاشانی نسبت می دهد و در جای دیگر دیده نمی شود.

کاشانی چند رساله دیگر نیز به نام اصطلاحات صوفیه دارد که دو تا به فارسی و دیگری به عربی است. صاحب ذریعه عربی را خلاصه ای از «لطائف الاعلام» می داند و آغاز هر دو را می آورد (ذریعه ج ۲ ش ۴۹۱ و ج ۱۸ ص ۳۱۳ ش ۲۶۱)

در فهرست مرعشی قم دو اصطلاحات صوفیه فارسی به کاشانی منسوب است.
 (۱) مرتب بر سه فصل: الف) ویژه معشوق، ب) مشترک میان عاشق و معشوق و ج) ویژه عاشق.
 آغاز حمد و سپاس خدای را که درر معانی را در تحت صور بیانی عیان می‌کند...

(۲) اصطلاح هائی را کوتاه گزارش می‌دهد.

آغاز: تصوف تصفیه قلب است از کدورت قالب... نسخه کتابخانه ملی برابر این است.
 آغاز: اصطلاحات صوفیه من کلام خ (= شیخ) عبدالرزاق علیه الرحمة: تصوف عبارت است از تصفیه قلب از کدورات قالب. دنیا عبارت است از آنچه بنده را از راه خدا باز دارد. زهد عبارت است ... جمع الجمع عبارت از مرتبه انسان کامل است. هوا میل نفس است (گ ۱۲۰)... گیسو طریق طلب را گویند ... خم زلف معضلات و مشکلات الهی را گویند (گ ۱۲۱)... می ذوقی را گویند که از دل سالک برآید و او را خوشوقت گرداند (گ ۱۲۱ ب).

از این به بعد در حاشیه به چلیپا نوشته شده است: ساغر و پیمانۀ شیئی را گویند که ورود انوار غیبی ... زنار ... صنم ... رند و قلاش...

نستعلیق متوسط، ظاهراً خط همان کاتب پیشین نویسنده شرح هیاکل النور دشتکی - سهروردی است، اصطلاحات صوفیه در صفحه ۱۲۱ ب پایان نیافته باقی را به چلیپا در حاشیه نوشته است و در برگ ۱۲۲ پشت و رو مطالبی عرفانی به چلیپا نوشته شده است، این رساله در برگهای ۱۲۰ تا ۱۲۲ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۰۰

مجموعه

۱- اعتقادات، از ابن بابویه صدوق، محمد بن علی (م ۳۸۱)، از گ ۱ ب تا گ ۶۱.

۲- دعای عدیله، از گ ۶۱ ب تا گ ۶۴ ب.

۳- فرقه ناجیه، از ابراهیم بن سلیمان قطیفی، در اینجا بلاغ تصحیح دیده می‌شود، از گ ۶۵ ب تا گ ۱۰۶.

۴- نوادر، از احمد بن محمد بن عیسی اشعری (ق ۳)، از گ ۱۰۷ ب تا گ ۱۵۴ ب.

۵- صلوات، از گ ۱۵۶ ب تا گ ۱۵۹.

۶- اوراد فتحیه، از سید علی بن شهاب الدین الهمدانی (م ۷۸۶)، از گ ۱۶۰ ب تا گ ۱۷۱ ب.

۷- دعا و قطعه از «اربعون سورة تورات»، از گ ۱۷۲ تا گ ۱۷۳ ب.

۸- دعای عدیله و دعای عدیله کبیره، از گ ۱۷۵ تا گ ۱۷۹.

۹- نیایش و دعا برای سلطان حسین (۱۱۰۶ - ۱۱۳۶) موسوی صفوی بهادرخان، از گ ۱۷۹ ب تا گ ۲۱۴ ب.

۱۰- [در حاشیه] اعتراضاتی بر صوفیه، احتمالاً به خامه علم الهدی محمد (۱۰۳۹ - ۱۱۱۵) پسر محمد محسن فیض، به عربی و فارسی، از گ ۱۷۵ تا گ ۱۸۸.

۱۱- [در حاشیه] بخشی از «بشارة الشیعه»، این کتاب بخشی از فیض کاشانی (۱۰۰۷ - ۱۰۹۱) است (ذریعه ج ۳ ش ۳۹۳)، از گ ۱۹۰ ب تا ۲۰۰ ب، احتمالاً به خامه علم الهدی فرزند فیض (۱۰۳۹ - ۱۱۱۵) است (گ ۲۰۴ حاشیه).

۱۲- [در حاشیه] فهرست اصول اصلیه (ذریعه ج ۲ ش ۶۵۶)، از فیض کاشانی (۱۰۰۷ - ۱۰۹۱)، احتمالاً به خط علم الهدی (۱۰۳۹ - ۱۱۱۵)، این نسخه در پزشکی است، از گ ۲۰۱ تا گ ۲۰۳ و بقیه گ ۲۱۲ تا گ ۲۱۳.

۱۳- [در حاشیه] اصطلاحات رجال وافی، از فیض کاشانی (۱۰۰۷ - ۱۰۹۱)، به خامه علم الهدی، محمد (۱۰۳۹ - ۱۱۱۵)، از گ ۲۰۴ ب تا گ ۲۱۰ ب.

۱۴- اعمال ماههای مبارک رجب و شعبان و رمضان، از گ ۲۱۷ تا گ ۲۴۶ ب.

اعمال شبهای ماه رجب از گ ۲۱۷ تا گ ۲۲۴ ب.

اعمال شبهای ماه رمضان از گ ۲۲۷ تا گ ۲۲۸ ب.

اعمال شب نیمه شعبان (دعای کمیل) در گ ۲۳۶ ب، و بقیه شبهای ماه شعبان از گ ۲۳۱ تا گ ۲۴۶.

اعمال ماه رمضان از گ ۲۴۶ تا گ ۲۴۶ ب.

نسخ، ۱۰۶۷ و ۱۱۱۰، به خط کاتبان مختلف نوشته شده است که نام همه آنان مشخص نیست، کاتب اعتقادات محمد رفیع بیارجمندی ابن حبیب الله به

تاریخ پنجشنبه اواسط صفر ۱۱۱۰ که به فرمان محمد حسین نوشته است، در گ ۲۰۴ خط علم الهدی به تاریخ رجب ۱۰۶۷ وجود دارد، عناوین و خط روی عبارتها شنگرف، حاشیه ها اعتقادات شامل «عدة الداعی»، «ح ل»، «م»، «کنز»، «رفع»، «وط» و «مهدب» است، در گ ۶۵ حاشیه های پراکنده و وقف نامه کتاب وجود دارد، سه مهر مالکیت نیز در گ ۶۵ وجود دارد، در گ ۶۵ پس از عنوان «فرقه ناجیه» عبارتی به چشم می خورد: «و معها نوادر احمد بن محمد بن عیسی و قطعة من رسالة الرجعة للفضل بن شاذان و رسالة فی خلق الکافر و رسالة فی تسمية المهدي عليه السلام» که از میان کتابهای نامبرده فقط «نوادر» پس از این کتاب در این مجموعه وجود دارد و احتمالاً این کتابها در مجموعه دیگر، بدنبال هم بوده اند و سپس فقط ایندو کتاب در نسخه حاضر صحافی شده اند، در حاشیه فرقه ناجیه مطالبی با نشانه های «مجمع» و «صح» وجود دارد، در گ ۱۰۶ امضای بلاغ وجود دارد، در حاشیه نوادر حاشیه تصحیحها با نشان «صح» وجود دارد، صلوات نامبرده در شماره ۵ در جدولی از خطوط موازی سیاه و سرخ نوشته شده است روی برخی از کلمه ها نقاط سرخ گذاشته شده است، همچنین حاشیه هایی با رنگ سرخ بر آن نوشته اند که مطالب آن خوانا نمی باشد، یک مهر مالکیت نیز در گ ۱۵۹ دیده می شود.

جلد: تیماج، یک لا، عنابی روشن، ۱۱۵×۱۸۰.

کاغذ: اصفهانی، اندازه نوشته متغیر میان ۶۰×۱۰۵ و ۷۵×۱۳۵، ۲۴۷ برگ، سطرها متغیر میان ۱۳ و ۲۳.

شماره پیشین: ۵۴۳ - ۲۴۲۸.

ع/۲۲۰۰/۱

(کلام - شیعه)

اعتقادات

از: ابن بابویه، محمد بن علی (۳۸۱م).

مکرر شماره ۴/۲۰۳۹ع.

آغاز: بسملة، حمدله... وحده لا شریک له و صلی الله علی سیدنا محمد النبی واله و سلم

تسلیمان... باب فی صفة اعتقاد الامامية فی التوحید. قال الشیخ ابو جعفر محمد بن علی بن الحسین بن موسی بن بابویه الفقیه القمی المصنف لهذا الكتاب: اعلم ان اعتقادنا فی التوحید ان الله تعالی واحد... (گ ۱ب).

انجام: ... وینزله تاویلها و قد اخرجت الخبر فی ذلك مستقصياً بشرحه فی کتاب التوحید، و ساجرد کتابا فی ذلك بمشیه الله و عونہ انشاء الله تعالی و الحمد لله رب العالمین. قد تم هذا الكتاب فی المشهد المقدس الشریف تحریراً فی تاریخ اوسط شهر صفر سنة ۱۱۱۰ فی یوم الخمیس نوشته شد حرره... الداعی ابن حبیب الله محمد رفیع بیارجمندی (گ ۶۱).

این رساله در برگهای ۱ب تا ۶۱ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۰۰/۲ (دعا)

دعای عدیله

آغاز: بسم الله الرحمن الرحیم، شهد الله انه لا اله الا هو و الملائكة و اولوا العلم قائماً بالقسط (گ ۶۱ب)...

انجام: ... انت خیر مستودع و قد امرتنا بحفظ الودائع فاحفظه و رده علی وقت حضور موتی برحمتک یا ارحم الراحمین (گ ۶۴ب).

در حاشیه گ ۶۱ب عبارتی اینچنین دیده می شود: «این دعا را مفتاح الفلاح می نامند والله اعلم بالصواب». عدیله در ذریعه ج ۸ ص ۱۹۲ ش ۷۵۸ معرفی شده است.

این رساله در برگهای ۶۱ب تا ۶۴ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۰۰/۳ (کلام)

فرقه ناجیه

از: ابراهیم ابن سلیمان قطیفی (۹۴۵م).

در ذریعه ج ۱ ص ۹۸ با نام «اثبات فرقه ناجیه» با شماره ۴۷۳ع آمده است. احوال مؤلف نیز در طبقات اعلام الشيعة قرن ۱۰ ص ۴ آمده است.

آغاز: بسملة، یا من جعل علیا العلی الهادی الی دین مختاره من الحاضر و البادی... اما بعد فهذه نقتة صدر برزت عن فکر بعد الاستخارة لله فی تحقیق ان الفرقة الناجية عند الله هم الشيعة

الامامية الاثنا عشرية المتبعون لاولياء الله (گ ۶۵ ب).

انجام: فاوحى الله عز و جل الى رسول الله صلى الله عليه و اله ما انتم باكرم منى ... هذا اخر ما اوردناه و الله تعالى الموفق و الهادى تمت الرسالة الشريفة المنيفة العزيزة الجليلة الموسومة بالفرقة الناجية من تأليف ... (گ ۱۰۵ ب) المؤيد بتوفيق الملك الديان خادم علماء هذا الزمان ابراهيم بن سليمان القطيفى تجاوز الله تعالى عنا و عنه و عن جميع المؤمنين و الحمد لله وحده و صلى الله على محمد و آله و سلم كثيراً (گ ۱۰۶).

این رساله در برگهای ۶۵ تا ۱۰۶ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۰۰/۴

(حدیث)

نوادر

از: احمد بن محمد بن عیسی اشعری (زنده تا زمان امام عسکری «ع»).

در ذریعه ج ۲۴ ص ۳۲۲ ش ۱۶۷۱ معرفی شده است. شیخ طوسی، احمد بن محمد بن عیسی اشعری را از اصحاب امام رضا و امام جواد و امام هادی (علیهم السلام) می شمارد این نسخه بوسیله شیخ حر عاملی دو بار تصحیح شده و بر آن فهرست ابواب نوشته است. این کتاب به همراه «فقه الرضا» در سال ۱۲۷۴ و همچنین در مجموعه ای بنام «آشنائی با چند نسخه» در سال ۱۳۹۶ چاپ شده است.

در گ ۱۰۷ مطلبی در تأیید احادیث نوادر با امضای شیخ حر عاملی وجود دارد اما خط کاتب آن با خطی که با آن به محمد باقر مجلسی اجازه داده و در «ریحانه الادب» این خط به چاپ رسیده فرق می کند. اگر مطلب گ ۱۰۷ را شیخ حر عاملی نوشته باشد ممکن است از نظر زمانی فاصله زیادی با اجازه مذکور داشته است.

آغاز: فهرست ابواب: باب ۱ فضل شعبان و صلته برمضان گ ۱۰۷ ب... باب ۳۴ کفارة الايمان هذا ما وجد (گ ۱۰۸) بسملة، و به نستعين، باب فضل شعبان و صلته برمضان احمد بن محمد بن عیسی عن الحسين بن سعید ... قال سألت عن صيام شعبان ابا عبدالله (ع) (گ ۱۰۸) ... انجام (افتاده): باب ما يجب فى الحج و ما يحدث فيه (گ ۱۴۵ ب) [باب ۳۲ فهرست میباشد] ... و ان شاء اقام حلالا و جعلها عمرة و عليه الحج من قابل ... يحرم من حيث حرم باب

الحدود و الفدية ابن يسار عن ابي عبدالله (ع) قال ان رجلا من الانصار اتى رسول الله (ص) فقال ان امراتى قذفت جاريتى فقال... و نهى عن قذف من ليس على ... (گ ۱۵۴ ب).

با توجه به فهرست اول کتاب باب ۳۳ و ۳۴ از پایان نسخه ما افتاده است لیکن باب دیگری بنام حدود و فدیة پس از باب ۳۲ آمده که در فهرست مذکور وجود ندارد و این موضوع احتیاج به تحقیق دارد.

این رساله در برگهای ۱۰۷ تا ۱۵۴ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۰۰/۵

(دعا)

صلوات

آغاز: بسملة، اللهم صل على النبي الامي العربي الهاشمي القرشي الابطحي المكي المدني التهامي ... (گ ۱۵۶ ب).

انجام: اللهم صل على صاحب الدعوة النبوية و الصولة الحيدرية ... ابي القاسم محمد بن الحسن قاطع البرهان و خليفة الرحمان صلوات الله عليه و عليهم اجمعين (گ ۱۵۹). این رساله در برگهای ۱۵۶ تا ۱۵۹ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۰۰/۶

(دعا)

اوراد فتحیه

از: میر سید علی بن شهاب الدین همدانی م ۷۸۶ (ذریعه ج ۹ ص ۷۶۵ و ج ۱۱ ص ۹). در ذریعه ج ۲ ص ۴۷۴ ش ۱۸۵۲ معرفی شده است. مولوی محمد جعفر علی هندى نیز آنرا شرح کرده است، متن و شرح با هم چاپ شده اند (معجم المطبوعات سرکیس ج ۲ ص ۱۸۹۷).

آغاز: بسملة، اوراد فتحیه که حضرت میر سید علی همدانی جمع نموده و در سلسله حضرت سید محمد نوربخش میخوانند. طریق موصل بتحقیق سلسله عالییه حضرت قطب المحققین ... حضرت شیخ محمد مؤمن مشهدی رحمة الله علیه از تحمید و تسبیح و اوراد آن است که چون از تهجد فارغ گردند ... اللهم يا واجب الوجود يا واهب الفيض و الوجود افض علينا انوار رحمتك ... (گ ۱۶۰ ب).

انجام: ... و بعد از نماز مغرب اوراد مختصر با اذا وقع و بعد از نماز عشا اوراد مختصر با

تبارک الذي بيده الملك بخواند. تمت (گ ۱۷۱ ب).

این رساله در برگهای ۱۶۰ ب تا ۱۷۱ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۰۰/۷

(دعا)

دعا

آغاز: بسملة، اللهم انى استلک يا من احتجب بشعاع نوره عن ... يا من تسربل بالجلال و العظمة (گ ۱۷۲).

انجام: يا من ليس عن نيله وجوده احد مصدود، يا من لا يحييف فى حكمه ... صل على محمد خير مبعوث دعا الى خير معبود و على اله الطيبين الطاهرين اهل الكرام و الجود و افعل بنا ما انت اهله يا ارحم الراحمين (گ ۱۷۳ ب).

این رساله در برگهای ۱۷۲ تا ۱۷۳ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۰۰/۸

(دعا)

دعای عدیله

از اواسط دعا آغاز می شود و در گ ۱۷۶ با عبارت تمت العدیلة پایان می یابد و سپس دعای عدیله کبیره که همان دعای معروف عدیله و معرفی شده در همین نسخه شماره ۲ میباشد آغاز می شود و در گ ۱۷۹ پایان می یابد.

آغاز (افتاده): بانتظام العالم و لولا الوحدة لفسد نظام الوجود، و بقوله تعالى قل هو الله احد و على غناءه عن غيره فى ذاته و صفاته (گ ۱۷۵).

انجام: ... هذا اعتقادی و دینی علیه احیی و اموت و علیه ابعث انشاء الله تعالى تمت العدیلة قال مصنفه و معتقده محمد بن مکى اشهد ان المعتقد له و العامل به فعلا و ترکاً ناج من عذاب النار فايز برضى الجبار اذ هو و اف ... و اول يوم من ايام الاخرة و الحمد لله (گ ۱۷۶).

آغاز عدیله کبیره: بسملة، شهد الله انه لا العالا هو و الملائكة (گ ۱۷۶).

انجام: ... قبل وجود القدرة و القوة و كان عليها قبل ... و العلة لم يزل... (گ ۱۷۶ ب) [یک برگ سفید است] فرده علی وقت حضور موتی برحمتک یا ارحم الراحمین و صلی الله علی محمد و آله اجمعین (گ ۱۷۹).

این رساله در برگهای ۱۷۵ تا ۱۷۹ ب مجموعه جای دارد.

(دعا)

ع/۲۲۰۰/۹

دعا

آغاز: بسملة، الحمد لله الذى خلق الخلائق بقدرته و جعلهم آية لربوبيته. و دلالة لوحدانيته ... (گ ۱۷۹ ب).

انجام: و اذل رقاب العباد بيد الفتنة ... و لو كره المشركون العاذلون ... و النبى المطلق و آله الطيبين الطاهرين المعصومين امين يا رب العالمين (گ ۲۱۴ ب).

در گ ۲۰۹ ب نام سلطان حسين موسى صفوى بهادرخان (۱۱۰۶-۱۱۳۵) را آورده است: السلطان بن السلطان، و الخان بن الخاقان، سلطان البرين و البحرين المفتخر بعنايات الملك المنان الشهنشاه المعظم المكرم السلطان الحسينى الموسوى الصفوى بهادرخان خلد الله ملكه و سلطانه هو البحر جوداً... (گ ۲۱۰).

این رساله در برگهای ۱۷۹ ب تا ۲۱۴ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۰۰/۱۰

(عرفان)

اعتراضاتی بر فلاسفه و صوفیه

احتمالاً به خامه علم الهدی (۱۰۳۹ - ۱۱۱۵) میباشد زیرا شبیه همین خط در شماره ۱۳ (گ ۲۰۴ در حاشیه) همین مجموعه وجود دارد که متعلق به علم الهدی است.

آغاز: ولله نعمد على ما هدانا وله ... فاخذت انشد ملك الشرق تشرق و الى الروح تعلق غسق النفس تقرح رفض الكفر تهدم و ذلك فضل الله يؤتيه من يشاء... (گ ۱۷۵ حاشیه).

انجام: ... افتدنتنا وسقا مرض اجسادنا و صلاح فساد صدورنا و ظهور دنس انقسننا و اجعل ... رب العزة عما يصفون و سلام على المرسلين و الحمد لله رب العالمين و صلى الله على خير خلقه محمد و آله و عترته اجمعين (گ ۱۸۸ در حاشیه).

این رساله در برگهای ۱۷۵ تا ۱۸۸ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۰۰/۱۱

(کلام شیعی)

بشارة الشيعة (بخشی از ...)

از: فیض کاشانی (۱۰۰۷ - ۱۰۹۱).

به خامه علم الهدی (۱۰۳۹ - ۱۱۱۵) با امضای او در رجب ۱۰۶۷ (گ ۲۰۴).

کتاب بشارة الشيعة (ذریعه ج ۳ ص ۱۱۵ ش ۳۹۳) در موضوع فرقه ناجیه و اثبات اینکه شیعه همان فرقه میباشند نگاشته شده و در چهل بشاره است. در این مجموعه منتخبی از این کتاب در حاشیه نوشته شده است.

آغاز: بسملة مما ... افاده الفاضل الكاشاني في الرسالة المسماة بالبشارة حيث ذكر قوله سبحانه والذين اجتنبوا الطاغوت ان ... (گ ۱۹۰ ب در حاشیه).

انجسام: قال النبي (ص)، في الحديث المتفق عليه بين العامة والخاصة من مات ولم يعرف اما زمانه مات ميتة جاهلية و اضل ممن اتبع هواه بغير هدى من الله ان الله لا يهدي القوم الظالمين. تمت (گ ۲۰۰ ب در حاشیه).

این رساله در برگهای ۱۹۰ ب تا ۲۰۰ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۰۰/۱۲

(اصول فقه)

فهرست اصول اصيلة

اصل کتاب از: فیض کاشانی (۱۰۰۷ - ۱۰۹۱).

فهرست از: احتمالاً به خط علم الهدی (۱۰۳۹ - ۱۱۱۵).

متن أصول أصيلة از تألیفات فیض کاشانی (۱۰۰۷ - ۱۰۹۱) میباشد که بر ده اصل مرتب شده است و هر اصل مشتمل بر وصول و فصول میباشد. این کتاب در ذریعه ج ۲ ص ۱۷۸ ش ۶۵۶ معرفی شده است.

آغاز: فصل اول من کتاب اصول اصيلة ... اتى النبي (ص) بما يحتاج اليه كاملاً غير ناقص وان جميع الاشياء معلوم من القرآن على اهله ... (گ ۲۰۱ حاشیه).

انجسام: الاصل العاشر ترتيب الاشتغال في العلم و شرايط، فصل متصل بدو ظهور علم ... کلام الغزالي، فصل متصل سبب ظهور الخلاف في الدين خاتمة (گ ۲۱۳ حاشیه).

این رساله در برگهای ۲۰۱ تا ۲۰۳ و بقیه در ۲۱۲ تا ۲۱۳ جای دارد.

ع/۲۲۰۰/۱۳

(رجال)

اصطلاحات رجال وافی

وافی از: فیض کاشانی (۱۰۰۷ - ۱۰۹۱) (ذریعه ج ۲۵ ص ۱۳ ش ۷۳).

اصطلاحات آن به خامه علم الهدی، محمد (۱۰۳۹ - ۱۱۱۵) است.

آغاز: هذا ما اصطلاح عليه الوالد الاستاد في كتاب الوافي من اسامي الرجال المذكورة في الاسناد و ذكرها ادام الله تأييده في التمهيد الثاني من تمهيدات المقدمة الثالثة من الكتاب استنبطها في هذا الجدول و الخاص لها بحذافيرها تذكرة لمن اراد تناولها من الاصحاب و رسم و رقم اقل الوري علم الهدی بشهر رجب من شهور سنة سبع و ستين و الف. (گ ۲۰۴ حاشیه) العدة عن البرقي بن عيسى ... (گ ۲۰۵ حاشیه).

انجسام: ... ابن اسباط عن عمه، ابن اسباط عن عمه يعقوب بن صالح الاحمر (گ ۲۱۰ ب حاشیه).

این رساله در برگهای ۲۰۴ تا ۲۱۰ ب حاشیه مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۰۰/۱۴

(دعا)

اعمال ماههای مبارک رجب و شعبان و رمضان

اعمال شبهای ماه رجب (گ ۲۱۷ تا گ ۲۲۴ ب).

اعمال شبهای ماه رمضان (گ ۲۲۷ تا گ ۲۲۸ ب).

اعمال شب نیمه شعبان (دعای کمیل گ ۲۳۶ ب) و بقیه شبهای ماه شعبان (گ ۲۳۱ تا گ ۲۴۶) برگ ۲۴۷ سپید است.

اعمال ماه رمضان (گ ۲۴۶ تا گ ۲۴۶ ب).

این رساله در برگهای ۲۱۷ تا ۲۴۶ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۰۰

مجموعه

شامل:

۱ - شرح یا حاشیه ای بر «الروضة البهية في شرح اللمعة الدمشقية»، از ناشناس، از گ ۱ تا گ ۲۶۲ ب.

۲ - حاشیه بر «الروضة البهية في شرح اللمعة الدمشقية»، از ناشناس (جمع آوری حاشیه های جمال الدین محمد بن حسین خوانساری م ۱۱۲۱)، از گ ۲۶۳ ب تا گ ۳۶۸.

نستعلیق و نسخ، بی نام، بی تاریخ، «قوله» و خط روی متن با جوهر سرخ، تصحیحها با نشان «صح»، «سلطان ره» (گ ۲۹۲)، «منه ره» (گ ۲۸۹) و «جم» (گ ۳۶۳).

جلد: تیماج، یک لایه، تریساکسی سوخته، درون کاغذ، ترنج و نیم ترنج، ۱۸۵×۱۲۵.

کاغذ: فرنگی، نخودی، اندازه نوشته ها گوناگون میان ۱۵۵×۸۵ و ۱۲۵×۶۵، ۳۶۹ برگ، سطرها گوناگون میان ۲۷ و ۱۷.

شماره پیشین: ۱۵ - ۲۴۴۵.

ع/۲۲۰۱/۱

(فقه شیعه)

شرح یا حاشیه ای بر «الروضة البهية»

محتوی ناشناس است.

کتاب صلوات تا میانه نماز قضا را در بردارد.

در پشت جلد نوشته شده: «شرح فاضل هندی (۱۰۶۲ - ۱۱۳۷)» و ظاهراً منظور، کتاب «مناهج السویه» (ذریعه ج ۲۲ ص ۳۴۵ ش ۷۳۷۲). در ذریعه می گوید کتاب صلوات مناهج السویه حدود ۲۰ هزار بیت میباشد اما نسخه ما حدود ۱۰ هزار بیت است اگر این کتاب همان مناهج باشد پس نصف آن از آخر افتاده است.

آغاز: بسملة و به نستعین، کتاب الصلوة قبل هی من الصلوة بمعنی الدعاء لاشتمالها علیه غالباً و قبل منها بمعنی الاتباع لان المصلی ... (گ ۱ ب).

انجام: قوله و الموفق للاصل ما اختاره هنا فی الاختصاص بما فاته فی مرض موته و هو الذی اختاره ابن ادریس ... سئواله (ع) هل برئت من مرضها قال لا فاجابه بسقوط القضاء ... و عند ... القصد ... المعلول فیجب ... (گ ۲۶۲ ب).

این رساله در برگهای ۱ ب تا ۲۶۲ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۰۱/۲

(فقه - شیعه)

حاشیه بر روضة البهية في شرح اللمعة الدمشقية

حاشیه نگار: ناشناس گویا حاشیه های جمال الدین محمد بن حسین خوانساری (م ۱۱۲۱) را کسی گرد آورده باشد.

مؤلف در مقدمه می گوید: پس از فراغت از جمع آوری تعلیقات جمال الدین محمد بن حسین خوانساری (م ۱۱۲۱) بر کتاب طهارت و بعضی از مباحث صلوات تصمیم گرفتم که ادامه آن را به اتمام برسانم پس مدتی در نسخه های متعدد جستجو نمودم تا اینکه کتابی با حواشی بسیار از تعلیقات وی (خوانساری) یافتم که آن حاشیه ها به خط یکی از شاگردان او بود و آنها را در اینجا می آورم:

مباحث این کتاب از مسأله اذان آغاز می شود و به صورت خلاصه مباحث فقهی زیر را شامل می گردد:

کتاب زکات (گ ۲۸۴ ب)، کتاب خمس (گ ۲۸۸ ب)، کتاب صوم (گ ۲۸۹ ب)، کتاب حج (گ ۲۹۲)، کتاب کفارات (گ ۲۹۴)، کتاب نذر (گ ۲۹۵)، کتاب قضاء (گ ۲۹۶ ب)، کتاب شهادت (گ ۲۹۹ ب)، کتاب وقف (گ ۳۰۱ ب)، کتاب متاجر (گ ۳۰۴ ب)، کتاب ضمان (گ ۳۱۱)، کتاب حواله (گ ۳۱۱)، کتاب اجاره (گ ۳۱۱ ب)، کتاب وصایا (گ ۳۱۶)، کتاب خلع و مبارات (گ ۳۲۳)، کتاب طهارة (گ ۳۲۳ ب)، کتاب عتق (گ ۳۲۴)، کتاب تدبیر (گ ۳۲۷ ب)، کتاب اقرار (گ ۳۲۹)، کتاب غضب (گ ۳۳۶)، کتاب لقطه (گ ۳۳۶ ب)، کتاب احیاء موات (گ ۳۳۸)، کتاب صید و ذباجه (گ ۳۴۳ ب)، کتاب اطعمه و اشربه (گ ۳۴۶)، کتاب میراث (گ ۳۴۸)، کتاب حدود (گ ۳۵۷ ب)، کتاب قصاص (گ ۳۶۴ ب) و کتاب دیات (گ ۳۶۶).

آغاز: بسملة الحمد لمن خلق الانسان و علمه البيان و اوضح له طرق الهدى و الايمان و میزه عن غیره ... و بعد فلما فرغت بعون الله و قوته من جمع تعلیقات العالم ... جمال الدین محمد بن الحسین الخنساری علی کتاب الطهارة و بعض کتاب الصلوة من الروضة البهية ... (گ ۲۶۳ ب) خطر بالای آن احقر تتمه هذه الحاشية و ... حتی عبرت علی کتاب ذو حواشی کبيرة فی هامشها تعلیقات الفاضل المرحوم المذكور طاب ثراه و كانت الحواشی بخط واحد من

تلامذة العالم الفاضل الكامل فاردت تدوینہ فی وریقات علی حدة اذ كان اعتمادی علیہ ... و یوفقنی للاتمام فشرعت فی الیوم العاشر من شهر ذی الحجة الحرام من شهور سنہ احدى و ثمانین و مائة بعد الالف من الهجرة النبویة ... قوله فی بحث الاذان و قیل یرجع العامدون الناسی و فی شرح الشرایع عکس الحکم فقال و کما یرجع ناسی الاذان یرجع نایسهما بطریق اولی ... (گ ۲۶۴).

انجام: کتاب الدیات قوله ولو وقع الواقع من انسان غیره الاظهر ... و علی هذا فکلام الشر کما ترى الى هنا ما وجدت من تعلیقات الفاضل العالم العامل للمحقق المدقق طاب الله ثراه و جعل الجنة مأواه تمت (گ ۳۶۸).

این رساله در برگهای ۲۶۳ ب تا ۳۶۸ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۰۲

مجموعه

شامل:

- ۱ - شرح زیادة الاصول.
- ۲ - الوافیة فی الاصول، از فاضل تونی، از گ ۸۱ ب تا ۱۴۸ ب.
- ۳ - کشف حقایق الاحادیث، از میرزا قاضی اردکانی یزدی، از گ ۱۴۹ ب تا ۲۲۵.

نسخ، از گ ۸۱ ب تا ۱۴۸ ب خامه عباس بن محمد بن علی بن محمد علی الطباطبایی الکر بلائی، بقیة نسخه بی نام، روی متن خط سیاه، چند مهر بیضی شکل و چهارگوش در گ ۱، ۸۱ با عبارت «دارد امید شفاعت ز محمد عباس» و عبده عباس بن محمد الطباطبایی «عبده الراجی عباس الطباطبایی» جلد: مقوایی، رویه تیماج سیاه، ترنج و نیم ترنج فشرده، ۵/۱۴۰×۲۱۰. کاغذ: شکری فرنگی، ۵/۱۰۰×۱۷۰ و ۵/۸۰×۱۴۰، ۲۲۵ برگ، بین ۱۵ تا ۱۹ سطر.

شماره پیشین: ۶ - ۲۴۳۶.

ع/۲۲۰۲/۱

(اصول فقه - شیعه)

شرح زیادة الاصول

از: ناشناس.

متن زیادة الاصول از شیخ بهایی است (۹۵۳ - ۱۰۳۱) که آنرا در پنج منهج و چند فصل در اصول فقه نگاشته است و پیش از این در شماره ۲۰۰۷/ع به متن آن اشاره نمودیم. شرح های این کتاب در ذریعه ج ۱۳ ص ۲۹۷ - ۳۰۲ و حاشیه های آن در ذریعه ج ۶ ص ۱۰۲ و ۱۰۳ آمده است.

نسخه ما شرحی مزجی است که آغاز و انجام آن افتاده است و پیش از منهج اول که مبادی و مقدمات منطقی زنده می باشد آغاز گردیده و قبل از منهج سوم پایان می یابد. شارح به تفصیل مباحث منطقی را شرح نموده و در بخش قضایای منطقی و تقسیم آنها مثالهای فقهی می آورد وی همچنین به نظریات محقق داماد (م ۱۰۴۱) (گ ۱۹) اشاره کرده است.

آغاز: الدلیل عندنا ای عند الاصولیین مایمکن التوصل بصحیح النظر فیه به لیخرج نظر الفاسد لانه لیس بدلیل فیه ای فی نفسه او فی صفاته و احواله الی مطلوب (گ ۱)...
انجام: خلافاً للحقیقة حیث فرّقوا بینها بان الباطل ما کان غیر مشروع باصله و وصفه ... کالصوم فی الایام المنهیه هو مشروع باصله لانه حسن لذاته و غیر مشروع بوصفه و هو کونه فی ذلک الیوم فصل فی بیان مقدمة الواجب (گ ۸۰)...

ع/۲۲۰۲/۲

(اصول فقه - شیعه)

الوافیة فی الاصول

از: فاضل تونی، ملا عبدالله بن حاج محمد بشروی خراسانی (م ۱۰۷۱).

کتابی است مختصر در اصول فقه که نگارنده در یک «مقدمه» و شش «باب» مباحث مهم اصولی چون ادلة عقلیه، اجتهاد و تقلید و باب تراجیح را آورده است. وی در دوشنبه ۱۲ ربیع الاول ۱۰۵۹ این کتاب را به انجام رسانده است (طبقات قرن ۱۱ ص ۳۲۲).

در ذریعه ج ۲۵ ص ۱۷ معرفی این کتاب و در ذریعه ج ۱۴ ص ۱۶۶ - ۱۶۸ شروع آن و در ذریعه ج ۶ ص ۲۳۰ حاشیه های آن آمده است. همچنین در

فهرست مرعشی ج ۱ ص ۱۵۱، ج ۲ ص ۲۶۷ و ج ۳ ص ۳۰۸ سه نسخه آن ذکر گردیده و در فهرست عربی مشار ۹۸۲ یک چاپ آن نشان داده شده است. در فهرست انوار دو نسخه دیگر بشماره ۱/۱۲۴۸ ع و ۲/۱۴۰۷ ع از این کتاب آمده است. آغاز و انجام نسخه ما برابر ۱/۱۲۴۸ ع انوار می باشد.

آغاز: بسملة الحمد لله على جزيل آلائه والشكر له على جميع نعمائه والصلوة ... فهذه رسالة وجيزة وافية وجملة شافية محتوية على تحقيق أهم المسائل الاصولية...

انجام: هذا اخر ما اقتصرناه من المطالب الاصولية المبرهنة بالنصوص والادلة القطعية وانا العبد المذنب الراجي عبدالله بن حاجي محمد البشروي الخراساني وقد وقع الفراغ من تسويد هذا الكتاب المسمى بالوافية في علم الاصول الكافية الشافية في عصر الجمعة عشرين من ايام شوال المكرم من سنة ۱۲۵۵ على يد الاقل عباس بن محمد بن علي بن محمد علي الطباطبائي الكربلايي (گ ۱۴۸).

این رساله در برگهای ۸۱ ب تا ۱۴۸ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۰۲/۳

(حدیث شیعه)

کشف حقایق الاحادیث

از: میرزا قاضی ابن محمد کاشف الدین اردکانی یزدی.

شرحی مزجی و مختصر است بر اصول کافی کلینی که شارح آنرا برای شاه عباس تألیف کرده است. این کتاب در فهرست مرعشی ج ۸ ص ۲۰۸ آمده است و در ذریعه ج ۶ ص ۱۸۳ به نام آن در حرف کاف حوالت شده لیکن در آنجا فراموش شده است. میرزا قاضی که بنابر قول خودش در کتاب تحفه رضویه، شاگرد شیخ بهایی است در زمینه های گوناگون تألیفاتی دارد که از آنجمله است: ۱- آیات الاحکام موسوم به تفسیر قطب شاهی (ذریعه ج ۱ ص ۴۱)، ۲- تحفه رضویه در شرح صحیفه سجادیه (ذریعه ج ۳ ص ۳۵)، ۳- تحفه محمدیه در فروع علم هیئت (ذریعه ج ۳ ص ۴۶۷)، ۴- تفسیر آیه «و جزاء سیئة سیئة مثلها» در سوره شوری (ذریعه ج ۴ ص ۳۲۶)، ۵- جمع و توفیق بین قول نبی و وصی (ع) در حدیث نبوی «ما عرفناک حق معرفتک» (ذریعه ج ۵ ص ۱۳۱)، ۶- جهان نمایی عباسی (ذریعه ج ۵ ص ۳۰۱)، ۷- چوب چینی (ذریعه ج ۵ ص ۳۰۹)،

۸- فایده ای در باره مغز و آثار آن (ذریعه ج ۱۶ ص ۸۸)، ۹- رساله ای در قوس النهار و ۱۰- میزان المقادیر (ذریعه ج ۲۳ ص ۳۲۴).
آغاز: بسملة. توجهنا الی جناب لاهوتک و ما اجل شانک و تصفحنا طبقات ملکوتک و ما عظم خلیفتک ... (گ ۱۵۰).

انجام افتاده: و ائما یتم علی مذهب بعض الفلاسفة من بطلان النفوس العامية اللهم الا ان يحمل عدم النفس فی کلامه علی عدم ادراکاته و شعوره.

این رساله در برگهای ۱۴۹ ب تا ۲۲۵ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۰۳

(معانی و بیان)

حاشیه مطول

حاشیه از: سیالکوتی عبدالحکیم بن شمس الدین هندی پنجابی (م ۱۰۶۷).

شرح از: نقضانی (۷۱۲ - ۷۹۳) که در شماره ۱۹۸۰ ع معرفی شده است.

متن از: سکاکی (۵۵۵ - ۶۲۶).

پیش از این حاشیه مطول از میرسید شریف جرجانی را در شماره های ۲۰۴۸ ع و ۲/۲۰۶۵ ع معرفی کرده ایم.

نسخه حاضر حاشیه مطول از عبدالحکیم سیالکوتی است. این کتاب در فهرست خطی کتابخانه ملی و مرعشی و آستان رضوی معرفی نشده است و بنابراین امکان تطبیق آن با نسخه دیگر وجود ندارد. پیش از این چاپ سربی هم شده است. (مشار عربی ص ۲۹۶) و (معجم المطبوعات ج ۱ ص ۱۰۶۹) که ما به نسخه چاپی آن نیز دسترسی نداشتیم.

با توجه به اینکه روی صفحه اول کتاب نوشته شده «کتاب عبدالحکیم لمطول المختصر التلخیص» و مطابق نبودن آن با دیگر حاشیه های مطول می توان آنرا همان حاشیه سیالکوتی دانست.

از کتابهای دیگر سیالکوتی که در هدیه العارفین ج ۱ ص ۵۰۴ نام برده شده است، عبارتند از: حاشیه بر انوار التنزیل، حاشیه بر حاشیه فوائد ضیائییه، حاشیه بر شرح عقاید نسفی و ...

آغاز: بسملة، قوله افتتح کتابه الخ ای کتابه المقدر فی الذهن ان کانت الخطبة ابتدائية او

المحقق ان كانت الحاقية و الافتتاح التصدير و معنى افتتاح الكتاب بالحمد بعد تيمن بالتسمية اى بعد الافتتاح... (گ ۲ ب)

انجام: ... فمفتون من الفتن بمعنى الاحراق قال الله تعالى و هم على النار يفتنون او بمعنى الاعجاب او بمعنى الجنون ... الحمد لله الذى من بلطفه العظيم و وفق لاستكتاب هذا الكتاب المستطاب ... بخط اخى و حبيبي و قرة عينى ملاصدرالدين ... وقع استنساخه فى سنة الف و مائتين و خمسين و واحدة من هجرة خير المرسلين ... السى يوم الدين امين. (گ ۲۰۳ ب)

نسخ، ملاصدرالدين، ۱۲۵۱، «قوله» و خط روى متن با رنگ سرخ، تصحيحها با «صح» و نشانه های ديگر همچون «ع ب»، «عبد القادر»، «ع»، «قاموسى»، «ص»، «محمد القاسم»، «محمد الجسيم مد ظله منه للشارح»، «ة»، «ابن رسول»، «م»، «شاخ خسرو»، «چلبى»، «چه»، «منه»، «شرح مفتاح اللبيب»، «زوزنى»، «تهذيب»، «يوسف المدرس»، «محمد القيم» و «عبدالله جلال الدين» دارد، اشعار عربى در گ ۱، امضای مالکيت به نام ملا جلال الدين سال ۱۲۶۰ (گ ۱ ب) و تاريخ فروش اين کتاب از ملا عمو پسر ملا رضى الدين به ملا نعمت الله در رجب ۱۲۹۸ (گ ۲) و انتقال ديگرى نيز از ملا جلال الدين به شخصى ديگر در گ ۲۰۳ ب نوشته شده است، مهر مالکيت در گ ۲۰۳ ب با عبارت «انک المجدد الحميد» با تاريخ ۱۲۷۴ است و ديگرى با عبارت «يا احمد» و ديگرى ناخوانا است که احتمالاً از آن شخصى بنام رودبارى ميباشد.

جلد: تيماج، ترياكى روشن، مقوايى، درون کاغذ نخودى، ترنج و نيم ترنج و حاشيه منگنه، ۲۱۵×۱۵۰.

کاغذ: فرنگى، نخودى، ۱۶۵×۹۰، ۲۰۵ برگ، تعداد سطرها متغير بين ۲۳ و ۲۵.

شماره پيشين: ۴۰۳ - ۲۲۸۸.

ع/۲۲۰۴

(حدیث)

کافی (اصول)

از: کلينى، محمد بن يعقوب (م ۳۲۸).

مكرر شماره های ۱۹۷۷ع، ۱۹۷۸ع، ۲۰۴۹ع و ۲۰۸۵ع.

نسخه ما از آغاز تا پايان جزء اول اصول کافی را شامل مى شود و مطابق شماره ۲۰۴۹ع و همچنين مطابق جلد اول اصول کافی چاپى ميباشد. کتاب عقل و جهل (گ ۳)، کتاب علم (گ ۸ ب)، کتاب توحيد (گ ۲۴ ب) و کتاب حجة (گ ۵۵).

فقط يك برگ از خطبه کتاب پاره شده است و چند سطرى از آغاز آن نيز افتاده است.

آغاز: ... ولا ولدا و اشهد ان محمدا صلى الله عليه و آله ... (گ ۱) ... فقد فهمت يا اخى ما شكوت من اصطلاح ... (گ ۱ ب) ... كتاب العقل و الجهل اخبرنا ابو جعفر محمد ابن يعقوب قال ... (گ ۳).

انجام: ... عن ابن ابى عمير عن حماد عن الحلبي قال سألت ابا عبد الله (ع) عن العنبر و عوض اللؤلؤ فقال عليه (ع) عليه الخمس. كمل الجزء الثانى من الكافى و الحمد لله وحده و الصلوة على النبى و آله بعده كتبه بيمنه الدائرة ابن سيد حسن ابوطالب الحسينى فى مدرسة الكافورية ملتصقا ممن قرأه و ينتفع به ان لا ينساه من الدعا فى الخلوات فى ۱۳ جمادى الاخر من سنة ۱۱۰۰.

نسخ، ابوطالب بن سيد حسن الحسينى در مدرسة كافوريه، ۱۳ جمادى الثانى ۱۱۰۰ (گ ۱۹۳ ب)، سال ۱۰۹۹ (گ ۵۴ ب)، در پايان كتاب العقل، سر فصلها و خط روى آيات قرآن با شنگرف، حاشيه ها با نشانه های «شرح ص»، «رفع ره»، «تاج»، «طب كنز»، «بحار»، «وافى»، «نهايه»، «د»، «ق»، «مجمع البيان»، «مصباح المنير»، «ص»، «م ح ص»، «قاموس»، «كشف الغمه»، «فوائد طوسيه»، «مناهج»، «هذه الحاشية من افادات استادى مد ظله العالى» (گ ۵۳)، «م ق رمذ ظله» (گ ۵۳ ب)، «من استادى سلمه الله» (گ ۶۰) آمده است، مهر بلاغ با عبارت «بلغ سماعا ايده الله تعالى» (گ ۱۲۵ ب و ۱۲۸ ب) دارد.

جلد: تیماج مشکى، یک لا، ۱۸۵×۲۴۰.

کاغذ: اصفهانی، نخودی، ۱۸۰×۱۰۵، ۱۹۳ برگ، ۲۲ سطر.

شماره پیشین: ۴۸۵ - ۲۳۷۰.

ع/۲۲۰۵

(اصول شیعه)

الروضة البهية في شرح اللمعة الدمشقية

متن از: شهید اول، محمد بن مکى (۷۳۴ - ۷۸۶).

شرح از: شهید ثانی، زین الدین (۹۱۱ - ۹۶۶).

مکرر شماره های ۲۰۳۲ع/، ۲۰۳۳ع/، ۲۰۵۴ع/، ۲۰۶۸ع/، ۲۰۹۰ع/، ۲۰۹۳ع/، ۲۱۴۰ع/ و ۲۱۷۵ع/.

جزء اول شامل کتاب طهارت تا آخر مسابقات مطابق ۲۰۹۳ع/ است.

آغاز: بسملة الحمد لله الذى شرح صدورنا بلمعة من شرايع الاسلام كافية... و بعد فهذه تعليقة لطيفة و فوايد خفيفة... (گ ۳ ب).

انجام: فیرجع الى مالک في مقدار ما اخرج عن ملكه مع اصابة بقاء غيره و عدم انتقاله و... لاصالة عدم ما يدعيه الآخر من الزيادة. تم الجزء الاول من الروضة البهية في شرح اللمعة الدمشقية و يتلوه في الثاني كتاب الاجارة على يد مصنفه العبد الفقير الى الله تع زین الدین بن علی بن احمد... و انفق الفراغ منه يوم الثلاثاء سادس شهر جمادى الآخرة سنة ست و خمسين و تسعمائة حامداً لله تع مصلياً على رسوله و آله مسلماً مستغفراً، اللهم وفق لاكماله و اجعله خالصاً لوجهك الكريم بمحمد و آله. هذه صورة خط المصنف ره.

نسخ، بی نام، قرن ۱۲، حاشیه ها با نشانه های «ق»، «راغب»، «منه»، «ص»، «صادق»، «۱۲»، «ع ل د»، «صحاح»، «شرح یح»، «سلط»، «مولانا محمد صادق»، «شیخ محمد»، «شیخ زین الدین یح»، «سماع»، «ح جعفریه»، «کنز»، «ذکرى»، «جم سلمه الله» (گ ۳۶)، «ع ک»، «م د»، «نقلها من خط شیخ بهاء الدین محمد طالب نژاد»، «شرح مختصر اصول ملا میرزا»، «عبد العلی طباطبائی» (گ ۱۹۱)، «کذا بخط الشارح و...» (گ ۱۷۰)، «مسالك»، «ارشاد»، «دروس» آمده است، در برگهای دیگر حدیث (گ ۲)، شعر عربی (گ ۲)، فهرست کتاب (گ ۳) و برگ الحاقی بیان نظریات فقهی شخصی بنام

عبدالحی، مهر مالکیت در گ ۲، گ ۴، گ ۱۹۹، گ ۲۵۰ و گ ۲۷۲ است، در گ ۱۹۹ ظاهراً مهر کتابخانه شیخ فضل الله نوری است.

جلد: کاغذ آبی، مقوایی، عطف تیماج مشکى، درون جلد کاغذ صورتی، ۱۹۰×۲۵۰.

کاغذ: اصفهانی، نخودی، ۱۷۵×۱۲۵، ۲۹۶ برگ، ۱۷ سطر.

شماره پیشین: ۵۰۳ - ۲۳۸۸.

ع/۲۲۰۶

(فقه شیعه)

الروضة البهية في شرح اللمعة الدمشقية

متن از: شهید اول (۷۳۴ - ۷۸۶).

شرح از: شهید ثانی (۹۱۱ - ۹۶۶).

جزء دوم شامل کتاب اجارة تا آخر دیات.

مکرر شماره های ۲۰۳۲ع/، ۲۰۳۳ع/، ۲۰۵۴ع/، ۲۰۶۸ع/، ۲۰۹۰ع/، ۲۰۹۳ع/، ۲۱۴۰ع/، ۲۱۷۵ع/ و ۲۲۰۵ع/.

آغاز: بسملة، کتاب الاجارة و هی العقد على تملیک المنفعة المعلومة بعوض معلوم. فالعقد بمنزلة الجنس يشمل ساير العقود و خرج بتعلقه بالمنفعة البيع... (گ ۱ ب).

انجام: ... وحده و صلواته على سيدنا محمد النبي (ص) و عترته المعصومين الذين اذهب الله عنهم الرجس و طهرهم تطهيراً. هذا اخر كلام المصنف قدس الله روحه و نحن ... و فرغ من تسويده... الفقير الى عفو الله تعالى و رحمته زین الدین بن علی... خاتمه ليلة السبت و هی الخامسة و العشرون من شهر جمادى الاولى سنة سبع و خمسين و تسعمائة (گ ۱۶۵ ب)... قد تم الكتاب على يد اقل خلق الله عملاً و اكثرهم... ابن محمد هاشم... ساكن قرای گلپایگان الشهيرة بکنجیدجان من يوم السبت الثالث عشر من شهر جمادى الثاني سنة السبع و العشرون و مائتين بعد الف من الهجرة المقدسة النبوية الف عليه التحية و الثناء سنة ۱۲۲۷.

نسخ، ابوالقاسم بن محمد سعید کنجه جانی و ابن محمد هاشم (محل یکی از قرای گلپایگان)، ذی القعدة ۱۲۲۷ (گ ۶۸ ب)، جمادى الثاني ۱۲۲۸ و جمادى الثاني ۱۲۲۷، عنوانها و خط روى متن با جوهر سرخ، حاشیه ها: فهرست کتاب (گ ۱)، کنیه ائمه (گ ۱)، مطالب پراکنده فقهی (گ ۱)، اوراق الحاقی

شامل مطالب پراکنده، با نشانهای «ع ل الارانی دام توفیقاته»، «منه ره»، «سلطان»، «مجمع البحرين»، «۵»، «سید محمد سلمه الله»، «مسالك»، «حم رحمه الله تعالی»، «شیخ علی ره» آمده است.
جلد: تیماج زرشکی، مقوایی، ترنج و نیم ترنج و منگنه در حاشیه جلد با رنگ روغن، عطف تیماج تریاکی، ۲۹۵×۱۹۵.
کاغذ: فرنگی، نخودی، نوشته متغیر ۱۸۰×۱۳۰ و ۲۰۰×۱۳۰، ۱۶۶ برگ، سطر متغیر بین ۲۳ و ۲۴.
شماره پیشین: ۶۸ - ۲۴۹۸.

ع/۲۲۰۷

مجموعه

شامل:

- ۱ - حاشیه زبدة الاصول، متن و حاشیه از شیخ بهائی، محمد بن حسین (۹۵۳-۱۰۳۰)، از گ ۲ ب تا گ ۸۲ ب.
- ۲ - میزان المقادیر، از مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی (۱۰۳۷-۱۱۱۰)، ار گ ۸۳ تا گ ۸۷.
- ۳ - رساله فی معنی لفظ الکتاب، از ناشناس، از گ ۸۹ تا گ ۸۹ ب.
- ۴ - کتاب معاملات، از گ ۹۲ ب تا گ ۱۹۳ ب.
- ۵ - خطبه های عقد (فارسی)، از گ ۱۹۳ ب تا گ ۱۹۴.
- ۶ - قواعد فقهیه، از گ ۱۹۴ ب تا گ ۲۰۰ ب.
- ۷ - رساله سلوکیه (زاد السالک) (فارسی)، از فیض کاشانی، محمد بن شاه مرتضی (۱۰۰۷-۱۰۹۱).
- ۸ - رساله ای در سعادت و شقاوت اصناف انسان در هنگام مرگ، از تنکابنی، حسین بن ابراهیم (شهید ۱۱۰۵)، از گ ۲۰۶ تا گ ۲۰۷ ب.
- ۹ - شرح حدیث العلماء ثلاثه، از تنکابنی، حسین بن ابراهیم (شهید ۱۱۰۵)، از گ ۲۰۷ تا گ ۲۰۷ ب.
- ۱۰ - نامه امام عسکری (ع) به علی بن الحسین بابویه، گ ۲۰۷ ب.

۱۱ - رساله در سیر و سلوک، گ ۲۰۸.

۱۲ - ترجمه حدیث رجاء ابن ابی الضحاک، از مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی (۱۰۳۷-۱۱۱۰)، گ ۲۰۸ ب.
۱۳ - یک نامه، گ ۲۱۱.

نستعلیق، کاتبان: محمد شفیع بن آقا محمد بک ایروانی، نجف، ۱۲۴۵ (گ ۸۲ ب) و محمد رفیع حسینی قزوینی ابن محمد مهدی، نجف، ۱۲۴۶ (گ ۸۷) و علی نقی ابن علی (گ ۲۰۹ ب)، در بعضی از کتابهای این مجموعه فرم نگارش به صورت حمایلی (چلیپا) میباشد، تصحیحها با «صح منه رحمه الله» و حاشیه ها شامل: «منه ره»، «۲۲»، «۵» دارد، در گ ۲۰۱ ب مطالبی در باره نحوه جاری نمودن صیغه عقد به فارسی نوشته شده است با امضای سید محمد باقر رشتی دام ظلله العالی سنه ۱۲۴۸، در گ ۲۰۲ و گ ۲۰۲ ب اشعاری منسوب به مولوی نوشته شده است، در گ ۲۱۰ دعا برای دفع طاعون و وبا نوشته شده است و با امضای «ترجمه از کتاب ادعیه محمد زمان ساروی» میباشد، در گ ۲۱۵ استغاثه امام المهدی (ع) است و اشعار و مطالب پراکنده در صفحات مختلف دیده می شود، مهر مالکیت در گ ۲ سنه ۱۲۵ شاید ۱۲۵۰ با عبارت «عبد محمد مهدی الحسینی».

جلد: تیماج مشکی، ترنج و نیم ترنج و سر ترنج و لچک و حاشیه منگنه فرورفته، مقوایی، درون کاغذ نارنجی، ۲۱۰×۱۴۵.
کاغذ: فرنگی، نخودی، اندازه نوشته متغیر میان ۱۳۵×۷۵ و ۱۷۵×۹۵، ۲۱۵ برگ، تعداد سطر متغیر میان ۲۴ و ۱۹.
شماره پیشین: ۱۰۰ - ۲۵۳۰.

ع/۲۲۰۷/۱

(اصول فقه - شیعه)

حاشیه زبدة الاصول

متن و حاشیه از: شیخ بهائی، محمد بن حسین (۹۵۳-۱۰۳۱).
متن زبدة الاصول را پیش از این در شماره ۲۰۰۷ ع داشته ایم. رساله شماره ۱ این مجموعه حاشیه مؤلف بر زبده است.

آغاز: رب تمم بالخیر، بسملة، متن: ابهی اصل یتنی علیه الخطاب، واولی قول فصل یتنهى الیه اولو الالباب حمد من تنزه عن ... قوله ابهی البهاء الحسن ... قوله الخطاب قد یراد بالخطاب الکلام الموجّه نحو الغير لفهامه و قد یراد به المعنى ... (گ ۲ ب) المنهج الاول: فی المقدمات و فيه مطالب. المطلب الاول فی نبذ من احواله ... قوله فی المقدمات المراد بها مقدمات الكتاب لا مقدمات العلم... (گ ۳).

انجام: ... فصل و اما المدلول فالتحريم على الاباحه و الاثبات على النفي ... قوله و اما المدلول آه لم يتعرض لترجيح عن الاصل على المقرر كما ذهب الیه ... قوله و اما الخارج. اه لم يتعرض لترجيح ما خالف مضمونه العامة على ما وافقهم كما قال الشيخ ... فيمكن الاحتجاج بها ان لم يشترط القطع فی الاصول كما هو الاظهر. فرغ من نقله الى البياض اقل العباد عملا و اكثرهم رجاء و املا، محمد المشتهر ببهاء الدين العاملي عامله الله بلطفه الخفي و الجلي فی ثاني عشر اول شهور السنة الثامنة من العشر الثاني بعد الالف ... قد فرغ من تسويد هذه النسخة الشريفة اقل الخليفة بل لاشيئ فی الحقيقة محمد شفيح ابن اقا محمد بك ايرواني فی ايام تحصيله فی المشهد الغری على مشرفه التحية و السلام غفر الله و لو لديه سنة ۱۲۴۵ (گ ۸۲ ب).

در ذريعه ج ۶ ص ۱۰۳ ش ۵۵۵ معرفي شده است. در فهرست مدرسه عالی سپهسالار جلد اول ص ۵۶۹ نسخه ای از این کتاب وجود دارد که با نسخه ما مطابقت می کند فقط نسخه سپهسالار حدود یک صفحه از حاشیه را ندارد. این رساله در برگهای ۲ ب تا ۸۲ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۰۷/۲ (فقه شیعه)

میزان المقادير

از: مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی (۱۰۳۷ - ۱۱۱۱).

مکرر شماره های ۳/۲۰۴۶ ع، ۵/۲۱۲۵ ع و ۱/۲۱۶۶ ع.

این رساله در برگهای ۸۳ تا ۸۷ مجموعه جای دارد.

(اصول فقه - شیعه)

ع/۲۲۰۷/۳

رساله در معنی لفظ کتاب

پنج معنی برای این لفظ می آورد و در آن از شهید ثانی نیز یاد می کند.

آغاز: اعلم ان للفظ الكتاب اطلاقاتها منها الجمع كقولك كتب فلان ماله ای جمعه و كقوله سبحانه و تعالی كتب الله فی قلوبهم الايمان ای جمعه فيه ... (گ ۸۹).

انجام: ... فلا بد من استعمال الكتب فی السبب المطلق باعتبار مناسبة السبب المطلق للسبب... المعنى الحقيقي الذى هو السبب الخاص ... ثم استعمل الكتب... (گ ۸۹ ب).

این رساله در برگهای ۸۹ تا ۸۹ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۰۷/۴ (فقه - شیعه)

کتاب المعاملات

شرحی است بر یک متن فقهی در باب معاملات.

آغاز متن چنین است: کتاب المعاملات و فيه كتب كتاب المتاجر و فيه مقاصد الاول فی المقدمات و فيه فصلان الاول فی اقسامها (گ ۹۲ ب).

آغاز شرح: کتاب المعاملات و هو القسم الثاني من اقسام الفقه لانه ينقسم الى اربعة اقسام: عبادات و هى عبارة عما اشترط فى صحته النية... (گ ۹۲ ب).

فهرست بعضی مطالب کتاب عبارتند از:

فی المقدمات و فيه فصلان (گ ۹۲ ب)، آيات اللہ و القمار كالشطرنج و هيا كل العبادة (گ ۹۷)، كما سيجيئ فى كتاب البيع (گ ۱۰۱)، ما نص الشارع على تحريمه، كعمل الصور المجسمة (گ ۱۰۱)، كتب الضلال (گ ۱۰۶)، تعمد الكذب (گ ۱۰۸)، تعلم السحر (گ ۱۰۹)، و الكهانة (گ ۱۱۱)، والقيافة (گ ۱۱۲ ب)، تحرم الاجرة على الاذان (گ ۱۱۵)، تحرم الاحتكار (گ ۱۱۸)، جوائز الظالم (گ ۱۲۲)، امتزاج الحلال بالحرام (گ ۱۲۳ ب)، الفصل الثاني فى الآداب يستحب لطالب التجارة (گ ۱۲۷)، المقصد الثاني فى البيع و اركانه ثلاثة الصيغة و المتعاقدان و العوضان الاول الصيغة (گ ۱۳۱)، الثاني المتعاقدان (گ ۱۳۵)، ليس للمملوك ان يبيع (گ ۱۴۰) و يبيع الفضولى (گ ۱۴۰).

این رساله در برگهای ۹۲ ب تا ۱۹۳ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۰۷/۵

(فقه - شیعه)

خطبه‌های عقد

۱ - فارسی (گ ۱۹۳ ب تا گ ۱۹۴).

۲ - فارسی (گ ۲۰۰ ب).

۳ - فارسی (گ ۲۰۱ به نقل از فتوای سید محمد باقر رشتی (م ۱۲۶۰) در سال ۱۲۴۸.

این رساله در برگهای ۱۹۳ تا ۱۹۴ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۰۷/۶

(قواعد فقه - شیعه)

قواعد فقهیه

از: ناشناس.

از مبحث بلوغ تا نیت.

آغاز: بسملة، فی القواعد المشتركة بین المطالب الفقهية وفيه مقدمات [الاول] فيما يتعلق بالامور العامة الجارية فی اقسام الفقه بتمامها وفيه مطالب [الاول] فی الشرايط وهي ثلاثة اقسام [الاول] فيما يتعلق بالفاعلين وهي امور: البلوغ ... (گ ۱۹۴).

انجام: ... فی النية وفيه مباحث ... فی بیان حقیقتها وهي فی اللغة المقصد ... (گ ۲۰۰) ... لامنافاة فيه للاخلاص والعبودية فان العبد انما يطلب الجزاء بالقرب الي مولاه والاولى عدم ادخال المقصد الدنياوي (گ ۲۰۰ ب).

این رساله در برگهای ۱۹۴ تا ۲۰۰ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۰۷/۷

(عرفان - فارسی)

رساله سلوکیه (زاد السالک)^۱

از: فیض کاشانی، محمد بن شاه مرتضی (۱۰۰۷ - ۱۰۹۱).

در ذریعه ج ۱۲ ص ۲ ش ۱۲ معرفی شده است. به نام «زاد السالک» با تصحیح

جلال الدین محدث در تهران ۱۳۳۱ چاپ شده است.

آغاز: بسملة، حمدلة، از کیفیت سلوک راه حق پرسیده بودند. بدان ایدک الله بروح منه همچنانکه سفر صوری را مبدای و منتهایی و مسافتی و مسیری ... (گ ۲۰۲ ب).

انجام: ... و اگر درین راه میری زهی شهادت و من یخرج من بیته ...

عطار در غرور این هوس کوجان دهم به که دل بسر خانه و دکان نهم و التوفیق من الله العزیز العلیم. تمت الرسالة السلوکیة من افادات مولانا محسن الکاشانی نور الله مرقدہ ... (گ ۲۰۶).

این رساله در برگهای ۲۰۱ تا ۲۰۶ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۰۷/۸

(عرفانی)

سعادت و شقاوت اصناف انسان در هنگام مرگ

از: تنکابنی، حسین بن ابراهیم (شهید ۱۱۰۵).

مؤلف از ده شاگرد درجه اول ملاصدرا (عشره مبشره) است، که به شیخ حسین مغفور هم نامیده می شود و «مغفور» تخلص وی میباشد. از تألیفات وی اثبات حدوث عالم، حاشیه خفیه، منتخب تعلیقات بوعلی، وحدت وجود^۱ میباشد.

اما کتاب فوق را در میان آثار وی که در کتب مختلف آمده، نیافتیم احوال حسین تنکابنی و شهادت و دفن او در رابق در ریاض العلماء ج ۳ ص ۱۱۴ و اعلام الشیعه قرن ۱۲ ص ۱۹۱ دیده می شود.

آغاز: بسملة، الحمد لله المتوحد فی ذاته، المتفرد فی دیمومة صفاته و المتحد بالسلطنة و التدبیر و المتسائر فی اجراء قلم القضاء علی الواح التقدیر... (گ ۲۰۶).

انجام: ... لعدم صلاحية ارواحهم نشأة التكليف كالاطفال مطلقاً للمؤمنين او الكفار كالمجانين فهم علی درجاتهم تابعون لأصحاب اليمين و خدام لاهل الجنة فيكول صنوف الانسان مع حالاتهم علی ستة. و الله اعلم بحقایق الامور، تمت من مؤلفات الشیخ الحسین التنکابنی رحمه الله تعالی (گ ۲۰۷).

۱- این رساله با تصحیح سید جلال آشتیانی در مجموعه منتخبات آثار حکمای ایران چاپ شده است.

۱- در این نسخه نام کتاب «رساله سلوکیه» آمده، لیکن در ذریعه به نام «زاد السالکین» است و چاپ شده آن به اسم «زاد السالک» میباشد.

این رساله در برگهای ۲۰۶ تا ۲۰۷ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۰۷/۹

(عرفان)

شرح حدیث العلماء ثلاثة

از: تنکابنی، حسین بن ابراهیم (شهید ۱۱۰۵).

این رساله نیز در میان مجموعه آثار معرفی شده از این مؤلف پیدا نشد.

آغاز: بسملة، نقل الشيخ الفاضل العامل ناهج مسالك الورع واليقين قدوة المجتهدين زين الملة والدين العاملي طاب ثراه في بعض رسائله عن بعض المحققين انه قال العلماء ثلاثة:

عالم بالله غير عالم بامر الله؛ و عالم بامر الله غير عالم بالله، و عالم بهما جميعاً... (گ ۲۰۷).

انجام: ... فمثل العالم بالله و بامر الله كمثل الشمس لا يزيد و لا ينقص و مثل العالم بالله فقط كمثل القمر يزيد تارة و ينقص اخرى و مثل العالم بامر الله كمثل السراج يحترق نفسه و يضيء غيره انتهى كذا نقله افضل المتأخرين الشيخ حسين التنكابني رحمه الله تعالى (گ ۲۰۷ ب).

این رساله در برگهای ۲۰۷ تا ۲۰۷ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۰۷/۱۰

(سیره - شرح احوال)

نامه امام عسکری (ع) به علی بن الحسین بابویه

آغاز: هذا كتاب كتبه الامام المعصوم ابو محمد بن علي العسكري (ع) الى علي بن الحسين بابويه القمي ره بسم الله الرحمن الرحيم. الحمد لله رب العالمين و العاقبة للمتقين و لا عدوان الظالمين و لا اله الا الله احسن الخالقين. اما بعد اوصيك يا شيخى و معتمدى با الحسين بن علي بن الحسين القمى و فقك الله تعالى لمرضاته... (گ ۲۰۷ ب).

این نامه در «معادن الحكمة» تألیف علم الهدی کاشانی (م ۱۱۱۵) چاپ قم ۱۴۰۹ (ص ۲۶۵) چاپ شده است.

انجام: ... حتى يظهر ولدى الذى يشير به النبى (ص) انه يملاء الارض قسطاً و عدلاً كما ملئت ظلماً و جوراً. فاصبر يا شيخى و امر جميع شيعتنا بالصبر، فان الارض يورثها من يشاء من عباده و العاقبة للمتقين، و السلام عليك و على جميع شيعتنا و رحمة الله و بركاته و حسنا الله و نعم الوكيل (گ ۲۰۸).

این رساله در برگ ۲۰۷ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۰۷/۱۱

(عرفان)

رساله در سلوک

از: ناشناس.

در باره سه راه وصول الى الله معاملات، مجاهدات و موت اختیاری! آغاز: بسملة، اعلم ان الطريق الى الله اما طريق ارباب المعاملات، بكثرة الصلاة و الصوم و تلاوة القرآن و الحج و الجهاد و غيرها... (گ ۲۰۸).

انجام: ... فهذا الطريق المختار مبنى على الموت بالارادة. قال (ع) موتوا قبل ان تموتوا، و هو محصور فى عشرة اصول و ذكرها بالتفصيل و هى: التوبة و الزهد التوكل القناعة العزلة و ملازمة الذكر، التوجه الى الله بالكلية، الصبر، المراقبة الرضا تمت الرسالة بالخير و السلام على اوليائه (گ ۲۰۸).

این رساله در برگ ۲۰۸ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۰۷/۱۲

(عرفان - فارسی)

ترجمه حدیث رجاء ابن ابی الضحاک

از: مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی (۱۰۳۷ - ۱۱۱۰).

معرفی شده در ذریعه ج ۴ ص ۹۶ ش ۴۴۳.

آغاز: بسملة، حمدلة. بدرستی رئیس المحدثین محمد بن بابویه قمی قدس الله روحه در کتاب عیون اخبار الرضا روایت کرده از شیخ خود تمیم بن عبدالله... (گ ۲۰۸ ب).

انجام: ... پس چون آن حضرت را به نزد مأمون بردم از من سوال کرد که حال او در راه چگونه بود آنچه دیده بودم نقل کردم. گفت بلی یا بن ابی الضحاک این مرد بهتر و داناتر و عابدتر از جمیع اهل زمین است پس کسی را خبیر مده به آنچه از آنحضرت مشاهده نمودی، تا فضیلت او بر مردم ظاهر نشود مگر بر زبان من و از خدا یاری می خواهم بر آنچه قصد دارم از تعظیم و اجلال و بلندگردانیدن امام او. به اینجا ختم شد ترجمه این حدیث شریف. و کتب المذنب الخاسر، ابن محمد تقی محمد باقر فی شهر ربیع الاول من شهر رثمان و سبعین و الف من الهجرة... کتبه العبد المذنب ابن علی علی نقی غفر الله له و لو اذیه بحق محمد و آله (گ ۲۰۹ ب).

این رساله در برگ ۲۰۸ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۰۷/۱۳

(عرفان - فارسی)

نامه

آغاز: مراسله ای که حکیم الهی و فیلسوف ربانی و بعضی از بزرگان ادیان حضرت ایشان در حیث تحریر آورده بودند. مشتاق عدم ملاقات نحوست علامات و شوقمند عدم بقای ملالت افزای مسرت زدای ... (گ ۲۱۱).

انجسام: ... ساعد سیمین خود را رنجه کرد توقع از مساوی اخلاق ... در معرض قبول افتد چه کند بی نوا همین دارد در خانه اگر کس است یک حرف بس است عمر کم قصیر و عدد کم کثیر باقی مباد هر که نخواهد فنای تو (گ ۲۱۱ ب).

به دنبال این نامه اوراق پراکنده ای است که شامل مباحث زیر می باشد: وکالت نامچه (گ ۲۱۲) با تاریخ ۱۲۵۱، مصالحه نامچه (گ ۲۱۴ ب)، قباله نامه (گ ۲۱۴ ب) و استغاثة الی المهدی (ع) (گ ۲۱۵).

این رساله در برگ ۲۱۱ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۰۸

(فقه - شیعه)

مدارک الاحکام فی شرح شرایع الاسلام

متن از: محقق حلی (۶۰۲ - ۶۷۶).

شرح از: جبعی، محمد بن علی بن حسین عاملی (۹۴۶ - ۱۰۰۹).

مکرر شماره های ۲۰۱۱/ع و ۲۱۹۲/ع و از کتاب طهارت تا پایان کتاب صلوات را شامل میشود.

آغاز (جزء اول طهارت): بسملة، الحمد لله المحمود لا لائه، المشکور لنعمانه ... بعد فان احق الفضائل بالتعظیم ... و کمان کتاب شرایع الاسلام فی مسایل الحلال والحرام من مصنفات الامام المحقق ... کذلک شرحه ... افضل المتأخرین جدی (گ ۳ ب) العلامة الشهيد الثاني ... کتاب الطهارة الكتاب مصدر ثالث لکتاب من الکتب و هو الجمع ... (گ ۴).

انجام جزء اول (نماز عیدین): ... اما الخروج قبل الفجر، فقال فی التذکرة انه جایز اجماعاً. تم الجزء الاول من کتاب مدارک الاحکام فی شرح شرایع الاسلام ... علی ید مصنفه العبد المفتقر الی عفو الله تعالی محمد بن علی بن حسین بن ابی الحسن الحسینی ... خالصاً لوجهه الکریم بمنه و کرمه.

آغاز جزء دوم: بسملة، قوله الفصل الثاني فی صلاة الكسوف (گ ۲۹۳ ب) ...

انجام کتاب صلوات: السابعة اذا دخل وقتها نافلة الزوال فلم یصل و ... لیس قبلهما ولا بعد هما شیئاً لله الحمد باتمام شرح کتاب الصلوة، و يتلوه بکتاب الزکوة انشاء الله و منه الاعانة و التوفیق (گ ۳۹۸ ب).

نسخ، بی نام، بی تاریخ، خط کاتبان چهار بار عوض شده است (گ ۴)، (گ ۱۲)، (گ ۱۱۴) و (گ ۱۴۹)، حاشیه ها با نشانه های «ة»، «۱۲»، «ذخیره»، «منه»، «مجمع البحرین»، «وافی»، «جم»، «صح»، «کنز»، «مختلف» دارد.

جلد: تیماج تریاکی روشن، مقوایی، درون تیماج مشکمی، ۱۴۰×۲۴۰. کاغذ: اصفهانی، ترمه و فرنگی، نخودی و شکری، نوشته متغیر ۸۰×۱۷۰ و ۸۰×۱۶۰، برگ، سطر متغیر ۲۱ و ۲۹. شماره پیشین: ۸ - ۲۴۳۸.

ع/۲۲۰۹

(معارف اسلامی)

احیاء علوم الدین

از: بوحامد محمد غزالی (۴۵۰ - ۵۰۵).

مکرر شماره های ۴۳۱/ع، ۴۵۴/ع، ۴۵۵/ع، ۴۵۶/ع، ۷۰۰/ع، ۱۲۳۰/ع و ۱۲۳۱/ع که همه را انوار معرفی نموده است.

کتاب غزالی شاید به سبب دارا بودن افکار عرفانی گنوسیسم اسلامی مورد علاقه ایرانیان بود فیض کاشانی (۱۰۰۷ - ۱۰۹۱) آن را ویرایش کرده، ناصبی گری را از آن دور کرد و «محجة البیضا» نامید که چاپ شده است، احیاء علوم الدین و محجة البیضا هر یک جدا به فارسی ترجمه و چاپ شده است غزالی در همه عمر به مباح بودن خون شیعه فتوا داده است لیکن پس از مرگ او، سنیان او را تکفیر کردند و جشن کتابسوزان برای کتابهایش به راه انداختند.

آغاز: ... منهم بعاجل حظّه مشغولاً فصاریری المعروف منکراً و المنکر معروفاً...

که مطابق است با سطر ۱۵ زیر بسمله و سرلوح نسخه شماره ۱۲۳۰/ع معرفی شده انوار در ج ۹ ص ۲۱۴ فهرست.

انجام: و قد ذکرنا فواضل الايام و الايام للصایم فی کتاب الصوم فلا حاجة الی الاعادة و

الله اعلم. تم کتاب الاوراد، و بتمامه تم ربع العبادات .. علی ید أفقر العباد الی الله محمد بن الشیخ مصطفی غفرالله له و ... و لكل المسلمین آمین.
و در کنار چنین نوشته شده است: و كان الفراغ من هذا الكتاب العظیم نهار الاثین غرة شهر شعبان المبارک سنة الف و مائتان و اربعین...
و در پائین صفحه دارد: و صلی الله علی ... و الحمد لله رب العالمین (گ ۲۸۸ ب).

نسخ، با عنوانهای شنگرفی از محمد بن الشیخ مصطفی در دوشنبه غرة شعبان سال ۱۲۴۰ (گ ۲۸۸ ب)، تاریخ سال یاد شده در پایان کتاب العلم گ ۷۴ و پایان قواعد العقاید نیز هست در اینجا لقب الکتفانی نیز پس از نام کاتب دیده می شود (گ ۱۰۴ ب) و در پایان اسرار الطهارة در (گ ۱۲۰ ب) لقب او به صورت کفثانی و تاریخ خامس جمادی الثانی ۱۲۴۰ است، در پایان اسرار الصلاة آن لقب به صورت (الکتفانی) با تاریخ جمادی الاخر ۱۲۴۰ و در پایان ۲۶ جمادی الاخر و در پایان صوم (گ ۱۹۶) الکتفانی و تاریخ او اخر جمادی الثانی سنة ۱۲۴۰ و در پایان هفتم حج، بی لقب با تاریخ رجب ۱۲۴۰، و در پایان کتاب هشتم تلاوة القرآن در (گ ۲۴۲ ب) بی لقب با تاریخ ۱۲ رجب ۱۲۴۰ و در پایان کتاب نهم دعوات (گ ۲۴۲ ب) بی لقب با تاریخ ۲۱ رجب ۱۲۴۰، در پایان کتاب دهم، احیاء اللیل شب زنده داری که پایان ربع عبادات نیز هست، نام نویسنده محمد پسر مصطفی (خالی از لقب)، با تاریخ روز دوشنبه غرة شعبان سال ۱۲۴۰ دیده می شود (گ ۲۸۸ ب)، آغاز هریک از ده کتاب ربع عبادات در این نسخه با بسمله و حمدله شروع می شود، و یکی دو سطر معرفی آن کتاب و بخشبندی آن را که در نسخه ۱۲۳۰ ع/ و ۱۲۳۱ ع/ معرفی انوار (ج ۹ ص ۲۱۴) دیده می شود در اینجا نیست، نویسنده این نسخه به جای صفحه شمار از کراسه شمار استفاده نموده است، او هر پنج برگ را تا کرده کراسه (جزوه) نامیده است، ۱۴ کراسه نخستین بی شماره است و از پانزدهم روی آن با رقم نوشته است؛ کراسه ۱۵ و ۱۶ ... تا کراسه ۳۱ که آخرین است.

جلد: تیماج سرخ، مقوایی با عطف برگردان، دو ترنج فشرده با منگنه در دو

سو و یک نیم ترنج بر روی عطف برگردان.
کاغذ: فرنگی ضخیم شکری، ۲۱۵×۲۱۵، ۲۸۸ برگ، هر صفحه ۲۳ سطر.
شماره پیشین: ۴۹۴ - ۲۳۷۹.

(احادیث احکام)

ع/۲۲۱۰

من لا یحضره الفقیه

از: شیخ صدوق (۳۸۱ م) محمد بن علی بن بابویه قمی.

مکرر شماره ۲۰۹۲ ع/۶، آغاز مانند آغاز همان شماره و همه نسخه ها است.

انجسام: باب الدین و القرض ... (پس از ۷۰ سطر): فی ان له الدراهم التي یجوز بین الناس، والحدیثان متفقان غیر مختلفین فمتی كان للرجل علی للرجل دراهم ... ذلك النقد و متی كان له علی رجل دراهم بوزن معلوم بغیر نقد معروف ... انتهى الجلد الاول من کتاب من لا ... (گ ۲۴۶ ب) عبارت ساییده شده و ناخوانا است لیکن نام کاتب در پایان جزء دوم؛ علی ملقب بفتوحی (گ ۲۱۳ س ۹) دیده می شود.

نسخ خوش، علی فتوحی (گ ۲۱۳ س ۹)، سده یازدهم، عنوانها شنگرف، تصحیح ها در کرانه صفحه ها ثبت شده است، اندکی حاشیه های توضیحی با نشان «ق»، «ص»، «س»، «شرح» و «شفیع» دارد، بلاغهای قرائت و تصحیح با نشان [بلغ ایده الله تعالی] با خط ثلث زیبا در حاشیه دیده می شود، جزء اول کتاب بی نام و تاریخ در گ ۱۰۰ ب و در پایان جزء ثانی دارد: فلا یكون فی الجنة بعد النبیین و الصدیقین ارفع درجة منه و الوصیة طویلله اخذنا منها موضع الحاجة و لا حوله و لا قوة ... نعم الوکیل. تم الجزء الثانی من ... علی ید احوج خلق الله العلی شیخ علی الملقب به فتوحی (گ ۲۱۳ س ۹)، در گ ۲ تملکی از محمد حسین بوده و پاک شده است، سپس تملک دیگر با نستعلیق خوش از محمود بن اسماعیل الکرمانشاهی با مهر [عسی ان یبعثک ریک مقاماً محموداً] دارد، در پشت برگ ۱ نام نزدیک سی کتاب از کتب کلاسیک آن روزگار نوشته شده است.

جلد: تیماج مشکی، یک لا، فرسوده.

کاغذ: اصفهانی، نخودی، ۲۴۵×۱۷۵ و ۱۷۰×۱۱۰، ۲۴۶ برگ، صفحات

دارای ۲۰ سطر هستند و تنها آخرین صفحه ۲۲ سطر دارد.

شماره پیشین: ۴۸۶ - ۲۳۷۱.

ع/۲۲۱۱

(تفسیر و عرفان)

بحر المحجة فی اسرار المودة

در تفسیر سوره یوسف. از احمد بن محمد غزالی صوفی. (اسماعیل پاشا ذیل کاشف الظنون ایضاح المکنون ج ۱ ص ۱۶۶) لیکن آغاز آن را که می آورد با آغاز نسخه ما ناهمگون و برابر آغاز نسخه چاپ بمبئی می باشد.

اسماعیل پاشا در هدیه العارفین ج ۱ ص ۸۳ در احوال احمد غزالی م ۵۲۰ نیز بحر المحجة در تفسیر سوره یوسف را بی آنکه از آغاز آن نمونه دهد به وی نسبت داده است. مشار در ص ۱۱۸ فهرست عربیهای چاپی کتابی با نام یاد شده بالا در تفسیر سوره یوسف از مجد الدین ابو الفتح احمد بن محمد غزالی طوسی چاپ تهران ۱۳۱۲ ق. سنگی و بمبئی ۱۳۱۹ ق. = ۱۸۷۶ م سربی ۱۶۴ ص نشان می دهد.

آغاز بحر المحجة چاپ بمبئی: الحمد لله الذي نور قلوبنا بنور المحجة والوداد وصير افتدتنا مستنيرة بضياء الحقيقة والصدق، حتى نعلم رموز آياته ... اما بعد فاعلموا ان الله جعل علة لظهور الممكنات وصير المودة ... قال تعالى احسن القصص فالمؤلف الفقير يحب ان يفسر تلك السورة ... قال الله تبارك وتعالى (بسملة، آل) علمه عند الله وقال بعض المحققين اي: يا محمد تلك آيات الكتاب ...

انت في غفلة و قلبك لاهي ذهب العمر والذنوب كما هي

لیکن در آغاز نسخه این کتابخانه چنانکه خواهیم دید کتاب به ابو حامد محمد غزالی بزرگ نسبت داده شده است (گ ۱ ب) و پیش از شعر یاد شده که در سطر ۸ گ ۴ ب نسخه خطی دیده می شود ۱۲۰ سطر مطلب است که در چاپی تنها ۳۵ سطر دیده می شود.

آغاز: الحمد لله الذي شهادت المكونات بوحدانيته ولانت المصنوعات لعظمته، و خضعت الجبابرة لعزته ... فالأشباح على بساط خدمته واقفة، والأرواح على سرادق محبته عاكفة ... سقاهم بكأس محبته ذهاقاً فازدادوا الي لقاءه اشتياقاً ... قال الشيخ الامام الاجل ... ابو حامد محمد الغزالي رحمه الله ... روی ابن عباس و ابن مسعود الحكاية قال ابن عباس: ات

طائفة الى النبي (ص) فقالوا: يا محمد نحن قوم لانتهدي الى كتاب و ما فينا احد قرء كتب الاولين، و انا و آبائنا نعبد الاصنام ألفاً و مائتي سنة فكيف نؤمن بك و ماسمعنا ... فانزل الله: هو الذي بعث في الاميين رسولا منهم ... قال: فلما قرأت اليهود الكتاب اهتزت اركانهم (گ ۱ ب) ... ثم قالوا: سلوه عن ثلاث مسائل؛ عن ذی القرنين و عن الروح و عن قصة يوسف ... فأبطأ عنه الوحي، و القصة معروفة فانزل الله سورة يوسف؛ بسملة. الر. تلك آيات الكتاب (گ ۲) ... فصل في الوجوه، قال تعالى وجوه يومئذ مسفرة (۳ ب) ... [القصة] فما اسمعت كلام يوسف الاخالته ام شمعون فأفشته على اخوته (گ ۶) ...

انجسام: عاش يعقوب خمسا و عشرين ... ولم يكن بينهما الامسافة شهر. قال كعب: لم يوقف على قبر يوسف الا في زمان موسى ... فدلته على قبر يوسف ... و خرج موسى من على نهر الفيوم فضرب موسى عصاه على النهر فوقف الماء عن يمين القبر ... فنزل و استخراج التابوت و حمل جسده عند قبور آياته صلوات الله عليهم اجمعين (گ ۴۸ ب).

نستعليق ريز و پخته، عنوانهای «فصل»، «شعر»، «اشاره»، «القصة»، «النكتة» به شنگرف است، بی نام و تاریخ، گویا در سده یازدهم نوشته شده باشد، مهر بیضی با عبارت [عبده رضا بن عباس الطباطبائي] در پشت و روی (گ ۵۲) دیده می شود، تصحیح و افتصادگی ها در حاشیه با علامت «ص» نهاد شده است، اندکی حاشیه توضیحی با نشان «۱۲» نیز دارد.

جلد: تیماج، حنائی، یک ل، ۱۱۵ × ۱۷۷.

کاغذ: نخودی سیر، اصفهانی، پس از پایان کتاب در گ ۴۸ چهار برگ (گ ۴۹) -

(۵۲) سپید مانده است، ۱۲۵ × ۷۴، ۵۲ برگ، هر صفحه ۲۰ سطر.

شماره پیشین: ۹۹ - ۲۵۲۹.

ع/۲۲۱۲

مجموعه

شامل:

۱ - دوازده امام، از گ ۱ تا ۱۰.

۲ - دعای استغاثه عربی و فارسی، از گ ۱۰ تا ۱۱، سپس ۲ برگ سپید مانده

است.

۳ - سوره های واقعه، رحمان، از گ ۱۳ تا ۲۱، نسخ، با تاریخ چهارشنبه شوال ۱۲۸۵.

۴ - رساله در تجوید قرآن به فارسی تألیف احمد بن حسن؟، از گ ۲۱ تا ۶۲. نسخ، محمد اصفهانی ابن علی در ۱۲۸۵ (گ ۶۱ ب)، عنوانها جوهر قرمز، در برگ ۱ نیز یک دوازده امام ده بیته با همان خط نوشته شده است. جلد: مقوایی، رویه تیماج سرخ ضریبی، حاشیه گل و بوته منگنه شده، ۱۱۰×۱۷۴.

کاغذ: فرنگی، نخودی، ۷۰×۱۲۴، برگ، ۹ تا ۱۲ سطر. شماره پیشین: ۱۱۷ - ۲۵۴۷.

ع/۲۲۱۲/۱

(دعا)

دوازده امام

سرود گونه ای است که نام دوازده امام اثنا عشریان را بنظم یا نثر در آن می گنجانیدند. کهن ترین نمونه آن به محیی الدین عربی و خواجه نصیر طوسی (۵۹۷ - ۶۷۲) نسبت داده شده است (ذریعه ج ۷ ص ۱۹۴ - ۱۹۷ و ج ۷ ص ۲۶۸ - ۲۶۹) جای گفتگوی ما دفتری است که یازده بند منظوم و یک بند منثور و همگی دوازده امام را به عربی دارد.

بند اول: منظومه عربی، سی بیت

آغاز: نحمد حمداً مثلاً الخافقین ماطلع الفجر من المطلقین
بند دوم: نیز منظوم عربی، ۱۳ بیت (گ ۲)

آغاز: بحبیب حسَبی و طیبب ازلی و ادیب ادبی و نجیب نجیبی
بند سوم: نیز منظوم عربی، ۱۴ بیت (گ ۳ و ۴)

آغاز: صل یا رب علی شمس الضحی احمد المختار نور الثقلین
بند چهارم: نیز منظوم عربی، ۷ بیت (گ ۴)

آغاز: نبی عربی و رسول مدنی و أخیه اسد الله مُسمی بعلی
بند پنجم: نیز منظوم عربی، ۱۸ بیت (گ ۴ تا ۵ ب)

آغاز: رب النبی المصطفی صل علیه بالضحی

بند ششم: نیز منظوم عربی، ۱۴ بیت (گ ۵ و ۶)
آغاز: سلام من الله رب العلی لذی الجود والفضل و الکبریا

بند هفتم: نیز منظوم عربی، ۱۱ بیت (گ ۶)
آغاز: ربنا صلی علی خیر الوری احمد المحمود ختم المرسلین

بند هشتم: تبری نامه عربی منظوم، ۴ بیت (گ ۷)
آغاز: قد تبرأت من الجبتین تیم و عدی

و من الشح العطل المستخف الأموی

بند نهم: نیز منظوم عربی، ۱۸ بیت (گ ۷)

آغاز: یا ذالنوال والعطاء یا ذا الجلال والبقاء
بند دهم: نیز منظوم عربی، ۲ بیت (گ ۸)

آغاز: قل لمن والاعلی المرتضی لاتخافن جمیع السیئات
بند یازدهم: منظوم عربی، ۱۹ بیت (گ ۸)

آغاز: رب بحق احمد سیدنا المقدم
بند دوازدهم: دوازده امام به نثر عربی (گ ۹ تا ۱۰) است.

این رساله در برگهای ۱ تا ۱۰ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۱۲/۲

(دعا)

دعای استغاثه

به عربی و فارسی (گ ۱۰ و ۱۱)

این رساله در برگهای ۱۰ تا ۱۱ مجموعه جای دارد، و برگهای ۱۲ و ۱۳ سپید مانده است.

ع/۲۲۱۲/۳

(قرآن)

سوره های واقعه و رحمان

نسخ است و تاریخ چهارشنبه شوال ۱۲۸۵ دارد، این رساله در برگهای ۱۳ تا ۲۱ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۱۲/۴

(علوم قرآنی - فارسی)

تجوید فارسی قرآن

از: احمد بن حسن.

آغاز: بسملة، حمدله، اما بعد چنین می گوید اقلّ عباد الله احمد بن حسن که این مختصری است در باره تجوید قرآن: بدانکه حروف تهجی بیست و هشت است و از هفده مخرج برآید و مخرج میزان حرف است ... مخرج اول آخر حلق است...

انجام: در این چهار بهتر است. ع، ص، ق و وقف در این سه بهتر است. تمت کتاب التجوید بعون الملك المجید يوم الاثنين احد عشر شوال عام خمس و ثمانین و مائتین بعد الف... کتبه الحقیق المذنب ابن علی، محمد الاصفهانی ۱۲۸۵.

یا رب نگاه دار تو ایمان آن کسی کین خط بخواند و بر من دعا کند (گ۶۱ب)

این رساله در برگهای ۲۱ تا ۶۲ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۱۳

(در باره قرآن)

خواص الايات

این نام بر روی برگ اول نوشته شده و بالاتر از آن دارد: فی بیان السور المکیة و المدينة و فضل السور. در کمر صفحه دارد: [الباب الاول فی منافع القرآن الکریم. ما ورد من طب الأئمة صلوات الله علیهم من کتب سورة الحمد...]. همین عبارت در پشت برگ ۶۳ در پایان نسخه نیز دیده می شود.

رساله ای است در مشخصات هر یک از ۱۱۴ سوره قرآن، از نگارنده ای دوازده امامی ناشناخته. مؤلف در باره پاداش قرائت برخی از سوره ها می گوید: که خواننده از اصحاب امام قائم خواهد شد (گ ۱۳) در باره هر سوره، در سه عنوان [عم، اشع، شم] مطالبی می آورد.

در آغاز شمار آیت های سوره و مکی یا مدنی بودن آنها را معین کند و اگر استثنا دارد گوید: الا فلان و فلان آیه، سپس شمار کلمات و حروف آن را معین می کند مثلاً در سوره ۴۷ = محمد گوید: سوره محمد مدنیة و هی ۳۸ آیه کوفی، و تسع حجازی و اربعون شامی و بصری. اختلافها خمس آیات و صلح بالهم، ترکها اهل الشام الحرب اوزارها، ترکها اهل الکوفة فضررب الرقاب و شد الوثاق،

عدهما اهل الشام وحده لذّة للشاریین، عدّها اهل البصرة. کلماتها خمسماية و تسع و ثلاثون کلمة.

آغاز: بسملة. سورة البقرة. مدنیة، الا خمس آیات: فاعفو و اصفحوا، لیس علیک هداهم، نزلنا بمکة، و اتقوا يوماً ترجعون فیہ، نزلت بمنی، و عاش بعدها رسول الله (ص) نیفا و ثمانین يوماً... و هی مائتان و ست و ثمانین آیه. کوفی: و سبع ... بصری: و خمس. فی الباقین اختلاف ها ثلاث عشر آیه. الم، علاها الکوفی. لهم عذاب أليم. عدّها الشامی ... و اتقون یا اولی الالباب ترکها (گ ۱ب) المدنی الاول و عدّها مکانها یخرجهم من الظلمات الی النور... [عم] من قرءها صلی الله علیه و رحمہ و اعطی من الآخر کالمربط (گ ۲)... و الذی نفسی بیده ان لها لساناً و شفقتین فعسّد من الملك، عند ساق العرش [شع] من قرء آیه الکرسی حین یصبح لم یزل فی صون من الله حتی یصبح ... (گ ۲ب) جائتسا یظلاله يوم القيامة علی رأسه مثل الغمامتین [نسم] یکون جامعاً للذین سرعاً الی کل ثواب، طویل العمر قليل السر، صابراً علی الاذی [سورة آل عمران] مدنیة و هی مائة آیه الا فی الدمشقی فانه ...

در پایان مطلب در باره سوره (۴۰ = مؤمن: حم. تنزیل الکتاب ...) چنین می آرد: ما جاء فی ذکر الحوامیم و هی سبع و فضلها من روايات العامة و الشیعة [عم] من ابی عبید المهلب بن ابی صفرة عن سمع النبی (ص): ان یتّم اللیلة فقولوا: حم لا ینصرون. ابن سیرین لم یرفعه کان یقول الحوامیم و یقول آل حم كما یقول هؤلاء آل فلان، كأنهم أضفتهم الی الله. ابن عباس لم یرفعه ایضاً: ان لكل شیء لباباً و لباب القرآن آل حم ... (گ ۳۵).

در باره (سوره ۵۲) طور گوید: الطور مکیة کلها و هی ۴۹ آیه کوفی ثمان، بصری و شامی و سبع حجازی، اختلافها آیتان و الطور ترکها حجازی دعا عدھا الکوفی ... (گ ۴۰).

انجام: یزق حفظ الدعوات و کتب الله الاربعة [سورة الناس] مکیة، و یقال مدنیة، و هی سبع آیات مکی، شامی و ست فی الباقین، من شر الوسواس. عدّها مکی شامی. کلماتها عشرون کلمة و حروفها تسعة و سبعون حرفاً [عم] و قد ذکر ثواب قاریها فی راس سورة الفلق [شع، شم] دفع الله عنه و سوسة الشیطان و همزه. قد تم الرسالة بالخبر و الظفر و الحمد لله رب العالمین و الصلاة ... اجمعین (گ ۶۲ب).

نسخ متوسط پر غلط، بی نام و تاریخ، در سده دوازدهم، عنوانها شنگرف که

گاهی با مرکب سیاه آمیخته است در حاشیه ها برخی دعاها برای امراض مخصوص ثبت شده است، از آنجا که متن با سوره بقره آغاز شده است، خواص سوره فاتحه به خامه ای دیگر در حاشیه صفحه آغازین با امضای (جوامع الجامع للطبرسی) نوشته شده است، متن پرغلط و برخی افتادگی ها در حاشیه افزوده شده است مهر بیضی (حسن بن الحسین) با تاریخ ۱۲۱۲ بعد از عبارت «انتقل الی بالارث» در برگ ۱ دیده می شود.

جلد: تیماج، حنائی قهوه ای، مقوایی، ضربی، در هر یک از چهار سو با دو جدول فشرده و منگنه شده است جلد از کتابی دیگر بوده و سمت راست آن از درون جای ترنج پیشین دیده می شود، ۱۱۰×۱۷۰.

کاغذ: شکری، اصفهانی، ۶۶×۱۱۵، ۶۳ برگ، هر صفحه ۱۴ سطر.

شماره پیشین: ۱۲۵ - ۲۵۵۵.

ع/۲۲۱۴

(مقدماتی)

مداین العلوم

از: محمد جعفر بن سیف الدین استرآبادی تهرانی معروف به شریعتمدار (۱۱۹۸-۱۲۶۳). او در توکنده در بلوک انزان استرآباد زاده شد و در بارفروش تحصیل کرد، سپس به کربلا شد و بر سید علی صاحب ریاض المسائل (۱۱۶۱-۱۲۳۱) تلمذ نمود و در سال ۱۲۳۱ به استرآباد بازگشت، سپس مدتی به قزوین زیست و در آنجا با فتح علی شاه ملاقات کرد و به دعوت شاه به تهران شد و در خانه ای که در اختیارش نهاده شد منزل کرد و در ۱۲۴۱ همراه با سید مجاهد در جنگ قفقاز شرکت کرد و سپس معترضانه به مکه رفت و در بازگشت در کربلا بماند و با شاگردان شیخ احمد احسائی درگیری یافت. پس به ایران آمد تا به مشهد بماند، لیکن در آنجا نیز عبدالخالق یزدی از شاگردان احسائی مزاحم او شد، پس به هنگام مراجعت محمد شاه از جنگ هرات به دعوت وی به تهران آمد و بماند تا در ۹ صفر ۱۲۶۳ درگذشت و جنازه او را به نجف فرستاده به خاک سپردند. او تألیفات بسیار دارد که در احوال او در طبقات اعلام الشیعة قرن ۱۳ ص ۲۵۳-۲۵۷ گرد آمده و هر یک از آنها در ذریعه در جای خود معرفی شده است.

یکی از آثار او «مداین العلوم» جای گفتگوی ما در اینجا است که در پنج مدینه برای پنج علم ابتدائی و مقدماتی است: (۱) لغت، (۲) صرف، (۳) نحو، (۴) معانی بیان و (۵) منطق. کوچکترین آنها بخش اول است که در تنها پنج صفحه است. او هر مدینه را به چند باب و هر باب را به چند «سیف» تقسیم می نماید.

این کتاب یکسال پیش از مرگ مؤلف در ۱۲۶۲ در تهران یا «اصل الاصول» و «موائد العوائد» هر سه از همین مؤلف چاپ شده است (مشار عربی ص ۶۲، ۸۲۰ -۹۳۲).

آغاز: الحمدلله الواجب الوجود الذی افاض بجموده... اما بعد فبقول خادم... محمد جعفر الاسترآبادی ...

انجام: ولا بد من اتيان المقدمة الممنوعة بدليل لا يمكن منعه و نقضه و معارضته... و يطل الباطل بعد الانصاف و التخلية عن التسميات و الادراك و الانصاف. و الحمدلله على التوفيق لجمع تلك المسائل. تم الكتاب بعون الله في شهر صفر ۱۲۵۳.

نسخ، بی نام، در ماه صفر ۱۲۵۳ (گ ۷۳ ب)، مهر بیضی با عبارت [عبده الراجی عباسقلی] با تاریخ ۱۲۵۰ دارد، عنوانها با جوهر سرخ، در پشت برگ ۱ نیز تملک با تاریخ ۱۲۷۹ و مهر بیضی با عبارت [عبده الراجی عباس بن محمد الطباطبائی] و در زیر آن عبارت [دخل فی ملكی علی بن عباس طباطبائی] دیده می شود.

کاغذ: فرنگی، نخودی، ۱۰۳×۱۴۷ و ۶۵×۱۱۰، هر صفحه ۱۳ سطر.

شماره پیشین: ۱۱۸ - ۲۵۴۸.

ع/۲۲۱۵

مجموعه

شامل:

۱- خلاصة الحساب، از گ ۲ تا ۱۹، پس از آن یک دعا و ترجمه فارسی آن تا گ ۲۴ و سپس سه برگ سپید است، سپس دو برگ به خط نستعلیق زیبا، ۱۵ سطر، ۷×۱۲.

۲ - دعای سمات با ترجمه، از گ ۲۰ ب تا ۲۴ ب.

۳ - تسخیر ارواح، از گ ۲۸ و ۲۹.

۴ - ثواب الاعمال، از ابن بابویه، از گ ۳۰ تا ۴۴، گ ۴۵ تا ۵۱ سپید است، ۱۶ سطر، ۵/۱۳ × ۶/۵.

۵ - شرح تهذیب المنطق تفتازانی، از گ ۵۲ تا ۶۴ ب، نستعلیق ریز ناقص، پایان افتاده، بی نام و تاریخ، ۲۲ سطر، ۷/۱۳ × ۱۳/۵.

۶ - الزام النواصب، از گ ۶۶ تا ۷۸، ۱۵ سطر، ۷/۱۴ × ۵/۱۴.

۷ - حاشیه‌ای بر باب طهارت، از گ ۷۹ تا ۸۲ ب، ۱۳ سطر، ۵/۱۲ × ۶.

۸ - صیغه‌های مشکل، از گ ۸۴ ب تا ۹۳ ب.

۹ - صفات الله، از گ ۹۴ و ۹۵، برگهای ۹۶ تا ۹۸ سپید مانده است.

۱۰ - جامع الفوائد یوسفی، از گ ۹۸ ب تا ۱۲۱ ب، ۱۲ سطر، ۱۲ × ۶.

۱۱ - حاشیه‌ی معالم، از رفیع گیلانی، از گ ۱۲۲ تا ۱۴۰ ب، برگهای ۱۴۱ و ۱۴۲ سپید مانده است، ۱۴ سطر، ۷ × ۱۳.

۱۲ - عرفان عربی ناشناخته از دوره صفوی، از گ ۱۴۲ ب تا ۱۶۰ ب، نستعلیق خوش ریز، ۱۳ سطر، ۶ × ۱۲.

۱۳ - ترجمه مفتاح الفلاح، از گ ۱۶۱ ب تا ۱۷۰ (ذریعه ج ۱ ش ۱۲۷)، نستعلیق، بی نام و تاریخ، سده دوازدهم، ۱۴ سطر، ۱۲ × ۷.

۱۴ - حجامه عرفانی، از گ ۷۳ تا ۱۷۴، ۱۵ سطر، ۵/۱۲ × ۶/۱۲.

۱۵ - عرفان فارسی، در گ ۱۷۷، ۱۵ سطر، ۵/۱۲ × ۶/۱۲.

جلد: مقوایی، رویه تیماج حنائی ضربی، ترنج در میان با چهار ستاره بالا و

پائین و جدول دورا دور آستر کاغذ آبی، ۵/۱۱ × ۱۸.

کاغذ: نخودی، اصفهانی، ۱۷۸ برگ.

شماره پیشین: ۱۱۶ - ۲۵۴۶.

ع/۲۲۱۵/۱

(ریاضی)

خلاصه الحساب

از: شیخ بهائی (۹۵۳ - ۱۰۳۰).

مکرر شماره ۳/۱۹۸۳ ع.

نستعلیق زیبا و ریز، از حسن بن مرحوم سید مهدی الطهرانی، در سه شنبه صفر ۱۲۸۵ در مشهد رضوی (گ ۱۹ ب)، جایگاه جدولها و اشکال هندسی را سفید نهاده تا بعد بنویسد، ولی تنها در صفحه آغازین چند حاشیه نوشته شده است، این رساله در برگهای ۲ تا ۱۹ ب مجموعه جای دارد.

(دعا)

ع/۲۲۱۵/۲

دعای سمات

با ترجمه فارسی از: مجلسی دوم محمد باقر (۱۰۳۷ - ۱۱۱۰).

(ذریعه ج ۱۳ ش ۹۰۶، ج ۸ ش ۷۵۵)

یکی از دعا‌های معروف و مشتمل بر بسیاری اصطلاحات سریانی و عبری است قدیم ترین سند آن را ابن طائوس (۵۸۵ - ۶۶۴) در پایان کتاب «جمال الاسبوع» آورده است، و برای توضیح اسرائیلیات آن چندین بار شرح شده است که ۲۰ شرح آن در ذریعه ج ۱۳ ص ۲۴۹ - ۲۵۲ دیده می شود.

آغاز: اللهم انی أسألك باسمک العظیم الأعظم الاعز الاجل الاکرم، الذی اذا دعیت به علی مغالق ابواب السماء (گ ۲۰ ب) ... و بمشیتک الثی دان لها العالمون. و بکلمتک الثی خلقت بها السماوات (گ ۲۱) ...

این رساله در برگهای ۲۰ تا ۲۴ ب مجموعه جای دارد و برگهای ۲۵ تا ۲۷ سپید مانده است.

(جادو)

ع/۲۲۱۵/۳

تسخیر ارواح (بخشی از رساله در ...)

سه صفحه عبارتهائی فارسی است در باره ارواح و تسخیر آنها ...

آغاز و انجام (افتاده): در سخن آینده گویند: ای آفریده خدا (گ ۲۸) ... و باید که

چند روز پیش از آنکه دعوت کند، از حیوانات نخورد تا ضمیر اوصافی شود (گ ۲۸) ... و بنور عالم روحانی و از جمیع ارواح نترسد و آشنای ایشان شود (گ ۲۸) ... هر که این اسم برای درد چشم بر ریسمان سیاه و سفید هفت نوبه بخواند هفت گره (گ ۲۹) افتاده است. این رساله در برگهای ۲۸ تا ۲۹ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۱۵/۴

(حدیث)

ثواب الاعمال

از: صدوق ابن بابویه محمد بن علی م ۳۸۱ (ذریعه ج ۵ ش ۷۷). مکرر شماره ۱۳۹۲ ع که آقای انوار در ج ۹ ص ۴۱۰ معرفی نموده است. آغاز: مانند نسخه بالا معرفی شده انوار: هذا کتاب ثواب الاعمال ... بسملة الحمد لله الواحد القدیم الاولی الذی لا یوصف (گ ۳۰)

انجام (نیمه کاره مانده ناقص است): ابی رحمه الله، قال حدثنی (گ ۴۴ ب).

نسخ سده دوازدهم، همانند خط متن دعای سمات یاد شده است، این رساله در برگهای ۳۰ تا ۴۴ مجموعه جای دارد، و برگهای ۴۵ تا ۵۱ سفید مانده است.

ع/۲۲۱۵/۵

(منطق)

شرح تهذیب المنطق

شرحی است مزجی عربی بر تهذیب المنطق تفتازانی (۷۱۲ - ۷۹۳) که مانند آن را من در شماره ۲۰۸۱ ع معرفی کرده ام. آقای انوار نیز شرحی دیگر از تهذیب را به شماره ۱۴۰۴/۵ ع (ج ۹ ص ۴۲۰) معرفی نموده است که آن نیز شرحی مزجی است. لیکن آقای انوار یادداشت نکرده است که آن شرح برای سلغرشاه نگاشته شده و کهن ترین شرحهای تهذیب است، زیرا که سلغرشاه باید خواهرزاده شاه ابواسحاق اینجو باشد که در حوادث سال ۷۵۰ در کتاب تاریخ آل مظفر یاد شده است. (چاپ دکتر نوائی ص ۴۸، ۶۶، ۸۷، ۹۰، ۱۱۰ و ۱۶۴ تهران ۱۳۶۶ خ) شرح جای گفتگو ش ۲۲۱۵/۵ ع چنانکه گفتیم شرحی مزجی است لیکن با هیچ یک از آن دو شرح که در کتابخانه داریم مطابق نمی باشد، شارح نیز شناخته نیست.

آغاز (در بحث اقسام دلالت افتاده): نوع منه ایضا فان الموجود فی ذلك الغیر یكون فی الحقیقة من احوال الاعمال و کذا ما یشرط فی عروضة للموضوع ان یصیر نوعاً فهو حاصل النوع حقیقة. والعرض الذاتى ثلاثة اقسام؛ الاول ما لا یحتاج عروضة ... الى واسطة ... الثانى ما یلحقه بواسطة امر قائم بالموضوع ... الثالث ما یلحقه بواسطة جزئه المساوی ... اذا عرفت هذا فاعلم ان موضوع المنطق المعلومات التصوریة و التصدیقیة من حیث الایصال ... [دلالة اللفظ] الوضعية دلالة مطلقة [على تمام ما وضع له] من حیث هو كذلك [مطابقة] ... [و على جزئه] من حیث هو كذلك [تضمن] ... [و على الخارج] اللازم من حیث هو كذلك [التزام] ... (گ ۵۲ ب) انجام: و تفصیل نقائص المركبة و البسیطة یطلب من الكتب البسیطة. فصل [عکس المستوى] قد یطلق على اخص قضیة لازمة لتقیضه بتیديل جزئیهام الموافقة فی الصدق و الکذب، لکن (گ ۶۴ ب) (افتاده است).

این رساله در برگهای ۵۲ تا ۶۴ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۱۵/۶

(کلام شیعه)

الزام النواصب بامامة علی بن ابی طالب

در اثبات اصل امامت، در یک مقدمه و چند فصل (ذریعه ج ۱ ش ۱۱۷۰) نام مؤلف در دیباچه نیامده است. شیخ حر آن را در خاتمه امل الامل ج ۲ ص ۳۶۴ جزو کتب مجهول مؤلف شمرده است. در کشف الحجب آمده است که برخی آن را نگاشته علی ابن طاوس (۵۸۹ - ۶۶۴) دانند. سلیمان ماحوزی (۱۰۷۵ - ۱۱۲۱) در تاریخ بحرین آن را نگارش مفلح صیمری پسر حسن شاگرد ابن فهد حلّی (۷۵۷ - ۸۴۱) دانسته است. در نسخه چاپی نیز به همین مفلح منسوب شده است (مشار عربی ص ۸۲).

آغاز: بسملة حمد لله الواصل الحمد بالنعم و النعم بالشکر (گ ۶۶) ... فانه یجب على كل عاقل ان ینظر لنفسه قبل ان یحل فی رسمه و یعمل لیوم یفر المرؤ من اخیه ... و اعلم ائى رجل من اهل الكتاب، سألت الله الهدایة الى الصواب فهدانی لدین الاسلام (گ ۶۶ ب) ... قال سفتترق امتی على ثلاث و سبعین فرقة، فرقة ناجیة (گ ۶۷) ... علمت ان الفرقة الناجیة هم اتباع علی ... و لابد من ایراد رسالة وجیزة (گ ۶۷ ب) ... و سمیت هذه الرسالة «الزام النواصب بامامة علی بن ابی طالب و هی مشتملة على مقدمة و ابواب و فصول. المقدمة اعلم انه وقع الاتفاق من

المخالف والمؤلف (گ ۶۸)... و اما الشيعة وهم القائلون بتقدیم علی بن ابی طالب فقد افتروا الی ثلاثین فرقة... و جمهورهم الباقي الی هذا الزمان الامامية (گ ۶۹)...

او از صاحب المصابیح الحسين بن مسعود البغوی الفراء (م ۵۱۶) فی کتابه المصابیح و فی تفسیره (گ ۷۵) و از فخر رازی (۵۴۴ - ۶۰۶) (گ ۷۳) و از اخطب خوارزم (۴۸۴ - ۵۶۸) (گ ۷۶ و ۷۷) و از ابن عبدربه (گ ۷۸) و از الرجل الکتایی (گ ۶۸ و ۷۵) نقل دارد. در (گ ۷۸) نسب عمر را به ضحاک زناکار می رساند.

انجام: نسب عمر الخطاب: روی محمد بن السائب فی کتاب المثالب و هو من اعلام السنة؛ کانت صهاک امه حبشیه... و روی ابن عبدربه فی کتاب العقل... فی نسب عثمان بن عفان. روی محمد بن السائب... فی نسب معاویة (گ ۷۸)... و روی الحافظ ابو سعید اسماعیل بن علی السمان الحنفی من علماء السنة (گ ۷۸) ب، در میان سطر چهارم نانوشته مانده است).

نستعلیق، بی نام و تاریخ، گویا در سده دوازدهم، رساله در برگهای ۶۶ تا ۷۸ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۱۵/۷

(فقه شیعه)

الطهارة (حاشیه بر ...)

قطعه ای است از یک حاشیه بر باب طهارت فقه از متن و شرحی در آن باب. از شارح و مصنفی بی نام و از کتابهای دروس، ذکری، بیان که هر سه از شهید اول محمد بن مکی (۷۳۴ - ۷۸۶) است نقل دارد.

آغاز (ناقص): لازماً کالاکول، الظاهر أنه تمثیل ملازم، فان المفعول به اذا صار نسیاً نسیاً فی الکلام و صار الغرض اظهار اتصاف الفاعل بنفس الفعل من غیر ملاحظة مفعول به... کانه غیر موجود فی نسخه الشارح (گ ۷۹)...

انجام (ناقص): فان تخصیص الوجوب بالبشرة دون الشعر لادخل فی اشتراك الرجل للمرأة. و أيضاً لفظ النص (افتاده است).

نستعلیق ریز، بی نام و تاریخ، شاید در سده دوازدهم باشد، رساله در برگهای ۷۹ تا ۸۲ ب مجموعه جای دارد، گ ۸۲ و ۸۳ و ۸۴ سپید مانده است، در

کرانه برگ ۷۹ نوشته شده است: شروع شب چهارم صفر سنة ۳ باقی تاریخ در صحافی بریده شده است.

(صرف - فارسی)

ع/۲۲۱۵/۸

صیغه های مشکل

نزدیک سی واژه عربی را تجزیه نموده است. نام مؤلف نیز در مقدمه آمده است.

آغاز: بسملة. حمدلته... و بعد چنین گوید اقل خلق الله میر محمد حسن بن مهدی بن حسین (با نام ۲۷ پشت) ابن الامام الهمام محمد تقی (گ ۸۴) ب... که چون این حقیر... بر خود قرار گذاشته که چند صیغه... که فی الجملة اشکالی داشته... در این رساله جمع نموده... انه خیر معین... ایامی: جمع ایم است که صفت مشبهه... البته مصدر است از بت (گ ۸۵) قوله تعالی: آمَنَّا...

انجام: و لباس فرنگیان است در این زمان... ادب بضم عین به معنی تأدیب نفس است یقال: ادب الرجل بالضم فهو اذیب وادبته فتأدب (گ ۱۹۳) ب افتاده است).

نستعلیق، برگهای آغازین درشت و زیبا سپس ریز می شود، بی نام و تاریخ، سده دوازدهم، این رساله در برگهای ۸۴ ب تا ۹۳ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۱۵/۹

(کلام شیعه)

صفات الله

بحثی کلامی به عربی در سه صفحه، و چون آغاز و انجام آن افتاده است شناخته شد.

آغاز موجود: قد بینا انه عالم فان الفعل الصادر منه علی وفق العلم به وان العلم بنظام الخیر علی وجه یعلم انه من آثار کمال وجود... و اذا تعلق بالمسموعات یسمى سمیعا و اذا تعلق بالمبصرات یسمى بصیراً و اذا جمع فیقال عالم الغیب و الشهادة... و قد ذکرنا انه واحد و انه منزّه عن العلل (گ ۹۴)... فالكلام عبارة عن العلوم الحاصلة فی قلب النبی (گ ۹۴)... فتعلم ان جمیع ما سواه هو فعله... و تحقیق هذا ان الذات اذا لم یصدر (گ ۹۵) منه شیء و بقی علی ما کان فلا یصدر، و اذا صدر فلا بد من تغیر ذاته بحدوث ارادة (نانوشته مانده است گ ۹۵) ب

این رساله در برگهای ۹۴ تا ۹۵ مجموعه جای دارد، برگهای ۹۶ و ۹۷ سپید مانده است.

ع/۲۲۱۵/۱۰

(پزشکی - فارسی)

جامع الفوائد

در ذریعه و فهرست مشار آمده است که این کتاب مشتمل بر ۲۸۹ رباعی است که در آن شرح یک یک بیماریها و نشانه های آن و معالجه آن و خوراکی های سودمند و زیان بخش برای آن را می آورد. این کتاب در تهران ۱۲۸۵ در ۱۸۲ صفحه و بار دگر در ۱۳۱۸ هـ در ۶۷ صفحه چاپ شده است. نگارنده آن یوسف یوسفی پسر محمد هروی در گذشته سال ۹۵۰ است وی از پزشکان سلطان محمد بابر شاه در گذشته ۹۳۷ بود و جامع الفوائد را در سال ۹۱۷ و «فوائد الاخیار» را در سال ۹۱۳ تألیف کرد. نام این کتاب با حساب ابجد نیز برابر ۹۱۳ می باشد. در ذریعه ج ۱۶ ص ۳۶۳ زیر عنوان فواید یوسفیه کتابهای زیرین به وی نسبت داده شده است: ۱- سته ضروریه، ۲- دلایل النبض، ۳- دلایل البول، ۴- فواید یوسفی، ۵- ماکول و مشروب، ۶- منظومه عشقی، ۷- قصیده حفظ الصحة، ۸- فرهنگ منظوم فارسی هندی، ۹- قصیده در نام ادویه مفرده و ۱۰- جامع الفوائد. نسخه برخی از این کتابها نیز در آنجا شناسائی شده است. احوال مؤلف در طبقات اعلام الشیعه قرن ۱۰ ص ۲۷۸ نیز دیده می شود.

آغاز: حمدنا محدود حکیمی را که به قانون کامل صناعت رحمت حق ... الی یوم الدین. اما بعد: چنین گوید بنده فقیر... یوسف بن محمد بن یوسف طبیب مشتهر به یوسفی ... که چون ... رساله امراض ... (گ ۹۸ ب) سمت انتظام یافت ... بعضی از فضلا ... اشارت فرمود که کتابی در شرح مشکلات ... به «جامع الفوائد» موسوم است...

انجام نسخه این کتابخانه ناقص است:

قرحه که بود چشم تو را موجب درد و زرد کند عارض گلگون تو زرد چون پاک شود زرد از راه علاج.

این رساله در برگهای ۹۸ ب تا ۱۲۱ ب مجموعه جای دارد، میان برگ ۱۲۱ و ۱۲۲ افتاده است.

ع/۲۲۱۵/۱۱

(اصول فقه شیعه)

حاشیه بر معالم

معالم الاصول مقدمه ای است در اصول فقه برای کتاب «معالم الدین» در فقه هر دو از حسن (۹۵۹ - ۱۰۱۱) بن زین الدین شهید است که به شماره ۱۹۹۳/ع معرفی شده است. معالم را حاشیه و شرحها بسیار است، یکی از آنها حاشیه سلطان العلماء نیز در شماره ۲۰۴۷/۵ ع و ۲۱۵۰/۸ ع معرفی شده است. جای گفتگو حاشیه ای است از محمد رفیع فرزند رفیع گیلانی که در پیرامون سال ۱۲۴۵ در گذشته، احوال او را فرزندش محمد در پیشگفتار کتاب «کشف المدارک» چاپ ۱۲۶۸ هـ آورده، ولادت او را در گیلان ثبت کرده گوید: برای تحصیل دانش به اصفهان و سپس به نجف آمده نزد سید مهدی بحر العلوم (۱۱۵۴ - ۱۲۱۲) و دیگران بیاموخت و بیود تا درگذشت. (اعلام الشیعه قرن ۱۳ ص ۵۷۷ - ۵۷۸). او را است: ۱) اصل الاصول فی شرح معالم (ذریعه ۶ ش ۶/ع)، از آغاز تا تعادل و تراجیح، کتابی بزرگ به اندازه قوانین الاصول است (ذریعه ۲ ش ۶۲۱). ۲) جواهر الاصول، حاشیه ای کوتاه است بر معالم، که پیش از اصل الاصول نگاشته است (ذریعه ۵ ش ۱۲۶۳).

۳) کشف المدارک، حاشیه «مدارک الاحکام» است که با شرح حال محشی به خامه فرزندش محمد به همراه کتاب «مدارک» به سال ۱۲۶۸ چاپ شده و سپس همین فرزند محشی بخش دیگر کتاب را در حاشیه «الدرة» منظومه بحر العلوم به سال ۱۲۶۹ چاپ کرد (ذریعه ج ۱۸ ص ۵۹ ش ۶۶۶).

۴) حاشیه بر بهجة المرضیة سیوطی (ذریعه ج ۶ ش ۱۲۴).

۵) الوجیزة در اصول، آن را همچون مقدمه ای برای مدارک ساخت (ذریعه ج ۲۵ ص ۴۹ ش ۲۵۰).

آغاز: الحمد لله المنعم المتعال والصلاة والسلام على الرسول وال آل ... وبعد فيقول العبد الجاني رفيع الجيلاني: ان كتاب معالم الاصول من مصنفات ... الشيخ حسن احسن الله اليه ... احسن ما صنّف في ... فالتمس مني بعض ... ان اكتب عليه ... ماسمعتيه من الاساتيد سيا الاستاد ... السيد مهدي النجفي سقى الله ضريحه (گ ۱۲۲) ... في مقصدین المقصد الاول (گ ۱۲۲ ب).

انجام ناقص مانده: وان الترجیح عند الانصاف لمذهب (گ ۱۴۰ ب).

نستعلیق ریز، بی نام و تاریخ، سده سیزدهم، این رساله در برگهای ۱۲۲ تا ۱۴۰ ب مجموعه جای دارد، برگهای ۱۴۱ و ۱۴۲ سپید است.

ع/۲۲۱۵/۱۲

(عرفان - فارسی)

عرفان (رساله در ...)

رساله ای است ناشناخته مشتمل بر یک مقدمه و ۲۱ باب (بنا به مندرجات مقدمه، گ ۱۴۴) به صورت توضیحاتی بر یک متن عرفانی، با عنوانهای [قال الامام المؤلف رضی الله عنه] در (گ ۱۴۵، ۱۴۶، ۱۵۰ و ۱۵۷ ب) مطالب صوفیانه در بیان مشابهاات عالم صغیر بدن با عالم کبیر جهان است. مؤلف برخی مطالب را به دیگر تألیفات خود حواله می دهد مانند «مناهج الارتقاء الی افتضاض ابکار البقا» که شامل سه هزار و سیصد مقام است (گ ۱۴۷) او در مقدمه فصلی ویژه فهرست کتاب خود می آورد که دو بخش دارد: بخش نخست شامل: ۱ - وجود خلیفه (= روح در بدن)، ۲ - اختلاف علما در ماهیت روح، ۳ - جسم، ۴ - جنگ میان عقل و هوا، ۵ - نام ویژه امام (= روح)، ۶ - عدل که قضاء مدینه بر آنست، ۷ - وزیر این مدینه، ۸ - فراست، ۹ - کتب، ۱۰ - گرد آورندگان خراج، ۱۱ - رسانیدن خراج این مدینه، ۱۲ - رسانندگان آن به حق تعالی، ۱۳ - سفیران و رسولان و ۱۴ - سیاستهای جنگی: غذای جسمانی و روحانی.

بخش دوم: ویژگی هائی که در انسان هست؛ همانندی انسان و خدا در پنج باب: ۱ - چگونگی عقل، ۲ - حجابهای مانع، ۳ - لوح محفوظ، ۴ - دم زدن و حرکت در حال سماع (گ ۱۵۰ ب) و ۵ - وصیت. مؤلف در انگیزه نگارش این کتاب گوید: هنگامی که به خدمت شیخ صالح بو محمد مودودی در شهر مودود! رسیدم کتاب «سراالأسرار» که حکیم آن را برای ذوالقزوینی نگاشته بود دیدم، بو محمد به من گفت: نگارنده این کتاب آن را برای تدبیر این جهان را نگاشته است، من از تو می خواهم که برابر آن برای کشور انسان (= روان) بنگاری و من این کتاب را در چهار روز در شهر مرو کتابی چهار برابر کتاب حکیم ساختم (گ ۱۵۱ ب). سپس مؤلف به نخستین پدیده می پردازد که گوهری بسیط (عقل)

است. او در اینجا برای دفع تهمت الحاد، قانون صدور [لای صدور من الواحد الا واحد] را نفی می نماید، اقوالی در نام صادر اول می آورد: «امام مبین»، «مرآت الحق»، «عرش»، «ماده اولی»، «مقیض» و «مرکز الدائرة» (گ ۱۵۲) سپس می گوید: این بخش در نسخه اصل نبود (گ ۱۵۳) باب دوم در هیئت و حقیقت روح، برخی آن را جسم لطف (گ ۱۵۳ ب) و عبس الملک بن حبیب آن را صورت لطیف می خوانند و گروهی چون غزالی جوهر حادث گفته اند (گ ۱۵۴ ب)، باب سوم مدینه جسم مادی بر چهار ستون استوار است، عناصر چهارگانه (گ ۱۵۵)، باب چهارم علت جنگ میان عقل و هوا (گ ۱۵۷)، شرایط دهگانه امام (گ ۱۵۷) و باب پنجم نام ویژه امام (گ ۱۵۹).

مؤلف این کتاب از فلسفه ارسطوئی - سینائی، خواه طبیعی و خواه الهیات و امور عامه کاملاً آگاه است، لیکن از نظر بیان به زبان عربی پرمایه نیست. او در برخی جاها سنی نمائی نیز می نماید، مثلاً در باره «قاعده صدور»، «لای صدر من الواحد الا واحد» که درستی آن مورد اتفاق نظر فیلسوفان سده یازدهم وابسته به مدرسه صدر شیرازی است، او آن را مانند رجبعلی یاد شده نادرست می انگارد (گ ۱۵۱ ب).

جای عنوانها را سپید گذارده و در حاشیه با خامه ریز یادداشت کرده است تا بعداً با سرخی بنویسد.

أغسان: الحمد لله الذی استخرج الانسان من وجود علمه الی وجود عینه فی اول ابداعه جوهره، فنظر لها بعین الجلال فذابت حیاة منه عندما حققت نظره ... ثم ارسل منه میزاباً الی مشربه غصن الا متزاج فاقام به صغره و سمی ذلک الغصن انساناً فصوره و شق سمعه و بصره و احکم ترتیب وجوده و جعله فی ارض الاجسام خلیفة فایده و نصره ثم ابدع له العقل وزیراً (گ ۱۴۲ ب) ... ثم شاء سبحانه ان یدتسه بما به طهره، فجعله برزخاً جا مما للكفر والبر و اقامه فی عالم التریب (گ ۱۴۳) ... فسبحان من اودع هذه الاسرار فی وجود حضرة الانسان ... اما بعد: حقق الله سرک بحقایق الوصال و جعلک من الساجدین له ... فانی بنیت هذا الكتاب ... المستخرج من العلم اللدنی ... المسمى بالكتاب المبین (گ ۱۴۳ ب) ... و هو یشتمل علی مقدمة و تمهید واحد و عشرين باباً من رقایق التوحید ... انه فیاض النعمة و اسع الرحمة [تمهید الكتاب] اعلم وفقك الله (گ ۱۴۴).

انجام نسخه ناقص ما چنین است: قال المؤلف رضی الله عنه: ثم ترجع الی المثال فنقول: ثم هذا الرجل ان اقبل بوجهه علی ظله و استدبر الشمس و جرى لیلحق ظله (پایان گ ۱۶۰ ب افتاده است).

مؤلف این کتاب شناخته نیست لیکن می دانیم که در سده یازدهم و دوازدهم دانشمندان فقه و حدیث بیش از فیلسوفان به زبان عربی توجه داشتند، و صوفیان زبان عربی را تنها وسیله می شمردند نه هدف، مهاجران و پناهندگان از کشور عثمانی سنی به ایران شیعی، این معنی را بر ایرانیان عیب می گرفتند. صاحب ریاض العلماء ج ۲ ص ۱۸۵ شاگردان مدرسه رجبعلی تبریزی را از آنجا که به عرفان و فلسفه بیش از فقه توجه داشتند ملامت می نماید، محمد تنکابنی، حسین تنکابنی، قوام الدین رازی را به زشتی نام می برد. دور نیست که کتاب جای گفتگو به شماره ۲۲۱۵/۱۲ ع نگارش یکی از آن فیلسوفان و شاید از استاد ایشان، ملا رجبعلی تبریزی باشد که دارای مکتب عرفانی تند و عربیتی سست بود.

این رساله در برگهای ۱۴۲ تا ۶۰ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۱۵/۱۳

(فقه شیعه)

آداب عباسی

ترجمه ای است از کتاب مفتاح الفلاح شیخ بهائی که متن عربی آن با ترجمه ها و شرحهایش به شماره ۲۲۳۶ ع معرفی گردید. یکی از ترجمه های فارسی مفتاح الفلاح از آن آقا جمال خوانساری (م ۱۱۲۱) را نیز انوار به شماره ۶۸۱/ف معرفی نموده است.

نسخه جای گفتگوی ما ترجمه ای است از صدرالدین محمد بن محمد بن علی تبریزی که آنرا برای شاه عباس صفوی (۹۹۶ - ۱۰۳۸) ترجمه کرده است، و در ذریعه ج ۱ ش ۱۲۷ و طبقات قرن یازدهم ص ۵۰۲ - ۵۰۳ یاد شده است. بگفته صاحب ذریعه از این کتاب دو تحریر بزرگ و کوچک در کتابخانه سردار کابلی در کرمانشاه و کتابخانه خوانساری در نجف بوده است.

در دیباچه نسخه بزرگ این شعر دیده می شود:

چنین گوید این بنده خاکسار به صدرا شده شهره روزگار

و از نشانها که از آنها داده است دانسته می شود که نسخه کتابخانه ملی (جای گفتگو) تحریر کوچکتر است که شعر یاد شده در آن نیست. صدرای تبریزی اثنی عشریات شیخ بهائی را نیز ترجمه کرده است. (ذریعه ج ۴ ش ۳۰۴ - ۳۰۶)، نسخه آداب عباسی ش ۳۹۵۳ نزد مرعشی هست (فهرست ج ۱۰ ص ۳۳۶)

آغاز: تقدیس و تسبیح پادشاه قادری را که تخلص عبادش به مفتاح فلاح قد افلح المؤمنون ... افعال خزاین (گ ۱۶۱ ب) ... اما بعد چون رساله مفتاح الفلاح که تازه گلی است از (گ ۱۶۲) ... والدین محمد من الله بطول بقائه (گ ۱۶۲ ب) ... بواسطه عربی بودن ... این محب علی صدرالدین محمد التبریزی آنرا به زبان فارسی ترجمه کرد ... و آنرا موسوم ساخت به آداب عباسی و این رساله را شش باب است (گ ۱۶۳) ...

انجام نسخه ما افتاده و چنین است: و دست را بکش بر آن تا سرانگشتان اما اینجا واجب است رسانیدن (نا تمام گذارده شده است، گ ۱۷۰).

این رساله در برگهای ۱۶۱ ب تا ۱۷۰ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۱۵/۱۴

(عرفان - فارسی)

حجنامه عرفانی (یک بخش از ...)

سه صفحه از پایان یک فصل است و تاریخ ۱۲۷۵ دارد.

آغاز: سواحل میرا و معرا مانند ظاهر گردید و به ادای اجابت تلبیه حضرت خلیل را کشف و انجلا داده، در رشته من دخله کان آمنا منتظم آمد...

آمده ام به درگهت ای دوست تا التجا کنم چون بگذرم ز درگه تو رو در کجا کنم؟ (گ ۱۷۳) ... آنان که خاک را بنظر کیمیا کنند آیا بود که گوشه چشمی بما کنند؟ تمام شد صورت عرضیه چون سعادت نمود ... و امید که اصحاب ذکاء ... هر یک به قدر فهم خود مطالب را بنمایند و با این احوال رو به حج نموده دلیل را هم یاد نمود که از ایشان گردید. تم ۱۲۷۵.

در پایان یک گفتگو میان حضرت امام صادق (ع) و یکی از اصحاب به عربی با خط نسخ نوشته شده است.

این رساله در برگهای ۱۷۴ تا ۱۷۵ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۱۵/۱۵

(عرفان - فارسی)

عرفان فارسی (رساله ...)

دو صفحه از آغاز یک رساله عرفانی است.
 آغاز: حمد و ثنا و ستایش و سپاس بی حد و قیاس سزاوار و مختص است مرذات هستی
 را که هستی همه هستی ها از هستی او هستی یافته و محبت ذاتیش (گ ۱۷۷) ...
 انجسام افتاده: بر موضع رسالت خاتم رسل و بضعة طاهرة او زهرای ازهر و علی
 امیرالمؤمنین وصی بلا فصل خیر البشر. (افتاده است)
 این رساله در برگ ۱۷۷ تا ۱۷۷ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۱۶

مجموعه

شامل:

- ۱- باب حادی عشر، از گ ۱ تا ۲۰.
  - ۲- الفیه فی فقه الصلاة الیومیه، از گ ۲۱ تا ۶۵.
  - ۳- الرسالة الجوابیه، از گ ۶۶ تا ۸۲.
  - ۴- شرح باب حادی عشر، از گ ۸۳ تا ۱۴۴.
- سه رساله نخستین به نسخ و چهارم نستعلیق است و هر چهار به خاتمه محمد
 بن کمال الدین داود در سال ۱۰۰۷ نوشته شده است.
 رساله ۱ (۲) ۶ سطر، ۶/۵×۱۱/۵
 رساله ۳ (۳) ۱۳ سطر، ۶/۵×۱۳/۵
 رساله ۴ (۴) ۱۲ سطر، ۶/۵×۱۳
 جلد: تیماج سبز، یک لا ضربی با جدول های فشرده برگ اول و آخر وصالی
 شده، ۱۱/۵×۱۸/۵.
 کاغذ: اصفهانی نخودی رنگ، کناره رطوبت کشیده اندکی موریانه زده، ۱۴۵
 برگ.
 شماره پیشین: ۵۷ - ۲۴۸۷.

ع/۲۲۱۶/۱

(کلام - شیعه)

باب حادی عشر

از: علامه حلی (۶۴۸ - ۷۲۶) حسن بن یوسف.
 مکرر شماره های ۱۹۵۷/۳ و ۳۰۱۴/۳ ع که آقای انوار ج ۴ ص ۴۲۷ و ج ۶
 ص ۷۸۳ معرفی کرده است، متن آن را الذریعه ج ۳ ص ۵-۷ و شرح های آن نیز
 در همان کتاب ج ۱۳ ص ۱۱۷-۱۲۳ معرفی شده است. چاپ های این کتاب را مشار
 در ضمن شرح آن به عنوان نافع یوم الحشر در فهرست عربی ص ۶۴۲ یاد کرده
 است.

آغاز مطابق نسخه ۱۹۵۷/۳ ع چنین است: بسملة و الباب الحادی عشر فیما یجب
 علی عامة المكلفین من معرفة اصول الدین. اجمع العلماء كافة علی وجوب معرفة الله تعالی ...
 انجسام مطابق نسخه ۳۰۱۴/۳ چنین است: وان یكونا ممن سیقعان، فان الأمر
 بالماضی و النهی عنه عبثان و تجویز التأثیر و الأمن من الضرر. و الحمد لله رب العالمین. تم كتابة
 الباب علی ید اقل عباد الله الودود محمد بن کمال الدین داود غفرله و لوالدیه آمین (گ ۲۰ ب).
 نسخ، محمد بن کمال الدین داود، سده یازدهم، بی تاریخ، لیکن در پایان
 مجموعه گ ۱۴۴ تاریخ رمضان ۱۰۰۷ دیده می شود، این رساله در برگ های ۱ تا
 ۲۰ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۱۶/۲

(فقه شیعه)

الألفية فی فقه الصلاة الیومیه

از شهید اول محمد بن محمد بن مکى شامی عاملی جزینی (۷۳۴ - ۷۸۶) که
 احوالش را انوار در عنوان قواعد الأحکام در ج ۹ ص ۵۰۵ آورده است. این
 رساله مشتمل است بر هزار مسأله از واجبات نماز و مرتب بر یک مقدمه و سه
 فصل و یک خاتمه می باشد، شرح های آن در ذریعه ج ۲ ص ۲۹۶ تا ۲۹۷ و ج ۱۳
 ص ۱۰۷ تا ۱۱۴ معرفی شده است. چاپ های این کتاب را مشار در فهرست عربی
 ص ۸۳ آورده است. نسخه هائی از این کتاب در فهرست کتابخانه مرعشی ج ۱
 ص ۵۳ و ج ۲ ص ۱۲۵ تا ۱۲۶ و ج ۴ ص ۲۵۹ و ج ۶ ص ۷۸ معرفی شده است.
 آغاز: بسملة، حمدله... و بعد فهذه رسالة وجيزة فی فرض الصلوة اجابة لألتماس من طاعته

حتم و اسعافه غنم والله مستعان ...

انجام: ولو اطلق القضاء على صلاة الطواف والجنابة وكذا النذر المطلق وصلى الله على سيدنا محمد النبي وآله الطاهرين وسلم تسليماً كثيراً، تم كتابة كتاب الألفية للشيخ الشهيد على يد اقل عبادالله الودود محمد بن كمال الدين داود (گ ۶۵ ب).

نسخ، محمد بن كمال الدين داود، سده یازدهم، بی تاریخ لیکن در پایان مجموعه گ ۱۴۴ تاریخ رمضان ۱۰۰۷ دیده می شود، این رساله در برگهای ۲۱ تا ۶۵ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۱۶/۳

(کلام)

النکت

یا «الرسالة الجوابية» یا «المسائل والجوابات»

از: شیخ مفید (۳۳۶ - ۴۱۳) محمد بن محمد بن نعمان بغدادی است.

وی آن را در اصول دین و علم کلام برای مردم ساده بصورت پرسش و پاسخ در پنج فصل نگاشته است:

فصل اول: معرفة الله (گ ۶۷ - ۷۶).

فصل دوم: عدل (عدالت) (گ ۷۶ - ۷۷ ب).

فصل سوم: نبوت (گ ۷۶ ب - ۷۸).

فصل چهارم: امامت (گ ۷۸ ب - ۸۱).

فصل پنجم: معاد (گ ۸۱ ب - ۸۲).

این کتاب در ذریعه بعنوان المسائل والجوابات ج ۲۰ ش ۳۴۸۹ و بعنوان النکت در ج ۲۴ ش ۱۵۸۳ معرفی شده است و با دومین عنوان به تصحیح سید هبة الدین شهرستانی بسال ۱۳۴۰ هـ و ۱۳۴۳ هـ در بغداد چاپ شده است. ولی در آغاز نسخه این کتابخانه آنرا الرسالة الجوابية نامیده اند.

آغاز: هذه الرسالة الجوابية منقولة عن الأمام على بن موسى الرضا، رواه فضل بن شاذان بسملة، حمدلة، والصلاة والسلام على اشرف الأنبياء ... وبعد فهذه عقيدة قادني الدليل اليها و قوی اعتمادی عليها جعلتها بعد التوضيح والتبين تحفة لأخواني ... ورتبتها على فصول الفصل الاول في معرفة الله وصفاته ... فان قيل لك انت حادث ام قديم فالجواب حادث (گ ۶۶ ب).

انجام: فان قيل ما الدليل على ما جاء به النبي (ص) حق؟ فالجواب: الدليل على ذلك انه (ع) معصوم و كل ما أخبر به فهو حق، و الأ لم يكن المعصوم معصوماً فيكون ما أخبر به النبي (ص) حقاً و الحمد لله وحده و صلى الله على سيدنا محمد و اله الطاهرين. تمت المقدمة الموسومة بالجوابية على يد اقل عبادالله الودود محمد بن كمال الدين داود غفر له و لوالديه (گ ۸۲ ب).

نسخ، محمد بن كمال الدين داود، سده یازدهم، بی تاریخ است لیکن در پایان مجموعه گ ۱۴۴ تاریخ رمضان سنه ۱۰۰۷ دیده می شود، این رساله در برگهای ۶۶ تا ۸۲ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۱۶/۴

(کلام شیعه)

شرح باب حادی عشر

از: شیخ مقداد (م ۸۲۶).

مكرر شماره ۲۰۷۷/ع، آغاز و انجام نیز برابر همان شماره است.

انجام: مانند ش ۲۰۷۷/ع و در پایان می افزاید: و كان الفراغ من كتابته في يوم أحد، ثامن شهر رمضان المبارك سنة سبعة بعد الف على يد اقل عبادالله الودود محمد بن كمال الدين داود غفر الله له و لوالديه و لجميع المؤمنين و المؤمنات، انه حميد مجيد (گ ۱۴۴ الف).

نستعليق، محمد بن كمال الدين داود، رمضان سنه ۱۰۰۷، این رساله در برگهای ۸۳ تا ۱۴۴ مجموعه جای دارد، برگ ۱۴۵ سفید است.

ع/۲۲۱۷

(نحو)

الوافية في شرح الكافية

متن از: ابن حاجب (۵۷۰ - ۶۴۶).

شرح از: ركن الدين استرآبادی (م ۶۸۶).

شرحی است بر کافیه در نحو، مكرر شماره ۲۱۸۸/ع که در ج ۱۰ ص ۳۹۲ انوار معرفی شده است.

آغاز نسخه ما که ظاهراً یک برگ افتاده دارد چنین است: المعظم ملك الملوك الأمراء و الوزراء صاحب سيف و القلم صلاح العالم جلال الدنيا و الدين ابراهيم بن يغوش

بلکاملکی الختئی اعزالله انصارهما ... و سميته بالوافية في شرح الكافية ... قوله الكلمة لفظ وضع
لمعنى مفرد واعلم ... (گ ۱)

که مطابق است با بخشی از آغاز شماره ۲۱۸۸/ع و آغاز آورده ذریعه ج ۲۵
ص ۱۸ ش ۹۰ و آغاز انوار ج ۱۰ ص ۳۹۲.

انجام (افتاده): للمخاطبة والواو للجمع المذكورين المخاطبين والياء لأمر المخاطبة. قوله:
والمخففة تحذف للساکنين ... لثون التأكيد المخففة لاحد أمرين وهو إما التقاء الساکنین بقوله
... (گ ۲۳۱ ب) (نسخه ناقص است).

نسخ متوسط، بی نام و بی تاریخ (پایان نسخه افتاده است)، سده یازدهم،
عنوانهای «قوله، قوله» با شنگرف است حاشیه های بسیار با نشانهای «شرح
تهذیب» (گ ۴ ب)، «سید میر» (گ ۱۱ ب)، «شرح هندی» (گ ۱۶ ب)،
«محبی الدین سلمه الله» (گ ۲۵ ب)، «سعد الدین تفتازانی» (گ ۳۱)،
«غجدوان» (گ ۴۴)، «کبیر» (گ ۴۵)، «مفصل» (گ ۴۵ ب)، «شرح الخبیص»
(گ ۴۷)، «شرح لامیه» (گ ۴۷)، «نیلی» (گ ۵۵)، «شرح اللباب و الباب»
(گ ۷۴)، «بخاری» (گ ۷۹ ب)، «حل آیات» (گ ۹۸)، «حل» (گ ۱۰۸)،
«شرح رضی» (گ ۱۰۵ ب)، «صحاح» (گ ۱۵۳)، «کتاب المفتاح» (گ ۱۵۳)،
«ارانی» (گ ۱۵۶)، «حلبی» (گ ۱۷۰ ب) و «شرح مصباح» (گ ۱۹۳) دارد،
پائین برخی صفحات آب دیده است و برخی دیگر موریانه زده است.
جلد: ندارد.

کاغذ: اصفهانی، نخودی، برگهای ۵ و ۶ فرنگی و آبی رنگ می باشد،
۲۱/۵×۴، سطرها متغیر بین ۱۱ تا ۱۴ سطر، ۱۲×۸ و ۱۵×۸.
شماره پیشین: ۵۰۶ - ۲۳۹۱.

ع/۲۲۱۸

(اصول فقه شیعه)

فوائد حائریه

از: محمد باقر بهبهانی، بن محمد اکمل (۱۱۱۸ - ۱۲۰۶).

مکرر شماره ۲۱۲۵/۱ ع، آغاز و انجام این نسخه با اندک جابجائی کلمات
مانند نسخه چاپی و معرفی شده ذریعه ج ۱۶ ص ۳۳۰ ش ۱۵۳۶ که انوار به شماره

ع/۱۹۰۴ در ج ۱۰ ص ۵۶۲ معرفی کرده است می باشد.

انجام نسخه ما تنها این قسمت را اضافی دارد: واللہ الهادی الی طریقہ و
لا یحصل الهدایة الا بارشاده قدمت الفوائد العتیقة المنسوب الی العالم الفاضل آقا باقر اعلی اللہ
مقامه فی بلدة همدان بید الخاطی العاصی محمد صالح الحسینی الشهیر به میرزا مردک غفرالله له
ولوالدیه.

نسخ متوسط، محمد صالح حسینی مشهور به میرزا مردک در همدان، تاریخ
ربیع الاول ۱۲۵۳ هـ با همین خط در کنار گ ۲ ب و ۶۴ دیده می شود،
حاشیه های توضیحی در چند جا تنها با امضای «۱۲» می باشد، در پایان کتاب
(گ ۶۴) سمت راست توضیحی بدین ترتیب دیده می شود: سرخی فوائد نزد
اقل طلبه میرزا مردک در بلدة طیبه همدان زده شد ۱۲۵۳ (گ ۶۴ ب)، در
روی گ ۲ یادداشتی بدین مضمون هست: در زمانیکه در بلدة طیبه همدان
بودم فوائد جدیده آقا باقر را از مخدومی ملا محمد علی اصفهانی ابتیاع
نموده بودم و خود به تحریر دو سه جزوه فوائد عتیقه پرداختم. حرر فی شهر
ربیع الثانی ۱۲۵۳، پس از آن مهری چهار گوش دارد که کلمه صالح در آن
خوانده می شود در کنار سطور اول کتاب عبارتی به عربی بدین مضمون
نوشته شده است: مقابله و تصحیح از اینجا تا آخر کتاب در بلدة همدان در
ربیع الاول ۱۲۵۳ انجام گرفت، در برگهای ۶۳ ب و ۶۲ با سوزن کاری،
سوراخ و نقاشی کرده اند، و حاشیه های دیگر با جوهر فرنگی قرمز نوشته
شده است، برگهای ۱ ب، ۶۴ ب و ۶۵ سفید است.

جلد: مقوایی، رویه تیماج مشکی با حاشیه ضربی گل و بوته در میان سمت
راست جلد ترنج بزرگ با عبارت یا قاضی الحاجات دیده می شود، این
عبارت در سمت چپ هم بوده ولی فرسوده و ناپیدا شده است. دو ترنج
کوچک در بالا و پائین نیز با گل و بوته است و درون جلد آستر کاغذی
قرمز ته بندی فرسوده است.

کاغذ: شکری، نخودی، ۲۱×۱۵، ۱۸ سطر.

شماره پیشین: ۲۵ - ۲۴۵۵.

ع/۲۲۱۹

مجموعه

شامل:

- ۱- اثبات التلقین (فارسی)، از گ ۱ تا ۴۲.
  - ۲- نامه هولاکو به امیران شام (عربی)، از گ ۴۳ تا ۴۳ ب.
  - ۳- معرفة النفس (عربی)، ظاهراً از عبدالغفار ابهری، از گ ۴۴ تا ۴۵.
  - ۴- زین المعتمد (فارسی)، از عبدالغفار ابهری، از گ ۴۵ ب تا ۶۷ ب.
  - ۵- منور القلوب (فارسی تألیف در سال ۶۷۵)، از گ ۶۸ تا ۸۵ ب.
  - ۶- رساله عرفانی (عربی)، شاید تألیف اسفراینی یا شاگرد وی عبدالغفار ابهری باشد، از گ ۸۶ تا ۹۰، در دنبال آن یک برگ عربی و فارسی دعاهست (گ ۹۱، ۹۱ ب).
  - ۷- رساله مکیه (عرفان عربی)، از گ ۹۲ تا ۱۲۵.
  - ۸- فصل الخطاب (بخشی از...)، از گ ۱۲۶ تا ۱۲۹.
  - ۹- المنجد فی علم القرائة، از گ ۱۳۰ تا ۱۵۵.
- نسخ، بی نام و تاریخ، سده نهم یا دهم، ویژگی های املائی این مجموعه با روش پیش از صفویان نوشته شده است: «ج» و «ژ» و «پ» با یک نقطه است، بیشتر «گ» ها سرکش ندارد، بیشتر حروف منقوطة بی نقطه یا کم نقطه است، اسلام با «الف» است، علیه السلام بصورت السلم، تعالی بصورت تع است و چشم بصورت جسم، «که» بصورت «له» است، برخی دالها با املائی فارسی نقطه دارد، عنوانها و خط روی برخی جمله ها به شنگرف است.
- جلد: مقوایی، رویه تیماج مشکی سوخته فرسوده با ترنج و لچک و عطف، چرم مشکی تعمیر شده کناره ضربی، ۲۲۵×۱۴۰.
- کاغذ: ترمه، نخودی، ۱۶۳×۹۲، ۱۵۵ برگ.
- شماره پیشین: ۶۹۱ - ۱۳۲۹.

ع/۲۲۱۹/۱

اثبات التلقین

در چگونگی تلقین باورهای سنتی به مردگان بنابر حدیثهای نقل شده از طرف اهل سنت، نگارنده خود را در دیباچه محمد بن ابی بکر بن محمد مقری خطیب می نامد. کتاب دو مقدمه و چهار فصل دارد. مقدمه نخست در نصیحت به منکران تلقین و مقدمه دوم در معنی تلقین، فصل نخست دلایل تلقین (گ ۱۳ ب)، فصل دوم در کیفیت تلقین (گ ۱۳ ب)، فصل سوم آنکه آیا تلقین باید به زبان تازی باشد؟ (گ ۱۸) و فصل چهارم بیان حکمت در سؤال منکر و نکیر مشتمل علی خمسة عشر مسایل (!) (گ ۲۳ ب). در آغاز مقدمه گوید: در روزگار رسول هیچ منار نبود، بلکه اول کسی که منار ساخت عمر بن عبدالعزیز ... دوم انداختن بواری (بوریاء: حصیر) در مساجد ... سوم بانک اول است در روز جمعه که عثمان زیادت کرد (گ ۳).

آغاز: الحمد لله الدائم الخالق الحي الحميد الذي سوّى الموت بين الخلق ... اما بعد جامع این فوائد افقر الخلق الى غفران الحق محمد بن ابی بکر بن محمد المقری الخطیب جبرالله ... و این کتاب موسوم آمد به «اثبات التلقین و شرح احوال الیقین و ...» (گ ۱ ب).

انجام: گفت هر چه ما می گویم به برهان او مطلع است به طریق عیان (گ ۴۲) ... و اکتب بها براءة من النار برحمتک ... اجمعین. رحمت باری تعالی برای برادری باد که چون در این کتاب مطالعه کند مؤلف را دعاء خیر کند ... والطیبات تم الكتاب فی احسن ... لیالی الرضمان المبارک ... حمداً یوافی نعمه و یکافی مزیده (پایان گ ۴۲ ب).

مؤلف از سعید بن هبة الله طیب و کتاب الحدود (گ ۵) و از تفسیر و سیط ابوالحسن واحدی (گ ۸) و از «بحر المذهب» تألیف رویانی عبدالواحد (م ۵۲۳) (گ ۱۸ و ۳۶ ب) و از «تعلیق» قاضی حسین مروزی (گ ۲۴ ب) و از محمد بن علی ترمذی (گ ۲۵ ب) و از احیاء العلوم غزالی (۴۵۰ - ۵۰۵) (گ ۲۹ ب) و از شعب الایمان بیهقی احمد بن حسین (۳۸۴ - ۴۵۸) (گ ۲۱ و ۳۲ ب، ۳۸) و از ابن جوزی ابوالفرج (۵۱۰ - ۵۹۷) (گ ۳۴ ب) و از امام الحرمین عبدالملک (م ۴۷۸) و شهرستانی (۴۷۹ - ۵۴۸) (گ ۲۷) و از محیی السنة حسین افراء (م ۵۱۶) در وسیط و معالم التنزیل (گ ۲۹) و از ابوالحسن علی الامام الهروی

(فقه فارسی)

(م ۴۰۱) در الغریبین (گ ۲۹) و از عبدالبر (م ۴۵۸) در شعب الایمان (گ ۳۴) و از ابو اسحاق فیروزآبادی (م ۴۷۶) در مهذب (گ ۳۴) و دیگران نقل می کند. این رساله در برگهای ۱ تا ۴۲ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۱۹/۲

(نامه ها و مراسلات)

کتاب ارسله هولاکوخان الی امراء الشام

نامه ای است از هولاکوخان که پس از گشودن بغداد به فرمانروایان شام فرستاد.

آغاز: هذه نسخة کتاب ارسله هولاکوخان الی أمراء الشام حين غلب علی بغداد، ليعلم الملك الناصر و جمال الدين يعمر و علاء الدين القيمري و سم الموت و ساير أمراء الشام و الاجناد: اننا جندالله خلقنا من سخطه و سلطنا علی ... فقد خربنا البلاد و ایتنا الأولاد ... فقد اعذر من انذر و انصف من حذر ... قد ثبت عندكم اننا الکفرة ... و عزیز کم عندنا ذليل فنحن مالکون الارض ... (گ ۴۳ ب) الاموال سلباً و نهياً آخذون کل سفينة غضباً فمیز و بعقولکم طرق الصواب ... قد أنصفنا کم اذ ارسلناکم ... و الجواب انما یكون و السلام (گ ۴۳) جواب الکتاب: اللهم مالک الملک و فقنا و الحمد لله رب العالمین و الصلاة و السلام ... الطیبین. کتاب و رد مخبراً عن الحضرة الایلخانیة و الدة السلطانیة بصورها الله رشداه... بأنهم مخلوقون من سخط الله ... هذه صفات الشیاطین لا السلطین ... و الظالم منکرآ من تمسک بالأصول (گ ۴۳).

نسخ مانند همه مجموعه، بی نام و تاریخ است، در یک برگ که گویا معکوس صحافی شده است، میان گ ۴۲ و ۴۴ جا دارد، این رساله در برگهای ۴۳ تا ۴۳ ب مجموعه است.

ع/۲۲۱۹/۳

(روانشناسی)

معرفة النفس

روانشناسی عرفانی اخلاقی در دو صفحه، مؤلف: عبدالغفار ابهری (قدس سره) است. چون پیش از «زین المعتمد» از همین مؤلف نوشته شده است، گمان می رود که مقدمه متن عربی همان کتاب عبدالغفار ابهری باشد که «الوارد الطارد لشبهة المارد» به معنی «الهامی که تردید متمردان را می راند» نام دارد.

آغاز: الحمد لله الذي جعل ملتنا خير الملل و فضل نحلتنا علی جميع النحل احمده و هوا ولی من حمس ... و اشهد ان اصحابه ... و بعد فان الاعمار قصيرة و العوايق ... و احقها بالتقديم ماكان نفعه حاصلآ فی الدنيا و الآخرة و هو کتاب الله ... و الشهداء و الصالحین یا رب العالمین (گ ۴۴) رساله للشيخ عبدالغفار الأبهري قدس سره فی معرفة النفس ... اعلم ان الله تعالى خلق النفس شر الأشياء و هی بین جنبتیک (گ ۴۴ ب).

انجسام: و ان مثل العقل و النفس مثل شخصین عدوین قاصدين ... و يخاف من كيدها و مكرها ... و حضور السماع و تخريق الخرق و التصنع و اظهار الصوم ... و الرضا بحضور المردان فی السماع و نظارة النسوان ... اعاذنا الله من شرور انفسنا و دنية أعمالنا (گ ۴۵).

دعای قدس سره پس از نام مؤلف نشان می دهد که نسخه بعد از مرگ مؤلف نوشته شده است.

نسخ هم خط باقی مجموعه، این رساله در برگهای ۴۴ ب تا ۴۵ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۱۹/۴

(ملل و نحل عرفانی)

زین المعتمد لزین المعتمد

ترجمه ای است به فارسی از رساله «الوارد الطارد لشبهة المارد» متن کتاب که به عربی بوده و این ترجمه فارسی هر دو از عبدالغفار ابهری است. مؤلف که خود مترجم نیز هست، در آغاز رساله چند صفحه زندگینامه خویش را آورده است.

آغاز: سپاس و ستایش بی قیاس پادشاهی را که اول او بی ابتدا است، حیات همه احیا از او است و قیام همه اشیا بدو است، هستی است مقدس از شبه و مثل. با وجود آنکه هم مرید است، هم مراد... گنج ربوبیت در کنج خاک تعبیه کرد... چون برادر زین الحکماء و الفقراء زین الدنیا والدین ... نظر بر واردی که امسال از غیبت بردل این بیچاره آمد و آن وارد را که نام «الوارد الطارد لشبهة المارد»^۱ است التماس نمود که جهت من آنرا به فارسی که از عربیت تنگ میدان تراست (گ ۴۵ ب) ... توقع به کرم اصحابی که این رسا را که «زین المعتمد لزین المعتمد» نام نهاده آمده، در نظر آرند... بدانکه اول چیزی که بر آدمی زاد واجب است معرفت حق است

۱- الهامی که تردید متمردان را می زداید.

(گ ۴۶)... معلوم آن برادر باد که این بیچاره را در پنج سالگی به مکتب نشانند و تا پانزدهم ... تحصیل علوم کردم و در سال شانزدهم به سفر بیرون رفتم، بخدمت سلطان وقت رسیدم ... چون به ۲۴ سالگی رسیدم حق تنبیهی کرامت فرمود... چون قدم در ۲۵ [سالگی] نهادم به مقام یقظه رسیدم ... پس ملامت از خدمت پادشاه مجازی ... یکسال و هشت ماه در این زحمت بسر آوردم ... به شب قرآن یاد می گرفتم و هر روز ۱۲ روز نماز قضا ... تا بیماری بر من عارض شد (گ ۴۷)... از خدمت سلطان دستور خواستم که به وطن روم ... اجازت فرمود و این بیچاره از تبریز مراجعت نمود و در رمضان سال بیست و سوم به سمنان رسیدم و توبه نصوح کرده لباس صلاح پوشیدم ... همه را متفق یافتم در رعایت سه شرط: سیاست، طهارت و عبادت ... الادهریان و مباحیان ... اول خشنیان اند، دوم قلندریان که منسوب به ساوجی اند، سوم با بیان اند، چهارم دریا وادیان، پنجم منصوریان، ششم محمود فضلیان، هفتم عیسویان منسوب به عیسی شوشتری، هشتم نصیریان (گ ۴۷ ب)، نهم حریریان ... دهم حیدریان اند، یازدهم مولهان سیدی احمدی باشند... دوازدهم رضویانند منسوب به رضی الدین بسطامی ... سیزدهم ابن اعرابیان ... چهاردهم ابن هودیان، پانزدهم یونسیان که در موصل می باشند (گ ۴۸)... سید الحکماء علی بن ابی طالب (گ ۴۸ ب)... و این طایفه اهل سنت و جماعت بودند، بعضی مالکیان و حنفیان و شافعیان و نوریان و حنبلیان (گ ۴۸)... شکرالله مساعیهم. اما متابعان ایشان به سبب تعصب و غلو به تکفیر همدیگر... صحبت این بزرگان در غره سال ۲۷ حاصل شد (گ ۵۰) و تا امروز که عمرم قدمی در وقوف دیگری در انحطاط دارد بر این طریق مستقیم بوده ام... صوفیان بودند و ایشان را پنج طبقه یافتم اول متشبهه به متشبهه با دوستان تصوف... دوم متشبهه به متصوف... سوم متصوف... چهارم متصوفه اند (گ ۵۰)... و او قطب الاقطاب است (گ ۵۰ ب)... این بیچاره را در عالم غیبت نظری بر ولایت قطب الاقطاب شیخ نورالدین عبدالرحمان اسفراینی^۱ متعنا الله ... بطول بقاءه (گ ۵۱ ب) بعد از دو سال در غیبت... بر شمع وصال او زد... از شیخ خود احمد کوریائی^۲ و او از رضی الدین لالا... از مجدالدین بغدادی از نجم الدین کبیری... از عمار یاسر بدلیسی ... از ابو النجیب سهروردی ... از احمد غزالی

۱- گویا همان نورالدین اسفراینی (۶۳۹ - ۷۱۷).

عبدالرحمان بن محمد صاحب «کاشف الاسرار» است؟ چاپ تهران دانشگاه مک گیل ۱۳۵۸ ص ۱۹۵.

۲- در «گ ۸۴ ب» احمد جوبانی و در مصر ص ۱۴۸ چاپی: احمد جورپاتی.

(گ ۵۲)... و آن هشت شرط اینست (گ ۵۲ ب) اول خانه ... دوم دایم الوضو بودن... سوم خاموشی ... چهارم روزه داشتن ... پنجم دوام (گ ۵۳) ذکر است باید که دایم (گ ۵۳ ب)... این هشت شرط رعایت کند (گ ۵۵)... در سه دیوان حساب خواهند کرد (گ ۵۶)... دیوان اول لیم؟ ... دیوان دوم کیف؟ ... دیوان سوم لیم؟ (گ ۵۶)... آن جماعت که به طور عقل سائرند و به ثواب و عقاب روحانی بیش اقرار ندارند با ایشان بحثی می باید کرد (گ ۵۷)... اول خانقاهی که در سمنان بنیاد نهادند خانقاه سکاکی بود و اول مدرسه (گ ۵۸) که بنیاد کردند مدرسه خطیری بود و اول مسجدی که در وی نمازگزارند مسجد جامع بود و اول رباطی که ساختند رباط میان شهر و روستاق بود (گ ۵۸ ب)... مسیر مستقیم و مسیر معکوس ... ابوالحسن خرقانی (گ ۵۹، ۶۶ ب)...

انجام: به مراقبت احوال اهل خلوت مشغول و سراسر تعجال تمام در سه مجلس که به قیاس دوازده ساعت زیادت نبوده این مجموع را در قلم آورده اصلاح فرمایند تا ثواب یابند انشاء الله (گ ۶۷).

در گ ۶۷ ب چند شعر و نیز عبارتی به نثر عرفانی با همان خامه نسخ مجموع نوشته شده است، این رساله در برگهای ۴۵ ب تا ۶۷ مجموع جای دارد.

ع/۲۲۱۹/۵

(عرفان فارسی)

منور القلوب

(لقب الاوتاد نور الحق والدين عبدالرحمان الاسفراینی، رحمه الله). این عبارتی است که بر پشت صفحه نخست (گ ۶۸) نوشته شده است. عبدالغفار ابهری در «زین المعتقد» از این مرد به عنوان قطب الاقطاب شیخ نورالدین عبدالرحمان اسفراینی متعنا الله بطول بقاءه نام برده گوید: وی از شیخ خود احمد کوریائی و او از رضی الدین لالا، خرقة دارد.

این رساله را هرمان لندلت به نام «رساله در روش سلوک و خلوت نشینی» تصحیح و به سال ۱۳۵۸ خ در مجموعه ای از ص ۱۱۱ - ۱۵۲ چاپ کرد و نام آن رساله را در روش سلوک نهاد، نه منور القلوب زیرا که عبارت «منور القلوب» که در گ ۶۸ ب نسخه ملی (جای گفتگو) دیده می شود، در آن نسخه نبوده است.

آغاز: حمد و سپاس^۱ مر خداوندی را که از غنچه عبادت شکوفه طاعت را بیرون آورد و میوه معرفت را به باد عنایت از وی ظاهر گردانید... و صد هزار تحیت و صلوات بر خلاصه... اما بعد^۲ بهر وقتی از اوقات جمعی از درویشان و برادران حقیقی از این ضعیف التماس می کردند که بهر ایشان کلمه ای چند از آداب تصوف در قلم آورده شود که اصحاب سلوک را معاونی باشد... این ضعیف می خواست که به وعده ایشان قیام نماید... تا در دهم شعبان سنه^۳ خمسة و سبعین و ستمایه در خلوتی بر قانون مشایخ طریقت بدان شرایط که از حضرت نبوت بدین ضعیف رسیده بود بنشست (گ ۶۸ ب)... این ضعیف بالتماس... و این چند کلمه در قلم آورد و آن را منور القلوب نام نهاد مبتنی بر هشت فصل... از کلمات شیخ کبیر رضی... علی لالا... الفصل الاول فی فضیلة الانسان، الفصل الثانی حقیقة خلق الانسان، الفصل الثالث سلوک الصوفیة، الفصل الرابع تحصیل جمعیة القلب، الفصل الخامس آداب الذکر (در دو بخش)، الفصل السادس من یخدم الصوفیة، الفصل السابع جواب المتعنت، الفصل الثامن ما الفائدة من ترک الدنيا والآخرة؟ (گ ۶۹)...

مؤلف در ضمن مطالب باز از شیخ نجم الدین رازی و از شیخ ما قطب الاولیا رضی الدین علی لالا قدس الله روحه نقل دارد (گ ۷۴ ب) و نیز از ابوالحسن خرقانی (گ ۷۶ و ۸۰) و شیخ ابوسعید (گ ۷۷ و ۷۹ ب) و شیخ نجم الدین کبرا (گ ۷۸ و ۸۴ ب) شیخ علی مؤذن (گ ۸۱ ب) شیخ اوحد الدین (گ ۸۲ ب) شیخ الشیوخ احمد جویانی (گ ۸۴ ب)

انجام نسخه ملی: الفصل الثامن فی الجواب من مسائل؛ ما الفائدة فی ترک الدنيا والآخرة... و^۴ خداوندان معرفت را فرق نیست در ترک میان دنیا و آخرت... و ترک هر دو را برابر داشتند (گ ۸۵)... و مراد از آن بهشت و دوزخ است که آنرا غیب غیب می گویند... مصطفی فرمود: الدنيا ما شغلک عن الله... چنانکه من اذهان ایشان خبر می فرماید که: و اما من طغی و آثر الحیاة الدنيا فان الجحیم هی الماوی. پس گویا مراد^۴. (پایان گ ۸۵ ب که پس از

۱- در چاپ نندت: شکر و سپاس.

۲- نسخه چاپی؛ کلمه «اما بعد» ندارد و با نشان (۲ = بند دوم) نشان داده شده است.

۳- آغاز بند ۶۳ چاپ نندت.

۴- برابر سطر ۶ صفحه ۱۵۱ نسخه چاپی.

آن افتاده است).

نسخ، بی نام، سده نهم، هم خنامه باقی مجموعه، پس نسخه ما ۴ سطر از پایان بند ۶۳ و همه بند ۶۴ چاپی را که ۱۶ سطر است ندارد، پس نسخه چاپی ۲۰ سطر بیشتر از نسخه ملی دارد، این رساله در برگهای ۶۸ تا ۸۵ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۱۹/۶

(عرفان)

رساله عرفانی

رساله ایست در عرفان به عربی.

شاید تألیف همان نورالدین عبدالرحمان اسفراینی یا شاگرد او عبدالغفار ابهری باشد. این رساله انشاء عربی آن عهد را نشان می دهد.

آغاز (افتاده): له شیخاً و معلماً و صارحجاً باینه و بین الله تعالی و وضع عرشه بین السماء و الارض، تجلی له منی شاء و احتجب منی اراد، حتی یغرقه فی الصلاة... من لا شیخ له فالشیطان شیخه... فصل: اکثر ما یلقى الشیطان الجهال فی الاباحه و التجسیم و الحلول، اما الاباحه... (گ ۸۶)... فصل: و اما التجسیم انما یریه الشیطان من قبل ان یرید ان اللذی یری من الصور و الاشکال فذلک عینها ذات الله... و اما الحلول؛ فاعلم ان الحلول (گ ۸۶ ب)... فصل: فی شرف هذه الأمة (گ ۸۷ ب)... فصل: فی تعریف الصحابی و التابعی و الولی (گ ۸۸)... فصل: فی القطب؛ قال الرسول (ص): رب شعث... ان بساط النبوة ان طوی لم یطو بساط الولاية (گ ۸۸)... فصل: سیر ذات النفس انما یکون (گ ۸۹)... فصل: و التمرغ المذكور فی الحدیث (گ ۹۰)... قال الشیخ ابو سعید بن ابی الخیر: العلم النافع... و قال رحمه الله: المعرفة طریقة بدایتها نجوم زاهرة و وسطها اقسام باهرة و نهایتها شمس ظاهرة. و نختتم الرسالة بهذه الآیة الکریمه: أفرایت ان متعننا هم سنین... نبهنا الله عن نومة الغافلین و الحمد لله رب... الی یوم الدین.

تکیه مؤلف در این رساله بر تعلیم صوفیان است که چگونه به اصطلاحات اشراقی معنی کلامی سنی پسند بدهند، و مطابق توحید عددی تفسیر کنند. او با آنکه مقام قطبی را می پذیرد، لیکن آن را پائین تر از نبوت می شمرد (گ ۸۸) او دیدگاه های گنوسیسم اسلامی و اشراقی را «واقعات جهلة المتصوفة» می نامد

(گ ۸۶ ب) دو صفحه آخر نسخه (گ ۹۱ و ۹۱ ب) شعر و نثر به عربی و فارسی و دعا است.

با همان نسخ سده نهم مانند دیگر بخشهای مجموعه، این نسخه از حقایق سلمی (۴۱۲ م) (گ ۸۸)، ابو یعقوب سوسی (گ ۱۱۷ ب)، حسین رحمه الله (شاید حلاج)، سهل شوشتری، بوسعید خراز (گ ۱۱۱)، ابوسعید الخدری (گ ۱۱۱ ب) و ابو سلیمان دارانی (گ ۱۲۰ ب) نقل می کند، این رساله در برگهای ۸۶ تا ۹۰ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۱۹/۷

(عرفان)

رساله مکيه

این عنوان بر صفحه اول این رساله عرفانی عربی نوشته شده است و گویا از عبارات مؤلف گرفته باشد که در دیباچه گوید: «ألفت هذا التألیف فی مكة ثم استدرکته فی دمشق». مؤلف در این کتاب می کوشد تا میان طریقت و شریعت جمع کند، عارفان گنوسیست را بسوی تسنن و قشرگرائی بکشاند، از ابو سلیمان دارانی نقل آرد که آن عمل که در دنیا نتیجه ندارد در آخرت نیز پاداشی نخواهد داشت (گ ۹۳ ب) نیز نخستین علم که بر آدمی واجب است پس از علم معرفت، فقه نماز و روزه باشد (همان صفحه) از رفتار جاهلان چون تراشیدن ریش و پوشیدن دست ابرنجن آهنین پرهیز می دهد (گ ۹۴) اعمال و پرستشهای اندامی در هیچ مرتبه و مقامی حذف شدنی نیست. او می گوید: علم فقه و علم کلام و علم حقایق (عرفان) لازمه یکدیگرند و جامع هر سه علم امام کامل و قطب و حجت و داعی است، مؤلف این کتاب، اصول عقاید گنوسیسم و عرفان اسلامی را که از دیدگاه اهل سنت بدعت و باطل است، با همان اصطلاحات عرفانی، و به روایت از گنوسیستهای معروف چون کمیل بن زیاد و حذیفه یمانی از حضرت علی (ع) نقل می کند مانند حدیث «هیچگاه زمین از حجت خدا خالی نخواهد بود» (گ ۹۴ ب) و در عین حال آنها را سنی پسندانه تفسیر می نماید. و گاه به عکس، روایات سنی را می آورد و آنها را با عینک گنوسیستی و عرفانی تفسیر می کند، در نتیجه به شنونده سفارش می دهد که با حسن ظن بشنود و از تخطئه و

تکفیر پرهیزد (گ ۹۵) بابتی ویژه اثبات پیر و مرید از روی کتاب و سنت و اجماع (بدون ذکر عقل) دارد (گ ۹۵) باب تصحیح البدایة علی ما یخصها... جنید... و هو ثمان شرایط... باب الشرط الاول: (گ ۹۷ ب) الوضوء.

باب الشرط الثاني: (گ ۹۸) دوام الصوم.

باب الشرط الثالث: (گ ۹۸ ب) دوام السکوت.

باب الشرط الرابع: (گ ۹۹) دوام الخلوة. او مانند هر گنوسیست، پیامبر را،

برخلاف سنیان سلفی، معصوم می شمرد (گ ۱۰۰).

باب الشرط الخامس: (گ ۱۰۴) دوام الذکر.

باب الشرط السادس: (گ ۱۱۲) دوام نفی الخواطر... فصل: و من علوم الصوفية

معرفة الخواطر (گ ۱۲)، الخطوات أربعة كلها من الله (گ ۱۱۳) فصل فی المشیخة،

الشیخ هو الذی یقرؤ الدین و الشرع (گ ۱۱۵).

باب الشرط السابع: (گ ۱۱۴) ربط القلب بالشیخ.

باب الشرط الثامن: (گ ۱۱۶ ب) دوام ترک الاعتراض فائدة الشروط الثمانية

(گ ۱۱۷) فصل و من یواظب علی شرایط الثمانية (گ ۱۱۹ ب) باب فی لبس الخرقه

(گ ۱۲۱) باب فی التصوف، قیل ارکان التصوف فی الظاهر خمسة... و از دان باطنه

ایضاً خمسة (گ ۱۲۲) فصل ان قیل: ما الايمان یقال: هو تصدیق الرسول (گ ۱۲۴).

آغاز: الحمد لله العظیم شأنه، القوى سلطانه الظاهر احسانه... الی یوم الدین اما بعد، فقد

ألفت هذا التألیف فی مكة شرفها الله، تعالی ثم استدرکته بمدينة دمشق، فیه فواید حتی اذا طالع

المرید الصادق... والوصول الی حضرة الاله المنزه عن الاتصال والانفصال (گ ۹۲ ب).

انجام موجود: و قال بعضهم بلسان الحال:

ولو انی ظهرت بلا حجاب (لمات) به الخلايق اجمعینا

ولكن الحجاب لطیف معنی به یحیی قلوب العاشقینا (گ ۱۲۵ ب)...

والحق سبحانه و راء کل توحید، قائم بذاته موصوف بصفات (پایان گ ۱۲۵ ب افتاده است).

در بخشهای عربی مجموعه حاشیه هایی به فارسی دارد مانند: النفاذ روان

شدن (گ ۹۶) (با دال نقطه دار)، العرم بند آب (گ ۱۱۳ ب)، الافتراس ربودن

(گ ۱۱۵ ب)، المتخلى خلوت گیرنده (گ ۹۹) و الاسلام فرو گذاشتن

(گ ۹۸ ب)، این رساله در برگهای ۹۲ تا ۱۲۵ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۱۹/۸

(دعا)

فصل الخطاب (بخشی از...)

در ذکر الله و پراکنده های منقول از فصل الخطاب بخاری، پراکنده های عرفانی فارسی و عربی است با همان نسخ بی نام.

در بالای گ ۱۲۷ آمده است: منقول من فصل الخطاب لمحمد بن محمد بن محمود البخاری.

این رساله در برگهای ۱۲۶ تا ۱۲۹ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۱۹/۹

(علم قراءت قرآن)

منجد المقرئين و مرشد الطالبین

مؤلف: جزری شمس الدین محمد (۷۵۱ - ۸۳۳) پسر محمد پسر محمد پسر علی پسر یوسف عمری دمشقی شافعی حافظ قرآن، او در دمشق بدنیا آمد و حافظ قرآن و پیشنماز شد پس به مصر رفت و فقه و حدیث آموخت، هنگام حمله تیمور او را به ماوراء النهر و سمرقند بردند و در آنجا به تدریس پرداخت، سپس به شیراز رفت و به دادرسی در آن شهر نشست و در آنجا بود تا به خاک سپرده شد، مؤلف در این کتاب با نقل از اصحابنا الشافعیة خود را شافعی می شمرد.

کتابهای چاپ شده او چنین است:

۱- الحصن الحصین، ۲- الدرّة المضيئة، ۳- الزهر الفائح، ۴- طيبة النشر، یا «النشر»، ۵- المقدمة الجزرية (که شرح آن نیز در ایران چاپ شده است)، ۶- غاية النهاية، یا «النهاية» در طبقات قاریان است، ۷- المصعد الأحمّد و ۸- منجم المقرئين.

پنج کتاب نخستین را سرکیس در معجم المطبوعات و بقیه را مشار در فهرست مطبوعات عربی یاد می کند.

کتاب جای گفتگو منجد المقرئين در هفت باب است: باب اول: القراءة و القاری (گ ۱۳۱)، باب دوم: قراءت بتواتر رسیده (گ ۱۳۴)، باب سوم: قرائتهای دهگانه (گ ۱۳۸)، باب چهارم: در شمارش قاریان بزرگ (گ ۱۳۹ ب) که شانزده تن را یاد می کند، باب پنجم: داستانها که در باره ایشان شنیده ام (گ ۱۴۴ ب)،

باب ششم: نسبت قاریان هفت و دهگانه (گ ۱۴۷) و باب هفتم: نظر کسانی که به هفت قراءت بسنده کرده اند (گ ۱۵۳). در باب چهارم (گ ۱۳۹ ب) از طبقات القراء شمس الدین ذهبی محمد (۶۷۳ - ۷۴۸) نقل می کند، و به «طبقات القراء» تألیف خود که شاید همان النهاية یا غاية النهاية باشد حواله می دهد.

آغاز: وصلی الله علی ... بعد حمد الله الذي خلقنا علی السنة ... و الصلاة علی خیر الخلق محمد و آله و صحبه الكرام البررة. فهذا منجد المقرئين و مرشد الطالبین. قال ابو القاسم الهذلي: سأل مالک (رض) نافعاً عن البسمة فقال السنة الجهر بها ... و جعلتها سبعة أبواب، الباب الأول (گ ۱۳۰ ب)...

انجام: النسبة المؤلفة المنزلة بل فيها متسع فالی يوم القيامة. انتهى كلام الامام الرازي و هو كما ترى في غاية الانصاف فهذا معاشر الاخوان ... جعلنا و اياكم من اهل القرآن (گ ۱۵۵) ... یا ارحم الراحمین. قال المصنف: فرغت من تأليفه آخر نهار الاحد ۱۵ رجب ثلاث و سبعین و سبعمائة بمنزلي بدرب هبيرة داخل دمشق ... و كتبه محمد بن محمد ابن محمد الجزري الشافعي.

پس از این، داستانی در شش سطر است که با «قال المؤلف» شروع می شود. او می گوید پس از آنکه این تألیف را پایان رسانیدم در میان خواب و بیداری به من الهام شد: اینکه تو تواتر برخی قرائتهای قرآن را نفی کردی در باره منطقه خودت می باشد و ممکن است همان قرائت در هند یاختا و شرق دور به تواتر رسیده باشد و به من دستور داده شد که این را به پایان کتاب بیفزایم و این شگفت آور است.

این رساله در برگهای ۱۳۰ تا ۱۵۵ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۲۰

(نحو زبان عرب)

فرائد القلائد فی مختصر شرح الشواهد

مؤلف: بدر الدین (۷۶۲ - ۸۵۵) أبو محمد محمود پسر احمد پسر موسی پسر احمد پسر حسین پسر یوسف پسر محمود، قاضی شهاب الدین عینی. مؤلف نخست «المقاصد النحویة فی شرح شواهد شروح الالفیة» را نگاشت که به شواهد کبیر معروف است و سپس آنرا کوتاه کرد و «فرائد القلائد» نامید که به

شواهد صغیر معروف و هر دو چاپ شده است.

عینی در عینتاب حلب زاده شده و ساکن قاهره، حنفی مذهب بوده است. پدرش قاضی آن شهر و خود او به نیابت پدر در قضاوت منصوب شد و بسال ۸۰۱ بجای تقی الدین مقریزی مأمور حسبه شد سپس قاضی حنفیان گردید و نزد ملکه اشرف بر سبای تقرب یافت، و در ترجمه عربی به ترکی به او کمک می نمود. او غیر از فرائد جای گفتگو دارای تألیفات بسیار است از آنجمله: کتاب تاریخ الاکاسرة به ترکی در تاریخ ایران (مکرراً چاپ شده)، عقد الجمان فی تاریخ اهل الزمان در نوزده جلد و تاریخ بدر در توصیف مردمان معاصر و سیره ملک اشرف، او یک مدرسه در نزدیکی جامع ازهر ساخت و کتابهایش را در آنجا وقف کرد و خود در همانجا مدفون گردید (سرکیس معجم المطبوعات ص ۱۴۴).

آغاز: حمداً ناصعاً صافياً شرحاً شعلعاً... (گ ۱ ب).

انجام: الحمد لله العلی الاجل الواسع الفضل الوهب المجزل، قال ابو النجم: و الشاهد فی الأجل حیث لم یدغم... و هذا اختصر ما اختصرنا من الشاهد تم بحمد الله و توفیقه و صلی الله علی سید المرسلین و خاتم النبیین محمد صلی الله و آله الطیبین الطاهرین و الحمد لله رب العالمین. اللهم انفعنا بحبهم اجمعین (گ ۱ ب).

معرفی این رساله در کشف الظنون ج ۲ ص ۱۲۴۳، هدیه العارفین ج ۲ ص ۴۲۰ و سرکیس، معجم المطبوعات ج ۲ ص ۱۴۰۴ آمده است.

نسخ پخته، بی نام، ظاهراً سده دوازدهم، برخی عبارتها و شعرها در آغاز نسخه به شنگرف نوشته شده و باقی به نسخ مشکی درشت و برخی عنوانها نیز به شنگرف است، در برگ ۲ فقط یک حاشیه توضیحی می باشد و حاشیه سفید پائین صفحات موربانه خوردگی دارد لیکن نوشته ها سالم است. جلد: تیماج، یک لا با برگردان قهوه ای فرسوده با آستر زرد، اندازه جلد ۲۵۰×۱۶/۵.

کاغذ: اصفهانی، نخودی رنگ، ۱۷×۹، ۱۸۶ برگ، ۲۲ و ۲۳ سطر.

شماره پیشین: ۵۴۵ - ۱۱۸۳.

ع/۲۲۲۱

مجموعه

نیمه اول از مجموعه فلسفی ابن سینا است که به صورت دو جلد صحافی شده است و در این فهرست به شماره های ۲۲۲۱/ع و ۲۲۲۲/ع معرفی می گردد، هر دو جلد با یک خامه و به نستعلیق زیبا با عنوانهای شنگرف است. نام نویسنده و تاریخ در پایان جلد دوم گ ۹۲ با عبارت «اقل الخلیفة بل لاشئ فی الحقیقة علی محمد فی یوم جمعة ۱۴ شهر محرم الحرام سنة ۱۳۱۰» آمده است. ته صفحه ها کلمه راده دارد که ناقص نبودن را تأیید می کند.

جلد اول شامل سه رساله است:

۱- مباحثات، از ابن سینا، از گ ۱ ب تا ۶۶.

۲- سر قدر، از گ ۶۷ تا ۶۸.

۳- الوسعه یا فضا، از ابن سینا، از گ ۶۸ تا ۷۰ ب.

کاغذ: سپید و زرد رنگ بی خط است، ۱۶×۷ و ۲۲/۵×۱۴/۵، ۷۰ برگ، ۱۷ سطر.

شماره پیشین: ۴۳۲ - ۲۸۶۲.

(فلسفه)

ع/۲۲۲۱/۱

مباحثات

این رساله مجموعه ای از پاسخهای مفصل فلسفی بوعلی است که هر یک خود رساله ای کوچک است و به برخی از آنها نام ویژه چون «اختلاف الناس فی امر النفس و العقل» داده شده است، همراه با ده ها پرسش کوتاه و پاسخهای کوتاه آنها است که میان بوعلی سینا و برخی یاران و شاگردان وی، بهمینار (م ۴۵۸)، ابن زیله بومصور (م ۴۴۰)، بوالقاسم کرمانی و عبدالملک (؟) داد و ستد شده، و بوعلی در آنها به پرسشها و گاه به اعتراضهای ایشان بر شفا، اشارات، انصاف و دیگر آثارش پاسخ گفته است. دکتر یحیای مهدوی در فهرست مصنفات ابن سینا ص ۲۰۲ - ۲۱۲ آغاز و انجام شش بخش از مباحثات را که در کهن ترین نسخه هایش (نسخه بادلیان. ش ۴۵۶) دیده می شود نقل کرده است. بخشی از

مباحثات همراه با برخی از پرسش و پاسخهای کوتاه ضمیمه آنها، همراه با شرح هدایه اثیرییه در تهران به سال ۱۳۱۳ به چاپ سنگی پخش شده بود، سپس عبدالرحمان بدوی به سال ۱۹۴۷ م در قاهره در ضمن کتاب «ارسطو عند العرب» ص ۲۴۰ تا ۲۴۶ بخش های ۱ و ۲ مهدوی را که برابر (گ ۱۰ ب تا ۱۳ ب و گ ۱۶ ب تا ۱۸ نسخه ملّی) است به عنوان «رسائل خاصة بابن سینا» چاپ کرد، و پانصد پاسخ کوتاه از مباحثات را با آمیختن پرسشها در پاسخ آن، به عنوان «نص کتاب المباحثات» در ص ۱۲۲ تا ۲۳۹ پشت یکدیگر به صورت آشفته چاپ کرده است. جدائی پرسش از پاسخ و نظم آنها که در نسخه ملّی ما در چهار بخش دیده می شود، در آن چاپ دیده نمی شود.

در آغاز برخی نسخ از پرسشها این توضیح دیده می شود: «ابو منصور هو السائل» که بو منصور زبیله (م ۴۴۰) را می خواهد. در گ ۷ نسخه ملّی ما عبارت «مسألة بخط عبدالملک» و «قال ابو القاسم الکرمانی» نیز هست. در پشت برخی نسخه ها نیز دیده شده است: «س» در حاشیه ها نشان سؤال و «ج» نشان جواب است و علامت «ط، س» یا «ط، ج» این را می رساند که آن سؤال به خط پرسنده و آن جواب به خاتمه پاسخگو بوده است. نسخه مجموعه ملّی که جای گفتگوی ما است در دو مجلد است و تاریخ ۱۳۱۰ دارد و در ترتیب همانند مجموعه ش ۲۴۴۱ دانشگاه است که تاریخ ۱۰۵۲ دارد و در فهرست دانش پژوه ج ۹ ص ۱۱۱۵ - ۱۱۲۱ معرفی شده. و شاید از روی آن نوشته شده باشد.

ترتیب نسخه ما چنین است:

جلد اول با شماره ۲۲۲۱/ع، ۷۲ برگ دارد و فهرست آن چنین است:

- ۱- گ ۱ ب تا ۱۰ ب، ۲۹ پرسش و پاسخ است.
- ۲- گ ۱۰ ب تا ۱۳ ب بخش اول مباحثات با آغاز و انجام برابر (مهدوی ص ۲۰۳ و بدوی ص ۲۴۰ - ۲۴۴)، بدوی عنوان «رسائل خاصة بابن سینا» بدان داده است.

۳- گ ۱۴ ب تا ۱۶ ب پانزده پرسش فلسفی و پاسخ های آن است.

۴- گ ۱۶ ب تا ۱۸، مباحثه دوم با آغاز و انجام برابر (مهدوی ص ۲۰۳ و

بدوی ص ۲۴۵ - ۲۴۶).

۵- گ ۱۸ تا ۲۱ ب، بیست و نه پرسش با پاسخ های فلسفی آن است.

۶- گ ۲۱ ب تا ۲۴، بندی با عنوان (شرح جید) در باره جوهر است.

۷- گ ۲۴ تا ۳۱ ب، مباحثه سوم است، با آغاز و انجام برابر نقل مهدوی (ص ۲۰۴ و ۲۰۶)، این بخش را بدوی چاپ نکرده، پس از وی نیز کسی آن را منتشر ننموده است. بوعلی در مباحثه سوم (گ ۳۰ ب) از ابو القاسم کرمانی همچون فرزند خود یاد می نماید.

۸- گ ۳۱ ب تا ۶۶ در پایان جلد اول مجموعه، یکصد و شصت و سه پرسش و پاسخ فلسفی است که ش ۱۰۳ آن همان ش ۴۳ بدوی است که در ارسطو عند العرب ص ۱۳۰ دیده می شود. و ش ۱۱۷ همان ش ۶ چاپ بدوی است که در ص ۱۲۳ آن دیده می شود.

آغاز مباحثات: بسملة الحمد لله واهب العقل مفيض العلم، و الصلاة على رسله، خصوصاً على محمد و آله. سؤال: مامعنى العقل بالقوة... (گ ۱ ب) که برابر است با نسخه دانشگاه (فهرست ج ۹ ص ۱۱۱۵).

انجام مباحثات: فالكلام فيهما كالكلام في آ، ب. و هذا آخر الموجود من هذا الكتاب. تمّ كتاب المباحثات المعروف «مباحثات بهمنيار» للشيخ الرئيس ابى على بن سينا روى رسمه. (گ ۶۶) که برابر نسخه دانشگاه ۲۴۴۱/ع و معرفی دانش پژوه فهرست ج ۹ ص ۱۱۱۵ است. این نسخه از مباحثات دارای سه مباحثه از شش مباحثه ابن سینا معرفی شده مهدوی در گ ۱۰ - ۱۳، گ ۱۶ - ۱۸، گ ۲۴ - ۳۱ و یک بند با عنوان «شرح جید» (گ ۲۱ - ۲۴) می باشد.

نستعلیق مانند همه مجموعه، این رساله در برگهای ۱ ب تا ۶۶ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۲۱/۲

(عرفان)

سرّ قدر

رساله ای است در گزارش حدیث «القدر سوّ الله فلا تظهوروا سرّ الله» مانند نسخه دانشگاه (فهرست ج ۹ ص ۱۱۱۵) این رساله نیز همراه شرح هدایه چاپ شده است (ذریعه ج ۱۲ ش ۱۱۲۴ و ج ۲۱ ص ۲۷۵)، در برخی نسخه ها پرسنده این

سؤال بوسعید بو الخیر معرفی شده است.

آغاز: ان لهذه المسألة ادنی غموضة و هی من المسائل التي ... (گ ۶۷).

انجام: حمل ما یرتکبه من الفساد و یختل نظام العالم بتولية المنحل عن القیدین، تمت

الرسالة (گ ۶۸).

چنانکه می بینیم، سؤال از آغاز نسخه ما حذف شده است. مهدوی آغاز را چنین می آورد: ما معنی قول الصوفیة: من عرف سرّ القدر فقد الحد، فقال فی جوابه: ان هذه المسألة فیها ادنی غموضة ... (فهرست. مهدوی ص ۹). این رساله در برگهای ۶۷ تا ۶۸ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۲۱/۳

(فلسفه)

الوسعة

یا «الفضاء»

رساله در بیان مفهوم فضا (= گستره) مطلبی است که برخی از متکلمان در باره دیدگاه زروانی و نظر همیروس یونانی از ابن سینا پرسیده اند.

آغاز: بسملة. رأیت اطال الله بقاء الشيخ الرئيس فخر الملك شرف الكفاة ... سألتی وقال: ما هذه الوسعة التي یسع كل شیء (گ ۶۸)... فسئل الشيخ الرئيس... ان یشرح ما وجده فی ذلك لیكون شفاء. والسلام (گ ۶۸ ب) جواب الشيخ: بسملة... فاما نسبة صاحب هذه الشبهة الى بعض الاوائل انه كان یعبد الفضاء (گ ۶۹)... وان الخبر الآخر ما یرفع الى أمیروس الشاعر، فانه قال: ان الله خلق اولاً الفضاء (گ ۶۹) که مطابق نقل مهدوی ص ۲۵۲ است.

انجام: فان كان مبدأ یحتاج الیه و لیس كل محتاج الیه ... وربما كان لازماً مساویاً وربما كان اعم. فهذا ما حضرنی ادام توفیقه ... وله الحمد بلانهاية. تمت الرسالة (گ ۷۰ ب)

این رساله در برگهای ۶۸ تا ۷۰ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۲۲

مجموعه

نیمه دوم مجموعه فلسفی ابن سینا است که نیمه اول آن به شماره ۲۲۲۱/ع معرفی شد. این نیمه مجموعه نیز مانند نیمه اول و با همان خط بر کاغذ فرنگی

زرد نوشته شده و شامل رساله های زیرین است:

۱- السیاسة، از ابن سینا، از گ ۱ تا ۹ ر.

۲- فردوس، منسوب به ابن سینا، یا فصوص منسوب به فارابی است، از گ ۹ تا ۱۷ ب.

۳- ارزاق، از ابن سینا، از گ ۱۷ تا ۲۰ ب.

۴- اجوبة عن المسائل العشرة، از ابن سینا، از گ ۲۰ تا ۲۴ ب.

۵- خطأ من قال: ان شیئا جوهر و عرض معاً، از گ ۲۴ تا ۲۹ ب.

۶- البهجة فی المنطق، از گ ۲۹ تا ۴۲ ب.

۷- رسالة الی کیا ابو جعفر محمد بن المرزبان، اختلاف الناس فی امر النفس، از گ ۴۲ تا ۴۳ ب.

۸- تحصيل السعادة، از گ ۴۳ تا ۴۴ ر.

۹- العروس، از گ ۴۴ تا ۴۵.

۱۰- السیرة «سرگذشت ابن سینا»، از گ ۴۵ تا ۵۱ ر.

۱۱- پاسخ ابن سینا به بوسعید بو الخیر، از گ ۵۱ تا ۵۵ ر.

۱۲- دفع خوف الموت، از ابن سینا، از گ ۵۵ تا ۵۷ ب.

۱۳- اثبات النبوة و تأویل مرامیزهم، از گ ۵۷ تا ۶۱ ب.

۱۴- بقاء النفس الناطقة، از گ ۶۱ تا ۶۵ ر.

۱۵- ایضاح براهین مستنبطة للرئیس، از گ ۶۵ تا ۶۶ ب.

۱۶- حدوث الحروف، از گ ۶۶ تا ۶۹ ب.

۱۷- زنده بیدار، از گ ۷۰ تا ۹۲ ر.

عنوانها و خط روی برخی عنوانها جوهر سرخ.

کاغذ: فرنگی زرد، ۲۲/۵ × ۱۴/۵ و ۱۶ × ۷، ۹۲ برگ، ۱۷ سطر.

شماره پیشین: ۴۳۴ - ۲۸۶۴.

ع/۲۲۲۲/۱

(فلسفه)

السیاسة (رساله فی ...)

نخستین رساله از جلد دوم مجموعه، این رساله است که چند بار با نسبت به

ابن سینا چاپ شده است (ذریعه ج ۱۲ ش ۱۸۰۰ و مهدی ص ۱۲۳ ش ۸۲).

آغاز (مطابق مهدوی): رساله فی السياسة لابن سینا قدس سره بسملة الحمد لله الذي نهج لعباده بمادلهم عليه من حمده... ولدینا هم عماداً و قائمة... و جاءهم بالنطق الذي جعله فرقا بينهم وبين البهائم (گ ۱)...

انجام (مطابق مهدوی): والا لفسد عليه ساير الخدم. فقد انقضت الابواب التي مثلنا فيها ما يحق على الرجل فعله في تدبير نفسه... ولو شرحنا كل باب بما يشا كله... لكان الكتاب احسن و اكمل... و لرب قليل ارتفع من كثير و صغير اتم من كبير و من الله التوفيق و كل ميسر لما خلق له. تمت الرسالة السياسية (كذا) للرئيس ابي علي بن سینا البخاری روح... نفسه (گ ۹).

نسخه دیگر از این رساله (ش ۲۴۴۱/۴ ع) را دانش پژوه معرفی نموده است (فهرست دانشگاه ج ۹ ص ۱۱۱۵) و مهدوی از نسخه های احمد ثالث، حمیدیه، نورعثمانیه، لیدن نیز یاد می کند.

این رساله در برگهای ۱ تا ۹ ر مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۲۲/۲

(فلسفه)

الفرودوس

رساله ای بدین نام در چند نسخه مانند نسخه جای گفتگو و نسخه (ش ۲۵۹۴/۱۱ دانشگاه) به ابن سینا نسبت داده شده است و با تکیه بر آنها بروکلیمان (ش ۵۲) و ارکین (ش ۱۲۴) و جرج قنواتی (ش ۲۳۳) و مهدوی (ش ۱۹۲) آن را به نام بوعلی سینا ثبت کرده اند. لیکن در نسخه های دیگر به نام «فصوص الحکم» به فارابی (۲۶۰-۳۳۹) منسوب است.

آغاز مطابق مهدوی و ذریعه (ج ۱۲ ص ۱۶۴ و دانشگاه ف ج ۹ ش ۱۱ ص ۱۴۳۷) چنین است: قال الرئيس روح الله رسة الامور الموجودة، قلنا لكل منها ماهية و هوية (گ ۹)...

انجام (برابر مهدوی): بحسبه، هو غالب ای مقتدر علی اعدام العدم و سلب الماهیات ما يستحقها بنفسها من البطلان فكل شيء هالك الا وجهه. تمت رسالة الفرودوس للشيخ الرئيس

ابی علی الحسین بن عبدالله بن سینا البخاری روح لله رسة (گ ۱۷ ب). این رساله در برگهای ۹ تا ۱۷ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۲۲/۳

(فلسفه)

ارزاق (رساله در ...)

در پاسخ به چگونگی عدالت در ارزاق؛ کافری ثروتمند چون سهل بن مطران، و مؤمنان بینوا؟

آغاز: هذه رسالة فی الارزاق، اثبت مما جرى بين الشيخ الرئيس و بين جدلی معاصره، ثم هذبها الشيخ غاية التهذيب. الحمد لله و نعوذ بالله من علم یسلّمنا الی الجهل بعدله و الجحود بفضله... (گ ۱۷ ب).

دکتر مهدوی از نسخه ایا صوفیه نقل می کند که به جای کلمه شیخ الرئيس نام کامل ابن سینا را دارد، و از نسخه «احمد ثالث» این عبارت را می افزاید که: «بالتماس الشيخ ابي سعيد بن ابي الخیر».

سپس مهدوی نتیجه می گیرد که اگر کلمه «جدلی» تصحیف «صوفی» باشد این دو روایت همسان خواهد بود.

پس این رساله برای بو سعید بو الخیر نگاشته شده است.

انجام (مانند مهدوی): و فی کل ذلك من المنافع ما يطول القول باستخراجه حتی لا يوجد فی العالم شیء باطل البتة. تمت رسالة الارزاق للشيخ الرئيس ابن سینا (گ ۲۰ ب).

مهدوی از نسخه های این کتاب در بادلیان و احمد ثالث، ایا صوفیه، رضوی، مجلس شورای ملی ایران نیز یاد می کند.

این رساله در برگهای ۱۷ ب تا ۲۰ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۲۲/۴

(فلسفه)

اجوبة عن المسائل العشرة

از: ابن سینا.

این رساله در (ذریعه ج ۱ ش ۱۴۴۸ و مهدوی ش ۶ ص ۱۵) یاد شده است.

آغاز: بسملة الحمد لله الموفق الملمهم و المسدد العاصم، و له الحمد. و صلواته علی

رسوله محمد و آله الطاهرين. قال الشيخ ابو على ان هذه اجوبة عن عشر مسائل سئلنا عنها، فأجبنا بمقدار الطاقة مؤثرين الايجاز. المسألة الاولى حكايتها: العلة الاولى ولماذا فارتقت؟... الجواب عن ذلك: هذا السؤال يفهم على وجهين. أحدهما ان المبدأ الاول (گ ۲۰ ب)...
انجسام: فالمعالج ابتداءه من النفس و المتعالج ابتداءه من البدن، و الفعل من الفاعل في القابل لاجل الغاية لتحصيل الصورة (گ ۲۴ ب).
مهدوی گوید: در آغاز نسخه (طباطبائی ۱۳۶۷/۹) پرسش کننده را ابو القاسم جرجانی یا کرمانی دانسته اند. و ژرژ قنواتی پرسنده را بوریحان بیرون می داند که نادرست است.
این رساله در برگهای ۲۰ ب تا ۲۴ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۲۲/۵

(فلسفه)

خطا من قال ان شیئاً واحداً جوهر و عرض معاً

در بیان اینکه یک چیز نمی تواند هم جوهر مستقل و هم عارض بر چیز دیگر باشد.

آغاز: بسملة. مقالة فی خطا من قال ان شیئا جوهر و عرض معاً للرئيس قدس الله رسه. قال ان قومًا لثما استشكل عليهم فقيل الفصول البسيطة (گ ۲۴ ب)...
انجام: وليست الهيولى تبقى كذلك لان الصورة... و فعلت في الاقامة فعلها، فهذه كاف و الله اعلم بالصواب (گ ۲۹ ب).

شرح آن در مهدوی ص ۹۸ ش ۶۸، فهرست دانشگاه ج ۹ ص ۱۱۲۰ آمده است.
این رساله در برگهای ۲۴ ب تا ۲۹ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۲۲/۶

(فلسفه)

البهجة في المنطق

یا چنانکه بر حاشیه صفحه نوشته شده است «المهجة الظالة» خلاصه ای کوتاه در ۹ باب منطوق است. مهدوی آن را ندیده و تنها از ارگین و جرج جرداق نقل کرده است.

آغاز (مانند مهدوی): بسملة. خير المبادئ ما زين بالحمد لو اهب القوة على حمده، و الصلاة على نبيه محمد و آله. الكلام في هذا الكتاب يشتمل على معرفة المنطق... و اقسامه تسعة: ايساغوجي، قاطيغو رياس... الشعر (۲۹ ب).
انجام: يقول الخطيب في التعظيم: هو اول من فعل و ما اكثر ما فعل... يقول كأنى بعث يسوف بثمان بخس، و دلت على المسيح بثلاثين درهماً. و قد ذكرنا كليات الكتب السبعة (التسعة) فلنختم الكتاب... الفراغ يوم الثلاثاء تاسع عشر ذى الحجة السنة العاشرة من المائة الرابعة بعد الالف من الهجرة (گ ۴۲ ب).

تاریخ تحریر نسخه سه شنبه ۱۹ ذیحجه ۱۳۱۰ (مهدوی ص ۵۳ ش ۴۱، فهرست دانشگاه ج ۹ ص ۱۱۲۰ ش ۲۴۴۱/۹)، نسخه دانشگاه تاریخ تحریر ۴ شنبه ۱۴ صفر ۱۰۵۲ (دارد)

این رساله در برگهای ۲۹ ب تا ۴۲ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۲۲/۷

(فلسفه)

اختلاف الناس في امر النفس و العقل

رسالة الشيخ الرئيس الى كيا ابى جعفر محمد بن الحسين بن محمد بن مرزبان رساله ای است که شیخ برای کیا بو جعفر بن محمد بن حسین بن مرزبان نگاشته، عبدالرحمان بدوی آن را در «ارسطو عند العرب. ص ۱۱۹ - ۱۲۲» چاپ کرده است.

آغاز: بسملة. كياتى اطال الله بقاء الكيا الفاضل... عن سلامة. الحمد لله رب العالمين و صلواته... قد وصل كتاب الكيا الفاضل... و شكرت الله... انه على ما يشاء قدیر. الى قوله: والذي ذكره من اختلاف الناس في امر النفس و العقل... لا سيما البله النصارى من اهل مدينة السلام، فهو كما قال: و قد طال تحير الاسكندر و ثامسطيوس و غيرهما في هذا الباب (گ ۴۲ ب)...

انجام: وليعدرنى في تشويش الخط و تعويج الحروف فماتوليت مخاطبة منذ سنة... و هذا اول ما كتبت بيدي، و هو من بركات معرفته و الله يمتعنى به و السلام.

کماييش همانند آنست که مهدوی می آورد (ص ۲۲ - ۲۱).

شیخ در پایان گوید: کتابی به نام «انصاف» نگاشتم، دانشمندان را در آنجا به دو بخش شرقی و غربی تقسیم نمودم و میان ایشان با انصاف گفتگو نمودم، و

مشکلات «فصوص» و «اثولوجیا» را با همه شکی که در اثولوجیا هست^۱ بازگشودم و ضعف بغدادیان را نشان دادم، و این کتاب که ۲۸ هزار مسأله در برداشت در یک پیشآمد از من ربوده شد، و بازسازی آن دشوار است، پس بایستی همانند اسکندر و ثامسیطوس و محیی و مهمتر از آنان فارابی رفتار کنم، و از بد خطی پژوهش می خواهم که دو سال است بیماری، از نامه نگاری من جلوگیری کرده است و این نخستین نامه است که می نویسم (گ ۴۳ ب = بدوی ص ۱۲۲).

عبدالرحمان بدوی این رساله را از روی نسخه لیدن و مجموعه موجود در دارالکتب مصر، با رساله «مباحثات» در ضمن کتاب «ارسطو عند العرب» به سال ۱۹۴۷ م چاپ و پخش کرده است.

این رساله در برگهای ۴۲ ب تا ۴۳ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۲۲/۸

(فلسفه)

تحصیل السعادة

(مقاله مستفاده فی ...)

یا به گفته ملاصدرا در اسفار (چاپ سنگی) ص ۳۱۹، «رسالة الحجج العشر» نسخه ما در ۲۲ سطر از آغاز رساله است، که خلاصه ای از آغاز تا انجام آن چنین است:

آغاز: مقاله مستفاده (چنین) فی تحصیل السعادة لابی علی بن عبدالله سینا قدس؛ لو طرق للعاقل صرف المعروف الی المعارف خصوصاً اذا كان المعروف افضل ما يتمسك به ... اوالی من یخلص له العطية لطويت العزم دون ما ارومه واقتصرت الهمة ... الی السعادة التي هی البقاء السرمدی (گ ۴۳ ب) ... وقد یظن أنها الفوز بالذات الحسية ... ان اللذات الفاضلة لیس شیء منها بسعادة فی کل منها، لیس یصفو لمتعاطیها ... ان کل واحد منها یمکن التقاصر عنها من غیر اخلال من محض الانسانية فی العاجل. تمت (گ ۴۴ ر).

بنابراین، آغاز نسخه ما برابر معرفی مهدوی است، لیکن انجام آن غیر از آن

۱- پل کراوس خاورشناس از این عبارت ابن سینا استنباط می کند که بوعلی سینا در نسبت اثولوجیا به ارسطو تردید داشته است. ن. گ: بدوی حاشیه ص ۱۲۱ «ارسطو عند العرب» چاپ ۱۹۴۷ م.

است، یا افتادگی دارد. رساله ای نیز به همین نام «تحصیل السعادة» منسوب به فارابی در حیدرآباد ۱۳۴۵ هـ چاپ شده که غیر از این است. این رساله در برگهای ۴۳ ب تا ۴۴ ر مجموعه جای گرفته است.

ع/۲۲۲۲/۹ (فلسفه)

العروس

«سلسلة الفلاسفة»، «العروش»، «العرش»، «الحیرة»، «اثبات العقول» نامهایی است که دکتر مهدوی در فهرست خود (ص ۱۷۹) برای این رساله آورده است. و «اثبات وجود» را ترجمه فارسی آن می داند و از چاپ آن در حیدرآباد یاد می کند.

آغاز: رسالة الشيخ الرئيس (قده) سلسلة الفلاسفة. بسملة. قال الرئيس ابوعلی: كل شیء فی عالم الكون والفساد، ومالم یكن فکان: فقل الكون ممكن (گ ۴۴ ب) ... انجاء: و اشرف الناس فی هذا العالم من كانت نفسه النطقية عقلا بالفعل، من له النفس القدسية النبوية والحمد لله (گ ۴۵ ب).

در پایان نسخه ما، در کرانه صفحه چنین افزوده شده است: این رساله مسماء به عروس است. در پایان برخی نسخه ها فصلی در باره نبوت هست که چنین افزوده می شود:

لما كان الامكان الاكثر ان لا یبقی اشخاص الناس الا بالتعاون والترافد (گ ۴۵ ب) ... جل جناب الحق عن ان یكون شریعة لكل وارد... فمن سمع و اشمأز فلیتم نفسه فلعلها یناسبه، و كل مسیر لما خلق له، والحمد لله. تمت الزیادة (گ ۴۵ ب).

این فصل زیادی در فهرست مرکزی دانشگاه (ج ۹، ص ۱۱۲۰) نیز یاد شده است.

ع/۲۲۲۲/۱۰ (فلسفه)

السيرة

یا «سرگذشت شیخ رئیس» که در ذریعه ج ۴ ش ۷۳۲ به عنوان «ترجمة الشيخ

الرئيس ابی علی بن سینا» معرفی شده است. نگارش شاگرد او بو عبید عبدالواحد جوزجانی در دو بخش است. نخست آنچه شیخ به این شاگرد گفته است و دیگر بخشی است که جوزجانی از یافته های خود در مدت ۲۵ سال همنشینی با استاد آورده است. متن عربی با ترجمه فارسی این رساله از طرف انجمن دوستداران کتاب به سال ۱۳۳۲ خ و بار دیگر به تصحیح دکتر غلامحسین صدیقی چاپ شده است. بو علی در آغاز گوید: چون پدر و برادرم به اسماعیلیان گرویده بودند، من به سوی فلسفه گرایش یافتم، پس مردی به نام بو عبدالله ناتلی که مدعی دانش فلسفه بود به بخارا آمد و پدر او را به خانه ما آورد تا فلسفه را به من بیاموزد، من که پیشتر فقه آموخته بودم مانند فقیهان بر آن اعتراضها می نمودم و او پاسخ می داد، سپس پزشکی آموختم، سپس او به ذکر آثار خود می پردازد.

آغاز نسخه ما: بسملة. تاریخ احوال الشيخ الرئيس ... بن عبدالله البخاری سقی الله ثراه؛ ذکران ابی کان رجلا من اهل بلخ وانتقل الی بخارا فی ایام نوح بن منصور السامانی واشتغل بالتصرف وتولى الاعمال فی اثناء ایامه بقرية خرمین من اصقاع بخارا (گ ۴۵ ب)...

انجام: و کان عمره ثمانية و خمسين سنة و کان موته سنة ۴۲۸ و لما قرب موته انشد هذه الابيات: ... (پنج بیت) و کان هذا آخر كلامه و مات و دفن تحت السور من الجانب القبلى. و بعد ثمانية اشهر نقل الی صفاهان و دفن فی قبة العلائية خارج المدينة بساب کون گنبد سقی ... المؤمنین و المؤمنات. تمت (گ ۵۱ ر).

این رساله در برگهای ۴۵ ب تا ۵۱ ر مجموعه جای گرفته است.

ع/۲۲۲۲/۱۱

(فلسفه)

پاسخ ابن سینا به بوسعید بوالخیر میهنه

در باره چگونگی پیوند نفس به بدن.
دکتر مهدوی ده نامه داد و سند شده میان ابن سینا و بوسعید را در فهرست خود ص ۴ - ۱۱ یاد کرده، که نامه زیرین دومین آنها است.
آغاز: بسملة، كتب الشيخ العارف ابو سعید بن ابوالخیر (قده) الی الشيخ الرئيس (رض):
تعلق النفس بالبدن بجميع قواها ام ببعضها؟ فان بجميع قوى البدن - و پس از سه سطر - فأجاب الشيخ الرئيس ... و صل خطاب الشيخ سلطان العارفين خاتم المشايخ ابی سعید

(گ ۵۱ ب)...

انجام: فقد ارتفعت شبهة المسألة مع وضوح اشیاء آخر من مسائل و نکت فافهم و فقت للسداد (گ ۵۵ ر).

این آغاز و انجام با اندک ناهمگونی برابر است با آنچه مهدوی به عنوان دومین رساله از مجموعه «خمس اسئلة لابى سعید ابن ابی الخیر مع اجوبة الرئيس ابی علی ابن سینا» آورده گوید: که به شماره ۱۴۵۲/ع در حمیدیه استانبول موجود است (فهرست مصنفات ابن سینا ص ۳-۴).
این رساله در برگهای ۵۱ ب تا ۵۵ ر مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۲۲/۱۲

(فلسفه)

دفع خوف الموت

یا «دفع الخوف من الموت» یا «لامخافة من الموت» یا «لماذا اخاف الموت» یا «دفع الغم من الموت» یا «حقیقة الموت»، نامهایی است که به رساله زیرین داده شده و آن را گاه به مشکویه رازی (۳۲۰ - ۴۲۰) (ذریعه ج ۸ ص ۲۲۸ و ج ۱۸ ص ۲۶۶ و ۳۳۹) و گاه به ابن سینا نسبت داده اند، و در حقیقت به گفته مهدوی خود بخشی از مقالات هفتم کتاب «تهذیب الاخلاق و تطهیر الاعراق» مشکویه رازی است و در ص ۱۷۴ به بعد چاپ قاهره ۱۳۲۹ دیده می شود. و ترجمه فارسی آن نیز به شماره ۱۵۸۹/۱۶ ع در کوپرولو موجود است، مهن نیز آن را به نام ابن سینا چاپ و به فرانسه ترجمه نموده است. این رساله یکبار نیز به دست سید علی اکبر برقی به نام «چرا از مرگ بترسم؟» به فارسی گردانیده و چاپ شده است (ذریعه ج ۵ ص ۳۰۵ و فهرست مشار).

آغاز و انجام برابر نقل شده در ذریعه و مهدوی (ص ۲۷۶) با اندک اختلاف است.

در فهرست مهدوی (ص ۷۳ و ۲۷۵) دو رساله دیگر به نام «الحزن و اسبابه» و «دفع الغم و الهم» به ابن سینا نسبت داده شده که غیر از این رساله است.
این رساله در برگهای ۵۵ ر تا ۵۷ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۲۲/۱۳

(فلسفه - کلامی)

اثبات النبوة

یا «رسالة فی اثبات النبوة و تأویل مرامیزهم» یا به نقل مهدوی: «فی ازالة الشکوک فی النبوة و تأویل رموزهم و امثالهم». بیانی فلسفی است از ابن سینا برای نبوت.

آغاز: بسملة. سألت اصلحك الله ان اجعل جمل ما خاطبت به فی ازالة الشکوک المتأكدة عندک فی تصدیق النبوة لاشتمال دعاویهم علی ممکن سلکت به مسلک الواجب (گ ۵۷ ب) ... فاقول: ان فی الانسان قوة یتاین بها سایر الحيوانات... (گ ۵۸ ر) ...

انجام: و المستعمل فی اللغات ان الشئی المؤدی الی الشئی یشی یشی باباً. فالسبعة المؤدیة الی النار سمیت ابواباً لها و الثمانية المؤدیة الی الجنة سمیت ابوابها. فهذا ابانة جمیع المسائل علی الايجاز و الحمد لله ... و سلم (گ ۶۱ ب).

ابن سینا در این رساله مانند «اضحویه» و معراجنامه همه پدیده های آن جهانی را روحانی و متافیزیک تفسیر می کند نه جسمانی و مادی؛ عرش و کرسی، کیفر دوزخ و پاداش بهشت درهای آنها را به معانی روحانی تأویل می نماید. این رساله در برگهای ۵۷ ب تا ۶۱ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۲۲/۱۴

(فلسفه)

بقاء النفس الناطقة

(الادلة فی ... للشیخ الرئیس) مهدوی این رساله را به نام «جمل من الادلة المحققة لبقاء النفس الناطقة» خوانده است (ص ۶۷).
بوعلی در این رساله به هفت گونه قیاس بر جاودانگی روان آدمی استدلال می نماید.

آغاز: بسملة. سأل بعض الرؤساء بهمته العالیة و نفسه الشریفة؛ ان النفس الناطقة جوهرام عرض؟ ... القیاس الاول (گ ۶۱ ب).

که برابر نقل ذریعه ج ۲۴ ش ۱۳۴۱ است.

قیاس اول در ۸ سطر، قیاس دوم در ۱۷ سطر (گ ۶۲ ر)، قیاس سوم در ۱۷ سطر (گ ۶۲ ب)، قیاس چهارم در ۱۲ سطر (گ ۶۳ ر)، قیاس پنجم در ۱۹ سطر

(گ ۶۳ ر)، قیاس ششم در ۲۴ سطر (گ ۶۳ ب)، قیاس هفتم در ۲۴ سطر (گ ۶۴ ر) است.

انجام: مفارقاً لتقابلها فی الحقیقة للبقاء الدائم و ذلك ما اردنا ان نبین و بالله التوفیق ... تمت القیاسات السبع (گ ۶۵ ر).

این رساله در برگهای ۶۱ ب تا ۶۵ ر مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۲۲/۱۵

(فلسفه)

ایضاح براهین مستنبطة للرئیس قدس سره

همه این رساله که به ابن سینا منسوب شده در نسخه ۵۲ سطر است، و به سه بخش تقسیم می شود، و در نسخه های معرفی شده مهدوی هر بخش یک فصل نامیده شده است.

۱- برهان علی اثبات الحق در ۱۷ سطر.

۲- اثبات جوهریة النفس، روان آدمی جوهر پابرجا است نه عرض زایل، که در ۱۱ سطر است. ذریعه ج ۵ ش ۱۳۸۱ رساله ای به همین نام در ۴۵۰ بیت به ابن سینا نسبت داده شده است، و شاید نسخه ما، خلاصه آن باشد.

۳- جاودانگی روان آدمی. ابن سینا در این فصل بر خلاف عقیده سنیان سلفی رفته است، که می گویند: هنگام مرگ تن و روان آدمی هر دو با هم می میرند، و در قیامت هر دو با هم باز زنده می شوند. او در این فصل اثبات می کند که روان آدمی بی مرگ است. روان پس از مرگ تن نیز زنده می ماند. یک رساله در همین موضوع نیز خواجه نصیر دارد که چاپ شده است (ذریعه ج ۳ ش ۴۶۶).

آغاز: بسملة. هذه رسالة تشتمل علی ایضاح براهین مستنبطة فی مسائل عویصة لم یعثر

علیها فی کتب المتقدمین، حسن التوفیق و المعونة... (گ ۶۵ ر)

(۱) برهان علی اثبات الحق... (۲) برهان علی جوهریة النفس، (۳) برهان علی بقاء النفس الانسانیة بعد الموت. اما اثبات الصانع فقول: ان کل مخطر بالبال علی حکمة العقل مقیساً الی الوجود فی الاعیان ینقسم انقساماً اولیا الی ثلاثة اقسام (امکان، امتناع، وجوب) (گ ۶۵ ر) ... برهان فی اثبات جوهریة النفس (گ ۶۶ ر) ... برهان فی بقاء النفس الانسانیة. فقول: ان کل

موجود بالفعل من شأنه ان یفسد... ففساده اما ان یكون لذاته اولو ارد علیه من خارج و من المحال البین ان یفسد لذاته (گ ۶۶) ... و تقرران الانسانیة لا تقوم بموضوع فقد صح ان النفس الانسانیة لا تفسد (گ ۶۶ ب)...

انجام: فالعلة الغائیة محقوطة مع وجودها و انجیازها الی صحبة الملاء الأعلى متعلقة بالخلايا العقلیة. تمت الرسالة بعون الله (گ ۶۶ ب).

این رساله در برگهای ۶۵ تا ۶۶ ب مجموعاً جای دارد.

ع/۲۲۲۲/۱۶

(فلسفه)

حدوث الحروف

دکتر مهدوی سه کتاب یا سه روایت با این نام می شناساند که سومین آنها مطابق نسخه ما است که در زیر می شناسانیم.

آغاز: اما بعد حمد الله الذی افاض علی الانسان سبحان الجود (گ ۶۶ ب) ... فاعلم یا اخی وفقک الله لدرك المعانی و یلقنک بلطفه جمیع المقاصد و الامانی؛ ان الصوت قرع فی الهواء تدرکه حاسة السمع و هو نوعان، حیوانی و غیر حیوانی فغیر حیوانی هو الصوت الحاصل من اصطکاک جزئین فیهما صلابة، و حیوانی نوعان (گ ۶۷ ر)...

انجام: کما یفعل الابوان بالولد الرضیع حذو القذة بالقذة. هذا آخر ما اردنا تقریره و تحریره من مراتب الحروف، و هو الموفق للصواب، و الیه المرجع ... و نعم الوکیل. تمت (گ ۶۹ ب).
این رساله در برگهای ۶۶ ب تا ۶۹ ب مجموعاً جای دارد.

ع/۲۲۲۲/۱۷

(فلسفه - فارسی)

حی بن یقظان (ترجمه ...)

یا «زنده بیدار» دو رساله داستان عرفانی به عنوان «حی بن یقظان» به ابن سینا منسوب است. نخست آنکه در سرگذشت او آمده که آن را در دژ فردجان نگاشت (شاید به سال ۴۱۴)، دوم آنکه در آغازش «حی بن یقظان علی بیان آخر» نامیده شده است. این رساله را ابن زیله به عربی و بابا افضل کاشی به فارسی شرح کردند (ذریعه ج ۷ ص ۱۲۹-۱۳۰).

سهروردی (۵۴۹ - ۵۸۷) نیز در «غربة غریبة» اشارتی به داستان حی بن یقظان

دارد، و به همین سبب احمد امین مصری سه رساله ابن سینا و سهروردی و ابن طفیل را با هم چاپ کرد.

ابن طفیل (۴۹۴ - ۵۸۱) محمد بن عبدالملک پزشک عارف اندلسی، به تصریح خود رساله حی بن یقظان را با پیروی از ابن سینا نگاشت که بزرگتر از آن ابن سینا می باشد. همه این سه داستان در بیان تکامل روحانی موجودات، بر زمینه پان ته ئیسم و شکل عرفان اسلامی آن «توحید اشراقی» است، که طرفداران شیعی آن، توحید عددی را با استناد به خطبه اول و ۸۶ نهج البلاغه نفی می نمایند.

نظم: ابن هباریه محمد عباسی (۴۱۴ - ۵۰۹) زاده آذربایجان و نشأت یافته در بغداد و اصفهان است که در کرمان درگذشت، او شاعری عارف و گنوسیست بود و چون معتقدات مبتنی بر توحید عددی و دارندگان آن اعتقاد، حتی وزیر و خلیفه را به مسخره می گرفت، از اینرو نو سنیانی چون عماد کاتب در خریدة القصر او را به هجآبودن شهرت دادند. او داستان حی بن یقظان را به شعر عربی سروده که نسخه آن را مهدوی در کتابخانه احمد ثالث ش ۳۲۶۸ نشان می دهد.

ترجمه: ترجمه فارسی حی بن یقظان از مترجمی ناشناخته را دکتر مهدوی در نسخه های ایصوفیه ش ۲۴۵۸، سپهسالار ش ۱۲۱۷/۲۷، طباطبائی ش ۱۳۷۳/۱۴ نشان داده است. این ترجمه در ۲۵ بند و هر بند در ۳ بخش است، بخش یکم چند سطر از متن عربی است که با عبارت «خواجه گوید...» آغاز می شود، سپس در بخش دوم با عنوان «تفسیرش...» آن را به فارسی ساده ترجمه می کند، و در بخش سوم پایانی هم آن را با عنوان «شرحش...» آنها را گزارش می دهد.

مسیو کربن، این ترجمه سه بخشی را به سال ۱۳۳۱ خ در ۸۸ ص، همراه با ۶۰ ص ترجمه فرانسه در انجمن آثار ملی تهران چاپ کرده و در پشت جلد ترجمان را از معاصران ابن سینا دانسته است. مهدوی از ترجمه های اسپانیولی و ترکی حی بن یقظان نیز یاد می کند.

آقای بدیع الزمان فروزانفر رساله حی بن یقظان تألیف ابن طفیل را به نام «زنده بیدار» به فارسی گردانیده و دو بخش از ترجمه سه بخشی حی بن یقظان ابن سینا را، پس از حذف بخش اول (متن عربی) و بخش سوم (گزارش گسترده فارسی)

در سال ۱۳۴۳ خ تصحیح و چاپ کرد و قصه غربة الغریبة را نیز در پشت آنها نهاد. نسخه جای گفتگوی ما که در ۱۳۱۰ هـ نوشته شده مانند نسخه هایی است که هنری کرین نسخه خود را به سال ۱۳۳۱ خ از روی آنها چاپ کرد، و همه سه بخش را در بردارد.

آغاز دیباچه، مانند چاپ کرین و فروزانفر چنین است: ستایش و آفرین مریزدان کیهان را... به فضل خویش (گ ۷۰ = ص ۱۵۳ سطر ۱ تا ۱۴).

بند ۱) مانند چاپ کرین: خواجه گوید: فان اصرارکم معشر اخوانی علی اقتصار شرح قصة حی بن یقظان ... و بالله التوفیق (گ ۷۰) برابر آغاز حی بن یقظان در فهرست مهدوی ص ۹۵).

تفسیرش گوید که: پژوهناکی شما ... و یاری از ایزد است (گ ۷۰ = ص ۱۵۳ سطر ۱۵ تا ۱۸).

بند ۲) خواجه گوید: قد تیسرت لی حین مقامی بیلادی ... إلا رداءً من الشیب (گ ۷۰ تا ۷۰ ب سطر اول برابر چاپ کرین).

تفسیرش گوید که: اتفاق افتاد مرا آنگاه که به شهر خویش ... جز شکوه پیران (گ ۷۰ ب سطر ۱ تا ۵ ص ۱۵۴ سطر ۱ تا ۷).

شرحش ببايد دانستن که ایزد جلّ و علا، مردم از دو گوهر آفرید... پیری دیدم زیارو، روزگار دیده ... شکوه پیران (گ ۷۰ ب تا ۷۱ ب) برابر چاپ کرین

انجام بند ۲۵: خواجه گوید: قال الشيخ حی بن یقظان و لا تقری الیه بمخاطبتک منها ایاک کان بی شغل شاغل عنده، وان شئت تبعثنی الیه والسلام.

تفسیرش گوید: این پسر گفت: که اگر نه آنستی که من بدین که با تو سخن همی گویم بدان پادشاه تقریب همی کنم بدیدار کردن تو، والا مرا خود بدو شغلهاست است که به تو نپردازم. و اگر خواهی که با من بیایی سپس من بیایی (گ ۱۹۲ ر؛ برابر چاپ کرین ص ۱۶۶، سطر ۸ تا ۱۱).

شرحش: پیدا کردیم که این عقل فعال وی بیننده دانش است... پیدا کردن این اندر کتابهای بزرگ توان کردن و خواجه رئیس خود اندر کتاب شفا یاد کرده است و مختصر آن اندر کتاب دانشنامه علائی (برابر چاپ کرین) تمت الرسالة الشریفة علی ید اقل الخلیفة بل لاشئ فی الحقیقة علی محمد فی یوم الجمعة ۱۴

شهر محرم الحرام ۱۳۱۰ من الهجرة النبویة (گ ۹۲).
این رساله در برگهای ۷۰ تا ۹۲ ر مجموعه جای گرفته است.

ع/۲۲۲۳

(فقه شیعه)

حبل المتین فی احکام الدین

از: بهاء الدین محمد بن حسین عاملی (۹۵۳ - ۱۰۳۱).

مؤلف که می خواست همه فقه را در این کتاب بیاورد. در دیباچه به پیروی از دیگر فقیهان، کتاب را به چهار بخش (چهار منهج)؛ عبادات، عقود، ایقاعات، احکام تقسیم کرده است، لیکن به گفته ذریعه مؤلف نتوانست جز بخشی از منهج اول را بیرون دهد. او منهج عبادات را نیز به پنج باب تقسیم کرده، لیکن از باب اول که در نماز است جز مقدمه آن طهارت و بخشی از احکام نماز تا تعقیبات را ننگاشته که در تهران ۱۳۱۹ و ۱۳۳۱ چاپ شده است. صاحب ذریعه می گوید: نسخه هایی از کتاب سوم از منهج چهارم این کتاب را نیز به خامه شیخ حر عاملی (۱۰۳۳ - ۱۱۰۴) و دیگران دیده است که به «فرائض بهائیه» شهرت دارد. شیخ بهائی کتاب «وجیزه» در درایة الحدیث را نیز همچون مقدمه ای برای «حبل المتین» نگاشته است (ذریعه ج ۶ ص ۲۴۰ و ج ۱۶ ص ۱۴۸ و ج ۲۵ ص ۵۱ ش ۲۶۵ و فهرست عربی مشار ص ۳۰۲). مؤلف تاریخ پایان تألیف را ۱۸ شوال ۱۰۰۷ آورده است.

آغاز (مطابق الذریعه): الحمد لله الذی دلنا علی الطریق القویم و من علینا بالهدایة الی الصراط المستقیم و وفقنا... (گ ۲ ب).

انجام: يجعل الیه مقصورة علی الطاعات... و کتب مؤلف الكتاب محمد المشتهر بهاء الدین العاملی تجاوز الله عنه، بعد الفراغ من تعقیب صلاة صبح الجمعة الثامن عشر من شهر شوال ختم بالسعادة و الاقبال سنة الف و سبع من هجرة سيد المرسلین... و قد اتفق الفراغ من هذا المؤلف الشریف... احقر العباد المحتاج الی شفاعته... ابن عبدالکریم العاملی حسین علی عاملها... فی یوم التاسع و العشرين من الصفر ختم بالخیر بعد الهجرة... (گ ۲۸۶).

نسخ نزدیک به رقی عثمانی، از حسنعلی بن عبدالکریم العاملی، ۲۹ صفر ۱۱۲۰، عنوانها شنگرف، حاشیه با امضای «منه طاب ثراه» بسیار دارد،

بخش اول کتاب است و تا فصل ۳ فی التعقیب (تعقیبات نماز) را دارد، بلاغ تصحیح در برخی صفحات با خط شنگرف دیده می شود.
جلد: مقوایی، رویه کاغذ عطف میشی حنائی، ۲۴/۶×۱۵/۷.
کاغذ: نخودی، ۱۷×۹، ۲۸۶ برگ، تعداد سطرها متغیر بین ۲۰، ۲۱ و ۲۹ سطر.
شماره پیشین: ۷۸۱ - ۱۴۲۰.

ع/۲۲۲۴

مجموعه

شامل:

- ۱ - الكشف فی مجاوزة هذه الأمة الالف، از سیوطی، از گ ۱ تا ۶، تاریخ در ۵ صفر ۱۱۲۲ دارد.
- ۲ - الغایة القصیا فی معرفة الدنيا، از گ ۶ تا ۸ ب، تاریخ ۱۱۲۲ دارد.
- ۳ - قواعد الاعراب، از گ ۹ تا ۱۱ ر.
- ۴ - المضاعف، از گ ۱۱ ب تا ۱۵ ر، ۱۸ باب دارد و بطور پراکنده تا برگ ۱۹ ب ادامه دارد.
- ۵ - اختیارات قمر، از گ ۲۰ تا ۲۸ ب.
- ۶ - حساب الفرائض، از گ ۲۹ ر تا ۳۰ ر، با تاریخ ۱۹ صفر سال ۹۳۶.
- ۷ - کتاب الفرائض، از گ ۳۱ ر تا ۷۲ ر.
- ۸ - قاعدة تصحیح مسائل الرد (در باب ارث)، از گ ۷۳ ر تا ۷۶ ب، و بطور پراکنده تا برگ ۷۹ ر ادامه دارد.
- ۹ - خلاصة الحساب بهائی، از گ ۷۹ ب تا ۱۲۶ ر.
- ۱۰ - مرزهای هفت اقلیم، در گ ۱۲۷ ر.
- ۱۱ - مساحت چهار اقلیم، از گ ۱۲۷ ب تا ۱۳۳ ب.
- ۱۲ - هفت اقلیم، گ ۱۳۳ ب تا ۱۳۴ ب.

نسخ پخته نزدیک ثلث در غرب ایران (کردستان)، به خامه حسین بن شمس الدین شبلری با تاریخ های ۱۱۲۰ تا ۱۱۲۲، حاشیه های توضیحی با خط نسخ همانند متن اندکی ریزتر با نشان «شرح»، «صحاح»، «تاج المصادر»، «دمیری»،

«ارشاد» (گ ۶۳ ر)، «حسین بن بایزید» (گ ۲ ب، ۱۰ ر، ۲۱ و ۲۷)، «شیرازی» (گ ۵۴ ب)، «شیخ سندی» (گ ۶۲ ب)، «تعلیق» (گ ۶۴ ر) و «شرح» (گ ۶۵) دارد، به خامه اصعف العباد حسین یوم الثلاثاء ۳ صفر فی البایزید فی مدرسة الابراهیم بکیه فی زمان تدریس ملا ابراهیم الفریلانی سنة ۱۱۲۲ (گ ۲۷) اربعاً رابع صفر ۱۱۲۲ (گ ۲۱ ر) حسین الشیفکی، کتبه حسین الشبلری لیلة الاثین ۲۹ رمضان ۱۱۲۱ (گ ۳۰ ر)، در برگ ۳۰ ب چنین است: تاریخ فراغت ابن کمال پاشا از تألیف بعض رسائل: یوم الجمعة عشر تاسع ثلث ثانی از سدس ثانی از نصف اول از عشر سادس از عشر ثالث از عشر عاشر من الهجرة. و نزدیک آنجا چنین آمده است: ۱۹ صفر ۹۲۶ کتبه حسین یوم السبت اول محرم ۱۱۲۲ (گ ۴۷ ر) کتبه حسین لیلة الاحد ۲ محرم فی البایزید مدرسة الابراهیم بکیه سنة ۱۱۲۲ (گ ۵۴ ب)، لیلة الاثین ۲۸ رمضان مدرسة الابراهیم بکیه سنة ۱۱۲۱. کتبه حسین بن شمس الدین لیلة الثلاثاء ۲۳ رمضان ۱۱۲۱ (گ ۵۷ ب و ۵۹ ب) ثانی محرم ۱۱۲۲ لیلة الاحد فی البایزید (گ ۵۸ ر) کتبه حسین بن شمس الدین الشبلری (گ ۵۸ ب) حسین نامراد فی البایزید (گ ۶۲ ب) کتبه حسین لیلة الخ (گ ۶۲ ب) کتبه حسین نامراد لیله خمیس اذان الصبح ۲۵ رمضان ۱۱۲۱ گلزاده (گ ۶۳ ر) لیلة السبت بمدرسة الابراهیم بکیه فی البایزید سنة ۱۱۲۱ (گ ۶۷ ر) تمت الفرائض.
جلد: مقوایی، رویه تیماج قهوه ای، ترنج فرسوده ضربی خردشده عطف پارچه سپید فرسوده بعداً افزوده شده است.
کاغذ: ترمه، نخودی، ۱۳۴ برگ.
شماره پیشین: ۵۷۷ - ۱۲۱۵.

ع/۲۲۲۴/۱

(ملاحم = پیشگوئی)

الكشف فی مجاوزة هذه الأمة الألف

از جلال الدین سیوطی (۸۴۹ - ۹۱۱) ابو الفضل عبدالرحمان بن کمال ابوبکر که احوالش در عنوان «بهجة المرضیة» ش ۲۰۶۲/ع گذشته است. یکی از تألیفات این مرد پرکار که عنوان بالا را دارد، در ردّ روایتهائی است که گوید: عمر جهان با

سال هزارم هجری پایان یابد و خروج مهدی و دجال در سده دهم است، بنگاشت. چلبی نیز آن را در کشف الظنون با همین عنوان ثبت نموده، لیکن خبری از چاپ آن در جایی ندیدیم.

آغاز: بسملة الحمد لله و سلام على عباده الذين اصطفى. و بعد فقد كثر السؤال عن الحديث ... النبي (ص) لا يمكث في قبره ألف سنة و أنا اجيب بانه باطل ...
انجام: فيأتيكم من الشام فيهزمهم الله ثم يأتيكم الحبشة ... فيهزمهم. انتهى كتاب الكشف في مجاوزة هذه الأمة الألف. ثم بعد انتهائه تم التأليف المسمى بالبرهان في علامات المهدي آخر الزمان، و الحمد لله و الصلاة ... في ليلة الاربعاء خامس صفر ۱۱۲۲.
این رساله در برگهای ۱ تا ۶ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۲۴/۲

(حدیث - اخلاقی)

الغاية القصيا في معرفة الدنيا

در جمع میان حدیثهایی که در نکوهش دنیا و حدیثهایی که در ستایش آن است. چلبی نسخه آن را در چهار برگ دیده و در کشف الظنون معرفی نموده است و نسخه ما در ۱۰۷ سطر است لیکن ما خبری از چاپ آن نداریم و گویا تألیف همان سیوطی باشد.

آغاز: الحمد لله الذي جعل الدنيا قنطرة الآخرة و مجازها و الصلاة ... اما بعد فهذه رسالة في معرفة الدنيا و ... و سميتها الغاية القصيا في معرفة الدنيا. اعلم ان الدنيا هي (گ ۶) ... فصل اعلم ان الناس في حسب الدنيا و الآخرة على خمسة اقسام (گ ۷) ...

انجام: فيهنون عليه ترك الدنيا، و الحمد لله رب ... تمت الرسالة ... المسماة بغاية القصيا ... على يدا ضعف عبدالله حسين بن شمس الدين يوم الخميس سادس و العشرين شهر الله المبارك صفر في مدرسة الابراهيم بكيه في البازيد عند مولانا ابراهيم الزيلاني ... في ولاية السلیمان فی تاریخ ۱۱۲۲ هجری (گ ۸ ب).

این رساله در برگهای ۶ تا ۸ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۲۴/۳

(نحو)

الإعراب عن قواعد الاعراب

در دستور زبان عرب به همان زبان در چهار باب است: (۱) جمل، (۲) جار و مجرور، (۳) در باره بیست کلمه، (۴) در اشارت به عبارتهائی معروف.

تألیف ابن هشام (۷۰۸ - ۷۶۱) عبدالله پسر یوسف پسر احمد ملقب به جمال الدین و مکنی به ابو محمد انصاری نحوی، از دستور نگاران بزرگ زبان عربی در سده هشتم در مصر. او به ماه ذی القعدة زاده شد و در همان کشور فوت شد.

ابن خلدون در باره وی گوید: ابن هشام در مصر توانست جای سیبویه (۱۴۸ - ۱۸۰ هـ) را بگیرد.

چلبی در کشف الظنون (ج ۱ ص ۱۲۴۰) آنرا با شرحها و نظمهایش معرفی می نماید، سرکیس دو چاپ آنرا یاد می کند. و ده عنوان دیگر از کتابهای چاپ شده ابن هشام را نیز که معروفترین آنها «مغنی اللیب» است یاد می کند (ج ۱ ص ۲۷۳ - ۲۷۶)، اما مشار تنها چاپهای مغنی را برمی شمرد (ص ۸۷۷).

فهرست چهار باب در آغاز کتاب آمده و چلبی و سرکیس و صاحب ذریعه نیز آن را یاد کرده اند لیکن نسخه ما آغاز ندارد. صاحب ذریعه آن را به نام «قواعد الاعراب» که شهرت دوم آن است یاد می کند (ج ۱۷ ص ۱۷۹ ش ۹۳۹)، این دومین نام در پایان نسخه ما (ع/۲۲۲۴/۳) در برگ ۱۱) نیز دیده می شود.

آغاز کتاب به نقل ذریعه: [اما بعد حمد الله حق حمده ...]

آغاز موجود نسخه ما در باره معنی های کلمه «قد» در باب سوم چنین است: و تقلیل نحو قد يعلم ما انتم علیه ... «النوع السابع» ما يأتي على ثمانية أوجه و هو الواو (گ ۹) ... الباب الرابع في الاشارة الى عبارات (گ ۱۰) ... و كثير من المتقدمين يسمون الزائد صلة و بعضهم يسميه مؤكدة و في هذا كفاية لمن له تأمل و الله اعلم بالصواب، تمت الكتاب المسمى بقواعد الاعراب على يدى العبد الضعيف ... حسين بن شمس الدين شملبري يوم الثلاثاء وقت الضحوة يوم العشرين من شهر الله محرم الحرام في قرية رواس بناحية المكس صانه الله عند مولانا عبدالله ابن شيخ الاسلام ملا محمد المشهور بالرياضة في سنة ۱۱۱۸ (گ ۱۱).

این رساله در برگهای ۹ تا ۱۱ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۲۴/۴

(صرف زبان عرب)

المضاعف

در قواعد صرفی در ریشه های مضاعف که دو حرف همجنس در ریشه دارند. آغاز: بسملة. الحمد لله الذي يغفر مضاعف السيئات و يغفر من يشاء من المسلمين و المسلمات ... اما بعد: فيقول المفتقر الى ... عبدالله بن ملاحسين بن ملا محمود البروسي؛ لما كان المبحث المسمى بالمضاعف في علم الصرف ابواب و له تصارييف... فاقول: ابوابه... ثمانية عشر. الباب الاول مدّعدّ... و الثاني فزيفرّ (گ ۱۱ب).

انجام: و تقول في اسم الفاعل مادّ مادان، مادون ... مثل متماد و التقدير مختلف. هذا آخر ما كتبنا من الاوراق لايضاح صرف المضاعف. كتبه حسين شبلي يوم الاربعاء ۱۸ محرم في قرية ارواس عند مولا عبدالله في ۱۱۱۸ (گ ۱۵ر).

این رساله در برگهای ۱۱ب تا ۱۵ر مجموعه جای دارد، سپس جدولی است برای جمله های اسمیه و فعلیه و ظرفیه و شرطیه تا پایان صفحه، و سپس تا برگ ۱۹ب پراکنده هائی است به صورت مسئله، فائده، قال، اقول با خامه ریز و چلیپا نوشته شده است.

ع/۲۲۲۴/۵

(پیش بینی)

اختیارات قمر

نه برگ جدول بندی شده که به صورت پیش گوئی در تقویم های رومی دوران گذشته، از برگ ۲۰ تا ۲۸ مجموعه نوشته شده است، و در پایان گوید: تمت الرسالة المنتخبة من ملحمة دانيال.

آغاز: هذا جدول بيان اختیارات القمر و ابتداءه من منزل شرطین (گ ۲۰ر)...

انجام: اما در آخر سال فراخی طعام باشد. تمت الرسالة المنتخبة من ملحمة الدانيال على یدی اضعف العباد حسين يوم الثلاثاء ۳ صفر في البایزیدی في مدرسة الابراهيم بکيه زمان تدریس ملا ابراهيم الفریلانی سنة ۱۱۲۲ (گ ۲۷ر) در برگ ۲۸ نیز یادداشت هائی در نجوم دیده می شود.

این رساله در برگهای ۲۰ تا ۲۸ب مجموعه جای دارد، سپس یک دائرة البروج با شنگرف و مشکی، در پایان گ ۲۱ر دارد؛ كتبه حسين ليلة الاربعاء ۴ صفر في البایزید ۱۱۲۲.

ع/۲۲۲۴/۶

(ریاضی - فقه)

حساب الفرائض

در قواعد ریاضی که برای تقسیم ارث سودمند است.

آغاز: بسملة. و به نستین. حمدلة. الحساب في اللغة و في اصطلاح اهل الحساب عبارة عن قاعدة تعرف بها ... (گ ۲۹ر).

انجام: يكون الحاصل واحداً و قس عليه سائر الامثلة... مولانا حسين شيفكي، كتبه حسين الشبلي ليلة الاثنين ۲۹ رمضان ۱۱۲۱ (گ ۳۰ر).

این رساله در برگهای ۲۹ر تا ۳۰ر مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۲۴/۷

(ارث - فقه)

الفرائض (کتاب ...)

در بیان احکام شرعی ارث.

آغاز: بسملة. كتاب الفرائض. عن النبي (ص) قال تعلموا الفرائض و علموها الناس (گ ۳۱ر)... ثم الباقي لورثته، و هم من الرجال عشرة؛ الابن و ابن الابن و ان سفل، و الاب و أبوه و ان علا (گ ۳۲ر)... و من النساء سبع؛ البنت (گ ۳۲ب)... و اسباب الارث اربعة: القرابة و النكاح و السولاء و الاسلام (گ ۳۳ب)... و الفروض ستة: النصف... و الربع... و الثمن... و الثلثان... و الثلث... و السدس (گ ۳۸ر)... فصل العصابة من يرث الكل (گ ۳۹ب)... فصل اذا اجتمع الجد مع الاخوة (گ ۴۷ر)... فصل لا يرث القاتل (گ ۵۱ب)... فصل: ان لم يكن في المسألة فرض (گ ۵۸ب)... فصل اذا مات بعض الورثة (گ ۶۷ر)...

انجام: و للعلم واحد مضروب في واحد. تمت الفرائض على یدی اضعف العباد حسين بن شمس الدين ليلة الاربعاء ثالث رمضان سنة ۱۱۲۱ (گ ۷۲).

این رساله در برگهای ۳۱ تا ۷۲ مجموعه جای دارد، حاشیه ها را بعداً با تاریخ سنة ۱۱۲۲ به صورت مثلث های درهم نوشته است، حاشیه های توضیحی بر این نسخه با نشان های «شرح»، «دمیری»، «ابن حجر»، «روضه»، «شیرازی»، «شیرازه مدون»، «شیفتگی، به حسین، شبلی»، «نورالدین»، «عجالة»، «شرح روض»، «قق ق»، «قنوی»، «تعلیق»، «معالم»، «شیخ»، «ص ص»، «م م»، «ارشاد»، «احمد احمد»، «الایجان»، «السید»، «انوار»، «سید»، «شیخ

سندی»، «شرح الايجازاه گلزاده» آمده است، هنگام نوشتن حاشیه، وقت العصر، وقت السحور فی رمضان نیز معین شده است، و گاه در یک صفحه چند تاریخ نوشته است، در یکجا گوید: شیعیان «عصبه» را مردود شمردند (گ ۵۵ب)، برخی حاشیه ها با جمله: آه من الموت، آه من الطاعون پایان می یابد (گ ۵۹ب).

ع/۲۲۲۴/۸

(فقه - ارث)

قاعدة تصحيح مسائل الرد

اگر مقدار ترکه میّت از فروض معینه در قرآن کریم بیشتر یا کمتر آید، چه باید کرد؟ اگر افزون آید مورد قاعده «ردّ» است که بایستی به وارثان بازگردانده شود. و هرگاه کمبود داشته باشد مشمول قاعده ای دیگر است. شیعیان در چنین مورد قاعده تعصیب و سنیان قاعده «عول» را اجرا می کنند.

رساله جای گفتگو را مؤلف در بیان چگونگی قاعده «ردّ» نگاشته است.

آغاز: ضابطة الرد في اللغة معروف وفي الاصطلاح نقيض العول (گ ۷۳ر)...

انجام: وسدسه لأب الأب والعمل معلوم. تمت القواعد المنسوبة الى مولانا حسين شيفكي على يدي أحقر العباد حسين بن شمس الدين الشبلري في مدرسة ابراهيم بكية في البازيد يوم السبت رابع شوال ۱۱۲۱ سنة ۱۷۳۲ عی [= عیسوی = میلادی] (گ ۷۶ر).

این رساله در برگهای ۷۳ ر تا ۷۶ ب مجموعه جای دارد، سپس در برگهای ۷۶ ر تا ۷۹ ر فوایدی پراکنده در علم حساب و چند معما با همان خط نوشته شده است.

ع/۲۲۲۴/۹

(ریاضی)

خلاصة الحساب

از: شیخ بهائی (۹۵۳ - ۱۰۳۰).

مكرر نسخه شماره ۱۹۸۳/۳ ع.

نسخ نزدیک به ثلث، از حسین بن شمس الدین، عنوانها شنگرف به ثلث، روز دوشنبه ۱۲ رمضان در قصبه قلعه بایزید در مدرسه ابراهیم بکیه بتاریخ ۱۱۲۰

سنة ۱۷۳۲ (گ ۱۲۶ر)، این رساله در برگهای گ ۷۹ تا ۱۲۶ ر مجموعه است، هر صفحه ۹ سطر دارد، در برگ ۱۲۶ ب یک صفحه در باره مسأله تقسیم غرما و بستانکاران از شخص درگذشته است، که با همان خط و با تاریخ ۱۱۲۰ نوشته شده است، ما می دانیم که در کشور عثمانی، گاهی در کنار تاریخهای هجری، تاریخ عیسوی را نیز ثبت می کردند، لیکن در جدولهای امروزی تطبیق دو تاریخ سال ۱۷۳۲ میلادی برابر ۱۱۴۵ هـ و تاریخ ۱۱۲۰ هـ برابر ۱۷۰۸ میلادی است، پس تاریخ یاد شده بالا نمی تواند میلادی باشد، حاشیه های توضیحی با نشانهای «ععع»، «شرح شرح»، «منه منه»، «عثمان»، «م ق م ق»، «شرح شمسیه للنظام الاعرج»، «محمد زین محی الدین»، «م ص م ص»، «م ص مصفی چسرونی»، «حسین»، «ح م ح م»، «چلبی چلبی»، «تلخیص المفتاح»، «مصطفی مصطفی»، «عبدالرحمان عبدالرحمان»، «افاضل افاضل»، «ن ن»، «مفتاح الحساب جمشید الکاشانی»، «قف قف»، «تقریر»، «م ل ل»، «سیفی سیفی»، «ق ق ق»، «ع ب ع ب»، «من کتاب المساحة» دارد، پس از نشان حاشیه در بسیار جاها نام کاتب حسین بن شمس الدین الشبلری با تاریخ و تعیین روز هفته نهاده شده است، با تعیین ساعت چون وقت العصر یا اذان صبح یا نصف اللیل در قصبه بایزید در مدرسه ابراهیم بیگی.

ع/۲۲۲۴/۱۰

(جغرافیا - فارسی)

مرزهای هفت اقلیم

بحثی جغرافیائی است در مرز اقلیمهای هفتگانه، در یک صفحه گزیده شده از جواهر التفسیر (ذریعه ج ۵ ش ۱۲۶۸) ملا حسین کاشفی در گذشته ۹۱۰ هـ. آغاز، تا انجام: بسملة. حمدلة. وبعد: اقلیم که مساکن عالمیان و مواطن آدمیان افتاده ... اقلیم اول: شانزده درجه ... اقلیم دوم: عرض وسطش ۲۴ درجه ... اقلیم سوم: عرض وسطش سی درجه ... اقلیم چهارم: عرض وسطش ۳۶ درجه ... اقلیم پنجم: عرض وسطش ۴۱ ... اقلیم ششم: عرض وسطش ۴۵ ... اقلیم هفتم: عرض وسطش ۴۸ ... مجسطی مرقوم است. نقلت من بدون جواهر التفسیر للكاشفی در سورة فاتحه به مناسبت «سبع المثانی» و اسرار عجیب شماره هفت ... فافهم و اطلبه والله المعطی (گ ۱۲۷ر).

این رساله در برگ ۱۲۷ ر مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۲۴/۱۱

(جغرافیا - فارسی)

أقالیم أربعة (رساله در بیان ...)

یا «چهار اقلیم»

آغاز: بسملة... الحمد لله الذى زين سماء الدنيا... وآله المنزهين عن المطاعن... اما بعد: بر ضمير منير ارباب فطنت... لا يبح است که معرفت هیأت... و چون حکما... از تعرض به مساحت سطوح افلاک تغافل نموده... مختصری مشتمل بر مساحت سطوح اجسام و مقادیر ابعاد و اجرام... معرفت ما بین استوا و اقلیم اول... ارم و آن شهری است که شداد بنا کرد (گ ۱۲۷) ... معرفت اقلیم اول (گ ۱۲۸ ب)... اقلیم ثانی و آنچه بدان متعلق است مبدأ آن مواضعی است که عروض آن ۲۰ درجه و نیم... اقلیم ثالث... ارجان. (گ ۱۳۲ ر)... اقلیم رابع... آذربایجان (گ ۱۳۳).

انجام: شیروان ناحیتی است نزدیک باب الابواب که نو شیروان آن را عمارت کرد... به اندک زمانی پخته شود. تمت چهار اقلیم. کتبه حسین بن شمس الدین الشیلری لیلۃ پنجشنبه ۲۰ ذی قعدة در مدرسه ابراهیم بکیه بایزید ۱۱۲۰.

این رساله در برگهای ۱۲۷ ب تا ۱۳۳ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۲۴/۱۲

(جغرافیا)

الاقالیم السبعة

آغاز: بسملة. ابتداء الإقليم الأول. قد وقع فى هذا الاقليم بعض بلاد البربر و سودان المغرب و النوبة و الحبشة (گ ۱۳۳ ب)... ابتداء الاقليم الثانی (گ ۱۳۴ ر)

انجام: ابتداء الاقليم السابع و فيه بعض بلاد الصقالبة و الروس و بلغار... و لون اهله بین الشقرة و البياض. تمت على یدی اضعف العباد حسین ۱۱۲۱.

پس از این شش بیت شعر فارسی از گفته ملازاده در عزای پسر خود دارد، که شعر تاریخ آن چنین است:

هاتف غیبش بزد رمز به تاریخ او لایق دنیا نبود برد بعقبی قرار

این رساله در برگهای ۱۳۳ تا ۱۳۴ ب و در شماره ۱۲ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۲۵

(دعا)

شرح صحیفه سجاده

از: میر داماد محمد باقر حسینی استرآبادی اصفهانی (۹۷۰ - ۱۰۴۱).

مکرر شماره ۲۱۹۳/۱ ع، این شرح صحیفه به گفته ذریعه ج ۱۳ ص ۳۴۷ و مشار کتابهای چاپی عربی ص ۲۸۵ همراه با شرح جزایری چاپ شده است.

آغاز: [مطابق شماره ۲۱۹۳/۱ ع].

انجام: فاستقم كما امرت و لاتكن من القاصرين. تمت الرسالة بعون الملك الوهاب على يد الفقير المحتاج الى عفو ربه الغنى محمد بقا ابن محمد زمان توسرکانی غفرالله ذنبهما. سنة ۱۰۶۳ (گ ۱۰۲).

نستعلیق خوش، از محمد بقا ابن محمد زمان توسرکانی، ۱۰۶۳، «قوله» در تمام کتاب شنگرف است و در بعضی صفحات زیر نوشته ها با شنگرف خط کشی شده، اندکی حاشیه های توضیحی دارد، افتادگی ها با نشان «صح» می باشد، در گ ۱۱ یک مهر چهار گوش عبده حسن الحسینی دیده می شود.

جلد: تیماج زرد رنگ مایل به قهوه ای، ضربی با ترنج کم فشار و در اطراف گل فشرده شده و جدول بندی، ۲۱×۱۱/۵.

کاغذ: نخودی رنگ، اصفهانی، ۱۳×۵/۵، ۱۱۳ برگ، ۱۵ سطر.

شماره پیشین: ۳۵۵ - ۲۲۴۰.

ع/۲۲۲۶

مجموعه

شامل:

۱ - هندسه پنج بابی ابو الوفا بن معید، از گ ۲ ب تا ۱۵ ب.

۲ - هیئت قوشچی، از گ ۱۶ ب تا ۳۶، برگهای ۳۷ و ۳۸ سفید است.

۳ - صفیحه اسطرلاب، از بهائی، از گ ۳۹ ب تا ۴۲ ب، روی برگ ۳۹ ر به چلیپا به خامه نستعلیق مانند متن رساله لیکن به فارسی مطلبی درباره اسطرلاب نوشته شده است.

۴ - خلاصه الحساب، از گ ۴۳ ب تا ۵۹ ب.

۵ - شرح اشکال التأسيس سمرقندی، از گ ۶۱ تا ۸۹، برگ ۸۹ ب سپید و در برگهای ۹۰ و ۹۱ یادداشتهای ریاضی است.

۶ - میزان الحساب قوشچی، از گ ۹۱ ب تا ۱۲۴.

نستعلیق ریز و زیبا، بیشتر مجموعه با یک خامه و در سال ۱۰۱۷ به خط محمد صالح بن علی نوشته شده است که در برگ ۸۹ تصریح دارد، قد فرغ من تحریره ... محمد صالح بن علی الطالقانی الف و سبع عشر، دارای اشکال هندسی به شنگرف و جدول ضرب، افتادگیها با امضای «صبح»، همچنین در گ ۹۱ مساحت زمین به روش ابوریحان بیرونی اندازه گیری و نوشته شده است، جدولها و عنوانها به شنگرف نوشته شده است، دارای مهرهائی است بشکل مربع و با نام محمد تقی.

جلد: تیماج مشکى، ۱۲×۱۸.

کاغذ: نخودی، ترمه، ۱۳×۷/۵ و ۱۲×۶/۵ و ۱/۴×۷/۵، برگ، که کتاب اول ۲۵ سطری، کتاب دوم و پنجم ۱۹ سطری، کتاب سوم و چهارم ۱۶ سطری و کتاب ششم ۱۴ سطری.

شماره پیشین: ۴۰۹ - ۱۰۴۷.

ع/۲۲۲۶/۱

(هندسه، فارسی)

هندسه پنج بابی

هندسه در پنج باب به فارسی، نام نگارنده در دیباچه ابو الوفاء بن معید است، و چون کسی را با این عنوان نمی شناسیم پس شاید ترجمه ای از یکی از آثار ابوالوفای بوزجانی (۳۲۸ - ۳۸۸) باشد. و اگر چنین باشد مترجم کیست؟ ما می دانیم محمد باقر یزدی بن زین العابدین (زنده ۱۰۴۷) یکی از تألیفات ابوالوفاء بوزجانی به نام الاعمال الهندسیة را با شرح موسی بن یونس (۵۵۱ - ۶۳۹) بر آن را به فارسی ترجمه کرده است (ذریعه ج ۱۳ ش ۳۲۶ و ج ۱۶ ص ۱۱۷ ش ۲۰۱)، پس می توان حدس زد که این هندسه پنج بابی تألیف بوزجانی ابوالوفاء قرن ۴ و ترجمه فارسی باقر یزدی قرن ۱۱ باشد. که شرح آن در قربانی، زندگینامه ریاضیدانان ص ۱۵۴ ش ۵۵، فهرست رضوی ج ۳ ص ۳۴۰، ج ۸ ص ۸۰ و ج ۸

ص ۲۰۰ و ۲۴۹ و فهرست دانشگاه ج ۱۰ ص ۱۷۲۰ و ج ۱۵ ص ۱۶۰ و طبقات اعلام شیعه قرن ۱۱ ص ۷۴ تا ۷۶ آمده است.

آغاز: بسملة، حمداته، وبعد چنین گوید ابو الوفاء ابن معید خصه الله بالقول السدید و العقل الحمید که بعضی از دوستان که استماع کلام و اسعاف مرام ایشان بر این ضعیف واجب بود از وی خواستند تا مختصری تألیف کند مشتمل بر مساحت ابعاد و سطوح و مجسمات ... و این مرتب است بر پنج باب؛ باب اول: در مساحت مثلثات ... باب دوم: در مساحت بسیط کره ... باب سوم: مساحت مجسمات ... باب چهارم: کیفیت بعضی اعمال ... باب پنجم: در مساحت مسافات ... مقدمه نقطه چیزی است قابل اشارت که آن را جزء نباشد... (گ ۲ ب).

باب دوم در (گ ۷ ب)، باب سوم در (گ ۹)، باب چهارم در (گ ۹ ب) و باب پنجم (گ ۱۲ ب)، و پس از آن در ۵۵ سطر ده مسأله ریاضی را حل کرده است، و چنین می آغازد: فصل در ذکر چند مسأله از نوادر حسابی: مسأله اگر پرسند که خانه ... (گ ۱۴ ب).

انجام رساله: و چون این قدر معلوم گردد استخراج باقی مجهولات بطریق مساحت... دشوار نباشد، تم الكتاب بعون... فی سنة ۱۰۱۶ (گ ۱۴ ب).

انجام نوادر: مگر زیادت کنند تا هشت بشود و این مقدار آنست که با دوام بود. تمت النوادر والسلام (گ ۱۵ ب).

نام کاتب ندارد ولی بیشتر این مجموعه به خامه محمد صالح بن علی الطالقانی است که نام او در (گ ۸۸) دیده می شود، جای رساله در این مجموعه از برگ ۲ تا ۱۵ ب می باشد.

(ریاضی فارسی)

ع/۲۲۲۶/۲

فارسی هیئت

رساله ای که قوشچی در علم هیئت به فارسی نگاشت معمولاً بدین نام شهرت دارد و در حرف «ف» ذریعه (ج ۱۶ ص ۹۴) معرفی شده است. مؤلف آن ملاعلی قوشچی ریاضی دان و فیلسوف درگذشته ۸۷۹ است که احوالش در «شرح تجرید» به شماره (ع/۲۰۰۴) گذشت.

آغاز: بسملة، حمداته، اما بعد این کتابی است مشتمل بر مقدمه و دو مقاله، مقدمه در بیان

آنچه پیش از شروع درین علم دانستنی است و این بر دو قسمت است قسمت اول در آنچه تعلق بهندسیات دارد. هرچه ... چنانکه در آن سطح نقطه فرض توان کرد که خطهای مستقیم که از آن نقطه بان خط کشند همه برابر باشند آن سطح را دایره گویند... و اگر سه خط با ... آنرا مثلث خوانند ... قسم دوم در آنچه تعلق بطبیعیات دارد... (گ ۱۶ ب).

انجام موجود: اگر عرض بلد زیاده از عرض مکه بود، و الا شمالی بود. و اگر در طول موافق نباشد ... هر آفتاب در آنروز بدرجه هشتم جوزایا بدرجه بیست و سیّم سرطان تحویل کند ... و الا بیش از نیم روز به مقدار ساعات و دقائق مذکور ظل مقیاس ... ابعاد و اجرام به رصد و حساب معلوم کرده اند. که دوره زمین یعنی محیط عظیمه که بزمین فرض کنند هشت هزار فرسخ است، و هر فرسخی سه میل و هر میلی سه هزار گز. و هر گزی سی دو اصبع و هر ... (افتاده است) (گ ۳۶ ب)

این رساله در برگهای ۱۶ الی ۳۶ مجموعاً جای دارد، و برگهای ۳۷ و ۳۸ سپید است.

ع/۲۲۲۶/۳

(ریاضی)

صفيحة الاسطرلاب

مؤلف بهاء الدين محمد عاملی (۹۵۳ - ۱۰۳۰).

مكرر شماره ۴/۱۹۸۳ ع و ۳/۱۹۸۴ ع.

آغاز: ارتفعت درجات جبر ... علی علاقه ... منها الخاسرة جميع ... و بعد فيقول الفقير الى الله الغني بهاء الدين محمد العاملی عامله الله بلطفه ... هذه رسالة صغيرة الحجم و جيزة النظم قليلة المؤنة كثيرة المعونة انطوت من الاعمال الاسطرلابية علی زبدة اصولها ... و وضعها متمثلاً لاشارة ... (گ ۳۹ ب).

انجام: فی الصفيحة المعمولة لعرض البلد و علم موضع المرى من اجزاء الحجرة ... ان كان طول البلد اكبر من طول مكة والى المشرق ... و ليكن هذا آخر ما اردنا ... فی هذه الاوراق و صلى الله على سيد الخلائق على الاطلاق محمد و آله الطاهرين و الحمد لله على التمام (گ ۴۲ ب).

این رساله در برگهای ۳۹ ب الی ۴۲ ب مجموعاً جای دارد.

ع/۲۲۲۶/۴

(ریاضی)

خلاصة الحساب

مؤلف بهاء الدين محمد عاملی (۹۵۳ - ۱۰۳۰).

مكرر شماره ۳/۱۹۸۳ ع، این کتاب در ذریعه ج ۶ ص ۸۴ و شرحها و ترجمه هایش در ج ۱۳ ص ۲۲۷ و ۲۳۴ و نسخه هایش در کتابخانه ملی، در فهرست آقای انوار نیز در شماره های ۱۰/۸۱، ۱۸۶/ع، ۲۵۹/ع، ۲/۸۱۷ ع، ۱۰۲۲/۱ ف، ۲/۱۳۷۹ ف، ۲/۱۵۵ ف، ۲/۱۵۲۶ ع، ۱۷۳۱/ع، ۱۸۵۰/ع، ۲/۱۹۷۱ ف و ۲/۲۶۰۰ ع و چاپهایش در فهرست مشار کتابهای چاپی عربی ص ۳۳۴ آورده شده است.

آغاز: بسملة... نحمدک یا من لایحیط بجمع نعمه عدد و لا ... و بعد فان الفقير الى الله الغنى بهاء الدين محمد العاملی ... و تضمنت منه فوايد لطيفة هي خلاصة كتب ... سمیته خلاصة الحساب و رتبها علی مقدمة و عشرة ابواب (گ ۴۳ ب)...

انجام: اهل الزمان فاحفظ وصيتي اليك و الله حفيظ عليك تمت هذه الرسالة و الصلاة علی من هو خاتم الرسالة علی يدا حقر عباد اله و احو جهم، ابن علی محمد صالح الطالقانی، عفی عنهما، بالنبي و اله.

این رساله در برگهای ۴۳ تا ۵۹ ب مجموعاً جای دارد.

ع/۲۲۲۶/۵

(هندسه)

شرح اشكال التأسيس

متن أشکال التأسيس از شمس الدين سمرقندی محمد بن اشرف حسنی سمرقندی زنده به سال^۱ (۶۹۰) مؤلف پس از یک مقدمه، سی و پنج شکل اساسی از اصول اقلیدس را در این رساله بیان نموده و خود چند شرح دارد که نسخه هایش در فهرست سپهسالار (ج ۳ ص ۱۳۹-۱۴۰ ش ۶۸۹/۷) و دانشگاه

۱- اسماعیل پاشا گوید: من شرحی را که این سمرقندی بر مقدمه بر هانیة نسفی به سال ۶۹۰ نگاشته بود دیدم (هدیه العارفين ج ۲ ص ۱۰۶)، قطعه ای به فارسی موسوم به «اعمال تقویم کواکب ثابتة» منسوب به همین سمرقندی در لیدن موجود است که مربوط به سال ۶۷۵ می باشد (فهرست لیدن ج ۷ ص ۲۶ به نقل قربانی؛ زندگینامه ریاضی دانان چاپ ۱۳۶۵ ص ۲۸۵).

(ج ۳ ص ۲۰۲) و مجلس (ج ۳ ص ۸۸۹ ش ۳/۳۲۸۰) موجود است. آغاز نسخه سپهسالار و مجلس: بسملة. حمدلة... و بعد فان جماعة من الفضلاء... التمسوا منى رسالة يكون مقدمة دالة فى اقتضاء براهين العلوم الحسابية كالأعمال الجبرية و المساحية و ذلك مؤسس على أشكال التأسيس من كتاب اقليدس...

انجام نسخه سپهسالار: كل خط نصف و زير عليه خط آخر على استقامة... الذى هو مربع ج، د. تمت الرسالة و لو اهب العقل الحمد بلا نهاية و على نبية الصلاة بغير غاية.

أشكال التأسيس چند شرح دارد: (۱) شرح قاضى زاده رومى (که نسخه اش جای گفتگوی ما است) یگانه شرحی است که چلبی در كشف الظنون یاد کرده تعلیقاتش را نام میبرد، (۲) شرح عماد نظامی مشهدی مسعود بن معتز است، که به سال ۸۲۳ در سمرقند نگاشته و نسخه اش در آستانه رضوی هست (فهرست گلچین معانی ج ۸ ص ۱۹۹).

شرح قاضی زاده بر اشکال التأسيس برای الغ بیگ به سال ۸۱۵ نگاشته شده است، در پایان نسخه ما چنین دارد:

شرح کننده در باره تاریخ آن چنین سروده است: جرى عادة القوم أن ارنخوا و تاریخ تألیفه؛ خیره = ۸۱۵.

آغاز: الحمد لله الذى خلق كل شى بقدر. و قدر له... و الصلوة على من تم بمقدمه رسم دايرة... و بعد فان الهندسة مع مائة مساليلها و... ثم ان المختصر الموسوم باشكال التأسيس للامام الهام... السيد شمس الدين سمرقندى (گ ۶۱ ب) ... فلما است بنىانه رایت... شعر لا يدرك الواصف المطرى خصايصه... السلطان الاعظم و الخاقان الافخم... السلطان بن الخاقان الغ بیک کورکان (گ ۶۲)... هذا و ذلك شكر منى ليعقد نعمه و استجلاب لمزيد كرمه فان التقت اليه من لطفه... ففيه غاية ما اتوقعه و نهاية ما اتمناه و الله الميسر للآمال، و عليه التوكل فى جميع الاعمال (گ ۶۲). بسملة، حمدلة، فان جماعة من الفضلاء و طایفة من الاصدقاء التمسوا منى رسالة يكون مقدمة و آله فى اقتناء اى اتخاذ براهين العلوم الحسابية... و هو علم يعرف منه كيفية استخراج مجهولات عددية من معلومات مخصوصة على وجه مخصوص... العلوم بالاعمال و المراد بها القواعد التى يتعرف منها كيفية تلك الاعمال... مؤسس على أشكال التأسيس... و اصل بنایة تلك الاشكال من كتاب اصول الهندسة و الحساب المنسوب الى اقليدس الصورى (گ ۶۲ ب)... و هو علم يبحث عن امور مادية يمكن تجريدھا عن المادة فى البحث، و هو

المسمى بالعلم التعليمى و العلم الاوسط (گ ۶۳)... و نهاية النقطة ان كان متناهيًا فى الوضع لافى المقدار كمحيط الدائرة... (گ ۶۴) و انما لم يذكر اقليدس... فى حدود هذه الاشكال (گ ۶۴ ب)... و ذلك الخط محيطها و تلك النقطة مركزها و الخط المستقيم المار بالمركز المنتهى فى (گ ۶۵)... سنذكر عدة اخرى فى مواضع... و أمّا الاشكال فهى خمسة و ثلاثون شكلا اكثرھا من المقالة الاولى فى كتاب الاصول و باقیها فى الثانية منه... الشكل الاول اذا قام خط مستقيم على آخر مستقيم كيف كان (گ ۶۷)...

انجام: الذى هو مربع جزء النصف مع... و هذه الاشكال الخمسة الاخيرة من... كتاب الاصول لا قليدس. و لیکن هذا اخر الكلام فى هذا المقام، و الحمد لله على... و قد فرغ من تحريره الأقل المستهام محمد صالح بن على الطالقانى فى الف و سبعة عشر من العام... قال الشارح العلامة فى تاریخ هذا الشرح: جرى عادة القوم أن ارنخوا و تاریخ تألیفه خیره (گ ۸۹). در برگ ۹۱ به بیان ابوریحان بیرونى به زبان عربى سطح زمین را اندازه گیری نموده است.

این رساله در برگهای ۶۱ تا ۸۹ مجموعها جای دارد و پس از آن سه صفحه یادداشت است.

ع/۲۲۲۶/۶

(ریاضی - فارسی)

میزان الحساب یا زیادة الحساب

تألیف علاء الدین بن محمد ملاعلى قوشچى (م ۸۷۹) که احوالش به شماره ۲۰۰۴/ع گذشت.

کتابی در ریاضیات و حساب مشتمل بر سه مقاله، هر مقاله در یک مقدمه و چند فصل است. مقاله اول: اعداد صحیح، مقاله دوم: کسور، مقاله سوم: مساحت. صاحب ذریعه گوید: ملک محمد اصفهانی این رساله را شرح نموده و موجود است این کتاب مکرر چاپ گردیده است که در الذریعه ج ۲۳ ص ۳۰۸ ش ۹۱۰۸ و فهرست نسخه های خطی فارسی ج ۱ ص ۱۶۳ و مشار کتب چاپی ص ۵۰۸۴ و مؤلفین کتب چاپی مشار ج ۴ ص ۳۷۴ نیز گزارش آن آمده است.

آغاز: بسملة، حمدلة... و آله اجمعین، اما بعد این کتاب مشتملست بر سه مقاله، مقاله اول در حساب اهل هند (گ ۹۱ ب) و آن مشتملست بر مقدمه و دو باب، مقدمه در صور اعداد و

مراتب آن ... باب اول در حساب صحاح و آن هشت فصلست ... باب دوم در حساب کسور و آن مشتمل بر مقدمه و دوازده فصل (گ ۱۰۰ ب)...

مقاله دوم در بیان اصطلاح منجمان در باره ارزش عددی، بیست و هشت حرف تهجی، به ترتیب «ابجد، هوز، حطی (گ ۱۰۵ ب) ... تا ضطغ» است. سپس شش باب است؛ باب ششم در اعمال حسابی که در بروج بود (گ ۱۱۶ ب) ... مقاله سوم در مساحت و آن مشتمل است بر مقدمه و سه باب (گ ۱۱۸ ب) ... باب اول در مساحت خطوط و سطوح مستویه است (گ ۱۲۳)...

انجام موجود: اضلاع مربع انرا از مربع ... مقدار عمود باشد در منصف قاعده ضرب کنند مساحت ذی اربعة اضلاع قائم الزوایا حاصل ... در نصف قطر ... و بعد از آن مساحت میکنند ... مساحت قطار دایره حاصل ضرب نصف قطر باشد در نصف وتر ... دایره را (گ ۱۲۳ ب) (افتادگی دارد).

این رساله در برگهای ۹۱ تا ۱۲۴ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۲۷

(اصول فقه شیعه)

مناهج العقول فی شرح منهاج الوصول

متن منهاج الوصول الی علم الاصول، مختصری است در اصول فقه در یک مقدمه و هفت کتاب، تألیف قاضی بیضاوی (م ۶۸۵) ناصرالدین عبدالله بن عمر که احوالش در عنوان «لب اللباب شماره ۱۹۸۱/ع» و «انوار التنزیل شماره ۲۰۷۵/ع» یاد شده است و گویا شرح از ابن جماعه باشد.

آغاز متن: تقدس من تمجد بالعظمة والجلال ... قال ان کتابنا هذا یسمى «منهاج الوصول» الی علم الاصول الجامع بین المشروع والمعقول ...

چنین است در کشف الظنون (ج ۲ ص ۱۸۷۸) سپس مؤلف چلبی از اسنوی نقل کند که: بدانکه مصنف بیضاوی مطالب این کتابرا از «حاصل» تألیف ارموی گرفته و مؤلف «حاصل» مطالب را از «محصول» تألیف فخر رازی (۵۴۴ - ۶۰۶) گرفته و او مطالب را از «مستصفی» غزالی (۴۵۰ - ۵۰۵) و «معتمد» ابو حسن بصری (۲۱ - ۱۱۰) گرفته است. منهاج الوصول هم جداگانه و هم با شرحهایش چاپ شده است (معجم المطبوعات سرکیس ص ۶۱۸).

چلبی در کشف الظنون پس از معرفی منهاج بیضاوی بسیاری از شرحهای آنرا بر می شمرد. که نخستین آنها جاربردی (م ۷۴۶) احمد بن حسن تبریزی است و آنرا «السراج الوهاج» نامد، سپس شرح اسنوی (۷۰۴-۷۷۲) عبدالرحیم بن حسن صاحب المهمات را یاد می کند که «نهایة السؤل» نام دارد و سپس شرح عبری فرغانی (م ۷۴۳) و شرح اسنوی (م ۸۷۴) محمد بن حسن را یاد کرده گوید: ابن جماعه (م ۸۱۹) حاشیه ای بر شرح اسنوی و شرح عبری و شرح جاربردی نگاشته است. و چون در نسخه جای گفتگو چنانکه خواهیم دید از این سه تن شارح یا محشی بسیار نقل می کند، پس حدس زدیم که میان نسخه جای گفتگو و ابن جماعه پیوندی وجود داشته باشد.

آغاز نسخه ما: بسملة، الحمد لله الذی افاض انوار هدیته و انار منار دلالته ... أما بعد فقد حاق علی ذوی التصانیف ... ان کتاب منهاج الاصول للمولی الوالی و الصدر العالی ... ناصر الملة و الدین عبدالله بن ابی القاسم علی بن عمر البیضاوی اعلی الله درجته ... کتاب حاو لمنتخب کل ... کان محتاجاً الی شرح یحل عویصاته ... فانه مع کثرة شارحیه (گ ۱ ب) ... و هو ای الکتاب و ان صغر حجمه (گ ۲)...

پس از مراجعه به فهرست کتابخانه مرعشی قم متوجه شدیم که این سرآغاز با آغاز نسخه «مناهج العقول فی شرح منهاج الاصول» شماره ۴۰۱۰ مرعشی که در فهرست آن کتابخانه ج ۱۱ ص ۱۱ معرفی شده است مطابق می باشد. لیکن در نسخه ما که میان برگ ۱ و ۲ افتادگی دیده می شود نام کتاب دیده نمی شود و من نام کتاب را با کمک فهرست مرعشی بدان دادم، و چون نسخه مرعشی نیز نام مؤلف را ندارد، مؤلف کتاب ناشناخته می ماند، لیکن چلبی در کشف الظنون ج ۲ ص ۱۸۷۸ نام ابن جماعه محمد ابن ابی بکر را در ضمن کسانی که بر روی کتاب منهاج الوصول بیضاوی کار کرده اند آورده گوید: ابن جماعه غیر از حاشیه ای که بر شرح اسنوی منهاج دارد، حاشیه ای نیز بر شرح عبری و شرح جاربردی بر آن کتاب نگاشته است، و چون به نسخه جای گفتگوی خودمان بنگریم می بینیم که از این سه تن شارح یا محشی (اسنوی، عبری، جاربردی) بسیار یاد کرده است، پس می توان حدس زد که کتاب منهاج العقول نسخه جای گفتگو تألیف ابن جماعه باشد.

احوال ابن جماعه (۷۵۹ - ۸۱۹) را اسماعیل پاشا در هدیه العارفین ج ۲ ص ۱۸۲ به تفصیل آورده گوید: نام او محمد بن عبدالعزیز بن محمد بن ... کنانی مقدس شافعی است و در شهر یبغ زاده شد. سپس نزدیک پنجاه عنوان کتاب به وی نسبت داده است.

انجام موجود: الكتاب الرابع فی القیاس (گ ۲۱۰ ب) ... و الثانی هو السیر الغیر الحاصر حجتہ فی الشرعیات فقط اولاً (گ ۲۳۳ ب) ... قوله لا علة لها ای لحرمة الربا و العلة غیرهما ای المذكوران قلنا جوا باً (گ ۲۳۳ ب) (نسخه افتادگی دارد).

نستعلیق سبک ترکی، این نسخه شامل مقدمه و چهار کتاب از هفت کتاب است: کتاب اول (گ ۴۷)، کتاب دوم - ، کتاب سوم: اجماع (گ ۴۹ ب) و کتاب چهارم: قیاس (گ ۲۱۰)، پایان نسخه ناقص است، در میان نیز افتادگی دارد، سر عنوان برخی کتابها را ندارد، در پشت کتاب عنوان «مناهج العقول فی شرح الاصول» آمده است، زیر عنوانها با شنگرف خط کشیده شده، حاشیه های توضیحی با همان خط و با امضای «منه»، «رحمة الله»، بالای اوراق موربانه خوردگی دارد و تا کمر صفحه طرف شیرازه رطوبت گرفته است.

جلد: مقوایی، عطف پارچه، ۲۵/۵ × ۱۷/۵.

کاغذ: نخودی اصفهانی، ۱۶/۵ × ۸/۵ و ۱۷/۵ × ۹/۵، ۲۳۳ برگ، ۲۵ سطری. شماره پیشین: ۶۰۹ - ۱۲۴۷.

ع/۲۲۲۸

(نحو زبان عرب)

حاشیه بر کافیه و شرحهایش

متن کافیه در نحو به عربی از ابن حاجب (۵۷۰ - ۶۴۶) در شماره ۱/۲۱۱۱ ع شناسانده شد. این کتاب شرحها و حاشیه ها بسیار دارد که چلبی برخی از آنها را در کشف الظنون ج ۲ ص ۱۳۷۰ تا ۱۳۷۶ معرفی نموده است و ما یکی از شرحهای آن را به نام «فوائد ضیائیة» به شماره ۱۹۸۵ ع و بعد آن معرفی نمودیم. جای گفتگو نیز یک حاشیه بر کافیه و شرحها و حاشیه های آن است، که چون این نسخه آغاز و انجام ندارد شناخته نشده است و من برخی ویژگیهای آن

را یاد می کنم تا شاید پس از این شناخته شود.

این محشی از ابن حاجب به عنوان: قال المصنّف فی شرح الکافیة، و فی شرح المفصل و فی امالی المفصل و فی «امالی القرآن» و نیز قال المصنّف فی شرح المنظومة بسیار نقل می کند. به گفته کشف الظنون ابن حاجب خود کتاب کافیه خود را یک بار شرح کرد و یک بار آن را در شهر کرک برای ملک ناصر داود ایوبی پسر ابوالفضل به نظم آورد و خود این منظومه خود را به نام وی شرح نمود، همه آثار یاد شده ابن حاجب در هدیه العارفین و کشف الظنون یاد شده است. محشی در این حاشیه از بسیاری دانشمندان نقل می کند که متاخرین ایشان؛ رکن الدین حدیثی که به گفته صاحب کشف الظنون در ج ۲ ص ۱۳۷۶ در موصل بسال ۷۱۵ درگذشته و نیز برادر او صدرالدین حدیثی و نیز جاربردی (م ۷۴۶) می باشد.

آغاز موجود: لوقالوا مررت بک دانت و زید لکانت هاهنا مخالفة لفظية و معنوية... قوله:

المعطوف...، یرید ان المعطوف فی حکم المعطوف علیه فی المعنی و اللفظ فیشترط...

نسخ نزدیکی به تعلیق، بی نام و تاریخ، سده نهم، عنوانها قال ... اقول... می باشد که با نستعلیق نوشته شده است و برخی از آنها شنگرفی شده است، در بالای برخی صفحه ها متن کافیه ابر: حاجب که حاشیه مربوط بدان است، بطور ناقص نوشته شده است.

جلد: مقوایی، رویه تیماج حنائی قهوه ای با جدول فشرده، آستر کاغذ زرد.

کاغذ: بخارائی، نخودی تیره، ۱۲۹ برگ، ۲۹ سطر.

شماره پیشین: ۵۶۷ - ۱۲۰۵.

ع/۲۲۲۹

(فقه شیعه)

شرایع الاسلام

از: محقق حلی (۶۰۲ - ۶۷۶) نجم الدین جعفر بن حسین.

مکرر شماره ۵۱۲ ع/انوار و شماره ۲۰۰۰ ع/ (ما).

آغاز این نسخه موجود: استعماله فیما عدا ذلك... الرکن الثانی فی الطهارة و هی

وضوء و غسل... (گ ۳).

نسخ نزدیک به تعلیق، سده دهم (۹۸۸)، عنوانها شنگرف، چند برگ از آغاز کتاب افتاده است، برگهای ۶ و ۷ نونویس و درشت تا برگ ۲۱، دارای حاشیه ها با نشان «تحریر»، «ح ل»، «شرح»، «عد»، «ع ن» می باشد، یک مهر گرد با عبارت [لا اله الا الله الملك الحق المبين، عبده شيخ حسن] در برگهای ۴۵ و ۶۳ و ۱۲۳ است، در برگ ۱۲۲ جزء یکم کتاب بی نام و تاریخ پایان می یابد، از برگ ۲۶۱ خط اندکی ریز و در نسخ غربی تر شده است، پس از برگهای ۳۳، ۳۸ و ۳۹ افتادگی هست، امضای نویسنده در برگ ۲۷۲ چنین است: [الفرغ منها يوم السبت رابع محرم سنة ثمانية و ثمانين و تسع مائة في حضرة امير المؤمنين علي بن ابي طالب ... الفقير الى الله الغني، الشيخ سعد بن غانم الاندی یأوی ... یا رب العالمین ۹۸۸] سپس با خط کهن در کنار صفحه چنین نوشته شده است: [تاریخ کتابت این کتاب نهصد و هشتاد و هشت]، در برگ ۱، ۶ سطر یادداشت با تاریخ خرید برخی نیازمندیها، یک یادداشت ۷ سطری در چگونگی تهیه ترشی بادمجان به خط نستعلیق به فارسی، در برگ ۲۷۲ ب نیز یک نسخه پزشکی هست.

جلد: مقوایی، رویه سراسر تیماج زرد قهوه ای ضربی فرسوده با ترنج بزرگ در میان، و دو ترنج کوچک در بالا و پائین، ۱۷۵×۳۷۵.

کاغذ: نخودی، بغدادی، ۱۷۰×۱۰۰، ۲۷۲ برگ.

شماره پیشین: ۱۰۰۲ - ۱۶۴۲.

ع/۲۲۳۰

(تجوید قرآن)

طیبة النشر فی القراءات العشر

مثنوی است به بحر جزع عربی در بیان شمار و نام راویان قرائت های سبعة یا عشرة قرآن، که قراءت بدانها مجاز است. در کشف الظنون (ج ۲ ص ۱۳۱۷) از همین جزری نقل آرد که بوالقاسم هذلی پنجاه قراءت را از ۱۴۵۹ قرائت برگزیده بود. منظومه جای گفتگوی ما ألفیه (= هزار بیت) است. جزری آنرا در روم (آسیای صغیر) به ماه شعبان ۷۹۹ پایان رسانید. در بیت ۵۶ اشارتی بنام منظومه چنین دارد:

ضمنتها کتاب نشر العشر فیهی به طیبة فی النشر عربیت منظومه چندان سلیس نیست، زیرا سراینده آن جزری محمد (۷۵۱ - ۸۳۳) کرد تبار عرب شده است و احوالش در عنوان «منجد المقرئین» به شماره ۲۲۱۹/۹ بگذشت. چاپهای این منظومه را مشار در دو عنوان «طیبة النشر» در ص ۶۱۲ و «النشر» در ص ۹۵۳ فهرست چاپی عربی آورده است. در نسخه زیرین؛ عنوان رساله چنین آمده است: هذا کتاب الطیبة فی القراءات العشر تألیف الشیخ ابوالخیر محمد بن محمد بن محمد الجزری، بسمله، قال محمد هو ابن الجزری، یا ذالجلال ارحم و استر و اغفر!

الحمد لله علی مایسره من نشر منقول حروف عشرة...

لیکن در کشف الظنون تنها همان یک بیت اخیر را آغاز نهاده است.

نسخ درشت نزدیک به ثلث، بی نام، در تاریخ دوشنبه ۱۴ ربیع یکم سال ۱۲۳۷ برخی واژه های اصطلاحی را برای جلب توجه با شنگرف نهاده است، در هر صفحه سه بیت را در سه سطر دور از هم نوشت تا در میان هر دو سطر شرح و گزارش بنویسد، لیکن جز در ۳۲ برگ آغازین که اندکی احوالات قاریان را دارد باقی سپید مانده است، کنار برخی صفحه ها عنوان باب یا سوره با شنگرف نوشته شده است، دو شعر فارسی به خامه نستعلیق در پایان گ ۱۶۶ دیده می شود، برگهای آغاز و انجام وصالی شده است.

جلد: مقوایی، تیماج سرخ، رویه کاغذ ابری سرخ، آستر درون کاغذ سپید.

کاغذ: فرنگی، نخودی، ۲۲۵×۱۵۵ و ۱۳۵×۱۰۵، ۱۶۷ برگ، هر صفحه سه سطر شعر دارد.

شماره پیشین: ۵۹۴ - ۱۲۳۲.

ع/۲۲۳۱

مجموعه

شامل:

۱ - التقریب، از جزری، از گ ۳ ب تا ۱۲۷ ب، نسخ، بی نام و تاریخ، سده دهم همانند همه این مجموعه، در پایان گ ۳۵۶ ب تاریخ را خواهیم دید.

- ۲ - وصیت سهروردی، از گ ۱۲۸ تا ۱۳۰ ر، چنانکه خواهیم دید تاریخ ۹۲۷ و ۹۲۸ دارد.
- ۳ - دستور اللغة نطنزی، از گ ۱۳۲ ب تا ۳۵۶ ب، نسخ بی نام همانند باقی مجموعه در ۲۶ رمضان ۹۲۸ (گ ۳۵۶ ب) نوشته شده است.

ع/۲۲۳۱/۱

(تجوید قرآن)

التقريب

کوتاه شده ای است از «نشر القراءات العشر» که هر دو نگارش جزری محمد (۷۵۱ - ۸۳۳) است. این نگارنده که احوالش در عنوان «منجد المقرئين» به شماره ۲۲۱۹/۹ ع گذشت، خود از حافظان بنام قرآن است. او نخست کتابی به نام «النشر فی القراءات العشر» در بیان قرائت های دهگانه که قراءت قرآن را بدانها مجاز می شمرد، تألیف کرد سپس خود آن را کوتاه کرده «التقريب» نامید.

آغاز: بسملة، الحمد لله على التقريب والتيسير واشهد ان لا اله الا الله ... الى يوم الدين، و بعد فلما كان كتابي «نشر القراءات العشر» مما عرف قدره ... ائتمس منى أن اقربه ... ليقبل لفظه و يسهل حفظه ... باب اسماء الأئمة القراء العشر و رواثهم (گ ۳ ب) ... باب الاستعاذة (گ ۵ ر) ... باب البسملة (گ ۵ ب) ... سورة ام القرآن (گ ۶ ب) ... باب الادغام الكبير (گ ۷ ب) ... فصل و يجوز الاشارة بالروم (گ ۱۰ ر) ... باب هاء النكايه (گ ۱۱ ب) ... باب المد والقصر (گ ۱۳ ب) ... باب الهمزتين المجتمعين (گ ۱۷ ر) ... باب مذاهبهم فى الرأآت (گ ۴۹ ر) ... باب اللامات (گ ۵۲ ر) ... باب فرش الحروف، سورة البقرة (گ ۶۱ ب) سورة عمران (گ ۶۹ پ) سورة الكهف (گ ۹۳ ر) ... و من سورة الاعلى الى آخر القرآن (گ ۱۲۳ ر).

انجام: و روى ابو منصور الارجاني فى كتابه فضائل القرآن ... يا رب العالمين. وهذا آخر ما تسهل اختصاره من كتاب «نشر القراءات العشر» جعله الله ...

پایان نسخه ما: تم الكتاب ... على يد الضعيف قابل الكاتب عفى عنه فى بلد الكره من بلاد الهند، بعد از عصر جمعه عاشر شوال سنه ۹۲۷ (گ ۱۲۷ ب) و در کنار آن چنین دیده می شود: قوبلت مع نسخة الاصل ... سيّد البشر و آله الاثنى عشر فى سلخ صفر فى بلدة كره، من شهر سنة ۹۲۸.

در فهرست های مطبوعات سرکیس و مشار چاپ این کتاب دیده نمی شود.

بر پشت گ ۲ دارد: کتاب تقریب النشر و دستور اللغة ... و در زیر آن: مما وهبني والدي دام ظلّه العالی (مهر بیضی) [لا اله الا الله الملك الحق المبين عبده محمد تقی] و در پائین: چهار بیت شعر در قراءت نقل از برخی نسخ شاطبية هست. در بالای صفحه سه سطر طلسمی هست برای تب در گ ۲ ب جدولی برای حل رمزهای قاریان معروف دیده می شود.

نسخ از کسی است که خود را قابل کاتب نامیده است، با تاریخ یاد شده، عنوانها شنگرف، افتادگی ها در حاشیه با نشان «صح» نوشته شده است، این رساله در برگهای ۳ ب تا ۱۲۷ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۳۱/۲

(عرفان)

وصیت سهروردی

چند سفارش اخلاقی عرفانی مذهبی منسوب به سهروردی نامعین است لیکن مطالب آن با آثار عمر بن محمد (۵۳۹ - ۶۳۲) سنی که نزد خلیفه بلند پایه بود، مناسب تر است تا با یحیی بن حبش شهید راه گنوسیسم (۵۴۹ - ۵۸۷) که به دست ایوبیان سنی کشته شد. ایوبیان پیروان غزالی بودند و مانند او از گنوسیسم بازگشته از سنّیان سلفی نیز خشک اندیش تر شده بودند.

آغاز: بسملة، اوصی سلطان العارفين شهاب الملة والدين السهروردی قدس الله سر العزيز: يا بنی اوصیک بتقوى الله و خشيته و لزوم حق الله ليرضى عنک (۱۲۸ ر) ... و کن فى القصر نظيفا ... بايناً عن الجهال من الصوفية و عوامهم (گ ۱۲۸ ب) ... و آله اجمعين (گ ۱۲۹ ب) قال النبى (ص): الشريعة اقوالى ... و هذا كله رموز و فى تحت كل كلمة كنوز و حكمة و الله أعلم (گ ۱۲۹ ب) قال لقمان الحكيم لابنه: خدمت الانبياء (گ ۱۳۰ ر) فى حق الغير و سيئات الخلق (گ ۱۳۰ ر) ...

نسخ، بی نام مانند همه مجموعه، این نسخه ناقص مجموعاً ۷۲ سطر است و در برگهای ۱۲۸ تا ۱۳۰ ر جای دارد.

ع/۲۲۳۱/۳

(فرهنگ عربی به فارسی)

دستور اللغة

یا «کتاب الخلاص»

فرهنگنامه ای است عربی به فارسی به ترتیب موضوعات در اسم و ترتیب وزن در افعال، مکرر نسخه ۹۶۶/ع که جواهر کلام در ج ۱ ص ۱۹۳ و انوار ج ۸ ص ۴۵۹ معرفی کرده اند.

مؤلف آن ادیب نطنزی بو عبدالله حسین پسر ابراهیم است که سمعانی و یاقوت حموی مرگ او را در محرم ۴۹۷ آرند و سیوطی گوید: مرگ او را ابن جماعه محرم ۴۹۷ می داند لیکن جمادی دوم ۴۹۹ درست است. ادیب نطنزی کتابی دیگر نیز به نام «مقرات» دارد که به تصحیح دکتر جعفر سجادی در سال ۱۳۴۶ از طرف بنیاد فرهنگ ایران در ۳۵۱ ص چاپ و پخش گردید.

ادیب نطنزی در دیباچه می گوید: [حررها الخادم للمجلس السامی نظام الملکی و الداعی لایامه بالخیر الحسین بن ابراهیم النطنزی (گ ۱۳۲ ب)...] در نسخه دانشگاه بجای آن (للمجلس الفلانی) و در نسخه سپهسالار (للمجلس الشریف النظامی) دیده می شود و از این رو ابن یوسف شیرازی در فهرست سپهسالار ج ۲ ص ۱۷۹ دستور اللغة را پیشکشی به نظام الملک طوسی (۴۰۸ - ۴۸۵) می داند.

نسخه های این کتاب:

۱ و ۲ - دو نسخه فخرالدین نصیری، یکم با شماره ۷۱۶/ع که در رجب ۴۷۵ در حیات مؤلف نطنزی نوشته شده (ذریعه ۷ ص ۲۰۸ و فهرست دانشگاه ج ۲ ص ۳۹۰) در پایان این نسخه یک صورت مجلس هست که دانشمندان پس از امتحانها از مؤلف دستور اللغة، کتاب او را ستوده اند و تاریخ آن چنین است: و ذلک فی شهر سنه ثمان و ستین و اربعمائه = ۴۶۸ (دوم) نسخه با شماره ۱۷۱/ع گزیده ای از کتاب دستور اللغة است. این دو نسخه را دانش پژوه در فهرست دانشگاه ج ۸ ص ۲۹ - ۳۳) معرفی نموده است، ۳ و ۴ - دو نسخه دهخدا، که یکی از آنها تاریخ ۲۴ شعبان ۵۹۲ دارد، ۵ تا ۸ - چهار نسخه مجلس (فهرست ج ۲ ص ۲۷۲، ج ۳/۱۰ ص ۱۵۳۹، ج ۱۷ ص ۲۰۷)، ۹ - نسخ خوانساری با تاریخ ۹۶۵

(ذریعه ۸ ش ۶۷۵)، ۱۰ تا ۱۲ - سه نسخه دانشگاه (فهرست ج ۲ ص ۳۸۸، ج ۸ ص ۲۹، ج ۹ ص ۱۰۶۵)، ۱۳ تا ۱۵ - سه نسخه رضوی مشهد (فکرت - ص ۲۴۹) که یکی از آنها تاریخ ۵۹۴ دارد و کهن ترین نسخه پس از نسخه نصیری و دهخدا می باشد، ۱۶ - نسخه دارالکتب قاهره مصر (فهرست ج ۲ ص ۱۳)، ۱۷ - نسخه دانشکده ادبیات (فهرست ج ۱ ص ۲۳۵)، ۱۸ - سپهسالار (فهرست ج ۲ ص ۱۷۶ - ۱۸۰، ج ۴ ص ۴۲۹).

نسخ، بی نام، در ۲۶ رمضان ۹۲۸ (گ ۳۵۶ ب)، عنوانها شنگرف و در حاشیه درشت و آمیزه از شنگرف و سیاه است، این رساله در برگهای ۱۳۲ ب تا ۳۵۶ ب مجموعه جای دارد، نیم بالای برگ ۲۱۹ سپید مانده و در روی آن نوشته شده است: [صحیح الیاض]، حاشیه های توضیحی به فارسی به نستعلیق با نشان «مصادر»، «ع ح» دارد، در برگ ۳۵۷ ر حرز امیرالمؤمنین مشتمل بر کلماتی عبری و عربی و فارسی، درگ ۳۵۹ ر عقد اجاره دادن کسی خویشان را به خواجه محمود بن احمد گیلانی به مدت چهل روز، در گ ۳۵۹ ب شعری فارسی در رثای خواجه یونس بتاریخ ۹۴۹ دیده می شود. جلد: تیماج مشکی جدول و لچک و ترنج و سرترنج عطف و حاشیه جلد و سجاف چرم مشکی.

ع/۲۲۳۲

(فقه شیعه)

مختصر نافع

از: محقق حلی جعفر بن حسن بن یحیی بن سعید (۶۰۲ - ۶۷۶).

مکرر نسخه شماره ۲۱۲۰/ع، آغاز نسخه زیرین برابر نسخه هائی است که در آنجا یاد شده است.

انجام نسخه: وقع الفراغ من تسوید هذا النسخة (چنین) یوم الاثین ۱۶ محرم سنه خمس و ثمانین بعد الالف ... علی ید ... محمد حسین بن حاجی محمد ترشیزی.

سپس این شعر فارسی را به نستعلیق نوشته است:

دستم به زیر خاک چو خواهد شدن تباه باری به یادگار بماند خط سیاه (گ ۱۱۳ ر)

نسخ خوش، از محمد حسین پسر حاجی محمد ترشیزی در ۱۶ محرم ۱۰۸۵، عنوانها شنگرف، حاشیه های توضیحی با نشان «ع ل»، «ل ب»، «منه

رحمه الله»، «تنقیح» (شاید التنقیح الرابع ذریعه ج ۴ ش ۲۰۵۹)، «تحریر»، «کنز العرفان»، «قواعد»، «دروس»، «ص»، «زین الدین»، «۱۲»، «لمعه» دارد، پشت برگهای ۱ و ۱۱۳ یادداشتها و شعرهایی نوشته شده است.

جلد: مقوایی، رویه تیماج حنائی قهوه ای با جدول ضربی، آستر کاغذ نخودی، ۲۴۷×۱۲۷.

کاغذ: نخودی، اصفهانی، ۱۸۰×۷۰، ۱۱۳ برگ.

شماره پیشین: ۹۴۸ - ۱۵۸۷.

ع/۲۲۳۳

(تفسیر شیعی)

مجمع البیان لعلوم القرآن

تفسیر قرآن کریم تألیف بوعلی طبّرسی فضل پسر حسن (م ۵۴۸).

مکرر شماره های ۲۰۸۷/ع، ۲۱۶۰/ع، ۲۱۶۱/ع و ۲۱۶۴/ع.

بخش اول تفسیر از فاتحه تا انفال را در بردارد. پایان نسخه اندکی افتادگی دارد، تا آیه ۷۵ از ۷۷ آیه انفال را در بردارد.

نسخ خوش و زیبا، بی نام، تاریخ در سده یازدهم، عنوانها شنگرف، حاشیه های توضیحی با نشان «ی»، «قوله»، «الحمد»، «اللغة»، «الاعراب»، «المعنی» دارد، اندکی افتادگی ها با نشان «صح» در کنار برخی صفحه ها هست.

جلد: بدون جلد.

کاغذ: نخودی، اصفهانی، ۲۴×۱۳/۸ و ۱۷×۸، ۴۲۱ برگ.

شماره پیشین: ۵۸۸ - ۱۲۲۶.

ع/۲۲۳۴

(منطق)

حاشیه بر شرح شمسیه

(معروف به حاشیه کوچک)

از: میر سید شریف جرجانی (۷۴۰ - ۸۱۶).

مکرر شماره ۱/۱۹۸۹ ع و ۱/۲۱۳۸ ع که در ج ۷ ص ۲۰ به شماره ۱۹/ع انوار

معرفی شده و آغاز برابر نسخه های یاد شده است.

انجام نسخه زیرین: و هذا الجواب مردود، لان الشيخ الرئيس قد صرح في الشفاء بان التصديق بوجود الموضوع (گ ۱۱۸ ر) ... بل مندرجا فی المبادئ التصديقية. قد وقع الفراغ من تحریر هذه النسخة الشريفة الشريفة وهي حاشية من حواشي الشمسية ... بيد المذنب العاصي الحقير ابن بابا محمد مهدي بسنة ۱۲۴۰.

نسخ، از محمد مهدي ابوبابا در ۱۲۴۰، عنوانها را سپید گزارد تا رنگین سازد که ناموفق مانده است.

جلد: تیماج مشکی، فرسوده، ضربی، با آستر کاغذ نخودی.

کاغذ: فرنگی کبود، ۲۰۵×۱۱۰ و ۵۰×۱۲۰، ۱۱۸ برگ.

شماره پیشین: ۱۰۰۰ - ۱۶۴۰.

ع/۲۲۳۵

(نحو)

ألفیه

منظومه ای است در دستور نحو زبان عرب، سروده ابن مالک نحوی (۶۰۰ - ۶۷۲) محمد بن عبدالله اندلسی. او در جیان اندلس زاده شد و به حلب و دمشق آمده در اینجا در گذشت چندین کتاب در ادب عرب و قراءت قرآن نگاشت. این الفیه او در نحو است و قرنها در کشورهای اسلامی کتاب کلاسیک برای آموزش زبان عرب بود و شرح های بسیار دارد (ن. ک کشف الظنون ج ۱ ص ۱۵۱) و برای مراجع احوالش، ن. ک زرکلی ج ۷ ص ۱۱۱، کحاله ج ۱۰ ص ۲۳۴.

دو نسخه دیگر این منظومه در این کتابخانه به شماره ۱/۱۶۵۳ ع، ۲/۱۷۰۰ ع در فهرست ج ۱۰ ص ۲۳۲ و ۲۸۹ معرفی شده است.

نستعلیق ریز، از حاجی بابا ابن حاجی حسین علی نهایندی در یکشنبه ۱۵ شعبان ۱۲۵۴، عنوانها با جوهر قرمز در حاشیه.

جلد: تیماج قهوه ای یک لا، فرسوده، ۱۰۵×۷۵.

کاغذ: فرنگی، نخودی، ۸۰×۵۰ و ۶۰×۴۰، ۹۵ برگ، ۷ سطر.

شماره پیشین: ۱۰۴۵ - ۱۶۸۵.

ع/۲۲۳۶

(دعا)

مفتاح الفلاح

در ادعیه و وردهائی که در شش قسمت شبانه روز می خوانند در شش باب و یک خاتمه: (۱) وردهائی که از فجر تا برآمدن آفتاب خوانده شود، (۲) از آفتاب تا نیمه روز، (۳) از نیمه روز تا فروشدن آفتاب، (۴) از فروشدن آفتاب تا خفتن، (۵) از خفتن تا نیمه شب، (۶) از نیمه شب تا فجر، خاتمه در تفسیر سوره فاتحه است.

تألیف شیخ بهائی عاملی (۹۵۳ - ۱۰۳۰) که احوالش در عنوان «جبل المتین» و ش ۲۲۲۳/ع و ۱۹۸۳/۵ ع تشریح الافلاک بگذشت.

متن عربی مفتاح الفلاح در ذریعه ج ۲۱ ش ۵۳۷۵ و ترجمه هایش در ذریعه ج ۴ ص ۱۳۸ و شرح آن در ذریعه ج ۱۴ ش ۱۸۲۲ و چاپهایش در فهرست مشار عربی ص ۸۸۰ یاد شده است. نسخه های دیگران را که در کتابخانه ملی هست انوار در ج ۲ ص ۴۹، ج ۷ ص ۴۴، ج ۹ ص ۱۹۲ و ۲۵۶ و ج ۱۰ ص ۸۲، ۱۷۳، ۱۷۴، ۳۰۷ و ۶۳۷ معرفی کرده است.

نسخ خوش، بی نام، به تاریخ دوم جمادی یکم ۱۳۱۸ (گ ۱۲۵ ر)، عنوانها شنگرف، متن دعاها با زبر و زیر، صفحه ها در جدول زر و لاژورد است بجز صفحه های نونویس (گ ۲ تا ۴ و ۱۴ تا ۱۸ و ۴۵ تا ۵۳)، در برخی صفحات حاشیه های توضیحی عربی به خامه نستعلیق و نشان «منه» و «۱۲» دارد، در گ ۱۲۵ ب اسم اعظم را از فصل ۳۱ مصباح کفعمی نقل کرده است در گ ۱۲۶ و ۲۷ نیز نقلی از کتاب مصباح دیده می شود در گ ۱۲۸ ب نیز یادداشتی هست که نام نویسنده را در آن محو کرده اند.

جلد: مقوایی، رویه تیماج سرخ ضربی فرسوده، درون آستری از کاغذ آبی دارد.

کاغذ: نخودی، اصفهانی، ۱۷۵×۹۵ و ۱۰۵×۵۰، ۱۲۸ برگ، ۱۶ سطر.

شماره پیشین: ۱۰۴۱ - ۱۶۸۱.

ع/۲۲۳۷

(اصول فقه)

شرح منتهی السؤل و الامل

متن «منتهی السؤل (الوصول) و الأمل فی علمی الاصول و الجدل» در اصول فقه می باشد که تألیف ابن حاجب (۵۷۰ - ۶۴۶) جمال الدین بو عمرو عثمان بن عمر دانشمند کرد تبار است و خود ابن حاجب آنرا کوتاه کرد که به «مختصر ابن حاجب» معروف است و نخستین بار در ۱۳۲۶ هـ در ۱۷۲ ص چاپ شد (معجم المطبوعات سرکیس ص ۷۲). چلبی در عنوان «احکام الاحکام فی اصول الاحکام» تألیف سیف الدین آمدی (۶۳۱ م) از قطب شیراز (۶۳۴ - ۷۱۰) نقل می کند که ابن حاجب مختصر خود را از روی این کتاب آمدی گرفته است (کشف الظنون ج ۱ ص ۱۷) شرح های منتهی السؤل را چلبی در کشف الظنون ج ۲ ص ۱۸۵۳ یاد نموده است، نخستین شرح از قطب شیرازی (۶۳۴ - ۷۱۰) و دومین آنها همین شرح جای گفتگو، تألیف قاضی عضد ایجی (۷۰۰ - ۷۵۶) عبدالرحمان ابن احمد است، شرحی است به (قال، اقول) که نسخه های دیگر آن در این کتابخانه، در فهرست انوار ج ۷ ص ۱۸۶، ج ۸ ص ۵۰۲ و ج ۹ ص ۲۴۱ و ۵۳۵ معرفی شده است.

آغاز شرح عضدی: الحمد لله الذی برء الانام و عمهم ... أما بعد فان من عناية الله ... عثمان بن الحاجب (گ ۱ ب) ... قال: و ينحصر في المبادئ و الادلة السمعية و الاجتهاد و الترجيح. اقول: ينحصر المختصر أو العلم في امور اربعة الاول المادى (گ ۲).

انجام: قال: و يتركب من الترجيحات. اقول: اعتبر الترجيحات في الدلائل من جهة ما يقع ... حصلت امور لا يكاد ينحصر، و في القدر الذی ذكره ارشاد لذلك، ارشدنا الله و اياكم لما نفعنا في الدنيا و الاخرة ... و عليه التكلان و اتفق الفراغ من تأليفه في السادس و العشرين من شعبان سنة اربع و ثلاثين و سبعمائة. و الحمد لله اولاً و آخر و الصلاة على نبیه محمد و آله ... و قد وقع الفراغ من تسويده في ذيقعدة سنة ۱۰۷۶.

او پس از واژه «قال ...» تنها چند کلمه از متن را می آورد و بجای باقی مانده، کلمه «الخب» را می نهد و گاهی آنرا نیز نمی آورد و جمله را ناقص رها می کند.

نسخ خوش متوسط، بی نام، با تاریخ ذی قعدة ۱۰۷۶، عنوانهای «قال» و «اقول» شنگرف است، روی دیگر عنوانها خط شنگرف می کشد، افتادگی ها

با خامه نسخ در کناره صفحه با نشان «صح»، «ص» نوشته شده است، حاشیه های توضیحی به نستعلیق با نشانهای «م»، «ه»، «التحریر»، «شرح الشرح»، «شرح»، «ع»، «ح»، «س» است، پشت برگ ۱ یادداشتی در نکوهش از علم اصول در نه سطر هست، در گ ۱ ب چهار سطر آغاز متن «منتهی السؤل» ابن حاجب نوشته شده است، مهری تخم مرغی شکل با عبارت [لا اله الا الله الملك الحق المبين عبده جمال الدين محمد] در گ ۱، گ ۳۴۴ ب پائین صفحه است، از میان، برخی برگها افتاده است مانند (گ ۱۸۴ - ۱۸۵)، در گ ۳۴۵ ب تملکی با این عبارت هست: [صاحبه و مالکه ابن محمد امین عبدالعال].

جلد: تیماج تریاکی، عطف سجاف چرم قهوه ای، اندرون جلد میشن نخودی.

کاغذ: اصفهانی، ۸×۱۳/۵ و ۵/۲۰×۷/۵ و ۵/۱۹×۷، ۳۴۵ برگ، ۲۲ سطر. شماره پیشین: ۶۶۲ - ۱۳۰۰.

ع/۲۲۳۸

(کلام شیعه)

الاعتقادات

از: صدوق (م ۳۸۱) محمد بن علی بن حسین بن بابویه قمی.

مکرر شماره های ۴/۲۰۳۹ ع و ۱/۲۲۰۰ ع است لیکن با آنها اندکی اختلاف دارد و من برای نشان دادن اختلافها آغاز آن را بیشتر می آورم.

آغاز (چند کلمه بریده شده است): اعلم ان اعتقادنا فی التوحید ان الله تعالی واجب احد لیس کمثله (گ ۲ ب)... باب الاعتقاد فی صفات الذات و صفات الافعال (گ ۳ ب)... باب الاعتقاد فی البلاء (گ ۶ ب)... باب الاعتقاد فی الرجعة (گ ۱۳ ر)... باب الاعتقاد فی عدد الانبياء... ماء الف نبی و اربعة و عشرون الف (گ ۲۲ ر)... علامة الحلاجية (گ ۲۵ ر)... باب الاعتقاد فی العلوية (گ ۲۸ ر)... باب الاعتقاد فی الاخبار المفسرة. و الجملة (گ ۲۹ ر)... قال سلیم بن قیس: لقیته الحسن و الحسنین (گ ۳۲)...

انجام: و بین تأویلها. وقد أخرجت الخبر فی ذلك مستقصیا بشرحه فی کتاب التوحید و سأجد کتاباً فی ذلك. تمت الكتاب (گ ۳۳ ر).

نسخ خوش، بی نام، و تاریخ سده یازدهم، عنوانها شنگرف، در متن در گ ۷ ر حاشیه ای در باره بداء با خامه نستعلیق به عربی با نشان «م ح ق» دیده

می شود، در گ ۲ ر یک تملک با تاریخ ۱۳۰۲ از «اقل الحاج و الذاکرن میرزا ابوالقاسم» هست که برخی از آن ساییده شده است.

جلد: تیماج مشکی، یک لا، فرسوده، بی آستر.

کاغذ: اصفهانی، نخودی رنگ، ۱۴۰×۲۳۰ و ۸۵×۱۸۰، ۳۳ برگ، ۱۸ سطر. شماره پیشین: ۱۱۲۲ - ۱۷۶۲.

ع/۲۲۳۹

(کتاب مقدس)

قرآن و دعا

جزوه ای است دارای سوره های یاسین، واقعه، چند دعا، و ختم «یاسین» دوازده امام خواجه نصیر، سمات، زیارت و ارث ... دعای قاموس قدرت...

متن عربی نسخ زیبا، ترجمه و شرح فارسی به نستعلیق و گاهی شکسته نستعلیق در چند جا با خامه نستعلیق شکسته ریز و زیبا تاریخ ها نیز دارد، در گ ۱ ب نام سعید السلطان در ۶ ذی قعدة ۲۰/۶/۲۱ و در زیر آنجا نام تقی مظلومی با تاریخ دهم رجب ۱۳۶۲، در گ ۲۱ ر نام علی سبحانی با تاریخ ۲۰/۶/۲۱، در گ ۴۰ ر نام ضیاء کرمانی با تاریخ غره صفر ۱۳۵۳ در طهران، گ ۴۱ ر تاریخ ۱۶ شوال ۱۳۲۰ هست، چند حاشیه با نشان «مجمع البحرین» نیز دارد.

جلد: تیماج مشکی، روی مقوا، آستر کاغذ سفید خط دار.

کاغذ: فرنگی کبود و نخودی رنگ، ۱۷×۱۱/۷ و ۱۰×۵، سطرها متغیر بین ۹ تا ۱۲.

شماره پیشین: ۱۰۴۲ - ۱۶۸۲.

ع/۲۲۴۰

(منطق)

حاشیه شریفی بر شرح مطالع الانوار

متن مطالع الانوار در منطق و فلسفه تألیف قاضی أرموی سراج الدین محمود (۵۹۴ - ۶۸۲)، فرزند بوبکر پسر احمد از مردم ارومیه است.

آغاز متن مطالع: اللهم انا نحمدک و الحمد من الائنک... (کشف الظنون ج ۲ ص ۱۷۱۵). مطالع الانوار و شرح ها و حاشیه های آن در کشف الظنون ج ۲ ص ۱۷۱۵ -

۱۷۱۷ و ذریعه ج ۱۴ ص ۶۹ معرفی شده است، نسخه یکی از شرحهای ارزشمند مطالع که به فارسی است و از علاء الدین علی طوسی (م ۸۸۷) برجا مانده هم اکنون در کتابخانه سپهسالار محفوظ است، بامید روزی که یک منطق شناس دلسوز آن را تحقیق و منتشر سازد.

کهن ترین شرحهای مطالع شرح قطب رازی (یا تحتانی) محمد بن محمود (۶۹۴-۷۶۶) است که «لوامع الاسرار فی شرح مطالع الانوار» نامیده می شود.

آغاز این شرح مطالع: الحمد لله فیاض ذوارف العوارف و ملهم حقائق المعارف ... (مطابق چاپ سنگی ۱۲۷۴ و مطابق نسخه ش ۱۵۴۲ع، معرفی انوار ج ۱ ص ۴۲).

شرح قطب رازی مدتها تدریس می شد و حاشیه های بسیار بر آن نگاشته شده است. یکی از آن حاشیه ها تألیف جرجانی علی بن محمد (۷۴۰-۸۱۶) است. شریف جرجانی این حاشیه را هنگامیکه نزد مبارکشاه درس می خواند تألیف کرد (کشف الظنون ج ۲ ص ۱۷۱۵).

نسخه های دیگر حاشیه میرسید شریف جرجانی بر مطالع در فهرست این کتابخانه به شماره های ۸۲/۱ع در ج ۷ ص ۷۹ و ش ۸۳/ع در ج ۷ ص ۸۰ و ش ۲۳/ع در ج ۷ ص ۲۰۰ و ش ۸۰۶/ع در ج ۸ ص ۳۱۱ و ش ۲۳۱/ع در ج ۱۲ ص ۱۷ و ش ۲۵۷۸/ع در ج ۱۲ ص ۵۱۷ معرفی شده است، لیکن شماره ۲۳/ع اشتباهاً به ملا میرزا نسبت داده شده است.

حاشیه میرسید شریف بر مطالع در سده دهم تا دوازدهم مورد بحث و تدریس بود و پیروان دو مدرسه دوانی و دشتکی حاشیه ها بر آن نگاشته اند که ۱۲ عدد از آنها در ذریعه ج ۶ ص ۷۶-۷۸ معرفی شده است.

آغاز حاشیه شریفی در نسخه زیرین: قال و حیدرمانه تغمده الله بغفرانه: الحمد لله فیاض ذوارف العوارف. الفیاض الوهاب، من فاض الماء فیضاً اذا کثر و سال من جانب الوادی فکان الوهاب مازاد علی موضعه فسال... (گ ۳ ب) و الال مایری فی طرفی النهار من السراب، و خطوط المعنی بالبال اختلاجه و تحرکه فیه. و بعد فان العلوم (گ ۴ ر)... وها انا فیض فی شرح الکتاب یوهم ان الخطبة کانت متقدمة علی الشرح مع ان ماسیق یدل علی تأخرها... قال: الحمد هو الوصف بالجمیل علی جهة التعظیم (گ ۸ ر)...

که مطابق است با نسخه ۸۰۶ معرفی شده انوار (ج ۸ ص ۳۱۱)

انجام: و قدمر من الشارح کلام فی أن مثله هل یكون... فالاعرف واجب التقدیم فی نظر التعلیم، لیكون ترقیاً من الاسهل الاقرب الی الاصعب... و نبه بقوله: و فیه ما عرفت... الحاصل من الاحساسات المتعلقة بجزئیاته اقرب فیكون اعرف و هذا جار فی الذاتی و العرضی اذا کان افراده محسوسه قطعاً. [تم الکتاب بعون الله الملك الوهاب و حسن توفیقه بتاريخ سنة ۸۸۹].

نستعلیق نزدیک به نسخ، سده نهم، خط روی متن ها به شنگرف است، در گ ۱۲۸ بیرون متن با همان خامه دارد: تم الکتاب بعون الله الملك... سنة ۸۸۹، یک مهر بیضی شکل، شاید با نام نویسنده داشته که آنرا ساییده و محو کرده اند، حاشیه های توضیحی دارد با نشان «منه»، «سید علی»، «رح»، «منه سید علی» (ظ: میرسید شریف باشد)، «ع»، «ع ل رحمه الله»، «شرح»، «محبی الدین»، «فاضل»، «حکیم»، «مواقف عبدالرحیم»، «شرح رضی»، در گ ۱ ب منظومه ای به عربی «فیما یکتب بالاضاد و الظاء» دیده می شود، قال صاحب الکشف (گ ۱۲۶)، در گ ۳ یادداشت هائی کهن در باره مطالبی منطقی و فلسفی دیده می شود، در برگهای ۱۲۸ ب تا ۱۳۰ ب یادداشت هائی منطقی فلسفی هست که چنین ختم شده است: امکان ان ینقلب من المعلوم الی المجهول مطلقاً علی ان ذلک التوهم... فی القسم الثالث و سید فع بما ذکر. تم الکتاب بعون الله الملك الوهاب و الیه المرجع و المآب (گ ۱۳۰ ب)، در گ ۲ چهار بیت فارسی عرفانی هست و در زیر آن مهر بیضی شکل هست که عبارت (لا اله الا الله الملك الحق... جمال الدین محمد) در آن پیداست. جلد: مقوایی، رویه تیماج قهوه ای فرسوده، آستر کاغذ نخودی رنگ، ۱۸۰×۱۲۵.

کاغذ: نخودی، سمرقندی، ۱۲۰×۸۰ و ۱۲۰×۹۰، ۱۳۱ برگ، ۲۱ سطر.

شماره پیشین: ۶۲۶ - ۱۲۶۴.

ع/۲۲۴۱

(ریاضی)

هندسه اقلیدس

یا «تحریر اصول هندسه و حساب» نام کتابی است در علم ریاضی و اصول اشکال هندسی. اصل آن منسوب است به اقلیدس یونانی صوری نجار (۲۸۳ -

۳۰۶ ق. م.) (فرهنگ معین).

وی متن را در سیزده مقاله فراهم ساخت که بعدها دو مقاله بر آن افزوده شد و به پانزده مقاله رسید. پس از اسلام در روزگار هارون خلیفه عباسی (۱۷۰-۱۹۳) این کتاب به دست حجاج بن یوسف بن مطر کوفی به عربی درآمد و «هارونی» نامیده شد. و همو در روزگار مأمون (۱۹۸-۲۱۸) آن را بازسازی کرده و «مأمونی» نامید. سپس باردیگر به دست اسحاق بن حنین عبادی (م ۲۹۸) از سریانی به عربی درآورده شد و ثابت ابن قره حرّانی (۲۲۱-۲۸۸) آن را بازسازی کرد. بعد از آن خواجه نصیر طوسی (۵۹۷-۶۷۲) در سال ۶۴۶ این دو کتاب را نوسازی کرد، که به «تحریر اصول هندسه و حساب» معروف است. خواجه در پیشگفتار این کتاب آورده است که این پانزده مقاله در دو نسخه حجاج و ثابت در مجموع دارای ۴۶۸ شکل است که از این میان نسخه ثابت ده شکل بیشتر از نسخه حجاج دارد و وی همه اینها را گزارش داده است.

آغاز تحریر خواجه چنین است: الحمد لله الذی منه الابتداء و الیه الانتهاء...

این کتاب در لیدن ۱۶۵۷ م و کلکته ۱۸۲۶ م و استانبول ۱۳۱۶ م و تهران ۱۲۹۸ و بعداً مکرر به چاپ رسیده است.

مرحوم پدرم در ذریعه دو تحریر دیگر از این کتاب را به خواجه نصیر طوسی نسبت می دهد: یکی به نام «تجرید» در هندسه که چنین آغاز می شود: [الحمد لله الذی فتح علینا ابواب نعمته ...] که آن را به ابوالحسن مطهر بن ابوالقاسم پیشکش نموده، و دیگری به نام «بلاغ در شرح اقلیدس» که مؤلف در پایان کتاب تجرید به این کتاب حواله داده است. (ذریعه ج ۳ ش ۱۲۷۱) نسخه ای از «بلاغ» نیز در کتابخانه حالت افندی در استانبول نشان داده شده است (ذریعه ج ۳ ش ۴۷۸). علاوه بر اینها یک کتاب به نام «توضیح اقلیدس» نیز در ذریعه (ج ۴ ش ۲۲۰۲) از سده یازدهم یاد شده است.

نسخه های تحریر اقلیدس خواجه نصیر طوسی در این کتابخانه در فهرست انوار با شماره های ۴۶۶ ج ۷ ص ۳۹۰، ش ۸۰۴ ج ۸ ص ۳۰۸، ش ۸۲۶ ج ۸ ص ۳۲۸، ش ۸۶۴ ج ۸ ص ۳۶۹، ش ۸۸۳ ج ۸ ص ۳۹۲ و ش ۱۸۲۴ ج ۱۰ ص ۴۰۹ مشخص گردیده است.

فکرت در فهرست کتابخانه رضوی (ص ۱۰۶) پانزده نسخه از این کتاب را نشان می دهد که کهن ترین آنها تاریخ ۷۰۱ و ۸۹۰ را دارد.

کتابخانه مرعشی نیز از این کتاب دو نسخه دارد که در ج ۵ ص ۵۹ و ج ۱۷ ص ۶۲ فهرست آن معرفی شده است. لیکن در هیچ یک از اینها مشخص نیست که کدام یک از تحریرهای یاد شده در بالاست.

جالب است که در فهرست فکرت یک نسخه تحریر اقلیدس فارسی به خط نسخ مورخ ۸۵۸ معرفی شده که شایسته چاپ است.

هندسه اقلیدس در سده دوم میلادی بوسیله بطلموس در علم هیئت پیاده شده و «مجسطی» نام گرفته است که این کلمه معرب «مگست» یونانی به معنی نظام بزرگ است. و شش نسخه این کتاب را فکرت در فهرست کتابخانه رضوی ص ۱۰۸ و ۱۰۹ نشان داده است.

باری نسخه حاضر، شامل سیزده مقاله است و دو مقاله اضافی را ندارد و دانسته نیست که کدامیک از تحریرهای یاد شده در بالاست.

در اینجا برای تطبیق نسخه حاضر با نسخه های دیگر این کتاب، فهرستی از سیزده مقاله همراه با تعداد شکل های هر یک از آنها و نیز شماره برگهایی که تعداد این شکلها در آن مشخص گردیده، آورده می شود، و چون برگهای نسخه حاضر پسپیش و ناهماهنگ تجلید شده، همان برگشمار کنونی آمده است: در نسخه حاضر مقاله ۱، ۴۸ شکل (گ ۱۳) و در نسخه های دیگر ۴۷ شکل دارد.

مقاله ۲، ۱۴ شکل دارد (گ ۱۳) و در نسخه های دیگر نیز ۱۴ شکل هست.

مقاله ۳، ۳۶ شکل دارد (گ ۱۶۳) و در نسخه های دیگر ۳۵ شکل.

مقاله ۴، ۱۶ شکل دارد (گ ۱۶۳) و در نسخه های دیگر نیز ۱۶ شکل.

مقاله ۵ از نسخه ما افتاده است و در نسخه های دیگر ۲۵ شکل است (شکل های

این مقاله نامنظم و در هم ریخته است).

مقاله ۶، ۳۳ شکل دارد (گ ۳۸) و در نسخه های دیگر نیز ۳۳ شکل.

مقاله ۷، ۳۹ شکل دارد (گ ۴۸) و در نسخه های دیگر نیز ۳۹ شکل.

مقاله ۸، ۲۵+۲ شکل دارد (گ ۴۸) و در نسخه های دیگر ۳۸ شکل.

مقاله ۹، ۳۸ شکل دارد (گ ۷۰) و در نسخه های دیگر نیز ۳۸ شکل.
مقاله ۱۰، ۴+۱۰۵ شکل دارد (گ ۷۱ و ۱۰۳) و در نسخه های دیگر ۴+۱۰۵ شکل.

مقاله ۱۱، ۴۱ شکل دارد (گ ۱۰۳) و در نسخه های دیگر نیز ۴۱ شکل.
مقاله ۱۲، ۱۵ شکل دارد (گ ۱۲۱) و در نسخه های دیگر نیز ۱۵ شکل.
مقاله ۱۳، ۲۱ شکل دارد (گ ۱۳۴) و در نسخه های دیگر نیز ۲۱ شکل.
مقاله ۱۴ را نسخه ما ندارد و در نسخه های دیگر ۱۰ شکل است.
مقاله ۱۵ را نسخه ما ندارد و در نسخه های دیگر ۶ شکل است.
آغاز نسخه: سطح دل فی ل کسطح ال فی ل دفسطح ... متوالیه و ذلک ما اردناه. المقدمة الثانية (گ ۱) ... علی ماتین فی الشكل الرابع من المقالة الثانية (گ ۱۱ ب) ... و ذلک ما اردناه. تمت المقالة الاولى. المقالة الثانية اربعة عشر شكلا. صدر: يقال لكل خطين يحيطان باحدى زوايا سطح متوازي الاضلاع (گ ۱۳) ... و ذلک ما اردناه. تمت المقالة السادسة بعون ... المقالة السابعة تسعة وثلاثون شكلا. صدر: الوحدة (گ ۳۸) ... تمت المقالة السابعة. المقالة الثامنة خمسة وعشرون شكلاً و فی نسخه ثابت بزيادة شكلين (گ ۴۸ ب) ... المقالة التاسعة ثمانية و ثلاثون شكلا اذا ضرب (گ ۵۶) ... المقالة التاسعة ثمانية ... (گ ۶۳) المقالة العاشرة مائة و خمسة اشكال و فی نسخة ثابت مائة و تسعة (گ ۷۱ ب) ... المقالة الحادية عشر احد و اربعون شكلا. ليس فی المجسمات خلاف بين نسختي الحجاج و ثابت. صدر: الشكل المجسم ماله طول و عرض و سمک (گ ۱۰۴ ب) ... تمت المقالة الحادية عشر، المقالة الثانية عشر، خمسة عشر شكلا. الشكل الأول؛ كل سطحين كثيرى الزوايا (گ ۱۲۱) ... تمت المقالة الثانية عشر، المقالة الثالثة عشر احد و عشرون شكلا، اول: كل خط قسم على (گ ۱۳۴) ... حکم آوزده ثابت فی آخر هذه المقالة من غير شکل (گ ۱۴۶ ب). میان برگ ۱۴۶ و ۱۴۷ افتادگی هست. از اینجا تا گ ۱۶۲ ب از مقاله سوم است که گوید: علی قیاس الشكل المتقدم. تمت المقالة الثالثة. المقالة الرابعة ستة عشر شكلا. صدر: اذا أحاط شکل بشکل (گ ۱۶۳) ... (ید = شکل ۱۴) نرید ان نعمل علی مخمس دائرة مثلا ... و هی مع زاوية - دء قائمتان (۱۷۲ ب).

انجام (گ ۱۷۴ ب): اقول: و بوجه آخر؛ ان لم یکن نسبة ۰ - الی در فلیکن ۰ - الی رح کذلک فنسبة جمیع ۱ - الی جمیع دح کنسبة ... فنسبة ۱ - الی دح (پایان گ ۱۷۴ ب افتاده است).
جلد: تیماج، دولا، قهوه ای بی مقوا، رو قهوه ای ضربی منگنه شده فرسوده،

ته تیماج مشکى فرسوده، ۱۷۵×۱۱۰.
کاغذ: اصفهانی، نخودی، ۱۴۰×۷۰ و ۱۳۰×۷۰، ۱۷۵ برگ، ۱۵ تا ۲۰ سطر با شکلهای گوناگون.
شماره پیشین: ۵۶۲ - ۱۲۰۰.

ع/۲۲۴۲

مجموعه

شامل:

۱ - صیغ العقود و الايقاعات، از مؤلفی ناشناس شاید شهید اول، از گ ۱ ب تا ۱۶ ب.
۲ - فرحة الغری، از ابن طاوس.

در گ ۱ نام دو کتاب مندرج در مجموعه ثبت شده است، و تملک ۱۵ رجب ۱۳۲۱ نجفی عفی عنه، و اسدالله العاملی در ۲۲ سنه ۸۳ و محمد حسن بن محمد تقی نطنزی در ۱۲ ربیع الاول ۱۳۳۸.

جلد: مقوایی، رویه ابری گل بوته، آستر کاغذ پسته ای، ته تیماج سرخ، ۱۱/۴×۱۸/۲.

کاغذ: نخودی، اصفهانی، ۱۰۹ برگ، ۱۹ سطر بخش اول ۷/۳×۱۵ و بخش دوم ۱۳ سطر ۷/۵×۱۴/۸.
شماره پیشین: ۹۷۹ - ۱۶۱۹.

ع/۲۲۴۲/۱

(فقه شیعه)

صیغ العقود و الايقاعات

در چگونگی الفاظی که باید به هنگام معامله میان دو طرف فروشنده و خریدار، یا کارگر (مؤجر) و کارفرما (مستأجر) و یا هر معامله دیگر، بر زبان آورده شود تا معامله صحیح باشد. در آغاز کتاب مؤلف صحت عقد را مشروط به تلفظ صحیح عربی می داند مگر طرفین عربی ندانند و در پایان کتاب فصلی در باره صیغه حکم حاکم آورده است، که آن نیز باید به عربی باشد. عنوانهای کتاب

فصل، فصل و بی شماره ترتیب است.

آغاز: الحمد لله كثيراً كما هو اهله... وبعد فهذه جملة كافة لبيان صيغ العقود والايقات... واعلم أن العقد صيغة شرعية... عقد البيع، والقرض والرهن... والخلع والمباراة. والعقد على ثلاثة اصناف، لازم من الطرفين (گ ۱ ب)... ولازم من احد هما خاصة... وذلك الرهن (گ ۲ ر)... والايقاع صيغة شرعية يكفى فيها الواحد (گ ۲ ر)... اما البيع فاقسامه باعتبار النقد و النسبة (گ ۲ ر)...

انجام: ففى كونه اقراراً قولان... المذكور فى معادنه من الاصحاب (ره)... وليكن هذا آخر الرسالة و الحمد لله... الطاهرين. وقد نقلت هذه الرسالة من النسخة التى كانت عليها خط المصنف قدس رمسه. كتبه اضعف... مهدي بن طاهر بن على الحسينى الخوزانى التفريشى... فى اواخر ربيع الثانى ۹۰۶ من هجرة النبى.

نام نگارنده و نام کتاب در این نسخه نیامده است. صاحب ذریعه نسخه ای با همین مشخصات را یک بار به نام «جواهر الکلمات فى صيغ العقود والايقات» در ش ۱۳۰۳ ج ۵ از گفته روضات به شهید دوم (۹۱۱-۹۶۶) نسبت داده است، و یکبار در ش ۱۳۰۵ به علی کرکی (م ۹۴۰) منسوب نموده است. سپس همین کتاب را با عنوان «صیغ العقود» در (ذریعه ج ۱۵ ش ۷۳۱) از شهید دوم و در صفحه بعد، از کرکی دانسته اند. لیکن تاریخ کتابت نسخه جای گفتگوی ما در این کتابخانه ۹۰۶ است و مؤلف را با دعای «قدس رمسه» یاد می کند، و این تاریخ پنج سال پیش از زاده شدن شهید و ۳۴ سال پیش از مرگ کرکی است. پس تألیف هیچ یک از این دو تن نیست. آری دو نسخه دیگر از این کتابچه در این کتابخانه هست، نخستین آنها که آقای انوار در ج ۱۰ ص ۱۷۵ ش ۱۶۲۲ معرفی کرده است، و تاریخ ۱۲۶۱ دارد، در آغاز نسخه در قرن سیزدهم آن را به شیخ علی کرکی نسبت داده اند، دومین نسخه این کتابخانه (ش ۱۹۵۴/۲ ع) که تاریخ سال ۹۷۵ دارد، خالی از نام مؤلف و کتاب است آقای انوار در ج ۱۰ ص ۶۳۹ آن را چون برابر نسخه پیشین دید، به همان کرکی نسبت داد، لیکن چنانکه دیدیم تاریخ کتابت نسخه ۲۲۴۲/۱ جای گفتگوی ما ۹۰۶ است و سی و چهار سال پیش از مرگ کرکی است که در این نسخه با «قدس رمسه» یاد شده است.

پس باید منتظر بمانیم تا معلوم شود، این «صیغ عقود» که پیش از شهید و

کرکی تألیف شده است. نگارش کی است؟ آری اگر فرض کنیم که لقب «ثانی» بر «شهید» افزوده شده باشد و این کتابچه از شهید اول (۷۳۴-۷۸۶) است با تاریخ نسخه ما منافات نخواهد داشت، باید بیاد آورم که عبارات کتابچه نیز با عبارتهای شهید اول نزدیک است.

یک نسخه صیغ عقود کرکی در فهرست مرعشی ج ۳ ص ۳۲۳ معرفی شده است که یک مقدمه و سه مقصد دارد، آغاز و انجام نیز با نسخه ما دگرگون است.

نسخ ریز خوش نزدیک به تعلیق، از مهدی بن طاهر بن علی بن الحسينى الخوزانى در اواخر ربيع الثانى ۹۰۶، عنوان فصلها و خط روی برخی عنوانها شنگرف است، این رساله در برگاهی ۱ تا ۱۶ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۴۲/۲

(جغرافیای تاریخی)

فرحة الغری

در اثبات اینکه قبر امام علی (ع) در همین جایگاه معروف در نجف است از روی روایات. نگارش غیاث الدین عبدالکریم بن طاوس (۶۴۸-۶۹۲) در دو مقدمه و پانزده باب است که در ۱۳۱۱ هـ در تهران و بعد از آن مکرر چاپ شده است (ذریعه ج ۱۶ ص ۱۵۹) و نسخه های آن فراوان در رضویه و مرعشی و مجلس دیده می شود.

آغاز: الحمد لله مظهر الحق و مبدیه...

انجام: قال المولى المعظم (گ ۱۰۸ ب)... ویصرف عناکل إغفال و اہمال، حتی نظفر بالسعادتين... بمنه و کرمه (گ ۱۰۹ ر).

نسخ خوش، بی نام، و تاریخ در سده دهم (گ ۱۷ ب تا ۱۰۹ ر)، برگهای ۱۷، ۱۹، ۲۳ و ۱۰۹ نونویس است، عنوانها و جدول برخی صفحات شنگرف است، سه برگ آخر نسخه خشکیده و شکسته است، در همه صفحه ها از سطر اول تا پایان شاید به منظور بهداشت چشم رنگ حنائی زده شده است.

ع/۲۲۴۳

(منطق)

حاشیه شریفیه بر شرح مطالع

مکرر نسخه شماره ۲۲۴۰/ع، آغاز نسخه برابر نسخه ۸۰۶/ع، فهرست (ج ۸ ص ۳۱۱) و ۲۳۱۱/ع (ج ۱۲ ص ۱۷) و دیگر نسخه هاست.

انجام: و هذا جار فی الذاتى والعرضى اذا كانت افراده محسوسة. تمت حواشى شرح المطالع للسيد الشريف بعون الله المعين اللطيف، ليلة ۲۹ ذى القعدة سنة ستة و ثلاثين و ثمانماية.

نسخ نزدیک به تعليق، با تاريخ ۱۹ ذى القعدة ۸۳۶ (گ ۱۲۳ ب)، بر روی

عبارت متن خطی کشیده شده است، گاه مشکى قدیم و گاه شنگرف جدید، برخی حاشیه های توضیحی در ثلث اول نسخه دیده می شود با نشان «منه» و

«مصباح»، افتادگی ها با نشان «صبح» و نشان بلاغ تصحیح دارد، در گ ۲ ر

یادداشتی کهن در باره معقولات ثانیه و ثالثه و ... دیده می شود، در برگ

۱۲۴ ب یادداشت هائی نحوی و صرفی، و یک شعر فارسی و جز آن هست.

جلد: مقوایی، رویه تیماج سرخ، دور جدول ضربی، آستر کاغذ سبز.

کاغذ: سمرقندی، نخودی شبیه خانبالغ، ۱۳۵×۱۸۵ و ۱۳۵×۱۲۵، ۱۲۵ برگ،

۲۵ سطر.

شماره پیشین: ۶۲۸ - ۱۲۶۶.

ع/۲۲۴۴

(منطق)

حاشیه میر سید شریف بر شرح شمسیه

میر سید شریف جرجانی (۷۴۰ - ۸۱۶) دو حاشیه بر کتاب «تحریر القواعد

المنطقية فی شرح الشمسية» دارد. یکی از آن دو که به حاشیه کوچک شهرت دارد

به شماره ۱/۱۹۸۹ ع و ۲۲۳۴ ع گذشت، جای گفتگو حاشیه دیگر میر است بر

همین شمسیه.

آغاز: قوله: ورتبه على مقدمة. آه. اعلم ان المصنف قال اشعارآلى من سعد بلطف الحق

الى آخر اوصافه بتحریر کتاب کذا. ثم قال فبادرت الى مقتضى اشارته و تسميته «برسالة الشمسية

فی القواعد المنطقية» ورتبه على مقدمة. ولا خفاء فى ان الضميرين ... فما ذكره الشارح

(گ ۱ ب) ...

انجام: و یرد علیه ان المقام یدلّ على قصد التعريف... و يمكن ان يقال: اشار رحمه الله الى الجواب والایراد... تم الكتاب بعون الملك الوهاب. تمام شد روز سه شنبه تاسع عشر شهر شعبان سنة ۲۴، با یک مهر بیضی ناخوانا.

نسخ سده سیزدهم با تاریخ ۲۴ که شاید ۱۲۴۰ باشد، عنوانها و خط روی

برخی مطالب شنگرف آمیخته با سیاهی، بر پشت برگ ۱ یک مهر بیضی با

عبارت [یا حسن بن علی ۱۲۴۰] دیده می شود.

کاغذ: هندی فرنگی کیود و نخودی، ۱۲۰×۶۵، ۱۲۷ برگ، ۲۰ سطر.

شماره پیشین: ۱۰۹۴ - ۱۷۳۴.

ع/۲۲۴۵

(نحو زبان عرب)

بهجة المرضية فی شرح الالفية

متن منظوم ألفیه از: ابن مالک محمد (۶۰۰ - ۶۷۲).

شرح از: سیوطی جلال الدین (۸۴۰ - ۹۱۱).

نسخه مکرر شماره ۲۰۶۲/ع.

نسخ خوش، با تاریخ ۱۰ ربیع الاول ۱۲۵۹ نام نویسنده با عبارت [کتبه العبد

الفقیر سنة ۱۲۵۹] تعیین شده است و دنبال آن یک مهر چهار گوشه ۷×۷

میلیمتر دیده می شود که کلمات [ابن حسن الموسوی] در آن خوانده

می شود، عنوانها و خط روی متن ها مرکب سرخ فرنگی، در نیمه اول نسخه،

متن الفیه در سرصفحه ها نوشته شده است، حاشیه های توضیحی با نشان

«عقیل»، «ابن عقیل»، «عبد الغفار» (گ ۱۷)، «شواهد»، «لمحرره ۱۲۶۲ و

۱۲۶۳»، «محمود الکرمانی ۱۲۶۳» (گ ۹۹) و جز آن دارد که در کرانه

صفحه ها به صورت نقاشی گنبدی یک یا چند طبقه نوشته شده است، در

حاشیه گ ۶۳ یک شوخی جنسی با تاریخ بروجرد ۱۲۶۳ نوشته شده است،

پشت گ ۱ ر و ۱۴۷ ب یادداشت هائی هست.

جلد: تیماج زرد، یک لا، فوسوده، با جدول ضربی.

کاغذ: فرنگی سپید شکر، ۲۰۵×۱۴۵ و ۱۳۰×۸۰، ۱۴۷ برگ، ۱۶ سطر.

شماره پیشین: ۸۳۷ - ۱۴۷۶.

ع/۲۲۴۶

مجموعه

شامل:

- ۱ - شرح انموذج، از گ ۱ تا ۳۰ ب.
  - ۲ - شرح تصریف عربی، از گ ۳۴ تا ۱۲۳.
- در برگهای ۳۱ تا ۳۴ و برگ ۱۲۴ یادداشت‌هایی پراکنده است.
شماره پیشین: ۸۴۲ - ۱۴۸۱.

ع/۲۲۴۶/۱

شرح انموذج

(نحو - عربی)

متن از: جارالله زمخشری (۴۶۷ - ۵۳۸) محمود بن عمر.

شرح از: محمد بن عبدالغنی اردبیلی (۶۴۷).

مکرر نسخه هایش ش ۳۳/ع (ج ۷ ص ۳۴)، ش ۲۳۵/ع (ج ۷ ص ۲۰۸) و

ش ۱۷۵۴/ع (ج ۱۰ ص ۳۳۲).

آغاز نسخه افتاده: و کطلبتہ فی نحو جائتی ما طلبتہ (برابر سطر ۳ صفحه ۱۴۹ نسخه

ش ۲۳۵ ع این کتابخانه).

به نسخ زیبای عبدالعظیم بن محمدطاهر الویری (گ ۳۰ ب)، تنها برگ ۱۶ به

نستعلیق نوشته شده است، این رساله در برگهای ۱ تا ۳۰ ب مجموعه جای

دارد.

ع/۲۲۴۶/۲

شرح تصریف

(صرف - زبان عرب)

متن از: عزالدین ابراهیم بن عبدالوهاب زنجانی (زنده تا ۶۵۵) معروف به عزّی.

شرح از: نقتازانی (۷۱۲ - ۷۹۱) مسعود بن سعد.

مکرر نسخه ش ۲۱۹۵/ع که قبلاً معرفی کرده ام.

آغاز، مقدمه را ندارد: اعلم ان التصریف و هو تفعیل من الصرف...

انجام، برابر است با انجام نسخه ش ۱۷۴۵ این کتابخانه: و حسنه

او ملیحة او غیرها للنوع و کذا البوقی و السلام و الاکرام سنة ۱۲۳

(شاید ۱۰۲۳)

نستعلیق خوش، از گ ۳۴ تا ۹۰ که از اینجا به نسخ تبدیل شده است و تا پایان نسخه گ ۱۲۳ ب نسخ است، در بخش نستعلیق اندکی حاشیه های توضیحی دارد با نشان «۲۲»، انجام برابر با سطر ۳ (گ ۲ ب) نسخه ۱۷۳۳ این کتابخانه، نام نویسنده ندارد لیکن خط آن با شرح انموذج که پیش از این در همین مجموعه به خامه عبدالعظیم بن محمدطاهر الویری است نزدیک است، نسخ و نستعلیق هر یک شبیه دیگری است، این رساله در برگهای ۳۴ تا ۱۲۳ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۴۷

مجموعه

شامل:

۱ - اثنی عشریه صلاتیه (فقه عربی)، از بهائی (۹۵۳ - ۱۰۳۰)، از گ ۱ تا ۴۱ ب،

۶ تا ۱۲ سطر.

۲ - اثنی عشریه صومیه، از گ ۴۲ تا ۶۱، ۸ تا ۱۲ سطر، در تاریخ ۲۸ ربیع الثانی

سال ۱۰۵۳ نوشته شده است.

۳ - اثنی عشریه حجیه، از گ ۶۲ - ۷۳، ۱۰ تا ۱۱ سطر.

۴ - مصباح المبتدی و هداية المقتدی، از ابن فهد حلی (۷۵۷ - ۸۴۱)،

از گ ۷۴ تا ۹۶، ۱۳ سطر.

۵ - اصول و فروع دین (فقه عربی)، از گ ۹۷ تا ۱۰۷، ۱۰ سطر.

۶ - اصول دین (کلام عربی)، از گ ۱۲۴ تا ۱۵۵ ب، ۱۲ سطر.

۷ - فقه و کلام (فقه عربی)، از گ ۱۲۴ تا ۱۵۵ ب، ۱۰ سطر.

۸ - غایة الايجاز لخائف الاعواز، از گ ۱۵۶ تا ۱۵۷ ب، ۱۲ سطر.

۹ - صیغ عقود، از گ ۱۵۸ تا ۱۸۲، ۱۳ سطر.

۱۰ - فقه ناشناس، از گ ۱۸۳ تا ۱۹۷ ب، ۸ سطر.

جلد: تیماج مشکى، فرسوده، مقوایی، آستر کاغذ سپید.

کاغذ: فرنگی، نخودی، ۱۵/۵×۲۰/۵، ۱۹۸ برگ.

شماره پیشین: ۵۸۶ - ۱۲۲۴.

ع/۲۲۴۷/۱

(فقه شیعه)

اثنا عشریه صلاتیه

شیخ بهائی (۹۵۳ - ۱۰۳۰) محمد بن حسین پنج کتابچه به نام اثنا عشریه دارد: (۱) اثنا عشریه طهارت، (۲) اثنا عشریه نماز، (۳) اثنا عشریه زکات، (۴) اثنا عشریه صوم = روزه، (۵) اثنا عشریه حج.

تحریری جدید از این اثنا عشریه که به دستور ابن خاتون عاملی به انجام رسیده به شماره ۲۰۴۱/ع در این فهرست معرفی شده است.

جای گفتگو سه شماره از اصل اثنا عشریه است که در مجموعه زیرین (ش ۲۲۴۷) جلد شده است.

اثنا عشریه صلاتیه در نماز است. این رساله را شیخ بهائی به عنوان دومین اثنا عشریه از پنج همانند آن ساخت و روز مولود پیامبر به سال ۱۰۱۲ آن را به پایان رسانید، و بر آن شرح و حاشیه‌ها نگاشته شده است که شش تا از آنها در ذریعه ج ۶ ص ۱۱ و ج ۱۳ ص ۶۲ یاد شده است.

نسخه ما به نسخ بی تاریخ سده یازدهم به روزگار زندگی مؤلف (م ۱۰۳۰) نوشته شده است حاشیه‌ها با نشان «منه دام ظله» دارد، فهرست ۱۲ فصل در مقدمه هست و پس از آن چند برگ افتادگی دارد، این رساله در برگهای ۱۱ تا ۴۱ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۴۷/۲

(فقه شیعه)

اثنا عشریه صومیه

چهارمین اثنا عشریه شیخ بهائی است که در صفحه پیش یاد شد، و در این مجموعه دومین آنها قرار گرفته است. مؤلف چرکنویس آن را در پایان شعبان سال ۱۰۱۹ و پاکنویس آن را در ۱۰۲۰ به انجام رسانیده است (ذریعه ج ۱ ش ۵۶۵) مؤلف در آغاز گوید: آن را پس از دو اثنا عشریه صلات و حج تألیف نموده

است. نسخه‌هایی از آن در ذریعه یاد شده است. رساله در هفت فصل و یک خاتمه، و هر فصل آن به دوازده فصل کوچک تر تقسیم شده است. فهرست ۷ فصل بزرگ چنین است: (۱) امساک از دوازده چیز (گ ۴۲)، (۲) دوازده روزه واجب (گ ۴۷)، (۳) دوازده صوم مستحب (گ ۵۱)، (۴) دوازده صوم حرام (گ ۵۳)، (۵) دوازده شرط روزه (گ ۵۵)، (۶) دوازده مانع روزه (گ ۵۷)، (۷) دوازده صوم مکروه (گ ۵۹). خاتمه دوازده مزیت ماه رمضان (گ ۶۰).

نسخ مانند دیگر رساله‌های مجموعه، عنوانها شنگرف، عبارت فرغ من کتابته بیده لفسه یوم الخمیس ۲۸ ربیع الثانی ۱۰۵۳ بید صاحبه محمد ابن ... (بریده شده است گ ۶۱ ب)، حاشیه‌ها با نشان «منه دام ظله» دارد که ظاهراً نقل عبارت باشد از نسخه‌ای که در زندگی مؤلف نوشته شده است، زیرا که این نسخه ۲۳ سال پس از مرگ بهائی به سال ۱۰۳۰ نوشته شده است، هر صفحه ۸ تا ۱۲ سطر است و در برگهای ۴۲ تا ۶۱ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۴۷/۳

(فقه شیعه)

اثنا عشریه حجیه

پنجمین و آخرین اثنا عشریه شیخ بهایی است که در صفحه قبل عنوان شد، و در این مجموعه بعد از دو اثنا عشریه صلاتیه و صومیه قرار گرفته است. صفحات آخر این رساله که در بیان آداب و مناسک حج بوده، از این مجموعه ساقط شده است و معلوم نیست که در کل چند فصل داشته است. و آنچه از این رساله در این مجموعه آمده شامل ۱۸ فصل بزرگ است که هر کدام به ۱۲ فصل کوچک تقسیم شده است.

آغاز: الحمد لله على آلائه والصلوة على ابنيائه و اوليائه، و بعد فيقول احوج ...

(گ ۶۲ ر).

نسخ مانند دیگر رساله‌های این مجموعه، عنوانها شنگرف، صفحات آخر افتاده و تاریخ تحریر ندارد لیکن با دیگر رساله‌های مجموعه هم خط است که در پایان صومیه تاریخ ۲۸ ربیع الثانی ۱۰۵۳ (گ ۶۱ ب) دارد، این رساله در برگهای ۶۲ تا ۷۳ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۴۷/۴

(فقه شیعه)

مصباح المبتدی و هداية المقتدی

از: ابن فهد حلی (۷۵۷ - ۸۴۱) جمال الدین ابوالعباس احمد بن محمد بن فهد.

در اعمال واجب و مستحب نماز و مقدمات آن است.

آغاز: الحمد لله مانح التوفيق و موضح الطريق... و بعد فهذه مقدمة يشتمل على الواجب و الندب من فقه الصلاة... و سميتها مصباح المبتدی و هداية المقتدی و فيها ثلاثة ابواب الباب الاول في المقدمات و هي احدى عشرة الطهارة... (۷۴ب)...

انجام: و صلاة الاعرابي فانها اربع و ليكن هذا آخر ما اردناه في هذه الرسالة و الحمد لله... ان يجعل ما بقى من ايام هذه المهلة مقصورا على ما فيه رضاه... و الحمد لله رب العالمين (گ ۹۶ب).

این کتابچه در سه باب است: (۱) مقدمات نماز، (۲) افعال نماز، (۳) خلل و باطل کننده های نماز. برخی آن را به نادرست، به علی کرکی (م ۹۴۰) منسوب داشته اند (ذریعه ج ۲۱ ص ۱۱۷ ش ۴۲۰۴). چهار نسخه آن در ذریعه شناسانده شده است.

نسخ، بی نام و تاریخ، هم خط باقی مجموعه که در گ ۶۱ تاریخ دارد (ربیع الثانی ۱۰۵۳)، در شش برگ پایانی حاشیه هائی با نشان «شرح» دارد، این رساله در برگهای ۷۴ ب تا ۹۷ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۴۷/۵

(فقه شیعه)

اصول و فروع دین

آغاز: الحمد لله المنعم على خلقه بالايجاد، المتعالى عن الاضداد... و بعد فهذا كتاب لطيف ظريف... مختصة بمصالح الدين (گ ۹۷ ر) و قد رتبها على فصول... الفصل الاول يحتوي على معرفة الله. الفصل الثاني معرفة الصلاة... و الفصل الثالث صلاة الآيات. الفصل الرابع صلاة الأموات (گ ۹۸ ر)...

انجام (در نماز میت): يعادى اولياك فالعنه فى عبادك و احرقه فى بلادك و اصله حرّ نارک، املا قبره ناراً و جوفه ناراً أنك على كل شئ قدير و الحمد لله.

نسخ همانند همه مجموعه، لیکن صفحه های این بخش کوچکتر است، پس از

آن یک صفحه با خط بد دعا و حرز است (گ ۱۰۸)، این رساله در برگهای ۹۷ تا ۱۰۷ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۴۷/۶

(کلام - شیعه)

اصول دین

در باره واجب الوجود و پیامبر و امامان دوازده گانه.

برگهائی پراکنده است که از رساله پیشین (ع/۲۲۴۷/۵) جدا نهاده شده است.

آغاز (افتاده): واجب الوجود بمعنی انه لا یفتقر فی وجوده الی غیره... (گ ۱۰۹ ر)...

انجام: و یجبان بالقلب على الاعیان و باللسان و الید على الکفایة، اذا قام به البعض سقط عن الباقيين. تمت الرسالة و الحمد لله (گ ۱۲۳ ب).

این رساله در برگهای ۱۲۴ تا ۱۵۵ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۴۷/۷

(فقه شیعه)

فقه

فقه ناشناس ناقص بی آغاز و انجام، برگهائی است پراکنده.

آغاز (افتاده): ذلك حکمته و لثلا ینتقض غرضه و ان یعلم انه تعالی لیس بجسم و لا ما یتألف و الا لاحتاج الی حیّزه (گ ۱۲۴ ر).

انجام: و مما تعم به البلوی مخالطة الناس، و الاصل طهارة المسلمین منهم حتى یعلم النجاسة... و مما تعم به البلوی الطرقات (گ ۱۵۵ ب) پایان کتاب افتاده است.

برخی عنوانهای باقی مانده کتاب را برای مطابقت دادن در زیر می آورم:

از عنوانهای درجه دوم: «و مما تعم به البلوی...» است.

القاعدة الثانية فی التکالیف السمعیة، و لنودع ذلك فی خمس مقاصد المقصد الاول الصلاة (گ ۱۲۷ ب).

مقدمات الصلاة السبعة (گ ۱۲۸).

الواجب فی الصلاة ثمانية (گ ۱۳۳).

صلاة الکسوف (گ ۱۳۸).

المقصد الثاني: الزکات (گ ۱۳۹).

الخمس (گ ۱۴۲ ب).

المقصد الثالث الصوم (گ ۱۴۳).

الرابع الحج (گ ۱۴۴).

المقصد الخامس الجهاد (گ ۱۴۹).

این رساله در برگهای ۱۵۶ تا ۱۵۷ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۴۷/۸

(فقه شیعه)

غایة الایجاز لخائف الاعواز

فیما لایسع المكلف جهله بل یبطل صلاته

در چیزهایی که دانستن آنها برای مکلف لازم است و گرنه موجب بطلان نماز او است از تألیفات ابن فهد حلی (۷۵۷ - ۸۴۱) جمال الدین ابو العباس احمد بن محمد بن فهد، در واجبات نماز در دو فصل است (ذریعه ج ۱۶ ص ۹ ش ۳۷).

آغاز: الحمد لله سابع الانعام و مبین الاحکام ... و بعد فهذه رسالة وجيزة تشتمل على ما لایسع المكلف جهله من واجب الصلاة ... و سميتها «غایة الایجاز لخائف الاعواز». و فیها فصلان. الفصل الاول فی الطهارة ... (گ ۱۵۶ ب)...

انجام نسخه ما افتاده است: ولو تنجس الكل سقط فرض التیمم. ولو كان ...

این کتاب به سال ۱۳۰۰ هـ در بمبئی همراه اسرار الصلاة شهید دوم در ۳۱ ص چاپ شده است (ذریعه ۱۶ ص ۹ ش ۳۷ و فهرست مشار عربی).

نسخ مانند همه مجموعه، بی نام، در سده یازدهم، عنوانها شنگرف، تنها سه صفحه آغاز کتاب را دارد، اندکی حاشیه های توضیحی با نشان «ه» دارد، این رساله در برگهای ۱۵۶ تا ۱۵۷ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۴۷/۹

(فقه شیعه)

صیغ عقود

از: نگارنده ناشناس.

مکرر شماره ۲۲۴۲/۱ ع است که با آن تطبیق داده شد. آغاز و انجام این نسخه ناقص است.

این رساله در برگهای ۱۵۸ تا ۱۸۲ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۴۷/۱۰

(فقه شیعه)

فقه

فقهی است ناشناخته به زبان عربی.

آغاز (افتاده): منه أن یقدر و یعلم. و قد بینا أنه قادر عالم فیکون حیثاً بالضرورة. و یجب

ان یعتقد انه تعالی قادر علی کل مقدور، عالم بكل معلوم (گ ۱۸۳ ر)...

انجام: و یجب ان یعتقد ان الله تعالی کلف عباده الشرایع المعلومة من دین النبی (ص)

فمنها الصلاة الیومیة (گ ۱۸۷) ... و منها الخمس (گ ۱۹۳) ... و منها الحج و العمرة

(گ ۱۹۳ ب) ... فیکول: اسعی سعی الحج حجة الاسلام (گ ۱۹۷ ب) ... قریة الی الله، ثم یمضی

الی منی فلیبت بها لیلالی التشریق و هی لیلة (گ ۱۹۷ ب افتاده است)...

این رساله در برگهای ۱۸۳ تا ۱۹۷ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۴۸

(قواعد فقه)

القواعد و الفوائد

یا «القواعد الکلیة»

مؤلف شهید اول (۷۳۴ - ۷۸۶) محمد بن مکی جزینی جبل عاملی نگارنده

«اللمعة الدمشقیة» است که یاد وی در ش ۲۰۳۲ ع گذشت و کتاب در قواعد کلی

فقهی و اصولی است که در استنباط احکام بکار می رود. مکرر شماره های ۱۷۳ ع

(انوار ج ۷ ص ۱۵۲) که ایشان اشتبهاً آنرا «قواعد الاحکام» تألیف علامه حلی

شناخته اند و نیز مکرر شماره ۱۴۸۵ ع (انوار ج ۹ ص ۵۰۵) که ایشان آنرا نیز

«قواعد الاحکام» لیکن تألیف شهید شمرده اند، که باید اصلاح گردد.

قواعد شهید با آنکه نظمی دقیق ندارد مدتها در ایران کلاسیک بود و تدریس

می شد از این رو حاشیه و شرح بسیار دارد (ذریعه ۱۷ ص ۱۹۳ ش ۱۰۲۹) نه حاشیه

آن در ذریعه (ج ۶ ص ۱۷۳) و چهار شرح آن در ذریعه ج ۱۴ ص ۱۶ یاد شده است.

مشار در فهرست مطبوعات عربی مانند ذریعه تنها یک چاپ سال ۱۲۷۰ این کتاب را

یاد کرده اند. عنوان مطالب «فائدة» و «قاعدة» می باشد، نظمی شایسته ندارد.

آغاز: اللهم انی احمدک والحمد من نعمائک و أشکرک والشکر من عطاءک و اصلی ... و تجعل ما عز مناعلیه من تألیف هذه القواعد و الفوائد (گ ۷ ب)...

انجام: و منها انتظار الامام المؤکد فی صلاة الخوف و بهذا یوصف بالوجوب. الی هنا انتهى کلامه (ره) علی يد العبد حسین بن الحسن المشرقی فی رابع صفر من شهر سنة اربعة و سبعین و ثمانمئة حامداً لله مصلياً... والحمد لله وحده، فهذه قواعد التحريری، للعالم العلامة الشهيد. والحمد لله رب العالمین (گ ۲۰۷ ب).

نسخ نزدیک به تعلیق، در سده نهم، به خامة حسین بن حسن مشرقی در چهارم صفر سال ۸۷۴ (گ ۲۰۷ ب)، پایان نامه نسخه به صورت مثلث معکوس نوشته شده که دو پهلوئی آن با خط شنگرف مشخص شده است، در زیر خط شنگرف گواهی بلاغ تصحیح با نسخه ای دیده می شود که با نسخه اصل مقابلت شده بوده است، بلاغ تصحیح در گ ۱۳ ب نیز دیده می شود، اندکی حاشیه توضیحی دارد و در (گ ۱۳۳) حاشیه ای با عنوان «من تفسیر النیشابوری» هست، افتادگی ها با نشان «صح» نیز در حاشیه صفحات دیده می شود، در گ ۱ شعری از متنبی، سپس یک مهر بیضی شکل با عبارت [لا اله الا الله الملك الحق المبين عبده محمد تقی] و بر بالای آن [مما وهبني والدي دام ظلّه] دیده می شود و در زیر آنها دو یادداشت از تفسیر نیشابوری و از «غریبین» نوشته شده است، در (گ ۱ ب) چند شعر و یادداشت و در گ ۲ شعری منسوب به حاتم و در گ ۳ ب افسانه تلمودی اصحاب کهف بنقل از نظام در تفسیر نیشابوری و در گ ۴ در باره کتاب و عترت پیامبر دارد، در گ ۵ تا ۵ ب ردب امامیه بنقل از فاضل نیشابوری در تفسیر مطلبی دارد، در گ ۶ مهر بیضی با عبارت [یشق بذی المنن الحسن بن ابی الحسن سنة ۱۰۶۱] دیده می شود. در گ ۷ چند نسخه پزشکی و معجون الفلاسفة است.

جلد: تیماج زرد تیره قهوه ای، مقوایی، ضربی، ترنج در وسط و دو نیم ترنج بالا و پائین با عطف مقوایی و تیماج ضربی قهوه ای که بهتر مانده است.

کاغذ: سمرقندی، نخودی، ۱۸۰×۱۳۰ و ۱۲۵×۹۰، ۲۰۸ برگ.

شماره پیشین: ۶۱۹ - ۱۲۵۷.

ع/۲۲۴۹

(اصول فقه)

استصحاب

یکی از مباحث عقلی اصول فقه است که بنا بر آن هر حکم بر جای خود پابرجا و ثابت می ماند تا خلاف آن ثابت شود، و به تعبیر اصولیان: «هیچ حکم مشکوک حکم یقین قبلی را نمی شکند» در سده سیزدهم دانشمندان رساله های مخصوص در این باره تألیف نموده اند که یکی از آنها تألیف محمد باقر وحید بهبهانی (۱۱۱۸ - ۱۲۰۶) است که چند نسخه از رساله او در این کتابخانه هست و به شماره ۲۳۱/۳ ع در ج ۷ ص ۲۰۲ معرفی شده و در این مجلد نیز به شماره های ۲۱۲۵/۵ ع و ۲۱۵۰/۳ ع و ۲۱۵۱/ع و همچنین استصحاب سید مجاهد (م ۱۲۴۲) به شماره ۱۹۹۴/۲ ع یاد شده است.

رساله استصحاب جای گفتگو تألیف شیخ محمد هادی بن محمد امین تهرانی (م ۱۳۲۱) است که در نجف فوت شده است (ذریعه ج ۲ ش ۹۴) و شاید این مؤلف از خویشاوندان شیخ هادی نجم آبادی بن مهدی بن باقر مؤلف «تحریر العقلاء» (ذریعه ج ۳ ش ۱۳۹۳) است که خویشاوندانی در نجف داشته و برخی از ایشان در (ذریعه ج ۳ ش ۶۸۰) یاد شده اند.

آغاز: الحمد لله رب العالمین... و بعد فیقول المسکین المستکین محمد هادی بن محمد امین انه قد سئل من لایسعی مخالفة انی احرر فی الاستصحاب... فاقول: الاستصحاب عند الفقهاء (گ ۳۰ ب)...

انجام ناتمام مانده است

در گ ۳۱ تا پایان این مجلد گ ۲۱۹ به خط نسخ متوسط بد، بی تاریخ نوشته شده است، ۳۰ برگ پیش از این رساله نیز اصول فقه و ناشناخته است با همین خامه که گویا از محمد هادی بن محمد امین مؤلف استصحاب باشد و نسخه چرکنویس اوست در گ ۱۵۴ افزودگی و خط زدگی دیده می شود که جز از مؤلف نشاید، رساله در میان صفحه ۲۱۹ با عبارت [الامر العاشر] به پایان می رسد.

جلد: تیماج سرخ، یک لا، آستر کاغذ نخودی فرسوده.

کاغذ: فرنگی، سپید، ۲۱۰×۱۵۰ و ۱۶۰×۱۰۰ و گاهی ۱۷۰×۱۰۰، ۲۲۰ برگ، ۲۰

تا ۲۸ سطر دارد برگ ۲۲۰ سفید مانده است.

شماره پیشین: ۵۸۲ - ۱۲۲۰.

ع/۲۲۵۰

(پزشکی)

شرح اسباب

متن «الاسباب و العلامات» در پزشکی نگارش نجیب سمرقندی (م ۶۱۹) یا نجیب الدین ابو حامد محمد بن علی بن عمر سمرقندی پزشک، که به هنگام یورش تاتار به سمرقند کشته شد. از تألیفات او «الغذیه للمرضی»، «الغذیه و الاشریه للاصحاء»، «الاسباب و العلامات»، «قرابادین کبیر»، «قرابادین صغیر» و «مداوأة وجع المفاصل» است که شرح آن در عیون الانباء فی طبقات الاطباء (ج ۲ ص ۳۱)، الوافی بالوفیات صفدی (ج ۴ ص ۱۸۴)، کشف الظنون و هدیه العارفين (ج ۲ ص ۱۱۰) آمده است.

آغاز اسباب: الحمد لله على نعمائه السابعة... (کشف الظنون ج ۱ ص ۷۷).

شرح اسباب از نفیس بن عوض بن حکیم برهان الدین پزشک کرمانی در گذشته ۸۴۲ است که در سمرقند به نام الغ بیک در صفر ۸۲۷ به پایان رسانیده است (هدیه العارفين ج ۲ ص ۴۹۸).

او را است: «شرح موجز القانون» در پزشکی و «شرح اسباب و علامات» که جای گفتگوی کنونی ما است. شارح در سمرقند به سال ۸۲۷ از آن فراغت یافته به شاه الغ بیک (تولد ۷۹۷، جلوس ۸۵۰، مرگ ۸۵۳) پسر شاهرخ تیموری پیشکش کرده است (ذریعه ج ۱۳ ش ۲۶۳) این شرح مزجی است و یکبار در کلکته ۱۸۳۶ م در ۷۵۵ ص و بار دیگر در لکهنو ۱۸۷۹ م و ۱۲۹۶ م چاپ شده است. که شرح آن در سرکیس، معجم المطبوعات عربی ص ۱۸۶۴ آمده است.

مشار در فهرست مطبوعات عربی ص ۵۳۶ چهار چاپ دیگر را بر آن افزوده است: تهران، سال ۱۲۷۲ در ۴۲۸ ص سنگی؛ تهران، بی تاریخ، سنگی؛ تهران، ۱۲۸۳، سنگی و لکهنو، ۱۹۰۴، سنگی.

پیش از این نیز پنج شماره از این کتاب به شماره های ۵۱۷ ع ج ۸ ص ۱۸، ۷۶۷ ع ج ۸ ص ۲۶۵، ۱۳۲۴ ع ج ۹ ص ۳۰۹، ۴۹۶ ع ج ۹ ص ۵۱۳، ۲۲۵۰ ع معرفی

شده است.

آغاز شرح اسباب: بسملة، حمدلة و الصلاة و السلام الاتمان الاکملان... و بعد فبقول... نفیس بن عوض بن حکیم الطیب: انی قد کنت من اهل بیت مشهورین بهذه الصناعة... و اخترت هذا الكتاب لأن أملی علیه الحواشی (گ ۱ ب)...

انجام: عضّ الاربعة و الاربعین و هو الحيوان المعروف بدخال الاذن... و ربما کفی فيه استعمال الملح و الخل علی موضع العضة و الحمد لله رب العالمین و الصلاة و السلام علی محمد و آله اجمعین. برزفی التاريخ ۲۵ شهر ذی القعدة الحرام سنة ۱۰۷۰.

نسخ، بی نام، در ۲۵ ذیقعدة سال ۱۰۷۰ نوشتن آن پایان یافته است (گ ۴۸۵ ب)، عنوانها و خط روی متن به شنگرف، گاهی عنوان را در کناره صفحه نیز نوشته است، صفحه ها در جدول و کمند آبی رنگ، اندک حاشیه توضیحی به نسخ با نشان «منه رحمه الله»، «قانون»، «۱۲» و «فتح الله» و در برخی جاها بر شرح و متن اعتراض شده است (گ ۳۱۴) مطالبی از ابن ابی صادق (گ ۳۶۹) و قال القرشی (گ ۳۸۵)، حاشیه ها گاه به نستعلیق و عربی بی نشان و گاه به فارسی دارد، مهرها در گ ۴۸۵ ب مهر بیضی با حروف لاتین: علی آقا فخرالدوله ۱۵ آپریل ۱۹۱۰ م با یک مهر چهار گوش عربی، در گ ۲۸۶ ب و ۲۸۷ چند یادداشت و نسخه پزشکی بواسیر و نشانه های آبستنی در صفحه بعد (گ ۲۸۷ ب) اشعاری، منسوب به بو علی سینا در پزشکی به عربی، و در (گ ۴۸۸) اشعاری از صفی الدین حسینی، و ترکیب مومیا و مسائل دیگر، در (گ ۴۸۹ و ۴۸۹ ب) نیز نسخه هائی پزشکی هست، پشت (گ ۱) کتاب شرح اسباب را به فارسی نستعلیق معرفی کرده و در (گ ۱ ب) یک مهر بیضی سپید خوان [علی اصغر] دیده می شود، برگ آخر نیز سپید مانده است.

جلد: مقوایی، رویه تیماج سرمه ای ضربی، ترنج در میان پشت جلد و دور جلد منگنه شده، آستر کاغذ زرد.

کاغذ: ترمه اصفهانی، نخودی، ۱۵۰×۲۷۰، ۴۹۰ برگ، ۲۳ سطر، ۱۸۰×۹۰.

شماره پیشین: ۵۷۱ - ۱۲۰۹.

ع/۲۲۵۱

مجموعه

شامل:

- ۱ - شافیه در صرف، از ابن حاجب (۵۷۰ - ۶۴۶) عمر پسر عثمان، از گ ۱ ب تا ۷۱ ب، نستعلیق، بی نام، تاریخ ۲۰ ربیع الاول ۱۰۹۴ در مشهد الرضا (ع).
 ۲ - شرح شافیه، از نظام الدین حسن قمی نیشابوری (م ۸۵۰)، از گ ۷۳ ب تا ۲۲۹ ب.

نسخ بی نام، عنوانها شنگرف، حاشیه های توضیحی با نشان «ح»، «سید»، «شرح» دارد، عنوانها و خط روی متن شافیه تا نیمه نسخه شنگرف است و از گ ۱۵۶ به بعد سپید مانده است، پشت برگ ۱ یادداشت‌هایی عربی و اشعری به فارسی در صیغه بابهای مزید هست، چهار برگ پایانی سپید و نانوشته است. جلد: مقوایی، رویه تیماج قهوه‌ای فرسوده، یک ترنج بزرگ در میان و دو کوچک در بالا و پائین، لولا مقوایی حنائی، زانودار با آستر ابری، یک ترنج کوچک در میان مثلث.

کاغذ: نخودی، اصفهانی، ۱۹۰×۱۲۰ و ۱۲۰×۵۵ و ۱۳۰×۷۰، ۲۳۵ برگ.

شماره پیشین: ۹۴۳ - ۱۵۸۲.

ع/۲۲۵۱/۱

شافیه

(صرف)

از: ابن حاجب (۵۷۰ - ۶۴۶).

مکرر شماره ۱۹۹۱ع و در صرف زبان عرب است. و چنانکه در شماره ۲۰۳۵ع گفتم این رساله کلاسیک تدریس می شد و شرحها و حاشیه ها دارد (ذریعه ج ۶ ص ۱۰۵ و ج ۱۳ ص ۳۱۳ - ۳۱۴) که یکی از آنها رساله شماره ۲ همین مجموعه است. آغاز و انجام درست مانند شماره های یاد شده دیگر است.

نستعلیق خوش بی نام، در ۲۰ ربیع الاول ۱۰۹۴ در مشهد الرضا (ع) پایان یافته است (گ ۷۱ ب)، در گ ۷۲ پشت و رو، شرحی است به فارسی بر جمله های معروف زیرین: [وَخَضْمَسَنَجَحٍ، يَضْكَسُ، نَوْسٌ، سَيْضٌ، نَعْكُو، ضَمْسَنِي،

وضعی، سَظْوِي، اضْنَكْسُ ضاسمک، سَكْضَاء، سَنُضَدِد] دارد، که هر واژه آن معرّف بابهای یکی از معتلات را نشان می دهد، نیمه اول نسخه حاشیه ها با نشانهای «رضی»، «ح ار»، «تاج» دارد، عنوانها شنگرف است، در برگهای ۱ ب تا ۷۲ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۵۱/۲

(صرف)

شرح شافیه

متن شافیه شماره پیشین این مجموعه و در صرف زبان عربی است. شرح از نظام اعرج نیشابوری (درگذشته پس از ۸۵۰) حسن بن محمد بن حسین قمی، نظام الدین صاحب «غرایب القرآن و رغائب الفرقان» که به نام تفسیر نیشابوری چاپ شده است، و «شمسیه» در حساب و «توضیح التذکرة» در شرح تذکرة خواجه نصیر، و «اوقاف القرآن» و «لب التأویل» که هر دو چاپ شده است. «شرح شافیه» که جای گفتگوی ما است، مکرر شماره ۱۴۶۴ع فهرست آقای انوار (ج ۹ ص ۴۹۱) است، آغاز نیز مطابق همان است.

انجام: و لهذا الماسئل ابو علی عن مثل ماشاء الله من اولق لم یین منه لأجل ما یشاء. وههنا تمت الاسباب المحتاج إليها فی التصریف، بتوفیق الملک... فی غرة شعبان و الله اعلم بالصواب (گ ۲۲۹ ر).

سپس مطلبی در باره خط بود که اکنون سه صفحه از آن باقی و پس از آن افتاده است و چنین آغاز می شود: الخط المشهور تصویر اللفظ (گ ۲۲۹ ر)... کما یجئ فی آخر الكتاب (گ ۲۳۰ ب)... من اجل ان مبنی الكتابة علی الابتداء و الوقف کتب تاء التأنیث (افتاده است) (گ ۲۳۰ ب).

این رساله در برگهای ۷۳ ب تا ۲۲۹ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۵۲

(رجال)

مجموعه رجالی

حجة الاسلام شفتی محمد باقر پسر محمد تقی (۱۱۷۵ - ۱۲۶۰) ۲۲ رساله در شرح احوال ۲۱ تن از راویان اخبار به اضافه یک گروه از یاران کلینی بنگاشت که

درباره هر یک از ارزش و اعتبار روایات او، شرح احوال و تعیین دقیق زمان و طبقه روایتی وی بحث کرده است، و در آغاز هر یک نام مؤلف (باقر شفتی) یاد شده است.

نسخه های این مجموعه در کتابخانه های رضوی و مرعشی و مجلس و دانشگاه فراوان است:

ترتیب بخشهای این مجموعه رجالی گوناگون است، در اینجا برای مقایسه ترتیب نسخه هایی را که به سال ۱۳۰۵ - ۱۳۱۴ هـ. به چاپ سنگی پخش شده است در زیر می آورم تا دیگر نسخه ها با آن سنجیده شود:

۱) ابان بن عثمان ص ۲ تا ۱۰، ۲) ابراهیم بن هاشم ص ۱۰ تا ۲۵، ۳) ابوبصیر ص ۲۵ تا ۴۰، ۴) احمد برقی ص ۴۰ تا ۴۴، ۵) احمد بن محمد بن عیسی ص ۴۴ تا ۴۶، ۶) اسحاق بن عمار ص ۴۶، ۷) حسین بن خالد ص ۹۱، ۸) حماد بن عیسی ص ۹۸ تا ۱۰۶، ۹) سهل بن زیاد ص ۱۰۶، ۱۰) شهاب بن عبدربه ص ۱۱۲، ۱۱) عبدالحمید العطار ص ۱۱۳، ۱۲) پسر او محمد بن عبدالحمید، ۱۳) عده کلینی ص ۱۱۴، ۱۴) عمر بن یزید ص ۱۲۵، ۱۵) ماجیلویه ص ۱۲۸، ۱۶) محمد بن احمد ص ۱۳۳، ۱۷) محمد بن اسماعیل ص ۱۳۵، ۱۸) محمد بن خالد برقی ص ۱۴۱، ۱۹) محمد بن سنان ص ۱۴۳، ۲۰) یقطینی ص ۱۵۰، ۲۱) محمد بن فضیل ص ۱۵۷، ۲۲) معاویه ص ۱۵۹.

این نسخه مجموعه شامل یک مقدمه و هفده شماره از آن رساله های شفتی است.

— مقدمه، فهرستواره ای است از هفده رساله این مجموعه، به خامه یکی از شاگردان حجة الاسلام شفتی، که به جهت شباهت خط گمان می رود شیخ محمد ابراهیم قزوینی ابن محمد حسن باشد که مجموعه به دستور وی به دست افراد زیرین نوشته شده است:

۱ - خود دستور دهنده و گردآورنده مجموعه که مقدمه (گ ۱ و ۲) و رساله های ۱۵ و ۱۶ و ۱۷ (گ ۱۵۰ تا ۱۶۲ ب) را نوشته است.

۲ - گ ۳ تا ۶۰ که نسخ ریز بی نام و تاریخ از فردی ناشناس مانند رساله های ۲ و ۳ و ۴ است.

۳ - گ ۶۲ تا ۹۳ ب نستعلیق قاسم بن علی به دستور محمد ابراهیم قزوینی گردآورنده مجموعه نوشته شده است (گ ۹۳ ب).

۴ - گ ۹۴ ر تا ۱۰۴ ر همان نسخ ریز بی نام و تاریخ از همان ناشناس.

۵ - گ ۱۰۶ ر تا ۱۱۳ ب نسخ درشت متوسط از محمد بن قنبرعلی کرد قزوینی است، که به دستور شیخ ابراهیم زید عزه (همان گردآورنده مجموعه) نوشته است.

۶ - گ ۱۱۴ ر تا ۱۲۸ ب نسخ ریز دیگری است و نام کاتب ساییده شده و برجای آن چنین نوشته شده است: ابن محمد حسن شیخ ابراهیم القزوینی در پنجشنبه ۲۸ محرم ۱۲۴۴. سپس پایین تر گردآورنده مجموعه با خط نستعلیق نوشته است: هنگامی که در اصفهان در خانه استاد معظم سید محمد باقر دام ظلّه مشرف بودم این رساله ها را استکتاب نمودم. توقف من دو سال شد، ورود من بدانجا پنجشنبه ۱۷ صفر ۱۲۴۳ بود.

من گمان دارم که این ابراهیم بن محمد حسین قزوینی که نامش به جای نام ساییده شده کاتب رساله نوشته شده، همان گردآورنده این مجموعه باشد که شاگرد حجة الاسلام نیز بوده است.

۷ - گ ۱۲۹ ر تا ۱۳۷ دو رساله ۱۱ و ۱۲ نسخ درشت محمد شفیع بن ابو محمد قمی بتاریخ ۲۳ ذیقعده ۱۲۴۴ (گ ۱۳۴ و ۱۳۷).

۸ - گ ۱۳۸ ر تا ۱۴۸ نسخ درشت با امضای اقل تلامذ مصنف (حجة الاسلام شفتی) است که خود را الآثم بن الحاج محمد قاسم الارانی الکاشی محمد حسین می خواند، او رساله ۱۳ (محمد بن اسماعیل) را در شوال ۱۲۴۳ (گ ۱۴۸ ب) نوشته است. سپس کسی که شاید خود گردآورنده مجموعه (شیخ ابراهیم) باشد، بر نام کاتب خط بطلان کشیده و در زیر آن در (گ ۱۴۶ ر) نوشته است [تمت فی الثلاثا شهر ذیقعده ۱۲۴۴] پس او نام کاتب را انداخته و تاریخ کتابت را ۱۳ ماه به عقب کشیده است. و نیز در (گ ۱۴۸ ب) در کنار نام واقعی کاتب که بر آن خط بطلان کشیده، نوشته است [الخاطی ابراهیم القزوینی من شهر صفر المظفر ۱۲۴۴]. شاید ابراهیم قزوینی برای تکمیل این مجموعه رجالی دو رساله ۱۳ و ۱۴ را در جایی یافته و نام کاتب و تاریخ کتابت را تغییر داده باشد.

۹ - در پایان گ ۱۵۰ ب تا ۱۶۲ ب، سه رساله ۱۵ و ۱۶ و ۱۷ نسخ به خط خود گردآورنده مجموعه است که خود را چنین معرفی می کند: و قد وقع الفراغ من كتابة النسخة المرقومة فيها من نسخة التي نقلت بخط المصنف دام ظلّه العالی ... حين تشرفی بخدمته، العبد الآثم ابن محمد حسن محمد ابراهیم القزوینی لیلۃ السبت ۲۰ ذیقعدہ اربع و اربعین بعد المائین و الالف. و چنانکه می بینید چندین غلط دارد.

و در کنار راست پایین صفحه همین چند سطر پایان نامه را به خط نستعلیق و با همین امضای: ابن محمد حسن ابراهیم نوشته است. این چند کلمه نستعلیق با نستعلیق حاشیه های منه دام ظلّه سراسر مجموعه همانند است.

اینک فهرست هفده رساله این مجموعه:

۱ - ابوبصیر، از گ ۲ تا ۲۳، نسخ ریز بی نام و تاریخ.

۲ - ابراهیم بن هاشم، از گ ۲۴ تا ۴۴، نسخ ریز بی نام و تاریخ مانند رساله پیشین.

۳ - ابان بن عثمان، از گ ۴۶ تا ۵۶، نسخ ریز بی نام مانند دو رساله پیشین و ۷.

۴ - احمد اشعری بن محمد بن عیسی قمی، از گ ۵۸ تا ۶۰، نسخ ریز بی نام مانند رساله های پیشین.

۵ - اسحاق بن عمار کوفی ساباطی، از گ ۶۲ تا ۹۳، نستعلیق متوسط، بخط قاسم بن علی حسینی، به دستور شیخ محمد ابراهیم قزوینی.

۶ - حماد بن عیسی جهنی، از گ ۹۴ تا ۱۰۳، نسخ ریز مانند رساله های ۱-۴.

۷ - عبدالحمید عطار بن سالم، از گ ۱۰۳ تا ۱۰۴، نسخ ریز.

۸ - سهل رازی آدمی ابوسعید پسر زیاد، از گ ۱۰۶ تا ۱۱۳، نسخ درشت، به خط محمد بن قنبر علی کرد، به دستور شیخ ابراهیم.

۹ - شهاب بن عبد ربه اسدی، از گ ۱۱۴ تا ۱۱۵.

۱۰ - اصحاب عده، از گ ۱۱۶ تا ۱۲۸، نسخ ۲۸ محرم ۱۲۴۴ در اصفهان.

۱۱ - محمد یقظینی بن عیسی، از گ ۱۲۹ تا ۱۳۴، نسخ محمد شفیع.

۱۲ - عمر بیاع السابری (= شاهپوری) بن یزید، از گ ۱۳۴ تا ۱۳۷، نسخ محمد

شفیع، تاریخ ذیقعدہ ۱۲۴۴.

۱۳ - محمد نیشابوری بن اسماعیل، از گ ۱۳۸ تا ۱۴۶.

۱۴ - محمد برقی ابن خالد، از گ ۱۴۶ تا ۱۴۸.

۱۵ - احمد برقی، از گ ۱۵۰ تا ۱۵۴.

۱۶ - محمد بن سنان، از گ ۱۵۵ تا ۱۶۱.

۱۷ - محمد بن عبدالحمید عطار، از گ ۱۶۲ ر و ب.

حاشیه های توضیحی با «نشان منه دام ظلّه العالی» با خامه نستعلیق دارد، استکتاب کننده مجموعه محمد ابراهیم بن محمد حسن قزوینی شاگرد مؤلف حجة الاسلام شفتی است، هنگامی که در اصفهان در خدمت استاد مشرف بوده، رساله های مجموعه را به دست دیگران نویسانده است، و آخرین رساله «محمد بن عبدالحمید» را در دارالسلطنه اصفهان در شهر ۱۲۴۴ به پایان رسانیده است (گ ۱۶۲ ب).

(رجال روایت)

ع/۲۲۵۲/۱

ابوبصیر

یکی از اصحاب اجماع است، یعنی درستی روایت او مورد اجماع رجال شناسان شیعه است، و چون هم نام هائی درست و نادرست دارد، چندکس برای شناسایی ایشان رساله ها ساخته اند. یکی از ایشان حجة الاسلام شفتی (۱۱۷۵ - ۱۲۶۰) محمد باقر پسر محمد تقی است که رساله جای گفتگو را ساخته است (ذریعه ج ۴ ش ۷۲۲ و فهرست دانشگاه ج ۲ ص ۴۷۵).

این کتابچه، نخستین رساله مجموعه ما (گ ۳ تا ۲۳) است که در جای سومین رساله مجموعه رجالی شفتی چاپ ۱۳۱۴ (ص ۲۵ تا ۴۰) نهاده شده است.

نسخ ریز، بی نام، در سده سیزدهم، مانند رساله های ۲ و ۳ و ۴ در زمان حیات مؤلف (م ۱۲۶۰) نوشته شده است، در برگهای ۳ تا ۲۳ مجموعه جای دارد و حاشیه ها نشان «منه دام ظلّه» دارد.

ع/۲۲۵۲/۲

(رجال - روایت)

ابراهیم بن هاشم

یکی از رسائل رجالی شفتی (۱۱۷۵ - ۱۲۶۰) است که در مجموعه رجالی شفتی چاپ ۱۳۱۴ دومین رساله بوده و در ص ۱۰ تا ۲۵ چاپ شده است. و در مجموعه ما نیز شماره دوم و در برگهای ۲۴ تا ۴۴ می باشد. شفتی در دیباچه این کتاب می گوید: من پیش تر کتابی در احوال این مرد نوشته بودم و چون کمبود داشت، این رساله را در تکمیل آن نگاشتم (گ ۲۴ ر) (ذریعه ج ۴ ش ۷۱۸).

نسخ ریز، بی نام و تاریخ، هم خط رساله های ۱ و ۳ و ۴، در برگهای ۲۴ تا ۴۴ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۵۲/۳

(رجال - روایت)

ابان کوفی بن عثمان

از مردم کوفه بود و در بصره و گاه در کوفه می زیست و از یاران امام صادق (ع) بشمار بود. او از «اصحاب اجماع» نیز شمرده شده، یعنی از کسانی است که شیعه بر صحت روایات او هر چند تک روایت باشد، اجماع داشته اند (ذریعه ج ۴ ش ۷۱۶).

برای معنی اصطلاح «اصحاب اجماع» و تعداد کسانی که در شمار اصحاب اجماع بوده اند. ن. ک. فهرست دانشگاه منزوی ج ۲ ص ۴۷۱ - ۴۷۶. حجة الاسلام شفتی (۱۱۷۵ - ۱۲۶۰) یکی از رساله های رجالی خود را به احوال این مرد اختصاص داده و بدین مناسبت بخشی راجع به اصحاب اجماع نیز در آن گنجانیده است. این رساله شفتی در چاپ ۱۳۱۴ هـ. نخستین رساله مجموعه (ص ۲ - ۱۰) می باشد و در مجموعه دستنویس جای گفتگوی ما، سومین رساله است.

نسخ ریز، بی نام و تاریخ مانند رساله های ۱ و ۲ و ۴ مجموعه است، و در برگهای ۴۶ تا ۵۶ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۵۲/۴

(رجال - روایت)

احمد اشعری بن محمد بن عیسی قمی

یکی از روایان اخبار همزمان احمد برقی (در گذشته ۲۸۰) است. خاندان او از موالی قبیله اشعری حاکمان قم بودند و او به نمایندگی این موالی نزد حکام رفت و آمد داشت. او گروهی از موالی به اتفاق احمد برقی صاحب محاسن برقی را، از قم به تهمت غالی بودن و فارسی خواندن نماز اخراج کرد، پس احمد برقی به ری نزد احمد حسن مازرائی رفت لیکن دوباره احمد برقی آشتی کرد و به قم بازگشت. احوال احمد اشعری را قهپائی در مجمع الرجال ج ۱ ص ۱۶۱ و ۱۶۵ از عبارات فهرست و رجال طوسی و نجاشی و کشی آورده است.

شفتی نیز این رساله را در باره او در ۹۵۰ سطر نگاشت که پنجمین رساله از ۲۰ رساله او در مجموعه رجالی ص ۴۴ - ۴۶ چاپ سنگی شده است. و چهارمین رساله در مجموعه دستنویس جای گفتگوی ما است. (ذریعه ج ۴ ش ۷۳۸) و فهرست دانشگاه (ج ۲ ص ۴۷۵).

نسخ بی نام و تاریخ مانند رساله های ۱ و ۲ و ۳ این مجموعه است، این رساله در برگهای ۵۸ تا ۶۰ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۵۲/۵

(رجال - روایت)

اسحاق ساباطی بن عمار

یکی از روایان است که قهپایی احوال او را از کشی و طوسی در مجمع الرجال ج ۱ ص ۱۸۸ تا ۱۹۵ آورده است. جای گفتگو کتابچه ای است که حجة الاسلام شفتی یاد شده بالا در احوال این مرد نگاشته و در مجموعه رجالی او در ۱۳۱۴ هـ با شماره ۶ در ص ۴۶ - ۸۱ چاپ شده و در مجموعه ما به شماره ۵ (گ ۶۲ - ۹۳) نهاده شده است. به تاریخ ۲۲ رمضان ۱۲۳۹ هـ. و نسخه ما از روی نسخه خط مؤلف با یک واسطه نوشته شده است. ن. ک: ذریعه (ج ۴ ش ۷۴۰) و فهرست دانشگاه (ج ۲ ص ۵۰۵).

نستعلیق متوسط، از قاسم بن علی حسینی، برای مخدوم شیخ ابراهیم قزوینی (گ ۹۳ ب)، این رساله در برگهای ۶۲ تا ۹۳ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۵۲/۶

(رجال - روایت)

حماد جهتی بن عیسی

در گذشته به سال ۲۰۹ هـ. یکی از راویان حدیث است که قهپایی احوال او را در مجمع الرجال ج ۲ ص ۲۲۹ - ۲۳۰ به نقل از رجال و فهرست طوسی و نجاشی آورده و شفتی احوال او را در رساله ای مستقل در ۴۸۰ سطر تهیه کرده که به سال ۱۳۱۴ هـ در مجموعه رجالی ص ۹۸ - ۱۰۶، هشتمین رساله آن مجموعه چاپ سنگی شده است. ن. ک: ذریعه (ج ۴ ش ۷۵۹) و فهرست دانشگاه (ج ۲ ص ۵۶۴).
نسخ ریز، بی نام و تاریخ، هم خط با رساله های ۱ تا ۴ و ۷، این رساله در مجموعه جای گفتگوی ما ششمین رساله است و در گ ۹۴ تا ۱۰۳ ر آن جای دارد.

ع/۲۲۵۲/۷

(رجال - روایت)

عبدالحمید عطار

نام یکی از راویان حدیث است که قهپایی احوال او و برادر و پسرش محمد بن عبدالحمید را در مجمع الرجال ج ۴ ص ۶۹ و ۷۹ و ج ۵ ص ۲۵۱ با نقل عبارت طوسی و نجاشی آورده است. شفتی رساله جای گفتگو را در باره او نگاشت که هفتمین رساله مجموعه ما است و یازدهمین رساله مجموعه رجالی چاپ ۱۳۱۴ هـ است (ذریعه ج ۴ ش ۷۷۹).

نسخ ریز، بی نام و تاریخ، مانند رساله های ۱ تا ۴ و رساله ۶ مجموعه است، که نام کاتب و تاریخ آن در گ ۱۲۸ ب دیده می شود و در برگهای ۱۰۳ تا ۱۰۴ ر آن مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۵۲/۸

(رجال - روایت)

سهل آدمی بن زیاد رازی

یکی از راویان حدیث است که قهپایی احوالش را از طوسی و کشی و نجاشی و غضایری، در مجمع الرجال (ج ۳ ص ۱۷۹ - ۱۸۰) یاد کرده است. حجة الاسلام شفتی نیز شرح احوالش را در رساله ای در ۳۵۰ سطر نگاشته که در ص ۱۰۶ - ۱۱۲

مجموعه رجالی شفتی ۱۳۱۴ چاپ شده است (ذریعه ج ۴ ش ۷۶۷) و در مجموعه ما گ ۱۰۶ تا ۱۱۳ ب را گرفته و به شماره هشتم است.

نسخ درشت تر از باقی مجموعه به خامه محمد بن حاج قنبر علی کردی قزوینی، به دستور شیخ ابراهیم نوشته شده است که گویا همان محمد ابراهیم قزوینی باشد و نامش در پایان رساله اسحاق بن عمار (گ ۹۳ ب) نیز به عنوان دستور دهنده دیده می شود، در کرانه پایین صفحه چنین نوشته شده است: در مدرسه جلالیه اصفهان نوشته شده است، این رساله در برگهای ۱۰۶ تا ۱۱۳ ب مجموعه جای دارد و دارای ۲۳ سطر است.

ع/۲۲۵۲/۹

(رجال - روایت)

شهاب صیرفی ابن عبد ربه

نام یکی از راویان حدیث است که از ایرانیان موالی بنی اسد بود و شغل صیرفی داشت قهپایی احوال او را در مجمع الرجال (ج ۳ ص ۱۹۸ تا ۱۹۹) به نقل عبارت از طوسی و کشی و نجاشی می آورد، شفتی نیز کتابچه ای در احوال وی در ۶۰ سطر نگاشته که در مجموعه رجالی او ص ۱۱۲ - ۱۱۳ دهمین رساله آن و به سال ۱۳۱۴ چاپ سنگی شده است (ذریعه ج ۴ ش ۷۷۳).

نسخ هم خط باقی مجموعه، و در پایان دارد: تشرفت بكتابة هذه الرسالة من نسخة خط المصنف دام ظلّه، حين تشرفني بخدمته و انا اقل تلامذته ابن الحاج محمد قاسم الرائي الكاشي يوم جمعه ۱۸ محرم ۱۲۴۴ (گ ۱۱۵ ر)، این رساله در برگهای ۱۱۴ تا ۱۱۵ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۵۲/۱۰

(رجال - روایت)

أصحاب عدّة

کلینی (م ۳۲۸) در کافی گاهی به جای نام کس یا کسانی که از ایشان روایت می آورد، گفته است: «حدثنا عدّة من اصحابنا...» و چون آشکار نیست این عدّه کیانند، تنی چند از دانشمندان، هر یک مقاله ای در بیان مقصود از این عدّه نگاشته اند، یکی از اینها رساله ای است که حجة الاسلام شفتی در این باره در ۵۶۰

سطر نگاشت که به عنوان سیزدهمین رساله در مجموعه رجالی او در ۱۳۱۴ هـ. به چاپ سنگی در ص ۱۱۴ - ۱۲۵ پخش شده است. (ذریعه ج ۲ ش ۴۸۲) این رساله، دهمین رساله مجموعه خطی جای گفتگوی ما و در برگهای ۱۱۶ تا ۱۲۸ آن است.

نسخ ریز، هم خط رساله پیشین «شهاب بن عبدربه» است، در پایان دارد: [قد تشرفت بكتابة هذه الرسالة من نسخة مرقومة بخط المصنف دام ظلّه ... حين تشرفی بخدمته و انا من اقل تلامذته [ابن محمد حسن شیخ ابراهیم القزوینی] فی یوم الخمیس ۲۸ محرم الحرام ۱۲۴۴ (گ ۱۲۸ ب) و در زیر آن، با خامه نستعلیق به چلیپا به زبان فارسی چنین نوشته شده است: وقتی که این عبد خاظمی در اصفهان در خانه ملازم معظم ... سید محمد باقر دام ظلّه مشرف بودم این رسایل را استکتاب نمودم.... توقفم دو سال بود، و روردم یوم شنبه ۱۷ صفر ۱۲۴۳ (گ ۱۲۸ ب)، همانند بودن خط دو رساله ۹ و ۱۰ (شهاب عبدربه، و اصحاب عده) یک تن بودن نویسنده آنها را نشان می دهد، کاتب این دو رساله نام خود را در پایان رساله «شهاب عبدربه» چنین آورده است: قد تشرفت بكتابة هذه الرسالة من النسخة... بخط المصنف دام ظلّه... حين تشرفی بخدمته و انا من اقل تلامذته ابن الحاج محمد قاسم (شاید قاسم ابن محمد) الواهی الکاشی یوم الجمعة ۱۸ محرم ۱۲۴۴ (گ ۱۱۵ ر).

در پایان رساله اصحاب عده، نیز عین همان عبارت را آورده است، سپس کسی نام کاتب را پاک کرده و به جای آن عبارت [ابن محمد حسن شیخ ابراهیم] نوشته است (گ ۱۲۸ ب)، بنابراین با اطمینان می توان گفت: که نام ساییده شده در پایان رساله اصحاب عده (گ ۱۲۸ ب) [ابن الحاج محمد قاسم الواهی الکاشی] بوده است، گویا این ابراهیم بن محمد حسن استکتاب کننده همان محمد ابراهیم قزوینی باشد که به دستور وی قاسم بن علی حسینی رساله اسحاق ابن عمار را نوشته است (گ ۹۳ ب)، این رساله در برگهای ۱۱۶ تا ۱۲۸ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۵۲/۱۱

(رجال - روایت)

محمد یقطینی ابن عیسی

یکی از راویان حدیث است، که قهپایی احوال او را از پنج کتاب رجالی در مجمع الرجال ج ۶ ص ۱۶ - ۱۸ آورده، سپس شفتی رساله ای در احوال او ساخت که در مجموعه رجالی او به شماره ۱۹ ص ۱۵۰ چاپ شده است و در مجموعه ما به شماره ۱۱ و در گ ۱۲۹ - ۱۳۴ قرار دارد. (ن.ک. ذریعه ج ۴ ش ۸۱۴) و فهرست دانشگاه (ج ۲ ص ۴۷۵).

نسخ درشت تر از رساله پیشین، در پایان دارد: قد فرغت من كتابة هذه الرسالة عن المنقولة عن خط المصنف دام ظلّه، المذنب ابن ابو محمد قمی محمد شفیع سنة ۱۲۴۴ (گ ۱۳۴ ر)، این رساله در برگهای ۱۲۹ تا ۱۳۴ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۵۲/۱۲

(رجال - روایت)

عمر بیاع السابری ابن یزید

بو الاسود، از موالی قبیلۀ ثقیف، از راویان است و تألیفاتی دارد. قهپایی در ج ۴ ص ۲۶۵ احوال او را به نقل از طوسی و نجاشی و کشی آورده است. شفتی نیز رساله جای گفتگو را در احوال او نگاشته که در مجموعه چاپ ۱۳۱۴ سیزدهمین رساله است ص ۱۲۵ - ۱۲۸ و در مجموعه ما، در گ ۱۳۴ ر تا ۱۳۷ ر می باشد. (ن.ک. ذریعه ج ۴ ش ۷۸۹ و فهرست دانشگاه ج ۲ ص ۴۷۵).

نسخ درشت، به خامه ابن ابو محمد قمی محمد شفیع، مانند شماره پیشین همین مجموعه در تاریخ ذی قعدة ۱۳۴۴، این رساله در برگهای ۱۳۴ تا ۱۳۷ ر مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۵۲/۱۳

(رجال - روایت)

محمد نیشابوری ابن اسماعیل

مکنی به ابو الحسن نیشابوری معروف «بند فرؤ» (قهپائی ج ۵ ص ۵۴-۱۵۵) یکی از روایان است که نامش در آغاز چندین حدیث در «کافی» کلینی آمده است.

نخستین بار شیخ بهایی (۹۵۳ - ۱۰۳۰) رساله ای در تعیین احوال و شخصیت او نگاشته، سپس شفتی رساله ای دیگر که جای گفتگوی ما است در سال ۱۲۰۶ تألیف نمود، سپس باز همو، در سال ۱۲۳۲ حاشیه ای بر آن نگاشت که در مجموعه رجالی او به شماره ۱۶ و در ص ۱۳۵ تا ۱۴۱ چاپ شده است، صاحب ذریعه گوید: سید حسن صدر اصفهانی عاملی بغدادی (۱۲۷۲ - ۱۳۵۴) نیز پس از بررسی نگاشته های دیگران، یک رساله در احوال او ساخته است که لقب او «بزیع» است نه «برمکی» صاحب صومعه (ذریعه ج ۴ ش ۸۰۱ و ۸۰۲ و ۸۰۴).

نسخ درشت همانند رساله ش ۱۴، در برگهای ۱۳۸ تا ۱۴۶ مجموعه جای دارد، در پایان نامه چنین دارد: نقلت هذه النسخه من النسخة التي نقلت من نسخة خط مصنفه دام ظلّه العالی [و انا من اقل تلامذته حين تشریفی بخدمته و انا العبد الاثم ابن الحاج محمد قاسم الرانی الکاشی محمد حسین فی یوم الثلاثاء ۲۱ شوال سنة ۱۲۴۳ من الهجرة... التحية] تمت یوم الثلاثاء من شهر ذیقعده شهور سنة ۱۲۴۴، سپس کسی بر روی کلمات داخل گروه [...] با جوهر سرخ خط بطلان کشیده است، چنانکه خواهیم دید در پایان رساله ۱۴ «محمد برقی» در گ ۱۴۸ ب نیز همین رفتار انجام شده است.

ع/۲۲۵۲/۱۴

(رجال - روایت)

محمد برقی

پسر خالد، پسر عبدالرحمان برقی اشعری الولا و از راویان معروف است که قهپایی احوالش را در ج ۵ ص ۲۰۵ - ۲۰۶ می آورد. حجة الاسلام شفتی احوال این مرد را در مقاله ای آورده، که هفدهمین رساله مجموعه ۲۲ رساله ای رجالی او در ص ۱۴۱ - ۱۴۳ چاپ شده است. (ن.ک. ذریعه ج ۴ ش ۸۰۷)

نسخ هم خط سیزدهمین رساله (محمد بن اسماعیل)، در پایان نامه چنین دارد: وقد فرغت من استنساخه من النسخة المرقومة عن خط المصنف دام ظلّه العالی حين تشریفی بخدمته فی دارالسلطنة اصفهان و انا من اقل تلامیذه الاثم [ابن الحاج محمد قاسم الرانی الکاشانی محمد حسین فی یوم الخامس عشر من صفر شهور سنة ۱۲۴۴] (گ ۱۴۸ ب) سپس بر روی کلمات میان

گروشه خط کشیده و به جای آن در کنار آن در حاشیه چنین نوشته شده است: الخاطی ابراهیم القزوینی من شهر صفر المظفر شهور سنة ۱۲۴۴ (گ ۱۴۸ ب)، چنانکه گذشت در پایان رساله ۱۳ (محمد بن اسماعیل) (گ ۱۴۶ ر) نیز همین رفتار شده، نام کاتب خط خورده و نام استکتاب کننده بر جای آن نوشته شده است، این رساله در برگهای ۱۴۶ ب تا ۱۴۸ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۵۲/۱۵

(رجال - روایت)

احمد برقی

احمد بن محمد بن خالد در گذشته سال ۲۷۴ یا ۲۸۰ وی نگارنده کتاب «محاسن» است که قاضی نورالله شوشتری (۹۵۶ - ۱۰۱۹) آن را پنجمین کتاب اصلی شیعه پس از کافی، من لایحضره الفقیه، استبصار و تهذیب شمرده است. این مرد و همه خانندان برقی از مردم برقه رود قم و از موالی و نیم بردگان قبیله اشعری بودند که اصفهان و قم را گشوده بودند. چنانکه از «محاسن» بر می آید این مرد پهلوی می دانست، گنوسیست بود و شاید به همین دلیل احمد اشعری پسر محمد بن عیسی قمی رئیس و نماینده اشعریان قم او را به تهمت غالی بودن از قم اخراج کرد و احمد برقی به نزد احمد حسن ماذرایی فرمانروای ری رفت و مورد احترام قرار گرفت. پس از سقوط حکومت ماذرایی احمد برقی به قم بازگشت و با اصلاحاتی که در کتابهای خود به عمل آورد، با احمد اشعری آشتی کرد. احوالات احمد برقی را قهپایی در مجمع الرجال ج ۱ ص ۱۳۸ - ۱۴۲ آورده است. حجة الاسلام شفتی یکی از رساله های رجالی خود را به وی اختصاص داده که چهارمین رساله در مجموعه چاپی (ص ۴۰ - ۴۴) است و در مجموعه خطی جای گفتگوی ما پانزدهمین رساله است.

نسخ ریز، بی نام کاتب است لیکن همانند خط رساله های ۱۶ و ۱۷ مجموعه است که به خامه گردآورنده مجموعه شیخ ابراهیم قزوینی پسر محمد حسن شاگرد حجة الاسلام شفتی در تاریخ ذیقعده ۱۲۴۴ (گ ۱۶۱ ب) و تاریخ ۲۱ ذیقعده ۱۲۴۴ (گ ۱۶۲ ب) در اصفهان نوشته شده است،

این رساله در برگهای ۱۵۰ تا ۱۵۴ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۵۲/۱۶

(رجال - روایت)

محمد زاهری بن سنان همدانی

یا محمد همدانی زاهری پسر حسن سنان پسر طریف مکنی به ابو جعفر از یاران امام رضا (ع) است. احوالش را قهپایی از پنج اصل رجالی در مجمع الرجال (ج ۵ ص ۲۲۲ - ۲۳۱) آورده است. حجة الاسلام شفتی یکی از رساله های رجالی خود را ویژه احوال او ساخته که در هجدهمین رساله مجموعه اش به سال ۱۳۱۴ چاپ شده است.

نسخ درشت، از محمد ابراهیم قزوینی ابن محمد حسن شب شنبه ۲۰ ذی قعدة ۱۲۴۴ در اصفهان، صاحب این نسخه محمد ابراهیم بن محمد حسن قزوینی از شاگردان مؤلف (شفتی) بوده و این مجموعه را استکتاب کرده است او تنها دو رساله پایانی (محمد بن سنان و محمد بن عبدالحمید) را به خامه خود نوشته و باقی را دیگران به دستور وی نوشته اند، او در این صفحه پس از آنکه کتاب را با خامه نسخ خود پایان رسانیده و امضا نموده، دوباره در کناره صفحه با خط نستعلیق خود را شاگرد مصنف معرفی نموده است، حاشیه های توضیحی در همه مجموعه با خامه نستعلیق نیز از اوست، این رساله در مجموعه ما شانزدهمین است و برگهای ۱۵۵ تا ۱۶۱ را دربر گرفته است.

ع/۲۲۵۲/۱۷

(رجال - روایت)

محمد بن عبدالحمید عطار

حجة الاسلام شفتی در مجموعه جای گفتگو یک رساله در احوال این راوی و رساله ای دیگر در احوال پدرش عبدالحمید نگاشته است که به شماره ۲۲۵۲/۷ ع گذشت. این رساله در مجموعه رجالی شفتی چاپ ۱۳۱۴ به شماره ۱۱ همراه حالات پدرش عبدالحمید چاپ شده که در مجموعه جای گفتگوی ما به شماره هفدهم است.

نسخ محمد ابراهیم قزوینی ابن محمد حسن از روی نسخه ای که از روی خط مصنف بوده، نوشته شده است، و در پایان گوید: این کتاب به هنگامی که در اصفهان به خدمت استاد مصنف مشرف بودم در شب یکشنبه ۲۱ ذی قعدة ۱۲۴۴ به پایان رساندم (گ ۱۶۲ ب)، این رساله در برگهای ۱۶۲ تا ۱۶۲ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۵۳

(اصول فقه)

معالم الدین و ملاذ المجتهدین

از: حسن (۹۵۹ - ۱۰۱۱) پسر زین الدین شهید دوم.

مکرر نسخه شماره ۱۹۹۳/ع (ن. ک: ذریعه ج ۲۱ ش ۴۵۹۳ و ۴۵۹۵)

نسخ... الحسینی الاصفهانی (بخشی از نام نویسنده ساییده شده است) یوم الثلاثاء ۱۱ ربیع اول ۱۲۶۷ (گ ۱۰۸ ب) عنوانهای اصل، فائده، فصل و خط روی برخی عنوانها با جوهر قرمز، حاشیه ها با نشان «منه»، «سلط سلطان ره»، «م ص»، «۱۲»، «ش»، «میرزا»، «کک»، «المص»، «اصل»، «م ص ره» آمده است. کاغذ: فرنگی سفید، ۸۰×۱۳۵ و ۱۵۰×۲۱۵، برگ اول سفید مانده است، ۱۷ سطر. شماره پیشین: ۱۱۱۶ - ۱۷۵۶.

ع/۲۲۵۴

(کلام شیعه)

توحید

از: صدوق محمد بن علی بن بابویه قمی در گذشته ۳۸۱.

این کتاب را در بیان توحید تنزیهی (اشراقی) خدا و نفی معانی فیزیکی و مادی و تشبیهی و عددی از صفاتی که به خدا نسبت داده می شود، رد بر عامه است که آنها را به معنی مادی عددی تشبیهی تفسیر می کردند. در خطبه اول نهج البلاغه نیز وحدت خداوند «لابعد» نشان داده شده است. صدوق در این کتاب برای صفات خدا که در اخبار سنی آمده است تفسیرهای متافیزیکی می آورد. این کتاب در تهران به سال ۱۲۸۵ و بمبئی در ۱۳۲۱ چاپ شده است.

(ذریعه ج ۴ ش ۲۱۵۴).

این نسخه مکرر شماره ۹۵/ع انوار ج ۷ ص ۸۷ که در آغاز و انجام نیز برابر همان است.

انجام کامل: قال حدثنا احمد بن ادریس عن محمد بن احمد... لایخاصم الا من ضاق بما فی صدره. تم کتاب التوحید تصنیف...

نسخ متمایل به نستعلیق، از تقی الدین محمد الحسینی ۷ رجب ۹۷۴، در گ ۱ یادداشت هائی پراکنده است، در پایان چنین دارد: «فرغ من تسویده فی سابع شهر رجب المرجب سنة اربع و سبعین و تسعمائة العبد تقی الدین محمد بن ترفادی الحسینی فی خدمة السيد الحسیب عبدالصمد بن عطاء الله الحسینی فی بلدة المؤمنین قم حین الخروج من کاشان اللهم اغفر... اجمعین»، در سطر زیر دارد: «بلغ القبال فی شهر شوال سنة اربع و عشرين و الف (۱۰۲۴) و در سمت راست آن چنین دارد: قد فرغ من مقابلة هذه الرسالة فی جمادی الثانی ۱۱۳۲» (گ ۸۱)، سپس در گ ۸۲ تا ۸۷ یادداشت هائی به فارسی و عربی هست، در گ ۸۵ ب با خامه ثلث خوش دارد: لصاحبه السعادة و السلامة فی ۲۷ شهر ذی حجة ۱۰۳۸.

جلد: مقوایی، رویه کاغذ و ته سجاف تیماج فرسوده.

کاغذ: نخودی، ترمه اصفهانی، ۲۱۰×۱۵۰ و ۱۶۰×۱۰۵، ۸۷ برگ، ۲۵ برگ آغاز را موربانه خورده و سوراخ کرده است، ۲۵ سطر.

شماره پیشین: ۸۳۳ - ۱۴۷۲.

ع/۲۲۵۵

(فقه شیعه)

الروضة البهية فی شرح اللمعة الدمشقية

متن از: شهید اول (۷۳۴ - ۷۸۶) محمد بن مکی.

شرح از: شهید دوم (۹۱۱ - ۹۶۶) زین الدین بن علی.

مکرر شماره ۲۰۳۲/ع، آغاز نسخه تا میان خطبه افتاده است بخش یکم کتاب تا باب مساقات (گ ۱۶۹) و بخش دوم از اجاره تا کفارات (گ ۳۷۹) است.

در پایان کتاب مساقات (گ ۱۶۹ ب) گوید: تم الجزء الاول من الروضة البهية

... و يتلوه فی الثانی کتاب الاجارة علی يد... زین الدین بن علی بن احمد الشامی

العاملی و اتفق الفراغ يوم الثلاثاء ۶ جمادی دوم ۹۵۶.

و در پایان گواهی قرائت بر مؤلف چنین دیده می شود: انهاء ایده الله و سدّه

... قراءة و سماعاً... فی مجالس آخرها يوم الأحد لثلاثة خلت من جمادی الاولى

۹۵۸ و کتب مؤلفه الفقیر الی الله زین الدین بن علی بن احمد... هذه صورة خط

المصنف علی النسخة المقروءة عنده ره (گ ۱۶۹ ب).

نستعلیق خوش، از محمد امین بن حاج حسین علی شیرازی در دوشنبه ۱۹

رجب ۱۰۷۶ که از روی نسخه دستنویس حسن بن ابی الحسن حسینی عاملی

که در خدمت مؤلف شهید در تاریخ ۵ شعبان ۹۵۸ نوشته بود، از روی نسخه

خط مؤلف که در آخر شب شنبه ۲۱ جمادی یکم ۹۵۷ به پایان رسانیده بود،

عنوانها و خط روی متن لمعه شنگرف است، اندکی حاشیه «منه» دارد،

حاشیه ها با نشان «شیخ محمد ره»، «مسالك»، «منه ره»، «ع ل»، «محمد بن

حسین»، «۱۲»، «سماع»، «ص»، «کلینی»، «مهدب»، «تهذیب» دارد.

جلد: مقوایی، رویه تیماج قهوه ای فرسوده و صالی شده، درون تیماج سرخ.

کاغذ: نخودی، اصفهانی، ۲۰۰×۹۰ و ۲۹۰×۱۷۰، ۳۷۹ برگ، ۲۶ سطر.

شماره پیشین: ۸۸۶ - ۱۵۲۵.

ع/۲۲۵۶

(اصول فقه شیعه)

القوانين الحکمة

از: میرزا ابوالقاسم گیلانی قمی (۱۱۵۱ - ۱۲۳۱).

مکرر شماره ۲۱۴۹/ع، در پایان نام مؤلف و تاریخ تألیف سلخ ربیع الثانی سال

۱۲۰۵ هست.

نسخ اقل خلق، از ابن حاجی محمد صفی فتح علی و در کنار با جوهر آبی

افزوده شده است: تفریسی، تاریخ رونویسی ندارد، برخی عنوانها و خط

روی برخی دیگر شنگرف است، ثلث اول کتاب حاشیه های توضیحی ریزتر

با نشان «منه رحمه الله» دارد، که پس از سال ۱۲۳۱ مرگ مؤلف نوشته شده

است، مالکیت محمد بن محسن الحسنی القمی ۱۲۷۵ با مهر چهار گوش در

گ ۲ هست، پشت برگ ۱ نیز چند یادداشت با تاریخ ۱۲۷۵ و ۱۳۷۶ هست.
کاغذ: نخودی، فرنگی، ۳۰۵×۱۶۵ و ۲۰۰×۱۲۵، ۲۷۱ برگ، ۲۵ سطر.
شماره پیشین: ۸۷۱ - ۱۵۱۰.

ع/۲۲۵۷

(کلام شیعه)

اکمال الدین و اتمام النعمة
یا «کمال الدین و تمام النعمة»

از: ابن بابویه (م ۳۸۱) محمد بن علی بن حسین.

در اثبات اینکه معصوم دوازدهم غایب شده است. مؤلف در آغاز گوید: چون به زیارت مشهد رضا (ع) رفتم همه مردم را دچار شک و حیرت در صحت غیبت امام دیدم سپس چون به قم بازگشتم پیر دانشمند شیخ الدین بوسعید محمد بن حسن بن علی بن محمد بن احمد بن علی بن الصلت قمی که پدرم از جد او محمد بن احمد... بن ابی الصلت روایت داشت و من مدتها انتظار دیدارش را داشتم از بخارا به قم آمد، و سخنی در باره امام قائم از گفته یک فیلسوف منطقی بزرگ که در غیبت شک داشت نقل کرد، و من با استدلال شک را از دل وی زدودم. پس او از من خواهش نمود تا کتابی در باره غیبت بنگارم.

برخی عنوانهای کتاب از باب اول تا باب شصت و پنجم که باب نوادر الکتاب است (گ ۳۲۰) چنین است: باب اول ظهور نوح (گ ۶۱ ب)، باب سوم غیبت صالح (گ ۶۳ ر)، باب چهارم غیبت ابراهیم خلیل (گ ۶۳ ب)، باب ششم غیبت یوسف، باب هفتم غیبت موسی (گ ۶۷ ر)، باب بیست و دوم اتصال الوصیة، و الارض لاتخلو من حجة (گ ۹۳ ب)، باب سی و سوم در آغاز جزء دوم کمال الدین (گ ۱۴۴ ب) و باب چهل و چهارم نرجس ام القاسم (گ ۱۸۵ ب).
نسخه های دیگر آن در این کتابخانه به شماره های ۵۶۰ در ج ۸ ص ۵۲ و ش ۱۱۹۸ در ج ۹ ص ۴۱۴ معرفی شده است. این کتاب را موسیو ملر تصحیح و با مقدمه ای محققانه به سال ۱۹۱۰ م در هیدلبرگ آلمان چاپ کرده است (سرکیس معجم المطبوعات ص ۴۴)

آغاز بخش اول نسخه مانند نسخه های یاد شده بالا است.

انجام بخش دوم: علی قلب کل متکبر جبار. تم کتاب «کمال الدین و تمام النعمة» فی اثبات الغیبة تصنیف الشیخ السعید...

نسخ خوش، بی نام، در تاریخ دوشنبه ۲۰ جمادی الاول سال ۱۰۸۰، عنوان بابها و خط روی عنوانهای دیگر شنگرف است، بر پشت برگ ۱ مهر بیضی دارد با عبارت [محمد شفیع محمد شفیع] = پیامبر شفیع محمد شفیع است و مهر دیگر [محمد رضا الموسوی].

جلد: مقوایی، رویه تیماج سرخ، آستر ابری، عطف چرم مشکی همه فرسوده، ۱۷۰×۹۵.

کاغذ: ترمه اصفهانی، نخودی، ۱۲۰×۵۵، ۳۳۵ برگ، ۱۹ سطر.
شماره پیشین: ۵۶۰ - ۱۱۹۸.

ع/۲۲۵۸

مجموعه

شامل:

۱ - اعمال مسجد کوفه، از گ ۱ تا ۵۵ ر.

۲ - الکفاف فی مسائل الاعتکاف، از گ ۵۵ ب تا ۶۰ ب.

هر دو نسخه به خامه نسخ متوسط، و هر دو از محمد جعفر بن سیف الدین استرآبادی، بی نام و تاریخ، به روزگار مؤلف (۱۱۹۸ - ۱۲۶۳) نوشته شده است، دعاها اعراب دارد، روی عنوانها خط شنگرف کشیده شده است.
شماره پیشین: ۹۲۶ - ۱۵۶۵.

(دعا)

ع/۲۲۵۸/۱

اعمال مسجد الکوفة

از: محمد جعفر (۱۱۹۸ - ۱۲۶۳) پسر سیف الدین استرآبادی شریعتمداری تهرانی.
در اعمال عبادی که در آن مسجد اجرا می شود. در پنج مطلب است: (۱) اعمال مسجد کوفه، (۲) مسلم بن عقیل و هانی، (۳) نبی یونس، (۴) مسجد سهله، (۵) مساجد دیگر چون صعصعه.

احوال این مؤلف در طبقات اعلام الشیعه قرن ۱۳ ص ۲۵۳ - ۲۵۷ دیده می شود.

آغاز: الحمد لله علی نواله ... اما بعد فیقول خادم بساتین ... محمد جعفر الاسترآبادی انه لما کان من الاعمال المقربة المسجد الاعظم المشهور بمسجد الکوفة...

انجام: و منهم کمیل ابن زیاد علی مایحکی تقرؤ هذا... اهل بیته الطاهرین ... باطناً و ظاهراً و سلم تسلیماً کثیراً، حسبنا الله و نعم الوکیل.

نسخ پایان سده سیزدهم، این رساله در برگهای ۱ تا ۵۵ ر مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۵۸/۲

(فقه شیعه)

الکفاف فی مسائل الاعتکاف

از: محمد جعفر استرآبادی مؤلف رساله پیشین.

در چگونگی اعمال اعتکاف در مسجد، مؤلف این رساله را نیز در یک مقدمه و پنج مطلب ساخته است. مقدمه در ثواب اعتکاف؛ و مطلب ها شامل: (۱) اعتکاف چیست؟، (۲) اقسام اعتکاف چند است؟، (۳) شرایط اعتکاف کدام است؟، (۴) اعتکاف با چه چیزهایی همراه است؟، (۵) احکام اعتکاف.

آغاز: الحمد لله علی نواله ... الاسترآبادی (مانند آغاز رساله پیشین) ان هذه رسالة مسماة بالکفاف فی مسائل الاعتکاف و هی مرتبة مقدمة و مطالب خمسة...

انجام: المطلب الخامس فی احکام الاعتکاف، اعلم انه يستحب للمعتکف... لما حکى عن ابن ادریس من ان (افتاده و نسخه ناقص است) (گ ۶۰ ب).

گویا این رساله همان «الاعتکافية» باشد که در ذریعه ج ۲ ش ۹۰۳ و روضات الجنات خوانساری ج ۲ ص ۲۰۷ یاد شده است.

این رساله در برگهای ۵۵ ب تا ۶۰ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۵۹

(فقه شیعه)

الروضة البهية فی شرح اللمعة الدمشقية

متن از: شهید اول (۷۳۴ - ۷۸۶) محمد بن مکی.

شرح از: شهید دوم (۹۱۱ - ۹۶۶) زین الدین بن علی بن احمد.

مکرر شماره ۲۰۳۲/ع که تفصیل در آنجا گذشت و نیز مکرر شماره ۲۲۵۵/ع. تنها بخش اول کتاب است از طهارت تا مساقات، مطابق نسخ چاپی.

نسخ، بی نام، پایان یافته در روز چهارشنبه جمادی اول سال ۱۲۱۶، عنوانها و خط روی عنوانها مشکی و بر متن لمعه خط شنگرف کشیده است، حاشیه های توضیحی به نستعلیق، بسیار دارد با نشانهای «منه رحمہ الله»، «جمال»، «جم»، «ع ل»، «سلطان»، «نهج البلاغه»، «شیخ جعفر»، «طن»، «مہذب»، «شیخ»، «لمحرره»، برگ اول سپید مانده است در گ ۲ ر یادداشتی به خامه نستعلیق هست، در برگهای ۲۷۸ ر تا ۲۷۹ ر مطالبی در باب قضای فقه و ودیعه نوشته شده است در گ ۲۸۰ ر نسخه عریضه برای حضرت عباس و یکی برای حضرت سید الشهداء دیده می شود برگ ۲۸۱ سپید مانده است.

جلد: مقوایی، رویه تیماج قهوه ای ضربی در میان ترنج بزرگ با دو نیم ترنج بالا و پایین و جدولهای کناره فشرده، آستر کاغذ نخودی موریانه خورده فرسوده، ۲۲۵×۱۳۰.

کاغذ: نخودی، فرنگی، ۱۱۰×۱۸۰، ۲۸۱ برگ، ۱۸ سطر.

شماره پیشین: ۱۸۹۷ - ۱۵۳۶.

ع/۲۲۶۰

(کلام)

حاشیه شرح مواقف

متن مواقف در علم کلام نگارش عضدالدین ایجی عبدالرحمان، قاضی (۷۰۰- ۷۵۶) که آن را برای غیاث الدین وزیر خداینده مغول نگاشت و به صورت کتابی کلاسیک در آمد که شرحها و حاشیه ها دارد، چلبی در کشف الظنون ج ۲ ص ۱۸۹۱ برخی از آنها را یاد کرده است، و چون حاشیه جای گفتگوی ما آغاز و انجام ندارد شناخته نشد که کدامین از آنها است. عنوانهای «قال المصنف، قال الشارح، قال فی شرح المطالع و قال السید (شاید میرسید شریف) بسیار دارد. و از کلام المصنف فی شرح الاشارات نقل دارد.

آغاز نسخه افتاده: ضروری لایمکن انکاره علی ما یشهد به الأمثلة المذكورة ... (گ ۱ ر).

انجام ناقص نسخه: فیلزم فی حجرین ساقطین متساویین فی الثقل احدهما من مکان مرتفع جداً و الثانی من مکان منخفض فی مسافتین متساویین ان یكون الحركة فی الاول شد من الحركة فی الثانی (نانوشته مانده است).

نستعلیق خوش کم نقطه، عنوانهای «قوله» و «قال الشارح» شنگرف، حاشیه های «منه»، «لکاتبه عفی عنه»، «۱۲»، «من سلط»، «سلطان العلماء»، «م ح ص»، «عفی عنه»، «جلال»، «جلال استرآبادی» دارد. شماره پیشین: ۱۱۹۰ - ۱۷۴۹.

ع/۲۲۶۱

(فقه خبری شیعه)

تهذیب الاحکام

از: شیخ طوسی (۳۸۵ - ۴۶۰) محمد بن حسن.

مکرر شماره ۳/۲۰۱۶ ع و ۲۱۷۱ ع.

نسخ، بی نام، تاریخ در سده دوازدهم، شامل همه جزء اول و نیمی از جزء دوم کتاب است، آغاز جزء اول برابر آغاز نسخه های چاپی است، از جزء دوم تنها تا باب اذان و اقامه از کتاب صلوات را در بردارد و بدین جمله پایان گیرد: عن ابی عبدالله (ع) قال و یجز یک من القول فی الركوع و السجود (افتاده است)، در برگ ۱۲۷ ب جزء اول تهذیب الاحکام چنین پایان یافته است: و جرت به السنة، تمت کتابة الجزء الاول من تهذیب الاحکام و یتلوه فی الثانی. بسمله؛ قال الشیخ ایدة الله و المفروض من الصلاة فی الیوم و اللیلة خمس ... و هذا الباب لا وجه للتشاغل بشرحه (گ ۱۲۷ ب)، نصف صفحه اول در صحافی رفته است، اندکی حاشیه با نشان «وافی» دارد.

جلد: مقوایی، رویه و ته تیماج مشکي، آستر کاغذ سپید، ۱۸۰×۳۰۰.

کاغذ: نخودی، اصفهانی سفید، ۱۱۰×۲۱۰، ۱۴۷ برگ، ۲۵ سطر.

شماره پیشین: ۸۶۶ - ۱۵۰۵.

ع/۲۲۶۲

(منطق - فلسفه)

الملخص

در منطق و حکمت تألیف فخرالدین رازی (۵۴۴ - ۶۰۶) محمد پسر عمر پسر حسن پسر حسین تیمی ولاء، با کنیت بو عبدالله و لقب فخرالدین از مردم ری بود و احوالش در عنوان «المحصل» با شماره ۳/۲۱۶۶ ع یاد شد. یکی از آثار این دانشمند که اکنون جای گفتگوی ما است «ملخص» نام دارد و با کمال تأسف تاکنون این گوهر گرانبها از چشم دانشمندان دور مانده و چاپ نشده است، چنانکه خود در دیباچه گوید این کتاب در دو بخش است نخست در منطق؛ دوم حکمت و این در سه کتاب است: (۱) امور عامه، (۲) جواهر و اعراض، (۳) علم الهی. بخش نخست که منطق است یک مقدمه و دو جمله دارد، مقدمه دو فصل دارد: (۱) نیاز به منطق، و (۲) موضوع منطق. جمله اول از منطق در تصور (گ ۳ ر) نسخه این کتابخانه. جمله دوم در تصدیق (گ ۳۷ ر) و این جمله دوم خود در سه باب است: (۱) احکام قضیه، (۲) قیاس (گ ۸۶ ب)، و (۳) برهان (گ ۱۳۳ ر). رازی در اینجا از مبادی برهان، حدسیات، مجریات، متواترات (گ ۱۳۴ ر) و مشاهدات (گ ۱۳۴ ب) را می آورد و بر هر یک اشکالها وارد می سازد. که در نسخه ملی ناقص مانده (گ ۱۳۷ ر) و در نسخه مجلس کامل است. مؤلف رازی در بیشتر بخشهای این کتاب حروف ابجد را به جای شماره بکار می برد؛ پس از عبارت «ففيه فصلان» می نویسد: «فا = الفصل الاول». مؤلف ما فخر رازی از صاحب المعتبر بوالبرکات هبة الله بن ملکا یهودی بغدادی (م ۵۴۷) در (گ ۳۷ ر) و نیز از صاحب البصائر سهلان ساوی سده پنجم در (گ ۶۹ ر) نقل می کند. رازی در این کتاب در باره جهات قضیه و عکس نقیض بیش از ابن سینا و دیگران گزارش داده است و تازه او تفصیل را به کتاب منطق بزرگ خود «المنطق الکبیر» حوالت می دهد که چلبی نیز در کشف الظنون از آن یاد کرده است. رازی توفیق اتمام آن را از خدا طلب می کند (گ ۷۳ ر).

آغاز: [بسملة. و به نستعین... اما بعد حمد من یتستحق الحمد لوجوب وجوده و یتوجب الشکر لکمال الوجود و الصلاة... و عترته من سالکی طریقه، فان اجل... معرفة الموجودات... و ان کتابنا هذا یشتمل علی ملخص ابحاث المتقدمین... و قدرتنا هذا الکتاب علی قسمین، الاول

فی علم المنطق وهو مرتب علی مقدمة و جملتين، الاولى فی التصورات و الثانية فی التصديقات. القسم الثاني و هو ثلاثة كتب، الاول الامور العامة... الكتاب الثاني فی احكام الجواهر و الاعراض و هو مرتب علی مقدمة و جملتين^۱ فالمقدمة فی احكامها الكلية، و الجملة الاولى فی احكام الاعراض و الثانية فی احكام الجواهر، الكتاب الثالث فی العلم الالهي خاصة. فالاول فی علم المنطق و هو مرتب علی مقدمة و جملتين اما المقدمة ففيها فصلان. الفصل الاول فی الحاجة الى المنطق. ان تصوراً و اذا حکم علیه بنفي او اثبات كان المجموع تصديقاً (گ ۲ ر)... لاجرم رتبنا مقصودنا من هذا العلم علی جملتين. الجملة الاولى فی كيفية اقتناص التصورات و الکلام فیها مرتب علی قسمين القسم الاول فی المقدمات (گ ۳ ر)...

انجام: فهذا جملة الاشکالات التي يذکرها السوفسطائيون المنكرون للضروريات، و اعلم اننا ان احتجنا فی الجزم بصحة البديهيات الى الجواب عن هذه الشبهات و لا شک ان الجواب عنها نظري غير ضروري فحينئذ يتوقف الجزم بصحة الضروريات علی النظر، لكن النظر مرکب من الضروريات فيلزم الدور، فان لم يحتج فی الجزم بها الى الجواب عن (افتاده).

دبيران قزوینی (۶۰۰-۶۷۵) علی بن عمر شاگرد خواجه نصير طوسی (۵۹۷-۶۷۲) شرحی گسترده بر ملخص فخر رازی نگاشته و آن را «المنصص فی شرح الملخص» نامید، چلبی در کشف الظنون ج ۲ ص ۱۸۱۹ آن را یاد کرده است، و نسخه آن نیز در کتابخانه مجلس موجود است. بگفته سرکیس در معجم المطبوعات ص ۹۱۶؛ کتاب دیگر فخر رازی در فلسفه به نام «محصل افکار المتقدمين و المتأخرين من العلماء و الحكماء و المتکلمين» همراه با «تلخیص المحصل» تألیف خواجه نصير طوسی به سال ۱۳۲۳ در ۳۶۵ صفحه چاپ شده است.

نسخ نزدیک به ثلث سده نهم، بی نام و تاریخ، عنوانها شگرف، اندکی حاشیه با خط تعلیق دارد.

جلد: مقوایی، رویه تیماج مشکي ضریبی ساده، آستر درون آن سرخ روغنی.

کاغذ: نخودی خانبالغ ضخیم، ۱۳×۲۲، ۱۳۸ برگ، ۱۷ سطر.

شماره پیشین: ۳۷۱-۲۸۰۲.

۱- هشت سطر بخش اول این عبارت که در میان گروه نهاده شده، از نسخه ملی افتاده است و من آن را از روی نسخه مجلس (قفسه طباطبائی) نوشتم.

ع/۲۲۶۳

(تفسیر)

صافی

از: فیض کاشانی (۱۰۰۷ - ۱۰۹۱).

مکرر شماره ۱۹۷۹/ع، ۲۱۰۰/ع و ۲۱۰۱/ع.

در تفسیر قرآن در چهار بخش: (۱) فاتحه تا انعام، (۲) انعام تا اسرائیل، (۳) کهف تا احزاب و (۴) نبأ تا ناس. آغاز مطابق نسخه های چاپی.

نسخ خوش ریز، باقر فرزند محمد اصطهباناتی در تاریخ پنجشنبه هفتم سوم ماه پنجم (جمادی الاول) سال ۱۱۹۷ (گ ۱۰۷ ر)، این نسخه سه بخش از چهار بخش صافی را در بردارد: اول: بخش دوم صافی از سوره انعام تا اسرائیل (گ ۱ تا ۱۰۷)، دوم: بخش سوم صافی از کهف تا احزاب (گ ۱۰۸ تا ۱۸۸ ب) و سوم: بخش چهارم صافی از سوره سبا تا سوره بولهب است (گ ۱۸۹ ب تا ۲۵۲ ب)، سوره های اخلاص و خلق و ناس از این نسخه افتاده است، آغاز بخشها همانند نسخه های چاپی است، در کرانه صفحه ها حاشیه های توضیحی و تفسیر کلمات دشوار با خامه ای همانند متن با نشان «مجمع البحرين»، «ق»، «منه ره» و «بی نشان» دیده می شود، در آغاز هر سوره نیم اول سطر را سپید برجا نهاده و نیم دیگر را با جمله بسمله پر می کند، عنوان برخی از مطلبها در حاشیه نیز هست.

جلد: بدون جلد.

کاغذ: نخودی، اصفهانی، ۲۲۰×۲۲۰، ۲۸۲ برگ، ۲۵ سطر.

شماره پیشین: ۸۵۸ - ۴۹۷.

ع/۲۲۶۴

(نحو زبان عرب)

فوائد الضیائیة فی شرح الکافیة

متن از: ابن حاجب (م ۴۴۶).

شرح از: جامی (۸۱۷ - ۸۹۸).

مکرر شماره ۱۹۸۵/ع و ۲۱۴۱/ع.

آغاز: الحمد لولیه و الصلاة علی نبیه و علی آله و اصحابه المتذیبین بآداب. اما بعد فهذه

فوائد وافیه یحل مشکلات الکافیة... الولد الاعز ضیاء الدین.

نسخ درشت نزدیک به تعلیق شرق ایران، بی نام، تاریخ در سده دوازدهم، عنوانها درشت و به صورت نقاشی با شنگرف و سرخی و سبزی و زردی در کرانه صفحه ها نوشته شده است، حاشیه های توضیحی با خامه همانند متن، ریزتر است.

جلد: مقوایی، رویه تیماج زرد تیره، فرسوده ضربی، جدول و بوته در اطراف فشرده، آستر کاغذ ارغوانی فرسوده، ۳۵۰×۲۱۵.
کاغذ: فرنگی کبود روشن، ۲۱۰×۱۱۰، ۱۸۳ برگ، ۱۴ سطر.
شماره پیشین: ۸۸۲ - ۱۵۲۱.

ع/۲۲۶۵

(اصول فقه)

تقریرات اصول فقه

تقریرات اصول فقه است از حبیب الله رشتی (۱۲۱۴ - ۱۳۱۲) فرزند محمد علی خان بن اسماعیل قوچانی رانکوئی رشتی پدرانش در قوچان بودند دولت صفوی ایشان را به رانکوی رشت کوچانیده بود. پدرش از مالکان منطقه گیلان بود، احوال وی در طبقات اعلام الشیعه (قرن ۱۴ ص ۳۵۷ - ۳۶۰) به تفصیل یاد شده است.

این تقریرات در سه بخش است: بخش اول در مقدمات اصول است که در برکهای (۱ب تا ۱۱۳ر) جا دارد. بخش دوم «صحیح و اعم» است که در برگهای (گ ۱۱۵ - ۲۱۱) جا دارد.

آغاز بخش یکم: نعمدک یا من بحکمته ابداع الأکوان، و فیها اسرار مایکون و ماکان... (گ ۱ب).

انجام بخش یکم: و ربما يجعل اطلاق کلامهم فی الثمرة قرینة علی ذلک فافهم واللّه الهادی و الحمد لله... تمت [۹] (گ ۱۱۳ر).

آغاز بخش دوم: بسملة. حمدلة... الطاهرین بدیعه. اذ قد عرف ان الاکثر علی ثبوت الحقیقة الشرعیة (گ ۱۱۵ب).

انجام بخش دوم: صحّ لنا الاحتجاج علی التّجّزّ بتجرد اللفظ عن قرینة الاشتراط... تم

والحمد لله رب... قد تم هذا الكتاب علی يد الحقیق... حسن ابن مرحوم شیخ احمدود (کذا) و قد فرغ... غرة رجب سنة الف و ثلاث مائة و ثلاث بعد الهجرة ۱۳۰۳ (گ ۲۱۱ر).

آغاز بخش سوم: اختلفوا فی جواز اجتماع الأمر و النهی فی شیء واحد هذه من غوامض المسائل... (گ ۲۱۲ر).

انجام بخش سوم افتاده و چنین است: و مقتضى الكراهة اشتماله علی منقصة (افتاده گ ۲۲۷ب).

عنوانها در هر سه بخش کتاب «بدیعة» است، پس می توان این تقریرات را نسخه اصل کتاب «بدایع الافکار» تألیف همین رشتی دانست که بعداً با تغییراتی آن را به سال ۱۳۱۳هـ. چاپ کرده اند و در ذریعه ج ۳ ش ۱۷۸ معرفی شده است، لیکن بهرحال غیر از آن است و نیز غیر تقریرات همین مؤلف رشتی از درسهای استادش شیخ مرتضی انصاری (۱۲۱۴ - ۱۲۸۱) می باشد که در ذریعه ج ۴ ش ۱۶۳۷ یاد شده است.

در سه بخش است بخشهای ۱ و ۲ نسخ ریز متوسط (گ ۱ تا ۲۱۱) به خامه حسن بن مرحوم شیخ احمدود (چنین) در غرة رجب ۱۳۰۳ (گ ۲۱۱ر)، بخش سوم به نستعلیق ریز و بد، بی نام و تاریخ پایان یافته است در حاشیه گ ۲۲۳ پس از نشان «منه» نام [محمد جعفر ۱۲] دیده می شود که گویا نام نویسنده نسخه باشد، عنوانها و برخی حاشیه ها با جوهر سرخ کم رنگ است، مهر چهارگوش دسته دار فشاری در گ ۷۲، ۷۷، ۱۱۳ و ۱۲۳ و بسیاری جز آن دیده می شود دنباله حاشیه در برخی از صفحه ها به صفحه بعد حواله داده شده است.

کاغذ: فرنگی کاهی، نخودی، ۲۲۷ برگ، بخشهای ۱ و ۲ دارای ۲۱ سطر ۱۸×۱۲ و بخش سوم ۳۶ سطر ۱۳×۱۹.
شماره پیشین: ۹۰۴ - ۱۵۴۳.

ع/۲۲۶۶

(کلام)

حاشیه شرح مطالع و حواشی آن

مطالع الانوار و شرح آن به شماره ۲۲۴۰ع معرفی گردیده است. جای گفتگو

حاشیه ای است بر مطالع و شرحها و حاشیه های آن و چون آغاز افتاده است شناخته نمی شود. محشی ناسنی است، شاید شیعی و یا دست کم پیرو معتزلیان باشد؛ او حسن و قبح را عقلی می داند. او از میرسید شریف (۷۴۰ - ۸۱۶) نقل می کند و پس از آن تاریخ زندگی کرده است.

آغاز نسخه افتاده: المركب لفظاً فكيف يجعل دلالة قسماً من الدلالة اللفظية بالمعنى العام الذى جعل منقسماً، وان كان هو اللفظ حين مقارنة القرينة و فى زمانها على ما هو شان... (گ ۱) قال فى شرح الشرح^۱: و قد يجاب بان المنحصر فى الثلث دلالة اللفظ، والدال هناك اللفظ (گ ۱)...

مکرراً از شرح الشرح، که تألیف میرسید شریف است، سید در حاشیه مطالع، حاشیه شرح مطالع، آمدی، بعض الشارحین و «التلویح» تألیف تفتازانی نقل دارد. انجام: حصول نسخ الجميع. أقول: يمكن ان يقال: رفع هذا التكليف يمكن ان يكون بطريق النسخ، اى بان يحكم بنسخ جميع أحكامه التى كانت بوجوب معرفة هذا الحكم الناسخ و بانه ايضاً منسوخ بعد العمل به... كانه قال له: جميع احكامى مرفوعة عنكم حين معرفة هذا الحكم. تم الكتاب بعون الملك الوهاب فى شهر محرم الحرام ۱۰۵۸ على يد اضعف عباد... افضل بن عطاء الله عفى عنهما... و آله الاطهار.

نستعليق نزدیک به نسخ، از افضل بن عطاء الله در محرم ۱۰۵۴ (گ ۳۱۸ ب)، صفحه ها در جدول زر و شنگرف لاژورد، عنوانها شنگرف، افتاده ها با نشان «صح» در کرانه نوشته شده، حاشیه های توضیحی با نشان «منه» و «ص» و «آفاحسین گ ۷۳» و «سلطان گ ۷۵» در بردارد، برخی عنوانهای بزرگ با خط ثلث در کرانه مانند: «مباحث الخبر الواحد» (گ ۱۸۴ ب)، «مباحث الخبر» (گ ۱۷۴)، «مبحث الحقيقة الشرعية» (گ ۳۹ ب)، «مبحث الاشتقاق» (گ ۵۰ ب)، «خطاب الوضع» (گ ۱۲۵ ر) و «مباحث الاجماع» (گ ۱۵۷)، پشت برخی برگها که نو نویس شده است سپید گذارده شده، تا به مطلب

۱- شرح الشرح، بر حاشیه ای اطلاق می شود که میر سید شریف گرگانی (۷۴۰ - ۸۱۶) بر شرح قطب

صفحه کهن تر متصل بماند (گ ۷۲ ب)، مهر چهار گوشه [محمد جعفر بن ...] در گ ۹۷ ر دیده می شود. جلد: مقوایی، رویه تیماج سرخ، جدول، کناره ضربی، ۲۲۰ × ۱۲۰. کاغذ: نخودی، ۱۴۵ × ۶۵، ۳۱۹ برگ، ۲۰ سطر. شماره پیشین: ۸۲۴ - ۱۴۶۳.

ع/۲۲۶۷

الروضة البهية فى شرح اللمعة الدمشقية

(فقه شیعه)

متن از: شهید اول (۷۳۴ - ۷۸۶).

شرح آن به نام الروضة البهية از: شهید دوم (۹۱۱ - ۹۶۶).

مکرر نسخه شماره ۲۰۳۲/ع است.

نیمه اول کتاب نستعلیق بد، بی نام، تاریخ در سده دوازدهم، برخی عنوانها و خط روی متن لمعه شنگرف، اندک حاشیه توضیحی دارد و با نشان «تذکره» و «من لایحضره» و «میرزا رفیع» دیده می شود، برخی عنوانها را در کرانه صفحه نوشته است، انجام در کتاب الشركة افتاده است، در میان نیز برخی افتادگی ها بی نشان نیز دارد، کتاب از گ ۵ آغاز شده و از نسخه چاپی یک صفحه کمتر دارد پیش از آن، خطبه غدیر و پراکنده ها هست.

جلد: مقوایی فرسوده، رویه پارچه فرسوده، ۲۴۰ × ۱۷۵.

کاغذ: اصفهانی، نخودی، ۱۶۵ × ۱۲۰، ۲۰۲ برگ، ۲۳ سطر.

شماره پیشین: ۱۰۰۷ - ۱۶۴۷.

ع/۲۲۶۸

القاموس المحيط

(فرهنگ زبان عرب)

که نام کامل آن «القاموس المحيط و القابوس الوسيط الجامع لما ذهب من كلام العرب شماطيط» است. فرهنگنامه ای است برای زبان عرب که آن را به ترتیب حروف الفبا در پایان ریشه واژه ها مرتب ساخته است. او حرف آخر ریشه را بزرگ بخش (باب) خوانده آن را بر ۲۸ کوچک بخش (فصل) برای حرف

آغازین ریشه تقسیم کرده است. فیروزآبادی قاموس را به ترتیب صحاح اللغه جوهری (م ۳۹۳) که او نیز ایرانی و از مردم مرو بود ساخته است و ریشه های یاد شده در آن را به دو برابر افزایش داده و از پرگوئی کاسته و برای جمله های تکراری رمز و نشان هائی چنین نهاده است؛ ع = موضع، د = بلد، ه = قریه، ج = جمع و م = معروف. و آن را در مقدمه کتاب توضیح داده است.

برای توضیح بیشتر راجع به قاموس ن. ک. فهرست سپهسالار ج ۲ ص ۳۳۷ - ۳۴۲) و فهرست دانشگاه ج ۲ ص ۴۳۴ - ۴۳۸ و مقالت آقای سلطانی در مجله مهر سال ۱۳۱۷ خ. در سده دوازدهم به دستور شاه حسین صفوی قاموس به فارسی ترجمه شد که چاپ شده و به نام ترجمان اللغة در این فهرست ج ۴ ص ۳۴۵ ش ۱۸۸۸ فهرست انوار یاد شده است.

نگارنده قاموس، فیروزآبادی محمد بن یعقوب (۷۲۹ - ۸۱۷) فارسی از مردم فیروزآباد شیراز است، در آنجا زاده شد و عربی را بیاموخت و سپس به بغداد و سوریه و مصر رفت و قاموس را در مکه بنگاشت و به یمن شد و دختر یکی از اشراف آنجا را به زنی گرفت و قاضی و شیخ الاسلام آنجا شد و در زبید یمن درگذشت. عنوانهای کتب او در ریحانة الادب به ۳۸ عنوان می رسد. او به تقلید و مانند بسیاری از بزرگان آن روزگار تبار خویشان را به اعراب می رسانید و خود را از نوادگان بوبکر نخستین خلیفه عرب می شمرد.

نسخه های قاموس در این کتابخانه در فهرست چنین آمده است: ج ۸ ص ۱۶۶؛ ۲۰۲؛ ۲۵۹؛ ۲۹۷؛ ۳۰۵؛ ۴۶۳ و ۴۶۴ و ج ۱۰ ص ۸۷؛ ۱۱۵؛ ۳۱۳ و ۶۳۹.

نسخ عبدالله بن مساعد بن بدیع، در ۸ جمادی الاول سال ۱۰۹۲ (گ ۲۴۵ ر)، این مجلد از فصل سین باب طین (سوط) آغاز شده و به باب الالف اللینه ... فصل الیا... و یا حرف النداء للبعید پایان گرفته سپس چنین است: قال مؤلفه الملتنجی الی حرم الله محمد بن یعقوب ... الفیروزآبادی: هذا آخر القاموس المحیط... بمنزلی علی الصفا بمكة تجاه الکعبة... (گ ۲۴۵ ر)، واژه ها با شنگرف درشت و گزارش با مشکی ریز است، ریشه ها با مشکی درشت نوشته شده است.

جلد: مقوایی، رویه تیماج زرد حنائی ساده، آستر کاغذ آبی، ۳۱۰×۲۰۵.

کاغذ: نخودی، اصفهانی، ۱۳۰×۲۲۰، ۲۴۶ برگ، ۳۰ و ۳۲ سطر.

شماره پیشین: ۸۲۹ - ۱۴۶۸.

ع/۲۲۶۹

(فضائل امام)

خصائص حسینیة

در مناقب امام سوم حسین بن علی (ع) تألیف شیخ جعفر شوشتری پسر محمد حسین در گذشته شب اربعین ۲۰ صفر ۱۳۰۳ هـ. مؤلف در آغاز گوید: و سمیته بخصایص الحسینیة و مزایا المظلوم (گ ۶ ب). مقدمه در فهرست کتاب است که بیش از سیصد عنوان دارد. و من آن را در سی عنوان جمع کردم (گ ۶ ب) عنوان اول در هفت مقصد است... عنوان یازدهم پیامبران در ۱۸ باب، دوازدهم خاتم پیامبران و پس از فهرست به عنوان یکم آغاز می کند (گ ۷ ب).

در ذریعه (ج ۷ ص ۱۶۶ ش ۸۸۸) آمده است که جلد اول خصایص حسینیة در سال مرگ مؤلفش ۱۳۰۳ در یازده بخش چاپ شده است و دانسته نیست که ۱۹ بخش دیگر تألیف شده است یا نه؟

ترجمه فارسی این کتاب به نام «وسائل المحبین» نیز چاپ شده است (ذریعه ج ۲۵ ص ۷۲ ش ۳۸۸) از مؤلف این کتاب یک فقه فارسی رساله عملیه به نام «منهج الرشاد نیز به سال ۱۲۸۸ هـ. چاپ شده است (ذریعه ج ۲۳ ص ۱۸۵ ش ۸۵۷۵) چاپهای این کتاب در فهرست چاپی های عربی مشار ص ۳۳۰ آمده است.

نسخ خوش پر غلط است که چنین پایان می یابد: [قد فرغت من تسوید هذا الكتاب المسمى بخصایص الحسینیة یوم الاثین اربعة و عشرين من جمادی الاول فی ثلاث مائة سنین بعد الالف... دوشنبه ۲۴ جمادی الاول سال ۱۳۰۰، سپس در کنار صفحه با همان خامه با جوهر سرخ رو به بالا چنین نوشته شده است: [و انا العبد الاقل العاصی... الخاطی علی رضا الکنوی الجهرودی سنة ۱۳۳۰] دانسته نیست آیا خط سرخ سی سال بعد از خط مشکی نوشته شده و هر دو از یک کاتب است؟

جلد: مقوایی، رویه تیماج زرد فرسوده، ۲۱۵×۱۶۵.

کاغذ: فرنگی، نخودی، ۱۱۵×۱۸۰، ۱۳۸ برگ، ۱۷ تا ۱۹ سطر.
شماره پیشین: ۹۳۹ - ۱۵۷۸.

ع/۲۲۷۰

(نحو زبان عرب)

فوائد ضیائیة فی شرح الکافیة

متن از: ابن حاجب (۵۷۰ - ۶۴۶).

شرح از: جامی عبدالرحمان (۸۱۷ - ۸۹۸).

مکرر شماره ۱۹۸۵/ع و ۲۲۶۴/ع.

نستعلیق خوش، نویسنده نسخه را به پایان نرسانیده و نام نویسنده ندارد، متن تا برگ ۵ در زیر خط شنگرف و پس از آن زیر خط مشکی است، عنوانها در حاشیه به شنگرف است، حاشیه ها با نشان «منه»، «صحاح»، «فاتح»، «رضی»، «هندی چلبی»، «م ع ص»، «عص»، «س»، «ع ف»، «ایضاح»، «لباب»، «مط»، «خواجه نصیر»، «نصرة الله»، «تفسیر قاضی» دارد، در سه صفحه پیش از کتاب یادداشتها و شعرهایی فارسی است از ابوسعید ابو الخیر، خواجه، عرف رحمه الله.

جلد: مقوایی، رویه تیماج قهوه ای فرسوده، ۱۲۰×۲۴۵.

کاغذ: نخودی، اصفهانی، ۱۶۰×۶۰، ۱۴۲ برگ، سطرها متغیر بین ۱۹ تا ۲۰.

شماره پیشین: ۸۵۷ - ۱۴۹۶.

ع/۲۲۷۱

(اصول فقه شیعه)

تقریرات اصولی و فقهی

درس های یک استاد ناشناس را به طور پراکنده گردآورده و از استاد به دام ظله بی نام یاد می کند. از میرزای قمی (۱۱۵۱ - ۱۲۳۱) و از کاشف الغطا (م ۱۲۲۸) نیز یاد کرده است.

آغاز: اعلم ان من الادلة الشرعية النقلية او الشرعية العقلية... و منه استصحاب أجزاء ما لا يؤکل لحمه فی الصلاة... ما ذكره العلامة فی القوانين...

مسوداتی پراکنده و نامرتب است که به نستعلیق ناخوش نوشته شده، از گ ۱

تا ۵۲ در استصحاب است سپس بخشهایی از صید و ذباجه و اجاره و صلاة و صوم و غیر آن است.

جلد: مقوایی، رویه تیماج مشکی ضربی، ترنج در میان با جدول و لچک فشرده در اطراف، فرسوده و تعمیر شده است، ۱۶۵×۲۲۵.

کاغذ: فرنگی، نخودی، ۱۱۰×۱۷۰، ۲۲۴ برگ، ۱۹ و ۲۰ سطر.

شماره پیشین: ۶۵۷ - ۱۲۰۵.

ع/۲۲۷۲

مجموعه

شامل:

۱ - خلاصة الحساب، از گ ۱ - ۵۶.

۲ - تشریح الافلاک، از گ ۵۷ - ۷۳.

۳ - اسطرلاب بهائی، از گ ۷۴ - ۷۹.

۴ - الوجیزة فی الدراية، از بهائی، از گ ۸۰ - ۸۵.

ع/۲۲۷۲/۱

(ریاضی)

خلاصة الحساب

از: شیخ بهائی (۹۵۳ - ۱۰۳۰) محمد بن حسین عاملی.

مکرر نسخه شماره ۱۹۸۳/۳ ع.

نسخ، از هاشم بن کرم الله جزائری (گ ۵۶ ب در حاشیه) بی تاریخ در سده یازدهم، عنوانها شنگرف، حاشیه با نشان «منه»، «۵»، «ج» دارد، این رساله در برگهای ۱ تا ۵۶ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۷۲/۲

(هیئت)

تشریح الافلاک

از: شیخ بهائی (۹۵۳ - ۱۰۳۰).

مکرر شماره ۱۹۸۳/۵ ع.

نسخ، بی نام، تاریخ در سده یازدهم نزدیک به خط رساله پیشین

(خلاصة الحساب) که به قلم هاشم بن کرم الله جزائری است، حاشیه‌هایی با نشان «منه»، «صدرالدین» دارد، این رساله در برگهای ۵۷ تا ۷۳ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۷۲/۳

(ریاضی نجوم)

صفیحة الاسطرلاب

از: شیخ بهائی (۹۵۳ - ۱۰۳۰).

مکرر نسخه شماره ۴/۱۹۸۳ع، ۳/۱۹۸۴ع و ۳/۲۲۲۶ع.

نسخ، بی‌نام، تاریخ سده دوازدهم، عنوانها شنگرف، حاشیه «منه» دارد، این رساله در برگهای ۷۴ تا ۷۹ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۷۲/۴

(درایة الحدیث)

الوجیزة فی الدرایة

از: شیخ بهائی یاد شده (۹۵۳ - ۱۰۳۰).

مکرر نسخه شماره ۴/۱۹۸۴ع.

نسخ هاشم بن کرم الله جزائری که ظاهراً همه مجموعه به خامه او است، بی تاریخ در سده دوازدهم نوشته شده است، این رساله در برگهای ۸۰ تا ۸۵ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۷۳

(نحو زبان عرب)

انموذج

معرب واژه «نمونه» نام کتابچه‌ای است در نحو زبان عرب تألیف زمخشری (۴۶۷ - ۵۳۸) ابوالقاسم محمود بن عمر، ابوالقاسم معروف به جلاله از مردم زمخشریهی در خوارزم در ادبیات عرب پیشوا شد و به مکه رفت مدتی بماند تا او را «جارالله = همسایه خدا» خواندند. او را است «مقدمة الادب» که فرهنگنامه‌ای است عربی به فارسی و نخست به سال ۱۲۲۲ = ۱۸۴۳ م در آلمان به تصحیح یوهان گو تفرید و یتزستاین و از روی آن به تصحیح محمد کاظم امام به سال ۱۳۴۲ خ

چاپ شده است. ده کتاب دیگر عربی او را مشار در مؤلفان ج ۶ ص ۶۶ - ۶۸ یاد کرده است.

جای گفتگو «انموذج» یکی از معروفترین آثار او است و چون مدتها در ایران به صورت کلاسیک برای آموزش زبان عرب تدریس می‌شد، شرحها و حاشیه‌ها بسیار دارد، یکی از شرحهای آن از اردبیلی (م ۶۴۷) محمد بن عبدالغنی است که در کشف الظنون ج ۱ ص ۱۸۵ و ذریعه ج ۱۳ ص ۱۱۵ معرفی شده، سه نسخه آن نیز که در این کتابخانه هست در فهرست انوار ج ۷ ص ۳۴ و ۲۰۸ و ج ۱۰ ص ۳۳۲ معرفی شده است. این شرح انموذج در مجموعه معروف به «جامع المقدمات» مکرر چاپ شد، متن انموذج به تنهایی (نسخه زیرین) کتابچه‌ای کوچک است و کمتر جداگانه دیده می‌شود.

آغاز: بسملة الكلمة مفرد، اما اسم کرجل و اما فعل كضرب و اما حرف كقد. الکلام مؤلف

اما من اسمین... (گ ۱ ب)...

انجام: ومالیه و سلطانیه. ولاتكون الاساکنه و تحریکها لحن. تمت علی ید اضعف الطلبة

محمود بن اسکندر... (گ ۳۴ ب).

نسخ، از محمود بن اسکندر بن کرمشاه بدارالسلطنه تبریز و مالک حسین شاه بن امیرشاه بن محمد، بی تاریخ در سده دوازدهم، عنوانها گاهی شنگرف و گاه سبز، حاشیه‌های توضیحی با نشان «ایضاح»، «صدر» دارد، در برگ ۳۵ یادداشت‌هایی پراکنده و مالکیت ابن میر علی رضا محمدرضی ۱۲۳۱ با مهر چهار گوش به همین عبارت و مهر بیضی با تاریخ ناخوانا دارد.

جلد: تیماج سرخ، یک‌لا، فرسوده، ۱۳۵×۱۷۰.

کاغذ: اصفهانی، نخودی، همه برگها متن و حاشیه شده است، ۶۰×۷۰ و

۹۵×۷۵، ۳۳۵ برگ، ۶ و ۷ سطر.

شماره پیشین: ۹۰۳ - ۱۵۴۲.

ع/۲۲۷۴

(صرف زبان عرب)

شرح شافیه

متن از: ابن حاجب (۵۷۰ - ۶۴۶).

شرح از: جاربردی (۶۶۴ - ۷۳۲ یا ۷۴۶) احمد بن حسن.

مکرر شماره ۱۴۷۶/ع که در فهرست ج ۹ ص ۵۰۰ معرفی شده است. شارح فخرالدین ابوالمکارم شافعی ساکن تبریز بوده است به گفته اسماعیل پاشا از آثار او است: حاشیه کشف زمخشری، السراج الوهاج در شرح منهاج بیضاوی، شرح اصول بُزدوی، شرح حاوی صغیر، شرح هدایه، مرغینانی، شرح شافیه ابن حاجب (جای گفتگوی ما)، مغنی در نحو (هدیه العارفین ج ۱ ص ۱۰۸ و چلبی کشف الظنون ج ۲ ص ۱۰۳۱).

آغاز برابر آغاز نسخه شماره ۱۶۷۶/ع است.

انجام افتاده برابر گ ۱۶۳ ر آن نسخه است، پس دو صفحه از پایان این نسخه افتاده است و به جای آن در گ ۱۷۷ یک صفحه سفرنامه از قزوین به قم با تاریخ سه شنبه ۵ جمادی الثانی ۱۳۲۰ نوشته شده است.

در گ ۱۷۶ ب یک تملک با تاریخ ۱۳۱۷ دیده می شود.

جلد: مقوایی، زویه تیماج سبز تیره ضربی فرسوده، یک ترنج بزرگ در میان و دو کوچک در بالا و پایین دارد، ۲۱/۵ × ۱۷.

کاغذ: کبود فرنگی آهار مهره، ۱۴/۵ × ۸/۵، ۱۷۸ برگ، ۱۸ سطر.

شماره پیشین: ۲۵۸ - ۲۶۸۸.

ع/۲۲۷۵

(فهرست قرآن)

تیسیر البیان فی تخریح آیات القرآن

چنانکه از نام کتاب پیداست، کشف الآیات است نه کشف الکلمات و برای کسی سودمند است که آیتی از قرآن را بشناسد و جای آن را در قرآن نداند.

نگارنده این کتاب را به دو بخش با یک راهنما پیش از آن تقسیم نموده است. آغاز: الحمد لله الذي انزل القرآن حجة باهرة... وبعد فيقول المفتقر الى الصمد المعبود، احمد المعروف بخان داود، لمار آيت الآي الموردة للاستشهاد... اكثر من ان يحصى... وانه

موقوف علی معرفة مواضعها... وضعت طریقا... یسهل بها تخریح الآیة من ركوع مخصوص، من جزء مخصوص، مع سورة مخصوصة و جعلت الكتاب فی قسمین خلا ذکر الفاتحة، الاول فی اوائل الآی و الثاني فی اواخرها (گ ۱)... الجزء الاول، سورة البقرة الم (گ ۲)...

انجام: جهنم لایموت فیها و لایحیی [یو، یب] تمت الكتاب فی الخامس عشر من المحرم المکرم سنة.

نگارنده احمد معروف به خان داود، در جایی شناسانده نشده است نسخه این کتاب را صاحب ذریعه ج ۴ ش ۲۲۹۸ در کتابخانه فاضلخان مشهد نشان داده که اکنون در رضویه است و در فهرست فکرت ص ۱۵۵ دیده می شود، نسخه دیگر این کتاب نیز در کتابخانه مرعشی ش ۳۷۶۰ هست که در فهرست آنجا ج ۱۰ ص ۱۵۱ دیده می شود.

این کتاب پس از بخش راهنما، دو بخش اصلی دارد: در بخش یکم (گ ۶ ب تا ۷۱ ب) واژه های آغازین آیه ها به ترتیب حرف اول تا سوم آن کلمه مرتب شده و در بخش دوم (گ ۷۱ ب تا ۱۴۴ ر) آخرین کلمه آیه ها، به ترتیب آخرین حرف و حرفهای پیش و پیشتر مرتب شده است.

چنانکه گفتم این رساله کشف الآیات است نه کشف الکلمات، و برای کسی سودمند است که آیه را بشناسد و جای آن را در قرآن نداند. در این صورت نخستین واژه آن آیه را به ترتیب حرف اول در بخش اول کتاب، و آخرین واژه آن آیه را به ترتیب حرف آخر کلمه، در بخش دوم کتاب می یابد، پس شماره جزء و شماره رکوع، که پس از آن واژه با شنگرف نوشته شده است، خواننده را به جای آن آیه در قرآن راهنمایی می کند، مثلاً جای آیت [ادعوا ربکم تضرعاً و خفیه انه لایحب المعتدین] را از دو راه نشان داده است: (۱) آغاز این آیت «ادعوا ربکم» [ح. ید] را در برگ ۷ آورده است، ح = جزء ۸ و ید = رکوع ۱۴ و پایان آیت «انه لایحب المعتدین» [ح. ید] را در بخش دوم (گ ۱۲۶ ب) آورده است که همان رکوع ۱۴ از جزء ۸ را نشان می دهد.

در بخش یکم راهنما (گ ۱ ب تا ۶ ب) نخستین واژه همه رکوعها در سراسر جزءهای سیگانه، قرآن را، همراه با شماره ترتیبی آن رکوع در آن جزء، به شکل حرف ابجدی (بجای عدد) رشته وار پشت سر یکدیگر نوشته است. شماره هر یک

از سی جزء قرآن و نام هریک از سوره های صد و چهارده گانه قرآن، رشته این واژه ها را از یکدیگر جدا می کند.

مؤلف این بخش را همچون راهنما برای دو بخش اصلی اول و دوم کتاب ساخته است و از این رو، بدون آنکه نامی بدان دهد پیش از دو بخش اصلی نهاده است.

نسخ خوش، بی نام، تاریخ در سده دهم، عنوانها و شماره های رکوع و سوره که در همه جا حروف ابجدی به جای عدد بکار رفته، به شنگرف است، پشت برگ ۱۴۵ ب چند یادداشت و آیه قرآن نوشته شده است.

جلد: مقوایی، رویه تیماج نخودی رنگ، سجاف و عطف تیماج سرخ فرسوده، آستر کاغذ نخودی، ۲۳×۱۳.

کاغذ: اصفهانی، نخودی، ۱۶/۵×۷/۵، ۱۴۵ برگ، ۱۹ سطر. شماره پیشین: ۳۰۷ - ۷۳۷.

ع/۲۲۷۶

(فقه شیعه)

مفاتیح الشرایع

مکرر شماره ۲۶۹/ع فهرست انوار ج ۷ ص ۲۴۲ و ش ۵۳۶ فهرست و ش ۲۱۱۴ ج ۱۱ ص ۳۶۴ است که در ج ۸ ص ۳۳ و ذریعه ج ۲۱ ش ۵۱۸۸ معرفی شده است. تألیف ملامحسن فیض (۱۰۰۷-۱۰۹۱) است و در سال ۱۰۴۲ نگاشته شده است. آغاز: فن العادات و المعاملات من کتاب مفاتیح الشرایع و فیه کتب. مفاتیح المطاعم...

انجام: و الالم یجز اذ لا ضرر و لا ضرار فی الدین کما فی الخبر المشهور... کل شیء مطلق حتی یرد فیه نهی، و الله اعلم... هذا آخر المفاتیح. قد وقع الفراغ من تألیفه عام ۱۰۴۲ و اتفق تاریخه عدد حروفه هكذا: اثنان، اربعون، الف مرفوعه بحذف العطف و الحمد لله (گ ۱۸۰) قد وقع الفراغ من تسویده عصر الجمعة عشر اول شهر ثالث سنة الخمسين من المائة الثالثة من الالف الثاني... اقل الطلاب ابن رجب شکرالله. بورکی من قرية الكوار.

نسخه جای گفتگو بخش دوم کتاب است و شامل: مطاعم، مناكح، مكاسب، قضاء ارث، حیل شرعی (= کلاه شرعی ها).

نسخ، از شکرالله بن رجب در ورکی از قریه کوار در روز جمعه دهه اول ماه ربیع الاول سال ۱۲۵۰ به پایان رسیده است، عنوانها و خط روی برخی عبارتها شنگرف.

جلد: مقوایی، رویه تیماج مشکی سوخته، فرسوده، ترنج بزرگ وسط و دو ترنج کوچک در بالا و پائین، ۲۱×۱۵.

کاغذ: فرنگی، نخودی، ۱۵×۷/۵، ۱۹ سطر. شماره پیشین: ۱۵۳ - ۲۵۸۳.

ع/۲۲۷۷

(اصول فقه)

مجموعه

شامل:

- ۱ - الجمع بین الاخبار المتعارضه، از بهبهانی (۱۱۱۸ - ۱۲۰۶)، از گ ۱ تا ۱۱ ب.
- ۲ - اصالة البراءة، از گ ۱۱ ب تا ۲۶ ب.
- ۳ - قیاس، از بهبهانی، از گ ۲۶ ب تا ۲۸ ر.
- ۴ - مغالطة الاشاعة ضد المعتزلة، از گ ۲۸ ر تا ۳۲ ب.
- ۵ - حجیة المفهوم بالاولویة، از صاحب «ریاض المسائل»، از گ ۳۳ ر تا ۳۸ ر.
- ۶ - حجیة الاجماع و الاستصحاب، از گ ۳۸ تا ۴۵ ب.
- ۷ - مصابیح الهدی، در ادله فقهی، از گ ۴۷ ب تا ۶۱ ر.
- ۸ - حجیة الشهرة، از صاحب «الریاض المسائل»، از گ ۶۱ تا ۶۹ ر.
- ۹ - حجیة الاجماع، از آقا باقر بهبهانی، از گ ۶۹ تا ۸۱ ر.
- ۱۰ - الاجتهاد و الاخبار، از بهبهانی، از گ ۸۱ ب تا ۱۲۶ ر، در اینجا تاریخ کتابت سنه ۱۲۱۸ دیده می شود.
- ۱۱ - فوائد رجالیه، از بهبهانی، از گ ۱۲۶ ر تا ۱۴۴ ب.
- ۱۲ - استصحاب، از بهبهانی، از گ ۱۴۴ ب تا ۱۴۹ ب.
- ۱۳ - عبادة الجاهل و عدم صحتها، از گ ۱۴۹ ب تا ۱۵۲ ب.
- ۱۴ - اصالة الصحة فی العبادات، از گ ۱۵۲ ب تا ۱۵۴ ر.
- ۱۵ - اصالة الطهارة، از گ ۱۵۴ ر تا ۱۵۴ ب.

۱۶ - حجیة ظواهر الكتاب، از گ ۱۵۴ ب تا ۱۶۱ ب.

جلد: تیماج مشکى، یک لا، جدول ضربى فشرده فرسوده شده، آستر دورن

کاغذ زرد، ۲۱×۱۲/۵.

کاغذ: سفید فرنگى، ۱۶۲ برگ، نیمه اول ۱۸ سطر ۸×۷/۱۵ و نیمه دوم ۲۰

سطر ۹/۵×۲/۱۲.

شماره پیشین: ۱۵۹ - ۲۵۸۹.

ع/۲۲۷۷/۱

(درایة الحدیث)

الجمع بین الاخبار المتعارضة

از: آقا محمد باقر بهبهانى (۱۱۱۸ - ۱۲۰۶).

مكرر شماره ۳/۲۱۲۵ ع.

نستعلیق، بی نام، تاریخ در سده سیزدهم، در گ ۱۲۶ تاریخ ۱۲۱۸ دیده

می شود، این رساله در برگهای ۱ تا ۱۱ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۷۷/۲

(اصول فقه)

أصالة البرائة

از: آقا باقر بهبهانى (۱۱۱۸ - ۱۲۰۶).

آغاز و انجام برابر است با آغاز نسخه شماره ۱۴/۲۱۲۵ ع.

نستعلیق ریز متوسط، بی نام، تاریخ در سده سیزدهم، این رساله در برگهای

۱۱ ب تا ۲۶ ب مجموعه است.

ع/۲۲۷۷/۳

(اصول فقه)

قیاس

از: محمد باقر بهبهانى (۱۱۱۸ - ۱۲۰۶).

یکی از مسائل اصول فقه و مكرر شماره ۱۶/۲۱۲۵ ع است.

نستعلیق، بی نام مانند رساله های پیشین و پسین آن در مجموعه، تاریخ «یوم

السبت» (گ ۲۸ ر) دارد، این رساله در برگهای ۲۶ ب تا ۲۸ ر مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۷۷/۴

(کلام)

مغالطة الأشاعرة ضد المعتزلة و الامامية

از: محمد باقر بهبهانى (۱۱۱۸ - ۱۲۰۶) است، که نام خود را در دیباچه می آورد.

آغاز: بسملة. حمدلته... هذه شبهة مشکلة و مغالطة معضلة آوردها الاشاعرة على المعتزلة و

الامامية، تلجى الى القول بالاضطرار و الاجبار... و من اراد التحقيق فعليه بحاشية... آقا جمال

على المختصر الحاجبى (گ ۲۸ ر)... و انا العبد... ابن محمد اكمل (گ ۲۸ ب)...

انجام: و قال سبحانه ليهلك من هلك... عن بينة، الى غير ذلك فتأمل. و اعلم ايها السائل

الباعث انه لو سلمنا و فرضنا حصول استبعاد من شبهاتك نقول الاستبعاد لا يضرننا على ما عرفت.

تمت الرسالة (گ ۳۲ ب).

نستعلیق ریز مانند پیشین و پسین، بی نام، تاریخ در سده سیزدهم، این رساله

در برگهای ۲۸ ر تا ۳۲ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۷۷/۵

(اصول فقه)

حجیة المفهوم بالاولوية

مكرر شماره ۵/۲۱۴۶ ع، نگارش سید علی بن محمد معروف به صاحب

رياض المسائل (۱۱۶۱ - ۱۲۳۱) (ذریعه ج ۶ ش ۱۵۲۲).

آغاز: بسملة. حمدلته... فيقول الفقير الى الله الغنى على ابن محمد على انه بلغنى رسالتك

فى ليلة الجمعة ۱۱ شوال و اطلعت على ما فيه... منها الشبهة فى حجیة المفهوم (گ ۳۳ ر)...

انجام: و اما ما ذكر فى تنمة الرسالة... فكتبها فى الليلة المذكورة... و اما الرسالة فى حجیة

الأدلة الاربعة فسأكتبها انشاء... تمت (گ ۳۸ ر).

نستعلیق، بی نام، تاریخ در سده سیزدهم مانند رساله های پیشین و پسین آن

در مجموعه، این رساله در برگهای ۳۳ تا ۳۸ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۷۷/۶

(اصول فقه)

حجیة الاجماع و الاستصحاب

نگارش سید علی بن محمد معروف به صاحب رياض المسائل (۱۱۶۱ - ۱۲۳۱).

مؤلف این مسأله را در پاسخ خواهش سلیمان عاملی نگاشته است (ذریعه ج ۶

ش ۱۴۶۳).

آغاز: بسملة. حمدلته... وبعد فيقول الفقير الى الله الغنى على بن محمد على بن ابي المعالي الطباطبائي: انه قد سألتني بعض... الشيخ سليمان العاملي (گ ۳۸ ر)... اذ لو كان المعيار في حجية الاجماع هو الكشف عن قول المعصوم (گ ۳۹ ر)...

انجام (نا تمام مانده است): الا أنه لا يخرج عن الغرض وهو بيان ما يمكن فيه جریان الاستصحاب و لعل عدم عد بعض الافاضل (گ ۴۵ ب)... ناقص گذارده شده است. نستعلیق ریز مانند رساله های پیشین، بی نام، تاریخ در سده سیزدهم، این رساله در برگهای ۳۸ تا ۴۵ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۷۷/۷

(اصول فقه)

مصباح الهداية

از: سید مهدی بحر العلوم بروجردی ساکن نجف (۱۱۵۴ - ۱۲۱۲).

در بیان ادله اربعه یا خمسة فقهی است.

نام کتاب در مقدمه است لیکن نام مؤلف ندارد، تنها پشت برگ ۱ در فهرست مجموعه که به خامه ای همانند خامه متن است چنین آمده است: [ادله اربعه سید مهدی] و صاحب ذریعه نیز گوید: در برخی نسخه ها به سید مهدی بحر العلوم منسوب است (ذریعه ج ۲۱ ش ۴۰۹۸) بحر العلوم کتابی در طهارت نیز به نام مصباح دارد (ذریعه ج ۲۱ ش ۴۰۴۷).

آغاز: الحمد لله الذي اوضح مسالك الافهام بمصباح البيان... وبعد فطالما اشتدت الأشواق (گ ۴۷ ب)... و سميته «مصباح الهدى» عسى ان يهتدى به... وهو حسبنا ونعم الوكيل. الفقه في اللغة العلم (گ ۴۸ ر)... ادله الفقه اربعة وهي الكتاب والسنة والاجماع و دليل العقل (گ ۴۹ ر)... اجمع الامامية و المعتزلة على ان للافعال بالنظر الى ذاتها حسناً و قبحاً (گ ۵۵ ب)...

انجام: نعم تعذيب النفس و تحريم المباحات و المنع عن جميع المشتبهات او نوع منها على الدوام جرح و ضيق و مثله منتف في الشرع و مما يتعطف. تم (گ ۶۱ ر).

نستعلیق ریز، بی نام، تاریخ در سده سیزدهم همانند دیگر رساله های پیشین و پسین در مجموعه، این رساله در برگهای ۴۷ تا ۶۱ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۷۷/۸

(اصول فقه)

حجیه الشهرة

آیا شهرت و شیوع در میان علما برای اثبات حکم شرعی بسنده است یا نه؟ یکی از مسائل اصول فقه است، که صاحب ریاض یاد شده در بالا دو رساله بدان نام نگاشته است (ذریعه ج ۶ ش ۱۴۷۹ و ۱۴۸۰).

آغاز: بسملة. حمدلته... فيقول الفقير الى ربه الغنى على بن محمد على: ان هذه رسالة مفردة في بيان حجية الشهرة و جواز الاعتماد عليها في اثبات الاحكام الشرعية... قد حكى شيخنا الشهيد في الذكرى الحاق الشهرة بالاجماع (گ ۶۱ ر)...

انجام: بالنسبة الى افعالنا. انتهى كلامه و فيه تأييد لما ذكرنا و ان كان في مواضع مما ذكره اشتباهات ليس هذا محل نشرها. هذا آخر ما انتهى اليه. تمت رسالة الاجماع مع الملحقات (گ ۶۹).

نستعلیق ریز، بی نام، تاریخ در سده سیزدهم، این رساله در برگهای ۶۱ تا ۶۹ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۷۷/۹

(اصول فقه)

حجیه الاجماع

از: آقا باقر بهبهانی (۱۱۱۸ - ۱۲۰۶).

مکرر نسخه شماره ۲۱۲۵/۱۳ ع می باشد لیکن خطبه ای را که در آن نسخه می بینیم در این نسخه حذف شده و مانند نقل ذریعه چنین آغاز می شود: [اعلم ان الرسول...]. (ذریعه ج ۶ ش ۱۴۵۵). انجام این نسخه مانند نسخه شماره ۲۱۲۵/۱۳ ع است.

نستعلیق ریز، بی نام، تاریخ در سده سیزدهم مانند رساله های پیش تر این مجموعه است و با رساله های پسین که تاریخ ۱۲۱۸ دارد (گ ۱۲۶ ر) ناهمگون است، این رساله در برگهای ۶۹ تا ۸۱ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۷۷/۱۰

(اصول فقه)

الاجتهاد و الأخبار

در اثبات وجوب اجتهاد و ردّ بر اخباریان که اجتهاد را حرام می شمردند و اصول فقه را نوعی مداخله عقل در اوامر خدا می دانند. مؤلف آن را در ۱۳ رجب ۱۱۵۵ به پایان رسانید، پس به سال ۱۳۱۴ همراه عدة الاصول طوسی و به سال ۱۳۱۷ مستقل چاپ شده است (ذریعه ج ۱ ش ۱۴۱۵ و مشار).

مؤلف این کتاب آقا باقر بهبهانی (۱۱۱۸ - ۱۲۰۶) از بزرگترین دانشمندان شیعه است. او راهی معتدل میان دو گروه تندرو پدید آورد، از یک سو قشرگرایان اخباری را می کوبد و از سوی دیگر بر فلسفه گرایان و صوفیان تندرو می تازد. شاه عباس به سال ۱۰۰۲ در قیامی علیه قزلباشها، فیلسوفان قزوین را کشتار و دربدر کرد و پایتخت را از قزوین به اصفهان آورد و کار مدرسه و مسجد و قضاوت را به دست اخباریان سپرد و از فیلسوفی چون امین استرآبادی (م ۱۰۳۶) مرد ضد فلسفه ساخت.

مؤلف ما آقا باقر در حقیقت نظری معتدل در میان دو گروه تندرو پدید آورد، او هم فلسفه استرآبادی را می کوبد و هم اخباری گری او را.

آغاز: الحمد لله الذی اوجب علی العباد الاجتهاد فی تحصیل معارف الدین... اعلم ان الله تعالى لم یخلق الخلق عبثاً ولا اهلهم سدى، بل خلقهم بقدرته وجعل لهم اسما عاً و ابصاراً و قلوباً و الباب (گ ۸۱ ب)... (فصل) ظهر من الفصل السابق بقاء التكاليف و وجوب تحصيلها (گ ۸۱ ب)... و عنه ص القضاة اربعة ثلاثة فى النار و واحد فى الجنة (گ ۸۲ ب)... (فصل) قد عرفت انه لا یسعنا عدم السعی فى معرفة الاحكام (گ ۸۳ ر)... و من تلك الجملة ان كثيراً من معانى الالفاظ و اصطلاحاتها تعرف بالممارسة فى الاحادیث (گ ۸۴ ر).

انجام: من التوضیح و التنقیح و قد فرغ من تسويد الرسالة مؤلفه العبد الاقل محمد باقر بن محمد اکمل حامداً مستغفراً فى ثالث عشر رجب سنة ۱۱۵۵. و کتبه سنة ۱۲۱۸ (گ ۱۲۶ ر).

نستعلیق درشت تر از خامه رساله پیشین و مانند خط رساله پسین است، بی نام، در تاریخ ۱۲۱۸ (گ ۱۲۶ ر)، این رساله در برگهای ۸۱ ب تا ۱۲۶ ا مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۷۷/۱۱

(راوی شناسی)

فوائد رجالیه

از محمد باقر بهبهانی (۱۱۱۸ - ۱۲۰۶) یاد شده در بالا است. مکرر نسخه شماره ۲۱۲۵/۷ ع.

نستعلیق، بی نام، در سده سیزدهم، در پایان رساله پیشین (گ ۱۲۶ ر) که با همین خامه است تاریخ ۱۲۱۸ دیده می شود، این رساله در برگهای ۱۲۶ تا ۱۴۴ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۷۷/۱۲

(اصول فقه)

استصحاب

از: آقا محمد باقر بهبهانی (۱۱۱۸ - ۱۲۰۶).

در مورد یکی از مسائل اصول فقه است. مکرر نسخه شماره ۲۱۲۵/۱۵ ع (ذریعه ج ۲ ش ۸۳).

نستعلیق، بی نام، در سده سیزدهم، تاریخ ۱۲۱۸ در پایان رساله پیشین (گ ۱۲۶ ر) دیده می شود، این رساله در برگهای ۱۴۴ ب تا ۱۴۹ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۷۷/۱۳

(فقه شیعه)

عبادة الجاهل و عدم صحتها

از: آقا محمد باقر بهبهانی (۱۱۱۸ - ۱۲۰۶).

مکرر نسخه شماره ۲۱۲۵/۱۲ ع است.

این رساله در برگهای ۱۴۹ ب تا ۱۵۲ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۷۷/۱۴

(قواعد فقه)

اصالة الصحة و الفساد

از: آقا محمد باقر بهبهانی (۱۱۱۸ - ۱۲۰۶).

یکی از قواعد کلی مورد بحث فقه آن است که گویند: اصل در معاملات

بطلان آن است، و اصل عبادات صحت آن است.

انجام: بسملة. حمدلة... و بعد فاعلم يا اخي أن المهم والمقصود الاصلی الصحة والفساد فی كثير من المواضع...

انجام: دل علی الرضا والامضاء والتقریر وكذا الحال بالوفاء... واقتضاه وقس علیها حال غیرها. تم

نستعلیق، بی نام، تاریخ در سده سیزدهم، این رساله در برگهای ۱۵۲ تا ۱۵۴ ر جای دارد.

ع/۲۲۷۷/۱۵

(اصول فقه)

اصالة الطهارة

از: آقا محمد باقر بهبهانی (۱۱۱۸ - ۱۲۰۶).

مكرر نسخه شماره ۱۷/۲۱۲۵ ع است.

نستعلیق، بی نام، در سده سیزدهم، این رساله در برگهای ۱۵۴ تا ۱۵۴ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۷۷/۱۶

(اصول فقه)

حجیة ظواهر الكتاب

از: آقا محمد باقر بهبهانی (۱۱۱۸ - ۱۲۰۶).

آیا ظاهر ألفاظ آیات قرآن حجت است یا نه؟

انجام: بسملة. حمدلة... و بعد اعلم يا اخي ان الادلة عند الاصحاب اربعة، الكتاب والسنة و الاجماع و العقل. و منه اصالة البراءة... فلنتكلم علی كل واحد منها. الاول الكتاب و حجیته و وجوب العمل به (گ ۱۵۴ ب)...

انجام: نفس عدم التمييز من حيث هو، مع قطع النظر... من غير اشارة منهم فی بیان الدلیل علی عدم تعلق التكلیف بهما الی ان هذا القید له مد خلیة فی السبب (ناقص مانده است).

نستعلیق، بی نام، تاریخ در سده سیزدهم، این رساله در برگهای ۱۵۴ تا ۱۶۱ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۷۸

مجموعه

شامل هفت رساله:

۱- شواكل الحور فی شرح هیا كل النور، از سهروردی - دوانی، از گ ۲ ب تا ۶۸ ر، نستعلیق متوسط محمد مؤمن پسر حاج علی اصغر قزوینی، مولداً و موطناً و اثنی عشری مذهباً در دوشنبه ۸ جمادی الثانی ۱۰۹۸ (گ ۶۸ ر)، ۱۹ سطر، ۷×۱۴.

۲- كلام فی الظرف در نحو زبان عرب، از حسین بن محمد شریف خوانساری، از گ ۶۹ ر تا ۷۰ ب حاشیه های توضیحی با نشان (منه سلمه الله) دارد، ۱۸ سطر، ۸×۱۳.

۳- الكلی و تعریفه، از حسین خوانساری بن محمد شریف، از گ ۷۱ تا ۷۲، ۱۷ سطر، ۸×۵/۱۳.

۴- اثبات الواجب قدیم، از دوانی، از گ ۷۳ ب تا ۱۰۵، نستعلیق، با تاریخ ۸ رجب ۱۰۹۸ به خامه محمد مؤمن (گ ۱۰۵ ر)، حاشیه های توضیحی با نشان (منه، ایضاح) دارد، ۱۶ سطر، ۵۵×۱۱/۵.

۵- حاشیه بر اثبات الواجب قدیم دوانی، شاید از نیریزی، از گ ۷۵ ب تا ۱۰۴ ب.

۶- اثبات الواجب جدید، از دوانی، از گ ۱۰۵ ر تا ۱۳۵ ر، به خامه محمد مؤمن در تاریخ ۱۲ ماه سوم سال ۱۰۹۹ (گ ۱۳۵ ر)، ۱۶ سطر، ۱۱×۶.

۷- اثبات الباری، از صدرا شیرازی، از گ ۱۳۵ ب تا ۱۴۷ ر، ۱۶ سطر، ۱۱×۶، در میانه سطر ناقص مانده و ۱۶ برگ پس از آن سپید است.

در گ ۲ نام کتاب و مؤلف به نسخ خوش نوشته شده با امضائی به خط تعلیق [من كتب المفتاح الی الله المحسن مؤمن] که درست خوانده نمی شود، بر روی گ ۱ کلمه «شرح هیا كل» و چند یادداشت و نیز نقاشی یک گل و بوته دیده می شود، در برگ ۱ ب یازده بیت شعر فارسی نوشته شده است، ۱۶ برگ از این مجموعه سپید و نانوشته است.

جلد: مقوایی، رویه تیماج زرد ضربی فرسوده، درون آستر کاغذ ابری نقاشی شده، لولا همانند همین جلد با همان رنگ، ۵/۱۲×۱۸/۵.

کاغذ: اصفهانی، نخودی، ۱۴×۷، ۱۶۲ برگ.
شماره پیشین: ۳۲۲-۲۷۵۲.

ع/۲۲۷۸/۱

(فلسفه اشراقی)

شواکل الحواری فی شرح هیا کل النور

متن هیا کل النور از سهروردی (۵۴۹-۵۸۷) یحیی پسر حبش است که نسخه آن به شماره ۲۹۲۸/۵ ع در ج ۶ ص ۶۶۲ معرفی شده است. احوال سهروردی نیز در ضمن معرفی شرحی از هیا کل به نام «اشراق هیا کل النور» به شماره ۲۱۹۹/۱ ع بگذشت، و چنانکه در آنجا دیدیم بر «هیا کل النور» شرحها و حاشیه های بسیار نگاشته شده است. شرح دیگر هیا کل که در اینجا خواهیم شناخت «شواکل الحور» نام دارد و تألیف ملا جلال دوانی (۸۳۰-۹۰۸) است. و چون آغاز و انجام آن در فهرست انوار ج ۷ ص ۱۲۷ نادرست نهاده شده است در اینجا تکرار می شود، زیرا آنچه در آنجا آمده آغاز یک حاشیه بر اثبات الواجب قدیم است. دوانی در پایان این شرح گوید: در پنجشنبه شب یازدهم شوال ۸۷۲ آن را در تبریز در زاویه مظفریه به پایان رسانیدم، که از بناهای سلطان جهانشاه قره قونیلو (۸۳۹-۸۷۲) می باشد، جهانشاه در جنگ با اوزون حسن آق قوینلو در ۱۳ ربیع الاول ۸۷۲ (ششماه و ۲۴ روز پیش از پایان تألیف این شرح) کشته و در تبریز به خاک سپرده شد.

آغاز: یا من نصب رایات آیات قدرته علی کواهل هیا کل الممكنات، و اودع آثار حکمته... اما بعد: فهذه أیها الذکی المتفرقد، شرح لهیا کل النور، یحاکی بحسن دقایقه «شواکل الحور»... وان قرع سمعک مالم تألفه و شخص فی عینک مالم تعرفه فقف (گ ۲ ب)... انسی الاناسی ذکری آل عباس^۱ بالعدل (گ ۳ ر)... غیاث الملة... و الدین محمود الملقب بخواجه جهان خلد الله... فاقول: لما کان الوجود... فافضة علی الدوام أطلق الشیخ لسان المقال علی

۱- چشم گیر است که دوانی در دو دیباچه پیشکشی کتابهای خود، (۱) که برای خواجه جهان وزیر هندی (۲) که برای بایزید خلیفه ترک عثمانی می نگارد، گوئی خلافت را به نیشخند گرفته، عبارت «أنسی الناس خلافة بنی عباس» را با اندک تغییر می آورد (گ ۳ ر؛ ۷۴ ب مجموعه).

طبق لسان الحال فقال: [یا قیوم] هو صیغة مبالغة (گ ۳ ب)... [أیڈنا بالنور] ای العلم فان العلم (گ ۴ ب)...

انجام: [و لرسوله الصلاة و السلام و التحية و الرضوان] المصنف قدس سره ختم الرسالة بذكر الله تعالی... اقول و انا الفقیر الی... محمد بن اسعد بن محمد المدعو بجلال الدین الصدیقی الدوانی: هذا ماتیسرلی فی شرح هذه اللمة... فی اثناء... مهاجرة الأوطان... فمن وجد فی هفوة (گ ۶۷ ب)... و آله و صحبه أجمعین. نجز تحریره بيمين مؤلفه بعد العشاء، الآخرة الخمیس ۱۱ من شوال سنة اثین و سبعین و ثمانمئة بدارا الموحدين تبریز فی الزاوية المباركة المظفرية شكر الله سعی بانیها السلطان ابی المظفر جهانشاه رفع درجته، و كان نهضته الی جانب «دیار بكر هذه السنة... و اغتیاله فی ۱۳ من ربیع الأول من السنة المذكورة انه رؤف رحیم. تمت (گ ۶۸ ر).

چنانکه دیده می شود؛ دوانی شرح هیا کل النور را، در دیباچه به خواجه جهان غیاث الدین محمود (۸۱۳-۸۸۶) وزیر نظام شاه بهمنی دکن هند، پیشکش کرده، از راه تعظیم، این وزیر را با عبارت [غیاث الملة و الخلافة خلد الله خلافته] دعا کرده است. اسماعیل پاشا در هدیه العارفین ج ۲ ص ۴۱۱ خواجه جهان را، محمود بن محمد گیلانی سپس هندی معروف به خواجه جهان، از وزیران نظام شاه بهمنی پادشاه دکن هند، در گذشته ۸۸۷ مؤلف ریاض الانشاء و مناظر الانشاء معرفی نموده است. این دو کتاب خواجه جهان، در ذریعه ج ۱۱ ش ۱۹۳۳ و ج ۲۲ ص ۳۱۸ ش ۷۰۹۳ نیز معرفی شده، لقب مؤلف در آنجا عماد الدین محمود بن محمد گاوان (= قساوان، غوان) دیده می شود. سه کتاب دیگر نیز در ذریعه به نامهای قواعد الانشاء (ج ۱۷ ص ۱۸۰) و مفتاح الانشاء (ج ۲۱ ص ۳۱۸) و مخزن الانشاء (ج ۲۰ ص ۲۲۳ ش ۲۱۸۱) آمده است که نسخه آخرین آنها را در مجلس نشان می دهد.

شرح دوانی بر «هیا کل النور» نسخه ش ۲۲۷۸/۱ این کتابخانه دو پایان نامه دارد: دوانی در نخستین پایان نامه (ص ۸۰۲ س ۹-۱۰) که بی تاریخ است گوید: کتاب را در گوشه تنهایی در حال ناامنی در مهاجرت و دوری دوستان نگاشتم. این پایان نامه در همه نسخه ها و در دو چاپ ۱۳۲۳ هـ و ۱۹۵۳ م عبدالحق یکسان است. دوانی در دومین پایان نامه (ص ۸۰۲ س ۱۰-۱۴) که در نسخه کتابخانه ملی ش ۲۲۷۸/۱ ع و ذریعه ج ۱۴ ص ۱۷۷ س ۱۵ هست و نسخه ش ۱۴۶/ع ملی و

همچنین نسخه‌های چاپی از آن خالی است، چنین می‌گوید: این کتاب به دست نگارنده (دوانی) در شب پنجشنبه ۱۱ شوال ۸۷۲ در زاویه مظفریه که از ساخته‌های جهان شاه است به پایان رسید، جهان‌شاه در اوایل این سال (۸۷۲) بسوی دیار بکر رفت و در ۱۳ ربیع یکم همین سال کشته شد (گ ۶۸ نسخه ش ۲۲۷۸/۱) تاریخ کتابت این نسخه نیز ۸ جمادی دوم ۱۰۹۸ می‌باشد.

پس می‌توان حدس زد که دوانی در تاریخی نامعلوم شرح‌ها کل را به نام کسی از خاندان گنوسیست قره‌قوینلو، که شاید جهان‌شاه باشد، آغاز نموده است. جهان‌شاه پادشاهی ایرانی شده به فارسی شعر می‌سرود و «حقیقی» تخلص داشت و با جامی (۸۱۷ - ۸۹۸) شاعر گنوسیست مکاتب داشت (ذریعه ج ۹ ص ۳۵۹ ش ۱۵۶۶). و چون در ۱۳ ربیع‌الاول ۸۷۲ جهان‌شاه کشته می‌شود دوانی کتاب را در حال ناامنی پایان می‌دهد و ششماه بعد در ۱۱ شوال پایان‌نامه دوم را در زاویه مظفریه تبریز می‌نویسد. پس از آن تصمیم می‌گیرد که کتاب را به جای مخدوم جدیدش اوزون حسن آق‌قوینلو که سنی‌تراست، برای وزیر هندوستان بفرستد که مرکز گنوسیسم است و از دسترس ترکمانان سنی ایران بدور باشد.

نسخه دیگر «شواکل» در این کتابخانه به شماره ۱۴۶/ع در فهرست انوار ج ۷ ص ۱۲۷ و چنانکه گذشت نسخه متن «هیا کل النور» نیز به شماره ۲۹۲۸/۵ ع در ج ۶ ص ۶۶۲ معرفی شده است.

فهرست هفت هیگل در شواکل و مقایسه صفحه‌های نسخه ۱۴۶/ع با برگهای

نسخه ۲۲۷۸/ع

نسخه ۱۴۶/ع	نسخه ۲۲۷۸/ع	
ص ۱۱۴	گ ۶	الهیکل الاول الجسم
ص ۱۲۰	گ ۷	الهیکل الثانی النفس
ص ۱۹۸	گ ۲۵	الهیکل الثالث الوجوب والامکان والامتناع
ص ۲۰۸	گ ۲۷	الهیکل الرابع واجب الوجود
ص ۲۵۹	گ ۴۱	الهیکل الخامس در ۵ فصل
ص ۲۹۹	گ ۵۷	الهیکل السادس بقاء النفس
ص ۳۱۲ تا ۳۲۸	گ ۶۲ تا ۶۸	الهیکل السابع النبوة

چنانکه می‌بینیم نسخه ۱۴۶ از صفحه ۱۱۴ و نسخه ۲۲۷۸ ع از برگ ۶ شروع شده است.

جلال‌الدین محمد دوانی (۸۳۰ - ۹۰۸) پسر سعدالدین اسعد از مردم دوان کازرون شیراز است، مرگ او را در نهم ربیع‌الثانی نوشته‌اند. در سال تولد و مرگ او اختلاف است که آنچه گفتم با روند زندگی مناسبت بیشتر دارد. او از فیلسوفان بزرگ مکتب دارسده نهم و آغاز دهم ایران است، دوانی بیشتر عمر را در سده نهم و دوران پیش از چیرگی صفویان گذرانید، که شیعیان از بیم حاکمان ترکمان سنی در حال تقویت می‌زیستند تا آنکه شاه اسماعیل یک سال پس از مرگ دوانی در سال ۹۰۹ وارد شیراز شد و پنهانکاری و تقیه را از مردم برداشت. دوانی از طرف حاکمان ترکمان مقام قضای شیراز داشت و همیشه به دربارهای ایشان آمد و شد می‌کرد، و برای آنان کتابها تألیف می‌کرد و در کتابهای خود، نرم نرم سنی‌نمائی می‌نمود، او در منظومه «حنین‌الحزین» و «شرح عقائد نسفی» خود را صریحاً سنی می‌خواند لیکن هیچگاه در این راه از مرز گنوسیسم اسلامی که مورد قبول تشیع و تسنن غیر سلفی هر دو است تجاوز نمی‌کند. این همکاری دوانی با ترکمانان حاکم، هرچند موجب تقویت نفوذ سیاسی و علمی و شهرت خارجی دوانی شد و مدرسه او را در شیراز به صورت رقیب مدرسه گنوسیست تر دشتکی درآورد، لیکن از سمت تقوای او نزد مردم گنوسیست شیراز و ایران بکاست. او وزارت یوسف قره‌قوینلو را پذیرفته بود که از طرف پدرش جهان‌شاه فرمانروای آذربایجان، حکم‌ران شیراز شده بود.

جهان‌شاه از خانواده قره‌قوینلو است که گنوسیست تر از خاندان رقیب ایشان، آق‌قوینلو بودند، و شکست ایشان پیروزی تسنن به شمار می‌آمد و شاید یکی از اسباب شد که دوانی به مرکز تسنن استانبول رو آورد و کتاب اثبات الواجب را برای بایزید تألیف کرد و بفرستاد.

دو شخصیتی در دو زبان: دوانی مانند بسیاری از علما و ادیبان دو زبانه ایران دارای دو شخصیت است. او مانند غزالی و عین‌القضات و خواجه نصیر طوسی در نگارشهای فارسی خود، عارفتر از نگارشهای عربی او است. او در شرح عقاید عضدی و چند جای دیگر، اشعری سنی است، ولی شعر فارسی او ملامال از

عرفان و تشیع است. حتی او خود را در «نور الهدایة» شیعی غالی نشان می دهد. پس از مرگ دوانی شیعیان ایران و سنیان عثمانی هر گروه وی را از خود شمردند. برخی از شاگردان مکتب دوانی در دوره صفوی می کوشیدند که با استناد به کتب گنوسیستی دوانی، او را شیعی اصیل یا دست کم، بازگشته به تشیع نشان دهند. خوانساری در مقایسه جلسات درس دوانی با جلسات درس رقیب او دشتکی از صاحب «سلم السماوات» نقل آرد که شاگردان مجلس درس دوانی بیش از شاگردان درس صدرالدین دشتکی (۸۲۸ - ۹۰۳) و لیکن درسهای دشتکی اشراقی تر از درسهای دوانی بود. سپس می افزاید: دوانی ارسطوئی تر و دشتکی افلاطونی تر است. برای فرقه های دیگر میان دو شرح دشتکی و دوانی بر هیا کل النور، ن. ک: ش ۲۱۹۹ «اشراق هیا کل النور».

آثار جلال دوانی: مدرسی در ریحانة الادب ۲۹ عنوان کتاب به دوانی نسبت می دهد. آقای علی دوانی در کتاب جلال الدین دوانی لیستی مفصل از ۶۳ اثر وی دارد که ۷ کتاب در تفسیر و ۲۳ کتاب در حکمت و فلسفه و ۸ کتاب در فقه و اصول و ۸ کتاب در منطق و ۷ کتاب در ادبیات و ۶ کتاب ریاضی هیئت و هندسه و ۴ کتاب متفرقه است (جلال الدین دوانی ص ۱۷۲) در ذریعه نیز نزدیک صد عنوان کتاب به دوانی منسوب شده است که با فهرست اعلام قابل استخراج است.

ما در این مجموعه شماره ۲۲۷۸/ع «شوا کل الحور» و دو «اثبات الواجب» او را معرفی خواهیم نمود:

«شوا کل الحور» نخستین شرح است که پس از مرگ سهروردی مؤلف (۵۴۹-۵۸۷) بر کتاب «هیا کل النور» نگاشته شده است، زیرا در دوران عباسی که به جای کلمه شهید لقب «مقتول» به دنبال نام این مؤلف بزرگ نهاده شده بود، کسی جرأت نگارش شرحی بر آن کتاب نداشت، آشفته گی احوال پس از یورش مغولان نیز تا دو قرن هر گونه فعالیت علمی را متوقف کرده بود. تنها از نیمه سده هشتم بود که سرداران در خاور ایران قیام کردند، به تشیع و گنوسیسم صورت رسمی و قانونی دادند و پس از آنان ترکمانان قره قوینلو در باختر ایران به آزادی گنوسیسم و عرفان گردن نهادند.

اسپند میرزا (م ۸۴۸) به سال ۸۴۰ در کردستان، به مرکزیت بغداد آئین تشیع را به پیشوائی مذهبی احمد بن فهد حلی (۷۵۷-۸۴۱) به رسمیت شناخت و سکه به نام ۱۲ امام زد (مجالس المؤمنین قاضی نورالله، پایان جند دوازدهم ص ۳۷۰ ج ۲) برادر اسپند میرزا به نام جهان شاه قره قوینلو (۸۳۷-۸۷۲) فرمانروای آذربایجان بود و دوانی نام او را در دومین پایان نامه شرح بر «هیا کل النور» آورده که در دیپاچه، آن را به خواجه جهان پیشکش کرده و هم اکنون جای گفتگوی ما است. این رساله در برگهای ۲ تا ۶۸ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۷۸/۲

(نحو - زبان عرب)

الظرف (کلام فی ...)

در این رساله مسأله ظرف و جار و مجرور در دستور (نحو) زبان عرب در دو صفحه بیان شده است. مؤلف خود را در پایان حسین بن محمد شریف خوانساری معرفی کرده است که از سده یازدهم است.

آغاز: المشهور بین النحاة أن الظرف المستقر ما كان متعلقه عاماً واجب الحذف (گ ۶۹ ر)...

انجام: فینبغی ان یکون هذا النوع من الظرف مستقراً لغواً. ولقد تم علی ید مؤلفه... الباری حسین ابن المرحوم محمد شریف خوانساری عفی عنهما (گ ۷۰ ب).

خط نستعلیق متوسط، حاشیه «منه سلمه الله» دارد، رساله ای در تعریف کلی است (گ ۷۱ و ۷۲)، این رساله در برگهای ۶۹ تا ۷۰ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۷۸/۳

(منطق)

الکلی و تعریفه

از: حسین خوانساری پسر محمد شریف.

در باره تعریف کلی است که از اشارات ابن سینا گرفته شده است.

آغاز: اعلم ان الکلی مفهوم لا يمنع تصوره من وقوع الشركة فیه، فان امتنع (گ ۷۱ ر)...

انجام: فعلیک بالتأمل فیما تلتوت علیک مع التنجب عن سلوک... ولقد تم علی ید مؤلفه الفقیر... ابن المرحوم محمد شریف خوانساری.

خط نستعلیق متوسط شماره پیشین، حاشیه «منه سلمه الله» نیز دارد، این رساله در برگهای ۷۱ و ۷۲ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۷۸/۴

(کلام)

اثبات الواجب قدیم

عنوان «اثبات الواجب» پیش از سده نهم کمتر دیده می شود هر چند چلبی در کشف الظنون گوید: گروهی در باره آن نگاشته اند، لیکن او کسی را پیش از دوانی (۸۳۰ - ۹۰۸) نام نبرده است و این شاگردان دوانی بودند که بر رساله او حاشیه و شرح نگاشتند. شاید بتوان حدس زد که بداهت وجود و بی نیازی خدا از اثبات که باقیمانده نظر پان ته نیستی است که وجود خداوند را بدیهی و منکر آن را حیوان بی شعور می شمردند و اشعری در مقالات الاسلامین ج ۱ ص ۱۱۸ - ۱۲۰ از آنان یاد کرده است بهر حال در سده نهم نیز کسانی که به نگارش اثبات واجب پرداختند نه به دلیل ناپیدائی و اختفا بلکه به دلیل مقدس بودن ساحت پروردگار از دست رسی هر نااهل بوده است. به گفته چلبی در کشف الظنون ملا حنفی کتاب خود را چنین آغاز می کند: [الحمد لمن تقدس جنبه عن ان یكون شریعة لكل وارد...] دوانی دو رساله بدین عنوان دارد که لقب قدیم و جدید آنها را از یکدیگر جدا می کند و جدید آنها منسجم تر و منظم تر از قدیم تألیف شده است گویا دوانی پس از نگارش قدیم و فرستادن آن برای خلیفه عثمانی بایزید، متوجه کمبود آن شد، و به نگارش جدید پرداخت و گویا نوظهور بودن این مسأله در آن قرن توجه خوانندگان را بدان جلب کرد، پس گروهی از شاگردان دوانی و شاگردان مدرسه معارض ایشان (مدرسه دشتکی) به نقد و ایرام آن پرداختند.

نسخه دیگر از اثبات الواجب قدیم به شماره های ۱/۱۷۶۳ع در ج ۱۰ ص ۳۴۱ و ش ۱۸۵۸/۵ ج ۱۰ ص ۴۴۲ معرفی شده است.

شرح های اثبات الواجب در ذریعه ج ۱۳ ص ۵۸ و حاشیه های آن در ج ۶ ص ۱۰ - ۱۱ دیده می شود، یکی از حاشیه های ناشناخته و ناقص آن نیز در این کتابخانه، ضمیمه هیا کل النور به شماره ۱/۱۴۶ع هست که در فهرست ج ۷ ص ۱۲۷ به نادرست معرفی شده است.

دوانی این کتابچه را در دو مقصد برای دو مسلک، به نام بایزید دوم (۸۸۶ - ۹۱۸) خلیفه ترک عثمانی نگاشته است.

آغاز: سبحانک سبحانک ما أعظم شأنک و أظهر برهانک انت الشاهد... اما بعد فیقول ... محمد بن اسعد الدوانی الصدیقی: قدقررت فی هذه الرسالة وجوه براهین (گ ۷۳ ب)... انسی الناس خلافة بنی عباس (گ ۷۴ ب)... السلطان بن السلطان (گ ۷۵ ر)... سلطان با بربادرخان (=بایزید خان) ... و بیده ازمة التحقيق ... بسملة. و به ثقتی اعلم ان البراهین المؤدیة الى هذا المطلب منحصره فی مسلکین احدهما يتوقف على بطلان الدور والتسلسل فلا جرم رتبنا الرسالة على مقصدین ... فنقول المقصد الاول فی المسلک الاول و فيه طرق. الطريق الأول قالوا لا شک (گ ۷۵ ب)...

انجام: يُحق الحق بفضله و يبطل الباطل بعد له، بيد الحسنی و اليه الرجعی. و الصلاة على نبیه محمد و آله المعصومین و عترته الطاهرین (گ ۱۰۵ ر).

فهرست اثبات الواجب قدیم چنین است:

مقصد اول مسلک اول، در اثبات واجب بی نیاز از ابطال دوره تسلسل است (گ ۷۵ ب).

طریق اول: امکان و وجوب (گ ۷۵ ب).

طریق ثانی: لو كان الكل ممكناً (گ ۸۹).

طریق ثالث: اگر واجب نباشد (گ ۹۰ ر).

طریق رابع: الممكن لا يستقل (گ ۹۱ ر).

مقصد ثانی مسلک دوم، در اثبات از راه دور و تسلسل (گ ۹۲ ب).

طریق ثانی: برهان التضایف (گ ۹۷ ر).

طریق ثالث: برهان عرشی (گ ۹۷ ب).

خاتمه شامل دو مطلب: مطلب اول ممکن اولویت ندارد (گ ۹۸ ر). و مطلب

دوم الممكن مالم یجب لم یوجد (گ ۱۰۳ ر)

نستعلیق، از محمد مؤمن بن حاج علی اصغر، تاریخ اربعا تاسع رجب ۱۰۹۸

(گ ۱۰۵ ر)، این رساله در برگهای ۷۳ ب تا ۱۰۵ ر مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۷۸/۵

(کلام)

حاشیه اثبات الواجب قدیم

تعلیقاتی است معترضانه بر اثبات الواجب قدیم تألیف دوانی، که در کرانه صفحات آن رساله (گ ۷۵ ب تا ۱۰۴ ب مجموعه) بی هیچگونه نشانی از محشی یا نامی از محشی علیه نوشته شده است. و تنها نقل قول ها است که متن را مشخص می سازد.

ما در زیر، برخی عبارتهای آن را می آوریم تا شاید شناخته شود: آری جنبه معترضانه حاشیه نشان می دهد که از طرف مدرسه معارض دوانی یعنی مدرسه دشتکی باشد. و شاید محشی محمود نیریزی شیرازی باشد که شاگرد هر دو مدرسه دشتکی و دوانی بود و قزوینی در «تتمیم أمل الآمل» ص ۱۰۰ یک حاشیه بر اثبات الواجب قدیم بدو نسبت داده است (ن. ک: ذریعه ج ۶ ش ۲۳).

نیریزی به سال ۹۲۱ یعنی پس از مرگ دو استادش (دشتکی در ۹۰۳ و دوانی در ۹۰۸)؛ شرحی بر اثبات الواجب جدید دوانی نگاشته که به گفته او شرح بی قبح بود و آن را «اثبات واجبه» نامید (ذریعه ج ۱ ش ۵۰۹) برای شناخت نیریزی (ن. ک طبقات، قرن دهم ص ۲۴۳).

آغاز: بسملة و به ثقتی قوله: [و الآخر لیس كذلك] منهم من زعم ان جمیع براهین... قوله [فی المسلك الاول] قال فی الحاشیه (کرانه گ ۷۵ ب)... قوله: وقد عرفت ایضاً ان الفاعل للمجموع، مجموع فواعل الاحاد... (گ ۸۵ ر) کرانه نسخه نانو شده مانده است... ولذا قال بعض العارفين قدس... (گ ۹۱ ب کرانه):

پای استدلالیان چوبین بود پای چوبین سخت بی تمکین بود
انجام: قوله: و اعلم انه لم یرد الشیخ الرئیس... بالدلیل ولا بالبدیهة. هذا آخر ما قصدنا ایراده فی شرح رساله «اثبات الواجب». تم شرح... شرح اثبات الواجب علی ید محمد مؤمن بن علی اصغر قزوینی، ثلاثا ثالث شهر ثانی صفر ۱۰۹۹ (گ ۱۰۴ ب کرانه).

این رساله در برگهای ۱۰۵ تا ۱۳۵ ر مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۷۸/۶

(کلام)

اثبات الواجب جدید

در اثبات وجود پروردگار به تفصیلی که در صفحه پیش (ص ۸۰۸) در باره اثبات الواجب قدیم گذشت، به گفته قاضی نورالله شوشتری (۹۵۶-۱۰۱۹) دوانی این کتابچه را در اواخر عمر نگاشته و چنانکه در بالا یاد شد نیریزی شرحی بر آن نگاشته است (ذریعه ج ۱ ش ۵۰۹).

مکرر نسخه شماره ۶۹/۴ ع که در ج ۷ ص ۶۸ و شماره ۱۹۵۷/۲ ع است که ج ۴ ص ۴۶۲ فهرست معرفی شده است.

نستعلیق، از محمد مؤمن بن حاج علی اصغر القزوینی در شب سه شنبه ۹ رجب سال ۱۰۹۸ پایان یافته است (گ ۱۳۵ ر)، این رساله در برگهای ۱۰۵ ب تا ۱۳۵ ر مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۷۸/۷

(کلام)

اثبات الباری

از: ملاصدرالدین شیرازی (۹۵۹ - ۱۰۵۰).

مانند اثبات الواجب است.

آغاز: الله لا اله الا هو، له الاسماء الحسنی، منه الابتداء و البقاء و الیه الرجوع، نسأله علی الی درک صفاته العلیا. اما بعد فهذه رساله فی اثبات الباری... مشتملة علی براهین دقیقه... و قد جعلها جامعها و هو الفقیر الحقیر الشهیر بصدر الحسینی شیرازی، جمع الله سیئاته، تحفة لمجلس کل ذکی او حدی مجبول علی الاستقامة (گ ۱۳۵ ب)... الخاقان الأعظم الاعلم مستخدم صناید العرب و سلاطین العجم صاحب المائة الحاضرة... سمی نبی الرحمان... الاسد بن اللیث بن الغضنفر غیاث الملك و السلطنة و الدین ابو المظفر (گ ۱۳۶ ر)... یرجو منه مؤلفها ان ینظر الیهها و یصحح ما فیها... و فیها فصول الفصل الاول فی اثباته تعالی (گ ۳۶ ب)... الفصل الثانی فی توحیده (گ ۱۳۹ ر)... الفصل الثالث فی ان الواجب لا یقبل القسمة (گ ۱۴۱ ر)... الفصل الرابع فی أن واجب الوجود هل یجوز ان یكون له صفة زائدة؟ (گ ۱۴۴ ر)... الفصل الخامس فی علمه (گ ۱۴۵ ب)...

انجام (ناقص مانده است): و اما علمه بالکل بعد العلم بذاته فلأن العلم بذاته تعالی

علی الوجه المذكور (گ ۱۴۷ - نانو شده مانده و پس از آن ۱۶ برگ سپید است).

این رساله در برگهای ۱۳۵ ب تا ۱۴۷ ر مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۷۹

(معانی و بیان)

مطول

مکرر شماره ۱۹۸۰/ع که با تفصیل بیشتر معرفی شده است.

تعلیق نزدیک به نسخ علی بن رسول در شهر قسطنطنیه در کنیسه زیرکیه به روز شنبه ۲۸ رمضان سال ۸۶۱ به پایان رسیده است، حاشیه های توضیحی با نشانهای «شرح»، «صحاح»، «یب»، «شرح مفتاح»، «مفتاح» و «منه» دارد برخی عنوانها در کرانه صفحه ها با خامه تعلیق درشت تر از متن هست، در پایان کتاب تاریخ نگارش تفتازانی در شهر هرات در چهارشنبه ۱۱ صفر ۷۴۸ و آغاز کردن بدان، در پنجشنبه ۸ رمضان ۷۴۲ یاد شده است، علم معانی در گ ۱ تا ۱۱۰ ب، علم بیان در گ ۱۱۱ تا ۱۹۶ دیده می شود.

جلد: مقوایی، رویه تیماج قهوه ای، فرسوده ضربی دور جدول وسط ترنج، تیماج عطف تجدید شده و بازهم فرسوده است، ۱۸×۱۳. کاغذ: سمرقندی، نخودی، ۸×۵/۱۲، ۱۹۷ برگ، ۲۳ سطر. شماره پیشین: ۱۸۱ - ۲۶۱۱.

ع/۲۲۸۰

(معانی بیان)

التبیان فی علم البیان

چلبی در «کشف الظنون» (ج ۱ ص ۳۴۱) کتابی بدین نام معرفی نموده آن را به عبدالواحد پسر عبدالکریم معروف به ابن زملکانی درگذشته سال ۶۵۱ نسبت داده است.

اسماعیل پاشا مؤلف آن را چنین می شناساند: سماکی شافعی معروف به ابن خطیب زملکانی نسبت به زملکان دیهی از غوطه دمشق شام که در همان جا درگذشت. او را است: «التبیان فی علم البیان، المطلاع علی اعجاز القرآن، المفصل علی المفصل، المنهج المفید فی احکام التوحید، نهاییه التأسیل فی اسرار التنزیل در

تفسیر قرآن. (هدیه العارفین فی اسماء المؤلفین ج ۱ ص ۶۳۵) چنانکه می بینیم نام این کتاب که نمایانگر موضوع آن است در آن دو منبع یاد شده است لیکن هیچ یک نشانی دیگر از آن نمی دهند. بر پشت برگ پایانی نسخه ۲۲۸۰ ع که جای گفتگوی ما است این نام با خط نسخ ثلث نوشته شده است.

مؤلف در این کتاب از کسان زیرین نقل می کند:

صاحب کشف (گ ۹ و ۱۰)، جارالله (گ ۳۶ ر)، حماسه (گ ۱۶ ب)، ابن نباته (گ ۳۴ ب)، ابن درید (گ ۳۸)، صاحب عطا ملک (گ ۴۶ ر)، بو العلاء (گ ۵۳ ر) صاحب التحبیر (گ ۸۹ ب)، ابن حاجب (گ ۶۶ ب)، جارالله زمخشری (گ ۳۵)، اسحاق کنندی (گ ۴۰) و ابن هانی مغربی (گ ۵۰).

آغاز افتاده است: و من عجب شمس تظللنی من الشمس... واجیب عن الاول ان إدعاء الاسدیة... و عن الثانی أن لفظ الأسد لو كان تبعاً لتلك الصفة لم یکن ابین... و عن الثالث بان التعجب... فان قيل: الاصرار علی ادعاء الاسدیة ینافی نصب القرینة (گ ۱ ر)... قال البحتری: اذا سمرت اضاءت شمس دجن و مالت فی التعطف غصن بان فان قوله شمس دجن و غصن بان (گ ۱ ب) تشبیهات لو نصب، و لو رفعا كما یقال اذا سمرت اضاءت شمس دجن... قال ابو الطیب لما غدا مظلم الاحشاء من اشیر أسكنت جانحتیه کو کباً یقصد...

ثم الجامع فی الاستعارة إما أمر واحد و فی حکمه، و الاول یتنوع الاستعارة فی الی أصلیة و تبعیة (گ ۱ ر)... و القسم الثانی من الاستعارة التمثیلیة (گ ۷ ر) و اعلم ان الشیخ نظم هذا المجاز فی سلك الاستعارة (گ ۱۷ ر)... کنایة عن ذات من شبه به علی نحو مثلک یجود بسم الله الرحمان الرحیم و به التوفیق. (گ ۲۸ ب) علم البدیع هو معرفة وجوه تحسین الکلام، و التحسین اما راجع الی المعنی اوالی اللفظ او الیها جمیعاً و البحث عن القسم الثانی وظیفه الفصاحة و عن الاول و الثالث وظیفه البلاغة، فهانها بابان الباب الاول التحسین الراجع الی المعنی و هو انواع (گ ۲۹ ر)...

عبارتهای زیر را نیز برای مطابقت با نسخه هائی که احتمالاً یافت شود نقل می کنیم:

فصل فی بدیع النحویین (گ ۴۱ ب)... داستان معروف «خاصه» کنیزک خلیفه و شعر ابونواس:

لقد ضاع شعری علی بابکم کما ضاع درّ علی خالصه

(گ ۴۳)... عاش عبید الجرهمی ۳۰۰ سنة (گ ۵۱) ... الباب الثانی فی التحسین الراجع الی اللفظ (گ ۵۳)... المقابلة (گ ۵۶)... المشاکلة (گ ۵۷)... المزوجة (گ ۵۷)... قال ابن الحاجب: العرب یکرر (گ ۶۶)... باب الاجمال و التفصیل و التذیل (گ ۶۸)... التتمیم (گ ۷۱)... الاستطراد (گ ۷۵)... تأکید المدح بما یشبه الذم (گ ۷۸)... التفویف (گ ۷۹)... اللف و النشر (گ ۸۱)... التضمین (گ ۸۸)... قال صاحب التحبیر (گ ۸۹)... التلمیح (گ ۹۶) فصل فی اتفاق الکلامین (گ ۹۸)... خاتمة فی حسن ملامسة الکلام. ینبغی للمتکلم ان یتأنق (گ ۱۰۵)... و تعظیم و تعجیل. و الله اعلم تم الفن الاول حامداً مصلياً. بسم الله الرحمن الرحيم (گ ۱۱۰) الفصاحة اعلم ان الناس فی الفصاحة اقوال (گ ۱۱۰)... و فيه بابان الباب الاول فی اوصاف اللفظة المفردة و هی ستة (گ ۱۱۲)... الباب الثانی فی اوصاف التراکیب (گ ۱۱۷)... السابع المزدوج و یسمى مردود (گ ۱۱۹)... قال ابو عبیده... و قال ابن الانباری (گ ۱۲۳)... النوع الخامس فی الترصیع (گ ۱۲۶)... النوع السادس فی السجع (گ ۱۲۶)... النوع السابع لزوم ما لا یلزم (گ ۱۲۹)... و من اوصاف الترکیب المنافرة (گ ۱۳۲)... خاتمة: اعلم ان الکلام متى وقع فی البلاغة و الفصاحة موقعه استهش الانفس (گ ۱۳۵)... قال: راس الامر الاسلام، و عموده الصلاة و ذروة سنامه الجهاد (گ ۱۳۷؛ ۱۳۶)... اما النظر من جهة البديع ففیه ابحاث (آ) التفسیر (ب) الخطاب العام (ج) الاستطراد (گ ۱۴۷)... یو= ۱۶ رعاية حسن المطلع... و اما النظر من جهة الفصاحة (گ ۱۴۸).

انجام: علیه صلوات اُطیبها یتقی بقاء نعیم غیر منصرم. ختم الکتاب ختام مسک کما ختم بختام خاتم النبیین (گ ۱۴۹) صلی الله علیه و سلم و آله الطیبین فی رابع من شوال سنة خمس و عشرين و سبعمائة و الحمد لله وحده. قدمت تعلیقه علی يد العبد المذنب محسن بن ابی القاسم جعل الله احواله بالسداد و الصلاح فی رابع من شوال من سنة ستین و سبعمائة... و مصلياً علی نبیه محمد و آله و عترته الطیبین الطاهرین.

سپس ۷ سطر در باره کلمه مفرد و مرکب با نقل از ابوالبقاء و شرح اندلسی با تاریخ سنة ۷۶۰ آورده است.

نسخ متوسط نزدیک به ثلث بد، از محسن بن ابی القاسم در چهارم شوال

سال ۷۶۰ از روی نسخه ای که تاریخ ۷۲۵ داشته است (گ ۱۴۹ ب)، آغاز نسخه ناقص است عنوانها کمی درشت و کشیده است.

جلد: یک لت دارد، مقوایی، رویه تیماج قهوه ای، در میان ترنج کناره گل و بوته، در میان شش جدول ضربی فشرده فرسوده.

کاغذ: خانبالغ نخودی کلفت، ۸/۵×۱۵/۴ و ۱۹/۵×۱۴، ۱۵۰ برگ، برگ ۱۵۰ نانوشته مانده است و بر پشت آن نام کتاب «التبیان فی علم البیان» با خامه ثلث وارونه نوشته شده است، ۱۵ سطر.

شماره پیشین: ۲۲۴ - ۲۶۵۴.

ع/۲۲۸۱

(نحو)

فتح الاسرار فی شرح الاظهار

از: برکوی.

متن «اظهار الاسرار» در نحو عربی است. اسماعیل پاشا این کتاب را در دو جا از ایضاح المکتون یاد نموده، شرح آن را به محمد بن محمد بن احمد نسبت داده است، نخست در عنوان اظهار برکوی و سپس در عنوان «فتح الاسرار» لیکن او در نخستین بار شرح کننده را با نسبت «صبوحه وی» متوفی ۱۱۷۲ آورد و آغازی برای کتاب می آرد که مطابق نسخه ما است و در بار دوم او را با نسبت شیخی متوفی ۱۱۴۱ یاد کرده است و آغاز آن را نمی آورد.

آغاز: بسملة الحمد لله حمد الشاکرین... و علی آله الطیبین الطاهرین اما بعد: فیقول العبد المفتقر الی لطف ربه المقتدر شیخ محمد بن محمد بن احمد، حقوا بالظاف ربهم الصمد، لما کان کتاب اظهار الأسرار للفاضل البرکی... مشتملاً علی... کتبت فی اوان طلا بی و وقت حداثة شبابی... فسميته فتح الاسرار فی کتاب الاظهار (گ ۷ ب)... فقال: بسم الله الرحمن الرحيم، و الباء فيه للملاسة (گ ۸ ر)... و بعد: الواو إما قائمة مقام إما (گ ۱۱ ر)...

انجام: و سائر توابع المنادی علی ما عرفت، ذکره البدلیسی. هذا آخر ما اردنا جمعه من الفوائد و نظمه من الفرائد... یوم لا ینفع مال و لابنون... عن کمال الانتهاض لنقل السواد فی البیاض. تمت (گ ۱۳۴ ب).

مؤلف در این کتاب از کسان زیرین یاد می کند:

قال المولى ابوالسعود (گ ۱۲ب)، قال سیدی الشریف فی حاشیة الکشاف (گ ۱۳ب)، قال الرضی (گ ۱۵ر) و قال ابن درستویه.

نسخ زیبای غربی ایران، بی نام، تاریخ در سده دوازدهم، صفحه ها در جدول زر و لاژور و شنگرف، عنوانها و خط روی متن با رنگ سرخ، دارای یک سرلوح زرین به صورت نیم گنبد، با دو نیم منار در دو طرف آن، با نقطه چین عمودی در بالای گنبد زرین (گ ۷ب و ۸ر) هریک از این دو صفحه یاد شده کمندی زرین و فرسوده بیرون صفحه دارد، حاشیه ها با نشان «منه» به خامه نستعلیق دارد، گویا این نسخه مذهب برای یکی از اشراف در کردستان نوشته شده باشد، دو سانتی متر قسمت پائین برگها را موریانه خورده است. در پشت گ ۷ر دو مهر بیضی و دو تملک از محمد نوری بن حسن افندی و عبدالمنیب شهیر به شوکت افندی هست، یک تملک سائیده شده نیز هست که عبارت «حافظ احمد بن محمد» با تاریخ ۱۲۸۵ از آن خواننده می شود، نسخه در برگهای ۷ب تا ۱۳۴ب نوشته شده و از آنجا تا برگ ۱۵۴ مانند ۶ برگ آغازین سپید مانده است، نام کتاب به خامه نستعلیق زیبا در پشت برگ ۱ر نوشته شده است.

جلد: مقوایی، فرسوده، رویه تیماج قهوه ای میان ترنج گل و بوته زرین فرسوده، اطراف جدول زر فشرده، پائین دو لت جلد مانند همه برگهای کتاب موریانه خورده است، ۲۱×۱۳/۵.

کاغذ: نخودی، فرنگی، ۱۵۵×۷۳، ۱۵۴ برگ، ۲۳ سطر. شماره پیشین: ۱۹۶ - ۲۶۲۶.

ع/۲۲۸۲

(فقه شیعه)

الدروس الشرعية فی فقه الامامية

نیم دوره از فقه است، از طهارت تا رهن. مؤلف آن شهید اول (۷۱۱-۷۸۶) محمد بن مکی جزینی عاملی، در سال ۷۸۰ بدان آغاز کرد و شهادت او مانع انجام کار شد. اندکی از احوال مؤلف در معرفی روضة البهية به شماره ۲۰۳۲ع یاد شده است. فهرست بابهای فقهی این کتاب در شماره ۴۳۷ع ج ۷ ص ۳۷۱

فهرست انوار یاد شده است. در ذریعه ج ۸ ص ۵۶۲ از نسخه خطی ریاض العلمای افندی که در کتابخانه ما در نجف موجود است چنین آرد، که تألیف بخش اول دروس در ۱۲ ربیع الثانی سال ۷۸۴ بپایان رسیده است. که این عبارت در نسخه ریاض العلماء که به صورت ناقص در قم چاپ شده است دیده نمی شود. چاپ دروس به سال ۱۲۶۹ و سه نسخه کهن آن نوشته سالهای ۸۵۴ و ۸۵۶ و ۸۷۲ و شرحهای دروس در ذریعه ج ۱۳ ص ۲۴۲ - ۲۴۴ یاد شده است.

نسخ خوش، در تاریخ ظهر چهارشنبه سوم شوال ۷۴ که گویا ۱۰۷۴ بوده است، نویسنده حسن بن حسین بن محمد بن احمد بن علی بن حسین سعید البحرانی الجدحاجی اصلاً و مسکناً و منشأً، عنوانها شنگرف و درشت یا مشکى و ثلث، نسخه کامل است برگهای آخر نسخه متن و حاشیه صحافی شده است.

جلد: مقوایی، رویه تیماج زرد حنائی دوره جدول فشرده، آستر کاغذ کبود، ۲۰×۵/۳۰.

کاغذ: نخودی، ۱۲×۲۰/۵، ۲۳۸ برگ، برگ ۲۳۹ سپید مانده است، ۲۴ سطر. شماره پیشین: ۷۵ - ۲۵۰۵.

ع/۲۲۸۳

(قواعد فقه شیعه)

عوايد الايام من مهمات ادلة الاحكام

از: ملا احمد نراقی (م ۱۲۴۵) پسر ملا مهدی (۱۱۴۹ - ۱۲۰۹).

در برخی قواعد عملی فقه، در ۸۸ «عائده» است. عائده ۸۸ در قواعدی از رجال است و عائده ۵۷ در فرق میان «اصل و کتاب» و عائده ۶۶ در باره «فقه الرضا» می باشد. این کتاب بارها چاپ شده است (مشار عربی ص ۶۴۰) و یک حاشیه آن در ذریعه ج ۶ ش ۸۱۷ و حاشیه دیگر آن در ج ۱۵ ش ۲۲۷ یاد شده است محمدحسین هزار جریبی (زاده ۱۲۳۵) پسر محمدعلی ردی بر عائده ۳۱ این کتاب که در تداخل اسباب و مسببات است نگاشت (ذریعه ج ۲۶ ش ۲۲) یک نسخه از عوائد الايام در کتابخانه مرعشی (فهرست ج ۸ ص ۲۹۱ ش ۷۱۴۸) و دو نسخه به شماره های ۸۴۸ و ۸۵۰ در فهرست سپهسالار ج ۱ ص ۵۹۴ و ج ۵

ص ۳۳۵ معرفی شده است.

نسخ متوسط، از ابوالقاسم پسر عبدالرحیم کاشانی ارانی به دستور سید علی‌اکبر نوشابادی در ۱۲۵۸ نوشته شده است، در گ ۱۱ ر گفتاری از ملا احمد نراقی در تاریخ احوال ملا محمد مهدی نراقی دیده می‌شود، سپس در گ ۱ ب و ۲ ر فهرست ۸۸ عایده کتاب دیده می‌شود، که به صورت شطرنجی در سه صفحه نوشته شده است، در گ ۴ ر ۱۱ سطر در معرفی کتاب نوشته شد و در بالا آن دارد: [چهارده هزار بیت است] یعنی هر سطر را ۲/۵ بیت به حساب آورده است، عنوانها و خط روی برخی مطالب شنگرف است اندکی حاشیه توضیحی دارد، تملک با مهر بیضی شکل [الراجی محمد تقی بن محمد حسین] در گ ۳ و ۹۶ ر دیده می‌شود.

جلد: مقوایی، رویه روغنی، زمینه قهوه‌ای، در وسط یک ترنج بزرگ با دو نیم ترنج بالا و پائین حاشیه ۲ سانت گل و بوته، با دو جدول گل و بوته دار در اطراف آن دارد، درون جلد نیز روغنی حنائی با یک گل گیلان سبز زیبا، اطراف دندان موشی مشکی، ته چرم مشکی خشکیده زرد، لت دست راست جلد فرسوده تر از چپ است.

کاغذ: نخودی، فرنگی، ۹۶ برگ.

شماره پیشین: ۷۳ - ۲۵۰۳.

ع/۲۲۸۴

(اصول فقه شیعه)

مجموعه تقریرات اصول و فقه

مسائل پراکنده، شامل اصول و فقه است که گویا بخشی از آن تقریرات یک استاد ناشناخته باشد در سده سیزدهم، شامل بحثهای زیرین:

۱ - استصحاب، از گ ۱ تا ۴۷ ب، برگهای ۸ تا نیمه مجموعه آب دیده و فرسوده است، نسخ متوسط درشت، بی نام سده سیزدهم، در حاشیه از «عقد طهماسبی» شیخ بهائی نقل می‌کند (گ ۳۵ ب).

۲ - اجتهادیه، از گ ۴۹ - ۸۸، مؤلف شاگرد صاحب قوانین است، نسخ ریز، حاشیه‌ها با نشان «منه، شرح، صدره و ابقاه» دارد (گ ۶۴ ب).

۳ - درایة الحدیث، از گ ۹۰ ر تا ۱۱۷ ب، از یکی از شاگردان صاحب قوانین است.

۴ - قراءة السورة در نمازهای فریضه، از گ ۱۲۱ تا ۱۲۶ ب، ۲۱ سطر، ۹/۵ × ۱۵/۵.

۵ - قضاء الفریضة موسع ام مضیق، از گ ۱۲۷ تا ۱۵۸ ب، ۲۰ سطر، ۸ × ۱۵.

۶ - الشرط ضمن العقد فی المعاملات، از گ ۱۶۰ تا ۱۸۵ ب.

۷ - سؤال و جواب سه پرسش با پاسخهای آن، از گ ۱۸۶ تا ۱۹۱ ب.

۸ - اختلافات ملكية بين دو همسایه، از گ ۱۹۳ تا ۲۰۶.

۹ - القضاء، از گ ۲۰۸ تا ۲۷۶ ر.

مجموعه در ۲۷۹ برگ، برگهای ۲۷۷ تا ۲۷۹ سپید است.

کاغذ: نخودی، فرنگی، ۱۵ × ۲۱/۳ و ۹ × ۱۶، ۲۷۹ برگ، ۲۳ سطر.

شماره پیشین: ۱۶۳ - ۲۵۹۳.

ع/۲۲۸۴/۱

(اصول فقه شیعه)

استصحاب

یکی از مسائل اصول فقه است که در شماره ۱۹۹۴/۲ ع معرفی شد لیکن مؤلف این رساله شناخته نیست و در مجموعه‌ای است که گویا همه آن از یک مؤلف باشد. او از کسان بسیار نقل دارد که نزدیک ترین ایشان استادش صاحب قوانین است (۱۱۵۱ - ۱۲۳۱) که بعد از مرگ، از او نقل می‌کند (گ ۳ و ۳۳) در دیگر رساله‌های این مجموعه نیز که با خطوط گوناگون است از همین اشخاص نقل می‌آورد. او از نامه‌ای که برای صاحب قوانین نوشته و پاسخ وی یاد می‌کند (گ ۱۰۷ ر) و در ضمن رساله اجتهادیه از فتوای پدرش به جواز تجزی در اجتهاد یاد می‌نماید بهر حال این نسخه غیر از دو نسخه شماره ۱۹۹۴/۲ ع و ۲۰۴۶/۱۲ ع است که یاد شدند. این رساله مشتمل بر دو بحث و یک خاتمه است، بحث اول در معنی استصحاب (گ ۴ ب) بحث دوم در اخباری که برای حجت بودن استصحاب بدان استدلال می‌کنند (گ ۱۹ ب) خاتمه در شروط استصحاب (گ ۴۴ ر).

آغاز: بسملة. قد وقع الاختلاف بين الاصوليين في حجية الاستصحاب. اعلم ان هذا الاصل بين الاصول اصل كثير الفروع والثمر، حتى قال العلامة في التهذيب: ان الاحكام الشرعية... (گ ۱ ب).

انجام: كما في القواعد الشهيدية. وللثالث أنه تعارض الدليلان فتساقطا فيرجع الى الاصول والقواعد (نانوشته مانده است گ ۴۷ ب).

این رساله در برگهای ۱ تا ۴۷ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۸۴/۲

(اصول فقه شیعه)

اجتهادیه

در مسائل اجتهاد و تقلید است که تاریخچه آن در «تقلید میت» تألیف شهید به شماره ۲۱۲۵/۲۷ ع گذشت.

آغاز: بسملة. حمدله... و آله الطاهرين فقد ذهب جماعة من فقهاثنا الى انه يجب على كل مكلف الاجتهاد والاستدلال عیناً، ونسبه الشهيد في «الذکری» الى بعض قدماء الامامية وقد ماء حلب حيث قال: وجوبه كفاية لقوله تعالى (گ ۴۹ ب)... قال الشيخ في العدة واما القياس و الاجتهاد (گ ۵۰ ر).

انجام (افتاده): فالاصل لزوم تقلید كل من يحصل من قوله الظن الاقوى باعتبار ثبوت مرتبه له في فن (افتاده است گ ۸۸ ب)

مؤلف این رساله از ذکری و معالم و عده طوسی و صاحب الکشف، کشف اللثام (۱۰۶۲ - ۱۱۳۷) و شیخنا المحقق طاب ثراه (گ ۵۵ ر) که محقق اردبیلی است نقل می کند. او نظر طوسی را در باطل بودن قیاس و اجتهادی که مخصوص سنیان است را یاد می کند (گ ۵۰ ر) او حجت بودن ظن را از راه بسته بودن راه علم ثابت می کند (گ ۵۹).

او از صاحب مدارک سید محمد جبعی (م ۱۰۰۹) (گ ۷۸ ب) و شیخ حر عاملی (۱۰۳۳ - ۱۱۰۴) و شیخ یوسف بحرینی (۱۱۰۷ - ۱۱۸۶) نقل می کند.

او این دو تن را اخباری می داند که غفلت ایشان از اجتهاد تقصیر است نه قصور (گ ۷۱ ر). و در باره تجزیه در اجتهاد از برخی کتب و الدش نقل می کند که او تجزی را پذیر بود (گ ۷۴ ر) و نیز دارد: مما افاده شیخنا المحقق في «القوانين

المحکمة» (گ ۸۰ ر).

بنابراین مؤلف فرزند یکی از دانشمندان صاحب نظر در اجتهاد مطلق و متجزی است، و خود از شاگردان میرزا ابوالقاسم صاحب قوانین است که بعد از مرگ وی به سال ۱۲۳۱ از او نقل می کند. مؤلف تکلیف معسور (مشکل) را برخلاف قاعده و جوب لطف بر خدا می شمرد و آن را به کتاب «مواضعه و مضایقه» تألیف خود حواله می دهد (گ ۶۳ ر) که چندین رساله در آن موضوع در ذریعه ج ۲۱ ص ۱۳۴ و ج ۲۰ ص ۳۹۳ - ۳۹۵ و ج ۷ ص ۲۱۱ و ج ۳۳ ص ۲۲۲ یاد شده است.

این رساله در برگهای ۴۹ تا ۸۸ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۸۴/۳

(درایه حدیث)

درایه الحدیث

تعلیقاتی است بر یک کتاب و مطالبی پراکنده در باره حدیث و انواع آن است که با جمله «قوله عطرالله مرقده» آغاز شده و آن را به صورت حاشیه در آورده است، لیکن پس از آن به صورت رساله ای مستقل است که در آن از شیخنا العلامة «فی القوانين المحکمة» (محقق قمی ۱۱۵۱ - ۱۲۳۱) نقل می کند (گ ۹۱ و ۱۰۷ ر) و ایرادی را که صاحب کتاب حاشیه شده بر علیه پدر او گرفته است نقل می نماید (گ ۹۳ ر) و آن را رد کرده از پدر اعلى الله مقامه دفاع می نماید (گ ۹۴ ر) و در چند جا به کتاب کبیر خود حواله می دهد (گ ۹۵ ب و ۹۶ ب).

حاشیه های منه دام ظله دارد (گ ۹۳ ر و ۹۸ ر) و سپس نامه پرسشی که برای صاحب قوانین فرستاد و پاسخی را که دریافت یاد می کند (گ ۱۰۷ ر) سپس فرق «اصل» در چهار صد اصل با «تصنیف» را یاد می کند (گ ۱۰۹) و در (گ ۱۱۳) از غلاة و مفوضه و کافر بودن ایشان گفتگو دارد. بعد از چهار صفحه که سفید مانده چنین آمده است: قوله: و هو کل خبر یقترن الیه قرینة یوجب العلم (گ ۱۱۵ ب) و در گ ۱۱۷ ب ناقص مطلب مانده است.

آغاز: قوله عطرالله مرقده و شکر سعيه: ان الاخبار على ضربين: ينبغى لنا بيان القرآن و الحديث و الخبر الرواية (گ ۹۰ ر)... شیخنا العلامة فی القوانين المحکمة حيث قال (گ ۹۱ ر)...

فائدة: قد قسم المتأخرون الحديث الى الصحيح والحسن والموثق والضعيف والصحيح على ما في الذكري (گ ۹۳ ر)... و نقل كلام والده، الى قوله: خصوصاً الاول المشهور (گ ۹۳ ر)... اقول: و ایراده على والده اعلى الله مقامه (گ ۹۴ ر)... في حق جماعة اجمعت العصابة على تصحيح ما يصح عنهم (گ ۹۴ ب)... وقد يسر الله وله الحمد تأليف ما سألت وارجوان يكون (گ ۹۶ ر حاشیه)... و اوردت دلايله في الكتاب الكبير (گ ۹۶ ب)... و الحسن ما رواه الممدوح من غير نص (گ ۹۷ ر)... و الموثق ما رواه من نص على توثيقه (گ ۹۷ ر)... و الضعيف مالم يصحح و لاجسن و لاموثق (گ ۹۷ ب)... تنبيه: قال شيخنا الشهيد الثاني ره الثاني بعد الاحتجاج لمن يعمل بالخبر الضعيف (گ ۹۸ ب)... قال السيد ابن طاوس في البهجة لثمرة المهجة أخبرني جدي ورام... ان الحمصي حدثه أنه لم يبق للامامية مفتى على التحقيق... و قال السيد عقيب ذلك... و قد كشفت لك بذلك... اقول من الله ارجوان يكون عن دراية لاعن تقليد... ان هذا المقال في حق الجماعة المتقدمين... اجترأ عليهم، لعل الله يعذره (گ ۹۹ ر)... تذييب قد ذكر ارباب علم دراية الحديث اقسام اخر منها: المسند... و منها المتصل... و منها المرفوع...

در اینجا اصطلاحهای زیر را تعریف می نماید: مسند، متصل، مرفوع، معنعن، معلق، مشهور، شاذ، مقبول، مصحف، موقوف، مقطوع، مرسل، معضل، معلل، ممدوح و المذموم.

این رساله در برگهای ۹۰ ر تا ۱۱۷ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۸۴/۴

(فقه - عبادات شیعه)

قراءة السورة في الفرائض

بنابراین که بسمله جزئی از سوره است، هرگاه کسی در نماز پس از پایان فاتحه، با قصد خواندن یک سوره معین بسمله را بر زبان آورد، پس بخواند سوره ای دیگر بخواند، آیا باید از نو بسمله را بخواند، یا همان نخستین کافی است؟

مؤلف شناخته نیست، دو رساله در قراءت نمازگزار پشت سر پیشنماز در ذریعه ج ۱۷ ص ۵۶ به شماره ۳۰۷ و ۳۰۸ آمده که در سده سیزدهم نگاشته شده است.

(۱) ش ۳۰۷ تألیف میرزا عسکری پسر هدایة الله شهید مشهدی (م ۱۲۸۰)، که

احوالش را شاگردش، نوروز علی بسطامی در «فردوس التواریخ» آورده است. (۲) ش ۳۰۸ تألیف محمد علی پسر محمد حسین مرعشی شهرستانی در کربلا (م ۱۲۷۷).

آغاز: بسملة. حمدلة. و آله الطاهرين. اما بعد الاختلاف بين الاصحاب في انه اذا قرء المصلى في الفريضة البسملة بعد قراءة (گ ۱۲۱ ب).

انجام: انما هو قراءة سورة قد قصد بسم الله الرحمن الرحيم فيها السورة فتأمل و الاحتياط في الاعادة قرينة الى الله تعالى (گ ۱۲۶ ب).

نسخ متوسط، بی نام، تاریخ در سده سیزدهم، این رساله در برگهای ۱۲۱ تا ۱۲۶ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۸۴/۵

(فقه - عبادات)

المواسعة و المضايقة

يا «التضييق و المواسعة»

آیا قضای نمازهای فوت شده واجب موسع یا مضیق است؟ رساله جای گفتگو در باره این مسأله است، و در آن از صاحب حدائق (۱۱۰۷-۱۱۸۶) و دانشمندان پیش از وی نقل دارد.

در پایان رساله با عنوان فروع (گ ۱۴۵ ب) تا عنوان الحادی عشر يجب على السولى قضاء صلاة الميت مى رسد (گ ۱۵۵ ب) در نسخه زیرین که ناقص است تا مسأله تاسعة مى رسد که: قال في الذكري: لو اوصى الميت بقضاء... (گ ۱۵۷ ب) در ذریعه ج ۲۳ ص ۲۲۲ چند رساله بدین عنوان هست و دوتای آنها از شیخ مرتضی انصاری (۱۲۱۴-۱۲۸۱) و محمد حسن کبة است که می توانند از حدائق نقل کنند.

در فهرست سپهسالار دو نسخه ش ۲۵۲۷/۱ ع و ۲۵۵۴/۲ ع از یک کتاب به نام «التضييق و المواسعة» تألیف نصرالله پسر حسن حسینی هست که به سال ۱۲۳۷ هـ. نگاشته شده و غیر از کتاب جای گفتگوی ما است.

آغاز: قد اختلف الاصحاب في تعجيل قضاء الفريضة اليومية، فذهب جماعة منهم الى وجوبه و وجوب تأخير الحاضرة (گ ۱۲۷ ر)...

انجام (ناقص مانده است): کان من الاصل كساير الواجبات المالية والا توقف على الخروج من الثلث او اجازة الوارث (گ ۱۵۸ ب).
این رساله در برگهای ۱۲۷ تا ۱۵۸ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۸۴/۶

(فقه حقوقی شیعه)

الشرط ضمن العقد في المعاملات

رساله در حکم شرطی است که در قرارداد نهاده می شود، در یک مقدمه و چند مطلب. مؤلف از صاحب مسالک شهید (۹۱۱ - ۹۶۶) و ریاض المسائل (۱۱۶۱ - ۱۲۳۱) نقل دارد.
آغاز: بسملة... الطاهرين اما بعد فلما كان الشرط في العقود والايقاعات مما يكثر و يعتم به البلوى و كان من غوامض... اردت ان احرف فيه رسالته... وهى مشتملة على مقدمة و مطالب. مقدمة: الشرط في اللغة بمعنى... قال الجوهري الشرط معروف و كذلك الشريطة (گ ۱۶۰ ب)...

یک مقدمه در معنی لغوی شرط و سپس شش مطلب دارد: مطلب یکم فرق شرط و تعلیق (گ ۱۷۵ ر)، مطلب دوم نمونه ای از تعلیق و شرط (گ ۱۷۷ ر)، مطلب سوم شرط در شریعت (گ ۱۷۷ ب)، مطلب چهارم فساد عقد به فساد شرط (گ ۱۸۰ ب)، مطلب پنجم آیا انجام دادن شرط واجب است؟ (گ ۱۸۳ ر) مطلب ششم شرط پیش یا پس از عقد چگونه است؟ (گ ۱۸۴ ب).

انجام (ناقص مانده است): ولو اتفقا على شرط قبل العقد ثم نسيه... واستقرب بعضهم الصحة لتعلق القصد في حال العقد الى ايقاع العقد الخالي من الشرط و ان كان المطلوب اولاً خلاف ذلك. (گ ۱۸۵ ب).

این رساله در برگهای ۱۶۰ تا ۱۸۵ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۸۴/۷

(فقه)

سؤال و جواب

سه پرسش با پاسخ آنها است، در اختلافاتی که در املاک پیش آید و راه حل قضائی آن.

آغاز پرسش نخست: سؤال: لو كان في يد شخص كتاب مثلاً و ادعى عليه آخر أنه ملكه او ماله و كان ذواليد منكرآ... الجواب: ليس عندى اليوم و هو اول شهر صفر ۱۲۴۷ و انا غريب و حيد في مشهد مولاى الحسين (گ ۱۸۶ ر)...

انجام جواب نخست: و الظاهر عدم جواز الحكم بالاستصحاب فى الصورة المفروضة فتأمل.

آغاز سؤال دوم: لو كتب شخص مسلم مايدل على اعتقاد مالا يجوز... (گ ۱۸۸ ب) الجواب: تحقيق ذلك يستدعى... و قد بينته فى بعض رسائلنى... و هو اليوم ۲۵ محرم ۱۲۴۷ (گ ۱۸۸ ب)...

انجام جواب دوم: الى قوله: و فى كلامه مناقشات اخر يطول الكلام بذكرها (گ ۱۹۱ ر).
آغاز سؤال سوم: هل يشترط فى صحة العقود والايقاعات ان تكون صادقة (گ ۱۹۱ ب) ... الجواب: تحقيق المرام يستدعى بسطاً (گ ۱۹۱ ب) ...
انجام جواب سوم (افتاده است): فأمره الله به لم يقدم الى الامثال به فلا (افتاده است گ ۱۹۱ ب).

این رساله در برگهای ۱۸۶ تا ۱۹۱ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۸۴/۸

(فقه - حقوقی شیعه)

اختلافات ملكية بين جارين

در مسأله اختلافهای ملكی میان دو همسایه است.
آغاز: لو أرسل ماء فى ملكه او أجاج ناراً (گ ۱۹۳ ب) ...
انجام: بل من القواعد اللفظية الكلية التي يقبل التخصيص. و اما الثالث (نانوشته مانده است گ ۲۰۶ ر).

این رساله در برگهای ۱۹۳ تا ۲۰۶ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۸۴/۹

(فقه دادرسی شیعه)

القضاء (رسالة فى...)

در آغاز بحثی لغوی در ریشه شناسی «قضی» دارد (گ ۲۰۸) سپس از حکم تجزیه در اجتهاد و مدارج علوم برای رسیدن به اجتهاد (گ ۲۱۱ - ۲۱۳) به نقل از

فاضل اصفهانی (گویا فاضل هندی ۱۰۶۲-۱۱۳۷) و شهید و دیگران می آورد. سپس تحت عنوان البحث الخامس در نزاع بین دو مجتهد (گ ۲۱۳ ب) دارد. آغاز: بسملة. حمدلة... وآله الطاهرين وهو فى القضاء بالياء لأنه يقال قضيت بالياء و قلبت همزة و فى اللغة بمعنى الحكم و يستعمل فى معان أخر مثل الاداء (گ ۲۰۸ ب)...

از کسان زیر نقل می کند: الفاضل الاصفهانی (گ ۲۰۹ ر) که گویا فاضل هندی (۱۰۶۲-۱۱۳۷) را می خواهد، کشاف زمخشری، عبدالرزاق کاشانی (گ ۲۱۳ ر) سرایر ابن ادریس (۵۴۳-۵۹۸) قال ابوالصلاح فى الكافى، و قال المحقق فى الشرايع فى كتاب التجارة (گ ۲۲۵ ر) قال فى الروضة وفاقاً للدروس، قال فخرالمحققين (گ ۲۳۶ ب، ۲۴۳ ر و ۲۶۱ ر) قال المصنف فى الارشاد (گ ۲۴۵ ر حاشیه) و قديظهر من المصنف فى س (= الدروس) در برگهای ۲۳۲ ب و ۲۳۵ ر و ۲۴۸ ر، و شاید به کتاب «مسالك الافهام فى شرح شرايع الاسلام» نظر دارد که متن آن از محقق حلی و شرح از شهید دوم است و در شماره ۱/۲۰۶۱ ع معرفى گردید. او در گ ۲۵۶ ب از تفکیک حق الله در مذهب، از حق الناس در سیاست گفتگو می کند.

انجام نسخه که در برگ ۲۷۶ ر، سطر پنجم نیمه کاره و نانوشته مانده چنین است: فانه لو كان المراد بالملكية الظاهرية لم يكن لاستدلالهم به عليها وجه فتأمل. (گ ۲۷۶ ر) نسخ درشت متوسط، بی نام، تاریخ در سده سیزدهم، حاشیه «منه دام ظله» دارد، میان برگ ۲۶۲ و ۲۶۴ یک برگ سپید مانده است برگ ۲۶۲ نیز نیمه کاره مانده است، این رساله در برگهای ۲۰۸ تا ۲۷۶ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۸۵

(فقه شیعه دادرسی)

القضاء

کتابی بزرگ است در باب قضا و شهادات فقه، بگونه ای استدلالی مفصل و مستند به اخبار و عقل، پس استناد به کتاب و اجماع کمتر دارد و برخلاف ملا احمد نراقی، ولایت فقیه را قبول ندارد. او قضا را منصب می شمرد (گ ۱ ر) که تابع نصب کننده او است. او در میان دوران غیبت و حضور معصوم فرق می نهد (گ ۷ ب) و از اینرو به تألیفات شیخ مرتضی انصاری (۱۲۱۴-۱۲۸۱) شباهت دارد.

و نیز بر پشت گ ۵ ر با خامه نستعلیق زیبا و شکسته نوشته شده است: کتاب القضاء تقریر المرحوم الشیخ مرتضی انصاری قدس سره. لیکن چون از وی با عنوان المرتضی دام علاه و مجده نقل می کند پس گمان می رود تألیف یکی از شاگردان انصاری باشد به روزگار زندگی استاد نوشته است و شاید از میرزا حبیب الله رشتی (۱۲۳۲-۱۳۱۲) موجود در کتابخانه شاه عبدالعظیم باشد که در ذریعه (ج ۱۷ ص ۱۴۱ ش ۷۳۸) یاد شده است، پس باید با نسخه کتابخانه شاه عبدالعظیم (ش ۳۲۸) تطبیق داده شود.

آغاز: بسملة. حمدلة. و الصلاة على سادات المسلمين محمد و عترته... الى يوم الدين. كتاب القضاء وهو فى اللغة لمعان كثيرة ربما انتهت الى عشرة... اقربها المضى والتمام فان القاضى يمضى... فاعلم ان الخليفة كما قال الجوهرى و الفيومى السلطان (گ ۵ ب) الاعظم او الذى يقوم... فانما هي للامام... كنبى او وصى (گ ۶ ر)... القول فى صفات القاضى و آدابه. مسئله؛ اجمع العلماء نقلاً حد الاستفاضة... مسئله المشهور بين الاصحاب... عدم جواز حكومة المقلد... و يظهر من المحقق الاردبیلی و الفاضل القمی و شیخنا الماضی قدس (گ ۶ ب)... و منه یعلم ان ما ذكره الفاضل القمی ره، اجتهاد بلا دلیل قدغره الفاضل الخلیل بنقله الكلید و على الله قصد السبیل (گ ۷ ر)...

انجام: الا أن اطلاق كلماتهم فى المسئلة و فى باب الارث يا باء، و الله العالم. هذا آخر مايسر الله لنا بعونه فى تحرير مباحث القضاء و قد اتفق الفراغ منه فى ليلة ۱۰ من رمضان سنة ۱۲۷۳ فى... النجف الاشرف و المسؤل من الله (گ ۴۵۱ ب)... و كتب بيده الفانية مؤلفه المفتاح الى فضله العيهم محمد ابن محمد ابراهيم الرازى النجم آبادى عفى...

کتاب نظمی روشن ندارد بلکه مطلبها را پس از عنوان «مسئلة» می آورد و برای آن فروعی با شماره یاد می کند مثلاً؛ مسئله المشهور بين الاصحاب عدم جواز حكومة المقلد (گ ۶ ب) و پس از دو صفحه بیان می گوید: و لتقدم امام المقصود مقدمات الأولى: الزام المكلف على امر (گ ۷ ب) المقدمة الثانية: ان الاصل عدم صحة الالتزام (گ ۸ ب) المقدمة الثالثة ان القضاء منصب كالامارة يحتاج الى نصب الشارع (گ ۱۰ ر).

مؤلف در این کتاب از کسان بسیار نقل می کند که من به ترتیب تاریخ نزدیک بودن به مؤلف یاد می کنم:

از شیخنا المرتضی دام علاه یا دام مجده (گ ۲۵۴، ر ۴۲۶، ب و ۴۳۰) که ظاهراً همان شیخ انصاری (۱۲۱۴-۱۲۸۱) باشد و زنده بودن وی را در تاریخ کتابت نشان می دهد، و از فاضل قمی (۱۱۵۱-۱۲۳۱) و از صاحب ریاض (۱۱۶۱-۱۲۳۱) و شیخنا الماضی (؟) و صاحب کشف اللثام (۱۰۶۲-۱۱۳۷) و مفتاح الکرامه (۱۰۰۹م) و شهید دوم (۹۱۱-۹۶۶) و محقق اردبیلی (م ۹۹۳) و فاضل خلیل (شاید قزوینی ۱۰۰۷-۱۰۸۱) و ابن فهد (۷۵۰-۸۴۱). بنا بر این نشانه گمانها می رود از تألیفات میرزا حبیب الله رشتی (۱۲۳۲-۱۳۱۲) باشد.

نستعلیق ریز متوسط پرغلط، از محمد بن ابراهیم الرازی نجم آبادی، شب ۱۰ رمضان ۱۲۷۳ در نجف، عنوانهای مسئله، مسئله و خط روی برخی عنوانها جوهر سرخ است، نشان مقابله و تصحیح دارد معذک پرغلط است و گویا فقط افتادگیها را در اطراف افزوده اند، حاشیه «منه عفی عنه» نیز دارد، برگهای ۲۸۳ و ۲۸۴ به نادرست سپید مانده و در میان صفحه سطرهایی به صورت چلیپا نوشته شده، تا نسخه به صورت دو مجلد نشان داده شود.

جلد: مقوایی، رویه تمام تیماج زیتونی، کناره جدول ضریبی.

کاغذ: نخودی فرنگی، ۱۶×۲۳/۵، ۴۵۶ برگ، ۲۲ سطر، ۱۰×۱۷/۵.

شماره پیشین: ۱۷۱ - ۲۶۰۱.

ع/۲۲۸۶

(حدیث)

الجامع الصحیح

نگارش محمد بن اسماعیل بخاری (۱۹۴-۲۵۶) بوعبدالله پسر بوالحسن. نام جدش را که مجوسی بود و مسلمان شد، یزد به (یا: یزد زبه) نوشته اند که پس از مسلمان شدن به ولای قبیله، جعفر در آمد خاندانش جعفری و لاء شدند. او به روز آدینه ۱۳ شوال در بخارا زاده شد و در شبانگاه عید فطر در تبعیدگاهش دیه «خرتنک» از دهات سمرقند که به دستور خالد ذهلی امیر قشرگرای سلفی خراسان و به تهمت بد دینی در گردآوری حدیث بدانجا تبعید شده بود در گذشت. گویند: چون این امیر بخارا به بغداد آمد موفق برادر معتمد او را به زندان افکند و از آن پس دولت به بزرگداشت بخاری و کارسترک او پرداخت که حدیثهای پیامبر

و صحابه را پس از گذشت سه قرن جمع آوری کرده بود، و این کار مورد نیاز شدید مردم در رفع مخاصمات و حل مشکلات بود. محمد بن یوسف فِرَیْرِي که روایت کننده کتاب بخاری است داستانهای معجزه آمیز از ورود بخاری به بغداد و امتحانهای عملی دشوار که برای اثبات دانشمندی او به عمل آمد نقل کرده که در وفیات ابن خلکان ج ۳ ص ۳۲۹ - ۳۳۱ به تفصیل یاد شده است. گویند او از کودکی عربی آموخت پس برای گردآوری حدیث به خراسان و عراق و حجاز و سوریه و مصر رفت و کتاب الجامع الصحیح را در شانزده سال از میان ششصد هزار حدیث برگزید و چون به میهن خود بازگشت از طرف امیر خراسان چنانکه گذشت به تهمت انحراف مذهبی تبعید شد.

آغاز: کتاب النکاح بسملة. باب الترغیب فی النکاح لقوله تعالی فانکحو امطاب لکم من النساء. حدثنا سعید بن ابی مریم اخا محمد بن جعفر، قال اخبرنی حمید بن ابی حمید الطویل انه سمع انس بن مالک یقول: جاء ثلاثة رهط الی بیوت ازواج النبی (ص) یسألون عن عبادة النبی فلما اخبروا كأنهم تقالوها فقالوا: و این نحن من النبی (ص) قد غفرله ما تقدم من ذنبه و ما تأخر. قال احدہم: اما أنا فانی اصلی اللیل ابدأ و قال آخر: انا اصوم الدهر و لا افطر. و قال آخر: انا عتزل النساء فلا اتزوج ابدأ، فجاء رسول الله (ص) الیهم فقال: انتم الذین قلتم کذا و کذا، اما واللہ انی لاخشی کم اللہ و اتقاکم له و لکنی اصوم و افطر و اصلی و ارقد و اتزوج النساء... باب قول النبی (ص): من استطاع الباءة فلیتزوج لأنه اغض. (گ ۳ ب)...

انجام: عن ابی زرعه، عن ابی هريرة، قال قال النبی (ص): کلمتان حبیبتان الی الرحمان خفیفتان علی اللسان... آخر الربع الرابع من الجامع الصحیح المسند المحض من امور رسول الله... و قد وقع الفراغ من تحريره فی غرة شهر رجب سنة ثلاث و تسعين و تسعمائة هجرية.

نسخ نزدیک ثلث زیبا، بی نام، در غره رجب ۹۹۳ نوشته شده و نسخه کامل است، تصحیح شده، افتادگیها در کرانه صفحات با نشان «صح» نوشته شده است، در گ ۱ ب فهرست بابهای این مجلد از نکاح تا باب عرش به صورت شطرنجی سیاه و سرخ یک در میان نوشته شده است، در گ ۳ ر وقفنامه نسخه به دست حاج اسماعیل شهیر به کرمنجی زاده در شهر «اماسیه» دیده می شود، کتاب النکاح از گ ۳ ب آغاز می شود.

جلد: مقوایی، رویه تیماج قهوه ای تیره، یک لای، ترنج زرکوب بزرگ در وسط، ته و سجاف تعمیر و وصالی شده درون آستر کاغذ ابری رنگارنگ، عطف برگردان مقوا با تیماج مشکی تعمیر شده است.
کاغذ: بخارائی، نخودی، ۲۷×۲۱/۵، ۲۶۳ برگ، در سه برگ پائین نانوشته مانده است، ۲۱ سطر، ۱۵×۲۰/۵.
شماره پیشین: ۲۱۲ - ۲۶۴۲.

ع/۲۲۸۷

مجموعه

شامل شش رساله:

- ۱ - شرح قطر چاپ سنگی سال ۱۲۷۹، از گ ۱ تا ۴۸ ب، خط محمد رضا بن میرزا عبدالله خوانساری و بنابراین جداگانه معرفی نمی شود.
  - ۲ - قره الابصار، از گ ۹۲ ب تا ۹۳ ب، نسخه دستنویس محمد کاظم خوئیینی ۱۲۹۱ (گ ۹۲ ب سطر ۳) سپس سه صفحه اثبات امامت از راه زیر و بینات با خامه درشت تر نوشته شده است.
  - ۳ - تهذیب طریق الوصول، از گ ۹۴ ب تا ۱۳۹ ب.
  - ۴ - رضاعیه، از محمد تقی مجلسی اول، از گ ۱۴۰ ب تا ۱۵۲ ب، در تاریخ ذیقعده ۱۲۷۸.
  - ۵ - کبرا نسخه چاپ سنگی، از گ ۱۵۳ ب تا ۱۶۰، نسخ با حواشی نستعلیق چلیپا و مشجر، هر دو به خامه محمد کاظم بن عبد علی در شهر جمادی الاول ۱۲۸۱ هـ.
  - ۶ - عوامل ملامحسن نسخه چاپی، از گ ۱۶۱ ب تا ۱۷۰ ب، نسخ حاشیه ها نستعلیق چلیپا و مشجر، گ ۱۶۱ ر صفحه پایانی نسخه چاپی تصریف است.
- جلد: مقوایی، رویه تیماج مشکی با جدول ضربی فرسوده، درون آستر کاغذ سپید وصالی شده، ۱۷×۲۲.
کاغذ: نخودی رنگ، ۲۷۲ برگ، دو برگ پایانی سفید مانده است، سطور و اندازه آنها گوناگون.
شماره پیشین: ۳۱۴ - ۲۷۴۴.

ع/۲۲۸۷/۲

(کلام)

قره الابصار

در اثبات امامت از روی حساب «زیر و بینات» یعنی با استناد و به کمک حروف و کلمات قرآن و احادیث است. تألیف میرزا ابوالقاسم موسوی زنجانی (۱۲۲۴ - ۱۲۹۲) فرزند محمد کاظم حسینی حسنی موسوی است. این کتاب در ذریعه ج ۱۷ ص ۷۰ ش ۳۷۴ به نام قره الابصار فی اثبات امامة الأمة الاطهار معرفی شده و دو کتاب دیگر نیز به نام های «قاطع الاوهام فی طهارة دماء المعصومین» و «قواطع الاوهام فی طهارة دم النبی» در همان ذریعه ج ۱۷ ص ۶ ش ۳۲ و ص ۱۷۴ ش ۹۲۲ بدو نسبت داده شده است.

آغاز: بسملة الحمد لله الذي خلق محمداً و آله محمد الطيبين ... اما بعد فيقول العبد الاثم في باب ربه العاصم ابن محمد كاظم، ابوالقاسم الموسوي الحسيني الحسنی (گ ۴۹ ب) ...
انجام: و قد ظهرت تلك الوريقات في قالب التأليف بيد مؤلفه العبد الاثم في باب ربه العاصم، في ساعة سادسه ليلة الجمعة خامس عشر ذى حجة سنة سبع و خمسين و مائتين و الالف حامداً... (گ ۹۲ ر) هدية منا الى جناب الامير فانه يقبل القليل ... و قد فرغ من تسويده اقل الطلاب محمد كاظم الخوئيینی ۱۲۹۱ (گ ۹۲ ب).
پس از آن سه صفحه با خامه درشت و بد، مطلبی در باره همین زبُر و بینات نوشته شده است (گ ۹۲ و ۹۳ ب).
این رساله در برگهای ۹۲ ب تا ۹۳ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۸۷/۳

(اصول فقه شیعه)

تهذیب طریق الوصول الى علم الاصول

این نام در کشف الظنون و ذریعه (ج ۴ ش ۲۲۸۰) به کتاب معروف علامه حلی (۶۴۸ - ۷۲۶) در علم اصول فقه داده شده است و برخی آن را «تهذیب الاصول» خوانده اند. لیکن در «خلاصة الاقوال» علامه خود آن را «تهذیب الوصول الى علم الاصول» نامیده و در نسخه چاپ ۱۳۰۸ و در نسخه دستنویس جای گفتگو (ش ۲۲۸۷/۳) نیز چنین است.
آغاز مطابق آغاز داده ذریعه و نسخه چاپی است.

انجام نسخه افتاده: و اما المسائل الشرعية، فالحق ان المصیب فیها واحد و هو الذی اصاب حکم الله تعالی فی الموافقة. و ذهب جماعة (افتاده گ ۱۳۹ ب).

نسخ متوسط، بی نام همانند خط رساله پیشین (قرة الابصار) است، این رساله در برگهای ۹۴ تا ۱۳۹ مجموعه جای دارد، و تعداد سطور نامنظم از ۱۵ تا ۲۲ سطر است.

ع/۲۲۸۷/۴

(فقه فارسی)

رضاعیة

در مسائل رضاع = شیرخوارگی که از ازدواج منع کند. نگارش محمد تقی مجلسی اول (۱۰۰۳ - ۱۰۷۰) به گفته ذریعه (ج ۱۱ ش ۱۱۶۰) ۷۰۰ بیت کتابت دارد، و در پایان کتاب ۲۸ مسأله از مسائل شیرخوارگی را دارد. نسخه ما نیز چنین است. آغاز: بسملة حمدلة. اما بعد چنین گوید احوج المربوبین... محمد تقی ابن المجلسی الاصفهانی که چون در این عصر افراط و تفریط بسیار در امر رضاع (گ ۱۴۰ ب)...

انجام: بیست و هشتم... زنی بزغاله را شیر داده... فرمودند این فعل مکروه است و شیر و گوشت آن باکی ندارد. و الحمد لله رب العالمین.

خط گوناگون از نسخ درشت تا نستعلیق ریز، تعداد سطور نیز نامنظم بین ۱۷ تا ۱۸ و بتاریخ شهر ذی قعدة ۱۲۷۸ (گ ۱۵۲ ر). پس از آن در گ ۱۵۳ ب تا ۱۷۲ ب دو کتاب چاپی هست؛ کبرای منطق و پس از آن عوامل ملامحسن می باشد، این رساله در برگهای ۱۴۰ ب تا ۱۵۲ ر جای دارد.

ع/۲۲۸۸

(منطق)

شرح ایساغوجی

ایساغوجی واژه ای است یونانی مرکب از سه کلمه به معنی گل پنج پر و در اصطلاح منطق نام باب کلیات پنج گانه: جنس، فصل، نوع، عرض عام، عرض خاص است که خود یکی از نه باب منطق صوری ارسطوی است. و چون فرفرمویس حکیم یونانی صوری (۲۳۲ - ۳۰۴) کتابی در علم منطق نگاشت، بدین نام شهرت یافت (اساس الاقتباس خواجه طوسی ص ۶ و لغتنامه دهخدا) کتاب

ایساغوجی را نخستین بار احمد سرخسی شهید سال ۲۸۶ به زبان عربی در آورد. این فیلسوف دانشمند مشاور و معلم معتضد عباسی (خلیفه ۲۷۹ - ۲۸۹) بود، معتضد این آموزگار خویش را به تهمت اینکه می خواهد مرا به الحاد بکشاند بکشت، سپس اثیرالدین ابهری (م ۶۶۳) خلاصه ای از این کتاب را به همین نام بازسازی کرد. ایساغوجی بازسازی ابهری به صورت کلاسیک قرنهای تدریس می شد، پس شرحها و حاشیه ها بر آن نگاشته آمد که چلبی برخی از آنها را در کشف الظنون ج ۱ ص ۲۰۶ تا ۲۰۸ و صاحب ذریعه نیز در ج ۱۳ ص ۱۱۶ - ۱۱۷ یاد کرده اند.

دو نسخه از متن ایساغوجی نیز در این کتابخانه به شماره های ۴/۱۴۰۴ ع و ۴/۱۷۰۰ ع در فهرست ج ۹ ص ۴۱۹ و ج ۱۰ ص ۲۹۰ معرفی شده است. آغاز و انجام نسخه جای گفتگو برابر نسخه ۲/۳۲۸ ف این کتابخانه است که آقای انوار در فهرست ج ۱ ص ۳۲۲ معرفی نموده است و در ذریعه ج ۱۳ ش ۳۶۹ نیز یاد شده و شرح کننده شناخته نشده است، لیکن می تواند شرح حسام الدین حسن کاتی (م ۷۶۰) باشد که آغاز آن برابر آغاز یاد شده در کشف الظنون ج ۱ ص ۲۰۶ است و به گونه «قال - اقول» شرح شده و از معروفترین شرحها است، حاشیه های آن نیز در همان کشف الظنون یاد شده است.

نسخ خوش، از اسماعیل طبیب ابن مشرف طبیب حسینی (گ ۴۸ ر)، در اینجا مهر بیضی کاتب [محمد اسماعیل حسینی ۱۱۱۲] دیده می شود که تاریخ کتابت را نیز تقریباً معین می کند، عنوانهای «قال» و «اقول» و خط روی برخی کلمات شنگرف است، حاشیه های توضیحی به نستعلیق ریز با نشانهای «محبی الدین»، «محمود»، «۱۲»، «شرح» دارد، کتاب از گ ۴ ب آغاز شده و پیش از آن، یادداشت‌هایی پراکنده است، در گ ۴۸ ب یک صفحه عوامل جرجانی نوشته شده و ناقص مانده است.

جلد: مقوایی، رویه تیماج حنائی، با جدول ضریبی، آستر کاغذ نخودی.

کاغذ: ترمه، اصفهانی، نخودی، ۱/۱۵×۱۰/۵، ۵۰ برگ، ۸ سطر، ۴/۱۰×۶.

شماره پیشین: ۲۴۰ - ۲۶۷۰.

ع/۲۲۸۹

مجموعه

شامل:

- ۱- اثبات الواجب، شاید از صدرا، از گ ۴-۱۱.
- ۲- حشریه «حشریه الخلاق»، از گ ۱۲-۲۱.
- ۳- الفوز الاصغر مسکویه، از گ ۲۱ ب-۳۸.
- ۴- اثبات الواجب، از احمد دشتکی اول نظام الدین (م ۱۰۱۵).

نستعلیق شکسته خوش، بی نام، در پایان نخستین رساله تاریخ روز پنجشنبه ششم محرم ۱۳۱۱ در قریه معروف به امامزاده قاسم، در شمیران (گ ۱۱) دیده می شود، رساله های دیگر نیز بی نام نویسنده به همین خط است، در آغاز مجموعه برگهای ۱ تا ۴ و در پایان برگهای ۶۶ تا ۷۲ سپید مانده است. جلد: تیماج حنائی، یک لا، با جدول ضربی در کناره آن. کاغذ: نخودی، فرنگی، ۲۲×۱۸، ۷۲ برگ، ۲۵ تا ۲۹ سطر، ۱۸×۱۳ و ۱۷×۱۲. شماره پیشین: ۱۶۴-۲۵۹۴.

ع/۲۲۸۹/۱

اثبات الواجب

(کلام)

رساله ای است مطابق نسخه دانشگاه ش ۸۴۹ که دانش پژوه در فهرست کتابخانه مرکزی ج ۱۳ بخش ۱ ص ۱۳۵-۱۳۶ از مؤلفی ناشناخته معرفی کرده است.

آغاز: بسملة الحمد لله الذي تجلى لذاته بذاته، فتعين في باطن علمه بمجالى ذاته و صفاته، ثم انعكست... و بعد فهذه رسالة في تحقيق مذهب الصوفية و المتكلمين و الحكماء و تقرير قولهم في وجود الواجب... و كيفية صدور الكثرة من وحدته... و نعم الوكيل. تمهيد: ان في الوجود واجباً... ثم الظاهر من مذهب الشيخ ابي الحسن الاشعري و ابي الحسين البصري من المعتزلة (گ ۴ ب)... و حاصل مذهب الحكماء ان للوجود مفهوماً واحداً مشتركاً (گ ۵ ر)...

مؤلف این رساله از صدرالدین قونری (گ ۵ ب، ۶ ر، ۸ و ۱۰ ب)، ابوالحسن

اشعری (گ ۴ ب و ۱۱ ر)، سعد تفتازانی (گ ۶ ر)، قطب رازی (گ ۶ ر)، الشیخ العربی (گ ۷ ر، فی الفتوحات گ ۱۱ ر)، عین القضاة همدانی (گ ۷ به عربی، ۱۰ ر به فارسی)، الصوفیة المحققون (گ ۹ ر، ۹ ب) و الفرغانی فی شرح القصيدة الثائفة (گ ۹ ر) نقل می کند.

چون مؤلف شیعی است و نظریات ملا صدرا را با همان سبک او در رساله «سریان الوجود» (ذریعه ج ۱۲ ش ۱۸۳ و ج ۲۱ ص ۲۸۸ و اسفار و جز آنها) می آورد و نامی از صدرا نمی آرد می توان رساله را به گمان نزدیک به یقین از صدرا (۹۵۹-۱۰۵۰) شمرد.

انجم: قال الشيخ قدس سره فی الفتوحات المکیة: معنی الکسب تعلق ارادة... قال الحكماء: افعال العباد واقعة على سبيل الوجوب و امتناع التخلف لقدرة يخلقه الله فی العبد اذا قارانت حصول الشرط و ارتفاع الموانع. والله اعلم. تمت فی یوم الخمیس فی سادس المحرم من سنة ۱۳۱۱ فی القرية المشهورة فی شمیران بامام زاده قاسم (گ ۱۱ ر). این رساله در برگهای ۴ تا ۱۱ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۸۹/۲

حشر الاشیاء و معاد کل شیء

(معاد روحانی)

یا «حشریه» یا «حشر الخلاق» چنانکه در نسخه دیگر این کتابخانه هست و به شماره ۱۸۵۳/۴ ع در فهرست انوار ج ۱۰ ص ۴۳۲ معرفی شده است و در پایان نسخه ش ۲۲۸۹/۲ ع جای گفتگو «حشریه» نامیده شده است این کتابچه در ذریعه ج ۷ ش ۱۰۳ به عنوان «حشر الاشیاء و معاد کل شیء» معرفی شده و آمده است که برخی آن را «طرح الکونین و رفض العالمین» نامیده اند. ملا صدرا شیرازی (۹۵۹-۱۰۵۰) مؤلف این رساله معاد را به معنی گسترده گرفته می گوید: معاد ویژه آدمی نیست بلکه شامل همه چیزها است، معاد هر چیز تغییر صورت یافتن آن است، معاد جماد، گیاه شدن آن است و معاد حیوان، حیوان شدن آن...

عنوانهای هفت فصل این کتاب در فهرست انوار ج ۱۰ ص ۴۳۲ به شماره ۱۸۵۳/۴ ع دیده می شود و فصل هشتم که از آن نسخه افتاده و در فهرست

انوار یاد نشده و خلاصه همه کتاب است چنین است الفصل الثامن فی التنبیه علی هذا المنهج که المعاد هو الوصول الى الله تعالى و الدار الآخرة (گ ۱۹ ر).

آغاز مانند آغاز شماره ۴/۱۸۵۳ ع به معرفی انواز ج ۱۰ ص ۴۳۲ است. انجمام: و عليك بصون هذه الرسالة و بسترها (گ ۱۹ ب)... فی يوم کان مقداره خمسين الف سنة (گ ۲۰ ب) و الاول من ايام الربوبية... فهذه الادوار الكوكبية جميعاً هي الحاصلة من ضرب سبعة فی مثلها فيحصل تسعة و اربعون، فالكل مع كسورها و كبایسها خمسون الف سنة. و لیکن هذا آخر ما قصدنا فی هذه الرسالة اظهاره و كشفنا عن اسرار... رسالة حشرية صدر المتألهين (گ ۲۱ ر).

این رساله در برگهای ۱۲ تا ۲۱ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۸۹/۳

(کلام - اشرافی)

الفوز الاصغر

در علم کلام از بو علی مشکویه احمد فرزند محمد فرزند یعقوب معروف به مسکویه رازی نسبت به دیه مشکویه وابسته به ری است. او نزدیک صد سال (۳۲۰-۴۲۰) بزیست و چون کتابدار وزیر ابن عمید و سپس عضدالدوله و بهاءالدوله بود به لقب خازن شهرت یافت، او کتابهایی در تاریخ و اخلاق و فلسفه تألیف کرد. کتاب تاریخ او «تجارب الامم» نام دارد که در شش مجلد چاپ شده و دو جلد ۵ و ۶ آن را نویسنده این سطور به فارسی ترجمه کرد که حروفچینی شد و لیکن هنوز پخش نشده است. مسکویه مجوسی بود و مسلمان شد و شاید به سبب عقده روانی که شکست در برابر عرب در همه ایرانیان پدید آورده بود، او نام خود و پدر و جد در گذشته خود را به عربی برگردانید. البته او باز هم در این کتاب از گنوسیسم شدید زردشتی برخوردار است، و در مسأله سوم، نبوت را از دیدگاه اشرافی درجه ای از علم می شمرد و وجود معصوم را (بافرة ایزدی) بنابر «لا یخلو الارض من حجة» و برخلاف سنیان سلفی لازم می داند. او در باره تاریخ پیش از نوح (ع) می گوید چون افسانه است از آن بحث نمی کنم.

آغاز: ورد علی أمر الأمير المظفر المؤید من السماء أطال الله بقاءه... اما بعد فان هذه

المسائل الثلاث... و قد قسمت المسائل الثلاث الى ثلاثين فصلاً (گ ۲۱ ب)...

این کتاب شامل سه مسأله است: (۱) اثبات خدا، (۲) روانشناسی، (۳) ارتباط خدا با مردم. او فهرست مطالب را با عنوان ده فصل برای هر مسأله در پیشگفتار آورده است.

انجمام: فهذا مبلغ ما يجب ان نتكلم فيه على هذه المسائل الثلاث... و للدلالة فيما احتاج الى بسط الى مكانه فی كتاب «الفوز الاكبر» الذي يستأنف بمشيئة الله تعالى (گ ۳۸ ر). این رساله در برگهای ۲۱ تا ۳۸ ر مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۸۹/۴

(کلام - اشرافی)

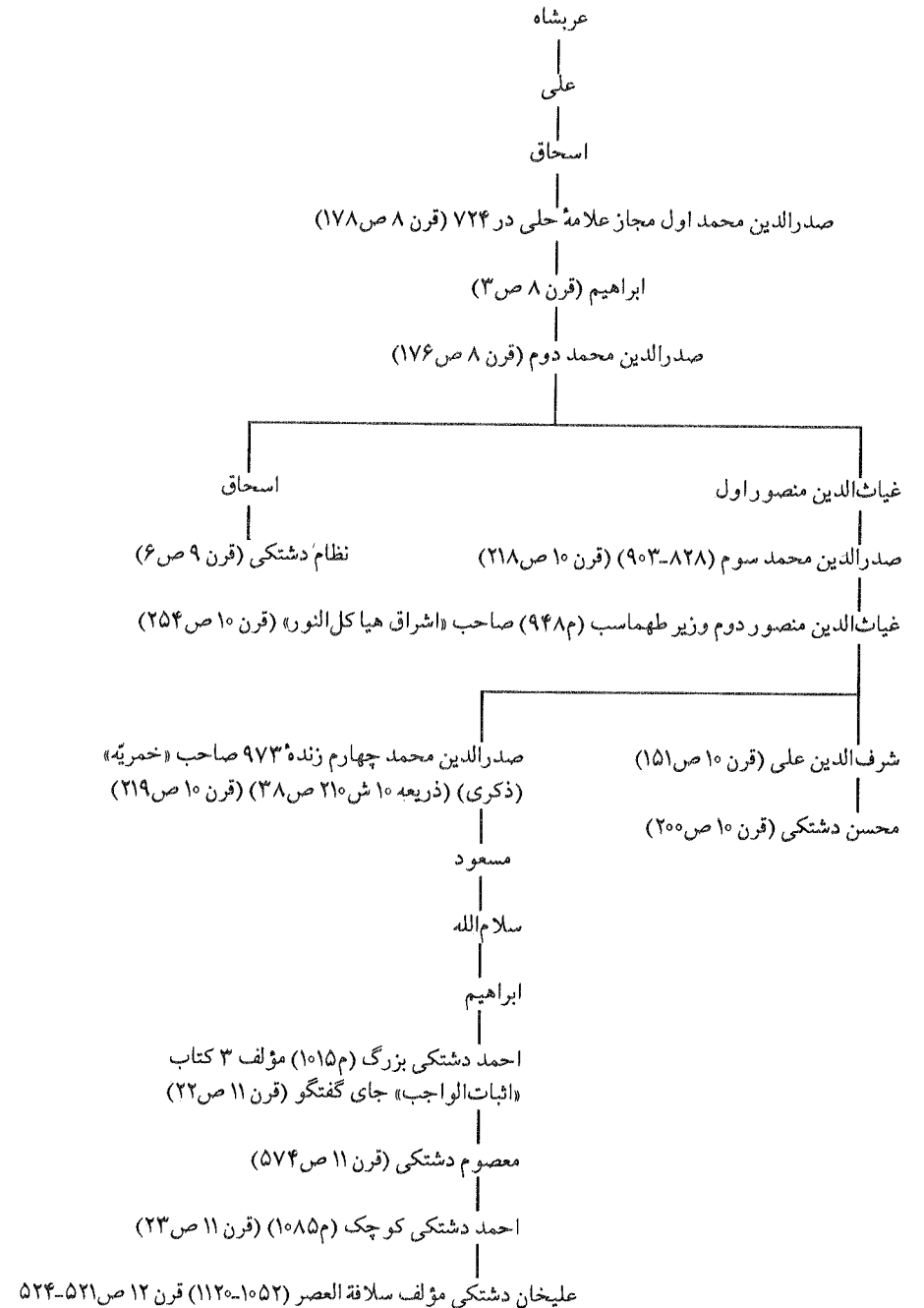
اثبات الواجب

تألیف نظام الدین أحمد دشتکی بزرگ (م ۱۰۱۵) احمد بن ابراهیم بن سلام الله بن عماد الدین مسعود بن صدر الدین محمد بن غیاث الدین منصور دوم (م ۹۴۸) وزیر طهماسب (۹۳۰-۹۸۰) بن صدر الدین محمد سوم (۸۲۸-۹۰۳) پسر غیاث الدین منصور اول پسر صدر الدین محمد دوم پسر ابراهیم پسر صدر الدین محمد اول پسر اسحاق پسر علی پسر عربشاه دشتکی شیرازی حسینی.

خاندان دشتکی از خاندانهای علم و فلسفه و عرفان شیعی ایران در سده های نهم تا یازدهم هجری است. مدرسه دشتکی شیراز و شاگردان و فارغ التحصیلان و نویسندگان فلسفی آن مدرسه که مدرسه منصوریه نیز خوانده می شد، و به غیاث الدین منصور دشتکی وزیر شاه طهماسب و مؤلف «اشراق هیا کل النور» نسبت داشت، مدتها با دانشمندان پیرو مدرسه دوانی که به جلال دوانی (۸۳۰-۹۰۸) مؤلف «شوا کل الحور فی شرح هیا کل النور» نسبت داشت، در کشاکش علمی و نقض ابرام یکدیگر بودند. من در شماره های ۲۱۹۹ ع و ۲۲۷۸ ع در معرفی آن دو کتاب بدان دو مکتب فلسفی شیراز نیز اشارتی نمودم (ن. ک. طبقات اعلام الشیعه قرن ۹ ص ۶، قرن ۱۰ ص ۲۱۸-۲۲۲ و قرن ۱۱ ص ۲۲-۲۳).

نسبنامه خاندان دشتکی

مؤلف کتاب جای گفتگوی ما، نظام‌الدین احمد دشتکی بزرگ در گذشته سال ۱۰۱۵ یکی از بزرگان این خاندان است، او سه رساله به عنوان «اثبات الواجب» داشت که با صفت کبیر و وسیط و صغیر شناخته می‌شد، و در ذریعه ج ۱ ش ۵۰۴ و ۵۰۵ و ج ۱۱ ش ۴۸ معرفی شده است.

ترتیب و بخشبندی اثبات الواجب کبیر که جای گفتگوی ما است چنین است: سرفصلها و بندهای نسخه ما (۴/۲۲۸۹ع) سپید گذارده شده که بعد با شنگرف بنویسند و همچنان نانوشته مانده است. در ذریعه ج ۱ ش ۵۰۴ گوید: کتاب یک مقدمه و ۲۰ فصل و یک خاتمه در «کلام نفسی» دارد.

گفتگو از کلام نفسی در پایان نسخه ما چنانکه خواهیم آورد دیده می‌شود لیکن در پایانی که دانش پژوه از نسخه دانشگاه ش ۳۱۲ منسوب به همین دشتکی در ج ۳ ص ۱۳۱ از فهرست خود آورده است، دیده نمی‌شود.

آغاز اثبات الواجب کبیر نسخه ما، مانند آنچه در ذریعه ج ۱ ش ۵۰۴ و فهرست دانشگاه ج ۳ ص ۱۳۱ نقل شده چنین است: سبحانک اللهم یا من تقد بالوجوب والوجود، و توحد... (گ ۳۸ ب)

آغاز اثبات الواجب وسیط، بنا به گفته ذریعه نیز چنین است: سبحانک اللهم یا هادی المجاهدین فیہ؛ سبیلہ القویم، و مبلغ السالکین الیه؛ طریقه المستقیم... (ذریعه ج ۱۱ ش ۴۸).

انجام نسخه ما چنین است: ثم اقول: يقرب مما ذكره هذا المدقق قدس سره ما افاده بعض المحققين في بعض رسائله، حيث قال اذا علم الاول ذاته بذاته فهو باعتباراته يعلم و يعلم يكون عالما و معلوماً، و باعتبار أنه يعلم بذاته لا بصورة زائدة على ذاته يكون علماً (گ ۶۵ ر)... الواجب الحق متكلم باجماع الانبياء (ع)... و من اثبت الكلام النفسی، فان كان المراد به الكلام المعنوی الذي يقع به التقاؤل في العالم المجرد فقد علمت حاله و ان أراد به غيره فليس على ثبوته دليل... يمكن ان يقال انه الكلام النفسی، فتأمل تحط بجوانب الكلام. و الله اعلم بالصواب (گ ۶۵ ب).

آغاز نسخه ش ۳۱۲ دانشگاه از اثبات الواجب دشتکی چنانکه دیدیم برابر آغاز نسخه ما است، لیکن انجام آن با انجام نسخه ما اختلاف دارد، و شاید انجام رساله ای باشد که بعد از رساله دشتکی در آن مجموعه دانشگاه هست و

چنین است: وقد قال الشيخ الرئيس: جل جناب الحق عن ان يكون شرعة لكل وارد... لكن من نظر فيه ... يجد فيه اشارات الى فوائد و تلويحات الى زوائد خلت عنها الكتب المتعارفة و الزبر المتداولة، والله ولي الافاضة و اليه الرجوع في البداية و النهاية و منه التوفيق و بيده ازمة التحقيق.

ع/۲۲۹۰

(کلام)

حاشیه تونی بر طوابع الانوار و حاشیه شریفی آن

متن «طوابع الانوار» در علم کلام و نگارش قاضی بیضاوی (م ۶۸۵) عبدالله پسر عمر است.

آغاز طوابع: الحمد لمن وجب وجوده...

چون این کتاب مدتها درسی شده بود، شرحها و حاشیه ها بر آن نگاشته شد که چلبی چند تایی آنها را در کشف الظنون ج ۱ ص ۱۱۱۶ یاد کرده گوید: ابو الثناء شمس الدین محمود پسر عبدالرحمان اصفهانی (۶۷۴-۷۴۹) این کتاب را برای ملک ناصر محمد بن قلاوون شرح نگاشت و «مطالع الانظار» نام داد، که خود حاشیه ها دارد، مانند: حاشیه مصلح الدین محمد لاری (م ۹۷۹)، حاشیه حمیدالدین بن افضل الدین حسینی معروف به ابن افضل (م ۹۰۸)، حاشیه شریف گرگانی (۷۴۰-۸۱۶). چلبی از حاشیه معین بر طوابع یاد نمی کند لیکن صاحب ذریعه در ج ۶ دو حاشیه به معین تونی طبسی نسبت می دهد یکی به شماره ۶۷۶ بر طوابع الانوار بیضاوی که جای گفتگوی ما است و نسخه آن را صاحب ذریعه نزد آقای مدرس رضوی دیده و احتمالاً همین نسخه باشد که به کتابخانه ملی آمده و شماره ۲۲۹۰/ع بدان داده شده است.

دیگری حاشیه معین تونی بر مطالع الانوار ارموی است که در ذریعه ج ۶ ش ۴۰۰ از فهرست رضوی نقل شده و در فهرست فکرت ص ۱۹۲ سه نسخه آن را با تاریخهای ۸۹۴ و ۹۶۶ و ۹۳۳ معرفی کرده که نسخه اول و سوم آن در نخستین مجلدات فهرست رضوی چاپ ۱۳۰۵ ص ۱۶ فصل دوم منطبق معرفی شده است. طوابع همراه شرح آن «مطالع الانظار» در استانبول به سال ۱۳۰۵ در ۴۹۴ ص چاپ شده است (معجم المطبوعات سرکیس ص ۴۵۴).

نگارنده حاشیه جای گفتگو خود را در دیباچه این کتاب، معین ابن حسن بن

محمد تونی می نامد و در فهرست کتابخانه رضوی ج ۱ فصل دوم منطبق ص ۱۶ در معرفی حاشیه این مرد بر مطالع منطبق تألیف ارموی (۵۹۴-۶۸۲) او را معین الدین تونی و در ذریعه ج ۶ ش ۴۰۰ او را معین طبسی تونی نوشته اند.

آغاز: الحمد لله الذي لا اله الا هو الحي القيوم لا تأخذه سنة و لانوم، العليم الذي لا يعزب عنه مثقال ذرة... فيقول العبد الفقير الى لطف الغنى معين بن حسن بن محمد التوني اصليح الله شأنه؛ هذه فوائد متعلقة بالشرح المشهور لطوابع الانوار، قد كنت جمعتهما فيما سلف... فاردت ان ألقحها... وهي الحواشي الشريفية... العقل الحادى عشر... شريف الحق و الملة و الدين قدس سره... اقول: قال قدس سره و المرجو من المهرة الحدائق... قوله من اثبات الصانع دون اثبات الواجب (گ ۱ ب)... قوله: و النبوة عطف على ما هو في حيز الاثبات... قوله: الحمد هو التناء المراد به هو الذكر بالخير و هو... قوله: على الجميل، قيل المراد به (گ ۲ ر)...

انجام: فان قيل: جازان يعرف أن هناك معارف حقيقية و لم يعرف أنه ماذا! قلت: انها بعد مفارقة البدن ان لم يحصل (گ ۱۹۱ ب) له في الدنيا أصلاً فهي لا تدرك جهلها و لا ان هناك شيئاً لم يحصل له فلم تتألم من ذلك... قلت: الاحتياج الى الآلات في غير الجسمانيات اى الجزئيات ممنوع... و اما الكليات من الجسمانيات و ان جازان يحصل بمعونة الآلات بأن تدرك النفس جزئياتها بمعونة الآلات فيليه و لما معها من المبانيات و المشاركات، فاذا خرت البدن و بطل الآلات لم يحصل تلك... و ان سلم فلا نستلم أنها حين المفارقة تتألم بفقدانها فأنها لم تتوقف على الشعور بها و ذلك علم فلا فقدان. تم الكتاب على يد العبد الضعيف المحتاج الى رحمة الله ابن خليل بن حاجي حسين بن حاجي جلال غفرالله و لوالديه و احسن اليهما، في عاشر شوال سنة احدى و تسعمائة يوم الجمعة في شهر هرات صانها الله (گ ۱۹۲ ر).

نستعليق نزدیک به نسخ، سده نهم، به خامه حسين بن خليل بن حاجي حسين بن حاجي جلال در جمعه ۱۰ شوال ۹۰۱ در شهر هرات نوشته شده است، عنوانهای «قوله» شنگرف.

جلد: بدون جلد، ته بندی با پوشه کاغذ کلفت به جای جلد دارد.

کاغذ: سمرقندی، نخودی، ۱۳×۱۸، ۱۹۲ برگ، ۲۳ سطر، ۱۳×۹.

شماره پیشین: ۴۹۹ - ۲۹۲۹.

ع/۲۲۹۱

مجموعه

مجموعه شامل پنج بخش است:

- ۱- درج المراد، از علی شریفی، از گ ۱ تا ۳۷، متن عربی نسخ، حاشیه فارسی نستعلیق، عنوانها شنگرف.
- ۲- الیاء فی القرآن، از گ ۳۷ تا ۳۸.
- ۳- عین الترتیل شرح منظومه ترتیل فارسی، از گ ۴۱ ب تا ۷۸ ر، در گ ۴۱ ر چند اصطلاح تجویدی تفسیر شده است، عنوانها تا گ ۵۵ شنگرف است و پس از آن سپید مانده و در حاشیه به نستعلیق سیاه ریز نوشته شده است.
- ۴- تجوید قرآن ناشناخته عربی، از گ ۷۹ ر تا ۱۵۲ ر، در گ ۱۵۲ ر دو بیت شعر فارسی به نستعلیق نوشته شده است.
- ۵- حصر الوقوفات اللازمة، از گ ۱۵۳ ب تا ۱۵۸ ر.

همه مجموعه به یک خامه نسخ و نستعلیق غربی، از حافظ اطیعو الله ابن نظام الدین، در کربلا ۴ ذی قعدة سال ۹۸۳ (گ ۷۸ ر) و به نام «المسما بالمطیع حافظ اطیعو الله در شبیه اول شعبان ثلاث و سبعین و تسعمایه» (گ ۱۵۲ ر) نوشته شده است، شاید دومین تاریخ که با حروف نوشته شده از نخستین تاریخ که با رقم نوشته شده و روز و ماه را پس از سال شمار نهاده است بیشتر قابل اعتماد باشد، نام نویسنده در بخشهای دیگر نیامده است، عنوانها تا گ ۵۵ شنگرفی است و پس از آن سپید مانده و در حاشیه به نستعلیق ریز و مشکوی نوشته شده تا بعد به شنگرف شود.

جلد: یک لت، مقوایی، رویه کاغذ نخودی سجاغ، تیماج حنائی فرسوده، در میان گل و بوته لاژورد.

کاغذ: سمرقندی، نخودی، ۱۵/۸ × ۱۰/۵، ۱۵۸ برگ، ۱۳ سطر، ۶ × ۱۰.

شماره پیشین: ۵۴۰ - ۲۹۷۰.

ع/۲۲۹۱/۱

درج المراد

در قواعد تجوید قرآن کریم. در یک مقدمه و سه مقصد و یک خاتمه. مقدمه در پنج مبحث است: ۱) فضل قرآن، ۲) وجوب نقل آن، ۳) نام قاریان، ۴) استعاذه، ۵) بسمله. مقصد یکم مخارج حروف در چند فصل گ ۶ تا ۱۳؛ مقصد دوم بیان اصول گ ۱۳ تا ۳۳؛ مقصد سوم فرش ها گ ۳۳ تا ۳۴. خاتمه در تکبیر گ ۳۴ تا ۳۷ نگارنده خود را در دیباچه سیف الدین علی الشریفی الحایری موطناً الترشیزی مولداً می خواند. نام این کتاب در ذریعه نیامده است لیکن کتابی بنام «تجوید القرآن» در ج ۳ ش ۱۳۴۵ به این مؤلف ترشیزی نسبت داده و نسخه آن را با تاریخ ۱۰۰۱ در کتابخانه هبة الدین شهرستانی در بغداد نشان می دهد.

آغاز: الحمد لله عاصم الانسان من العدل و الطغیان بنزول الفرقان، و معلم آدم ببيان البیان و التبیان طرق تلاوة القرآن... اما بعد فی ذکر العبد المذنب المحتاج الی الله الغنی (گ ۱ ب) سیف الدین علی الشریفی الحایری موطناً و الترشیزی مولداً اصول قراة عاصم و فروشها و مایناسبها... فی ضمن مقدمة و مقاصد و خاتمة، علی زعم اتباع نهج الشاطبی. و ستمی بدرج المراد. اما المقدمة ففیها مباحث الاول فی فضیلة القرآن (گ ۲ ر)...

انجام: روی ابن طاوس ان امیر المؤمنین (ع) قرأ بعد ختم القرآن بهذا الدعاء... تم الکلام و حصل المرام... من الله الملك العليم العلام. و قد فرغت من تألیفه بکربلا فی شهر (گ ۳۶ ب) رجب المرجب فی سنة ستة و ستین و تسعماء... بالعصمة و الکرامة و الاکرام. تم هذا الكتاب و ۲۳ شعبان... علی يد الضعیف الحقیر المحتاج... حافظ الغازانی سنة ۹۷۳ (گ ۳۷ ر). این رساله در برگهای ۱ تا ۳۷ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۹۱/۲

الیاء فی القرآن

منظومه ای در ۲۷ بیت عربی با قافیه «ر» در تعیین تلفظ یاء های قرآن از سوره «بقره» تا «ناس».

آغاز: سألت اطلال الله عمرک یا ذخری

بأن أنظم الیاء آت فی الذکر من شعری... (گ ۳۷ ب)

(تجوید قرآن)

انجام: وصل علی المختار من آل هاشم

ومع آله واصحابه السادة الغر

این رساله در برگهای ۳۷ تا ۳۸ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۹۱/۳

(تجوید فارسی)

عین الترتیل

شرح منظومه ترتیل

متن و شرح مزجی آن هر دو به فارسی در تجوید است.

عین الترتیل در ذریعه ج ۱۵ ش ۲۳۲۲ به طور مستقل در حرف عین معرفی شده است، و در ش ۱۸۹۴ به دنبال عقد الفرید فارسی سمرقندی نیز از این کتاب یاد شده و از محمد بن محمود بن محمد شریف دانسته شده است. در (گ ۴۱ ر) به خامه نویسنده مجموعه، «عقد الفرید» را نام اول و «عین الترتیل» را نام دوم این کتاب دانسته است.

متن آن «منظومه الترتیل» نیز در ذریعه ج ۲۳ ش ۸۱۵۸ آمده است و آن قطعه شعرهایی است با قافیه‌های «ن، و، م و جز آن» از همین مؤلف سمرقندی که خود آن را شرح کرده «عین الترتیل» نامیده، آغاز ترتیل را چنین می‌آورد:

خالق اکبر خداوند جهاندار معین حمد بی حد مرو را و برسولش آفرین
این شعر در نسخه شرح جای گفتگو در گ ۴۳ دیده می‌شود.

مؤلف شیخ المجددین حافظ محمد بن محمود بن محمد بن احمد بن علی شریف سمرقندی همدانی مقری، سبط ناصرالدین سمرقندی است. احوال او را اسماعیل پاشا در هدیه العارفین ج ۲ ش ۱۰۶ ع آورده او را در پایان سده ششم می‌شمرد. ابن یوسف شیرازی در معرفی اثر دیگر این سمرقندی به نام «مبسوط» در فهرست مجلس ج ۳ چاپ دوم ص ۳۱ - ۳۴ مؤلف را در سده ۷ یا ۸ می‌داند و جد او را که اسماعیل پاشا ناصرالدین سمرقندی خوانده است، سید ابوالقاسم می‌نامد. صاحب ذریعه ج ۱۸ ص ۱۸ در عنوان «کشف الاسرار فی مصاحف الامصار» مؤلف شیرازی آن کتاب را همنام مؤلف سمرقندی ما می‌داند که کنیت «ابویحیا» دارد.

ابن یوسف مؤلف را سمرقندی همدانی الاصل می‌شمرد لیکن خود مؤلف چنانکه در دیباجه عین الترتیل خواهیم دید خود را «سمرقندی محند و همدانی مولد» می‌خواند.

آثار مؤلف مقری سمرقندی:

ابن یوسف، به هنگام معرفی «مبسوط» از تألیفات سمرقندی در فهرست مجلس ج ۳ چاپ دوم ص ۳۱ - ۳۴، دوازده عنوان از کتابهای او را یاد می‌کند که برخی آنها در کشف الظنون و ذیل آن و ذریعه و هدیه العارفین (ج ۲ ص ۱۰۶) دیده می‌شود و لزومی به تکرار آنها نداریم، و تنها می‌توان چند نام را با ذکر مدارک بر آن افزود:

جميع نجوم البيان (ذریعه ج ۵ ش ۶۲۳)، تجوید الفاتحة و التوحید (ذریعه ۳ ش ۱۳۰۶)، الخلافات بین شعبة و حفص (ذریعه ۷ ش ۱۱۴۲)، القصيدة الفاتحة و بیان تجویدها (ذریعه ۱۷ ص ۱۲۳ ش ۶۴۷)، الملتقط من معانی حرز الامانی (ذریعه ۲۲ ش ۶۶۶۱).

آغاز عین الترتیل: بسملة. الحمد لله الذى زين صدور اهل الايمان والاحسان بنور الحكم والعرفان ... وبعد فالعبد الضعيف الحافظ لكلام الله اللطيف محمد بن محمود بن محمد الشريف السمرقندی محتدأ الهمدانی مولدآ... می‌گوید: اول چیزی که ... (گ ۴۱ ب) و آنچه مهم بود در تجوید و ترتیل در یک قصیده جمع کرد و نام آن «عقد الفرید فی نظم التجوید» نهاد، و آن را شرح کرد و «روح المرید فی شرح عقد الفرید» نامید (گ ۴۲ ب)... اما چون به عربی بود و اطفال و مبتدیان از آن حظی نمی‌یافتند و عزیزش هفت بیت گفته بود... این ضعیف آن را مکمل گردانید... و باز آن را (گ ۴۲ ب) شرحی به پارسی بیان کرد (گ ۴۳ ر)... و نام آن «عین الترتیل فی بیان حروف التنزیل» نهاد (گ ۴۳ ر)... پس آنچه ائمه سبعة بر آن متفق اند یا اکثر ائمه بر آنند اینجا بیان کرده و آنچه در آن خلاف کرده اند در کتاب «مبسوط» بیان مختصر... الرؤف المستعان، افتتاح کتاب فی التوحید (گ ۴۳ ر)...

انجام: یا غیاث المستغیثین جرم ناظم عفو کن

با رسول و با قرانش حشرگردان والسلام

یا غفور عاصیان عصیان کاتب هم ببخش

در میان صالحانش ثبت فرما هم تو نام

تم الكتاب بعون الملك الوهاب في مشهد الشريف الحسين بن علي ابن ابي طالب صلوات الله عليه و عليهم اجمعين، على يد الضعيف المذنب المحتاج الى الرب الخليل حافظ اطيعو الله ابن شيخ نظام الدين المغفور المرحوم غفرالله... المتقين سنة ۹۸۳ في ۴ شهر ذى القعدة الحرام. (گ ۷۸)

نستعليق غربی در کربلا، هم قلم با رساله پیشین «درج المراد» (گ ۴۱ ب تا ۷۸)، کاتب خود را المحتاج الفقير الى رب الخليل حافظ اطيعو الله ابن شيخ نظام الدين معرفی می کند و در پایان تاریخ: فی شهر ذی القعدة الحرام ۹۸۳ دیده می شود (گ ۷۸)، این رساله در برگهای ۴۱ ب تا ۷۸ مجموعه جای دارد، برگهای ۷۸ ب و ۷۹ ر سپید مانده است در پشت برگ اول این رساله (گ ۴۱) چند اصطلاح تجوید گزارش شده است: مهموس، مُجهور، شدة رخوة، مدّ، مستعلیه...

(تجوید)

ع/۲۲۹۱/۴

تجوید قرآن

در تجوید مرتب بر چهارده باب و یک خاتمه است که در خاتمه شش بحث دارد. نام نگارنده ندارد. از شاطبی (۵۳۸-۵۹۰) و سمرقندی (قرن ششم) در عقد الفرید (گ ۸۸) که در ص ۸۳۲ این فهرست معرفی شده است و از «تیسیر» دانی (۳۷۱-۴۴۴) و کتاب سجاوندی (قرن نهم) و ابو جعفر (ظاهراً: محمد بن طیفور سجاوندی (۸۰۵ م ذریعه ۲۵ ش ۱۴۰) نقل می کند. و از بیشتر قاریان سده های آغازین؛ ابن کثیر، عاصم بن عمرو حفص و ابن عامر و حمزة یاد می کند.

آغاز: الحمد لله و سلام على عباده الذين اصطفى والصلاة على محمد المصطفى و اهل بيته أهل الصدق والوفا وبعد: فهذه رسالة فيما يجب على قارى كتاب الله علمها و يتحتم عليه فهمها، وهي مرتبة على ابواب اربع عشرة الاول في احكام التنوين (گ ۷۹ ب)...

فهرست کتاب چنین است:

باب ۱- تنوين (گ ۷۹ ب)، ۲- مدّ و قصر (گ ۸۲ ب)، ۳- ادغام (گ ۸۸ ر)، ۴- (گ ۱۰۲ ب)، ۵- ها، کنایت (گ ۱۰۷ ب)، ۶- میم هم (گ ۱۰۸ ب)، ۷- وقف آخر (گ ۱۱۰ ب)، ۸- وقف رسمی (گ ۱۱۳ ر)، ۹- یاءها (گ ۱۱۶ ر)، ۱۰- قطع و وصل

(گ ۱۱۷ ر)، ۱۱- ممنوعات (گ ۱۱۹ ب)، ۱۲- مقاطع نوزده گانه قرآن (گ ۱۲۵ ب)، ۱۳- مخارج (گ ۱۲۸ ر) و ۱۴- اداء حروف (گ ۱۳۳ ب).
خاتمه و شش مبحث آن: ۱- ظآت منظوم (گ ۱۳۷) که ۴۸ ظاء را دربردارد، ۲- دالها (گ ۱۳۹)، ۳- لامها (گ ۱۴۰)، ۴- استعاذه که یازده گونه است (گ ۱۴۱ ب)، ۵- بسملة (گ ۱۴۲ ب)، ۶- تجوید فاتحة (گ ۱۴۴ ب).

انجام: والعننة وهو ان يتلفظ الهمزة بالعين (گ ۱۵۱ ر) كما يقول بنو تميم، عن في محلّ ان. و الهمهمة و هي تشديد الحروف المخففة. و اعلم ان ترك كل عيب من المعاييب في القراءة هو من المحاسن و (ترك) كل من المحاسن هو من المعاييب. جعلنا الله و اياكم... الى خاتمته بمحمد و اهل بيته الطاهرين و صحبه الاكرمين. ايها الناظر لهذه الرسالة... انظر اليها بعين الانصاف (گ ۱۵۱ ب)... الطاهرين آمين قد فرغ من نسخها بكرىلا عصر السبت اول شهر شعبان سنة ۹۷۳ بحمد الرؤف المنان المسما بالمطيع حافظ اطيعوا الله (گ ۱۵۲ ر)... الى الله الغنى ابن شيخ نظام الدين المغفور المرحوم الغازاني... آمين يا رب العالمين.

این رساله در برگهای ۷۹ ر تا ۱۵۲ ر مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۹۱/۵

(تجوید)

حصر الوقوفات اللازمة

منظومه ای است در وقفهای لازم که در قرآن هست در ۵۲ بیت از ناشناس.

آغاز:

لوازم وقفنا المتعينونا	ثمانون انجلت وصف عيونا
بمسطور السجاوندى أعنى	كتاب الشيخ شمس العارفين (گ ۱۵۳ ب)

انجام:

فهذى كلها تمت جميعا	بحمد الله رب العالمينا
وصلى الله رب الخلق جمعا	على خير البرية اجمعينا
محمد المشفع فى البرايا	وعترته الهداة الطيبينا
وكل الآل و الاصحاب طرا	و من آوى و كل التابعينا

تمت (گ ۱۵۸ ر)

این رساله در برگهای ۵۳ ب تا ۱۵۸ ر مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۹۲

(نحو)

حاشیه فوائد ضیائیة

فوائد ضیائیة شرحی است از جامی عبدالرحمان (۸۱۷-۸۹۸) بر کتاب کافیة ابن حاجب (۵۷۰-۶۴۶) که به شماره ۱۹۸۵/ع شناسانده شده است. یک حاشیه بر فوائد ضیائیة نیز به شماره ۲۱۲۳/ع یاد شد اینک حاشیه ای دیگر بر آن کتاب است.

آغاز: بسملة. حمدلة. والصلوة... اجمعین. قوله: الحمد لولیه والصلوة علی نبیه. اختلف عباراتهم فی تعریف الحمد، فقال بعضهم هو الثناء بالجمیل علی جهة التعظیم (گ ۲ ب)... قوله: الضیائیة (گ ۲ ب) انما تُسبب الی المضاف دون المضاف الیه... قوله: لم یصدر رسالته هذا بالحمد هضماً لنفسه جواب سؤال (گ ۳ ر)...

انجام: قوله: وبمعنی بها الف التثنیة. کذا ذکر المصنف فی شرح اعتراض علیه الرضی لان المتصل لیس هو الالف فقط بل الواو والیاء... فینتفی هو و تفتقرانت، لان اقوال الزمان لایدوم (گ ۸۹ ر) بردما حذف یعنی اذا حذف التون اعید الی العقل الموقوف... بخلاف التونین فانها لازمة اذا لم یکن مانع، فکأنها ثابتة مع عروض الحذف. هذا آخر حواشی مولانا... شرح مولانا. تمت الكتاب بعون... الوهاب سنة ستة و سبعین بعد الالف ۱۰۷۶.

نسخ متوسط متمایل به نستعلیق، بی نام، با تاریخ ۱۰۷۶ (گ ۸۹ ب)، عنوانها «قوله»، «قوله» با شنگرف است، پشت برگ ۲ ر دو بیت شعر عربی هست، یکی بدین معنی که هر کس روی زیبا نپسندد، افسار لازم دارد، در گ ۲ ر تملک حاج احمد بن حاج مصطفی الشهیر یحیی زاده بتاريخ ۱۰۸۶ دیده می شود.

جلد: مقوایی، رویه کاغذ ابری فرسوده، سجاف و عطف تیماج قهوه ای فرسوده، آستر کاغذ سپید.

کاغذ: اصفهانی، سپید، ۲۳×۱۴/۵ و ۱۶×۹/۵، ۸۹ برگ.

شماره پیشین: ۵۵۰ - ۲۹۸۰.

ع/۲۲۹۳

(معانی - بیان)

مختصر

یا «مختصر المعانی» یا «شرح مختصر تلخیص مفتاح العلوم»

مکرر نسخه شماره ۲۱۲۱/ع است.

نسخ خوش گ ۱ تا ۲۲۴ ب، پس از آن تا گ ۲۲۷ ب متمایل به نستعلیق غربی کردستان سده دهم است، پشت گ ۲ ر تاریخ سبع و عشرین و تسعمایة = ۹۲۷ نوشته شده است، متن تلخیص تا گ ۲۲۲ ب به شنگرف و شرح تفتازانی با مرکب سیاه نوشته شده است، متن تلخیص تا برگ ۲۲۲ ب به شنگرف و شرح تفتازانی با مرکب سیاه نوشته شده و هر صفحه ۱۷ سطر ۸/۱۷×۵/۶ دارد، و پس از آن تا گ ۲۲۴، بروی عبارت متن تلخیص خطی شنگرفی کشیده و ۱۶ سطر ۵/۷×۱۱/۸ دارد و پس از آن تا پایان نسخه خط روی متن تلخیص نیز با مرکب مشکی است و ۱۵ سطر ۲/۱۲×۷/۵ دارد، عنوانها درجه اول در کرانه صفحه با خط ثلث درشت مشکی و شنگرفی هست، حاشیه های توضیحی با نشانهای «هرم»، «هرس»، «۱۲»، «مطه»، «ع نعمه»، «شرح»، «س»، «مفتاح» دارد.

جلد: مقوایی، رویه چرم مشکی فرسوده، بر روی آن پارچه سیاه کشیده که پاره شده و موریانه خورده است.

کاغذ: اصفهانی، نخودی، ۵/۱۷×۱۳، ۲۲۹ برگ، برگ آخر ۲۲۹ ابری رنگارنگ است.

شماره پیشین: ۱۸۰ - ۲۱۱۰.

ع/۲۲۹۴

(دستور زبان عرب)

فوائد ضیائیة فی شرح الکافیة

متن از: ابن حاجب (۵۷۰ - ۶۴۶).

شرح از: جامی عبدالرحمان (۸۱۷ - ۸۹۸) که به نام فرزندش ضیاءالدین یوسف نگاشته است.

مکرر شماره ۱۹۸۵/ع و ۲۲۷۰/ع است.

نستعلیق خوش هندی، نویسنده خود را السید ذاکر علی بن اولاد علی ابن محمد عیسی معرفی نموده کتابت مدت ده سال به درازا کشیده و در سه شنبه یازدهم شوال ۱۲۳۴ پایان یافته است (گ ۳۰۷ ر)، متن کافیه زیر خط شنگرف، اندکی حاشیه ها با نشان «عصام»، «۱۲»، «رحیم»، «رضی»، «منه شیخ جمال الدین طوسی» دارد، کتاب از گ ۳ ب آغاز شده و به گ ۳۰۶ ب پایان یابد، گ ۱، ۲، ۳۰۸ و ۳۰۹ سپید است، در گ ۳ ر نام یکی از شاهان هند و مهر ریاست پیروی با تاریخ ۱۳۴۵ دیده می شود.

جلد: مقوایی، رویه تیماج سرخ، آستر کاغذ سپید، ته موریانه خورده و صحافی نشده است.

کاغذ: ترمه هندی، نخودی و پسته ای موریانه خورده، ۵/۲۵×۱۶/۲، ۳۰۹ برگ، ۱۳ سطر، ۱۷×۸/۵.

شماره پیشین: ۵ - ۳۰۰۲.

ع/۲۲۹۵

ارشاد الاذهان الی احکام الایمان

نگارش از: علامه حلی (۶۴۸ - ۷۲۶) حسن بن یوسف.

که در شماره ۲۰۰۹/ع معرفی شده است و مکرر آن با شماره های ۲۰۸۰/ع و ۲۱۶۹/ع نیز بگذشت.

نسخ متوسط، بی نام، و تاریخ سده دهم است در کرانه پایین گ ۹۷ ر به خامه سده یازدهم از شهید ثانی (۹۱۱ - ۹۶۶) یاد می کند، گ ۴۷ و ۴۸ بعداً افزوده شده، برای آنکه اندازه شود کلمات و سطور جدا از هم و درشت نوشته شده است، عنوانها شنگرف است، صفحه ها و صالی شده و بر روی آنها نونویسی شده است، اندکی حاشیه با نشان «معتبر»، «ع ل»، «شرایع»، «من لایحضر»، و «تنقیح» دارد.

جلد: چرم، یک لا، قهوه ای ضربی جدول و کلچه های ریز و فشاری.

کاغذ: بغدادی، نخودی کلفت، ۲۳×۱۷، ۹۷ برگ، ۲۴ تا ۲۶ سطر، ۱۹×۱۳.

شماره پیشین: ۴۷۲ - ۲۹۰۲.

ع/۲۲۹۶

مجموعه کیمیا

(کیمیا)

مجموعه ای است از ۱۷ بخش که هر یک با بسمله و حمدله و برخی با یکی از آنها آغاز می شود، و با تمت. و محمد امیل التمیمی پایان می یابد. در آنها از جلدکی، محمد قمری، عبدالمجید مصری و مهراریس، شیخ سلیمان الامر داس و امام جعفر صادق (ع) و صاحب کتاب الشذور، المکتسب، نهایة الطلب، الرحمة الصغیر نقل می کند.

۱ - رساله فخرالدوله ابو شاکر بن یعقوب النصرانی «رسالة الشمس الی الهلال» آغاز: قال فخرالدوله... النصرانی: قد جرت عادة القوم ان يجعلوا هذا الصناعة... علی ما رسمه محمد بن امیل... و شرحها فی قصیدته المعروفة برسالة الشمس الی الهلال (گ ۳ ب)... و هذه القصيدة بتمامها...

ان كنت تبغی الفوز بالاکسیر و العلم من صناعة التصوير (گ ۵ ب)

۲ - کتاب انوار الدرر فی ایضاح الحجر تألیف ایدمر الجلدکی (ره) (گ ۱۱ ب تا ۵۳ ر مجموعه).

آغاز: بسملة. الحمد لله المقدس عن التركيب (گ ۱۱ ب)... و سمیته انوار الدرر فی ایضاح الحجر و رتبته علی عشرة ابواب و وصیة هی الخاتمة (۱ ماهیة الحجر، ۲ وحدته، ۳ کیفیت، ۴ اوزانه، ۵ نار الحجر، ۶ نکلیس الحجر، ۷ تقطیره، ۸ تصیغه، ۹ تطهیره، ۱۰ ترکیب الاکسیر (گ ۱۲ ب)...

۳ - عمل الماریه (گ ۵۳ ب، ۸ سطر).

۴ - کتاب الدعاء لجابر بن حیان (گ ۵۴ - ۵۶ ب).

آغاز: بسملة. قال امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب (ع)... (گ ۵۴ ر).

۵ - کتاب آغاذا ذیمون (گ ۵۷ ر - ۶۶ ر).

آغاز: فقال لكم خبرکم للواهب المنعم... (گ ۵۷ ر).

۶ - کتاب الرحمة الکبیر لجابر بن حیان (ره).

آغاز: بسملة. حمدلة. روی ابو الربیع سلیمان بن موسی ابن هشام عن ابيه، قال: لما توفي ابو موسی جابر بن حیان الصوفی (ره) بطوس سنة مائتين للهجرة توجد هذا الكتاب تحت رأسه (گ ۶۶ ر)... و سماه «کتاب الرحمة» (گ ۶۶ ب)... العلی العظیم. تم کتاب الرحمة

الکبیر (گ ۸۲ ب).

۷ - بورق الحکماء (گ ۸۲ ب، ۷ سطر).

۸ - نسخه فی تدبیر الحجر (گ ۸۳).

آغاز: اعلم انک تأخذ من النفس الارض الرضا...

۹ - منظومه مصطفی بن پیر محمد فی آخر نجات الاحباب (گ ۸۳ ر تا ۸۴، ۳۱ بیت).

آغاز: فقلت و فی الختام وقد وجدنا طریقاً سالمًا من کل بلوی

۱۰ - مما نقل عن الرئيس الداودی:

آغاز: کاتب قراقوس ذکر ولده شمس لکاتب هذا الشرح انه سمعه (گ ۸۵ ر- ۸۶ ب)

۱۱ - رساله ارسطاطاليس (گ ۸۶ ب - ۸۷ ب).

آغاز: لما حضر ارسطاطاليس الموت اجتمعت حوله التلامذة.

۱۲ - کتاب الحجر لجابر بن حیان الصوفی (ره) (گ ۸۷ ب - ۱۰۲ ر).

آغاز: الحمد لله ذی الآلا، والنعماء (گ ۸۷ ر).

انجام: و اذ قد انتهى بنا القول هذا المكان... فليكن آخر الكتاب والله اعلم... و صحبه و

سلم تسليماً (گ ۱۰۲ ر).

۱۳ - منظومه ذوالنون المصري (گ ۱۰۲ ب - ۱۱۰ ر).

آغاز: بسملة.

الحمد لله الجميل فعله قد شمل الخلق جميعاً فضله

۱۴ - البدر المنير للجلدکی (گ ۱۱۰ ر - ۱۱۴ ب).

آغاز: قال الشيخ الامام الحكيم الفاضل الفيلسوف العارف عز الدين ايدمر الجلدکی تلميذ

الشيخ ابن القاسم محمد بن اسطام الطولوني: اعلم ان الحجر ينقسم عند القوم (گ ۱۱۰ ر)...

۱۵ - الغاية القصوى (مختصر...) تأليف محمد بن اميل التميمي (ره) (گ ۱۱۵ ر- ۱۳۲ ب).

آغاز: اما بعد حمد الله و الثناء الجميل على ما انعم (گ ۱۱۵ ر).

۱۶ - المباقل الحجرية (گ ۱۳۳ ر - ۱۳۷ ب).

آغاز: قال المجريطی (ره) خذ الحجر الكريم واحرقه و کلسه (گ ۱۳۳ ر).

۱۷ - کتاب الترتيب لجابر بن حيان (گ ۱۳۷ ب - ۱۷۷ ر).

آغاز: الحمد الذي اخرجنا من الظلمات الى النور، و صلى الله... اما بعد فقد سألتنى أن

اصنع لك كتاباً و اذكر لك كيف تخلط الارض بالنار... و سميته كتاب «الترتيب»... فاقول: ان الله

(گ ۱۳۷ ب).

رسالة الترتيب مجموعه اى از بخش ها است با عنوانهاى «تدبير» و «اعلم يا

اخى» و «قال...» با نام: مهاريس (گ ۱۴۰ ر)، الحكيم، يا: الجلدکی فى البرهان عن

جابر، يا: شيخ محمد قمرى و عبدالمجيد مصرى و «النكتة...» با شماره بعد از آن،

نيز فرمولهائى در باره: قلعى، سرب، نحاس (مس)، زيق، بورق الحکماء

(گ ۱۵۷)، خل الحکما (گ ۱۶۴ ب)، فصل فى انحلال روح الارواح (گ ۱۶۷ ب و

۱۷۲ ب). هريك از اين بخشها با عبارت (تمت) پايان مى يابد.

در متن اين كتاب عربى در (گ ۱۶۸ ب)، بخشى به فارسى در دو سطر بدین

عبارت هست: در تحصيل روح الارواح که در عمل پيش گذشت...

۱۸ - کتاب الصافي لجابر رحمه الله (گ ۱۷۷ تا ۱۹۱ ر).

آغاز: بسملة. کتاب الصافي من الخمساء لجابر... الحمد لله المجارى بالاحسان المتفضل

بالغفران. اعلم ان كلامنا فى هذا الكتاب انما يخص بالركن الروحاني الذي اذا صفى من كدر

الطبيعة (گ ۱۷۷ ر)...

انجام: فان اتفق ان يخرج أيضاً فقد هوّن الله عليك كل صعب شديد، و قرب لك كل امر

بعيد (گ ۱۹۰ ب) منحك الله تعالى السعادة العظمى و اقامت بعون الله الالوف من الفضة الجدد. ما

تمت. الكتاب بعون الملك الرحيم الوهاب سنة ۴۷۲۱ = ۱۲۷۴ (گ ۱۹۱ ر).

نستعليق خوش به يك خامه، ليكن بى نام، و تاريخ در سده سيزدهم نوشته

شده است، و در پايان گ ۱۹۱ ر سنة ۴۷۲۱ دیده مى شود که گویا مقصود

تاريخ ۱۲۷۴ باشد، عنوانها برخى به شنگرف و برخى سپید مانده است،

مجموعه از گ ۳ ب آغاز شده و پيش از آن دو برگ سپید است که در گ ۱ ر

فهرست با همين خط مجموعه نوشته شده و در گ ۲ فائده کيميايى با

عنوان: «قال الجلدکی فى المجلد الثالث من التقريب» هست در پايان نيز يك

برگ سپید است.

جلد: مقوايى، رويه تيماج حنائى، دور آن ضربى فشارى، جدول و گل

بوته ريز، آستر درون کاغذ آبی سبز، ۱۱×۱۷/۵.

کاغذ: اصفهانی، نخودی، ۱۲×۶، ۱۹۲ برگ، ۱۱ سطر.
شماره پیشین: ۱۲۰ - ۲۵۵۰.

ع/۲۲۹۷

مجموعه

شامل دو بخش:

- ۱ - فواید ضیائیه، از گ ۱ تا ۲۴۷ سراسر مجموعه.
  - ۲ - حاشیه فواید ضیائیه، از گ ۲۳۵ تا ۲۳۸ و گ ۱۸۰ و ۱۸۱ مجموعه.
- نسخ خوش، بی نام، در چهارم رجب ۱۱۲۰ پایان یافته است (گ ۲۴۷ ب)، آغاز افتاده است (شاید یک یا دو برگ ناقص است)، و چندین برگ نیز فرسوده است، عنوانها و متن کافیه شنگرف است، حاشیه های بسیار به نسخ زیبا اندکی ریزتر از متن کتاب دارد، حاشیه ها با نشانهای «شرح»، «عص»، «محمود»، «وح»، «۱۲»، «غف»، «علوی» و «شرح ملا» دارد، گ ۲۴۷ ب جدول شنگرف دارد.
- جلد: مقوایی فرسوده، رویه تیماج مشکی ضربی فرسوده ترنج ضربی در میان دارد.
- کاغذ: نخودی فرسوده، ۲۵×۱۵، ۲۴۷ برگ، ۱۷ سطر، ۷/۵×۱۵/۷.
- شماره پیشین: ۳۱۶ - ۲۷۴۶.

ع/۲۲۹۷/۱

فوائد ضیائیه

متن کافیه از: ابن حاجب (۵۷۰ - ۶۴۶).
شرح از: عبدالرحمان جامی (۸۱۷ - ۸۹۸) بر کافیه.
مکرر شماره ۱۹۸۵/ع که در آنجا به تفصیل شناسانده شده است.
این رساله در برگهای ۱ تا ۲۴۷ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۹۷/۲

(نحو)

حاشیه فواید ضیائیه

حاشیه نگار صدرالدین محمد بن ابی الصفا حسین به هنگام تعلیم فرزندش این حاشیه را تنها بر فصل جمع شدن دو حرف شرط و قسم نگاشته است.

آغاز: بسملة... و به نستعین. بسم الله الذي اسمه شرط الاقسام، و الحمد لله الذي حمده ركن الكلام، و الصلاة... و بعد: يقول الفقير الى الله الغنى صدر الدين محمد بن ابى الصفا الحسينى: لمّا كان بحث اجتماع الشرط و القسم من كتاب «الفوائد الضيائية» لا يخلو عن دقة... اردت ان أعلّق... لتوضيحه... حين قراءة الولد العزيز... فاقول: لما كان فى صورة اجتماع القسم مع الشرط... ذكره المصنّف فى مباحث حروف الشرط...

انجسام: لانه لو قدم اللّف الاول... لكن هذا خلاف مافعله المصنّف و الكلام فيه. هكذا حقق المقال ودع عليك ما قيل او يقال و التوفيق عن الكبير المتعال... تمام شد.

شش برگ است که دو برگ از آن در میان برگهای ۲۳۴ و ۲۳۹ مجموعه صحافی شده است، دو برگ دیگر نیز که گویا بخشی ناقص از همین حاشیه ملاصدرالدین محمد باشد، در میان برگهای ۱۷۹ و ۱۸۲ صحافی شده و چهار عنوان زیر از آن باقی مانده است:

البحث الثانی فی بیان اعرابه، قوله و لا يعمل (گ ۱۸۰ ر)... البحث الثالث فی بیان القیود (گ ۱۸۰ ر)... البحث الرابع فی بیان دلیل اشتراط الامور المذكورة لاعماله. قال ابن الحاجب (گ ۱۸۰ ب)... البحث الخامس فی الاعتراضات الواردة علیها و اجوبتها (گ ۱۸۱ ر)...

این رساله در برگهای ۱۸۰ و ۱۸۱ و ۲۳۵ تا ۲۳۸ مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۹۸

مجموعه

- شامل چهار حاشیه بر شمسیه است:
- ۱ - حاشیه میر صدرالدین محمد، از گ ۱ تا ۱۴ ب، هر صفحه ۱۷ سطر ۸×۱۴ دارد.
  - ۲ - حاشیه آقا جمال خوانساری (م ۱۱۲۱)، از گ ۱۵ تا ۳۱، نسخ بد شکسته

غرب ایران، عنوانها سپید مانده است هر صفحه ۱۷ سطر ۱۴×۸ دارد.

۳ - حاشیه ابو شامه؟ از گ ۳۲ ب تا ۷۹ ب، نستعلیق متوسط، بی نام در سده دوازدهم، عنوانها شنگرف، ۲۱ سطر ۱۲/۵×۸.

۴ - حاشیه الهی اردبیلی حسین بن عبدالحق، از گ ۸۰ ب تا ۸۸ ب.

نستعلیق خوش، بی نام، تاریخ در سده دهم یا اندکی پس از مؤلف، عنوانها شنگرف، در گ ۸۰ ر چهار غزل فارسی از دبیران (۶۰۰-۶۷۵) با تخلص کاتبی مؤلف اصل کتاب با همان خامه رساله پیشین نوشته شده است.

جلد: مقوایی فرسوده، رویه تیماج حنائی ساییده و نابود شده، درون آستر کاغذ نخودی، عطف برگردان کنده شده، در لای کتاب نهاده شده است.

کاغذ: ترمه سمرقندی، نخودی، ۱۲/۲×۱۸/۸، همه مجموعه ۸۸ برگ، ۲۷ سطر، ۱۵×۱۰.

شماره پیشین: ۵۵ - ۲۴۸۵.

ع/۲۲۹۸/۱

(منطق)

حاشیه شرح شمسیه

متن شمسیه در منطق از دبیران قزوینی (۶۰۰-۶۷۵) و معروفترین شرحهایش «تحریر القواعد المنطقية» نگاشته قطب رازی (۶۹۹-۷۶۶) در شماره ۱۹۸۸ ع شناسانده شده است، و چنانکه در آنجا گفته شد، شرح قطب مدتها در کلاسها تدریس می شد و مدرسان بر آن حاشیه ها نگاشته اند. و از میان آنها حاشیه میر سید شریف گرگانی (۷۴۰-۸۱۶) به نام «حاشیه کوچک» به شماره ۱/۱۹۸۹ ع و یک حاشیه ناشناس آن به شماره ۲۰۰۱ ع معرفی شده اند. اینک چهار حاشیه دیگر بر شرح شمسیه، که در مجموعه شماره ۲۲۹۸ ع گرد آمده و جای گفتگوی ما است، در اینجا معرفی می گردد.

چلبی در کشف الظنون ج ۲ ص ۱۰۶۳ یکی از حاشیه نگاران بر «حاشیه کوچک» یاد شده را به نام میرصدرالدین یاد می کند.

بر پشت گ ۱ مجموعه جای گفتگو نیز آن را «حاشیه میر صدر» و در گ ۳۲ ر

آن را حاشیه صدرالدین محمد نامیده اند.

آغاز: بسملة. و به نستعین (عبارت تراشیده شد و خوانا نیست) ان يقال الخ. لایجعلوا اما ان یراد. (گ ۱ ب)... بین کلمتین متواصلین هما کلمة و او العاطفة... بین کلمتین متصلین هما النار و المقالة التي لا یكون الا متصلة بالاول (گ ۲ ر)...

مؤلف از استاد قدس سره و المحشی قدس سره و المصنّف بسیار نقل دارد.

انجام: و هذا هو تحقیق الحال علی الوجه الذی قال الاستاد قدس سره... و كأنه اکتفی عنه بما ذکره ای عمّا ذکرنا. تمّ بالحسن و السّلامة بعون الله تعالی. تم (گ ۱۴ ب).

این رساله در برگهای ۱ ب تا ۱۴ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۹۸/۲

(منطق)

حاشیه شرح شمسیه از آقا جمال

در پشت گ ۱ این مجموعه به نام «حاشیه آقا جمال» معرفی شده و گویا آقا جمال الدین محمد خوانساری در گذشته ۱۱۲۱ باشد هرچند در شمار آثار آقا جمال، در طبقات اعلام الشیعه قرن ۱۲ ص ۱۴۶-۱۴۸ و مجلدات ذریعه نامی از «حاشیه شمسیه» دیده نمی شود، لیکن «اصول الدین فارسی» او نیز که در کتابخانه صاحب ذریعه در نجف موجود است باز هم در احوالات او در جای دیگر یاد نشده است.

آغاز: بسملة، فان ارید به الوجوب الاستحسانی فأیّ حاجة الی تعدی المضاف، فان الاستاذ قدس سره... فی مواد الاقیسة فی المقالة الثانية لا فی الخاتمة (گ ۱۵ ب)...

انجام: و هذا علی زعم الفلاسفة مستحیل. وان کان صادقا معه انتهى. و هو مؤید للفرق الذی اجازة قدس سره. تم بالخیر (گ ۳۱ ر).

در گ ۳۱ ب که سپید مانده دو بیت فارسی با خامه نستعلیق زیبا چنین نوشته شده است:

نه فلک در گردش آمد همچو فانوس خیال

تا کشیدم از دل پردرد، آه آتشین

در گ ۳۲ ر محتویات مجموعه چنین نام برده شده است: فیه؛ حاشیه میر صدرالدین محمد، حاشیه ابو شامه و حاشیه ملا آقا حسین الأردبیلی، حاشیه ملا جلال. سپس یک حاشیه چنین است: قوله: و رتبه علی مقدمة و ثلاث مقالات.

آه. اعلم ان الترتیب له معان ثلاثة... (و پس از ۱۲ سطر ریز) و أمر المناسبة بین المعنی الحقیقی و اللغوی سهل (گ ۳۲ ر).

این رساله در برگهای ۱۵ تا ۳۱ ر مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۹۸/۳

(منطق)

حاشیه شرح شمسیه

از: ابوشامه؟

کنیت ابوشامه برای نگارنده این حاشیه تنها در (گ ۱ ر و ۳۲ ر) دیده می شود. ابوشامه به معنی نشان دار و سرشناس بودن است که در فارسی به جای آن «خالدار» بکار می رود که گاه صفت مدح و گاه صفت ذم است. در سده چهارم یکی از سرداران سپاه قزمطیان بدین کنیت شهرت داشت که احوالش در تجارب الامم مشکویه دیده می شود. بعد از وی ابوشامه کنیت عبدالرحمان بن شهاب الدین (۵۹۹-۶۶۵) است که معاصر دبیران قزوینی مؤلف شمسیه و یکسال پیرتر از او و دور از وی در دمشق می زیست و دور است که این حاشیه از وی باشد.

چلبی در کشف الظنون ج ۲ ص ۱۰۶۴ می گوید: ابوشحمة ملقب به «شکم» حاشیه ای بر حاشیه کوچک گرگانی (۷۴۰-۸۱۶) نگاشته است، پس شاید ابوشامه و ابوشحمة تصحیف یکدیگر باشند.

آغاز: بسملة... ای مایجب ان یعلم فی کتب المنطق فان قلت: ان ارید بالوجوب الوجوب العقلی فلا یکاد و هم لأن المقدمة لا یجب ان یعلم فی کتب المنطق... قال رحمه الله: و اما الخاتمة ففی المواد الأقیسة. فان قلت ینبغی ان تقدم الخاتمة الباحثة عن مواد الاقیسة (گ ۳۲ ب)... قوله رحمه الله: فلا بد أن یعلم (گ ۳۳ ب)...

از این پس عنوانها از «قال» به «قوله» تغییر یافته است، و گاهی نیز؛ قال الشارح (گ ۳۷ ب) المحشی العلامة فی شرحه للمفتاح (گ ۴۴ ر) و فی حواشی شرح التجرید كما صرح به بهمن یار (گ ۴۹ ر) قال صاحب البصائر (گ ۶۶، ۷۰ ر) الشارح فی شرحه للمطالع (گ ۷۶ ب، ۷۸ ر) نیز آمده است.

انجام: قوله: المراد الموضوع فی الذکر لاذات الموضوع. اقول: لا یلزم من عدم کون ذات

الموضوع مراد آن یکون المراد الموضوع فی الذکر، لجواز ان یکون... و اقتران لفظ الكل و البعض به لا یغیر ما هو الموضوع بالذات، بل یتین ان الحکم علیه فی عمومه باق و فی خصوصه اخری (گ ۷۹ ب).

در گ ۸۰ ر چهار غزل فارسی با تخلص «کاتبی» با همان خامه که حاشیه الهی اردبیلی (رساله بعدی) بدان نوشته شده به مؤلف شمسیه (۶۰۰-۶۷۵) نسبت داده شده، که در جایی دیگر ندیده ام، دو بیت آغاز و انجام آن چنین است:

کوه غم ای دل هم آواز من تنها بس است

پرده پوش سر مجنون دامن صحرا بس است

کاتبی گر طی شود اوراق مهر و مه چه باک؟

خط اشعار تو نقش کُنْبز مینا بس است

این گونه املای گنبد نیز کهنگی مجموعه را نشان می دهد.

این رساله در برگهای ۳۲ ب تا ۷۹ ب مجموعه جای دارد.

ع/۲۲۹۸/۴

(منطق)

حاشیه شرح شمسیه

چهارمین رساله این مجموعه حاشیه ای است که کمال الدین حسین متخلص به الهی اردبیلی (۸۸۰-۹۵۰) بر شرح شمسیه نگاشته و در کشف الظنون و ذریعه ج ۶ ش ۱۶۲ یاد شده است.

آغاز: بسملة. خیر منطق نطق به ارباب الصدق و الصواب، حمد حکیم انزل علی عبده الكتاب... و بعد فهذه تحقیقات و توجیحات و تدقیقات، علقها علی شرح الرسالة الشمسية القطیبة و حواشیه الشریفیه احوج خلق الله... حسین الالهی اردبیلی... قوله: و رتبته علی مقدمة و ثلاث مقالات و خاتمة، اشار فی اول الكتاب، الی أجزائه اجمالاً (گ ۸۰ ب)...

انجام: قوله: و لذلك الخ. ای و لأجل أن الأمور التسعة یجعل من المقدمة... قال الشارح: فان علم الفقه مثلاً امتاز الخ. فهذا تأکید و تفصیل و توضیح لما سبق، لادلیل له حتی یلزم عدم افادته. (نانوشته مانده است - گ ۸۸ ب).

حاشیه نگار الهی اردبیلی کمال الدین حسین پسر شرف الدین عبدالحق عارف صوفی از مریدان شیخ حیدر صفوی است او در اردبیل زاده شده بود و به دستور

حیدر برای آموزش به خراسان رفت و پس از تحصیلات به اردبیل بازگشت و در سن هفتاد سالگی درگذشت. او در شیراز از شاگردان جلال دوانی (۸۳۰-۹۰۸) و صدرالدین دشتکی (۸۲۸-۹۰۳) نیز می بود، پس از مرگ این دو استاد به دربار شاه اسماعیل پیوست و تاج المناقب و شرح نهج البلاغه را به روش دوران تشیع حاد صفویان، به نام این شاه نگاشت (ذریعه ج ۹ ش ۵۵۱، ج ۲۳ ش ۸۶۱، ج ۲۶ ش ۵۹۵) ملا عبدالله افندی در ریاض العلماء ج ۲ ص ۹۸ تا ۱۰۸، احوال وی را به تفصیل از «تحفه سامی» می آرد لیکن متأسفانه این شرح حال در نسخه چاپی تحفه دیده نمی شود، وی او را از نخستین کوشندگان در راه فارسی نمودن دانشهای مذهبی و آشکار کردن رفض خلافت در ایران می شمرد، و از این رو مهاجران جبل عاملی او را به غلو و ارتفاع و نیز به نقیض آن؛ تسنن متهم می نمودند. البته مقصود از غلو، نه معنی امروزین (محبت اهل بیت) بود که منافی تسنن باشد، بلکه ایشان مانند قرنهای نخستین اسلام غلو را به معنی تندروی در متافیزیسیم بکار می برده اند، که سنیان آن را درجه ای از کفر می شمردند و به آیت و لاتغلو فی دینکم استناد می نمودند. او در باره نماز جمعه نیز به راه عارفان، مانند نعمه الله حلّی صدر اعظم و شیخ قطیفی می رفت، و آن را در دوران غیبت معصوم مجاز نمی شمرد، لیکن چون نظر شاه طهماسب برای ارضای حکومت عثمانی، برقراری جمعه بود، تصویب شد و میر نعمه الله وزیر به عراق تبعید شد و تحت نظر محمد خان تلکو حاکم ایرانی بغداد قرار داده شد (ریاض العلماء ج ۵ ص ۲۵۲).

ملا عبدالله افندی نگاشته های الهی اردبیلی را بیش از سی کتاب می داند که بیشتر آنها را چون حاشیه بر کتب دیگر نگاشته و در ذریعه ج ۶ با شماره های زیرین آمده است: حاشیه بر شرح مواقف (ش ۷۴۲)، بر شرح شمسیه (ش ۱۶۲)، بر شرح مطالع (ش ۷۱۷)، بر حاشیه شریفی بر آن (ش ۳۹۲)، بر حاشیه های صدری و جلالی پیشوایان دو مدرسه دشتکی و دوانی در شیراز (ش ۳۵۰ و ۳۶۳)، بر شرح جدید قوشچی (ش ۶۱۵)، بر شرح چغمینی در هیئت (ش ۷۳۳)، بر شرح تذکرة نصیری در هیئت برمختصر حاجبی (ش ۷۰۰ و ۷۰۱)، بر قواعد الاحکام علامه حلّی (ش ۹۲۴)، و بر آنها افزوده شود: حاشیه بیست باب، همان جلد ذریعه ش ۱۳۱ حاشیه تحریر اقلیدس طوسی (ش ۱۵۱)، حاشیه بر شرح دوانی

بر کتاب اثبات الجوهر المفارق (ذریعه ۱ ش ۴۲۱).
از شاگردان وی غیر از فرزندش ملا محمد بن حسین، از میر خلیل رضوی کرمانی یاد شده است (ذریعه ج ۶ ش ۳۷۷ و ج ۲۶ ش ۱۴۱۷). افندی دو اجازه را که برای الهی صادر شده چنین آورده است: اجازه دوانی به وی در پشت شرح هیا کل النور در ۱۴ جمادی الاول ۸۹۲ (ذریعه ج ۱ ش ۱۲۱۲)، اجازه عطاء الله بن فضل الله به الهی در ۲۴ ذی قعدة ۸۹۹ (ذریعه ج ۱ ش ۱۰۸۴).

دیگر آثار او به گفته افندی چنین است:

شرح اشکال التأسيس (ذریعه ۱۳ ش ۲۹۵)، شرح بیست باب طوسی تلخیص تحریر اقلیدس (ذریعه ۴ ش ۱۸۵۶)، شرح ارشاد یا فقه فارسی که ترجمه ارشاد باشد، فضائل الأئمة الاثنی عشر برای شاه طهماسب، ترجمه مهج الدعوات (ذریعه ۴ ش ۶۸۳)، رساله ترکی در امامت (ذریعه ۲ ش ۱۲۸۶ و به فارسی ش ۱۲۸۰)، تفسیر الهی (ذریعه ۴ ش ۱۲۲۲ و ۱۲۲۳) و شرح گلشن راز (ذریعه ۱۳ ش ۹۹۵).

آنچه در ذریعه بر آنها افزوده شده چنین است:

اثبات الواجب (ج ۱ ش ۵۱۱) و شرح نیز شده است (ج ۱ ش ۵۱۹)، اساس القواعد در شرح فوائد در حساب (ج ۲ ش ۱۶)، شرح تهذیب الوصول علامه حلّی (ج ۴ ش ۲۲۸۰ ص ۵۱۳ و ج ۱۳ ش ۵۶۷)، دیوان الهی اردبیلی (ذریعه ۹ ش ۵۵۱)، فراست رساله ای در این علم به فارسی است (ذریعه ۱۶ ص ۱۵۲ ش ۴۰۴)، کشف الاسرار در عرفان به فارسی (ذریعه ۱۸ ص ۱۳ ش ۴۴۲) و محاکمات بین طبقات صدریه و جلالیه (ذریعه ۲۰ ش ۲۲۶۳).

الهی در رساله اخیر در باره کشاکشهای فلسفی گفتگو دارد که میان دو مدرسه دوانی و دشتکی، چنانکه در شماره ۲۲۷۸/ع این فهرست گذشت، در سراسر سده دهم تا وسط یازدهم جریان داشت، الهی در باره ادعاهای آن دو مدرسه داوری می کند.

این رساله در برگهای ۸۰ ب ۸۸ ب جای دارد.

ع/۲۲۹۹

(فقه)

ارث

قطعه رساله ای در ارث است بدون ترتیب با عنوانهای باب و فصل و فصل آخر منه و مسائل منه...
آغاز و انجام افتاده است.

در برخی بابها با عبارت: «قال ابو عبدالله رضی الله عنه یا رحمه الله» آغاز شده است (گ ۹ ر و ۱۰۰)، گاهی نیز گوید: ... عند ابی عبدالله رحمه الله (گ ۱۲ ب) و گاهی: کان ابو عبدالله لایورث اکثر من ثلاث جدات (گ ۲۶ ر) برخی عنوانهای این رساله را برای امکان شناخت آن، در زیر می آوریم: باب الکسر علی جنسین (گ ۲ ب)، باب الکسر علی ثلاثة اجناس (گ ۶ ر)، باب الکسر علی اربعة اجناس (گ ۹ ر)، باب تعصب الذکور و الاناث (گ ۱۱)، باب المعادة فی مسائل الجد (گ ۲۰ ب)، باب الجدات (گ ۲۶ ر)، باب الرد (گ ۲۸ ب)، باب الاجداد و الجدات (گ ۳۶)، باب العمات (گ ۳۷ ب)، التورث بقربائین (گ ۴۶)، میراث المجوس (گ ۵۱ ب)، الخنثی المشکل (گ ۵۳)، میراث المتلاعنین (گ ۷۷ ب)، المفقود (گ ۸۴ ر)، المتاسخات (گ ۹۱ ر)، میراث الغرقی (گ ۱۰۹)، باب القاتل (گ ۱۱۵ ب)، باب الولاية (گ ۱۲۰ ب)، ادعاء الولد (گ ۱۳۴ ر).

آغاز (افتاده): وللاختین من الام اربعة مضرورية فی اربعة تکن ستة عشر، لكل اخت ثمانية... مسائل الموافقات، اربع بنات و اخ اصلها من ثلاثة للبنات الثلثان (گ ۱ ر)...

گ ۱ تا ۱۳۴ کهن تر است و سپس گ ۱۳۵ نو نویس تر می باشد.

انجام بخش کهن: باب الاشتراک و الطهر و ادعاء الولد؛ و اذا ادعی رجل ولداً صغيراً لامنازع له فيه ثبت نسبه منه، و اذا ولد علی فراشه مولود لحقه بالفراش... و اذا اشترک رجلان فی وطی (گ ۱۳۴ ر) حُرّة... اری القافة معهما، فان الحقاہ بأحد هما لحقه... الا ترى الذی جاء عن عمر بن الخطاب رضی الله عنه فان كانوا اکثر من ثلاثة... و ان اشکل علی القایف (قیافه شناس)... ففی ذلک خلاف بین اصحابنا فذهب بعضهم الی أنه یترک حتی یبلغ فینتسب الی ایهم شاء... فان ادعوه معاً اری القافة. هذا فی اللقیط فاما ولد الحرّة المشترک فی ظهرا رجلان فلا فرق (افتاده است گ ۱۳۴ ر).

انجام برگ نو نویس (گ ۱۳۵): وحده احد عشر، و هكذا تفعل فیما عرض من مسائل

الوصایا من الاجازة و الرد، و الله الموفق الی الصواب، تم الكتاب بحمد... و حسن توفیقه (گ ۱۳۵ ب).

نسخ نزدیک به تعلیق غرب ایران، عنوانها شنگرف، بی نام، تاریخ در سده دهم نوشته شده، آغاز افتاده است، از میان نیز کمبود دارد و پس و پیش شده است.

جلد: بدون جلد.

کاغذ: نخودی بخارائی، کلفت، ۱۳/۵×۱۷/۵، ۱۳۵ برگ، ۱۷ سطر، ۱۰×۱۳/۵.

شماره پیشین: ۵۱۸ - ۲۹۴۸.

ع/۲۳۰۰

مجموعه

شامل سه رساله است:

۱ - شرح ایساغوجی، از فناری به نام «فوائد فناریة»، از گ ۱ ب تا ۳۱ ر.

۲ - الفوائد البرهانیة فی تحقیق الفوائد الفناریة، از گ ۳۲ ر تا ۸۰ ب.

۳ - حاشیه بر شرح شمسیه (حاشیه کوچک)، از گ ۸۱ ب - ۱۷۶ ر.

جلد: مقوایی، رویه و آستر کاغذ عطف و سجاف تیماج حنائی.

کاغذ: ترمه اصفهانی، نخودی، ۱۲×۲۰، ۱۷۶ برگ، ۱۷ سطر، ۷×۱۵.

شماره پیشین: ۵۱۶ - ۲۹۴۶.

ع/۲۳۰۰/۱

(منطق)

شرح ایساغوجی

یا «الفوائد الفناریة»

متن از: فروریوس صوری (۲۳۲ - ۳۰۴ م).

ترجمه احمد سرخسی (شهید ۲۸۶) بازسازی اثیرالدین ابهری (م ۶۶۳) که به «الرسالة الاثیرية» و «ایساغوجی» شهرت دارد و شرح آن از حسام کاتی در شماره ۲۲۸۸/ع معرفی شده است. جای گفتگو شرح فناری بر ایساغوجی است که

شرحی مزجی است و در کشف الظنون دومین شرح ایساغوجی شمرده شده است.

شرح کننده شمس الدین محمد پسر حمزه فناری (۷۵۱ - ۸۳۴) نسبت به دیه «فَنَار = فَنَر» در آسیای صغیر است. او دانشمندی خردگرا بود، در عصر بایزید عثمانی دادرسی شهر بروسه بدو واگذار شد و با اینکه دو بار به حج رفت، چون فصوص ابن عربی را تدریس می کرد از سوی قشریان سنی مورد اهانت بود. او را است: «عویصات الافکار»، «فصول البدائع فی اصول الشرایع»، «انموذج العلوم»، «شرح الفرائض السراجیة»، «تفسیر فاتحه» و «شرح ایساغوجی» که اکنون جای گفتگوی ما شرح او بر ایساغوجی است، که به گفته سرکیس در معجم المطبوعات ص ۱۴۶۱ و ذریعه ج ۱۶ ص ۳۵۴ چند بار به نام کتاب فناری در منطق و «الفوائد الفناریة» در استانبول چاپ شده است.

آغاز: حمداً لک اللهم علی ما لخصت من منح عوارف الأفاضل.... اما بعد فلما لم ینفعنی التعلل بلعل و عسی عن اقتراح أخ لی ... ان اکتب فوائد لا تفتق... لفوائد الرسالة الأثریة فی المیزان، شرعت غدوة یوم من اقصر الايام و ختمت مع اذان المغرب (گ ۱ ب).

انجام: [والعمدة] ای المعتمد علیه [هی البرهان] لا غیر، لان تحصیل العقاید... لیس الا به. ولیکن هذا آخر الرسالة فی المنطق... بحق محمد و آله اجمعین. تمت الرسالة المسماة بالفناری بعون... الملك الکریم الباری علی ید اضعف الطالبین و احقر العابدین عبد الصمد بن محمد الخوراسگانی غفر الله ذنوبهما و ستر عیوبهما بحق الحق و الوجود المطلق تم (گ ۳۱ ر).

در کشف الظنون و به پیروی از او در معجم المطبوعات عربی ص ۱۴۶۱ از گفته فناری در پایان کتاب آمده است که ایساغوجی را در یک روز شرح کرده ام، لیکن در نسخه جای گفتگوی ما همین مطلب در دیباچه کتاب دیده می شود.

همه مجموعه به نستعلیق زیبای عبد الصمد بن محمد الخراسانی (گ ۳۱ ر) الخراسانی (گ ۱۷۶ ر)، عنوانها شنگرف، متن ایساغوجی نیز زیر خط شنگرف است، حاشیه های توضیحی به نستعلیق ریزتر با نشانهای «س قدس سره»، «شرح مروی»، «رحمه الله»، «شرح شمسیه»، «حاشیه عماد رحمه الله»، «حاشیه ملا برهان»، «شرح تجرید»، «شرح طوالع»، «شرح مطالع»، «سعدیه» دارد، یک مهر چهار گوشه با تاریخ ۱۰۲۳ و عبارت [ابوالمعالی الحسینی] در

(گ ۱ ر، ۸۰ ب، ۸۱ ر و ۱۷۶ ر) دیده می شود در زیر آن نیز چنین دارد: [قد استعرت من جناب الشیخ موسی بن الشیخ جعفر بن الشیخ خضر دام ظلّه و انا الاقل محمد کتان] (گ ۱ ر) که گویا جعفر کاشف الغطاء (۱۱۵۶ - ۱۲۲۸) در نجف باشد، در گ ۳۱ ب و ۱۷۶ ب چنین دارد: [العبد محمد بن الشیخ علی بن جعفر... و هو فی ملک عمی الشیخ موسی ادام الله بقاه]، دو مهر چهار گوشه نیز در بالا و پائین این یادداشت با تاریخ ۱۲۳۵ و عبارت [رق محمد المصطفی] دیده می شود، این مهر در گ ۳۲ ر و ۱۷۶ ب نیز دیده می شود، این رساله در برگهای ۱ ب تا ۳۱ ر مجموعه جای دارد.

ع/۲۳۰۰/۲

(منطق)

الفرائد البرهانیة فی تحقیق الفوائد الفناریة

شرحی است با عنوان «قوله، قوله» یعنی حاشیه ای است مدون شده بر «فوائد فناریه» (رساله پیشین) نگاشته برهان الدین بن کمال الدین بن حمید.

آغاز: الحمد لله الذی زین الازهان باکتساب التصور و التصدیق و جعل المنطق میزانا لطریق التفهیم... اما بعد فیقول المحتاج الی رضوان المجید برهان الدین بن کمال الدین بن حمید بصره الله؛ لما كانت فوائد الفناری للرسالة الأثریة کمتن متین... کتبت بالحاح... و سميتها بالفراید البرهانیة فی تحقیق الفوائد الفناریة... قوله حمداً، منصوباً بفعل جملة (گ ۳۲ ب)...

انجام: قوله و لا ینتج استثناء غیر الثانی... ای لا ینتج... لجواز ان یکون الثانی اعم من المقدم و معلوم أن (گ ۸۰ ر) الأعم لا ینتزلزم الأخص لانک اذا قلت... فالاستثناء اعم من الوضع ای من الايجاب و من الرفع ای السلب. و السلام و الاکرام، تمت الكتابة. بعون الملك الوهاب (گ ۸۰ ب)

در گ ۳۲ ر تملک محمد بن علی بن جعفر دیده می شود که گویا نواده جعفر کاشف الغطاء است، در گ ۸۰ ب بیت دوم از شعر معروف در باره اشکال چهار گانه منطق به خامه نستعلیق زیبا بر خلاف شهور چنین آمده است:

حمل به هر دو دوم وضع به هر دو سوم

عکس نخستین بین رابع اشکال دان

در صورتی که این مصرع در نسخه های چاپی چنین است: [رابع اشکال را

عکس نخستین بسیار] نیز در این صفحه تمام سوره توحید در ۷ میلی متر مربع در چهار سطر و همه سوره نحر در یک سطر ۳۲ میلی متری، با خامه ریز و خوانا نوشته شده است، جای این رساله در برگهای ۳۲ تا ۸۰ مجموعه است.

ع/۲۳۰۰/۳

(منطق)

حاشیه بر شرح شمسیه

(حاشیه کوچک)

متن از: نجم الدین علی بن عمر دبیران (کاتبی) قزوینی (۶۰۰-۶۷۵).

شرح از: قطب رازی (۶۹۹-۷۶۶).

حاشیه کوچک جای گفتگو از: میر سید شریف گرگانی (۷۴۰-۸۱۶).

مکرر شماره ۱/۱۹۸۹ع، ۱/۲۱۳۸ع، ۲۲۳۴ع و ۲۲۴۴ع است که در نخستین

آنها به تفصیل معرفی شده است.

متن نستعلیق، عنوانها شنگرف در دوشنبه ۲۱ جمادی الاول ۱۰۳۵ به دست عبدالصمد ابن محمد الخراسانی (گ ۱۷۶) نوشته شده است، حاشیه‌ها به نستعلیق ریز با نشان «عماد رحمه الله»، «ملا داود»، «یحیی الدین»، «منه قدس سره»، «ملا جلال»، «ملا حامد»، «شرح مطالع»، «ماوردی»، «سید علی»، «مطول»، «طاس»، «ح»، «حاشیه مطالع»، «بعض الافاضل»، «قسطاس»، «بردعی»، «شرح ملا سعد»، «ملا میرحسین» دارد، در گ ۱۷۶ ب تملک دوریش بن الحاج صادق الکرکی البغدادی مسکنا النجفی مدفنا انشاء الله شهر ذی قعدة ۱۱۳۴، مهر بیضی شکل با عبارت [خاک ره آل محمد زمان (گ ۱۶۰)، جای این رساله در برگهای ۸۱ ب تا ۱۷۶ ر مجموعه است.

نمایه‌ها

تهیه و تنظیم از: هایده چیدری

۱ - نمایه نام کتابهای شناسانده شده با شماره شناسنامه آنها در این کتابخانه، صفحه ۷۶۱ تا

۷۷۲

۲ - نمایه نام مؤلفان کتابهای یاد شده با شماره شناسنامه هریک، صفحه ۷۷۳ تا ۷۷۹

۳ - نمایه نامهای پراکنده که در این فهرست آمده است، به ترتیب صفحات این مجلد از

صفحه ۷۸۱ تا ۸۵۳

عکس نخستین بسیار] نیز در این صفحه تمام سوره توحید در ۷ میلی متر مربع در چهار سطر و همه سوره نحر در یک سطر ۳۲ میلی متری، با خامه ریز و خوانا نوشته شده است، جای این رساله در برگهای ۳۲ تا ۸۰ مجموعه است.

ع/۲۳۰۰/۳

(منطق)

حاشیه بر شرح شمسیه

(حاشیه کوچک)

متن از: نجم الدین علی بن عمر دبیران (کاتبی) قزوینی (۶۰۰-۶۷۵).

شرح از: قطب رازی (۶۹۹-۷۶۶).

حاشیه کوچک جای گفتگو از: میر سید شریف گرگانی (۷۴۰-۸۱۶).

مکرر شماره ۱/۱۹۸۹ع، ۱/۲۱۳۸ع، ۲۲۳۴ع/ع و ۲۲۴۴ع/ع است که در نخستین آنها به تفصیل معرفی شده است.

متن نستعلیق، عنوانها شنگرف در دوشنبه ۲۱ جمادی الاول ۱۰۳۵ به دست عبدالصمد ابن محمد الخراسانی (گ ۱۷۶) نوشته شده است، حاشیه ها به نستعلیق ریز با نشان «عماد رحمه الله»، «ملا داود»، «یحیی الدین»، «منه قدس سره»، «ملا جلال»، «ملا حامد»، «شرح مطالع»، «ماوردی»، «سید علی»، «مطول»، «طاس»، «ح»، «حاشیه مطالع»، «بعض الافاضل»، «قسطاس»، «بردعی»، «شرح ملا سعد»، «ملا میرحسین» دارد، در گ ۱۷۶ ب تملک دوریش بن الحاج صادق الکرکی البغدادی مسکنا النجفی مدفنا انشاء الله شهر ذی قعدة ۱۱۳۴، مهر بیضی شکل با عبارت [خاک ره آل محمد زمان] (گ ۱۶۰)، جای این رساله در برگهای ۸۱ ب تا ۱۷۶ ر مجموعه است.

نمایه ها

تهیه و تنظیم از: هایده چیدری

۱ - نمایه نام کتابهای شناسانده شده با شماره شناسنامه آنها در این کتابخانه، صفحه ۷۶۱ تا

۷۷۲

۲ - نمایه نام مؤلفان کتابهای یاد شده با شماره شناسنامه هریک، صفحه ۷۷۳ تا ۷۷۹

۳ - نمایه نامهای پراکنده که در این فهرست آمده است، به ترتیب صفحات این مجلد از

صفحه ۷۸۱ تا ۸۵۳

۱- نمایه کتابهای شناسانده شده در این جلد
با شماره شناسنامه آن

احادیث پراکنده و بخشی از وافی: ۲۱۸۹/۲۱	آداب المتعلمین و المحصلین: ۱۹۹۶/۵
احادیث نبویه: ۲۰۲۲	آداب عباسی ترجمه مفتاح الفلاح: ۲۲۱۵/۱۳
احکام غالب و مغلوب (رساله در ...): ۲۰۵۱/۴	آداب الفاضل (شرح...): ۲۱۲۹/۶
احیاء علوم الدین: ۲۲۰۹	آغانا ذیمون (مجموعه کیمیا): ۲۲۹۶/۵
اخبار الزهراء فاطمه (ع): ۱۹۹۶/۴ الف	اثبات الباری: ۲۲۷۸/۵
اخبار الحسن (ع): ۱۹۹۶/۴ ب	اثبات التلقین: ۲۲۱۹/۱
اخبار الحسين (ع): ۱۹۹۶/۴ ج	اثبات النبوة: ۲۲۲۲/۱۳
اخبار علی بن الحسين (ع): ۱۹۹۶/۴ د	اثبات واجب و اصول دین در چهار رکن: ۲۰۴۴/۱۱
اختلافات ملکی بین جارین: ۲۲۸۴/۸	اثبات الواجب، ناشناس: ۲۲۸۹/۱
اختلاف الناس فی امر النفس و العقل، رسالة الشیخ الرئیس الی کیا ابی جعفر محمد بن الحسین بن محمد بن مرزبان: ۲۲۲۲/۷	اثبات الواجب احمد دشتکی: ۲۲۸۹/۴
اختیارات قمر (سعد و نحس روزها): ۲۲۲۴/۵	اثبات الواجب جدید دوانی: ۲۲۷۸/۵
ادعیه و اعمال: ۲۰۵۲	اثبات الواجب قدیم دوانی: ۲۲۷۸/۴
اربعون حدیث: ۲۰۰۸	اثنا عشریة صلاة: ۲۲۴۷/۱
الارث (رساله فی...): ۲۰۴۶/۸، ۲۲۹۹	اثنا عشریة حج: ۲۲۴۷/۳
ارجوزة الفرائض: ۲۰۴۳/۲	اثنا عشریة صوم: ۲۲۴۷/۲
ارجوزة فقهی (منظومه): ۲۱۹۷	اثنی عشریة بهائی تحریر جدید: ۲۰۴۱
ارزاق (رساله در...): ابن سینا: ۲۲۲۲/۳	اجتهاد و اخبار: ۲۲۷۷/۱۰
ارشاد الازهان: ۲۰۸۰، ۲۰۹۱، ۲۱۶۹، ۲۲۹۵	اجتهاد و تقلید: تخفیف العباد
ارشاد الزراعه: ۲۱۳۲/۲	اجتهادیه: ۲۲۸۴/۲
اسئله توبلیه: ۲۱۴۴	اجماع: ۲۱۲۵/۱۳
الاسباب و العلامات سمرقندی شرح کرمانی:	اجوبه عن المسائل العشرة: ۲۲۲۲/۴

- اصول نحو: ۲۰۵۰/۳
اصول و فروع دین: ۲۲۴۷/۵
اعتراضاتی بر صوفیه: ۲۲۰۰/۱۰
اعتقادات: ۲۰۳۹/۴، ۲۱۸۹/۴، ۲۲۰۰/۱، ۲۲۳۸
اعتکاف: ۲۲۵۸
الاجوبه عن الاسئلة سیوطی: ۲۰۸۳/۲
اسطرلاب: ۲۱۸۹/۶
الاعراب عن قواعد الاعراب: ۲۰۷۳/۱، ۲۲۲۴/۳
اعمال ماههای رجب، شعبان، رمضان: ۲۲۰۰/۱۴
اعمال مسجد کوفه: ۲۲۵۸
اغلاط قاموس چاپ کلکته: ۲۰۵۶/۱
اقالیم اربعة: ۲۲۲۴/۱۱
الاقالیم السبعة: ۲۲۲۴/۱۲
الزام النواصب صیمری: ۲۱۲۵/۲۰، ۲۲۱۵/۶
الافئین الفارق بین الصدق و المین: ۲۱۳۲/۱
الغیه از تقی بن تقی: ۲۰۶۳/۲
الغیه ابن مالک: ۲۲۳۵
الغیه فی فقه الصلاة الیومیه: ۲۲۱۶/۲
امالی صدوق: ۲۱۴۵
الامان من اخطار الاسفار و الازمان: ۲۰۳۸/۳
انموذج اللیب فی خصائص الحیب: ۲۱۳۴/۴
انوار التنزیل و اسرار التاویل: تفسیر بیضاوی: ۲۰۷۵
انوار الدرر: ۲۲۹۶/۲
اوراد فتحیه: ۲۲۰۰/۶
اوراق پراکنده: ۲۲۶۲
اوصاف الاشراف: تعریب...
اهوازیه از نجاشی: ۲۱۸۹/۲۲
ایساغوجی فروریوس: ۲۱۳۱/۲، ۲۲۸۸ ← شرح ایساغوجی
- ۲۲۵۰
استبصار طوسی: ۲۱۷۳
استصحاب: ۲، ۱۹۹۴/۲، ۲۱۲۵/۱۵، ۲۱۵۰/۳، ۲۲۸۴/۱، ۲۲۷۷/۱۲، ۲۱۵۱/۱
الاستصحاب و اشتراط بقاء الموضوع: ۲۰۴۶/۱۲
استعاره (رساله در...): ۲۰۶۵/۱، ۲۱۴۶/۳
استقصاء النظر فی الجبر و القدر: ۱۹۸۷/۱
اسماء من استبصر من العلماء: ۲۰۴۷/۴
الاشترک فی الاصول: ۲۰۵۶/۲
اشراف. مفید: ۲۰۳۹/۲
اشراق هیا کل النور: ۲۱۹۹، ۲۲۷۸/۱
اصالة البراءة: ۲۱۵۰/۵، ۲۲۷۷/۲
اصالة الصلحة و الفساد بهبهانی: ۲۲۷۷/۱۴
اصالة الطهارة بهبهانی: ۲۱۲۵/۱۷، ۲۱۵۰/۴، ۲۲۷۷/۱۵
اسطرلاب: صفیحة الاسطرلاب
اصطلاحات رجال وافی: ۲۲۰۰/۱۳
الاصل الاصل - لا یصدر من الواحد الا الواحد، قاعده صدور؛ از یکی جز یکی نیاید: ۲۱۱۲/۶
اصل عدم صحت معاملات، اصالة الصحة: ۲۱۵۰/۶
اصول الاسلام و الایمان و حکم الناصب: ۲۲۱۵/۶، ۲۱۲۵/۲۰
اصول اصلیه (فهرست...): ۲۲۰۰/۱۲
اصول دین: ۲۲۴۷/۶
اصول دین یا اثبات صانع: ۲۰۴۴/۱۱
اصول العقاید: ۲۱۸۹/۱۸
الاصول العملیه الثلاثة: ۲۰۴۶/۱
اصول فقه: ۲۰۸۸/۱، ۲۱۳۷/۱، ۲۱۶۶/۳
- ایضاح براهین مستنبطة للرئیس ابن سینا: ۲۲۲۲/۱۵
ایضاح الحجر در کیمیا: ۲۰۴۲
ب
باب حادی عشر: ۲۲۱۶/۱
بحار الانوار: ۲۰۶۹
بحر المحبة: ۲۲۱۱
بدا: ۱۹۹۶/۱۱
بداية الهدایة: ۲۰۳۸/۲
البدر المنیر جلدکی: ۲۲۹۶/۱۴
برخی غلطهای املائی در ادعیه: ۲۰۶۳/۵
برؤ الساعة: ۲۰۳۸/۳
بشارة الشيعة (منتخب): ۲۲۰۰/۱۱
بغية الباحث: ۲۰۴۳/۲
بقاء النفس الناطقة: ۲۲۲۲/۱۴
بورق الحکما (مجموعه کیمیا): ۲۲۹۶/۷
البهجة فی المنطق: ۲۲۲۲/۶
بهجة المرضیة سیوطی: ۲۰۲۴، ۲۰۶۲، ۲۲۴۵
بیست باب اسطرلاب: ۲۰۴۰/۳
پ
پاسخ ابن سینا به بوسعید بوالخیر میهنه در باره چگونگی پیوند نفس به تن: ۲۲۲۲/۱۱
ت
تاویل مشکل القرآن: ۲۰۲۹/۱
التبیان فی علم بیان: ۲۲۸۰
تجريد الاعتقاد: ۲۱۹۸/۲
تجوید قرآن: ۲۰۰۲، ۲۲۱۲/۴، ۲۲۹۱/۴
تحریر اصول هندسه اقلیدس: ۲۲۴۱
تحصیل السعادة ابن سینا: ۲۲۲۲/۸
التحفة الحسنية (طهارت و صلوات): ۲۱۲۵/۲
التحفة المرسله الی النبی (ص): ۱۹۹۶/۹
- تخفیف العباد فی بیان احوال الاجتهاد: ۲۱۲۵/۲۶
تدبیر الحجر کیمیا: ۲۲۹۶/۸
التذکرة النصیریة فی الهیة (شرح...): ۱۹۹۹/۲
الترتیب (کیمیا): ۲۲۹۶/۱۷
ترجمه حدیث رجاء ابن ابی الضحاک: ۲۲۰۷/۱۲
ترجمه مؤجز القانون: ۲۰۱۶
ترجیع بند به ترکی: ۲۰۴۵/۲
تزویج الرضیة للمحرمیة: ۲۱۲۵/۹
لتسامح فی ادلة السنن: ۲۰۴۷/۲۶
تسخیر ارواح: ۲۲۱۵/۳
تسهیل الفرائض: ۲۰۸۳/۳
تشریح الافلاک: ۱۹۸۳/۵، ۱۹۸۴/۲، ۲۲۷۲/۲
تصحیح اعتقاد الامامیه مفید، صدوق: ۲۰۳۹/۵
تصریف عزی: ۲۱۱۸/۱، ۲۱۲۷/۳
تصور و تصدیق: ۲۱۷۸
تعارض الاذن الصریح و فحوی الحال: ۲۰۴۶/۶
التعرف فی الاصلین و التصوف: ۲۱۳۴/۲
تعریب اوصاف الاشراف: ۲۰۳۹/۳
تعلیقات بر عدة الاصول یا حاشیة عدة الاصول: ۲۱۱۰
تعلیقات بهبهانی: حاشیة...
تعلیقه بر شرایع الاسلام: ۲۱۱۵
تعلیقه بر شرح شمشقیه: ۲۰۴۴/۶، ۲۰۴۴/۷، ۲۰۴۴/۸
تعلیقه منهج المقال: ۲۱۲۵/۱۸
تفسیر حدیث «موتوا قبل ان تموتوا»: ۲۰۵۸/۵
تفسیر سورة توحید: ۲۱۸۹/۱۹
التقریب: ۲۲۳۱/۱
تقریرات اصول فقه: ۲۲۶۵
تقریرات استدلالی: ۲۲۲۷

- اصول نحو: ۲۰۵۰/۳
اصول و فروع دین: ۲۲۴۷/۵
اعتراضاتی بر صوفیه: ۲۲۰۰/۱۰
اعتقادات: ۲۰۳۹/۴، ۲۱۸۹/۴، ۲۲۰۰/۱، ۲۲۳۸
اعتکاف: ۲۲۵۸
الاجوبه عن الاسئلة سیوطی: ۲۰۸۳/۲
اسطرلاب: ۲۱۸۹/۶
الاعراب عن قواعد الاعراب: ۲۰۷۳/۱، ۲۲۲۴/۳
اعمال ماههای رجب، شعبان، رمضان: ۲۲۰۰/۱۴
اعمال مسجد کوفه: ۲۲۵۸
اغلاط قاموس چاپ کلکته: ۲۰۵۶/۱
اقالیم اربعة: ۲۲۲۴/۱۱
الاقالیم السبعة: ۲۲۲۴/۱۲
الزام النواصب صیمری: ۲۱۲۵/۲۰، ۲۲۱۵/۶
الافئین الفارق بین الصدق و المین: ۲۱۳۲/۱
الغیه از تقی بن تقی: ۲۰۶۳/۲
الغیه ابن مالک: ۲۲۳۵
الغیه فی فقه الصلاة الیومیه: ۲۲۱۶/۲
امالی صدوق: ۲۱۴۵
الامان من اخطار الاسفار و الازمان: ۲۰۳۸/۳
انموذج اللیب فی خصائص الحیب: ۲۱۳۴/۴
انوار التنزیل و اسرار التاویل: تفسیر بیضاوی: ۲۰۷۵
انوار الدرر: ۲۲۹۶/۲
اوراد فتحیه: ۲۲۰۰/۶
اوراق پراکنده: ۲۲۶۲
اوصاف الاشراف: تعریب...
اهوازیه از نجاشی: ۲۱۸۹/۲۲
ایساغوجی فروریوس: ۲۱۳۱/۲، ۲۲۸۸ ← شرح ایساغوجی
- ۲۲۵۰
استبصار طوسی: ۲۱۷۳
استصحاب: ۲، ۱۹۹۴/۲، ۲۱۲۵/۱۵، ۲۱۵۰/۳، ۲۲۸۴/۱، ۲۲۷۷/۱۲، ۲۱۵۱/۱
الاستصحاب و اشتراط بقاء الموضوع: ۲۰۴۶/۱۲
استعاره (رساله در...): ۲۰۶۵/۱، ۲۱۴۶/۳
استقصاء النظر فی الجبر و القدر: ۱۹۸۷/۱
اسماء من استبصر من العلماء: ۲۰۴۷/۴
الاشترک فی الاصول: ۲۰۵۶/۲
اشراف. مفید: ۲۰۳۹/۲
اشراق هیا کل النور: ۲۱۹۹، ۲۲۷۸/۱
اصالة البراءة: ۲۱۵۰/۵، ۲۲۷۷/۲
اصالة الصلحة و الفساد بهبهانی: ۲۲۷۷/۱۴
اصالة الطهارة بهبهانی: ۲۱۲۵/۱۷، ۲۱۵۰/۴، ۲۲۷۷/۱۵
اسطرلاب: صفیحة الاسطرلاب
اصطلاحات رجال وافی: ۲۲۰۰/۱۳
الاصل الاصل - لا یصدر من الواحد الا الواحد، قاعده صدور؛ از یکی جز یکی نیاید: ۲۱۱۲/۶
اصل عدم صحت معاملات، اصالة الصحة: ۲۱۵۰/۶
اصول الاسلام و الایمان و حکم الناصب: ۲۲۱۵/۶، ۲۱۲۵/۲۰
اصول اصلیه (فهرست...): ۲۲۰۰/۱۲
اصول دین: ۲۲۴۷/۶
اصول دین یا اثبات صانع: ۲۰۴۴/۱۱
اصول العقاید: ۲۱۸۹/۱۸
الاصول العملیه الثلاثة: ۲۰۴۶/۱
اصول فقه: ۲۰۸۸/۱، ۲۱۳۷/۱، ۲۱۶۶/۳

- تقریرات فقهی در باره نماز تا زکات: ۲۰۳۰
تقریرات متفرق در فقه و اصول فقه: ۲۱۵۷
تقلید میت: ۲۱۲۵/۲۱، ۲۱۲۵/۲۷
تقویم المحسنین: ۲۰۳۸/۱
التکملة فی شرح التذکرة: ۱۹۹۹/۲
التلخیص در پزشکی: ۱۹۹۰/۱
تلخیص المفتاح: ۱۹۸۳/۶
توحید صدوق: ۲۲۵۴
توحید مفضل، یا جا حظ: ۲۱۸۹/۱
توضیح القوانين: ۲۱۳۷
تهذیب الاحکام: ۲۰۶۱/۳، ۲۱۷۱، ۲۲۶۱
تهذیب المنطق: ۲۱۱۱/۳، ۲۱۳۱/۳
- ث**
ثواب الاعمال: ۲۲۱۵/۴
- ج**
جامع الاسرار: ۲۰۳۴/۲
جامع السعادات: ۲۱۷۶
جامع الفوائد پزشکی: ۲۲۱۵/۱۰
جبر و اختیار: ۱۹۹۶/۱۵، ۲۱۲۵/۲۴
جذر اصم، یا کل کلامی کاذب: ۲۰۴۷/۷
جعفریه در احکام نماز: ۲۰۱۲/۱
الجمع بین الاخبار المتعارضة: ۲۱۲۵/۳، ۲۲۷۷/۱
جواهر المحکم: ۲۰۵۸/۱
جواهر الفرائض: ۲۰۴۳/۳
جواهرنامه: ۱۹۸۷/۴
جوهریه. رساله: ۲۱۴۶/۱
- چ**
چهار اقلیم: اقلیم اربعه
- ح**
حاشیه ارشاد الاذهان: ۲۰۷۰
حاشیه بر حاشیه میرزاهد: ۲۱۴۳/۱
حاشیه در اصول: ۲۱۳۹/۱
حاشیه بهبهانی، تعلیقات بر منهج المقال
استرآبادی: ۲۱۲۵/۱۸
حاشیه شرح آداب عضدی: ۲۱۲۹/۵
حاشیه تجرید و شرحهایش: ۲۰۴۴/۴
حاشیه شرح تجرید و حاشیه های آن: ۲۰۵۷
حاشیه زبدة الاصول: ۲۲۰۷/۱
حاشیه شرح تجرید قوشچی: ۲۱۲۲، ۲۱۹۸
حاشیه بر تجرید و شرح قدیم و جدید: ۲۰۰۶
حاشیه بر تجرید الکلام و بر شرحهایش: ۲۰۰۵
حاشیه بر تفسیر بیضاوی: ۲۱۳۰
حاشیه بر تفسیر (ناشناخته): ۲۰۱۸/۱
حاشیه تلخیص المفتاح: ۱۹۹۸
حاشیه تونی بر طوابع و حاشیه هایش: ۲۲۹۰
حاشیه تهذیب مسمی بهوزی: ۲۰۵۱/۱
حاشیه تهذیب المنطق و الکلام (حاشیه ملا
عبدالله): ۲۱۶۷/۳
حاشیه خطائی بر تلخیص المفتاح: ۱۹۹۸، ۲۰۷۸
حاشیه بر دیباچه شرح شمسیه: ۲۱۳۳/۱
حاشیه رساله عضدی: ۲۰۱۸/۵
حاشیه زبدة الاصول: ۲۲۰۷/۱
حاشیه شرح ام البراهین: ۲۱۳۴/۳
حاشیه بر شرح نمودج: ۲۱۳۸/۴
حاشیه شرح تجرید و حاشیه های آن: ۲۰۴۴/۴
حاشیه شرح تجرید: ۲۱۹۸/۱
حاشیه شرح شمسیه: ۲۲۹۸/۱، ۲۲۹۸/۲
حاشیه بر شرح شمسیه (ناشناخته): ۲۰۰۱
حاشیه شرح شمسیه (حاشیه کوچک):

- ۱۹۸۹/۱، ۲۱۳۱/۲، ۲۱۳۸/۱، ۲۲۳۴، ۲۲۴۴
۲۳۰۰/۳
حاشیه بر شرح کتاب صلات و طهارت: ۲۱۳۵
حاشیه شرح لمعه: ۲۱۸۳
حاشیه شریفی شرح مطالع: ۲۲۴۰، ۲۲۶۶
حاشیه شرح مواقف ایچی: ۲۲۶۰
حاشیه شرح وضعیه: ۲۱۲۹/۲
حاشیه بر شمسیه: ۱۹۸۸، ۱۹۸۹/۲
حاشیه بر شمسیه (کوچک): ۱۹۸۹/۱، ۲۱۳۳/۲، ۲۲۳۴
حاشیه بر طوابع الانوار بیضاوی - تونی: ۲۲۹۰
حاشیه طهارت: ۲۲۱۵/۷
حاشیه عدة الاصول: ۲۱۱۰
حاشیه بر شرح عضدی ابن حاجب: ۲۰۵۹
حاشیه شرحی در اصول فقه: ۲۱۳۹/۱
حاشیه در فقه: ۲۱۳۹/۳
حاشیه فوائد ضیائیه، صدر: ۲۲۹۷/۲
حاشیه فوائد ضیائیه، لاری: ۲۱۲۴/۲، ۲۲۹۷/۲
حاشیه فوائد ضیائیه (ناشناس): ۲۱۲۳، ۲۲۹۲
حاشیه قواعد الاحکام: ۲۱۸۷
حاشیه بر کافیه و شرحهای آن: ۲۲۲۸
حاشیه کلامی: ۱۹۹۶/۳
حاشیه کلیات خمس: ۱۹۸۹/۲
حاشیه مطول: ۲۰۴۸، ۲۰۶۵/۲، ۲۲۰۳
حاشیه معالم: ۲۰۴۷/۵، ۲۱۱۶، ۲۱۵۰/۸، ۲۲۱۵/۱۱
حاشیه «واقعه» بر حاشیه میر ابی الفتح بر شرح
حنفی کتاب آداب: ۲۱۳۸/۳
حاشیه کلامی: ۱۹۹۶/۳
حجنامه عرفانی: ۲۲۱۵/۱۴
حجیه الاجماع بهبهانی: ۲۲۷۷/۹
حجیه الاجماع و الاستصحاب: ۲۲۷۷/۶
حبل المتین فی احکام الدین: ۲۲۲۳
الحجر: ۲۲۹۶/۱۲
حجیه الاخبار: ۲۰۴۶/۲
حجیه الشهرة: ۲۲۷۷/۸
حجیه الظن: ۱۹۹۴/۱
حجیه ظواهر الكتاب:
رساله در حجیت مظنه (ظن): ۲۱۴۶/۴
حجیت مفهوم اولویت: ۲۱۴۶/۵، ۲۲۷۷/۵
حدایق الصالحین: ۲۰۵۵
حدوث الحروف: ۲۲۲۲/۱۶
حدوث العالم: ۲۰۶۱/۲
حدیث (رساله...): ۲۰۴۴/۹
حرکت ذاتیه جسم طبیعی: ۲۱۱۲/۱۰
حساب فارسی سه مقالتی: ۱۹۸۳/۱
حساب الفرائض: ۲۰۴۳/۱، ۲۲۲۴/۶
حسرة الفضلاء (مغالطه کل کلامی کاذب) جذر
اصم: ۲۰۴۷/۷
حشریه (یا حشر الاشیاء): ۲۲۸۹/۲
حصر الوقوفات اللازمه: ۲۲۹۱/۵
حقایق الاستشهاد: ۲۰۳۴/۳
حقیقه الايمان: ۲۰۴۴/۳
حقیقت شرعیه (حاشیه بر فصل...): ۱۹۹۴/۳
حقیقت و مجاز در اصول فقه: ۱۹۹۴/۳
حل معاهد القواعد در شرح قواعد ابن هشام:
۲۰۷۳/۱
حلول الصیغ: ۲۰۵۰/۲
حی بن یقظان (ترجمه...): ۲۲۲۲/۱۷
حیوة النفوس (النفس) فی حصره القدس:
۲۰۵۱/۲

ذخائر رحمت: ۲۰۶۳/۳	خ	خصائص حسینیة: ۲۲۶۹
رجال: ۲۱۰۳	ر	خطاء من قال ان شيئاً واحداً جوهر و عرض معاً: ۲۲۲۲/۵
رجال شفتی: ۲۲۵۲		خطبه های عقد (فارسی): ۲۲۰۷/۵
الرحمة مجموعة كيميا: ۲۲۹۶/۶		خطبة النکاح (همسری): ۲۰۴۴/۵
رسالة ارسطاطاليس: ۲۲۹۶/۱۱		خطبة همام - نهج البلاغه ش ۱۹۱: ۲۱۸۹/۱۵
رسالة الى كيا ابو جعفر: ۲۲۲۲/۷		خلاصة الاقوال في علم الرجال: ۲۰۰۳/۲
رساله در روش سلوک: منور القلوب		خلاصة الحساب: ۱۹۸۳/۳، ۱۹۸۴/۱، ۱۹۹۲، ۲۰۲۵، ۲۰۴۰/۱، ۲۲۲۴/۹، ۲۲۲۶/۴
رسالة الشمس الى الهلال: ۲۲۹۶/۱		۲۲۷۲/۱
الرسالة الكيمية: ۱۹۹۶/۸		خمسه. رساله: ۲۰۵۸/۴
رسالة عرفاني ابهری: ۲۲۱۹/۶		خواص الآيات: ۲۲۱۳
رسالة فخر الدوله مجموعة كيميا: ۲۲۹۶/۱		د
رسائل فقهیه: ۲۱۱۹		درایة الحدیث: ۲۲۸۴/۳
رسالة في معنى لفظ الكتاب: ۲۲۰۷/۳		درج المراد: ۲۲۹۱
رسالة قسطنطين لوقا م ۳۰۰ هـ برای حسن بن مخلد در ضمن امان الاخطار: ۲۰۳۸/۳		در روش سلوک (رساله...): منور القلوب
رسالة مكیة: ۲۲۱۹/۷		دروس شرعیة: ۲۲۸۲
رسالة منطق تهذیب: ۲۰۵۸/۷		دستور اللغة: ۲۲۳۱/۳
رضاع (منظومه در...): ۲۱۴۶/۶		الدعاء: ۲۲۹۶/۴
رفائیه (قصیده... بحر العلوم: ۲۰۴۷/۲		دعا: ۲۲۰۰/۷، ۲۲۰۰/۹
رمز کار بردی نام برخی کتب فقه: ۲۰۴۶/۱۱		دعای استغاثه: ۲۲۱۲/۲
الروضة (فضائل): ۱۹۹۶/۱		دعای سمات: ۲۲۱۵/۲
الروضة البهية في شرح اللمعة الدمشقية: ۲۰۳۲، ۲۰۳۳، ۲۰۵۴، ۲۰۶۸، ۲۰۹۰، ۲۰۹۳، ۲۱۴۰، ۲۱۷۵، ۲۲۰۵، ۲۲۰۶، ۲۲۵۵، ۲۲۶۷		دعای عدیله: ۲۲۰۰/۲، ۲۲۰۰/۸
رؤية الهلال قبل الزوال یا هلالیه: ۲۱۲۵/۱۰		دفع خوف الموت: ۲۲۲۲/۱۲
رياض المسائل و حياض الدلائل (شرح كبير): ۲۱۰۵، ۱۹۷۶		دلائل الامامة: ۱۹۹۶/۴
زاد السالك (سلوكیه): ۲۲۰۷/۷		دوازده امام: ۲۲۱۲/۱
زبدة الاسرار: شرح هداية الحكمة		ديوان نیاز: ۲۰۷۲
		الدية: ۲۰۴۶/۱۷
		ذ
		ذبيحیه: ۱۹۸۳/۲

زبدة الاصول: ۲۰۰۷	شرح آداب الفاضل: ۲۱۲۹/۶
زبدة الاصول (منظومه): ۲۰۷۶	شرح الاسباب و العلامات: ۲۲۵۰
زبدة البيان: ۲۱۷۹	شرح أشكال التأسيس سمرقندی: ۲۲۲۶/۵
الزبيب المطبوخ: ۲۰۴۶/۱۴	شرح ام البراهین: ۲۱۳۴/۱
زندة بيدار (حی بن يقظان): ۲۲۲۲/۱۷	شرح انموذج: ۲۲۴۶/۱
زندگی شیخ بهایی: ۲۱۹۳/۴	شرح ایساغوجی: ۲۱۳۱/۲، ۲۱۳۸/۵، ۲۳۰۰/۱
الزهرة الزوية في الروضة البهية: ۲۱۵۱/۲	شرح البيان (من كتاب ...): ۲۰۴۶/۱۱
زيچ (شايد الغريبك): ۲۰۳۶	شرح بیست باب اسطرلاب: ۲۱۶۶/۲
زين المعتقد لزين المعتقد: ۲۲۱۹/۴	شرح تجريد الكلام: ۲۰۰۴، ۲۱۴۲، ۲۱۵۳
س	شرح تذكرة نصيریه: ۲۰۲۶
سر قدر: ۲۲۲۱/۲	شرح تصريف زنجانی: ۲۱۹۵/۱، ۲۲۴۶/۲
سعادت و شقاوت: ۲۲۰۷/۸	شرح تلخیص المفتاح فی الحساب: ۱۹۸۳/۷
سلوک: ۲۲۰۷/۱۱	شرح تهذیب البيان شیخ بهایی: ۲۱۴۷/۲
سلوكيه (رساله...) یا زاد السالك فارسی:	شرح تهذیب المنطق: ۲۰۸۱، ۲۱۳۱/۳
۲۲۰۷/۷	شرح حال شیخ بهایی: ۲۱۹۳/۴
سمومات كشنده حشرات، اوزان و اندازها از تحفة المؤمنین: ۲۱۸۹/۸	شرح حدیث: انا الطین من الطین الى الطین: ۱۹۹۶/۱۴
سؤال و جواب: ۲۱۸۹/۱۰، ۲۲۸۴/۷	شرح حدیث الحقیقة: ۱۹۹۶/۸
السياسة (رسالة في...): ۲۲۲۲/۱	شرح حدیث العلماء ثلاثة: ۲۲۰۷/۹
السيرة «سرگذشت ابن سینا»: ۲۲۲۲/۱۰	شرح حکمة العين: ۲۱۹۳
سيرة رسول الله: ۲۰۱۳	شرح خلاصة الحساب (شرح جواد): ۲۰۷۹، ۲۱۳۴/۵
سير و سلوک: ۲۲۰۷/۱۱	شرح خلاصة الحساب اردکانی (ق ۱۱): ۲۰۴۰/۲
ش	شرح دعای هلال: ۲۱۹۳/۲
شافية صرفیه: ۱۹۹۱، ۲۲۵۱/۱	شرح الرسالة الوضعية: ۲۰۱۸/۴، ۲۱۲۹/۱
الشبهة المحصورة: ۲۰۴۶/۱۳	۲۱۲۹/۲
شذور الذهب: ۲۰۶۷/۱	شرح زبدة الاصول: ۲۲۰۲/۱
شرائع الاسلام: ۲۰۰۰، ۲۰۳۱، ۲۰۶۰، ۲۰۸۹/۱	شرح شافیه: ۲۰۳۵
۲۱۵۹، ۲۱۰۸	شرح صحیفه سجادیة: ۲۱۹۳/۱، ۲۲۲۵
شرح آداب البحث: ۲۱۲۹/۳، ۲۱۲۹/۴	شرح الصدور فی شرح حال الموتی و القبور: ۲۰۸۳/۱
۲۱۳۸/۲	
شرح آداب عضدی: ۲۱۲۹/۳، ۲۱۳۸/۲	

- شرح عقاید نسفی: ٢١١٢/٧
شرح عوامل: ٢٠٧٣/٢
شرح عوامل جرجانی: ٢١١١/٥، ٢١٢٧/٦
شرح فائده دوازدهم از الفوائد الحکمیة: ٢١٨٩/١٢
شرح الفرائض الرجیة: ٢٠٤٣/٢
شرح الفرائض الرجیة: الفوائد الشنشوریة
شرح قاضی زاده بر ملخص چغمینی: ١٩٩٩/١، ٢٠١٥، ٢٠١٤
شرح قواعد الاحکام: ٢١٨٧
شرح قواعد الاعراب: ٢٠٧٣/١
شرح کافیة: الفوائد الضیائیة
شرح کافیة: شرح رضی: ٢٠٨٤، ٢١٥٥، ٢١٥٦، ٢١٧٢
شرح کافیة: الوافیة فی شرح کافیة: ٢٢١٧
شرح کبیر: ریاض المسائل
شرح کلمات پنجمانه (= الکلمات الخمس): ١٩٩٦/٨
شرح مختصر تلخیص: ٢١٢١، ٢١٩١، ٢٢٩٣
شرح مختصر ابن حاجب: ٢٠١٨/٢، ٢٠١٨/٣
٢١٦٥، ٢٠٥٣
شرح مختصر منتهی السؤل و الامل: ٢٠٥٣، ٢٢٣٧
شرح معالم: ٢٠٨٦
شرح وضعیه: ٢١٢٩/١، ٢١٢٩/٢
شرح هداية الحکمه: ٢٠٣٧
شرح هیا کل النور: اشراق هیا کل...، شوا کل الحور
الشرط ضمن العقد: ٢٢٨٤/٦
شفا: ١٩٩٥
شفسقیة (تعليقه بر شرح خطبه شفسقیه):

٢٠٤٤/٦، ٢٠٤٤/٧، ٢٠٤٤/٨

شوا کل الحور فی شرح هیا کل النور: ٢١٩٩،

٢٢٧٨/١

شواهد قدسیه: ٢٠٥٨/٢

شیرین کلمات کوتاه: ٢٠١٢/٢

ص

صاع (رساله در ...): ٢٠٤٤/٤

الصابی: ١٩٧٩، ٢١٠٠، ٢١٠١، ٢٢٦٣، ٢٢٩٦/١٨

صباح عجمیة: ٢٠٤٥/١

صحیفه سجادیة: ٢١١٧

صد در زردشت: مصباح الشریعة

صرف میر: ٢٠٠٩/٢، ٢١٢٧/٢

الصفحات (رسالة...): ١٩٩٦/١٨

صفیحة الاسطرلاب: ١٩٨٣/٤، ١٩٨٤/٣

٢٢٢٦/٣، ٢٢٧٣

صلاة الجمعة: ٢١٢٥/٢٢

صلوات: ٢٢٠٠/٥

صیامیه: ٢٠٤٤/١٠

صیغ العقسود: ٢٠٤٦/١٥، ٢٠٤٦/١٨، ٢٢٤٢/١

٢٢٤٧/١، ٢٢٤٧/٩

صیغ المتعة: ٢٠٤٦/٧

صیغ النکاح و فواید پراکنده چون شمارش

احادیث کافی: ٢١٢٥/٦

صیغه های مشکل: ٢٢١٥/٨

ض

ضحاک (حدیث رجاء...): ٢٢٠٧

ط

کتاب «طهارت»: ٢١٧٤/٣

طیبة النشر فی القراءات العشر: ٢٢٣٠

ظ

الظرف (کلام فی...): ٢٢٧٨/٢

ع

عبادة الجاهل: ٢١٢٥/١٢، ٢٢٧٧/١٣

عرفان فارسی: ٢٢١٥/١٥

عرفان (ناشناخته عربی): ٢٢١٥/١٢

العروس: ٢٢٢٢/٩

عروة الوثقی: ٢١٩٣/٣

العزلة: ١٩٩٦/١٠

عشر مسائل، ابن سینا: ٢٢٢٢/٤

عصیر تمر و زیب: ٢١٢٥/٢٣

عضدیة (اصول فقه): ٢٠١٨/٥

العقل (مقالة اسکندر افریدوسی): ٢١١٢/٢

العقل و السروح و النفس رسالة فی بیسان:

٢١٨٩/١٤

فی «علم الصنعة»: ٢١٨٩/١٦

عمل الماریة (مجموعه کیمیا): ٢٢٩٦/٣

عوامل جرجانی: ٢١١١/٥، ٢١١٨/٢، ٢١٢٧/٤

عوامل صدگانه: ٢١١١/٤

عوامل ملامحسن: ٢١٢٧/٥

عواید الايام نراقی: ٢٢٨٣

عین الترتیل: ٢٢٩١/٣

عیون الاخبار: ٢٠٢١

عیون اخبار الرضا: ٢١٤٧

غ

غایة الايجاز لخائف الاعوان: ٢٢٤٧/٨

الغایة القصوی: ٢٢٩٦/١٥

الغایة القصیا فی معرفة الدنيا: ٢٢٢٤/٢

غایة المأمول در فقه طهارت و صلوات از فقه

کلباسی: ٢١٩٦

غضب (رساله در ...): ٢٠٥٨/٣

غشیة النبی و فواید پراکنده: ٢١٢٥/١١

غلطهای املائی ادعیه: ٢٠٦٣/٥

غنائم الايام فیما يتعلق بالحلال و الحرام: ٢١٨٤

ف

فائده در کیمیا: ٢١٨٩/٧

فتح الاسرار فی شرح الاظهار: ٢٢٨١

الفرائد البرهانیة فی تحقیق الفوائد الفناریة:

٢٣٠٠/٢

فرائد القلائد، شرح شواهد شعری شروح الفیه:

٢٢٢٥

الفرائض: ٢٢٢٤/٧

الفرائض الرجیة، یا «بغیة الباحث»: ٢٠٤٣/٢

فرج المهموم: ٢٠٣٩/١

فرحة الغری: ٢٢٤٢/٢

الفردوس: ٢٢٢٢/٢

فرقة ناجیه: ٢٢٠٠/٣

الفروق بین المتقاربات: ٢١٨٩/١٧

فصل الخطاب (فصلی از...) تألیف محمد

بخاری: ٢٢١٩/٨

فصول بقراط: ٢٠١٧/٢

الفضائل (الروضة): ١٩٩٦/١

فضیلت بکاء: ٢١٣٩/٢

فقه و کلام: ٢٢٤٧/٧

فقه ناشناخته: ٢٢٤٧/١٠

فوائد اصولیه: ٢٠٤٧/١، ٢١٥٠/٧

فوائد رجالی پنجگانه: ٢١٢٥/٧

فوائد حائریه: ٢١٢٥/١، ٢٢١٨، ٢٢٧٧/١١

فوائد حکمیة: ٢١٤٤، ٢١٨٩/١١

فوائد رجالیة، فوائد حائریة: ٢١٢٥/٧

الفوائد الشنشوریة: ٢٠٤٣/٤

الفوائد الصادقیة فی امهات المسائل المنطقیة:

٢١٦٧/١

الفوائد الضیائیة فی شرح کافیة النحویة: ١٩٨٥،

- ۱۹۸۶، ۱۹۹۷، ۲۰۱۹، ۲۱۴۱، ۲۲۶۴، ۲۲۷۰، کامل الصناعة: ۲۰۹۵
 ۲۲۹۷/۱، ۲۲۹۴ کبری: ۲۱۱۱/۲
 الفوائد الفناریة: شرح ایساغوجی: ۲۳۰۰/۱
 فوائدی از کتاب قرابادین شفشائی و تحفة المؤمنین: ۲۱۸۹/۹
 الفوز الاصغر: ۲۲۸۹/۳
ق
 قاعدة تصحيح الرد: ۲۲۲۴/۸
 قاعدة صدور: الاصل الاصيل
 القاموس المحيط: ۲۲۶۸
 قانونچه منظوم (یا مفرح القوام): ۲۰۲۷/۱
 قراءة السورة في الفرائض: ۲۲۸۴/۴
 قرابادین (داروشناسی): ۱۹۹۰/۲
 قرآن مجید (چند سوره از...): ۲۲۲۱
 قرآن و دعا: ۲۲۳۹
 القرض بشرط المعاملة: ۲۱۲۵/۱۹
 قصاری در تصريف، از خجندی (در حاشیه): ۲۱۲۷/۱
 قصیده در ستایش امام زمان: ۲۱۹۳/۵
 القضاء: ۲۲۸۴/۹، ۲۲۸۵
 قواعد الاحکام فی معرفة الحلال والحرام: ۲۰۹۶
 قواعد الاعراب (شرح...): ۲۰۷۳/۱
 قواعد فقهیه: ۲۲۰۷/۶
 القواعد و الفوائد: ۲۲۴۸
 قوانین الاصول: القوانين المحكمة
 القوانين المحكمة: ۲۱۴۹، ۲۱۶۳، ۲۲۵۶
 قیاس: ۲۱۲۵/۱۶، ۲۲۷۷/۳
ک
 کافی: ۱۹۷۷، ۱۹۷۸، ۲۰۴۹، ۲۰۸۵
 کافی: ۲۱۱۱/۱، ۲۱۲۶/۱ ← شرح کافیة

- مباهله نصارای نجران: ۱۹۹۶/۱۳
 مثنوی اسماء حسنی یا معمای نود و نه نام: ۱۹۸۷/۳
 مجالس (امالی) صدوق: ۲۱۴۵، ۲۱۸۱
 مجمع البحرين و مطلع النیرین: ۲۰۹۸
 مجمع البیان لعلوم القرآن: ۲۰۸۷، ۲۱۰۲، ۲۱۶۰
 ۲۱۶۴، ۲۱۶۴، ۲۲۳۳
 مجموعه شیمیائی: ۲۰۳۴
 مجموعه کیمیا: ۲۲۹۶
 محاوره المؤمن و الرضا (ع): ۱۹۹۶/۶
 المحرك الاول: ۲۱۱۲/۵
 المحصول، فخر رازی: ۲۱۶۶/۳
 مختصر الاصول: منتهی السؤل و الامل
 مختصر المعانی یا شرح مختصر تلخیص: ۲۱۲۱، ۲۲۹۳، ۲۱۹۱
 المختصر النافع: ۲۱۲۰، ۲۱۳۶، ۲۲۳۲
 مختلف الشیعة: ۲۰۶۴
 مدارک الاحکام فی شرح شرایع الاسلام: ۲۰۱۱، ۲۲۰۸، ۲۱۹۲
 مراح الارواح: ۲۱۲۷
 مسالك الافهام فی شرح شرایع الاسلام: ۲۰۶۱/۱، ۲۰۹۴، ۲۰۹۹، ۲۱۰۹
 المسائل و الجوابات: ۲۲۱۶/۳
 مشارق الشمس فی شرح الدروس: ۲۱۰۷
 مصابیح الهدایة: ۲۲۷۷/۷
 مصباح الشریعه: ۲۰۲۸
 مصباح المبتدی: ۲۲۴۷/۴
 مضاعف: ۲۲۲۴/۴
 مطالع البدور فی شرح صدر الشذور، جلدکی: ۲۰۴۲
 مطول (شرح...): ۱۹۸۰، ۲۰۱۰، ۲۱۲۸، ۲۱۶۲
 ۲۱۷۷
 معالم التنزیل در تفسیر: ۱۹۸۲
 معالم الدین و ملاذ المجتهدین: ۱۹۹۳، ۲۲۵۳
 معاملات (بخشی از فقه): ۲۲۰۷/۴
 معرفة الله فطرية: ۲۰۴۴/۱
 رساله فی «معرفة جهة القبلة»: ۲۱۸۹/۲
 معرفة النفس: ۲۲۱۹/۳
 معماشناسی: ۱۹۸۷/۵
 معمای مرغان زبیرک: ۱۹۹۶/۱۹
 مغالطة الاشاعرة ضد المعتزلة و الامامية: ۲۲۷۷/۴
 المغنی فی شرح الموجز: ۲۰۲۰
 مغنی اللیب: ۲۰۲۳، ۲۱۵۴
 مفاتیح الاصول: ۲۰۹۱
 مفاتیح الحکمة: ۲۰۳۴/۱
 مفاتیح الشرایع: ۲۱۱۴، ۲۲۷۶
 مفتاح الغوامض، از نوری: ۲۱۷۴/۲
 مفتاح الفلاح: ۲۲۳۶
 مفتاح الفلاح ترجمه (آداب عباسی): ۲۲۱۵/۱۳
 مفتاح الكرامة فی شرح قواعد العلامة: ۲۱۰۴
 مقامة از بهائی: ۲۰۶۷/۲
 المقدمة الرحیبة: ۲۰۴۳/۲
 مقدمة الواجب: ۲۰۸۸/۲
 مکتوب شیخ محمدتقی دزفولی: ۲۱۴۶/۲
 ملتقطات افلاطون الالهی: ۲۱۱۲/۱
 الملخص در منطق و حکمت: ۲۲۶۲
 ملخص چغمینی (شرح قاضی زاده بر...): ۲۰۱۵، ۲۰۱۴، ۱۹۹۹/۱
 مناسک حج (فارسی): ۲۰۴۴/۲
 مناظره بهلول با هارون رشید: ۲۱۸۹/۲۰
 المنتخب من غریب القرآن: ۲۰۲۹/۲

- منتهی السؤل و الامل (مختصر...): ۲۰۵۳
 منجد المقرئین: ۲۲۱۹/۹
 منشآت (فارسی): ۲۱۲۶/۲
 منظومه مناجات: ۲۱۹۵/۲
 منظومه کیمیا: ۲۲۹۶/۹، ۲۲۹۶/۱۳
 مناهج العقول فی شرح منهاج الوصول: ۲۲۲۷
 من لایحضره الفقیه: ۲۰۹۲، ۲۱۰۶، ۲۱۵۳، ۲۲۱۰
 منهج المقال (تعلیقه بر...): ۲۱۲۵/۱۸
 منور القلوب، یا رساله در روش سلوک از
 اسفرائینی نورالدین عبدالرحمان: ۲۲۱۹/۵
 منیه اللیب فی شرح التهذیب: ۲۱۱۳
 الموسعة و المضایقة: ۲۲۸۴/۵
 موجز القانون: ۲۰۱۶
 موصل الطلاب الی قواعد الاعراب: ۲۱۳۸/۶
 میزان الحساب یا زبدة الحساب: ۲۲۲۶/۶
 میزان السداد (اخباری ضد اصول): ۲۰۴۶/۱۰
 میزان المقادیر: ۲۰۴۶/۳، ۲۱۲۵/۵، ۲۱۶۶/۱
 ۲۲۰۷/۲
 میزان المنطق: ۲۱۴۳/۲
 میعاده: ۲۱۸۹/۱۳
 ن
 النافع یوم الحشر: ۲۰۷۷
 نامه ناشناس: ۲۲۰۷/۱۳
 نامه امام عسکری (ع) به ابن بابویه: ۲۲۰۷/۱۰
 نامه علی سربدار به شهید اول: ۲۰۹۷/۲
 نامه هولاکو به امیران شام: ۲۲۱۹/۲
 نصاب الصبیان: ۲۰۵۰
 نصاب و اندازة های شرعی: ۲۰۴۶/۵
 نفی رویة الله: ۲۱۲۵/۲۵
- النکاح بین العیدین (العیدین): ۲۰۴۷/۳
 النکت یا الرسالة الجوابیة: ۲۲۱۶/۳
 نوادر احمد اشعری قمی: ۲۲۰۰/۴
 نهج البلاغه: ۲۰۸۹/۲
 دیوان «نیاز»: ۲۰۷۳
 و
 الوافیة فی الاصول: ۲۲۰۲/۲
 الوافیة فی شرح الکافیة: ۲۲۱۷
 واقعه: حاشیه بر حاشیه میر ابو الفتح: ۲۱۳۸/۳
 وجیزه: ۲۰۴۶/۹
 الوجیزة فی درایة الحدیث: ۱۹۸۴/۴، ۲۱۸۹
 وحدة الوجود؛ بان تهتیم: ۱۹۹۶/۷، ۱۹۹۶
 الوسعة یا الفضاء: ۲۲۲۱/۳
 وصیة: ۲۲۳۱/۲
 رساله «وضعیة»: ۲۱۳۱/۱: «شرح وضعیة»
 هـ
 هداية الادیب: ۲۰۶۳/۱
 هداية الامة الی احکام الائمة: ۲۰۸۲
 هداية الحکمة (شرح...): ۲۰۳۷
 هفت اقلیم: ۲۲۲۴/۱۰
 هلالیه و فواید پراکنده: ۲۱۲۵/۱۰
 هندسه: ۲۲۴۱
 هندسه پنج بابی: ۲۲۲۶/۱
 هوزی: حاشیه تهذیب
 هیئت: ۲۲۲۶/۲
 هیا کل النور (شرح...): ۲۱۹۹، ۲۲۷۸/۱
 ی
 الیآت فی القرآن: ۲۲۹۱/۲

۲ - نمایه مؤلفان

- ا
 آرانى كاشانى، محمدعلى بن محمدحسن: ۲۱۷۲، ۲۱۵۶، ۲۱۵۵
 ابن اسحاق محمد فارسی مؤلف سیره رسول الله: ۲۰۱۳
 اسفرائینی، عصام الدین: ۲۱۲۹/۳
 اسفرائینی، نورالدین عبدالرحمان: ۲۲۱۹/۵
 اشرف، محمد: ۲۱۹۳/۴
 اشعری قمی، احمد بن محمد بن عیسی: ۲۲۰۰/۴
 اصفهانی، عبدالعظیم: ۲۰۵۶/۱
 الاعرج الحسینی، سید ضیاء الدین بن سید مجدلین: ۲۱۱۳
 افریدوسی، اسکندر: ۲۱۱۲/۲، ۲۱۱۲/۳
 افلاطون: ۲۱۱۲/۱
 اقلیدس: ۲۲۴۱
 الغریبک: ۲۰۳۶
 آلهی اردبیلی، حسین: ۲۲۹۸/۴
 انصاری، مرتضی (۱۲۱۴ - ۱۲۸۱): ۲۲۸۵
 ایجی، عضدالدین اژه ای (۷۰۰ - ۷۵۶)
 عبدالرحمان: ۲۰۱۸/۲، ۲۰۱۸/۴، ۲۰۱۸/۵
 ۲۰۵۳، ۲۱۲۹/۱، ۲۱۲۹/۲، ۲۱۲۹/۳، ۲۱۲۹/۴
 ۲۱۳۱/۱، ۲۱۳۸/۲، ۲۱۶۵، ۲۲۳۷
 ب
 ابن بابویه: ۲۲۰۷/۱۰
 باقر: مجلسی محمد باقر
 آرانی كاشانی، محمدعلى بن محمدحسن: ۲۱۶۷/۱
 ابزری، علی بن محمد بن عبدالله: ۳۳۰۲
 ابهری، اثیرالدین (م ۶۶۳): ۲۱۳۱/۲، ۲۲۸۸
 ابهری، عبدالغفار شاگرد عبدالرحمان اسفرائینی (۶۳۹ - ۷۱۷): ۲۲۱۹/۶، ۲۲۱۹/۴
 احسائی، شیخ احمد: ۲۰۵۱/۲، ۲۱۴۴، ۲۱۸۹/۱۰
 ۲۱۸۹/۱۱، ۲۱۸۹/۱۲، ۲۱۸۹/۱۳، ۲۱۸۹/۱۴
 ۲۱۸۹/۱۹
 احمد پاشا: ۲۰۴۵/۲
 احمد بن حسن: ۲۲۱۲/۴
 احمد بن علی بن مسعود: ۲۱۲۷
 اخباری نیشابوری، رئیس العلماء فتح علی شاه: ۲۰۴۶/۹
 اردبیلی: ۲۲۴۶/۶
 اردبیلی میر ابو الفتح بن امین: ۲۱۲۹/۵
 اردکانی یزدی، میرزا قاضی: ۲۲۰۲/۳
 الازهری النحوی، خالد بن عبدالله: ۲۱۳۸/۶
 استرآبادی، جعفر: ۲۲۵۸/۱، ۲۲۵۸/۲
 استرآبادی، رکن الدین: ۲۲۱۷
 استرآبادی، سیف الدین شریعتمداری: ۲۰۸۴
 استرآبادی جعفر
 استرآبادی، رضی الدین محمد بن حسن: ۲۰۸۴

- رضی، سید شریف: ۲۰۸۹/۲
 رودباری ارمانی، احمد (زنده بسال ۱۲۴۵):
 ۲۱۳۴/۳
 ریسموس: ۲۰۳۴/۱
 ز
 زمخشری: ۲۲۴۶/۱
 ابن زملکانی: ۲۲۸۰
 زنجانی، ابراهیم بن عبدالوهاب: ۲۱۱۸/۱
 ۲۱۲۷/۳
 ابن زیله حسین بن محمد (م ۴۴۰): ۲۲۲۲/۱۷
 زلیلی، احمد پسر محمد: ۲۰۷۳/۱
 امام زین العابدین (ع): ۲۱۱۷
 س
 ساچقلی زاده، محمد بن ابوبکر: ۲۰۸۳/۳
 سربدار: ۲۰۹۷/۲
 سرخسی، احمد: ۲۱۳۸/۲، ۲۲۸۸
 سگاک، یوسف پسر محمد (ماتن): ۱۹۸۰
 ۲۱۷۷، ۲۱۶۲، ۲۱۲۸، ۲۰۱۰
 سلطانونی حسینی، معین الدین: ۱۹۸۷/۲
 سمرقندی، محمد اشرف (ماتن): ۲۲۲۶/۵
 ۲۱۲۹/۶
 سمرقندی، محمد: ۱۹۹۰/۲
 سه‌رودی یحیی (۵۴۹ - ۵۸۷): ۲۱۹۹
 ۲۲۷۸/۱، ۲۲۳۱/۲
 سیالکوتی، عبدالحکیم بن شمس الدین هندی
 پنجابی: ۲۲۰۳
 سیفی قزوینی: ۲۰۱۷/۱
 ابن سینا: ۱۹۹۵، ۲۲۲۱/۱، ۲۲۲۱/۲، ۲۲۲۱/۳
 ۲۲۲۲/۱، ۲۲۲۲/۳، ۲۲۲۲/۴، ۲۲۲۲/۵
 ۲۲۲۲/۶، ۲۲۲۲/۷، ۲۲۲۲/۸، ۲۲۲۲/۹
 ۲۲۲۲/۱۰، ۲۲۲۲/۱۱، ۲۲۲۲/۱۲، ۲۲۲۲/۱۳
 ۲۲۲۲/۱۴، ۲۲۲۲/۱۵، ۲۲۲۲/۱۶، ۲۲۲۲/۱۷
 سیوطی، جلال الدین عبدالرحمان بن ابی بکر:
 ۲۰۲۴، ۲۰۴۳/۲، ۲۰۶۲، ۲۰۸۳/۱، ۲۰۸۳/۲
 ۲۱۳۴/۴، ۲۱۳۴/۱، ۲۲۲۴/۱، ۲۲۴۵
 ش
 ابن شاذان: ۱۹۹۶/۱
 شافعی: ۲۱۹۵/۲
 ابوشامه: ۲۲۹۸/۳
 شریف العلماء، محمد شریف پسر ملاحسن علی
 آملی حایری: ۲۰۸۸/۲
 شفتی محمد باقر (م ۱۲۶۰): ۲۲۵۲
 شفیع نیشابوری: ۱۹۸۷/۳
 شقیق بلخی: ۲۰۲۸
 شنشوری، عبدالله: ۲۰۴۳/۴
 شوشتری، شیخ جعفر: ۲۲۶۹
 شهابادی یزدی، ملاعبدالله: ۲۱۶۷/۳
 شهرستانی، محمدحسین: ۲۰۴۶/۱۳
 شهید اول، (۷۳۴ - ۷۸۶) محمد بن مکی:
 ۲۰۳۲، ۲۰۳۳، ۲۰۵۴، ۲۰۶۸، ۲۰۹۰، ۲۰۹۳
 ۲۰۹۷/۲، ۲۱۴۰، ۲۱۷۵، ۲۲۰۵، ۲۲۰۶
 ۲۲۱۶/۲، ۲۲۴۸، ۲۲۵۵، ۲۲۵۹، ۲۲۶۷
 ۲۲۸۲
 شهید دوم، زین الدین (ثانی): ۲۰۳۲، ۲۰۳۳
 ۲۰۵۴، ۲۰۶۱/۱، ۲۰۶۸، ۲۰۹۰، ۲۰۹۳، ۲۰۹۴
 ۲۰۹۹، ۲۱۰۹، ۲۱۲۵/۲۶، ۲۱۲۵/۲۷، ۲۱۴۰
 ۲۱۷۵، ۲۲۰۵، ۲۲۰۶، ۲۲۴۲/۱، ۲۲۴۷/۱
 ۲۲۴۷/۹، ۲۲۵۵، ۲۲۵۹، ۲۲۶۷
 شروانی، کمال الدین مسعود: ۲۱۲۶/۲، ۲۱۲۹/۶
 ص
 صاحب ریاض المسائل: ۲۱۴۶/۵، ۲۲۷۷/۵
 ۲۲۷۷/۸، ۲۲۷۷/۶

- امام صادق (ع): ۲۰۲۸
 صدرا تبریزی: ۲۲۱۵/۱۳، ۲۲۷۸/۵، ۲۲۸۹/۱
 ۲۲۸۹/۲
 صدر دشتکی: ۲۰۴۴/۴
 صدرالدین بن ابی الصفا: ۲۲۹۷/۲
 صدرالدین، محمد: ۲۲۹۸/۱
 الصدوق: ۲۰۳۹/۴، ۲۰۹۲، ۲۱۰۶، ۲۱۴۵، ۲۱۴۷، ۲۱۵۳
 ۲۱۸۱، ۲۲۰۰/۱، ۲۲۱۰، ۲۲۱۵/۴
 ۲۲۳۸، ۲۲۵۴، ۲۲۵۷
 صیمری: ۲۲۱۵/۶
 صهرشتی: ۲۰۲۸
 ط
 طالب بن باقر: ۲۰۴۴/۱، ۲۰۴۴/۱۱
 ابن طاوس، عبدالکریم: ۲۲۴۲/۲
 ابن طاوس، علی: ۲۰۳۸/۳، ۲۰۳۹/۱
 طباطبائی، علی پسر محمد علی (شارح):
 ۱۹۷۶، ۲۱۰۵، ۲۱۴۶/۵
 طباطبائی، سید محمد: ۲۰۵۶/۲
 طبرسی، شیخ ابو علی الفضل بن الحسن بن
 الفضل: ۲۰۸۷، ۲۱۰۲، ۲۱۶۰، ۲۱۶۱، ۲۱۶۴
 ۲۲۳۳
 طبری: ۱۹۹۶/۴ الف
 طبری آملی، محمد بن جریر بن رستم:
 ۱۹۹۶/۴
 الطیب الطهرانی، محمدحسین بن محمدعلی
 بن محمد اسماعیل: ۲۱۱۵
 طریحی، فخرالدین: ۲۰۹۸
 طغرائی، حسین بن علی: ۲۰۳۴/۲، ۲۰۳۴/۳
 طوسی، محمد بن حسن: ۲۰۰۳، ۲۰۶۱/۳
 ۲۱۷۱، ۲۱۷۳، ۲۲۶۱
 طوسی، نصیرالدین: ۱۹۹۹/۲، ۲۰۳۹/۳
 ۲۰۴۰/۳، ۲۰۴۰/۶، ۲۰۴۴/۷، ۲۰۴۴/۸
 عاملی، زین الدین: ۲۰۴۴/۶، ۲۰۴۴/۷
 عاملی غروی، سید جواد (شارح): ۲۱۰۴
 عثمان بن عبد خواجه: ۲۰۴۳/۳
 امام عسکری (ع)، حسن: ۲۲۰۷/۱۰
 عضدی: ۲۰۵۳
 عطاوی، خلف حردان: ۲۰۸۶
 علامه حلی، حسن بن یوسف: ۱۹۸۷/۱
 ۲۰۰۳/۱، ۲۰۰۳/۲، ۲۰۰۳/۱، ۲۰۰۹/۱، ۲۰۶۴
 ۲۰۸۰، ۲۰۹۶، ۲۱۰۴، ۲۱۳۲/۱، ۲۱۶۹، ۲۱۸۷
 ۲۲۱۶/۱
 علم الهدی کاشانی، محمد پسر فیض کاشانی:
 ۲۲۰۰/۱۰، ۲۲۰۰/۱۱، ۲۲۰۰/۱۲، ۲۲۰۰/۱۳
 علی (ع): ۱۹۹۶/۸، ۲۰۱۲/۳
 علی بن محمد بن حسن بن زین الدین:
 ۲۱۵۱/۲
 عینی، محمود پسر احمد: ۲۲۲۰
 غ
 غزالی، محمد: ۲۲۰۹، ۲۲۱۱
 غلامرضا بن عبدالعظیم: ۲۰۵۵
 ف
 فارابی بونصر: ۲۰۳۴/۱
 فخرالدوله بوشاکر نصرانی: ۲۲۹۶/۱
 فخرالدین رازی: ۲۲۶۲، ۲۱۶۶/۳
 فراهی: ۲۰۵۰
 فروریوس صوری (۲۳۲ - ۳۰۴): ۲۳۰۰/۱
 فناری: ۲۱۳۱/۲، ۲۱۳۸/۵، ۲۳۰۰/۱
 ابن فهد حلی: ۲۲۴۷/۴، ۲۲۴۷/۸
 فیروزآبادی: ۲۲۶۸
 فیض کاشانی، محسن (۱۰۰۷ - ۱۰۹۱): ۱۹۷۹
 ۲۰۳۸/۱، ۲۱۰۰، ۲۱۰۱، ۲۱۱۴، ۲۱۸۹/۱۸

گ

گرگانی، رکن الدین: ۲۰۳۹/۳

گیلانی، رفیع: ۲۲۱۵/۱۰

گیلانی، میرزا ابوالقاسم: ۲۱۴۹

ل

لاری، عبدالغفور: ۲۱۲۴/۲

لخمی اشبیلی اندلسی، عیسی: ۲۰۲۱

لکهنوی، عبدالعلی محمد بن نظام الدین محمد:

۲۱۴۳/۱

م

ابن مالک: ۲۲۳۵

مأمون عباسی (۲۰۳ - ۲۱۸): ۱۹۹۶/۶

مجاهد، سید محمد: ۱۹۹۴/۱، ۱۹۹۴/۲

۲۰۹۱، ۱۹۹۴/۳

مجلسی، محمدباقر بن محمدتقی: ۲۰۴۶/۳

۲۰۴۶/۴، ۲۰۴۶/۱۵، ۲۰۶۹، ۲۱۲۵/۵

۲۱۶۶/۱، ۲۲۰۷/۲، ۲۲۰۷/۱۲، ۲۲۱۵/۲

مجوسی، بوالعباس: ۲۰۹۵

شیخ محسن: ۲۱۴۶/۱

محقق حلّی، جعفر (۶۰۲ - ۶۷۶): ۱۹۷۶، ۲۰۰۰

۲۰۱۱، ۲۰۳۱، ۲۰۶۰، ۲۰۶۱/۱، ۲۰۸۹/۱، ۲۰۹۴

۲۰۹۹، ۲۱۰۵، ۲۱۰۸، ۲۱۰۹، ۲۱۲۰، ۲۱۳۶

۲۱۵۹، ۲۱۹۲، ۲۲۰۸، ۲۲۳۲

محمد بن پیر علی (پیرگلی): ۲۰۴۵/۱

محمد بن حسین: ۲۱۳۸/۳

برهان الدین محمد بن کمال الدین حمید:

۲۱۳۳/۱

محمد بن فضل الله: ۱۹۹۶/۹

مسکویه رازی (۴۲۰م): ۲۲۸۹/۳

مسیحی ابوسهل، عیسی بن یحیی: ۲۰۷۱

مصطفی بن پیر محمد: ۲۲۹۶/۹

۲۲۷۶، ۲۲۶۳، ۲۲۰۷/۷

ق

قاضی زاده: ۱۹۹۹/۱، ۲۰۱۴، ۲۰۱۵

قزوینی، ملا خلیل بن الغازی: ۲۱۱۰

قزوینی الادیب، ملامحسن پسر محمد طاهر:

۲۱۲۷/۵

قسطابن لوقا: ۲۰۳۸/۳

قطب الدین، رازی: ۱۹۸۸، ۱۹۸۹/۱، ۱۹۸۹/۲

۲۰۰۱، ۲۱۳۳/۲، ۲۱۷۸، ۲۲۳۴

قطیفی، ابراهیم ابن سلیمان: ۲۲۰۰/۳

قمشهی، محمدتقی: ۲۰۴۶/۱

قمی، محمد حسین ابن بهاء الدین محمد: ۲۱۳۷

قمی، محمدرضا: ۲۱۴۸

قمی گیلانی، ابوالقاسم بن محمدحسن:

۱۹۹۶/۱۴، ۲۰۴۶/۸، ۲۱۴۹، ۲۱۶۳، ۲۱۸۴

۲۲۵۶

قوشچی، ملاعلی: ۲۰۰۴، ۲۱۴۲، ۲۱۵۳

۲۲۲۶/۶، ۲۲۲۶/۲

ک

کاتی، حسام الدین حسن: ۲۱۳۱/۲، ۲۱۳۸/۵

کاشانی، جمشید غیاث الدین: ۱۹۸۳/۶

کاشانی، عبدالرزاق: ۱۹۹۶/۸

کاشانی، محمود عزالدین: ۱۹۹۶/۱۷

کاشف الغطاء: ۲۱۴۶/۴

کاظمی، جواد بن سعدالله: ۲۰۷۹، ۲۱۳۴/۵

کرباسی، ابوالمعالی: ۲۰۴۶/۱۲

کرکی، علی محقق: ۲۰۱۲/۱، ۲۲۴۷/۹

کلباسی، ابن علامه: ۲۱۹۶

کلینی، محمد بن یعقوب (۳۲۹م): ۱۹۷۷

۱۹۷۸، ۲۰۴۹، ۲۰۸۵

کمیل بن زیاد: ۱۹۹۶/۸

مفید، محمد بن نعمان: ۲۰۳۹/۲، ۲۰۳۹/۵

۲۲۱۶/۳

مقداد سیوری، فاضل پسر جلال الدین عبدالله:

۲۰۷۷

مقدس اردبیلی، احمد (م ۹۹۳): ۲۱۷۹

موسوی عاملی، سید صدرالدین: ۲۱۴۶/۶

میبدی، قاضی حسین: ۲۰۳۷

میرداماد، محمدباقر استرآبادی حسینی (۹۵۹ -

۱۰۴۱): ۲۱۹۳/۱، ۲۲۲۵

ملا میرزا جان باغنوی: ۲۰۴۴/۴، ۲۰۵۹

میرک بخارائی، محمد بن مبارکشاه: ۲۱۹۳

ن

ناصر خسرو: ۱۹۹۶/۱۹

نجیب سمرقندی، نجیب الدین محمد بن عمر:

۲۲۵۰

نراقی، احمد (۱۱۸۵ - ۱۲۴۵): ۲۲۸۳

نراقی، ملامهدی بن ابوذر: ۲۱۷۶

نصرآبادی، محمدحسین: ۱۹۸۷/۵

النصرانی، فخرالدوله: ۲۲۹۶/۱

نطنزی، ادیب: ۲۲۳۱/۳

نقال (منغل)، نورالدین علی: ۲۰۴۶/۱۱

ابن نفیس قرشی، علی ماوراءالنهری: ۲۰۱۶

۲۰۲۰

نفیس کرمانی بن عوص: ۲۲۵۰

نوری، محمد بن محمد حسن: ۲۱۷۴/۲

نیاز شاعر نجفی: ۲۰۷۲

و

وزیر مغربی حسین بن علی (۳۷۰ - ۴۱۸):

۲۰۱۳

ابوالوفا بن معید: ۲۲۲۶/۱

ه

هدهدی، محمد بن منصور: ۲۱۳۴/۱

هرندی، عبدالعلی: ۲۰۴۶/۵، ۲۰۴۶/۶

۲۰۴۶/۱۸

هروی، محمد زاهد: ۲۱۷۸

هروی، ابونصر: ۲۱۳۲/۲

ابن هشام عبدالله بن یوسف نحوی (۷۰۸ -

(۷۶۱): ۲۰۲۳، ۲۰۶۷، ۲۰۷۳/۱، ۲۱۵۴

۲۲۲۴/۳

ابن هشام هدلی ولاء (م ۲۱۸) مؤلف دوم سیره

رسول الله: ۲۰۱۳

همدانی، میر سید علی بن شهاب الدین:

۲۲۰۰/۶

هولاکو: ۲۲۱۹/۲

ی

یزدی اردکانی، حاج حسین: ۲۰۴۰/۲

یوسفی: ۲۲۱۵/۱۰

۳ - نمایه نامهای پراکنده

آصیفه. کتابخانه ...	۱
آغا ذیمون (در کیمیا): ۱۲۵، ۷۴۳	آبادهای، محمد جعفر (م ۱۲۸۰): ۳۰۶
آقا، ملامحمد مهدی: ۴۴۸	آخوند، ملافتح الله: ۴۶
آقا بزرگ طهرانی (صاحب ذریعه): ۶۲، ۲۶۷،	آداب البحث عضدی: ۳۵۹، ۳۶۰، ۳۸۳، ۳۸۴
۶۳۰، ۶۰۷، ۵۵۲، ۳۱۴	آداب البحث ← آدابه
آق قوینلو، یعقوب: ۴۸۵	آداب تصوف: ۵۶۶
آلات رصد: ۱۳	آداب الحج: ۲۴۵
آل عباس: ۶۹۴	آداب ذبح: ۱۹۳
آلمانی: ۸۶، ۶۶۴، ۶۸۰	آداب عباسی: ۵۵۳
آیه الکتابه: ۱۱۱	آداب العشرة: ۱۱۳
آمدی، سیف الدین: ۶۲۱	آداب عضدی: ۳۶، ۳۸۴
آملی اصفهانی: سلطان العلماء خلیفه سلطان	آداب الفاضل شمس الدین: ۳۶۱، ۳۶۲
مرعشی محمد (۱۰۰۱ - ۱۰۶۴)	آداب القراءة: ۱۱۳
آملی حایری، محمد شریف پسر ملاحسن علی:	آداب المتعلمین: ۳۷
۲۶۷	آدابه: ۳۶۰، ۳۸۳، ۳۸۴
آوی، شمس الدین محمد: ۱۱۸، ۲۷۹	آدم (ع): ۱۶۱
آونی، جمال الدین احمد بن بلکو: ۱۱۸	آدمی، سهل رازی بن زیاد: ۶۵۰
آیات الاحکام: ۵۱۶	آذربایجان: ۲۰۴، ۵۸۹
ابان بن عثمان: ۶۴۸، ۶۵۰	آرانی کاشانی، محمد علی بن محمد حسن:
الابحاث فی تقویم الحوادث: ۱۳۷	۴۳۳، ۴۳۴، ۶۴۹
ابراهیم (شیخ...): ۶۴۵، ۶۵۱	آستانه: ۲۱۷
محمد ابراهیم: ۳۲۶، ۴۳۰	آستانه رضوی: کتابخانه...
ابراهیم بیگی: ۵۹۹	آشتیانی، سید جلال: ۵۲۷
ابراهیم ابن محمد حسن: ۶۵۶	آصف میرزا: ۳۰۵

- ابراهیم بن حسین بن علی: ۲۸۲
 ابراهیم خلیل: ۶۶۴
 ابراهیم بن هاشم: ۶۴۸، ۶۵۰
 ابراهیم بن یغوش بلکاملکی الختئی: ۴۶۲، ۵۷۵
 ابعاد و اجرام: ۱۲
 ابقراط: ۹۳
 ابن ابی‌الحدید: ۱۵۸، ۱۵۹
 ابن بابویه قمی، ابو جعفر محمد بن علی: ۲۱۶، ۲۷۱، ۴۰۶، ۴۱۵، ۴۱۸، ۴۵۵، ۵۰۲، ۵۴۲
 ابن حاجب: ۲۱۰
 ابن یوسف شیرازی: ۲۶۸، ۶۱۶، ۷۳۶، ۷۳۷
 ابوالمعالی: ۱۷۶، ۴۸۹
 ابن ملکبا بغدادی، ابوالبرکات هبة‌الله (م ۵۴۷): ۴۸۳، ۷۳۳
 ابوریان، محمد علی: ۴۹۷
 ابوعلی محمد: ۴۵۱
 ابهری، عبدالغفار: ۵۶۰، ۵۶۲، ۵۶۳، ۵۶۵، ۵۶۷
 الابهری، اثیرالدین مفضل بن عمر: ۱۲۹، ۱۳۰، ۳۶۶، ۳۸۶، ۴۸۴، ۷۲۵، ۷۵۵
 ایباری (استاد): ۸۱، ۸۵
 ایوردی: ۳۸۳، ۳۶۹
 اتصال الوصیه: ۶۶۴
 اثنی عشریه حجیه: ۶۳۵
 اثنی عشریه صلاتیه: ۶۳۵، ۶۳۶، ۶۳۷، ۷۳۵
 اثنی عشریه صومیه: ۶۳۵، ۶۳۷
 الاثنا عشریات فی المدایح: ۲۴۲
 اثبات التلقین و شرح احوال الیقین (فارسی): ۵۶۱، ۵۶۰
 اثبات الجوهر المفارق (کتاب): ۷۵۳
 اثبات الذات و الصفات: ۷۰
 اثبات العقول (العروس): ۵۸۳
 اثبات فرقه ناجیه: ۵۰۵
 اثبات النبوة و تأویل مرامیزهم: ۵۷۷، ۶۷۶
 اثبات الواجب احمد دشتکی: ۷۲۶
 اثبات السوایب دوانی: ۷۰، ۳۰۵، ۳۲۵، ۶۹۳، ۷۰۰، ۷۰۲، ۷۲۹، ۷۵۳
 اثبات الواجب جدید دوانی: ۶۹۳
 اثبات الواجب صدرا: ۷۲۶
 اثبات حدوث عالم: ۲۱۳، ۵۲۷
 اثبات واجب و اصول دین: ۱۵۵، ۱۶۰
 اثبات واجبه نیریزی: ۷۰
 اثبات وجود: ۵۸۳
 اثولوجیا: ۵۰، ۳۰۸، ۴۹۴، ۵۸۲
 الاثیریه (رسالة): ۷۵۵
 اجازه عطاء الله بن فضل الله: ۷۵۳
 اجازه بزرگ: اجازه کبیره
 اجازه کبیره عبدالله شوشتری: ۱۱، ۹۰، ۱۸۲، ۱۸۳، ۲۴۲
 الاجارة (کتاب...): ۱۰۶
 اجتهادیه (رساله...): ۷۱۱
 الاجتهاد و الاخبار (از بهبهانی): ۳۴۲، ۶۸۵
 اجری یزدی: ۳۰۴
 اجماع: ۳۳۱
 احادیث پراکنده از وافی: ۴۶۴
 احادیث نبویه: ۹۹
 احسا: ۳۹۴
 احسائی، احمد بن زین‌الدین: ۵۴، ۱۹۱، ۱۹۲، ۱۹۳، ۳۹۴، ۳۹۵، ۴۶۳، ۴۶۴، ۴۶۹، ۴۷۰، ۴۷۱، ۴۷۳، ۵۴۰
 احسن تقویم: ۱۳۱

- احسن الکبار: ۴۱
 احکام الاحکام فی اصول الاحکام: ۶۲۱
 احکام جاهلیت: ۱۷۲
 احمد میرنظام‌الدین: ۷۱
 احمد بن مولی تاجی: ۴۷۷
 احمد ثالث (کتابخانه...): ۵۷۸، ۵۷۹، ۵۸۰، ۵۸۹
 احمد بن ادريس: ۱۶۰، ۶۶۲
 احمد پاشا: ۱۶۲، ۱۶۵
 احمد بن ابی‌جامع: ۲۸۱
 احمد، بو جعفر: ۱۱۱
 احمد بن حسن: ۵۳۶، ۵۳۸
 احمد بن حسین: ۹۳
 احمد بن حسین بن ابراهیم: ۱۰۲
 احمد بن دشتی: ۳۱۷
 احمد بن سهل: ۹۹
 احمد بن عثمان: ۳۵۷، ۳۵۸
 احمد بن محمد: ۷۰۸
 احمد بن محمد بن علی بن الحکم: ۲۱۷
 احمد بن محمد بن عیسی بن الحسن بن علی: ۲۱۷، ۵۰۴، ۶۴۸
 احمد بن مصطفی: ۳۸۷
 احمد نگر (شهر...): ۳۲۵
 احمر، یعقوب بن صالح: ۵۱۱
 احياء علوم‌الدین: ۲۸۳، ۳۸۶، ۵۳۱
 اخبار الحسن (ع): ۳۷، ۴۳
 اخبار علی بن الحسین: ۳۷، ۴۳
 اخبار حکمای قفطی: ۳۱۹
 اخبار الزهراء فاطمه (س): ۴۳
 اخبار فاطمة الزهراء: ۳۷، ۴۳
 الاخبار و الاجماع: ۴۱۱
 اخباری، محمد ← نیشابوری اخباری، محمد (۱۱۷۸ - ۱۲۳۲)
 اختصار المجسطی: ۲۳۲
 الاختصاص: ۴۱
 الاختلافات: ۳۱۶
 اختلافات ملكية بين دو همسایه: ۷۱۰
 اختلاف الناس فی امر النفس و العقل: ۵۷۳
 اختلاف فی اللفظ: ۱۱۲
 اختیارات قمر: ۵۹۲
 اخشید: ۱۵۹
 اخطب خوارزم: ۵۴۶
 اخگر، قاسم علی بیگ: ۱۲۰، ۱۲۱، ۱۲۳، ۱۲۶
 اخلاق ناصری: ۱۳۷، ۱۳۸
 ادب الخواص: ۸۴
 ابن ادريس، محمد (۵۴۳ - ۵۹۸): ۲، ۳۱۷، ۴۱۶
 ادعیه (کتاب...): ۲۱۹
 الادعية الثلاثون: ۲۴۶
 ادعیه زین‌العابدین: ۳۱۵، ۳۱۶
 ادعیه محمد زمان ساروی (ترجمه کتاب...): ۵۲۳
 ادیب نطنزی، حسین بن ابراهیم: نطنزی، ابو عبدالله حسین بن ابراهیم
 ادله اربعة سيد مهدي: ۶۸۸
 ارانی کاشانی، محمد حسین بن حاج محمد قاسم: ۵۵۸، ۶۴۹
 اربعین: ۴۴۶، ۴۷۵
 اربعون حدیثا: ۲۴۶
 اربعون سورة تورات: ۵۰۳
 اربعینات: ۳۰۵
 اربیل: ۱۲۳

۶۸۱	ابوعلی محمد ارتضا ابن احمد: ۴۵۱، ۴۵۳
	الارث: ۱۷۱
	ارث کتاب...: ۱۶۶، ۲۸۹
	ارجانی، فارس بن سلیمان: ۴۷۴
	ارجستانی، ملاصادق: ۲۱۴
	ارجانی، ابومنصور: ۶۱۴
	ارجوزه: ۱۸۲
	ارجوزه (منظومه): ۹۱، ۱۴۸
	ارجوزه در اخلاق: ۲۴۱
	ارجوزه در اسطرلاب: ۲۴۲
	ارجوزه در بیان: ۲۴۲
	ارجوزه در تجوید: ۲۴۲
	ارجوزه در حکمت: ۲۴۲
	ارجوزه در خط: ۲۴۱
	الارجوزة الرحبية فی الفرائض: ۱۵۰
	ارجوزة فی الرضاع: ۴۰۶
	ارجوزه در صرف: ۲۱۹
	ارجوزه در طب: ۲۴۲
	ارجوزه در عرفان: ۲۱۹
	ارجوزة فی الفرائض: ۱۵۰
	ارجوزه در فقه: التحفة القوامیه فی فقه الامامیه
	ارجوزه در فقه: ۲۱۹
	ارجوزه در کلام: ۲۱۹
	ارجوزه در معانی و بیان: ۲۱۹
	ارجوزه در منطق: ۲۱۹
	اردبیل: ۷۵۲
	اردبیلی: ۴۴۶
	الاردبیلی، ملا آقا حسین: ۷۴۹
	اردبیلی، کاظم بن عبدالحسین: ۳۹۰
	اردبیلی، محقق: ۴۰۸، ۷۱۲، ۷۲۰
	اردبیلی، محمد بن عبدالغنی (م ۶۴۷): ۳۸۵،
	۶۸۱
	اردستانی، محمد صادق: ۴۱
	اردکانی یزدی (میرزا قاضی...): ۵۱۴
	ارزاقی (رساله فی...): ۵۷۷، ۵۷۹
	ارس: ۱۲۶
	ارسطوطالیس: ۱۲۶، ۲۱۵، ۳۰۰، ۳۰۲، ۳۰۷
	۳۴۹، ۷۴۴
	ارسطو عند العرب تألیف بدوی: ۵۷۴، ۵۷۵
	۵۸۱، ۵۸۲
	ارشاد الازهان الی احکام الایمان: ۷۳، ۲۲۳
	۲۳۱، ۲۵۱، ۴۳۸
	ارشاد الزراعة: ۳۶۷، ۳۶۸
	ارشاد الطالبین الی نهج المسترشدين: ۲۴۶
	ارکین: ۵۷۸، ۵۸۰
	إلهی اردبیلی، حسین بن عبدالحق: ۷۴۸
	ارموی، سراج الدین محمود بن بوبکر بن احمد:
	۶۰۸، ۶۲۳، ۷۳۳
	۶۲۳
	ارومیه: ۷۲۰
	ازاحة العله: ۳۹
	ازالة الشکوک فی النبوة و تأویل رموزهم و
	امثالهم (فی...): ۵۸۶
	اساس الاقتباس: ۷۲۴
	اساس القواعد: ۷۵۳
	ابو أسامة: ۲۵۸
	اسامة بن زید: ۱۰۱
	الاسباب و العلامات: ۲۹، ۶۴۴
	ابن اسباط: ۵۱۱
	اسپند میرزا: ۳۴۹، ۶۹۹
	استانبول: ۲۲۷، ۳۱۰، ۶۲۶، ۶۹۷، ۷۳۲، ۷۵۶
	استبصار (کتاب...): ۲، ۶۵۹

استدراک الوسائل: ۲۰۶	اسحاق بن محمد المقرئ: ۴۴
استرآباد: ۳۷۸، ۵۴۰	اسدالله: ۲۳
استرآبادی: ۲۶۰، ۴۴۵، ۶۹۰	اسدالله بن محمد باقر (م ۱۲۸۰): ۳۰۷
استرآبادی، امین: ۶۹۰	اسدالله بن ابوالمعالی: ۲۰۰
استرآبادی، جلال: ۶۶۸	اسدالله بن حاجی: ۲۳۹
استرآبادی، رضی الدین محمد بن الحسن	اسد بن لیث: ۷۰۴
(م ۶۸۶): ۲۵۹، ۳۲۷، ۴۲۰، ۴۴۱	اسدی، شهاب بن عبدربه: ۶۴۸، ۶۵۰، ۶۵۶
الاسترآبادی، فضل الله: ۲۷۹، ۳۴۸	اسرار الاطباء: ۲۵۱
استرآبادی، محدث: ۱۶۷	اسرار الصلاة: ۶۴۰
استرآبادی، میرزا محمد (م ۱۲۰۸): ۳۳۵، ۳۴۲	اسرار الطهارة: ۵۳۲
استرآبادی، محمد باقر: ۳۷۸	الاسطرلاب (رساله فی...): ۴۶۳
استرآبادی، محمد جعفر: ۴۴۷، ۵۴۰، ۶۶۵	اسطرلاب (صفيحه...): ۱۰، ۱۵، ۹۲، ۴۶۸، ۶۰۱
۶۶۶	۶۷۹، ۶۸۰
استرآبادی تهرانی، محمد جعفر بن سيف الدين:	اسطونس: ۱۴۸
۵۴۰	اسفار (کتاب...): ۳۰۶، ۵۸۲
استرآبادی نجفی، کمال الدین حسن بن	اسفراین: ۳۵۹
شمس الدین محمد بن حسن: ۲۴۷	اسفراینی: ۵۶۰
الاستشهادات: حقایق الاستشهاد	اسفرائنی، ابراهیم بن محمد بن عرب شاه:
استصحاب: ۳۳، ۳۸، ۱۶۵، ۳۴۰، ۴۱۰، ۴۱۳	۳۵۹
۴۱۵، ۴۱۶، ۴۱۹، ۶۴۳	اسفرائنی، عصام الدین: ۳۶۵
الاستصحاب و اشتراط بقاء الموضوع: ۱۶۶	اسفرائنی، نورالدین عبدالرحمان: ۵۶۴، ۵۶۵
۱۷۶	۵۶۷
استعاره: ۱۱۵، ۲۲۴، ۴۰۲، ۴۰۳	اسکافی، ابوعلی احمد بن الجنید: ۴۱۵
استقصاء البحث و النظر: ۱۹	اسکندر: ۵۸۲
استقصاء النظر: ۱۸، ۱۹	اسکندریه: ۴۹۴
استماع الغناء بالالحن: ۱۱۳	اسماعیل (شاه...): ۳۲۴، ۷۵۲
استهبانی، محمدرضا: ۴۲۴	محمد اسماعیل بیک: ۳۶۹
ابن اسحاق (۸۵ - ۱۵۰): ۸۰، ۸۱، ۸۲، ۸۴	اسماعیل، محمد: ۲۳۳
اسحاق اینجو (شاه ابو...): ۵۴۴	اسماعیل بن مشرف: طبیب اسماعیل...
اسحاق حسین علی: ۴۵۸	اسماعیل بن موسی: ۵۱
اسحاق بن عمار: ۶۴۸، ۶۵۵، ۶۵۶	اسماعیل بیگ محمد: ۳۶۷

اعتكافیه: ٦٦٦	ابن اعرابیان (فرقه...): ٥٦٤
الاعتماد: ٢٤٦	اصل الاصول: ٥٤١
الاعراب عن قواعد الاعراب: ٣٨٧، ٢٣٨	اصل الاصول فی شرح معالم: ٥٤٩
اعراب القراءات: ١١٤	اصلاح الخلط فی غریب الحديث: ١١١
اعراب القرآن: ١١٣	اصلاح الغلط: ١١٤
اعلام زركلی: ٣٨٦، ٢٣٢، ٤٤	اصلاح المنطق: ٨٤
اعلام الشيعة: ٥٢٧	الاصل الاصيل: ٣٠٧، ٣٠٥، ٣٠٢
اعلام النبوة: ١١٣	الاصم، يوسف: ٣٨٤
اعمال تقويم كواكب ثابتة: ٦٠٥	الاصول (كتاب...): ٦٠٧
اعمال ماههای مبارك رجب و شعبان و رمضان: ٥٠٣	اصول آصفیه: ٣٠٥
اعمال الهندسية: ٦٠٢	اصول اصيله: ٥١٠
الاغذية و الاشرية للاصحاء: ٦٤٤	اصول ابن حاجب: ٩٤
الاغذية للمرضى: ٦٤٤	اصول دين: ٦٣٥، ٥٥٦، ٣٧٥
افسانه تلمودی اصحاب كهف: ٦٤٢	اصول الدين فارسی: ٧٤٩
افشار، قاسم: ٣٠٤	اصول و فروع دين: ٦٣٥
افشار، لطفعلی: ٣٠٤	اصول العقاید (رسالة فی...): ٤٦٣
افشاریان: ٩١	اصول عملیه: ١٦٧
ابن افضل، حميد الدين: ٧٣٢	الاصول العملية الثلاثة: ١٦٥
افغانها: ٩١	اصول فقه: ٩١، ١٧١، ١٩٧، ٢٦٥، ٣٧٥، ٤٢٨
افلاطون: ٢١٤، ٢١٥	اصول کافی: ١٨٧، ٥١٦، ٥١٩
افلوطين: ٤٩٤	اصول المآب: ٤٠
افندی: ٣١٥، ٤٩٨، ٧٥٣	أصبيعه (ابن ابی...): ٢٣٢، ٢٧٤، ٣٠١
افندی، عبدالله (١٠٦٦ - ١١٣١): ٢٥٣، ٢٩١	اضحويه (كتاب...): ٢١٣، ٥٨٦
٣٠٣، ٥٥٢، ٧٥٢	اظهار الاسرار: ٧٠٧
افندی، نوح (م ١٠٧٥): ٢١٣	اظهار بر کوی: ٧٠٧
اقليدس: ٦٠٧، ٧٥٣	الاظهري، خالد بن عبدالله: ٣٨٧
اقليدس يوناني صوري نجان: ٦٢٥	اعتراضاتي بر صوفيه: ٥٠٣
اكتفاء القنوع: ٤٥١	اعتقادات: ١٣٩، ٤٦٣، ٤٦٦، ٥٠٢، ٥٠٤
الزام النواصب بامامة علي بن ابی طالب: ٥٤٢	اعتقادات صدوق: ١٣٤
٥٤٥	الاعتقادي: ٤٦٦

اشكوری، ابن كریلابی تقی عبدالکریم: ٢٢٩	اسماعیل پاشا بغدادی: ٢٩، ٤٠، ٤٣، ٤٩، ٥٥
اصالة البراءة: ٣٣١، ٣٤٠، ٤١٣، ٤٢١	٥٩، ٨٨، ١٤٥، ١٤٧، ١٥٢، ٥٠١، ٥٣٤، ٦٠٥
اصالة الصحة فی العبادات: ٣٣١	٦١٠، ٦٨٢، ٦٩٥، ٧٠٤، ٧٠٧، ٧٣٦
اصالة الطهارة: ٣٣١، ٣٤١، ٤١٣	اسماعیلیان: ٤٩٥
اصحاب اجماع: ٦٥٢	أسنا (شهر...): ٣١
اصحاب عده: ٦٥٠	اسنوی: ٦٠٨
اصحاب فيل: ٨٤، ٨٦	اسنوی، عبدالرحیم بن حسن: ٦٠٩
اصحاب كهف: ٦٤٢	اسنوی، محمد بن حسن: ٦٠٩
اصطلاحات رجال وافی: ٥٠٣	أسید بن خصیر: ٨
اصطلاحات صوفیه: ٤٩٤، ٥٠١	اشارات از ابن سینا: ٦٩٩
اصطلاحات صوفیه فارسی: ٤٩٤، ٥٠٢	اشارة: ١٠
اصطهباناتی، باقر بن محمد: ٥، ٦٧٨	أشباح امیرالمؤمنین: ٢٢٢
اصفهان: ٢٥، ٢٦، ٢٩، ٣٠، ٤١، ٧١، ١٦٦، ١٨٢	اشبیلی اندلسی، ابو محمد عیسی بن احمد بن
١٧١، ١٨٠، ٢٤٣، ٣٠٤، ٣٠٦، ٣٦٤، ٣٩٠	على لخمی: ٩٨
٥٤٩، ٥٨٩، ٦٤٩، ٦٥١، ٦٥٨، ٦٥٩، ٦٦١	اشتراک وجود (مسألة...): ٣٠٥
٦٩٠	الاشتراک فی الاصول: ٢٠١
اصفهانى: ٢٠٢	الاشتقاق: ١١٤
اصفهانى (سید...): ٢٠٢	اشراف (رسالة...): ١٣٤
اصفهانى، محمد تقی: ٢٢٨	اشراق هیا کل النور لكشف ظلمات شوا کل
اصفهانى، ابوالثناء: ٧٣٢	الغرور: ٧٢٩، ٦٩٤، ٥٠٠، ٤٩٨، ٢١٣
اصفهانى، حسین علی: ١٥٤	أشربه: ١١٢
اصفهانى، محمد شفیع: ٣٠٣، ٣٠٤	اشرف محمد: ٤٧٩، ٤٨٢
اصفهانى، شمس الدين محمود (٦٧٤ - ٧٤٩):	اشعب: ٤٧٤
٦٧، ٣٢٤، ٤٩٧	اشعری: ٦٩٧، ٧٠٠
اصفهانى، محمد علی: ٥٥٩	اشعری (قبيله...): ٦٥٣
اصفهانى، محمد بن علی: ٥٣٦، ٥٣٨	اشعری، حسن: ٧٢٧
اصفهانى، ملک محمد: ٦٠٧	اشعری، ابوالحسن علی بن اسماعیل (٢٦٠ -
اصفهانى، بونعیم (٣٣٦ - ٤٣٠): ١٨٣	٣٢٤): ١٥٦، ٣٤٦
اصفهانى قهپایه ای، علی اکبر: ١٣١	اشعری قمی، احمد بن محمد بن عیسی: ٥٠٣
الاصفهانى اللنجاني: ٢٠٢	٥٠٦، ٦٥٣، ٦٥٩
اصفى تفسیر فیض کاشانی: ٤	اشکال التأسيس: ٣٦٢، ٦٠٦

- الغیبیک بن شاهرخ (۷۹۶ - ۸۵۳): ۱۲، ۱۳، ۲۹، ۵۹، ۶۸، ۱۲۸، ۱۲۹، ۶۰۶، ۶۴۴
 الالفاظ المغربیة: ۱۱۱
 الالفین الفارق بین الصدق و المین: ۳۶۸، ۳۶۷
 الفیسه (کتاب...): ۲۱۸، ۲۲۰، ۲۲۱، ۴۳۹، ۶۱۲، ۶۱۹
 الفیه فی فقه الصلاة الیومیة: ۵۵۴
 الالوف (منظومه‌ای در کلام): ۲۱۹
 الهی اردبیلی: ۷۵۱، ۷۵۲
 الهی اردبیلی، کمال‌الدین حسین پسر شرف‌الدین عبدالحق: ۷۵۱
 الیا = علی: ۴۱
 الیآت فی القرآن: ۷۳۴
 اماسیه: ۷۲۲
 امالی: ۳۹۷، ۴۵۵
 امالی القرآن: ۶۱۱
 الامامة: ۴۲
 امامت (رسالة ترکی در...): ۷۵۳
 الامامة و السياسة: ۱۱۳، ۱۱۴
 امام جواد: ۵۰۶
 امام الحرمین، عبدالملک: ۵۶۱
 امام باقر (ع): ۱۹۳، ۴۱۲
 امام رضا (ع): ۲۹۸، ۴۴۲
 امام زاده قاسم: ۷۲۶، ۷۲۷
 امام شوشتری، محمدکاظم: ۶۸۰
 امام صادق (ع): ۵۱، ۱۰۷، ۴۶۵، ۴۷۵، ۵۵۳، ۶۵۲
 امام قائم: مهدی (عج)
 امام مبین: ۵۵۱
 امام هروی، ابوالحسن علی: ۵۶۱
 امان الاخطار: الامان من اخطار الاسفار
- الامان من اخطار الاسفار و الازمان ابن طاوس: ۱۳۱، ۱۳۳، ۴۶۵
 ام‌البراهین: ۳۷۳
 امتحان الاذکیاء: ۶
 امراض (رساله...): ۵۴۸
 الامرداس، شیخ سلیمان: ۸۵۸
 امل الآمل: ۳۹، ۱۲۳، ۳۰۵، ۳۳۳، ۵۴۵
 امین الدوله ابن تلمیذ: ۲۳۲
 امیرالمؤمنین (ع): علی بن ابی طالب (ع)
 امین عبدالعال ابن محمد: ۶۲۲
 انجدانی اسماعیلی، طاهر: ۳۲۴
 انجیل اهل البیت: ۳۱۶
 اندلس: ۶۱۹
 اندلسی: ۵۸۹
 اندلسی، ابوالبقاء: ۷۰۶
 اندلسی، ابن عبدون عبدالحمید: ۱۲۴
 اندلسی، ابی محمد عیسی بن علی بن احمد: ۹۹
 اندیایوی، سعد بن غانم: ۶۱۲
 انصاری، جمال‌الدین عبدالله: ابن هشام عبدالله بن یوسف
 انصاری حلی: قطان انصاری حلی، شمس‌الدین محمد...
 انصاری، خواجه عبدالله (م ۵۸۱): ۵۰۱
 انصاری، مرتضی (۱۲۱۴ - ۱۲۸۱): ۳۸۸، ۴۰۷، ۴۰۸، ۶۷۳، ۷۱۵، ۷۱۸، ۷۱۹
 انصاری مصری، زکریا بن محمد (م ۹۲۶): ۲۲۷
 انصاف تألیف ابن سینا: ۵۸۱
 انقاذ البشر من الجبر و القدر: ۱۹
 انموذج زمخشری: ۳۸۵، ۶۸۰، ۶۸۱
 انموذج العلوم فناری: ۷۵۶

- انموذج البیب فی خصائص الحیب: ۳۷۲، ۳۷۶
 الانواء: ۱۱۲، ۱۱۴
 انوار الاشراف: ۲۱۹
 انوار البدین: ۱۷۵، ۳۹۵، ۳۹۶
 انوار التنزیل: ۲۴۰، ۳۶۳، ۶۰۸
 انوار جلالیه: ۱۳۸، ۲۴۶
 انوار الدرر فی ایضاح الحجر (کتاب...): ۷۴۳
 انوار عبدالله نگارنده ده جلد فهرست نسخ خطی کتابخانه ملی ایران: ۲۵، ۳۱، ۶۱، ۱۸۶، ۱۹۷، ۲۱۷، ۲۵۵، ۳۲۷، ۳۶۱، ۳۶۳
 انوار التنزیل: ۲۴۰، ۳۶۳، ۶۰۸، ۳۶۶، ۳۶۹، ۴۶۲، ۵۳۱، ۵۴۴، ۵۵۲، ۵۵۵
 انوار جلالیه: ۱۳۸، ۲۴۶، ۶۱۸، ۶۲۰، ۶۳۰، ۶۷۶، ۷۲۵
 اوارجی، هارون بن عبدالعزیز: ۸۲
 اوحالدین (شیخ...): ۵۶۶
 اوراد فتحیه: ۵۰۳، ۵۰۷
 اوصاف الاشراف: ۱۳۷، ۱۳۸
 اولجایتو: ۱۹
 اوقاف القرآن: ۶۴۷
 اهوازیه: ۴۶۴، ۴۷۵
 اهلیجة: ۴۶۵
 ایاصوفیه: ۵۷۹، ۵۸۹
 ایجی، عضدالدین قاضی عبدالرحمان بن احمد (۷۵۰-۷۵۶): ۹۳، ۹۴، ۹۵، ۹۶، ۱۹۷، ۳۵۷، ۳۵۸، ۳۵۹، ۳۶۰، ۳۶۱، ۳۶۴، ۳۶۵
 ۳۸۳، ۴۲۷، ۶۲۱
 ایران: ۷، ۲۴، ۲۶، ۳۳۲، ۳۴۶، ۳۴۹، ۴۹۷، ۵۴۰
 ایرانشهری، ابوالعباس فیلسوف: ۴۸۳
 ایروانی، محمد شفیع بن آقا محمدبک: ۵۲۳، ۵۲۴
 ایروانی، فاضل (م ۱۳۰۶): ۳۸۸
 ایساغوجی از فرقیوس: ۳۶۶، ۳۸۵، ۵۸۱، ۷۲۴، ۷۲۵، ۷۵۵، ۷۵۶
 ایضاح براهین مستنبطه: ۵۷۷
 ایضاح الحجر کیمیا: ۱۴۵، ۱۴۷
 ایضاح المقاصد علامه حلی: ۴۸۴
 ایضاح المکتون اسماعیل پاشا: ۷۰۷
 الایمان و النذور و الکفارات: ۲۶۱
 ایناس: ۸۴
 ایوبی، صلاح: ۴۹۵
 ایوبی، ملک ظاهر پسر صلاح‌الدین: ۴۹۵
 ایوبی، ملک ناصر داود بن ابوالفضل: ۶۱۱
 ب
 باب حادی عشر: ۲۴۴، ۲۴۵، ۵۵۴، ۵۵۵
 بابرشاه (سلطان محمد): ۵۴۸
 ابن بابویه صدوق، محمد بن علی بن حسین (ابوجعفر): ۱، ۳۹، ۱۳۹، ۱۴۰، ۱۶۸، ۱۷۵، ۲۱۵، ۲۱۶، ۲۲۲، ۴۱۸، ۵۰۲، ۵۰۴، ۵۲۹، ۵۴۲، ۵۴۴، ۶۶۲
 بابویه القمی، علی بن الحسین: ۱۳۸، ۳۳۴
 ۴۱۶، ۵۲۲، ۵۲۸
 با بیان (مذهب...): ۵۶۴
 بادکوبه: ۴۶
 بادلیان: ۵۷۳، ۵۷۹
 باغسوی شیرازی، ملا میرزا جان حبیب‌الله: ۱۵۷، ۲۱۰، ۲۵۳
 امام باقر (ع): ۱۹۳، ۴۱۲
 محمد باقر بن محمد اکمل: ۳۳۵، ۳۴۱، ۴۱۴
 الباقر بن الحاج محمد صالح بن شیخ محمد (نورالدین محمد): ۴۷۹
 باقرالعلوم: ۴۴۲

- بروژ، محمد باقر: ۳۷۲
بروژ الساعة: ۱۳۳، ۱۳۴
بروسه: ۵۹، ۷۵۶
بروسی، عبدالله بن حسین بن محمود: ۵۹۶
بروکلمان: ۵۷۸
بروکلمان سوپلمان: ۳۰۱
برهان الدین: ۳۷۱
برهان الدین محمد بن کمال الدین حمید: ۳۶۹، ۷۵۷
البرهان فی اسرار المیزان: ۱۴۵
برهان الدین محمد بن کمال الدین حمید: ۳۶۹، ۳۷۰
برهان العصمة: ۲۱۹
برهان فی علامات المهدي آخر الزمان: ۵۹۴
البرهان القاطع و النور الساطع: ۳۰۵
بریا = علی: ۴۱
بریگ = علی: ۴۱
بزدوی: ۶۸۲
بسامة الكبرى: ۱۲۴
بسطامی، رضی الدین: ۵۶۴
بسطامی، نوروز علی: ۷۱۵
بشارة الشیعه: ۵۰۳، ۵۱۰
بشارة المصطفى: ۴۷۵
بشروی خراسانی، عبدالله بن محمد: فاضل تونی
بصائر: ۶۶۹، ۷۵۰
بصائر الانوار: ۴۱
بصره: ۱۱۰، ۳۹۴، ۶۵۲
بصری، ابو حسن: ۶۰۸
بصری، ابی الحسین: ۷۲۷
ابوبصیر: ۷۵، ۶۴۸، ۶۵۰
- بطليموس يونانی: ۱۱، ۶۲۷
بغا: ۷
بغداد: ۸۲، ۸۳، ۱۱۰، ۲۳۱، ۳۰۱، ۴۸۰، ۴۸۳، ۴۹۵، ۵۵۶، ۵۶۲، ۵۸۹
ابن بغدادی، ابوالحسن احمد بن علی: ۴۵
بغدادی، اسماعیل پاشا: اسماعیل پاشا بغدادی
بغدادی، فیض الله: ۳۲۴
بغدادی، مجد الدین: ۵۶۴
بغوی الفراء، حسین بن مسعود: ۷، ۵۴۶
بغیة الباحث: ۱۵۰
بغیة الخبير فی طلب الاکسیر: ۱۴۵
بغیة الراغب فی شرح مرشدة الطالب: ۱۵۲
بغیة الوعاة: ۳۱۷
ابوالبقاء: ۷۰۶
بقاء النفس الناطقة: ۵۷۷
بقراط: ۸۹، ۹۳، ۹۷
بقراط: عبدالرحمان بن علی
بقرة (سوره...): ۱۱۶، ۵۴۰، ۷۳۵
بکاء، سید محمد: ۴۷۳
ابوبکر: ۱۰۱
بکیه، ابراهیم: ۵۹۳، ۵۹۴، ۵۹۶، ۵۹۸، ۶۰۰
بلادی، محمد پسر احمد بحرینی: ۳۹۷
بلاغ در شرح اقلیدس: ۶۲۶
بلاغی النجفی، ابراهیم بن حسین: ۴۳۸
بلخ: ۱۷
بلخی، شقیق: ۱۰۷
بلخی، ابوالقاسم: ۱۵۹
بلوغ الارب فی شرح شذور الذهب: ۲۲۷
بلیناس: ۱۲۶، ۱۴۸
بمبئی: ۷، ۱۲۵، ۴۷۴، ۵۳۴، ۶۴۰
بنابی، هادی (۱۲۸۱م): ۴۰۷

- محمد باقر ابن شیخ علی طیب: ۹۸
بایزید، خلیفه عثمانی: ۷۰۰، ۷۰۱، ۷۵۶
بحار الانوار مجلسی: ۳۷، ۳۹، ۵۲، ۱۵۹، ۱۸۵، ۲۰۶، ۲۳۰، ۴۶۵
بحرانی، سعید: ۷۰۹
بحرانی، صالح بن عبدالکریم: ۲۲۸
بحرانی، میثم: ۲۴۶
بحر الدقایق و یم الحقایق: ۱۹۹
بحر العلوم: ۱۸۰
بحر العلوم، مهدی: ۲۸۹، ۴۰۳، ۴۱۲، ۴۱۴، ۵۴۹، ۶۸۸
بحر العلوم بروجردی: ۱۸۲
بحر العلوم بروجردی نجفی: ۱۸۰
بحر المحبة: ۵۳۴
بحر المذهب: ۵۶۱
بحرین: ۳۹۴
بحرینی: ۱
بحرینی، احمد: ۳۹۷
بحرینی، شیخ حسین: ۱۷۵
بحرینی، شیخ یوسف: ۷۱۲
بخارا: ۵۸۴
بخاری، عنایت الله: ۴۸۵
بخاری، محمد بن اسماعیل: ۷۲۰
بخاری، محمد بن مبارکشاه: میرک بخاری، محمد بن مبارک شاه
بخاری، محمد بن محمد بن محمود: ۵۷۰
بداء: ۳۷، ۵۱، ۲۰۰
بدایع الافکار: ۶۷۳
بدایع الانشاء: ۳۵۲
بدائع الحکم: ۳۰۶
بدایة النهاية: ۱۳۰
- بدایة الهدایة: ۱۳۰، ۱۳۱، ۱۳۲، ۱۳۳، ۲۵۵، ۳۸۸
بدء الخلق: ۴۶۵
بدر: ۱۰۱
البدر المنیر فی خواص الاکسیر: ۱۴۵، ۸۵۹
بدلیسی، عمار یاسر: ۵۶۴
بدوی، عبدالرحمان: ۵۷۴، ۵۷۵، ۵۸۱، ۵۸۲
بدیع، محمد (۲۱ شعبان ۱۳۱۸): ۳۰۶
بدیع الاصول: ۲۱۹
بدیعه: ۶۷۲
برابی حسنی، غالب ابن سالم: ۳۶۴
بردعی: ۳۶۹
بردونی، احمد: ۱۱۲
برغانی، عبدالحسین بن محمد علی: ۱۹۰
برقی، علی اکبر: ۵۸۵
برقه رود: ۶۵۹
برقی، احمد: ۶۴۸، ۶۵۱، ۶۵۲، ۶۵۹
برقی بن عیسی: ۵۱۱
برقی، محمد: ۶۵۸
برقی، محمد بن احمد: ۲
برقی، محمد بن خالد: ۶۴۸، ۶۵۱
ابوالبرکات بغدادی: ابن ملکا...
برکوی، زین الدین محمد بن پسر علی
محبی الدین: ۶، ۴۹، ۵۷، ۷۰۷
برلن: ۱۱۲
برمکی، نیشابوری، ابوالحسن
برمکی، یحیی: ۴۹، ۵۷
بروجرد: ۱۸۱
بروجردی، سید علی: ۱۸۰
بروجردی، محسن: ۲۷۶
بروجنی، ملک محمد: ۲۷۳

- بند فرو: نیشابوری، ابوالحسن
بنیاد فرهنگ ایران: ۶۱۶
بنی ظفر: ۸
بنی عباس: ۷۰۱
بورق الحکماء: ۷۴۴
بوزجانی، ابوالوفا: ۶۰۲، ۶۰۳
البونی شیخ امام محیی‌الدین احمد بن علی:
۱۰۹
بهاء الدوله دیلمی: ۷۲۸
بهاء‌الدین بن نظام‌الدین احمد: ۲۵۱
بهائی، محمد بن حسین (شیخ...): ۸، ۱۵، ۱۶، ۱۹۲، ۱۴۰، ۱۴۱، ۱۴۳، ۱۴۴، ۱۶۶، ۱۷۸، ۲۲۶، ۲۲۹، ۲۴۱، ۲۵۰، ۳۰۳، ۳۱۷، ۳۳۵، ۳۶۳، ۳۷۷، ۳۷۸، ۳۸۲، ۳۸۸، ۴۴۵، ۴۴۶، ۴۶۵، ۴۷۹، ۴۸۰، ۴۸۲، ۵۱۵، ۵۵۳، ۵۹۰، ۵۹۲، ۶۰۱، ۶۰۵، ۶۲۰، ۶۳۵، ۶۳۶، ۶۵۸، ۶۷۹، ۶۸۰، ۷۱۰
بهبهانی: ۱، ۱۹۳، ۳۳۰، ۳۳۵
بهبهانی، باقر (۱۱۸۱ - ۱۲۰۶) (معروف به
و حید): ۱۷۱، ۲۳۱، ۲۶۳، ۲۸۹، ۳۳۲، ۳۳۷، ۳۴۰، ۳۴۳، ۳۸۸، ۳۹۴، ۴۰۸، ۴۱۳، ۴۱۴، ۴۱۵، ۵۵۸، ۶۴۳
بهبهانی (رساله...): ۱۹۳
بهجة المرضیة فی شرح الالفیة: ۱۰۳، ۲۱۸، ۵۹۳
البهجة فی المنطق: ۵۷۷
بهرامی، عبدالرحیم بن شمس‌الدین: ۳
بهمینار، احمد: ۲۶۳، ۵۷۳، ۵۷۵، ۷۵۰
بیارجمندی، محمد رفیع ابن حبیب‌الله: ۵۰۳، ۵۰۵
بیاض کمالی: ۴۵۰
بیاضی، علی بن محمد بن یونس بنساطی
- (م ۸۷۷): ۲۶۴
بیاض السابری، عمر بن یزید: ۶۵۰
بیان: ۱۷۵
بیرجندی، عبدالعلی بن محمد بن حسین: ۵۹، ۴۲۸، ۴۲۹، ۴۳۰
البیرو و احکامه (رسالة فی...): ۲۱۹
بیرونی، ابوریحان: ۵۸۰، ۶۰۲، ۶۰۷، ۶۹۵، ۷۰۱
بیست باب اسطرلاب: ۱۶۴، ۴۲۸، ۴۲۹
بیضاوی، عبدالله بن عمر: ۶، ۲۴۰، ۳۶۳، ۴۴۵، ۴۹۷، ۶۰۸، ۶۰۹، ۶۸۲
بیهقی، احمد بن حسین: ۵۶۱
پ
پاسخ ابن سینا به بوسعید بوالخیر: ۵۷۷
پل کراوس: ۵۸۱
پیامبر (ص) (محمد): ۲۲، ۲۲۰، ۳۷۷، ۴۱۰
پیرزاده، محمدرفیع: ۳۰۴
پیرگلی، زین‌الدین محمد بن پیر علی پیرگلی،
محمد بن پیرعلی: ۱۶۲
محیی‌الدین: ۶، ۱۶۲
ت
تأثیه: ۵۰۱
تایحوزی: ۳۸۴، ۳۸۷
تاج‌الدین سعیدی اردبیلی: ۶۱، ۳۶۱
تاج‌المصادر: ۲۵۴، ۳۲۸، ۵۹۲
تاج‌المناقب: ۵۷۲
تاریخ آل مظفر: ۵۴۴
تاریخ الاکاسرة: ۵۷۲
تاریخ الحکماء فقطی: ۲۳۲
تاریخ الخلفاء: ۲۵۸
تاریخ بدر در توصیف مردمان معاصر: ۵۷۲
تاریخ بحرین: ۵۴۵

- تاملات: ۴۱
تأویلات القرآن: ۴۹
تأویل الرؤیا: ۱۱۳
تساویل المشکل الذی ادعی علی القرآن لابن
قتیبة (۲۱۳ - ۲۷۶): ۱۰۹، ۱۱۵
تأویل مشکل الحدیث: ۱۱۲
تأویل مشکل القرآن: ۱۱۱، ۱۱۳، ۱۱۴
تبالی، حسن شاه (۹۰۵م): ۳۵۴
تبریز: ۱۹۲، ۳۰۵، ۳۲۴، ۳۵۴، ۵۶۴، ۶۸۲، ۶۹۴، ۶۹۵، ۶۹۶
تبریزی، محمد حسین بن محمد: ۴۹۲
تبریزی، ابن حاج خدابخش: ۴۴۲
تبریزی، رجبعلی: ۳۰۰، ۳۰۳، ۳۰۵، ۳۰۷، ۵۵۱، ۵۵۲
تبریزی، محمد رحیم: ۴۲۳
تبریزی، محمد شمس‌الدین: ۳۶۰
تبریزی، محمد صادق: ۳۶۴، ۳۶۶، ۴۲۶
تبریزی، عبدالکریم: ۴۲۷
تبریزی، محمد کاظم: ۲۲۶
تبریزی، صدرالدین محمد بن محب علی: ۵۵۲، ۵۵۳
التبیین فی علم البیان: ۷۰۴
تتمیم امل الآمل: ۳۰۵، ۷۰۲
تجارب الامم مشکویه: ۷۲۸، ۷۵۰
التجارة (کتاب...): ۱۰۶، ۲۸۴، ۴۶۱
تجربة: ۲۷، ۶۹، ۶۲۶
التجربة من التلخیص (کتاب...): ۲۵، ۲۷، ۲۸
تجريد الاعتقاد: ۶۶، ۴۹۲، ۴۹۳
تجريد الکلام: ۶۶، ۶۷، ۶۸، ۶۹، ۴۳۷
تجلیات: ۲۱۹
التجوید (کتاب...): ۵۳۸
تجوید البراعة: ۲۴۶
تجوید قرآن شرطیة: ۹۱
تجوید قرآن به فارسی (رساله در...): ۵۳۶
تجوید قرآن ناشناخته عربی: ۷۳۴، ۷۳۵
تجہیر: ۷۰۵، ۷۰۶
تحصیل السعادة: ۵۷۷، ۵۸۳
تحریر: ۲۲۳، ۶۱۸
تحریر التقرير در مناظره: ۲۵۸
تحریر القواعد المنطقية فی شرح الشمسية: ۲۳، ۲۴، ۶۵، ۴۳۳، ۴۳۴، ۴۳۲، ۶۳۲، ۷۴۸
تحریر قوانین در آداب بحث: ۲۵۸
تحریر العقاید: ۶۶
تحریر العقلاء: ۶۴۳
تحریر اقلیدس: ۶۲۷، ۷۵۲
تحریر اصول هندسه و حساب: ۶۲۵، ۶۲۶
تحریر مجسطی: ۶۲
تحفة الابرار: ۱۷۱، ۱۸۰
تحفہ بهیة: ۱۵۰
تحفہ رضویہ در شرح صحیفہ سجادیہ: ۵۱۶
تحفہ سامی: ۷۵۲
التحفة القوامیة فی فقه الامامية: ۹۲، ۲۴۲
تحفہ محمدیہ در فروع علم هیئت: ۵۱۶
التحفة المرسله: ۳۷
تحفة المؤمنین: ۴۶۳، ۴۶۸
التحیات الطیبات: ۲۴۲
تذکره: ۶۱، ۹۰، ۱۴۳، ۱۶۷
تذکره شعراي معاصرین: ۴۴۴
تذکره نصرآبادی: ۳۰۴
تذکره نصیریہ: ۶۳، ۱۰۴، ۳۲۵
تذکره در هیئت: ۶۲
تراکیب الانوار: ۱۲۳، ۱۲۴

- ترتیب، از جابر بن حیان: ۷۴۴
 ترتیب علوم: ۲۵۸
 ترجمان اللغة: ۶۷۶
 ترجمه حدیث رجاء ابن ابی الضحاک: ۵۲۳
 ترجمه خلاصه الاذکار فیض: ۲۴۲
 ترجمه الشیخ الرئیس ابی علی بن سینا (السیرة): ۵۸۴
 ترجمه صحاح: ۳۵۶
 ترجمه فصول نصیریہ: ۱۳۸
 ترجیح بند: ۱۶۲، ۱۶۵
 ترشیزی، محمد حسین بن حاجی محمد: ۶۱۷، ۷۳۵
 ترکمانی، علامه کمال الدین: ۶۰
 ترمذی، محمد بن علی: ۵۶۱
 تزویج الرضیعه: ۳۳۰
 تسامح در ادله سنن: ۱۸۰
 تسخیر ارواح: ۵۴۲
 تسلیة العالم فی شرح المعالم: ۲۶۲، ۲۶۳
 تسمیة المهدی علیه السلام: ۵۰۴ ← حرمة...
 تسهیل الفرائض: ۲۵۶، ۲۵۸، ۲۵۹
 تشریح الافلاک: ۸، ۱۲، ۱۵، ۶۲۰، ۶۷۹
 تصریف: ۳۵۳، ۴۸۸
 تصوف: ۳۷۵
 تصور و تصدیق: ۴۵۱، ۴۵۲
 تصحیح اعتقاد الامامیة شرح مفید بر اعتقادات صدوق: ۱۳۴
 تعارض الاذن الصریح و فحوی حال: ۱۶۵، ۱۷۰
 التعرف فی الاصلین و التصوف: ۳۱۷، ۳۵۳، ۳۷۱، ۳۷۲، ۳۷۴، ۳۷۵
 تعریب اوصاف الاشراف: ۱۳۴
 تعریفات جرجانی: ۷۵
 تعلیقات بوعلی (منتخب...): ۵۲۷
 تعلیقات للمولی میرزا جان علی شرح مختصر الاصول: ۲۱۰
 تعلیق: ۵۶۱
 تعلیقه بر (شرح خطبه) شقشقیه ابن ابی الحدید: ۱۵۸
 تعلیقه بهبهانیه: ۳۳۵، ۳۴۲
 تعویذ المطالع: ۴۹۷
 تفتازانی، سعدالدین مسعود بن عمر: ۵، ۶، ۵۸، ۱۹۱، ۲۵۲، ۲۹۸، ۳۰۰، ۳۱۰، ۳۱۸، ۳۲۲، ۳۲۷، ۳۶۴، ۳۶۷، ۴۰۳، ۴۳۳، ۴۳۶، ۴۵۸، ۴۷۷، ۴۸۷، ۴۸۸، ۵۵۸، ۶۳۴، ۶۳۴، ۵۴۴، ۵۶۶، ۷۰۴، ۷۲۷
 تفسیر: ۴۴، ۱۱۳، ۱۱۵
 تفسیر آیه «و جزاء سیئة سیئة مثلها» در سورة شوری: ۵۱۶
 تفسیر آیه الکرسی: ۲۵۸، ۳۰۵، ۳۲۵
 تفسیر الهی: ۷۵۳
 تفسیر بزرگ: مجمع البیان
 تفسیر بیضاوی: ۲۴۰، ۳۶۳، ۴۸۱
 تفسیر ترجمه الخواص: ۲۸۶
 تفسیر سورة توحید (رساله...): ۴۶۴
 تفسیر سورة فاتحه: ۶۲۰
 تفسیر سورة یوسف: ۵۳۴
 تفسیر صافی: ۲۵۶، ۲۲۶، ۲۸۶
 تفسیر فاتحه: ۴۸۱
 تفسیر قرآن: ۴، ۲۲۶
 تفسیر قطب شاهی: آیات الاحکام
 تفسیر کوچک: الکشاف الشاف من الکتاب الکشاف
 تفسیر مغمضات القران: ۲۴۶

- تفسیر نیشابوری: ۳۶۴، ۶۴۲، ۶۴۷
 تفسیر وسیط: ۵۶۱
 تفصیل وسائل الشیعه: ۱۳۲، ۲۵۵
 التذقیق و الموسعه: ۷۱۵
 التفقیه: ۱۱۳، ۱۱۴
 التقرب: ۱۴۵، ۶۱۳، ۶۱۴
 التقرب فی اسرار التركیب: ۱۴۶
 تقریرات استدلالی: ۱۰۶
 تقریرات اصول فقه: ۶۷۲
 تقریرات فقهی: ۱۱۶
 تقلید: ۴۸۹
 تقلید میت: ۲۷۷، ۳۳۱، ۳۴۴
 تقویم المحسنین: ۱۳۰، ۱۳۱
 تقویم خط: ۹۱
 تقی بن احمد: ۲۲۸
 تقی بن تقی: ۲۲۱
 تقی بن حسین: ۶۱۵، ۷۱۰
 ابوالصلاح تقی بن نجم الدین: ۴۱۶
 تکمله: ۶۳، ۱۰۴، ۱۰۵، ۱۵۸
 تکمله أمل: ۳۹۵
 التکملة فی شرح التذکره: ۵۸، ۳۲۵
 تلخیص: ۲۸، ۳۰، ۹۱، ۲۲۳
 تلخیص اصول اقلیدس: ۵۹
 تلخیص تفتازانی (شرح...): ۳۵۸
 تلخیص القواعد: ۲۴۶
 تلخیص المحصل: ۶۷۰
 تلخیص المفتاح: ۵، ۸، ۱۳، ۱۴، ۱۸۶، ۱۹۵، ۳۲۲، ۳۶۰، ۵۹۹
 تلخیص المقاصد الاصولیه: ۳۳۲
 تلکبری، ابوالحسین محمد بن هارون: ۴۴
 تلکوم محمدخان: ۷۵۲
 تلمسانی، محمد بن عمر بن ابراهیم: ۳۷۳
 تلویح: ۶۷۴
 تلویحات سهروردی: ۴۹۵
 تمامی، علی: ۲۲۸
 تمیم بن عبدالله: ۵۲۹
 تمیمی، محمد امیل: ۷۴۳
 تمیمی، محمد بن امیل: ۷۴۴
 التنقیح الرابع: ۲۴۶، ۶۱۸
 تنقیحات: ۴۹۵
 تنقیح المرام: ۲۹۵
 تنکابنی، حسین بن ابراهیم: ۵۲۷
 تنکابن: ۱۹۰
 تنکابنی، حسین بن ابراهیم: ۵۲۲، ۵۲۷، ۵۵۲
 تنکابنی، محمد سراب (۱۰۴۰ - ۱۱۲۴): ۳۰۳، ۴۱۱، ۴۱۲، ۵۵۲
 تنکابنی، محمد علی: ۱۸۸
 تنویر: ۱۵
 تنویر المصباح فی شرح تلخیص المفتاح: ۱۵
 توبلی بحرینی، احمد: ۳۹۶
 توبلی بحرینی، سید هاشم: ۴۲، ۵۰
 توحید اشراقی: ۵۸۹
 توحید مفضل: ۴۶۳، ۴۶۴، ۴۶۵
 توضیح اقلیدس: ۶۲۶
 توضیح التذکره: ۶۴۷
 توضیح التذکره: ۱۰۵
 توضیح القوانين: ۳۸۰
 توضیح زیده المناظر: ۲۵۸
 تونس مغربی، حکیم: ۱۲۰، ۱۲۱
 تونی، معین بن حسن بن محمد: ۷۳۳
 تونی طبری، مغین: ۷۳۲
 تویسرکانی، محمد بقا ابن محمد زمان: ۶۰۱

- تویسرکانی، حسن علی (م ۱۲۸۶): ۳۰۶
تهذیب (رمز حاشیه): ۵۱۸، ۶۶۳
تهذیب الاحکام: ۲، ۲۱۱، ۴۴۰
تهذیب الاخلاق و تطهیر الاعراق: ۵۸۵
تهذیب الاصول: تهذیب طریق الوصول الی علم الاصول
تهذیب البیان: ۴۴۵
تهذیب طریق الوصول الی علم الاصول: ۳۱۰، ۳۱۱، ۷۲۲، ۷۲۳
تهذیب ابن عساکر: ۷
تهذیب در فقه شافعی: ۷
تهذیب القراءة ۳۳ جزء: ۲۵۸
تهذیب المنطق و الکلام: ۱۹۱، ۲۰۵، ۲۵۲، ۲۹۶، ۲۹۸، ۳۶۴، ۵۴۴
تهذیب الوصول: تهذیب طریق الوصول الی علم الاصول
تهران: ۱۷۴، ۳۱۱، ۳۱۴، ۳۲۴، ۳۵۴، ۴۵۶، ۴۵۸، ۴۷۱، ۴۷۳، ۵۳۴، ۵۴۰، ۵۴۳، ۵۴۸، ۵۷۳، ۵۸۹، ۵۹۱، ۶۲۳، ۶۳۱
تهرانی: ۱۹۱
تهرانی، محمد هادی بن محمد امین: ۶۴۳
تیسیر البیان فی تخریج آیات القرآن: ۶۸۲
تیسیر الکافیة: ۴۷۶
یتزستاین: ۶۸۰
ابن تیمیه احمد بن عبدالحلیم (۶۶۱ - ۷۲۸):
۳۲۴، ۶۷
ث
- ثابت بن قره (حرانی): ۹۷، ۶۲۶
ثاقب تبریزی، محمود: ۱۸، ۱۹، ۲۰
ثالث، احمد: ۵۷۸
ثامسطیوس: ۵، ۵۸۱، ۵۸۲، ۶۷۲

تقفی، ابراهیم: ۲۱۶

ثمره بطلیموس: ۱۳۸

ثواب الاعمال: ۵۴۲، ۵۴۴

ج

جابر بن حیان طوسی: ۱۲۵، ۱۲۶، ۱۲۷، ۳۹۶

جابر بن عبدالله انصاری: ۳۹، ۱۰۰

جابلق: ۴۰۹

جابلقی، شفیع (م ۱۲۸۰): ۳۸

جاجرمی، بدر: ۱۵۶

جاحظ معتزلی: ۱۱۱، ۴۶۵

جارالله: زمخشری، ابوالقاسم محمود (م ۵۳۸)

جاربردی، احمد بن حسن (۶۶۴ - ۷۳۲) یا

۷۴۶): ۱۲۸، ۶۰۹، ۶۱۱، ۶۸۲

جالینوس (کتاب...): ۹۳، ۹۷، ۳۰۱

جام جمشید: ۱۲، ۱۳

الجامع: ۲۴۵

جامع الاخبار: ۴۰۲

جامع الاسرار: ۱۲۰، ۱۲۳، ۱۲۴، ۱۲۵، ۱۲۶، ۱۴۸

جامع الاصول: ۱۳۸

جامع البین من فوائد الشرحین: ۳۱۱

جامع السعادات فی موجبات النجات: ۴۴۸

جامع السعادة: ۴۴۷، ۴۴۸

جامع الشتات: ۴۰۹

جامع صحیح: ۷۲۱

جامع الفقه: ۱۱۳

جامع الفوائد: ۲۴۶، ۵۴۲، ۵۴۸

جامع الكنوز: ۲۵۸

جامع المقاصد: ۲۷۶

جامع المقدمات: ۳۱۸، ۳۵۵، ۳۸۱

جامع النحو الصغیر: ۱۱۳

جامع النحو الكبير: ۱۱۳

الجامعة بین اصول الدین و الفقه و التصوف

(الرسالة): ۳۷۴

جامعی، علی پسر حسین: ۲۵۳

جامی، عبدالرحمان (۸۱۷ - ۸۹۸): ۱۷، ۲۰، ۵۷، ۶۶، ۱۸۳، ۳۲۷، ۳۲۸، ۳۲۹، ۳۵۷

۶۷۸، ۶۹۶، ۷۴۰، ۷۴۱، ۷۴۶

جاوه: ۳۷۴

جبر و اختیار (رساله...): ۳۸، ۳۳۱، ۳۴۶

جبر و قدر: ۱۳۸

جبرئیل: ۹۹

جبعی، زین الدین علی بن احمد: عاملی جبعی،

زین الدین علی بن احمد

جبعی، محمد: ۷۶

جبعی عاملی، سید محمد: ۷۱۲

جبعی عاملی، محمد بن علی: ۷۶، ۷۱۲

جبعی موسوی، محمد: ۴۱۵

جبل عامل: ۷۸، ۲۰۵، ۲۸۸، ۴۹۸

جبل عاملی، زین الدین (م ۹۶۵): ۱۹۴

جبل عاملی، سید محمد: ۴۰۸

ججی: ۴۷۴

الجرائیم: ۱۱۳

جرپادقانی، سید محمد بن سید حسین: ۴۳۳، ۴۳۵

جرپادقانی، محمد بن علیخان: ۴۲۴

جرجانی، رکن الدین محمد: ۱۳۴

جرجانی (میر سید شریف)، علی بن محمد

(۷۴۰ - ۸۱۶): ۵۹، ۷۵، ۹۳، ۹۵، ۱۸۶، ۲۰۳، ۲۲۴، ۲۲۵، ۲۹۵، ۲۹۷، ۳۲۲، ۳۲۷

۳۵۳، ۳۵۵، ۳۶۲، ۳۶۹، ۳۷۱، ۳۸۳

۵۱۷، ۶۱۸، ۶۲۴، ۶۳۲، ۶۶۷، ۶۷۴، ۷۰۸

۷۳۲، ۷۴۸، ۷۵۰، ۷۵۸

جرجانی، ابوالقاسم: کرمانی، ابوالقاسم

جرجانی حلی غروی، رکن الدین محمد ابن

علی: ۱۳۷، ۱۳۸، ۲۴۶

جرداقی، جرج: ۵۸۰

جرهمی، عبید: ۷۰۶

جریری نهروانی، معافی بن زکریا: ۴۳

جزائری (سید...): ۴۰۸، ۴۴۵

جزایری: عباسی، فضل بن محمد بن فضل

جزائری، عبدالله: ۱۱

جزایری، عیسی بن محمد: ۲۶۱

جزایری، محمد بن عبدالحسین بن حسن بن

کرم الله: ۱۳۴

جزائری، محمد بن عبدالحسین: حسینی

متحجی: ۱۳۸

جزائری، شیخ محمد مؤمن: ۴۸۲

جزائری، نعمة الله (۱۰۵۰ - ۱۱۱۲): ۴۰۷، ۴۱۱، ۴۵۳

جزائری، نورالدین پسر نعمت الله: ۴۶۳، ۴۷۲

جزائری، هاشم بن کرم الله: ۱۸، ۶۷۹، ۶۸۰

جزری، محمد بن محمد بن محمد: ۵۷۰، ۶۱۳، ۶۱۴

ابن جزله: ۲۶

جزیره عمریه: ۹۴

الجسیم محمد: ۵۱۸

جعابی، ابوبکر محمد بن عمر: ۴۴

جعف (قبیله...): ۷۲۰

ابوجعفر: ۷۳۸

محمد جعفر: ۴۲۸، ۶۷۳

جعفرآبادی اصفهانی، محمد ابراهیم بن محمد:

۲۳۱

ابو عبدالله جعفر بن محمد الصادق: ۵۳، ۱۰۷

- ۲۱۵، ۴۷۵، ۴۴۳ جعفر علی هندی (مولوی محمد...): ۵۰۷
 جعفریه: ۷۷، ۷۸
 جعفری، مفضل بن عمر: ۴۶۴
 جلال‌الدین (سال ۱۲۶۰): ۵۱۸
 جلالی پیشوایان: ۷۵۲
 جلدکی، علی بن ایدمر: ۱۲۰، ۱۲۵، ۱۴۵، ۱۴۷
 ۱۴۸، ۱۴۳، ۷۴۴، ۷۴۵
 ابن جماعه، محمد بن ابی بکر: ۶۰۸، ۶۰۹، ۶۱۰، ۶۱۶
 جمال‌الاسبوع: ۵۴۳
 جمال‌الدین علی بن صلاح‌الرضا: ۸۶
 الجمع بین الاخبار المتعارضة: ۳۳۰، ۳۳۲، ۶۸۵
 الجمع بین الصحیحین: ۷
 جمع و توفیق بین قول نبی و وصی (ع) در حدیث نبوی «ما عرفناک حق معرفتک»: ۵۱۶
 جمل من الأدلة المحققة لبقاء النفس الناطقة: ۵۸۶
 ابن جندی: ۳۸۴
 جندی، احمد: ۳۸۴
 جندی‌شاپور: ۱۱۰
 ابن الجنید: ۴۱۶
 جنیدیان: ۱۱۱
 الجوابات الحاضرة: ۱۱۳
 جوابات المسائل المقدادیه: ۲۴۷
 الجوابیه (الرسالة): ۵۵۴، ۵۵۶، ۵۵۷
 جواد امام (ع): ۵۰۶
 جواد فاضل م ۱۰۶۵ شاگرد شیخ بهائی: ۳۷۲، ۳۸۸، ۴۱۱
 جوامع الجامع: ۲۶۴
 جوامع الرسائل: ۴۵۸
 جوامع الكلم: ۱۹۲، ۲۱۸، ۳۹۵، ۴۷۱، ۴۷۳
 جوامع المسائل: ۳۹۷
 جواهر الاصول: ۵۴۹
 جواهر التفسیر: ۳۶۳، ۵۹۹
 جواهر الكلم: ۲۰۵
 الجواهر السنیه فی شرح العوامل: ۴۳۴
 جواهر الفرائض: ۱۴۹، ۱۵۱
 جواهر کلام، عبدالعزیز: ۴۵۸، ۶۱۶
 جواهر الکلمات فی صیغ العقود و الایقات: ۶۳۰
 جواهرنامه: ۱۹، ۲۱
 جوهری، کمال‌الدین محمد بن عبدالمنعم (م ۸۸۹): ۲۲۷
 جوربائی، احمد: کوربائی، احمد
 جوزجانی، بوعبید عبدالواحد: ۵۸۴
 ابن جوزی، ابوالفرج: ۵۶۱
 جوهری (م ۳۹۳): ۶۷۶
 جوهره: ۱۱
 جوهر النضید فی شرح منطق التجرید: ۴۳۷، ۴۳۸
 جوهری نیشابوری، محمد بن ابی البرکات: ۲۲
 جوهریه (رساله...): ۴۰۳
 جوینی، احمد: کوربائی، احمد
 جوینی، شمس‌الدین بهاء‌الاسلام محمد بن محمد: ملک‌الوزراء، شمس‌الدین بهاء‌الاسلام محمد بن محمد
 جهانشاه فرمانروای قره‌قوینلو آذربایجان: ۶۹۵، ۶۹۶، ۶۹۷، ۶۹۹
 جهان نمای عباسی: ۵۱۶
 جهة القبلة (رساله...): ۴۶۵

- جهد المقل: ۲۵۸
 جهنی، حماد بن عیسی: ۶۵۰
 جیان (اندلس): ۶۱۹
 جیلانی، رفیع: ۵۴۹
 جیلانی، عبدالرزاق بن ملاپیر: ۸۸
 جیلانی، ابوالقاسم (صاحب قوانین): میرزای قمی
 جیلانی، مهدی: موسوی جیلانی، مهدی
 جیلی: ۴۸۷
 جیلی، علی‌نقی بن نورالدین محمد: ۳۲۸، ۳۳۰
 جیلی، مجد: ۴۳۱
 چرا از مرگ بترسم؟ (دفع خوف الموت): ۵۸۵
 چغمینی خوارزمی، محمود بن محمد: ۵۹، ۹۰
 چلبی: ۵، ۱۷، ۲۴، ۳۱، ۵۷، ۵۹، ۸۸، ۹۳، ۹۵، ۹۷، ۹۸، ۱۱۰، ۱۲۳، ۱۶۲، ۱۸۶، ۱۹۷، ۲۱۰، ۲۱۷، ۲۲۷، ۲۳۸، ۲۶۰، ۲۹۷، ۳۲۹، ۳۵۶، ۳۵۷، ۳۶۲، ۳۶۵، ۴۴۹، ۴۵۲، ۴۸۶، ۴۸۷، ۴۸۸، ۵۱۸، ۵۹۳، ۵۹۵، ۵۹۹، ۶۰۶، ۶۰۸، ۶۰۹، ۶۱۰، ۶۲۱، ۶۶۷، ۶۶۹، ۶۷۰
 چلبی، حسن: ۳۸۴، ۳۸۷، ۴۷۷
 چوب چینی: ۵۱۶
 چهل حدیث: ۷۳
 ابن حاجب عثمان بن عمر (۵۷۰ - ۶۴۶): ۶، ۱۷، ۳۱، ۵۷، ۹۴، ۱۹۷، ۲۹۶، ۳۱۰، ۳۲۷، ۳۲۸، ۳۵۰، ۴۲۰، ۴۲۷، ۴۴۱، ۴۷۶، ۵۵۷، ۶۱۰، ۶۱۱، ۶۲۱، ۶۲۲، ۶۴۶، ۶۷۸، ۶۸۲
 حاشیه المقل: ۷۰۵، ۷۰۶، ۷۴۷
 حاجبی: ۷۵۲
 حاجبی: بغدادی فیض‌الله
 حارثی حسین بن عبدالصمد: ۲۱۷
 حاشیه اثبات الواجب قدیم: ۶۹۴
 حاشیه احمد طالقانی: ۲۹۵
 حاشیه أدله علی الامتحان: ۶
 حاشیه اسحاق حویزی: ۱۹۱
 حاشیه إلهی اردبیلی حسین بن عبدالحق: ۷۴۸، ۷۴۹، ۷۵۱
 حاشیه انوار التنزیل: ۵۱۷
 حاشیه ملا برهان: ۷۵۶
 حاشیه بهائی: ۲۴۱
 حاشیه بهجة المرضیه: ۵۴۹
 حاشیه تاج سعیدی بر شرح آداب بحث عضدی: ۶۱
 حاشیه التجرید: ۷۷
 حاشیه تجرید و حواشی آن: ۱۵۷
 حاشیه تحریر اقلیدس طوسی: ۷۵۲
 حاشیه تفسیر بیضاوی: ۴۸۱
 حاشیه تفسیر ناشناخته: ۹۳، ۱۹۱
 حاشیه تهذیب از دوانی: ۲۵۳
 حاشیه تهذیب شاه‌آبادی: ۱۹۱
 حاشیه تهذیب المنطق و الکلام: (۳۱)، ۴۳۳، ۴۳۶
 حاشیه جدید دوانی بر تجرید: ۴۹۷
 حاشیه جرجانی: ۳۲۹
 حاشیه آقاجمال خوانساری: ۴۱۷، ۴۵۶، ۷۴۷، ۷۴۹
 حاشیه ای بر حکمت صادقیه: ۴۱
 حاشیه حمیدالدین بن فضل‌الدین حسینی: ۷۳۲

- حاشیه خطایی: ٤٥٤، ٥٨
حاشیه خفزی: ٣٢٤، ٣٢٦، ٥٢٧
حاشیه بر خیالی: ٢٥٨
حاشیه دشتکی: ١٨٦
حاشیه ذخیره المعاد فی شرح الارشاد: ٣٤١
حواشی بر روضة البهية شرح لمعه: ١٦٩، ٥١٢
حاشیه رياض المسائل: ٢١٩
حاشیه زاهدی: ٤٥١
حاشیه زبدة الاصول: ٥٢٢
حاشیه زين الدين بر مختصر ابن حاجب: ٩٣
حاشیه سلطان العلماء: ٣٨٨، ٤١٤، ٥٤٩
حاشیه سيالكوتی (بر مطول): ٥١٧
حاشیه سيف الدين بر مختصر ابن حاجب: ٩٣
حاشیه سيوطی: ٣٨٧
حاشیه ابوشامه: ٧٤٨، ٧٤٩
حاشیه بر شرح رسالة الاداب طاشگبری زاده: ٢٥٨
حاشیه بر شرح آداب عضد ایجی: ٦١
حاشیه بر شرح ارشاد اردبیلی: ٣٤١، ٣٤٢
حاشیه شرح ام البراهین: ٣٧١، ٣٧٢، ٣٧٦
حاشیه بر شرح انموذج: ٣٨٣، ٣٨٥
حاشیه بر شرح تجرید قدیم: ٤٩٧
حاشیه شرح تجرید: ١٥٤، ١٥٦، ٤٩٢
حاشیه بر شرح حکمة العين: ٣٢٥، ٤٨٥
حاشیه بر شرح دوانی: ٧٥٢
حاشیه بر شرح السعد: ٢٥٨
حاشیه بر شرح زبده: ٣٨٥
حاشیه بر شرح شمسیه: ٣٦٩، ٣٨٢
حاشیه بر شرح قوشچی بر الهیات تجرید: ٣٢٥
حاشیه بر شرح لمعه: ٤٣٩، ٤٥٦
حاشیه شرح مختصر: ٢١٥، ٣٤٢
حاشیه بر شرح مواقف:
حاشیه بر شرح هدهدی: ٣٧٦
حاشیه شریف گرگانی (میرسید...): ٢٠٣، ٣٧١
٧٥٢، ٧٣٢، ٣٧١
حاشیه شریفی: ٢٤، ٧٥١
حاشیه شریفی بر شرح قطبی شمسیه: ٢٣
حاشیه شمسیه: ٧٤٩
حاشیه شمسیه و حواشی آن: ٦١٨
حاشیه صالح مازندرانی: ٣٤
حاشیه بر صحیفه کامله سجاد: ٤١٧
حاشیه میر صدرالدین محمد: ٧٤٧، ٧٤٩
حاشیه صدری: ٧٥٢
حاشیه طهارت: ٥٤٢
حاشیه ملا عبدالغفور: ٣٢٩
حاشیه ملا عبدالله: ١٩١، ٤٣٣
حاشیه عضدیه: ٩٦
حاشیه بر شرح عقاید نسفی: ٥١٧
حاشیه عقد طهماسبی: ٧١٥
حاشیه عماد: ٧٥٦
حاشیه عدة الاصول: ٢٩٤
حاشیه فرقه ناجیه: ٥٥٤
حاشیه بر فوائد ضیائیه: ٣٢٧، ٣٢٨، ٥١٧، ٧٤٠
حواشی بر فوائد مدینه: ٤١٧
حاشیه فیض کاشانی: ٤٥٣
حاشیه قطبیه: ٢٥٣
حاشیه قوانین: ٣٨٢
حاشیه کشف زمخشری: ٦٨٢، ٧٠٨
حاشیه کلامی: ٣٧
حاشیه بر کلیات خمس منطلق: ٢٣
حاشیه کوچک میرشریف گرگانی (٧٤٠ - (٨١٦): ٢٤، ٣٨٢

- حاشیه لاری مصلح الدین محمد: ٣٢٩، ٧٣٢
حاشیه مختصر: ١٩٥
حاشیه معالم: ١٨٣، ٣٨٢، ٥٤٢
حاشیه معالم تنکابنی: ٤١١
حاشیه معالم از سلطان المحققین: ٣٤، ١٨٥
٣٨٢، ٤١١
حاشیه معین تونی: ٧٣٣
حاشیه مواقف: ٣٩٣
حاشیه المطالع: ٧١، ٣٦٩، ٧٥٨، ٦٨١
حاشیه میرسید شریف: ٦٢٤
حاشیه شرح مطالع و حواشی آن: ٦٣٢، ٦٧٣
حاشیه بر مطول: ١٨٦، ٥١٧
حاشیه نوادر: ٥٥٤
حاشیه نهاية الادراک: ٣٢٥
حاصل: ٦٥٨
حامد (ملا...): ٧٥٨
حبشه: ٨٥
جبل المتین بهائی: ١٧، ٢٩٢، ٥٩١، ٦٢٥
حبی بنت خلیل: ٨٥، ٨٦
ابن حجاج بغدادی، حسین بن حجاج (٣٩١):
٢٣٤
حجاج ثقفی ابن یوسف (٤٥ - ٩٥): ٥٢، ٦٢٦
٦٢٨
حجاج بن یوسف بن مطر کوفی مترجم
ریاضیات: ٦٢٦
حجاز (کشور): ٣٤٩، ٧٢١
الحجج العشر (رسالة): ٥٨٢
الحجر لجابر بن حیان صوفی (کتاب...): ٧٤٤
ابن حجر هیثمی (١٩٩ - ٩٧٤): ٣٧١، ٣٧٤
٣٧٥، ٥٩٧
حجنامه عرفانی: ٥٤٢
حجیه الاجماع: ٦٨٧
حجیه الاجماع و الاستصحاب: ٦٨٥
حجیه الانبیا: ١٦٥، ١٦٨
حجیه الادلة الأربعة: ٦٨٧
حجیه الشهرة (رساله...): ٣٤، ٦٨٥، ٦٨٩
حجیه الظن: ٣٣، ٣٤، ٢٧٥
حجیه المفهوم: ٤٠٢، ٤٠٥، ٤١١
ابن حداد: ١٢٤
حدائق الصالحین: ١٩٩، ٤٨٥
الحدائق الناضرة: ١، ٧١٥
حدسبا = علی: ٤١
حدوث الحروف: ٥٧٧
حدوث العالم: ٢١١، ٢١٣، ٥٢٧
الحدود (کتاب): ٥٦١
حدیث الحقیقة: ٥٤
حدیث رجاء ابن ابی الضحاک (کتاب...): ٥٢٣
حدیثی، رکن الدین: ٦١١
حدیثی، صدرالدین: ٦١١
حدیقة الشیعة: ٣٩٥
الحدیقة الهلالية: ٤٨٥
حدیقة یمان: ٥٦٨
حرانی، ثابت بن قره: ثابت بن قره (حرانی) حر
عاملی محمد بن حسن (١٠٣٣ - ١١٥٤): ٣٩
١٢٣، ١٣٥، ١٣٢، ١٣٣، ١٧١، ٢٥٥، ٣١٦
٣٧٨، ٤١١، ٥٥٦، ٥٤٥، ٥٩١، ٧١٢
حرمة تسمية الحجة (ع) صاحب الزمان (رسالة
فی...): ٢١٩
حریریان (مذهب...): ٥٦٤
الحزن و اسبابه. ابن سینا: ٨٥٥
حزین، علی (١٠٠٣ - ١١٨١): ٩٥، ٢١٤، ٤٠٧
حساب فارسی سه مقالتی: ٨

- حساب الفرائض: ۱۴۸، ۱۴۹، ۵۹۲
 حسام‌الدین: ۳۵۶
 حسرة الفضلاء: ۱۸۶، ۳۲۵
 حسرة الفضلاء: مغالطه كل كلامي كاذب يا جذر اصم
 حسن (میرزا): ۲۵۶
 حسن (حاج): ۴۵۹
 حسن (سلطان): ۹
 حسن (شیخ...): ۶۱۲
 قوام‌الدین حسن: ۴۹۸
 حسن بن احمد: ۶۷۳
 محمد حسن بن شیخ باقر: ۴۲۱
 حسن بهادرخان (سلطان): ۱۴۱
 حسن بن حسین: ۵۴۰
 حسن بن راشد: ۲۴۷
 حسن بن زین‌الدین: ۱۸۴
 حسن بن سلیمان: ۲۱۶
 حسن بن سهل: ۴۷
 حسن صاحب معالم: ۳۳۴
 حسن بن علی بن ابی طالب (ع): ۴۲، ۴۵
 حسنیکیادهی، یوسف بن عبدالرحمان: ۳۲۱
 الحسن بن محمد (ابوعلی): ۲۱۷
 حسن بن مخلد: ۱۳۳
 حسن بن مطهر (جمال‌الدین): ۲۸۲، ۴۱۵
 محمد حسن بن مهدی بن حسین ابن الامام الهمام: ۵۴۷
 حسن بن ولید: ۳۸۹
 حسنی، حسین بن عارف: ۳۵۱، ۳۵۲
 حسنی، عبدالله بن محمد رضا: ۴۵۹
 حسنی، محمد بن موسی: ۴۷۷
 حسنی، منصور بن محمد: ۴۹۹
 حسنی اغظاری، علی نقی ابن محمد باقر: ۳۶۵
 حسنی الجوری، عبدالله بن جلال‌الدین: ۳۵۷
 حسنی حسینی، عنایت‌الله بن عبدالله: ۴۷
 حسنی حسینی، محمد علی بن نجف: ۲۹۲
 حسنی قمی، محمد بن حسن: ۶۶۳
 الحسنی کلانی، زین‌العابدین: ۲۸۶
 حسین (میر): ۲۱
 محمد حسین (صفر ۱۱۱۰، مهدی الیه): ۵۰۴
 ملا میر حسین (رمز حاشیه...): ۳۹۲، ۷۵۸
 محمد حسین (تملک...): ۴۲۱، ۵۳۳
 حسین (کاتب نسخه): ۴۱۹
 حسین (حلاج): ۵۶۸
 حسین بن بایزید: ۵۹۳
 حسین بن ابی‌الحسن: ۳۴۸، ۶۵۹
 حسین بن خالد: ۶۴۸
 محمد حسین بن سلطان علی: ۲۵۵
 حسین شاه بن امیرشاه بن محمد: ۶۸۱
 حسین بن شریف‌الدین: ۲۳۷
 حسین صفوی (شاه سلطان...): (۱۱۳۶ - ۱۱۰۶): ۵۰۹
 حسین بن علی ابن ابی طالب: ۴۵، ۲۱۷، ۳۸۹
 حسین بن علی: ۵۰۶، ۵۰۷، ۶۶۷، ۶۶۸، ۶۷۷، ۷۱۷، ۷۳۸
 حسین علی خان: ۱۵۸، ۱۵۹
 حسین مغفور (شیخ...): تنکابنی، حسین بن ابراهیم
 حسین بن ناصر بن عبدالله بن عمر: ۹۹
 حسینی، احمد: ۱۹۹
 حسینی، اسحاق بن ابراهیم ابن افضل: ۳۱۲
 حسینی، محمد اسماعیل: ۷۲۵
 حسینی، بهاء‌الدین: ۱۸۷
 حسینی، محمد تقی بن الامیر مؤمن: ۲۲۰، ۲۲۲

- حسینی، جعفر پسر محمد محسن: ۲۵۳، ۲۹۹
 حسین، حسام‌الدین: ۱۹۹
 حسینی، حسن: ۶۰۱
 حسینی، ابوالحسن بن محمد علی: خاتون آبادی، ابوالحسن بن محمد علی
 حسینی، حسنعلی ابن محمد ناصر: ۳۶۶
 حسینی حسینی سمنانی، ابواسماعیل عبدالرزاق: ۲۵۱
 حسینی، حسین بن بدرالدین: ۱۴۴
 حسینی، محمد حفیظ: ۴۹۲
 حسینی، حمیدالدین بن فضل‌الدین: ۷۳۲
 حسینی، محمد رضا پسر محمد: ۳۱۵
 حسینی، محمد صادق بن محمد حسین: ۲۹۲
 حسینی، محمد صالح: ۵۵۹
 حسینی، صفی‌الدین: ۶۴۵
 حسینی، ابوطالب بن حسن: ۳۴۳، ۵۱۹
 حسینی، عباس: ۸۹
 حسینی، عبدالرحیم: ۳۸۴
 حسینی، عبدالصمد بن عطاالله: ۶۶۲
 حسینی، عبدالعظیم: ۲۰۲
 حسینی، عبدالله بن اعرج: ۳۱۲
 حسینی، علی: ۲۵۲
 حسینی، عنایت‌الله: ۴۲، ۴۶
 حسینی، قاسم بن علی: ۵۲۳، ۶۵۰، ۶۵۳
 حسینی، محسن بن حبیب: ۴۶۴، ۴۶۸
 حسینی، تقی‌الدین محمد: ۶۶۲
 حسینی، تقی‌الدین محمد بن ترفادی: ۶۶۲
 حسینی، محمد: ۲۰۵، ۲۹۱
 حسینی، محمد بن علی بن حسین: ۵۳۰
 حسینی، جمال‌الدین محمد بن محمود: ۲۹۹
 شهرستانی، جمال‌الدین محمد بن محمود
 حسینی، محمد بن محمد مهدی: ۲۴۳
 حسینی، مصطفی ابن نقی: ۲۸۷
 حسینی، ابوالمعالی: ۷۵۷
 حسینی، محمد مهدی: ۵۲۳
 حسینی، مؤمن پسر امیر جعفر ← فاضله باشی، تقی پسر رضا
 حسینی، مهدی بن الحسن: ۴۰۷
 حسینی منصوری، محمد معصوم: ۳۲۶
 حسینی، ناصرالدین: ۱۹۸
 حسینی، نصرالله: ۷۱۵
 حسینی، محمد هادی: ۸۹، ۱۳۰، ۱۳۱
 حسینی ارغندی، حسین: ۳۱۲
 حسینی اصفهانی: ۶۶۱
 حسینی تاپحوزی، عبدالرحیم: ۳۸۴
 حسینی جوری، عبدالله بن جلال‌الدین: ۳۵۷، ۳۶۳
 حسینی حزین بروجردی: ۸۹
 حسینی حسینی سمنانی، ابواسماعیل عبدالرزاق: ۲۵۱
 حسینی حسینی عاملی، محمد جواد بن محمد بن محمد: ۲۸۸
 حسینی خوزانی، محمد صادق: ۲۴۱
 حسینی خوزانی، مهدی بن طاهر بن علی: ۶۳۱
 حسینی دامغانی، سلطان محمد: ۲۸۸
 حسینی رقی، یحیی بن علی: ۳۱۶
 حسینی السلطانوی، معین‌الدین: ۲۰
 حسینی سمرقندی، محمد بن اشرف: ۳۶۲
 حسینی سیفی، محمد مهدی: ۲۴۱
 حسینی شوشتری، رفیع‌الدین: ۲۶۱
 حسینی شیرازی، صدر: صدرا شیرازی

- حسینی عاملی، حسن بن ابی حسن: ۶۶۳
حسینی عاملی، بدرالدین حسین: ۱۴۴
حسینی قزوینی، محمد بن جعفر: ۲۰۴، ۲۰۵
حسینی منصور، محمد معصوم: ۳۲۶
حسینی شیرازی، غیاث‌الدین منصور: ۵۰۰
حسینی هراآبادی الخلیجی، عنایت‌الله بن عبدالله: ۳۸، ۴۶، ۵۴
حسینی الهفته العراقی، محمد: ۴۲۸
حشریه: حشر الاشیاء، حشر الخلائق و معاد کل شیئی از صدرا شیرازی: ۷۲۶، ۷۲۷
حصر الوقوفات اللازمة: ۷۳۴
الحصن الحصین: ۵۷۰
حفظ الجوارح: ۹۹
حقایق الاستشهاد (الاستشهادات): ۱۲۱، ۱۲۴، ۱۲۷
حقایق الهدایات در امامت: ۲۱۹
حقیقة الایمان: ۱۵۳، ۱۵۶
حقیقت شرعیہ یا حقیقت و مجاز (حاشیه بر فصل): ۳۳
حقیقة العزلة: ۵۰
حقیقة الموت (دفع خوف الموت): ۵۸۵
حقیقی (جهانشاه): ۶۹۶
الحکایة و المحکمی: ۱۱۳
حکم الامثال: ۱۱۳
کتاب حکمت: ۳۰۴
حکمت اشراق: ۴۹۴، ۴۹۵
حکمة العین دبیران قزوینی (۶۰۰ - ۶۷۵): ۳۶۲، ۳۸۳، ۴۸۴، ۴۸۵، ۴۸۶
حکیم الهی: ۲
حکیم، عباس: ۳۰۴
حکیم کوچک: مفید، محمد
- حکیم الملک گیلانی، نظام‌الدین محمد: ۲۵۱
حلاج: ۵۶۸
حلب: ۸۲، ۴۶۵، ۴۹۴، ۴۹۵، ۵۷۲، ۶۱۹
حلبی (رمز حاشیه): ۴۲۵، ۵۵۸
حلبی، ابوالصلاح تقی بن نجم: ۴۱۶
حلبی، محیی‌الدین بن زهره: ۴۷۵
حل مالاینحل: ۱۸۶
حل معاقد القواعد: ۲۳۸
حلول الصیغ: ۱۸۸
حله: ۱۳۳، ۲۳۴
حلی، احمد بن فهد: ۵۴۵
حلی، جعفر: محقق حلی
حلی، حسام‌الدین: ۱۶۹
حلی، محمد بن ادريس: ۴۱۶
حلی، نعمت‌الله: ۷۵۲
حماد بن عیسی: ۶۴۸
حماسه: ۷۰۵
حمزه: ۷۳۸
حمصی، عبدالمسیح بن ناعمه: ۴۹۵
حموی، یاقوت: ۶۱۶
حمیدیة استانبول (کتابخانه...): ۵۷۸، ۵۸۵
حمیر = علی: ۴۱
حمیری، عبدالله بن جعفر: ۴۸۱
حنبلیان (مذهب...): ۵۶۴
حنفیان (مذهب...): ۵۶۴
حنفی تبریزی، محمد: ۳۶۰، ۳۶۱، ۳۸۲، ۳۸۴، ۷۰۰
حنین الحزین: ۶۹۷
حویزاوی: عباسی، فضل بن محمد بن فضل
حویزی کمرئی اصفهانی، قاضی پسر عبدالله بن ابراهیم (م ۱۱۱۵): ۲۴۱

- حویزی، اسحاق: ۱۹۱
حویزی = هوزی = بهوزی
حیة النفس (النفوس) فی حضرة القدس: ۱۹۲
حیدرآباد: ۱۱۲، ۱۲۲، ۵۸۳
حیدر بن احمد: ۳۵۷
حیدر = علی: ۴۱
حیدر بن محمد بن مصطفی: ۹۴
حیدریان (مذهب...): ۵۶۴
الحیرة (العروس): ۵۸۳
حیم = علی: ۴۱
حی بن یقظان: ۴۹۴، ۵۸۸، ۵۸۹، ۵۹۰
حی بن یقظان علی بیان آخر: ۵۸۸
خ
ابن خاتون: ۱۴۵، ۶۳۶
خاتون آباد، محمد حسین بن محمد صالح:
۱۸۰، ۱۸۲، ۱۸۳
خاتون آبادی، ابوالحسن بن محمد علی: ۱۷۷
خازن: مشکویه
خاقانی، علی: ۲۳۵
خاقانیان: ۱۱۰
خالدار: ۷۵۰
خالد بن ولید: ۸۰
خالد بن یزید: ۱۲۶، ۱۲۷
«خاصه» (کنیزک هارون الرشید): ۷۰۵
الخالص المبارک: ۱۴۸
خامنه‌ای، محمد علی بن ملاحسنعلی: ۴۰۱
خان داود، احمد: ۶۸۲
خانیساری، غیاث‌الدین علی: ۷۸، ۷۹
خبوشانی، بدر: ۱۵۳، ۱۵۶
خجندی، علاء‌الدین احمد: ۳۵۴
خداپنده: ۶۶۷
- خدوری، ابوسعید: ۵۶۸
خدیجه (س): ۴۸۷
خراره: ۲۵۳
خران، ابوسعید: ۵۶۸
خراسان: ۱۱۰، ۲۳۲، ۲۷۹، ۳۹۴، ۷۲۰، ۷۲۱، ۷۵۲
خراسانی، محمد حسین: ۳۳۶
خراسانی، آخوند عبدالجواد (م ۱۲۸۱): ۳۰۶
خراسانی، عبدالصمد بن محمد: ۷۵۶، ۷۵۸
خراسانی، محمد علی بن محمد حسین: ۳۲
خرتنک: ۷۲۰
خرشید، ابی نصر: ۱۶۰
خرقانی، ابوالحسن: ۵۶۵، ۵۶۶
خریاباد: ۳۱۷
الخریانی: ۳۸۴
خریده القصر: ۵۸۹
خزاعی، دعبل: ۱۱۱
خسروان: ۴۹۴
خسروشاهی، شمس‌الدین: ۱۴۵
ابن خشاب نحوی بغدادی (۴۳۹ - ۵۶۸):
۳۱۶
خشنیان (مذهب...): ۵۶۴
خصائص حسینیة: ۶۷۷
خصائص کبری: ۳۷۶
خطاب الوضع: ۶۷۴
خطأ من قال ان شیئا جوهر و عرض (جمع نشدن جوهر با عرض): ۵۷۷، ۵۸۰
خطایی، جمال‌الدین: ۴۷۷
خطبه (های) عقد (فارسی): ۵۲۲
خطبة النکاح: ۱۵۴
خطبه شقشقیه: ۱۵۹

- خطبه همام: ۴۶۳، ۴۷۱
خطبه همسری: ۱۵۷
خط نصف النهار: ۱۱
خطیب، عبدعلی بن علی ابن محمد: ۳۹۴
خطیب، محب‌الدین: ۱۱۲
خطیب قزوینی دمشق، جلال‌الدین محمد (۶۶۶-۷۳۹): ۵، ۳۲۲
خطیر، کمال‌الدین علی: ۲۴۴، ۲۴۵، ۲۴۷
خفزی: ۵۸، ۱۰۴، ۳۲۴، ۴۹۲
خفزی (رساله...): ۱۸۶
خفزی محمد بن احمد: ۶۳، ۴۸۵، ۴۹۳
الخلاص (دستور اللغة) (کتاب...): ۶۱۶
خلاصة الاقوال فی معرفة الرجال (از علامه): ۷۲۳، ۱۷۵، ۶۶
خلاصة التفسیر: ۲۱۹
خلاصة تهذیب الکمال: ۴۰
خلاصة الحساب: ۸، ۱۵، ۱۴۰، ۱۴۱، ۱۴۲، ۲۵۰، ۳۷۲، ۵۴۱، ۵۹۲، ۶۰۱، ۶۷۹، ۶۸۰
خلاصة الفکر فی شرح المختصر فی مصطلح اهل الاثر: ۱۵۲
خلخالی، حسین (م پس از ۱۰۲۴): ۲۵۳
خلخالی، محمد صالح بن محمد سعید: ۳۷، ۴۱
ابن خلدون: ۵۹۵
خلف حردان عطاوی، خلف بن محمد بن حردان حلی: ۲۶۲
خلق الانسان: ۱۱۳
خلق الکافر: ۵۰۴
ابن خلکان: ۷، ۸۲، ۸۴، ۱۱۴، ۱۲۳، ۱۵۹، ۴۹۵
خليفة سلطان: سلطان العلماء
ابن خلیل بن حاجی حسین بن حاجی جلال:

۷۳۳

- خمسة اسئلة لابی سعید ابن ابی الخیر مع اجوبة الرئيس ابی علی ابن سینا: ۵۸۵
خمسة فوائد: ۳۳۵
خمسة (رساله...): ۲۰۴، ۲۰۷، ۲۰۹
خواجه شيرازی، محمد بن احمد: ۲۸۶
خواجه جهان، محمود: ۶۹۵، ۶۹۹: گاوآن، غاوآن
خوارزمشاه ابوالعباس مأمون بن محمد: ۲۳۲
خوارزمی، محمود بن محمد: ۵۹، ۹۰
خوافی، حسام‌الملک و اللین داود: ۳۲۷
خواند میر: ۳۵۲
خوانسار: ۴۰۹
خوانساری (کاتب ناشناس): ۶۱۶
خوانساری، ابن کلبعلی ابراهیم: ۴۲۶
خوانساری، محمد احمد: ۴۱۲
خوانساری، احمد بن حسین: ۲۹۰
خوانساری، احمد ابن محمد: ۴۱۰
خوانساری، محمدباقر: ۳، ۸۸، ۱۲۳، ۲۳۴، ۴۹۷، ۶۶۶، ۶۹۸
خوانساری، آقا جمال (جمال‌الدین محمد بن حسین): ۱۵۹، ۳۰۵، ۴۳۹، ۴۴۰، ۴۵۶، ۴۵۷، ۴۸۲، ۴۸۵، ۵۱۲، ۵۱۳، ۵۵۲، ۷۴۹
خوانساری، آقا حسین (۱۰۱۶ - ۱۰۹۸): ۲۱۴، ۲۹۱، ۳۳۶، ۳۸۸، ۳۸۹، ۴۱۱، ۴۸۴
خوانساری، آقارضي: ۴۸۴
خوانساری، حسین بن محمد شریف: ۶۹۳، ۶۹۹
خوانساری، محمدرضا: خوانساری، آقا رضی
خوانساری، محمدرضا میرزا عبدالله: ۷۲۲
خوانساری، آقا رضی بن آقا حسین: ۲۹۱، ۲۹۴

- خوزانی، ابراهیم: ۴۵۱
خوزانی التفرشی، مهدی بن طاهر بن علی: ۶۳۰، ۶۳۱
خوئی، قوام‌الدین حسین: ۴۶۱
خویی، ابن ابی‌القاسم ابن احمد بن علی ابن دولتعلی ابن علی محمد: ۱۸۱
خوئینی، محمد کاظم: ۷۲۲، ۷۲۳
خیام: ۷۰، ۱۹۴
ابوالخیر: ۳۵۹
الخيل: ۱۱۳، ۱۱۴
خیلانی، حسین بن حمدان: ۳۹
د
دارابی، محمد بن محمد: ۴۴۳، ۴۴۴
دارانی، ابوسلیمان: ۵۶۸
دارالسلطنة اصفهان: ۱۸۲، ۴۹۲، ۶۵۱
دارالسلطنة تبریز: ۲۵۶
دارالسلطنة طهران: ۱۷۲
دارالکتب قاهره مصر: ۱۱۲، ۳۵۳، ۵۸۲، ۶۱۷
داماد، محمدباقر: میرداماد، محمدباقر
داماد مجلسی: محمد حسین بن صالح
دامغانی، ابراهیم حسین: ۳۹۲
دانش پژوه: ۴۰، ۵۷۴، ۵۷۵، ۵۷۸، ۶۱۶
دانشگاه: ۲۳۳
دانشکده ادبیات: ۶۱۷
دانشنامه علائی: ۵۹۰
دانی (مؤلف تیسیر): ۷۳۸
ملا داود (رمز حاشیه): ۷۵۸
دائر الوصول فی شرح منار الانوار: ۴۸۴
دبیران قزوینی، نجم‌الدین علی بن عمر (۶۰۰-۶۷۵): ۲۳، ۲۴، ۶۴، ۳۷۰، ۳۸۳، ۴۳۳، ۴۳۴، ۴۸۳، ۴۸۶، ۶۷۰، ۷۴۸، ۷۵۰
درازی بحرینی، یوسف درازی: ۱۵۹
الدر الاصفی فی مدح محمد المصطفی: ۴۷۴
درایة الحدیث: ۵۹۱
دریندی، ملا آقا: ۱۱
الدرة: ۵۴۹
درة الخواص و كنز الاختصاص فی اسرار الحروف: ۱۴۶
الدرة المضیئة: ۵۷۰
الدرة المضیئة فی شرح الفارضية: ۱۵۲
الدرة المضیئة فی شرح مخمس ماء الورق و الارض النجمية: ۱۴۶
درج المراد از علی شریفی: ۷۳۵، ۷۳۸
ابن درستویه: ۷۰۸
الدر المنثور: ۴۱
الدر المنثور فی شرح الشذور: ۱۴۶
الدر المنثور من المأثور و غیر المأثور: ۲۱۶، ۴۱۷
الدر المنظوم من كلام المعصوم: ۴۱۷
الدر المکنون فی شرح قصیده ذی النون: ۱۴۶
درالنضید فی تعازی الشهدید: ۲۳۴
درودکی، شکرالله بن رجب: ۶۸۴
الدروس الشرعية فی فقه الامامیه: ۲۹۱
دری، ضیاء‌الدین: ۳۰۴
دریا وادیان (مذهب...): ۵۶۴
ابن درید: ۷۰۵
دزفولی، اسماعیل بن محمد تقی: ۴۰۲، ۴۰۳
دژ فردجان: ۵۸۸
دستور اللغة نظنزی: ۱۶۴، ۶۱۴، ۶۱۶
دشتکی (رساله...): ۷۳۲
دشتکی، احمد (نظام‌الدین): ۷۲۶، ۷۲۹، ۷۳۱

- دشتکی، شرف‌الدین: ۴۹۸
 دشتکی، علی: ۴۹۸
 دشتکی، میر صدرالدین محمد (۸۲۸ - ۹۰۳):
 ۶۸، ۷۰، ۱۵۷، ۱۸۵، ۱۸۶، ۱۹۴، ۳۲۴،
 ۴۹۷، ۴۹۸، ۵۰۲، ۶۹۸، ۷۵۲
 دشتکی، محمد معصوم بن محمد ابراهیم: ۳۲۶
 دشتکی، غیاث‌الدین منصور، العقل الحادی
 عشر: ۱۹۴، ۲۱۳، ۲۵۳، ۳۲۵، ۴۸۵، ۴۹۴،
 ۴۹۶، ۴۹۷، ۴۹۸، ۴۹۹، ۵۰۰، ۵۰۲، ۷۲۹
 دعای استغاثه عربی و فارسی: ۵۳۵
 الدعاء لجابر بن حیان (کتاب...): ۷۴۳
 دعای سمات با ترجمه: ۵۴۲
 دعای عدیله: ۵۰۲، ۵۰۳
 دعای عدیله کبیره: ۵۰۳، ۵۰۷
 دعای قدس رسته: ۶۳۰
 دفع الغم من الموت (دفع خوف الموت):
 ۵۷۷، ۵۸۵
 دلائل الامامة: ۳۷، ۴۳
 دلائل البول: ۵۴۸
 دلائل النبض: ۵۴۸
 دلائل النبوة: ۱۱۳
 الدلائل و الاعتبار: ۴۶۵
 دلیل قاطع: ۱۳۳
 دماوندی، عبدالرحیم: ۲۱۴
 دمشق: ۸۸، ۱۱۲، ۱۱۸، ۱۱۹
 دمشق، بوعثمان سعید بن یعقوب: ۳۰۱
 دوازده امام: ۵۳۵
 دوان: ۶۹۷
 دوانی: ۱۸۵
 دوانی، جلال‌الدین محمد: ۱۹۴
 دوانی، علی (رجبی): ۳۳۲
 دوانی، محمد بن اسعد بن محمد (۸۳۰-۹۰۸):
 ۶۸، ۶۹، ۱۸۵، ۲۱۳، ۳۲۵، ۴۵۲، ۴۵۳،
 ۴۹۷، ۴۹۸، ۴۹۹، ۵۰۰، ۶۲۴، ۶۹۳، ۶۹۴،
 ۶۹۵، ۶۹۶، ۶۹۷، ۶۹۸، ۶۹۹، ۷۰۰، ۷۰۱،
 ۷۰۲، ۷۰۳، ۷۲۹، ۷۴۹، ۷۵۲، ۷۵۳
 دهخدا: ۶۱۶، ۶۱۷، ۷۲۴
 دهریان (مذهب...): ۵۶۴
 دیاربکر: ۶۹۶
 دیباجی، ابن معیه قاسم بن حسن: ۳۱۶
 دیلمی، سلار (سالار) بن عبدالعزیز: ۴۱۶
 دیلمی، عباد اسماعیل (۳۲۶ - ۳۸۵): ۴۰۷
 دیوان الهی اردبیلی: ۷۵۳
 دیوان امیرالمومنین علی (ع): ۱۲۹
 دیوان رجبعلی تبریزی: ۳۰۵
 دیوان شاه محمد: ۴۴۴
 دیوان شعر و نثر: ۸۴
 دیوان طغرانی: ۱۲۴
 دیوان کتاب: ۱۱۳
 الدیة (مسألة فی): ۱۶۶، ۱۷۸
 ذ
 ذات الفوائد: ۱۲۴
 ذبایح: ۸
 ذخایر الرحمة: ۲۱۹
 ذخیره: ۱۶۷، ۳۴۲
 ذخیره المعاد فی شرح الارشاد: ۷۴، ۳۴۱
 ذخیره الملوک: ۴۹
 ذریعه (اکثر صفحات)
 الذکری: ۴۳۹، ۴۴۳
 ذوالقزونی: ۵۵۰
 ذو مقراط: ۱۲۶
 ذوالنون: ۱۴۸

- ذوالیمینین طاهر: ۱۱۰
 ذهبی، شمس‌الدین محمد: ۵۷۱
 ذهلی خالد (امیر خراسان): ۷۲۱
 ذبیک، ابراهیم: ۴۱۸
 ذیل طبقات القراء: ۴۰
 ذیل کشف الظنون ایضاح المکنون: ۱۵۲، ۵۰۱
 ۵۳۴
 ر
 راجی محسن بن محمود: ۴۵۷
 الراحة: ۱۴۸
 رازی، امین احمد: ۱۴
 رازی، امام فخرالدین (۵۴۴ - ۶۰۶): ۱۵۶،
 ۲۷۸، ۵۷۱، ۶۶۹
 رازی، قطب‌الدین (۶۹۹ - ۷۶۶): ۳۷۰، ۳۵۸
 رازی، قوام‌الدین: ۳۰۴، ۵۵۲
 رازی، محمد بن زکریا: ۹۷، ۱۲۷، ۱۳۳، ۱۳۴
 ۴۸۳
 رازی، مشکویه: مشکویه رازی
 رازی، محمد ابن محمد صالح: ۱۸۷
 رازی، نجم‌الدین: ۵۶۶
 رازی نجم‌آبادی، محمد بن محمد ابراهیم:
 ۷۱۹، ۷۲۰
 رافع الخلاف: ۲۲۴
 رانکوی رشت: ۶۷۲
 رانکوی رشتی: قوچانی رانکوی، محمد علی
 خان
 رانی کاشی، محمد حسین بن محمد قاسم:
 ۶۵۸
 راوندی: ۴۸۳
 رج (قریه...): ۱۹۶
 رجال (کتاب...): ۴۷۵
 رجال غضائری: ۴۶۴
 رجال کبیر: ۳۴۲
 رجاء ابن ابی الضحاک: ۵۲۳
 رجبعلی: ۵۵۱: تبریزی رجبعلی
 الرجعة (رسالة...): ۵۰۴
 الرجل کتابی: ۵۴۶
 رجبی، موفق‌الدین: ۱۵۰
 رحمان (سوره...): ۵۳۶
 الرحمة (کتاب...): ۷۴۴
 الرحمة الصغیر: ۷۴۳
 الرحمة کبیر (کتاب...): ۷۴۳، ۷۴۴
 الرحمة فی الکیمیاء (کتاب...): ۱۴۶
 رد صوفیه (رساله در...): ۴۱۷
 الرد علی اختلاف القراءات: ۱۱۵
 الرد علی الجهمیة و المشبهة: ۱۱۲
 الرد علی الشعوبیة: ۱۱۰
 الرد علی الفادری: ۲۱۹
 الرد علی القائل خلق القرآن: ۱۱۳
 رسالة الشمس الی الهلال: ۷۴۳
 رسالة الی کیا ابوجعفر محمد بن المرزبان (از
 ابن سینا به کیا ابوجعفر در باره نفس):
 ۵۷۷
 رساله در نحو عربی: ۱۸۸
 رسالة الطیر: ۴۹۶
 رساله عرفانی: ۵۶۰
 رسالة العلم: ۷۰
 رسالة القرائن: ۲۵۹
 رسائل خاصه بابن سینا: ۵۷۴
 رسائل رجالی شفقی: ۶۵۲
 رسائل عشر: ۱۲۶
 ابن رسول: ۵۱۸

- رشت: ۶۷۲، ۴۰۹، ۳۵۱
 رشتی، سید کاظم: ۱۹۴
 رشتی، سید محمد باقر: ۵۲۳، ۵۲۶
 رشتی، حبیب‌الله (۱۲۱۴ - ۱۳۱۲): ۶۷۲، ۶۷۳، ۷۱۹، ۷۲۰
 رشح الزلال فی شرح الالفاظ المتداولة بین ارباب الاذواق و الأحوال: ۴۹، ۵۰۱
 رشید: ۴۷۴
 رصدخانه مراغه: ۶۲، ۴۸۳
 رضا (ع)، ۴۶، ۴۷، ۲۹۸، ۳۸۹، ۵۰۶، ۶۶۴
 رضاعیه: ۷۲۲
 رضوان علی بن محمد المرتضی: ۸۶
 رضوی: کتابخانه آستانه رضوی
 رضوی: ۱۷۷
 رضویان (فرقه...) (رضی‌الدین بسطامی) (مذهب...): ۵۶۴
 رضوی خراسانی، محمد (۱۱۹۰ - ۱۲۶۴): ۱۷۶
 رضوی کرمانی، میر خلیل: ۷۵۳
 رضویه: ۴۳
 سید رضی: ۱۵۹
 سید رضی، بوالحسن محمد بن حسین (۳۵۹ - ۴۰۶): ۲۶۸
 رضی‌الدین لالا: ۵۶۵
 سیدرضی، میر سید شریف (۴۰۶م): ۱۲۴، ۷۰۸
 رضی، ابن میر علی رضا محمد (م ۱۲۳۱): ۶۸۱
 رضی الخوقانی القهبایی: ۷۰
 محمدرضی بن میرزا محمد مسیح الطیب: ۴۵۱، ۴۴۹
 رفیع (۹۵۵ - ۱۰۸۰) (استاد مجلسی): ۱۱۹، ۱۸۶، ۶۷۵
 محمد رفیع الشریف ابن عبدالصانع: ۷۲
 رمانیه (قصیده...): ۱۸۰، ۱۸۲
 رمح الخط: ۲۴۲
 رمز کاربرد نام برخی کتب فقه: ۱۷۵
 رمل (رساله در...): ۳۲۵
 رواقی، سهیل: ۴۸۸
 رواقی، محمود: ۴۸۸
 رودباری: ۵۱۹
 رودباری، فخرالدین ابن احمد: ۳۷۲
 رودباری ارمانی، احمد: ۳۷۱، ۳۷۲، ۳۷۶
 رودسری گیلانی، عطاءالله: ۴۸۵
 روزبه: ابن مقفع
 روش سلوک (رساله در...): ۵۶۵
 روش سلوک و خلوت نشینی (رساله در...): ۵۶۵
 روضات: ۳، ۸۸، ۱۲۳، ۲۳۴، ۲۴۰، ۳۸۶، ۴۱۷، ۴۹۸، ۴۹۹، ۶۳۰
 روضات الجنات: ۱۷۳، ۳۹۵، ۶۳۰، ۶۶۶
 الروضة: ۳۷، ۳۸، ۳۹، ۴۰، ۲۶۱، ۴۴۱، ۵۹۷
 الروضة البهية فی شرح اللمعة الدمشقية: ۱، ۱۱۸، ۱۶۹، ۱۹۸، ۲۷۲، ۲۷۷، ۳۴۷، ۳۴۸، ۳۹۰
 ۴۲۲، ۴۴۰، ۵۱۱، ۶۶۲، ۶۷۵
 روضة المتقين: ۱۶۸
 روم: ۴۹۴، ۶۱۲
 رویانی، عبدالواحد: ۵۶۱
 رهن: ۲۹۱
 ری: ۴۳۱
 الرياض: ۱۴۵، ۳۹۰
 ریاض السالکین: ۲۴۰
 ریاض العارفين: ۳۰۴
 ریاض‌العلماء: ۲، ۲۳۴، ۲۵۳، ۲۶۱، ۳۰۳، ۳۰۴، ۳۱۷، ۳۳۴، ۴۹۸، ۵۲۷، ۷۰۹، ۷۵۲

- ریاض المسائل: ۳۳، ۲۷۰، ۲۸۹، ۲۹۰، ۴۸۹
 ریاضیات: ۹۲
 ریاضی، عزالدین ابوالفضائل ابراهیم بن عبدالوهاب: ۴۸۸، ۶۳۴
 ریاضی، محمدعلی: ابوریان
 ریحان الارواح: ۳۵۴
 ریحانة الادب: ۷۸، ۵۰۶، ۶۷۶، ۶۹۸
 ریسوس: ۱۲۶
 رئیس‌العلماء: نیشابوری، محمد (م ۱۲۳۲)
 ز
 زادالسالک: ۵۲۲، ۵۲۶
 زادالسالکین: ۵۲۶ (پاورقی)
 زادالمسافر: ۴۰
 زاویه (رساله در...): ۳۲۵
 زاویه مظفریه (تبریز): ۶۹۴، ۶۹۶
 محمد زاهد: ۴۵۳
 زبده الاسرار: ۱۳۰
 زبده الاصول: ۹۱، ۲۴۱، ۴۱۱، ۵۱۵، ۵۲۳
 زبده البيان: ۲۶۴
 زبده المناظر: ۲۵۸
 الزییب المطبوخ: ۱۶۶، ۱۷۷
 زبید: ۶۷۶
 زرکلی: ۴۴، ۵۹، ۸۴، ۱۰۲، ۱۱۴، ۲۳۲، ۲۳۹
 زغلول، سلام محمد: ۱۱۱
 زکریا (قاضی...): ۴۳، ۴۴، ۱۵۲
 زکریا (شیخ...): ۱۵۳
 زکریای رازی: رازی، محمد بن زکریا
 زمخشر: ۶۸۰
 زمخشری، ابوالقاسم محمود (۴۶۷ - ۵۳۸): ۱۲۵، ۲۴۰، ۳۲۷، ۳۸۵، ۶۳۴، ۶۸۰، ۶۸۲
 ۷۱۸، ۷۰۵
 ابن زملکانی، عبدالواحد پسر عبدالکریم: ۷۰۵
 زنجان: ۴۹۴
 زنجانی، عزالدین ابوالفضائل ابراهیم بن عبدالوهاب: ۴۸۸، ۶۳۴
 زنجانی، عبدالوهاب بن ابراهیم: ۳۱۷، ۳۱۸، ۳۵۳، ۳۵۵
 زندگینامه ریاضیدانان دوره اسلامی: ۱۲، ۵۹، ۶۸، ۱۴۱، ۴۲۹، ۶۰۲، ۶۰۵
 زنده بیدار: ۵۷۷، ۵۸۸، ۵۸۹
 زوزی، ملاعلی: ۳۰۶
 زواری، جلال‌الدین بن محمد: ۲۷۵
 زوزنی: ۵۱۸
 حضرت زهرا (س): فاطمه زهرا (س)
 الزهراء الزویه فی الروضة البهية: ۴۱۵، ۴۱۶
 زهراء و سبطین: ۳۷
 الزهر الفائح: ۵۷۰
 زهرها (رساله‌ای در سمومات کشنده حشرات و اوزان و اندازه‌ها از تحفة المؤمنین): ۴۶۳، ۴۶۸
 الزیبق: ۱۴۸
 زیج الغیبک: ۱۴، ۱۲۹
 زیج ایلخانی: ۱۲
 زیج خاقانی: ۱۲، ۱۳
 زیلانی، ابراهیم: ۵۹۴
 ابن زیله، بومنصور: ۵۷۳، ۵۷۴
 زیلی، ابوالثنا احمد بن محمد: ۲۳۸
 زینب (حضرت...): ۲۳۶
 زین‌الدین (حاشیه توضیحی): ۹۳، ۴۴۱
 زین‌الدین (۱۰۰۹ - ۱۰۷۴): ۳۴۹
 زین‌العابدین: ۱۵۴، ۳۱۵
 زین‌المعتقد لزين‌المعتقد: ۵۶۰، ۵۶۲، ۵۶۵
 زینی مصری، زکریا: ۲۲۷

س

- ساباطی، اسحاق بن عمار: ۶۵۰
 ساباطی، عمار: ۲۱۷
 ساجقلی زاده: ۲۵۶، ۲۵۹
 ساروی، محمدزمان: ۵۲۳
 ساسانی: ۱۱۰، ۳۴۵
 ساطع الانوار: ۱۳۳
 ساکب العبرات: ۲۴۲
 سامانی، نوح بن منصور: ۵۷۴
 سامره: ۹
 ساوی، سهلان: ۶۶۹
 سبحانی، علی: ۶۲۳
 سبحة القدير في مدح الملك القدير: ۲۵۸
 سبزواری، باقر (محقق) (۱۰۱۷ - ۱۰۹۰): ۷۴، ۳۴۱، ۴۰۸
 سبزواری، محمدرضا بن محمد عظیم: ۷۵
 سبزواری، رضی‌الدین محمد: ۳۳۶
 سبزواری، فاضل: ۱۶۷
 سبزواری، ملاهادی (۱۲۱۲ - ۱۲۸۹): ۳۰۶
 سبط ابن جوزی: ۴۹۵
 سبط الشهيد، محمد: ۲۶۳
 سته ضروريه: ۵۴۸
 سجادی، جعفر: ۶۱۶
 سجاوندی، محمد بن طیفور: ۷۳۸
 سجستانی (م ۳۳۰): ۳۱۶
 السحاب = علی: ۴۱
 سحینی مصری، احمد: ۱۵۲
 سرآبادی، عنایت‌الله بن الحسین: ۵۳
 السراج الوهاج در تفسیر: ۴۹، ۶۰۹، ۶۸۲
 سر الاسرار: ۵۵۰
 سرایر بن ادريس (۵۴۳ - ۵۹۸): ۷۱۸
 سرایی، ملا فتح‌الله: ۴۷
 سربداران، علی بن مؤید: ۱۱۸، ۲۷۹
 سرالحمکة فی شرح کتاب الرحمة: ۱۴۶
 سرخسی، احمد (شهید ۲۸۶): ۳۶۶، ۷۲۵، ۷۵۵
 سر قدر ابن سینا: ۵۷۳
 سرکیس (صاحب معجم المطبوعات): ۶، ۷، ۲۴، ۳۱، ۸۸، ۱۲۵، ۲۰۱، ۲۵۷، ۲۷۴، ۳۱۰، ۳۱۸، ۳۲۹، ۳۶۶، ۳۷۶، ۴۵۱، ۴۷۴، ۴۹۶، ۵۰۷، ۵۷۰، ۵۷۲، ۵۹۵، ۶۰۸، ۶۱۴، ۶۲۱، ۶۴۴، ۶۶۴، ۶۷۰، ۷۵۶
 سرگذشت شیخ رئیس (السیرة): ۵۷۷، ۵۸۳
 سریان الوجود: ۷۲۷
 سعادت و شقاوت اصناف انسان در هنگام مرگ (رساله‌ای در ...): ۵۲۲
 سعد بن معاذ: ۸
 سعدی شیرازی: ۱۹۴، ۳۵۷، ۳۶۲
 سعديه (رمز حاشیه): ۷۵۷
 ابوسعود: ۷۰۸
 ابوسعید ابوالخیر: ۵۶۶، ۵۶۷، ۵۷۶، ۵۷۹، ۵۸۴، ۶۷۸
 سعید السلطان: ۶۲۳
 سعید بن ابی مریم: ۷۲۷
 سعید بن هبة‌الله طیب: ۵۶۱
 سعیدی اردبیلی، تاج‌الدین: تاج‌الدین سعیدی اردبیلی
 سفیدوس (فیلسوف): ۱۲۶
 سقا (استاد مصری): ۸۱، ۸۵
 سقراط: ۱۲۶
 سکاکی (۵۵۵ - ۶۲۶): ۵، ۵۸، ۳۲۲، ۳۵۶
 ابن سکون (م ۶۰۹): ۲۰۰، ۳۱۵، ۳۱۷

- سلار (سالار) ابی‌الصلاح: ۲۷۹
 سلار (سالار) بن عبدالعزیز: ۴۱۶
 سلاسل الحديد لتقيد ابن ابی‌الحديد: ۱۵۹
 سلجوقی، مسعود: ۱۲۳
 سلسبیل المعانی: ۲۵۹
 سلسلة الفلاسفة (العروس): ۵۸۳
 سلطان العلماء (۱۰۰۱ - ۱۰۶۴): ۳۲، ۱۴۱، ۱۸۰، ۱۸۳، ۲۶۲، ۳۱۴، ۳۸۷، ۳۹۰، ۴۱۱، ۴۱۴
 سلطانی: ۶۷۶
 سلطانیه (رساله ...): ۱۹۳
 سلغرشاه (پادشاه جزیره هرمز): ۲۵۳، ۵۴۴
 سلمان فارسی: ۸۶
 سلم السماء: ۱۲
 سلم السماوات: ۲۴۰، ۶۹۸
 سلمی: ۵۶۸
 سلمی رقی، ابوالحسن عبدالرحیم: ۳۱۶
 سلوکیه (زادالسالك) (فارسی): ۵۲۲، ۵۲۶
 ابوسلیمان: ۳۰۲
 سلیم: ۳۵۷
 سلیم خان (۹۲۷) (سلطان): ۲۳۷
 سماکی شافعی: ابن زملکانی، عبدالواحد بن عبدالکریم
 سمان الحنفی، ابوسعید اسماعیل بن علی: ۵۴۶
 سمرقند: ۱۲، ۱۳، ۵۹، ۹۷، ۳۵۹، ۴۵۸، ۵۷۰، ۶۰۶، ۶۴۴
 سمرقندی (صاحب عقد الفريد = عين الترتیل): ۷۳۷
 سمرقندی، بوالقاسم ناصرالدین: ۳۲۲، ۴۲۵، ۷۳۶
 سمرقندی، عبدالله بن محمد: ۴۶۲
 سمرقندی، شمس‌الدین محمد بن اشرف: ۳۵۷، ۶۰۵، ۶۰۶
 سمرقندی، نجیب‌الدین ابوحماد محمد بن علی: ۱۵، ۲۹، ۶۴۴
 سمرقندی همدانی، حافظ محمد بن محمد بن احمد بن احمد بن علی شریف: ۷۳۷
 سمعانی: ۱۳۳، ۶۱۶
 سمنان: ۵۶۵
 سمنانی، کمال: ۴۳۱
 سندی (شیخ): ۵۹۳
 سندی، عبدالحمید: ۱۱۱
 سندج: ۳۷۱، ۳۷۵
 سنوسی، محمد بن یوسف (م ۸۹۵): ۳۷۳
 سنوسیه: ۳۷۶
 سنیان: ۴۹۵
 سواد العین: ۳۲۵، ۴۸۵
 سؤال و جواب (رساله ...): ۲۴۶، ۴۶۹
 سورات (بندر...): ۱۳۰
 سوریه: ۳۴۹، ۴۹۴، ۴۹۵
 سوسی، ابویعقوب: ۵۶۸
 سهالسوی، ابوالعیاش عبدالعلی محمد بن نظام‌الدین (م ۱۲۲۵): ۳۹۲، ۳۹۳
 سهالوی، نظام‌الدین: ۳۹۳
 سهالی، احمد عبدالحق: ۳۹۳
 سهوررد: ۴۹۴
 سهورردی: ۲۱۳
 سهورردی، شهاب عمر (۵۳۹ - ۶۳۸): ۴۷، ۲۴۰، ۶۱۵
 سهورردی، ابوالنجیب: ۵۶۴
 سهورردی، یحیی بن حبش (۵۴۹ - ۵۸۷): ۴۵۲، ۴۹۴، ۴۹۵، ۴۹۶، ۴۹۷، ۴۹۸، ۵۰۰

۵۰۲، ۵۸۸، ۵۸۹، ۶۹۳، ۶۹۴، ۶۹۸
سهلان ساوی: ۷۵۰
سهل بن زیاد: ۲۱۷، ۶۴۸
سهل بن مطران: ۵۷۹
سهیلی، عبدالرحمان بن عبدالله: ۸۰
السیاسة (رساله فی...): ۸۴، ۵۷۷، ۵۷۸
سیالکوتی، عبدالحکیم: ۳۵۶، ۵۱۷
سیویه: ۵۹۵
سید الشهداء: حسین بن علی
سیر و سلوک (رساله در...): ۵۲۳
السیرة: ۵۷۷
سیرة ابن اسحاق: السیرة النبویة، سیرة
رسول الله: ۸۲، ۸۴
سیرة رسول الله: ۸۲، ۸۵، ۸۶، ۱۰۰
سیرة ملک أشرف: ۵۷۲
سیره ابن هشام: سیرة رسول الله
سینی قزوینی، قوام‌الدین محمد (م ۱۱۵۰): ۹۰،
۹۱، ۹۲، ۲۴۱، ۳۰۳، ۳۵۵
سیمیائی: ۱۲۱
ابن سینا (شیخ الرئیس...): (۳۷۰ - ۴۲۸): ۲۶،
۳۵، ۹۷، ۱۲۴، ۱۲۷، ۲۱۳، ۳۰۳، ۴۸۳،
۴۸۴، ۴۹۵، ۵۷۳، ۵۷۶، ۵۷۷، ۵۷۸،
۵۷۵، ۵۷۹، ۵۸۰، ۵۸۱، ۵۸۲، ۵۸۴، ۵۸۵،
۵۸۶، ۵۸۷، ۵۸۸، ۵۸۹، ۵۹۰، ۶۱۹، ۶۴۵،
۶۹۹، ۷۳۲
سیواس (شهر): ۲۳۹
سیوری حلی، ابو عبدالله مقداد بن جلال‌الدین
عبدالله: ۲۴۵، ۴۸۹
سیوطی، جلال‌الدین عبدالرحمان بن ابی بکر
(۸۴۹ - ۹۱۱): (۹۱۱ - ۱۰۳، ۱۵۰، ۲۱۸، ۲۲۷، ۲۵۶،
۲۵۷، ۲۵۸، ۳۱۷، ۳۷۲، ۳۷۶، ۵۴۹، ۵۹۳،

۵۹۴، ۶۳۳

ش

شاذان، سدیدالدین ابوالفضل قمی پسر جبرئیل:
۳۹
شارح الخبیس (نشانه حاشیه): ۵۵۸
شاطبی (۵۳۸ - ۵۹۰): ۹۱، ۷۳۸
شاطبیه: ۹۱، ۶۱۵
شافعی: ۴۳۱، ۵۷۰
شافعی، فخرالدین ابوالمکارم: ۶۸۲
شافعیان (مذهب...): ۵۶۴
شافیه ابن حاجب: ۳۱، ۹۱، ۱۲۷، ۲۵۹، ۶۴۶
شام: ۸۲، ۲۷۹
ابوشامه، عبدالرحمان بن شهاب‌الدین: ۷۴۹،
۷۵۰
شامی عاملی، زین‌الدین بن علی بن احمد:
۲۷۰، ۴۴۷، ۶۶۳
شاه اسماعیل: اسماعیل (شاه...)
شاهرخ تیموری: ۱۲، ۱۳، ۶۴۴
شاهرودی: ۴۲۵
شاهزاده احمد پسر معتصم: ۴۹۵
شاه طهماسب: طهماسب (شاه...)
شاه عباس دوم (۱۰۵۲ - ۱۰۷۷): ۳۰۳
شاه عباس صفوی (۹۹۶ - ۱۰۳۸): ۱۰، ۱۷،
۱۴۱، ۱۴۲، ۴۴۴، ۵۵۲، ۶۹۰
شاه غازی (خان ۱۲۰۰): ۱۰۹
شاهمیر، هبة الله: ۲۵۳
شیستری، ملامشهد پسر حسین علی: ۳۹۵
شعبی = علی: ۴۱
شبلری، حسین بن شمس‌الدین: ۵۹۲، ۵۹۳،
۵۹۴، ۵۹۵، ۵۹۶، ۵۹۷، ۵۹۸، ۵۹۹، ۶۰۰
الشبهة المحصورة: ۱۶۶، ۱۷۶

ابوشحمة: ۷۵۰
شذرات الذهب: شذور الذهب
شذور الذهب فی معرفه کلام العرب: ۱۲۰،
۲۲۶، ۲۲۷
شذور العقیان: ۳۹۵
الشذور المكتسب (کتاب...): ۷۴۳
شرايع: ۶۳، ۶۴، ۱۸۱، ۲۱۱، ۲۸۲، ۳۱۴، ۳۷۹،
۳۹۰
شرايع الاسلام كافيہ: ۲۱۱
شرايع الاسلام فی مسائل الحلال و الحرام:
۷۶، ۲۶۷، ۲۹۲، ۳۲۱، ۴۲۳
شرح آداب عضدی: ۳۸۲، ۳۸۳
شرح آیات الاحکام: ۳۷۸
شرح الارشاد: ۳۴۱، ۳۴۲، ۷۵۳
شرح ارشاد الاذهان: ۲۳۱، ۴۳۹
شرح اسباب و علامات: ۶۴۴، ۶۴۵
شرح استرآبادی: ۲۶۰
شرح اسنوی (بر منهاج الوصول): ۶۰۹
شرح اشارت: ۷۰، ۴۸۳، ۶۶۷
شرح أشكال التأسيس: ۵۹، ۶۰۲، ۷۵۳
شرح اشكال التأسيس: شرح قاضی زاده رومی
بر اشكال التأسيس
شرح اصطلاحات صوفیان: ۵۰۱
شرح اصول بزدوی: ۶۸۲
شرح اقتناع: ۴۳۸
شرح الفیة: ۱۰۳، ۲۴۶، ۳۷۸، ۴۳۹
شرح الهیات التجريد: ۳۲۶
شرح ام البراهین: ۳۷۱، ۳۷۲
شرح انموذج: ۶۳۴، ۷۳۳
شرح الايجازاه گلزاده: ۵۹۸
شرح ايساغوجی: ۳۶۴، ۳۶۶، ۳۸۳، ۳۸۵

شرح باب حادی عشر: ۲۴۶، ۵۵۴
شرح البيان: ۱۷۵
شرح بيرجندی عبدعلی: ۱۰۵، ۴۲۹
شرح بیست باب طوسی: ۷۵۲
شرح تائیه: ۵۵
شرح التجريد: ۱۸۵، ۲۱۵، ۳۲۴، ۳۲۵، ۳۲۶،
۴۵۲، ۴۹۷، ۶۰۳، ۷۵۶، ۷۵۷
شرح تجريد البلاغه: ۲۴۶
شرح تحرير مجسطی: ۶۲
شرح تذكرة نصيریه: ۱۰۴، ۷۵۲
شرح ترددات شرايع: ۶۴
شرح تصريف زنجانی: ۴۸۷، ۶۳۴
شرح تصريف عربی: ۶۳۴
شرح تفتازانی (نشانه حاشیه): ۷۴۱
شرح تفتازانی بر عقاید نسفی: ۳۱۰
شرح تکمله: ۱۰۴
شرح تلخیص المفتاح: ۸، ۳۲۷
شرح تلخیص تفتازانی: ۳۵۸
شرح تهذيب: ۳۹۳، ۴۱۱، ۴۴۳، ۴۴۶، ۵۵۸
شرح تهذيب المنطق تفتازانی: ۵۴۲
شرح تهذيب الوصول: ۷۵۳
شرح جاربردی (بر منهاج الوصول): ۱۲۷، ۶۰۹
شرح جديد قوشچی تجريد: ۶۷، ۶۸، ۷۰،
۷۵۲
شرح جرجانی، عبدالحی: ۲۵۳
شرح جزایری (شرح صحیفه سجادیه): ۴۸۰،
۶۰۱
شرح جعفریه: ۳۷۸
شرح جيد: ۵۷۵
شرح چغمینی: ۷۵، ۷۵۲
شرح حاشیه زاهدی: ۴۵۱

- شرح قاضی زاده بر ملخص چغمینی: ۵۸، ۸۷
 شرح قاضی عضد: ۹۴
 شرح قدیم تجرید: ۶۷، ۶۸، ۲۰۳
 شرح قصیده پان ته ئیستی فندرسکی: ۴۱
 شرح قطب رازی: ۶۲۴
 شرح قطر چاپ سنگی: ۷۲۲
 شرح قواعد: ۲۹۵
 شرح قواعد الاحکام: ۴۶۱
 شرح القواعد الاعرابیة: ۲۳۷، ۲۳۹
 شرح قوشچی بر تجرید: ۶۸، ۶۹
 شرح کافی: ۱۸۷، ۴۱۷
 شرح الکافیة: ۲۵۹، ۲۶۰، ۴۲۰، ۴۴۱
 شرح کبیر استرآبادی: ۲۶۰
 شرح کمال پاشازاده: ۲۵۶
 شرح گلش راز: ۷۵۳
 شرح لامیه: ۵۵۸
 شرح لاهیجی، عبدالرزاق: ۱۹۲
 شرح الباب و الباب: ۵۵۸
 شرح لمساحة القلتین: ۱۵۲
 شرح لمعه: ۱۱۸، ۱۹۸، ۲۲۹، ۲۶۹، ۲۷۹، ۴۱۷، ۴۲۴
 شرح لیثی، ابوالقاسم: ۳۵۸
 شرح مبادی الوصول: ۲۴۶
 شرح مبارک شاه: ۴۸۵
 شرح مختصر: ۱۹۵
 شرح مختصر الاصول: ۱۱۰، ۲۰۹
 شرح مختصر اصول ملا میرزا: ۵۲۰
 شرح مختصر ابن حاجب: ۹۴، ۴۲۷
 شرح مختصر المنتهی: ۱۹۷
 شرح مختصر فی مبادی اللغة: ۹۵
 شرح مختصر مفتاح العلوم: ۷۴۱
- شرح مصابیح بغوی: ۲۴۰
 شرح مصباح: ۳۲۳، ۵۵۸
 شرح مطالع: ۴۵۲، ۴۹۷، ۶۲۴، ۶۳۲، ۶۷۴، ۷۵۲، ۷۵۷، ۷۵۸
 شرح مطول تفتازانی: ۱۹۵
 شرح مطول بر تلخیص المفتاح: ۵، ۱۸۶
 شرح مفتاح: ۳۵۸، ۴۲۵
 شرح مفتاح العلوم: ۳۸۵
 شرح مفتاح اللیب: ۵۱۸
 شرح مقدس اردبیلی، احمد بن محمد (م ۹۹۳): ۲۳۱
 شرح ملخص: ۵۹، ۲۰۳
 شرح بر ملخص چغمینی: شرح قاضی زاده بر ملخص چغمینی
 شرح منازل السائرین: ۴۹
 شرح منتهی السؤل: ۶۲۱
 شرح منطقی التجرید: ۴۳۸
 شرح منظومه الفرائض الرحبیه: ۱۴۸
 شرح منهاج: ۲۹۵، ۶۸۲
 شرح بر منهاج الوصول: شرح اسنوی
 شرح موافق: ۳۶۲
 شرح موافق ایجی: ۷۵
 شرح موجز القانون: ۶۴۴
 شرح نظام: ۱۲۷
 شرح النهج: ۲۱۹
 شرح نهج البلاغه: ۱۵۹، ۷۵۲
 شرح واجب الاعتقاد: ۲۴۶
 شرح رساله العلم: ۷۰
 شرح رساله وضعیه: ۳۵۹
 شرح رساله ولدیة: ۲۵۸
 شرح رضی: ۵۵۸

- شرح حال شیخ بهایی: ۴۷۹، ۴۸۲
 شرح حاوی صغیر: ۶۸۲
 شرح حدیث الحقیقة: ۳۷، ۳۸، ۴۹
 شرح حدیث الطین: ۳۸
 شرح حدیث العلماء ثلاثة: ۵۲۲
 شرح حدیث علوی: ۴۵۸
 شرح ابن ابی الحدید: ۱۵۴
 شرح ابن ابی الحدید بر شقشقیه (رساله در باره...): ۱۵۴
 شرح (حسام الدین) حسنی کاتی: ۳۶۶، ۷۲۵
 شرح حکمة العین: ۴۸۵
 شرح خلاصة الحساب: ۱۴۰، ۲۵۰، ۳۷۲، ۳۷۷، ۳۷۸
 شرح خمیره: ۵۵
 شرح دشتکی: ۴۹۶
 شرح دعای سیفی: ۲۰۶
 شرح دعای هلال: ۴۷۹
 شرح دوانی بر هیاکل النور: ۴۹۷
 شرح دیکقوز (حدود ۸۶۰): ۳۵۴
 شرح دیوان مبتنی: ۱۲۴
 شرح رضی استرآبادی: ۲۶۰
 شرح الروضة البهية فی شرح اللمعة الدمشقية: ۵۱۲
 شرح زبدة الاصول: ۳۷۸، ۴۱۱، ۵۱۴
 شرح ساچقلی زاده: ۲۵۶
 شرح السیدی: ۹۷
 شرح ملاسعد: ۷۵۸
 شرح سلغری: ۲۵۲
 شرح سمرقندی، ابوالقاسم: ۳۲۲
 شرح سؤال کیمیل بن زیاد: ۵۵
 شرح شافیه: ۱۲۷، ۶۴۶، ۶۴۷، ۶۸۲
- شرح شرایع: ۷۶، ۳۲۰، ۳۴۳، ۴۳۹، ۴۴۷
 شرح شریف جرجانی: ۶۰، ۱۰۵
 شرح شمسیه: ۲۵۴، ۳۵۸، ۳۷۰، ۳۷۱، ۵۹۹، ۷۵۱، ۷۵۲، ۷۵۶
 شرح صحاح: ۷۰۴
 شرح صحیفه: ۴۹۸، ۶۰۱
 شرح صحیفه سجادیة: ۴۷۹، ۵۱۶
 شرح الصحیفه العظمی: ۱۴۶
 شرح الصدور: ۲۵۶
 شرح ضیائی: ۳۱۱
 شرح طوالم: ۷۵۷
 شرح کتاب طهارت: ۲۹۱
 شرح عبری (بر منهاج الوصول): ۶۰۹
 شرح عصام الدین: ۳۵۷، ۳۶۰
 شرح عضدی: ۷۲، ۲۱۰
 شرح عقاید عضدی: ۶۹۷
 شرح عقاید نسفی: ۳۰۰، ۳۰۹، ۶۹۷
 شرح عمیدی: ۳۱۱
 شرح عوامل جرجانی: ۲۳۷، ۲۳۹، ۲۹۶، ۳۵۶
 شرح فاضل هندی: ۵۱۲
 شرح فائده دوازدهم از فوائد حکمیه: ۴۶۳
 شرح الفرائض الرحبیه: ۱۴۹
 شرح الفرائض السراجیه: ۷۵۶
 شرح فسائی: ۱۲۷
 شرح فصوص الحکم ابن عربی: ۴۹
 شرح فصول طوسی: ۲۴۰
 شرح فواتح الجمال: ۵۰
 شرح فوائد: ۷۵۳
 شرح قاضی زاده: ۶۰، ۶۱
 شرح قاضی زاده رومی (بر اشکال التأسیس): ۶۰۲، ۶۰۶

- شرح هدایه: ۵۷۵، ۶۸۲
شرح هدایه اثیری: ۵۷۴
شرح هدایه الحکمة: ۱۲۹، ۴۸۴
شرح هدهدی: ۳۷۶
شرح ابن هشام: ۲۲۸
شرح هندی: ۵۵۸
شرح هیا کل النور: ۲۱۳، ۳۹۳، ۴۹۴، ۴۹۸، ۵۰۲، ۶۹۳، ۷۵۳
الشرط ضمن العقد فی المعاملات: ۷۱۱
شرف‌الدین نورالدین: ۳۷۲
شروانی، مسعود: ۱۹۴
شریعتمدار: استرآبادی تهرانی، محمد جعفر بن سیف‌الدین
شریف، میرسید: ۱۵۷
شریف جرجانی، علی بن محمد: جرجانی، علی بن محمد
شریف گرگانی: ۱۸۶
شرفی، ابوالفتح (م ۹۷۶): ۲۵۳
شرفی حایری، سیف‌الدین علی: ۷۳۴، ۷۳۵
شعب‌الایمان: ۵۶۱، ۵۶۲
شعبی، امام بن محمد: ۴۵۹
شفاء الصدور: ۲۲۷
شفتی، محمدباقر بن محمدتقی: ۱۷۱، ۲۰۰، ۶۴۷، ۶۴۸، ۶۵۱، ۶۵۲، ۶۵۳، ۶۵۴، ۶۵۵، ۶۵۶، ۶۵۷، ۶۵۸، ۶۵۹، ۶۶۰
محمد شفیع: ۶۵۰، ۶۶۵
شفیع، محمد ابن ابو محمد قمی: ۶۴۹، ۶۵۷
شفیعی نیشابوری، میرحسین: ۱۹، ۲۰، ۲۱
شققشقیه: ۱۵۹
شققشقیه (رساله در باره...): ۱۵۴
شققشقیه (قصیده در ترجمه خطبه...): ۲۱۹
- شکم: ابوشحمة
شلبی: ۸۱
شمس‌الاسلام: ۴۶۲
شمسا گیلانی: ۲۱۴، ۲۱۵، ۴۸۵
شمس‌المعارف: ۱۰۹
الشمس المنیر فی تحقیق الاکسیر: ۱۴۶
الشمس الی الهلال (رسالة...): ۷۴۳
شمسیه: ۲۳، ۲۴، ۶۴، ۳۷۰، ۴۸۳، ۶۳۲، ۶۴۷
الشمسیه فی القواعد المنطقية (رسالة...): ۴۳۴
شمیران: ۳۸۷، ۷۲۶، ۷۲۷
ششوری، عبدالله: ۱۴۹، ۱۵۱
شفری: ۱۲۵
الشوارد: ۴۹
شواکل الحور فی شرح هیا کل النور: ۴۹۷، ۴۹۸، ۵۰۰، ۵۰۳، ۶۹۴، ۶۹۵، ۶۹۸، ۷۲۹
شواهد صغیر: ۵۷۲
شواهد قدسیه لجواهر فردوسی: ۲۰۴، ۲۰۶
شواهد کبیر: ۵۷۱
شوشتر: ۳، ۳۷۸
شوشتری، جعفر: ۶۷۷
شوشتری، سهل: ۵۶۸
شوشتری، عبدالله: ۹۰
شوشتری، نورالله (قاضی...): قاضی شوشتری، نورالله
شوکت افندی، عبدالمنیب: ۷۰۸
شولستانی، حسین پسر علی: ۲۳۵
شویعری زبیدی حایری، محمد بن نصرالله بن محمد: ۴۲۶
شهاب‌العزیز علی ابن ابی‌الحدید: ۱۵۹
شهاب بن عبدربه: اسدی، شهاب بن عبدربه
ابن شهر آشوب (م ۵۸۸): ۳۱۶

- شهرانشی: ۳۵۷
شهربانو: ۴۵
شهرستانی: ۱۷۷، ۵۶۱
شهرستانی، میرزا محمد حسین پسر محمد علی (م ۱۳۱۵): ۱۷۷
شهرستانی، هبه‌الدین: ۲۶۸، ۵۵۶
شهرستانی کر بلا: ۳۳۴
شهرستانی حسینی موسوی، محمد بن محمود: ۲۵۳، ۲۰۹
شهشانی، محمد (م ۱۲۸۷): ۳۰۶
شهمیرزادی، آقابابا ابن محمد مهدی: ۳۳۵، ۳۳۶
شهمیرزادی، محمد صالح میرزا محمد: ۲۵۰
شهمیرزادی، محمد مهدی: ۳۳۰
شهید اول، محمد بن مکی: ۸۶، ۹۰، ۱۱۸، ۱۷۵، ۱۹۸، ۲۲۹، ۲۷۲، ۲۷۹، ۲۸۱، ۲۹۱، ۳۱۱، ۳۱۷، ۳۹۰، ۴۱۷، ۴۲۲، ۴۴۰، ۴۵۱، ۴۵۶، ۵۲۰، ۵۴۶، ۵۵۵، ۶۲۹، ۶۳۱، ۶۴۱، ۶۴۲
شهید دوم، زین‌الدین بن علی: ۱، ۲، ۳۴، ۱۱۸، ۲۱، ۲۲۴، ۲۲۹، ۲۴۲، ۲۶۲، ۲۶۹، ۲۷۲، ۲۷۳، ۲۷۹، ۲۸۱، ۲۹۳، ۳۱۷، ۳۳۱، ۳۳۴، ۳۴۴، ۳۴۷، ۳۴۸، ۳۹۰، ۴۱۶، ۴۱۷، ۴۲۲، ۴۳۹، ۴۴۰، ۴۶۱، ۵۲۱، ۵۲۴، ۵۳۰، ۶۳۰، ۶۳۱، ۶۴۰، ۶۶۲، ۶۷۵، ۷۱۲، ۷۱۴، ۷۱۶، ۷۱۸، ۷۱۹، ۷۴۲
شیخ‌الرئیس: ابن سینا
شیعی = علی: ۴۱
شیفتگی، شرف‌الدین علی: ۱۹۴
شیفکی، حسین: ۵۹۳، ۵۹۷، ۵۹۸
شیراز: ۵۹، ۲۱۲، ۳۲۴، ۴۵۹، ۴۹۹، ۵۷۰
- شیرازی، محمد امین بن حاج حسین علی: ۶۶۳
شیرازی، محمد تقی: ۴۰۶
شیرازی، محمد حسن: ۳۰۶
شیرازی، ضیاء‌الدین: ابن یوسف شیرازی
شیرازی، عبدالرحمان (شارح تهذیب): ۲۵۳
شیرازی، شاه فتح‌الله: ۱۴۱
شیرازی، فریدون: ۳۰۴
شیرازی، تقی‌الدین محمد: ۴۸۵
شیرازی، کمال‌الدین مسعود: ۳۶۲
شیروان (ناحیه...): ۶۰۰
شیروانی: ۳۸۴
شیروانی، احمد: ۲۰۱، ۲۰۲
شیروانی، حیدر علی: ۳۴۳
شیروانی، محمد کریم: ۳۵۱
شیروانی، محمد بن حسن (م ۱۰۹۹): ۱۹۹، ۴۸۴
شیروانی رومی: ۳۶۲
شیرین کلمات کوتاه از حضرت علی (ع): ۷۸
- ص
صاحب‌الاشراق: سهوردی
صاحب‌الظهار: برکوی، محمد بن پیر علی
صاحب‌الذریعه: آقا بزرگ تهرانی
صاحب‌القبة البيضاء: ۲۳۴
صاحب‌ریاض‌المسائل = علی پسر علی محمد طباطبائی: ۱
صاحب‌ریاض‌العلماء: عبدالله افندی
صاحب‌ریاض‌المسائل، علی بن محمد: ۴۰۲، ۴۰۵، ۵۴۰
صاحب‌الزمان، مهدی (ع): ۲۳۶
صاحب‌ضوابط: ۳۸۸
صاحب‌فصول، حسین: ۳۸۸
صاحب‌الکشف: ۶۲۵، ۷۱۲

صاحب مدارک: جبعی، محمد	صاحب باب اسطرلاب: ۱۴۳
صاحب مالک: ۴۰۸	صد در زردشت: ۱۰۷
صاحب المصابیح: بغوی الفراء، حسین بن مسعود	صدر (کتابخانه): ۱۹۱
صاحب المطارحات: سهروردی	صدر، حسن: ۱۰۷
صاحب معالم، حسن: ۳۲، ۳۳۰، ۳۳۲، ۴۱۱	صدرا تیریزی: ۵۵۳
صادق (ابن ابی...): ۹۷، ۶۴۵	صدرا شیرازی (۹۷۹ - ۱۰۵۰): ۲۱۳، ۲۱۴، ۲۴۸، ۳۰۳، ۳۰۶، ۳۶۴، ۵۲۷، ۵۵۱، ۵۸۲
صادق (ع) امام: ۳۳۸، ۴۶۴، ۴۷۵، ۵۵۳، ۶۵۲	صدر، حسن: ۷۲۸، ۷۰۳، ۶۹۳
محمد صادق: ۱۹۲، ۱۹۴، ۴۲۷، ۵۲۰	صدر اعظم: ۷۵۲
صاع (رساله در...): ۱۶۵، ۱۶۹	صدر الافاضل، لطفعلی (۱۲۶۸ - ۱۳۵۰): ۱۳۴، ۱۳۶، ۱۵۰، ۱۵۴، ۲۲۶، ۲۳۷، ۲۴۳، ۲۴۸
صافی: ۴، ۲۸۵، ۷۴۵	صدر، حسن: ۲۵۱، ۲۵۲، ۲۶۳، ۳۱۲، ۴۰۲، ۴۳۸
صافیه در نظم کافیة حاجبی: ۹۱	ملاصدراالدین... (م ۱۲۵۱): ۵۱۸
الصفایة فی نظم الکافیة (رساله‌ای در عروض): ۲۴۲	صدرالدین محمد بن ابی الصفاحسین: ۷۴۷، ۷۴۹، ۷۴۸
صافلی گوزل زاده، ابوبکر: ۴۷۷	صدر دیوانه: ۲۱
محمد صالح: ۲۹۶	صدر عاملی بغدادی، حسن (۱۲۷۲ - ۱۳۵۴): ۶۵۸
صالح ابن مصطفی ابن اویس ابن مصطفی: ۳۸۳	صدر المحققین: ۷۰
صاوی، اسماعیل: ۱۱۲	صد کلمة جناب امیرالمؤمنین (ع): ۷۹
صبوحدوی، محمد بن محمد بن احمد: ۷۰۷	صدوق، ابوجعفر محمد بن علی ابن بابویه قمی: ابن بابویه قمی، ابوجعفر محمد بن علی
صباح: ۲۸۳، ۲۹۲، ۴۰۲، ۴۲۳، ۵۲۰، ۵۵۸	صدوقان: ۴۱۵
صباح عجمیة: ۱۶۲، ۱۶۳	صدیقی، غلامحسین: ۵۸۴
صباح اللغة جوهری: ۴۰۲، ۶۷۶	صرف میر: ۷۳، ۷۵، ۳۵۳، ۳۵۵
صحیفة: ۱۰	صعصعه: ۶۶۵
صحیفة الاسطرلاب: ۸	الصفات: ۷۰
صحیفة ثالثة: ۳۱۷	صفات الله: ۵۴۲
صحیفة سجادیة: ۱۹۹، ۳۱۶	صفحات (رساله): ۳۸
صحیفة کامله سجادیة: ۳۱۵	صفدی: ۶۴۴
صحیفة معصومه: ۳۱۷	
صحیفة المیراث: ۱۷۰	

صفحة اسطرلاب: ۱۰	اصم
صفیحة: ۱۰	ضحاک: ۵۴۶
صفیحة الاسطرلاب: اسطرلاب	ضیاءالدین (سید): ۳۱۱
صفوی: ۱۳۲، ۶۷۲، ۶۹۸	ط
صفوی، شاه حسین: ۹۲، ۶۷۶	طاشکبری زاده: ۲۵۸
صفوی، شیخ حیدر: ۷۵۲	طالب، محمد: ۱۹۸
صفویان: ۹۱، ۶۹۷	طالب نژاد، بهاءالدین محمد: ۵۲۰
محمد صفی فتح علی: ۶۶۳	طالشی، محمد بن موسی: ۴۸۵
صقر، احمد: ۱۱۱، ۱۱۲، ۱۱۳، ۱۱۵، ۱۱۶	طالع الانوار: ۷۳۲
صلت قمی، بوسعید محمد بن حسن بن علی: ۶۶۴	طالقانی، محمد صالح بن علی: ۶۰۲، ۶۰۳
صلوات: ۵۰۳	طالقی، میر محمد یوسف: ۳۰۴
صناعة الكتابة: ۹۷، ۱۱۱	ابن طاوس: ۷۳۵
صنیع الدوله، محمد حسن خان: ۲۲۰	ابن طاوس، احمد: ۲۱۶، ۴۱۶، ۷۱۴
صوفی، عبدالرحمان: ۶۰	ابن طاوس، علی بن موسی (۵۸۹ - ۶۶۴): ۴۲، ۴۷، ۱۳۱، ۱۳۳، ۱۳۴، ۱۳۵، ۴۶۵
صهرشتی، سلیمان: ۱۰۷	الصیام: ۱۱۱
الصیام: ۱۱۱	صیامیه: ۱۵۴، ۱۶۰
صیغهای مشکل: ۵۴۲	صیدلانی: ۲۸
صیمری، صالح بن جارالله: ۲۲۸	صیرفی کوفی، بهلول: ۴۷۴
صیمری، مفلح بن حسن: ۳۴۳، ۵۴۵	صیغ عقد المتعة، ۱۷۱
ض	صیغ عقد المتعة الحر: ۱۶۵
ضاللة الفضلا: مغالطة کل کلامی کاذب یا جذر	صیغ عقود نکاح دائم متعه: ۱۶۶
	صیغ العقود: ۱۷۷، ۱۷۹
	صیغ العقود و الايقاعات: ۱۶۶، ۶۲۹، ۶۳۰
	۶۳۵
	صیغهای مشکل: ۵۴۲
	صیمری، صالح بن جارالله: ۲۲۸
	صیمری، مفلح بن حسن: ۳۴۳، ۵۴۵
	ض
	ضاللة الفضلا: مغالطة کل کلامی کاذب یا جذر

- طباطبایی، علی بن عباس: ۵۴۱
 طباطبائی، علی بن عبدالکریم: ۱۸۳، ۱۸۰
 طباطبایی، علی بن محمد: ۴۰۵
 طباطبائی، علی پسر علی محمد: ۱، ۳۳، ۳۴، ۲۹۰، ۵۴۱، ۶۸۷
 طباطبائی، محمد: ۲۰۱، ۲۰۳
 طباطبائی، محمد مهدی: ۱۸۱
 طباطبائی بروجردی (بحر العلوم): ۱۸۱
 طباطبائی حائری، علی: ۲۷۰
 طباطبائی، حسنی: ۷۰
 طباطبائی قهپائی، سید محمد سعید بن سراج الدین قاسم: ۴۵۴
 طباطبایی کریلایی، عباس بن محمد بن علی ابن محمد علی: ۵۱۴، ۵۱۶
 طباطبائی مجاهد، محمد: مجاهد، محمد طبرسی، ابوعلی: ۱۸۷، ۴۲۶
 طبرسی: ۲۶۳، ۲۸۶
 طبرستان: ۲۶۴، ۴۳۱
 طبری، بشارة المصطفی: ۱۰۸
 طبری آملی، محمد بن جریر بن رستم: ۴۲، ۴۳
 طب فارسی: ۲۵۱
 طبقات اعلام الشيعة قرن ۶: ۳۹، ۴۸
 طبقات اعلام الشيعة قرن ۱۰: ۱۷۵، ۳۲۴، ۴۲۹، ۴۹۹، ۵۰۵، ۵۴۸
 طبقات اعلام الشيعة قرن ۱۱: ۱۸۷، ۳۳۴، ۳۴۹، ۳۷۸، ۴۱۷، ۴۵۴، ۵۵۲، ۶۰۳
 طبقات اعلام الشيعة قرن ۱۲: ۹۱، ۱۸۸، ۳۳۶، ۳۴۳، ۳۷۸، ۴۴۴، ۴۴۵، ۴۵۱، ۴۸۲، ۵۲۷
 طبقات اعلام الشيعة قرن ۱۳: ۲۱۹، ۳۹۵، ۳۹۶، ۴۰۹، ۵۴۰، ۵۴۹، ۶۶۵
- طبقات اعلام الشيعة قرن ۱۴: ۲۱۹، ۴۰۸، ۶۷۲
 طبقات جلالیه (دوانی): ۶۸، ۴۹۸
 طبقات الشعراء: ۱۱۴
 طبقات صدریه (دشتکی): ۶۸، ۴۹۸
 طبقات القراء: ۵۷۱
 طبق المناطق و لوح اتصالات: ۱۲، ۱۳
 طب النبی: ۴۶
 طبیب الابدی، علی بن محمد بن عبدالله: ۴۷۶
 طبیب طهرانی، محمد اسماعیل: ۳۸۷
 طبیب، اسماعیل ابن مشرف طبیب حسینی: ۷۲۵
 طبیب تهرانی، محمد حسین بن محمد علی بن محمد اسماعیل: ۳۱۴، ۳۸۹
 طرائف الحکمة و بدائع المعرفة: ۲۱۹
 طرح الکونین و رفض العالمین: ۷۲۷
 طریحی: ۲۸۲، ۲۸۳، ۴۴۵
 الطریقة المحمدية: ۴۹
 طغرانی، حسین بن علی مؤیدالدین ابواسماعیل (۴۵۵ - ۵۱۴): ۱۲۰، ۱۲۱، ۱۲۳، ۱۲۵، ۱۲۷، ۱۳۶
 ابن طفیل، محمد بن عبدالملک: ۵۸۹
 طوابع الانوار: ۲۴۰
 طوسی، حاجی بابا: ۳۵۶
 طوسی، جابر بن حیان: جابر بن حیان: ۱۴۷
 طوسی، شیخ جمال الدین: ۷۴۱
 طوسی، علاءالدین علی: ۶۲۴
 طوسی، محمد بن حسن فقیه (۳۸۵ - ۴۶۰): ۲، ۴۳، ۱۳۳، ۱۵۹، ۲۱۶، ۲۹۴، ۳۳۴، ۴۴۲
 ۴۶۴، ۵۰۶، ۶۵۳، ۶۵۴، ۶۵۵، ۶۵۷، ۷۱۲
 طوسی، نظام الملک: ۶۱۶

- طوسیوی، محمد الرشید: ۴۷۸
 طولونی، قاسم محمد بن اسطام: ۷۴۴
 طویل، حمید بن ابی حمید: ۷۲۱
 طهارت (کتاب...): ۱۱۹، ۱۹۸، ۲۲۹، ۲۵۵، ۲۷۶، ۲۸۹، ۴۲۲، ۴۴۳، ۴۴۵، ۴۹۰
 طهارت (رساله): ۴۸۹
 طهرانی، محمد تقی: ۴۲۸
 طهرانی، حسن بن مهدی: ۵۴۳
 طهرانی، میرزا خلیل (۱۱۸۰ - ۱۲۸۰): ۳۸۹
 طهماسب صفوی (شاه...): (۹۳۰ - ۹۸۰): ۷۸
 ۲۱۳، ۲۱۴، ۴۹۸، ۷۵۲، ۷۵۳
 طیبة النشر فی القراءات العشر: ۵۷۰، ۶۱۳، ۶۱۴
 الطیر «حی بن یقظان» (رساله...): ۴۹۶
 ظ
 ظواهر الكتاب (حجیة...): ۶۸۶
 ظهرا و سبطين: ۳۷، ۴۵
 ع
 ابن عامر: ۷۳۸
 عاملی، اسدالله: ۶۲۹
 عاملی، محمدباقر: ۴۸۱
 عاملی، حسنعلی ابن محمد تقی: ۳۶۹
 عاملی، حسن علی ابن عبدالکریم: ۵۹۱
 عاملی، محمدرضا بن زین العابدین: ۴۱۲
 عاملی، زین العابدین: ۱۵۸، ۱۵۹
 عاملی، سلیمان: ۶۸۸
 عاملی، محمد بن خاتون: ۱۴۴
 عاملی جبعی، زین الدین بن علی: شهید دوم
 عاملی جبعی، زین الدین علی بن احمد: ۱۱۸
 عاملی زین الدین: ۵۲۸
 عبادة الجاهل و عدم صحتها: ۳۳۱
 عبادی، اسحاق بن حنین: ۶۲۶
- ابن عباس: ۳۹، ۵۳۴
 عباس بن علی (ع): ۶۶۷
 عباسقلی: ۵۴۱
 عباسی: ۶۹۸
 عباسی، فضل بن محمد بن فضل: ۲۸۲
 عباسی، قادر بالله: ۸۳، ۲۷۸
 عباسی، مهدی: ۱۲۵
 عباسی، هادی: ۱۲۵
 عباسیان: ۱۳۳
 عبدالبر: ۵۶۲
 ابویحیا عبدالحمید: ۸۲
 عبدالحمید: ۶۶۰
 عبدالحی: ۵۲۱
 عبدالرحمان بن احمد: ۳۷۲
 عبدالرحمان بن علی ابوالقاسم معروف به (بقراط): ۹۳
 عبدالرحیم بن سلیمان بن قاسم: ۳۸۴
 ملا عبدالرحیم ولد ملا غلامرضا: ۷۵
 عبدالرزاق: ۹۹
 عبدالرزاق بن محمد: ۱۳
 ابن عبدربه: ۵۴۶
 شیخ عبدالعالی: ۴۳۰
 عبدالعزيز بن البراج: ۴۱۶
 عبدالعظیم: ۳۶۹
 عبدالعلی: ۳۹۷
 عبدالغفار: ۱۹۶، ۶۳۳
 عبدالغفار بن عبدالکریم الطیب: ۶۱
 عبدالقادر: ۵۱۸
 عبدالله: ۳۸۴، ۳۹۵، ۵۹۶
 ابو عبدالله: ۴۴، ۲۹۴
 ابی عبدالله (ع): حسین بن علی (ع)

- عبدالله افندی تبریزی: افندی، عبدالله
عبدالله جلال‌الدین: ۵۱۸
عبدالله بن جلیل بن علی بن محمد: ۴۶۲
عبدالله بن صالح: ۴۲۷
عبدالله بن عبدالله: ۳۹۲
عبدالله بن شیخ الاسلام محمد: ۵۹۵
عبدالله بن مساعد بن بدیع: ۶۷۶
عبدالمجید: ۳۸۴
عبدالمطلب: ۸۶
عمیدالدین عبدالمطلب بن مجدالدین: ۳۱۱، ۴۶۱
عبدالملک: ۵۷۳، ۵۷۴
عبدالملک بن حبیب: ۵۵۱
عبدالوهاب بن حاجی محمد: ۱۴۹
عبری فرغانی: ۶۰۹
عبیدی، مولانا فضل‌الله: ۶۱
عتبات: ۳۹۴
عثمان بن عبد خواجه: ۱۴۹، ۱۵۱
عثمان بن عفان: ۵۴۶
عثمانی: ۳۰۴، ۳۴۹، ۵۵۲
عجایب البلدان: ۳۹۰
عجم: ۳۵۰
عدل: ۵۵۶
عدة الاصول طوسی: ۲۹۴، ۶۹۰، ۷۱۲
عدة الداعی: ۵۰۳
عراق: ۲۷۹، ۳۲۴، ۳۴۹، ۴۰۹، ۷۲۱، ۷۵۲
عراقی، شهاب‌الدین احمد بن ادریس: ۱۴۵
عراقی، ابو الاصبغ عبدالعزیز ابن تمام: ۱۴۶
عرائس: ۲۵۹
العرب و علومها: ۱۱۴
ابن عربی، محیی‌الدین: ۴۹، ۵۰۱، ۵۳۶، ۷۲۷
۷۵۶
- عربی بحرینی استرآبادی، ابن محمدطاهر: ۵۸
عرج العقیدی، عبدالله: ۲۱۸
العرش (العروس): ۵۵۱، ۵۸۳
عرفان عربی ناشناخته از دوره صفوی: ۵۴۲
عرفان فارسی: ۵۴۲
العروس (العروش): ۵۷۷، ۵۸۳
عروة: ۹۹
عروة الوثقی: ۲۹۱، ۴۷۹، ۴۸۱
عزازی (عزوی)، ملک عبدالوهاب بن محمد:
۱۴۸، ۱۴۹، ۱۵۲
عزالدین بن عبدالسلام: ۱۴۵
العزلة: ۳۷
العزی فی التصریف: ۴۸۸
ابن عساکر: ۷، ۲۵۸
عسکری (میرزا...): ۷۱۴
امام عسکری (ع)، ابو محمد حسن بن علی:
۲۸۷، ۵۲۲، ۵۲۸
عشر مسائل: ۵۷۷
ابن عصار بغدادی: ۳۱۶
عصام‌الدین: ۳۸۳
عصمة الاذهان: ۲۵۹
عصمتی رومی، محمد بن فضل‌الله: ۴۹
عضدالدوله بویه‌ای، فنا خسرو بن حسن
(۳۲۴-۳۷۲): ۱۶۰، ۲۷۴، ۷۲۸
عضدی: ۲۰۳، ۲۰۹، ۲۷۳، ۶۹۷
عضدیة: ۹۴
عطار: ۲۸
عطار بن سالم (عبدالحمید...): ۶۴۸، ۶۵۰
عطار همدانی، ضیاء‌الدین حسن بن احمد: ۴۰،
۴۱
عطاءالمکی بن عباس: ۴۷۵

- عطاالملک (الصاحب...): ۱۳۷، ۷۰۵
عظیمی: ۱۲۱، ۲۲۸
عقاید نسفی: ۳۱۰
عقدالجمان فی تاریخ اهل الزمان: ۵۷۲
عقد الفرید: ۷۳۶، ۷۳۸
کتاب العقل: ۵۱۹
عقلای بر خلاف عقل: ۱۱۴، ۱۷۴
العقل و الروح و النفس (رساله فی بیان...):
۴۶۳
ابی عقیل: ۴۱۶، ۶۳۳
عقیل بن ابی وقاص: ۴۰
بوالعلاء: ۷۰۵
علامه حلی، حسن بن یوسف بن مطهر
(۶۴۸-۷۲۶): ۲، ۳، ۱۸، ۲۴، ۶۴، ۶۶، ۶۷،
۶۹، ۷۰، ۷۴، ۱۳۴، ۱۳۷، ۱۳۸، ۲۲۳، ۲۳۱،
۲۴۴، ۲۴۶، ۲۷۵، ۲۸۲، ۲۸۸، ۳۱۰، ۳۱۱،
۳۴۲، ۳۶۷، ۴۳۷، ۴۳۸، ۴۵۱، ۴۶۰، ۴۸۳،
۴۸۴، ۴۸۹، ۶۴۱، ۷۲۳، ۷۵۲، ۷۵۳
ابن علقمی (۵۹۳ - ۶۵۶): ۳۱۶
علل الشرایع: ۴۱، ۴۷۵
العلم (کتاب...): ۱۱۳، ۵۳۲
علم الاخلاق: ۹۱
علم اصول فقه: ۷۲۳
علم الصنعة: ۴۶۳
العلم الطبیعی (کتاب...): ۲۳۲
علم الهدی، محمد بن محمد محسن فیض:
۵۰۳، ۵۰۷، ۵۱۰، ۵۱۱
علم الهدی، سید مرتضی علی بن الحسین:
۱۷۵، ۴۱۵
علم الهدی کاشانی (م ۱۱۱۵): ۵۲۸
علوی طباطبایی، محمدباقر: ۴۴۸
- علی (میرسید...): ۴۸۹
سید علی: ۷۵۸
شیخ علی: ۴۲۱، ۵۲۲
میرزا محمدعلی: ۳۴۷
محمد علی (م ۱۳۰۰): ۳۰۷
محمد علی (امام جمعه اصفهان): ۳۰۷
محمدعلی: ۴۴۲
علی بن ابراهیم: ۵۲
ملاعلی اصغر: ۲۹۵
علی اکبر پسر محمد مؤمن: ۱۳۰
علی بن الحاجه: ۳۴۸
محمدعلی بن حسن علی: ۲۴۳
علی بن حسین: ۱۳۹، ۲۰۰، ۳۱۵
علی بن رسول: ۷۰۴
علی بن ابی طالب (ع): ۴۰، ۴۵، ۴۸، ۵۲، ۵۴،
۷۹، ۸۳، ۱۰۱، ۱۶۰، ۲۲۰، ۲۲۲، ۲۲۳، ۲۶۸،
۳۶۱، ۳۷۹، ۳۹۲، ۴۷۱، ۴۷۴، ۵۶۴، ۵۶۸،
۶۱۲، ۶۳۱، ۷۳۵، ۷۴۳
علی ابن طاوس: ۴۲، ۱۰۷، ۲۴۸، ۴۶۵
علی بن عبدالعال: ۱۹۴
علی بن عبدالعالی: ۲۴۷
علی بن محمدعلی: ۶۸۹
علی بن عیسی جراح وزیر (۲۴۵ - ۳۳۴): ۳۰۱
علی آقا فخرالدوله: ۶۴۵
ابن حاج ملاعلی ابوالقاسم: ۴۶۴
علیقلی میرزا: ۱۳۶
شیخ علی کبیر (نواده شهید ثانی): ۴۱۶
علی بن محمد عیسی: ۷۴۲
علی بن محمد المرتضی: ۸۶، ۸۷
علی محمد: ۴۵۲
علی بن محمد: ۲۹۳

- عوامل جرجانی: ٢٩٦، ٢٩٩، ٣١٧، ٣١٩، ٣٥٣، ٣٥٦
- عوامل ملا محسن: ٣٥٣، ٣٥٥، ٧٢٤
- عویصات الافکار: ٧٥٦
- عیاشی، محمد بن مسعود: ٤١٦
- عیاض، فضیل: ١٥٧
- عیسویان (عیسی شوشتری) (مذهب...): ٥٦٤
- عیسی (ع): ١٦١، ٢٥٧
- عیسی بن یحیی: ٢٣٢
- عین (رسالة...): ٤٨٤
- عینتاب: ٥٧٢
- عین الترتیل شرح منظومة ترتیل فارسی: ٧٣٤، ٧٣٦
- عین تمر: ٨٥
- عین الحکمه: ٣٠٤
- عین الحیات فی بیان الناسبات: ٢٥٩
- عین الغزال: ٢
- عین القضاة (٤٩٥-٥٢٥): ٤٩٥، ٤٩٧، ٧٢٧
- عین القضاة: مجد العلما
- عین القواعد: ٤٨٣، ٤٨٦
- عینی، بدرالدین محمود بن احمد: ٥٧١
- عیسون الاخبار عن الرضا (ع): ١١٥، ١١٢، ١١٣، ١١٤، ٤٠٦، ٥٢٩
- عیسون الانباء فی طبقات الاطباء: ٢٧٤، ٣٠١، ٦٤٤
- عیون الشعر: ١١٣
- غازانی، حافظ: ٧٣٥
- غازانی، ابن نظام الدین: ٧٣٤، ٧٣٩
- غالی: ٤٦٥
- غایة الاختصار فی قراءة العشر لائمة الأعصار:
- علی بن محمد حلّی: ٣٦٨
- علی بن محمد: ٣٦٨، ٤٨٥، ٤٨٧، ٤٨٨
- ٤٨٩، ٧١٩
- علی بن محمد بن حسن: ٤١٥، ٤١٦
- علی بن موسی الرضا (ع): ٢٢١، ٥٥٦
- علی بن مؤید: سربداران
- علی نقی ابن علی: ٥٢٣
- علینقی پسر ملا علی اکبر: ٤٠١
- علی بن محمد هادی: ٢٨٨
- عماد (کاتب اصفهانی) (٥١٩-٥٩٧): ١٢٣، ٥٨٩
- عماد نظامی، مشهدی مسعود بن معتز: ٦٠٦
- عمادیه: ٩٣
- عمانی، ابوعلی حسن بن ابی عقیل: ٤١٦
- ابی عمران: ٢١٦
- عمر بیاع السابری: بیاع السابری، عمر بن یزید
- عمر خطاب: ١٥١، ٥٤٦، ٦٧٦
- عمر بن عبدالعزیز: ٥٦١
- عمرقصر: ٩٣
- عمر بن یزید: ٦٤٨
- عمل الماریه: ٧٤٣
- ملا عمو پسر ملارضی الدین بن ملا نعمت الله:
- ٥١٨
- ابن عمید: ٧٢٨
- عمیدالبروساء، رضی الدین ابومنصور بن حامد
- بن احمد (م ٦٠٩): ٣١٥، ٣١٦، ٣١٧
- ابن ابی عمیر (راوی): ١٨٧، ٥١٩
- عنایت الله بن عبدالله روزبه: ٣٨، ٥٤
- عندلیب المناظره: ٢٥٩
- عوارف المعارف: ٥٥، ١٥٩
- عوامل: ٣٥٥

- ٤٥ غنیمی انصاری، شهاب الدین ابوالعباس احمد بن محمد (م ١٠٤٤): ٣٧٣
- غیاث الدین وزیر خدابنده: ٣٩٣، ٦٦٧
- غیاث الدین محمد بن احمد: ٢٥١
- ف
- فسارابی، ابونصر: ١٢٥، ١٢١، ١٢٢، ١٢٣، ٣٠٣، ٣٠٨، ٥٥١، ٥٧٧، ٥٧٨، ٥٨٢، ٥٨٣
- فارس: ٢٤٠، ٣٧٤
- فارسی، ابن اسحاق: ٨٥
- الفارسی ظهیرالدین: ٢٧٦
- فارسی استرآبادی، محمد (م ١٠٨٢): ٣٣٥
- ابن فارض: ٥٥، ٥٥١
- فاروقی جوفاموئی بخاری: ابوعلی محمد
- فاضل، جواد: کاظمی، جواد
- فاضل اصفهانی: فاضل هندی
- فاضل تونی: ٥١٤، ٥١٦
- فاضل خلیل: ٧٢٥
- فاضل رومی: ٦١
- فاضل هندی (١٠٦٢ - ١١٣٧): ١، ٣٢٧، ٥١٢، ٧١٨، ٧٢٥
- حضرت فاطمه (س): ٤٢، ٤٣
- فاطمیان مصر: ٨٢، ١٥٩
- فانی، محمد علی: ٢٩١
- فائده: ١٨١، ٦٤١
- فایده ای در باره مغز و آثار آن: ٥١٧
- ابوالفتح میر: ٦١، ٣٨٤
- فتح الاسرار: ٧٥٧
- میرابوالفتح، محمد بن امین: ٦١، ٣٨٤
- فتح علی شاه (١٢١١ - ١٢٥٥): ١٧٣، ٣٩٤، ٤٠٩، ٥٤٥
- فتح القریب المحب فی شرح کتاب الترتیب:
- غایة الایجاز لخائف الاعواز: ٦٣٥
- غایة البرهان فی بیان اعظم آیات القرآن: ٢٥٨
- غایة التهذیب: ٥٧٩
- غایة السرور فی شرح الشذور: ١٤٦، ١٤٨
- غایة المراد فی شرح الارشاد: ٧٤
- غایة النهایة: ٥٧٥، ٥٧١
- الغایة القصیا فی معرفة الدنیا: ٥٩٢، ٥٩٤
- الغایة القصوی: ٢٤٠، ٧٤٤
- غرایب القرآن و رغائب الفرقان: ٦٤٧
- غریة غریة: ٤٩٥، ٥٨٨، ٥٨٩
- غره، محمد علی (م ١٣١٨): ٣٠٦
- غریب الحدیث: ١١١
- غریب القرآن: ١١٥، ١١١، ١١٣، ١١٤، ١١٥، ١١٦
- ٤٠٢
- غریب ابن محمد ابوسنان: ٨٣
- الغریبین: ٥٦٢، ٦٤٢
- غزالی، ابوحامد محمد بن محمد (٤٥٥ - ٥٥٥): ٧٥، ٢٨٣، ٣٤٦، ٤٩٥، ٥٣١، ٥٦١، ٦٠٨
- ٦١٥، ٦٩٧
- غزالی صوفی، احمد بن محمد: غزالی طوسی، احمد بن محمد
- غزالی طوسی، مجدالدین ابوالفتح احمد بن محمد: ٥٣٤، ٥٦٤
- غضایری: ٦٥٤
- غفاری، حامد: ٢٤٩، ٤٥٤
- غفاری، عبدالغفار حجة الاسلام: عبدالغفار حجة الاسلام
- غلامعلی ابن ملا محمد تقی: ٢١٥
- غنائم: ٥٣، ٤٠٩
- غنایم الايام: ١٧١، ٤٥٧، ٤٥٨

۱۵۲	فرتقیاً = علی: ۴۱
فتن (کتاب...): ۱۰۲	فرج المهموم (تاریخ نجوم): ۴۷، ۱۳۴، ۱۳۵
فتوحی، علی: ۵۳۳	۱۳۶
فتوحات: ۷۲۷	فرحة العزى: ۶۲۹
سید فخار: ۳۱۶	فرحی، محمد بن محمد: ۲۲۴
فخر الاسلام، فخر المحققین محمد: ۴۱۶	فردوس: ۵۷۷، ۵۷۸
فخرالدوله ابو شاکر بن یعقوب نصرانی	فردوس التواریخ: ۷۱۵
(رساله...): ۷۴۳	فردوس الجمهور: ۴۰
فخر رازی، محمد بن عمر بن حسین (م ۶۰۶):	فردوس شیرویه دیلمی: ۴۰
۱۳۰، ۲۸۳، ۴۲۸، ۴۳۰، ۴۳۱، ۴۳۳، ۴۸۳،	فرعانی فی شرح القصیده الثانیة: ۷۲۷
۴۸۵، ۵۴۶، ۶۰۸، ۶۶۹، ۶۷۰	فروریوس حکیم: ۱۲۶، ۳۸۵، ۷۲۴
فخرالمحققین (م ۷۷۱): ۱۱۸، ۲۷۶، ۳۶۷، ۳۶۸،	فرقه ناجیه: ۵۰۲، ۵۰۳، ۵۱۰
۷۱۸	فروزانفر، بدیع الزمان: ۵۸۹، ۵۹۰
فخریه: ۲۸۳	الفروق بین المتقاربات: ۴۶۳، ۴۷۲
فراء البغوی، ابو محمد حسین بن مسعود: ۷	فرهنگ منظوم فارسی هندی: ۵۴۸
فراثیان: ۱۱۱	فرهنگنامه‌های عربی به فارسی: ۴۷۲
فرانسه: ۳۷۴، ۵۸۵	فریلانی، ابراهیم: ۵۹۳، ۵۹۶
فراه: ۱۸۹	فسایی، کمال‌الدین: ۴۴۹، ۴۵۰
فراهانی، شاه مراد: ۱۳۴، ۱۳۵، ۱۳۶	فسوی، کمال‌الدین محمد بن معین‌الدین
فراهانی، عزیزالله عبدالعلی: ۶۴	محمد: ۴۵۰
فراهانی، علی: ۲۱۴	فصل الخطاب (بخشی از...): ۵۶۰، ۵۷۰
فراهی، ابونصر: ۱۸۹	فصول: ۳۸۸
فراید البرهانیة فی تحقیق الفوائد الفناریة: ۷۵۵،	فصول البدائع فی اصول الشرایع: ۷۵۶
۷۵۷	فصول نصیریة: ۱۳۸، ۲۴۶
فرائد الدرر: ۱۱۳	فصوص الحکم: ۵۰۱، ۵۷۷، ۵۷۸، ۵۸۲، ۷۵۶
فرائد القلائد فی مختصر شرح الشواهد: ۵۷۱	فضل العرب علی العجم: ۱۱۴
فرائض (کتاب...): ۲۵۶، ۲۵۹، ۵۹۲، ۵۹۷	فضل العرب و التنبیه علی علومها: ۱۱۲
فرائض بهائیه: ۵۹۱	فضل بن شاذان: ۳۸۹، ۵۰۴، ۵۵۶
الفرائض الرحبیه: ۱۵۰	فضل بن عطاءالله: ۶۷۴
فرهاد میرزا: ۲۰۲	فضیل عیاض: ۱۰۷
فریری، محمد بن یوسف: ۷۲۱	الفضائل: ۳۷، ۳۸، ۳۹، ۴۱

فضائل ابن شاذان: ۳۸، ۴۰	فوائد طوسیة: ۵۱۹
فضائل فاطمه: ۴۴	الفوائد العتیقة: ۵۵۹
فضائل القرآن: ۶۱۴	فوائد غیائیة: ۳۵۸
فرقه ناجیه: ۵۰۲	فوائد فناریة: ۷۵۵، ۷۵۶، ۷۵۷
فقه الرضا: ۱۸۱، ۵۰۶، ۷۱۰	الفوائد المرضیة شرح الملقبات الوردیة: ۱۵۲
فقه و کلام: ۶۳۵	فوائد یوسفی: ۵۴۸
فکرت: ۱۴۵، ۲۳۳، ۴۳۰، ۶۱۷، ۶۲۶، ۶۲۷	الفوز الاصغر مسکویة: ۷۲۶
فکر یا مفضل: ۴۶۵	فوعانی، محمد علی: ۴۳۸
فلسفة ارسطوئی - سینائی: ۵۵۱	ابن فهد حلّی، جمال‌الدین ابوالعباس احمد بن
فلک السعادة: ۱۳۶	محمد (۷۵۰ - ۸۱۴): ۱، ۲۳۴، ۳۴۹، ۴۸۹،
فناری (رمز حاشیه): ۴۲۵	۶۳۵، ۶۳۹، ۶۴۰، ۷۲۰
فناری، فاضل (علامه...): ۴۳۸	فهرست آستان قدس رضوی: ۳۴، ۵۱۷، ۶۰۲،
فناری، شمس‌الدین محمد پسر حمزه (۷۵۱) -	۶۲۷، ۷۳۲
(۸۳۴): ۷۵۵، ۷۵۶	فهرست اصول اصلیة: ۵۰۳
فروسی، نصر: ۵۰۰	فهرست اعلام ذریعة: ۳۹۵
فوائد الاختیار: ۵۴۸	فهرست انوار: ۱، ۳، ۲۱، ۲۶، ۳۲، ۵۷، ۵۸،
فوائد اصولی: ۱۸۰	۶۲، ۶۴، ۸۸، ۹۴، ۹۵، ۹۶، ۱۰۲، ۱۱۸، ۱۳۲،
فوائد اصولیه: ۴۱۴	۱۴۱، ۱۴۳، ۱۸۶، ۲۰۰، ۲۳۰، ۲۳۱، ۲۴۰،
فوائد بحر العلوم: ۴۱۰	۲۵۰، ۲۵۲، ۲۶۰، ۲۶۴، ۲۷۰، ۲۷۱، ۲۷۶،
فوائد جدیدة: ۵۵۹	۲۷۷، ۲۸۳، ۲۸۸، ۲۹۱، ۲۹۴، ۲۹۷، ۲۹۸،
فوائد حائریة قدیمه: ۳۳۰، ۳۳۲، ۳۴۲	۲۹۹، ۳۲۷، ۳۳۵، ۳۴۲، ۳۵۴، ۳۵۶، ۳۶۲،
الفوائد الحکمیة الاثنی عشر: ۳۹۴، ۳۹۵، ۴۶۳،	۳۶۳، ۳۶۵، ۳۶۶، ۳۶۷، ۳۶۸، ۳۶۹،
۴۷۰	۳۷۱، ۳۷۹، ۳۸۴، ۳۸۶، ۳۸۷، ۳۹۰،
فوائد رجالیة: ۱۸۱، ۳۳۰، ۳۳۲، ۳۳۵، ۶۸۵	۳۹۷، ۴۰۵، ۴۰۷، ۴۰۹، ۴۱۷، ۴۱۹، ۴۲۹،
فوائد سبعة: ۳۹۵	۴۳۶، ۴۳۹، ۴۴۰، ۴۴۱، ۴۴۲، ۴۴۸، ۴۵۴،
الفوائد الشنشوریة در شرح منظومة رحبیه در	۴۵۶، ۴۶۱، ۴۶۵، ۴۷۸، ۴۸۸، ۵۱۶، ۵۵۷،
فرائض: ۱۴۹، ۱۵۰، ۱۵۱، ۱۵۲	۵۵۸، ۵۵۹، ۶۰۵، ۶۱۸، ۶۲۰، ۶۲۱، ۶۲۶،
الفوائد الصادقیة فی امهات المسائل المنطقیة:	۶۴۷، ۶۷۶، ۶۸۱، ۶۸۴، ۶۹۴، ۶۹۶، ۷۰۹،
۴۳۳، ۴۳۴	۷۲۷
فوائد ضیائیة: ۵۷، ۳۲۷، ۳۹۱، ۴۴۵، ۶۱۰،	فهرست حائری: ۱۵
۶۷۸، ۷۴۷	فهرست دانش پژوه: ۱۴، ۵۷۴

فهرست دانشگاه: ۵۷۸، ۵۸۰، ۶۰۳، ۶۱۶، ۶۵۱، ۶۵۴، ۶۵۷

فهرست سپهسالار: ۱۴، ۲۱، ۸۶، ۱۰۵، ۱۰۷، ۲۶۸، ۶۱۶، ۶۰۵، ۶۱۷

فهرست رضوی: ۶۰۲

فهرست فکرت: ۱۴۱، ۱۴۵، ۴۳۰، ۶۲۷

فهرست قراباذین سمرقندی: ۳۰

فهرست کتابخانه مجلس: ۱۴، ۱۵، ۱۰۵، ۲۸۰

فهرست کتابخانه مرعشی: ۴۳۷، ۵۵۳، ۵۵۵، ۶۰۹، ۶۳۱

فهرست کتابخانه مرکزی دانشگاه: ۳، ۴۰، ۸۶، ۱۰۵، ۱۰۷، ۳۱۶، ۵۸۳، ۶۰۵، ۶۱۶، ۶۵۱، ۶۵۲، ۶۵۳، ۶۵۴، ۶۵۷، ۶۷۶

فهرست کتب اسماعیلی (مجدوع): ۴۶۴

فهرست کتب خطی کتابخانه عمومی معارف (بعد، ملی. از جواهر الکلام): ۴۵۸

فهرست کتب مشایخ عظام: ۱۹۲، ۳۹۵

فهرست کشتی: ۴۶۴

فهرست گلچین معانی: ۶۰۶

فهرست مجدوع: ۴۶۵

فهرست مدرسه عالی سپهسالار: ۵۲۴، ۶۰۵، ۶۱۶، ۶۷۶، ۷۰۹، ۷۱۵

فهرست مرعشی: ۱۱۵، ۱۲۷، ۱۴۵، ۳۶۸، ۴۶۰، ۴۸۱، ۵۰۲، ۵۱۶، ۵۱۷، ۵۵۳، ۵۵۵، ۶۰۹، ۶۳۱

فهرست مشار عربی: ۱، ۵، ۱۰، ۱۷، ۲۴، ۳۸، ۶۷، ۹۰، ۱۰۲، ۱۰۷، ۱۳۰، ۲۴۴، ۲۶۰، ۲۶۴، ۲۷۰، ۲۷۱، ۲۸۳، ۲۸۹، ۳۲۱، ۳۶۶، ۳۶۸، ۳۷۶، ۳۸۶، ۴۰۷، ۴۰۹، ۴۲۹، ۴۳۶، ۴۴۸، ۴۹۳، ۴۹۷، ۵۱۶، ۵۱۷، ۵۴۱، ۵۴۸، ۵۵۵، ۵۷۰، ۵۸۵، ۵۹۱، ۵۹۵، ۶۰۵، ۶۰۷، ۶۱۳

۶۱۴، ۶۲۰، ۶۴۱، ۶۴۴، ۶۷۷، ۷۰۹

فهرست مشار فارسی: ۱۲۵

فهرست مشایخ عظام: ۳۹۵، ۴۷۱، ۴۷۳

فهرست مشترک احمد منزوی: ۳۵۱، ۳۵۲

فهرست مصنفات ابن سینا: ۵۷۳، ۵۸۵

فهرست مطبوعات عربی مشار: ۷۲، ۷۳، ۷۶، ۸۸، ۱۳۲، ۳۲۳، ۴۰۷، ۵۷۱، ۶۴۱، ۶۴۴

فهرست ملک: ۱۳، ۱۴

فهرست مهدوی: ۵۸۵

فهرست نسخ خطی کتابخانه ملی، انوار: ۱۳۲، ۳۲۳، ۴۰۷، ۵۷۱، ۶۴۱، ۶۴۴

فهرست انوار

فهرست نسخه‌های خطی فارسی: ۶۰۷

فهرست نسخه‌های خطی مجلس سنا: ۳۵۲، ۳۶۱، ۶۰۶، ۷۳۶

فهرست نسخه‌های خطی همدان: ۳۵۱

فی الکر: ۲۰۹

فیثاغورس: ۱۲۶

فیروزآباد: ۶۸۲

فیروزآبادی، محمد بن یعقوب ابو اسحاق (۷۲۹-۱۸۱۷): ۲۰۱، ۴۴۵، ۵۶۲، ۶۷۶

فیض کاشانی، محسن بن مرتضی (۱۰۰۷-۱۰۹۱): ۴، ۱۳۰، ۱۳۱، ۱۴۱، ۱۸۷، ۲۱۴، ۲۲۶، ۲۸۵، ۲۸۶، ۲۸۳، ۳۱۳، ۴۵۳، ۴۶۳، ۴۷۳، ۵۰۳، ۵۱۰، ۵۲۲، ۵۳۱، ۶۸۴

فی طریق وحدة الوجود: ۴۱

ق

قارپوزآبادی، شاه محمد بن حاجی شیرعلی: ۲۵

قارونی: ۳۹

قاسم (امامزاده): امامزاده قاسم

ابن قاسم: ۴۴۵

محمد قاسم: ۷۰، ۵۱۸

قاسم بن حسن بن معیة: ۳۱۷

ابوالقاسم بن سعید (نجم‌الدین): ۴۱۵

قاسم بن سلام: ۱۱۳

قاسم بن علی: ۶۴۹

ابوالقاسم بن علی رضا: ۱۳۱

قاضی اسد کاشی: ۱۹۴

قاضی میرحسین: ۶۱، ۱۹۴

قاضی زاده رومی، موسی بن محمد: ۵۹، ۶۸، ۸۷، ۳۶۱، ۶۰۶

قاضی شوشتری، نورالله: ۲، ۱۹، ۳۲۴، ۳۲۶

۴۷۴، ۶۵۹، ۷۰۳

قاطع الاوهام فی طهارة دماء المعصومین: ۷۲۳

قاطیغوریاس: ۵۸۱

قاعدة: ۶۴۱

قاعدة تصحیح مسائل الرد: ۵۹۲

قاعدة صدور: ۳۰۲، ۳۰۵، ۳۰۷، ۵۵۱

قافله باشی، تقی پسر رضا بن محمد قاسم بن محمد باقر: ۲۲۱

قافله باشی، سید مهدی: ۲۲۱

القاموس المحيط و القابوس الوسیط الجامع لما ذهب من کلام العرب شماطیط: ۲۰۱، ۲۸۳، ۶۷۵، ۶۷۶

قاموسی: ۵۱۸

قانون (ابن سینا): ۲۶، ۲۷، ۹۷

قانونچه چغمینی: ۹۰، ۹۲

قانونچه طبی: ۹۱

قانونچه منظوم: المرح القوامیه

قانون صدور: ۳۰۲، ۵۵۱

القانون الكبير فی صناعة الاکسیر: ۱۴۶

قاهره: ۸۴، ۱۱۱، ۱۱۲، ۴۹۷، ۵۷۲، ۵۷۴، ۵۸۵

القبة البيضاء: ۲۳۴

قسبات میرداماد: ۲۱۳، ۲۱۴، ۲۱۵

ابن قتیبه رازی: ۱۵۹

ابن قتیبه، عبدالله بن مسلم: ۱۰۹، ۱۱۰، ۱۱۲، ۱۱۳، ۱۱۴، ۱۱۵، ۱۱۶

قدامة بن جعفر: ۱۲۷

قدسی حلبی، بدرالدین حسن پسر ابوبکر پسر احمد (م ۸۳۶): ۲۲۷

القرآآت: ۱۱۳

قرآن: ۱۰۹، ۴۵۳، ۷۱۳، ۷۳۹

قرابادین (کتاب...): ۲۸، ۲۵

قرابادین سمرقندی: ۲۸، ۲۵

قرابادین شفائی و تحفة المؤمنین (فوائدی از کتاب...): ۴۶۳، ۴۶۹

قرابادین صغیر: ۶۴۴

قرابادین کبیر: ۶۴۴

قراءة السورة: ۷۱۱

قربانی، ابوالقاسم (تاریخ ریاضی دانان): ۱۲، ۱۳، ۵۹، ۱۴۱، ۶۰۲، ۶۰۵

قرة الابصار فی اثبات امامة الاطهار: ۷۲۲، ۷۲۳

قرة العینین مساحة ظرف القتین: ۱۵۲

قرشی، علاءالدین علی بن ابی الحز: ابن نفیس، علاءالدین علی

قرطین: ۱۱۳

قرمطیان: ۷۵۰

قره قویونلو، سلطان جهانشاه: ۶۹۴، ۶۹۷

قره قویونلو، شاهزاده اسکندر: ۱۳

قریا = علی: ۴۱

قریش: ۱۰۰

قریشی، تمیم بن عبدالله: ۴۷

قریه شمیران: ۳۸۷

قزوین: ۲۰۵، ۴۸۰، ۵۴۰

- قزوینی، محمد ابراهیم بن محمد حسن (کاتب
۱۲۴۴): ۳۵۵، ۳۰۶، ۶۴۸، ۶۴۹، ۶۵۰، ۶۵۷،
۶۵۳، ۶۵۵، ۶۵۶، ۶۵۹، ۶۶۰، ۶۶۱
قزوینی، محمد تقی (م ۱۲۷۰): ۲۱۹، ۲۲۰
قزوینی، محمد حسن پسر معصوم (م ۱۲۴۰):
۳۳۲
قزوینی (فاضل...)، حسین (۱۲۰۸-۱۱۲۶): ۲۶۵،
۳۸۸
قزوینی، احمد پسر ملا خلیل بن الغازی
(م ۱۰۸۳): ۱۴۱، ۲۹۵
قزوینی، خلیل بن غازی (۱۰۵۱ - ۱۰۸۹): ۲،
۱۴۱، ۲۹۴
قزوینی، عبدالنبی (۱۱۹۷): ۷۰۲
قزوینی: دبیران... نجم‌الدین علی
قزوینی، فتحی بن محمد: ۴
قزوینی، جلال‌الدین محمد: ۵۸، ۳۲۲
قزوینی، سید محمد: ۲۰۷
قزوینی، محمد بن عبدالرحمان: ۵
قزوینی، محمد ابن عبدالوهاب: ۴۶۵
قزوینی، محمد بن قنبرعلی: ۶۴۹، ۶۵۰، ۶۵۵
قزوینی، محمد مؤمن پسر حاج علی اصغر: ۶۹۳
قزوینی کربلائی، ابوتراب بن حسین: ۴۶۰
قزوینی نحوی، ملا محسن: ۷۲۴
قسبات میرداماد: ۲۱۴
قسطاس الغنی و الرشاد: ۱۳۳، ۱۷۴، ۷۵۸
قسطنطنیه: ۴۹۴
قشمیری (کشمیری)، محمد ابراهیم بن احمد:
۴۴۰
قصاب، محمد طالب: ۳۶۹
قصاری (رساله...): ۳۵۴
قصص العلماء: ۳۹۵
قصیده در امامت: ۲۱۹
قصیده ای عربی: ۴۷۹
قصیده حفظ الصحة: ۵۴۸
قصیده شافعی: ۴۸۷
قصیده کافی: ۲۳۵
قصیده لامیه: ۲۳۵، ۲۳۶
قصیده لعنیه: ۲۴۱
قصیده در نام ادویه مفرده: ۵۴۸
قصی ابن کلاب: ۸۶
قضاء (کتاب...): ۲۳۱، ۷۱۱
قضاء تقریر: ۷۱۸
قضاء الفریضة موسع ام مضیق: ۷۱۱
قضاعی، خالد بن عرفطة صحابی: ۴۰
قضا و قدر: ۴۹
قطان انصاری حلی، شمس‌الدین محمد بن
شجاع: ۲۴۷
قطب الاقطاب: اسفراینی، نورالدین عبدالرحمان
قطب رازی (تحتانی)، محمد بن محمد
(بویه ای) (۶۹۴-۷۶۶): ۲۳، ۲۴، ۶۴، ۴۳۳،
۴۵۱، ۴۵۲، ۴۲۴، ۷۲۷، ۷۴۸، ۷۵۸
قطب شیرازی محمود یا مسعود (۶۳۴-۷۱۰):
۹۷، ۳۲۵، ۳۶۲، ۴۸۶، ۶۲۱
قطب نیریزی، محمد (م ۱۱۷۳): ۹۱
قطیفی، ابراهیم بن سلیمان: ۴۹۹، ۵۰۲، ۵۰۶،
۷۵۲
قفطی: ۲۷۴
قلاوون، ناصر محمد: ۷۳۲
قلندریان (مذهب...): ۵۶۴
محمد قلی حافظ ابن علیخان: ۲۲۶
قم: ۹۷، ۱۷۱، ۲۷۸، ۳۱۰، ۴۰۹، ۵۲۸، ۶۵۹،
۶۶۴، ۶۸۲، ۷۰۸

- قمری، شیخ محمد: ۷۴۳، ۷۴۵
قمشهی، محمد تقی پسر محمد حسین: ۱۶۵،
۱۶۷
قمی، محمدرضا ابن علی اکبر: ۲۰۴، ۴۰۷، ۴۰۸
قمی، سعید: ۳۰۳، ۳۰۴، ۳۰۵
قمی، محمدطالب بن محمدباقر: ۱۵۴، ۱۵۵،
۱۶۰، ۱۶۱
قمی، علی بن ابراهیم: ۴۱۶
قمی، ابی‌الحسن علی بن متویه: ۳۰۳، ۳۰۴،
۳۳۱، ۵۲۸
قمی (میرزا...)، ابوالقاسم: میرزای قمی،
ابوالقاسم
قمی، ابن محمد: محمد شفیع
قمی، ملا مفید: ۱۴۱
قمی، نظام‌الدین حسن: نیشابوری، نظام‌الدین
اعرج حسن بن محمد
قناتی، جرج: ۵۷۸، ۵۸۰
قواطع الاوهام فی طهارة دم النبى: ۷۲۳
قواعد الاحکام (شهید اول): ۷۷، ۲۲۳، ۲۸۹،
۳۷۹، ۴۶۱، ۵۵۵، ۶۴۱
قواعد الاعراب: ۲۳۸، ۵۹۲، ۵۹۵
قواعد الانشاء: ۶۹۵
قواعد العقاید: ۵۳۲
قواعد فقهیه: ۵۲۲
قوام اصفهانی: سیفی قزوینی، محمد
قوانین: ۲۶۵، ۴۰۹، ۷۱۰، ۷۱۱، ۷۱۳
قوانین الاصول: ۵۴۹
قوانین المحکمه: ۱۷۱، ۳۸۱، ۴۰۹، ۴۲۶، ۷۱۲،
۷۱۳
قوچانی رانکوئی، محمد علی خان بن
اسماعیل: ۶۷۲
قوس النهار (رساله ای در...): ۵۱۷
قوشچی، ملاعلی: ۵۹، ۶۷، ۷۰، ۳۲۴، ۳۹۱،
۴۱۸، ۴۵۲، ۴۵۵، ۴۹۳، ۴۹۷، ۶۰۳، ۶۰۷
قوشهری، محمود: ۲۵۹
قونوی، صدرالدین: ۷۲۶
قهپسائی: ۳، ۴۵، ۸۲، ۴۶۴، ۴۷۴، ۶۵۳، ۶۵۴،
۶۵۵، ۶۵۷، ۶۵۸، ۶۵۹، ۶۶۰
قیاس: ۳۳۸، ۳۴۱
قیس بن مخرمه: ۸۰
محمد القیم: ۵۱۸
ک
کاتبی: دبیران قزوینی
کاتمی، حسام‌الدین حسن: ۳۶۴، ۳۸۳، ۳۸۵،
۳۸۶، ۷۲۵، ۷۵۷
کازرون: ۶۹۷
کازرونی (صاحب سلم السماوات): ۶۹۸
کازرونی، سدیدالدین: ۹۷
کاشان: ۱۲، ۱۳، ۱۷۱، ۲۱۲، ۳۲۴
کاشانی، غیاث‌الدین جمشید: ۸، ۱۲، ۱۳، ۵۹،
۶۲، ۵۹۹
کاشانی، محمد حسن کاتب ابن رجبعلی: ۴۴۸
کاشانی، عبدالرزاق: ۳۸، ۴۸، ۴۹، ۴۹۴، ۵۰۱،
۵۰۲، ۷۱۸
کاشانی، غلام رضا بن عبدالعظیم: ۱۹۹
کاشانی، محمد بن محمد زمان: ۴۵۱
کاشانی، محمود: ۳۸، ۴۹، ۵۵
کاشانی، محمود بن علی: ۴۹
کاشانی، معین‌الدین: ۱۴
کاشانی ارانی، ابوالقاسم پسر عبدالرحیم: ۴۳۳
کاشانی صوفی نطنزی، ابوطاهر عزالدین
محمود بن علی: ۵۵

کاشانی نامه: ۱۲، ۱۴	کتابخانه احمدی شیراز: ۴۴۴
کاشانی هروی، عماد: ۳۵۶	کتابخانه امان‌الله خان اردلان والی والا شأن
کاشفی، ملاحسین: ۵۹۹	کردستان: ۲۵۶
کاشف الغطاء: ۱۷۵، ۴۰۲	کتابخانه بادلیان: ۵۷۳
کاشف الغطاء، جعفر (۱۱۵۶ - ۱۲۲۷): ۱۷۳	کتابخانه تقوی: ۵۰۱
۲۸۹، ۴۲۱، ۶۷۸، ۷۵۷	کتابخانه تهرانی: ۱۹۱
کاشف الغطاء، علی بن جعفر: ۴۰۵	کتابخانه جارالله، استانبول: ۱۴
کاشف الغطاء، شیخ موسی: ۴۲۱	کتابخانه جامع کبیر یزد: ۱۴۲
کاشف الغطاء عن معایب عدو العلماء: ۱۷۴	کتابخانه حالت افندی: ۶۲۶
کاظم، محمد بن محمد: ۴۹۲	کتابخانه خوانساری (در نجف): ۳۳۳، ۳۳۷
ابن محمد کاظم: ۲۵۱	۵۵۲
محمد کاظم بن عبد عاملی: ۷۲۲	کتابخانه دیوان هند: ۱۲
کاظمی، جواد بن سعدالله: ۱۱، ۲۵۰، ۲۹۱، ۴۱۱	کتابخانه سپهسالار: ۱۰۵، ۵۸۹، ۶۱۷، ۶۲۴
کاظمی، جواد ابن سعید: ۳۷۷	کتابخانه سردار کابلی: ۵۵۲
کاظمی، عبدالحسین بن ناصر: ۴۴۲	کتابخانه شاه عبدالعظیم در ری: ۷۱۵
کاظمین: ۳۷۸	کتابخانه شیخ فضل الله نوری: ۵۲۱
الکاف الشاف فی کتاب الکشاف: ۲۶۴	کتابخانه صد: ۱۷۵
کافی از کلینی: ۲، ۳، ۲۰۶، ۳۳۵، ۶۵۷، ۶۵۹	کتابخانه صدر الافاضل: ۱۹۱، ۲۲۸
کافی از ابوصلاح:	کتابخانه طباطبائی: ۵۸۹
کافی: ۶، ۱۷، ۳۱، ۵۷، ۲۵۹، ۲۹۶، ۳۲۷	کتابخانه فاضلخان: ۱۲۴، ۶۸۳
کامل الصناعة الطيبة: ۲۷۳	کتابخانه فضل الله نوری: ۴۲۴
کبرای منطق: ۷۲۲، ۷۲۴	کتابخانه کاشف الغطاء: ۱۷۵
کبری، نجم الدین: نجم الدین کبرا	کتابخانه لیدن: ۵۷۸
کبة، محمدحسن: ۷۱۵	کتابخانه مجدالدین: ۲۵۲، ۲۶۳
الکتاب: ۳۱۶	کتابخانه مجلس شورای ملی: ۱۴، ۱۰۵، ۴۵۹
کتاب ارسله هولاکوخان الی امراء الشام: ۵۶۲	کتابخانه مرعشی: ۴۱، ۱۲۴، ۱۲۵، ۳۴۷، ۶۲۷، ۶۹۵، ۵۰۱، ۵۷۹، ۶۱۶، ۶۳۱، ۶۴۸، ۶۷۰، ۶۹۵
کتابخانه آستانه رضوی (مشهد): ۱۴۱، ۱۴۵	کتابخانه ۶۳۱، ۶۴۸، ۶۸۳، ۷۰۹
۴۳۰، ۵۷۹، ۶۰۶، ۶۱۷، ۶۲۷، ۶۳۱، ۶۴۸	کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران: ۱۴، ۳۸، ۱۲۴
۷۳۳	۶۴۸
کتابخانه آصفیه هند: ۱۴۷، ۳۰۵	کتابخانه مغرب: ۱۲۴

کتابخانه ملی ایران: ۲۱، ۲۴، ۳۶، ۳۹، ۶۲، ۶۳	کرک (شهر...): ۶۱۱
۷۶، ۷۶، ۹۰، ۹۷، ۱۱۳، ۱۱۸، ۱۳۲ - ۱۳۴	کرکر = علی: ۴۱
۳۰۳، ۳۶۵، ۵۵۳، ۶۰۵، ۶۲۰، ۶۸۱، ۷۳۲	کرکی: ۴۹۹
کتابخانه ملی ملک: ۱۴	کسرکی، علی بن عبدالعالی: ۷۷، ۷۸، ۴۱۵
کتابخانه وزیری یزد: ۱۴۲	۴۹۸، ۶۳۰، ۶۳۸
کتابخانه هبةالدین شهرستانی در کاظمین: ۷۳۵	کرکی بغدادی، درویش بن حاج صادق: ۷۵۸
کتاب الخیل: ۱۱۴	کرمان: ۵۸۹
کتاب الفضائل: ۴۱	کرمانشاه: ۱۱۰
کتاب فکر: ۴۶۵	کرمانشاهی، محمود بن اسماعیل: ۵۳۳
کتاب اللغة: ۳۱۶	کرمانی، ضیاء: ۶۲۳
کتان، محمد: ۷۵۷	کرمانی، ابوالقاسم: ۵۷۳، ۵۷۴، ۵۷۵، ۵۸۰
کتانی: محمد بن شیخ مصطفی: ۵۳۲	کرمانی، نفیس عوض: ۲۹
الکتب: الکتاب	کرمانی، محمود: ۶۳۳
کتفانی: محمد بن شیخ مصطفی: ۵۳۲	کرمنجی زاده، حاج اسماعیل: ۷۲۱
کثنوی جهرودی، علی رضا: ۶۷۷	کهرودی، محمد ظهیر بن محمد معصوم:
ابن کثیر، عاصم بو عمرو حفص: ۷۳۸	۴۴۷
کحاله: ۳۰۱، ۳۹۳، ۶۱۹	کریمان، حسین: ۲۶۴
کرام البره = قرن ۱۳ طبقات: ۴۰۹	کریم خان زند: ۳۰۶
کراهة العبادات و انها باعتبار و صفها لاذاتها	کریمی، بهمن: ۲۴۰
(رساله فی...): ۳۳۶	محمد کریم، ابن آقا رضا: ۲۳۰
کرباسی (رسائل...): ۱۷۶	کسروان: ۴۹۴
کرباسی، محمدابراهیم (م ۱۲۶۱): ۱۷۶، ۳۰۷	کشاف: ۲۴۰، ۴۴۹، ۴۷۷، ۷۰۵، ۷۱۸
کربلا: ۱۷۷، ۱۹۱، ۲۶۶، ۳۳۲، ۳۳۳، ۴۰۵	کشاف حقایق الاحادیث: ۵۱۴
۴۰۹، ۵۴۰، ۷۱۵، ۷۳۴، ۷۳۵، ۷۳۸	کشف الآیات: ۶۸۲
کرین، هنری: ۵۸۹، ۵۹۰	کشف الاسرار: ۷۵۳
کرخی، عبدالله: ۵۲	کشف الاسرار للافهام فی شرح قصیده ابی
کرداسناتی، عثمان بن عمر: ۱۷	الاصبح عبدالعزیز عراقی ابن تمام: ۱۴۶
کردستان: ۸۲، ۱۱۲، ۱۲۳، ۱۲۳، ۵۹۲، ۶۹۹، ۷۰۸	کشف الاسرار فی مصاحف الامصار: ۷۳۶
۷۴۱	کشف الحجب: ۳۹، ۵۴۵
کردقزوینی، محمد بن قنبرعلی: قزوینی، محمد	کشف الحقایق فی حل الدقائق: ۱۸
بن قنبرعلی	کشف الريبة: ۴۷۵

۶۶۳

کشف الظنون: در اکثر صفحات

الکلی و تعریفه: ۶۹۳

کشف الغمه: ۴۰۲، ۵۱۹

ابن کمال پاشا: ۵۹۳

کشف اللثام: ۱، ۲۷۶، ۳۲۷، ۷۱۲، ۷۲۰

کمالی: ۴۵۰

الكشف في مجاوزة هذه الأمة الالف: ۵۹۲

کمره ای، محمدباقر: ۳۹۷

کشف المحجة: ۴۶۵

کمره ای، علینقی: ۲۱۴

کشف المدارک: ۵۴۹

ابن کمونه: ۱۸۵

کشف المراد فی شرح تجرید الاعتقاد: ۶۶، ۶۷

کمیل بن زیاد: ۴۸، ۴۹، ۵۴، ۵۶۸

۴۳۷

الکیمیة (الرسالة...): ۳۸، ۴۸، ۵۴

کشف الوجوه الغر المعانی نظم الدر: ۴۹

کنانی مقدس، محمد بن عبدالعزیز بن محمد:

کشمیری، محمدعلی: ۴۹، ۴۴۰

۶۱۰

کشمیری، ملامراد: ۱۳۳

کنتوری: ۳۹

کشی: ۴۶۴، ۶۵۳، ۶۵۷

کنجدجانی، ابوالقاسم بن محمد سعید: ۵۲۱

الکعب: ۳۱۶

کندی، اسحاق: ۷۰۵

کفایة فی تعبیر الرؤیا: ۲۳۲

کندی، یعقوب بن اسحاق: ۴۹۵

کفایة الطالسب اللیب فی خصائص الحیب:

کنز الاختصاص و درة الغواص فی معرفة

۳۷۶

الخواص: ۱۴۶

کفایة الطب الکلی: ۲۳۲

کنز العرفان: ۶۱۸

کفتانی: محمد بن شیخ مصطفی: ۵۳۲

کنز العرفان فی فقه القرآن: ۲۴۵

کفعمی، ابراهیم: ۲۶۴، ۶۲۰

کنز اللغة: ۴۴۹

کلام فی الظرف. در نحو: ۶۹۳

کنیسه زیرکيه: ۷۰۴

کلباسی (حاجی...): ۳۸۷، ۴۸۹

کوپرولو: ۵۸۵

کلباسی، محمد جعفر: ۴۸۹

کوثری، محمد زاهد: ۱۱۲

کلباسی، محمد مهدی: ۴۸۹

کوچکنجی، ابوسعید خان: ۲۲۵

کلباسی، ابوالمعالی: ۴۸۹

کورباتی، احمد: ۵۶۴، ۵۶۵، ۵۶۶

کلکته: ۲۹، ۳۱۰، ۶۴۴

کوفه: ۱۱۰، ۴۷۴، ۶۵۲، ۶۶۵، ۶۶۶

الکلمات الخمس: ۴۸

کوفی، اسحاق بن عمار: ساباطی، اسحاق بن

کلمات المحققین: ۳۴۶

عمار

کلید بهشت: ۳۰۵

کوهین اسرائیلی عطاز: ۲۶

کلیده و دمنه: ۳۴۶

کوهین اسرائیلی عطاز: ۲۶

کوهن: ۲۲۶، ۲۸۵

کلینی، محمد بن یعقوب: ۲، ۱۸۱، ۳۳۴، ۴۱۵

کیابوجعفر بن محمد بن حسین بن مرزبان: ۵۸۱

۴۸۹، ۵۱۶، ۵۱۹، ۶۴۷، ۶۴۸، ۶۵۵، ۶۵۷

کیمیای خرافی و علمی: ۱۲۴

گ

لب اللباب: ۱۱، ۶۰۸

لب التأویل: ۶۴۷

گاووان (غاووان = غوان): خواجه جهان

لب اللبان: ۲۴۰، ۶۰۸

عمادالدین محمود بن محمد

لبنان: ۳۴۹، ۴۹۴

گرگان (جرجان): ۲۳۲

لسان الغیب (ترجمه...): ۴۴۴

گفتگوی حجاج با جوان: ۳۷

لطائف الاعلام فی اشارات اهل الالهام: ۴۹

گلپایگانی، کاظم ابن سید محمد: ۳۳، ۳۵

۵۰۱

گلچین معانی: ۶۰۶

لطفعلی: ۲۰۵

گوتفرید، یوهان: ۶۸۰

لطفعلی الله محمد: ۳۹۲

گوتینگن آلمان: ۸۶، ۱۱۲

لطف الله (مدرسه...): ۳۰۳

گوهر مراد: ۲۴۸

لطفی: ۱۳۱

گیلان: ۵۴۹

لطیفه غیبی: ۴۴۳، ۴۴۴

گیلانی، محمدرافع بن رفیع: ۵۴۲، ۵۴۹

لغنیه: ۹۱

گیلانی، شمس: شمس: گیلانی

لغتنامه دهخدا: ۷۲۴

گیلانی، عبدالغفار: ۴۸۵

لغزالقانون: ۴۶۳، ۴۶۷

گیلانی، صدرالدین علی: ۴۸۵

اللفظ الواحد للمعانی المختلفة: ۱۱۵

گیلانی، خواجه محمود بن احمد: ۶۱۷

لکهنو: ۳۱۱، ۴۸۴، ۶۴۴

گیلانی، محمود بن محمد: خواجه جهان

لکهنوی هندی، عبدالعلی محمد بن نظام الدین:

گیلانی شفتی قمی، ابوالقاسم بن محمد حسن:

سهالوی، ابوالعیاش عبدالعلی محمد بن

میرزای قمی

نظام الدین

گیلانی قمی، میرزا ابوالقاسم: ۱۷۱، ۴۰۹

لماذا اخاف الموت (دفع خوف الموت): ۵۸۵

ل

لمعه: ۲۷۹، ۴۱۷

لاری، مصلح الدین محمد: ۷۳۲

اللمعة دمشقية: ۱۹۸، ۶۴۱

لالا رضی الدین علی: ۵۶۵، ۵۶۶

لنجانی، علیرضا: ۴۲۲

لامخافة من الموت: دفع الغم من الموت

لندت: ۵۶۵

لامية العجم: ۱۲۳، ۱۲۴، ۱۲۵

کنگرکابلی، ابوخالده: ۴۵

لامية العرب شنفری: ۱۲۴، ۱۲۵

لنگرودی، حسین بن حسن: ۹۸

لاهیجان: ۹۸

لوامع: ۴۴۶

لاهیجی، ملاعبدالرزاق: ۴۹، ۱۹۲، ۲۱۴، ۲۴۸

لوامع الاسرار فی شرح مطالع الانوار: ۶۲۴

لاهیجی، فاضل: ۲۰۰

لوامع الافکار المضية فی شرح مخمس ماء

لباب القوت من خزائن الملكوت: ۵۵

الورق و الارض النجمية: ۱۴۶

- لوامع الرسائل: ۳۹۷
لوامع الهیة فی المسائل الکلامیه: ۲۴۶
لواء الهدی: ۴۵۱
لیسیگ (لابیزینگ): ۱۱۳
لیثی، ابوالقاسم: ۳۶۵، ۳۵۸
لیدن: ۲۷۴، ۵۷۸، ۵۸۲، ۶۰۵، ۶۲۶
- م**
المأثور فی صلح الخدور: ۸۴
ماجیلویه: ۶۴۸
ماحوزی، سلیمان: ۵۴۵، ۱۳۵
ماده اولی: ۵۵۱
ماذرائی، احمد حسن: ۶۵۳، ۶۵۹
ماریه: ۱۲۶
مازندرانی، میرمحمدحسین پسر محمد صالح: ۱۸۲
مازندرانی، شریف‌العلمای (م ۱۲۴۶): ۲۶۷
مازندرانی، محمد مؤمن بن محمد نوروز: ۴۵۶
مازندرانی سمنانی، ملا صالح: ۳۰۶
ماکول و مشروب: ۵۴۸
ابن مالک نحوی، محمد بن عبدالله: ۱۰۳، ۲۱۷، ۳۲۷، ۶۱۸، ۶۱۹
مالک بن انس: ۸۱
مالکیان (مذهب...): ۵۶۴
مأمون: ۴۵، ۴۷، ۶۲۶
مأمونی: ۶۲۶
ماوراءالنهر: ۸۸، ۴۳۱، ۵۷۰
ماوردی: ۷۵۸
ماهو نهج البلاغه: ۲۶۸
مائه جوهره: ۷۸، ۷۹
المائة فی الطب: ۲۳۲
مباحثات: ۵۷۳، ۵۸۲
- المباحثات بهمینار: ۵۷۵
مباحث الاجماع: ۶۷۴
مباحث الخبر الواحد: ۶۷۴
مباحیان (مذهب...): ۵۶۴
المبادئ: ۴۰
المبادئ الكل: ۲۹۹
المباقل الحجرية: ۷۴۴
مباهله: ۳۷، ۴۱
مبحث الاشتقاق: ۶۷۴
مبحث الحقیقة الشرعية: ۶۷۴
مبارکشاه: ۶۲۴
میسوط: ۷۳۶، ۷۳۷
المبین (کتاب...): ۱۴۲، ۵۵۱
متشابهات: ۱۱۵
المتطبب، علی بن العباس: ۲۷۴، ۲۸۲
المتعة: ۲۴۶
متوکل عباسی (۲۳۲ - ۲۴۷): ۳۴۶
المثالب (کتاب...): ۵۴۶
مثالب العرب: ۱۱۳، ۱۱۴
مثنوی اسماءالله الحسنی: ۱۹
مجالس: ۳۹۷، ۴۵۵
مجالس المؤمنین: ۳۲۴، ۴۷۴، ۶۹۹
مجالس التفاس: ۲۱
مجاهد، سید محمد (- ۱۲۴۲): ۳۳
۳۴، ۳۵، ۱۷۳، ۲۷۰، ۵۴۰، ۶۴۳
مجتبی: ابوعلی محمد
مجتهد کرکی، حسین (م ۱۰۰۱): ۴۰۷
مجدالدین پسر صدراالفاضل: ۲۶۳
مجد العلماء: ۳۱۲
مجدوع: ۴۶۴
مجسطی: ۶۲، ۶۲۷

- مجلسی، محمد باقر پسر محمد تقی (۱۰۳۷-۱۱۱۰): ۳۹، ۹۰، ۱۰۷، ۱۵۹، ۱۶۵، ۱۶۸، ۱۶۹، ۱۷۷، ۱۸۲، ۱۸۵، ۱۹۹، ۲۱۹، ۲۳۰، ۳۱۷، ۳۳۰، ۳۳۴، ۴۲۸، ۴۲۹، ۴۶۵، ۵۰۶، ۵۲۲، ۵۲۳، ۵۲۹، ۵۴۳
مجلسی، محمد تقی: ۵۰، ۱۶۸، ۷۲۲، ۷۲۴
مجمع البحرین: ۳۲، ۱۸۷، ۲۸۲، ۲۸۳، ۲۸۵، ۲۸۶، ۴۱۰، ۵۲۲، ۵۳۱، ۵۳۹، ۶۱۹، ۶۲۳
مجمع البیان: ۵۰، ۵۱۶، ۲۶۳، ۲۸۶، ۴۲۴، ۴۲۶، ۵۱۹
مجمع الرجال قهپائی (تألیف ۱۰۱۶): ۴۶۴، ۴۷۴، ۶۵۳، ۶۵۴، ۶۵۵، ۶۵۷، ۶۵۹، ۶۶۰
مجمع الفائده و البرهان فی شرح ارشاد الازهان: ۷۴، ۲۳۱
مجمل: ۲۸۳
مجموع کلائی: ۱۵۲
مجموعه رجالی شفتی (- ۱۲۶۰): ۶۵۲، ۶۵۳، ۶۵۴، ۶۵۵، ۶۵۶، ۶۵۸، ۶۶۰
مجموعه شیمیائی: ۱۲۰
مجنون عامری: ۱۸۲
مجوسی اهوازی، علی بن عباس: ۲۷۴
محاسن: ۲، ۶۵۲
محاسن برقی: ۶۵۳
محاکمات: ۲۰۳
محاکمه میان طبقات صدری و طبقات جلالی: ۴۹۸
محوارة المأمون و الرضا (ع): ۳۷
محنة البیضا: ۵۳۱
محدث، جلال‌الدین: ۵۲۷
محروسة اصفهان: ۳۷۲
محسن (کاتب مجموعه برای شیخ محسن): ۶۵۸، ۶۴۹، ۶۴۸، ۳۳۴
- ۴۰۳، ۴۰۲
محسن بن ابی القاسم: ۷۰۶
المحصول: ۴۲۸، ۴۳۰، ۶۰۸، ۶۶۹
محقق ثانی، علی بن عبدالعالی: کرکی، علی بن عبدالعالی
محقق حلّی، نجم‌الدین جعفر ابی القاسم جعفر (۶۰۲ - ۶۷۶): ۱، ۶۳، ۷۶، ۱۱۷، ۲۶۸، ۲۸۴، ۲۸۷، ۳۱۴، ۳۲۱، ۳۷۹، ۴۲۳، ۴۷۸، ۴۸۹، ۶۱۱، ۷۱۸
محقق داماد، محمد باقر: میرداماد، محمد باقر
محقق سبزواری، باقر (۱۰۱۷ - ۱۰۹۰): ۲۶۶
محقق شیروانی (م ۱۰۹۹): ۳۰۵
محقق قمی: قمی، ابوالقاسم
محقق کرکی، علی بن حسین (م ۹۴۰): ۷۸، ۳۲۴، ۴۰۸
محلّاتی، عبدالصمد: ۳۲۰
محلّی، ابوالفتح: ۲۲۷
ملا آقا محمد: ۳۸۰
محمد: ۴۸۷
محمد بهاء‌الدین: ۴۳۰
محمد (جمال‌الدین...): ۶۲۲، ۶۲۵
محمدشاه: ۵۴۰
محمد (محرر): ۴۵۸
محمد (مولانا...): ۳۷۰
محمد بن ابراهیم بن محمد علی: ۱۷۴
محمد بن احمد نظام‌الدین: ۲۵۱
محمد بن احمد: خواجهکی شیرازی، محمد بن احمد
محمد بن احمد: ۶۴۸
محمد بن احمد (تملک): ۶۸۴
محمد بن اسماعیل: ۳۳۴، ۶۴۸، ۶۴۹، ۶۵۸

محمد بن ابی بکر بن محمد مقری خطیب: ۵۶۱	محمد بن لطیب: ۹۳
محمد بن حسان: ۱۶۰	محمد بن محمد بن احمد: ۷۰۷
ابن القاسم محمد بن حسن: ۵۰۷	محمد بن الشیخ مصطفی: ۵۳۲
محمد بن الحسن بن یوسف (فخرالدین ابی طالب): ۴۶۱	محمد بن مکی: شهید اول
محمد بن حسین: ۳۵۸، ۳۶۰، ۳۶۲، ۳۸۳	قوام‌الدین محمد پسر محمد مهدی: ۹۰
۶۶۳، ۷۵۳	ابویوسف محمد بن هلال بن ابی طالب بن محمد بن حسن بن محمد: ۱۱۸
محمد بن حسین (ابوطالب): ۴۵، ۱۵۵، ۱۹۸، ۲۸۰، ۴۲۰	محمود: ۱۲۳، ۷۲۵، ۷۴۶
محمدخان تلکو، محمدخان تلکو، محمدخان محمد بن رسول: ۳۸۴	محمود بن اسکندر بن کرشاه: ۶۸۱
محمد بن رشیدالدین وزیر غیاث‌الدین: ۶۴	محمودبیک: ۴۷۷
محمد بن السائب: ۵۴۶	محمود، خواجه جهان غیاث‌الدین: ۶۹۴، ۶۹۵
محمد بن سنان (مجموعه رجالی شفتی، شانزدهم): ۴۶۵، ۶۴۸، ۶۵۱، ۶۶۰	محمود فضلیان (مذهب...): ۵۶۴
میرزا محمد ابن ملا محمد صالح: ۲۸۴، ۲۸۵	محمود ابن یوسف: ۲۶۸
محمد بن طیب: ۸۹	محیطیه (رساله...): ۱۳
محمد بن عبدالله، پیامبر: ۸۶، ۹۹، ۲۱۰، ۳۴۹	محبی: ۵۸۲
۵۰۶، ۵۰۷، ۵۰۸، ۵۰۹، ۷۳۸	محبی‌الدین: ۹۳، ۳۶۹، ۳۸۶، ۵۵۸، ۶۲۴
محمد بن عبدالحمید (در مجموعه رجالی شفتی، هفت و هفدهم): ۶۴۸، ۶۵۱، ۶۵۴، ۶۶۰	محبی‌السنه، حسین افراء: ۵۶۱
محمد بن علی: ۴۰۶	مختار: ۷۳۶
محمد بن علی بن ابراهیم: ۱۵۰، ۱۶۰، ۲۱۶	مختاری سیزواری، بهاء‌الدین محمد بن باقر (۱۰۸۰ - ۱۱۴۰): ۲۵۴
محمد بن شیخ علی بن جعفر: ۷۵۷	مختصر: ۶، ۵۸، ۳۲۲
محمد بن شیخ فضل‌الله: ۵۰	مختصرالاصول: ۲۱۰، ۳۱۰
محمد بن فضیل: ۶۴۸	مختصر ابن حاجب: ۹۱، ۶۲۱، ۶۸۷، ۷۵۲
محمد ابن المیرزا ابوالقاسم: ۱۸۴	مختصرالمصباح: ۲۴۴
محمد بن محمد کاظم: ۴۹۲	مختصرالمعانی: ۴۷۷
محمد بن کمال‌الدین داود: ۵۵۴، ۵۵۵، ۵۵۶	المختصر النافع: ۱، ۳۲۱، ۳۷۹
۵۵۷	مختصره النفیس: ۴۴
	میر مخدوم (م ۹۹۵): ۲۱۳
	مخزن الانشاء: ۶۹۵
	مدارس هند: ۴۹۷
	مدارک: ۷۶، ۳۴۲، ۳۴۸، ۷۱۲

مدارک الاحکام فی شرح شرایع الاسلام: ۷۶	مدینه العلم: ۱۸۵
۵۴۹، ۷۱۲	مرآت الحق: ۵۵۱
مداواة وجع المفاصل: ۶۴۴	مرآت العقول: ۲۰۶
مداین العلوم: ۵۴۱	مرآت النفس: ۴۱
مدح قصیده برده و ملمع قصیده حمیری: ۲۱۹	مراح الارواح: ۳۵۲، ۳۵۳، ۳۵۴
مدخل التدبیر و عنوان الاکسیر: ۱۴۶	مرتضی: ۸۳، ۲۱۶، ۲۹۴
مدراس: ۹۰	شاه مرتضی: ۱۳۱
المدرس، یوسف: ۵۱۸	مرتضی ابن زهره: ۴۱۵
مدرس اسکویی، محمود بن شیخ حسین: ۴۷۷	المرح القوامیه: ۸۹، ۹۰، ۹۲، ۲۴۲
مدرس رضوی، تقی: ۷۳۲	ابن مرحمت پناه: ۳۱۷
مدرسه الابراهیم بکیه: ۵۹۳، ۵۹۴، ۵۹۶، ۵۹۸	میرزا مردک: حسینی، محمد صالح
۶۰۰	مردودی، صالح بومحمد: ۵۵۰
مدرسه ابراهیم بیگی: ۵۹۸	مرزهای هفت اقلیم: ۵۹۲
مدرسه اشراقی: ۴۱	مرعشی: ۲۳۳
مدرسه جده: ۳۹۰	مرعشی شهرستانی، محمدعلی پسر محمدحسین: ۷۱۵
مدرسه جعفریه: ۴۲۸	مرغینانی: ۶۸۲
مدرسه جلالیه اصفهان: ۶۵۵	مرقات: ۶۱۶
مدرسه خان مروی تهران: ۳۱۴	مرکز الدائره: ۵۵۱
مدرسه دشتکی: ۶۹، ۳۲۵، ۴۹۷، ۶۲۴، ۷۰۰	مرو: ۷، ۱۱۰، ۶۷۶
۷۰۲، ۷۲۹، ۷۵۲، ۷۵۳	مروارید: ۴۵
مدرسه دوانی: ۶۹، ۷۰، ۳۲۵، ۴۹۷، ۶۲۴	مروان، بونصر احمد: ۸۳
۷۲۹، ۷۵۳	مرو رود: ۷، ۱۷
مدرسه رجعی تبریزی: ۵۵۲	مروزی، حسین: ۵۶۱
مدرسه شیرازی: ۹	مروزی، سلیمان: ۱۶۹
مدرسه صدرای شیرازی: ۵۵۱	مروی ابن قتیبه: ۱۱۰
مدرسه کاسه‌گران اصفهان: ۳۶۴، ۴۰۹	المساحة (کتاب...): ۵۹۹
مدرسه الکافوریه: ۵۱۹	مساحت چهار اقلیم: ۵۹۲
مدرسه منصوریه: مدرسه دشتکی	مسالك: ۴۲۳
مدرسه میرزا عبدالکریم: ۲۵	مسالك الافهام فی شرح شرایع الاسلام: ۲۱۱، ۲۷۳، ۲۸۴، ۲۹۳، ۴۳۹، ۷۱۸
مدرسی: ۶۹۸	مدینه: ۳۰۱

- المسائل و الجوابات: ١١٢، ٥٥٦
مسائل الحکمیة: ٣٠٧
مسائل کتاب الوباء: ٢٣٢
مستدرک الوسائل: ٣، ٣٩٥
مستصفی: ٦٠٨
مستغفری، ابوالعباس: ٤٦
مسجد اعظم: ٣٧٩
مسجد جامع: ٥٦٥
مسجد سهله: ٦٦٥
مسجد کوفه: ٣٧٩، ٦٦٥
ابن مسعود: ١١٥
مسعود پسر صدر شهید (سلطان ابوالفتح): ٢٢
مسکویه رازی، بوعلی احمد: مشکویه...: ٧٢٨
مسلم بن عقیل: ٦٦٥
ابی عبدالله مسلم بن قتیبة: ١٠٩
مسند ابونواس: ٤٧٤
مسیبی خزاعی، جمال الدین محمد بن شیخ
دوست محمد: ٦٩
مسیحی، ابوسهل عیسی بن یحیی: ٢٣٢
مسئلة فی المتعة: ٢٤٦
مشارق الانوار: ٤٧٥
مشارق الشمس: ٢٩١، ٤٤٠
المشبه من الحدیث و القرآن: ١١٤
مشرف الدوله: ٨٣
مشرقی، حسین بن حسن: ٦٤٢
مشکاة العقول: ٤٨٢
مشکل الحدیث: ١١٤
مشکل القرآن: ١١١، ١١٣، ١١٤، ١١٥، ١١٦
مشکویه رازی، بوعلی احمد خازن: ٥٨٥،
٧٢٦، ٧٢٨، ٧٥٠
مشهد الرضا: ١٩، ١٣٢، ٢١٢، ٢٣٣، ٢٥٠، ٣٩٤،
- ٣٩٧، ٤٠٧، ٥٤٠، ٦٤٦، ٦٦٠، ٦٨٢
مشهدی، ابن محمدرضا محمد صالح: ٢٩٠
مشهدی، محمد: ٣٠٥
مشهدی، محمد مؤمن: ٥٠٧
مصابیح: ٤١٢، ٥٤٦، ٦٨٨
مصابیح السنة: ٧
مصابیح الظلام: ١
مصابیح الهدی: ٤١٠، ٤١٢
المصباح فی اسرار علم المفتاح: ١٢٥
مصباح الدجی: ٤٥١
مصباح الشریعة و صد در زردشت: ١٠٧، ١٠٨،
٢٢٢
المصباح فی علم المفتاح: ١٢٥
مصباح کفعمی: ٦٢١
مصباح المبتدی و هداية المقتدی: ٦٣٥
مصباح المتهدج: ٢٤٤
مصباح المنیر: ٥١٩
مصباح الهدایة و مفتاح الکفاية: ٤٩، ٥٥
مصر: ٧، ١٧، ٢٦، ٤٠، ٨١، ٨٢، ٨٥، ٨٦، ٨٨،
١١١، ١١٢، ١١٣، ٢٢٨، ٣١٠، ٣٧٤، ٤٩٥،
٥٧٠، ٥٩٥، ٦١٧، ٦٧٦، ٧٢١
مصری، احمد امین: ٥٨٩
مصری، عبدالمجید: ٧٤٣، ٧٤٥
مصطفی بن پیر محمد: ٧٤٤
مصطفی علی خان بهادر: ابوعلی محمد
المصعد الاحمد: ٥٧٠
مصفی: ٤
مصلی: ١٠٦
مصنک: ٤٥٢
المضاعف فی علم الصرف ابواب: ٥٩٢
مطالع الانظار: ٧٣٢

- مطالع الانوار: ٤٩٧، ٦٢٣، ٦٧٣، ٧٣٢
مطالع البدور فی شرح صدر الشدور: ١٤٥، ١٤٦
ابن مطرف کنافی قرطبی، محمد بن احمد
(٣٨٧ - ٤٥٤): ١١٣
مطففین (سوره...): ١٣٦
مطلبی ولاء: ٨٠
المطلع علی اعجاز القرآن: ٨١٣
مطول (شرح...): ٦، ٥٨، ١٨٦، ٢٢٥، ٣٢٢،
٥١٧
مطهر بن ابوالقاسم (ابوالحسن...): ٦٢٦
مظلومی، تقی: ٦٢٣
معاد کل شیء: حشریه
معادن الحکمه: ٥٢٨
معارج قزوینی: ٢٦٥
معارف الهیه: ٣٠٤
معافی، ابوالفرج: جریری نهروانی، معافی بن
زکریا
معالم الاصول (معالم الدین و ملاذ المجتهدین):
٣٢، ٢٦٢، ٥٤٩
معالم الدین و ملاذ المجتهدین: معالم الاصول
معالم التنزیل: ٧، ٥٦١
معالم العلماء: ٢٣٤، ٣١٦
معاملات (کتاب...): ٥٢٢
معانی الاخبار: ٤٧٥
معانی القرآن: ١١٣
معاویة: ٦٤٨
معترله: ٤٧، ٥٣
معتمد عباسی: ٨٣٦
معتمد: ٦٠٨
معجزات النبی: ١١٣
معجم المطبوعات سرکیس: ٦، ٧، ٢٤، ٣١،
- ٨٨، ١٠٢، ١٢٥، ١٥٠، ٢٠١، ٢٢٧، ٢٥٧، ٣١٠،
٣١٨، ٣٢٢، ٣٢٩، ٣٥٣، ٣٦٦، ٣٧٦،
٣٨٦، ٤٥١، ٤٧٤، ٥٠٧، ٥١٧، ٥٧٠، ٥٧٢،
٦٠٨، ٦٢١، ٦٤٤
معجم المؤلفین: ٢٥٩، ٣٨٦، ٣٩٣
معراج السعاده: ٤٤٨
معراجنامه: ٥٨٦
معرفة اصول الطاعات: ٩٩
معرفة الله: ٥٥٦
معرفة الله فطرية: ١٥٣، ١٥٥
معرفة تقوی الله: ١١٦
معرفة جهة القبلة (رسالة فی...): ٤٦٣
معرفة المقاطع: ٤٠
معرفة النفس: ٥٦٠
معری، بوالعلاء: ١١١
معضلات: ٤٥
معلم ثانی: فارابی
معماشناسی: ١٩، ٢٠، ٢١
معمای مرغان زیورک: ٣٨
معمای نود و نه نام خدا: ٢١
معمر، عبدالرزاق: ٩٩
معمر بن مثنی تميمی بوعبيده: ١١٠
معمری کشی، ابويعقوب: ٢٨٨
معنی کراهة العبادة: ٣٣٦
معنی لفظ الكتاب (رسالة فی...): ٥٢٢
معنی الناصب (رسالة فی...): ٢٤٦
معین الدین: ١٢، ١٣
معین ابن علی قلی: ١٠٤
معین المنجم، عبدالرزاق بن محمد: ١٣
ابن معیه، قاسم بن حسین: ٣١٥
مغالطة الاشاعرة ضد المعتزلة: ٦٨٥

- مغالطه كل كلامی كاذب یا جذر اصم: ١٨٥، مغربی، ابوالقاسم: وزير مغربی
١٨٥، ١٨٦، ٣٢٥
مغفور، حسين: ٥٢٧
مغنی: ٢٣٩، ٦٨٢
المغنی فی شرح موجز: ٩٧
مغنی اللیبیب عن كتب الاعراب: ١٥٢، ٣٨٧، ٥٩٥
مغولان: ١٣٣، ٦٩٨
مفاتیح: ٣٣، ٢٦٥، ٢٧٥، ٣٣٧، ٤٤١
مفاتیح الاحكام: ٤٥٤
مفاتیح الحكمة لریسموس: ١٢٥، ١٢١، ١٢٢، ١٢٣
مفاتیح الرحمة و مصابیح الحكمة: ١٢٥، ١٢٦
مفاتیح از سید: ٤٤٦
مفاتیح الشرايع: ٦٨٤
مفاتیح الصنعة: ١٢٥
مفاتیح المطاعم: ٦٨٤
مفاتیح (كتاب...): ٥٥٢
مفتاح الاحكام: ٣٤
مفتاح الانشاء: ٦٩٥
مفتاح الحساب: ١٣، ٥٩٩
مفتاح السعادة: ٣٥٩
مفتاح العلوم: ٥، ٥٨، ١٩٥، ٣٢٢
مفتاح الغوامض: ٤٤٥
مفتاح الفلاح (ترجمة...): ٥٤٢، ٥٥٢، ٥٥٣، ٦٢٥
مفتاح الكرامة: ٢٧٦، ٢٨٨، ٢٨٩
مفتاح النبیه فی شرح الفقيه: ١٧٣
مفرج الهموم: ١٣٥، ١٣٦
مفرج القوام: مرص القوامیه
المفصل علی المفضل: ٧٥٤
- مفضل بن عمر (جعفی): ٤٦٤، ٤٦٥
المفلس (كتاب...): ٢١٢
شیخ مفید، ابا عبدالله محمد بن محمد بن النعمان (م ٤١٣): ١٣٤، ١٣٧، ١٣٩، ٤١٥، ٤٨٩
مقاصد: ٤٥٨
المقاصد المهمة فی اصول احكام الله و الرسول و الائمة: ٤٣٤
المقاصد النحویة فی شرح شواهد شروح الالفیة: ٥٧١
مقالید: ٣٨٧
مقتل: ٢٨٣
مقداد، فاضل: ٢٨٦، ٢٨٧، ٢٨٨
مقدس اردبیلی، احمد بن محمد: ٧٤، ٤٥٣
مقدمة الادب: ٦٨٥
المقدمة الجزریة: ٥٧٥
المقدمة الرحیبة: ١٥٥
مقریزی، تقی الدین: ٥٧٢
ابن مقفع روزبه (م ١٤٣): ٣٤٥
المقلاد: ٣٣، ٢٧٥
مقنع: ٨٣
مقیض: ٥٥١
ابوالمكارم ابن زهره: ٤١٥
مكاسب: ٤٥٧
مكتب رجعلی تبریزی: ٣٥٦
مكه: ٣٥١، ٥٤٥
مکی، جمال الدین: ٢٧٩
مکیه (رساله...): ٥٦٥
مگیست: مجسطی
ملاحاجی آقا: ٤٢٥
ملازاده: ٤٢٥
- ملاصدرا: صدرا شیرازی
ملا میرزا: ٦٢٤
ملخص: ٦٦٩
ملخص القوائد السنیه و منتخب الفرائد الحسینیة المعروف بالقوائد العتیقه و الجدیده: ٣٣٢
ملخص فی الهیئة: ٩٥
ملك الوزراء، شمس الدین بهاء الدین محمد بن محمد: ١٣٧
ملكه اشرف: ٥٧٢
منازل السائرین: ٥٥١
مناسك حج (فارسی): ١٥٣، ١٥٥، ٦٣٧
مناظره بهلول با هارون الرشید: ٤٦٤
مناقب الثلاثة: ١٥١
مناقب عثمان: ١٥١
مناقب فضل بن شاذان ابن جبرئیل: ٣٩
مناهج: ٣٥٨، ٤٥٩، ٥١٩
مناهج الاحكام: ٣٨١
مناهج الارتقاء الی اقتضاض اباكار البقا: ٥٥٥
مناهج السویه: ٥١٢
مناهج العقول فی شرح منهاج الاصول: ٦٥٩
مناهل الشوارد فی تلخیص المقاصد: ٤٣٤
منبع الحیاة: ٤١١
منبع القنود فی مجمع العقود: ١٧٩
منتخب الاحكام (نظم لمعه): ٩٢، ٢٤٢
منتخب فی الزیارة و الخطب: ٢٨٣
منتخب شعر بحتری: ٨٤
منتخب شعر بوتام: ٨٤
منتخب شعر متنبی: ٨٤
المنتخب من غریب القرآن: ١٠٩، ١١٢، ١١٤
منتقى الجمال: ٣٣٤
- منتهى: ٢٢٣
منتهى الادراك: ٣٢٥
منتهى السؤل (الوصول) و الأمل فی علمى الاصول و الجدل: ٩٤، ١٣٨، ١٩٧، ٦٢١، ٦٢٢
المنجد فی علم القراءة: ٥٦٥
منجمد المقرئین: ٥٧٥، ٦١٣
منزوی، احمد: ٣٥٥، ٣٥١
منشآت: ٣٥٥، ٣٥١
منصص فی شرح الملخص: ٦٧٥
منصور (حلاج): ٥٥
منصور عباسی: ٨١، ٤٧٥
منصوریان (مذهب...): ٥٦٤
منصور دشتکی: دشتکی
منطق التجريد: ٤٣٧
منطق شفا: ٢٥٣
منطق کبیر: ٦٦٩
منظومة بحر العلوم: ٥٤٩
منظومة الترتیل: ٧٣٦
منظومة جواهر الحكم: ٢٥٤
منظومة خلاصة الحساب: ٢٤٢
منظومة ذوالنون المصری: ٧٤٤
منظومة رحیبة: ١٥٥، ١٥١
منظومه زیدة الاصول: ٢٤١
منظومه در شکیات: ٢٤٢
منظومة عشقی: ٥٤٨
منظومه در علم اخلاق ارجوزه: ٩١
منظومة فخريه: ٢١٩
منظومه در کرو طهارت: ٢٥٥
منظومه مخیریه: ٢١٩
منظومة مصطفی بن پیر محمد: ٧٤٤

- میر: ۱۷۷
 مهدی (ع): ۲۴۸
 محمد مهدی: ۲۵۰
 مهدوی (دکتر یحیی): ۵۸۰، ۴۸۹
 المهجة الطالّة: ۵۸۰
 مهج الدعوات: ۷۵۳
 مهدوی، یحیی: ۱۲۴، ۵۷۳، ۵۷۶، ۵۷۸، ۵۷۹
 ۵۸۱، ۵۸۲، ۵۸۳، ۵۸۴، ۵۸۵، ۵۸۷
 ۵۸۸، ۵۸۹
 مهدی (عج): ۸۴
 محمد مهدی بن بابا: ۷۱۴
 محمد مهدی بن ابراهیم: ۳۰۶
 میرزا محمد مهدی پسر میرزا محمد تقی: ۲۸۳
 مهذب: ۵۶۲
 المهذب البارع فی شرح المختصر النافع: ۱
 مهرانیس: ۷۴۳، ۷۴۵
 مهر السنة: ۱۶۵
 مهران: ۵۸۵
 المهلب بن ابی صفره (ابن عبید): ۶۲۲
 مهنا بن سنان: ۲
 ابن میاد: ۱۰۱
 میانه: جوامع الجامع
 میبیدی، میر حسین پسر معین (قاضی): ۶۰
 ۱۲۹، ۱۳۰
 میرداماد، محمدباقر (۹۷۰ - ۱۰۴۱): ۵۳، ۲۱۳
 ۲۱۴، ۲۱۶، ۳۱۵، ۴۸۰، ۵۱۵، ۶۰۱
 (ملا) میرزاجان شیرازی: باغنوی، ملا میرزاجان
 میرزاهد، محمدزاهد: هراتی کابلی هندی،
 محمد زاهد
 میرزای شیرازی: ۴۰۸
 میرزای قمی، ابوالقاسم بن محمد حسن
- ۳۹۵، ۳۸۱، ۲۸۹، ۱۶۶، ۵۲، (۱۲۳۱-۱۱۵۱)
 ۴۰۹، ۴۵۷، ۴۵۸، ۶۲۳، ۶۷۸، ۷۱۳، ۷۲۰
 میرک بخاری، محمد بن مبارکشاه: ۳۲۵، ۴۸۴
 میزان الحساب قوشچی: ۶۰۲
 میزان السداد: ۱۶۶، ۱۷۴
 میزان المقادیر: ۱۶۵، ۱۶۸، ۳۳۰، ۳۳۴، ۴۲۸
 ۴۲۹، ۵۱۷، ۵۲۲
 میزان المنطق: ۳۹۴
 المیسر و القداح: ۱۱۲
 میعادیه: ۴۶۳، ۴۷۱
 میکائیل بن مراد: ۴۸۷، ۴۸۸
 ن
 ناتلی، بو عبدالله: ۵۸۴
 نادرشاه: ۱۷۰
 ناس (سوره...): ۱۱۶
 ناسخی النودی، محمدباقر بن عبدالله: ۴۵۹
 ناصر خسرو: ۳۸، ۵۶
 ناصرالدوله: ۵۳۵
 خواجه ناصرالدین: ۴۹۸
 النافع فی مختصر الشرايع: ۶۳، ۳۲۱
 النافع یوم الحشر فی شرح الباب حادی عشر:
 ۲۴۴، ۲۴۵، ۲۴۶، ۵۵۵
 نامه امام عسکری (ع) به علی بن الحسین
 بابویه: ۵۲۲
 نامه نامی: ۳۵۲
 نامه هولاکو به امیران شام: ۵۶۰
 نامی شروانی، احمد: شیروانی، احمد
 نایینی، آقا رفیع: ۴۸۵
 النبات: ۱۱۴
 ابن نباته: ۷۰۵
 نباطی، علی بن محمد بن یونس: بیاضی، علی

- منظومه در نحو: ۲۱۹، ۲۲۰
 منظومه یامن یری ما فی الضمیر: ۴۸۸
 منعل قمی، نورالدین پسر حیدرعلی: ۲۰۵
 من لایحضره الفقیه: ۲، ۱۶۸، ۲۷۱، ۲۸۸، ۲۹۰،
 ۴۱۸
 منورالقلوب (فارسی): ۵۶۰، ۵۶۵، ۵۶۶
 منبع الحیاة: ۴۱۱
 منهاج: ۲۶، ۲۷۸
 منهاج البیان: ۲۶
 منهاج الدکان: ۲۶
 منهاج الشریعة فی شرح مختلف الشیعه: ۲۲۴
 منهاج الصلاح فی مختصر المصباح: ۲۴۴
 منهاج الوصول الی علم الاصول: ۶۰۸، ۶۰۹
 منهاج الهدایة: ۴۸۹
 منهج الرشاد: ۶۷۷
 المنهج المفید فی احکام التوحید: ۷۰۴
 منهج المقال فی تحقیق احوال الرجال: ۳۳۱،
 ۳۳۵، ۳۴۲
 منیة اللیب فی شرح تهذیب: ۳۱۰، ۳۱۱
 منیة المرتاد: ۱۷۳
 موافق: ۳۹۳
 موائد العوائد: ۵۴۱
 موجز القانون: ۹۷ ← شرح موجز...
 مؤذن، علی: ۵۶۶
 موسوی: ۳۲۸
 موسوی، محمد: ۴۴۸
 موسوی، محمد ابراهیم: ۳۸۰
 موسوی، احمد: ۳۲
 موسوی، محمدباقر: ۴۱۹
 موسوی، ابن حسن: ۶۳۳
 موسوی، عبد حسین: ۴۳۴
 موسوی، حسین بن ابی الحسن: ۳۴۸
 موسوی، محمدرضا: ۶۶۵
 موسوی، زین العابدین: ۴۳۴
 موسوی، صالح بن حسین: ۲۷۰
 موسوی، محسن بن حسن: ۲۹۲
 موسوی، محمد بن سید حسین: ۴۳۶
 موسوی جریادقانی، محمد بن اسماعیل: ۴۳۴
 موسوی جیلانی، مهدی: ۴۴۳
 موسوی زنجانی، میرزا ابوالقاسم: ۷۲۳
 موسوی شوشتری، محمد شفیع بن محمد:
 ۳۰۶
 موسوی صفوی، سلطان حسین: ۵۰۳
 موسوی عاملی، صدرالدین: ۴۰۲، ۴۰۶
 موسوی قزوینی، علی بن اسماعیل (م ۱۲۹۸):
 ۳۸۲
 موسی (ع): ۱۶۱
 موسی (شیخ...): ۷۵۷
 موسی بن جعفر بن خضر: ۷۵۷
 موسی الرضا بن ملا احمد: ۱۲۱
 بوماهر موسی بن سیار: ۲۷۴
 موسی بن یوسف بن سیار: ۲۷۴
 موسیو ملر: ۶۶۴
 موسی بن یونس: ۶۰۱
 موصل (شهر...): ۸۳
 موصل الطلاب الی قواعد الاعراب: ۳۸۳
 موضوعات العلوم: ۲۴۰
 مولوی، احمدعلی: ۴۵۲
 مولهان سیدی احمدی (مذهب...): ۵۶۴
 محمد مؤمن بن سلطان مراد: ۲۸۶
 مؤمن قزوینی، ابن علی اصغر: ۷۰۳
 مونس الابرار: ۱۵۶

- بن محمد بن یونس (م ٨٧٧)
نبض مقالتي در: ٣٥٥
نتایج فکر فی الفحص عن الحجر: ١٤٦
نثر الزهور: ٢٦٥
نجات الاحباب: ٧٤٤
نجاشی، بوالعباس (م ٤٥٥): ٣، ٤٣، ٨٢، ٤٧٥
٦٥٧، ٦٥٤
نجاشی، عبدالله: ٢٨٨، ٤٧٤، ٤٧٥
نجف: ١٩، ٤٣، ٤٤، ٤٧، ٨٣، ١٦٧، ١٨١، ٢٥٥،
٢٣٥، ٢٤٥، ٢٤٨، ٢٨٨، ٣٣٣، ٤٠٥، ٥٤٠
٦٤٣، ٥٥٢
نجف آباد: ٢٣٥
نجفعلی، ابن حسین: ٢٤٩
نجفی: ٢٥٣
نجفی محمد بن عبدالحسین: جزایری محمد بن
عبدالحسین
نجفی، مهدی: ٦٣٤
نجفی قزوینی: موسوی قزوینی، علی بن
اسماعیل
نجم آبادی، محمد بن ابراهیم: رازی
نجم آبادی، محمد بن ابراهیم
نجم آبادی، هادی بن مهدی: ٦٤٣
نجم الائمة (استرآبادی): ٤٤٥
نجم الدین عبدالرحمان: ٤٢١
نجم الدین ابوالقاسم: ٢٨٧
نجم الدین کبری: ٥٥، ٥٦٤، ٥٦٦
النجوم (کتاب...): ٢٥٢
نجوم السماء: ٣٩٥، ٤٩
نحوی قزوینی، ملا محسن: ٩١، ٢٥٤
ندیم: ٤٣، ١٥٩
نراقی، احمد (م ١٢٤٥): ٣٩٥، ٤٣٤، ٤٤٨
- نراقی، محمد مهدی: ٧١١
نراقی، مهدی بن ابی ذر: ٤٤٦، ٤٤٧
نوتسی، عبدالرحمان ابن ملا احمد: ٤٣٢
نزهة الحدائق: ١٢، ١٣
نزهة القلوب: ٣١٦
نزهة الناظرین: ٤٧٥
نسبة القطر الى محیط الدائرة: ١٣
نسخة فی تدبیر الحجر: ٧٤٤
نسخة الصادق: ١٥٧
نسفی: ٦٩٧
نسفی، عبدالله بن احمد: ٤٨٤
نسفی، نجم الدین ابو حفص عمر پسر محمد
(٤٦١ - ٥٣٧): ٣٥٩
نسمة السحر فی من تشیع و شعر: ١٢٣
نشر: طيبة النشر
نشر الطوالع فی الکلام: ٢٥٨
نشر القراءات العشر: طيبة النشر
نشریه دانشگاه تهران: ٥٩، ١٢٤
نصاب الصبیان: ١٨٨
نصاب و اندازة های شرعی: ١٦٥، ١٧٩
نصاب و اندازة های شرعی در غلات و نقدین
و مهر السنّة و کفّاره: ١٦٩
نصرآبادی، محمد بن حسین: ١٩، ٢٢
نصرانی، ابوشاکر یعقوب: ٧٤٣
نص کتاب المباحثات: ٥٧٤
نصیرالدین طوسی، محمد بن محمد (٥٩٧ -
٦٧٢): ٢، ٦٢، ٦٤، ٦٦، ٦٧، ٦٩، ٨٨، ١٣٧،
١٣٨، ١٤٠، ١٤٣، ٢١٣، ٢٤٠، ٣٠٣، ٣٩١،
٤٢٨، ٤٢٩، ٤٣٧، ٤٨٣، ٤٩٢، ٤٩٣، ٥٣٦،
٥٨٧، ٦٢٦
نصیری [تذکره...]: ٧٥٢

- نصیری، جعفر بن فرات: ١٥٩
نصیری، فخرالدین: ٦١٦، ٦١٧
نصیری، مجدالدین: ٢٥١
نصیریان (مذهب...): ٥٦٤
نضد القواعد الفقهية علی مذهب الامامية: ٢٤٦
نطنزی: ٦١٤
نطنزی، محمد حسن بن محمد تقی: ٦٢٩
نطنزی، بو عبدالله حسین بن ابراهیم: ٦١٦
نظم التجويد: ٢٤٢
نظم خلاصة الحساب: ٩٢
نظم زیدة الاصول: ٩١
نظم شافیه ابن حاجب (در آموزش خط): ٩١
نظم المجالی: ٢١٩
نظم مختصر الاصول حاجبی: ٩١، ٢٤٢
نظم الذخر الرايع فی شرح مفاتیح الشرايع: ٢٤٢
نظم صحیفة الاسطرلاب: ٢٤٢
نظم مقاصد الاشارات: ٢٢٥
نظم نهاية التحرير: ٢٢٥
نظام: ٦٤٢
نظام الاعرج نیشابوری: نیشابوری، النظام
الاعرج
نظام التواريخ: ٢٤٥
نظام الدین عثمان: ٦٧
نظام کرمانی: ١٥٧
نظام النیشابوری، حسن بن محمد: ٤٢٣
نعال، المتعل علی: ١٦٦، ١٧٤
نعمانی، عبدالله محمد: ٨٤
نعمت الله (میر...): ٧٥٢
نفیس بن عوض بن حکیم برهان الدین: ٦٤٤
ابن نفیس قرشی، علاء الدین علی: ٨٨، ٩٧
نقباء البشر: ٤٥٨
علی نقی بن علی: ٦١١
النکاح: ٢٧٦
النکاح بین العبد و بیان حکمه: ١٨٢، ١٨٢
النکاح بین العیدین: ١٨٢
النکت: ٥٥٦
نکت النهاية: ٦٣
نواد: ٥٥٢، ٥٥٣
ابونواس شاعر: ٧٥٥
دکتر نوائی: ٥٤٤
نوائی، میرلی شیر: ٢٥، ٢١
نوبختیان: ١١١
النور الأنور و النور الأزهر: ١٩
نوربخش، سید محمد: ٥٨٦
نور عثمانیه (کتابخانه...): ٥٧٨
نورالعین: ٤٨٥
نورالعین فی شرح حکمة العین: ٣٢٥
نور محمد بن عبدالصمد: ٧
نور الهدایة: ٦٩٨
نور الهدی: ٤٥١
نوری، میرزا حسین (١٢٥٤ - ١٣٢٥): ٣، ٣١٧
نوری، فضل الله: ٤٩١، ٦٥١
نوری، محمد بن حسن افندی: ٨١٧
نوری، محمد بن محمد حسن: ٤٤٣، ٤٤٥
٤٤٦
نوریان (مذهب...): ٥٦٤
نوشابادی، سید علی اکبر: ٧١٥
نوشیروان ساسانی (٥٣١ - ٥٧٩ م): ٤٠٢، ٦٩٣
نوفلی، عبدالله بن سلیمان: ٥٥٥
النووی، محمد بن عمر: ٣٧٥
نهایندی، حاجی بابا ابن حاجی حسین: ٦١٩
نهایه: ٢٨٣، ٢٩٥، ٣٩٥، ٤٤٣

و

- نهاية: غاية النهاية
 نهاية الآمال في ترتيب خلاصة الاقوال: ۱۷۵
 نهاية الادراك: ۳۲۵
 نهاية التأسيل في اسرار التنزيل در تفسير قرآن:
 ۷۰۴
 نهاية السؤل: ۶۰۹
 نهايت الطلب: ۷۴۳
 نهاية الطلب في شرح المكتسب في صناعة
 الذهب: ۱۴۶
 نهاية المامول: ۲۴۶
 نهج البلاغه: ۵۸۹، ۴۶۳، ۲۶۸
 نهج البلاغه (ترجمه...): ۲۱۹، ۲۶۷
 نهج الدعوات: ۲۲۲
 نهج المسترشدين في اصول الدين: ۲۴۶
 نهر النجاة در تفصيل عين الحياة: ۲۵۹
 نياز شاعر (صاحب القبة البيضاء): ۲۷۳
 نياز شيرازي: ۲۷۵
 نيايش و دعا براي سلطان حسين موسوى
 صفوى بهادرخان: ۵۸۱
 نيريزي، محمود: ۶۹، ۷۰، ۶۹۳
 نيشابورى: ۱۷۲، ۳۶۴
 نيشابورى، ابوالحسن بندرفرو: ۶۵۷
 نيشابورى، فاضل: ۶۴۲
 نيشابورى، محمد بن اسماعيل: ۶۵۱
 نيشابورى، نظام الدين الاعرج حسن بن محمد:
 ۱۰۵، ۶۴۶، ۶۴۷
 نيشابورى اخبارى، محمد (۱۱۷۸ - ۱۲۳۲):
 ۱۶۶، ۱۷۳، ۱۷۴، ۳۹۸، ۴۰۹
 نيل: ۲۳۴
 نيلى نسابه، على بن غياث الدين عبدالكريم بن
 عبدالحميد: ۲۳۴
- واحدى، ابوالحسن: ۶۴۸
 الوارد الطارد لشبهة المارد: ۵۶۳، ۵۶۲
 وافى: ۱۸۷، ۳۴۲، ۴۴۱، ۴۷۵، ۵۱۹
 الوافى بالوفيات: ۶۴۴
 وافيہ: ۲۶۰
 الوافية في علم الاصول الكافية الشافية: ۵۱۴
 واقعات جهلة المتصوفة: ۵۶۷
 واقعه: ۳۸۴
 واقعه (سوره...): ۶۲۳
 السوالى، ابن حماد بن ابن سعدالدين محمد
 زمان: ۲۷۲
 الوائى الكاشى، محمد قاسم: ۶۵۶
 وجود البادى: ۳۰۵
 وجيزه: ۱۷، ۱۷۲، ۱۷۸
 وجيزه در اخبار و اصول عقلی: ۱۶۶، ۱۷۲
 الوجيزة در اصول: ۵۴۹
 الوجيز في الدراية: ۱۶، ۴۶۳، ۴۶۶، ۵۹۱
 وحدانية: ۱۱۶
 وحدة الوجود (رساله...): ۳۷، ۴۱
 الوحش (كتاب...): ۱۱۱
 ابن وحشيه: ۱۲۷
 وحيد بهبهانى، محمد باقر: ۱، ۲۰۰، ۳۰۶، ۳۳۶
 ۳۸۶، ۳۸۷، ۳۹۱، ۳۹۲، ۳۹۳، ۳۹۴
 ۳۹۵، ۳۹۶، ۳۹۷، ۳۹۸، ۳۹۹، ۴۰۰، ۴۰۱
 ۴۰۲، ۴۰۳، ۴۵۰، ۴۵۷، ۴۷۳، ۴۷۴، ۷۴۲
 ودائع الحكم في رد بدائع الحكم: ۳۰۶
 ورام (خاندان): ۱۳۳
 ورامينى، على اكبر: ۴۳۸
 ابن وردى عمر بن مظفر: ۱۵۲
 ورنوسفادرانى، محمد صادق بن محمد تقى:

- ۴۱۵
 الوزراء (كتاب...): ۱۱۱
 وزير مغربى، ابوالقاسم حسين بن على: ۸۰،
 ۸۲، ۸۳، ۸۴، ۸۵، ۸۶
 وسائل الشيعة: ۱۳۲
 وسائل المحبين: ۶۷۷
 وستنفلد، فرديناند: ۸۶، ۱۱۲
 الوسعة يا فضا: ۵۷۳
 وسيط: ۵۶۱
 الوصية: ۱۰۹
 وصيت سهورردى: ۶۱۴
 الوضع (رساله فى...): ۴۱۷
 الوضعية: ۹۴، ۹۵، ۱۸۶، ۳۵۸، ۳۶۴
 وعيد = على: ۴۸
 ابوالوفا بن معيد: ۶۰۱، ۶۰۲
 وفيات الاعيان ابن خلكان: ۷، ۴۴، ۸۲
 الوقوف: ۲۱۷
 الوكالة (كتاب...): ۱۰۶
 ويرى، عبدالعظيم بن محمد طاهر: ۶۳۴
- هـ
 امام هادى (ع): ۵۸۵
 هادى المضلين: ۲۹۱
 هاروجاق: ۱۷
 هارون الرشيد عباسى (۱۷۰ - ۱۹۳): ۱۱۰، ۴۷۴
 ۶۲۶
 هارونى: ۶۲۶
 هاشم: ۸۴۹
 ابن محمد هاشم: ۵۲۱
 هاشم بن كرم الله: ۱۶، ۱۷
 هاشميان تاج الدين نقيب: ۳۹
 هانى بن عروة: ۶۶۵
- ابن هانى مغربى: ۷۰۵
 ابن هبارية محمد عباسى: ۵۸۹
 هبة الله بن حامد: ۲۳۳
 هداية: ۱۳۰
 هداية الاديب: ۲۱۸
 هداية الامة: ۴۳۹
 هداية الامة الى احكام الائمة: ۱۳۲، ۲۵۵
 هداية الحكمة: ۵۹
 هداية المسترشدين: ۳۸۸
 هدهدى، محمد بن منصور: ۳۷۱، ۳۷۳
 هدية العارفين: ۲۹، ۴۰، ۴۳، ۴۹، ۵۵، ۵۹، ۶۱،
 ۸۱، ۱۰۲، ۱۰۹، ۱۴۵، ۱۵۲، ۲۳۲، ۲۵۹، ۳۶۰،
 ۳۶۱، ۳۶۲، ۳۷۵، ۳۸۵، ۳۹۳، ۵۱۷، ۵۳۴،
 ۵۷۲، ۶۰۵، ۶۱۰، ۶۱۱، ۶۴۴
 هذلى، ابوالقاسم: ۶۱۲
 هراآبادى، عنایت الله: حسینی هراآبادی،
 عنایت الله
 هرات: ۷، ۲۹، ۳۶۲، ۵۴۰
 هراتى، بوعبید قاسم بن سلام هروى: ۱۱۰
 هراتى كابلی هندى، محمد زاهد بن ميرمحمد
 اسلم: ۳۹۲، ۳۹۳
 هراريس: ۱۲۶
 هرقل: ۱۲۶
 هرمان لندت: ۵۶۵
 هرمس: ۱۷۱
 هرندى، محمدباقر: ۱۶۶
 هرندى، عبدالعلی: ۱۶۵، ۱۶۶، ۱۶۹، ۱۷۱، ۱۷۹
 هروى: يوسفى هروى (م ۹۵۰)
 هروى، محمد زاهد بن محمد اسلم: ۴۵۱
 هروى، فاضل (۱۲۱۷ - ۱۲۹۹): ۳۸۷، ۳۸۸
 هروى، محمد: ۵۴۸

- هزارجریبی، احمد بن محمد اسماعیل: ۳۶۴
هزار جریبی، محمد حسین پسر محمدعلی:
۷۵۹
هزی = (خوزی) حویزی
ابن هشام، ابوالربیع سلیمان بن موسی: ۷۴۳
ابن هشام عبدالله بن یوسف (۷۶۲م): ۱۰۲،
۵۹۴، ۳۸۷، ۲۳۸، ۲۲۷، ۲۲۶
ابن هشام، عبدالملک (م ۲۱۸): ۸۰، ۸۱، ۸۲،
۸۵، ۸۴
هفت اقلیم: ۱۴، ۵۹۲
هلالی، سلیم بن قیس: ۱۳۹
همام: ۵۳۶
همایی، جلال: ۵۵
همدان: ۹۱، ۴۹۵، ۵۵۹
همدانی، ابراهیم: ۳۰۳
همدانی، رفیع‌الدین اسحاق: ۸۱
همدانی، میرباقر: ۱۵۴، ۱۵۸، ۱۵۹
همدانی، سید علی بن شهاب‌الدین: ۵۰۳
همدانی استرآبادی، عبدالجبار: ۴۸۳
همدانی زاهری، محمد: ۶۶۰
همیلی حویزاوی، ابراهیم: ۱۱
هند: ۲۴، ۲۳۵، ۳۲۵، ۴۴۴، ۴۵۱، ۴۸۵
هندسه اقلیدس: ۶۲۷
هندسه پنج بابی: ۶۰۱، ۶۰۲
هندی، مولوی محمد جعفر علی: جعفر علی
هندی (مولوی محمد...)
هندی، فاضل: فاضل هندی
هندی چلیپی: ۶۷۸
ابن هودیان (مذهب...): ۵۶۴
هولاکوخان: ۵۶۲
هویزی: ۲۲۴
- هیا کل النور: ۴۹۴، ۴۹۵، ۴۹۶، ۴۹۷، ۴۹۹،
۵۰۲، ۶۹۴، ۶۹۵، ۶۹۶
هیدلبرگ آلمان: ۶۶۴
هیولا (رساله در...): ۳۲۵
هیئت قوشچی: ۶۰۱
- ی**
یادداشت فائده‌ای در کیمیا: ۴۶۳
ابویحیا: ۷۳۶
یحیی بن اکثم قاضی: ۱۱۵
یحیی بن ام الطویل: ۴۵
یحیی بن حبش: ۶۱۵
یحیی‌الدین: ۷۵۸
یحیی‌زاده، حاج احمد بن حاج مصطفی: ۷۴۰
یحیی ابن المخدوم: ۴۶۲
یزد: ۳۹۴
یزدبه: ۷۲۰
یزدی، محمد باقر بن زین‌العابدین: ۶۰۲
یزدی، عبدالخالق: ۵۴۰
یزدی اردکانی، حسین بن غیاث‌الدین منصور:
۱۴۱، ۱۴۲
یزدی شاه‌آبادی، ملا عبدالله (م ۹۸۱): ۱۹۵،
۲۵۳، ۴۳۳، ۴۳۶
یسوعی، موریس بویج: ۱۱۳
یقطنینی: ۶۴۸
محمد یقطنینی بن عیسی: ۶۵۰
یقطنیان (خاندان...): ۱۱۱
یمن: ۱۸۵، ۶۷۶
یمنی، ضیاء‌الدین: ۱۲۳
یمینی شروانی، احمد: شیروانی، احمد
ینبع (شهر...): ۶۱۰
ضیاء‌الدین یوسف پسر جامی: ۱۷، ۷۴۱

- یوسف: ۴۸۷
یونس (خواجه...): ۶۱۷
یوسفی، یوسف بن محمد بن یوسف هروی
(م ۹۵۰): ۳۵۲، ۵۴۲، ۵۴۸
یوشکویچ: ۱۳، ۶۸
یونان: ۳۶۶
یونانی: ۳۸۵، ۶۲۷
- یونس (خواجه...): ۶۱۷
(نبی) یونس پیامبر: ۶۶۵
یونسیان (مذهب...): ۵۶۴
یهود: ۸۶
یهودی بغدادی، بوالبرکات هبة‌الله: ابن ملکا
(م ۵۴۷)

فهرست انتشارات کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

۱۵۰۰۰ ریال	■ روزنامه وقایع اتفاقیه (جلد سوم)	۶۵۰۰ ریال	■ تحلیل موضوعی و نمایه‌سازی
۲۰۰۰۰ ریال	■ روزنامه وقایع اتفاقیه (جلد چهارم)	۵۰۰۰ ریال	■ چکیده پایان‌نامه‌های زبان‌شناسی
۷۰۰۰ ریال	■ روشهای پژوهش در کتابداری و اطلاع‌رسانی	۲۵۰۰ ریال	■ خدمات فنی
۵۵۰۰ ریال	■ سرعنوانهای موضوعی فارسی پیوست ۱	۴۵۰۰ ریال	■ دستنامه قواعد فهرستنویسی
۱۸۰۰ ریال	■ فصلنامه کتاب دوره اول (۲، ۳، ۴)	۱۵۰۰ ریال	■ دستورنامه برگه‌آرایی
۲۵۰۰ ریال	■ فصلنامه کتاب دوره دوم (۱ - ۴)	۴۰۰ ریال	■ راهنمای روزنامه‌های ایران ۱۳۶۶
۲۵۰۰ ریال	■ فصلنامه کتاب دوره سوم (۱ - ۴)	۹۰۰ ریال	■ راهنمای روزنامه‌های ایران ۱۳۶۸ - ۱۳۶۹
۸۰۰ ریال	■ فصلنامه کتاب دوره چهارم (شماره بهار)	۱۲۰۰ ریال	■ راهنمای روزنامه‌های ایران ۱۳۷۰ - ۱۳۷۱
۸۰۰ ریال	■ فصلنامه کتاب دوره چهارم (شماره تابستان)	۲۰۰۰ ریال	■ راهنمای روزنامه‌های ایران ۱۳۷۲
۸۰۰ ریال	■ فصلنامه کتاب دوره چهارم (شماره پاییز)	۳۵۰۰ ریال	■ راهنمای مجله‌های ایران ۱۳۷۲
۸۰۰ ریال	■ فصلنامه کتاب دوره چهارم (شماره زمستان)	۶۰۰۰ ریال	■ راهنمای مجله‌ها و روزنامه‌های ایران ۱۳۷۳
۱۶۰۰ ریال	■ فصلنامه کتاب دوره پنجم (بهار و تابستان)	۶۰۰۰ ریال	■ رده PJA ادبیات عربی
۱۵۰۰ ریال	■ فصلنامه کتاب دوره پنجم (پاییز و زمستان)	۵۰۰۰ ریال	■ رده PIR زبانها و ادبیات ایرانی
۲۰۰۰ ریال	■ فصلنامه کتاب دوره ششم (پاییز و زمستان ۷۴)	۲۰۰۰ ریال	■ رده PQ (ادبیات فرانسه)
۲۰۰۰ ریال	■ فصلنامه کتاب دوره هفتم (بهار ۷۵)	۱۵۰۰ ریال	■ رده‌بندی دهدهی دیوئی ادبیات ایران
۵۰۰۰ ریال	■ فهرست توصیفی سفرنامه‌ها و کتابهای تاریخی روسی موجود در کتابخانه ملی ایران	۱۰۰۰ ریال	■ رده‌بندی دهدهی دیوئی تاریخ
۵۰۰ ریال	■ فهرست توصیفی سفرنامه‌های آلمانی موجود در کتابخانه ملی ایران	۱۳۰۰ ریال	■ رده‌بندی دهدهی دیوئی جغرافیای ایران
۶۰۰ ریال	■ فهرست روزنامه‌های موجود در کتابخانه ملی ایران جلد دوم	۱۰۰۰ ریال	■ رده‌بندی دهدهی دیوئی زبان
۲۰۰۰ ریال	■ فهرست کتابهای نفیس علمی فرانسوی موجود در کتابخانه ملی ایران	۱۲۰۰۰ ریال	■ روزنامه انجمن تبریز (جلد اول)
۳۵۰ ریال	■ فهرست مستند اسامی مشاهیر و مؤلفان پیوست ۳	۲۰۰۰۰ ریال	■ روزنامه ایران (جلد اول)
۴۵۰۰ ریال	■ فهرستگان کتابهای گویای ایران	۲۰۰۰۰ ریال	■ روزنامه ایران (جلد دوم)
۱۵۰۰ ریال	■ فهرست نسخ خطی کتابخانه ملی ایران جلد اول	۱۵۰۰۰ ریال	■ روزنامه دولت علیه ایران (جلد اول)
۱۸۰۰ ریال	■ فهرست نسخ خطی کتابخانه ملی ایران جلد دوم	۱۵۰۰۰ ریال	■ روزنامه دولت علیه ایران (جلد دوم)
۲۲۰۰ ریال	■ فهرست نسخ خطی کتابخانه ملی ایران جلد سوم	۱۵۰۰۰ ریال	■ روزنامه وقایع اتفاقیه (جلد اول)
۳۲۰۰ ریال	■ فهرست نسخ خطی کتابخانه ملی ایران جلد چهارم	۱۵۰۰۰ ریال	■ روزنامه وقایع اتفاقیه (جلد دوم)
۲۰۰۰ ریال	■ فهرست نسخ خطی کتابخانه ملی ایران جلد پنجم		
۱۰۰۰ ریال	■ فهرست نسخ خطی کتابخانه ملی ایران جلد‌های ۹ و ۱۰ هر جلد		

Title: *A Catalogue of the Manuscripts in the National Library of Iran (Volume 11)*

Compiler: Alinaghi Monzavi

Publisher: National Library of the Islamic Republic of Iran

Circular: 1000

Printing: 1st

Litography: Misaq

Printing house: Ekbatan

Date: 1996

Price: \$ 40.00

N.L.I. Card Number: M65-11*

30 Tir Street, Tehran, Iran, P. Code 11364, Tel: 673315

Publication: Tel: 6462040, Fax: 6469856

۵۰۰۰ ریال	■ فهرست نسخ خطی کتابخانه ملی ایران جلد ۱۲
۸۵۰۰ ریال	■ فهرست نسخ خطی کتابخانه ملی ایران جلد ۱۳
۱۵۰۰ ریال	■ فهرست نقشه های فارسی موجود در کتابخانه ملی
۱۰۰ ریال	■ قواعد و ضوابط چاپ کتاب
۲۵۰۰ ریال	■ کتابشناسی آداب و رسوم اصفهان
۷۰۰۰ ریال	■ کتابشناسی اطلاعات و ارتباطات
۳۰۰۰ ریال	■ کتابشناسی توصیفی آثار موجود یا منتشره به زبان ترکی در ایران
۹۰۰ ریال	■ کتابشناسی ریاضیات
۳۰۰۰ ریال	■ کتابشناسی ملی ایران ۶۳ (نیمه دوم)
۳۰۰۰ ریال	■ کتابشناسی ملی ایران ۶۴ (نیمه اول)
۶۰۰۰ ریال	■ کتابشناسی ملی ایران ۶۴ (نیمه دوم)
۱۵۰۰ ریال	■ کتابشناسی ملی ایران ۶۷ (نیمه اول)
۲۳۰۰ ریال	■ کتابشناسی ملی ایران ۶۷ (نیمه دوم)
۱۲۰۰۰ ریال	■ کتابشناسی ملی ایران ۱۳۶۸ (نیمه دوم)
۵۰۰۰ ریال	■ کتابشناسی ملی ایران ۱۳۶۹ (نیمه اول)
۹۰۰۰ ریال	■ کتابشناسی ملی ایران ۱۳۶۹ (نیمه دوم)
۳۵۰۰ ریال	■ کتابشناسی ملی ایران ۱۳۷۰ (بهار)
۳۰۰۰ ریال	■ کتابشناسی ملی ایران ۱۳۷۱ (بهار)
۵۵۰۰ ریال	■ کتابشناسی ملی ایران ۱۳۷۱ (تابستان)
۱۲۰۰۰ ریال	■ کتابشناسی ملی ایران ۱۳۷۳ (نیمه اول)
۱۲۰۰۰ ریال	■ کتابشناسی ملی ایران ۱۳۷۳ (نیمه دوم)
۳۶۰۰ ریال	■ کتابشناسی نسخ خطی پزشکی ایران
۶۰۰۰ ریال	■ گزیده مقالات ایفلا (کوبا ۱۹۹۴)
۸۰۰۰ ریال	■ گزیده مقالات ایفلا (ترکیه ۱۹۹۵)

A CATALOGUE OF THE MANUSCRIPTS

In The National Library of Iran

By

ALINAGHI MONZAVI

Vol. 11

ARABIC MANUSCRIPTS

Nos. 1976-2300

National Library of the Islamic Republic of Iran

1996